IVSTINIANI AVGVSTI HISTORIA,

in qua

Bellum { PERSICVM, in Asia, VANDILICVM, in Africa, GOTHICVM, in Europa,

Clarissimorum Ducum, BELISARII præsertim NARSETISQVE, prudentia & fortitudine ductum atque feliciter absolutum; Opera autem & studio

PROCOPII CAESARIENSIS,
AGATHIAE MYRRINAEI,
IORNANDIS ALANI,

Libris XIII. *luculenter descriptum, continetur. Quibus subiuncti sunt* PROCOPII *de Iustiniani ædificiis* LIB. VI. *&* IORNANDIS *de regnorum & temporum successione* LIBER.

Noua editio,

Cui accesserunt *Breuiaria* singulis libris præfixa.
Perpetuæ ad marginem *Notæ* morales ac Politicæ.
Gnomologia historica.
Breuis *Chronologia*.
Orationum, Epistolarum, & Rerum insignium *Indices*.

LVGDVNI,
APVD FRANCISCVM LE PREVX.

M. D. XCIIII.

NOBILI

ET ERVDITO VIRO, NICOLAO PITHOEO,

Campigoberti Domino, S. G. S. Salutem plurimam.

QVum ad Cæsarum res gestas, à Iulio ad Rodolphum, qui nunc imperio potitur, breuiarijs & notis illustrãdas, me, tũ amicorũ exhortatio, tum seculi nostri facies, meique ingenij modulus, ante triennium pertraxisset: &, quatuor tomis iã editis, Iustiniani Augusti, fortium Imperatorum Orientis extremi, bella aduersus Persas, Vandilos & Gothos, Belisarij Narsetísque præstantißimorum ducum auspicijs ac ductu feliciter absoluta, leui verò manu (quod aiunt) à Zonara & alijs tractata viderem; necessarium esse iudicaui, vt historiã à Procopio Cæsariensi rhetore, viro eximio, de his bellis luculenter, &, nisi fallor, prudenter scriptam, peculiari volumine typographus noster, de historia Romana non malè meritus, ederet, Agathiæ Myrrinæi & Iornandis

Alani libros eiusdem argumenti subiiciens, vt res mirabiles, memorabiles, ad Augustam historiam omniũ maximè pertinentes, & quæ innumeris locis seculi nostri effigiẽ ad viuum exhibẽt, suo loco & tempore lectoribus historiæ studiosis enchiridij forma communicarentur. Pro more autem nostro, vt lectio planior ac gratior fieret, Breuiaria singulis libris præfigere, notas ad marginẽ partim morales, partim politicas adscribere visum est. Lucubrationes istas, hoc historico codice comprehensas, tuo nomini, vir nobilis & erudite, dicare constitui; non modò tua in me beneuolentia iampridem, & nuper erga filium meum abundè testata, fretus: verùm etiam veteris amicitiæ & dulcißimæ communicationis nostræ pignore certißimo confirmatus. Quoties enim illius temporis recordor (sæpißimè certè recordor) quo de rebus serijs, & ad veteris nostrique seculi historiam pertinentibus gratissima collocutio inter nos vigebat, toties animo meo recurrunt tua illa de recentißimis Europæ turbis præsagia: cuius cladem, nisi ardentißimis ad Deũ Optimum Maximum precibus, emollire quum in nobis haud situm sit, officio pietatis, si non plenè, saltem cordatè defuncti, veterum principum & populorum æstus intueri, nec modò nostris, verùm etiam alienis malis meliores euadere cupimus. Vide igi-

de igitur, dum Iustiniani, principis eximij, historiam tibi offero, num graues illæ animi tui cogitationes aliqua ex parte oculis tuis præsentes fiant. Equidem ea mens mihi fuit, vt quæ de rebus varijs olim vltro citróque colloquia miscebamus, in compendium quoddam reducta, venerandæque antiquitatis velo obducta, prudentiæ tuæ examinanda committerem: vt si quid vtile gratúmque in lucem emisero, tuæ in nos beneuolentiæ genio potius quàm meo ingenio candidus lector tribuere dignetur. Vale, Vir nobilis & erudite, méque, vt facis, semper ama. V. ID. Februarij, Anno immensæ Dei patientiæ M.D. XCIIII.

ADMONITIO AD CANDIDVM ET HISTORIARUM studiosum Lectorem.

DE instituto nostro, in Augusta historia Breuiariis & notis pro ingenij nostri tenuitate illustranda, præfationes in tomos quatuor proximis superioribus annis euulgatos satis supérque disserunt. Procopio, Agathiæ, Iornandi, qui Iustiniani expeditiones in Persas, Vandilos, Gothos descripserũt, peculiare hoc volumen tribuimus: quòd aliorum breuioribus scriptis prolixissimi libri nostrorum non facilè vel commodè inseri possent. Procopium, Agathiam & Iornãdem vir doctissimus D. Io. Leunclaius olim edidit cum Zosimo: nec potuit in his recensendis & ornãdis præstare quod optabat, quũ ab initio nec Procopij nec Agathiæ libros integros Græcè descriptos haberet, Agathiámque seriùs nanctus esset, quem Redingerus paulò ante obitum ad eum mitti iusserat. Satis verò imperitè tractatos hos à veteribus librariis

riis partim, partim negligenter suis ab interpretibus, Leunclaius ostendit, subiunctis ad margines librorum fragmẽtis vel variis lectionibus, quas, vt ex fontibus haustas, & ad mentem authorum maximè conuenientes; in contextum passim ferè reiecimus, & Leunclai castigationes diligenter retinuimus. Ad libros de Iustiniani ædificiis perperam è Græco conuersos notas ille adiecit in maximè vitiosis locis, quas omnes ad verbum excudi curauimus. Iornandem, vt & Agathiam, quòd multa lectu dignissima, quæ non modò Procopij, verùm etiam aliorũ historicorum mentem, in plerisque dubiis ac perplexis, recludere possint, necessariò adiungẽdos esse nostrũ fuit iudicium. Leonardum Aretinũ recentiorem scriptorẽ, vt qui omnia de Procopij libris sumpsisset, quãuis cultiori sermone Latino reposita, omittere visum est, ne iterata eiusdẽ argumẽti lectio tibi pareret fastidiũ. Chronologiam breuem adiunxi, ex D. Chytræo. Si prolixiorẽ desideras, ad quartũ tomum historiæ Augustæ quam subiecimus consulere potes. In ea etenim Iustiniani imperiũ & gesta per annorũ seriẽ digesta sunt. Tu verò, nostræ de tuis studiis bene merendi voluntati faue, & vale.

PROCOCPII ELOGIVM,

Ex Suida.

PRocopivs, *vir illustris, oriundus è Cæsarea Palæstinæ, Orator & Professor, scripsit historiam Romanam, hoc est bella per Belisarium ad vrbē Romam, & in Africa gesta. Iustiniani principis temporibus vixit, & Belisarij notarius atque comes, in omnibus quæ accidere bellis & negotijs fuit, quorum ab ipso litteris prodita memoria est. Scripsit & alium librum, qui quòd res prius ab ipso non editas complecteretur, Anecdotorum titulum tulit. quo fit, vt libri sint omnino Procopiani nouē. Atque hic liber, qui Anecdota vocatur, reprehensiones & comicas insectationes Iustiniani principis, eiúsque coniugis Theodoræ, ac præter hos tam ipsius Belisarij, quàm vxoris eius, continet.*

Ex I. Bodino.

P*Rocopius ornamenta historiarum & Græci sermonis puritatem aut nesciisse, aut neglexisse videtur: sed quæ ad historiam pertinent singula commemorat, ac res quoque leuissimas magno studio consectatur. Et quoniam in rebus gerendis perpetuus Belisarij comes, ac totius publici consilij particeps fuit, sæpius etiam pro republica legationes obiit, denique mediocriter est à doctrina informatus, vt non dubitem illum inter selectos recensere. Cùm vero singulas epistolas, decreta, fœdera, conciones vario dicendi genere ac stilo describit, magnum verissimi scriptoris præbet argumentum: nisi quòd suum Belisarium sæ-*

pius

pius quàm decuit, & ineptis plerumque laudibus onerauit: ineptius quoque cædem Constantiani, qui apud Iustinianum stabuli magistrum egit, Belisarij iussu perpetratam ita excusauit, vt in fatis esse diceret, Constantianum sic mori debuisse. ridiculas quoque XXX. *porcorũ & statuæ Theoderici cõiecturas eximo; quódque Thulen decies Britannia maiorem facit, quæ tamen altero tantò minor est. sed illud fidem omnium superat; cineres Vesuuij montis, qui citra Neapolim situs est, Bizantium vsque vento delatos, ac populum ita exterritum, vt annuis supplicationibus Deum placaret. quæ prodigia sapiunt gratam vanitatem, & historicis non modò prophanis, verumetiam ecclesiasticis fidem sæpe derogarunt.*

Ex D. Chytraeo.

Procopius in vrbe Palæstinæ Cæsarea natus, & apud Belisarium summum ducem Iustiniani Imperatoris, Cancellarius, & omnium illius bellorum comes, & consiliorum socius fuit. Is bella cum Persis, Vandalis, Gothis, Iustiniani auspiciis, à Belisario gesta, quibus ipse interfuit, septem libris exposuit. Quibus vt lucis aliquid accedat, in breui tabella seriem rerum à Procopio descriptarum proponam.

Anno Christi	
412.	Arcadius Imp. moriens, tutorem filio Theodosio adiungit Isdigertem Persarum regem, *lib. 1. de bello Persico.* Ab eo tempore Procopius continuam Persicarum rerum seriem vsque ad Iustiniani tempora pertexit.
414.	Gothi, Alarico duce, Romam capiunt.
433.	Vandali, à Bonifacio accersiti, duce Genserico, sedes In Africa ponunt.
436.	Gensericus Carthaginem cepit.
455.	Attila Hunnorum rex ab Ætio ad Tolosam victus est.
459.	Roma à Genserico Vandalorum rege capta.
471.	Gensericus moritur. Huius successores vsque ad Gilimerum recitat Procopius lib. 3.
494.	*Theodoricus* Veronēsis, Gothorum rex in Italia, Odoacrum Rugium vincit, & regnum Italię annos 33. obtinet.
527.	Moritur anno Christi 527. succedit Amalasuenta filia, cum Adelrico nepote, quæ se & filium Iustiniano Imp. commendauit.
Anno Christi 528.	1. *Iustinianus* Imperator. Belisarium & Hermogenem duces in Armeniam aduersus Persas mittit.
530.	3. *Codex* constitutionum Iuris seu rescriptorum principalium à Iustiniano editus Cal. Maij, qui hodie non amplius extat.
531.	4. Iustinianus mandat Triboniano, vt omne IVS Romanum, ex veterum prudentum libris, iuxta ordinem Edicti perpetui, à Saluio Iuliano olim collecti, in vnum corpus digerat.
532.	5. Belisarius à Persis ad Euphratem victus est. post prælium induciæ factæ sunt.
533.	6. Cabades Persarum Rex moritur.
534.	7. *Bellum Vandilicum* in Africa per Belisarium confectum, & *GILIMER* captus est. Cosroes Persarum rex cum Iustiniano Imperatore pacem 110. annorum sancit. *Institutiones iuris Ciuilis* editæ & confirmatæ 11. Calend. Decemb. quæ est 21. Nouembris. *Pandectæ iuris ciuilis* Romanorum editæ 17. Cal. Ianuarij, quæ est 16. Decembris.
535.	8. *Codex* ex repetita prælectione.
536.	9. *Bellum Gothicum* cœpit, quod 18 annos durauit. Belisarius Siciliam à Gothis occupatam recepit: Constantinus Dalmatiam & Liburniam Gothis eripuit.
537.	10 Neapolis à Belisario capta. Vitiges Gothorum rex à Francis auxilia petit. Ea occasione de

ſione de Francorum origine, regibus, ac rebus geſtis, multa intexit.	
11 Romam anno 60. poſtquam ab Odoacro capta erat Beliſarius recipit. Hanc Vitiges rurſus obſidet integrum annum.	538.
12 Herulorum auxilia Beliſario ab Imperatore mittuntur.	539.
Fames horrenda per totam Italiam graſſatur.	
13. Beliſarius Rauennam obſeſſam occupat & Vitigem Gothorum regem capit. Gothos trans Padum pellit.	540.
14. Coſroes Perſarum rex rupta pace bellum inſtaurat, & Antiochiam occupat.	541.
Beliſarij triumphus de Gothis, & expeditio in Perſas.	
15. 16. Totilas Rex Gothorum vincit Romanos ad Fauentiam, & Neapolim recipit.	542. 543.
17. Totilas vrbem Romam obſidet.	544.
18. Beliſarius ad bellum Gothicum in Italiam remiſſus.	545.
19. Totilas vrbem Romam capit, & Pelagij presbyteri interceſſione adductus, multitudini clementer parcit.	546.
20. Beliſarius vrbem vacuam & dirutam recipit.	547.
21. Iuſtinianus auxilia in Calabriam mittit, ad quæ profecturus Beliſarius, ex vrbe Roma præſidio munita diſcedit.	548.
22. Theodora Iuſtiniani coniunx mortua. Beliſarius Conſtantinopolim reuocatur.	549.
Longobardi, Heruli & Gepedes ad Danubium inter ſe belligerantur.	
23. Totilas vrbem Romam ſecundò capit, & Siciliam occupat.	550.
24. Beliſarius Orienti præfectus.	551.
25. Gothica claſſis Corcyram & Epiri littora vaſtat, tandem ad Anconam vincitur.	552.
Narſes bello Gothico ab Imp. præfectus, ex Longobardis & aliis gentibus milites conſcribit, & ingenti prælio Totilam & Gothos profligat, & vrbem Romam recipit. *Synodus* V. vniuerſalis Conſtantinopoli celebrata.	
26. Victo Teia in Campania, finis bello Gothico impoſitus eſt.	553.

AGATHIÆ ELOGIVM,

Ex Suida.

AGathias aduocatus, patria Myrrhinaeus fuit, qui post Procopium Cæsariensem scripsit historiam, nimirum facta Belisariana, résque partim in Italia, partim in Libya gestas: hoc est, Narsetis expeditiones in Italia, quæque tam in regione Lazorum, quàm Bizantij peracta fuerunt. Scripsit hic & alios libros, partim carmine, partim oratione soluta. quorum in numero sunt quæ Daphnica vocantur, & Orbis nouorum epigrammatum, quæ ex poëtis illius temporis ipse congeßit. Aetate fuit eadem, qua Paulus ille dignitate silentiarius, & Macedonius consul, & Tribunianus, Iustiniani scilicet temporibus.

DE AGATHIA, EX IPSIVS HISTORIARVM

Procemio, quædam ab interprete relicta, Græcóque de codice transcripta.

COmplures autem meis ex familiaribus impellendo & hortando studium hac in re meum & excitarũt, & confirmarunt. quorum in numero Echidnus iunior monendo princeps erat, vir inter imperatorum notarios primum facilè locum obtinens, & quum cetera bonus ac solertißimus, tum doctrina litterarum excultus, floridorúmque familiæ præclarißimum factus ornamentum. Hic ergo, quòd ei res meæ plurimùm cordi essent, magnopere de incremento

incremēto existimationis honestæ commodorúmque meorum sollicito, non desinebat vrgere, spémque mihi bonam ob oculos ponere. Non enim debere me dicebat institutum hoc adeo graue perfectúque difficile ducere, nec idcirco deterreri, quòd nullum aliquando periculum rei fecissem, perinde ac rerum nauticarum rudes formidare nauigationem solent. Potius mihi cogitandum esse, non longè ab historia distare poëticam, hásque duas res esse germanas & cognatas, soláque fortasse dictionis quasi mēsura distinctas. Itaque quòd à domesticis & familiaribus ad domestica transitus fieret, confidenter vti progrederer, omnibúsque viribus in opus ipsum incumberem, iubebat. Huiusmodi quum mihi occineret, tandem adsentientem permulsit ac facilè persuasit. atque hoc modo ad ista me contuli. Vtinam verò mihi liceat aliquid animi cupiditate dignum efficere, proximéque rerum ad magnitudinem accedere. Primùm autem pro illorum more, qui scribunt historias, quis sim, & vnde, significandum erit. Agathias mihi nomen est, Myrrina patria, Memnonius pater. Ars, quam profiteor, iura Romana sunt, & iudiciorum certamina. Myrrinam verò quum dico, non oppidum illud Thracense intelligo, nec si quod aliud in Europa fortè vel Africa nomen hoc habet: sed illam in Asia, deductā ab Aeolibus olim coloniam, ad amnis Pythici ostia sitam, qui è terra Lydia profluens in extremum se sinus Elaitæ canalem exonerat. Vtinam verò mihi contingat huic debita pro educatione præmia quàm cumulatissimè pro viribus persoluere, atque omnia patriæ nobilia facta litterarum monumentis accurata scriptione prodere. nunc quidē nobis ea benigna propitiáque sit, & animi nostri studium æqui bonique faciat. Ad publicas autem maximásque res gestas accessurus, non eam scribendi rationem sequar, qua ceteri nostro sæculo sunt vsi. Nam & alij iam hunc ad laborem animum adiecerunt, quibus plerumque parum est curæ veritas, atque vti res gestas ita commemorent quemadmodum comparatæ sunt. Adeo nimirum mani-

festè plerisque potentia præditis adulari blandiendo cupiunt, vt si quando vera fortè protulerint, fides eis non habeatur. Sicut autem eruditi homines laudationi tantùm conuenire tradunt, vt quæ cuiuis adsunt bona, orationis amplificatione extollat: ita historia non planè quidem & ipsa laudare recusat eos, qui facinus aliquod egregium patrarunt, verùm meo iudicio non hunc habere scopum, nec de hoc adgnosci amat iudicio, sed sicubi factorum peractio vel laudem, vel vituperium secum fert, non ei vim adferre fas est, nec res gestas pictura quadam exornare. Isti verò scribere se fatentur historiam, idque per inscriptionis policitationem præ se ferunt, sed nihilo minus ipsa conuincit experientia, scito quodam figmento eos adpellationem hãc sibi vindicare. Homines enim adhuc superstites, siue principes, siue alioquin illustres, non modò commemorandis rebus gestis celebrant: (parum enim hac quidem in re delinquerent) sed nihil aliud esse sibi studio declarant omnibus, quàm vt hos immodicè vt laudent atque prædicent. Mortuos autem, qualescunque tandem fuerint, aut improbissimos vocãt, reique pub. perniciosos, aut, quod minus acerbum est, adeo contemnunt vt eos nec mentione quadam dignẽtur. Qua ratione rebus se præsentibus rectè consulere putant, & eos sibi conciliando, qui quouis tempore rerum potiuntur, commodis suis prospicere: quum non rectè intelligant, nec illos ipsos quidem, qui ab eis laudantur, ista magnopere probare, quòd adsentationem manifestam non satis habere virium cogitent, ad hanc de ipsis opinionem confirmandam. Quapropter hi sanè historias pro libidine moréque suo perscribant: mihi verò maximopere in hac enitenti, verax vt sim, quidquid euenerit, rectè indicandum. Commemorabo autem quæcunque tum apud Romanos, tum pleróśque barbaros in hoc vsque tempus digna quæ litteris prodantur, gesta fuerunt, non ab iis tantùm, qui adhuc fortè superstites sunt, verumetiam vel imprimis ab iis, qui rebus humanis excessere: neque quidquam illorum, quæ recenseri par fuerit, omittam. Et quamuis haud priùs

me ad

ad historiā conscribendā contulerim, quàm Iustinus, &c.

Ex D. Chytraeo.

Agathias Smyrnæus, Procopij Historiam pertexuit, & ab anno Iustiniani 27. qui fuit à nato Christo 554. vsque ad finem imperij Iustiniani, & annum Christi 566. bella cum reliquiis Gothorum, & Francis, eorum sociis, Narsete duce feliciter confecta: item cum Persis in Lazorum regione seu Colchide gesta recitat. Qua occasione lib. 4. integrā & dignam obseruatu seriem regum Persicorum, ab Artaxerxe, qui anno Christi 230. Parthis imperium eripuit, vsque ad Iustiniani Imperatoris tempora, & annum Christi 530. intexuit. In fine Hunnorum irruptiones in Thraciam & Græciam recenset: quos Belisarius senex feliciter repressit.

IORNANDIS ELOGIVM, *Ex Trithemio.*

IORNANDES ex monacho episcopus Gothorum, vir in diuinis scripturis studiosus, & in secularibus litteris competenter eruditus, ingenio mitis, & apertus eloquio, scrutator temporum, & rerum gestarum scriptor insignis, fertur quædam præclara composuisse volumina, de quibus ad meam notitiam paucissima peruenerunt. Reperi enim tantùm historiarum libros II. in quorum primo recensuit gesta Romanorum, in secundo verò originem & gesta Gothorum vsque ad finem regni ipsorum. Claruit autem sub Iustiniano Imperatore, anno Domini 530. Libro secundo narrat ipse patrem sibi fuisse Alanouamuthem, auum Periam, qui Candacis, Alanorum regis, toto eius vitæ tempore notarius fuerit. Vnde colligitur oriundum fuisse Iornandem ex Alanorum natione. Testatur ibidem, se quoque licet agrammatum, (hoc est, illiteratum, sic enim de se modestè loquitur) antequam religionem Christianam fuisset amplexus, officio notarij functum.

PROCOPII
DE BELLO PERSICO
LIBER PRIMVS, Raphaele Volaterrano interprete.

BREVIARIVM.

1 *Procopianæ historiæ scopus & dignitas. Temporum collatio. Arma seculi Iustinianei. Historiæ exordium ab Arcadij excessu, cuius filius Theodosius Isdigerti Persarum regi testamento commissus est.*

2 *Belli quod Perozas Persarum rex Hunnis Euthalitis intulit descriptio.*

3 *Fidem Hunnis datam frangit Perozas, vnde illi & exercitui interitus. De vnione historia.*

4 *Cabades Perozæ successor ob turpissimam legem latã in vincula conijcitur. Arsacis Armenij tragœdia.*

5 *Vxoris operã. Cabades è carcere elapsus ad Hunnos profugit, regnum recuperat, paulo post Anastasio Romæorum Imperatori bellum infert, Amidam obsidet & tandem expugnat.*

6 *Duces quidam contra Persas mittuntur ab Anastasio, quorum negligentia Romæorum exercitus insignibus cladibus afficitur. Romani Amidam obsident & recipiunt.*

7 *Anastasius portis Caspiis repudiatis, pacem*

quærit & moritur. Huic succedit Iustinus. Cabadis de successore sollicitudo, & ad Iustinum literæ de quibus grauißima consultatio. Legati ad pacē constituendam mißi re infecta discedunt. Seoses Persa in ius ideo vocatus capite multatur.

8 *Cabadis bellum aduersus Iberos Christianos, quorum rex ad Lazos fugit. Initium Belli Græcorum seu Romæorum adu. Persas, & variæ expeditiones. Iustinianus Iustino succedit.*

9 *Belisarij cōtra Persas res gestæ. Andreæ cuiusdam Ludimagistri Græci duplex duellum nobile. Belisarij literæ ad Persici exercitus ducem, eiusdémque superba responsa.*

10 *Mirrhanis Persæ & Belisarij orationes militares paulò ante pugnam. Aigæ ducis strategema. Persarum clades.*

11 *Alia contra Romanos expeditio Cabadis Sittæ ducis præclara facinora. Florentij virtus. Narses (postea clarißimus belli dux) cum fratre & matre ad Rom. transit.*

12 *Rufini ad Cabadem oratio. Cabadis responsum. Persæ inuadunt Comagenem, quæ cum Mesopotamia & Euphrate describitur. Mirrhanes ob rem malè gestam punitur.*

13 *Alamandari Saraceni ad Cabadem animi anxium oratio. Eiusdem Alamandari res gestæ.*

14 *Belisarij contra Persas noua expeditio, & Oratio dehortatoria ad milites. Cōcio Ezarethæ Persæ ad suos. Pugna Rom. & Persarum, in qua Ascanis & Belisarij fortitudo elucet. Persæ spoliatis cadaueribus, maxima clade affecti, domum repetunt.*

15 *Ezarethas propter rem infeliciter gestam honore spoliatur. Aethiopes & Homeritæ fœdus ineunt cum Iustiniano, cui Phœniciam donat Abocharatus. Blemyes & Nobatas circa Nilum habitare iubet Iustinianus, & Blemyarum crudelia sacrificia abolet.*

16 *Bellum inter Aethiopes & Homeritas. Ad eosdem Iustiniani legatio.*

gatio. De Serici mercatura. Ex Oriente Belisarius reuocatur, vt in Vandilos exercitum duceret. Martyropolim à Persis obsessam qua arte Iustinianus liberare conatur.

17 *Cabadi Cosroes succedit. Martyropolis obsidio soluitur. Pacis leges à Cosroe concessæ. Eiusdem indoles & fortuna.*

18 *In suos Cosroes variis cædibus grassatur. Cabadis nepos ad Iustinianum confugit.*

19 *Seditio Constantinopoli mota, vnde ciuium laniena, vrbis incendium, Ioannis præfecti prætorio & Tribuniani quæstoris exauctorationes, Hypatij in imperatorem electio.*

20 *Animosæ mulieris Theodoræ Augustæ consilium. Belisarius & Mundus opponuntur Hypatio. Ingentem in populo cædem edit Belisarius. Hypatius & Pompeius capti, à militibus cæsi, & in mare proiecti.*

21 *Tribunianus in pristinam dignitatem restitutus vitâ abit. Ioanni Theodora Augusta & Antonina Belisarij coniux insidias struunt, eiusdémque consilia cognita Iustiniano aperiunt, cuius mandato Ioannes ad necem quæritur, sed elapsus ad templa confugit.*

22 *Ioannes magistratu deiectus relegatur. Cyzici nouas turbas excitat, ideo in carcerem coniectus, facultatibus exutus, induſio tantùm tectus, per varias prouincias circumductus stipem ab obuiis petere cogitur. Ioannem quendam alium perduellem milites statim interficiunt.*

PROCOPIVS Cæsarienſis bella conſcripſit, quæ Iuſtinianus Romæorũ Imperator contra Barbaros tam orientales, quàm occidentales geſſit, vt res contigerunt:, ne opera ipſius præclara, orationis inopia obliuioni poſteris

Scopus historiæ.

seculis traderentur: quorum ipse memoriam operæprecium ante omnia & præsentibus, & futuris fore putauit: vt si quando similia contingerent certamina, inde homines monstratione iuuarentur, vbi par historia legeretur, ex qua rerũ finem in consultationibus deliberantes facile deprendant. Nec mortalium vllus ad ea memoranda magis quàm ipse idoneus; quod Belisario consiliarius adfuit, & rebus omnibus, dum agerentur, interfuit. Nam sicuti Rhetoricæ dicendi vehementiam; & Poëticæ fabulositatem, sic Historiæ veritatem conuenire existimauit: neque quicquam hæc scribendo vel amicorum turpe propterea cælauit, sed quæ cuique fieri siue bene, siue aliter contigerunt, diligenter expressit. nihil profectò his bellis aut clarius, aut fortius, quemadmodum volenti cõsiderare licebit, in quibus & magnitudo rerum, & vtilitas, tales euenerunt, vt superiorum temporum palmis in hoc genere non cedant, neque illis vlla ex parte inferiores existimentur. Quod enim antiquitus & sagittarij, & fintigeri, ac cominus & eminus pugnantes, & his similia in ordinibus nomina memorentur, ea propter quidam eorum ad nos virtutem minime peruenisse putãt: opinionem de his longe feliciorẽ, quàm veritas habeat, proculdubio faciunt, nec eis succurrit, vt qui apud Homerum sagittarij ponuntur, arte ac disciplina maxime carentes spe decidebant. Non enim illis equus erat, non hasta, non scutum, aut aliud corporis munimentum, ex quo in congressu latitare necesse fuit sub ferentibus scutum, aut apud aliquam sepulchri columnã, seu aliò confugere, vbi neque terga vertentes seruari, neque fugientes persequi hostes poterant. Neque item ex manifesto, sed furtim quodammodo pugnare videbantur. Præterea arcu tam lente ac imperite vtebantur, vt (sicut apud eundem est poëtam)

Fides auctoris.

Historia oculus.

Dignitas horum temporum historia.

Collatio priorum cum posterioribus temporibus.

poëtam) neruum protrahentes vsque tantum ad mammam, sagittam οὐτιδανὸν id est, inutilem ac frustra emitterent. At nunc sagittarij in bellum thoracati procedunt, tibialia vsque ad genu induti; ab vno latere pharetra, ab altero ense adcincti. Sunt & qui hastam ferant, & paruum supra humerum scutum, vt ora ceruicémque tueatur. Equitant insuper peritissime, vt vel equo currente obiter hostem & persequendo possint & fugiendo ferire. Arcum ipsum longe validiorem vsque in dextram tendunt aurem. Tali igitur apparatu emissam sagittam mirum non est frustra non iaci, cui neque thorax vllus, neque scutum resistere queat. Qui autem hæc minime consideratione perpendunt, tantum priora collaudant tempora, neque arti aut diligentiæ plus tribuere videntur, quibus profecto fit, vt nostra illis minime concedant. Sed ad institutam nobis inter Romæos ac Persas historiam reuertar.

Arma seculi Iustiniani.

Arcadius Imperator Byzantij, iamiam moriturus, ac de successore sollicitus, Theodosio filio paruo admodum in cunis existenti cogitabat quem nam curatorem sociúmque administrationis simul & institutionis optime adhiberet, qui & inimicos virtute expelleret, & rem postremo incolumẽ traderet. Multi enim, vt par est, offerebantur potius tyranni, quàm administratores futuri, quoniam Byzantij iam nullus consanguineus relictus erat. Honorius enim patruus satis idoneus non videbatur, quod res Italiæ turbatæ iam erant, & bellum in Oriente Persarum nihilo minus formidabat, ætatem pueri admodum spernentium. In hac animi angustia Arcadius constitutus, quanquam aliâs natura minime ingeniosus erat, salutare consilium iniuit, quo filium pariter & imperium seruauit, siue de procerum suorũ, qui & continuo adsistebant, sententia; seu diuino impulsus spiritu. testamen-

Historiæ Procopianæ exordium.

Arcadij mors & testamentum.

Honorij vecordia.

Isdigertes Theodosio tutor datus, officium fidele praestat. Rarum exemplum.

tum condidit, in quo hæredem filium instituit, tutorem vero illius Isdigertem Persarum regem: cui quum plurima mandauit, tum vt Theodosio imperium sua & prudẽtia pariter, & potentia incolume seruaret. Hoc itaque modo rebus constitutis, è vita decessit. Isdigertes vbi testamentum ei oblatum legit, si prius indole ac magnitudine animi clarus habebatur, tunc maxime admiratione dignus apparuit. Arcadij enim mandata fidémque in eum minime spernens, pacem cum Romæis toto tempore, tum imperium Theodosio custodiit, ac litteras statim ad Senatum scribens, officium continuo adsumpto negocio sese præstaturum, & hostes, si opus, omnino prohibiturum promisit. Theodosio deinde iam ætate prouecto, Isdigertes moritur: nec mora, Vararanes successor in Romæorum agrum cum exercitu magno irrumpit: vbi nihil agens magnum, rebus infectis se breuiter domum recepit hoc modo. Anatolium Oriẽtis ducem, Theodosius legatum ad Persas misit: qui vbi prope fuit, de equo solus desilijt, pedibus in Vararanem vadens, quem quum ille conspiceret, proximos interrogat, qui nã homo aduersus veniret: quúmque illi Romæorum ducem dicerent, stupefactus tanto erga se honore rex statim equum retro vertit, sequente Persarum populo, domíque legatũ multa humanitate excepit, pacémque ei conditionibus, quales ab ipso postulauerat, dedit; vt neutri arcem de nouo aliquam in confinibus inuicem regionum exædificare liceret.

al. Varananes.

Anatolij prudentia pacem parit. Magna efficit tempestiua humilitas.

2 TEMPORE vero insequente Perozas Persarũ rex in cõtentionem de finibus venit cum Hunnis Euthalitis, quos albos vocãt, aduersus quos magno cum exercitu venit. Sunt enim Euthalitæ Hunnicum genus reliquis Hunnis nequaquam vicini, neque ad eos pertinentes, sed Persis propinqui

Digressio de bello quod Perozas Persa Hunnis Euthalitis intulit.

Boream

Boream versus,quorum ciuitas Gorga nomine in Persidis confinibus sæpe cum colonis de ipsis finibus pugnat. Nec vt reliqui Hunni Nomades sunt, vitam agentes pastoralem, sed optimam iam pridem incolunt regionem. Hi nunquam in Romæorum terram, nisi cum Persarum exercitu sunt ingressi, solíque Hunnorum albi sunt, neque item fœdi adspectu, neque ferarum modo, vt illi, victitantes; sed sub vno degentes principe politicam agunt vitam inter se, & cum vicinis ius fasque colunt,æque ac Romani,& alij omnes. fortunatiores inter eos vsque viginti amicos habent, seu plus si contingat,qui conuiuæ continuo sunt, quibusque communis pecunia simul & potestas est. decedentem ex eis aliquem ad sepulchrum efferri mos est. Contra hos igitur Euthalitas eunti Perozæ, Eusebius ab Imperatore Zenone missus legatus adfuit. Euthalitæ autem, vbi inimicorum exercitum vident, timorem simulantes in fugam vertuntur,cursúque in locum quendam contenderunt, quem prærupti vndique montes cingunt,frequentibus obducti arboribus. Intra montes vero longe procedenti via quædam lata apparet in medio,exitum vero nusquam habet, sed infra ipsum montium ambitum terminat. Perozas igitur nullum meditans dolum, per inconsiderantiam in hostili ingressus persequitur. Hunni vero pauci admodum antea fugerunt, sed longe plures in locis iniquis abscōditi à tergo inimicorum exercitui existentes nondum se manifestare volebant, vt illi longe intra montium anfractus penetrantes non amplius redire possent. Has itaque insidias Persæ sentientes (nam periculum iam expertis facile deprendere fuit) timore maximo perculsi cō silium Perozæ clam damnabant, Eusebiúmque legatum, quem supra nominaui, multis obsecrant,

Horum mores minimè barbari.

Euthalitarum strategema.

Incogitātia maximum in bello malum. Quàm turpe enim & exitiosū Imperatori dicere, non putaram?

regi persuadeat, vt rationem malorum, quæ eueni-re possent, habendo; securitati potius consulere vellet, quam temere audendo in re non necessaria periclitari, ac demum si qua sit ad salutem via, co-gitare. Hic vero quum in conspectum Perozæ ve-nit, præsens quidem periculum non subito mani-festauit: à fabula autem incipiens ait, leonem olim in hircum incidisse. quem quum timentem in lo-cum quendam paulo altiorem, vt rapturus in es-cam persequeretur; incidit in foueam latam, an-gustam vndique viam habentem, vnde exitus non erat. Hoc itaque ira pastoris commenta est, vt leo-nem per insidias venaretur. Hæc Perozas audiens timere cœpit, ne Persæ maligna simulatione in persequentes vterentur, nec vlterius processit, ac ipsum præstolando rem in consultatione posuit. Hunni autem iam ex latebris sese manifestantes, aperte exitum, ne illi redire possent, custodiebant. Tunc vero Persæ proculdubio insidias, & in quod incidissent malum, animaduertentes; nullum iam periculo remedium habuere. Euthalitarum autem rex nonnullos è suis ad Perozam misit, qui eius in persequendo temeritatem accusarent, ex qua sé-que ac omne genus suum magna verecundia pro-didisset: salutem postremo pollicerentur, si Pero-zas se vti dominum adorare voluerit, ac iureiuran-do patrio adfirmare, Persas non amplius Hunnos bello petituros. Hæc vbi Perozas audiuit, Magos qui secum aderant interrogat, an præcepta essent faciunda. Illi autem responderunt, quod circa ius-iurandum præstandum ei liberum esset. In altero vero, sapientia quadam circumuenire inimicum oportere: nam Persis adorare tantum solem esse legem, propterea tempus in hac re obseruandum, vt mane regem Euthalitarum conueniat, ac ad or-tum solis conuersus eum adoret: hoc modo patrio more

Vnius prudētia maximā partē exercitus conseruat. Principes solertia quadam de officio admonendi.

Temeritas perstringenda est. Hunni regis magnus animus.

Magorum consilium necessitati accommodum.

more seruato, facti ignominiam eum vitaturum. Perozas igitur de pace cautione data, inimicum è Magorum iussu adorat: protinúsque cum toto exercitu ex locorum asperitate libenter domum se recepit.

Perozas Hũnũ adoras.

3 Nec multo post tempore promissa irritando acceptam ab eis contumeliam vlcisci statuit. Omnes itaque ex omni loco Persas ac socios cogẽs, in Euthalitas mouit, Cabade tantum filio, tunc primum pubescente domi relicto; reliquos, qui xxx. fuere, secum ducens. Euthalitæ autem eius apparatum sentientes, magnopere mœrebant, simúlque regem suum incusabant vt Persis rem prodentem. At ille ridens quid inquit, perdidissent, terrámne an arma, vel quid aliud ex omnibus opibus? Hi vero excipientes, nihil aliud responderunt, quàm occasionem, quæ *reliqua omnia intra se continet.* Quando vero res huc deducta esset, vt inimicis venientibus vltro confestim occurreretur, rogabant. Ille vero in præsens prohibuit, quod eorum adhuc exitus manifestus non esset, nec propriam egressos esse terram constaret. Quapropter eos in eodem loco præstolans hæc præparauit. In campo Euthalitarũ, in quem Persas erat suspicio venturos, tumulum fossa circundedit altissima latáque satis, in medio loci eminentis ac præcipitis tantum relinquens, quantum decem caperet equos: arundinibus vero fossam superne terra contectis operuit. Hunnis vero præcepit, postquam inde retro adequitarent, per locum in breui se congregantes numero paulatim ac ociosius irent, obseruantes ne in præceps ruerent. Paginam quoque in summo prætorij signo suspendit, in qua Perozas iuramentum præstitit, quod ille contemnens contra Hũnos venit. Igitur donec eum intra suas munitiones contineri vidit, in eodem loco expecta-

Fidem fallit Perozas, vnde illi & Persis interitus.

Hunni regis constantia.

Occasionis vis.

Strategema Hũni regis.

Obseruandũ factũ, quod perfidiam Persis obiicit.

uit. Postquam vero eos in vrbem Gorgam in con finibus Persidis venisse ab exploratoribus audiuit, & inde rursus discedentem in Euthalitas ire: ipse cum magna exercitus parte intra munitiones mansit: paucos verò misit exploratum inimicos per cāpum: quibus forte visis statim retro exploratores fugerant, recordantésque regis mandatorū, quando fossæ propius fuere, parua per interualla ex successióne pedetentim supra eam transierunt, ac reliquo se exercitui coniunxerunt. Persæ interim insidias minime sentientes, animo magno per campum admodum accliuem in hostes inuecti in fossam omnes cecidere, non solum primi, sed quot pone secuti sunt ob impetum persequendi, nihil & ipsi fraudis animaduertentes, cum equis & armis corruendo facile illos pondere interfecerunt, ac vnà ipsi perierunt. Inter quos Perozás fuit vnà cum omnibus filiis; qui se morientem sentiens, vnionem candore ac magnitudine conspicuum, qui ex aure ei dextra pendebat, celeriter proiecisse dicitur, ne quis mortalium eum postea ferret. Quod mihi verisimile nequaquam fit, vt ei in tanta perturbatione aliquid simile in mentem venerit: sed in eo casu auriculæ ictu excussum ac deperditum crediderim. Quem Romæus imperator magno studio ex Euthalitis emere quærens minime potuit, quum ipsi magno labore conquisitum nequaquam reperire valuerint. Nonnulli tamen ab eis repertū existimāt, sed aliū Cabadi filio redditum. Quæ autem de hoc vnione Persæ prędicant, operæprecium narrare; cuius forte sermo non vsquequaque incredibilis videbitur. Dicunt enim, hunc quondam in pectine in mari Persico fuisse, quem non procul à littore aperta concha natantem, in cuius medio vnio erat, pulcherrimum præbuisse spectaculum nulli comparandum ob magnitudinem

Peroza ac Persarum clades.

Periurij luctuosa mertes.

De vnione mira historia.

dinem ſimul & pulchritudinem, quæ canem marinum miræ magnitudinis in eius amorem ſollicitauit. Hic dies atque noctes eum ſequutus, ſi quando fames vrgeret, aliquid eſcarum occurrentium in eodem loco breuiter ſibi ſumebat, donec eum comprendens deſiderium omne videndi expleuit. Quidam vero piſcator hoc animaduertens, ac belluam ſimul & periculum formidans, regi Perozæ rem detulit. Is in eius item deſiderium magnopere venit, blanditiáque ac palpatione non modica piſcatorem inducere ad eum capiendum quærit. At ille monſtrans nullum tantæ rei dignum compenſari præmium poſſe, ait; *Mi rex, opes quidem homini optabiles, verum longe optabilior vita, omnium denique chariſſimi liberi, quorum gratia quis omnia forte audebit. Ego quidem & hanc belluam me ſpero capturum, & vnionis te dominum conſtituturum: verum à te hinc mihi magna referri præmia æquum fuerit, vel mortuo (ſi forte ab hac bellua abſumar) filijs meis benigne faciendo paternum fatum compenſare: ſic & ego defunctus dignum laboris præmium feram, tu vero liberalitatis gloriam, hos, qui pro te periculum adierunt, munerando referre.* Hæc dicens piſcator, diſcedens venit in locum, vbi piſcis erat, ſimul & canicula ſectatrix, ac ſupra petram quandam reſidentem obſeruat, quando hæc in cibo ſibi obuio occupata exiſtat. tunc dimiſſis in littore his, qui ſecũ miniſterio erant, ipſe in piſcem inuadens eum extraxit; quod canicula animaduertens, ſubito latrauit. Videns autẽ ſagenator concham in littore tractã, ilico ſagittauit: vnde paulo poſt extinctam, ſuſcipientes hi qui in littore relicti huic operi erant, vnionẽ ilico exceptũ regi cũcta quæ euenerant narrantes tulere. Et hæc quidem Perſæ de vnione referunt. Nũc ad ea, quę mihi ſupra propoſita erãt, reuertar.

Piſcatoris ad regem Perozam oratio.

NB.

Persæ ictis sapiũt. Felices quos faciũt propria pericula cautos.

4 Perozas hoc modo cum vniuerso exercitu extincto, si qui erant reliqui, statim in hostium manus venerunt. Ex illo igitur lex Persis, non amplius in hostilem, etiam si vis vltro irrueret, incurrere: Qui autem milites cum Peroza fines non exiuere, hi regem Cabadem, domi solum ac natu minorem relictum, regem sibi elegerũt. Persæque ab Euthalitis annis duobus dominati, eousque videlicet fuere, donec Cabades virtute fretus tributum amplius dare dedignatus est. Post hæc idem violentius Persis imperitando legem tulit, vt omnes fœminæ communes essent. Quum multitudo minime probaret, aduersus eum insurgentes, captum in vinculis habuere, Blase Peroze fratre rege constituto, quando ex Cabade virilis proles nulla relicta est. Persis autem non fas priuatum aliquem regno præficere, nisi forte regium genus admodum exile ac obscurum fuerit. Blases igitur regno accepto, Persarum optimos consilio sibi delegit: quibus in consultatione proposuit, quid de Cabade agendum. Multitudini quidem interficiendus non videbatur, Hic plures vtrinque sentẽtiæ dictæ. Surgens autem quidam ex eis Gusanascades, honore Chanaranges: (hic enim magistratus inter Persas extremos & Euthalitas confines vti prætor putabatur) gladium ostentans, quo Persæ vngues accidere consueuerunt, digitali longitudine, crassitudine vero tertia digiti parte; *Hunc, inquit, breuem admodum gladium videtis. hic aptus, inquam, præsens negocium absoluere, quòd paulo post ne viginti hominum armatorum milia perficere poterunt.* Hoc ideo dixit, manifestans, nisi Cabadem sustulerint, Persis postmodum * idem negocium facere. Nonnulli sanguine regio virum minime necare volentes, in custodia seruandum, quæ Lethe vocabatur, consulebant. Inter hæc contigit Persas contra alios barbaros

Violenta & in naturam ipsam impia Lex, authori periculũ creat.

Blases Persarum rex.

Commodum sibi suisque dat consiliũ, quod illi suo malo repudiant.

* eundem negocium facturum.

barbaros non longe ab Armeniis habitantes bellum gerere. Armenij enim conantes in Persas fœderatos beniuolentiæ ac pacis studium ostendere, in horum barbarorum terras incurrere statuerunt. Quod Persæ cogoscentes, improuisi & ipsi ruentes, ferè omnes puberes interfecerunt. Post hæc Blases quosdam è suis fidelibus ad Arsacem Armeniæ regem rogatum mittit, vti sub fide veniret. Quem vbi adfuit, quum humanitate reliquísque officiis est prosequutus, tum loco fratris habuit, iurántque demum inter se beniuolos inuicémque Persas & Armenios in perpetuum socios fore. His actis statim eum domum remisit. Tempore vero non multo post, quidam Arsacem calumniari, vt rebus nouis studentem, cœperunt: quibus Pacurius credens, rursus rogatum mittit, vti veniat, se cum eo de omnibus, quæ agenda, velle communicare. At ille statim morem ei gerens, fortissimos Armeniorum, quum alios, tum Bassitium duxit, qui dux eius in bello pariter & consiliarius fuit, quum & fortitudine & prudentia longe præstaret. Quos vbi Pacurius vidit, ambos multis obiurgauit, perfidiæque accusauit, quod iusiurandum irritum fecissent, ac tam cito ad defectionem spectassent. Hi autem negantes persanctæ iurauerunt, nihil ab eis horum excogitatum. Pacurius autem in custodia multa cum ignominia ab initio tenuit. Deinde cõsultis Magis, quid in eos faciendum; illi responderunt, *de his quæ negarentur, nec manifestæ apparerent, sententiam ferri fas non videri*, modum autẽ eum docuere, quo Arsaces seipsum sponte accusare cogeretur. Regiæ itaque aulæ pauimentum terra operire iusserunt, sumpta dimidia ex Armeniorum agro, altera dimidia ex agro Persarum: quod quum rex fecisset, Magi suis artibus in his vtentes ei dicũt, vt deambulationes cũ Arsace in hoc spa-

Arsacis Armeniæ regis historia & lamentabilis exitus.

Pacurius Sycophãtis aulicis aurem prabens Arsacem euertere cogitat.

Magorum consilium in Arsacis caput.

tio faciat, querendo simul pacta violata, sese autem colloquutioni interesse vti testes oportere. Rex igitur statim sic agens Magis præsentibus interrogat, cuius rei gratia hac vteretur perfidia, fœdera irritando, & Persas simúlque Armenios maximis obiiciẽdo malis. Arsaces autem donec in loco fuit vbi terra ex Perside iacta est negauit, & iuramentis grauissimis vtens, sese captiuum in fidem obtulit. Postquam vero spatij medium præteriens in suam tellurem venit, audacius ilico sermonem habuit, ac ei & Persis omnibus minitando sese acceptam euindicaturum iniuriam, vbi primum dominus eius efficeretur: atque hæc iactans & fremẽs simul deãbulabat, donec rursus reuertẽs in Persidis terram, tunc item mutatus verba misera proferre visus est, & iterum in suam reuertens superbe loqui. Sic denique multoties factitando nihil arcanorum cælauit. Tunc igitur Magi ipsum vt fœdifragum ac perjurum condemnarunt. Ex quo Pacurius Bassicij pellem detractam, vtrem constituit palea plenum, arboríque altissimę suspendit. Arsacem vero quod regij sanguinis cæde se commaculare noluerit, custodiæ Lethes tradidit. Tempore vero post quidã Armenius ex Arsacis valde fidelibus, qui cum eo in Persidem venerat, Persis postmodum contra barbaras gentes multas vt vir fortissimus spectãte Pacurio egregiam nauauit operam, potissimáque victoriæ illius causa fuit. Ex quo Pacurius ei muneris optionem eorum quæ cuperet dedit. At ille sese tãtum vna die Arsaci ministrare quomodo cuperet velle ait. Quæ res quum regem vehementer tristitia adficeret, tollere antiquam legem coactũ, quæ fuit, vt nullus eundem, nisi moriturus ingrederetur, vnde carceri Lethe nomen fuit: vt tamen verus esset, postulata concessit. Ille vero postquam in custodiam ingressus est, Arsacen cõsalutauit, congressíque

Arsacis mirus animus.

Magorum sententia.

Regium sanguinem effundere Persa nefas duxit.

Amicus Arsacem in carcere occidit: quod ideo factum videtur, Armeniorum procerum consilio, vt qui regiè inter eos vixerat, regiè quodam funere & vita exitu decoraretur.

greſſique inuicem dulci lamentatione præſentem fortunam conqueſti fleuere, vixque iunctis dextris ab inuicem diduci valentes, vbi lachrymis exſaturati quieuere, Armenius Arſacen imprimis lauit, deinde in regium habitum reſtituens, in thoro collocauit. Hic etiam adſiſtentes ei regie accumbere iuſſit, veluti prius conſueuerat. In hoc itaque conuiuio multi & varij ſermones habiti, qui Arſacen valde delectauere, multáque alia in medio quæ ad eius faciebant voluptatem parata, compotatione vſque in noctem protracta, plurimíſque delinimẽtis habitis, quum iam hora digrediendi eſſet, Arſacen dixiſſe ferunt, quemadmodum dulciſſimum omniũ diem peregiſſet: in qua feliciter actum cum eo eſſet, ſi vltima foret congreſſio cum omnium amantiſſimo viro: nec reliquam ſe deinde æquo animo calamitatem amplius paſſurũ. Atque hæc dicentẽ, Armenius ſumpto gladio ex menſa, quẽ de induſtria paratũ ad hoc habuerat, eũ interfecit. Sic igitur Arſacis exitus, vti Armeniorũ hiſtoria refert, eſſe contigit. Ego vero vnde ſum digreſſus reuertar.

Cabadem neſcio vtrũ feliciorem dixerim, quòd talem vxorem habuerit, an miſeriorem, quòd proſtituerit. Illa autem tam violentum precium pro mariti liberatione perſoluens, teſtata eſt quãtum maritalis flãma caſto illo pectore clauſum geſtaret. Quæ corpus antea dederat, vitam poſtea pro marito profundere minimè diſtulit.

5 Cabadi ſic incluſo, vxor neceſſaria miniſtrabat, quam carceris præfectus quod eſſet forma pręcellenti tentauit: quod vbi Cabades ab ea didicit, iuſſit illi morem gerere. Sic itaque ille in eius veniens amorem atque complexum, optanti facile deſiderata conceſſit, vt videlicet ingreſſum ad maritum continuo haberet, nemine prohibente, ac quocunque tempore. Erat inter Perſas vir exiſtimatione magna, nomine Seoſes, Cabadi valde amicus, qui apud carcerem diu immorratus obſeruabat, ſi qua via ad colloquendum cum eo daretur, & per vxorem ei ſignificauit, quemadmodum equi ſimul cum hominibus præparati non longe à carcere eſſent, locum ei manifeſtans: eandem inſuper induxit, vt nocte ſequente mutatis cum Cabade

vestibus ipsa pro eo in carcere remaneret. Ille vero egrediens vestitu muliebri, custodésque fallens liberatus est: vbi autem illuxit, custodes fœminam virili habitu adspicientes admirati, virũ hic etiam latere suspicantur. Pluribus quoque in hac opinione diebus erant, donec ille procul emenso itinere apparuit. At postquam in lucem muliebres insidiæ venerunt, quod nam pœnæ genus in eam statuerint non habeo dicere, quum Persæ minimè inter se facta communicent. Cabades interim clam omnibus cum Seose ad Hunnos Euthalitas peruenit, vbi regis filia in matrimonium ducta, exercitũ eorum in Persas ingentem duxit. Cui hostes quum resistere sese impares esse animaduerterent, protinus in fugam se verterunt. Postquam verò Cabades in loco fuit, vbi Gusanascades imperabat, versus ad quosdam è suis fidelibus ait, quemadmodum illum virum Chanarangem constitueret, qui ea die Persarum primus in conspectum veniens ei ministrare vellet: dicentem verò statim sermonis pœnituit, quoniam lege admonebatur, quæ Persas prohibebat in alienos imperia ferre, sed quibus honor cuilibet secundum genus conueniat. Timuit itaque, ne quis obuiam fieret Chanarangi propinquus non existens, ac propterea legem soluere, vt verus fieret, cogeretur. Hæc igitur meditanti contigit fortuitu vt neque legem soluendo dicta seruaret. Euenit autem vt primus Adergudunibades homo iuuenis, propinquus Gusanascadi, ac bello aptissimus occurreret, qui Cabadẽ regem protinus adorauit, sese vti seruum cuiuis vsui offerẽs. Cabades itaque in regiam nullo labore perueniẽs, Blasen omnibus circa præsidiis destitutum offendens, exercuit modo quo Persæ viros improbos exercere solent, oleo videlicet feruente supra oculos apertos infuso, seu cuspide aliqua ferrea per vim

Mira rerũ vices. Cabades qui fœminas communes esse edicto iusserat, suam communem vidit: hócq; supplicio castigatus restituitur, & aduersariũ Blasen tollit de medio.

vim extrahente, reliquo tempore in custodia habuit quum regnasset annis duobus. Gusanascadem vero interficiens, loco ipsius Adergudunibadem Chanarangem, Seosem vero Adrastadaram Selanem constituit, qui magistratus exercitibus & ducibus omnibus præest, quémue primus Seoses inter Persas ac vltimus obtinuit, quum neque prius neque postea aliquis fuerit. Cabades ergo regnum tuto custodiit, & prudenter administrauit, quum nulli & ingenio, & in agendis experientia inferior esset. Paulo autem post quum idem pecuniam Euthalitarum regi deberet, quam exoluere nequaquam posset, ab Anastasio Romæorum Imperatore mutuo petiit. Quod ille quum in consultatione amicorum posuisset, eis minime visum. inutile quippe dictitantibus propriis pecuniis firmiorem inimicis in Euthalitas amicitiam reddere, eósque magis expedire inter se bello peti & viribus absumi. Quas ob res Cabades indignatus, nulla alia de causa in Romæos exercitum mouere statuit, ac ipse primus nuncius in Armeniorum agrum irrupit: vnde multam populabundus prædam ducens ad vrbem Amidam Mesopotamiæ venit. hanc hyemis tempore obsidione cinxit. Amideni autem vt in pace agentes sine militibus ac omnibus imparati, quanquam hostibus ocurrere non auderent, qua tamen potuerunt via præter opinionem aliquandiu restitere. Hic operæ precium de Iacobo narrare. Is inter Syros vir admodum iustus, & qui in rebus diuinis diligenter exercebatur, in vico ab Amida vnius diei iter distante, iampridem sese intruserat, vt affatim quæ sunt ad pietatem meditari possit. Hic ei addicti homines in breui spacio cancellis inter se raris, vt videri ab adeuntibus ac passim consuli posset, ipsum incluserunt,

Occasio belli contra Romanos.

Leue ob causam bellum mouet princeps superbus.

Amida obsessio.

Iacobi Syri elogium.

Abstinentia.

vbi neque æstus neque frigora curans, tantum ex seminibus quibusdam victitabat, non cottidie, sed interuallo dierum multorum sumptis. Hunc igitur Persæ quidam excurrendo ad ea loca sagittis petere tentantes, diuino portento manus arcúsque immobiles sunt visi consistere. Hac fama in castra Persarum perlata, Cabades ire visum statuit: quo animaduerso, horrore simul cum Persis qui aderant captus barbarorum noxam deprecari cœpit. Ille autem tantum verbo malum hoc pepulit. Ex quo homines illi liberati, ac in pristinum restituti fuere statum. Tunc Cabades pro meritis ei quod vellet optionem dedit, putans eum magnas opes petiturum: tantum ab eo postulauit, vt homines qui in hoc bello ad eum visendum secederent saluos esse vellet, quod Cabades facile concessit, insuper syngrapham pignoris loco ac tutelæ dedit. Hoc itaque rumore peruagato, plurimi ad eum confugientes incolumes seruabantur: & hæc sic quidem se habuere. Cabades autem in obsidione perseuerans, omnibus machinis admotis mœnia conquatiebat. Amideni trabibus quibusdam oppositis, impetum frangebant. Ille vero vbi murum inexpugnabilem esse sensit, frustra se operam consumere vidit, ita ab initio adfabre conditus fuit. Ex vna tantum vrbis parte quæ facilius expugnari poterat, tumulum quendam arte contra mœnia excitauit ea longe superantem. Oppidani vero subter mœnia cuniculum vsque ad eum fecerunt, indéque clam terram extrahentes, vacuum intus ex magna parte tumulum reliquerunt, extrinsecus autem forma nihil propterea immutata. Persæ igitur hunc multi secure ad verticem vsque ascendentes, inde mœnia oppugnabant: at quũ turba militũ cursu certatim conse-

Cõseruatio. *Dignitas.* *Miracula.* *Amida oppugnatio.* *Strategema Amidenorum.*

queretur,

quereretur, tumulo protinus ruente omnes periere. Cabades igitur casu tali perterritus, obsidionē relinquere statuit, exercituíq; discessum in diē posterā edixit. Oppidani itaque tāto metu soluti, procul iā à periculo multis barbaros probris ac risu è mœnib. incesserunt: quin meretrices quædam magno dedecore sublata veste pudenda Cabadi prope adstanti in contumeliā ostenderunt. Quod Magi animaduertentes, regē ad reuocandum exercitum adhortati sunt: eo namque adspectu admoniti prædixere, vt breui tēpore Amideni arcana omnia Cabadi essent patefacturi, quāobrem castra rursus firmata. Paucis post diebus quidā Persa Hipponomi, id est equorum pastoris antiqui tugurij ingressum ad mœnia cōspexit, quod tantū breui tegmine opertum fuerat. Nocte itaque solus huc veniēs, ingressu tentato intra muros penetrat. Vbi dies apparuit, rem omnem Cabadi nunciat, qui nocte insequenti cum paucis adhibitis scalis venit, cui secunda quædam contigit fortuna, hoc modo. Turrem prope Hipponomum Christianorum sapientissimi forte custodiebant, quos monachos vocant. Hi festū quoddam annuum eo die celebrauere, nocte autem sequente veluti fessi ob peractam celebritatem, magis autem in crapulā constituti liberioris potationis, alto dulcíque somno dormierūt, ex quo minime ea quæ euenerunt ex hoste sentire potuerunt. Persæ igitur per Hipponomū intra mœnia ingressi, in turrim ascenderunt, ac dormientes monachos offendentes omneis interfecerunt. Quod vbi Cabades nouit, scalas è vestigio muro prope hanc turrim admouit: iámque dies aderat, ac hi qui proximi turri custodes erant, malum hoc animaduertentes clamauere. Hi facta vtrinque pugna, iā Amideni superiores apparebāt, multis interfectis, plurimis etiam è scalis deiectis,

Amidenorū procacia & pudenda superbia cladem illis parit.

Occasio capta Amida.

Monachorū crapula perdit Amidā. Hi tum fuere Christianorum insipientissimi.

iámque procul à periculo videbātur, nisi Cabades ipse acinace stricto ad scalas adcurrisset. hic Persis eum intentans illos descendere non permisit, pœna mortis proposita reuerti audentibus: quapropter multitudine ingenti irruente, superiores facti, ciuitatem facile ceperunt die ab obsidione octogesima. Amidenorum cædes plurima facta, donec Cabadi in vrbem adequitanti, quidam è ciuibus & senex & sacerdos occurrens ait, *O quàm regium captos interficere!* Cabades autem iratus respondit, *Cur mihi bello resistere audetis?* Hic statim excipiens, *Quoniam*, inquit, *deus non nostra voluntate, sed tua virtute Amidam tibi tradere voluit.* Quo sermone Cabades lætatus cædi modum statuit: sed tantum gaza Persis direpta reliquos in captiuorum numero haberi iussit. Paulóque post multo hæc præsidio è suis reliquit cum Glone præfecto viro Persa, simúlque paucos admodum & miseros Amidenos, qui Persis ministrarent. Ipse vero cũ reliquo exercitu ac captiuis domum se recepit, in quos humanitate rege digna est vsus: nam breui post tempore omneis missos fecit, ex quo illi vnà domum abiere, quando videlicet Anastasius princeps Romæorum operam in eosdem virtute dignam ostendit, septem annis à vectigali consueto vrbem liberando, ipsos insuper & publice & priuatim multis donis munerando, ex quo præteritorum malorum obliuione facile sunt capti: sed hæc tempore pòst contigerunt.

Senex sacerdos opportuno & libero dicto cædi modum impetrat.

Humanitas erga victos, virtus rege digna.

Subditi bello afflicti, à principe subleuandi.

6 Nam tunc Anastasius vbi accepit Amidam obsideri, idoneum ilico misit exercitum, cui duces erant omnino quatuor, Areobindus Olybrij socer, qui pauloante in Occidente imperauerat, tunc Orientis prætor erat. Et Celer ordinũ in palatio præfectus, quẽ magistrũ Romæi vocant. Reliqui duo Patritius Phryx, & Hypatius Imperatoris

Fortes & sapientes belli duces in potentem hostẽ mittendi.

fratris

fratris filius, qui ambo Byzantij militum præfecti fuere. His additi erant Iustinus, qui post Anastasium imperauit, & Patriciolus cum Vitaliano filio, qui arma cõtra Anastasium sumens, paulòpost tyrannidem corripuit, & Pharesmanas Colchus genere in rebus bellicis præstans, & Gogidasclus & Messas Gothi homines ex his, qui Theodericum è Thracia in Italiam venientem non sunt sequuti, ambo & sanguine generosi, & bello aptissimi. Deinde nonnulli fortes viri sunt secuti, quo facile exercitu nullus præstantior nec prius nec postea contra Persas à Romæis exiit. Hi quidem omnes non in eodem loco congregati, neque vna tantum expeditione ibant: sed quilibet cum suis militibus, quibus præerat, contra hostes tendebat. Dispensator vniuersi exercitus Appion Ægyptius missus est, vir inter patritios illustris, & in rebus agendis solertissimus, denique ab Imperatore consilio adhibitus. Huic igitur sumptuum erogandorum potestatem quæ ei videretur dedit. Hic itaque exercitus quum ociosius procederet, & tardius conueniret, barbaros in Romæorum finibus nõ inuenit: quoniam Persæ post victoriam excurrentes, ac populabundi in patriam cum omni præda reuerterunt. E nostris vero ducibus nullus ad expugnationem eorum, qui Amidam tenebant, ire tunc primum, quum multa prius necessaria forent expectanda, sed tantum in hostium regionem irruptionem facere in animo habebant; nec simul, sed separatim inter se, vt supra narraui, procedebant. Hæc vbi Cabades didicit (nam prope aderat) in fines Romæorum celeriter veniens fit obuiam. Nõdum enim Romæi Cabadem cum exercitu, sed parte ipsius tantum contra proficisci putauere. Qui itaque cum Areobindo erant, apud oppidum Arzaniorum duorum iter dierum à * Constantinopoli

Varia expeditione potens hostis frangendus, modo id celeriter fieri possit.

Exercitus otiosius procedens nihil efficit.

Ducum negligentia ciuitates obsessa pereūt.

* Constantiana.

distans, castra posuere. Qui autem cum Patritio & Hypatio, apud oppidum Siphrim, quod ab Amida stadiis non minus cl. abest. Celer enim nōdum huc venerat. Areobindus autem postquam Cabadem cum toto exercitu ei occurrere audiuit, castris cū omnibus sequentibus relictis fugā adripiens, Constantianam cursu peruenit. Paulo deinde post superuenientes hostes, castra opibus vacua sustulere. Inde euestigio ad alium Romæorum exercitum properant. Qui autem cum Patritio & Hypatio erant, in dccc. Euthalitas inciderunt, Persarum exercitum præcedentes, quos omneis interfecerunt, nihil de Cabade & Persarum exercitu audientes, ac veluti iam victores securi arma deponentes, prandio se adcinxerunt, quum hora diei eò protracta appeteret. In hoc loco riuus quidam fluebat, vbi carnes assandas, quidam autem æstu fessi se lauare cœperunt: cuius rei gratia aqua riui turbata, vlterius procedens apparebat. Cabades autem vbi ea quæ Euthalitis acciderant didicit, statim contra hostes est profectus, ac postquam turbatam vidit aquam, euentum præsagiens imparatos fore hostes, celeriter in eos adequitare iussit: quibus vix sentientibus & inermibus existentibus, repente irruit. Romæi vt qui venientes minime animaduerterent, viribus deficientes quò quisque potuit fugiunt: qui partim deprensi interfecti, partim in montem vicinum ascendentes, inde cum terrore ac clamore multo præcipites acti fuere: ex quo nullum superstitem fuisse dicunt. Patritius autem & Hypatius iam inde ab initio irruptionis fugam adripuerunt. Post hæc Cabades Hunnis hostibus in eius terram inuadentibus domum reuerti coactus est, bellúmque longum contra gentem hanc in parte Septentrionalis regionis gessit. Interea vero alius Romæorū venit exercitus, qui nihil sane dignū laude gessit, quum

Areobindus cum parua manu violentia hostium cadit.

Patritius & Hypatius leuipotiti victoria superbiunt & remissiores facti cum suis negligentia dant meritas pœnas.

Turpis eorundem fuga.

Exercitus sine duce nihil laude dignum gerere potest.

huum nullus ei præesset imperator, sed æquales fere omnes duces inter se pugnantes sententiis discrepabant. quapropter agere nihil in eodem valuere. Celer autem cum comitibus Nymphium fluuiũ transmittens, excursionem quandam in Arzanem fecit. Est autem hic fluuius prope Martyropolim, ab Amida vero octoginta procul stadiis, qui prædantes circum vicina loca, paulopost reuerterunt: nam breuis admodum excursus fuit. Post hæc Areobindus Byzantium ab imperatore reuocatus rediit. Reliqui Amidam hyemis tempore profecti obsederunt, ac vi expugnare, quanquam plurimum conantes non valuere: fame autem id adsequi debuerant, quum omnibus oppidani necessariis desti tuti nescientibus Romæis essent: nam milites iam obsidione hyemis tempore fessi, insuper Persarum exercitum aduersus iamiam venire auxilio suspicantes, quocunque modo inde se liberare contenderunt. Persæ vero non habentes quomodo in rebus difficilibus sufficerent, præsentem penuriam quoad potuere cælauerunt, speciem tamen copiæ hostibus præseferentes. Super his igitur sermones feruntur, quòd Persæ libras auri mille per Glonis Amidæ præfecti filium accipientes Romæis Amidam dedere. Illi libẽter voti compotes effecti sunt. Glones enim iam decesserat hoc modo. Non procul ab Amida ciuitate existentibus Romæis, rusticus quidam, vt consueuerat, in vrbem clam ingressus, aues, panes, fructus, multáque huiuscemodi huic Gloni pecuniæ commutatione tribuens, in Patritij conspectum venit, ac Glonem cum Persis se traditurum recepit, si qua ex eo spes muneris esset. Patritius omnia pollicitus hominem remisit. Hic igitur veste lacerata & similis ploranti in vrbẽ ingressus ante Glonem constitit, *Plurima tibi bona,* inquit, *mi domine ex agro adferebam, in vicinos milites*

Romani Amidam obsident, & recipiunt.

Quibus conditionibus.

Fortis & sapientis præfecti interitus, vrbem obsessum perfundat.

Rustici exploratoris callida ad Glonem oratio.

incidens (nam palantes per agros excurrunt) plagis intolerandis sum ab eis petitus. Insuper his quæ ferebam omnibus spoliatus, vti prædones solent, quos ex antiqua lege & Persæ timent, & rustici vim ex eis patiuntur. Verum tibi & nobis ac Persis vnà poteris facile subuenire, si hinc in ciuitatis suburbana venabundus ibis, prædam non ignobilem consequeris. quini enim & quaterni simul nefandi homines circumeuntes omnia turbant. His dictis Glones persuasus, hominem interrogat, quot opus Persis ad hanc rem? Hic *quinquaginta*, inquit, *satis videntur: non enim plures illos quam quinos incedere: si autem horum duplos miseris, res longe tutissima.* Glones igitur equites ducentos eligens homini ducendos dedit. At is longe melius ait putare exploratum prius mittere, vt si quos etiam in agris eisdem circumeuntes Romæos viderint nuncient, sic itaque tutius erit Persis exituris. Probe igitur loqui visus à Glone ipsemet exploratum mittitur. Is statim ad Patritium ducem intendens omnia retulit, qui equites hastatos duos & milites mille cum ipso misit, quos circa vicum Thalisamum stadiis xl. ab Amida distantem, in saltibus & locis syluestribus abscondit, ac in insidiis manere iussit: deinde in vrbem cursu reuertit, Glonique nũciat venationem iam paratam esse, quapropter cũ ducentis sibi traditis exiens ad insidias tendat inimicorum. Postquam vero locum transiuere, vbi Romæi collocati erant, ex insidiis eos excitat, iam hostibus prædæ oblatis. Persæ vbi se perditos conspiciunt, re noua perterrefacti ob rem improuisam multa cum anxietate fuere: quibus neque retro reuerti facultas erat, à tergo existentibus inimicis, neque aliò fugere in hostili poterant, spem vnam salutis nullam sperare salutem duxere. Itaque in prælium contra petentes eos descendentes, facile numero viribúsque inferiores superati, ad vnum omnes si cum

Consilium ab exploratore capere, periculosum.

Glonem rusticus in insidias cautè deducit.

Persarum cum Glone interitus, vnde Amidæ vrbis deditio. Habẽt hic prudentes obsessarum vrbiũ præfecti exemplũ quod meditentur.

mul cum Glone perierunt: quod eius filius re-sciens, dolore simul & ira furiatus, quoniam pa-trem vlcisci non valebat, Symeonis sancti viri tem-plum incendit, vbi Glones interfectus fuit, quum nullum aliud ædificium neque Glones ipse, neque Cabades, neque Persarum aliquis siue intra, siue extra Amidam euertere aliquo modo tentauerint. Ego vero vnde sum digressus reuertar. Hoc modo Romæi Amidam precio receperunt duobus post annis quàm ab inimicis est capta. Postremò Persæ bello cum Hunnis diu perseuerante, septem anno-rum inducias cum Romæis fecere Celere & As-pendio autoribus, ac domum vtrique reuertentes quieuere. Sic igitur vti supra narratur, Romæo-rum ac Persarum bellum initium habens in hoc desiit.

7 NVNC vero ea quæ circa Caspias portas cō-tigerunt referam. Taurus Ciliciū mons primo qui-dem Cappadocas & Armenios circuit, terram quo-que Persamenioturn vocatorum, insuper Albanos, Iberos, & quascunque alias gētes suo nomine vo-catas, Persis alioquin subiectas, circa habitantes. Extenditur enim in regiones multas, procedenti quoque montis huius & latitudo & altitudo in immensum protrahitur. Ascēdenti quoque Ibero-rum montes semita quædam in angustia multa sta-diis supra quinquaginta producitur, ea siquidem via in abrupto quodam ac penitus inuio desinit lo-co: exitus autem nusquam apparet, præterquam porta quadam à natura inuenta, quæ Caspia anti-quitus dicitur. Hinc cāpi sunt equis apti pascēdis, & aquis multis absque arte referti, alioquin supini, vbi Hunnorū gētes fere omnes habitāt vsq; in pa-ludem Mœotidem pertinentes. Hi enim si quando per portam supra nominatā in Persarum seu Ro-mæorum regiones exeunt, pernicibus eunt equis,

Tauri montis descriptio.

Porta Caspia.

Hunnorum gentes bellicosa.

nulla vtentes circuitione itineris, etiam si in præ-rupta inciderint loca, præterquam quinquaginta illa stadia quæ ad montes Iberos pertinent. Per alios autem quosdam exitus euntes multo labore veniunt, neque eisdem vtentes equis: periodos enim ipsos circuire multas necesse est, vt has portas præruptas ac præcipites euitent. Quod Alexander Macedo animaduertens, muniminis ac breuitatis gratia dicitur eas ædificasse, præsidio ibidem relicto, quod postea quum alij plures, tum Aribazutes habuere. Is genere Hunnus Romæis & Anastasio principi amicus fuit, qui postquam in senectutem vltimam peruenit, iamiam moriturus Anastasio per legatos se præsidio portisque cessurum promisit, si pecuniam tribuat. Ille vero, vt qui nihil incõsulto aut temere faceret, cogitans quod milites in ea loca mittere, vt deserta rebus omnibus, miniméque subditis Romæorum vicina nequaquam commode poterat, gratiam quidem homini ob eius beniuolentiam se dixit habere, rem vero hanc se nulla ratione curare. Aribazutes non multo post ex eo morbo decessit, portas deinde Cabades eiectis per vim illius filiis possedit. Anastasius autem postquã inducias cum Cabade fecit, ciuitatem Anastasiam, vbi erat Dara in Mesopotamia, longe inexpugnabilem atque pulcherrimam de suo nomine cõstruxit, à Nisibi quoque vrbe stadiis nonaginta octo distantem, in Romæorum Persarúmque confinibus constitutam. Persæ id ædificium impedire maxime cupientes nequiuere, Hunnorum bello occupati. Postquam vero id Cabades dissoluit, misit ad Romæos questum ciuitatem in suis prope confinibus ædificatam esse, aperte negans hoc ab initio inter fœderum conditiones comprensum: Anastasius vero partim amicitia, donis etiam plurimis rem protrahendo, causam belli abscindere quæsiuit. Idem quoque

Alexandri M. prouidẽtia.

Anastasius imp. portas Caspias repudiat.

Anastasia, quondam Dara.

Anastasii bellum vitantis solertia.

quoque aliam huic vicinam ciuitatem in Armeniis ac Persameniæ finibus ædificauit: quæ vicus olim erat, ac vsque Theodosij tempora de suo nomine Theodosia est appellata, verum mœnibus ab Anastasio postea instaurata, vtrumque sane ædificium in regione Romæorum, ac Persis maxime ob vicinitatem infestum. Anastasio deinde paulopost decedenti, Iustinus successit, posthabitis illius propinquis, quanquam multis & inlustribus. Tūc Cabadem cura subiit, ne Persæ res nouas in eius domum molirentur, quam primum ipse decessisset, quoniam non sine controuersia in aliquem filiorum regnum traducturus erat. Ex his Cabadem natu maiorem ætatis gratia lex vocabat. Cui simul & naturæ, patris voluntas aduersabatur, quod ei minime placeret. Bazes autem, qui secundus erat, altero captus oculo longe prohibebatur. Nam monophthalmum vel alium corporis defectum patientem, non fas Persis regem constituere. Cosroem autem ex Abeuedo sorore filium magnopere pater amabat. Videns autem Persas omneis Zami fortitudinem admirantes (erat in bello aptissimus, cæterasque virtutes maxime colens) veritus est ne in Cosroem insurgentes res indignas in eius domum perpetrarent. Visum igitur optimum & bellum & belli causas cum Romæis dissoluere, vt Cosroes filius adoptiuus Iustino Imperatori fieret, sic denique regnum seruari posse. Duos itaque legatos cū literis ad eum Byzantium misit, in quibus hæc scripta erant; *Quanquam iniusta à Romæis patimur, vt ipse scire potes, ego nihilominus querelas omneis dimittere statui, illud animaduertens, quòd hi maxime hominum vincunt, qui fas colendo sponte cedentes vincuntur. Gratiam tamen hanc abs te magnopere contendo, quæ nosipsos subditósque nostros in vnam consanguinitatem sit deuinctura, denique*

Theodosia.

Iustinus Anastasii successor.

Cabadis de successor. sollicitudo.

Qua ratione Cosroë ex sorore filiū promouere studet.

Cabadis ad Iustinum literæ.

Petit Cosrois adoptionem in filium Iusti ni.

beneuolentiam pacémque, tum bonorum omnium copiam sit apta introducere. Hæc autem fuerit, si Cosroem meum mihi successurum in tuum adoptaueris filium. Hæc vbi Iustinus legit, vna cum Iustiniano sororis filio, qui eius hæres esse sperebatur, vehementer est animo lætatus, celeritérque hanc adoptionem in literis ponere, vt est mos Romæorum curabat, nisi Proclus prohibuisset, qui tunc Imperatoris paredrus erat, magistratum Coæstoris appellati gerens, vir imprimis iustus, & procul ab omni auaricia. Ideo neque aliquam legem facile gratiæ causa conscripsit. Is itaque tunc contra sentiens ait; *Res nouas aggredi nunquam facile consueui, quum maxime timeam, in his aliquod plerunque periculum aut insidias versari, vt huic facto contingit. Non enim aliud existimo in præsenti consilio nobis esse, quàm vt res Romæorum Persis honesta ratione tradamus. Illi autem non tacite, nec operimento aliquo, sed aperte fatendo consilium, impudenter imperium nobis adimere quærunt, sub aperta deceptione vtilitatem obiicientes, re autem vera ineptam curiositatem ostendentes.*

Hanc petitionem Proclus quæstor impugnat, argumento validißimo, nempe Caba dē imperio insidiari, ideo timendos & vitā dos Persas, etiam eiusmodi verba donáque ferentes.

Quapropter decet vos ambos hanc barbarorum petitionem omnibus viribus abiicere. Te inquam imprimis Iustine, ne Romæorum sis vltimus Imperator, te deinde dux Iustiniane, ne tibiipsi ad imperij successionem sis impedimento. Alia quædam sophismata honesta interdum specie inuoluta forte interpretatione apud nonnullos indigent. Hæc vero ab exordio statim legatio ad imperatorem Romæorum, hunc Cosroem, quicumque sit, in hæreditatem adoptare vult. Sic enim mihi de his disserere videtur. Natura res paternæ filijs debentur, leges autem diuersæ hominibus inter se pugnant. Hic vero & apud Romæos & apud barbaros tantum conueniunt, vt filij bonorum patris successores existant. Ex quo prima vobis tantum eligentes, reliqua omnia concedere oportebit.

Et

Et hæc quidem Proclus. Imperator vero ac Iustinianus ex eius consilio fecerunt. Inter hæc Cabades alias rursus literas simúlque viros ad eum dignos misit oratum, vt pacem cum eo constituat, ac in literis modum ostendat, quo filij adoptio si vellet facienda sit. Proclus autem tunc magis regis astutiam calumniari cœpit, adfirmans curæ illi omnino esse, vt Romæorum potentiam rebus suis tuto adiungat. quamobrem sententiam dixit, Pacem quidem, quam peteret, concedendam sibi videri, eiúsque rei gratia legatos ad eum primarios viros mitti, quos monere oporteat, vt interroganti forte Cabadi de adoptione aperte respondeant, vt barbaro decet, quod barbari nõ literis filios, sed armorum instrumento facere soleant. Iustinus itaque legatos remisit, promittẽs breuiter post eos se suos missurum, qui res pacis cum Cabade transigant. in hanc etiam sententiam illi rescripsit. Mittuntur igitur Hypatius Anastasij Imperatoris sororis filius, & Patritius prætor Orientis, ac Rufinus Syluani filius, inter patritios vir insignis, & Cabadi vsque ex maioribus notus. Persarum autem legati Seoses Adrastadaras, genere Persa, vir grauissimus, ac potentia & magistratu Salanes ac Mebodes magistri munus obtinens, qui omnes in locum vnum conuenientes, Persarum Romæorúmque agros disterminantem, ac inter se congredientes, constituere queádmodum ea, quæ dissentiebant conciliarent, & quæ ad pacem attinebant constituerent. Venit autem Cosroes ad flumen Tigrim, qui à Nisibi duorum iter dierum abest, vt postquã de pace conuenissent, ipse Byzantium mitteretur. Plures igitur & alij sermones inuicem super his quæ dissentiebant habuere. Inter hæc Seoses dictitabat Lazorum regionem vi nunc à Romæis ereptam Persarum antiquitùs possessionis fuisse, quod

Principibus placent consilia quæ eorum thronos stabilire videntur.

Legati ad pacem constituendam missi.

Eorundem conuentus & colloquium.

Re infecta discedunt.

Romæi graue id putãtes omnino negauere. Quod ad adoptionem vero dixerunt, hanc Cosroi fieri oportere, vti barbaro cõueniret. Quapropter Persis se sugillatos esse animaduertentibus, vtrique soluto sermone se domum receperunt. Cosroes quoque sine effectu ad patrem abiens, mœstus ex his quæ contigerant, Romæos vehementer optabat pro contumelia recepta punire. Post hæc Mebodes Seosem apud Cabadem calumniatur, quòd sermo, quem non iussus de Lazorum terra restituenda habuit, causa fuerit excludendi pacem: tum quòd cum Hypatio suo Imperatori parum beniuolo rem primum communicando, & pacem & Cosrois adoptionem ad effectum perduci non permisisset. Hæc & alia nonnulla insimulando Seosem ad iudicium vocarunt. Persarum igitur concilium inuidia magis, quàm lege permotum, eius & honoribus simul & moribus offendebatur. Erat enim Seoses à pecunia donísque admodum abstinẽtissimus, tum æqui seruantissimus, vitio tantum iactantiæ obnoxius, quod Persarum maxime principibus peculiare fuit. In ipso autem præter omnes hanc magnopere vigere arbitrabantur. Itaque accusatores mihi iam dicta inferebant, tum quòd à Persarum religione ac ceremoniis aduersus erat, vana colendo numina. Ex quo vxorem paulo ante defunctam contra patrium ritum hoc prohibentem humauit. quamobrem eum capitis pœna damnauerunt. Cabades igitur mœsto similis ex Seosis amici casu, adloqui tamen eum nullatenus voluit, nõ ob iram in eum aliquam, sed Persarum legem sermone dissoluere noluit, quamuis & vitam & regnum homini debuerit. Ex alia parte Rufinus Hypatium apud Imperatorem insimulauit, ex quo de magistratu deiectus, Imperator quosdam è suis studiosis vehemẽter increpans, quod nihil in hac accusatione sanum

Repulsam principes ægre ferunt.

Consortiũ impatiens aulicus.

Seoses in ius vocatur & occiditur.

Iactantia vitium non paucis principibus familiare.

Sycophãtis aulicis accusationes non desunt.

Persarum lex, principi in morte suorũ silentium imperans.

ſanum repperiſſet, nihil vlterius ſæuit.

8 CABADES autem quamuis maximè in fines Romæorũ excurrere optaret, nullo modo potuit, caſu quem iam referam huiuſcemodi ſuperuenien te. Iberi qui Aſiam incolunt, prope Caſpias habitant portas ad Boream pertinentes. Ipſiſque ſiniſtrorſus terra Lazorum, dextrorſus autem ad Orientem Perſarum gentes ſunt. Is igitur populus & Chriſtianus eſt, dogmáque fidei diligenter præter omneis, quos ſciamus, obſeruant; ſubditi regi Perſarum ſunt. Hos Cabades ad fidem deſerẽdam compellere conatus, regi eorum Gurgeni cum alia mandauit ex ſuorum fieri conſuetudine, tum vt mortuos terræ minime conderent, ſed auibus canibúſque Perſarum more proiicerent. Quapropter Gurgenes ad Iuſtinum Imperatorem confugit, eius implorando fidem, ne Iberos à Perſis Romæi iri perditum ſinat. Ille vero alacriter re ſuſcepta, Probum Anaſtaſij principis ſororis filium virum patritium ad Boſphorum miſit, vt Hunnorum exercitum ad præſtanda auxilia Iberis induceret. Eſt enim Boſphorus ciuitas maritima ſiniſtroſus Euxinum pontum nauiganti. Hinc Cherſonneſus iter dierum viginti diſtans, in quorũ medio Hunni cuncta poſſident, Boſphoritæ autem iamdudum liberi incolunt, ac Iuſtino nuper ſeſe permiſere. Poſtquam vero Probus inde ſine effectu diſceſſit, Petrum ducem cum Hunnis quibuſdam ad Lazorum regem miſit, Gurgeni cum omnibus viribus auxilia ferentem. Interea Cabades magnum exercitum contra Gurgenem & Iberos mittit, cum du ce viro Perſa, qui magiſtratum Varizis obtinebat celebri fama. At Gurgenes quod inferior viribus impetum Perſarum non ferre videretur, nec ſatis ei auxilia eſſent, cum Iberorũ primariis omnibus in Lazorum fines confugit, vxorem, filios, fra-

Iberos Christianos Cabades bello infeſtat.

Cabadis in Iberos malus animus.

Horum rex potentioris, nempe Iuſtini, auxilium implorat & impetrat.

Inutile auxilium obtinet: ideo ſolum vertere cogitur.

Ad Lazos fugit.

Loca prærupta ac inaccessa impetum hostium frangunt.

tréſque ſecum ducens, quorum Peranius natu maior erat. ibi inter locorum prærupta ac inacceſſa inimicos exercitus expectabat: ac Perſæ inſequuti, ac iniquitate locorum prohibiti, nihil penitus dignum geſſere. Deinde Iberi, ſimul & Petrus redire iuſſus Byzantium venerunt. Imperator autem in futurum Lazis ſuam regionem cuſtodire nolentibus præſidium cum duce miſit. Sunt autem inter eos arces duæ potiſſimæ ſtatim ex Iberiæ finibus exeunti, quarum cuſtodiæ ipſi ab initio præerant coloni, quanquam in magna ſunt victus anguſtia, quod neque vinum neque boni aliquid hic, neque naſcitur, neque aliunde importatur, ob locorum aſperitatem, Elymorum tantum quorundam conuerſationem habent. In has igitur arces Imperator Romæos milites miſit, quibus Lazi ab initio vix neceſſaria miniſtrabant, poſtremo penitus negauerunt: ex quo Romæi eas deſeruerũt, quas Perſæ deinde nullo negocio receperunt. Et hæc quidem in Lazis ſic geſta ſunt. Romæi autem Sitta & Beliſario ducibus in Perſameniam Perſis ſubditam incurrentes, regionem omnem populati ſunt, Armeniiſque multis captis domum reuerterunt. Hi namque viri admodum iuuenes tunc primum pubeſcentes, Iuſtiniani ducis, qui poſtea imperio ſucceſſit, equites fuere. Altera item à Romæis irruptione in Armeniam facta, Narſes & Aratius ex improuiſo occurrentes ad manus venere, qui non multo poſt ad Romæos confugerunt, & cum Beliſario in Italia militauere, ac cum Sittæ & Beliſarij exercitu coniuncti egregiam operam nauarunt. Alius item Romæorum exercitus, cui Libellarius Thrax præerat, in vrbem Niſibim irruptionem fecit; qui fugiens, quanquam nullo perſequente, recta ſe domum recepit. Quamobrem Libellario de magiſtratu deiecto, Beliſarius apud Darã exercitui

Initium belli Græcorũ adu. Perſas.

In quo varia expeditiones, Sitta & Beliſario ducibus, quorum alter poſtea omnium ducũ belli clariſſimus euaſit.

Procopius hiſtoricus, Beliſarij conſiliarius.

citui præficitur, cui Procopius huius autor historiæ, consiliarius est additus. Nec multo post Iustinus decedens Iustinianum sororis filium Imperatorem constituit. Is ante omnia Belisario præcepit, vt arcem communiret apud Minduum, qui locus in finibus Persarum est sinistrorsus euntibus Nisibim. Ille vero omni studio ac diligentia mandata exequens, turrim inexpugnabilem multis adhibitis fabris constituit. Persæ vero ædificium vlterius prosequi interdixere, non solum verbis, sed re ædificantibus minitãtes, breuiter se operam daturos ne cœpta prosequantur. Hæc vbi Imperator audiuit (neque enim Belisarius suis copiis Persas inde amouere potuit) eò Cuzen & Buzen, qui apud Libanum exercitibus præerant, cum exercitu ire iussit. Hi enim fratres è Thracia venerunt, ambo iuuenes, nec imbelles quum inimicis congrederentur. Vtrinque igitur hostes armati circa ædificium consistentes, hi prohibentes, illi vi ædificantes, ad manus venerunt: Romæi superati plures cecidere, partim etiam capti, inter quos Cuzes fuit, quos omneis Persæ vinctos domum ducentes, in speluncas toto æuo coniecerunt, ædificium nullo custodiente solo æquauerunt.

In finibus hostium arces communienda quæ eorũ frenent incursiones.

Romæi superati, & arx eorum diruta.

9. DEINDE Iustinianus Belisarium ducem in Oriente constituens vlterius cum exercitu progredi iussit. Is igitur delectu plurimorum habito Daram peruenit, cui est additus Hermogenes dux alius ab Imperatore missus. Is enim dignitate magister erat, ac Vitaliano duci paredrus, quando Anastasio principi inimicus fuit. Insuper Rufinus legatus è Constantinopoli venit, iussus Hierapoli apud Euphratem se continere, donec quid agẽdum certior ab Imperatore fieret. Sermones multi vtrinque de pace ferebantur, quum subito quidam Belisario & Hermogeni nunciant, vt iam parati ho-

Iustiniani fortissimum ducem deligentis prudentia.

Dum sermones de pace feruntur, hostes bellũ cogitant.

stes ad inuadendam Romæorum regionem ac Daras euersuri omni conatu putarentur. Illi hæc audientes, ad prælium hoc modo se adcinxerunt. Non procul à porta, quæ ante Nisibim vrbem consistit, quantum iactus est lapidis, fossam constituerunt plures habentem exitus, nec ea in rectum deducta, sed hoc modo. Circa mediũ breuis quædam erat rectitudo, vtrinque vero cornua recta duo, in quorum finibus rursus fossæ item duæ rectæ perductæ. Persæ igitur non multo post cum magno exercitu superuenere, apúdque Ammodium locum à Dara stadiis xx. distantem castrametati sunt, quibus duces quum alij tum Pityazes & Baresmanas altero captus oculo, omnibus vero præerat Perozas vir Persa, magistratu Mirrhanes, qui ad Belisarium statim misit nunciatum, vti balneum sibi præpararet, in quo sequente die lauare decreuerat. Quamobrem Romæi sese omnibus ad prælium parant, tanquam die sequenti congressuri. Mane autem oriente iam sole, vbi hostem appropinquare conspexere, sic aciem instruxerunt. Sinistræ partis valle extrema quæ infra rectum cornu est vsque ad tumulum in hac parte imminentem Buzes cum multis equitibus, & Pharas Erulus cum sui generis trecẽtis tenebant. In dextera autem ipsorum extra vallum secundum angulum quem cornu rectum facit, Sunicas & Aigax Massageta erant cum equitibus sexcentis, vt si hi qui cum Buze & Phara erant, forte fugerent, ipsi ex obliquo celeriter insequentes hostes inuaderent. Reliqui vero equites ac pedites per vallum dispositi erant, post quos Belisarius & Hermogenes cum suis in medio constitere. Sic itaque Romæi numero vigintiquinque milia instructi fuerunt. Persarum vero exercitus equitum peditúmque numero quadraginta milia, ordine omnes in fronte

Fortis dux autem prudenter illis obuiam occurrit.

Perozæ superbum dicterium ignominiam præcedit.

Acies Romana.

Persica acies.

fronte constiterunt, vnam ingentem constituentes phalangem. Aliquandiu vtrinque parati, neutri tamen pugnam cæpere. Persæ ordinem quidem admirati Romæorum similes atonitis videbantur. Sic ad meridiem res protracta, tunc pars equitum Romæorum qui dextrum cornu tenebant, ad eos qui in altero cornu cum Buze & Phara erant iniussi procurrunt, statímque in eundē redeunt locum. Persæ circumuētionem aliquam ex hostibus timentes minime se loco mouerunt. Post hæc Romæi in eos incurrunt. Illi vero minime impetum expectantes retro ad phalangem se receperunt, septem ex eis desideratis, quorum corpora Romæi ceperunt. In reliquum vero quiescentes vtrique in ordine consistebant. Quidam vero Persa admodum iuuenis adequitans in Romæos ad certamen eos singulare, si quis cuperet, prouocabat; nullus autem inuentus qui concurrere sit ausus, præter Andream Byzantium quendam, qui inter Buzæ domesticos non miles quidem, neque aliàs in bello exercitatus, sed pędotriba, id est, Gymnasij magister Byzantij erat, tūc vero exercitum sequutus Buzæ corpus ad balnea curabat. Is tantum ausus nullo neque domino iubente, sed sponte ad singulare certamen cum eo descendere. Bettharum igitur meditantem vnde aut quomodo aggrederetur ipse fremens hasta in mamma dextra ferit. Ille autem grauis ictus impetum minime sustinens, ex equo ad terram cecidit, quem Andreas gladio quodam breui supinum velut hostiam mactauit. Hinc clamor ingens è Romæorum castris exoritur. Persæ vero mœsti ex euentu rei, alterum ad idem officiū equitē substituere, fortitudine quidem ac corporis proceritate præstantem, non iuuenem quidē, sed iam parte capitis canescentem. Is in hostes adequitans, ac flagellum,

Ordo in pugna, formidabilis.

Velitatio.

Duellum Persæ & Byzantij.

Andreas ludi magister in duello victor.

Victoriæ præludium.

quo equum impellebat, sublatum quatiens, ad certamen aliquem volentem inuitabat. Nullo item exeunte, idem Andreas clam omnibus, quamuis ab Hermogene prohibitus, in medium progressus est. Ambo igitur hastis inter se magno concurrentes animo simul thorace percutiuntur adeo vehementer, vt equi vna frontibus conuerberati ceciderint, ac equites solo excusserint. Illi vero cadentes exurgere certatim conabantur, sed Persa hoc agere facile ob corporis grauitatem non valuit. Andreas præueniens (hoc enim ei palæstræ exercitatio dederat) illum exurgere nitentem rursus in terram genu pressum interfecit. Clamor igitur iterum ex Romæis magis quam prius longe auditur. Quamobrem Persæ soluta phalange, Ammodium reuerterunt. Romæi vero intra Daram, apud quam prælium hoc fuit, se receperunt. Iamque tenebris superuenientibus sic vterque hostis noctem transegit. Subsequente vero die Persis ex Nisibi ciuitate mille milites supplemento venerunt. Belisarius autem & Hermogenes ad Mirrhanem Persarum ducem hoc scripsere. *Primum quidem bonum esse pacem apud omneis homines in confesso est, quibus paullulum rationis existit: si quis autem ipsam turbare sit inuentus, malorum causa sibi ac proximis fuerit. Dux optimus ille profecto putandus, qui ex bello pacem disponere sit aptus: tu vero rebus in quiete constitutis, ac vtroque rege concordiam exoptante, bellum absque vlla causa omnino inferre decreuisti. Aderunt & legati nostri propediem, qui si qua inter nos dissideant, facile conciliabunt, nisi forte ex hac interim tua expeditione graue aliquid oriatur, quod spem pacis nobis eripiat. Sed age istum celeriter domum reducito exercitum, ne maximis impedimento sis bonis, neu tuis vt par est grauium euentorum causa feraris.* Has vbi Mirrhanes literas legit sic respondit; *Tuis literis permotus profecto obtemperassem, nisi*

Alterum duellum in quo idem Andreas Persam interficit.

Repetita victoria vnius, totum exercitum perterrefacit.

Belisarij ad Persarum ducem literæ hortatoriæ ad pacem.

Superba Mirrhanis sponsio.

nisi Romaeorum epistola fuisset: quibus promittere prom ptum est, promissis autem quanquam iuramento firmatis, minime stare. Nos igitur vestrae occurrentes fallaciae ad arma cogimur venire. Vos ergo cari Romaei nihil in futurum aliud excogitate, quàm vobis perpetuo cum Persis bellandum. In hoc enim nos & consenescere & mori simul oportet, donec re, non tantum verbis in nos aequi fueritis. Rursus autem hi qui cum Belisario erant sic rescripsere. *Non in omnes, optime Mirrhanes, iactantia uti oportet, neque proximos probris nullo modo ad rem pertinentibus semper incessere, praesertim quum Rufinum de concordia legatum iamiam adfuturum asseueremus, tùque breui videbis. Vobis nihilominus, si hostilia tãdem cupitis, occurremus autore Deo, quem nobis in periculo propitium futurum ac Romaeorum quieti fauentem, iactantiae denique Persarum aduersum speramus. Et quando nobis ad pacem prouocantibus restitistis, acie decernere parati sumus, iusiurandum ac conscripta foedera violata in summis signis ad praelium suspendentes.* Mirrhanes vero rursus sic respondit, *Neque nos absque diis nostris in bellum descendimus, quin ducibus ipsis comitati contra vos venimus, quos spero cras in vrbem Daram Persas introducturos, vbi & balneum & prandium fac mihi intra moenia pares.* His igitur lectis qui cum Belisario erant ad pugnam se adcingebant.

Belisarij rescripta, quae modestam fortitudinẽ spirant.

Mirrhanis responsum tumidum & insipidum.

10 SEQVENTE die Mirrhanes Persas omneis circa solis exortum conuocans haec ait; *Non ignoramus profecto, quod non ducum sermone, sed virtute propria & verecundia apud alios Persae in periculis audentiores esse solent. Video namque vos cogitantes, cur Romaei semper in hostes cum tumultu & horrore incurrere consueti, in vltimo praelio sese loco minime mouentes, nulloque ordine Persas irruentes expectarint. Neque falsa opinione ducamini. Non enim putate illos ad bellum magis aptos existere, neque artis aut experientiae plus habere, sed longe timidiores quàm prius factos: qui sic Persas*

Mirrhanis ad suos exhortatio.

Summa in imperatore imprudẽtia hostis fortitudinem & prudentiam verbis nimium eleuare: suósque insolentius laudare.

formidant, vt nuper extra vallum in acie consistere non auderent, vel nobis pugnam irritantibus. Sed quoniam ad manus cum ipsis non venimus, spe melius res eis cessisse putantes intra mœnia se receperunt: quapropter nondum in belli periculũ venientibus nulla potuit adcidere turbatio: si autẽ ad munus ventũ fuerit, anxietate metúque capti, in confusionẽ vt par est consuetã facile cedendo incide rint. Et hæc quidem quo ad hostes. Vos autem viri Persæ nunc regis vestri indiciũ ante oculos habete. Si enim nos minime pares patriæ virtute in præsenti pugna præstabimus, ignominiã non gloriam nobis paratã existimate. Sic demũ Mirrhanes suos adhortans in aciẽ eduxit. Belisarius autẽ & Hermogenes pro mœnibus armatos aduocantes Romæos hæc monẽt. *Quod non sint omnino insuperabiles Persæ, in pugna superiore vel stãtes didicistis, quũque virtute & robore facile superati, in vno tãtùm vos inferiores fuisse omnes fatebãtur, dicto vestris ducibus minimè audiẽdo. Quod breui admodũ labore emẽdare licebit. Fortuna enim aduersa nullo studio corrigi potest, malis autẽ ex culpa prouenientibus voluntas facilè medetur. Itaque si vobis volentibus decretũ fuerit imperatis obtẽperare, bello robur adiicietis. hostes enim qui nostræ tãtùm externæ inordinationi confisi, contra nos veniunt, vbi se spe frustratos esse senserint, facilè pugnã detrectabunt. Multitudo verò qua se illi timeri putãt, omnino vobis despiciẽda. Nã pedestres eorũ copiæ nihil aliud quàm rustici miseri existũt, qui ad bellum haud alia de causa veniunt, quàm aut valli faciẽdi, ac cadauera spoliãdi, seu reliquis in rebus inutilibus ministrandi. Ideo arma quidẽ, quibus nocere poßint, minimè habẽt, tantùm scuta eousque præ se ferũt, quatenus ab hoste minimè feriãtur. Igitur si viri fortes in hoc periculo fueritis, non solũ Persas hodie superabitis, sed audẽtes in futurũ Romæos inuadere fines facilè reprimetis.* His Belisarius & Hermogenes dictis vbi Persas cõtrà venientes conspexerunt, exercitũ vt in prima pugna celeriter ordinauerunt. At contrà barbari à fronte constitere, nec omnes quidẽ, sed

Belisarij ad suos oratio sapiens, constantia & magni animi index, experientiàque recenti suffulta.

Exercitui, ex ignauo pedite conflato clades imminet. Sapientes duces etiam in barena, quum opus est, celeriter copias suas disponunt.

eorũ dimidium,reliquos Mirrhanes retro manere iussit,qui expugnatos forte recipiẽtes fessis recẽtes succedere deberent. Solã autem turmã immortaliũ appellatã quiescere, donec ipse significaret, iussit. Ipse verò in frõte media consistẽs, Pityazes in dextro,Baresmanas in sinistro cornu constitere. Ad hũc igitur modũ vtrique ordinati fuêre. Aigas autẽ Belisario & Hermogeni ait, *Nihil mihi videor hic cũ Erulis hostes præstolando magnum aliquid facturũ. Si autem latitantes in descensu hoc, deinde postquam in pugna erunt Persæ, per hunc collem ascenderimus, & ex improuiso à tergo superuenientes feriamus, maximo eos incommodo adficiemus.* Quam sententiam Belisarius, quòd his qui cum eo erant placeret, facile est executus. Pugnam igitur vsque ad mediam diem neutri cœptabant: qua hora præterita statim barbari operi incubuere, quòd illi in meridie cibum capere consueuerint: Romæi verò antè, ex quo nunquam æquè putant ipsos in pugna valere. Primò igitur sagittis inter se vtrinque petuntur, quæ nubem interdum multitudine facere videbantur. Ex vtrisque multi cecidêre: à barbaris tamen longe frequentiora veniebant: nec tamen Romęi incommodum sentiebant: ventus enim inde in barbaros ruens, ipsorũ sagittas vim habere nõ sinebat. Iámque missilibus vtrinque deficientibus, hastis vti cœperunt, & ex manu pugnam committere. Sinistrum Romæorum cornu maximè laborabat. Cadiseni enim in hac parte cum Pityaze magno clamore pugnantes hostes in fugam vertunt, fugientésque plures insectando interfecerunt. Quod animaduertentes qui cum Sunica & Aiga erant, celeri cursu ad eos contendunt. Primi itaque trecẽti simul cũ Phara Eruli ex loco sublimi à tergo inimicorũ existẽtes, mirã operã contra Cadisenos ostẽderũt: qui postquã eos qui cum Sunica ex aduerso

Aigæ strategema.

Imperator sapiẽs tribunorum consilia non spernit.

Sagittarum nubes à vento repellitur.

Strategematis vsus felix.

ascendentes contra se viderunt, in fugam vertuntur. Facta autem clara hostium conuersione vbi se inuicem commiscuerunt, barbarorum magna cædes consequitur, quorum in dextro cornu nō minus quàm tria milia ceciderunt, reliqui verò ad phalangem vix se recipientes seruati sunt. Romæi autem non vlterius insecuti, sed vtrinque in acie parati aduersus constitere. Hæc itaque sic feruntur. Mirrhanes autem quum alios multos, tum Immortales appellatos omneis in partem sinistram clam misit, quos Belisarius ac Hermogenes conspicientes, sexcentos, qui cum Sunica & Aiga erāt in cornu dextrum ire, multósque qui retrò sequebantur sistere iusserunt. Persæ igitur qui cornu sinistrum tenebant, Baresmana duce cum immortalibus in Romæos ex aduerso consistentes cursu contendunt. Illi verò impetum minime sustinentes, in fugam vertuntur. Tunc verò Romæi & quicunque post eos erant, multo studio in persequentes à tergo irruunt, eorúmque exercitum in duas partes distraxerunt: priores quidem Romæos dextrorsus habuere, quosdam etiam relictos sinistrorsus constituere. Inter socios autem Baresmanæ signifer erat, quem Sunicas incurrens hasta percussit. Iámque Persæ imprimis persequentes, vt suprà narratur, in quo essent periculo sentientes, terga relictis præcedentibus in sequentes vertunt, atque in hostium medio clauduntur. Primi item fugientes vbi facta animaduerterunt rursus contra vertuntur. Alij igitur Persæ ac turma immortalium inclinatum videntes vexillum & in terra procumbens, in Romæos, qui ibi aderant, cum Baresmana impetum faciunt. Illi verò occurrunt, ac primùm Sunicas Baresmanā interficit, ex equoque in terrā deiicit. Barbari verò tunc in maximum incidentes metū, roboris pristinęque virtutis obliti, valdeque turbati

Strages multa vbi se inuicem exercitus commiscent.

Persarum clades.

Superbia Persica fracta. Fuga immortales istos milites ignauia summa arguit.

Immortales nomine, re autem mortales & mortalium fugacissimi, arrogantia sua premiū reportant stragem & fugam.

turbati statim fugiunt, quos Romæi insequentes ad quinque milia interfecere. Sic exercitus vtrinque commoti, Persarum quidem in fugiendo, Romæorum in persequendo. In hoc tumultu omnes hostium pedites proiectis scutis nullo ordine capti ac interfecti sunt: quanquam hæc Romæorum persequutio parum durauit, Belisario simul & Hermogene prohibentibus, metu ne aliqua Persæ necessitate reuertentes rursus eos nulla ratione persequentes conuerterent, quum satis eis visum victoriam puram atque incruentam seruare. Sic quidem inter se vtrinque diuisi, pugnam longo post tempore finiuêre. Persæ deinde non amplius ex improuiso Romæos petere decreuerunt, quanquam excursiones ab vtrisque postea breues factę, in quibus semper Romæi non inferiores fuêre. Hunc itaque finem expeditio in Mesopotamia habuit.

Ducum exercitus prudentia obseruanda.

II CABADES autem alium exercitũ in Armeniam Romæis subditam, ex Persarmeniis & Sunitis, qui erant Alanis vicini, misit; cum quibus & Hunnorum, qui Isadeni vocantur, tria milia fuêre, indomitum sanè genus, quibus omnibus Mermeroes vir Persa præerat: qui postquam à Theodosia vrbe iter trium dierũ distantes fuêre, castra in Persarmeniorum regione posuêre, ad pugnam sese adcingentes. Erat enim Armenię prætor Dorotheus, vir prudens, tum in belli periculis exercitatus. Sittas quidem qui prætor Byzantij fuit, cuncto in Armeniis exercitui præfuit, hi exercitum hostium in Persarmeniis esse audientes, equites hastatos duos hostium vires exploratum misêre, qui in castra hostiũ adeuntes, omniaq; diligentius contemplantes discedunt, ac in itinere Hunnis hostibus ex improuiso occurrunt, à quib. alter quidẽ Dagaris nomine viuus capitur: alter verò fugiens ducibus rẽ omnẽ

Superbus ictus minimè sapit, sed in crudeli pergit proposito.

Sittæ ducis præclara facinora.

Vires hostiũ diligenter explorat.

Celeriter hostium castra adoritur.

narrauit, qui exercitũ totũ protinus armãtes castra inimicorum adoriũtur. Barbari verò subita re perterrefacti minime resistere valentes in fugam se vertunt qua quisque poterat. Hic Romæi pluribus interfectis ac castris direptis in sua se receperunt. Mermeroes autem cunctum cogens exercitum haud multo post in Romæorum fines ingressus hostibus ad Satalam vrbem in planicie sitam occurrit. Inde apud lacum Octoben a ciuitate stadiis lvj. distantem castra posuit. Sittas igitur mille secum adsumens post quendam collem latitauit, ac Dorotheum cum multo exercitu intra mœnia manere iussit: quoniam hostes in plano sustinere posse minime putabant, non minus triginta milibus existẽtes, ipsi vix ad medietatem redacti. Sequente die barbari prope muros consistentes corona eos aggredi conantur, subitóque aspicientes eos qui cum Sitta erant, è loco sublimi ad ipsos descendentes, quorum numerum non facile deprendere valuere, vt in æstatis tempore puluere ingenti excitato; multo plures esse putabant ac celeriter ad expugnationem festinantes in breuem cumulum sese coëgerunt. Romæorum autẽ pars preueniens vrbẽ in occursum egreditur: quod postquam reliquus exercitus cõspexit, spiritus adsumẽtes cursu e mœnibus desiliẽdo in hostes incurrũt, ac eos in medio constitutos in fugam conuertunt: & quoniã vti supra narratur, multitudine barbari superabant, resistere, pugnáq; atrox cõmittitur manu cõserta, mutuæque inuicem ac breues conuersiones & persecutiones vtrinq; fiũt, quoniã omnes erant equites. Hic Florẽtius Thrax qui equitibus præerat, in medios irruẽs hostes, ipsáque prætoria signa rapiẽs, ac in terrã inclinata secũ retroduxit, ipséq; postremo captus ac ibidẽ trucidatus cecidit. victoriæ Romæis causa fuit, quoniã signa barbari in tumultu non videbant,

Ex insidiis aduersus potentiorem exercitum agit.

Deinde manu prõptus hostem fortiter inuadit.

Florẽtij virtus.

Interitus, victoria causa.

debãt,ac in terrorẽ incidẽtes maximũ,in castráque reuertentes quieuerunt,ex eis multis in prælio interfectis. Postera die domum omnes reuerterunt, nullo eos consequente:quoniam magnum quidem & memorandum Romæorum exercitui esse videbatur, tot barbaros in sua regione illa, quæ mihi paulo supra narrantur, passos fuisse, & in hostilem ingressos sine effectu ac ab inferioribus superatos discessisse. Tunc etiam Persarum loca in Persarmeniis Romæi receperunt, arcémque Bolum ac Pharangium vocatam, vnde aurum Persæ fodiunt regique ferunt. Paulo ante Zanicam quoque euerterunt gentem, qui in terra Romæorum liberi iam dudum agunt,quemadmodum nunc dicam. Ex Armeniæ locis in Persarmeniam eunti dextrorsus quidem Taurus est mons, ad Iberiam & circa ea spectans, sicuti paulo ante mihi dicitur. Sinistrorsus autem præceps plerunque panditur via, montésque niuibus altissimi ac prærupti nebulis simúlque niuibus perpetuo rigẽtes. Hinc exiẽs fluuius Phasis in terrã fertur Colchorum,hic ab initio barbari Zani nulli seruientes habitauere, Suni antiquitùs vocati latrociniis in vicinos vtentes Romanos vsque ad mare, breuíque facto excursu domũ se receperunt,ac in exercitum Romęorum fortè incidentes, prælio victi sunt, capi tamen difficiles ob locorum iniquitatem fuere. In pugna igitur quadam eos Sittas ante hoc bellum vincens humaniter multa in ipsos dicens ac faciens cõciliare conatus est, victũque eorum durum in nostratium modum transferens in catalogo militum Romæorum adscripsit:ex quo in reliquum tempus vnà cum alio nostro exercitu contra hostes exeunt. Prætere de religione recte sentiunt, omnésque Christiani sunt. Et hæc quidem de Zanis sic se habent. Prætereunti autem eorum fines, vallis apparet profunda valdéque præceps, ad montes Caucaseos pertinens, trium

Prudens post victoriã receptus.

Zanorum regio.

Taurus mõs

Phasis fluuius.

Sitta in Zanos humanitas ferro validior.

dierum iter prorogata, tributaria omnis. Hic oppida sunt frequentissima, vuáque & aliis fructibus referta. Inde vero Persarmeniorum fines incipiunt, vbi auri metallum est, quod Cabade concedente quidam loci indigena Symeones nomine curabat: qui postquam Lazos & Romæos in bello potentiores vidit, Cabadem pecuniarum reditu priuauit. Ideo & ipsum simul cum Pharangio Romæis tradens petiit, vt ipsi remotis aliis rem curarent. At illis nihil de metallo curantibus, tantùm satis visum hostes hoc vectigal amisisse. Persæ autem nequeunt inuitis Romæis hic colonos ob locorum iniquitatem aliquo modo violare. Sub idem tempus Narses & Aratius fratres Persarmenij genere, qui cum Belisario & Sitta in Persarmeniis ab initio huius belli ad manus venerunt, sicuti suprà mihi narratur, vnà cum matre ad Romæos transfugerunt: quorum Narses Quæstor etiam ab Imperatore factus, suas quoque gentes pecunia corrupit. Quod postquam Isaces eorum minor frater nouit, cum Romæis clam in sermonem veniens, Bolum ipsis arcem proximam Theodosiæ ciuitatis finibus tradidit: milites enim propè aliquo in loco latitare præcepit, quos in arcem nocte recepit, vnam clam ipsis reclinans paruam portam: ipse postremo Byzantium venit. Sic igitur res Romæorum tunc habuêre.

Auri Metalla in Persarmenia.

Narses cum fratre ad Ro. transit.

Defectio virorum fortiũ & prudentium, res maximi momenti.

12 PERSAE verò apud Darã à Belisario prælio victi, non tamen inde discedere decreuêre, donec Rufinus in conspectũ Cabadis veniẽs hęc ait; *Tuus me frater ô rex, iure conquestum ad te misit, quòd Persæ nulla lacessiti iniuria in ipsius regionem cum armis venêre; quũ præsertim potentissimi regis ac longe prudentissimi sit, ex bello magis pacẽ, quã ex reb. quietis tumultũ nihil sibi ac proximis profuturũ, excitare. Ex quo ego bona spe ductus veni, vt semel admonito, in futurũ inter vtrosq; pacis*

Rufini ad Cabadem oratio.

Regis officium.

fructus eueniat. Et hęc quidē Rufinus. Cabades verò sic respōdit, *Cari Romæi, nullatenus ego belli causas nectere conor, quum maxime omnes sciant huius omnis tumultus vos potissimè causam esse. Portas enim Caspias nos habemus, inde olim à me barbaris ob Persarum ac Romæorum communem vtilitatem expulsis: quoniam Anastasius imperator, sicuti & tu nosti, oblatas ei pecunia mercari noluit, quòd exercitum hic ad præsidium continuo necessarium non habens, magnam pecuniæ vim erogare pro vtrisque cogeretur. Ex illo hîc ego magnas copias continuò nutriui, non minus vobis quàm mihi metuens, vt cum ocio multo vestros fines tutos ab hoc hominū genere possideretis. Sed nec satis hoc, ciuitatem insuper magnam Daram munimentum contra Persas fecistis, quanquam in fœderibus expressè cautum, quæ Anastasius ad nos tulit: & ex illo duorum exercituum necessitate, laboribus quoque & expensis res Persarum exagitastis, altero quidem, vt ne Massagetæ amborum nostrorum regiones populari valeant, altero verò, vt vestras incursiones reprimi liceat. Super quibus nos conquerentes è duobus alterum à vobis fieri postulamus, vel ex vtrisque ad portas Caspias exercitum mitti, vel Daram diruere. Nec obliti sumus vestri ad Mirduum ædificij ad insidias nostras spectantis. Romæis enim dicta probè pro pace fuère, electa verò arma, ac iusta nobis proponentes, ipsimet aduersus eadem euntes. Igitur Persæ omnino arma posituri non sunt, nisi Romæi portas rectè ac ordine custodiant, vel vrbem Daram euertant.* His Cabades dictis legatum ab se misit, manifestans quemadmodum à Romæis pecuniam accipere potuerit, si belli causas abolere voluisset, quæ omnia Rufinus Byzantium perueniens imperatori retulit, quò non multo post & Hermogenes venit. Hyems intera desinit simul & quartus Iustiniani imperij annus. Veris autem initio exercitus Persarum Ezaretha duce in Romęorum regionem cum equitibus xv. millibus incur-

Cabadis responsum, quo Rom. belli causam esse asserit, in eā rem varias rationes preferens.

Quid postules.

Summa responsi.

Persæ Comagenem inuadunt.

rit, cum quibus & Alamandarus Saracenus cum magna Saracenorum manu aderat, non quidem in Mesopotamiam, vti prius consueuere, sed in Comagenem olim appellatam, nunc Euphratisiam. Cur igitur sit Mesopotamia vocata, & quam ob rẽ Persæ ab ea nunc abstinuerint, referam. Mons nõ valde præruptus in Armeniis est, à Theodosia ciuitate xlij. stadiis distans, ad Boream pertinens, vnde duo exeunt fontes totidem flumina constituentes, Euphratem dextrorsus, Tigrim verò sinistrorsus. Horum alter, Tigris neque circuitionibus vllis vtens, neque aliis extrinsecùs fluminibus receptis, nisi prius rectà ad vrbem Amidam descendat, rursúsque in Boream procedens, in Assyriorum regionẽ procurrit. Euphrates autem fertur ab initio in quẽdam pronum locum, longéque procedens postea latitat, non quòd sub terram ingrediatur, sed mira quadam causa. Super enim aqua limus fit altus lõgitudine stadiis l. latitudine xx. adeóque durescit vt tangentibus nihil aliud quàm continens esse videatur, super quo & pedites & equites securè contigit ambulare, currus item plures cotidie, super eodem calami quoque numerosi nascuntur, qui ab accolis singulis annis vento secundo flante vsque ad radices comburuntur, ne viam prætereuntibus impediant: aqua quæ tunc in quodam paruo loco apparet breuiter, deinde renascens terra figuram pristinam loco restituit. Indéque fluuius in Edesenem regionem procedit, vbi apud Tauros Dianæ templum erat, quò Iphigeniam Agamemnonis filiam simul cum Oreste & Pylade fuisse dicũt, Dianæ statuam ferentem. Alia autem templa eiusdem vsque ad meam ætatem visuntur, diuersa ab eo, quod in Tauris est. Sed quomodo res habeat ostendam. Postquam Orestes è Tauris vnà cum sorore abiit, in valetudinem incidit, ab oraculóque consulto

De Mesopotamia.

Tigris fluuius.

Admirabilis cursus Euphratis.

Cursus Euphratis.

Templum Orestis Dianæ Comanæ erectum.

sulto

sulto responsum tulit, non prius morbũm desiturum, quàm templum simile apud Tauros relictum ædificaret. Quapropter Orestes locis circa multis obitis in Ponto constitit, ac montem hic præruptũ inspiciens, ad cuius radices fluuius Iris perfluit, hunc locum ab oraculo significari existimauit, ex quo ciuitatem hic clarissimam vna cum Dianæ tẽplo extruxit, quam Comanam, ab excisa in eodem loco sibi coma appellauit, cuius in hodiernum diem nomen etiam durat. His ab se gestis quum morbus propterea nihil cessaret, quin potius cresceret, sensit non rite ab se oraculi mentem cognitam, ac rursus errabundus locum quendam in Cappadocia illi, qui est in Tauris, maxime similem repperit: quem ego sæpe adspiciens magnopere sum miratus, ac in Tauris esse mihi prorsus videbar, adeò mons iste illi per omnia similis est. Nam & hic Taurus est, & fluuius Sarus huic Euphrati etiam persimilis, Igitur ciuitatem rursus nobilem hic Orestes condidit, ac templa duo, alterum Dianæ, alterum vero Iphigeniæ sorori, quæ postea Christiani in sua templa conuerterunt, nullo ædificiorum penitus immutato. Vocauit & eam vrbem etiam Comanam, ab excisa rursus coma ipsius à morbo penitus liberati. Nonnulli non alium, quàm insaniæ morbum fuisse dicunt, qua correptus fuit quum matrem necauit. Nunc ad cœptum supra sermonem reuertar. E Tauris igitur Armeniorum, ac regione Edessena Euphrates dextrorsus fluens, amnibus in itinere compluribus tum Acesinæ admiscetur, qui ex Persarmeniis multus labitur. Maior etiam factus in Leucosyros, nunc Armenios minores appellatos profluit, quorum Melitene Metropolis est, vrbs quidem dignissima. Deinde Samosata, postea Hierapolim omniáque circa loca præterfluit vsque

Montium & fluuiorũ similitudo.

Ciuitas & templa Orestis in Tauride.

Cursus Euphratici cõtinuatio.

ad Assyrios, vbi ambo simul confusi in vnum Tigridis nomen exeunt. Regio igitur quæ è Samosatis extra Euphratem est, iamdudum Comagene, nunc autem ex fluuij nomine Euphratisia vocata est: quę autem intra vtrumque fluuium existit, Mesopotamia ex argumento nominis dicitur, cuius pars non solùm hac appellatione, sed aliis quibusdam dicitur nominibus, vt ea quæ ad Amidam pertinet ciuitatem, Armenia nonnullis vocitatur: Edessa verò cũ ipsis circa locis, Osroenæ. Est enim Osroes viri nomen, qui hic regnauit superioribus temporibus, quando hi coloni Persis fœderati erant. Persæ itaque postquam ex Romæis Nisibim & alia Mesopotamiæ loca receperunt, quando contra eós in bellũ iuere: regionem quidem extra Euphratem contẽnentes, vt aquis & hominibus destitutam, in hac Mesopotamia facile conuenientes, velut in regione & propria & hostili simul existenti, habitauere, inde excursiones continuo factitando. Quando autem Mirrhanes prælio apud Daram victus, ac pluribus ex illo exercitu interfectis, ad Persas demum se recepit, pœnas maximas à Cabade sustinuit, ornatu imprimis priuatus, quo crines redimere solebat ex auro & margaritis laborato, qui honor apud Persas maximus secundum regem existit. Nam apud Persas neque aureo anulo, neque zona, neque monili aut aliquo alio insigni ornamento, nisi ex regis munere ac gratia vti fas est.

Euphratisia regio, quæ & Comagene.

Osroena.

Mirrhanes ob rem male gestam punitus.

13 QVVM itaque Mirrhanis re male gesta Cabades omnino rebus diffisus, in magnam veniret animi anxietatem, Alamandarus Saracenus exurgẽs ait; *Non omnia, mi rex, est operæpretium credere fortunæ, neque bella putare cuncta bene succedere, quum nihil omnino inter res humanas præter quàm hominis propositum, calamitate careat. Cuncta enim sibi prospera futura pollicentes, spes non ex voto postea succedens magis exulcerat.*

Alamandari oratio, cuius initiũ à communi experientia sumptum in eum finem proponitur, vt Cabade bene sperare iubeat.

cerat. Quapropter prudentiores ac euentibus minimum credentes in belli periculo non ex directo consistunt, quanuis hostibus in omni sint apparatu superiores: sed stratagematis ac artibus quibusdam inimicos circumuenire conantur: quòd si apertè concurratur, nunquam certa consequetur victoria. Nunc autem non fas in his, quæ Mirrhanes male gessit, ô rex regum, adeo vehementer angi, neque item fortunam rursus periclitari. Nam Mesopotamiæ & Osroinæ regionis tuis finibus vicinæ ciuitates munitissimæ omnium sunt, & militum multitudine quanta nunquam prius nunc refertæ, nec eò nobis venientibus in tuto conatus erit. In regione autem, quæ extra Euphratem existit, & huic vicina Syria, neque aliqua munitio neque exercitus alicuius existimationis est. Hoc enim sæpe à Saracenis audiui, qui ad hæc loca exploranda missi fuere. Hic vrbs est Antiochea, & diuitiis, & magnitudine, tum hominũ frequentia inter Orientis ciuitates Romæis subiectas facile princeps; & hæc quidem custodia ac præsidio militum destituta est, neque aliud illi populo, quàm festa ac delitiæ sunt curæ, & in theatris continua contentio: ex quo si aduersus eos ex improuiso proficiscimur, verisimile fuerit vrbem subito opprimere, nullo præsertim hostili occupante exercitu, deinde statim se domum cum victoria diis fauentibus recipere, ac militibus nondum in Mesopotamia sentientib. Quin neq; aquæ neq; aliorũ necessariorũ penuria te deterreat. Ego enim exercitũ ducam quocunque bene esse videbitur. Hæc Cabades audiens neque contradicere aut diffidere habuit, quũ præsertim ea Alamandri prudentia & rerum bellicarũ experientia, tum existimatio apud Persas esset, vt cæteros facile antecelleret. Nã annis quinquaginta res Romæorũ ad genua venire coëgit: ex Ægypti finibus incipiens vsq; in Mesopotamiam loca omnia depopulando vastauit, ædificia cuncta incendendo, & homines sæpe ad decem milia capiendo, quorũ plures nulla de causa interficiebat, reliquos

Dein accedit ad belli rationẽ, quã ex Cabadis parte commodissimam esse asserit.

Addit arg. à facili, vt principẽ belli cupidum acrius permoueat.

Alamandri res gestæ.

Depopulationes.

In captiuos crudelitas.

magno redimendos dabat. Inter hæc nullus hostiũ ei occurrit, neque enim inexplorato vnquã in prædam exiit, sed sic subito & adpositè, vt nunquam vacuus redierit. Duces autẽ ac milites quũ percũctatione euenta accepissent, contra illum conuenere, si qua in parte eũ deprendere potuissent, verum imparatos ac sine ordine procedẽtes hic barbarus inuadens in fugã conuertit, partimque nullo labore interfecit, quũ & milites quandoque omneis cũ ipsis ducibus cepit. Demostratus erat Rufini frater & Ioannes Lucæ filius, quos victos postremo reddidit, diuitias eorũ immodicas adsequutus. Deniq; difficile cuncta narrare, quæ hic gessit, Romæis maxime omniũ infestus. Quas ob res regiã solus obtinens dignitatẽ, Saracenis inter Persas dominatus est, ac cum toto exercitu quocunque vellet in Romæorũ regionẽ irruptionẽ facere. Nullus autẽ, neque Romæorũ militum caput, quos duces vocant, neque Saracenorũ Romæis fœderatorum ductor, qui Chiliarchi dicuntur, cum suis comitibus Alamandaro concurrere idoneus est visus. In qualibet enim regione inimicis congrediebatur. Huius igitur metu Iustinianus Imperator tribubus Aretam Gabalæ filiũ præfecit, qui in Arabia Saracenis imperabat, regia eum dignitate exornans: quod sane factum nunquam prius inter Romæos visum. Alamandarus autem nihilo minus si nõ magis res Romæorum prostrauit, & ipsum Aretam in omni certamine superauit. Quam ob rem perterritis omnibus, ac nemine iam resistente, omnem iam longo tempore Orientem depopulatur, quum & diu sine arte vixerit. Huius tandem tunc viri monitionib. gauisus Cabades, delectũ virorum quindecim miliũ egit, quib. Ezaretham virũ Persam præfecit lõgo bello exercitatum, hosque ab Alamandaro in itinere duci iussit, qui Euphratem traiicientes in Assyriis

Sollertia.

Fortitudo.

Celeritas.

Felicitas.

Præmium virtutis.

Illustris fama.

Aretas à Iustiniano rex dictus, sed frustra fortissimo duci Alamandaro oppositus.

Ezaretas dux Persarum.

Assyriis terram quandam hominibus desertam ex improuiso in Comagenorũ regione inuasere (nam semper prima Persarum in regione Romæorum incursio solet esse, quantum auditu aut alio modo deprendimus) ac omneis re subita perterruere.

14 QVAE vbi Belisarius accepit, primum quidẽ hæsitauit, deinde ferre auxiliũ decreuit, ac idoneo pręsidio in ciuitate qualibet constituto, ne Cabades, aut alius hostium exercitus incustodita Mesopotamiæ loca reperiret: ipse vero occurrens, ac Euphratẽ studio multo traiiciens, cũ alio exercitu procedebat, qui ad equitum peditumq; quindecim milia cõuenit, quorũ Isauri duo milia fuere. Equitibus hi præerant, qui prius apud Darã contra Mirrhanẽ & Persas prælium instituerant; peditib. vero quidã Petrus ex Doryphoris Iustiniani Imperatoris. Isauros quoque Iustinus & Stephanacius regebat. His se Aretas addidit cũ Saracenorum copiis profectus. Postquã vero Colchos venere, ibidẽ metati sunt castra. Alamãdarus autem & Ezaretas qui apud Cabbula locũ, cxx. stadiis à Colchis distantẽ constiterant, vbi hæc audiuere, periculũ formidãtes, vlterius non ausi procedere, retro domũ se recepere: descendentes autẽ, ac Euphratem sinistrorsus habentes, Romæi ponè insequentes in eodẽ loco, vbi illi dormiebant, nocte sequente remanebãt. Belisarius enim de industria iustũ iter suos facere nõ sinebat, quòd ad manus venire cũ hoste nõdum cuperet: sed enim satis ei habere videbatur, Alamãdarũ in Romæorũ dititionem transgressum, deinde sine effectu ad propria remigrasse. quamobrẽ & duces & milites clam in eũ mussitabant, apertè tamen nullus. Persæ autem in Euphratis ripa constitere, quæ contra Callinicum est vrbem. Inde quoque per regionem nemini habitatã profecturi, sic Romæorum terram omnino reliquere. Non enim se-

Belisarij cõtra Persas expeditio, in qua sapientis & fortissimi ducis effigies occurrit. primùm hæsitat, deinde auxilium ferre decernit, præsidiis munit ciuitates, celeriter hosti occurrit, studiosè ingens flumen traiicit.

Occasionem pugnæ prudenter captat, hostis consilia elusisse contentus.

curi prius, secundum fluminis ripam ire decreuerunt. Romæi verò apud Surrorum ciuitatem pernoctauere. Inde mouentes, hostes deprendũnt ad prælium se adcingentes. Instabat autem die proxima Paschale festum, quod Christiani prę omnibus venerantes prima eius die cibo potúque abstinent, nec solum die, sed in multam noctem ieiuni. Tunc igitur suos Belisarius animatos ad pugnã animaduertens, vt ab hac eos sententia deduceret (nam & Hermogenes quoque, qui nuper legatus venerat, hæc etiam noscebat) cogens simul omneis, hæc est adlocutus. *Quid, ô Romæi fortes, dirum vobis accidit, aut quid paßi, vosmet, in discrimen coniicere vultis non necessarium? Vnam esse victoriam puram ac synceram homines arbitrantur, nihil ab inimicis graue pati, quod vobis in præsens & fortuna dedit, & vester contra aduersarios motus. An non præsentibus vti bonis præstat, quàm nos fugientia quærere? Persæ enim spe multa ducti in Romæos mouerunt, quæ penitus nunc excidentes in fugam vertuntur. Itaque si eos inuitos mutare sententiam ac nobiscum prælio congredi cogamus, non amplius victoriam semel consecutam poßidebimus. Quòd si forte male rem gesserimus, habitis iam trophæis priuabimur, non quidem ab hoste deiecti, sed nobis ipsis. Sed & hostibus nostris regionem sine defensoribus vllis inuadendi occasionem in futurum præbebimus. Hoc insuper vos cogitare fas est, quòd necessaria, nec prorsus voluntaria eligentes pericula Deus semper adiuuat: absque vero his non habentibus in quo se vertant, bene rem gerere non voluntariis continget. Vobis etiam aduersa multa in pugna contingunt: pedib. enim plures ambulant, ac ieiuni sumus omnes, præterea quod nondũ omnes conuenerũt.* His à Belisario dictis, exercitus non clã amplius eũ obiurgabat: sed in faciem insurgentes apertè hominem imbellẽ ac fortitudini resistentem appellabant. Quorum audacia perterritus Belisarius monitionem præteritam

Exercitus propter ieiunium ad pugnam inualidi habet rationẽ.

Milites audaciores à prælio non necessario reuocat.

Hostes fugientes ait ad prælium non esse cogendos.

Regionis habendam esse curam.

Deum temerarios conatus minimè promouere

Exercitum ad pugnam esse imparatum.

ritam detractans, adhortanti similis contra hostes videbatur, sese excusans quòd militum animos ad pugnandum paratos prius non animaduertisset, nunc autem fiducia maiore se in eos esse. Igitur aciem in fronte hoc modo disposuit. In cornu sinistro prope flumen omneis pedites locauit, in dextro Aretam cum Saracenis, ipse vero cum equitibus in medio constitit. At contra Ezarethas, vbi paratos vidit hostes, talibus suos est adhortatus: *Nemo dubitet, commilitones, vos quum viri Persæ sitis, si detur optio virtutem vita non commutaturos. Nec opus existimo vobis huiuscemodi proponere deliberationem, quibus pauloante fugientibus periculũ, licebat cum ignominia viuere, ac pulchra virtutéque digna delectabilibus posthabere. Quibus autem mori necesse vel in prælio cum gloria, vel à victoribus ad supplicium turpiter ductis, magna profecto insania non pro turpibus eligere meliora. Quando igitur nunc sic se res habent, oportere vos omneis existimo non solum hostes, sed Imperatorem nostrum ante oculos habentes animo ingenti in hac pugna consistere.* His Ezarethas dictis, sic aciem constituit. In dextro cornu Persas, in sinistro Saracenos collocauit, statimque in prælium processere: sed atrox pugna, cædes vtrinque plurima. Sagittæ vtrinque densæ veniebant. Quidam inter vtranque aciem procedentes opera egregia ostentabant. Persæ autem magis à sagittis lædebantur, quòd eorum, quanquam densiores, sine arte tamen mittebantur. Nam Persæ fere omnes sagittarij ac aliis celeriores in emittendo esse ab initio docentur: verum ex mollibus arcubus, nec valde protensis missiliũ ictus mol lius etiam feriebant, vix thoraci aut scuto hærentium: Romæorum autem missilia tardiora quidem velut ex arcubus duris ac vehemẽter intensis extracta: his etiam quis addet, ab hominibus fortioribus, quàm Persæ, qui forte percussi statim conci-

Ezarethæ ad suos concio acris & planè militaris.

Pugna Romanorum & Persarum.

Sagittarij inutiles qui.

dunt, vtpote nulla armatura contra ictus muniti. Iamque prælium ad duas diei partes protractum, quum exurgentes qui fortissimi in exercitu Persarum videbantur, in dextrum hostiũ cornu adequitant, vbi Aretas & Saraceni erant: qui sic aciem eorum in duas partes diduxerunt, vt opinionẽ facerent res Romæorum à Persis teneri, ex quo nostri minime reliquorũ expectãtes incursum, in fugam omnes vertuntur. Persæ igitur intumescentes aduersariorũ aciem à tergo persequuntur. Romæi autem & via & labore pugnæ iam fessi, insuper ieiuni ad hanc diei horam existẽtes, denique ab hostibus ex vtraq; oppugnati parte, nõ amplius resistebant, sed multi certatim fugientes in proximi fluminis insulas se recipiebant, quidam vero etiam resistentes miram operam ac virtute dignam ostẽdebant: in quibus & Ascan erat, qui multis prius ab se interfectis Persarum fortissimis, ad extremum & ipse trucidatus concidit, plurimum de se sermonẽ hostibus relinquens, cum eoque simul octingẽti strenui milites interempti, Isauri fere omnes cũ ducibus suis, imbelles quidem homines ac armorũ vsu carentes, quòd tunc primum ex agricultura rapti ad certamen venerunt prius eis ignotum, quanquam ipsi ante alios periculi ignoratione, in pugna tunc alacriores ac maiore fremitu sunt visi, & primi fere qui Belisariũ timiditatis accusauerint: nec omnes tamen Isauri, sed ex magna parte Lycaones erant. Belisarius autẽ cum paucis quibusdã in acie permanens, finem eorum, qui cũ Ascane perierunt videre decreuerat, denique cũ præsentibus quoad potuit restitit. Vbi autem vidit suos partim cæsos, partim in fugam versos, quò quisque poterat, tunc & ipse cũ sequentibus in peditũ aciẽ confugit, qui cum Petrò etiam pugnabant non admodum multi existentes, quod ex eis etiam plures fugissent. Hic itaque

Aretas & Saraceni à Persis fusi fugati.

Ascanis virtus, ipsis hostibus venerabilis.

Periculi ignoratio audaciores reddit belli imperitos.

Belisarius prælium instaurat.

Nec enim desperatio fortem & prudentem belli ducẽ decet.

itaque ex equo ipſe deſcendit, omnes item ſequẽtes idem facere iuſſit, ac vna peditibus contra hoſtes auxilio eſſe. Perſæ autem relicta fugientium perſecutione, quæ parum admodũ durauit, ſtatim ſe cum reliquis aduerſus pedites & Beliſarium cõuertunt. Noſtri terga in flumen verſi ne quis hoſtium retro inuadere poſſet, cum omnibus, qui aderant, occurrentes hoſtes reprimere contendunt, rurſus atrox committitur pugna, quanquã non pari numero. Nam pedites noſtri pauci admodũ contra totum Perſarum equitatum, non tamen ab eis neque verti vnquam, neque dimoueri potuere. In breui autem ſpatio reducti, ac ſcutorum munimine ſe tuentes, magis hoſtes feriebant quàm ferirentur. Barbari equitatũ turbare atque diſſoluere conſertam eorum phalangem conãtes, ſine effectu retro rurſus reuertebant: nam ipſorum equi clypeorum ſonitu perterriti reprimebantur, ac vna cum adſeſſoribus turbabantur. Sic itaque vtrique vſque ad diei ſerũ perſeuerauere. Nocte iã ſuperueniente Perſæ quidem in caſtra ſeceſſerunt, Beliſarius autem onerarium nactus nauigium, in proximi fluminis inſulam, quò Romæi confugerant, adnauigauit. Sequenti die reliqui omnes in nauim & ipſi è Callinico aduectam ingreſſi, in eundem locum adplicuerunt. Perſæ autem ſpoliatis prius cadaueribus domum reuerterunt, inter quæ non minorem ſuorum numerũ quàm hoſtium inuenerunt.

Peditũ gladiatim & fortiter adu. equites pugnantium virtus.

15 EZARETHAS poſtquã cũ exercitu ad Perſas peruenit, quanquam re bene geſta, Cabadis tamen animum magnopere offendit ex cauſa huiuſcemodi. Mos eſt Perſas in bellum ituros ante regem in throno ſedentem cum duce totóque ſimul exercitu comparere, ac quemlibet ſagittam vnam in cophinos ad hoc paratos proiicere, eos deinde regio ſigillo ſignatos cuſtodiri: poſtquam autem

Ezarethas offenſam Cabadis incurrit.

Mos obſeruandus Perſarum.

in Persidem idem exercitus rediit, quilibet rursus sagittam suam ex his aufert: nunciant postea regi, quot vacant sagittę, multitudinemque militũ non reuersorum: qua ratione quot in bello interiere manifesti sunt. Interrogatus igitur à rege Azarethas, an aliquod Romæorum oppidum cepisset, quando cum Alamandaro Antiocheam euersurus exiisset; ille nullum ait, verum Belisarium prælio vicisse. At rex è sagittis vacantibus victoriam nimis cruẽtam continuo damnãs, eum de honore deiecit, proque contempto habuit. Ea tempestate Iustiniano Imperatori succurrit, Æthiopes & Homeritas contra Persas cum eo societatem iniuisse. Qui autem hi sint homines, & vbi habitent, ac quemadmodum eos Romæis profuturos Imperator speraret, nunc dicam. Palestinæ fines versus Orientem ad mare pertinent rubrũ. Ipsum verò mare ex Indis incipiens hic in Romæorũ ditione desinit, ciuitasque Aila vocata prope huius est littus, vbi mare (vt mihi dicitur) desinens, fretum quoddam valde angustum fit. Inde verò adnauiganti dextrorsus montes Ægyptiorum ad Austrum conuersi sunt. In altero autem regio hominibus deserta ad Boream pertinet. Terra vero ipsa nauiganti vtrinque spectatur vsque ad Iotabim insulam ab Aila vrbe stadiis nõ minus mille distantem. Hic Hebræi gens libera antiquitùs habitat. Sub Iustiniano autẽ nuper Romæorũ subditi sunt facti. Pelagus inde maximum extenditur, vbi nauigantes dextrorsus terram non adspiciunt, in sinistra verò nocte insequẽti semper adplicant. In tenebris enim mare hoc minime procellosum, in luce verò æstuosum plerunque contigit esse: portus hic plures non manufacti sed naturales. Ex hoc nauiganti non difficile vbicunque contigerit adplicare. Rectà vero per hoc littus Palestinæ montes superanti Sarani tenent, qui Phœnicum

Victoria nimis cruẽta, luctuosa.

De Aethiopibus & Homeritis.

Hebræi.

Mari noctu pacificum, interdiu æstuosum.

Sarani.

nicum regionem iam dudum incolunt. Eſt enim Phœnicia in mediterranea in magno tractu procedens, quæ nihil penitus aliud quàm palmulas fert. Hanc Iuſtiniano donauit Abocharalus Saracenorum in ea parte præfectus, quem imperator Phylarchum Saracenorum in Paleſtina conſtituit: qui tutam regionem ab incurſionibus toto tempore cuſtodiit, quod barbaris ſubditis, nec minus hoſtibus formidoloſus ob eius virtutem, tum rerum experientiam fuerit. Ergo quum verbotenus hãc imperator poſſideat, locorum eius curam minime ſuſcipere valens alij delegauit, quod terra hominibus omnino vacua & inaquoſa exiſtat, in medio decem iter dierum prorogata, denique nulla exiſtimatione digna, miniméque ab eodem imperatore cognita, quum ei dono eſt oblata. Et hæc in vniuerſum de Phœnicia. Horum igitur hominum alij Saraceni littus incolunt, qui Maddeni vocantur, Homeritarum ſubditi exiſtentes. Homeritæ autem hi in regione vicina iuxta mare habitant. Supra verò ipſos plures aliæ gentes vſque ad Anthropophagos Saracenos eſſe ferũtur. Poſt hos Indorum genera ſunt: ſed de his quòd fabuloſa multa dicantur, quiſque ſuo modo loquatur. Homeritæ autem contra littus aduerſum maxime habitant: qui etiam Auzomitæ cognominantur, quòd ipſorum in ciuitate Auzomide regia ſit. Mare autem quod in medio eſt, vento mediocriter flante quinque diebus ac totidem noctibus nauigatur, noctéque tantum concuti fertur. Idem a nonnullis rubrum appellatur. Qui autem apparet ex hoc nauiganti vſque ad littus & maritimam ciuitatem Arabicus vocatur ſinus. Inde quoque regio vſque Gazam ciuitatem Arabia nominatur, cuius regia Petra eſt ciuitas. Portus igitur Homeritarum, vnde ſoluentes ad Æthio-

Phœnicia Iuſtiniano donata.

Iuſtiniani prudentia.

Maddeni.

Anthropophagi Saraceni.

Auzomitæ.

Mare rubrum noctu æſtuoſum.

Arabia. Petra.

pes adplicare solent, Bulicas dicitur. Nauigantes quoque semper hoc pelagus portum Adulitarum contingunt. Adulis enim ciuitas est à portu stadiis xx. distans, tantundémque à mari remota, ab vrbe autem Auzomide iter dierum xII. Nauigia quoque & in Indis & in hoc mari non eodem modo quo cætera. Non enim pice nec alio quocunque sunt illita, neque item in eisdem ferro asseres inter se compacti, sed laqueis quibusdam vincti. Causa est, non quam multi existimant, petræ hic quædam ferrum ad se trahentes: signum, quod Romæorum nauibus ex Aila vrbe in hoc mari nauigantiū ferro multo concinnatis hic effectus non eueniat: sed quoniam neque ferrum, neque aliud quid ad hoc necessarium Indi vel Æthiopes habent, neque itē eadem ex Romæis mercari queant, lege omnino prohibente, deprenso enim mors pœna est. Circa igitur mare rubrum regio ex vtraque ipsius parte consistit, ex Auzomide ciuitate vsque ad Ægypti fines pertinens in Romæorum ditione: vbi Elephantina est vrbs xxx. iter dierum homini expedito distans. Hic multæ habitant gentes, Blemyes & Nobatæ populi frequentissimi. Blemyes enim regionis media tenent, Nobatæ vero circa Nilum fluuium. Nam hi ante Diocletianum vlterius habitabant, Romaníque prolixiores vij. iter dierum fines erant. Is primum hic existens didicit quod oppidorum reditus minimus esset, quod angustam sterilémque terram haberent. Nili enim petrę valde sublimes non procul distantes regionis reliqua occupant. Militum quoque magnus hic numerus consistit, quorum sumptibus maximis ærarium magnopere grauatur. Simul autem & Nobatæ circa ciuitatem Oasim petras habitabant. Hos igitur Barbaros idem imperator induxit è suis finibus migrantes ad Nilum habitare, ac eis vrbes magnas dare

Noua forma nauium.

Lex de ferro & aliis in barbaricum non trāsferēdis.

Blemyes & Nobatæ.

Oasis.

dare promisit, regionémque longe meliorem, atque illa, quam reliquissent. Sic enim existimauit eos non amplius illis, qui circa Oasim sunt, nocituros; ac à regione eis data tanquam à propria, vt verisimile est, alios Barbaros expulsuros. Hæc quum illi libenter acceptassent, statim huc adnauigant, regionem omnem ex vtroque fluminis latere, cum vrbe Elephantina habuerunt: insuper ab eodem imperatore vterque populus certum auri pondus habuere, vt Romanos fines non amplius prædarentur, quod vsque in mea tempora seruatum: quanquam nihilo propterea minus ea loca excurrunt. sic profecto nullo delinimento aut ratione Barbaros omnes retinere licet, quin in fide Romæis aut in officio, nisi tantum timore coërcétium militum persistant. Nec profuit eidem imperatori in optima eos terra apud Nilum collocasse, vt firmiores fidelioresque essent; templa hæc & altaria Romæis ac illis communia constituisse, amborum quoque sacerdotes addidisse, quod speraret sacrorum commercio eorum perpetua frui amicitia: ex quo oppidum in ea parte Philas ex argumẽto appellauit. Hę nanque gentes & Blemyes & Nobatæ, quum alios deos vti Græci, tum Isim & Osyrim magnopere colunt, nec minus etiam Priapum. Blemyes etiam humana hostia Soli sacrificare consueuerunt, qui mos barbarus vsque ad hoc tempus seruatus iussu piissimi principis Iustiniani sublatus est. Narses igitur genere Persarmenius, cuius supra vt ad Romæos transfugæ memini, illorum militum dux eiusdem imperatoris mandato & templa deleuit, & sacerdotes in custodia vinxit, statuásque illorum Constantinopolim misit. Nunc autem ad institutum prius sermonem redeo.

Horum populorũ migrationes.

Barbari qua ratione coerceãtur.

Blemyarũ hostias humanas Iustinianus sustulit.

16 SVB huius belli tempus Hellisthæus Æthiopum rex Christianus, dogmatísque huius maximę

Hellisthaus Aethiops Homeritas inuadit.

dierum iter prorogata, tributaria omnis. Hic oppida sunt frequentissima, vuáque & aliis fructibus referta. Inde vero Persarmeniorum fines incipiunt, vbi auri metallum est, quod Cabade concedente quidam loci indigena Symeones nomine curabat: qui postquam Lazos & Romæos in bello potentiores vidit, Cabadem pecuniarum reditu priuauit. Ideo & ipsum simul cum Pharangio Romæis tradens petiit, vt ipsi remotis aliis rem curarent. At illis nihil de metallo curantibus, tantùm satis visum hostes hoc vectigal amisisse. Persæ autem nequeunt inuitis Romæis hic colonos ob locorum iniquitatem aliquo modo violare. Sub idem tempus Narses & Aratius fratres Persarmenij genere, qui cum Belisario & Sitta in Persarmeniis ab initio huius belli ad manus venerunt, sicuti suprà mihi narratur, vnà cum matre ad Romæos transfugerunt: quorum Narses Quæstor etiam ab Imperatore factus, suas quoque gentes pecunia corrupit. Quod postquam Isaces eorum minor frater nouit, cum Romæis clam in sermonem veniens, Bolum ipsis arcem proximam Theodosiæ ciuitatis finibus tradidit: milites enim propè aliquo in loco latitare præcepit, quos in arcem nocte recepit, vnam clam ipsis reclinans paruam portam: ipse postremo Byzantium venit. Sic igitur res Romæorum tunc habuêre.

Auri Metalla in Persarmenia.

Narses cum fratre ad Ro. transit. Defectio virorum fortiũ & prudentium, res maximi momenti.

12 PERSAE verò apud Darã à Belisario prælio victi, non tamen inde discedere decreuêre, donec Rufinus in conspectũ Cabadis veniẽs hęc ait; *Tuus me frater ô rex, iure conquestum ad te misit, quòd Persæ nulla lacessiti iniuria in ipsius regionem cum armis venêre; quũ præsertim potentissimi regis ac longe prudentissimi sit, ex bello magis pacẽ, quã ex reb. quietis tumultũ nihil sibi ac proximis profuturũ, excitare. Ex quo ego bona spe ductus veni, vt semel admonito, in futurũ inter vtrosq; pacis fructus*

Rufini ad Cabadem oratio.

Regis officium.

fructus eueniat. Et hęc quidē Rufinus. Cabades verò sic respōdit, *Cari Romæi, nullatenus ego belli causas nectere conor, quum maxime omnes sciant huius omnis tumultus vos potissimè causam esse. Portas enim Caspias nos habemus, inde olim à me barbaris ob Persarum ac Romæorum communem vtilitatem expulsis: quoniam Anastasius imperator, sicuti & tu nosti, oblatas ei pecunia mercari noluit, quòd exercitum hic ad præsidium continuo necessarium non habens, magnam pecuniæ vim erogare pro vtrisque cogeretur. Ex illo hîc ego magnas copias continuò nutriui, non minus vobis quàm mihi metuens, vt cum ocio multo vestros fines tutos ab hoc hominū genere possideretis. Sed nec satis hoc, ciuitatem insuper magnam Daram munimentum contra Persas fecistis, quanquam in fœderibus expressè cautum, quæ Anastasius ad nos tulit: & ex illo duorum exercituum necessitate, laboribus quoque & expensis res Persarum exagitastis, altero quidem, vt ne Massagetæ amborum nostrorum regiones populari valeant, altero verò, vt vestras incursiones reprimi liceat. Super quibus nos conquerentes è duobus alterum à vobis fieri postulamus, vel ex vtrisque ad portas Caspias exercitum mitti, vel Daram diruere. Nec obliti sumus vestri ad Mirduum ædificij ad insidias nostras spectantis. Romæis enim dicta probè pro pace fuêre, electa verò arma, ac iusta nobis proponentes, ipsimet aduersus eadem euntes. Igitur Persæ omnino arma posituri non sunt, nisi Romæi portas rectè ac ordine custodiant, vel vrbem Daram euertant.* His Cabades dictis legatum ab se misit, manifestans quemadmodum à Romæis pecuniam accipere potuerit, si belli causas abolere voluisset, quæ omnia Rufinus Byzantium perueniens imperatori retulit, quò non multo post & Hermogenes venit. Hyems intera desinit simul & quartus Iustiniani imperij annus. Veris autem initio exercitus Persarum Ezaretha duce in Romęorum regionem cum equitibus XV. millibus incur-

Cabadis respōsum, quo Rom. belli causam esse asserit, in eā rem varias rationes proferens.

Quid postules.

Summa responsi.

Persæ Comagenem inuadunt.

rit, cum quibus & Alamandarus Saracenus cum magna Saracenorum manu aderat, non quidem in Mesopotamiam, vti prius consueuere, sed in Comagenem olim appellatam, nunc Euphratisiam. Cur igitur sit Mesopotamia vocata, & quam ob rē Persæ ab ea nunc abstinuerint, referam. Mons nō valde præruptus in Armeniis est, à Theodosia ciuitate xlij. stadiis distans, ad Boream pertinens, vnde duo exeunt fontes totidem flumina constituentes, Euphratem dextrorsus, Tigrim verò sinistrorsus. Horum alter Tigris neque circuitionibus vllis vtens, neque aliis extrinsecùs fluminibus receptis, nisi prius rectà ad vrbem Amidam descendat, rursúsque in Boream procedens, in Assyriorum regionē procurrit. Euphrates autem fertur ab initio in quēdam pronum locum, longéque procedens postea latitat, non quòd sub terram ingrediatur, sed mira quadam causa. Super enim aqua limus fit altus lōgitudine stadiis l. latitudine xx. adeóque durescit vt tangentibus nihil aliud quàm continens esse videatur, super quo & pedites & equites securè contigit ambulare, currus item plures cotidie, super eodem calami quoque numerosi nascuntur, qui ab accolis singulis annis vento secundo flante vsque ad radices comburuntur, ne viam prætereuntibus impediant: aqua quæ tunc in quodam paruo loco apparet breuiter, deinde renascens terra figuram pristinam loco restituit. Indéque fluuius in Edesenem regionem procedit, vbi apud Tauros Dianæ templum erat, quò Iphigeniam Agamemnonis filiam simul cum Oreste & Pylade fuisse dicūt, Dianæ statuam ferentem. Alia autem templa eiusdem vsque ad meam ætatem visuntur, diuersa ab eo, quod in Tauris est. Sed quomodo res habeat ostendam. Postquam Orestes è Tauris vnà cum sorore abiit, in valetudinem incidit, ab oraculóque consulto

De Mesopotamia.

Tigris fluuius.

Admirabilis cursus Euphratis.

Cursus Euphratis.

Templum Orestis Dianæ Comanæ erectum.

fulro responsum tulit, non prius morbum desiturum, quàm templum simile apud Tauros relictum ædificaret. Quapropter Orestes locis circa multis obitis in Ponto constitit, ac montem hic præruptũ inspiciens, ad cuius radices fluuius Iris perfluit: hunc locum ab oraculo significari existimauit, ex quo ciuitatem hic clarissimam vna cum Dianæ tẽplo extruxit, quam Comanam, ab excisa in eodem loco sibi coma appellauit, cuius in hodiernum diem nomen etiam durat. His ab se gestis quum morbus propterea nihil cessaret, quin potius cresceret, sensit non rite ab se oraculi mentem cognitam, ac rursus errabundus locum quendam in Cappadocia illi, qui est in Tauris, maxime similem repperit: quem ego sæpe adspiciens magnopere sum miratus, ac in Tauris esse mihi prorsus videbar, adeò mons iste illi per omnia similis est. Nam & hic Taurus est, & fluuius Sarus huic Euphrati etiam persimilis, Igitur ciuitatem rursus nobilem hic Orestes condidit, ac templa duo, alterum Dianæ, alterum vero Iphigeniæ sorori, quæ postea Christiani in sua templa conuerterunt, nullo ædificiorum penitus immutato. Vocauit & eam vrbem etiam Comanam, ab excisa rursus coma ipsius à morbo penitus liberati. Nonnulli non alium, quàm insaniæ morbum fuisse dicunt, qua correptus fuit quum matrem necauit. Nunc ad cœptum supra sermonem reuertar. E Tauris igitur Armeniorum, ac regione Edessena Euphrates dextrorsus fluens, amnibus in itinere compluribus tum Acesinæ admiscetur, qui ex Persarmeniis multus labitur. Maior etiam factus in Leucosyros, nunc Armenios minores appellatos profluit, quorum Melitene Metropolis est, vrbs quidem dignissima. Deinde Samosata, postea Hierapolim omniáque circa loca præterfluit vsque

Montium & fluuiorũ similitudo.

Ciuitas & templa Orestis in Tauride.

Cursus Euphratici cõtinuatio.

ad Aſſyrios, vbi ambo ſimul confuſi in vnum Tigridis nomen exeunt. Regio igitur quæ è Samoſatis extra Euphratem eſt, iamdudum Comagene, nunc autem ex fluuij nomine Euphratiſia vocata eſt: quę autem intra vtrumque fluuium exiſtit, Meſopotamia ex argumento nominis dicitur, cuius pars non ſolùm hac appellatione, ſed aliis quibuſdam dicitur nominibus, vt ea quæ ad Amidam pertinet ciuitatem, Armenia nonnullis vocitatur: Edeſſa verò cũ ipſis circa locis, Oſroenæ. Eſt enim Oſroes viri nomen, qui hic regnauit ſuperioribus temporibus, quando hi coloni Perſis fœderati erant. Perſæ itaque poſtquam ex Romæis Niſibim & alia Meſopotamiæ loca receperunt, quando contra eós in bellũ iuere: regionem quidem extra Euphratem contẽnentes, vtaquis & hominibus deſtitutam, in hac Meſopotamia facile conuenientes, velut in regione & propria & hoſtili ſimul exiſtenti, habitauere, inde excurſiones continuo factitando. Quando autem Mirrhanes prælio apud Daram victus, ac pluribus ex illo exercitu interfectis, ad Perſas demum ſe recepit, pœnas maximas à Cabade ſuſtinuit, ornatu imprimis priuatus, quo crines redimere ſolebat ex auro & margaritis laborato, qui honor apud Perſas maximus ſecundum regem exiſtit. Nam apud Perſas neque aureo anulo, neque zona, neque monili aut aliquo alio inſigni ornamento, niſi ex regis munere ac gratia vti fas eſt.

Euphratiſia regio, quæ & Comagene.

Oſroena.

Mirrhanes ob rem male geſtam punitus.

Alamandari oratio, cuius initiũ à communi experientia ſumptum in eum finem proponitur, vt Cabadẽ bene ſperare iubeat.

13 QVVM itaque Mirrhanis re male geſta Cabades omnino rebus diffiſus, in magnam veniret animi anxietatem, Alamandarus Saracenus exurgẽs ait; *Non omnia, mi rex, eſt operæpretium credere fortunæ, neque bella putare cuncta bene ſuccedere, quum nihil omnino inter res humanas præter quàm hominis propoſitum, calamitate careat. Cuncta enim ſibi proſpera futura pollicentes, ſpes non ex voto poſtea ſuccedens magis exulcerat.*

cerat. Quapropter prudentiores ac euentibus minimum credentes in belli periculo non ex directo consistunt, quanuis hostibus in omni sint apparatu superiores: sed stratagematis ac artibus quibusdam inimicos circumuenire conantur: quòd si apertè concurratur, nunquam certa consequetur victoria. Nunc autem non fas in his, quæ Mirrhanes male gessit, ô rex regum, adeo vehementer angi, neque item fortunam rursus periclitari. Nam Mesopotamiæ & Osroinæ regionis tuis finibus vicinæ ciuitates munitissimæ omnium sunt, & militum multitudine quanta nunquam prius nunc refertæ, nec eò nobis venientibus in tuto conatus erit. In regione autem, quæ extra Euphratem existit, & huic vicina Syria, neque aliqua munitio neque exercitus alicuius existimationis est. Hoc enim sæpe à Saracenis audiui, qui ad hæc loca exploranda missi fuere. Hic vrbs est Antiochea, & diuitiis, & magnitudine, tum hominũ frequentia inter Orientis ciuitates Romæis subiectas facile princeps; & hæc quidem custodia ac præsidio militum destituta est, neque aliud illi populo, quàm festa ac delitiæ sunt curæ, & in theatris continua contentio: ex quo si aduersus eos ex improuiso proficiscimur, verisimile fuerit vrbem subito opprimere, nullo præsertim hostili occupante exercitu, deinde statim se domum cum victoria diis fauentibus recipere, ac militibus nondum in Mesopotamia sentientib. Quin neq; aquæ neq; aliorũ necessariorũ penuria te deterreat. Ego enim exercitũ ducam quocunque bene esse videbitur. Hæc Cabades audiens neque contradicere aut diffidere habuit, quũ præsertim ea Alamandri prudencia & rerum bellicarũ experientia, tum existimatio apud Persas esset, vt cæteros facile antecelleret. Nã annis quinquaginta res Romæorũ ad genua venire coëgit: ex Ægypti finibus incipiens vsq; in Mesopotamiam loca omnia depopulando vastauit, ædificia cuncta incendendo, & homines sæpe ad decem milia capiendo, quorũ plures nulla de causa interficiebat, reliquos

Dein accedit ad belli rationẽ, quã ex Cabadis parte commodissimam esse asserit.

Addit arg. à facili, vt principẽ belli cupidum acrius permoueat.

Alamandri res gestæ.

Depopulationes.

In captiuos crudelitas.

magno redimendos dabat. Inter hæc nullus hostiũ ei occurrit, neque enim inexplorato vnquã in prædam exiit, sed sic subito & adpositè, vt nunquam vacuus redierit. Duces autẽ ac milites quũ percũctatione euenta accepissent, contra illum conuenere, si qua in parte eũ deprendere potuissent, verum imparatos ac sine ordine procedẽtes hic barbarus inuadens in fugã conuertit, partimque nullo labore interfecit, quũ & milites quandoque omneis cũ ipsis ducibus cepit. Demostratus erat Rufini frater & Ioannes Lucæ filius, quos victos postremo reddidit, diuitias eorũ immodicas adsequutus. Deniq; difficile cuncta narrare, quæ hic gessit, Romæis maxime omniũ infestus. Quas ob res regiã solus obtinens dignitatẽ, Saracenis inter Persas dominatus est, ac cum toto exercitu quocunque vellet in Romæorũ regionẽ irruptionẽ facere. Nullus autẽ, neque Romæorũ militum caput, quos duces vocant, neque Saracenorũ Romæis fœderatorum ductor, qui Chiliarchi dicuntur, cum suis comitibus Alamandaro concurrere idoneus est visus. In qualibet enim regione inimicis congrediebatur. Huius igitur metu Iustinianus Imperator tribubus Aretam Gabalæ filiũ præfecit, qui in Arabia Saracenis imperabat, regia eum dignitate exornans: quod sane factum nunquam prius inter Romæos visum. Alamandarus autem nihilo minus si nõ magis res Romæorum prostrauit, & ipsum Aretam in omni certamine superauit. Quam ob rem perterritis omnibus, ac nemine iam resistente, omnem iam longo tempore Orientem depopulatur, quum & diu sine arte vixerit. Huius tandem tunc viri monitionib. gauisus Cabades, delectũ virorum quindecim miliũ egit, quib. Ezaretham virũ Persam præfecit lõgo bello exercitatum, hosque ab Alamandaro in itinere duci iussit, qui Euphratem traiicientes in Assyriis

Sollertia. *Fortitudo.* *Celeritas.* *Felicitas.* *Præmium virtutis.* *Illustris fama.* *Aretas à Iustiniano rex dictus, sed frustra fortissimo duci Alamandaro oppositus.* *Ezaretas dux Persarum.*

Aſſyriis terram quandam hominibus deſertam ex improuiſo in Comagenorũ regione inuaſere (nam ſemper prima Perſarum in regione Romæorum incurſio ſolet eſſe, quantum auditu aut alio modo deprendimus) ac omneis re ſubita perterruere.

14 QVAE vbi Beliſarius accepit, primum quidẽ hæſitauit, deinde ferre auxiliũ decreuit, ac idoneo pręſidio in ciuitate qualibet conſtituto, ne Cabades, aut alius hoſtium exercitus incuſtodita Meſopotamiæ loca reperiret: ipſe vero occurrens, ac Euphratẽ ſtudio multo traiiciens, cũ alio exercitu procedebat, qui ad equitum peditumq; quindecim milia cõuenit, quorũ Iſauri duo milia fuere. Equitibus hi præerant, qui prius apud Darã contra Mirrhanẽ & Perſas prælium inſtituerant; peditib. vero quidã Petrus ex Doryphoris Iuſtiniani Imperatoris. Iſauros quoque Iuſtinus & Stephanacius regebat. His ſe Aretas addidit cũ Saracenorum copiis profectus. Poſtquã vero Colchos venere, ibidẽ metati ſunt caſtra. Alamãdarus autem & Ezaretas qui apud Cabbula locũ, cxx. ſtadiis à Colchis diſtantẽ conſtiterant, vbi hæc audiuere, periculũ formidãtes, vlterius non auſi procedere, retro domũ ſe recepere: deſcendentes autẽ, ac Euphratem ſiniſtrorſus habentes, Romæi ponè inſequentes in eodẽ loco, vbi illi dormiebant, nocte ſequente remanebãt. Beliſarius enim de induſtria iuſtũ iter ſuos facere nõ ſinebat, quòd ad manus venire cũ hoſte nõdum cuperet: ſed enim ſatis ei habere videbatur, Alamãdarũ in Romæorũ dititionem tranſgreſſum, deinde ſine effectu ad propria remigraſſe. quamobrẽ & duces & milites clam in eũ muſſitabant, apertè tamen nullus. Perſæ autem in Euphratis ripa conſtitere, quæ contra Callinicum eſt vrbem. Inde quoque per regionem nemini habitatã profecturi, ſic Romæorum terram omnino reliquere. Non enim ſe-

Beliſarij cõtra Perſas expeditio, in qua ſapientis & fortiſsimi ducis effigies occurrit. primùm hæſitat, deinde auxilium ferre decernit, præſidiis munit ciuitates, celeriter hoſti occurrit, ſtudioſè ingens flumen traiicit.

Occaſionem pugnæ prudenter captat, hoſtis conſilia eluſiſſe contentus.

ritam detractans, adhortanti similis contra hostes videbatur, sese excusans quòd militum animos ad pugnandum paratos prius non animaduertisset, nunc autem fiducia maiore se in eos esse. Igitur aciem in fronte hoc modo disposuit. In cornu sinistro prope flumen omneis pedites locauit, in dextro Aretam cum Saracenis, ipse vero cum equitibus in medio constitit. At contra Ezarethas, vbi paratos vidit hostes, talibus suos est adhortatus: *Nemo dubitet, commilitones, vos quum viri Persæ sitis, si detur optio virtutem vita non commutaturos. Nec opus existimo vobis huiuscemodi proponere deliberationem, quibus pauloante fugientibus periculũ, licebat cum ignominia viuere, ac pulchra virtutéque digna delectabilibus posthabere. Quibus autem mori necesse vel in prælio cum gloria, vel à victoribus ad supplicium turpiter ductis, magna profecto insania non pro turpibus eligere meliora. Quando igitur nunc sic se res habent, oportere vos omneis existimo non solum hostes, sed Imperatorem nostrum ante oculos habentes animo ingenti in hac pugna consistere.*

Ezaretha ad suos concio acris & planè militaris.

His Ezarethas dictis, sic aciem constituit. In dextro cornu Persas, in sinistro Saracenos collocauit, statimque in prælium processere: sed atrox pugna, cædes vtrinque plurima. Sagittæ vtrinque densæ veniebant. Quidam inter vtranque aciem procedentes opera egregia ostentabant. Persæ autem magis à sagittis lædebantur, quòd eorum, quanquam densiores, sine arte tamen mittebantur. Nam Persæ fere omnes sagittarij ac aliis celeriores in emittendo esse ab initio docentur: verum ex mollibus arcubus, nec valde protensis missiliũ ictus mollius etiam feriebant, vix thoraci aut scuto hærentium: Romæorum autem missilia tardiora quidem velut ex arcubus duris ac vehemẽter intensis extracta: his etiam quis addet, ab hominibus fortioribus, quàm Persæ, qui forte percussi statim conci-

Pugna Romanorum & Persarum.

Sagittarij inutiles qui.

dunt, vtpote nulla armatura contra ictus muniti. Iamque prælium ad duas diei partes protractum, quum exurgentes qui fortissimi in exercitu Persarum videbantur, in dextrum hostiũ cornu adequitant, vbi Aretas & Saraceni erant: qui sic aciem eorum in duas partes diduxerunt, vt opinionẽ facerent res Romæorum à Persis teneri, ex quo nostri minime reliquorũ expectãtes incursum, in fugam omnes vertuntur. Persæ igitur intumescentes aduersariorũ aciem à tergo persequuntur. Romæi autem & via & labore pugnæ iam fessi, insuper ieiuni ad hanc diei horam existẽtes, denique ab hostibus ex vtraq; oppugnati parte, nõ amplius resistebant, sed multi certatim fugientes in proximi fluminis insulas se recipiebant, quidam vero etiam resistentes miram operam ac virtute dignam ostẽdebant: in quibus & Ascan erat, qui multis prius ab se interfectis Persarum fortissimis, ad extremum & ipse trucidatus concidit, plurimum de se sermonẽ hostibus relinquens, cum eoque simul octingẽti strenui milites interempti, Isauri fere omnes cũ ducibus suis, imbelles quidem homines ac armorũ vsu carentes, quòd tunc primum ex agricultura rapti ad certamen venerunt prius eis ignotum, quanquam ipsi ante alios periculi ignoratione, in pugna tunc alacriores ac maiore fremitu sunt visi, & primi fere qui Belisariũ timiditatis accusauerint: nec omnes tamen Isauri, sed ex magna parte Lycaones erant. Belisarius autẽ cum paucis quibusdã in acie permanens, finem eorum, qui cũ Ascane perierunt videre decreuerat, denique cũ præsentibus quoad potuit restitit. Vbi autem vidit suos partim cæsos, partim in fugam versos, quò quisque poterat, tunc & ipse cũ sequentibus in peditũ aciẽ confugit, qui cum Petrò etiam pugnabant non admodum multi existentes, quod ex eis etiam plures fugissent. Hic itaque

Aretas & Saraceni à Persis fusi fugati.

Ascanis virtus, ipsis hostibus venerabilis.

Periculi ignoratio audaciores reddit belli imperitos.

Belisarius prælium instaurat.

Nec enim desperatio fortem & prudentem belli ducẽ decet.

itaque ex equo ipse descendit, omnes item sequẽtes idem facere iussit, ac vna peditibus contra hostes auxilio esse. Persæ autem relicta fugientium persecutione, quæ parum admodũ durauit, statim se cum reliquis aduersus pedites & Belisarium cõuertunt. Nostri terga in flumen versi ne quis hostium retro inuadere posset, cum omnibus, qui aderant, occurrentes hostes reprimere contendunt, rursus atrox committitur pugna, quanquã non pari numero. Nam pedites nostri pauci admodũ contra totum Persarum equitatum, non tamen ab eis neque verti vnquam, neque dimoueri potuere. In breui autem spatio reducti, ac scutorum munimine se tuentes, magis hostes feriebant quàm ferirentur. Barbari equitatũ turbare atque dissoluere confertam eorum phalangem conãtes, sine effectu retro rursus reuertebant: nam ipsorum equi clypeorum sonitu perterriti reprimebantur, ac vna cum adsessoribus turbabantur. Sic itaque vtrique vsque ad diei serũ perseuerauere. Nocte iã superueniente Persæ quidem in castra secesserunt, Belisarius autem onerarium nactus nauigium, in proximi fluminis insulam, quò Romæi confugerant, adnauigauit. Sequenti die reliqui omnes in nauim & ipsi e Callinico aduectam ingressi, in eundem locum adplicuerunt. Persæ autem spoliatis prius cadaueribus domum reuerterunt, inter quæ non minorem suorum numerũ quàm hostium inuenerunt.

Peditũ globatim & fortiter adu. equites pugnantium virtus.

15 EZARETHAS postquã cũ exercitu ad Persas peruenit, quanquam re bene gesta, Cabadis tamen animum magnopere offendit ex causa huiuscemodi. Mos est Persas in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum duce totóque simul exercitu comparere, ac quemlibet sagittam vnam in cophinos ad hoc paratos proiicere, eos deinde regio sigillo signatos custodiri: postquam autem

Ezarethas offensam Cabadis incurrit.

Mos obseruandus Persarum.

in Persidem idem exercitus rediit, quilibet rursus sagittam suam ex his aufert: nunciant postea regi, quot vacant sagittę, multitudinemque militũ non reuersorum: qua ratione quot in bello interiere manifesti sunt. Interrogatus igitur à rege Ezarethas, an aliquod Romæorum oppidum cepisset, quando cum Alamandaro Antiocheam euersurus exiisset; ille nullum ait, verum Belisarium prælio vicisse. At rex è sagittis vacantibus victoriam nimis cruẽtam continuo damnãs, eum de honore deiecit, proque contempto habuit. Ea tempestate Iustiniano Imperatori succurrit, Æthiopes & Homeritas contra Persas cum eo societatem iniuisse. Qui autem hi sint homines, & vbi habitent, ac quemadmodum eos Romæis profuturos Imperator speraret, nũnc dicam. Palestinæ fines versus Orientem ad mare pertinent rubrũ. Ipsum verò mare ex Indis incipiens hic in Romæorũ ditione desinit, ciuitasque Aila vocata prope huius est littus, vbi mare (vt mihi dicitur) desinens, fretum quoddam valde angustum fit. Inde verò adnauiganti dextrorsus montes Ægyptiorum ad Austrum conuersi sunt. In altero autem regio hominibus deserta ad Boream pertinet. Terra vero ipsa nauiganti vtrinque spectatur vsque ad Iotabim insulam ab Aila vrbe stadiis nõ minus mille distantem. Hic Hebræi gens libera antiquitùs habitat. Sub Iustiniano autẽ nuper Romæorũ subditi sunt facti. Pelagus inde maximum extenditur, vbi nauigantes dextrorsus terram non adspiciunt, in sinistra verò nocte insequẽti semper adplicant. In tenebris enim mare hoc minime procellosum, in luce verò æstuosum plerunque contigit esse: portus hic plures non manufacti sed naturales. Ex hoc nauiganti non difficile vbicunque contigerit adplicare. Rectà vero per hoc littus Palestinæ montes superanti Sarani tenent, qui Phoenicum

Victoria nimis cruẽta, luctuosa.

De Aethiopibus & Homeritis.

Hebrai.

Mari noctu pacificum, interdiu æstuosum.

Sarani.

nicum regionem iam dudum incolunt. Est enim Phœnicia in mediterranea in magno tractu procedens, quæ nihil penitus aliud quàm palmulas fert. Hanc Iustiniano donauit Abocharalus Saracenorum in ea parte præfectus, quem imperator Phylarchum Saracenorum in Palestina constituit: qui tutam regionem ab incursionibus toto tempore custodiit, quod barbaris subditis, nec minus hostibus formidolosus ob eius virtutem, tum rerum experientiam fuerit. Ergo quum verbotenus hãc imperator possideat, locorum eius curam minime suscipere valens alij delegauit, quod terra hominibus omnino vacua & inaquosa existat, in medio decem iter dierum prorogata, denique nulla existimatione digna, miniméque ab eodem imperatore cognita, quum ei dono est oblata. Et hæc in vniuersum de Phœnicia. Horum igitur hominum alij Saraceni littus incolunt, qui Maddeni vocantur, Homeritarum subditi existentes. Homeritæ autem hi in regione vicina iuxta mare habitant. Supra verò ipsos plures aliæ gentes vsque ad Anthropophagos Saracenos esse ferũtur. Post hos Indorum genera sunt: sed de his quòd fabulosa multa dicantur, quisque suo modo loquatur. Homeritæ autem contra littus aduersum maxime habitant: qui etiam Auzomitæ cognominantur, quòd ipsorum in ciuitate Auzomide regia sit. Mare autem quod in medio est, vento mediocriter flante quinque diebus ac totidem noctibus nauigatur, noctéque tantum concuti fertur. Idem a nonnullis rubrum appellatur. Qui autem apparet ex hoc nauiganti vsque ad littus & maritimam ciuitatem Arabicus vocatur sinus. Inde quoque regio vsque Gazam ciuitatem Arabia nominatur, cuius regia Petra est ciuitas. Portus igitur Homeritarum, vnde soluentes ad Æthio-

Phœnicia Iustiniano donata.

Iustiniani prudentia.

Maddeni.

Anthropophagi Saraceni.

Auzomitæ.

Mare rubrum noctu æstuosum.

Arabia. Petra.

pes adplicare solent, Bulicas dicitur. Nauigantes quoque semper hoc pelagus portum Adulitarum contingunt. Adulis enim ciuitas est à portu stadiis xx. distans, tantundémque à mari remota, ab vrbe autem Auzomi de iter dierum xII. Nauigia quoque & in Indis & in hoc mari non eodem modo quo cætera. Non enim pice nec alio quocunque sunt illita, neque item in eisdem ferro asseres inter se compacti, sed laqueis quibusdam vincti. Causa est, non quam multi existimant, petræ hic quædam ferrum ad se trahentes: signum, quod Romæorum nauibus ex Aila vrbe in hoc mari nauigantiũ ferro multo concinnatis hic effectus non eueniat: sed quoniam neque ferrum, neque aliud quid ad hoc necessarium Indi vel Æthiopes habent, neque itẽ eadem ex Romæis mercari queant, lege omnino prohibente, deprenso enim mors pœna est. Circa igitur mare rubrum regio ex vtraque ipsius parte consistit, ex Auzomide ciuitate vsque ad Ægypti fines pertinens in Romæorum ditione: vbi Elephantina est vrbs xxx. iter dierum homini expedito distans. Hic multæ habitant gentes, Blemyes & Nobatæ populi frequentissimi. Blemyes enim regionis media tenent, Nobatæ vero circa Nilum fluuium. Nam hi ante Diocletianum vlterius habitabant, Romaníque prolixiores vij. iter dierum fines erant. Is primum hic existens didicit quod oppidorum reditus minimus esset, quod angustam sterilémque terram haberent. Nili enim petrę valde sublimes non procul distantes regionis reliqua occupant. Militum quoque magnus hic numerus consistit, quorum sumptibus maximis ærarium magnopere grauatur. Simul autem & Nobatæ circa ciuitatem Oasim petras habitabant. Hos igitur Barbaros idem imperator induxit è suis finibus migrantes ad Nilum habitare, ac eis vrbes magnas dare

Noua forma nauium.

Lex de ferro & aliis in barbaricum non trãsferẽdis.

Blemyes & Nobatæ.

Oasis.

dare promisit, regionémque longe meliorem, atque illa, quam reliquissent. Sic enim existimauit eos non amplius illis, qui circa Oasim sunt, nocituros; ac à regione eis data tanquam à propria, vt verisimile est, alios Barbaros expulsuros. Hæc quum illi libenter acceptassent, statim huc adnauigant, regionem omnem ex vtroque fluminis latere, cum vrbe Elephantina habuerunt: insuper ab eodem imperatore vterque populus certum auri pondus habuere, vt Romanos fines non amplius prædarentur, quod vsque in mea tempora seruatum: quanquam nihilo propterea minus ea loca excurrunt. sic profecto nullo delinimento aut ratione Barbaros omnes retinere licet, quin in fide Romæis aut in officio, nisi tantum timore coërcẽtium militum persistant. Nec profuit eidem imperatori in optima eos terra apud Nilum collocasse, vt firmiores fideliorésque essent; templa hæc & altaria Romæis ac illis communia constituisse, amborum quoque sacerdotes addidisse, quod speraret sacrorum commercio eorum perpetua frui amicitia: ex quo oppidum in ea parte Philas ex argumẽto appellauit. Hę nanque gentes & Blemyes & Nobatæ, quum alios deos vti Græci, tum Isim & Osyrim magnopere colunt, nec minus etiam Priapum. Blemyes etiam humana hostia Soli sacrificare consueuerunt, qui mos barbarus vsque ad hoc tempus seruatus iussu piissimi principis Iustiniani sublatus est. Narses igitur genere Persarmenius, cuius supra vt ad Romæos transfugæ memini, illorum militum dux eiusdem imperatoris mandato & templa deleuit, & sacerdotes in custodia vinxit, statuásque illorum Constantinopolim misit. Nunc autem ad institutum prius sermonem redeo.

Horum populorũ migrationes.

Barbari qua ratione coerceãtur.

Blemyarũ hostias humanas Iustinianus sustulit.

16 SVB huius belli tempus Hellisthæus Æthiopum rex Christianus, dogmatísque huius maximę

Hellisthæus Aethiops Homeritas inuadit.

obseruantissimus, postquam ex Homeritis his qui in alterius littoris continente sunt, plures esse Iudæos didicit, multos autem sectam veterem colentes, quam gentilem nunc homines vocant; quum non cessarent continuo in vicinos Christianos incurrere, cum classe aduersus eos venit, ac victoria potitus regem cum Homeritis pluribus interfecit, alio surrogato Christiano genere item Homerita, cui nomen Esimiphæo, imperatóque tributo quotannis Æthiopibus dando domum se recepit. In hoc Æthiopum exercitu serui nonnulli de industria regem redeuntem sequi nolentes inter Homeritas remanserunt, quod eorum tellus sit optima. Hi demum non multo post cum aliis quibusdam in Esimiphæum insurgentes, in arce quadam captum coniecerunt, alio Homeritis item rege substituto nomine Abramo. Is enim seruus erat Romæi viri, qui apud Adulidem Æthiopum ciuitatem prope mare officinam quandam habebat: quod quum Hellisthæus audiuisset, Abramum ipsum simul cum sceleris in Esimiphæum sociis punire statuit, exercitúmque trium milium armatorum vnà cum duce quodam sui generis contra eos misit: qui exercitus loci amœnitate captus, non amplius & ipse redire constituit, ac cum Abramo clam collocutus simul de proditione conuenere. Postquam verò in acie constiterunt, pugna commissa ducem suum interficiunt, statímque ad hostes transfugientes ibi mansere. Hellisthæus itaque ira vehementer incensus alium protinus exercitum misit, qui cum hoste decertans ac victus propere domum reuertit. Quamobrem nullo succedente conatu, Hellisthæus in futurum sibi metuens nihil amplius tentauit: quo mox decedente, Abramus eius successori tributum singulis annis dare promisit, eóque modo in regno

Esimiphæus Homeritis rex datus.

Abramus rex eorundem, variã belli aleam expertus, priusquam in regno cõfirmaretur.

gno confirmatus est. sed hæc tempore post subsecuta. Regnantibus igitur apud Æthiopas Hellisthæo, apud Homeritas verò Esimiphæo, Iustinianus Iulianum legatum reges ambos rogatum misit ob communem in Christum fidem, vti sibi contra Persas essent auxilio: vt Æthiopes quidem ex Indis sericum mercantes ac Romæis mittentes, ipsi quidem pecuniæ maximæ sint domini, Romæis vero caussa existant, vt non amplius nummos in hostes serici emendi gratia transferre cogantur: ex quo vestem conficere consueuerunt, quam olim Medicam, nunc verò Sericam vocant. Homeritę autem vt Carsum Phylarchum Maddenis constituant, & magno suorum & Saracenorum Maddenorum exercitu in Persarum regionem incurrant. Hic enim Carsus ex genere Phylarchorum ac belli disciplina insignis quendam è propinquis Esimiphæi interficiens in terram fugit, quæ hominibus omnino destituta est. Ambo itaque quod peteret pollicentes, legatũ remiserunt. Neuter vero promissis postea mansit. Aethiopes enim mercari ex Indis sericum non poterant, quod continuo Persarum mercatores apud ipsos portus existentes, vbi prius Indorum naues adplicant, veluti regionem incolentes proximam, omneis commeatus emere consueuerunt: ac Homeritis dudum videri, per regionem desertam ac multi temporis itinere prolixam contra homines maxime bellicosos ire. Sed & Abramus postremo, qui & regnũ firmissime obtinuit, sæpe Iustiniano promisit in Persidem irruptionem se facturum: semélque tã tum iter ingressus statim remigrauit. Aethiopes ergo & Homeritæ hoc modo cum Romæis se habuere. Hermogenes autem tunc postquam velociter prælium apud Euphratem gestum est, ad Cabadem legatus proficiscens nihil de pace egit, cu-

Iustiniani ad Aethiopes & Homeritas legatio. De serici mercatura.

ius gratia iter cepit, quod ipsum adhuc in Romęos tumidum offenderet: quamobrem sine effectu rediit, ac Belisarius ab Imperatore reuocatus Constantinopolim venit, vt in Vandilos exercitum duceret. Sittas autem eiusdem Imperatoris iussus ad Orientis custodiam in eius locum profectus est. Persæ vero iterum magno exercitu Chanarange & Aspebedo & Mermeroe ducibus in Mesopotamiam excurrunt, & quando nullus resistere auderet, Martyropolim circumsistentes oppugnant: vbi Buzes & Bessas præsidio aderant. Ipsa autem in regione, quæ Sophosene dicta est, ab Amida ccxl. stadiis distans ad Boream ventum, prope Nymphium fluuium, qui Persas à Romæis disterminat. Persæ igitur mœnia oppugnabant. Oppidani vero quanquam ab initio se acriter defendebant, non diu perseueraturi erant, quòd mœnia ipsa debilia ac expugnatu facilia ex magna parte essent. Ipsi quoque necessariis ad victũ & ad resistendum machinis carebant. Sittas autem & Romæorũ exercitus in oppidum Attacham venerunt à Martyropoli centum stadiis distans: vlterius non ausi procedere, ibidem castrametauerunt. Erat cũ eis Hermogenes rursus è Byzãtio legatus veniens. Interea vero res huiuscemodi cõtigit. Exploratores iã antiquitùs tã apud Romæos quàm Persas lex est publicè ali, qui clã aduersus hostes ire consueuerunt, vt illorũ facta diligenter vestigata ducibus renũcient. Horũ itaque multi beneuolentia in sui generis homines, vt par est, vti conantur; quidã verò aduersariis secreta referunt. Tunc igitur è Persis quidã explorator contra Romæos missus ante Iustiniani conspectum veniens, quũ alia multa inter Barbaros gesta dixit, tum quod Massegetarum gens iamiam ad Persarum exibant regionem, cum eis inde in Romæorum ditionem incurrerę parati.

Belisarius ex Oriente reuocatur.

Martyropolis in Sophosena obsidetur.

Oppidanorũ angustia.

Exigua magnarum rerum momenta.

Hæç

Hæc audiens imperator an vera homo loqueretur, periculum facere decreuit; ac eum opibus magnis inducit, vt in Persarum castra proficiscatur, qui Martyropolitas oppugnabant, ac Barbaris nunciaret, quemadmodũ hi Massagetæ pecunia corrupti à Romæorum Imperatore iam non amplius contra ipsos sint ituri. Hic autem iussa facit. Ex quo Chanaranges cæterique Persarum exercitus magnopere timuerunt.

Exploratorem Iustinianus auro corrupit.

17 INTER hæc Cabades grauiter ægrotans, Mebodem inter Persas vnum fidissimum aduocans, cum eo de rebus regni ac successoris communicauit, timeréque ait, ne quid ab eo decretorũ Persæ irritarent: quamobrem vt eius sententia firmior populis appareret, Cosroem filium successorem scribi iussit, statimque decessit. Post autẽ funus regium elatum ac iusta parenti reddita, Cosroes legi confisus ilico regnum inire paratus erat, nisi Mebodis prohibuisset autoritas, adseuerantis nihil in hoc genere temere fieri oportere, sed de optimatum ac magistratuum sententia, vt res ordine procedẽs perpetuo duraret. Itaque senatu ad hoc congregato Persarum, Mebodes Cabadis commentarium recitauit: illi virtutis Cabadis ac officij memores Cosroem filium regem Persarum declarant: sic ille rem suscepit. Apud Martyropolim vero, quum Sittas & Hermogenes ciuitatem tueri se non posse conspicerent, certos ad hostes misere, qui in eorum venientes conspectum hęc dixere; *Fas iam vos paci studere, ac omnis inimicitiæ penitus obliuisci, nec tot bonis vtriusque reipublicæ esse impedimento. Adsunt iam prope legati de concordia ad regem vestrum proficiscentes, vt quæ sint ex vsu amborum transigant, parati enim sumus de his ita vt dicimus eventuris obsides vobis viros imprimis nobiles dare: hæc illi.* Nuncius interim in castra de mor-

Mors Cabadis.

Cosroes patri succedit.

Laudatus mos Persarum, in rege cõstituendo.

Martyropolis obsidio soluitur.

te Cabadis, ac de Cosroe rege constituto venit, Illi res nouas simul & Hunnorum irruptionem timentes, oratorũ sermonem libentius audiuere, statímque obsidibus acceptis Martino & Genesio, vno ex Sittæ doryphoris obsidionem soluentes domum reuerterunt. Nec multo post Hunni in fines Romæorum ingressi, postquam hic Persarũ exercitum non offenderunt, paulopost excursione facta domum se recepere. Mox Rufinus, Alexander, Thomas & Hermogenes legati ad regem Persarũ missi ad Tigrim vsque venerunt: quos vbi Cosroes vidit, obsides subito missos fecit. Legati adsentando multa demulcentia dixere, ac minime Romæorũ dignitati conuenientia: quibus Cosroes captus, pacem prius termino carentem decem supra centum annis concessit hac conditione, vt qui militibus in Mesopotamia præficeretur, nõ amplius apud Daras, sed apud Constantinam vrbem continuè moraretur sicuti olim consueuit. Arces quoque apud Lazos Pharangium & Bolum sibi reddi oportere: quæ quum nomina sint etiã mensurarum centum pendentia libras, tantundẽ auri à Romæis poposcit, ne Daram euertere cogantur, ac à sumptu communi cum Persis in custodiendis Caspiis portis simul eximantur. Hic legati cum alia proposita laudassent, arces tamẽ dare non posse dixerunt, nisi Imperatore prius cõsulto. Visum est igitur Rufinum super his Byzantium mitti, alios verò donec ille redeat expectare, dato dierum L X X. spatio redeũdi. Is postquam Byzantium venit, Imperatori quæcunque Cosroi de pace sunt visa refert. Ille his omnibus facilè annuens, pacem firmari iussit. interim fama quædam non vera ad Persas penetrauit, Iustinianum iratum Rufinum interfecisse, cuius rei gratia Cosroes turbatus cum toto exercitu in Romæos proficiscitur.

Hunnorum excursio.

Legati assentatores

Leges pacis à Cosroe concessa.

Pacis leges ad Iustinianum delata.

Pax firmata.

Rufinus

Rufinus interim reuertens non longè à Nisibi vrbe erat, apud quam illi conuenerant, vt postquam pacem firmassent, huc pecuniam ferrent. Verum Iustinianum arces apud Lazos Persis concedere iam pœnituit, literásque idem contra iam dicta legatis scripsit, nullatenus eas Persis tradi. Tunc enim Rufinũ cogitatio subiit velox potius, quàm secura, in Persarũ terram pecuniam ferre, protinusq; Cosroẽ adiens pronus in terram supplicat, ne in Romæos exercitum ducat, sed in aliud quoddam tempus bellum differat, séque propterea ei pecuniam traditurum. Cosroes autem inde surgere iubens cuncta facilè concessit. Legati igitur cum pecunia Daras veniunt, ac Persarum exercitus retro remigrauit. Tunc itaque Rufinum legati socij suspectum habentes apud Iustinianum insimulauere, ex hoc coniecturam facientes, quòd cuncta Cosroes quæcunq; ille voluit persuasus cóceſsit. Imperator verò nihil propterea mali in eum ostẽdit. Breui deinde post tempore Rufinus ipse & Hermogenes rursus ad Cosroem de pace mittuntur, conuentúmque inter eos, vt ambo vtrinque oppida ablata inter se restituãt, nec vllus apud Daras militum præfectus existat. Sic igitur pacem aperantó, hoc est, sine termino fecerunt, anno Imperij Iustiniani septimo: ac Romæi tunc Pharangiũ & Bolon arces cum pecuniis Persis tradidere. Ex parte alia Persæ Romanis oppida apud Lazos, præterea Dagarim reddidere, alium pro eo virum recipientes. Is enim Dagaris tempore post, Hunnos sæpe in fines Romæorum ingressos in præliis superans fugauit: erat enim in bello præter cæteros fortissimus. Hoc igitur modo ambo fœdera iunxerunt. Post hæc statim vterque princeps à suis insidias passi sunt. quo nam modo iam dicam. Cosroes Cabadis filius ingenio vehementi & inquieto, simúlq; rerũ nouarũ cupido erat.

Iustinianus mutat sententiam.

Quam Rufinus prudenter emẽdat.

Nec propterea in odiũ Iustiniani incurrit.

Pax ἀπέραντος inter Romanos & Persas.

Dagaris fortiss. belli dux.

Cosrois indoles & fortuna.

quamobrem ipſe tumultu ſeditionéque plenus, vt alij ſimiliter eſſent, cauſa fuit. Igitur eius pertæſi dominationem Perſarum nobiles ac ſapientes, aliū regem ex Cabadis item domo ſibi facere in concilio deliberant. Optabant autem Zamam, verum quòd monoculus eſſet, vti ſupra narratur, lege prohibebatur: hoc tamen remedium viſum eis adhibere, vt Cabadem patri cognominem ſucceſſorem, Zamam verò natu maiorem ei adſiſtentem conſtituerent, qui res Perſarum pro arbitrio dirigeret. quapropter Zamæ conſilium referunt, eúmque prenſant, ac multa alacritate ad rem ſuſcipiendam adhortantur: quúmque ille obtemperaſſet, occaſionem quærebant, quo nam modo Coſroem inuaderent.

Regem monoculū Perſæ repudiāt.

Coſroes in ſuos cædibus graſſatur. Regnandi cupido effera eſt.

18 CONSILIVM verò iā diuulgatū vbi Coſroes accepiſſet, prohibere conatus Zamā ipſum ac eius reliquos fratres cū omni virili ſtirpe interfecit: ſuſtulit itē omneis Perſarū nobiles, qui cōſilio eſſent adhibiti, aut eius quocunque modo participes fuiſſent, inter quos fuit Abeſpedes Coſrois auunculus. Cabadem quidem Zamæ filiū paruū adhuc, Adeogundubadi Chanarangi qui eum nutriebat mandat vti puerū de medio tollat. Ille autem vbi de regis voluntate accepit, dolens flénſq; calamitatem hanc cū vxore ac pueri nutrice communicat; vxor verò lachrymans ac viri genibus aduoluta rogauit, nulla ratione eum interfectū iri. Cogitantes igitur inter ſe, quo nam modo ſeruare poſſent, abſcondere ac clā nutrire viſum eſt eis, ac protinus ad Coſroē ſcribere iā ſublatum: atq; ita egerūt, adeóq; occultum tenuere, vt nullus hominum ſciret, præterquam Varames eorum filius, ac vnus è ſeruis, qui longè fideliſſimus videbatur. Tempore verò procedente poſtquam Cabades ætate creuit, timens Chanaranges ne res in lucem veniret, eum cū pecunia

Cabades Zamæ F. quomodo ſeruatus.

Chanarangis ſollertia tandem detecta.

æunia dimisit, vt vbicunque posset fugiens latitaret, résque tunc aliquandiu occulta fuit. Tempore insequente Cosroes quum in Colchidem cum magno exercitu proficisceretur, sicuti mihi postea dicetur, secutus est & Chanarangis filius Varames alios secum seruos ducens, inter quos erat ille seruus rei conscius. Is itaque Varames omnia de Cabade gesta refert, testémque seruum adducit. Hæc vbi Cosroes audiuit, ira incensus graue putauit hęc à Chanarange suo seruo pati, quúmque eum facile capere non posset, hæc est meditatus. Quando è Colchis domum reuersurus erat, ei scribit quemadmodum cum omni exercitu decreuerit in fines Romæorum inuadere, nec in vnam tantum partem, sed bifariam exercitum diducere, vt extra & intra flumen Euphratem contra hostes esset incursus. Vnam itaque exercitus partem ipsemet erat in hostilem ducturus, alteram nulli seruorum æquo cum rege honore facile crediturum, nisi tantum Chanarangi ob virtutem: quamobrem in tanta necessitate maturet ad eum protinus venire, vt de consilij sententia simul omnia, quæ ad hanc rem opus, decernat, certósque post eum ire iubet. Hæc vbi Chanaranges legit, lætatus ob honorem ei à rege collatum, oblitúsque domesticorum malorum statim iussa peragit: erat autem senex, quúmq; equi frenum negligentius regeret excidit, crúsque propterea læsus, necesse fuit ei apud eundem locum ob curam remanere: cui rex eò veniens obuiam, ac claudum offendens miniméque militare aptum, in aliqua contineri arce donec curetur mandauit, sic eum ad supplicium euntem certi subsequentes de medio sustulerunt, virum omnino vnum inter Persas in bello inuictũ, & qui gẽtes Barbarorũ duodecim Cabadis adiecit imperio. Hoc extincto eius filius Varames Chanarangi magistratui paterno

Cosroes Chanarangem per insidias necat.

Fortes viri apud tyrannos in perpetuo periculo versantur, & tandem indigno fato pereunt.

Cabades ad Iustinianum fugit.

successit. Non multo post tempore siue Cabades ipse Zamæ filius, seu quis alius Cabadis sibi nomine vsurpato (nam Cabadi regi ore similis erat) Byzantium venit, quem Iustinianus vt Cabadis nepotem honore magnificentiáque multa excepit. Et hæc quidem circa Persas in Cosroem insurgentes sic contigerunt. Postremo item Cosroes Mebodem sustulit hoc modo. Zabergani mandauit Mebodem vocari, qui quum iussa perageret, ille se iamiam venturum respondit, quamprimum rem præsentem, quam tractabat, cito absoluisset. Zaberganas verò odio in eum vetere ductus regi retulit Mebodem nolle venire, quum alia sibi negocia sint. Cosroes igitur iratus quendam è sequentibus mittens iussit ad tripodem eum ire. Quid autem hoc sit, mox indicabo. Tripus ferrea ante regiam semper stare solebat, quando autem Persarum aliquis audit regem contra se grauiter iratum, non ei fas neque in templum, neque aliò quouis confugere: sed apud hanc tripodem regiam expectare sententiam, nullo penitus ipsum seruari rogante. Hic Mebodes miserabili specie plures consedit dies, donec eum quidam iubente Cosroe interfecit. Hæc viri merces post multa & præclara in regem beneficia.

Mebodes à Cosroe necatur.

Sycophantæ aulici vetere odio ducti illustres viros facilè pessundant.

Seditio Cõstantinopoli mota.

Venetorum & Prasinorum certamina. Vel leuissimæ factiones de ciuitatibus maturè tollẽdæ sunt: alioquin de exiguis istis scintillis inextinguibilia nascũtur incendia.

19 Svb idem tempus apud Byzantium populi seditio improuisa contigit, quæ maximè præter opinionem fuit hoc modo. Populi in qualibet ciuitate iam dudum in Venetos & Prasinos diuisi erant (fullonia quidem nomina) quorum gratia inter spectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus adfligere, denique ignominiosam oppetere mortem non dedignantur. Certant enim cum opposito, non animaduertentes cuius gratia periculum subeant: nascitúrque illis erga proximos inimicitia quædam nulla de causa, quæ nec generi

nec

nec necessitudini vlli parcit:apud hos vincere fuerit,si qua impietate in deum vtantur, si & leges & res publicæ violentur. Cuius sceleris participes quoque fœminæ sunt, non solum ipsos sequentes viros, sed cum eis si oporteat in certamen descendentes,quamuis aliâs in theatrũ non veniant. Super quibus nihil ego satis habeo dicere,nisi morbũ hunc esse animi communem,qui omneis ciuitates ac populos inuasit.Tunc autem magistratus qui erat Byzantij,horum quosdam seditiosorum ad supplicium ducebat: reliqui verò simul conuenientes rapiunt, ac in carcerem ingressi eos qui pari seditione aut alia quauis turpi causa vincti erant, liberant,ministros ac satellites magistratuum sequentes interficiũt.Ciues si qui boni relicti erãt,in proximam continentem traiicientes cõfugiunt. Ignis tota vrbe haud aliter quàm ab hostibus cernebatur,ex quo Sophiæ templum,& Balneum,& augustæ domus vestibulum vsque ad domum Martis vocatam flagrarunt: præter hæc quoque porticus magnæ vsque ad forum Constantini appellatum, tum domus opesque maxime consumptæ. Imperator vnà cum coniuge & quibusdam senatoribus sese in palatio includens quieuit. Signum hoc tribus inter se dedere, *Vince*,ex quo nomine ea seditio in hoc vsque tẽpus appellata est. Prætorij præfectus tunc Ioannes Cappadox erat: Tribunianus autem Pãphylius imperatoris Paredrus,quem magistratum Romæi Coæstorem, Latini Iurisconsultũ vocant. Horũ alter Ioannes artium liberaliũ ac disciplinæ omnis expers fuit: nihil enim è scholis nisi tantũ litteras ab initio malas, & has male scribere didicit,naturę tamen robore omniũ quos scimus vehemẽtissimus,ac nosse opportuna idoneus, tum rebus dubiis viam reperire, cum his vitia miscuit ingẽtia.Nã imprimis improbus ac natura ma-

Seditiosorũ audacia.

Constantinopolis incẽsa.

Imperatoria aula squallida facies, tantisper dum viget seditio popularis.

Ioannis præfecti prætorio elogium.

Pessimi viri descriptio.

leficus, neque dei ratio, neque hominum reuerentiæ respectus vllus. Perdere insuper hominum vitas vrbesque delere ei curæ fuit, ex quo breui tempore multas opes consecutus est, quas vndecunque rapere simul & perdere natus erat. Voluptatibus insuper deditus, ebrietati quoque ac saturitati vomitibus occurrebat: & Ioannes quidem talis erat. Tribunianus verò contrà vir moribus & disciplina omnium artium nulli secundus. Iustum sectabatur lucrum, singulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat, vt ex vsu esse videbat. Donec igitur populus pro colorum nominibus inter se dissidebat, nulla erat ratio eorum, qui in rempublicam peccabant. Postquam verò simul conspirãtes in seditionem se conuerterũt, apertè per totam ciuitatem in hos duos probra coniiciebant, ac sedulo ad necem quærebant. Quamobrẽ Imperator satisfacere cupiens, ambos de magistratu deiecit, ac Phocam virum patricium præfectũ prætorij constituit, prudentissimum virum ac æqui seruantissimum. Basilidem verò Coæstorem fecit, mansuetudine ac æquitate inter patricios clarũ: in hos igitur inuidia aut insectatio nulla fuit. Die verò quinta tumultus sub vesperam Iustinianus Hypatio & Pompeio Anastasij principis sororis filiis domum celeriter ire iussit, siue res nouas in proprium corpus ab eis parari suspicaretur, siue fatum eos duxerit. Hi de inuadendo imperio coniurati, ac quod euenit timentes, ne in regia à populo violarentur, dicebant se non ordine facere, si suum Imperatorẽ in tam graue periculum coniicerent. Hæc audiens Iustinianus, etiam magis suspicans, eos statim iussit discedere: qui domum tandem venientes, die sequenti oriente sole fama est vtrunque in palatio morari: populus itaque omnis adcurrẽs Hypatium Imperatorem consalutat, in forúmque ad rem suscipiendum

Tribunianus qualis fuerit.

Vulgi insania.

Prudentis est naucleri ad venti impetum vela accommodare.

Hypatius imp. per seditiosos factus.

suscipiendum ducunt. Maria verò eius coniunx prudentissima simul & castissima virum prensans vociferabatur, vlulatuque multo ipsum ab eo facinore retrahebat; ad mortem, non ad Imperiū trahi dictitans. Tādem à turba compulsa destitit. Ipsum igitur in forum Constantini productum in regiam reuocauit: quúmque ad manus diadema, quo Imperatores redimiri solent, non haberēt; tūc quoddam aurum supra caput eius ponentes Romanorū Imperatorem declarant. Iamque ad consilium senatoribus, quicunque in aula aderant, conuenientibus, plures pro illorum parte dictæ fuerunt sententiæ. Origenes autem ex eis vnus surgens hæc ait: *Res præsentes, Romæi, bello decerni non possunt. Bellum enim & regnum omnium inter homines maxima esse palam est. Res quidem maximæ non temporis breuitate, sed probo rationis consilio ac corporis labore gubernantur, quæ quidem hominibus non admodum repente succurrunt. Si enim in bellum descendamus, in præcipiti ac momento nostra salus erit, déque omnibus hic in tempore periclitabimur, fortunámque quomodocunque res eueniet vel adorabimus, vel omnino accusabimus, quòd res veloces in fortunæ plerūque temeritate versantur. Si autem otiosius res præsentes administrabimus, Iustinianum quidem minimè capiemus, potius eorum sententiam sequentes, qui eum aufugere sinent. Spretum enim imperium deficiente cottidie robore continuo fluit atque deficit. Habemus insuper regias alias, quæ Placillianæ & Helenæ appellantur, vnde opus ei soluere, si bellum inferre, aut aliquid tractare decreuerit.* Origenes hæc ait. alij quoque, quod turba facere consueuit, contrà ocyus agendum expedire opinantur: nec minus Hypatius rem adcelerabat, ac in Hippodromum confestim contendere; quod nonnulli de industria dixisse ferunt, quòd in partes Iustiniani adspiraret.

Maria prudens consilium.

Furiosa multitudinis impetus.

Origenis sententia, quâ populum ad arma exuenda hortatur, arg. sumptis ab inutili, impossibili, & commodo.

Scinditur studia in contraria vulgus.

20 Ex alia parte qui Iustinianū sequebantur, in

Animosa mulieris Theodoræ Augustæ consilium, non esse fugiendum, sed exilio honestam mortē præferendam.

cõsultatione & ipsi posuere, vtrũ manere vel fugere expediret. Theodora itaq; Augusta inter hos primum sic ait: *Fœminas inter viros non oportere audere, vel in rebus dubiis leuiter agere, nũc maxime tempus est. vbi enim res in periculum vertitur, nihil magis expedit, quàm in promptu optimum capere consilium. Existimo igitur fugam, si vnquam, nunc maximè, etsi salutem pariat, minimè nos decere; quando semel nato non mori quandoque minimè concessum. Illi autem, qui semel imperauerit, exilium nequaquam tolerabile. Possémne ego purpura semel adsumpta priuari, aut diem viuere vnum, in quo me Augustam adeuntes non salutauerint? Igitur optime Imperator, volenti nunc viuere proculdubio nullo negocio licet, pecuniæ nobis magna vis, mare opportunum, nauigia multa. Considera tamen, ne seruato tibi contingat vitæ iocunditatem cum mortis ad extremum acerbitate commutare. Mihi autem antiquum sanè placet prouerbium, Quàm pulchrũ est, in sepulchri elogio Imperatorem adscribi.* Hæc Theodora dicente cæteris fiducia est orta, omnesq́ue in cõcilio ad fortitudinē conuersi, qua se via defendere possint, ac bellum mouēti resistere, meditabantur. Milites namque omnes ac reliqui in aula Imperatoris ei minime clã adficiebantur, verum exitum rerum expectantes dissimulabant. Spes namque omnis in Belisario ac Mundo ducibus erat, quorũ Belisarius nuper è bello Persico reuertens, quum presentia omnia remedia * festinasset, tum doryphororum ac scutigerorũ multitudinem in periculis exercitatam ac fidã præsto paratam secum habebat. Mũdus verò Illyricorum dux factus fortuna quadam dominabatur, barbaros Erulos ducens, tunc quibusdam necessariis de caussis Byzantium accersitus forte veniebat. Hypatius igitur postquam ad Hippodromum venit, statim ascendens vbi Imperator consistere consueuit, ac equestre gymnicũq́ue solitus est spectare certamē, in eius

Mulier virili animo viris muliebrē animum adimit.

Fortißimorum ducum præsentia, res maximi momenti.

*forte tentasset.

Hypatij caca temeritas.

in eius throno consedit. Mundus autem per portam Cochleam ex rotunditate dictam egressus est. Belisarius vero primum quidem aduersus ipsum Hypatium & thronum augustum ascendit. Vt autem in proximam habitationem venit, vbi militum custodia antiquitùs est, clamat iubens illos confestim portam aperire, vt contra tyrannum eat. Illi vero, quòd alteri nequaquam fauere, nisi victoria obuenisset, decreuerunt; ilico resistunt. Reuertens igitur Belisarius, periisse iam res imperatori renunciat, milites quoque qui in palatij præsidio erant, ad res nouas excitatos. Iussus igitur ab eodem ad portam Æream vocatam, ipsiúsque vestibulum ire, cum maximo labore per cadauera & loca semicóbusta exiens ad Hippicum ascendit, ac postquam ad Venetam constitit portam, quæ dextrorsùs imperatorio throno est, in Hypatium ipsum primum ire constituit. Existente autem hic parua porta, quę clausa a militibus custodiebatur, timuit ne in loco angusto populus congregatus ipsum cum sequentibus interficiendo facile in imperatorem incurrerent. Considerans igitur, quod aduersus populũ esset eundum, qui in Hippodromo constiterunt multitudine quidem innumerabiles, & absque ordine sese confundentes, ipse cæteríque eius iussu strictis gladiis cursúque & clamore multo in ipsos tẽdunt. Populus autem, qui & in turba, & in ordine militari consistebant, postquam milites viderunt thoracatos cum ensibus ferientes, qui existimatione multa & belli gloria pollebant, euestigio fugam clamore multo, vt par est, adripuerunt. Mundus autem iuxta consistens, ac volens rem iuuare (erat autem audax natura, simul & in agendo promptus) stetit anceps, qua nam via vteretur. vbi Belisarium in hoc certamine vidit, rectà in Hippodromũ per ingressum, qui Mortuus dicitur, inuadit. Tunc

Belisarius & Mundus opponuntur Hypatio.

Seditio in primaria vrbe conflãtores animos de rationis sede quodãmodo deturbat.

Belisarius ingentem in populo cadẽ edit. Seditiosorum luctuosus exitus.

verò vtrinque Hypatij coniurati certatim cæduntur. Postquam verò clara iam conuersio facta est, cædésque multa populi subsecuta, Boraides & Iustus Iustiniani fratris filij nullo resistere iam amplius audente, Hypatium è throno raptum ducentes imperatori, simúlque Pompeium tradiderunt. In hoc die è populo amplius quàm x x x. milia desiderata. Ambos igitur Iustinianus in arcta custodia iussit adseruari. Hic Pompeius quidē plorabat, ac digna misericordia loquebatur. Erat enim vir in malis huiuscemodi minime versatus. Hypatius autem eum multis increpans, non oportere ait eos, qui non iuste pereunt, flere: se autem à populo coactos rem suscepisse, nec in imperatoris Iustiniani iniuriam postremo in Hippodromum venisse. Postera verò die ambo à militibus cæsi, & in mare proiecti. Imperator autem eorum ac aliorum, qui eius consilij factíque participes fuere, opes omneis publicauit. Reliquos verò omneis, tum Hypatij ac Pompei liberos pristinæ dignitati restituit, opibúsque (quod fortasse multi ex amicis sunt consecuti) donauit. Hic seditionis Constantinopolitanę finis.

Hypatius & Pompeius capti. Perduellium duces tandem in manus Dei & hominum incidunt. Porro si à populo furente coacti tam grauiter plectūtur, quid fiet illis quorum deplorata audacia ipsis cæcis etiam aperta est?

21 TRIBVNIANVS autem, & Ioannes sic honoribus deiecti, vti supra memoraui, tempore post eisdem restituti fuere. Sed Tribunianus multis post magistratum viuens annis ex morbo decessit, vir qui nihil à quoquam ingratum est passus, quum natura mitis & humanus esset, quibus moribus simul & doctrina singulari vnicū auaritiæ morbū obscurabat. Ioannes verò cōtrà omnibus grauis & difficilis, auaritia, crudelitate, perfidiáq; infamis, eóq; insaniæ processerat, vt Theodoram Augustā fœminā sapientissimā apud virū calūniaretur. at illa cū diuersas eū perdēdi occasiones quæreret, hæc ei, quā mox dicā, succurrit. Belisarius ex Italia, vbi res gesserat, vnà cū Antonina cōiuge reuocatus, vt in Persas

De Tribuniano & Ioanne, quorum antea mentio, narratio historica.

Pessimè sibi consulit qui heroinam autoritate & ingenio valentem lacessit.

ſas iret, omnes Byzãtij ſuæ repperit virtuti honoríq; fauẽtes, præter hunc Ioannẽ, non alia de cauſa, quàm quòd ipſe omniũ in ſe maleuolentiã, ille cõtrà beneuolentiam cõtraxit. quódque in eo ſpes eſſet Romæorum, rurſus ad bellum mittitur Perſicum, relicta domi Antonina. Hęc fœmina omnium vna ſagaciſſima, ac rebus dubiis viam ſubito repperire aptiſſima, quũ Theodoræ Auguſtæ gratificari cuperet, hæc excogitauit. Erat filia Ioanni Euphemia, pudicitia inſignis, ac admodum iuuenis, eáque de cauſa valde decipi apta; quam pater, quod vnica ei eſſet, magnopere diligebat. Hãc Antonina blandiẽdo pluribus diebus ad amicitiã ſibi cõciliare curauit. arcanorũ propterea participem facere nõ eſt dedignata, cũ qua quandoque in cubiculo ſola exiſtens de ſua fortuna parum ſecũda per ſimulationẽ queſta eſt, quod vir ſuus Beliſarius, quũ Romani imperij fines longe atque prius erant, dilataſſet, duos præterea reges cũ tot diuitiis Byzantiũ in triũphũ duxerit, Iuſtinianum tamẽ ingratũ repperiſſet, rémque publicã vt iniuſtã valde deteſtata eſt. His querelis adſentiens Euphemia, ſimul & ipſa præſentis ſtatus conditionẽ ob ſæuitiam perſecutionémque Theodoræ Auguſtæ vituperauit. *Huius*, inquit, *mali vos, ô cariſſima, cauſa eſtis, qui viribus, quas poſsidetis, vti non vultis.* At illa excipiens: *non ait, filia poſſumus in caſtris nouarum aliquid rerum aggredi, niſi aliqui nobis intus ſint auxilio. Quòd ſi tuus pater vellet, facile quæcunque Deus iuberet, exequeremur.* Hæc audiens Euphemia, protinus ſe id efficere recepit. Nec mora, inde diſcedens rem ad patrem detulit. Hic vero lætatus facile hanc eſſe viam ad imperium exiſtimauit. quapropter ſtatim ſe rem facturum promiſit, ac filiæ iuſſit, vt die poſtera daret operam, vt in colloquium cum Antonina & ipſe admitteretur, fidémque ſuam obliget.

Idoneum ad difficilia explicanda inſtrumẽtũ.

Muliebres & mira, ſed aulica, artes.

Garrulitate & ſtulta curioſitate incauta virgo patrem euertit.

Vecors pater, ambitioni aures præbens, à mala mente in præceps agitur.

Antonina Ioannis voluntatem audiens, ac hominem procul à veritatis cognitione deducere quærens, nunc ait nos simul congredi tempus opportunum, quando nulla suspicio rem prohibere sit apta. Nam ad virum in Orientem mox se ituram dicit, ac primum è Byzantio digredientem in suam villam, quam Rufinianas vocabant, prima die diuersuram. Huc itaque Ioannem vt salutantem ac prosequentem venire oportere, ac sermonem de re tota conferre, tum fidem vltro citróque recipere. Hæc itaque ab ea dicta probe sunt visa Ioanni, ac certa huic negocio dies constituta. Interim Augusta omnem sermonem ex Antonina percipiens eam collaudat, simúlque ad rem prosequendam adhortatur: illa discedens, ad Rufinianas proficiscitur: huc Ioannes rem transacturus nocte venit. Theodora verò re prius imperatori patefacta, Narsem eunuchum & Marcellum præfectum vigilum palatij ad Rufinianas cum multis militibus misit, vt inquirentes de Ioannis gestis, si eum rebus studere nouis compererint, statim interficiant. hi vbi ad locum peruenerunt, post septem quandam latitantes nocte sermonem omnem Ioannis cum Antonina hauserunt: vbi ille effreni lingua ea, quæ cōtra Iustinianum decreuerat, adseuerauit; ac iuramento grauissimo denuo firmauit. Narses verò & Marcellus extemplo in ipsum tumultu, vt par est, facto irruentes à doryphoris, Ioannis proxime cōsistentibus prohibiti sunt: Marcellus etiam ab vno ex eis, nescio qui vir esset, sauciatur. Ex quo Ioannes elapsus in ciuitatem fugit. Quod si animo confidenti rectà ad imperatorem venisset, profecto nihil ab eo mali sustinuisset: verum ad templa confugiens, Theodorę potestatem dedit in ipsum insidiis vtendi.

Antonina, astutissimæ mulieris noue artes.

Cæca ambitio stolidum mancipium excæcat.

In caput Ioannis consilium.

Effrenis linguæ merces, consiliorum frustratio & multiplex calamitas.

Ambitiosus nebulo dum ascendere putat momento deturbatur. solitudinem indecoram colere coactus.

22 IGITVR de magistratu primum deiectus, in exilium

exilium in Cyzici ſuburbanũ, quod Artacem vocant, miſſus eſt, vbi presbyteri tantum habitum, non autem ſacrificandi animo ſumpſit, ne impedimento fieret ad repetendos forſitan honores, quorum ſpem non omnino abiecerat. Bona eius Conſtantinopoli publicata, quanquam bona pars ei Imperatoris benignitate dimiſſa eſt. Cum his itaque ac aliis quæ occultauerat ditiſſimus etiam remanſerat, eáque vixit nihilominus licentia, & his deliciis quibus prius. adeo procul ab omni cura fuit. quamobrem odium in ſe Romæorum adcumulauit, perſpecta hominis impudentia & in calamitate merita inconſiderantia. Verùm Deus eum grauiori pœnæ puto reſeruauerat, quod hoc modo contigit. Erat quidam apud Cyzicum epiſcopus Euſebius, omnibus, cum quibus verſaretur, non minus quam Ioannes grauis. Hũc Cyziceni apud Imperatorem accuſantes, ad iudicium accerſiuerunt: verùm eo viribus ac potentia reſiſtente, nihil tunc egerunt. Conſpirantibus demum quibuſdam iuuenibus in foro interficitur. Erat autem Ioannes in diſſenſione cum Euſebio, ex quo illi inſidiæ imprimis proueniſſe putabantur. Mittuntur igitur è ſenatu Romæorum qui crimen cædis inquirant. hi Ioannem ante omnes in carcerem conjiciunt, deinde hominem olim inter patritios potentiſſimum, & præfectum, & quandóque conſulem nudum more latronis conſtituentes, autores cædis dicere coëgerunt. Deinde cunctis ei bonis direptis, breui tantùm eum ac lintea contectum veſte naui impoſuerunt. ſic itaque circumductus per totum Aegypti iter, vſque ad Antinoi vrbem, petere ab obuiis ſtipem cogebatur. Hic verò tris annos in cuſtodia ſeruatus eſt. Quódque mirũ, in tantis erumnis conſtitutus nunquam imperandi ſpem dimiſit, ſed & quoſdam Alexandrinos publi-

Noua in ſtultum ambitioſum Dei iudicia.

Euſebius, nomine paſtor, reipſa Lupus interfectus.

Non ſemper cõuenit inter malos.

Ioannis mira & merita ſupplicia.

Ambitio inſanabilis.

cè aurum debentes palam etiam calumniabatur. Poſt decem itaque annos male adminiſtratæ reipublicæ à Ioanne pœna exacta. Nunc ad inſtitutum ſupra ſermonem reuertar, Beliſarius in Orientis expeditione dux rurſus conſtitutus, in Aphricam deinde miſſus, ea potitus eſt, ſicuti mihi poſtea dicetur. De qua victoria quũ Coſroes accepiſſet, grauiter tulit, pœnitentia ductus, quòd pacem cum Romanis feciſſet, quum magnum ſibi exercitũ adeſſe ſentiret. Miſſis tamen ad Iuſtinianũ legatis congratulatus eſt, ſimul partem ſpoliorum per iocũ petens, quod hanc non fuiſſet adſecutus, niſi fœdera cum Perſis prius iniuiſſet. Iuſtinianus verò Coſroe donis pluribus munerato legatos paulo poſt remiſit. Interea apud ciuitatem Daras res contigit huiuſcemodi. Ioannes quidam in peditum numero hic erat. Is cum paucis admodum militibus de tyrannide conſpirans ciuitatem occupauit, atque in palatio velut in arce reſidens quotidie tyrannidem exercebat: quòd niſi pax cum Perſis pauloante ſubſecuta fuiſſet, in magna Romæos ibidem mala conieciſſet. Quarta verò tyrannidis die milites reliqui, adhortantibus Manante ciuitatis præſule, ac Anaſtaſio ciue illic nobili, circa meridiem in palatium aſcenderunt, quilibet ſub veſte gladium paruum ferens, ac prius in veſtibuli porta paucos offẽdentes milites interficiunt, deinde ad interiora penetrantes tyrannũ ſuperauerũt. Quidam verò aiunt non milites primum hoc prohibuiſſe, ſed ipſis in veſtibulo rẽ morãtibus, ſimúlque periculum formidantibus, quendam inter ipſos conſtitutum exiliiſſe cum enſe, ac Ioannem obuium ex improuiſo percuſſiſſe, ac vulnere minimè letifero accepto, tumultu exorto fugientem in milites incidiſſe, ita demum ab eis captum. Palatium eueſtigio cremauerunt, ne qua in futurum ſpes

Præclarus belli dux perpetuam reipub. curã gerit.

Coſrois iocoſa, ſed ſuperba, petitio.

Ioãnes quidam alius perduellis, ſtatim occiditur.

Perduelliũ alij ad tempus, alij momento intereunt. Iudiciorum Dei varia eſt ratio.

ſimilia

ſimilia excogitandi relinqueretur. Ipſum in carcerem vinctum duxerunt. Quidam verò ex illis potiore conſilio ductus, ne aliquis ex his, qui eum ſecuti fuêre, viuū eſſe audiens, res rurſus nouas moliretur; ipſum protinus necauit, atque hoc modo tumultus penitùs ſedatus.

PROCOPII DE BELLO PERSICO.

LIBER II.

BREVIARIVM.

1 Coſroes adu. Iuſtinianū occaſiones quærit & cauſas belli prætexit. Vitti ges Gotthorum dux legatos mittit ad Coſroem. Horum oratio, & Coſrois, in Iuſtinianum animus.

2 Sittas aduerſus Armenios mittitur & in pugna cadit. Buzes opponitur Armeniis, quorum legati pro auxilio impetrando orationem ad Coſroem habent.

3 Bellum contra Romanos decernitur. Hunnorum graſſatio in Europam. Iuſtiniani ad Coſroē literæ. Coſroes bellū inchoans Circeſio omiſſo, Zenobiáque in vanū tentata, Surenorum ciuitatē fraude captā crudeliter affligit, captiuóſque 12000. *Sergiopolitano epiſcopo ducentis tantum aureis commutat.*

4 Buzis poſt Surenorum cladem ad Hierapolitanorum primates oratio. Germanus in Perſas miſſus. Antiochenorū ad Coſroem legatio. Magnus epiſcopus pacē impetrat. Berrhæam capit Coſroes.

5 Antiochenorū pecuniā Coſroi numerare recuſantiū clades. Illuſtrium duarū mulierū nobile facinus. Coſrois verſipellis & auari principis ad legatos ficta oratio. Antiochea ferro & igne vaſtata.

6 *Legati Rom. Cosroë retrahere à bello tentant, Tributum callidè petit, & certis conditionibus concedit pacem, templo Michaelino in suburbio Antiochea prius cremato. Apameensiū trepidatio ad Cosrois aduentum.*

7 *Ioannes Zibus, Iustiniani vicarius, homo auarus, Lazos vexat, qui ad Cosroem confugiunt, & ab eo in fidem accipiuntur.*

8 *Persis iterum opponitur Belisarius, qui prudēti oratione suos in officio continere studet. Imprudentia quorundam ex suis ad Nisibim nonnullos desiderat.*

9 *De Sisauranorum arce obsidenda Belisarij ad suos oratio, Arcem deditione recipit. Exercitui morbis oppresso dimissionem, Ioannis Niceti hortatu, concedit dux sapiens.*

10 *Tertia Cosrois in Romaeorum regionem irruptio. Frustra Sergiopolim tentat. Belisarius in Orientem redit, & Hierapolitanos confirmat.*

11 *Qua arte Persas Belisarius terruerit, & Cosroem à bello Romaeis inferendo auerterit. Callinicum oppidum à Cosroe captum & solo aequatum.*

12 *Mira pestilentiae lues Constantinopolim redigit in solitudinem, & Cosrois exercitum paulò post opprimit.*

13 *Romaei Persarmenios inuadunt, & exploratoris intercepti fraude, pluribus in pugna desideratis, effusa fuga sibi indecorè cōsulunt.*

14 *Cosrois expeditio in Christianos. Edessae oppugnatio. Ad Cosroen oratio Edessenorum.*

15 *Arrogās Cosrois postulatum. Persarum fraudulenta morae. Edessenorū strategema. Varius propugnationibus Persae deuicti.*

16 *Spreta Rom. legatione, Cosroes se ad nouam Edessae expugnationem accingit, irrito conatu. Obsidione Edesseni liberantur. Noua ad Persas Iustiniani legatio. Aretae & Alamandari bellum: Cosroes Daram fraude capere nititur. Persica legatio ad Iustinianum.*

17 *Inter Persas & Romaeos in Lazorum regione*

varia

variæ expeditiones & bellicæ molitiones.

18 *Petram oppidum Miranes Persa conseruat, ea est Iustiniani exercitu. At Persæ qui Petram nouo præsidio firmare nitebantur securiores facti, castrisque exuti, paucis superstitibus, maxima strage deleti sunt. Theodoræ Augustæ obitus.*

BREVI post tempore, quàm hæc gesta sunt, Cosroes audiens quòd Belisarius Italiam restituere cœpisset, non vltra contineri potuit, quin causas excogitaret, quáve ratione honesta seu adumbrata saltem fœdera solueret: super quibus cum Alamandaro collocutus, causam belli aliquam iussit eum commentari. Hic autem Aretam Iustiniani ducem expostulans, quod agri fines præteriret, Romæorum ipse regionem inuadit, ad bellúmque hostem prouocat, dictitans quòd non ipse fœdera violaret, quoniam ad hæc neutri illorum se inscripsissent. erátque ita profecto. nullus enim vnquam Saracenorum in conditionibus fuit Persarum & Romæorum nomini coniunctorum. Ipsa autem regio, de qua inter vtrosque contentio versabatur, Strata vocabatur, Palmyræ ciuitatis ad Austrum spectans, arborem quidem nullam, nec bonorum aliquid in campis fert: maxime Solis ardoribus exposita ac torrida est, quibusdam tantùm ouium pastionibus bona. Aretas igitur hanc omnino esse Romæorum possessionem contendebat, nominis primum coniectura, quòd diu ab omnibus sic vocata sit, (nam Stratam, viam Latini dicunt) testimoniis antiquorum vtens hominum. Alamandarus autem de nomine contendere minime iustum putabat, mercedes autem hic pactionis eos, qui oues possiderent,

Cosroes occasiones belli quærit.

Potentis & superbi principis in Cosroe effigies.

Alamandarus pessimus cõsiliarius ambitiosi domini subditos in miserias nouas malis artibus conijcit.

antiquitus solere dare dictitabat. Ideò Imperator Iustinianus Strategio viro patritio, & Gazæ imperatoriæ præfecto, alioquin prudenti & optimo genere nato, summóque duci in Palestina, de his cognoscendis curam mandauit. Sumnius autem Iuliani illius frater erat, qui paulo ante ad Æthiopas & Homeritas, legatus est profectus. Ipsorum alter Sumnius non oportere Romæorum regionem negligere rogabat. Strategius autem Imperatori suadebat, ne ob breuem admodum agrum, ac infructuosum omnino existentem, Persis ingruentibus belli causam gratificari vellet. Imperator itaque hæc in consultatione posuit, multúmque inter hæc temporis intercessit. Cosroes à Iustiniano fœdera soluta palā dicebat, multis insidiis in eius domum illum vsum fuisse, quibus in amicitiam Alamandarum sibi conciliaret. Interim verò Sumnium ad eum specie colloquij missum, vt magnæ pollicitatione pecuniæ ad Romæos transfugere persuaderet, litterásque ostendebat, quas super his ad Alamandarum Iustinianus scripsit: præterea dicebat eum ad quosdam Hunnos epistolam misisse, suadentem illos Persarum fines inuadere, ac eorum locis damna plurima inferre: faciléque ipsos potituros docebat, quum primùm in conspectu fuissent. Hæc igitur Cosroes Romanis expostulans iratus arma tentare decreuit. Hæc autem si vera fuerint, non habeo in præsens dicere. Inter hæc Vittiges Gotthorum dux iam bello adsumpto legatos duos ad Cosroem misit, suadentes contra Romæos bellum mouere, hos non Gotthos quidem, vt non sese inde ostendentes iam facta confunderent: sed Ligures sacerdotes multa pecunia ad hoc factum inductos: quorum alter quidem sicuti & dignior visus, speciémque ac nomen episcopi præferens, nihil sibi congruum in legatione constituit,

Legatorum diuersa sententia: & prudēs Strategij consilium.

Cosroes prætexit belli causas. Prætextus quidem minimè, sed legitimæ rationes istis desunt.

Vittiges ad Cosroem legatos mittit. Ita principes ambitiosi de miserorum subditorū capitibus securè ludunt.

ſtituit, alter verò eum tanquam miniſter ſequebatur. Per Thraciam verò iter facientes quendam inde in amicitiam ſibi conciliant Syræ Græcæq; linguæ peritum ac interpretem futurum, clam omnibus Romæis in Perſidem veniunt inexplorato, quòd in fœdere conſiſtentes illi minimum cuſtodes adhiberent: vtque in Coſrois conſpectu fuerunt hæc dixerunt: *Cæteros quidem omnes legatos, ô rex, plerunque de rebus calamitoſis dicere contingit: nos autem Vittiges Gothorum ſimul & Italicorum rex miſit, vti ſermonem de his, quæ ad tuum regnum faciunt, habeamus; eáque de cauſa tantùm hæc nos loqui exiſtima: Si quis enim te regnúmque tuum à Iuſtiniano prodi dicat, rectè ſentiat: quòd is ea ſit natura, vt res nouas, quæ nihil ad eum pertinent, ſemper quærat, præſentibus verò ac pacatis minimè contentus vniuerſam terram poſſidere, tum ſingulorum imperium certatim inuadere cupiat. Quumque non videat Perſas ex ſe capere, neque item Perſis obſtantibus poſſe alios ſubiugare, te tantùm ambit, ſpeciéque pacis capere contendit, reliquos deinde violaturus magnos exercitus ſub tua potentia cõciliare. Vandilorum nanque regnum, & Mauruſios vbi euerterit, contra nos longè ſepoſitos venit. Nec profectò dubium, quòd ſi Gothos omneis de medio tollere poterit, vt noſtro ac eorum, qui iam in ſeruitutem redacti ſunt, auxilia contra Perſas bellum mouebit. Neque enim illi aut amicitiæ aut iuſiurandi reſpectus ſeu pudor vllus. Nam donec tibi ſalutis ſpes aliqua ſupererit, nihil nos profectò lædere, neque tu propterea patieris. Sed vide ex noſtris malis paulo poſt quanta Perſis ſequentur incommoda. Cogita quàm Romæi tibi tuóque regno nunquam beneuolentes eſſent: ſi maioribus potirentur viribus, nihil profectò eſſet moræ quin ſuum in Perſas oſtenderent virus. Vtere igitur præſenti facultate, quã deſinentẽ nunquã recuperabis. opportunitatis enim momẽta redire omnino neſciũt. præſtat enim præuenientẽ in tuto eſſe, quã bene gerẽda rei occaſione amiſſa turpiter ab inimi-*

Legatorum Vittigis ad Coſroem oratio. Exordiũ ab vtili & neceſſario, vt attentionem captẽt.

Summa, Iuſtinianus Coſroẽ euertere ſtudet, vt alios poſtea facilius opprimat. Ergo ei maturè eſt occurrendum.

Cosroes Vittigi obtemperat. Non calcaribus sed frenis indiget ambitio.

cis pati. Hæc vbi Cosroes audiuit, bene monuisse Vittigem putauit, velut calcari currenti addito magis ad agendum contra Iustinianum est incensus, cuius odio deceptus, facile ea, quę ex ipsius inimici audiuit, vera esse credidit, quæ postea ad Armenios & Lazos etiam peruenere, vti mihi mox dicetur. Nam tales à Iustiniano causas desciscendi quærebant, quæ generoso principi inter laudes maximas reputari poterant, quod videlicet imperium propagare ac clarius reddere cupiebat. Hæc eadem & Cyro Persarum regi, & Alexandro Macedoni hoc modo etiam quis obiecerit: *sed iustitiam nequaquam odium sectatur.* His igitur de causis Cosroes fœdera soluere statuit. Inter hæc autem & aliud huiusmodi euenit. Simeones ille qui Romæis Pharangium tradidit, Iustiniano persuasit adhuc bello vigente, vt nonnullos Armeniorum vicos ei donaret, quorum dominus effectus, paulopost à colonis locorum per insidias interficitur. cæde patrata autores statim ad Persas confugiunt, Iustinianus vbi hæc accepit, euestigio vicos hos Amazaspi Simeonis fratris filio tradit, eúmque præfectum Armeniæ constituit. Hunc igitur procedente tempore quidam Acacius ex Iustiniani amicis insimulauit Armenios prodere, ac Theodosiam ciuitatem aliáque oppida Persis tradere voluisse. quapropter eius mandato illum interfecit, ipséque Armeniorum administrationi successit, vir natura improbus, vti ex gestis planè indicauit. Fuit nanque in subditos crudelissimus omnium, & pecuniæ rapacissimus vndecunque venientis, & tributum nunquam consuetum quadringẽtena imperauit: quem quũ Armenij diutius tolerare nequirent, vnà conspirantes interfecerunt, & ad Pharangium protinus confugerunt, aduersus quos Imperator è Byzantio Sittam misit.

Simeones interficitur. Noua belli occasio.

Aulicus Sycophanta turbas ciere non componere nouit.

2 Is igitur apud eos mansit ex illo, quo fœdera inter Persas & Romæos fuere. primò quidem circa bellum segniter egit, ac palpatione blanditiáque magis, quam vi, homines eos lenire, ac paulatim ad pristinum reducere officium tentauit, de Imperatore spondendo quemadmodum eis nouum tributum remitteretur. Ac Iustinianus eius mollicie ac cunctatione turbatus, ipsum vehementer obiurgauit, Adolij Acacij filij calũniis excitatus. Sittas verò ad prælium se interim præparabat: ac primùm quidem multorum pollicitatione bonorum plures eorum sibi conciliare conatur, vt reliquos postea facilius comprimeret. Et iam Aspetiani vocati, gẽs Persidis maxima ac frequentissima, in quos iam incurrere Sittas parabat, ad eum misêre, postulantes vt per litteras fidem obliget, si relictis suis gẽtibus in hostium aciem transfugiant, vt omnium immunes malorum remaneant, suáque ipsis hinc liceat traducere. Sittas verò illis in his quæ petiere morẽ gessit, libello in fidem tradito ac subscripto, spe ductus, quòd illorum auxilio sine vllo labore in bello potiretur: cum vniuerso exercitu ad oppidum Oenochalacorum venit, vbi Armeniorum castra erãt. Sorte autem quadam qui libellum ferebant, alia euntes via Aspetianos conuenire nõ valuêre. Pars autem Romanorum exercitus quibusdam ipsorum occurrentes minimè quæ ferebant adspicientes, vt hostibus sunt vsi, ac ipsorum vxores & filios in spelunca Sittas comprendens interfecit, seu factum ignorans, seu certè Aspetianis iratus, quòd non sicuti promiserunt ad ipsum transfugerunt. Illi autem pristinam resumentes iram, ita cum cæteris sui generis in acie constiterũt. Quúmque vtrique in locis iniquis & præruptis essent, non in vno tantùm loco, sed in collibus & vallibus dispersi palantésque pugnabant. Contigit igitur ex Armeniis

Sittas aduersus Armenios mittitur. Sapiẽtis præfecti tabella.

Principum aures calũniis in fidos ministros apertæ.

Ex errore facti cruenta clades.

Nihil benè cedit iis quos Dei manus castigare decreuit.

Ex desperatione atrox prælium.

paucos, & ex altera parte Sittam cum non admodum etiam multis sequentibus inter se propinquare: vbi tantùm vallis media, vtrinque verò equites erant. Sittas igitur cum paucis valle transmissa in hostes iuit. Armenij verò regrediētes con stiterunt, quos Sittas non vlterius est persecutus. Quidā vero Erulus genere animo fretus Romęos insecutus vsque in conspectum Sittæ venit insultabundus, admotísque calcaribus in eum irruens, hastam quam ille ex humo raptā contra eū tetenderat, rupit, quæ res eum vehementer afflixit: quidam verò ex Armeniis eum adspiciens, agnouit quòd sine casside esset, aliisque sociis monstrauit. Sittas verò hoc audiens, hasta quam supra dixi fractam, in terram demissa, ensem educens vallem transmittere non dubitauit. hostis certatim occurrit, ac ex eis vnus ense summo eum vertice feriens sinciput abstulit, nequaquam ad ossa plaga transuersa penetrante, quin illum vlterius progressum Artabanes Ioannis filius à tergo irruens hasta interfecit. Hic Sittæ finis, haud impar eius virtuti ac gestis contra hostes. vir præterea & ore probo, & belli disciplina ac gloria nulli temporum suorum secundus. Quidam verò dicunt eum non ab Artabane interfectum, sed à Salomone viro valde obscuro. Sitta igitur interfecto Buzē Imperator contra Armenios ire iussit: qui vbi proximè stetit, ad ipsos nunciatum misit, vti velint ad se nonnullos ex eis electos mittere cum quibus colloquatur, sese operam daturū vt Imperatori concilientur. Aliqui tamen Buzi minimè credendum putauerunt, neque sermones eius probare voluerunt. erat autem ei maximè amicus Ioannes quidam Aristiades Artabanis frater, qui Buzæ tunc veluti amico confidens, cum Bassace socero ac aliis paucis ad eum venit: qui in oppido præstolantes, hic Buzen postera die conuenturi erant. Bassaces autem Ioan

Eruli cuiusdam intrepidus animus ad Sittæ interitū accensus.

Ducē belli inpugna sine casside militem agere nō conuenit: alioquin sæpissime peribit vt miles gregarius.

Buzes Armeniis opponitur, ad quos cū mala mente accedit.

nem ad fugam magnopere est adhortatus, quam vbi minimè persuadere potuit, solum hîc relinquens cum aliis omnibus clam Romęis eadem via remigrans adequitauit. Buzes Ioannem solum inueniens, interfecit: & ex illo nullã spem successus in Romæos Armenij habentes, neque Imperatorẽ in bello superare volentes, ad Persarum auxilia autore Bassaco viro in rebus agendis solerti confugerũt, quorum primi regem Cosroem ita sunt adlocuti: *Sunt quidem nostrorum multi Arsacidæ, ô rex, illo Arsace prognati, qui neque à Parthorum regno alienus quando Persarum Parthi subiecti fuere, rex quoque fuit nulli suorũ temporum virtute secundus. Adsumus igitur vobis omnes serui & ministri facti, non quidem voluntarij, sed coacti, vt quidem apparet, à Romanorum imperio, re autem vera à tua voluntate, siquidem ille qui iniuriam facere volentibus vires tribuerit in causa putandus. Suprà enim dictus, quẽadmodũ ex rebus gestis nosse potestis, Arsaces nostrorũ progenitorum rex vltimus proprio se spontè abdicauit imperio sub Theodosio Imperatore, vt sui generis homines quũ cæteris in rebus liberi degerẽt, tum ab omni vectigali immunes in perpetuum essent. Et hæc quidẽ incolumia seruauimus, vsquequo hæc fœdera iniuistis, quæ potius si quis pestẽ dixerit, non indicauerim errare. Nã ex illo hic tuus Imperator nulla neq; amicorum neque inimicorum ratione habita, humana omnia miscuit, tibi quidem verbis amicus, re autem inimicus, quemadmodum & ipse breui tempore puto intelliges: nã omnibus in Occidente perdomitis, nulla erit mora quin reliqua omnia euertat, Quid enim quæso intentatum reliquit aut quid pacatum? nónne nos nouo tributo miniméque cõsueto grauauit? Zanósque nostros amicos liberæ conditionis in seruitutem reduxit? miserorum Lazorum regi Romanum magistratum intulit? res profectò nec naturæ congruens, nec dictu facilis. Insuper nónne in Bosphoranos Hunnorum subditos expeditiones cum ducibus misit,*

Sagacitas Bassacis Ioanni inutilis fit.

Armeniorum pro auxilio ad Cosroẽ oratio, seu in Iustinianum inuectiva.

Fidem maiorum suorũ suáque prædicant.

Iustinianum fraudis insimulant.

Et inexplebilis ambitionis.

Cuius varia proferunt exempla.

ipsámque vrbem nihil ad se pertinentem sibi acquisiuit? quin & societatem ausus facere cum Aethiopum principibus, quos Romani ne quidem vnquam audierunt. Sed & Homeritas, & mare rubrum præteruectus etiã Phœniciam Romano adiecit imperio. Non dicam de Aphrorum atque Italorum vexationibus. Terra enim vniuersa eum non capiat. Nam parum est & omnibus dominari hominibus: si quod est latebrarum vltra etherẽ vltráque oceanum vestigat, alium sibi orbem parare cupiens. Quid igitur, rex, cunctaris? quid pacem vitiosam obseruas, vt videlicet te vltimæ post alios omneis voracitati reseruet? Siquidem discere cupis qualisnam Iustinianus in obtemperantes ei existat, propè nos exemplum inspicere poteris, ac miserorum Lazorum. Si autem Vandilos, Gothos, & Maurusios meditere insontes, ac nullam vsquequaque ei inferentes iniuriam, quo nam modo habuit, non adhuc omnia in summa dicta fuerint. Nónne Alamandarum, ô bone rex, seruum tuum durante fœdere quandoque tentauit, vt à tuo deficeret regno? quin Hũnos sibi omnino ignotos nuper sibi conciliare, vt rebus planè tuis insidiaretur, in animo habuit, quo facto nullum vllo vnquam tempore fuit audacius. Post igitur occidentalium euersionem iam in orientales contra vos se conuertere cœpit, quòd solùm illius victoriæ vestra potentia restat. Pax igitur illi, non tibi soluta, & fœderibus sine fine ab initio constitutis, ipse primus finem imposuit. Soluunt enim pacem non qui bellum primi mouent, sed qui per insidias fœderum tempore arma capiunt. Nam illi qui tantùm causa est belli, retrectare licet, æquúmque ab iniuria discedere: quod minimè facienti, vbi ad manus ventum est, quis dubitat vt non discordiæ causam præbentes, sed ipsos propulsantes potius vincere consueuerunt. Nec paribus inter nos certamẽ viribus erit. Nam Romæorum bona pars militum in Occidentis agit partibus, quorum duo præcipui duces, ex his alterum Sittam interfecimus, Belisariũ verò nõ amplius Iustinianus videbit, vt verisimile: quẽ ille contẽnens, Italorum

Ad Cosroem exhortatio, sumpta à necessario, & recenti experientia confirmata.

Item à consequenti eui dentißimo.

Deinde à iure belli & gentium.

Postremo à facili & felicibus euentis, futuréque prospero successu.

lorum nunc potentia fruitur. Ex quo tibi contra hostes eũti nemo occurret. Habebis insuper nos & beneuolentia, vt par est, & multa locorum peritia in exercitu suffragantes.

3 Haec Cosroes vbi accepit, quicquid in Perside integri erat ac fidelium conuocauit, eósque quæcunque Vittiges scripsit, quídve Armenij narrauerunt docuit, ídque ante omnia in consultatione posuit, vbi plurimæ dictæ sunt vtrinque sententiæ. Tandem eis ineunte Vere bellum contra Romæos sumendum visum. Erat enim autumnus, annus verò Iustiniani imperij tertius ac decimus. Nec vnquam Romæi existimare potuerunt, fœdera aperanta primùm à Persis violatum iri, quamuis Cosroem audiuerint, ex his quæ in Occidente prosperè ipsis euenerant, magnopere turbatum, caufásque iam dudum quærere tales, quas pauloante memoraui. Insuper cometes eo tẽpore diebus pluribus apparuit, prima quidem parte viri magnitudine in occidentem versa, posteriore autem longe maior in Orientem spectans, solem in capricorno existentem ipse in sagittario sequebatur, Xiphiam vocant, quòd longe in acutum tendat, nonnulli Pogoniam. De quo sapientes alij alia opinantur diuersa mortalibus portendere. Nos autem ea, quę contigerunt, scribere conabimur: quilibet suopte ingenio rem postea iudicaturus. Ingens igitur tunc Hunnorum exercitus Histrum transmittentes in omnem Europam inuaserunt, nec vlla natio tot in hac parte maleficia damnáque intulit. à sinu enim Ionico hi barbari omnia vsque Byzantij suburbana populati sunt, arcésque duas munitissimas in Illyrico, ciuitatémque Casandream vi euerterũt, quã antiqui Potideã vocabant, multáque gaza simul cũ centum & viginti millibus hominum captis domũ reuerterunt, nullo penitùs eis resistente. Posteris

Currenti calcar admotum. Bellum contra Romanos decernitur.

Fœdus sine termino firmissimum esse creditur.

Cometes, xiphias.

Hunnorum grassatio latissima. Mũdi iudex flagellis non caret quibus vecordium torporem excutiat.

autem temporibus sæpius reuersi intoleranda Romanis mala intulerunt. Nam in Chersonnesi expugnatione oppidanos deceperunt, ex parte maris Melanes vocatur, muros ascendentes de improuiso eos oppresserunt, quorum partim capti, partim interfecti sunt. Nonnulli angustias maris inter Abydum & Sestum transeuntes in Asiæ loca excurrentes Chersonnesum reuerterunt. Inde denique rursus domum cum toto exercitu se receperũt. In alia item irruptione Illyricum repetentes Thermopolim obsedere, oppidanis se acriter defendẽtibus. vestigabant qua nam via facilius ascendere possent, præter spem vnam repererunt, quæ ad montem his superuenientem ducit. Sic omneis ferè Græcos, præterquam Pelopõnesiacos, infestantes tertiò domum remigrarunt. Persæ igitur haud multo post fœdera violantes in Romæos ea gesserunt, quæ nunc dicam. Belisarius Gothorum atque Italorum regem Vittigem captiuum Byzantium eo tempore duxit. quando enim Iustinianus Cosroem audiuit bellum mouisse, prius monitione quadam eum ab incepto deducere conatus est. fortéque ea tempestate Anastasius quidam Byzantium venit, Daræ ciuitatis tyrannidem relinquens, vir alioquin prudens. Hunc imperator ad Cosroem cum litteris huiuscemodi mittit. *Prudentium est hominum,* & eorum, qui religionem ac Deum ritè colunt, pullulantis belli causas præsertim cum amicissimis protinus incidere. Contrà verò imprudentium ac Deũ sibi maximè iratum reddere quærentium, tumultus occasionem excitare. Pacem enim soluentibus arma sumere nulla est mora, quando studia peruersissima vel infimo generi hominum facilia factũ rerum natura vult: bellum verò semel ingresso ad pacem rursus inclinare homini nequaquam facile existimo.

Noua eorũdem latronũ eruptio.

Vittiges qui Persas ad bellum accenderat prauitatis suæ præmia refert.

Iustiniani ad Cosroem litera, qua ambitiosum & belli cupidissimum principem ad pacis artes frustra reuocat.

ſtimo. *Quamuis enim tu ſcripta inter nos minimè quo-modo oporteat cauſaris, & ea quidem tuo modo interpretari tibi fas eſſe putas, non vt nos deliberati ſcripſimus, ſed vt ea quæ iam facere decreueras, tibi ad excuſationem peruerſæ voluntatis vmbram quandam præberent: iam nos quæ palam vidimus queri poſſumus, Alamandarum tuum fines incurrentem noſtros, manente fœdere vniuerſos populatum fuiſſe, réſque geſſiſſe nefandas, oppida cepiſſe, opes rapuiſſe, cædes maximas patraſſe, pro quibus non te nos tam accuſare, quàm te ſuper his excuſare fas eſſet. Qui enim huiuſcemodi quærunt alios lædendi occaſiones, ſeſe factis quàm mente manifeſtius oſtendunt. Sed his quanquam hoc modo ſe habentibus, nos pacem omnino ſectari decreuimus, te autem contra Romanos audiuimus cauſas nullatenus ad nos pertinentes iure fingere. Nam qui præſentia ſubornare in animo habent, in amicos vehementer cauſas excitant. quibus enim amicitiæ ius minimè placet, non exiſtentes & commentari occaſiones conantur. Sed hæc ne vilibus quidem hominibus, nedum regibus conuenire profectò videantur. Tu verò his aliquantulum dimiſſis, conſidera quæſo numerum in bello vtrinque deſideratorum, partémque illam meritò damnari videbis, quæ tantæ cædis cauſa fuit. Præterea iuſiurandum reputa tuum, pecuniam demum quam recepiſti; quæ omnia deſpiciens, non artibus aliquibus quàm ſophiſmatis & cauillis fas iuſque interuertere cupis. Non enim Deus, quem offendis, decipi idoneus.* Hæc vbi Coſroes legit, neque ſtatim reſpondit, neque Anaſtaſium remiſit, ſed ibidem remanere coëgit. Poſt hæc autem hyems deſiit, ac tertius & decimus Iuſtiniani imperij annus erat. Coſroes Vere appetente in Romæorum terras cum magno exercitu ingreditur, ac pacem aperanton, id eſt, quæ ſine termino fuerat manifeſto ſoluit.

Sapientis principis cõſilium.

Amicitiam ſinceram colere princeps cum aliis principibus debet.

Pacis commoda conſiderare.

Fidem datã ſeruare.

Deum reuereri.

Factis non verbis reſpondet ſuperbus princeps.

Circesii munitio, & descriptio.

Itérque fecit non per Mesopotamiam, sed Euphratem dextrorsus habens. Est enim in altera fluminis ripa Romæorum oppidum munitum, quod Circesion vocatur, præruptum ex magna parte, quòd Aborras fluuius ingens, hic ostia emittens, Euphrati miscetur, angulum iuxta oppidum facit, ac murus extra castellum longus, regionem vtriusque fluminis mediam complectens, triangularem efficit loci formam. Quapropter eum sic natura munitũ Cosroes neque tentare, neque Euphratem transire nullo modo decreuit; sed in Cilices & Syros ire nihil cunctatus, ante exercitum trium iter dierum expedito adequitauit, iuxtáque Euphratis ripam ciuitatem Zenobiæ contigit, quam illa restituens de suo nomine vocauit. Hæc Odonathi regis vxor fuit in ea regione Saracenorum, qui in fœdere Romanorum iam dudum erant. Is autem Odonathus rempubl. Romanis à Persis in Oriente occupatam seruauit. Sed hæc superioribus gesta temporibus. Cosroes autem proximè ad Zenobiam adcedens vbi oppidum esse non admodum clarum didicit, ac regionem eam inhabitatam & omnibus destitutam bonis intellexit, timens ne hic moram nullo vsui trahendo rebus ei magnis esset impedimento, oppido prius ex conditione frustra tentato, vlterius celeriter tantundem rursus adequitans ad Surenorum ciuitatem prope Euphratem sitam constituit, vbi equus, in quo insidebat, terram pede percutere cœpit, quòd Magi oppidum id in potestatem eius venturum coniecerunt, ex quo statim ille exercitu propius admoto mœnia oppugnare cœpit. Erat autem hic Arsaces quidam nomine, Armenius genere: dux, qui milites ad propugnacula superiora ducens, inde pugnando fortissimè ac plures interficiendo hostes sagitta percussus cecidit. Persæ quòd serum

Oppidum munitum inimicis terrorem incutit.

Odonathi & Zenobiæ historia scripta extat apud Treb. Pollionem.

Zenobiam oppidũ frustra Cosroes tentat.

Magorum prædictio Cosroem ad expugnationem vrbis accendit. Superstitionis atque artiũ illicitarum mira vis.

ſerum tunc eſſet diei, vt poſtera luce rurſus pugnaturi ad exercitum ſe receperunt, Romæi autem non ignorantes extinctum eis eſſe ducem, ſupplices Coſrois eſſe decreuerunt: poſtera die ciuitatis epiſcopum pacem rogatum, & ſeſe excuſatum mittunt. Is quoſdam ducens miniſtros aues ferentes, vinúmque ac probos panes, ad Coſroem venit, ac humi procumbens flere cœpit ac orare, iam miſeris parceret ſimul & ciuitati, quæ Romæis quidem ſine honore eſſet, Perſis verò in nulla ratione prius habita, nec in futurum habenda. Surenos precium redemptionis libenter pro ſe próque oppido, quod inhabitarent, daturos pollicetur. Coſroes autem quum male in Surenos animatus eſſet, quòd primi omnium Romæorum, in quos incidiſſet: vrbe eum non excepiſſent, quin arma corripere auſi multam Perſarum fortiſſimorum cædem feciſſent, iram tamen ad tempus diſſimulauit, vt in Surenos poſtea commodius animaduertendo cæteris timorem incuteret. famáquáque verſus eius formidinis peruagata facilius reliquos ſponte ceſſuros ſperabat. quamobrem multa placabilitatis ſpecie donis receptis, ſpem tribuit, communicato cum ſuis Perſis conſilio eis omnino ſatis facturum. Interim epiſcopum remiſit, cum eóque Perſas aliquot viros prudentes comites, & quaſi promiſſionis teſtes ire iuſſit, quibus clam præcepit, vt cum ipſo vſque ad mœnia procedentes, eos planè hortando & laudando omnem metum adimerent: vbi verò cuſtodes eos recepturi, paruam portam aperirent, lapidem aliquem aut lignum in medio telluris, & portæ proiicientes claudi non ſinerent, ſed conantibus ipſi aliquandiu ſint impedimento, ſermonem de induſtria protrahendo, paulo enim pòſt exercitum eſſe ſubſecuturum. Hæc Coſ-

Sureni duce deſtituti ſe Coſroi dedũt. Capite exciſo membra labuntur.

Superbi principis mens retecta.

Crudelitate non clementia nomen ſibi parare cupit.

Fraus Coſrois.

Periculum ſummum imminet vbi obſeſſa, quoties de deditione cũ hoſte crudeli conſilia agitat.

roes postquam euntibus mandauit, exercitum præparat, cursúque dato signo ad ciuitatem contendere iussit: vbi verò prope mœnia fuere, episcopum humaniter salutantes extra expectant. Sureni autem episcopum videntes multa hilaritate, relictis belli curis, obuiam securi procedunt, totámque pandentes portam, eum cum sequentibus in vrbem multo honore, plausu, laudibúsque excipiunt. Postquam verò omnes intra fuere, custodes portam claudere nituntur: at Persæ lapidem paratum in medio proiiciunt, custodes multò magis innitentes nullo modo potuere, reserare autem rursus non sunt ausi, quod ab hostibus teneri animaduerterent. Nonnulli non lapidem, sed lignum Persas iniecisse portæ adfirmant. Sureni interim nondum ferè rem senserant, quando Cosroes cum toto exercitu adfuit, ac portam barbari vi aperientes in vrbem irrumpunt, omnémque diripiunt atque incendunt, homines partim cædentes, partim captiuos ducentes. Deinde Anastasium legatum ad Iustinianum remisit nunciatum, vbi nam Cosroem locorum reliquisset. Post hæc siue aliqua humanitate, siue auaricia fretus, seu etiã amore permotus fœminæ cuiusdam forma præstanti nomine Euphemiæ, quam ex omni præda matrimonio sibi iunxit, cupiẽs etiam aliquam ex captiuis vtilitatem, ad Sergiopolim eos misit Romæis subditam, quæ à Sergio viro sancto nomen accepit, cxxvj. stadiis à capta ciuitate versus Austrum distantem, sitámque in campo Barbarico appellato. Hic Candidus erat episcopus, cui Cosroes captiuorum xij. millia, si vellet, se ducentis tantùm aureis commutaturum est pollicitus: quúmque se ille pecuniã habere negaret, Cosroes fide se obtulit venditurum. At Candidus sequente anno se aurum daturum,

Surenorum exitium.

Persarũ atrox iniquitas.

Immane Cosrois facinus.

Incognitis rationibus ex ipsis flammis quos vult illæsos Dei benignitas eripit.

Episcopus captiuos emit, sed pauper pecuniam non numerat.

daturum, & chirographo & iureiurando adfirmauit, pœna dupli non redde̅ti constituta, insuper sacerdotio vt indignum priuari. Igitur redempti Sureni paulopost ex magna parte ob doloris acerbitatem & labores continuos interierunt.

Iustiniani circa belli Persici negotium sapie̅s consilium.

4 His gestis Cosroes vlterius procedens duxit exercitum. Imperator autem Iustinianus paulo antequam hæc gesta sunt, res Orientis in duos diduxit duces. Citra fluuium Euphratem omnia Belisario tradidit regenda. Inde verò vsque ad Persarum fines Buzæ commisit, quem vnum vsque ad aduentum ex Italia Belisarij omnia iussit administrare. Quamobrem Buzes vniuersum habens exercitum ab initio apud Hierapolim substitit. Vbi verò audiuit, quæ Surenis acciderant, conuocatis Hierapolitanorum primatibus hæc ait:

Buzæ ad suos oratio, qua de bello in Persas sine aperto discrimine gerendo paucis & perspicuè differit.

Eos profectò, qui æquis cum hoste viribus concurrunt, apertè ac statim ad manus venire absurdum non fuerit: at qui longe inferiores existunt, stratagematis artibusque reliquis vtilius inimicos circumuenire, quàm in aciem manifestā eundo clarum adire periculū. Exercitus enim Cosrois quàm creuerit, videtis. si enim nos obsidione oppugnati cu̅cti velimus ex mœnibus certa̅do resistere, necesse est vt necessariis destituamur. Persæ verò per campos nostros nullo repugnāte discurrent. Hac autē obsidione dura̅te, mœnia hæc quantacūque, quamuis inexpugnabilia, nō existimo hostium viribus posse resistere. At si pars nostri tantū exercitus muros tueatur, reliqui vicinos vrbis mōtes occupēt, ac inde quādoque in castra hostiū, quandoque verò ad inquirenda necessaria excurrant, cogent profectò Cosroem e vestigio relicta obsidione discedere, quū neque commodè aut liberè in mœnia irruptiones facere, neque ta̅tæ multitudini necessaria suppeditari queant. Hæc à Buze dicta ex re atque vsu esse omnibus visa sunt. Nihil tamē ex his gestum, propterea quòd Buzes probatiores de exercitu delectos secū abiēs duxit.

Vbi autem terrarum fuerit, nullus ex his qui Hierapoli remansere, vnquam scire potuit. Iustinianus autem audiens Persarum irruptionem, Germanū mittit fratris filium cum magna celeritate, ac trecentis eum sequentibus, reliquum ingentem exercitum citò subsequuturum promittens. Is quum Antiocheā venisset, mœnia statim obiuit, ipsáque ex magna parte inexpugnabilia repperit. Hæc Orontes alluens in plano hostibus inaccessa reddebat, & quæ in accliui ac arduo sita erant, ab oppidi præruptis obsessa minimè ab hostibus inuadi poterant. In summo autem Orocasiam ab accolis vocatum inexpugnabilem, optimum ipsi propugnaculum obsistere putabant. Petra hic est latitudine quidem mediocri, altitudine paulo minus quàm mœnia. Iussit igitur aut petram hanc cōcidentes, profundam circa muros fossam facerent, ne quis inde ascendens in mœnia conscendere valeat, vel turrim aliquam magnam ædificantes, quæ muros attingat. Sed fabrorum præfectis neutrum horū faciendum est visum, quòd breui tempore perfici nequirent, incumbente præsertim hostium irruptione. *Incipientes verò opus, nec perficientes, nihil aliud est quàm hostibus ostendere, quánam potissimè mœnia sint expugnanda.* Germanus autem huius ignarus consilij, ab initio quidem exercitum è Byzantio expectans spei aliquantulum habuit. Postquam verò longo procedente tempore nullus adueniebat, spésque veniendi non erat, in metum incidit, ne Cosroes audiens Imperatoris fratris filium adesse, hoc aliis omnibus negociis præuerteret, ac toto statim exercitu contra Antiocheam veniret. Hoc sentientes Antiocheni, de concilij sententia ad euitandum periculum, statuunt Magnum BerrhϾæ episcopum loci indigenem virum prudentem ad Cosroem mittere, periculum deprecatum.

Germanus contra Persas mittitur.

Vrbem munitissimam prudenter considerat.

Qui cæco impetu abreptus ruit in hostem momento confunditur.

Stulta propugnatio.

Antiochenorum ad Cosroem legatio.

Is igitur diſcedens, inuenit Perſarum exercitum haud longe ab Hierapoli eſſe: vbi in conſpectum Coſrois venit, multis eum rogat, vt miſeros reſpiciat, qui neq; in ipſum peccauerunt, neque contra Perſas venire ſunt apti. *Decet, ait, regem hominũ omniũ maximè humilibus nequaquam reſiſtere, volentibus nullo modo inuadere ac violare. Nam rem hanc improuiſam & à Deo preparatã minimè regiam dici oportet, quum Romæorum Imperatori nullum detur ad deliberandum tempus, vt vel de pace inter ſe conueniant, vel bellum de condicto, vti fas eſt, gerant.* Hæc vbi Coſroes audijt, animũ indomitum nequaquam temperare valuit, quin inſolenter reſponderet. Faſſus igitur Syros ac Cilicas delere omneis, Magnum ſequi iuſſit exercitũ, Hierapolim ducens: vbi poſtquã venit, exercitum collocauit. poſtquã vidit mœnia iã tuta ac munita, & militum præſidium firmũ adeſſe, Hierapolitanis pecuniã imperauit, Paulũ interpretem mittens. Is enim in regione Romæorum nutritus erat, ac ſcriba apud Antiochenos erat. dicebatur & genere, ab initio Romæus eſſe. Illi autẽ circa mœnia ædificãtes ſpatij multũ vſq; ad Orontem, qui in hac parte eminet, complectabantur; deinde terram illæſam ac minimè depopulatam habere volentes, pondo argenti duo millia ſe daturos promiſerunt. Tunc Magnus pro omnibus Orientalibus Coſroi ſupplicãs non prius reuertit, quàm ei Coſroes promiſerit, vt mille pondo auri acceptis vniuerſam in Oriente Romæorum ditionem à metu liberaret. Sic ea die Magnus inde ſolutus, Antiocheam verſus, & Coſroes Berrhœam iuere, quę ciuitas inter Hierapolim & Antiocheã ſita, vnius iter diei expedito ab vtriſque diſtans. Magnus igitur, vt qui cum paucis velocius proficiſcebatur, Perſarum autem exercitus medietatem itineris illius tãtùm peragebat, quarta poſt die ille Antiocheam, hi in Berrhœæ ſuburba-

Inſolentia Coſrois. Gloria humana comes ſuperbia.

Magnus epiſcopus pacẽ impetrat. Sapientis legati tabella.

Cosrois perfidia, superbiæ affeclu.

num venerunt, ac pecuniã Cosroes à Berrhœis per Paulũ eò missum exegit, non solùm quantã à Hierapolitanis accepit, sed huius duplam. Illi autem, quòd mœnibus valde expugnabilibus minimè confiderent, statim se daturos receperũt, moxque duo milia tantum argenti pondo dederunt, reliqua non facile posse se dixerunt. Cosroe autem rẽ vrgente, illi timentes nocte sequente omnes simul cũ militibus in munitionem, quæ vicina est, confugerunt, custodiásque adhibuerunt. Die sequenti quidam à Cosroe in ciuitatẽ missi vt pecuniã acciperẽt, mœnibus propinquantes clausas offenderunt portas, nullumque prope custodẽ aut defensorẽ: quod vbi rex accepit, per scalas muris adpositas, ascendendo ingressum tẽtare iubet: quo facto ac nullo resistente intra mœnia penetrãtes, portas ipsimet aperiũt, ac intus exercitum simul cum rege recipiunt. Cosroes igitur iratus paulo minus quin vrbem omnem incenderit, arcem inde expugnare cœpit. Hic milites Romæi acriter resistentes, quosdam ex hostibus occidunt. Magna hic Cosroi de obsessis felicitas obuenit, qui quidem in hanc arcem non expediti, sed nimio timore contra militiæ disciplinam cum equis cæterísque omnibus animalibus confugerunt, in qua vnus tantùm fons existebat, facile à tanta multitudine consumptus, causa fuit vt deditionem postea facerent. Res igitur Berrhœorum hoc modo se habuere. Magnus interim Antiocheã perueniens, ea quę circa Cosroẽ contigerunt nunciauit, vtque cõmuni periculo pecunia & ipsi vellent occurrere suasit. Interim à Iustiniano legati Ioannes, Rufinus, & Iulianus Antiocheam venerunt, quorum Iulianus secretorum scriba erat, quod munus *à secretis* Latini vocant. Is tantùm inter eos dandam esse hostibus pecuniam negauit, ac Imperatoris ciuitates hoc modo emẽdas. Insuper

Berrhæa capitur. Quum de placida vrbiũ deditione agitur, tunc obsessi in maximo versantur periculo propter obsidentium rapinas & cædis amicorum insidias.

Iuliani audax imprudentia Antiochenorũ cladem maximam parit. Vnus homo desipiens innumeros alios perdit.

per Euphemius Antiocheæ præſul eundem præſulem inſimulabat veluti Coſroi tradere ciuitatem in animo habentem. Quapropter Magnus re infecta migrauit. Euphemius verò ipſe ad extremum Perſarum impetum metuens, in Cilices migrauit: quò paulo poſt & Germanus venit, paucos admodum ſecum ducens, pluribus dimiſſis. Vbi ergo caſum, qui de fonte accidit, accepit; lacrymans ad Coſroem rurſus venit, pronúſque iacens orat nihil de rebus ac bonis Berrhœorum, ſed tantùm corpora ſeruari. Rex miſericordia motus precibus viri facilè conceſſit. quamobrem iureiurando promiſit omnes; qui in arce eſſent, ſaluos fore. Berrhœi itaque è tanto diſcrimine incolumes arcem reliquerunt, ac abeuntes quo quiſque voluit habitauerunt, milites verò pauci conſequuti, reliqui voluntarij ad Coſroem transfugerũt, indignati, quòd multi temporis ſtipendium eis publicè deberetur, ac poſtremò cum ipſo in Perſas migrauere.

Euphemius ſapientis & de rep. ſolliciti viri imago.

5 POST hæc quum Magnus Coſroi nunciaſſet, nullo modo Antiochenos ad exoluendam pecuniã induci potuiſſe, ille cum exercitu aduerſus eos tendit. Antiocheni verò quidam cum omni ſubſtantiâ inde quo quiſque voluit, aufugerunt. Idem ferè & reliqui erant facturi, niſi fortè interim duces militum, Theoctiſtus & Malazes, qui apud Libanum erant, auxilio cum ſex milibus venientes eos omnino prohibuiſſent: vbi non multo poſt & Perſarũ exercitus veniens apud Orontem fluuium caſtrametatus eſt. Milites autem cum Theoctiſto & Malaze ſtatim in equos inſilientes, qui apud manus erant, ad portas adequitant, Buzen diuulgantes cũ exercitu iam auxilio venire, ac receptum celeriter in ciuitatem, vnà cum ipſis hoſtibus reſiſtere velle. Hic itaque Antiochenorum multi vtriuſque ſexus cum filiis ad portas contendunt, vbi ab equorum

Qui pacem auro redimere recuſant, cum auro pacem, libertatem & vitam amittunt.

Perſæ Antiocheam veniunt, & ingrediuntur.

multitudine vt in loco angusto, proiecti ceciderũt: milites verò nullis ex improuiso parcentes, supra iacentium corpora adequitabant, ex quo strages plurima facta. Sed & ad portas ipsas Persæ nullo resistente scalas adponentes, murum nullo labore ascenderunt, ac in turribus celeriter euadentes, aliquandiu descendere in vrbem nullatenus voluere: sed addubitantibus ac verentibus similes, oculis ac animo loca iniqua prolustrare, ac insidias hostiles suspicari videbantur. Nam ea quæ extra mœnia sunt à promontorio statim descendenti, inhabitabilis ex magna parte regio est, petræ altissimæ hic eminent, ac loca prærupta. Quidam ferunt Cosrois iussu cunctationẽ hãc Persas fecisse. Postquam enim loci difficultatem nouit, ac milites fugientes vidit, timuit ne qua necessitate inducti, retrò rursus cõuersi negociũ eis facesserent, impedimentoq; essent, si ita cõtingeret, quo minus ciuitatem caperent antiquam ac omnibus potiorẽ, quas Romani in Oriente possiderent. Nam & diuitiis, & hominum multitudine, & felicitate reliqua præstabat. Pro qua consequenda Cosroes cætera contemnens, Romæis militibus quocunque vellent fugiendi potestatem fecit: quapropter manibus significantibus Persis vti velociter fugerent, illi vnà omnes cum ducibus abierunt per portam, quæ in Daphnem Antiocheæ suburbanũ ducit, à qua tantùm Persæ cæteris captis abstinuerunt. Ex populo pauci admodũ milites sequuti sunt. Vbi verò eos Persæ non vlterius procedere viderunt, è monte descendentes in medio ciuitatis apparuere. Hic itaque Antiochenorum plures iuuenes, ad manus venientes, primũ in pugna superiores esse videbãtur. Erãt enim quidã illorũ armati plurimi verò inermes, ac tantũ lapidũ ictibus hostes pellẽtes peana canebãt, & Iustinianũ Imperatorẽ Callinicum. (nam

Muro etiã occupato hostiles insidiæ metuendæ sunt.

Cosrois prouidentia.

Multa concedere vt munitissima & ditissima vrbe potiaris sapientia magna.

(nam hoc ei cognomen in bello erat) tanquam si vicissent clamabant. Inter hæc Cosroes in turri secundum Acranen considens iussit ad se legatos venire, cum quibus aliqua tractaret. Quidam verò ex eorum magistratibus Zaberganes putans de concordia velle cum legatis in sermonem venire, in conspectum regis protinus cum hac oratione accessit; *Non mihi videris, domine, ea quæ ad horum salutem pertinent cognoscere: Hi enim ante pericula tuũ spernunt imperium, victi quoque ardua tentant, & Persas grauiter adfligunt, tanquam de tua pietate diffisi. Tu autem eorum, qui seruari minime petunt misereri cogitas, tum parcere minimè volentibus parcere contendis. Nam turmatim in insidiis positi, quanquam victi & militibus destituti victores passim cædunt.* Hæc Cosroes audiẽs, quosdam è suis primoribus ad eos misit, qui breuiter redeuntes, nihil mali euenisse renunciauerunt. Iam enim oppidanos resistentes, Persæ multitudine euerterant, ac cædes hic magna facta est. Hostes namque nulli parcentes ætati, omneis obuios interfecerunt. Tunc ferunt duas Antiochenas fœminas illustres extra mœnia sentiẽtes quòd ab hostibus vrbs esset capta, ne quid à victoribus turpe paterentur, cursu statim ad Orontem contendisse, ac opertis flameolo capitibus, in profluẽtem se iecisse. Hunc itaque finem Antiocheni habuere. Hic Cosroes legatis hæc dixit; *Non procul à veritate antiquum puto prouerbium; Quod non pura deus bona, sed malis semper aliquibus admixta præbet hominibus. neque risum sine fletu habemus, résque secundas semper calamitas quædam subsequitur, ac voluptatem tristitia comitatur; denique legitima syncerâque quandoque felicitate frui nusquam datur. Ciuitatem igitur hanc pulcherrimam ac dignissimam Romæorum, cum labore deo victoriam concedente, vti videtis, cepimus. Cædem quidem hominum mihi spectanti post tot incommoda voluptati est.*

Cosroes à misericordia Zaberganis oratione, auertitur.

Et oppidanos cædi iubet.

Mulierum fortitudo eximia.

Cosrois ad legatos oratio, qua rerum humanarũ inconstantia proposita Cladis Antiochenæ culpã in oppidanos reiicit.

Huius itaque mali miseri Antiocheni causa sunt, qui nostris impares viribus in expugnandis mœnibus resistere voluere. Sed & iam victi, ac capta fere ciuitate, stulta audacia nobiscum etiã pariter certare constituerunt. Omnes enim Persarum nobiles ob hæc irati, omnes ad vnum interfici permitterem, me rogabant. Ego verò eos vt aliquo confugientes seruarentur iussi, quũ fas nõ putarẽ in captos iã vti sæuitia. Hęc itaque rex legatis simulata mẽte, ac alio tẽdens, loquutus est: non enim eũ latebat, cuius rei gratia fugiẽdi tẽpus dedisset. Erat namq; omnium versutissimus, ac simulãdi dissimulandiq; peritus, tũ malorum perpetratorũ causas nectere. Insuper cõmodi gratia omnia polliceri, ac eadem iureiurando firmare, paulóque post irritare & aliò vertere paratus. Ob pecuniã quoq; ad omne nefas prõptissimus: hæc deinde omnia cælare crimina, & ore pietatẽ præ se ferre, facinora sanctis verbis honestare mirus artifex: sicuti cõtigit in Surenos, qui quum nihil admisissent, dolis ac modis supradictis circunuẽtos perdidit. Postquã enim capta ciuitate audiisset fœminã nobilẽ & ornatã ab vno barbaro manu sinistra per vim tractã, ac filium paruũ tunc lacte depulsum altera manu dimittere nolente, quod consequi non posset, pauimento illisum, ita verbis ac vultu se dolere casum hunc miserandum, suis artibus ostendisse dicunt, vt etiam fleuerit, ac præsentibus quũ aliis, tum Anastasio legato deum orasse, vt eum qui caussa horum esset malorum plecteret. Iustinianum videlicet notans, quum se probè sciret illorum esse causam. Hac igitur natura Cosroes versatili rex Persarum factus est, quum Zamas, qui ætate prior, altero tamen captus oculo, successurus esset. Denique nullo labore aduersariorum est potitus, ac mala Romæis quot voluit intulit. *Cupiens enim fortuna magnum in futurum aliquem facere, nullo resistere valente id peragit, neque viri dignitatem*

Cosrois mores & versutia. Tyrãni expressa effigies.

Luctuosum casum deflet sed crudelibus lacrymis sæuus princeps.

tatem considerans: neque quod nihil eorum, quæ oportet, fiat, neque quod multi querantur, ac eam accusent, penitus curans, quod semel constituit id exequitur. Nũc ad rem propositam reuertor. Cosroes capta Antiochea, exercitui præcepit, vti Antiochenos sparsim fugientes caperent, substantiamque omnem ac bona diriperent. Ipse auté cum legatis in templũ à monte descendit, quod ecclesiam vocant. Hic tantam auri argentique, ac aliarũ rerum gazã, margaritásq; pulcherrimas repperit, vt præter cætera satis hæc essent, vt inde ditissimus discederet. Quæ omnia educi extra mœnia vt domum ferrentur, iussit. Post hæc vniuersam ciuitatem incendi mãdauit: rogantibusque legatis, vt tantùm téplo parceret, pro quo preciũ se daturos receperunt, facilè concessit, relictísque tantùm paucis patrando incendio, ipse in castra cũ reliquis se recepit, in eo loco, vbi ab initio constitere. Tantam igitur Antiochenorum calamitatem Deus omnipotens prodigiis quibusdã apud eos futurã significauit. Signa enim militũ, qui hic iãdudum cõsistere solebãt, fixa ac in Solis occasum spectantia, conuersa in Orienté, ac rursus in ordiné pristinum reuersa nullo attingéte apparuere. Hæc milites quum aliis proximis, tum Quæstori militiæ sumptus ostenderunt, signis adhuc penè se mouentibus. erat autem hic Taturius nomine vir admodũ prudens è Mopso Vestiæ ciuitate profectus. Nonnulli sanè interpretati sunt, quòd à rege Occidentali ad Orientalem huius vrbis potentia quandoque perueniret, neq; vlla arte quin hæc vti euenit paterentur vitari potuisse. Ego verò hęc posteris prodens non habeo dicere, quid profectò Deus voluerit res viri vel loci sublimes facere, rursúsque easdé perdere ac obscurare ex nulla cõmuni nobis cognita causa: quum *fas dicere non sit, cuncta ab eo sine ratione nõ procedere,* qui quidé Antiocheã tũc à viro

Antiochea direptio & conflagratio.

Templo, non pietati, non iustitia, non humanitati parcit Cosroes.

Prodigiis prodigiosam vitam ducentes homines ad meliorem mentem reuocãtur.

nefando perditũ iri, ac solo æquari sustinuerit, cuius vrbis pulchritudo ac magnitudo nunc quoque abscondi non potest. Ecclesia igitur, vti suprà narraui, tantũ relicta eorum cura Persarũ, quibus res hæc mandata fuit, relictæ quoque circa Ceratęum appellatum domus multæ, nulla tamen hominum prouidentia, sed quoniã in extrema ciuitatis parte a cæteris disiunctæ ædificiis fuerunt, nullo modo ignis eò penetrare valuit. Extra verò mœnia etiam barbari cũcta incenderũt, præterquã sancti Iuliani templũ, ac domos ei proximas, vbi legatos diuertere contigit. Mœnia verò ipsa nusquam attigerunt.

Incendij luctuosa descriptio.

6 LEGATI paulopost rursus ad Cosroẽ venientes hæc dixerunt. *Nisi corã te, ô rex, verba forent, nunquam existimaremus Cosroen Cabadis filium fines Romæorum armis inuadere, iusiurandum nuper adhibitum, quod inter homines supremum ac firmissimũ fidei pignus esse videtur, irritum faciendo, tum fœdera soluendo, quorũ spes sola relicta non tuto inter belli incommoda viuenti. Nec aliud hoc esse quis dixerit, quàm hominum cultum in ferarum vitam commutare. Nam si concertantes nunquam inter se conuenirent, infinitum omnino bellum esset: quod si finem non est habiturum, de statu hominum ac naturæ eos, qui in illo sunt occupati, est aptũ dimouere. Quod autẽ pauloante significans per literas querebaris fratrem tuũ Iustinianũ primum fœdera soluisse, sanè respondimus, quòd si nihil ille admisit, non fas te nunc cõtra nos venire, si autẽ aliquid tale ab illo fieri cõtigit, tibi hactenus licuerit: noli vlterius nobis quærendi occasionẽ præbere, vt melior illo videaris: qui enim in malis inferior, idẽ in bonis iure superior apparebit. Quanquã nos scimus Iustinianũ Imperatorẽ nunquam contra pacẽ venisse. Te igitur rogamus ab his in Romæos abstine iniuriis, vnde Persis nullus proueniet vsus: tu verò hæc tantum lucrabere, vt nefanda opera in tuos nuper fœderatos perpetrãdo minime ex officio facias.* Hæc à legatis dicta vbi Cosroes audiuit,

Rom. legati ad Cosroem. Perfidia fœdifragis obiicienda: Incommoda belli proponenda, vt ad meliorem mentem reducantur.

Iustiniani defensio.

Petitio legatorum.

instando

instando adfirmare conatus est, à Iustiniano initiũ malorum prouenisse, nonnullásque causas, quas ille præbuit, cõmemorauit; quarum aliquæ defensione dignæ, nonnullæ friuolæ satis ac contemnendæ: maxime ipsius epistolas belli causas ostendi petebat, quæ ad Alamandarum & Hunnos ab eo conscriptæ essent, sicuti mihi supra narratur. Virum quidem Romæum in Persarum fines ingressum, vel hostile aliquid perpetrasse, dicere aut ostendere non habuit: legati enim causas partim non in Iustinianum, sed in quosdam ministros retulerunt, partim verò dicta non sic esse exceperunt. Denique multam pecuniam Cosroes à Romanis petens, sanè ostendebat non in perpetuum pacem se facturũ. *Amicitia enim ob pecuniam inter homines facta, cum eadem absumpta consumitur.* Oportet igitur, inquit ille, certum dare quotannis aurum, vt firma sit in futurum pax. Sic Persæ Caspias custodient portas, nec ex his aut ob ciuitatem eorum Daras aliquid incommodi patientur Romæi. *Ergo* dicunt legati, *tributarios Persæ habere volunt Romæos? Minime*, inquit Cosroes, *sed milites seruos habebunt in futurum Persas Romæi, certam seruitij operam exhibentes, quoniam & Hunnis quibusdam, & Saracenis annuum aurum præbetis, non tributi debitores existentes, sed vt vestros fines incolumes in omne tempus custodiant.* Hæc itaque inter se legati & Cosroes disceptantes in hoc demum cõuenere, vt Cosroes in præsens quinquaginta milia numûm aureorũ, ac totidem perpetuo singulis annis accipiat, neque ipsos vlterius lacessere deberet. Atque hoc modo legati firma in futurum fœdera fore pollicentes, obsides dederunt. Tunc rex cum legatis ac toto exercitu Seleuceam ciuitatem maritimam c x x x. stadiis ab Antiochea distantem venit. Hic verò neminem Romæorum inueniens, aqua marina tantum lotus, Soli ac aliis

Cosrois pertinacia. Sũma inter homines potẽtiæ comes arrogantia, qua nugas obtendit: vt se tueatur.

Et tandem in impudẽtiam erumpit.

Tributo nomen aliud datum.

Cosrois astutia.

Romæi Persarum tributarij.

Pax constituta.

Cosrois ceremonia.

quibus voluit diis sacrificauit: inde in castra perueniens, se maxime cupere ciuitatem vicinam Apameam inuisere dixit. concesserunt id ægrè legati hac conditione, vt ipse vrbem spectaret, & inde argenti libras mille ferret, deinde nihilo turbato retro adequitaret. Nam pro comperto iidem habebant, regem ea tantum de causa illuc velle proficisci, vt sumpta non digna excusatione & ciuitatē & agrum popularetur. Tunc Daphnem venit Antiocheæ suburbanũ, vbi nemus amœnũ fontibus aquarũ irriguũ, cæteráq; digna opere mirãdo cõspiciũtur. Hinc vbi Nymphis sacrificauit, abiit; saluis cæteris, tantum Michaelis archangeli templum cum quibusdam domibus incendit ex hac causa. Vir quidam Persa equo inuectus in exercitu Persarum clarus ac Cosroi notus in locum præcipitem circa Tretum appellatum venit cum aliis nonnullis, vbi templum est Euaridis architecti opus. hic iuuenem Antiochenum nomine Aimachum, arte lanium, solum absconditum adspiciens, relictis sociis persequitur: ille fugiens lapide hominem in fronte petit, quo ictu cadentem protinus idem ense iugulauit, ac armis & auro, si quid habebat, spoliauit. Equo deinde conscenso abiit, qui siue fortuna, seu locorum vsu fretus, cælare inimicos ac fugere tutus potuit. Hæc Cosroes discens ac dolens, templum, vti supra memoraui, iussit incendi. Post hæc cum exercitu Apameam venit, vbi pars crucis dominicæ magnitudine cubitali visitur, ab homine Syro huc clam delata, quam oppidani magnam eius loci tutelam esse existimant, ac venerantur, theca ei condita lignea, quam auro multo ac gemmis, tribus sacerdotibus custodiendam tradiderunt, insuper quotannis certa die adorant. Tunc itaque Apamiensis populus videns Persarum exercitum ad se venire, in magna trepidatione fuere, Cosroémq; audien-

Legati ægrè concedunt quod recusare non audent.

Daphne suburbium Antiocheæ.

Templum Michaelinum Cosroes incendit. Ferocem hostē (qualis Cosroes fuit) irritare, periculosissimũ.

Pars crucis domini Apameæ.

Opinio Apameensiũ crucem pro crucifixo adorantium legem Christianis Christum non lignum adorantibus imponere nequit.

audientes, vt minimè promissis maneret, Thomam vrbis præsulem adeuntes, rogauerunt crucis lignũ eis ostendi, vt eo viso feliciter morerentur. Ille verò quum eis morem gessisset, spectaculum fieri cõtigit sermone ac fide maius. Præsule enim id tenẽte ignis iubar supra ferebatur: vnde in templi tholo splendor præter solitum apparens, illum continuo circumeuntem sequebatur.

7 POST hæc Iustinianus ad Lazos quum magistratus alios, tum Ioannem Zibum cognomento misit, hominem sanè obscurum, ac ducem factum non ob aliam causam, quam quòd omnium hominum pessimus, ac pecunię reditus vndecunque vel contra fas repperiret, qui Lazorum ac Romęorum res omneis magnopere turbauit. Is Iustinianum induxit ad excitandum in Lazis ciuitatem nomine Petram, vbi ipsemet tanquam in arce permanens, res Lazorum improbe administrabat. Nam salem & alios commeatus Lazis necessarios in Colchorum terram mercatoribus importare non licebat; néve aliud inde exportari, sed ipse monopolium tantum factitabat, omnibus officinis præfectus erat, omnia solus emens, ac eadem Colchis vendẽs, non vti mos erat, sed vti volebat. Qua de causa barbari illum præesse sibi ægre ferebant, quem ferre nullatenus volentes, de deditione ad Cosroem & Persas cogitauere. Quapropter legatos clam Romæis ad eum mittunt, quibus ante omnia mandant, vt iureiurando accepto caueant ne Romæis rursus tradantur. Igitur hi in regis conspectum venientes, hæc dixerunt; *Si quos vllo tempore subditos ad homines sanè impios quomodocunque deficientes, fortuna quanquam immerentes ad pristinos dominos feliciter reduxit, tales esse nunc Lazos, maxime rex, existima. Colchi enim Persarum socij superioribus temporibus existentes multa eis commoda attulere,*

Nebulo terra filius, & auarus nihil boni præstare potest.

Inde conspirationes subditorũ, & ad aliũ principem legatio. Videant igitur reges quos præfectos populis constituant.

ipsique pariter receperunt: quorum monumenta plurima in literis nos habemus, quanquam in tuis regiis in præsens seruantur. Tempore verò post, siue à vobis neglecti, siue alia de causa non satis super his exploratum habemus, cum Romæis fœdera inierunt. Nunc verò & nos & omnẽ nostram regionẽ, ô rex, vobis tradimus, vt his ex vestra potestate vtamini, tantũ rogamus, vt ita de nobis consideretis. Si quidẽ nihil graue à Romæis passi, sed erga eos ingrati ad vos confugimus, has nostras preces reijcite, nõ vobis fideles esse Colchos aliquãdo putãtes: amicitiæ tã tũ dissolutæ mores post illã ad alios conuersæ erũt argumẽto. At si sermone quidẽ Romæorũ amici, re verò captiui ac serui facti, alioquin fideles, opera passi sumus ab his, qui tyrannidẽ in nos exercuerunt, impia; recipite nunc seruos, quos amicos ante habuistis, odio persequimini crudelẽ tyrannidẽ, vobis ac iusticia vestra digna faciẽtes. Non enim quod ipse nihil iniustè facias, iustus eris propterea, si eos qui ab aliis iniuriã patiũtur, vbi tibi potestas erit, non defendas. Singula enim dicere quæ cõtra nos ausi sunt execrabiles Romæi, nõ ab re fortasse narrare. Imprimis nostro regi specie tãtũ regni relicta, ipsi rerũ potestatẽ vsurpãrũt, iacétq; rex in ministri sorte, ducis metuẽs imperiũ: exercitũ nobis magnũ induxerũt, non vt regionẽ à grassantibus custodiãt, quũ nullus vicinorũ nobis præter Romæos noceat: sed vt nobis velut in carcere vinctis nostris potiãtur rebus, cõmodiorẽ sic nostrorũ bonorũ rapinã fieri existimãtes. Vide insuper in quã venerint cogitationẽ, vt ea, quæ ad vsum superuacanea apud illos esse cõtingũt, miseros Lazos vel nolẽtes emere cogãt: quæ verò Lazorũ terra ad vsum rerũ optima fert, fide ex nobis mercari cõtẽdũt, precio volũtate magis potẽtiũ indicato. Sic cũ necessariis omnem etiã pecuniã à nobis auferunt, sub honestæ mercaturæ nomine nos nostráque violãdo. Præficitur nobis nõ rector imperij, sed vilis institor nostra tanquã in officina quadã negociãdo. Nobis igitur rebellionis causa huiuscemodi existẽs, ius f.ásq;, vti videtis præ se ferre videtur. Nũc verò

Legati Lazorum ad Cosroem oratione sua tyrannidem mali præfecti depingunt.

Obediẽtiam Cosroi pollicentur.

De Romæorum superbia, crudelitate, auaritia expostulant.

Defectionẽ suam ad Persas affirmant esse iustissimam.

quanta vobis ex nostra accessione, si nos recipiatis, vtilia prouenient, dicemus. Regnũ imprimis antiquissimũ Persarum imperio adiicietis, ex eóque prorogatã latè dominationem obtinebitis. ex nostra item regione Romæorũ mare exercere potestas erit: vbi si, ô rex, naues comparabis, facile tibi fuerit ad palatium vsque Constantinopolitanum percurrere, quum nihil intermedium obstet. Adde quod in vobis etiam erit, vt vicini barbari singulis annis Romanorum fines populentur. Montibus enim Caucasiis munimentum vsque huc Lazorum fieri regionem omnino scire potestis. Duce igitur iustitia, & vtilitate suadente nostros suscipite sermones, quos profectò neglectos ex nullo vobis vsu putamus esse. Hactenus legati. Cosroes autem his lætatus, ferre auxilium Lazis promisit, legatósque interrogauit, si cum magno exercitu Colchidem adire possit, quoniam à pluribus accepisset, quòd difficilis hæc aditu vel expedito esset, ob loca vehementer prærupta, tum arboribus densis ac continuis itérque omne obumbrantibus. Illi vero omni Persarum exercitui facilem fore viam dixerunt, si arbores incidentes ad loca prærupta deiicerent, cuius se se duces Persis futuros pollicerentur. Hac igitur monstratione Cosroes erectus, multum congregauit exercitum, séque ad iter adcinxit, minime Persis prodito consilio, præterquã quibus arcana communicare consueuit, legatísque denunciauit, ne quid & ipsi gestorum inter eos efferrent, sed in Iberiam Orientalem se iturum simularent, vt hic res constiturus, quod gentem Hunnicam diceret in Persarum fines irrupisse.

Vtile & iustum esse ostẽdunt, vt Cosroes eos in fidem suam recipiat.

Cosroes Lazos in fidem accipit.

Legati Persis viam aperiunt.

Silentium Persis apprimè commendatum.

8 INTER hæc Belisarius in Mesopotamia vndecunque exercitum conscripsit, ac certos explõratum regionem misit. Ipse autem hic hostibus occurrere volebat, si quam rursus excursionem in fines Romæorum fecissent. Ibi denique milites disposuit nudos atque inermes ex magna parte existẽ

Belisarius iterum Persis opponitur. Potentissimus hostis non nisi à sapientiss. duce reprimitur.

tes, ac Persarum nomina horrentes. Interim exploratores reuersi, nullam hostium irruptionem esse, in bello tantum Hunnico Cosroem occupatum nunciant. Belisarius hæc audiens, simúlque videns Aretam cum multo Saracenorum exercitu venientem, tum Imperatorem ei per literas præcepisse, vt hostilem subito inuaderet, cum toto exercitu irrumpere decreuit, prius tamen præfectos omneis apud Daras hæc est adloquutus;

Belisarij ad suos oratio.

Vos omneis, commilitones, iamdudum belli peritissimos vidi, tantum in præsens coëgi, non vti exhortationem aliquam facturus, vestros animos in hostes magis impellam, quum non oratione apud vos opus esse certo sciam, quæ vos faciat audentiores, sed vt in bellum ituri consilium ineamus, ac potiora ex omnibus, quæue ex re atque vsu Imperatoris nostri sint, magis eligamus. Bellum enim præter cætera sana ac diligenti consultatione administratum feliciter succedere solet. In quo ante omnia deliberaturos vos ab omni pudore ac metu vacuos esse decet. Timor enim mentem agens attonitam non sinit vtiliora decernere. Pudor verò sæpe adumbratam bonorum opinione cogitationem in contrariam deducit sententiam. Si quid igitur vel Imperatori, vel mihi deliberatum esse super rebus instantibus vobis videtur, hanc omnino abiicite opinionem: quum ille procul à rebus nostris gestis existens non valeat occasionibus actiones adcommodare, ex quo timor ei nullus contra ipsum euntes rebus nocituros fore. Me autem & hominem existentem, nec longo iam tempore ex Italia huc venientem, non latere aliquid ex his, quæ sunt facto opus; consentaneum non est. Quamobrem meam minimè respicientes sententiam, vos hodie decet quæcunque & nobisipsis, & Imperatori nostro salubria sint, audacter enarrare. Nos enim commilitones huc ab initio venimus, vt excursum hostilem in nostros fieri fines prohibeatis: nunc

Consilia prudentia armis tutiora sunt.

Ab his metus & pudor absint.

Ducis summi modestia, inferiores ad consilia danda promptiores reddit.

verò

verò rebus nobis præter spem melius succedentibus, superest de his consultare, ob quæ nos esse congregatos fas puto, nihil prorsus verentes quæcunque vtiliora videantur manifestari, eo quòd Belisarius suis præfectis sic dixit. Mihi nanque animus volenti non erat, in omnes, quæ cognosco, efferri. Sermo enim in castris circumlatus, arcana conseruare non nouit, quòd velociter procurrens vsque ad hostes diffunditur. Videns autem multos ex vobis desidia quadam euntes, & quemlibet belli imperatorem esse cupientem, dicam quæ oportet, illud imprimis inferendo, quòd in exercitu multis libera vtentibus voluntate fieri aliquid pulchrum aut gloriâ dignum non poterit. Existimo igitur Cosroem aduersus alios euntem barbaros propriam regionem non sine idoneo præsidio reliquisse; sed & in hac ciuitate Nisibi, quæ prima est inter omneis, milites tot numero ac tales virtute constituit, vt apti sint nostris irruptionibus resistere, quum præsertim ducem habeant Nabadem, qui secundum Cosroem ipsum gloria cæteráque existimatione primus apud Persas esse videtur, ac puto nostrum exercitum inuadet, nec exitum nobis alia via, quàm prælio superatus daturus. Si quidem prope ciuitatem pugna fuerit, non ex æquo nobis ac Persis certamen erit. Ipsi nanque ex loco munito exeuntes, si vincant, cum magna nos audacia insectabuntur: si vincantur, facile nostram insectationem fugient, quod hæc breuis admodum fuerit, in ciuitatem se statim recipientibus, quam inexpugnabilem militibus eam defendentibus videtis: si autem hostium nobiscum ad manus venientium potiamur, multa mihi spes est ciuitatem capiendi, fugientibus enim inimicis, vel simul commixti, intra portas, vt par est, & nos irruemus, vel nos eos præuenientes in alteram cogemus confugere regionem, Nisibim verò sine defensoribus facile consequ-

Vtilia nunquam celanda, sed in exercitu inter duces sub silentio continenda: & milites ad officium reuocandi. Multitudo etenim ducum exercitui cladem infert.

Hostem validissimum omittendũ esse suadet.

Et persuadet sed non omnibus. Nec enim milites dicto audentes facile reperias.

mur. Hæc Belisario dicente, cæteri obtemperauere, ac cum ipso in castris manserunt. Petrus autem Ioannis amicus illius, qui militum in Armenia dux non paruam admodum exercitus partem habebat, non procul a mœnibus stadiis decem quietus manebat. Belisarius autem & eos, qui secum erant, in acie ordinauit, & his qui cum Petro erant mandauit, vt in pugna parati essent, donec ipse significaret, ac probe animaduerterent, quemadmodū barbari circa meridiem in ipsos exibunt: quoniam ipsi in diei serum cibum capere consueuerunt, Romæi verò circa meridiem, Belisarius igitur hęc admonebat. At illi, qui cum Petro erant, mandata despicientes, circa meridiem sole grauati (nam vrbs ea vehementer æstuosa existit) & arma posuerunt, & inimicos minime curantes, ficus hic ortos nullo ordine comedebant. Quod Nabades animaduertens, multo cursu in eos cū exercitu contendit. Romæi autem, quum è mœnibus exeuntes barbaros vidissent, (nam clarè conspici vt in campo accliui euntes poterant) ad Belisariū miserunt rogatum, vt eis subueniat. Ipsique sic, vt erant inconditi atque imparati, multo tumultu occurrerunt. Qui autem cum Belisario erāt, nondum accepto nuncio, Persarum motum ex puluere videntes, cursu auxilium ferebant. Persas verò interim irruentes Romæi minimè sustinentes, in fugam sunt versi. Hostes verò insequentes, rapto ex Petri signifero vexillo, ex eis quinquaginta interfecere, omnésque proculdubio periissent, nisi Belisarius & qui cum eo erant exercitus laborantes excepissent. Primos namque omnium Gothos cum densis ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt, quos Romæi simul cum Gothis insequentes, cl. interfecerunt, breuitérque durante persequutione, hostes intra mœnia

Confidentia nimia, vel potius temeritas superba exercitū lacerat.

Inde prælij cruenti facies, & parum honesta vtrinque fuga.

nia se receperunt. Tunc autem Romæi omnes in castra Belisarij reuerterunt. Persæ autem postera die in turri quadam signa Petri ablata loco trophæi constituentes in hostes cum risu insultauere, exire tamen non audentes se in ciuitatis præsidio tenebant.

Expugnationes difficiliores omittēda, vt certo dāno hoste alibi afficias.

9 BELISARIVS quoque quum Nisibim videret natura loci munitam admodū existentem, desperata expugnatione vlterius ire maturauit, vt excursu hostibus officeret, quúmque toto exercitu vnius iter diei peregisset, incidit in arcem, quam Sisauranum vocant. Persæ hîc coloni quamplures & Persarum equites octingenti in præsidio erant, quibus vir nobilis Belesmaches præerat. Romæi itaque prope castrametantes arcem obsidebant, ac impetum in mœnia facientes, repulsi fuere, plures tamen interficientes. Nam & muri inexpugnabiles munitione, & à barbarjs acerrimè defendebantur. quamobrem conuocatos ad se præfectos Belisarius hæc est adloquutus; *Multorum experientia bellorum commilitones, dedit nobis & in rebus dubiis futura posse conijcere, & deliberando deligere potiora. Scitis igitur quantum est periculum exercitum in hostilem multis post terga munitissimis locis, multis etiam in his fortissimis viris relictis proficisci, sicuti & nobis in præsens contingit, quos relicta Nisibi vlterius procedente, nonnulli hostes clam insecuti in oppidis ex insidiis deprendere conantur, in quos si fortè inciderimus, ad pugnam venire opus erit. In medio igitur constitutos, ac vtrinque oppugnatos indigna profectò pati periculum fuerit: quod si forte in pugna inferiores fuerimus, reditus vobis in patriam omnino interclusus nulla via patefiet. Ne nunc stulto vtentes consilio, nosipsos spoliasse videamur, neque contentione res Romæorum perdamus. Insulsa enim audacia in exitium ducit, prudens verò cunctatio seruare satis est apta. Quare censeo, vt nos hic ad arcem hanc ob-*

Belisarij ad suos oratio.

Periculum quale in bello vitandū.

De reditu magis quā de ingressu cogitandum.

Bellum pro hostiũ quos aggrederis cõsideratione, gerendũ est.

ſidendam conſiſtamus, Aretas cum ſociis ad oppida Aſſyriæ, vt paulo poſt Syriæ proficiſcatur. Saraceni enim expugnare mœnia minimè ſunt apti, at excurſionibus ac prædis habiles: ſimul ſecum adſumptis militum fortiſsimis nonnullis, ac nullo fortaſſe reſiſtente omnia populentur: ſi in potentiores incident, facile ad nos reuertendo incolumes ſeruabuntur. Nos verò ſi deus dederit hanc arcem capere, ſic cum toto exercitu Tigrim traijciemus, vt non retro metuentes inſidias, res Aſſyriorum, quo ſe loco habeant, proſpicere poſsimus. Hæc Beliſarius dicens, probe viſus eſt omnibus conſultaſſe. Aretam itaque cum ſuis in Aſſyriam ire iuſſit, cum eóque milites mille ac ducentos, doryphoros itẽ duos Traianum & Ioannem, Phagam cognominatum, ambos in bello claros: quibus præcepit, Aretæ in omnibus obtemperarent: ipſi verò Aretæ, vt in procinctu omnia excurrat, ac in caſtra reuertatur, nũciarétque ſi quis Aſſyriorum exercitus appareat. Igitur hi Tigrim tranſmittentes inter Aſſyrios cõſtitere, vbi optimam reperientes regionem, ac longo tempore ab hoſte incolumem & incuſtoditam, excurſione multa prædantes oppida, magnas adſecuti ſunt opes. Tunc Beliſarius quoſdam Perſas comprendens, nihil eſſe in arce ad vſum neceſſariorum omnino didicit. Non enim, ſicut apud Daras & Niſibim, in publico cibaria depoſuerant, ſed hoſtium exercitu ex improuiſo in eos irruente, illorum partem exportauere: ſubito autem pluribus in arcem fugientibus, neceſſariorum penuria, vt par erat, premebantur. Quod Beliſarius animaduertens, Georgium virum prudentiſſimum, ac eius arcanorum participem miſit hos homines tentatũ, ſi qua conditione poſſet oppidum accipere. Georgius autem iuſſa faciens multa eos blanditia palpando induxit, vt accepta fide de ſalute ſéque ac arcem dederent Romæis. Sic itaque Beliſarius Siſaurano

Sapienti duci fides adhibetur.

Areta proſperi ſucceſſus.

Res hoſtiũ, priuſquam aliquid audeas, diligenter inueſtiga.

Obſeſſos, verbis tenta & vince, vt tuis arcas.

ſaurano potitus mœnia ſolo æquauit, colonos omneis Chriſtianos, ac olim è ſtirpe Romęos exiſtentes illæſos dimiſit. Perſas verò ſimul cũ * Bleſehamo duce Byzantiũ miſit, quos Iuſtinianus poſtmodum in Italiam contra Gothos pugnaturos ire iuſſit. Et hæc quidẽ quo ad Siſauranorũ arcẽ ſic ſe habent. Aretas autem timens, ne à Romæis eius præda caperetur, non amplius in caſtra reuerti volebat. Mittens itaque è ſociis quoſdam explorandi gratia, iuſſit clam ſubito reuertentes ſignificare, an aliquis hoſtium magnus exercitus apud fluuij tranſitum conſiſtat. Quapropter Traianum & Ioannem admonet, alia euntes via in Romæorum terram reuerti. Ad Beliſarium igitur non amplius venerunt, & habentes Euphratem fluuium dextrorſus, ſic in vrbem Theodoſiam prope Aborram fluuium iuere. Beliſarius verò ac Romæorum exercitus nihil de hac expeditione audientes, in formidinem ac ſuſpicionem quidem non mediocrem venerunt. Tempore igitur iam longo in ea obſidione conſumpto, contigit multos hic Chriſtianos febre maligna corripi, quod Meſopotamiæ præſertim pars illa Perſis finitima ſit, omnis vehementer æſtuoſa, vbi minimè adſueti Romęi, ac è Thracia valde huic ob frigus cõtraria veniẽtes, in oppido tam ſolis ardorib. obnoxio, & tuguriis quibuſdã ſuffocantibus æſtatis tẽpore viuentes, ſic valetudinarij ſunt facti, vt tertia ferè pars exercitus ſemiſepulta iacuęrit. Omnes igitur inde diſcedere, ac domum reuerti maturauerũt: maxime verò omnium Beliſarij militũ præfecti Rhecitangus & Theoctiſtus, videntes quod Saracenorũ ſtipendij tẽpus pręteriiſſet. Igitur Beliſariũ frequenter adeuntes miſſionẽ poſtularunt. Quamobrem Beliſarius omneis aduocans præfectis conſiliũ indixit, vbi Ioannes Niceti ſurgens hęc ait; *Optime Beliſari, nullũ vnquã neq; fortuna*

* Beleſmaches *ſupra.*

Præda retinendæ cupiditas ſæpiſſime membra exercitus à toto corpore auellit.

Longa obſidionis & exterarum regionum atque alieni aeris incommoda.

Ioannis ad Beliſarium oratio.

neque virtute ducem æque atque tu es me vidisse fateor, qui gloria rerum gestarum non solum Romæos, sed barbaros omneis vicisti. Hanc itaque famam diligentissime conseruabis, si nos viuos in Romanorum ditionem perducere poteris, sicuti nobis omnibus spes est. De hoc enim exercitu sic habes considerare. Saraceni quidem ac milites quique fortissimi Tigrim flumen traijcientes, non video quomodo die superiore ad hoc fortunæ peruenerint, vt neque nuncium mittere aliquem ad nos curauerint. Rhecitangus & Theoctistus dubitant, vti plane vides, statim Alamandari exercitum in Phœnicibus mediis esse, ac ibi oppida omnia populari. Præterea ex hic relictis tot sunt valetudine correpti, vt longe plures, quàm ministri, aut ferentes impedimenta existant. His igitur sic existentibus, si quid hostile vel ibidem manentibus vel retro euntibus nobis occurrerit, nullus casum Romæis apud Daras existentibus nunciare posset. Nam vlterius procedere ratione non facile posse nos existimo, donec igitur spes aliqua relinquatur, quæ sunt ad reditum, cogitandum. His autem, qui in huiuscemodi sunt constituti periculis, de hoste inuadendo potius, quàm euitando meditari summa stulticia. Hæc Ioannem dicentem cæteri laudare, in tumultúmque excitati reditum postulabant. Quapropter Belisarius ægrotis primum in curribus positis, exercitum retro consequi iussit. Vbi primum in finibus Romæorum fuere, de gestis ab Areta certior factus, nullum tamen eum iudicium subire voluit, quod in conspectum nondum venisset. Romæorum igitur irruptio hunc habuit finem.

Ratio. hostes accedunt, milites languent, auxilium procul dissitum est.

Dux prudẽs rectu paret consiliis.

10 COSROI interea Petram capienti, nunciatur Belisarij in Persidem ingressus, & apud Nisibim pugna, & arx Sisauranorum amissa, & quicquid rerum Aretas vltra Tigrim penetrando gesserit, statímque præsidio relicto, ipse cũ reliquo exercitu ac Romæis captiuis in Persidem reuertit. Hæc autem

Prosperi successus Romæorum Cosroem de exercitu reducendo cogitare cogunt.

auté in secunda Cosrois expeditione fieri contigit. Belisarius deinde à Iustiniano Byzantium reuocatus, ibidem hibernauit. Vere postea ineunte, Cosroes tertiam in Romæorum regioné irruptionem maximo fecit exercitu, Euphratem dextrorsus habens. Candidus autem Sergiopolis præsul postquã Persarum exercitum prope mœnia perspexit, timens & sibi & ciuitati, quod pacta inter eos priora non seruauerit, sese vltro excusans Cosroi occurrit, ac rogans ne propterea ciuitati sit iratus: nam ei pactam pecuniam nunquam fuisse, quam ei pro redemptis Surenis, vti supra commemorauimus, debebat. Cosroes autem ipsum in custodiam duci, ac eius corpus probris omnibus adfici, pecuniam deinde duplam, atque prius conuenerat, exolui iussit. Ille verò Sergiopolim aliquos mitti rogauit, qui omnem preciosam templi supellectilem auferrent, cum quibus etiam alios ipse misit. His Sergiopolitani quæcunque sunt iussa tradiderunt, sibi nihil aliud relictum dicentes. Quúmque Cosroes nõ satis hoc esse diceret, aliáq; expeteret, adhuc alios de bonis eorum nomine quidem vestigatum misit, re autem vera vt vrbem caperet. Sed quando diuinitùs datum non erat, vt eã potiretur, quidã e Sarracenis Christianus, alioquin sub Alamandaro militans, Ambrus nomine, nocte per muros ascendẽs, omne consilium ciuibus nunciauit, suasitque nullatenus Persas in vrbem recipiendos. Sic igitur à Cosroe missi sine effectu reuerterũt. quamobrẽ idẽ vrbé euertere statuit, protinusque exercitu sex miliũ misso mœnia obsidere atque oppugnare cœpit. Sergiopolitani autem fortiter ab initio resistẽtes, deinde periculũ metuentes, ciuitaté hosti dedere decreuerunt. Milites enim non plus quàm ducenti erant. Sed Ambrus rursus ad mœnia noctu veniens, duorum tantum spatio dierum Persarum

Candidi episcopi pro suo grege factũ, captiuitas, probra, multa.

Templi supellex pro pastorũ & gregis redẽptione ablata.

Dei benignitas Sergiopolitanorũ saluti maturẽ consulit.

Ambri erga obsessos charitas. Ita Deus vili instrumẽto, tanquam exigua quadam machina, suos liberat.

obsidionem duraturam dixit, aqua eis deficiente. quapropter illi nullatenus in sermonem cum hoste venerunt. Interim verò barbari premente siti inde discedentes ad regem venerunt, qui Candidum adhuc non dimiserat. oportebat enim, existimo, illum tanquam periurum à sacerdotio deiici. Et hæc quidem sic se habuere. Postquam verò in Comagenorum regionem, quam Euphratisiam vocant, Cosroes venit, ad vrbis supradictæ expugnationem amplius non redire decreuit, sed ex improuiso vsque ad Syros partim ciuitates capiendo, partim pecuniam imperando ibat, vti mihi supra narratur. In animo quoque habuit recta in Palestinam tendere, vt quum alia, tum Hierosolymitani templi sacram ac pretiosam suppellectilem prædaretur. Hanc enim regionem bonam, tum colonis auri diuitibus cultam audiuerat. Romanorum autem præfecti & milites hostibus occurrere, vel eunti esse impedimento nullatenus statuerunt, tantum loca hostilia capientes, vt quilibet poterat eadem custodire ac seruare satis esse putauere. Interea Iustinianus audiens veram Persarum expeditionem, rursus Belisarium contra ipsos misit. Is igitur equis publicis inuectus, quos Veredos vocant, sine quibus exercitus non erat, celeriter in Euphratisiam peruenit. Iustus autem Imperatoris fratris filius Hierapoli, quò confugerat, vnà cum Buze & aliis quibusdam erat, qui audientes Belisarium hic procul esse, literas ad eum in hanc sententiam scripserunt; *Cosroes, vti planè scis, contra Romanos rursus venit, exercitum longe priore maiorem adducens: sed tu velociter ad nos propera, si quidem potes, clam inimicis, vt & tu te imprimis, deinde nos vnà cum Hierapoli incolumes serues.* Belisarius his literis perlectis, eorum consilium ac timorem minimè collaudans, statim ad Europum oppidum peruenit,

Cosrois auarus animus neque sacris neque profanis parcit.

Romanorum prudentia.

Belisarius in orientem redit.

Iusti ad Belisarium litera.

Belisarij responsio.

peruenit, quod prope Euphratem est situm, ibíque collecto vndecũque exercitu castrametatus Hierapolis præfectis hæc rescribit; *Si quidem aduersus alios homines, quàm Romæorum subditos Cosroes proficisceretur, bene ac tuto vobis consultum, quibus procul à malis tantum quietis esse licet, quum in periculum non necessarium sponte se obtrudere magna sit dementia. Si autem nunc Barbarus inde discedens aliam Imperatoris nostri regionem inuadit, & hanc quidem optimam, & sine præsidio; scitote quòd longè præstat cũ virtute pugnando perire, quàm sine certamine turpiter incolumẽ seruari, quum hæc proditio potius quàm salus appellari possit. Sed vos huc protinus ad Europum venite, vbi omnem, quem in his Deus exercitum parauit instruendo, spem habeo inimicis negocium facessere.* His præfecti acceptis gauisi, magnopere in fiduciam venere, ac ibidem Iusto cum paucis aliis ad præsidium relicto, ipsi cum reliquis ad Europum venerunt.

Prudens consilium.

Nil lætius sapienti consilio.

II COSROES autem quũ accepisset Belisarium castra ibidẽ locasse, non vlterius processit, & Banadarem vnũ è regiis scribis opinione prudentię clarum ad Belisarium, vbicunque fuerit mittit, conquestum quòd Imperator Iustinianus legatos ad Persas minimè miserit, qui de pace cõditiones confirment: quod Belisarius discẽs, hæc egit. Ipse quidem sex millium delectum virorũ forma præstanti ac procera, quos procul à castris tanquam venaturus misit, Diogenem verò doryphorũ, ac Adoliũ Acacij filium genere Armenium, ac in palatio Imperatoris ad ea, quæ sunt quietis ministrum, quod munus Romæi Silentiarium vocant, tunc Armeniorum quorundam ducem, cum equitibus mille ripam Euphratis circũagere iussit, specię continuo opinionémque hostibus præbendo, iamiã Euphratem transeundi, ac eorum fines inuadendi. Ipse post hæc vbi legatum propinquare audiuit, subi-

Ad Belisarium Cosrois legatio.

Dux sollers sibi prouidet.

Silentiarij qui dicti.

Belisarij strategema.

to tugurio ex crassis asseribus compacto, quòd papilionem vocant, ibidem residebat, vt in oppido deserto, quasi nihil ad vsum habente, se esse indicaret: militésque hoc modo disposuit. In parte altera tugurij Thraces atque Illyrij fuere, Gotthi verò post illos, deinde his proximi Eruli, deinde Vandili ac Maurusij campos plurimum implebant. Non enim stantes in eodem continuo loco manebant; sed distantes inter se, ac ambulātes, tùm negligentes admodum ac remisso animo in legatum Cosrois respicientes, nec insuper vllus eorum chlamydem habebat, sed tunicas lineas more fœminarum induti ac succincti, in manu quisque equi flagellū: arma verò fuere aliis ensis, aliis securis, quibusdam nudus arcus, denique venatorum speciem præbentes, ad feras lacessendas cæteris neglectis properare videbantur. Bañadares igitur legatus in conspectum veniens Belisarij, rem indignam dixit esse, quòd Cæsar (sic enim Persæ Romæum vocant Imperatorem) legatos ad eum de his, quæ circa pacem conuenerant, non misisset, qua de causa ipse sit coactus in Romæorum agrum armatus venire. Belisarius autem neque exorrens barbarorum tantorùm vicina castra, neque vlla mentis aut sermonis perturbatione captus, ridere cœpit, ac hilari vultu respondit; *Non eadem, inquit, ratione, qua Cosroi gestæ sunt res, ab hominibus iudicantur. Nam alij si quid à proximis contendunt, legatos ad eos imprimis mittunt: vbi verò ad æquum non venitur, bellum eis postremo inferunt. Ipse autem iam cum armis in mediis existens Romæis, verba impudentissimè de pace facit.* His dictis legatum ab se dimisit, qui ad Cosroem reuertens ei suadet, vt statim ab armis discedat: nam se in ducem incidisse dicit fortissimum ac omnium prudentissimum, & milites quales nunquam aliâs viderit, quorum ornatum

Quo modo Persas Belisarius terruerit.

Sapientis ducis est nulla mētis aut sermonis perturbatione capi, sed hilari vultu respondere & aduersarijs hoc pacto incutere timorem.

magnopere admiraretur: præterea non ex æquo periculo ipsi ac Belisario certamen, quòd tu fortasse victor Cæsaris seruum superabis, victus verò magnum tibi generíque tuo dedecus paries: & Romæi quidem victi facile in locis munitis, ac ipsorum regione seruabuntur incolumes; si quid autem Persis acciderit, ne quidem nunciús calamitati supererit, qui hæc ad Persas referat. His Cosroes persuasus, reuerti quidem cupiebat: verum dubitatione multa anxius hærebat, sciens quòd fluminis transitus ab hoste custodiretur. Deinde eadem via hominibus ac rebus omnibus deserta redire facile non erat, quòd ab omnibus iā quæ sunt vsui necessaria destituerentur, quę prius in bellum exiens secum habebat. Denique multa cogitanti succurrit, regionem, quæ trans fluuium est, omnino periclitantem percurrere, ac ita copiam sibi rerum parare. Belisarius verò cum toto & ipse exercitu fluuium traiiciens, ad Cosroem statim legatos misit, qui postquam ad eum venerunt, multis eius ad propria reditum collaudantes, legatos etiam dixerũt se imperatoris ad eum expectare, qui ea quæ de pace conuenerunt, sedulo confirment: rogauerunt insuper, vt tanquam amicus per Romæorum agrum iter faceret. Ille verò se facturum recepit, siquidem obsidem de seruandis inter eos pactis dederint. Legati ad Belisarium reuertentes, Cosrois verba retulerunt. Is verò Edessam veniens, Ioannem Basilij filium genere ac diuitiis omnium Edessenorum clarissimum obsidis loco alioquin inuitum misit. Romæi autem Belisarium magnopere laudantes, longe magis probare sunt visi, quàm quum Gelimerem aut Vittigem captos Byzantium duxit, & vt verum fateamur, sic erat. Formidantibus enim Romæis, in arcibus constitutis, latentibus, Cosroe verò in mediis eorum terris cum

Imprudens legatus Dominum suũ trepidare cogit.

Ducis exercitus est multa cogitare, ne fractus dicat, non putauerã.

Prouinciarum conseruationem paruo redimit Belisarius, dux sapientissimus.

maximo exercitu existente, virũ ducem tum paucis quibusdam veloci cursu è Byzantio inter hæc venientem, contra Persarum regem castra metari, ac eum ex improuiso ipsius viri seu fortunam seu virtutem metuentem, vel etiam quibusdam deceptum sophismatis ac stratagematis non vlterius tendere, sed re tantum fugere, verbo autem pacem postulare: hæc quidem considerantibus res eum magnas gessisse facile apparebit. Inter hæc Cosroes iusiurãdum ac pacta irrita faciens, Callicinum ciuitatem nullo penitus defendente cepit. Huius mœnium Romæi vt consumptorum & debilium partem iam ædificio reconcinnauerant, tunc reliquam deiectam partem nondum absoluerant. Ditiores verò ciues, postquam hostes propinquare viderunt, preciosiora secum exportantes, in alia munita loca migrauerunt: reliqui autem sine militibus ibidem remanserunt. tum agricolarum magnus hic numerus conuenit, quos omneis Cosroes captiuos ducens, vrbem solo æquauit, paulóque post obsidẽ Ioannem rècipiens, domum reuertit. Armenij autem qui ei adhæserãt, sub fide cum Bassace Byzantium venerunt. Et hæc quidem in tertia Cosrois irruptione fieri contigerunt.

At Cosrois perfidia sapiens illud Belisarij cõsilium ad tempus irritum facit.

12 AT Belisarius rursus ab imperatore adcersitur Byzantium, vt in Italiam iterum mitteretur, rebus iam ibi imperij collabentibus. Fuit insuper hisdem temporibus ingens pestilentia, cui remedium nullum inuentum, præter quàm ex deo, vnde venit: quanquam multi ad rogantes physiologiæ causas commentari contendant, vanas quidem omneis & inuestigabiles, tantúmque sermone decipientes. hiç enim morbus nulli neque ætati, neque sexui, neque loco parcebat. Vnde verò initium habuerit, aut quomodo perimebat, referam. Cœpit enim ab Ægyptiis, qui apud Pelusium sunt. Hinc

Morbi extraordinaria quadam ratione à Deo immissi, diuina etiam quapiam & peculiari beneficentia mitigantur atque curantur.

vniuersam

vniuersam terram comprendit, itinere semper procedens, nullas reliquit locorum latebras, nec bis eadem corpora repetebat. Incipiebat autem hoc modo. Phantasmata dæmonum multis humana specie visa sunt. quot enim in ipsa inciderent, percuti se ab aliquo viro putabant, morbúsque subito irruebat: nonnulli ab initio verbis sanctis ac aliis, vt poterant, supplicationibus eum auertere frustra quærebant, ac tanquam lymphati seu spiritu maligno agitati, amicos vocantes minimè audiebant, in locis quoque angustis coërcebantur, nonnullis verò in somnis hæc eadem accidebant. Corripiebantur enim statim febre, calore coloréque pariter corporis nusquam mutatis, neque vlla item inflammatio vti febricitantibus solet, sed tussis quædam ab initio, vsque ad vesperam febris erat, adeo vt nullo adhibito medico, nullius opinionem periculi præberent. Eodem verò die, nonnullis sequenti, aliis non multo pòst tuber succrescebat, alijs alibi: præterea quibusdam somnus inerat profundus, nonnullis acuta quædam stulticia, & primum quidem omnium obliti rerum etiam cibum negligentes moriebantur. In stulticia verò corripi sibi visi aut inuadi clamitabant, auertentésque fugiebant, quorum curatores & ministri dira atque intoleranda patiebantur, adeo vt non minus ipsi quàm ægroti misericordia digni fuerint, non quòd morbo & ipsi adficerentur, (non enim is contagione nocebat) sed quòd furentes aut è lecto se præcipitare, aut ad flumina ob sitim properare volentes vix retinebāt. Peribant aliqui eodem die, nonnulli multis pòst diebus. Tribus igitur mensibus huiuscemodi lues Constantinopoli præualuit, & ab initio quidē pauci, deinde in singulos dies quinque, sæpius etiam decem milia efferebantur, adeo vt plures etiam diuites ministris iam omnibus extinctis, curatorum

Mira pestilentia lues, & dira facies plagarum Dei, in cuius manus vltrices incidere horrendum est.

Curatores atque ministri ægrotantium intoleranda patiuntur.

Luis duratio, morbi grauitatem adauget.

penuria magis, quàm morbo perirent, simúlque insepulti manerent. Quamobrem piissimi principis Iustiniani prouidentia, Theodorus huic curæ delegatur. Is enim respõsionibus imperatoriis præerat, continuo eidem supplicantium preces nuncians: Referendarium Latini hoc munus appellãt. Hic itaque destitutis ope, ac miseræ turbę erogata pecunia auxilium publicè præbuit. Iámque in afflicta ciuitate artes officinæque nullæ videbantur; pluréſque ob metum dimissa pristina viuendi formula nouos mores induerant, religioníque se ac deo dicabant: multi etiam è periculo elapsi, ad pristinam redibant vitam, dei contemptores. Nunc ad institutum prius sermonem reuertar, Cosroes in Assyriis in oppidum Ardabigaram versus Boream ibat. Hinc Romæorum agrum per Persarmenios inuadere cõstituit. Hic magnum Pyreum est, quod Persę deorum maximè venerantur. vbi ignem perpetuum custodiunt Magi, ac alia diligenter sacrificantes, tum vaticinio in rebus maximis vtuntur. Hic est ignis, quem Vestam olim Romani vocabant. Hic missus quidam è Byzantio Cosroi nunciauit, Constantianum & Sergium legatos de concordia statim venturos. Erant enim hi ambo rhetores ac valdè prudentes, Constantianus quidem Illyrius, Sergius ex Edessa ciuitate Mesopotamiæ, quos Cosroes expectans in pace mansit. In itinere autem Constantianum contigit in valetudinem incidere. Tempore deinde post longo pestilentia in Persas demum irruit. Nabedes autem, qui tunc in Persarmeniis præfectus erat, Eudulium Christianorum præsulem iussu imperatoris ad Valerianum Armeniæ præfectum misit, accusatum legatorum tarditatem, ac Romæos omni studio ad pacem hortatum. Is cum fratre ad Armenios veniens Valerianum conuenit, ipséque erga Romæos

Principis est salutem afflicti populi diligenter curare.

Dũ Cosroes aduersariis interitũ molitur, in eũ vindictã Dei tela cõtorquet, & currentem frenat.

Pestilentia enim in Persas tandem irruit.

Horum afflictio aliis solatium parit.

Romæos tanquam Christianos dictitabat se erga eum egregia esse voluntate, ac Cosroi omni diligentia persuasurum, vt quando legati Romæorum in Persidem cum ipso congrediantur, nihil sit ipsis impedimento in pace, quomodo velint, disponenda. Præsul hactenus.

13 PRAESVLIS verò frater clam Valeriano congrediens, Cosroem in magnis esse malis dixit, filium enim tyrannidi asdpirantem, ipsum verò cum toto exercitu pestilentia correptum, quapropter eum pacem expetere. Hæc vbi Valerianus accepit, episcopum statim remisit, legatos promittens breuiter ad Cosroem venturos. Ipse verò sermones, quos audiuerat, ad Iustinianum detulit: quibus imperator statim permotus, ipsi & exercitui in hostilem irrumpere mandauit. Non enim vidit, quod ipsis vllus hostium impedimento foret, iussitque cõgregatos in eodem omnes sic irruptionem in Persarmenios facere. Has literas postquam præfecti legerunt, omnes simul cum sequentibus in Armeniorum loca excurrunt. Iámque Cosroes pauloante Adarbiganos timore pestilentiæ relinquens, in Assyriam cum toto exercitu discessit. Huc autem nondum is venerat morbus. Valerianus quidem apud Theodosiam castra habebat cum suis militibus, cui Narses sese iunxit, Armenios ac Erulos quosdã secũ habẽs. Martinus aũt Orientis præfectus cum Ildigere & Theoctisto in Citharizum arcem perueniens ibidem castra posuit, quòd à Theodosia quatuor iter dierum distat, quò & Petrus non multo post cum Adolio & aliis quibusdam præfectis venit. Toto autem exercitui præfuit Isacius Narsis frater. Philomenes autem & Verus cum Erulis consequentibus ad Chorzianorum loca venerunt, non longe à Martini castris. Iustus autem Iustiniani fratris filius, & Peranius,

Iustinianus occasione arrepta, & Cosrois exercitu ob luem dissipato in Persarmenios irruptionem fieri iubet.

Duces exercitus Iustiniani.

ac Ioannes Niceti filius cum Dominentiolo & Ioanne Phaga apud arcē Phison castrametati sunt, quæ iuxta fines Martyropolis est. Sic igitur Romei præfecti omnes castra locauerunt, neque simul conuenientes, neque in colloquium inter se congredientes, sed tantum per nuncios inuicem de irruptione facienda statuerunt. Petrus igitur aliis inconsultis ex improuiso in hostilem incurrit: quod vbi sequenti die Philomenes & Verus cognouerunt, qui Erulos ducebāt, statim sequuti sunt. Post eos Martinus & Valerianus cum suis. Nam omnes inter se parum distabant, præterquam Iustus cum suis, qui, vti supra narratur, longius habentes castra, postremo & ipsi excurrendo cæteros sequuti sunt, nec tamen coniunctim. Reliqui omnes simul rectà in Dubium proficiscuntur, nihil omnino prædantes, aut aliquid agentes maleficij. Est enim Dubium Persidis regio quum cæteris, tum cœli & aquarum salubritate præstans, à Theodosia octo iter dierum distans, vbi & campi equorum fertilissimi, & vici plurimi, frequentissimi, rebúsque referti bonis, officinæ præterea mercatorésque plures, ex Indis & eis vicinis Iberis, Persarū, Romæorúmque commeatus ferentes. Hic Christianorum episcopus, quem lingua Græca Catholicum vocant, quòd vnus omnibus præsit huius regionis accolis. Hinc igitur prope stadiis centum viginti eunti dextrorsus in regione Romæorum, Dubius, est mons præruptus quidam, & inadcessus, & vicus quidam in loci angustia situs, nomine Anglon: vbi Nabedes postquam hostium irruptionem didicit, cum toto statim exercitu se recipiens, locíque munimento confidens sese inclusit. Vicus autem ad montis radices situs, arcem eiusdem nominis habet in alto & præcipiti loco inexpugnabilem. Nabedes itaque lapidibus & curribus

Non conueniunt neque colloquuntur, sed incautè negligēter & imperitè agunt.

Episcopus Catholicus in Perside.

Persarum exercitus prudenter se gerit.

ribus ingressus ad vicum obturans etiam magis inaccessum hunc reddidit : ante vero fossa vallóque extructo, exercitum hic peditum in domunculis quibusdam veteribus in insidiis collocauit. Ad quatuor itaque millium omnes Persarum copiæ conuenerunt. Et hæc quidem sic se habuere. Romæi verò venientes ad locum iter diei ab Anglone distantem, quendam ex hostibus exploratorem capiunt, quem vbi Nabedes esset, percunctantur. Is hominem ex Anglone cum toto exercitu domum reuertisse dixit: quod Narses audiens, ac graue putans, sociis præfectis moram increpauit. Idem & alij in alios obiurgantes fecerunt, pugnam tantum relicta prorsus prędá spectantes. Mouentes igitur sine disciplina ac ordine, nulla præferentes signa, quæ in similibus certaminibus solent, anteibant; neque item distincti, militibus cum seruis supellectilem ferentibus, commixtis tanquam non ad bellum, sed prædam manifestam confusim ituri. Postquam verò prope Anglonem fuere, exploratores mittunt, qui reuersi renunciant hostes paratam habere aciem. Duces verò re improuisa perterriti, reuerti quidem cum tanto exercitu turpe ac effœminatum putauere: ex instanti itaque necessitate copias omneis in tres acies ordinauerunt, Petrus dextrum cornu habebat, Valerianus sinistrũ, medium verò Martinus, Prope autem hostibus existentibus con stitere, ordinem absque modo & ornatu seruantes. In causa erat loci iniquitas præcipitis, vnde dispositos in pugnam procedere oportebat. Hostes verò sese in breui cogentes, etiam quieti manebant, Romæorum perlustrantes exercitũ, iussique à Nabede pugnã nullo modo incipere, vbi verò ab hoste incœpta esset, acriter se defendere. Primus itaque omnium Narses cum Erulis & Romæis procurrit,

Exploratoris fraude, & ducum nimia credulitate, Iustiniani exercitus sine ordine incedens, in periculum accedit.

Stulte crudelitate intempestiua temeritas accedit.

Præceps deinde & tumultuaria copiarum collocatio.

Contra Persæ maturè sibi consulũt & ex tutis insidijs intrepide aggrediuntur Romæos, qui graui clade accepta temeritatis suæ premiũ reportant.

ac viribus fretus, Persas contra se constitutos conuertit. Fugientes barbari in arcem cursu contendunt. hic in loco angusto coactos suos Narses adhortando pugnæ instat. At barbari statim ex tuguriis, vbi vt supra dixi latebant, exeuntes improuisos Erulos adoriuntur, ac ex eis multis interfectis, Narsem quoque iuxta tempora sauciãt, qui ex isto sic hoste subtractus paulopost decessit, vir quidem fortissimus, & huic bello longe vtilis. Hinc turbatione inter Romæos maxima, vt par est subsequuta, Nabedes omneis copias in hostem simul eduxit, qui in locis iniquis quum multos, tum Erulos potissimè occidebant, quòd hi primum quidem procurrissent, ac inermes pugnarent. Neque enim cassidem, neque thoracem, aut aliquid prorsus muniminis habebant, præterquam scutum ac tritam vilémque vestem, qua succincti in certamen ruũt. Sed ne scutis quidem eorum serui in pugna vtuntur, nisi postquam viri in bello fortes fuere. Et hæc quidem de Erulis. Romæi autem hostes minimè sustinentes certatim omnes fugiunt, neque virtutis memores, neque decoris. Persę autem tam impudentem animaduertentes fugam, insidias potius putauere. Quamobrem per angustias tantum locorum eos persequuti domum reuerterunt, non ausi in aperta planicie pauci contra multos pugnare. At Romæi, præsertim quòd duces hostes continuo retro consequentes esse opinabantur, magis etiam fugiebant, ac nullum remittentes tempus, citatis insuper & flagello & clamore equis currebant, thoracibus reliquáque armatura ab se proiecta, quòd non amplius his opus habere, aut cum inimicis congredi putarent: sed tantũ in equorum pedibus salutem collocantes erant, & vt breuiter dicam, talis extitit fuga, vt nullus fere ex illis equis superuixerit, sed vbi à cursu desistebãt, subitò exanimes

Virtutis enim & decoris obliti turpi fuga sibi consulunt.

Fuga præcipitis & ignominiosissima descriptio.

nimes

nimes concidebant, nec vnquam similis clades in ea parte Romæis extitit. nam qui fugæ defuerunt, partim cæsi, partim capti. Præda quoque tanta fuit armorum, iumentorum, reliquarum rerum, vt Persas diuitiis maximè cumulauerit. Adulius autem, qui in hac reductione apud arcem in Persameniis existens se cōtinebat, lapide à colonis caput appetitus ibidem periit. Iustus cum suis Taraborū oppida pauca excurrendo deprædans, domum & ipse statim reuertit.

Persarum eximia victoria.

14 ANNO insequente Cosroes in Romæorum agrum rursus incurrit, in Mesopotamiā exercitum ducens, quę quidē irruptio nō aduersus Iustinianū Imperatorē, aut aliū quenquā mortalium facta, sed in ipsum deum, quē Christiani colunt: quoniam in prima expeditione, quū Edessam frustra tentasset, domum ilico se recepit, quo tempore magnopere vnà cum Magis turbatus ad suos conuersus ait, Edessenos se omnino sub iugū missurū, ac ciuitatem eam ouibus pascendam redditurum. Nunc verò prope ad eam cum exercitu accedens, quosdam ex Hūnis eum sequentibus ad mœnia ciuitatis misit, quæ sub Hippodromum sunt, nihil aliud maleficij perpetrātes. Oues huc pastores reduxere loci munitioni confidentes, quod is maximè adcliuis esset, neque hosti facilè adeundus speraretur. Barbaris igitur eas rapere conantibus, acriter pastores resistebant. At Persæ simul & Hunni violētius instantes, cum Romæis simul & oppidanis exeūtibus ad manus venerunt. Oues interim raptæ sponte ad pastores rursus reuerterūt. Quidam autē ex Hunnis ante alios pugnans maxime omnium Romæos adfligebat, à quodam verò agricola genu dextrum funda percussus cernuus ilico ex equo cecidit. Pugna verò mane incœpta ad meridiem desiit, in qua vtrique satis habere putantes, disiūcti sunt, Romæi

Ex prospero successu superbus princeps ansam impietatis profitendæ arripit. At Christus oppugnatur quidem, non expugnatur.

Truculentis hostibus imbelles pastores ouium Christus opponit.

Audacissimumque aduersarium manu ignoti agricola (vt olim Goliathum Dauid funda) prosternit.

quidem intra mœnia ſe receperunt, Barbari procul à ciuitate ſtadiis ſeptem palantes omnes in caſtra ſe receperunt. Tunc Coſroes ſiue in ſomniis admonitus, ſiue ex cogitatione quadam quòd bis tētando nequiſſet Edeſſam capere, vnde plurimum ei dedecoris eueniret, multa pecunia ab Edeſſenis accepta, ab eorum obſidione diſcedere decreuit. Itaque ſequenti die Paulus interpres ad mœnia iuſſu regis veniens dixit, Romæos áliquot viros graues ad ſe mitti Coſroem expetere. Hi verò celeriter quatuor delectos claros homines miſerūt, quibus in caſtra Perſarum venientibus Zabarganes mandato regis occurrens minanti ſimilis eos percunctatur, quæ nam ſint eis potiora, an quæ ad pacem, vel bellum faciunt: reſpondentibus illis, ſe pacem potius electuros: ergo Zabarganes ait, emere hanc vobis multa eſt opus pecunia. Illi verò ſe totidem dicunt daturos, quot dederunt, quando Antiocheam capiens ad eos primò venit. Zabarganes autem eos cum riſu remiſit, vt diligētius ſuper eorum ſalute deliberantes ſic deinde reuertātur. Hos Coſroes paulo pòſt iterum vocans repetiit, quot, aut quomodo prius Romæorū oppida cepit, minatur deinde Edeſſenis grauiſſima à Perſis euentura, niſi pecuniam tribuant, quantam intra mœnia poſſederint, Sic denique inde exercitum ſe deductu- rum recepit. Hæc Legati audientes, profeſſi ſunt ſe pacem quidem à Coſroe libenter accepturos, modò quæ liceant eis imperet. *Belli enim finem nulli omnino ante certamen ſatis exploratum eſſe, nec pugnæ periculum in conditionem venire.* Tunc verò iratus Coſroes, iuſſit confeſtim legatos diſcedere. Die autem obſidionis octaua tumulum arte excitare ante vrbem conſtituens, iā exciſa in locis propinquis materia ante mœnia quadrata ſpecie compoſuit, quò miſſilia ex vrbe peruenire non poterant. terram

Crudelis hoſtes pacem vendere nō gratis concedere cogitat.

Sapiens obſeſſorum reſpōſum, Quæ licita imperantur, facienda.

Placido reſponſo ira crudelis accenditur.

quo-

quoque multã qualemcunque arboribus ingerens magnam vim lapidum superiecit, qui non quidẽ alias ædificio apti, sed ad id tantum officium excisi atque elaborati erant: vt autem affatim in altitudinem cresceret, ligna longa in medio terræ & lapidum continuo iniiciens, vinculum quodammodo huic operi adhibebat, vt præ altitudine minime debilitaretur. Petrus autem dux Romæorũ hic cum Martino erat, vt hostes operi intentos prohiberet, Hũnos quos secum habebat his obiecit, qui plures interfecerunt, ac omnium maximè Arges nomine, solus septem & viginti occidit. Ex hostium verò custodibus nullis adhuc exire audẽtibus, donec opus succreuisset, tunc constantissimè oppugnantes Romæi ex mœnibus fundis ac arcubus reiiciebãt. quapropter barbari testudines operimentáque ex hircorum pilis, quę vocant Cilicia, crassitudine atque longitudine quantum satis habentia, suspendebant ex lignis lõgis. quod opus ab igne arcu excusso minimè aut vllis missilibus lædi poterat, sed à testitudine cuncta repulsa prohibebantur: quòd Romæi conspicientes in metum versi, legatos ad Cosroem mittunt, inter quos Stephanus erat medicorum sui temporis princeps, & qui Cabadẽ Perozæ filium quandoque ægrotantem curans, multas ex eo retulit opes. Quúmque in Cosrois conspectum vnà cum aliis venisset, hæc ait; *Regis profectò boni officium, mansuetum esse omnes adfirmant: Nam cædes ac bella facere, ciuitates diripere, agros depopulari, alijs fortè nominibus conuenit, bono autem nequaquam: quanquam Edessenorum ciuitatem ex te malum aliquod pati minimè omnium oportebat. Inde ego prodij, qui nihil futurorum præuidens, te nutriui, ac tuo patri autor extiti, vt te regni successorem constitueret: tibi ego Persarum imperij causa fui, patriæ verò præsentium malorum. Homines namque multa sibi-*

Iusta causa obsessis vires nouas & insuperabiles suppeditat.

Oppugnationis varia rationes, quæ obsessis metum incutiunt, & de placando hoste consilium inire cogunt.

Stephani medici, & Edessenorũ legati ad Cosroem oratio.

ipsis incommoda ob futurorum ignorationem inferunt. Verùm si qua te huiusmodi beneficij memoria subit, nihil quæso mali nobis vlterius irrogato, hanc mihi ad extremū tribuendo mercedem, ex qua tibi maximè rex hoc boni adcedet, vt crudelissimus non videaris. Stephanus hactenus.

Arrogans postulatum Cosrois. Superbus hostis eis fereciter insultat quos irretitos esse imaginatur.

15 Cosroes autem non se professus est prius inde discedere, quàm Petrus & Peranius ei tradantur, quòd paterni serui existentes ausi sint contra ipsum arma capere. Quòd si hoc facere Romęis nō placet, alterū è duobus est eligere necesse, vel aureorum quinquaginta millia dare, vel quosdā in ciuitatem recipere, qui pecuniam vestigantes omne aurum quoque & argentum ad eum referant, reliquorum verò dominos esse permittant. Hæc Cosroes magna est loquutus adrogantia, vt qui paruo labore Edessam se capere speraret. Legati quòd ab eo imperata nullo modo se facere posse viderent, anxij perturbatique in ciuitatem reuerterūt. Postquam verò intra mœnia constituti regis mandata retulere, tumultu ac luctu plena ciuitas fuit. Turrem attamen in magnam erectam celsitudinem multóque studio procedentem animaduertentes, cæteris priuati remediis rursus legatos mittunt: qui postquàm in castra fuere, eadem atque prius oratum venire se dixerunt: sed ne verbo quidem à rege dignati, quin multa contumelia inde abeuntes in ciuitatem redierunt. Igitur Romæi quibus possent viribus sese tueri decreuerunt, ac ante omnia muri partem qui tumulo opponebatur alio adaugere contendunt ædificio, vt Persarum operi supereminеat. Iamque ad finem ventum erat, quum Martinum rursus hortantur, vt de pace, quo modo ei videatur, transigat. Is propè ad hostium castra accedens cum quibusdam Persarum præfectis in colloquium venit. Hi verò Martinum pluribus

Noua legatio repulsa. Et sane imprudenter se gerere vidētur qui principem inexorabilem, & nimia prosperitate elatum, submissis verbis se flectere posse cogitant.

bus diebus sermonibus distraxere, pacem velle simulantes, donec opus in castris absoluerent. Dixerunt enim, se quidem ad concordiam paratos, attamen Imperatorem nullo modo eam velle se existimare. Nam & Belisarius, qui Martinum & potentia & dignitate præcedit, quum Cosroem ex agro Romano exercitũ deducere persuasit, spe legatorum venientium huius rei gratia, nihil tamen eorum quæ promiserat præstitit, fassus se Iustiniani voluntatem extorquere non posse. Interea Romæi fecerunt fossam in ciuitate, quæ aditu subterraneo vsque ad tumuli ab hostibus extructi fundamentum medium penetraret, vbi igne succenso ædificiũ eruerent, itaque strepitũ fodientiũ hostes sentientes, & ipsi superius incipientes, ex vtraque parte medij fodiebant, vt Romęos in opere deprehenderent. Quod illi cognoscentes abstinuerunt, terram in locũ vacuũ ingerẽtes: è summo autẽ tumulo inferius quod prope murũ erat, ligna & lapides ac terram infercientes habitationis specie extruebant, arborum quoque facile combustarũ siccos truncos huc aggerando, oleo insuper cedrino infarto & sulphure & bitumine multo: nam hæc in munitione habebant. Persarum verò præfecti interea Martino qualia mihi suprà paulò narrantur dixere, vt sermonem de pace specie monstrarent. Postquam verò collis ab eis iam absolutus est, ac mœnibus ciuitatis propinquans in sublime erectus apparuit; Martinum remiserunt, manifesto cõcordiam negantes. At Romęi statim arborum illarum truncos incendunt, quos ad hoc præparauerant. Igne autem partem tumuli quandam conburente, nec per totum diffundi valente, quum ligna priora consumerentur, alia deinceps in fossam iniiciebant, nullum intermittentes tempus. Iámque ignis tumulum omnem absumentis fumus quidam no-

Obsessi aduersus oppugnantium fraudulentas moras prudenter sese tuētur.

Edessenorũ strategema: Cadunt crudeles in foueam quam alijs foderunt.

cte supra tumulum passim apparebat. Romæi autem nondum volentes à Persis rem sentiri hæc cõmenti sunt. Parua vasa, igne carbonibúsque implentes, hæc & ignifera missilia aggeris per totum tumulum frequentia miscuerunt, quæ Persæ, qui custodiæ hic præerant, cum omni studio circumeuntes extinguebant, & ex ipso procedi fumum existimabant. Malo verò gliscente barbari clamauere: Romæi verò eos ex mœnibus ferientes multos interfecerunt. Huc & Cosroes circa Solis exortum venit, magna exercitus parte consequente, atque in aggerem ascendens primus hic malum deprehendit. subtus enim fumi causam esse monstrauit, non ex his, quæ ab hoste iaculabantur, cõtinuóque omnem exercitum clamare iussit. Tunc Romæi confidentes, verbis eos contumeliosis incessebant: barbarorum verò hi quidem terram, alij aquam quà maximè ignis apparebat iniicientes, malum vincere sperabant: verùm nihil agebant. qua enim in parte terra iniecta erat, fumus quidem (vt par est). eprimebatur; ex altera verò parte paulo post multo magis ex igne alibi fortius erumpente exibat. Aqua item in qua parte proiiciebatur, maiorem sulphuri ac bitumini vim addebat. Ex quo ignis vlterius procedendi causa erant, nec intus aquæ tantùm, quantum ignis præualebat, effundere poterant. Fumus itaque circa diei serum tantus est factus, vt & Carenis & aliis ibidem accolis manifestus esset. Persis itaque ac Romæis pluribus supra tumulum ascendentibus, pugna hîc orta, vicerunt Romæi, & flamma in tumulo clare omnibus apparuit. Persæ autem hoc ópere dimisso, sexta pòst hæc die satis ante lucem partem murorum clam inuadunt. Romæis alto somno dormiẽtibus, scalis clam appositis ascendunt. Quidam autem rusticus solus expergefactus, tumultu clamoréque

Sentit Dei manum superbus, nec sapit.

Ars deluditur arte, & ignis validior ereptio imbelles conatus Persarum superat.

Variè victi Persæ.

Vnius rustici clamore multos Deus excitat, multos repellit. Ita ridet hominum audaciam.

réque multo Romæos excitat: hinc orta pugna, Persæ victi statim se in castra receperunt, scalis ibidem relictis, quas Romęi intus traxere. Cosroes autem circa mediam noctem, bonā exercitus partem portam Magnam vocatam expugnatum misit, quibus Romæi occurrentes, nō milites solùm, sed & rustici, & ex populo quidam, pugna superiores barbaros in fugam verterunt.

Legationis prætextu feroces hostes aliquid audent, vt crudelibus votis tandem satisfacere possint.

16 Adhvc Persis fugiētibus, Paulus interpres à Cosroe veniēs in medios Romæos nūciauit, Recimerium de pace legatū è Byzantio iamiā venire. Sic vtriq; dissoluti. Iamque quibusdā antea diebus Recimerius in castra barbarorum venit, sed hoc Romæis minimè retulerunt Persæ, expectātes videlicet in mœnibus insidias, vt si quidem voti compotes essent, minimè in fœdera venirent: victi autem, sicuti contigit, ad ea prouocantibus Romanis facile accederent. Postquā verò Recimerius prope ad portas fuit, Persæ ad Cosroem statim mitti petierunt aliquos, quibus cum de pace transigeret. Romęi verò tribus pòst diebus se missuros legatos dixerunt, quòd Martinus eorum dux male circa valetudinem haberet. Cosroes autem non sanum esse responsum suspicans, ad prælium se adcinxit, magnámque laterū vim supra tumulum iniici iussit. Duobus verò pòst diebus cū toto exercitu mœnia expugnaturus accessit, in qualibet porta partem exercitus cum præfectis collocans, cunctáque hoc modo mœnia circundans, scalas & machinas eis adhibuit, retro verò Saracenos cunctos cum Persis quibusdam locauit, non vt in muros incurrerent, sed vt capta ciuitate fugientes caperent. Tali quidem ordine Cosroes exercitū disposuit. Pugna autem manè incipiente, ab initio quidem Persarum res superior fuit, vt qui multi aduersus paucos pugnarent, quoniā plures Romęorū

At malum consilium fit ipsis cōsultoribus pessimum.

impræmeditati nihil adhuc senserant: procedente autem prælio, turbatione ac tumultu plena ciuitas fuit, & iam omnes cum ipsis coniugibus & paruis filiis in mœnia conscenderunt: qui autem in ætate fuere, hostibus acriter resistebant. Sed & rustici multi aduersus barbaros facinora multa præclara ostenderunt. Filij autem & fœminæ cum senibus lapides pugnantibus suggerebant, aliáque ministrabant: quidam verò & lebetas oleo calefacto plenos in hostes de mœnibus iaciebant. Iámque Persæ pugnam detrectantes arma abiiciebant, regíque in conspectu venientes non oppugnatione vlterius tendere posse dictitabant. Ex quo in iram Cosroes conuersus, minitando intentandóque omneis in hostes iterum reduxit, qui clamore multo turres scalásque & alias machinas mœnibus adhibuerunt, vt ciuitatem euestigio euerterent. Romæis verò cōfertim ac viribus totis defendentibus, barbari in fugam vertuntur, discedentémque Cosroem Romæi exsibilauere, ad mœnia oppugnanda prouocantes. Solus autem Azarethes circa portas Soënas vocatas cum sequentibus pugnauit: vbi Tripugiam vocant locum, vnde Romæorū fortissimi milites ad certamen extra discesserant. Itaque partem pro mœnibus, quam Protichisma vocant, Persæ omni conatu aggredientes fortissimè defendentibus instabant, donec ipsis Peranius cum multis militibus & Edessenis quibusdam in pugna victor adequitauit, & manè murum oppugnare incipiens, in seram noctem desiit. Vtrique igitur eam noctem inquietè manserunt, Persæ quidem circa vallum sibi ipsis timentes, Romæi verò lapides in turribus collocātes, & alia in munitione præparātes, præparabantur; die postera pugnaturi cum hostibus, ad mœnia irrumpentibus. Sequenti igitur die nullus barbarorum ad mœnia venit.

Necessitate vrgēte, præsertim si Dei oculus præluceat, mulieres paruuli, senes, rustici, imbelles tur ba strenuam operam nauant.

Superbiæ merces exsibilatio.

Peranius fortis & bonus præfectus.

Obsessorum vigilantia.

Per-

Perendie verò pars exercitus Cosroe adhortante portas Barlai vocatas inuaserũt, occurrentibus verò Romæis victi sunt in prælio, breuitérque in castra reuerterunt. Tunc verò Paulus Persarum interpres ad mœnia accedens, Martinum vocabat, vt ad concordiam ineundam veniret, quod & ille fecit, ac quinquaginta millia ab Edessenis Cosroes recipiens fœdera conscripsit, seque deinceps Romæos non amplius violaturum promisit, ad extremum vallo munitionibúsque incensis cum toto exercitu domum reuertit. Sub idem tempus Romæorum duo duces periere, Iustus Iustiniani Imperatoris fratris filius, & Peranius Iberus: alter morbo, Peranius verò ex equo in venatione collapsus: quorum loco imperator ipse totidem surrogauit, Marcellum fratris filium puberem, & Constãtianum, qui paulo post vnà cum Sergio legatus ad Cosroem de concordia missus est. Hi apud Assyrios eum conuenerunt, vbi ciuitates duæ maximæ sunt Seleucia & Ctesiphon Macedonum ædificia, qui post Alexandrum Philippi Persis & his vicinis gentib. imperauerũt: quas Tigris fluuius distermi nat, nulla alia in medio existẽte regione. Hic regem offendentes rogauere, vt oppida quæ in Lazis sunt, Romanis redderentur; ac pacis fœdera confirmaret. Cosroes autem non facilem dicebat inter se fore concordiam, nisi aliquod prius induciarum tempus statuissent, per quas vltro citróque colloquentes ac conuersantes securius de pace perpetua statuerent. Ad has igitur obtinendas inducias pecuniam Romæos tribuere oportere, præterea quẽdam mittere nomine Tribunum, cum quo certo tempore rem transigat. Erat enim hic medicus, qui eum à morbo graui liberauerat, ex quo amicus ei atque gratissimus erat. Hæc vbi Iustinianus audiuit, & Tribunũ & pecuniam statim misit vsque

Edesseni obsidione liberantur.

Pios & strenuos Deus adiuuat.

Legati principis ad Persas.

Inducias statui petit Cosroes.

Tribunus medicus.

ad milia viginti: sic inter eos induti ę in annos quin que constitutę, Iustiniani Imperij anno XIX. Paulò post Aretas & Alamandarus Saracenorum duces bellum inter se tantum decernunt, sine Persarum aut Romæorum auxiliis. Alamandarus quidem vnum Aretæ filium equos pascentem excursione capiens Veneri statim consecrauit, & ex eo cognitum Persis res Romæorum Aretam vẽdidisse. Post hæc cũ toto exercitu ambo ad pugnã venerunt, in qua superior Aretas hostes conuertit, multósque occidit, paulóque post idem duos Alamandari filios persecutus capere non potuit. Et res quidem Saracenorum sic se habuere. Cosroes deinde constituens Isdigunnam legatum Byzantium ad Imperatorem mittere, Persas quingentos electos viros cum eo ire iussit, quibus mandauit, apud Daram vrbem adesse, ac in domib. diuertere multis, noctéque sopitis omnibus portas aperiant, ac reliquum admittant exercitum. Nisibis quoque prefecto mandauerat, vt copias clam præsto paratas haberet. Sic Cosroes paruo labore Romæos omneis interficere, ac vrbem eam capere sperabat. Sed vir quidam Romæus, qui paulo ante ad Persas transfugit, facinus animaduertẽs, Georgio rem aperuit, huius tunc vrbis præfecto, cuius suprà memini, veluti Persis suadentis in arce Sisauranorum obsessis sese Romæis dedere. Georgius huic legato in Romęorum atque Persarũ finibus obuiam procedens, ait eum non more legati venire, nec tot numero Persas in ciuitate Romæorum recipi fas esse. Isdigunnas indignanti similis fremebat, veluti legatus ad Romæos, probro super his ab eo lacessitus: Georgius autem eius iram minimè curans, seruare ciuitatem maluit. quapropter eum cum viginti tantùm in vrbem recipit. Hac igitur spe legationis barbarus excidens Byzantium venit, vxoremq; ac filios

Areta ac Alamãdari bellum.

Causa belli.

Cosroes Daram fraude capere nititur. Irrequieti animi effigies.

Momento humana cõsilia euertuntur.

Coruus hiãs eluditur.

Legatio Persica.

filios duos secum ducens, honestandę magis legationis gratia. Vbi autem in Iustiniani conspectum venit, dona ei regia cum litteris tantùm tradidit, per quas ille certior & solùm fieri petebat, an valeret Imperator. eum tanto excepit honore, quanto nullius vnquam alterius meminimus, vt quando secum epularetur, Bradunam interpretem, qui eum sequebatur etiam mensæ adhiberet, quod nunquã prius consuetum. Non enim interpretem, quanquam nullo magistratu inferiorem, simul cum Imperatore epulari fas esse omnes norunt. Sed & ornatiorem lõnge muneribus legatum, quamuis nulla de causa venerit, remisit; lõge vberioribus quàm ipse acceperit, aut quàm sumptus itineris fuerit. Hunc igitur finem Cosrois apud Daras insidiæ habuerunt.

Iustiniani munificentia.

Interpres adhibitus Imperat. mensa.

Molitiones in regione Lazorum.

17 IN Lazorum autem regionem materię multum excisę nauium fabricationem misit, nulli communicans, cur eas factitaret, sed verbo quidem se machinas in Petræ mœnium defensionem parare monstrando. Deinde Persarum fortissimos trecentos eligens simul cum Phabrizo duce, cuius nuper memini, in Lazicem misit. materia interim forte quadam fulmine icta omnis in cinerem conuersa est. Phabrizus eò cum his veniens, fecit vt ea, quæ à Cosroe mandata Gubazi fuere, perficerẽtur. Erat enim Colchis vir nobilis Pharsases Persis fidissimus visus, quem Gubazes priuata inimicitia maximè insectabatur: quapropter vt minimè confidens, in regis conspectum venire verebatur. Quod vbi Phabrizus nouit Pharsasem adcersiuit, ac ei omne consilium communicãs, hominem percunctatur, vnde primùm res aggredienda esset. Visum igitur eis de consilij sententia deliberantibus Phabrizum quidẽ apud Petram ciuitatem esse, atque huc Gubazem vocare, vt nunciet, quæ

Superbia Cosrois fulmine percussa.

Inter aulicos simultates & alia mala artes vigent.

regi circa ea, quæ ad Lazos faciunt, videantur. Verùm Pharsafes clam Gubazæ rem gestam significauit. quapropter Gubazes ad Phabrizum nequaquam venit, ex quo palam ad defectionem spectabat. Phabrizus autem aliis Persis apud Petram cum toto exercitu esse mandauit, & quæ facerent ad expugnationem, diligentissime præpararent. Ipse vero cum eisdem trecentis sine effectu domum reuertit. Gubazes autem ad Iustinianum rem omnem deferens, ante omnia petiit, vt Lazis præteritorum veniam daret, deinde spõte se a Persarum seruitute eximere volentes, quando non soli possent, exercitu suo iuuaret. Hæc postquam Imperator audiuit, animo lætatus viros septingentos cum Dasisthæo duce, ac Zanos mille auxilio Lazis misit, qui in Colchidem peruenientes, simul Lazis & Gubazi militantes ad obsidionem Petræ constiterunt. Persis autem fortissime ex mœnibus resistentibus, obsidionis tempus diu prorogatum, quòd cibariorum satis in munitionibus intus haberent. Cosroes his turbatus, exercitum quam magnum equitum ac peditum subsidio misit cũ duce Marmeroe. quod Gubazes vbi didicit, cum Dasisthæo de cummuni sententia hæc constituit. Boas fluuius extra Zanorum fines exit in Armeniis, qui circa Pharangium habitant, ac primum dextrorsus vt plurimum fluit, breuis quoque vadis, nullóque labore omnibus permeabilis existit, vsque ad locum, vbi dextrorsus quidem Iberorum sunt fines, contra verò definit mons Caucasus. Hic gentes quum aliæ multæ, tum Alani ac Abasgi habitant, Christiani quidem, & iam dudum Romęorum amici. Insuper Zechi, & post eos Hunni, qui & Saberi nominantur. Deinde fluuius hic vsque ad Caucasi & Iberiæ fines peruenit. Hinc verò superuenientibus aliorũ fluminum aquis maior

Gubazes ab insidiis elapsus insidiatori facessit negotium.

Romæos in Lazorum regionẽ attrahit.

Auxilium à Cosroe missum delere studet.

Exequendi huius consilij rationem.

Topographia historia pars.

ior longè apparet, mutatóque nomine Phasis incipit appellari, qui nauium capax factus vsque in Euxinum deducitur, vbi eius ostia sunt: atque ibidem vtrinque Lazorum conspicitur terra, sed à fluuij sinistra diei tantùm vnius iter expedito fines habet, regio sanè hominib. deserta. prope hanc habitant Romæi Pontici vocati. In hac igitur Lazicæ parte inhabitata Iustinianus meo tempore Petram ciuitatem ædificauit, vbi Ioannes Zibus monopolium constituens, vti mihi suprà narratur, causa fuit Lazorum defectionis. E Petra igitur eunti recta ad austrum Romæorum montes conspiciuntur, oppidáque hominibus frequentata, Rhizeum vocatum, & Athenæ, & alia nonnulla, vsque ad Trapezuntios. Itaque Lazice quum esset incustodita, facile ad Persas vnà cum Petra peruenit. Nũc autem Gubazes sciens Persarum aduentum, Dasisthæo mandauit, mitti aliquos, qui fauces extra Phasim existentes custodirent, nec interim obsidionem relinquere, donec deuictis Persis vrbem capiat. Ipse verò cum toto exercitu Colchorum ad extrema Lazicæ venit, vt hic fauces præsidio teneret, ac paulo ante Alanos ac Saberos in societatem adsciuerat, ac xxx. milia se daturum Imperatoris nomine promiserat, vt Lazorum regionem custodirent, simúlque Iberiam ita vacuam redderent hominibus, vt aditus inde Persis in futurum non esset. Gubazes itaque his conditionib. Imperatori relatis eum orauit, vt Lazis hæc pecunia mitteretur, vt miseri de vita laborantes seruarentur. Insuper & sibimet stipendium decem annorum deberi dicebat, postquam in Silentiariorum numero in palatio cooptatus nihil inde tulit. Iustinianus verò eius postulatis facile annuit, superueniente tamen negocio quodam, insequente tempore pecuniam non misit. Gubazes itaque hæc egit. Dasisthæus autem, vt iuue-

Petra oppidum, Iustiniani opus.

Fauces custodita belli euentum facilem & felicem reddunt.

Gubazi postulatu annuit sapiens princeps.

nis admodum, minimeq; huic bello Persico aptus, studio ac diligentia in rebus nequaquam fretus cétum ad fauces misit, quibus ipse adesse in tanto periculo neglexit, sed ad Petræ obsidionem remanens nihil egit, quanquam paucis existentibus inimicis: ab initio enim non plusquam mille & quingenti erant a Romæis & Lazis per longum tempus apud mœnia oppugnati, vulnerati autem & virtute maxima, quam vnquam viderimus, durantes plurimi periere, ad paucósque demum redacti sunt. Persę igitur in desperationem atque anxietatem venientes quieuerunt. Romæi autem circa muros fossam in breui loco fecerunt, vt murus hic rueret: verùm adeò propinquæ huic domus erant, vt pro mœnibus hosti essent: quod Romæos nihil commouit, magnopere sperantes, quòd si alibi foderēt, facile se potituros. Quamobrem Dasisthęus de his omnib. Imperatorem certiorem fecit, ac interim præmia victoriæ militibus proposuit, planè significans, quæ per ipsum munera Imperator fortibus daturus esset. Persæ igitur Romæis & Zanis acriter oppugnantib. præter opinionem acriter resistebant, quanquam pauci admodum relicti. Postquam autem Romęi nihil agebant, rursus ad fodiēdum conuersi, adeóque operę subtus processere, vt murorum fundamenta præterierint. Quod si Dasisthæus statim ipsis fundamentis ignem subiicere voluisset, existimo profecto facile ciuitatem cepisset: nunc verò ab Imperatore responsum expectans, morando tempúsque terendo supersedit. Et hæc quidem in Romæorum exercitu sic se habuere. Mermeroes autem cum toto Persarum exercitu in Iberiæ fines processit, Phasim fluuium dextrorsus habens, per loca Lazicæ ire nullatenus volebat, ne quid ex ea parte esset impedimento. Erant enim in ciuitate viri quinquaginta voluntarij, atque electi, Im-

Moras nectens & nimium cunctando, sibi tādem suisque creat damnum & opprobrium.

Mermerois Persæ prouidentia tuta.

cti,Imperatorem Iuſtinianum Callinicum clamantes,quib.prçerat Ioannes Thomç filius,vir Armenius,cognomento Guzes.Hic enim Thomas multas arces apud Lazos iuſſu Imperatoris ædificacauit, exercitúmque illic rexit. Ioannes igitur ad manus cum Perſis veniens, vulneratúſque ſtatim cum ſequentibus in caſtra reuertit, poſtquam nullus ex Romæorum exercitu alter alteri auxilio venit.

18 VIR autem Perſa Miranes nomine, qui Petræ præſidio præerat,ciuitati timens, Perſis omnibus mandauit diligentiſſimè cuſtodiã habere. Ipſe autẽ ad Daſiſthæũ palpatorios ac deceptorios habuit ſermones, nulla tamen ratione in concordiam veniens.* Perſarũ pluſquam mille ceciderunt,Romæi iam turba irruente reiecti, in montium illorũ cacumina curſu ſe recipiendo ſeruati ſunt. Hoc Daſiſthęus diſcens,ſtatim obſidionem ſoluit,nihilque exercitui dicens, Phaſim fluuium primus traiecit, reliqui confertim Romæi ſubſecuti ſua omnes apud caſtra relinquendo.Perſæ autem hęc animaduertentes & portas aperuerunt, & exeũtes ad hoſtium tabernacula caſtra euertebant. Zani verò minimę Daſiſthæum ſecuti, hic clamore ſublato,ſe curſu in hoſtes conuertentes, paruo labore multos interfecerunt: Perſæ intra mœnia rurſus fugerunt. At Zani, vbi caſtra Romanorum ſpoliauere, rectà Rhizæum, deinde Athenas venientes, per Trapezuntios poſtremò domum reuerterunt. Mermeroes autem, ac Perſarum exercitus huc die nona poſt Daſiſthæi diſceſſum venerunt, vbi & Perſarum præſidio relictos ſaucios quidem cccl. integros ac incolumes cl.inuenerunt,reliqui omnes interiere: quorum corpora extra mœnia nullatenus eiecerunt, ſed tetrò intus laceſſiti odore præter opinionem tolerauerunt,vt nullã hoſtib. obſidendi

Daſiſthæus ab hoſte deceptus turpi fuga officiũ deſerit.

* Hic verba nõnulla in Græco exemplari deficere vidẽtur.

Caſtris ſpoliatur.

Obſeſſi autem ſubleuantur.

Eorundem fortitudo,& ſtrategema.

promptitudinem fœtore auersis præberent. Quod Mermeroes animaduertens, simúlque increpans, ac lachrymans, dignam Romæorum rempub. dicebat esse, qui ad hoc debilitatis venerint, vt centum & viginti Persas sine mœnibus, nulla arte aut vi capere potuissent, protinúsque murorum partẽ, quæ corruit, exædificari magna diligentia iussit. Vbi verò neque calcem in promptu, neque aliquid aliud ædificio aptum paratum habebant, hęc commenti sunt. Culleos lineos, in quibus Persæ necessaria in Colchidem ferunt, arena repletos in lapidũ loco posuere, quæ hic simul congesta pro muro fuerunt: deinde è fortissimis tria milia ibidem præsidio dimisit, quibus non multi temporis cibaria reliquit, simul & curã ædificandi mandauit, ipse cum reliquo exercitu retrò adequitauit. Gubases inter hæc discens, quæ Romæis & apud Petram, & apud fauces contigerunt, alteras ipse apud Phasidem fauces minimè propterea reliquit, vbi totius spei summa erat, pro comperto habens, quod quanquam Persæ Romæos extra fluuium violent, nullo modo Lazorum regiam, neque Petræ ciuitati, nisi flumen transissent, nocituri erãt, nec eos vllum transeundi modum deficientibus etiam nauibus habere. Nam fluuius is si vsquã alter maximè profundus, latitudine magna, impetu quoque tanto, vt in mare prorumpens longe distinctus feratur, nusquam cæteris maris aquis commixtus, vt ex ea pura bibendi nautis in medio pelago sit facultas. Intra fluuium vbique præsidium habent Lazi, ne nauibus hostilibus locum traiiciendi ac in terram adplicandi tribuant. Imperator autẽ Iustinianus Sabirorũ genti pecuniã ex fœdere pactam misit paulo ante alium quoque exercitum magnum in Lazos misit, qui nondum huc venerunt, cui præfuit Rhecitangus, homo Thrax genere, prudentiáque & rei militaris

Romæorum ignauia turpiss.

Aliud obsessorum strategema.

Gubasis in proposito cõstantia.

Fluuiorum situs, res maximi in bellis mométi.

Prudentia principis ad omnia intenti.

militaris disciplina insignis. Et hæc quidem sic se habuere. Mermeroes interea in montibus, quò confugerat, vti mihi suprà narratur, existens; Petram inde ad victum necessariis munire studebat, quum non satis habere cibariorum custodes, qui ad tria millia relicti erant, animaduerteret: sed quæ in promptu erant, vix ad sumptum exercitui suo satis erant non minus quàm xxx. millium existenti, & ex eo nihil quod referret Petram mittere posse existimabat. Putauit itaque eis potius fore, partem exercitus magnam è Colchide discedere, paucósque hîc remanere, qui commodius ad Petræ præsidium quæ opportuna forent importare valerent. Quamobrem Romæi & Lazi hostes mille inuadentes, quorum nullus diffugere valuit, partim cędunt, partim capiunt, quíque circa Gubazen & Dasisthæum, & numerum Persarum exercitus, & viæ longitudinem discere potuere, & in quo loco res ipsorum essent. Mouentes igitur cum toto exercitu, aduersus eos profecti sunt numero xiiij. millia, vt in recensendis nocte militibus in stationibus apparuit. Persæ igitur, quum nihil obuium in toto, quàm longum, itinere habuissent, nihil hostile cogitantes, simúlque fluuium minimè permeabilem esse putantes, alto somno dormiuerunt. Romæi autem & Lazi ante lucem ex improuiso irruentes, partim dormientes, partim semisomnes in lectis iacentes offenderunt: quapropter ipsorum nulli vires adesse contigit, sed plurimi deprehensi ac interfecti sunt, partim capti, inter quos vnus fuit præfectus, pauci admodum in tenebris sequentes incolumes euasere. Romæi itaque & Lazi hostium castra inuadentes, multas inde opes sunt adsecuti, & arma, & iumenta, eósque longè insectando ad Iberiam vsque peruenere, hîc & aliis occurrentes Persis plurimos interfecere. Sic è Lazice Persæ omni-

Mermeroïs strenui ducis vigilantia.

Persarum clades. Stultissimum est in bello nihil hostile aliquoties cogitare & dum hostis imminet somno indulgere.

Clade affecti Persæ socios obsessos maximo damno afficiunt.

no discesserunt. Romæi autem itémque Lazi quũ alia vsui opportuna, tum farinæ plurimum hîc inuenientes omnia cremauerunt quæ ex Iberia barbari importauere, vt Petram inferrent, ac Lazorum plures in faucibus reliquerunt, vt non amplius huc vsui necessaria Persæ importare valeant, cúmque præda omni ac captiuis reuerterunt anno quarto expeditionis in Persas, Iustiniani verò imperij tertio & vicesimo. Ioannes autem Cappadox anno superiore ab imperatore reuocatus est, quo tempore finis item vitæ Theodoræ Augustæ aduenit: qui Ioannes ob suspicionem magistratu deiectus, sacerdotium sumere compulsus est, quanquam in eo statu in phrenesim quandoque atque opinionem consequendi imperij venit. *Quærit enim dæmon ambitioni homines deditos summorum honorum spe deludere, qui præsertim constanti natura seu proposito non sunt*: quod Ioanni accidit, cui mira ac vana soliti prædicere homines, quum alia, tum futurum, vt is quandoque Augusti habitum indueret, quod fortasse fatum in hoc verum apparuit, quod quidam sacerdos nomine Augustus Byzantij Thesauri Sophiæ templi custos propè aderat, quando Ioannes sacerdotis habitum induit, fortéque suum cæteris tunc deficientibus commodauit.

Ioannis Cappadocis ambitio.

Ambitiosorum magister.

PROCO-

PROCOPII DE BELLO VANDILICO LIBER I.

BREVIARIUM.

1 *Antequam belli Vandilici narrationem aggrediatur Procopius, quædam de situ Constantinopoleos, & imperij Romani, tum Orientalis tum Occidentalis magnitudine præfatur.*

2 *Quàm varij hostes, imperante Honorio, Occidentis imperium armis inuaserint. Ex his Visigothi, duce Alaricho, Romam infestant, in quos Honorius inexspectato successu fertur.*

3 *Vandili in Francos & Hispanos irruunt, & propter simultates inter Aetium & Bonifacium imperij Occidentalis sub Valentiniano* III. *duces primarios exortas, à Bonifacio vocati trajiciunt in Africam, deinde Bonifacium ipsum nimis sero facti pœnitentem, & prælio fusum fugatúmque Hippone obsident.*

4 *Africa potiuntur Vandili. Horum dux Gizerichus clementer agit cum captiuo Marciano, qui postea factus imperator Vandilis idem beneficium refert. Pax inter Valentinianum & Gizerichum. Maximi dolis Aetius primùm, deinde Valentinianus interficitur.*

5 *Eudoxiæ Valentiniani viduæ, quam Maximus, vt & imperium, rapuerat, legatio ad Gizerichum, qui Romam capit & spoliat, Maximo lapidibus obruto. Gizerichus in Africa munitiones omnes abolet, tribunos*

militares locis disponit opportunis, & excursionibus variis imperij Occidentalis prouincias atque ciuitates multas fatigat.

6 Leonis imperatoris aduersus Vandilos conatus. Variæ in Occidentis imperio & cruentæ rerum vicißitudines. Gizerichi versutum consilium, vt nouo suo regno consuleret.

7 Maiorini imperatoris sollertia in explorandis Gizerichi rebus. Basilisci in Orientis imperio tyrannis & horrendus exitus.

8 Gizerichi testamentum, excessus, successores vsque ad Trasamundum, quartum Vandilorum regem. Cabaonis Tripolitani præfecti aduersus Vandilos consilium.

9 Hilderichus Trasamundi successor cum Iustiniano imperatore amicitiæ fœdus init. Gilimer Vandilorum princeps Hilderichum solio deturbat, & Iustiniani querelas cōtemnit: inde contra Vandilos belli initium.

10 Indignatio vulgi ob nouum bellum, & Ioannis pratoris præfecti in eam rem oratio ad Iustinianum, quem Episcopus quidem in proposito confirmat.

11 Prudentius & Godas belli duces præstantißimi deficiunt à Gilimere. Iustiniani expeditio, duces, & claßis ingens Belisarij è Germania oriundi hoc bello potest[illegible].

12 Belisarius ad bellum Vandilicum cum vxore & Procopio itineris comite soluit. Procopij mirum somnium. Hunnorum in Belisarij classe seditio, ducis autoritate sopita.

13 Ioannis pratorio præfecti auaritiâ milites morbis affliguntur. Belisarij & Procopij sollertia sarcitur damnum, & tandem Belisarius in Africam adpellit.

14 De belli gerendi ratione consilium habitum, in quo Archelai & Belisarij sententiæ describuntur.

15 Militibus in terram expositis; & vallo munitis egregia oratione Belisarius suos ad disciplinæ militaris & modestiæ

ſtiæ amorem ſapienter hortatur. Syllecti deditio. Iuſtiniani ad Vandilos epiſtolam Gilimer aſtutè ſupprimit.

16 *Beliſarij prudentia, abſtinentia & aliæ virtutes, iter ad victoriam aperientes. Crudele Gilimeris conſilium & facinus.*

17 *Ammatæ Vandili ducis præceps conatus & exitium. Hunnorum in prœliis mos. Beliſarij ad ſuos concio, qua victoriam ſibi pollicetur.*

18 *Romæorum & Vandilorum prælium. Fugiunt Romæi, Gilimer autem paratam victoriam negligit. Beliſarius ſiſtit ſuos fugientes, & Vandilos ex improuiſo adortus conijcit in fugam.*

19 *Occaſione prudenter accepta, Carthaginem regni caput petit & ſine ſanguine ſibi ſubijcit Beliſarius, captiuis paulò ante callida quadam ratione à crudeli cuſtode ſuo liberatis. Beliſarij in Carthaginenſes humanitas, in Calonymum prædonem iuſtitia, & in militibus regendis fortitudo.*

20 *De regni Vandilici in Africa inclinatione varia mirandáque præſagia.*

21 *Gilimer in capita Romæorum nequicquam coniurat. Diogenis equitis haſtati virtus. Beliſarius Carthaginem munit. Zazonis ad fratrem Gilimerum de proſpero aduerſum Godam ſucceſſu litera. Legati Gilimeris à Beliſario capti, mirantur rerum Africanarum mutationem.*

22 *Res in Africa conſtituit Beliſarius. Gilimer Zazonem reuocat. Vandilorum luctus & deſperatio.*

Imperij Orientalis post Theodosij obitum magnitudo, & Constantinopoleos dignitas luctuosiorem efficiunt vtriusque vastationem.

IVSTINIANVS peracto Persarum bello Vādalicum cœpit. Decedenti Theodosio viro imprimis iusto duo filij succeßere, Arcadius natu maior, qui Orientis, & Honorius qui Occidentis imperium tenuere. Sic enim diuisum iam dudum a Constantino eiúsque filiis, qui eò rem traduxit, vrbémque ante omneis longe clarißimam constituit, & ab eo nominari voluit. Ambit enim Oceanus terram, siue vniuersam, seu magna ex parte: nam in geminam eam diducens continentem, hoc mediterraneum efficit, quod a Gadibus incipiens, in ipsam paludem Mæotidem definit. Harum igitur continentium altera quidem dextrorsus in paludem nauiganti Asia vocatur, ad Gadeis vero ac alteram Herculis columnam Septensem ponunt arcem, ob septem apparentes in eo loco mōtes. Huic aduersa tellus Europa dicitur. Fretum vero inter vtranque stadiis lxxxiiij. est. Ambæ itaque vsque in Hellespontum æquoribus diducuntur: conueniunt rursus circa Sestū & Abydū, iterúmque apud Byzantium & Chalcedonē vsque ad Cyaneas petras vocatas, vbi nunc Sacrum nominatur, quæ loca decem inuicem stadiorum spatio dirimūtur. Ab altera enim columna vsque ad alteram, longe per littus eunti, non autem per sinum Ionicum & Euxinum, sed e Carthagine, Constantinopoli, & Hydrunte rectà in continentē transmittenti cclxxxv. dierū est iter expedito. Quæ autem circa Euxinū consistunt, qui è Byzantio in paludem tendit, omnia descriptione difficilia, quòd barbari à quibus Hister seu Danubius colitur, minimè famam illorum faciant Græcis. E Byzantio rursus ad Histri ostia, quæ in Europa computantur, dierum est iter xxij. Per Asiæ verò partē e Chalcedone in Phasim fluuium, qui è Colchis in Pontum fluit, dierum est

Accurata descriptio situs vrbis primariæ, & regionum circumiacentium. Chorographia sunt historiarum pars quadā & nobile ornamentū.

iter xl. Omnis itaq; Græcorũ potentia iuxta mare iter est dierum cccxlij. Quòd si quis, vti suprà narratur, Ionium sinum stadiis longum maximè dccc. ex Hydrunte prætereat, diebus non minus quatuor adnauigatio fuerit. Tale igitur in hodiernum diem Orientis Romanorum Imperium. Occidentis autem in Aphrica primum nonaginta dierum iter (tantundē enim à Gadibus ad fines Aphricanę Tripoleos existit) prorogatur. In Europa verò lxxv. iter: nam tantundem ab altera columna ad Ionium sinum cēsetur. Si quis autē sinuum nauigationem addiderit, Imperator Orientis cxx. dierum iter sortitur è Cyrenes finibus vsque ad Epidamnum, quod contra ipsum Ionium sinum est, nunc Dyrrachium vocatum: circa item Euinum omnia, vti supra narraui Romæorum sunt. Vno autem die ex Athenis vsque Megara cxx. stadia absoluuntur. Sic igitur vtrique continenti Romęi Imperatores dominantur. Britannia extra Herculis columnas omnium maxima ad Occidentis, vt par est, imperium pertinet. Intus verò Ebusa est, ad septem iter dierum maximè protensa, duæq; circa aliæ, Maiorica & Minorica ab incolis appellata. Aliarũ verò quælibet alterutro Imperatori obtemperat, vt intra illius fines sitam esse contingit.

Potentia Græcorum in auras dilapsa, post Turcarum aduentum.

Occidentalis imperij amplitudo.

Orientalis item.

2. HONORIO igitur Occidēti pręsidēte, barbari illius inuasere regionē: qui verò fuerũt & quomodo dicã. Gothicę gentes multę quidē, & aliæ prius fuere, quàm nũc. Omnium autē maximæ ac potissimę Gothi, & Vandali, & Visigothi, & Gepedes, iam dudũ & Sarmatę, & Melãchlæni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent qui omnes nominibus quidem inter se differunt, cętero conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoq; & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arianæ omnes opinionis, voce vna

Descripto Imperio Orientis, qui & quales fuerint Imperatoris Honorij hostes proponit Procopius.

Gothica appellata vtentes; & vt mihi sanè videtur, ex vna omnes gente procreati, nomina postea ab eorum ducibus varia sortiti. Is autem populus loca supra Istrum iam pridem incoluere. Deinde Gepedes loca circa Singidum & Sirmium tenuerunt. Intra verò & extra Istrum meo vsque tempore nunc habitant. Ex his igitur Visigothi hinc mouentes, primùm quidem in societatem cum Arcadio venerunt, tempore verò procedente minimè in fide perseuerantes, duce Alarico insidias alteri Imperatori parauerunt. è Thracia enim mouentes, omnem Europam belloinfestauere. Alaricus deinde Roma discessurus Attalum quendam nobili ortum genere Romanorum Imperatorem constituit, diademate, purpuráque & aliis exornans insignibus, hoc animo, vt Honorio eriperet, huic verò tribueret Occidentis imperiũ. His itaque gestis, Attalus & Alaricus cum exercitu Rauennam inuadit. Erat autem Attalus ipse nec per se satis regere aptus, nec bene consulenti credere visus. insuper in Africam præfectos sine exercitu minimè probante Alarico misit. Britannia interim à Rom. desciuit, Constantinúmque sibi regem constituit, virũ quidem haud obscurum. Is statim armatus cum exercitu satis magno in Hispaniam atque Galliam ruit. Honorius verò naues in munitione paratas habẽs, tantùm in Aphrica occasiones expectabat, vt si ab Attalo missi repellerentur, ipse protinus adnauigaret, eiusque Imperij partem conquireret: si verò illic res minus prosperæ orirentur, ad Theodosium se conferre cogitabat, vt vnà super his animaduerterent. Arcadio enim longè antea decedenti Theodosius filius in Oriente successit. Hæc Honorio meditanti, ac animo fluctuanti, admirandi fortunæ successus contigerunt. *Amat enim Deus, non quidem astutos, aut aliquid domi machinantes, sed extre-*

Horum vetusta & noua sedes.

Fraudes Visigothorum in perniciẽ imperij.

Quæ fides enim ijs esse potest, qui Deo fuerũt infideles?

At pio principi Deus mentem & manus opportunè largitur.

ma in angustia constitutos, modò non sint improbi, quemadmodum huic contigit Imperatori. vt enim statim nunciatum est ex Aphrica, Attali præfectos interiisse, nauium multitudinem protinus è Byzantio sibi non expectanti auxilio adesse vidit. Alaricus autem cum Attalo, ob eius ignauiam, in dissensionem veniens, imperatoriis priuatum insignibus in custodia tenuit. Interea Alarico morbo extincto, Visigothorum exercitus duce Adaulpho Galliam petiit, & Constantinus, quem Britanniæ tyrannum diximus, bello superatus vnà cum liberis interiit: nec eam propterea Romani liberauerunt, succedentibus continuo tyrannis. Gothi autem Istrum transeuntes primo quidem à maleficio non temperabant, donec permittente Imperatore Thraciæ loca incoluerunt: nec tamen diu, quũ vlterius transeuntes rerũ in Occidente sunt potiti. Sed hæc in bello postea Gothorum dicẽtur.

Et perduelles, ignauos atque perfidos qualis fuit Attalus, de vsurpatio solio deturbans pedibus proculcat.

3 VANDILI interea circa Mæotidem considentes, vbi fame pressi sunt, in Germanos irruunt, qui nunc Franci dicuntur, simúlque Rhenum fluuium traiecerũt, in societatem Alanos, Gothicum & ipsum genus, adsciscentes: inde postea duce Gogidisco in Hispaniam penetrauere, quæ primum ex Oceano è Romanorum ditione occurrit. cum Gogidisco Honorius conuenit, vt in hac sedes, minimè tamen cæteris habitatoribus nocentes, haberet. Nam quum lex Romanis esset, vt his, qui iam annis XXX. ad manus sua non possiderent, ob præscriptionem ius amplius repetendi non esset, ea annorum præscriptione Vandilis nullo pacto vti liceret. Honorius igitur ad hunc modum Occidente lacerato morbo excessit, cum quo Imperium antea Constantius simul gessit, Placidiæ sororis vir, qui ob vitæ breuitatem nihil laude dignum viuente Honorio gessit. Huius igitur fi-

Vandilorũ migrationes, in Francorum Hispanorum prouincias.

Ius præscriptionis Vãdilis denegatum.

Laudatis Imperatoribus succedit ignauus princeps.

Herũm filij noxa.

Sub inueni & stulto principe tyrãni hypocritæ (sub Ioannis persona descripti) nascuntur.

lius Valentinianus, iã à nutrice liber, apud Theodosium educabatur. Interea Romæ Ioannes quidã è militibus Honorij occupat Imperiũ, vir quidem ingenio mitis ac virtute præditus, qui annis quinque, quibus præfuit, nec delatoribus aures adhibuit: nec cædem vllam iniustã, nec denique pecuniæ gratia quicquam fecit: cõtra barbaros nihil penitus gessit, quòd è Byzantio bello sit ipse penitus. Cõtra hunc igitur Theodosius Arcadij filius exercitũ magnũ simul cum ducibus Aspare & Asparis filio Ardaburio mittens, eũ è tyrannide deiecit, simúlque Valẽtinianũ adhuc puerũ rebus præfecit. Is Valentinianus hunc Ioannẽ captum priuatúmque altera dextra in Hippodromo coniecit, asinóq; insidentem cum omni contumelia circumduxit, ad extremúmque necauit. Ad hunc igitur modũ Occidentis inito Imperio Valentinianus, quòd à Placidia matre in omni mollicie nutritus, atque illius vitio effœminatus esset, ad incantamenta mathematicáque se conuertit, vtque matronis potiretur alienis, omni studio ac vitæ infamia curauit, quanquã & ipse vxore longe formosissima non carebat. Quapropter eò ob ignauiã venit, vt nõ solũ amissa nõ recuperaret, sed denuò Africã amitteret, in qua talia contigerunt. Duo Romanorũ erant tunc duces, Ætius & Bonifacius, belli disciplina nulli suorum temporum secundi, verùm inter se in administratione discordes. præterea animi magnitudine & reliquis virtutibus ita præstitere, vt si quis ipsorum alterutrum summum Romanorũ dixerit, non errauerit. Bonifacium itaque Placidia Aphricæ totius præfectũ fecit, inuito, verùm dissimulante Ætio, quòd nondum aperta esset inimicitia. Postquã verò is ad locum peruenerat, Ætius manifestò obtrectare laudibus eius; maléque ad Placidiam referre, insuper quòd Aphrica tota per eũ spoliaretur, accusare

Valentinianus III. imperator. Tyranni iustũ supplicium.

Valentiniani vitia, ex quibus oriũtur Imperij lacerationes: iusto Dei iudicio.

Vindicta Dei instrumenta, Ætius & Bonifacius, magni duces, sed ambitiosi.

Ætij versutia.

accusare cœpit; rem facile posse deprendi, si iussus minimè reuertatur. Vbi vero hæc illa accepit, consilium sibi placere, séque ita facturam dixit. Ætius vero negocium præueniens, epistolam Bonifacio scribit, vti caueat, eũ Placipiæ suspectum haberi, quærere'que delendi occasionem, & hanc fore coniecturam, quòd primum absque vlla causa discedere iuberetur. Quod vbi ille legit, missis è vestigio, qui eum reuocabant, respondit; se nullatenus nec Imperatori, nec matri obtemperaturum. Quocirca Placidia Ætium opinata rebus imperatoris fauere, maximéque fidum, illum vero infidum ac suspectum esse arbitrabatur. Bonifacius ex altera parte in hoc animi æstu nec Imperatori mouere bellum impar viribus est ausus, nec Romã ob metum venire, sed Vandalis tantùm se coniungere cogitauit, qui in Hispania parum ab Aphrica distante, vti supra dixi, consliterant. Hic Gogidisco defuncto, eius liberi successere, Gontharis ex matrimonio, & Gizerichus nothus, cui quod armorũ peritus esset, & frater eius adhuc puer, rerum summa delata. Bonifacius igitur certos fideles in Hispaniam vtrunque fratrem sibi conciliatum mittit, monstrátque si in Aphricam traiiciant, in tres eam inter sese partes posse diuidi, ex quo facile contra insurgentes inita societate valeant inuicem iuuare. Igitur Vandili statim accepta conditione, per angustias Herculei freti in Aphricã penetrant. Visigothi paulo pòst in Hispania successere. Interea Romæ amici Bonifacij facinus considerantes, quem semper in officio perseuerantem cognouerant, satis admirari non poterant: nonnullíque iussu Placidiæ Carthaginem delati eundem conueniunt. Vbi verò Ætij insidias, ac literas ab eo exhibitas conspiciũt, statim reuersi Placidiæ rem omnem deferunt, Bonifacium non sua, sed aliena culpa errasse di-

Bonifacius ab Aetio delusus.

Ira mulieris & aulici dolus, malum magnum imperio creant.

Gontharis & Gizerichus Vandili principes.

Vandili traijciunt in Africam.

Insidiæ Aetij detectæ fraudes autem non repressæ propter viri potentiam.

cunt. Illa animo perculsa, cum Ætio quidem dissimulauit, nec quicquam eorum, quæ contra Imperatorem gesta erant, probro obiecit, quòd exercitum rerúmque summam in potestate haberet, & res in discrimine iam esset: verùm Bonifacij amicis omnia communicauit, de Ætij fraude vehementer conqueritur. iurat sese æquam Bonifacio fore, si illi rem animo detrectare, tum rem Romanam à barbaris perditum iri non permittere persuadeant. Hæc vbi ille accepit, facti ilico pœnitens & initam iam societatem detestans, Vandilos multis millibus nummum tentare cœpit, vti ex eo loco discederent. quod quum minime auscultarēt, quin probris potius insultare viderentur, necesse fuit ad manus venire. Victus Bonifacius Hipponem regium se recepit, ciuitatem Numidiæ maritimam ac munitissimam. Hanc Vandili Gizericho duce exercitu admoto obsederunt. Gontharis verò iam decesserat, à fratre, vti putatur, interfectus. Vandili autem illum potius dicunt in Hispania à Germanis captum, palóque infixum, iam in Aphrica Gizericho res gerente. Tempore autē longo procedente, quum neque vi, neque conditione vlla opidū id expugnare possent, fame vrgente obsidionem reliquerunt. Interea è Constantinopoli Romáque exercitu adueniènte cum Aspare duce, Bonifacius Romaníque, qui in Aphrica erant, spiritus adsumentes acriter resistere cœperunt: verùm non melior priore fortuna successit. victi ad vnum omnes, alij aliò fugam arripuere, Aspar Constantinopolim vnde venerat, Bonifacius Romam profectus sese Placidiæ ex his, quorum culpa vacabat, reconciliauit.

Præmium condignum. Difficilius emittuntur quàm non admittuntur armati hospites. Gizerichus Hippone Bonifacium obsidet.

Noua Bonifacij & sociorum clades.

Africā Romanis eripiunt prædones Vandili, præda alterū Romanorum postea futuri. Væ tibi qui spolias, tandē spoliaberis.

4 Hoc igitur modo Vandili Aphricam Romanis eripuere, captiuos verò quos ceperant, in custodia habuere, inter quos Martianus fuit, qui po-

postea Theodosio successit. Quúmque Gizerichus forte præciperet, vti captiui in aula sub dio cogerentur, vt adspectibus eorum considerais sane cõspiceret, si quis regiam haberet indolem, ac indigna præsente fortuna pateretur, interim iidem inedia ac labore fessi humi obdormiscerent, aquila forte volitans supra Martiani caput passis adstitit alis. Gizerichus igitur portentum tacitè notans, non frustra hoc fore, iussum ad se venire, qui nam vir esset, interrogat. Ille se Asparis arcanorum omnium socium esse inquit, quem Romani Domesticum vocant. Gizerichus itaque meditans & aquilæ gestum, & Asparis quanta esset apud Byzantium potentia, hominem de medio tollere ab re putauit esse, neque verisimile, vt supra quamprimùm interituro signa volatu illa ostendisset. nulla enim ratione eum interfici oportere: nam si postremò regnaturus est, morti non esset apud eum derelictus, *quòd ea quæ deo sunt decreta, nullatenus prohiberi possunt.* Quapropter iureiurando eum obligat sibi amicum fore, nec vllo pacto contra Vandilos venturum. Sic igitur dimissus Martianus, paulo pòst Theodosio defuncto successit, rerúmque habenas suscepit, optimúsque fuit princeps. Quæ verò in Aphrica versabantur, in nulla ratione habuit. Sed hæc postremo tempore facta sunt. Gizerichus post quam Asparem & Bonifacium vicisset, prudenter animo fortunæ varietatem examinans, formidánsque ne è Constantinopoli Romáque simul contrà nouus mitteretur exercitus, quum suæ vires Romanorum armis non essent æquandæ, *& humana sæpe contingat à deo mutari,* & corpora deficere; potius ob ea, quæ ratione metuebat, moderatũ, quàm ob iam partam victoriam elatum animum gerere statuit. Itaque fœdus cum Valentiniano iniit, tributum quotannis simul cum Honoricho filio obsi-

Quibus Numinis benignitas est propitia, furor humanus nocere non potest.

Beneficium vel serò tãdem mercedem suam reportat.

Prudentia summa in secundis rebus colere modestiam, & humanũ sapere.

de dedit, quem paulo pòst amicitia inter eos gliscente sponte recepit. Placidia interim Romæ moritur, & Valentiniano virili prole carenti duæ tantùm fuere ex Eudoxia Theodosij filia natæ. quomodo autem interiit, breuiter repetam. Maximus erat quidam è Senatoribus vnus, ac è stirpe illius Maximi tyranni, quem Theodosius senior sustulerat, pro qua victoria Romani quotannis festum agunt. huic vxor formosissima simul & prudentissima fuerat, qua Valentinianus amore incensus, quum potiri cuperet, résque admodum ardua foret, rem iniquam excogitauit. Maximum iussit ad se in palatium venire, quo cum talis colludens, auro certo proposito, anulum eius victor nactus est. hunc clam ad vxorem mittit viri nomine, vt quàmprimum signo perspecto in palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa subito paret, quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes, longe in gynæconitidem duxerunt, vbi Valentinianus occurrens vim ei attulit. Illa post hæc mœsta domum regressa, calamitatem fatúmque suum flere, virúmque magnopere detestari cœpit, vt qui occasionem huic rei dederit. Maximus verò dolore ingenti perculsus de insidiis contra Imperatorem secum meditatur. quúmque videret Ætiũ tunc maximum ducem, qui pauloante clarissimã victoriam de Attila Massagetarum Scytharúmque exercitu armato contra Romanorum Imperiũ retulerat: ei succurrit ita agere, vt laudẽ omnẽ ac merita gestorum amitteret, suspectúmque illũ redderet imperatori. tempus quoque commodum tũc visum, quòd longe abesset, quòd spes in eo potissima Romanorum esset, cum Eunuchis agit, quorum custodiæ, vti fidissimorum, corporis sui curã Imperator tradiderat, vt ei persuaderent, Ætiũ rebus nouis studere,

Extrema verò demẽtia, voluptatibus indulgere, & pudicæ matronæ decus corrumpere velle.

Lenonum aulicorum impurus animus, impura manus.

Per Aetij latus, Dei iustitia Valentinianũ impurum raptorem primùm cõfodit.

dere. Imperator facilè credens, ſuſpectámque illius habens virtutem, vt interficeretur mandat. fertur & proximum quendã ex Romanis interrogaſſe, an vtilis foret Ætij mors: ille autem reſpondiſſe, hoc ipſe videret, bene an male, ſe tantum ſcire, quod ſibi dextram altera manu incideret. Igitur ſublato Ætio Attila, vt qui nullum amplius aduerſarium haberet, nullo negocio cunctã populatur Europam, occidentíſque Imperiũ tributarium conſtituit. Nam & Imperatores quotannis tributum ei dare perſeuerauerũt. talem ei felicitatem Aquileia direpta præbuit, ciuitas potentiſſima, ſimúlque frequentiſſima, præterea iuxta Adriaticum cõſtituta. Dicitur enim longa iam obſidione feſſus, quum iuberet exercitum rebus infectis diſcedere, indictáque poſtera die in exortu ſolis, quodam permotus auſpicio reſtitiſſe. ſiquidẽ ciconiam in turri quadã ciuitatis animaduerterunt inde pullos ſuos paulatim auferentem, quum non ſatis firmi adhuc ad volandum, quiſque ſupra præcedentis dorſum innitens, ex ſucceſſione vnà omnes euolauerunt: quod Attilas inſpiciens (erat enim in auſpiciorum coniectura ingenio proſpicax) iuſſit exercitum ſiſtere: *nõ enim fruſtra*, inquit, *hæc auis nidum deſereret, niſi malum quid diuinitus ciuitati euenturum præſagiret*: quod profectò euenit. nam poſt paulo eam muri partem, vbi nidus fuerat, ſponte nulláque vi corruentem conſpexerunt, vnde Barbaris ingreſſus fuit, & ciuitas tota direpta. Et hæc circa Aquileiam hoc modo contigerunt. Interea Romæ Maximus Imperatore nullo negocio interfecto tyrannidẽ capit, Eudoxia potitur, eámque ſibi coniugio iungit, quum forte antea prima vxor deceſſiſſet; eiúſque tandem amore, dum vnà cubaret, ſe faſſus eſt virum interfeciſſe. quare illa exacerbata prius animo, ac de vltione viri cogitãs, multo magis ob eius verba & ani

Vaga libidĩnis pœna, ſtupida & cæca mens.

Altera hoſtis externus inuictus.

Tertia, ſeruitus fœda.

Poſtrema, impuri ipſius horrendum ſupplicium, quod noua tragædia ſequuntur.

mum impudicum detectum ad vindicandum facinus est incensa.

Nouus tyrãnus, ira Dei flagellum, non diu in sua impietate exultat.

5 Vbi igitur illuxit, Carthaginem mittit rogatum Gizerichum, vt viri necem ab impio tyranno interfecti vlcisci velit. ipsam verò indigna ab eodem pati, Imperium occupatum, omnia perditum iri. addit quoque ex officio illum facturum, si adflictis auxilium ferat, quum in amicitia societatéque Valentiniani esset. è Constantinopoli nullam esse spem Theodosio iam extincto, & Martiano imperãte. Gizerichus igitur auaritia imprimis permotus, spéque opum maximè consequendarum, ingẽti classe in Italiam adnauigans Romam nullo aduersante facile ingreditur. Maximum euistigio Romani fugientem insectati lapidibus obruunt, membratímque discerpunt. Gizerichus verò Eudoxiam simul cum Eudocia & Placidia, eius ex Valentiniano filiabus capit, gazámque omnem Imperatoriam in nauibus positam secum in Aphricam tulit: ac si qua erant Romæ decora, inter quæ Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarum partem dimidiam adripuit. Vnam verò ex his nauibus, vbi statuæ fuerunt, tempestate periisse dicunt, cæteras incolumes in Aphricam delatas, è captiuis mulieribus Eudoxiam Honorico filio, Placidiam verò Olybrio nobili Senatori Romano locauit, quam Placidiam simul cum Eudoxia matre, rogante Leone Imperatore Constantinopolim misit, qui post Martianum Asparis opera imperiò successerat. Gizerichus post hæc ad Aphricæ statum conuersus, ciuitates omneis, præter Carthaginem, mœnibus nudauit, vt neque ipsi Aphri Romanorum agentes prædam haberent quò se reciperent, neque Romani si ab Imperatore in Aphricam mitterentur, dum discedunt munitas præsidiis relinquant, negocium propterea

Sed ab hoste fugatus, à suis obrutus & discerptus, summos & infimos pietatẽ iustitiam & temperantiam colere iubet.

Munitiones abolere haud ita tutum, nisi inuicta potẽtia (qualis hodie est Turcarum) princeps munitus sit.

Van-

Vandilis faciant: quòd quanquam bene ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negocio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui quòd optimum ei videbatur consilium, in stultitiam damnumque versum vidit. *Homines enim ex euentu postea fortunæ, quæ prius consulta sunt, indicant.* Gizerichus deinde si quid inter Aphros boni fuerat, aut agri, aut rerum aliarum, omne inter filios diuisit Honorichum & Genzonem: nam Theodatus omnibus iunior iam decesserat sine liberis. Cęteros item agros optimos Aphricæ à dominis ereptos Vādilis distribuit, qui adhuc hodie Vandilorum agri vocantur, liberique fuere longo tempore possidentibus. nā ab omni eos vectigali aut tributo in perpetuum liberauit. quin si quis non bonā nactus terram sibi videretur, illam prioribus dimittere licitum erat, & ex publico tantundem accipere, ac cum aliis commutare. Itaque hoc pacto Aphri frustra sua possidebant, atque appellabant. quapropter multi multis de causis fugiebant & interficiebantur, potissime verò quòd pecuniam si quis haberet domi abscondebat: sic omnis Aphrica calamitatibus inuoluta videbatur. Insuper Gizerichus Vandilos & Alanos in insidiis & locis opportunis custodię gratia posuerat cū ducibus non minus octoginta, quos Chiliarchos vocabat, quúmq; quinquaginta milium tantum esset exercitus, speciē octoginta præbebat, ab initióque Vandilos tantum & Alanos autoratos habuit, deinde numero quotidie gliscente, Barbaros alios in societatem adsciuit, cuncti tamen Vandilorum nomine appellati, præter Maurusios, quos demū & ipsos in exercitu accepit. Post mortē verò Valentiniani aliquot annos veris initio continuo longas fecit prædando ac populando excursiones, nunc in Siciliam, nunc

De Gizerichi consilio autoris iudicium.

Prudentia politica Gizerichi.

Africanorū popularium, militibus addictorum, miseria.

Munitionibus dirutis necesse est tribuni, Chiliarchi & milites succedant & in armis sint.

Gizerichus, potetia Turcicæ speculum.

in Italiam, ciuitates insuper partim diripiẽdo, partim solo æquando: vbi verò omnia deleuit, ad Orientis conuersus imperium, Illyricũ omne simul, & Peloponnesum, hisque adiacentes insulas, cum reliqua Græcia inuadit. Ad Italiam rursus, Siciliámque reuertens, si quid erat reliqui diripuit. Ferunt quondam, quum è Carthaginis portu velis passis soluturus esset, interrogatus à nauclero, quò tendere populabundus vellet, respondisse, *quò deus impulerit.* adeo ex nulla causa in obuios quoscũque hostiliter ferebatur.

Fortis & magni animi princeps crescentem hostiu acerrimi potentiã maturè conuellere studet.

6 Talem igitur Imperator Constantinopolitanus audaciam perosus, contra Vandilos mouere decreuit, cuius exercitus terrestris fertur ad millia centum fuisse, classis autem magnitudinem vndecunque ex omni Græcia collectam habuit: in milites & nautas sumptus ingentes ostendit, eo quòd contra Barbaros procul ituri essent: ferũt enim milia trecẽta in hoc bello frustra erogasse, & vt victoriam de Vandilis minimè adsequeretur, classis præfectum Basiliscum misisse, Verinæ cõiugis fratrem, imperio tunc maximè fidũ, quòd tutũ sibi fore arbitrabatur, Asparis durãte amicitia. Ipse enim Aspar, quòd secta esset Ariana, Imperator esse nõ valuit. Leonẽ tamẽ facere potuit, cui paulo post insidias visus est tendere, metuẽs ne ex victoriæ Vandilicæ successu elatus, nõ æquus ei, tũ cæteris Imperij rebus foret. quapropter multa Basilisco discedenti mandasse, tũ vt bellũ duceret, suasisse fertur.

In eo autem miser est, quod ministris parum fidis vti sæpissimè cogitur.

Artemius occidentis imp. & contra illum Olybrius. Luctuosæ rerũ conuersiones in magnis imperiis.

Leo verò iã Artemium senatorẽ opibus ac genere magnũ ad imperiũ Occidẽtis suscipiendũ miserat, vt Vandilorũ bello auxilio foret. Gizerichus verò Olybrio itẽ senatori potẽtissimo pollicetur, si vnà conspiret, ei Occidentis imperium simul cũ Placidia Valentiniani filia se daturum: quo fretus, maiores adsumpsit spiritus, audaciúsque omnem Impe-

rij

rij ditionem vexauit. Erat ea tempestate in Delmatia quidam Marcellianus, notus Ætio vir admodum probus, qui post Ætium interfectum ad Imperatorem redire recusauit, res in ea parte nouas excitando, eáque fuit potentia vt nemo resistere auderet. Leo igitur hunc metuens, omnibus modis sibi conciliatum in Sardiniam misit, vt eam à Vandilis liberaret, quòd breuiter ac facilè factum. Heraclius interea e Byzantio cum classe in Aphricam veniens, apud Tripolim Vandilos vicit: nauibúsque dimissis, cum exercitu pedestri aduersus Carthaginem tendit. hic igitur initium belli. Basiliscus enim cum tota classe ad paruum oppidum à Carthagine non minus CCLXXX. stadiis distans, adplicuit: vbi Mercurij templum antiquitùs conditum fuit. quòd si minimè cunctatus inde euestigio Carthaginem aduolasset, ipsam procul dubio cepisset, Vandilosque simul in seruitutem redegisset. Gizerichus autem, vbi Sardiniā ac Tripolim captas audiuit, simúlque Basilisci classem ingentem animaduertit; Leonem Imperatorem, vt admodum inexpugnabilem, formidare cœpit. Tantam itaque victoriæ occasionem amisit ducis siue tarditas, siue ignauia, seu etiam proditio. Gizerichus autem Basilisci indiligētiam nactus hæc gessit. Imprimis subditos omneis velociter cum nauibus quib⁹ potest armat, partim viris vacuas mittit, vt repente adnauigantes, cum instrumentis, ac munitionibus sint præsto parati, interímque legatos ad Basiliscū mittit rogatū, vti quinque dierum spatio præliū supersedeat, donec quid nā facturus sit, tempus habeat deliberandi, an Imperatori obtemperet ac cum eo conueniat. Ferunt quidā hanc auri corruptione nactum opportunitatem fuisse: & hæc quidem hoc modo se habuere. Artemius autē, qui Occidentis susceperat Imperium, paulopost

Heraclius Vandilos vincit.

Basilisci erratum. Nihil facilius quàm ad belli scopulos impingere, & tardè vel malo animo peccare.

Gizerichi versutum cōsilium. Astutus princeps occasiones quascunque sedulò captat.

Artemius & Olybrius occisi.

ab eius fororio Recimere de medio tollitur. Olybrius ei succedens, breuiter & ipse eundem sortitus est exitum.

Summi rerum arbitri prouidētia, potentum principum (qualis fuit Gizerichus) ambitiosas artes eludit, dum alios principes fortitudine & prudentia illustres excitat, qui consiliis oppositis res humanas velut in aequilibrio constituant & retineant.

7 DECEDENTE interim in Oriente Leone, alter Leo, eius ex Ariadna filia & Zenone nepos, puer adhuc vna cum Zenone patre volente populo imperauit, ac paucis post diebus extinctus est. Sed Maiorini fas meminisse fuerit, qui antea prius Romęis imperauit. hic enim cunctis, qui Occidēti præfuere, virtute anteferendus. Nā & contra Vandilos fortissimè bellū sumens maximo collecto exercitu in Liguribus cōstitit, ipse dux impiger nullum neque laborem recusauit, neque vllam bene gerendæ rei occasionē prætermisit, primúsque qui Vandilorum Gizerichique mores ac mentem exquireret, & an Aphri bene an male erga eos adficerentur, quod nullorum auditione, sed propriis deprehendit oculis. Legatus enim quondā ab Imperatore missus causa meūdæ cōcordiæ, alio sibi vultu ac nomine mutato, ne forte notus incōmodum pateretur, & quæ agenda erant, impediret, talia cōmentus est; Crines flauo sibi colore infecit, quòd fama sit Vādilos auro fuluo similes habere. ad eum proficiscitur Gizerichus quamprimū, vt amicum venientem honorat, ducitque in penitiorem domus habitationem, vbi arma cuncta disposita, multáque preciosa alia & pręclara fuere. His forte spōte sua commotis, fit ingēs sonitus, vt locus contremere sit visus, ex quo Gizerichus terræmotum esse suspicans, foris interrogat, an quicquam audiuerint: negātib. omnibus, vnde mirū hoc nasceretur, cōiicere nullo modo valuit. * Maiorinus igitur omnibus, quæ volebat, exploratis, in Liguriam ad exercitū reuertit: quē terrestri itinere ad Herculis colūnas ducens, inde per angustias freti transire in Aphricā, cum hostéque congredi omnino cogitabat;

* Hic aliqua verba puto desicere in Gręco exemplari.

bat;

bat;tanta ipsius exercitus admiratione ac voluntate ob eius virtutem, vt in spem venerint certam omnes, breuiter Aphrica per eũ potituros. Verum eo ex morbo paulopost decedente, ab incœpto destitere, vir quàm suis mitissimus, tam hostibus formidolosus: post quem Nepos paucis diebus & ipse habenas imperij tenuit, morbo similiter extinctus: cui Glycerius eodem quoque fato successit, ad extremum verò Augustulus. Alij item Imperatores antea in Occidente fuerẽ, quorum nomina prudẽs prætereo, quod breuiter præfuerint; & nihil ab eis præclarum sit gestum. Hæc igitur in Occidente sunt acta. Byzãtij interea Basiliscus cupiditate dominandi tyrannidem nullo negocio sumpsit Zenone absente, qui vnà cum vxore in Isauriam, ob metum, secesserat: quumque octo mẽses supra annum tyrannidem exercuisset, omnibúsque ob eius auaritiam & aulicis & militibus infestus esset, à Zenonis tandem exercitu petitus est. vbi prope amborum copiæ in conspectu fuere, Armatus (sic enim duci nomen erat, qui ab eo missus fuerat) Zenonis ducibus se cum toto tradidit exercitu, Basiliscúmque Zenonis filium Cæsarem constituit, ac patri post mortem successorem. Igitur Basiliscus Constantinopoli accepto cladis ac proditionis nuncio, protinus in templum confugit: vbi captus ab Acacio presule Constantinopolitano ob eius impietatem, ac Zenoni traditus est. Nam ab orthodoxa fide deficiens, in Eutychianã sectã inclinauerat, omnémque vitam pessimis moribus inquinauerat, ex quo odio cunctis erat. Zeno rursus imperiũ repetens Armati officium ante omnia probauit, verum paulopost eum in suspicionem venientẽ de medio sustulit. Basiliscum autem tyrãnum simul cũ vxore & filiis, in Cappadociam mittens, hyemis tempore, iussit neque veste, neque cibariis iuuari. ex quo

Nepos imp.

Glycerius Imp. Augustulus imp. vltimus.

Basilisci tyrannis.

Mirandis rationibus tyranni de gradu deiiciuntur.

Tyrannidi si hæreseos labes accidit, quid ad impietatem & iniustitiam cumulãdam superest?

Vnum superest nempe horrẽdus exitus.

breuiter vnà se cõplexi corporibus collachrymantes misere perierunt, vnde tyrannidis pœnam breui tempore dedit. sed hæc postea contigerunt. Gizerichus tũc, vt dixi, Maiorini legatione deceptus, nihilo propterea minus Romanis resistere paratus erat, tamen abstinuit, fœdere cum Zenone inito sine vlla temporis præscriptione, quod & ipse Zeno, & eius successor Anastasius vsque ad Iustinũ seruauere. Huius demum sororis filius Iustinianus rẽ suscepit, sub quo bellum hoc fuit modo, quo inferius narrabitur.

8 PAVLO POST Gizerichus iam senex decedens testamentum condidit, in quo quum alia multa Vandilis mandaret, tũ vt per manus eius regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex his, qui ætate præcederent. Decessit post Carthaginem ab eo captam annis XXXIX. Honorichus eius senior filius successit, quum Genzon frater iam decessisset. Maurusij, qui metu Gizerichi nihil prius ausi fuerant, post eius mortem Vandilis quàm plurimis incommoda intulere, passique item ipsi sunt. Fuit autem Honorichus in Christianos sæuissimus omniũ suorũ, eos in Arianam sectã deducere omnibus contumeliis, aut igne, aut aliis suppliciis cogens, multis etiam linguas incidendo, suntque vsque meo tempore Byzantij, qui impedita sunt voce, non autem omnes hoc pœnæ genus passi: sed si duo conscij fuissent amicarum cum illo concubitus, loqui amplius non permittebantur. Decessit Honorichus ex morbo, Maurusiis iam in monte Aurario consistẽtibus, (est enim hic mons in Numidia iter dierũ xxxiij. à Carthagine distans, ac ad meridiem spectans) vbi se à Vandilis tuebantur: non valentibus in monte arduo bellũ eis inferre. Honoricho extincto, Gundabũdus Genzonis fratris filius successit, qui propior

Vãdilorum regnum maximis mutationibus obnoxium: vt quod tuta fundamentis careret.

Mali corui malum ouũ.

Filius crudelitatem patris superare nititur, in eo præsertim quod Christi gregem innoxiũ lacerat & deglubit.

Sed non impunè fert.

Impiorum semen male dictũ in maiorum impietate pergit.

plor genere Gizerichum attingebat. cum Aphris pluribus decertauit prælus, Christianos imitatione suorum suppliciis etiam maioribus adflixit. Excessit ex morbo, anno regni xij. Post quem frater Trasamundus rē suscepit, vir indole sapientiæ maxima, tum animi magnitudine omneis maiores antecedens. Christianos non pœnis corporis aut suppliciis veluti illi, sed præmiis ac honoribus omnibus ad deserendam fidem inuitauit: nō auscultantes verò minimè plectebat. si quos magnis criminibus obnoxios vidisset, seu fortuna, seu voluntate, hos non dare præteritorū pœnas, sed præmiis muneribúsque meliorē induere mentem cogebat. Fuit autem Anastasio principi amicissimus. Sub hoc igitur Vandili magnum a Maurusiis incommodum accepere, quale nunquam antea contigit. Cabaon præfectus quidam apud Tripolim erat, bello exercitatus, & animo vafer. vbi audiuit se à Vādilis bello peti, talia commentus est. Primum subditos iussit ab omni iniuria, ac cibis lautioribus, præterea mulierum concubitu abstinere, geminum quoque vallum constitui: in altero vt ipse cum exercitu omni virorū esset, in altero mulieres cōclusit, pœna mortis proposita, si quis ad id adcederet. Post hæc certos antea mittit exploratores cum his mandatis, quàm primum Vandili exercitum mouerint, si aliquod templum ex his, quæ Christiani honorāt, profanauerint; vbi statim inde discesserint, contraria illis agant, templum videlicet purgando. hoc enim non ab re dicebat, vt deum, quem Christiani colunt, veneraretur. Nam si (vti fertur) *bonus erit, par est, vt iniquos, ac ei contumeliam inferentes, plectat; famulantibus verò præsto sit.* Igitur exploratores vbi ad Vandilos venerunt, eósque Tripolim cum exercitu petere conspexerūt, secuti sunt & ipsi, humili habitu ac specie. Vandili prima die in templis

De inimicis suis per alios inimicos Deus sumit vindictam.

Ratio obseruanda, qua Cabaon Vādilos religiōnis orthodoxa hostes exosos reddit, viam ad ingentes secutas clades sternens.

Vandilorũ petulantia. Christianorum se cum equis ac aliis animalibus locant, nullum more ipsorum in deum eiúsque habitationem probrum prætermittentes: sacerdotésq; & æditui colaphis terga verberantes, more viliũ seruorum sibi ministrare cogebant. At exploratores vbi discedentes vidissent, mandata Cabaonis protinus exequebãtur. templa purgant, stercúsque, ac si quid aliud immundum à gente turpissima relictum educunt, odorem incendunt: sacerdotes ab eis ludibrio habitos adorant, argentum pauperibus præbent, qui pro templis rogantes considebant. Sic igitur toto itinere Vandilos secuti, quæ illi profanabant, ipsi cõtinuo sedulitate ac omni pietate resarciebant. Vbi verò Cabaon hoc accepit, èuestigio exercitum in occursum educit, sepiítque vallo camelis circa pro munimine dispositis, ex eisq; duodecim in fronte collocauit: pueros autem, ac fœminas, omnémque imbellem turbam simul cum thesauro in medio ponit, fortissimos quosque ad camelorum pedes cum scutis constituit. Sic itaque collocatis Aphris, Vandili ancipites, qua nam aggredi eos oporteret: non enim neque iaculatores, neque sagittarij, neque etiam pedites qui in pugnam procederent erãt, sed tantũ equites omnes, hastis plurimum ac ensibus vtentes, quibus nullo modò cominus aduersariis nocere poterant: præterea equi à camelorum adspectu perterrefacti, progredi non audebant. quapropter magna ipsorum strages frequẽtibus ab hoste sagittis irruẽtibus facta est. Hæc igitur Trasamundus ab Aphris passus, paulopost decessit, rex annis xxvij.

Exploratorum Cabaonis prudentia.

Cabaonis strategema.

Vandilorũ aduersus lapides audacium, merita clades.

Suis Christus, quum libet, concedit inducias. 9 Cvi Ilderichus Honorichi Gizericho nati filius successit, qui & suis, & Christianis æquè mitis extitit; armis tamẽ minimè ob mollitiẽ idoneus, miniméq; exercitatus: verũ his præerat Amer ei9 propinquus, quẽ alterũ vocabãt Achillẽ, ea fortitudine

fuit.

fuit. Huius itaq; auspiciis cũcta gerebãtur. Sub hoc etiam rege alterã cõtra Vandilos habuere victoriã Aphri duce Antala, qui apud Byzanciũ, Theoderichũ tunc in Italia existẽtẽ, in societatẽ adsciuerũt, Gothósque omneis pollicitationibus corruperũt, vt Ilderichọ & Vandalis bellum inferrent. Theoderichus verò negocium minimè suscepit, quòd ei nequaquã facilè fuisset, vti res postulabat, classe in Aphricam traiicere. Ilderichus insuper Iustiniani amicissimus fuit nondum Imperatoris, verùm iam omnia potentis, eo quòd Iustinus longo iam senio confectus, & Republicæ administrandæ minimè aptus à natura fuisset. Itaque magna vtrinq; dona inter se amicitiæ pignora missitarunt. Erat in Gizerichi genere quidã Gilimer, Genzonis Gizericho nati filius, ætate prouectus post Ilderichum, cuius rei gratia successurus post eũ sperabatur. hic & rei militaris peritissimus, ac ingenio grauis, tum pecunia vique ac rebus aliis aliena inuadere promptissimus: qui quanquam se iure successurum quandoque videret, dilationem tamen ac moram minimè tolerauit, quin viuente adhuc Ilderichọ honores intempestiuos, factáque Imperij sibi vsurpare, illum vt ignauum & inertem apud Vandilos accusare, præterea ob eius imperitiam ab Aphris superatum dicere cœpit: insuper calũniis onerare, quòd Vandilos simul cũ tota ditione Iustiniano prodere vellet, nec aliud legationem Byzantiũ missam voluisse. Quæ omnia Vandili facilè credẽtes, eũ regẽ constituunt; Ilderichum post annos regni septem simul cũ Amere, ac eius fratre Euagene custodiæ tradunt. Vbi verò Iustinianus iã factus Imperator hæc audiuit, legatos in Aphricam ad Gilimerem mittens, hæc scripsit; *Impiè facis, miniméque dignum Gizerichi testamento, quòd Ilderichum legitimum regem in custodia teneas, quum breui post tempore tibi liceret ex*

Potentum principum amicitia populis bello afflictis perutiles.

Rei militaris peritia, prudentia politica, pecuniæ vis, & animus magna quæque somniãs tyrannidis sunt tyrocinia.

Gilimeris impietas in legitimum principem.

Vandilorũ stultitia variis grauissimisque flagellis deinde exagitata, non emendata.

lege omnino succedere: nunc verò, vt modicum praeuenias tempus, iura prodis & regni nomen in tyrannidem conuertis. Hunc igitur hominem sine donec viuat regni saltem imaginem habere, agéque tantum quod regem deceat, & aui tui Gizerichi mandatum circa regni successionem expostula, vt quod nunc iniustè possides, ex æquo retineas. Hoc si in animū induxeris, & res tibi felicius, & nostra simul amicitia prouenerit. Hæc itaq; summa epistolæ. Gilimer autem legatos re infecta remisit, statímque Amerem excæcauit, Ilderichum verò & Euagenem arctiori tradidit custodiæ; insuper illudens hortabatur, vti Byzantium ad Imperatorem fugere meditaretur. Iustinianus vbi hæc audiuit, alios rursus legatos mittit cum his litteris. *Nos quū te minimè nostris monitis aduersaturum putaremus, priorem tibi epistolam scripsimus: quando verò tibi placet regnum hoc pacto habere, tibi habe quod fortuna ex ipso tribuerit. Tu autem Ildericum & Amerem luminibus cassum eiúsque fratrem ad nos mitte, solatium habituros, quale poterunt, qui regno aut oculis sunt priuati: quòd si minimè feceris, nos profectò coges amicitia relicta, fœderéque, quod cum Gizericho, eiúsque successoribus gessimus, soluto; te non solum armis petere, sed pœna, quali possumus, persequi.* Hæc verò Gilimer excusans, hoc modo respondit: *Gilimer rex Iustiniano Imperatori salutem. Neque ego per vim regnum accepi, neque contra meos propinquos quicquam iniustum perpetraui. Ilderichum enim noua quærentem in familiam nostram Vandilorum gens magistratu deiecit, méque tempus & ex lege ætatis honor in regnum vocauit. Talem enim quendam virum bonum regnum expostulat, qui nec alienas ab re curas persequatur. Tu verò item rex curiosè facis ac iniustè, aliena curare: quòd autem fœdera solues, nobis bellum inferendo; respondere sum paratus, quibus potero viribus obtestans, atque fidem expostulans, simul & iusiurandum Zenonis, cuius tu successor existis.* Has accipiens Iustinianus

Tyrannus aquas potentum principum petitiones naso suspendit, adūco & fit crudelior.

Illus repetiti mulum calcitronem indurant: postulationes modestâ tyrannum.

Crudelitati nugæ & splēdida mendacia adducuntur.

Sarcasmi itē & audaces ac ambigua voces.

nianus litteras, si male prius erga illum fuerat animatus, tunc multo magis: quapropter ei visum ante omnia Persicum soluere bellum, & in Aphricã transferre, erat enim & in perscrutando ingeniosus, & ad ea quæ decreuerat perficienda non piger. Aderat insuper ex Oriente Belisarius dux, non vt ad hoc bellum quæsitus, sed iam exacto magistratus tempore. Nam & cum Persis induciæ, vti supra narratur, factæ fuere.

Hac ratione autem bellum in se tyrannus attrahit.

10 IGITVR postquã Iustinianus domi forísq; rẽ in pace cõstitutã vidit, negotiũ Aphricanũ in cõsultatione posuit. Vbi verò bellũ decreuit, ducésque ad id delegit, vulgi murmur atq; indignatio exoritur, Leonis Imperatoris classem, & Basilisci cladẽ non absque stomacho memorantis: vbi & milites ferè omnes periere, & vim pecuniæ magnam publicum debuit: maxime verò dolebant, curaq; molestæ adficiebantur, quod aulę præfectus, quẽ Romani prętorẽ nominant, & ærarij quæstor ad hoc pecuniam imperabant, cogitantes quantam belli vsus exposceret, quæ nec vlla venia præteriri posset, nec differri: adde quòd ipsorũ ducum quilibet, in quo rei bene gerẽdę sit spes, exhorreret periculi magnitudinem, quando ei sit necesse ex maris primùm periculis seruato, in hostili & ex nauibus contra maximum regnum dimicare. præterea milites nuper ex longo difficilique bello Persarum redeuntes, qui adhuc domi non respirauerant, aut quicquam boni degustauerant, in nouos rursus naualis pugnæ labores se reiectos videntes in angustia versabantur, & in eos populos, quos nunquã audierant, in occasumq; solis ab Orientis finib. deducti cõtra feroces Vandilorũ gentes. Alij verò, sicuti *mos est hominum, res nouas alienis periculis spectare* cupiebant: nullus tamen ex his, qui rem ægreferrent, improbare ausus est apud Imperatorem, præter Ioannem prætorij præfectum, vnum omnino audacissimum

Praclaris consilijs reclamat imperitum vulgus.

Pratextus querela.

Vera caussa, pecunia exactio.

Ducũ quorũdam ignauia.

Militum, Persico bello fractorum, pauor & quietis desiderium.

Aliud extremũ, quorundã praua curiositas.

Præfectus prætorio Iustiniani consiliũ improbat, & oppugnat variis rationibus.

simul & grauissimum. Is enim perosus Iustiniani propositum, sic eum oratione aggreditur; *Tua in subditos humanitas simul & affabilitas, princeps, nobis audaciam tribuit, vt ea, quæ vsui tibi rebúsque tuis videãtur; citra voluntatem tuam aut nostram adsentationem memoremus. Ita enim potestatem cum iustitia cõiunxisti, vt in omnibus tibi placentem minimè beneuolum arbitreris, contráque quandoque resistentem minimè molestè feras: verùm mente syncera cuncta perpendens, nullum interdum tuis resistendo consiliis ostendis periculũ fore. His fretus Imperator, dicam quod sentio, ita támen animatus; vt si quid eorum quæ metuo fortè acciderit, meam erga te beneuolentiam manifestò adspicias, cuius nullum præter te testem exquiram. Si enim minimè auscultando decreueris Vandilis bellum omnino inferre, quando res longa est, hac tibi diu durante molestia meum consilium necesse tibi probare fuerit. Si autem potiaris, ita propterea confides vt non incredibile sit te militum sanguine abusurum ac vim pecuniæ maximam consumpturum, tum laboribus nouos additurum esse labores. Victoria enim omnia tegit, præteritorúmque oblita malorum semper noua meditatur. Si rursus in Dei potestate hoc erit, exemplo ac imitatione maiorum nostrorum necesse fuerit belli exitum timere: cur igitur nõ præstat securum esse in quiete, quàm cum periculo in laboribus? Contra Carthaginem cogitas expeditionem ducere; ad quam iter est terrestre dierum* CXL. *nauiganti verò necessarium vsque ad extremũ pelagus peruenire, ex quo eorum quæ contingunt vix annuũ habebis nuncium: adde quòd si de hostibus triumphaueris, non propterea Aphricam consequeris; Sicilia simul & Italia sub aliena existentibus ditione: Si verò res aliter eueniet, soluto iam fœdere in nostram regionem omne periculum transferes: fortunæ quoque commutatio res etiam destruit benè constitutas. Negocium igitur consilio præuenire oportet, decidentem verò post factum pœnitere stultissimum. Securum antequam pericula veniant cogitare* quid

Beneuolentia captatio.

Ratio. Bellum illud lõgũ est, ideo molestum.

Periculosũ.

Sumptuosũ.

Difficile ad modum.

Dubium.

Prioris rationis amplificatio.

Aliarum item.

Alia ratio. Si vincitur Iustinianus, imperio crearur euidens periculum.

quid agendum, denique magnopere profecerit in rebus obeundis temporis uti opportunitate. Et hæc quidẽ Ioannes. Imperator vero hac motus oratione, de studio in bello suscipiendo aliquantulũ remisit. Post hæc episcopus quidam ex Orientis partibus veniens, dixit se paucis eũ adloqui velle. facta potestate, ait, deum ei somnium noctu misisse, Imperatori adsimilatũ, illúmque impietatis accusasse, quòd Christianos è manibus Barbarorum in Aphrica liberare constituens, nulla postea de causa destitisset. negociumq́ aggredienti omnino præsto esse, ac Aphricæ dominum eum facturum se recepisse. Hæc vbi Iustinianus audiuit, animo iam deliberato rem vltra differre non potuit, exercitum propere coëgit, naues quoq; & cibaria præparauit, Belisarium verò exercitui præfecit.

Conclusio, captandam esse temporu opportunitatem.

Ioannis obiectionib. opponitur pij principis officium.

Quod animus iam apud se constitutum habet, hominis eloquentia vix immutare valeat.

II EA tempestate vir Aphricæ indigena Pudentius, apud Tripolim vrbẽ a Vandilis deficiẽs, ad Iustinianũ misit nunciatũ, vt si exercitũ confestim eò mitteret, omnẽ regionẽ nullo negocio subiugabit. Nã vrbi præerat Tattimuth, cum paruo admodum exercitu à Gilimere missus. Belisarius igitur Pudentij societatẽ nactus, non comparentibus hostibus regionẽ eam omnẽ Imperatori acquisiuit. Gilimeri autem de Pudentio pœnas sumere volenti aduersum hoc euenit. Godas, vnus è Gilimeris ducibus erat, genere Gothus, animo sagax, ac in rebus agendi solers, tum erga dominũ fidelis visus. Is ad regendã Sardiniã, & custodiæ, & tributũ ex ea exigẽdi gratia missus, fortunæ successum ex æquo sustinere non valuit, quin protinus in tyrannidẽ inclinauit, nec solũ tributũ non misit, sed insulam per defectionem occupauit. sciensq́; quòd Iustinianus Aphricã cum Gilimere debellare statuerat, hæc ei scripsit. *Neq; per ingratitudinẽ aut perfidiam à domino meo descisco, sed eius vehementem crudelitatem simul &*

Dei iustitia Gilimero vndique facessit negotium.

Vna & altera plaga sauciatur Gilimer, & tamen contra stimulos calcitrat.

Crudelitas & inhuma-

inhumanitatem, qualem in suos exercet, considerans; animo ei libenti subesse nequeo, longéque præstat iusto seruire regi, quàm tyrãno iniqua imperanti. Quare tecum sentiẽti fer quæso auxilium, vt vltro me petentibus, quũ opus, possim resistere. Hanc Imperator epistolam accipiens, Eulogiũ legatum cũ litteris mittit: quib. eius prudentiã, iustitiam, tum egregiam in societate ineunda voluntatem laudat, deinde exercitum ducésque pollicetur, quibus non solum insulam retinere, sed etiam alia capere, neu Vandilorum minis aliquo modo terreri posset. Eulogius igitur in Sardiniam profectus Godam offendit habitu nominéq; regio sumpto circa se satellites habere, qui lectis Imperatoris litteris ait, se quidem militum satis habere, duce tantùm carere. In hanc ille sententiam. His igitur Iustinianus non satis credens, milites quadringentos vna cum Cyrillo, vt insulam Godę custodirent, parat: cum quibus aliam simul habuit expeditionem, quæ Carthaginem profectura erat, videlicet pedites mille, equitum quatuor milia e suis ac fœderatis coactos. Inter fœderatos verò Barbari tantùm fuere, qui nec serui existebant, veluti minime a Romanis victi, sed sponte in societatem venientes. Horum igitur fœderatorum duces erant Dorotheus qui Armenię exercitui pręfuit, & Salomon qui Belisarij curauit exercitum. hunc Romani Domesticum vocant: is enim erat Eunuchus. Præterea Cyprianus, Valerianus, Althias, Ioannes, Marcellus, & Cyrillus, cuius supra memini. Equitũ verò duces Rufinus & Aigan e Belisarij domo existentes, & Barbarus, & Pappus. Peditum Theodorus, quem Parthenium cognominabant: Terentius, Zaidus, Martianus, Saraias, & Ioãnes quidã è Dyrrhachio, qui cæteris præerat ducibus. Horũ itaque omniũ Salomon è Dara ciuitate Oriẽtis, quæ Romæorũ est, Aigan Massageta erat, quos nunc Hunnos

...tas inferiores à superioribus dominis diuellunt. Clementiam & æquanimitatem princeps colat.

Sardiniam tum Godæ tum sibi prudens princeps conseruare cogitat.

Exercitus duces primarij.

Nihil deesse debet principi, ad longam expeditionem se accingẽti.

nos

nos vocant. Reliqui ferè omnes è Thracia venerāt. Hos Eruli quadringenti sequebantur, quos Pharas ducebat. præterea socij Barbari sexcenti maximè è Massagetarum gente, sagittarij omnes, quos Sinion ducebat, & Balas, summa vir fortitudine. Naues deinde quingentæ in tota expeditione, quarum nulla plusquam medimnorum millia quinquaginta ferre non valebat, nec minus quam tria millia. Nautarum verò in cunctis tria millia, qui Ægyptij, & Iones, ac Cilices ex magna parte fuere, quib. omnib. præfuit Calonymus Alexandrinus. Erant & cum ipsis nauigia longa ad duo & nonaginta supernè tegminibus contecta, ne remiges ab hostibus lædi possent. hæc Dromonas nunc, id est, cursorias vocant. excurrere enim celeriter possunt: in his Byzantiorum duo millia sponte ac voluntarij nauigabant. Mittebatur insuper Archelaus, vir è patriciis genus ducens, iam Prætorij præfectus & Bizantij & in Illyrico factus, tunc in exercitu quæstor (sic enim sumptus dispensator vocatur) erat. Cunctorum verò ducum exercitusq; totius Imperator Belisarius ibat, qui pauloante in Orientali expeditione visus fuerat; cum eo item plurimi partim hastati, partim scutati equites, viri alioquin & in periculis, & in bello plurimum exercitati: cui Iustinianus scripsit omnia, quæ illi videbātur, ac princeps obiret, se rata omnino habiturū: quæ res plurimum illi & virium, & animi addidit. Oriūdus autem erat è Germaniæ parte, quæ inter Thraciam & Illyricū consistit. Hæc itaque in hunc se modū habuere. Gilimer autem iam Tripoli per Pudentiū, & Sardinia per Godam priuatus, de recipienda Tripoli spem admodum paruam habebat, quòd longe ab eo situ erat, & iam Romæi cum his, qui defecerant, coniuncti existebant. Insulam verò seruare maturauit antequam Romæorū auxilia

Classis instructissima.

Volones periculosum bellum subeuntes, laude digni.

Belisarij Germani potestas bona bello. Sapienti & magnanimo duci ingens onus committendum.

Gilimer in quascunque potest formas se vertit, vt sceptrum retineat. Nunquam Dei manus sed suas tantùm mali principes respiciunt.

eam peruenirent. quapropter quinque Vandilorum milia, tum naues cxx. armat, hisque fratrem Zazonem præficit, qui omnes studio plurimo ac alacres in Godam ferebantur. Iustinianus autẽ Valerianum & Martinum præmisit, vt aliam, quæ erat ad Pelopõnesi loca, expeditionem expectarent. Vbi verò simul ambæ in nauibus iunctæ fuere, aliquid eis mandare, quòd prius iam dicere decreuerat, excogitauit; verùm alio præoccupatus negocio exciderat. Eos igitur conuocans, quæ volebat dicturus erat; sed deinde rursus succurrit, minimè fortunatum fore reuerti. Misit igitur certos, qui denunciarent, ne in eundem reuerterentur locum, neque ex nauibus descenderent. Illi prope ad naues adcedentes alta voce imperata fecere. Visum ergo eisdem haud felix auspicium, vtpote nemo ex eis Byzantium amplius ex Aphrica rediturus. Nã execrationem quandam ea putabant principis mãdata non volentis. Verùm si quis Valeriani & Martini ducum prædictorum exitum considerat, non vera fuere, neque infausta, vti putabantur, auspicia. Erat tamen inter Martini milites quidam, qui ad defectionem spectabat, tyrannidémque animo conceperat, nec amplius Byzantium redire statuerat, in quem fortè execrationẽ cecidisse verisimile videri poterat. Verùm hæc siue hoc modo, siue aliter gesta, aliis vestiganda relinquam.

Iustiniani superstitiosa consideratio Godã, quem iuuare debuisset, in periculum coniicit & relinquit.

12 QVOMODO autẽ Belisarius simul & exercitus missus fuerit, nunc tantùm referã. Iustinianus igitur anno septimo principatus in veris initio nauim prætoriam ad littus iuxta ædes Imperatorias deduci iussit. tunc Epiphanius ciuitatis præsul classi de more benedicens ac bene precatus, milites paulo ante baptizatos nomen profitentes Christianũ sigillatim in nauim introduxit. Sic itaque Belisarius cũ Antonina vxore soluit, cũ quib. Procopius etiã, huius

Classis dimittenda antequã è portu solueret ad bellũ, ratio.

Procopij somnium.

huius autor historiæ fuit,ab initio quidem cunctabundus ac periculũ metuens, deinde somnio quodam admonitus,maximè fuit ad iter incensus. Videbatur enim ei in domo esse Belisarij,vbi quidam è seruis nũciant,dona esse à quibusdam adlata:quæ Belisarius quum è pergula adspiceret, vidit homines quosdam supra dorsum triticum cum floribus ferentes, quod deponi iussit in atrio domus, vbi ipse cum suis militibus accumbens flores ipsos edebat,qui cibus longè suauissimus est eis visus. Hæc somnij summa. Igitur classis omnis prætoriam secuta Perinthum adplicuit, quæ nunc Heraclea dicta est.Hic dies quinque consumpti sunt,quòd plurimis ducem equis donauerat è sobole equorum imperatoria, quæ in Thraciæ locis educitur. Inde soluentes Abydum perueniunt, ibíque dies item quatuor maris tranquillitatem expectandam censentibus casus contigit huiuscemodi. Duo Massagetæ quendam è sociis vt ebrios irridentem interfecerunt. Nam omnium maximè vino dediti Massagetæ sunt, Belisarius igitur ambos hos in Abydi quodam promontorio palo infixit;quod factũ quum alij,tum ex eorum genere viri maximè ægre ferre, Belisario dixerunt, se non ex lege aut pœna aliqua coactos,quum Romæis subditi non sint, sed sponte in exercitu esse.tali igitur supplicio non esse apud eos consuetudinem delinquentes plectere. Cum his itaque plures consensere, qui maximè propter scelera,impunita esse delinquentium peccata cupiebant.Belisarius igitur vniuersum congregans exercitum ita adloquitur: *Si nunc apud viros belli expertes ac nunc primùm militantes verba haberẽ, longa mihi esset opus oratione ad enarrandúm quantam vim habeat ad victoriam obseruatio iustitiæ. Huius disciplinæ summam tum pugnæ finem atque fortunam imperiti in dextris consistere tantùm existimant. Vos*

Somnia naturalia leuia sunt: extraordinaria aliquid præsagire videntur. Prosperus Belisarij successus Procopij somnio adumbratur.

Hunnorum seditio. Ebrietas mala innumera designat.

Belisarij ad suos oratio, qua demonstrat disciplinam in exercitu summo studio retinendam esse, nec scelera atrocia ferenda.

autem qui sæpè inimicos vicistis neque corporibus neque viribus vobis inferiores, sæpe etiam victi fuistis: non ignorare puto quòd homines quidem vtrinque ex acie inter se dimicant, finem verò tantùm quem deus voluerit consequuntur. Nam & corporis prosperitatem & armorum diligentiam cæterámque belli præparationem longè inferiora iustitia & in deum obseruantia esse non dubium: quam si quis sectatus fuerit, magis ei quàm è supradictis felicitas obuenerit. Prima igitur iustitiæ cura, iniustè interfectos vlcisci. Si enim iusti & iniusti iudicium in eos exerceri qui prope nos sunt prætereatur, nullus iam metus erit, vilis admodum fuerit homini animæ ratio. Si quis enim Barbarus proximum per ebrietatem occiderit, ac venia propterea postulata se crimine solutum dixerit, peccata licentia longe fuerint peiora. Neque enim vlla ratione fas ebrium esse, multo minus in exercitu militi proximos ob id interficiendo. Ipsa enim per se temulentia vel cæde non consequente, pœna est digna: quanto magis si ea consequatur, multóque item magis in proximum quàm alienum, exemplum itaque facti quale sit, ac quàm detestabile, ipsi conspicitis. Vos ergo manibus temperare ab iniuriáque abstinere opus, nec putatote me conniuentem iniustum quocunque modo toleraturum, neque illum quamuis hostibus formidolosum ac terribilem, qui alioquin manibus in hostes puris non feratur, vllo modo commilitonem putaturum, quum frustra sit fortitudo, vbi iustitia defuerit.

Ebrietas in exercitu vitanda.

Sapiēs dux autoritatē suam intemeratam sedulò conseruat.

Vbi Belisarius finem dicendi fecit, exercitus omnis & verba imperatoris non contemnenda considerans, & illorum supplicia spectans timore corripitur, iámque ex illo frugi esse, & ex æquo inter se viuere apud talem ducem non iniusta passurum cogitabant. Post hæc Belisario curæ fuit vti omnis classis continuo simul adnauigaret, in eodémque semper loco, quò adplicuisset, vnà conuenirent. Nā in magna classe par erat pelago longè diffundi, præsertim si aduersi irruerent venti dissipari, nihilque

Disciplina obseruata fructus.

propterea ad hoc vtilius cogitanti subiit, quàm aliquas præire, quas cæteræ per signa subsequerentur. Quapropter trium nauium, in quibus ipse cômeatúsque ferrentur, mala superne triangulari forma constituit, minióque infecit, ac sublicis in puppi erectis faces accendit, vt nocte ac die naues prętoriæ viderentur, quas cæteræ subsequerentur: sic itaque ex omni classe nullam deinde relinqui aut errare contigit. Quando verò à portu solui deberent, tubæ sonitus signum daturus erat. Soluentes igitur ex Abydo aduersis ventis ad Sigeum adplicuere. rursus redeunte tranquillitate, alacres Maleã venerunt. Hic ob loci angustiam nocte sequente tanta classis tam magnarum nauium simul constipata ac collisa magno fuit in periculo, vbi & gubernatores cæteríque nautæ virtutem facile ostenderunt. Nam & alta vti mos est voce, & contis peritè vtentes, inter se spatio diuisi ac rare facti sunt; quòd si ruentem contra ventum forte habuissent, vix, vti mihi videtur, nautæ séq; ac naues seruassent. Sic igitur dispositi Tenarum inde peruenerũt, quæ nũc Cereapolis cognominatur, inde verò Methonem. hic eos inuenerunt, qui ducibus Valeriano & Martino nauigabant, pauloante adplicuisse: & quando venti non flarent, in eodem loco naues sistere Belisarius iussit, in quibus illos ordine collocauit, milites disposuit, redeuntes quoque duces ornauit.

Classis conseruandæ ratio.

13 His administratis quum aliquandiu expectando ventos morarentur, plures morbis correpti interiere ex hac causa. Ioannes, quẽ supra nominaui, præfectus prætorij erat, quum in aliis detestabilis, tum vehemens in ea commentando, quę publicè sint ad hominũ perniciẽ: & quando de his nõnulla in initio historiæ dixi, nunc quomodo ex eius auaritia adfecti sint milites, dicam. Panem, qui in exercitu fertur, bis est cõsuetudo in clibanũ ponere,

Auaritia latentium indagatrix lucrorum, luctuosa præda immensa vorago, neque habendo fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima, vitium in magistratibus teterrimum & exercituum ac reipub. clades.

vt diligenter coctus diu duret, neu breuiter corrumpi poſſit: verùm eundem pondere à primo deficere, e quarta ſaltem parte neceſſe eſt. Ioannes itaque cogitans, quo nam modo artopeis ac piſtoribus minus lignorum ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigebat, collocare iuſſit, donec vehementer coctus videretur, deinde in culleis poſitos nauibus immiſit, Poſtquam verò claſſis apud Methonem fuit, panes ſoluti omnes rurſus in farinam reuerſi marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatímque, illis verò qui in indignatione aliqua eſſent, per medimnos & modios diſtributi fuere. His itaque milites æſtatis tempore in loco etiam æſtuoſo paſti, in morbos facile inciderunt, perieréque non minus quadringenti: plures etiam interiiſſent, ni Beliſarij prouidentia his prohibitis, in regione conquiſitos alios probos dare iuſſiſſet. Imperatori deinde de hoc conquerendo ſcripſit. ille quanquam rem deteſtari, attamen Ioannem nulla tunc pœna iuſſit plecti. Et hæc quidem ſic ſe habuere. A Methone ſoluentes Zacynthum peruenerunt, vbi aquam nauibus aduexere, quanta ſatis eſſet Adriaticum remigantibus pelagus, aliáque præparantes opportuna præteruehuntur. Vento autem molli ac tardo perflante, diebus XVI. in Siciliam delati, locum deſolatum attingunt, vbi mons Ætna prope conſpicitur. In huius itaque curſus adeo lenti ſpatio contigit apud omneis aquam munitioni ſumptam putreſcere, præter eam quæ apud Beliſarium eiúſque conuictores erat, quam hoc modo eius vxor Antonina adſeruauit: Amphoras vitreas aqua repleuit, eáſque in nauis imo, vbi ſol minimè penetrarat, in arena fodit, circáque ex aſſeribus locum muniuit. Beliſarius verò vt inſulam attigit, cunctabundus animo

Effectus auaritiæ Ioannis prætorio præfecti. Beliſarij prouidentia tantum mali vim emollit.

Longa nauigatio ingenti exercitui incōmoda.

Prudentiæ œconomicæ exēplū.

Beliſarij deliberatio.

himo torquetur, cogitánſque quo nam modo, aut qua primùm in parte cum Vandilis ſit bellandum. Maximè verò militum querelis turbabatur, qui naumachiam expaueſcentes, non dubitauere apertè prædicare, ſi terreſtre prælium ſint inituri, ſeſe officio fortiſſimorum non defuturos: ſi autem nauale, plurimos ſe auerſuros fugámque capturos. Non enim ſe vnà poſſe & cum aqua, & cum hoſtibus dimicare. His igitur omnibus Beliſarius commotus, Procopium eius paredrum Syracuſas ſciſcitatum ac clam veſtigatum mittit, an aliquæ hoſtium inſidiæ ſiue in inſula, ſiue in continente contra nauigantes ſint paratæ. Deinde in quem potiſſimè locum, vbi Aphricam attingerent adplicarent, vnde etiam melius aggredi poſſent Vandilos. Poſtquam verò hæc egerit, in reditu Cauconem veniat, locũ ducentis à Syracuſis ſtadiis diſtantem, quò omnis claſſis conuenire debebat: præterea vt in Sicilia cibaria neceſſaria ex Gothis mercetur, ob amicitiam quæ inter Iuſtinianum & Amalaſſuntham Athalarici matrem erat. Is enim adhuc puer ſub matre educatus, & Gothorum & Italorum potentia fretus eſt. Amalaſſuntha poſt Theodorici patris mortem metuens puero, Iuſtiniani amicitiam ſibi adſciuit: cui quum in aliis obtemperaret, tum neceſſaria expeditioni vendere ſe recepit, quod & præſtitit. Procopius igitur quum Syracuſas perueniſſet, præter ſpem ciuem amicum offendit eius iampridem inquilinum loci, qui à puero præfectus erat horũ, quę ad maritimam erant opus expeditionem, ac Procopio datis, quæ fuerant neceſſaria, inſuper de cæteris interroganti ſatisfecit. ſeruum ait ſuum tertia die è Carthagine aduectum, qui dicebat nullas Vãdilorum inſidias claſſi ſe in his locis reppериſſe, tantum contra Godam omnem belli apparatum traducere, ipſum verò Gilimerem nihil hoſtile me-

Inconſulta militum declaratio. Harum enim eſt duci parere, non præſcribere quid ſit agendum.

Exploratio magni momenti viro prudentiſſimo committenda.

Amalaſſuntha regina Gothorum, magni & boni animi mulier.

Procopio omnia proſperè cedunt.

tuentem, relicta Carthagine ac locis maritimis, apud Hermionem moram habere, quæ eſt apud Byzacium quatuor iter dierum a littore diſtans. Itaque nihil minus, quam Romæorum claſſem, aut aliquid ei nociturum timere. Hæc Procopius audiens, ſeruum dextra apprehendens, per Arethuſæ portum ambulat, vbi nauigium reliquerat, multáque percunctando, ac ſingula perſcrutando ſimul cum eo nauim aſcendere induxit, éueſtigióque vela dare iubens, Cauconem petebat. Domino autem apud littus exiſtenti, ſimúlque admiranti, quòd ſeruus non redderetur, clamans Procopius de naui ait, excuſatum habeat, neque ęgre ferat, velle illum ad ducem, deinde in Africam cum exercitu deportare, breuique tempore opibus auctum plurimis remittere. Quúmque Cauconem peruenissent, omnes in luctu maximo offenderunt. Dorotheus enim, qui ex Armenia aduectorum dux fuerat, deceſſerat, magnum ſui relinquens deſiderium. Beliſarius itaque vbi ſeruus in conſpectu fuit, cunctáque accepit, animo lætatus, ac Procopium magnopere collaudans, tubicines dare ſignum diſcedendæ claſſis iubet, ſublatiſque repente malis Gaulum & Melitam inſulas velociter contingunt, quæ Adriaticum à Tyrrheno diuidunt pelagus. Hic Eurus perflans eos die ſecunda in Aphricæ littus deducit ad locum, qui Caput vada vocatur, quinque iter dierum expedito a Carthagine diſtans.

Opportuna Procopij audacia obſcuris rebus adfert lucē.

Dux fortiſſimus, ſuperſtitibus amicis deſideriū ſui relinquit.

14 POSTQVAM littori adpropinquauere, Beliſarius vela poni iubet, ac ancoris naues iactis firmare. Ductores hic alios omneis in ſuam conuocans nauim, conſilium de deſcendendo in terram proponit. Hic quum ab aliis quidem multæ in medium adlatæ ſententiæ vtrinque fuiſſent, Archelaus procedens talia loquutus eſt; *Ducis noſtri virtutem maximè collaudare decet, qui quum ingenio &*

Prudentis ducis eſt aliorum ſententias audire & expendere attente priuſquam manum operi admoueat.

rerum

rerum experientia cæteris præstet, his quoque potestatem habeat adiunctam, concilium coegit, nósque dicere iubet, qua nam maximè in parte ad littus adplicandum, quanquam ipsi tántum hoc notum, quid opus faciléque factu ob peritiam existit. Vos autem, præfecti nequeo satis mirari, quòd vestrum quilibet hanc descensionem ita celeriter suasistis, quum sciam adhortationem in præsens periculum nullam ferre admonenti vtilitatem, quod accusationis plerunque occasioni subijciatur. Homines enim si fortè sibi ex sententia quæ facta sunt eueniant, bene ac libenter ferre videntur: si verò secus, autorem consilij protinus accusant: quanquam quis dixerit, pro salute deliberantem simul & consilium dantem minime fas est calumniam timere. Vultis tandem in hostilem descendere præfecti? in quo portu naues relicturi, vel cuius ciuitatis murorum munitionem atque septum hinc cogitatis? An non audistis quemadmodum hoc littus nouem iter dierum à Carthagine vsque Lucam extendi dicunt importuosum omnino ventísque vndecunque flantibus maximè obnoxium? mœnia insuper nulla in tota Aphrica præterquam Carthagini Gizerichi olim mandato existunt, adde quòd omnino locus aquarum est indignus. Quid si fortè cum his omnibus incommodis aliquid aduersi acciderit, quid nam iudicabimus? an non quum in prælio fuerimus, sinistra alia cogitare oportet non humana rerum natura huiuscemodi digna? Si enim in terram descendentibus vobis tempestas superueniat, nónne alterum è duobus euenire nauibus est necesse, vel quàm procul hinc diffundi, vel in hoc perire littore? Deinde qui vobis ad victum necessariorum prouentus aut refugium? Nemo in me respiciat sumptus dispensandi præfectum. Præterea in toto regno nulla ministeria aut seruitia, ad quæ necessarium fuerit ex vestris idiotis personas nomináque secerni. Vbi deniquę arma oneráque superflua ponetis, aut vnde si quid necessariũ sumetis? Ego verò existimo oportere vos rectà Carthaginem

Achelaus, descẽsionem celerem dãnat.

Generalem sententiam profert, vt quæ deinde profert, reddat acceptiora.

In hoc littore vbi consistebant descensionem periculosissimam esse ostendit.

tendere, portum XL. *non amplius Stadijs dicunt ab ea distantem, quem Stagnum vocant, omnino incustoditum, classis quamuis magnæ capacissimum, vnde soluentibus vobis commodè in bellum procedere poteritis, puto nanque primo statim incursu vos Carthaginem capturos, ex quo extinctis procul ab ea inimicis, vobis victoribus nihil reliquum difficile aut formidandum fuerit. Sic est rerum humanarum natura, vt capite sublato, cætera breui tempore corruant. Quæ omnia socij considerare fas est, optimáque ex omnibus deligere.* Post Archelai orationem Belisarius sic incipit: *Nullus ô socij putet me cognitorem aut iudicem his quæ dicta sunt adsistere, neque propterea me postremo loco dicere, vt illa qualiacunque sint necesse sequi aut fieri omnino oportere existimem. Quæ enim vestrum cuilibet visa sunt optima dudum audiui. Meum est item quæ nouerim in medium adferre, deinde vnà vobiscum potiora deligere. Illud imprimis meminisse debetis, quemadmodum paulo ante milites expauescere maris pericula, se apertè sunt testati, ac veniēte aduersus se naui hostili se statim in fugam versuros. Sic enim se rebus habentibus, stultorum arbitror esse hominum à deo petere vt det euenire meliora, ipsis aduersus ire timentibus ac in causa existentibus vt contrà eueniat. Si autem nauigantibus nobis rectà Carthaginem classis inimica fortè occurrat, nostrique propterea milites certatim fugiant, consilium nostrum non sine pœnitentia ac querela fuerit. Error enim fatalis ac necessarius excusationem per se aliquam habet, nobis verò salutis nulla venia fuerit. Illud tantùm haud satis probe dictum existimauerim, quo maximè nos timere rogant tempestatem memorantes: quæ si qua irruat nauibus vti planè dicunt, è duobus alterum euenire necesse, vel procul ab Aphrica eas dissipari, vel in ipso littore perire. Quid igitur quæso ex his vtilius nobis extiterit, an solas corrūpi naues, vel cū ipsis cæterisq; omnibus*

Belisarij sententia.

Prudentis ducis est, quæ vtilia nouerit intrepidè proferre. & potiora deinde sequi.

Carthaginem rectà nauigare periculosū

Tempestas duplici de causa timēda, si hostis occurrit.

nibus

nibus viros quoque sub hoc hoste corruere? Præter hæc improuisis nūc atque imparatis dū licet irruētes, ex sententia compotes discedemus, res enim inimicorum ex improuiso in seruitutem probè reducuntur, paulo autem post illis adcinctis atque præparatis ex æquis viribus discrimen belli subeundum. Dicet fortè aliquis, in præsenti tantùm concilio necessaria ac de ipsa in terram adplicatione perscrutanda. Verùm scitote, non etiam necessaria exquiri oportere. Nam si tempestas nobis in nauibus bellum gerentibus ingruat, vt sæpe contingit contra fluctus simul & Vādilos dimicantibus, tuncne discere incipiemus quid nam factu sit opus? Igitur ego sic existimo, nos in terram confestim descendere oportere, ac vnà è nauibus equósque & arma, ac quæcunque alia sint opus deducere, fossam euestigio facere, ac vallo circundare nihil minus muniminis quā murus nobis firmissimus præstaturo, indéque ad bellum procedere: nihil enim putatote nobis necessarium defuturum, si viri erimus: vincentibus quoque hostes, illorum etiam omnia accedent. Victoria nanque opes omnes in eā partem in quam inclinauerit, deferre est apta. Itaque & salus & bonorum omnium copia in vestris sita sunt dextris.

Imparatos paratis facile opprimunt.

Consilium in periculo non excogitandum.

Descensionem promptam suadet, & tutā castrametationem.

15 HAEC dicenti Belisario cæteri facile consensere, solutóque concilio inde statim in terram descenderunt, tertio postquam e Byzantio cum classe discesserant mense. Locus ilico iussu ducis in litore militibus ac nautis capitur, fossa munitur, vallóque circundatur, vtpote hominum tot coëuntibus manibus, simúlque timore animos sollicitante, tum duce instante, eodem die & fossa peracta, & vallo ac palis fixis est munitus. Vbi autem fossa fodiebatur, miraculum quoddam animaduersum: aquæ multum sub terra erupit, nunquam prius apud Byzacium visa, vt locum perpetuè siccum. hęc igitur cunctis tunc & hominibus, & animalibus suppeditauit. Procopius verò simul cum duce læ-

Tribunorū est, imperatoris prudēs consilium amplecti & exequi.

tatus, ait, non ob aquæ vsum atque copiam se gaudere, sed ob auspicium victoriæ facilis & paruo negocio consequuturæ, cœlicolas voluisse significare, quod profecto euenit. Nocte igitur sequente milites omnes in castris ac munitionibus constiterunt, custodias aliáque consueta factitantes, sagittariis tantùm quinque in qualibet naui ob tutelam a Belisario dimissis excursoribus item circa illas adhibitis, ne quis inuadere aut nocere possit. Die sequente postquam militum quidam in agros discurrentes fructus attigerunt, eos ignominia notatos conuocans Belisarius sic est adlocutus: *Vim adferre & ex alienis pasci, turpe semper ac probrosum videtur, quod iniustum in ipso feratur: nunc autem nobis etiam in eo periculum considerandum, vt si fas est dicere, iusti ratio sit periculo posthabenda. Ego enim hoc tantùm confisus vos in hanc terram descendere iussi, vt Aphri à Romæis procul existentes sint Vandilis pro nobis infidi ac molesti, quamobrem nihil necessariorum propterea nos deserat, neque excursionibus ab inimicis posse nos lædi. Verum nunc vestra immodestia omnia nobis hæc contraria reddidit. Aphros enim quodammodo Vandilis conciliastis, ac in nosipsos iam ob vestrum hoc factum ad inimicitiam deduxistis. Natura enim inest adfectis iniuria erga adficientes continuo maleuolentia. Vestram igitur securitatem ac omnium copiam bonorum paruo admodum argento posthabetis, quum vobis ex voluntariis dominis quæ sint opus liceat emere: erga quos minimè iniustos esse decet, vt nobis illorum amicitia sit vsui. Nunc verò effecistis vt contra Aphros æquè atque Vandilos nobis etiam sit bellum, imò cõtra deũ ipsum, quẽ nullus iniustus sentiet adiutorem. Parcite igitur posthac aliena inuadere, lucrúmq; sequi periculis plenum: hoc enim illud est tempus, quo maximè modestia nos saluos faciet, iniuria interitu plectet. Hæc vobis curantibus deus erit imprimis placatus, deinde gens*

Belisarii ad suos concio, qua iustitiæ & humanitatis cultor dux ille fortissimus milites modestos & temperãtes esse iubet. iniustitiam & rapacitatem exercitui clades inferre euincens.

Aphrorum

Aphrorũ beneuola, postremò de Vãdilis victoria facilis. His dictis concionem soluit. Erat Syllectum ciuitas vnius iter diei a castris distans iuxta mare quod Carthaginem ferebat, cuius mœnia iamdudum diruta fuere, domos oppidani circummuniuere, incursus Maurusiorum metuentes. Belisarius itaque Boriadem è militibus quendam hastatis simul cum scutatis quibusdam eis nuuciatum misit, in animo sibi esse ciuitatem tentare: quam si libenter dediderint, nullo eos malo adficeret, quin se bona illis plurima daturum, insuper in libertatem restituturum. Hi itaque sub diei serum ciuitati propinquantes in conualle quadam nocte latuerunt. Vbi autẽ illuxit, in currus rusticorum in vrbem euntium incidentes eos ascendunt, ex quo nullo negocio clam eam ingrediuntur: claro iam die nullo excitato tumultu sacerdotem ilico, & si quid nobilitatis in ea fuerat, coëgerunt; ac ducis mandata referunt, statímque ab oppidanis claues adituura claustrorúmque acceptas Belisario mittunt. Eodem quoque die ille qui equis præerat in ciuitate, transfuga in castra Romæorum omneis equos publicos tradidit. Belisarius item quendã ex his, qui equo celeriter inuecti regias perferunt literas, quósve Veredarios appellant, cepit, nullo illato incommodo, quin potius auro multo munerans sub fidem epistolas ei tradidit, quas Iustinianus imperator Vandilis scripsit, vt eorũ præfectis per vrbes ostenderet, quarum sententià hæc fuit: *Neque Vandilos debellare nobis est animus, neque Gizerichi fœdera soluere: sed vestrum tantùm tyrannum de medio tollere venimus, qui Gizerichi testamentum pro nihilo pendens vestrum regẽ in vinculis habet, suósque propinquos, quos odio vehemẽti prosequitur, ab initio sustulit: reliquos verò oculis erutis in custodia seruat, vt his pœnis crudelius quàm more excruciet. Nobiscum igitur consentite, vósque*

Syllecti deditio.

Belisarij cõ silio prius quàm armis rẽ tentãtis prudentia.

Iustiniani ad Vandilos epistola, quã Gilimer supprimit, ne forte in eius tyrannidem populus insurgeret. Strategema politicum, eiusmodi vsurpatoribus familiare.

metipsos à tam pestilenti tyrannide quocunque modo libe rate, pacique ac libertati vobis studentibus, nos auxilio fore omnino recipimus, ac ita futurum, nostram ex deo fidem obligamus. Hæc summa literarum. Has igitur ille à Belisario sumptas efferre in publicum non est ausus, clam autem amicis ostendens, nihil memoratu dignum propterea fecit.

Belisarij præstantissimi ducis virtutes bellicæ occurrũt, quæ vtinam militaribus viris sint exẽplo.

Prudens legati delectus.

Diligentia.

Circumspectio.

Vigilantia.

Temperantia.

Disciplinæ studium.

Mansuetudo.

Modestia.

16 BELISARIVS his gestis vbi exercitum ordine disposuit, Carthaginem versus iter adripuit. trecentos scutigeros eligens, viros bello aptissimos, Ioanni tradidit, qui sumptibus domesticis præerat, homo Armenius genere, prudẽtia verò ac fortitudine summus. huic præcepit vti exercitum non stadiis xx. distando præcederet, & si quid hostile animaduerteret, confestim nunciaret vt imparati cum hoste dimicare non cogerentur. Massagetas verò socios tantundem ac etiam plus absistentes sinistrorsus iter facere. Ipse verò cum electis pone subsequebatur. Nam Gilimerem ex Hermione eos insequẽtem haud procul inuasurum suspicabatur. Dextrorsus verò nihil formidabat haud procul à littore procedendo. Nautis insuper mandauit con tinuo exercitum consequi, nec ab eo valde distare: quòd si venti forte irruerent, maiora colligentes vela, quæ Dolones vocant, paulatim adsequerentur: si contra, desinerent omnino, remis quoad fieri possit incumbendo maturarent. Ipse deinde Syllectum proficiscens, milites vt essent abstinentes, sibique ac manibus imperarent admonuit, néue aliquid ab re aut contra officium facerent. Ipse verò mansuetudinem atque humanitatem præ se ferendo Aphros sibi conciliauit. Ex quo reliquo tem pore sicut in propria regione magna cum modestia iter fecit, colonis circa nec latitantibus nec quicquam expauescentibus, quin potius quæ oportet omnia vendentibus simul & exercitui ministrantibus.

tibus.lxxx.non amplius ſtadiis ſingulis diebus vſque Carthaginem procedebamus, ſiue in ciuitatibus, ſi contingeret,ſiue in caſtris ſecuri quieſcendo.Sic igitur per vrbes Lectum & Adrametum ad oppidum Græſſam cccl. ſtadiis à Carthagine diſtans peruenimus. Hic regia ducis exercitus Vandilorum & paradiſus erat omnium pulcherrimus quos ſcimus, aquis quidem irriguus,tum nemore circa ornatus,arboribus ac pomis plena omnia iam tunc vernantibus,vt etiam ex iis noſtri milites tabernacula ſibi conſtituerent, ac in eorum edendo ſatietatem venirent:denique ſenſus vllus ſine pomorum ſuauitate non fuit. Gilimer autem apud Hermionem vbi primùm accepit hoſtes prope adeſſe, ad Ammatam fratrem Carthaginem ſcribit, vt Ilderichum & alios ſibi ſanguine coniunctos,aut quocunque modo proximos,quos in cuſtodia haberet,interficiat:tum Vandilos & ſi quid eſt in ciuitate munitionis,in promptu ac præſto paratum habeat,vt hoſtes in anguſtia locorum conſtitutos circa ciuitatis ſuburbanum, quod Decimum vocatur,à duobus vtrinque exercitibus concluſos, tanquam in ſagena captos perire contingat. Ammatas igitur mandata exequitur,Ilderichum & Euagenem necat,præterea Aphros quicumque illis ſtudebant. Amer enim iam deceſſerat. Vandilos deinde armat, vt quum tempus congrediendi venerit, parati ſint. Gilimer autem retrò clandeſtinè, vt à nobis minimè ſentiretur,ſequebatur. Verum in hac nocte in qua apud Græſſam cõſtitimus, noſtri exploratores vtrinque diſpartiti euntes inter ſe commixti ac colliſi ad exercitum ſe vtrique receperunt, qua de cauſa nobis innotuit haud procul eſſe hoſtes. Hinc quoque procedentibus naues adſpicere facultas non fuit, quòd petræ altiſſimæ longe à mari erectæ circuitu magno adſpi-

Perſeuerantia in iuſtitia cultu.

Contrà Gilimeris vitia deſcribũtur, à quib. belli duces abhorrere decet.

Conſilium crudele.

Violẽta decreta.

Eorundem inconſulta executio.

Dolus,quẽ exploratores Beliſarij eludunt.

ctum obduxerant nauigantium: præterea promontorium prohibebat, apud quod Hermes est oppidum. Belisarius itaque Archelao magistro equitum mandat, ne Carthaginem adcedat stadiis circiter ducentis absistendo, donec ipse iubeat manere. E Græssa demum quarto die Decimum peruenimus locum à Carthagine stadiis lxx. distantem. In hac die Gilimer Gibamundum fratris filium iussit simul cum Vandilorum duobus millibus alium exercitum præuenire, ac sinistrorsus procedere, vt Ammatas è Carthagine, Gilimer retrò, Gibamundus autem sinistrorsus euntes, ac in eodem loco se iungentes, facilius hostes in medio concludant.

Vtriusque ducis varia consilia.

17 MIHI *autem & diuina simul & humana in hoc labore admirari succurrit, vt deus procul futura respiciens præscribit vbi aliquando res casura sit: at homines à spe sæpe decepti, ignorant se cecidisse, etiamsi compotes sint aut recta cucurrerint fortunæ via ferentis ad ea quæ bona visa sunt prius.* Nisi enim Belisarius sic ordines diuisisset, & Ioannem cum illis quos præcedere suprà dixi, & Massagetas ab exercitu sinistrorsus ire iussisset, nunquam Vandilos vitare potuissemus, Et quanquam sic duci probè sint visa excogitata, si temporis oportunitatem Ammatas seruasset, neque hunc quarta tantum diei parte præuenisset, res omnino Vandilorum non ita corruissent: nunc ipse Ammatas præueniens circa meridiem ad Decimum profectus est, longe nostrum simúlque Vandilorum exercitum relinquens. Nec solùm hac temporis festinatione peccauit, sed Vandilorum optimam partem Carthagine relinquens, nunciánsque se ad Decimum proficisci, ipse cum paucis, nec sanè è fortioribus electis cum Ioanne in pugna congressus, duodecim sanè è nostris melioribus in prima acie interfecit, ipséque postremò ceci-

Diuinæ prouidentiæ vis.

Prudentia humana diuinæ prouidentiæ nobile & vtile instrumentum.

Ammatæ praeceps conatus, & exitium. Sic solent violentorum dominorum serui in ferrum irruere.

cecidit, vir admodũ fortis atque huic operi maximè vsui. Ammata igitur cęso clarum est sequutum trophæum: reliqui enim fugientes, cæteris timoré incusserunt, qui è Carthagine ad Decimum veniębant: ibant enim absque ordine vllo, neque tanquã in pugna constituti, sed vt confusi & palantes ordines, nec satis magni, ex triginta enim fuere ac viginti. Hi quum Vandilos qui cum Ammata erant fugientes viderent, opinantes insequentes victores maiore esse numero, terga & ipsi dederunt. Ioannes autem & qui cum eo erant sequuti victoriam, quos potuere interficiendo vsque ad Carthaginis portas peruenerunt, ex quo facta Vandilorum cędes per stadia lxx. quantum coniici licuit, hostium duorum millium. Eodem fermè tempore Gibamundus simul cum duobus millibus ibat in campum Solis, qui stadiis xl. à Decimo abest, eunti Carthaginem sinistrorsus, vacuus præterea & hominibus & arboribus, nihilque penitùs præter salem ferebat, qui ex aquis salis fiebat. hic cum Hunnis congressi omnes periere. Erat enim inter Massagetas vir & fortitudine & corporis robore præcellẽs, qui paucos ductabat. Is ex maioribus vsque suis honoris præmia est adsecutus in cunctis Hunnicis expeditionibus, quòd primus semper in hostes incurrere sit solitus. Non enim Massagetæ homini fas est aliquem in acie hostium capere, nisi prius ex eadem gente aliquis in hostes manibus abstinendo incurrat. Hic itaque haud longe ab hostibus existẽs, currens equo incitato solus in eos proximè constitit. Vandili verò, vel quod animi magnitudinem viri expauescerent, vel quòd aliquid insidiarum parari sibi suspicarẽtur, neque se mouere, neque eum aliquo telo petere sunt ausi. Existimo enim quòd nondum illorum pugnandi cõsuetudinem viderint, tantúmque audiuerint in-

Fugientes ex prælio, stãtes socios in fugam cõiiciunt: unde ingens strages.

Hunnorum in præliis mos.

Animi magnitudo in vno quopiã milite hostium aciem retinet.

expugnabile genus esse, ac propterea periculum extimuisse. At ille in suos conuersus ait; *Quàm paratum nobis escam misit hodie deus!* Incurrétes itaque ilico Vandilos non sustinentes ordinem soluerunt, ac robore minimè respondentes omnes turpiter perierunt. Nos autem ea quæ gesta sunt, nondum omnia scientes ad Decimum iter direximus. Belisarius locum castris aptum videns stadiis triginta quinque à Decimo distantem vallo firmissimo cinxit, vbi pedites omneis constituens, ac vniuersum congregans exercitum hęc est alloquutus:

Inde in trepidantes impetu facto sequitur victoria.

Nunc, ô viri commilitones, certaminis laborúmque tempus aduenit, sentio enim propinquantes hostes, naues quoque procul à nobis loci natura amouit, vnica spes est tantum salutis in manibus. nulla enim amica ciuitas adest, nullum refugium cui nos credentes confidere oporteat: si fortes erimus viri, verisimile fuerit nos hostes superaturos: si autem molles, sub Vandilis turpiter perire continget: quanquam multa nobis victoriam pollicentur, iustitia imprimis pro qua contra iniustos & iniquos venimus, nostra quoque recuperaturi, præterea Vandilorum contra suum tyrannum odium atque maleuolentia. Deus nanque auxilium iusta petentibus semper adesse solet, miles quoque imperanti minimè beneuolus agere fortiter ignorat. Præter hoc nos cum Scythis & Persis omne æuum res gessimus. Vandili autem ex quo Aphricam sunt adepti, neminem inimicum præterquam nudos Numidas habuerunt. Quis autem ignoret, quòd omnis disciplinæ ratio exercitatione augetur, ocio verò debilitatur? Nam vallum videtis nobis esse, vnde aciē progredi oportet, munitissimum. Adsunt & arma & alia quæcunque ferre non valemus, hic præsto parata, & demum huc reuertentibus nobis nihil necessariorum deest. Oro igitur vos omneis vt propriæ memores virtutis & charissimorum omnium quæ domi reliquistis, ingenti nunc animo rem aggrediamini.

Belisarij ad suos concio suasoria, vt fortiter cū hoste manus conserant, ad ecta prò missione de victoria certa, varias ob causas, quas ordine recēset.

18 HAEC

18 Hæc dicens Belisarius, deúmque obtestās atque orans, vxorem simul cū peditibus intra munitiones custodiendam reliquit, ipse verò cū equitibus omnibus adequitauit: neque enim in pręsens visum est vtile de toto simul exercitu periclitari, sed tantùm cum equitibus concurrendo & iaculando vires hostium experiri, ad extremum cum omnibus copiis pugnare. remittēs igitur prius fœderatorum duces, cum suis hastatis & scutigeris & reliquo simul exercitu ipse sequebatur. Vbi verò ipsi fœderati cum suis ducibus ad Decimum perueniunt, ac interfectorum corpora humi disposita viderunt, inter quos xij. erant socij qui cum Ioanne fuerunt, & ipse Ammatas Vandilorúmque nonnulli, insuper ex colonis rem omnem gestam audiuerunt, anxij ac ancipites fuere, qua nam in parte telluris locum capere oporteret. Hæc animo versantibus, ac circa colles peruestigantibus, puluis subitò ex Austri parte apparuit, paulóque post Vādilorum magna turma. Illi è vestigio ad Belisarium mittunt vti venire maturet, apparentibus iam atque incumbentibus hostibus. Ducum igitur bifariam sententię fuere: nonnulli censebant vt irruentibus simul occurreretur, alij rem esse non tanti adfirmabant, vt vires omnes opponere deberent. Hæc inter se altercantibus barbari adpropinquauerunt cum duce Gilimere, qui mediam corripuit viam qua Belisarius inerat, & qua Massagetæ venerunt cum Gibamundo congressi: colles hic vndique aderant, qui nec Gibamundi turmas ac Belisarij munitiones, neque item viam qua ibant qui cum Belisario erant, videri permittebant. Vbi verò propè ambo fuere, contentio vtriusque fuit exercitus, qui nam prius collem in eo loco altissimum caperet, qui maximè ad rem gerendam videbatur opportunus, indéque vterque constituebant ad

Alia Belisarij virtutes eximia.

Præmissa fœderatorū copia hærent ad paulò ante acta pugna locum.

Et ad hostiū conspectum trepidant.

Consilium in arena anceps & periculosū. Nec prudentia humana vndique oculata est, imò quibusdam in partibus cæcutit.

Romæi fugiunt. Mars enim est dubius, & Dei solius est, largiri prosperos euentus.

manus cum hoste descendere. Festinantes igitur Vandili collem occupant, incurrentes ac hostes in fugam vertentes: ex quo Romæi perterrefacti, in vicum se fugiendo receperût septem stadiis a Decimo distantem. Hic enim Vliarem Belisarij militem hastatum cum scutigeris dccc. offendentes, putauere omnes vt ab eo succurrerentur ac vnà Vandilis resisterent, quòd secus euenit. Nam & ipsi quoque horrescentes cursu ad Belisarium contenderunt. Hic ego non habeo dicere quod nam fatum Gilimeris fuerit, vt in manibus victoriã habens sponte neglexerit, ac hostibus spatium respirandi dederit: nisi quòd *in Deum omnia referri oportet, qui quando malè quid euenire homini statuit, consilium ac mentem imprimis aufert, nec quæ sunt vtilia in deliberando monstrat.* Si enim Gilimer eo die rectà hostes insectatus fuisset, non puto Belisarium aliquo modo sustinere potuisse, sed cuncta nobis corruisse, tanta erat & Vandilorum multitudo, & Romæis formido incussa. Seu etiam si rectà Carthaginem petiisset, omnes qui cum Ioanne erant, proculdubiò interemisset, qui palantes & securi per campum ambulantes prędabãtur. Ciuitatem quoque seruasset, insuper naues nostras haud longe sequentes facile cepisset, nobis denique & redeundi & victoriæ spem omnem simul eripuisset. Verùm nihil horum egit, sed paulatim è colle descendens, vbi in plano constitit, ac fratris cadauer adspexit, in luctum ac sepulchri curam côuersus est. Atque hoc modo rei bene gerendæ pulcherrimam amisit occasionem, quam amplius recuperare non valuit. Igitur fugientibus Belisarius obuiam factus stare iussit, cunctósque ordini reponens atque restituens ignauiam exprobrauit. At vbi Amatę mortem ac Ioannis trophæum audiuit, & de loco & de re gesta quæ voluit accepit, cursu contra

Gilimer victoriam paratã negligit. Nec enim mente solida iniusti homines potiuntur in successibus felicibus: sed sua fortuna ebrij, & verè vincere, & victoria vti nesciũt.

Occasio calua.

Prudẽs dux suos fugientes sistit.

tra Vandilos fertur:barbari verò sine ordine ac improuisi existentes impetus illorum minimè sustinere, sed certatim fugientes, ac partim pereuntes adspiciebantur: pugnam nox diremit. Vandili itaque non Carthaginem neque Byzacium vnde venerant, sed in Bulæ campum ac in partẽ quæ ferebat in Numidas fugerunt. Hi autem qui cum Ioanne erant & Massagetę diei serò ad nos reuersi, ac omnibus quæ contigerant vltrò citróque narratis, nobiscum apud Decimum pernoctauerunt.

Imprudentes fugati quo tendere debeant nesciunt.

19 DIE sequenti pedites omnes è munitionibus vnà cum Belisarij vxore adfuere, vnáque omnes Carthaginem contendimus: quò quum vespere peruenissemus, extra vrbem sub tentoriis ea nocte fuimus, quanquam nemine ingressum prohibente. Carthaginenses enim portas ilico aperuerunt, lumina vbique disposuerũt, ignes nocte tota per vrbem accenderunt. Vandili qui relicti erant, ad templa supplices confugerunt. At Belisarius statim rem ita disposuit, vt tam ex hostibus quàm ex nostris insidias vtrinque prohiberet, ne per noctis tenebras latentes in rapinam ac direptionem venirent. Hac insuper nocte naues Euro spirante ad promõtorium sunt actæ, quas vbi Carthaginenses conspexere, ferreas cathenas portus, quem Mandracium vocant, trahentes, facilem classi aditum fecerunt. Est autem in domo regia carcer, vbi omnes miseri supplicio destinati à tyranno concludebantur: inter quos mercatores fuere plures eius temporis, qui ad bellum Gilimerem euntem iuuare opibus rogati fuere: eáque die perituri erant, qua Ammatas apud Decimum interiit. in tantum venere discrimen. Huius igitur carceris custos vbi hæc apud Decimum gesta audiuit, tum intra promontorium classem iam vidit, intus ingrediens eos qui nunquam ad eam diem

Victoriam dux sapiens cum cura sequitur.

Sibi suísque cauet.

Votis abundè potitur.

Sapienti victori omnia in bonũ cedunt.

ex quo capti fuere bonum nuncium audiuere, sed in tenebris constituti mortē quotidie exspectabāt, interrogat, quid ex eorum substantia concessuri essent his qui eos liberarēt. At illi protinus respōdent quæcunque velint. Ipse autem nihil se dixit aliud ab eis velle quam omnes iurare, si inde aufugerent, ei in periculo constituto, omnibus viribus se auxilio adfuturos. Illi verò sic egerunt. Ipse rem omnem manifestans, fenestrásque ex ea parte quæ mare prospiciebat aperiens, classem nostram ostendit, nec mora, cum eisdem è carcere liberatis simul abiit. Qui autem in nauibus erant nihil eorū quæ gesta erant ab exercitu in terra audientes, animo hærebant, ac vela legentes in Mercurium sciscitatum miserunt. Vbi rem gestam didicere, vehementer lætati nauigauere: quúmque vento prospero iam prope Carthaginē cl. stadiis delati essent, Archelaus simul & eius milites ibidem adplicare iusserunt. Nautæ verò minime obtemperauere, littus id importuosum esse dicentes, verisimile fore citò tempestatem oriri, quam loci accolæ Cyprianam vocant: apertè prædicentes, si fortè in eo loco consisterent, ne vnam quidem ex nauibus seruari posse, quod ita profectò erat. Itaque velis e vestigio collectis, in consultatione fuere quid nam facturi, ad Mandracium ire nullo pacto visum est, priusquam Belisarij mandata venirent. Præterea portum eum cathenis clausum fore suspicabantur, nec etiam totius classis capacē. Igitur locus erat, quem stagnum vti supra memoraui appellant xl. stadiis à Carthagine procul, nauium capacissimus, optiméque ad excipiendum situs. facilem huc cursum putantes, omnes post Solis occasum adplicuere, præterquam Calonymus cum suis aliquibus, qui ducem minimè curans, in Mandracium clam delatus nullo prohibere audente descēdit, ac opes circa mare

Captiui Carthagine liberati.

Mira in bello rerū conuersiones.

Lætitia maxima, victoriæ commilitonum nuncius.

Archelai prudentia.

Calonymi præda in hiantis facinus, seu pyrausta gaudium.

ea mare incolentium mercatorum hoſpitúmve ac Carthaginenſium diripuit. Sequente die Beliſarius cunctos è nauibus deſcendere iuſſit, atque omnem ordinans exercitum tanquam ad pugnam proceſſurus Carthaginem cõtendit: timebat enim ne quis hoſtium in inſidiis collocatus occurreret. Hic igitur multis milites commonens, & quantam ex hoc labore felicitatem eſſent conſequuturi cõmemorans, ſi modeſtiam in Aphros oſtendiſſent, multò magis quum adeſſent, Carthaginem ſeruarét, eſt adhortatus. Aphros enim omnes Romæos procul exiſtentes exiſtimare oportere, nec facile Vandilorum imperiũ ſuſtinere poſſe, vt qui a barbaris hominibus incõmoda multa ſint paſſi, quamobrem Iuſtinianus bellum contra illos mouiſſet: nec fas eſſet ingratum aliquid erga illos perpetrare, quibus venerint libertatem ac ſalutem daturi. His dictis Carthaginem ingreſſus eſt, & quando hoſtis occurrit nullus, in palatium aſcendens in Gilimeris throno conſedit. hic illi obuiam fiunt & mercatores & alij Carthaginenſes, qui circa littus illud habitabãt, & vociferantes querebantur nocte præcedente ab eius nautis direpta ſibi bona. Beliſarius igitur Calonymum qui erat in cauſa, iureiurando coëgit omnia furta in medium adferre ac manifeſtare: ille autem quum iuſſa feciſſet, periurus nihilominus ablata omnia ſecum tulit: verùm paulo pòſt pœnas dare Bizantij viſus eſt. morbo enim apoplexiæ correptus, mente ac ſenſibus alienatis, lingua etiam impedita in ærumnis deceſſit, ſed hæc poſtea contigerunt. Beliſarius igitur tempus nactus opportunum ſuis eſſe præcipit, vbi Gilimer & duces cibum capere ac morari conſueuerunt: Delphicum appellant eum locum Romani, non tamen propria lingua, ſed quum iam diu græcizarét Romæ in palatio, vbi lectus ſtramineus re-

Memorãda Beliſarij tẽperantia & clementia in debellatos hoſtes.

Carthaginẽ Beliſarius ingreditur.

In Calonymum iuſtitia apparet.

Prædo tandem meritas luit pœnas.

Delphicum apud Romanos.

gis fuerat, tripus etiam constiterat in quo pocula regij pincernæ ponebant: Delphicum hanc vocant habitationem. nam & palatium ipsius Imperatoris ædes vocant Romani græcissantes. Augustus hic primùm habitauit, vnde palatiū omnem regiā appellare ab eo postea contigit. Igitur Belisarius in Delphico est epulatus, ac si quid in exercitu clarū seu preciosum aderat videre statuit, tum vniuscuiusque fortunam manifestari, vt omnia essent communia, nihilque homini proprium. Contigit igitur Belisario eadem die tantam ferre laudem, quātam nec suo tēpore neque superiore dux aliquis æquare potuerit: quum præsertim Romani milites in ciuitatem etiam subiectam absque tumultu ingredi nō consueuerint, neque ordinatim secundū quinquagenos, multò etiam minus ex improuiso venientes. Sic enim modestos omneis dux hic suos reddidit, vt neque contumeliam aliquam, neque minas vllas, aut vnius officinæ impedimentum, vti mos est eorum, interuenire videremus: sed in capta ac statum mutante ciuitate nulli contigit tabernas claudere, aut quicquam venalium sponte negare.

Belisarij virtus in regendis militibus.

Praeclara laus summi ducis nostri seculi plerisque tribunis & ducibus ruborem (ni depuduerint.) incutiens.

20 POST hæc Belisarius Vandilos qui ad templa confugerant, metum deponere iussos in fidem accepit, deinde muros vrbis restituere, qui adeò neglecti erant superioribus temporibus, vt plurimis in locis peruij ac transiri faciles volenti essent. Pars enim bona ipsorum ceciderat, quamobrem putauere Carthaginenses Gilimerem in ciuitate hostes non expectaturum, quum non paruo negocio, nec breui tempore existimaret hos posse restitui. Dicebant quoque antiquum Carthagine prouerbium à pueris solitum esse iactari, quod Gamma quandoque Betam, & rursus Beta Gammā persequeretur. Quod enim ludentibus tunc pueris in ænigmate, nunc

Victi clementer in fidem victoris accepti.

Gamma Betam, rursus Beta Gammam persequitur.

nunc omnibus manifestum esse. Primùm enim Gizerichus Bonifacium expulit, nunc verò Gilimerem Belisarius. Hoc itaque siue ex fama quadam seu ex oraculo fuerit, sic se res habuit. Tunc insuper insomnium quoddam prius visum atque obscurum, vbi res contigit in lucem venit. Fuit autem huiuscemodi. Cyprianum virum sanctum ex omnibus maximè Carthaginenses colunt, ipsiúsque templo pulcherrimo ante vrbem iuxta littus constituto, festum quotannis celebrant, quod Cypriana vocant, eodémque vocabulo, vt ego nuper didici, ruentem tempestatem nominare solent, quòd hæc eodem tempore, quo festum hoc Aphri celebrant, oriri consueuit. Hoc itaque templum Vandili imperante Honorio pulsis Christianis, ac sacerdotibus multa ignominia eiectis tenuerunt, ipsius cura Arianis delegata. Quamobrem Aphris maximo dolore perculsis ac animi pendentibus dicũt, Cyprianum in somnis apparuisse, ac bono esse animo Christianos huius rei gratia iussisse, sese breui tempore vltorem futurum pollicendo. Vbi verò res in vulgus prodiit, Aphri omnes vltionem hanc in Vandilos expectabant, nec propterea vnde hæc procedere posset, coniicere vllo pacto poterant. Postquam autem Iustiniani classis aduenit, dies erat sequuturus in quo festum consuetum reuertebat. Sacerdotes tunc Christiani, quanquam Ammatas ad Decimum contra nostros veniret, in spem erecti, protinus pulsis Arianis templum recipiunt, lustrationibus curant, superstitionibus purgant, donaria quæ pulcherrima essent tholo suspendunt, lychnos præparant, aurea vasa, omnémque preciosam ac sacram suppellectilem e sanctuariis promentes reconcinnant, diligenterque in ordinem restituunt, vt, quum opus, sint vsui parata. Hæc apud Decimum gesta, vt mihi relatum. Chri-

Præsagia de Vandilorũ clade.

Cypriana.

Visio in somnis.

Aphrorum expectatio.

Tyrãnorum cladem populi vigilantes & somniantes extò ptant.

Christianorum à Vandilorum & Arianorum tyrannide & metu liberatorum lætitia.

stiani igitur reliqui,quib⁹ ex opinione res pulchrè successit,templum & ipsi adeũtes lychnos omneis accendũt, sacerdotibus quibus ex lege cura est horum præsto adsunt. Sic igitur somnij veritas patefacta. Et hæc quidem sic se habent. Vandili autem huius verbi reminiscentes admirabantur, putantes in futurum omnia iam credi posse, nec vllam penitus spem esse abiiciendam, neque item possessionem vllam perpetuam ac firmam: quod verbum vnde procedat & quomodo sit dictum referam.

Nihil in rebus humanis stabile.

Quando enim Vandili ab initio fame pressi, ex eorum patria migrauerunt, pars eorum relicta est, quibus pigritiæ se dedentibus metu laborum Gogidiscum sequi non videbatur. Procedente autem tempore necessariorum his qui remanserunt, bona copia ex sententia successit. Gizerichus enim cum his qui secum erãt Aphricam cepit, quod audientes hi qui in patria relicti erant gauisi sunt, quum eis regionem iam reliquam satis ad victum amplam sibi dimissam animaduerterent, timentes in reliquum tempus,ne siue ipsi qui Aphricam ceperunt, siue nepotes eorum quocunque modo expulsi in patriã vnde discessere reuerterentur,quòd Romanos non diu eos passuros putauere, legatos ad eos misere: qui vbi in conspectu Gizerichi fuere,se imprimis vehementer lætari dixerunt, quòd eos cognatos suos & eodem genere natos talẽ viderint adsequutos felicitatem, sese excusatum venisse, quòd regionem patriam ab eis quondam relictam non possent diutius,quum sint pauci custodire: quapropter rogabant, vt si qui nullo illius amore pristino fortè tenerentur, ac redeundi spem nullam propterea haberent,inutilem eis possessionẽ atque relictam donarent,vt domini regionis totius facti si quis aduersus hostis veniat, nõ recusẽt pro ea mortẽ oppetere. Gizerichus igitur ac ceteri

Vandili in patria reliqui ad Africanos legationem mittunt.

Legationis summa.

Vandili

Vandili legatis quod bene loquutos ac iusta petere vidissent, facile annuere: quidam autem senex inter eos qui autoritate prudentiáque clarus habebatur, sese ait nullatenus eodem rediturum, quapropter animo fretus, Zacynthũ adplicuit, & multos quidẽ de improuiso interficiens, ac fortissimos quosque inter quingenos capiens paulo pòst adnauigauit. Postquam vero in medio maris Adriatici fuit, illorum corpora trucidans, per totum pelagus quaqua versus dispersit. sed hæc superioribus gesta temporibus.

Aphrorum Vandilorũ responsio.

21 GILIMER autem quum Belisarium iã potitum Carthagine audiisset, Aphros rusticos multa pecunia, multáque humanitate in suas partes sollicitauit, ac eos induxit, vt Romæos per loca dispersos Aphricæ aggrederentur, se pro quolibet illorũ capite aureũ præbiturũ pollicitus. Hi verò multos ex illorũ exercitu interfecere, non milites quidem sed ministros, qui prædandi auidi in vicos circum vicinos euntes clam capiebantur, eorúmque capita recisa Gilimeri ferebantur. Ipse vero promissa præstans, milites hostium, non seruos putauit esse.

Gilimer in capita pecuniam promittit Crudele & inconsultum consilium.

Hoc item tempore Diogenes Belisarij eques hastatus rem memoria dignam gessit. missus enim simul cum scutigeris duobus & viginti ad explorandos hostes, venit in vicum duorum iter dierum à Carthagine remotum: hos itaque rustici quum satis virium non haberent ad inuadendum, Gilimeri nunciant adesse. Ille trecentos electos equites ilico mittit, mandans eis vti captos ad se ac viuos ducant. Res quidem memoranda, Belisarij equitem cum scutatis tantùm xxij. eos omnes vicisse. Nam domum quandam ingressi in superiore cœnaculo dormierunt, nihil omnino suspicantes, quum audiissent hostes procul abiisse. Vandili autem manè paulo ante lucem venientes, effringere quidem

Diogenis virtus.

Rusticorum malitia.

Fortitudinis prudentia comes.

Pugna nocturna periculosissima.

ianuam, seu nocte domum ingredi minime tutum putabant, metuentes si in nocturnam incidissent pugnam, ne seipsos inculcantes in tenebris pro hostibus inuicem interficerent: quòd si accideret, hostibus exitum ac euadendi tempus daturos: hæc tamen ob formidinem cum nostris congrediendi cogitabant, quum nihil facilius fuisset hominibus illis frumenta conuehere solitis, viros improuisos, nec solùm disarmatos, sed nudos ac humi stratos capere. Verùm ipsi domũ omnem circumsistentes, portas primùm phalange constituta obseruant. Interim vnum é militibus Romæis contigit e somno excitari, vt qui tumultum audiuerit, Vandilorúmque voces inter se clam murmurantium atque arma mouentium. quúmque quid nam rei esset secum sciscitaretur, quemlibet sociorum excitat, quæ audiuit nunciat. Illi verò statim Diogene monente, vestes tacitè omnes induũt, arma corripiũt, ad inferiora descendunt, vbi frenis equis iniectis, protinúsque nullo ex hostibus sentiente conscensis, paululum sic parati intra domus atrium constiterunt, ac repentè vnà omnes egrediuntur. Vandili viribus, quibus possunt, in eos irruunt, frustráque instant: nam Romæi scutis operti contra tela erant, & hastis inuadentes certatim repellebant. Sic demum Diogenes hostes euâsit, duobus tantùm desideratis, reliquos seruauit: nec tamen ipse sine cruore. nam manum læuam sauciatus, digitum minimum amplius mouere non valuit: deinde tria in ceruice ac ore vulnera accepit, ex quib. paulo pòst excessit. Belisarius igitur, vti supra narrare cœpimus, ad muros resarciendos conuersus, multã operariis aliæq; turbæ pecuniam erogauit: mœnia ipsa fossa circundedit ingenti, vallóq; ac densis cancellis eam muniit, atque hæc omnia mira celeritate, ita vt Carthaginenses mirarentur. Ipse Gilimer, quum

Formido obuia quæque impossibilia esse fingit.

Intrepidus fortium in periculo animus.

Pugna nobilis.

Magnanimitas.

Belisarius Carthaginem munit.

quum captus Carthaginem venisset, opus magnopere probauit, simúlque propriam in his obeundis negligentiam damnauit, dictitans manifestò sibi causam insequuti casus fuisse. Hæc itaque a Belisario apud Carthaginem gesta. Zazon verò Gilimeris frater, vti suprà narratur, cum classe in Sardiniã inuectus, in Caralis portum descendit, ciuitatemq; eam repentè cepit, ac Godam tyrannum, ac quicquid cũ eo inexpugnabile videbatur, sustulit. Vbi verò audiit classem Iustiniani Aphricæ terram attigisse, nescius adhuc eorum, quæ gesta erant, fratri in hanc sententiam scripsit: *Godam tyrannum meis manibus periisse, & insulam rursus regno tuo restitutam, ô Vandilorum atque Alanorum rex, profectò scias. quapropter victoriæ festum celebritatémque agito: reliquos verò hostes: qui nostram inuadere sunt ausi terram, existima eundem fortunæ breuiter exitũ habituros, qui eisdem contra nostros maiores venientibus contigit.* Has itaque literas Aphri nihil hostile cogitantes ferunt per mare in Carthaginensem portum, vbi à custodibus Belisarij capti, ac ad ducem missi literas tradunt, tum omnia narrant: videntes autem fortunæ commutationem, ac tantam subitò varietatem stupuere, nihílque propterea ex Belisario mali tulerunt. Sub idem tempus aliud huiuscemodi contigit. Gilimer paulò ante quàm nostra classis in Aphricam peruenisset, oratores misit in Hispaniam quosdam, quorum principes Gotthęus & Fuscias fuere, vt Theudim Visigothorum regem ad societatem ineundam cum Vandilis inducerent. Hi postquam ad Gadeis peruenissent, per Herculis fretũ transeuntes Theudim offendũt in paruo oppido prope mare commorantem, humaniterq; ab eo domi excepti in conuiuio ante omnia interrogantur, quo nam modo Gilimeris Vandilorumq; res se habeant. Nam dum ipsi legati in itinere cun-

Gilimer in Sardiniam exercitum imprudenter mittit, quem in Africa conseruare debuerat. Ambitio satagit, & nihil agit.

Zazonis ad Gilimerem litera.

Legatio irrita.

Legati ad Theudim & Visigothos.

Theudis legatos pro meritis excipit & dimittit.

ctarentur contigit onerariam nauim eodem die, quo Romæorum exercitus Carthaginem ingressus est, discedere; ac in Hispaniã vento secũdo celeriter deferri: vnde Theudis rẽ omnem gestam ex Carthagine accipiens, mercatores quicquã referre, antequam omnia patefacta essent ac vera prohibuit. Postquã verò legati regi respondissent, omnia prospere se habere: interrogat rursus ille, cuiúsnam causa venerint: respondentibus societatis ineundæ se gratia venisse: ait, vt ad littus Aphricæ reuerterentur, ibíque se omnia tutò scituros. Legati autem quum non sanum regis, vti fortè ebrij, verbum putassent, tacentes rem distulerunt. Postero autem die in colloquium rursus venientes, ac societatem petentes, idem ab eo responsum tulere. Existimantes igitur res nouas in Aphrica ortas esse, nihil tamen de Carthagine suspicantes, versus eam remeant: propéque iam existentes, in Romæos incidunt milites, captíque ad Belisarium ducti cuncta quę contigerant narrauere: nihil propterea & ipsi læsi ducis humanitate fuere. Hæc itaque sic se habuerunt.

Legati à Belisario capti. Prudentiã fortem felicitas comitatur.

22 INTEREA Cyrillus, quẽ suprà in Sardiniã missum à Iustiniano memoraui, quũ prope insulam cuncta, quæ Godæ accidissent, accepisset; Carthaginem è vestigio adnauigauit: vbi quum Belisarij Romæorumque victoriam subsequutam vidisset, hîc substitit. Salomon quoque res Iustiniano nunciatum mittitur. Gilimer postquam in Corbulæ campum se recepit, qui quatuor iter dierum à Carthagine, nec procul à Numidarum finibus distat, hic Vandilos omneis ad se vindicandum excitat, ac si quos inter Mauritanos amicos habebat: nam pauci admodum in eius venerant fœdus, atque hi omnino liberi & sine principe. quicunque enim & in Mauritania & in Numidia apud Byzaciũ Mauritanis

Vigilantia Belisarij vt victoriam suam firmaret.

Gilimeris conatus.

Victori omnes applaudunt.

ritanis dominati sunt, legatos ad Belisarium miserunt, sese Iustiniani seruos profitentes, in eiúsque fœdere libenter fore adfirmantes: nonnulli etiam filios obsidum loco sponte miserunt, signáque ab eo imperij ex antiqua lege mitti petierunt. Lex enim Mauritanis erat, præfectum nullum esse oportere, qui Romæis sit aduersus, quíve non signa prius magistratus à Romæorum ferat Imperatore: quæ si à Vandilis ipsi acciperent, non putabant firmam habere dominationem. Sunt autem signa hæc, baculus argenteus, supráque auratus, pileum argenteum non totum obtegens caput, sed veluti corona loris argenteis circumpendentibus ornatum, vestis aliqua vilis admodum & alba, variéque distincta, arbyla (genus id est soleæ) aurata. Belisarius igitur & hæc illis misit, & pecunia multa quemlibet ipsorum donauit: nec propterea in fœdus cum eo venerunt, neque item Vandilis auxilium ferre sunt ausi, verùm quiescentes, neutríque adhærentes parti, exitum fortunæ belli expectabant. Sic Romæorum tunc res se habuere. Gilimer autem amissa Carthagine, quendam è Vandilis in Sardiniam Zazoni fratri cum epistola mittit, qui confestim ad littus veniens onerariam tunc fortè soluentem nactus, in Caralis portum adnauigauit, epistolámque Zazoni tradidit, in qua hæc scripta erant: *Existimo profectò non Godam in Sardinia à nobis deficientem, sed quoddam Vandilorum hoc tempore fatum, téque ac cæteros fortissimos mihi subripuisse, ex quo contigerit Gizerichi opes ac bona simul corruisse. non enim vt insulam nobis seruares à Goda hinc abiisti, sed vt Aphricæ totius Iustinianus potiretur. Nam quòd fortuna prius sibi voluit, nunc licet ex euentis iudicare. Belisarius igitur paruo admodum exercitu contra nos venit, virtus autem solita Vandilorũ omnino deficiens vnà secũ fortu-*

Signa, quæ ab imperatore magistratib. dabantur.

Neutralium descriptio.

Damno accepto Gilimer sapit.

Gilimeris ad Zazonẽ epistola, quæ sollicitum & diris supplicijs tortũ animum prodit. vt solent istiusmodi homines carnificinam in seipsos exercere.

nam etiam abstulit. Ammatas enim & Gibamundus ob nostrorum ignauiam atque molliciem perierunt, insuper equi & naualia, omnis denique Aphrica cum ipsa Carthagine ab hostibus tenentur: quibus nunc quiescere licet, pro labore ac virtute bellica filios ac vxores, omneis denique opes nostras poßidentibus: nobis tantùm Bulæ campus relictus, vbi si qua reliqua spes, nos vósque defendat ac muniat. Quapropter tyrannidem ac Sardiniam, omnémque circa ista loca curam deserens, ad nos cum omni classe protinus aduola. Nam quibus de rei summa periculum imminet, stultum est alia curare. Simul enim in futurum pugnantes contra hostes, vel fortunam pristinam recuperabimus, vel hoc saltem lucrifaciemus, quod simul etiam ferre casus, quos nobis deus inflixerit, adsuescemus. Hæc vbi Zazon accepit, atque Vandilis retulit, in luctus atque lamentationes conuersi sunt; neque tamen manifestò, sed clam insularibus, intra se tacitè suum fatum conquerebantur, ac statim ita vt erant in præsenti naues conscendunt, inde cum omni classe soluẽtes, tertia die in Aphricæ littus perueniunt, quod Numidas à Mauritanis diducit. Inde verò pedestri itinere in Bulæ campum contendunt, vbi cum alio exercitu se coniunxerunt. In quo congressu tot fusæ querelæ, vt vel hostes ad misericordiam deducere potuissent. Quum enim ambo fratres in conspectu fuere, collo inuicem complectentes (neque enim amplius simul conuenturi erant) nihil sunt colloquuti, sed tantùm dextris coniuncti lachrymas vberes fundebant: eodémque modo quisque Vandilorum, qui cum Gilimere aderant, cum eis, qui è Sardinia aduecti erant, faciebat: sic demum aliquandiu morati, dolorem parumper lenierunt. Nulli autem ex vtraque parte, postquam præsenti sunt fortuna destituti, priora, quæ eis ex sententia euenerant, prospera putauere; neque qui è Sardinia redierant, interrogare

Zazon ad fratrem venit.

Luctus Vandilorum & desperatio.

Merces latrociniorũ publicorum.

terrogare

terrogare quid in Aphrica malorum contigerat, curabant: satis enim ex loco & vestitu existimare facile, quæ acciderunt, potuere; neque item filiorum aut vxorum sermonem vllum fecere, certò arbitrantes, si quis eorum abesset, aut extinctus, aut in hostium manibus existeret. Hæc quidem sic se habuere.

PROCOPII DE BELLO VANDILICO LIBER II.

BREVIARIUM.

1 *Gilimer Carthaginem recuperare nititur, & Hunnos tentat, qui confirmantur à Belisario, cuius subiungitur ante pugnam suasoria concio ad milites.*

2 *Oratio Gilimeris & Zazonis ad Vandilos. Romanæ & Vandilicæ aciei dispositio. Initium pugnæ, Zazonis interitus, Gilimeris turpissima fuga, hostilium Castrorum direptio.*

3 *Romani disciplinam militarem contemnunt. Belisarij solicitudo. Gilimerem persequitur Ioannes Armenius, qui fato ignobili opprimitur. Pharas obsidet Gilimerem, cuius thesauros prodit Bonifacius.*

4 *Belisarius exercitum per prouincias prudenter collocat. Ad Gotthos minaces literas dat. Illi pacificè respondent. Pharæ facinus audax & damnosum. Vandilorum luxus atque mollities Maurorum mores contrarij.*

5 *Pharæ ad Gilimerem literæ. Gilimeris responsio & mirà petitio, nec non deditionis occasio Scripta ad Pharam epistola, hosti se tradit, & miseriam suam ridet. Magnitudo rerum hoc bello gestarum.*

6 *Insidias sibi structas deprehendit Belizarius. Maurorum perfidia & mirum oraculum. Belisarij triumphus. Spolia de Vandilis. Gilimer ad Iustinianum perductus supplex fit, & clementer excipitur. Belisarij consulatus.*

6 *Salomõ Africæ præficitur, loco Belisarij. Maurusiorum origo. Ad Maurusios Salomonis epistola, & eorundem responsio.*

8 *Ad suos ante prælium Salomonis oratio: Maurusiorum item. Certaminis initium, & Salomonis pugnam restituentis fortitudo.*

9 *Noua Salomonis ad milites oratio, strategema item & victoria nobilissima. Althiæ & Iaudæ duellum Montis Aurasii magnitudo & obsidio.*

10 *Belisarius contra Theodatum & Gothos bellum gerit. Seditio militum in Africa, & coniuratio in Salomonem, quæ patefit. Militum furor & fuga Salomonis.*

11 *Stozæ tyrannis & crudelitas in Iosephium. Belisarius opportunè Carthaginem venit, & suos ad officium hortatur. Stozæ vicissim seditiosos ad pugnam accendit, & milites aduersarios oratione habita trahit ad suas partes.*

12 *In hac rerum conuersione Iustinianus noua subsidia mittit. Germani consilium idoneum, ad suos concio, & in rebus gerendis mens intrepida.*

13 *Fugam suorum sistit Germanus, hostium castra expugnat, unde Stozæ fuga, & seditiosorum dissipatio, quos Maximinus colligere & tyrannidem nouã inuehere dum studet, capitur & seuerè punitur.*

14 *Iterũ Africæ præest Salomon, & Iaudæ bellum infert. In Tumar castello conclusus Iaudas, obsidetur.*

15 *Salomonis ad milites oratio suasoria. Iaudæ thesaurus, militis cuiusdam*

mira

mira audacia, in turri capitur.

16 *Maurusij in Salomonis nepotes insurgunt, eosdémque fugant. Salomon dum suis opem ferre nititur cadit in acie. Huic succedit Sergius iuuenis malus, qui ad Iustinianum delatus, tamen prouincia & functione non mouetur.*

17 *Salomonis iunioris sibi consulentis versutia. Laribum obsident Maurusij, deinde numerata pecunia domũ se recipiunt. Stozas bellum reparat, Adramettum dolo capit, & cladibus adficit Africam.*

18 *Areobindus in Africam missus. Stozam Ioannes Sisinij filius interficit. Gontharis adfectat tyrannidem.*

19 *Gontharis Areobindo facit insidias. Areobindi fuga & interitus. Anthalas Gontharum ob perfidiam deserit. Gregorij ad Artabanem oratio.*

20 *In Gontharim Artabanes conspirat. Ante pugnam Gontharis parat conuiuium. A coniuratis tyrannus in conuiuio interficitur. Iustiniano Artabanes rem restituit. Maurusij, varijs prælijs fracti à Ioanne, Pappi fratre, tandem quiescunt.*

1 GILIMER autem vbi congregatos circa se omnes Vandilos vidit, Carthaginem versus duxit exercitũ, vt prope ciuitatem aquæductum pulcherrimum, qui in eam aquas introducebat, abrumperet: quúmque aliquandiu in castris fuissent, se in sua receperunt, tanquam minimè occurrentibus hostibus, spernentésque cætera ibi oppidula, tantùm vias obsidere atque custodire decreuerunt, & hoc demum pacto Carthaginem expugnare posse

Nõ quiescit iniustus possessor donec eiiciatur.

putabant. neque enim aut prædabantur, aut agrum aliquo modo populabantur, sed tanquam proprij curam gerebant, simúlque proditionem quandam sibi breuiter sperabant ab his prouenturam tã Romæis quam Carthaginensibus, qui sectæ studerent Arianę. Insuper ad Hunnorum principes misit rogatum auxilia, plura & quam maxima promittens, si auscultauerint. Illi autem quum Romæis minime afficerentur, vtpote non sponte ad eorum societatem & fœdus deducti (quærebantur enim Romæorum olim ducem Petrum iurasse, ab eodémque periuro paulo pòst se perductos Byzantium) Vandilorum petitioni clam annuerunt, ac postquam in rem præsentem ac ad pugnam venissent, simul contra Romæorum exercitum se conuersuros receperunt. Hæc igitur omnia Belisarius suspecta iamdudum habens, quòd eadem à transfugis audiuisset, nõdum tempus oportunum egredi contra hostes visum est ei, sed tantùm operi cœpto restituendorum murorum, quos nondum absoluerat, vacare decreuit. Deinde Carthaginensem quendam nomine Laurum, in proditione deprensum, & à suo notario captum in colle quodam ante ciuitatem palo infixit: cuius exemplo cæteri territi, si quid & ipsi animo tale excogitassent, destitere. Massagetas quoque, qui lentè in bello procedere sunt visi, & donis & mensa placando induxit apertè fateri, quid nam præmij à Gilimere expectassent, quòd ipsi tam pigrè ac segniter in pugnam processissent: responderunt, nihil penitus ex eo sperasse, verùm non prompto fuisse animo, quòd metuerent Vandilis victis ne ipsi missionem impetrare possent, aut ad patriam reuerti, sed à Romæis in Aphrica remanere ac mori cogerentur, demum ne præda ipsa priuarentur: quibus Belisarius iureiurando adfirmauit, metum omnino abij-

Omnes formas assumit, vt malè parta retineat.

Non latent autem ista consilia sagacissimum belli ducem.

Ille partim supplicijs partim muneribus suis rebus tempestiue consulit.

cerent,

terent. quòd si Vandilos penitus subiugare deus dederit, se protinus domũ cum omnibus spoliis ac præda remissurum, sic ad bellum deinceps animosiores promptioresque restituit. Deinde quum mœnia perfecta essent, omniáque ad pugnã ineundam parata esse conspiceret, vt suos accenderet, conuocato exercitu sic exorsus est; *Non video commilitones, cur exhortatione aliqua in præsenti certamine sit opus, quòd ita nuper vos strenuos vidi dimicando, vt victis hostibus Carthaginem ac omnem Aphricam vestræ virtutis possessionem feceritis. quapropter nullo vos egere verborum incitamento putauerim. nam qui semel vicere, non verisimile in futurum animo priori pares non esse. Illud tamen non ab re monuisse putauerim, vt si rursus tales vos viros, vt in pugna præterita præstabitis, finem profectò omni Vandilorum spei vestróque labori ac pugnæ statuetis. Itaque vos omnino magno animo in hoc vltimo prælio decet esse, quòd requiem vobis ac ocium sit pariturum. Neque est quòd hostium metu terreamini: nam neque hominum multitudine, neque corporum proceritate, sed animorum virtute rem bellicam metiri ac expendere fas est. Pudor ante omnia quum in acie steteritis, vestros ob oculos versetur, quæ vna res omnium fortissimos reddit. Verecundia profectò est generosos homines seipsis inferiores ac infra suam virtutem agere videri. Nec dubium quin hostes & præsenti timore & præteritorum malorum memoria coacti, mollius se in hoc conflictu sint habituri: fortuna enim vbi primũ aduersa conspicitur, ipsam ab ea decidentium mentem prosternit, atque in seruitutem redigit. Insuper vobis pro rebus longè maioribus atque prius certamen erit: in prima namque pugna si fortè conatus minimè successisset, vsque tantùm eo periclitandum erat: vt aliena terra careremus: nunc autem ne nostram amittamus: quantò igitur non possidere leuius quàm possessis quandoque priuari, tanto nunc magis periculum quàm prius vobis extimandum. Sed*

Nutantes socios confirmat.

Commilitones ad strenuè agendũ hortatur, argumentu ducto ab honesto, vtili, facili, necessario, &c.

Victoriam multa fortibus viris pollicentur.

quum multa nobis victoriam pollicentur, tum imprimis nobis deus propitius, deinde quòd toto concurrimus exercitu: si enim absque peditibus prius hostes vicistis, quantò nunc magis quum eis potiemini? Præsentem igitur occasionem cognoscite, finémque bello imponere, quum sit in vestris hodie dextris, ne differte. Fortuna enim in rebus sese offerentibus neglecta non æquè postea redire solet. Paratam enim felicitatem spernentibus numina irasci consueuerunt. Si quis autem hostes qui & filios & coniuges, vniuersáque sibi charissima in nostris esse manibus vident, ausuros ex sententia ac voluntate eorum esse putat, non rectè existimant. Doloris enim vehementis acerbitas, & robur, & vires omnes absumit, vt ne præsenti audacia rebúsque paratis vti permittat. Quæ omnia vos diligentius examinare ad bellum paratos addecet, tum dignam generi nominique vestro laudem referre.

Bandi vocabulum apud Rom.

Talibus Belisarius adhortatus, equites omneis præter quinquagenarios eo die præmisit, scutigeros verò, ac signum quòd Romæi Bandũ vocant, Ioanni Armenio commitens, ac si fuerit occasio iaculari mandauit. Ipse verò postera die cum reliquis peditibus ac quinquagenariis equitibus cõsequutus est.

Ducis prudentia.

Massagetas autem liberos dimisit, quòd cum Gilimere pariter ac cum Romæis consentire, & vbi inclinatam viderent victoriam, hos tantùm sequi viderentur. Romæorum itaque exercitus aduersus Vandilos egressus, deprendit eos apud Tricamarũ castra habere cxl. stadiis à Carthagine distans. hic procul inter se castrametantur Romæi.

Romaeorum castrametatio.

Vbi autem plurimum noctis processit, quum in parte suorum summa hastarum igne adligato ardentia conspicerent, non sanè omnes, sed tantùm clare intuentes perterriti sunt, prodigiũ putantes, ac planè ignorantes hoc fieri solere.

Meteora ignea ignaros milites turbant.

Contigit & idem Romæis in Italia rursus longo post tempore, quando victoriæ signum pyræ instar ardentis adspicientes victoriam

esse

esse putauere: verùm nunc huius nescij moris, multa trepidatione noctem eam traxere.

2 SEQVENTI die Gilimer pueros ac fœminas opésque omneis in medio munitionũ ponere iussit, conuocatísque ad concionem militibus sic ait: *Non pro gloria nobis, viri Vandili, neque pro imperio tantùm hodie certamen est, quibus spretis fortè à nobis possimus saltem domi manere, nostra tantùm possidentes, ac reliqua vtentes fortuna. Sed eò venimus ac in eã sorte necessitatem cõpulsi, vt nisi vicerimus, nos imprimis pereuntes, liberorum, coniugum, ac omnium bonorum, regionis denique totius dominos hostes relinquamus: si autẽ superuixerimus, hæc omnia nostris oculis grauius videre nobis erit. At si hostium immanissimorum potiemur, viuentes in omni rerum copia ac pace, tum decore, liberísque item ac coniugibus perpetuam relinquere felicitatem licebit. Vandilorum præterea nomen illustre reddetis, ac tẽplum restituetis amissum. Si enim vllis vnquam de omnibus periclitari contigit, nunc nobis maximè, vt spes omnium in nobis tantùm ipsis ferentes in acie consistamus. Non enim corporibus tantùm propriis aut de morte, sed de re tota periculũ, victoria namque desperata nihil prius nobis, fuerit quàm mori. Vt igitur ex sententia conatus eueniãt, nemo vestrum effœminato sit animo, propositi magnitudine corpus tueatur, malorum verecundiam, vitæ postremo turpis commutationem exhorreat. Nam si turpia erubescetis, nullum in futurum periculum timebitis. Ante omnia verò prioris pugnæ omnino nulla vos memoria subeat, non enim ignauia vestra, sed fortunæ malignitate corruimus, quæ non semper eadem redire, sed singulis diebus multa varietate consueuit. Post hæc fortitudine imprimis Vandili Romæos anteire gloriamur, tum militum numero longè præcedere, decuplo plures existentes: addam quoque illa quã maxima, quæ nos ad virtutẽ magnopere excitare deberent, gloriam videlicet maiorum nostrorum; tum imperium nobis ab illis per manus traditum, quod*

Gilimeris ad suos oratio, vt fortiter certamẽ ineãt, rationibus sumptis à necessario, vtili & honesto, &c.

Periculum imminens sæpius proponit, vt audaciam suorum acuat.

Cladem priòrem eleuat.

nobis ut ab eis degenerantibus relictum turpe fuerit per secordiam amittere. Nihil de coniugum querelis aut liberorum lachrymis dicam, quorum nunc aspectu ego penè exanimatus sermone ulterius tendere nequeo. Illud tantùm memorabo extremum, quòd non amplius ad hæc nobis charissima reuerti licebit nisi victoribus: quorum omnium reminiscentes viri quæso estote fortes, & Gizerichi domum ac gloriam minimè dedecore labefactate.

Pauidum ingenium detegit.

Hæc ubi Gilimer fuit exhortatus, Zazonem fratrem iussit priuatim verba ad eos facere Vandilos, qui e Sardinia cum eo venerant. Ille verò longè aliquantulum ab exercitu suos congregatos sic adloquitur: *Omnibus profectò Vandilis, ò commilitones de his certamen esse scitote quæ nuper à rege omnes audiuistis. Vobis autem præter cæteros omnem vobiscum certare ad pristinam excitandam virtutem fas erit. nuper enim vicistis de Sardiniæ principatu contendentes, eámque Vandilorum regno restituistis. multo nunc igitur magis fortitudinem ostendere, ubi de tota re periclitamur, oportebit: nam eos quibus de maioribus est contentio, maiorem etiam in pugna virtutem præ se ferre addecet: si fortè vos illic succumbere contigisset, pro unius tantùm loci tyrannide dimicantes contigisset: hic ubi de summa rerum ac necessarijs agitur, vincere adniti debetis. Enimuerò qui de omnibus decertat, vitæ finem simul cum malis omnibus in exitu belli cõnumerat. Sed & si in præsens viriliter agetis, de Goda tyranno paulò ante victoriam vestræ adscribetis virtuti. At si nunc inertia vos corripit, omnem priorem gloriam tanquam non vestrum sed fortunæ opus existentem omnino amittetis: quanquam aliàs promptiores vos esse cæteris Vandilis in hoc certamine par erit. Illos enim aduersa fortuna quam semel passi sunt, tardiores timidioresque reddit: vos autem incolumes & in victoria exultantes, maiore rursus in periculum audacia ruere nullus prohibet casus. Illud insuper ab re dictum non putauerim, ut si hostium potiamur, vobis ex* magna

Zazonis ad suos oratio. constantiorẽ animũ prodens, & argumẽtis militaribus fulta.

Vandilos à Sardinia reuersos lõgè fortiores Africanis esse affirmat, ut

magna parte huius victoriæ laudẽ vindicabitis, quin cæteri vos potißimum gentis Vandilorũ tutelã firmißimam vocitabunt. Non enim verisimile eos qui semel excidere, meliorem postea sortiri fortunã. Hæc igitur cu..cta animis vestris meditantes, oportet puto liberos coniug.ésque plorantes bono esse animo iubere, deique ante omnia auxiliũ exposcere, denique audacter cæteros ducendo Vandilos in pugnam descendere. Hæc & Gilimer & Zazon admonentes in aciem milites educunt circa prandij horam. Romæis minime præparatis, ac in prandio disponendo occupatis. Tum circa fluuij ripas consistentes ad prælium ordinat. Est enim hic fluuius perenne quidem fluens, sed adeo paruus, vt accolæ nullo dignitatis nomine in riui parte appellẽt. In altera vero ripa Romæi aduersus locati aciẽ sic ordinauere. Sinistrũ cornu Martinus, Valerianus, Cyprianus, Althias, Marcellus, ac fœderatorũ duces tenuerunt. Dextrũ vero Pappus, Barbatus, Aigã, & omnes qui equitibus præerãt. In medio vero Ioãnes simul cũ scutigeris & hastatis equitibus Belisarij aderat, qui ducis signum ferebat. non enim Belisarius in tẽpore cũ quingentis venit, retro pedites qui subsequebãtur relinquẽs. Hunni autẽ omnes in alio loco constituti fuere. Massagetas vero, qui prius minimũ cũ Romæo exercitu se miscuerũt, iã animo cogitãtes, quæ antea narrauimus, nequaquã cum cæteris in acie disponi spõte licuit. Et Romæorũ quidẽ sic se ordines habuere. Vãdilorũ vero in hũc modũ. In altero cornu Chiliarchi erãt, quorũ quilibet turmæ præerat ei subiectæ. In medio Zazo Gilimeris frater, retro autẽ Maurusij positi fuere. Ipse Gilimer quanquã versus in exercitu adequitãs nũc hos nũc illos ad pugnã fortitudinẽq; impellebat. Suis omnibus autẽ edixit, vt neq; hasta neq; alio quouis instrumẽto in hac pugna, nisi tãtũ ensibus vterẽtur. Dũ vtrinque in armis parati cõsi-

ad officium exequendũ eos magis ac magis incites.

Acies Romana.

Acies Vandilorum.

ſterent, nemine adhuc pugnam incipiẽte, Ioannes cum paucis e ſuis electis Beliſarij iuſſu flumine traiecto primus in medios incurrit hoſtes. Hic Zazon eos vi repulſos inſequitur: at illi fugientes ad ſuos ſtatim ſe recipiunt. Vandili perſequendo flumen vſque peruenerunt. Iterũ Ioannes a Beliſario plures atque prius ſcutigeros adducens in Zazonem inuehitur, iterúmque repulſus in Romæorum ſe exercitum recepit. Tertiò item cum omnibus penè Beliſarij & haſtatis & ſcutigeris ducis ferens vexillum cum clamore ſtrepitúque maximo procurrit. Barbari autẽ fortiter reſiſtẽtes, aliquandiu enſibus tantùm vtendo fuere, pugnáq; ardua & anceps fuit vſque quo hoſtiũ fortiſſimi atq; optimi plures cadunt, paulóque poſt ipſe Zazon Gilimeris frater. Tunc vero omnis ſimul Romæorũ exercitus confertim motus, ac flumen traiiciens in eo fertur, hoſtiũ fuga clariſſima in medio facta, cæteri nullo negocio fugantur: quod Maſſagetæ adſpicientes, vt iã dudum animo conceperant, ſimul cum Romæis inſectando proceſſerunt: neque longa fuit inſectatio. Nam Vandili in caſtra munitionéſque ſe recipientes quieuere. Romæi verò, quum non viderẽt eos intra vallũ conſtitutos expugnare poſſe, mortuos qui aurum ſecum haberent ſpoliant, & in caſtra reuertũtur. Deſiderati in hac pugna fuere Romæorũ minus quam quinquaginta, hoſtes verò octingẽti. Beliſarius cum reliquo peditum exercitu adcelerãs circa diei ſerum Vandilorũ caſtra petit: quem quũ procul Gilimer venientẽ cum omni reliqua multitudine cõſpexiſſet, nihil penitùs neque dicens neque mandans, clam equo conſcenſo, per viam aufugit quæ ducit in Numidas, vna propinquis eius ac paucis admodũ ſeruis conſequẽtibus. Vãdilos autẽ reliquos animo cõſternatos atq; exterritos quũ aliquãdiu Gilimeris fuga latuiſſet, vbi primùm

Initium pugnæ captatum à Beliſario.

Zazon cadit. Ex ducis interitu victores animos ſumunt, alij deponũt, & in fugam vertuntur.

Gilimeris turpiſſima fuga Tyrannidis merces, animũ (quum maximè fuit opus) & manum amittere.

primùm eam cognouissent, Romęósque in conspectu habuissent, viri quidem tumultum excitant, pueri constrepunt, fœminæ vlulant, neque substantiæ aut rerum preciosarum curam habentes, protinus via quæ cuiq; occurrit nullo decore certatim fugiũt. Romęi euestigio castra viris vacua ingressi, pecuniam ac opes omnes diripiunt, totáque perseuerantes nocte hostium quot occurrerant interfecerunt, pueros verò ac fœminas inter captiuos habuere. Tantam igitur pecuniam in his castris repperierunt, quanta nec vsquam visa est. Nam quum iamdudum Vandili imperium Romæorum vsurparent, multas inde pecunias in Aphricam miserunt. Deinde quòd ea regio fructus copiosissimè omnis generis ferret, redditus inde ex his quæ ibi prouenirent esse contingit, nec eos ob vsui necessaria extra terram illam erogare aut mittere opus: quapropter magnus coactus census spacio annorum lxxxxv. quibus Vandili Aphricam possederunt, in manus Romæorum rursus eo die venit. Hæc igitur pugna & insequutio & castrorum expugnatio, tribus factæ sunt mensibus supra medium Decembrem, postquam Romæorum exercitus Carthaginem est ingressus.

Castra Vandilorum capta & direpta. Præmiũ victoria, militibus strenuus debitum.

Opes regni Vandilorũ.

3 Belisarius itaque quũm exercitum in redeundo, sparsum ac ordine nullo procedentẽ animaduerteret, valdè succensuit, metuens ne in tota nocte hostes simul insidiis conuenientes, in eos ex aliqua parte venirent, ac incommodum aliquod inferrent. Quod quidem si modo aliquo tunc fieri contigisset, puto Romæũ nullum periculũ euitasse. Milites enim pauperes admodum homines existẽtes, quum in tot diuitias paratas simúlque & pulcherrima corpora magnoperéque decora subito incidissent, animũ nullo modo cõpescere, nec vllã pręsentiũ bonorum satietatem reperire valuerunt,

Exercitus victor disciplina incuriosus & cõtemptor ferè semper apparet.

Auaritiæ & libidinis in milite ob victoriam ferocientе nullus terminus.

sed ita libidinibus, rerumq; copia atq; auaricia sunt capti, vt quilibet secum omnia ferre Carthaginem redeundo voluerit: neque multi simul in hac cura occupati fuere, sed sparsim ac palātes vnus vel duo quocunq; spes lucri trahebat vagabantur, nec solū in aperto, sed in saltibus locisque asperis aut speluncis in manifestum se periculū ac insidias coniiciebant. Neque enim hostium metu, neque Belisarij reuerentia, neque aliqua alia re mouebantur, quin vbi spolia prædámq; vidissent, protinus spretis omnibus eo adcurrerent. Quæ omnia Belisarius animaduertens, magna in angustiā versabatur, quonam modo rem quassam componeret: vbi vero illuxit mane, in colle iuxta viam constitit, eóq; turbam aduocans, & milites & ductores simul acriter obiurgauit. tunc hi qui proximi aderant, præsertim è Belisarij domo, rapta omnia, censúmque & captiuos cum tabernaculis & mensis Carthaginem miserunt: ipsi autem iuxta ducem ambulantes dicto audientes fuere. Ioanni quoque cum ducentis iussit Gilimerem persequi, nec vllum diem neque noctem intermittere, donec aut viuum aut mortuum comprenderent. Vandilos verò quicunque in proximis ciuitati locis ad templa supplices confugissent, sub fidem primum vocatos, ac armis ne nocere possent exutos, Carthaginē ire posse mandauit, donec ipse veniret. his qui quieti inuenirentur minime officere promisit: qui verò armati essent in templis, ereptis armis in vrbē ducebantur. His igitur hoc modo constitutis, quum recte omnia se habere conspiceret, ipsemet cum toto exercitu quanta poterat celeritate persequi decreuit. Ioannes interea decem iam dies totidémq; noctes adequitans, non procul a Gilimere existebat, quin postera die ad manus cū eo venturus erat, verum rem casus impediit huiuscemodi. Erat in Ioannis societate

Sapientis ducis est vigilare, & ad omnia intentum esse, dum milites genio superbè indulgent.

Ioannes Armenius Gilimerē persequitur.

Et vincere & victoria vti nouit dux sapiēs.

Vliares

Vliares Belisarij eques hastatus vnus omnino & animi magnitudine & viribus corporis præstantissimus, verùm tunc procul à curis, vt sæpe fit, vinóque ac iocis plus solito indulgens. Hic sexta persequutionis die vino grauis circa solis exortũ auem quandã super arbore residentem conspexit, statimque arcu sumpto in eam telum dirigit, neque attigit, sed Ioannẽ fortè in colle retro cõsistentẽ feriit, quo ex vulnere ille paulo post periit, multum sui desiderium & Imperatori Iustiniano, & Belisario, & exercitui toto, insuper Romęis simul & Carthaginensib. relinquens: præterea fortitudine reliquísque virtutibus excellens, vrbanitate & mansuetudine ingenti, æquitate ac iustitia nulli inferior. Sic igitur Ioannis fatum fuit. Vliares autem vbi ad se per rationem rediit, in proximi vici templum supplex ac mœstissimus confugit. Interim milites vlterius contra Gilimerem tendere supersedentes, circa Ioannis curam adsiduè constiterunt. Deinde extinctum honorificè tumularunt, iustáq; ei ex pietate fecerunt, rémque ex ordine omnem Belisario scribentes ipsum expectauere. Ille nuncio statim accepto ad Ioannis properans sepulchrũ, illius casum insontis magnopere fleuit, nunc illũ miserãdo, nunc suũ fatum conquerendo, qui tali orbatus esset viro, eiúsque tumulum quum rebus aliis, tum censûs redditu honestauit. nihil propterea mali Vliari fecit, eo quòd milites adfirmarent per sanctè sibi iuratis mandasse vti nullam permitterent eum ex hoc pœnam subire, nec ex sententia, sed casu atque fato id accidisse. Hoc igitur fugæ spatiũ nactus Gilimer manus Romæorum eo die euasit. Belisasarius inde eũ persequens, vsq; munitã perueniens ciuitatem iuxta mare sitam, decẽ à Carthagine dierũ iter distantem, quam Hipponem regium vocãt: ibi Gilimerẽ audiuit in Papuã montem confugisse,

Egregia facinora vino graues ac ridiculi non rarò eludũt & fati fiũt luctuosa instrumenta.

Discussa ebrietate, videt miser horrẽdũ facinus & frustra in animo torquetur.

Vliari Ioannes moriens ignoscit. Pij viri insigne factum.

nec facilem à Romæis captu esse. Hic enim mons in Numidiæ finibus extremis valde quidem abruptus, aditúque difficilis, petris vndique altissimis communitus, in quo Maurusij barbari habitant Gilimeris amici ac in bello socij. Iuxta quoq; montem vrbs Medeos sita, in qua eo tẽpore Gilimer simul cum his qui eum sequuti fuerant quiescebat. Belisario autem hunc locum commode expugnare non est visum, præsertim quòd hiemis tempus esset, tum quòd Carthagine res adhuc pendentes, nec satis constitutas reliquerat, certos delegit milites cum duce Phara, quos ad eius montis obsidionem reliquit. Erat autem hic Pharas vir negociis obeundis idoneus, tum virtute præcellens. Huic Belisarius mandat ad ipsius mõtis radices per brumam diligenti custodia consistere, vt neque eum discedere quoquo modo, neque quicquam necessariorum ad eum conuehi sinat, quod & fecit. Belisarius interim quicunque Vandilorum apud Hipponem regium ad templa supplices confugerant, sub fidem saluos & incolumes esse iussos Carthaginẽ protinus cum custodibus misit. Interim eidem in Gilimeris domo huiuscemodi contigit fortuna. Erat scriba quidã Bonifacius, Apher genere, è Byzacio veniẽs, ante omnes Gilimeri fidissimus, hũc Gilimer ab initio belli huius in nauim simul pecuniam eius omnem ferentem conscendere iussit, ac ad Hipponis regij portum adplicare, ibique belli euẽtum expectare: quòd si rem malè succedere vidisset, protinus cum vniuersa gaza in Hispaniam adnauigaret. Is igitur quum Belisarius Hipponem regiũ venisset, ad eũ certos mittit: quos in templo prius consistere iussit ac ei dicere, se à Bonifacio regias pecunias habente missos, nec ante vbi sit idem manifestare, quam illum iureiurando polliceri cogant, eam si reciperet, datorem esse saluum, ac cũ propriis

Medeos vrbs Gilimeris statio.

Pharas Gilimerem obsidet. Viro prudentia & fortitudine pollenti ardua cõmittenda.

Miseria Gilimeris primordia.

Bonifacius thesaurum Gilimeris prodit.

propriis omnibus bonis illęsum abire:quibus mandata facientibus, Belisarius tam bono nuncio lætari cœpit, ac ex illius voto omnia facile concedere. Deinde certis ad thesaurum recipiendum missis, Bonifacium cum bonis liberum dimisit, quæ Gilimeri non admodum pauca surripuerat.

Belisarij prudentia obseruanda.

4 His gestis quum Carthaginem reuertisset, Vandilos omneis præparari iussit, vt eos Veris initio Byzantium mitteret. Deinde exercitum ordinare, vt reliquum, quòd Vãdili Romęis vsurpauerant, recuperaret. Cyrillum igitur cum magna multitudine in Sardiniam mittit Zazonis caput ferentem: quod insulares minimè Romæis obtemperarent Vandilos formidantes, nec sane quæ contigerãt apud Tricamarum facile credentes, mandátque eidem vt exercitus partem in Corsicam mittat non procul à Sardinia sitam, quæ Vandilorum sequebatur autoritatem. Pharas itaque in Sardiniã veniens, Zazonicis ilicò caput ostendit. In Cæsaream verò quę in Mauritania est Ioannem cum peditum parte mittit, quæ vrbs iter dierum xxx. procul a Charthagine expedito est, Gadeis versus & solis occasum eunti, sita quoq; in magno mari iam pridem hominib. frequens. Ioannem item aliũ ex hastatis equitibus ad fretum Gaditanum, ac alteram Herculis columnam misit, qui arcem quam Septum vocant custodiret. Ad insulas verò, quæ prope oceani ingressum sitæ sunt, Ebusam, Maioricam & Minoricam ab accolis vocitatas, Apolliciarium misit, qui dudũ adolescens ex Italia in Aphricam adnauigauit, in dignatione Ilderichi fuit, & ab eo donis plurimis ornatus: qui postquam eum à fratre captum rebus excidisse, vti supra narraui, animaduertit, ad Iustinianum Constantinopolim vna cum cæteris Aphris, qui Gizerichi res tractauerant, supplex venit. Missus deinde vnà cum

Sardiniæ incolas ad sanam mentẽ reuocat.

Prouincias ordinat & in officio cõtinet.

Fortißimũ belli ducem honorifica legatione ornat.

classe inter alios contra Gilimerem & Vandilos, vir fuit in hoc bello omnium fortissimus, præsertim in pugna Tricamarensi, cuius rei gratia Belisarius insulas has ei commisit. Post hæc Tripolim exercitum mittens vbi Pudentius & Tatimuth Maurusij premebantur, vim Romæorum minimè sustinuit. In Siciliam etiam quosdam ire iussit, vt Lilybei presidium ad Vandilorum pertinens imperium inde eiicerent, Gothis minime volentibus Siciliæ partem aliquam concedere, quòd hæc arx sub Vandilorum ditione non existeret adfirmantibus. Belisarius vbi hoc audiuit, ad præfectos qui illic erant hæc scribit: *Lilybei arcem quæ à Vandilis tenebatur, nobis Iustiniani seruis adimendo neque facitis æquum, neque vobis consulitis, ac regi demum vestro nolenti ac longè ab hoc dissentienti nostrum Imperatorem reddere cupitis inimicum, cuius ille beneuolentiam nullo labore acquisiuit. Hic igitur ex lege humana nequaquam agere videmini. si enim Gilimerem nuper hanc arcem tenuisse fatemini, Iustinianum verò Gilimeris dominum factum, vos ô serui boni viri illum non nos bonorum possessione priuare cognoscite. Deinde cogitate quemadmodũ amicitia multas est apta obtegere querelas, inimicitia verò nec minima sustinet errata, sed omnia superiora perscrutatur, nec præterit hostes qui auctiores ex alieno sunt facti, decertátque pro quibus maiores læsi fuere: & quanquam in ipso periculo succumbit, prospera tamen quandoque sua recuperat, docétque victos veniam petere præteritorum.* Vos ergo ne vlterius nos lædite, neu nostrum Imperatorem Gothorum inimicum reddite, quem vobis nunc esse propitium existimatis: certò scientes, quòd si vobis arcẽ vindicabitis, bellũ in promptu erit non pro Lilybeo tantùm, sed pro omnibus quæ iniustè possideris. Hanc itaque Gothi epistolam acceptam, Atalarici matri legendam mittunt, ac ex eius deinde mandato sic responderunt:

Hostes persequitur.

Ad Gothos in Lilybeo dat literas, quæ animũ verè magnum produnt.

Amicitia & inimicitia descriptio.

Gothorum responsio.

Prudentia nõ leuis est, alieno sapere periculo.

runt: *Literas quas nuper, optimè Belisari, scripsisti, monitionem quidem veram ad alios fortasse quosdam homines, non autem ad nos Gothos præ se ferre videntur. Nos enim nihil ex Imperatore Iustiniano poßidemus, neque ita insani sumus. Siciliam nanque omnem nostram existentem belli iure acquisiuimus, cuius promontorium vnum Lilybei est arx. Si autem Theoderichi permissu soror eius Vandilorum regi locata hanc cuidam in Siciliæ mercatu tribuit vtendam, nihil ad rem, neque hoc quodcunque huiuscemodi vobis conquerendi occasionem præbere debet. Tu igitur dux ex æquo nobiscum age, si non vt hostis, sed amicus esse cupis his qui nobis fœderis solutionem dissuadent. Refert enim quum amici quidem in pace aut inimici in pugna decernere sunt apti. Nos Iustiniano Imperatori de his cognoscendis curam permisimus, vt quæ sunt legitima & iusta indicet. Cupimus vt tua consilia salutaria atque optima sint, ac Imperatoris tui celeriter expectare sententiam.* Hæc itaque Gothorum litteræ manifestabant. Belisarius autem de cunctis Imperatorem certiorem faciens, quieuit donec ab eo quid esset acturus responsum acciperet. Pharas interea obsidione atque instantia præsertim hyemis tempore omnino fessus, simúlque quod Maurusios longe ab eis permansuros videret, suos ad sequendum hortatus, montem audacia magna conscendere tentauit: clamantes autem Maurusij, velut in loco præcipiti ac valde inadcesso audentibus resistunt: acris fit defensio. Pharas verò adnitẽdo atq; omnibus virib. superare contendendo, decem supra centum è suis in certamine amisit, ipse verò cum reliquis etiam repulsus in pristinum locũ se recepit: nec iterum deinde experiri est ausus, custodiam nihilominus diligentissimam adhibens, vt obsessi tandem fame seipsos dederent, expectare iussit. Hic igitur Gilimeri & his qui cũ eo erãt fratris filiis cæterisq; propinquis casus contigit, qua-

Phara facinus audax, sed inutile, & suis noxium. Nimium difficilia tentare, prudentem ducem haud decet.

Vandilorũ luxus & mollities.

lem nemo atque vt res euenit satis explicare poterit. Vandili nanque omniũ sunt, quos sciam, mollissimi atque delicatissimi: omnium verò miserrimi Maurusij. Illi ex eo quo Aphricam tenuerũt, mẽsa quotidie copiosa, tũ omniũ rerũ quas ea fert regio continuo referta: gestabant pręterea vestem Medicam ac sumptuosam, quã sericã vocant: in theatris quoq; & hippodromis ac omnib. aliis oblectamentis, præsertim in venationib. continuo versabãtur, saltatores & mimos spectabant, auditum & acromatis, & musicis, & omnib. quæcunque grata animo malè instituto deliniebant: eorum item plurimi in paradisis agitantes aquis & arboribus amœnis, ac symposia plura conuiuiâque facientes, Venerea denique magnopere frequentantes. At Maurusij contrà duris adsueti in paruis tuguriis vbi vix respirare licet, degunt, hyemísque ac æstatis temporibus, neque niuibus, neq; solibus, neque alio quocunque malo necessario carentes. Dormiunt nuda humo: si qui beatiores inter eos, aliquid substernunt. Vestes insuper secundum tempora variare ex lege prohibentur, sed laceram vestem atque crassam, tunicámque asperam in omne tempus induunt. Pane vinóque & aliis bonis omnibus vsui necessariis carent, sed triticum siue siliginem siue hordeum minimè aut coquentes, aut in farinam terentes, more belluarum passim depascuntur. Cum his igitur hominibus ac taliter viuentibus hi qui Gilimerem secuti erant quũ diu cohabitassent, ac solitum & delicatum viuendi modũ in miserum hunc victum commutantes, postquam ab ipsis sunt destituti necessariis, non amplius resistere, sed mori dulcissimum ac in seruitutem redigi minimè turpe putauerunt.

Maurorum contrarij mores.

Phara ad Gilimerem littera, quibus miserum & mi-

5 QVAE quum Pharas audiisset, hæc ad Gilimerem scribit: *Sum & ipse Barbarus, neque litterarũ, neque sermonis peritus. Tantum scribo quæ me hominem*

existen-

existentem ex rerum natura spōte dicere necesse fuit. Quid quæso, ô care Gilimer, non te solum, sed omne tuum genus in istud barathrum coniecisti, ne videlicet seruus fias? Omnino te pueriliter facere puto, & libertatem hanc iactare, vt omnia extrema quodammodo cum ea commutanda sint: te tamen infelicibus Maurusiis seruire non vides? Qui per eos seruari posse, seu meliora consequi speras? nónne omnino præstat inter Romæos te seruum ac pauperem esse, quàm in Pappua istis Maurusiis dominari? An tam magnum probrum tibi videtur Romæorum imperatori vnà cum Belisario tanto viro seruire? An non nos quoque ex optimo genere existentes eadem subire gloriamur? quãquam dicunt Iustinianum, te sponte inter Senatores recepturum, honoréque summo, quem Patritium vocant honestaturum, insuper regione te ampla atque optima & pecunia multa donaturum, Belisarium verò se recepturum fidémque obligaturum, hæc omnia tibi futura. Tu verò quæcunque infausta fortuna tulit, generose feres omnia reputando quæ homini possint necessaria contingere. Si autem illa, mala hæc aliquo modo compensare tibi parata est, id suscipere omnino dedignaberis? an non similiter à fortuna mala nobis atque bona computanda? Sed hæc ab his qui sine sensu vehementer sunt minimè degustantur. Nam te nunc tot aduersis perculsum à mente alienatum esse credibile est. Vehemens enim dolor in consilium peruersum hominem trahere aptus est. At si tibi ea vis est vt æquo animo feras fortunam, rationémque facilè in promptu habeas, neque querelis tuorum casuum incumbas, libera tibi facultas proponitur vtiliora eligendi ac ab instantibus malis liberandi. Has Gilimer litteras legens fléńsque grauiter sic rescripsit. *Quòd mihi das consilium multas habeo tibi gratias: seruire tamen inimico qui magnopere me læsit, nequaquam existimo tolerandum, à quo pœnas potius optauerim sumere, si deus propitius fuisset, qui nunquam neque ingratum aliquid à me, nec mali quicquam passus, belli aduersus me occa-*

[margin: ferrimè inter Maurusios languentem ad deditionem sollicitat, proposita solida apud Iustinianum libertate & dignitate.]

[margin: Gilimeris responsio, qua negat fieri posse vt Iustiniano & Belisario infensissimis suis hostibus manum porrigat.]

sionem omni culpa vacantem sumpsit, méque ad hoc fortunæ compulit. Belisarium non video cur etiam feram, quanquam & ipsi paritérque & imperatori, quum sint homines, non absurdum aliquid accidere posse, quod fortasse nolint. Egò verò tibi plura scribere non habeo, præsens enim fortuna omnem mihi eripuit cogitationem. Sed mi care Phara, mitte quæso mihi citharam, & panem vnum, ac spõgiam, quòd his mihi opus. Hæc itaque quũ Pharas accepisset, aliquandiu hæsit extremam epistolæ partem coniicere non valens, donec nuncius qui eam attulerat ait, quòd vnum quidem panem Gilimer optaret, cupiens eum & videre simul & edere, quòd ex eo tempore quo Pappuam ascẽdit, nullum coctum viderit panem. Spongiã ei necessariam esse, quòd alterum oculum lachrymarum copia offensum maximè doleat. Citharam petit, vt, musicus quum sit bonus, præsentem calamitatem flebilibus numeris demulceat. Hæc vbi Pharas intellexit, humanam miseratus conditionem pariter & animo condolens ei morem gessit, omniáque misit quæcunque postulauit, obsidionem tamen nequaquam intermittendo maiorem quàm prius adhibuit custodiam. Trium iam mẽsium spatio in hac mora consumpto ac hyeme iam finita, Gilimer timere cœpit ex inimicis expugnationem haud longe adfuturam, mentéque ac corpore pariter adfligebatur, viscerũ doloribus adsiduè tortus, quibus vix prætérque opinionem resistebat, donec rem huiuscemodi vidit. Mulier quædam Maurusia frumentum contusum torrendum supra cratem posuit: sic enim mos Maurusiis panes coquere. Iuxta duo pueri sedentes ac fame valde pressi, alter quidem ipsius fœminæ filius, alter Gilimeris fratris filius finem expectabant vt ederent. Horum Vandilus massam nondum coctam præueniendo abstulit, ac feruentem adhuc cineréque refertam fame coactus

Gilimer citharam panem & spõgiam petit.

Humana cõditio admodum misera.

Occasio deditionis.

Famis horrendæ exemplum.

coactus in ora coniiciens gaudebat: alter verò crine capitis eum apprendens cæcidit, & massam vi raptam ac iam semideuoratam coëgit è faucibus reddere. Quòd vbi Gilimer animaduertit, signum esse id cõiuratæ in eum fortunæ, nec à superioribus euentibus discrepantis cognouit. Quapropter animo penitùs deiectus rebus omnino desperatis, hæc celeriter ad Pharam scribit. *Si ante vnquam contigit grauia omnia patienti priorem mutare sententiam ac antea decreta contraire, me illum esse puta, optime Phara. Tuum enim consilium omnino non spernere decreui, nec vlterius fortunæ resistere, aut contra meum fatum pugnare; sed protinus quò me illa vocat absque mora consequi: denique Belisarium expectare, vt eius fide accepta de me ac meis seruandis, ac de Iustiniano polliceatur quæcunque nuper mihi scripsisti, vt ilico me meósque omneis consanguineos ac Vandilos qui mecum sunt, in vestris dedam manibus.* Hæc ille in epistola. Pharas euestigio hanc simul cum prioribus quæ vltro citróque scriptę fuerant Belisario mittit, rogátque vti quam cito respondeat. Ille vero vt qui magnopere cuperet Gilimerem viuum ad imperatorem adducere, vbi has epistolas legit valde gauisus, Cyprianum fœderatorum ducem cum aliis quibusdam confestim Pappuam ire, ac de eo seruando, apud etiam Iustinianum ea quæ Pharas scripserat consequendo iuramentum præstare iussit. Igitur hi quum ad Pharam peruenissent, simul ad locum quendam iuxta montis radices conueniunt. Huc itaque Gilimer cum eis congressus, postquam ex sententia omnia tulit, Carthaginem simul cum eis venit. Erat tunc fortè Belisarius in ciuitatis suburbano, quod Ælas vocant, morã faciens. Hic vbi Gilimer in eius conspectu fuit, ridere palam cœpit, minimè, vt est visus, dissimulãter: quòd qui mirũ videretur, adstantiũ nonnulli ob ingentem animi mœstitiam

Gilimeris ad Pharam epistola, qua se suósque fame grauissima oppressos Belisario tradit Fames, omniũ malorum extremum.

Gilimer se hosti dedit.

Gilimeris risus.

eum penitùs mente excidisse suspicabantur: quidã sagacem potius hominem putabant, & vt natum ex regia domo magnam potentiam & opes maximas a puero vsque in senectam possidentem, deinde repente in fugam ac trepidationem conuersum, insuper tot mala apud Pappuam sustinentem, postremò captum in hostium se manibus conspicientem, bona maláque hoc modo fortunæ expertum tunc considerasse, nihilque propterea res humanas pendendas, ac risu plurimo dignas existimasse. Sed de huiuscemodi Gilimeris risu quisque suopte modo diiudicet. Belisarius igitur ad Iustinianum scribit belli successum, Gilimerem esse captum Carthagine, cupere se cum illo Byzantium redire. Interea ipsum simul cum reliquis Vandilis ex dignitate custodiit, classémque paratam habuit. *Hic tandem philosophari licet, ac res humanas pensare, nec quicquam omnino desperandum, quin in omni seculo semper meliora sperare liceat, donec ipsæ hominum fortunæ fuerint, & quæ dictu factúque difficilia ac fieri posse minimè videntur, audentibus sæpè ad effectum deducuntur, ita vt admiratione multa sint digna*, quemadmodum hîc contigit. Nam si talia vnquam euenerint non habeo dicere. Quartum enim à Gizericho successorem venientem, eiúsque regnum opibus multis ac militum robore florens à quinque millibus hominum aduenarum portu stationéque carentium tam breui tempore dissolui atque ruere. (Tantus enim equitum numerus, qui Belisarium est secutus, ac toto hoc tempore bellum sustinuere) siue fortunæ siue virtuti sit adscribendum, iure quis ita euenisse admirabitur. Ego verò vnde sum digressus reuertar. Vandilicum itaque bellũ hũc finem habuit.

De isto risu varium iudicium.

Magnitudo rerum hoc bello gestarum.

Mira in tyrannos & iniustos vsurpatores sunt Dei iudicia.

Belisario inuidetur.

Virtutis summus inuidia.

6 At *inuidia quæ in magna felicitate solet euenire*, Belisarium petiit quanquam omni vacantem culpâ. Quidã enim eius belli ductores ipsum apud Iustinianum

ſtinianum inſimulauerunt, quòd tyrannidem ſibi vſurpaſſet, Imperator verò rem nō admodum curare viſus eſt, ſiue quòd calumniam delatoréſque ſpreuerit, ſeu quòd ei ſic agere potius eſt viſum, Salomonem miſit vti Beliſario det alterius optionem, aut cum Gilimere & Vandilis Byzantium venire, aut ibidem remanere, illos verò mittere. Beliſarius verò quem minimè inuidorum criminatio latebat, Byzantium proficiſci maturauit, vt & ſe omni ſuſpicione ſolueret, & illorum poſſet calumniam contemnere. Quomodo autem accuſatorum iter didicerit, ego narrabo. Qui rem hanc in animo habebant, metuentes per vnum tantùm nuncium imperatorem facere certiorem, ne fortè in mari periclitaretur, rémque proptereà differret, duas epiſtolas per totidem nuncios miſerunt. Quorum alter ſtatim adnauigauit, alter ob ſuſpicionem quandam cum literis interceptus, réſque patefacta & ad Beliſarium delata eſt: ex quo ille ad Iuſtinianum, vti ſuprà memoraui, ſe purgatum ire contendebat. Et res in hoc quidem ſtatu apud Carthaginem erant. Mauruſij interea quot apud Byzacium & in Numidia habitabant, ad defectionem ex nulla penitùs cauſa tendebant, ac ſtatim fœdere ſoluto arma contra Romæos parare decreuere, & hoc quidem ex more patrio faciebant. Illis enim neque dei metus eſt vllus, neque hominum reuerentia, neque item iuriſiurandi aut obſidum vlla cura, etiam ſi filios aut fratres ipſorum ducentium exercitum eos eſſe contingeret: denique cum nullo pacem habent, niſi cum his quorum metu coërceãtur. Quomodo autẽ fœdera cũ Beliſario iniuerint, quomodóve ſoluerint ego narrabo. Quando enim claſſis in Aphricam ab initio mittenda parabatur, formidantes Mauruſij nequid inde incommodi acciperent, ſeptem vaticiniis fœminarum ſunt vſi: nam in

Iuſtiniani prudentia.

Beliſarij inuidorum artes eludentis magnanimitas.

Inuidorum doli detecti.

Maurorum perfidia.

Fœminæ tantùm vates apud Mauros.

hac gente viros vaticinari nefas. Hæ itaque in quodam eorum ſacrificio retentæ antiquis non inferiora reſponſis ediderunt. Interrogatæ nanque à viris prædixerunt exercitum venturum excidio Vandilis pariter & Mauruſiis, quando Romæus dux imberbis venerit. Quod vbi illi audiuiſſent, ſimúlque imperatoris expeditionem per mare venientem vidiſſent, in maximo metu verſati ſocietatem cum Vandilis nequaquam inire voluerunt, ſed ad Beliſarium mittentes pacé vti ſupra narraui firmauere, ac in futurum vſque ad belli euentum quieuerunt. Poſtquam verò res Vandilorum ad finem peruenere, ad Romæorum mittunt exercitum veſtigatum, ſi quis inter eius duces ſit imberbis, vt ex vaticinio ſupra memorato acceperant. Vbi vero barbatos omneis cognouere, vaticinium id non de ipſis loqui putantes ſtatim de defectione & linquendo fœdere cogitarunt. Verùm Beliſarij timore deſtitere, non enim ipſo duce vires Romæorum ſe ſuperare ſperabant. Vt autem eius irruptionem cum ſcutigeris & haſtatis equitibus audiuerunt, ac iam contra ipſos pariter & Vandilos naues præparari, arma ſtatim corripientes Aphris turpem fugæ ſpeciem oſtenderunt, metúmque pariter incuſſere. Pauci autem milites in extrema regione, & imparati exiſtentes fugientibus minime reſiſtere habuerunt. Non enim confertorum excurſiones & ex manifeſto prodeuntes prohibuere, ſed homines ſparſim nullo ordine. Fœminæ autem cum pueris capiuntur, pecunia opéſque ex vniuerſa regione abducuntur, denique fuga locus omnis refertus. Hæc Beliſario iam ad reditum ſoluenti relata quum eſſent, nec redire opus ei iam eſſet, Salomoni res Aphricæ regendas dimiſit, ſcutigeros ac haſtatorum equitum bonam partem relinquens: qui eum ſequentes confeſtim Mauruſios qui

Dubitatur de oraculi ſententia.

Vmbra ſapientis ducis ſeditioſos compeſcit.

Dux prudēs & modeſtus, ſucceſſori locum lubens concedit.

qui rebellauerunt, vehementissimè persequentes violati fœderis pœnas expetierunt. Iustinianus verò alium Salomoni exercitum misit cum Theodoro Cappadoce & Ildigere Antoninæ Belisarij vxoris genero: qui vbi nusquam in Aphrica tributa dari Romæis consueta, & ab eis in codicibus conscripta inuenerunt, quòd Gizerichus olim potitus cuncta deleuerat, codicesque sustulerat, Tryphonē ac Constantium ad imperatorem miserunt, vt tributa rursus ipsis constituat, parua tamen a quolibet exigenda, quod priora modum excedere neque tolerabilia Aphris visa fuere. Belisarius interea vna cum Gilimere ac Vandilis Byzantium profectus omneis adsecutus est honores, qui superiorũ temporum ducibus maximas adeptis victorias statui consueuerunt, quósve nemo ab hinc annis sexcentis habuisse visus est, præterquam Titus & Traianus, ac alij quicunque imperatores in bellum euntes, barbaras gentes superauerunt. Spolia nanque atque trophæa patefaciens captiuósque præferens per mediam vrbem triumphum egit, non quidem antiquorum modo, sed ex propria domo pedibus vsque ad Hippodromum processit, inde rursus ad locum vsque vbi sedes erat imperatoris. Erant enim spolia quæcunque ad regis capti ministerium esse consueuerunt, aurei throni, vehiculáque quibus regis vxorem vehi mos erat: ornatu deinde vario, plurimisve lapidibus preciosis constructa, aurea quoque pocula, & alia omnia quæ regiæ mensæ adhibentur: argentum præterea multarum talentorum myriadum, omnis denique regia supellex admodum preciosa atque admiranda, vtpote à Gizericho quondam Romæ è palatio direpta, vti supra commemoraui. In qua & Iudæorum res multæ nobiles extitere, quæ olim a Tito Vespasiano quum Hierosoly-

Gizerichus aboleuerat tributa.

Belisarij triumphus, immista inuidia.

Spolia de Vandilis opima, & quæ durus felicitatem testantur.

mas cepit, Romam cum quibusdam aliis exportatæ fuerunt: quas quum Iudęus quidam adspiceret, ait ad quendam sibi proximum ex notis imperatori, has opes Byzantinum inferri palatium minimè oportere, quod alibi nusquam, quàm in loco vbi Salomon Iudæorum rex ab initio eas constituit, consistere queant. propterea Gizerichus Romanorum imperium diripuit, nunc rursus ex eadem causa Romæus exercitus Vandilorũm. Hæc ad se delata imperator intelligens valdè timuit, ac ilico omnia illa Hierosolymam ad Christianorum templa remittenda mandauit. Erat autem intra triumphi captiuos Gilimer ipse purpuream quandam vestem humeros amictus, vna cum omnibus consanguineis ac Vandilis quot proceritate corporum ac pulchritudine præstarent. Postquam verò Gilimer in Hippodromo constitit, ac imperatorem in alta sede constitutum, populúmque circa adstantem conspexit, ac demum seipsum in quod fatum peruenerit considerasset, neque fleuit, neque aliter conquestus est, tantùm illud Hebræorum voluminum memorauit, *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*: nec mora, ipse pariter & Belisarius iussi ab his qui imperatoriam purpuram sustinebant, Iustinianum supplices adorauerunt: at ille simul & Theodora coniunx Ilderichi filios ac nepotes omneis, vt ex Valentiniani imperatoris sanguine venientes necessitudine quadam sibi deuinctos opibus satis amplis munerauerunt. Gilimeri autem loca quædam in Gallia non admodum contemnenda ad habitãdum simul cum suis omnibus propinquis dedit. Inter patricios autem eum referre non licuit, quod à secta nollet Ariana discedere. Paulopòst Belisario decretus triumphus antiquorum more. Nam consul factus est, curruli sella humeris captiuorum inuectus argentea, zonas aureas,

Iudæi cuiusdam vox superstitiosa.

Gilimer ad imp. perductus supplex fit.

Et humanæ conditionis vanitatem grauiter perstringit.

Belisarij consulatus.

reas, aliásque è spoliis Vandilorum diuitias populo dispersit, quanquam rem nouam facere visus. Et hæc quidem apud Byzantium sic gesta.

7 In Aphrica verò Salomon exercitum suscipiens, vbi Maurusios erectos ad defectionem, vti supra narraui, turbatásque res valde vidit, animi pendens quidnam facturus in præsens dubitauit. Nam multos quoque apud Byzacium & in Numidia præsidio relictos a Barbaris sublátos, tum omnia in his locis direptum ac perditum iri nunciabatur. Præter omnia verò & ipsi & Carthagini maximè terrorem incussere, quæ Aigani Massagetæ & Rufino Thraci apud Byzacium acciderunt. Ambo enim valde prudentes & in Belisarij domo & in exercitu Romæorum in magna dignatione fuere. Alter enim ipsorum Aigan inter equites hastatos, alter verò omnium animosissimus inter ordines ducis ferre signum consueuit, quem Bandophorum Romæi vocant. Igitur hi quum equitibus apud Byzacium præessent, vbi Maurusios prædam agentes, ac omnia populantes, tum Aphros captiuos vbique ducentes viderent, sese cum sequentibus eos in loci cuiusdam angustia constituentes, Maurusios omneis ad prædam huiuscemodi dispersos, partim interficiunt, partim capiunt. Vt autem res ad Cuzinam & Dilasan & Surphuthen & Medisinissam ductores Barbarorum delata est non longè ab hoc loco distantes, circa diei serum cum toto exercitu illos petunt. Romęi quum pauci numero & in loco angusto essent, & in medio multarum myriadum se clausos esse adspicientes, non se defendere aliquo modo potuere. Si quam enim in partem se conuertissent, protinus a tergo petebantur. Tunc Rufinus & Aigan cum paucis ex illis in Petram vicinam se recipere festinant,

Nouus prouinciæ præfectus durante tumultu dubius hæret, maximè verò si quid aduersi contingat.

Bandophorus siue vexillifer.

Rufini & Aigani clades, Maurusios prædones in seditione confirmat.

vnde arcubus aduersarios prohiberent. Illi repulsi nō ausi prope pugnare, hastas tantùm iaciūt, donec Romæis telis deficientibus ad manus cominus venientes ensibus pugnant. Multitudine autem Barbarorū superante, Aigan toto corpore sauciatus cecidit, Rufinus captiuus ducitur. Continuo vnus è ducibus Medisinissas metuens ne surgens iterū atque aufugiens ei negocium facesseret, caput ei incidens ad propria festinauit, idque fœminis ostendit: erat enim spectatione dignum ob vastam magnitudinem, cum capillorum copiam ingentem. Et quando in hunc incidimus sermonem historiæ, necesse fuerit Maurusiorum originem repetere, & vnde in Aphricam ab initio venerint. Postquam enim Hebræi ex Ægypto reuerterunt, atque in Palestinæ finibus constiterunt, Moses vir sapiens qui eos in itinere ducebat moritur. Cui Iesus Naue filius successit, qui & in Palestinam populum introduxit, ac virtutem supra hominis naturam longe ostendens, regionem habuit vnde gentes euertens multas ciuitates facilè parauit, ac omnibus inexpugnabilis visus. Tunc igitur vniuersa regio maritima à Sidone vsque in Ægypti fines Phœnicia est appellata, quibus vnus iamdudum imperabat, vti omnes testantur, qui antiquam Phœnicum scripsere historiam. Hic populi numerosi habitauere Gergesæi, Iebusæi, aliáque habētes nomina in Hebræis voluminibus memorata: qui quum inexpugnabilem conspicerent aduenarum exercitum, patrios fines deserentes in Ægyptum vicinam migrauerunt, ibique numero ac sobole crescentes, quum non satis commodum tantæ multitudini locum inuenissent, in Aphricam penetrauere, vbi ciuitates quàmplures habitantes omnem eum tractum vsque ad Herculis columnas tenuerunt, semiphœnicia lingua ac dialecto vtentes. Oppidúmque Tingen

Barbari crudele facinus.

Maurusiorū origo, quos Zinganos esse à Saracenis pulsos late per Europam vagantes vniuersam ex moribus supra narratis verisimile est.

gen situ munitissimũ in Numidia ædificauerunt, vbi duæ ex albo lapide columnæ prope magnum fontem constitutæ, in quibus Phœnicum lingua literæ incisæ sunt huiuscemodi. *Nos à facie fugimus Iesu prædonis filij Naue.* Hi demum quod nulli sint eis antiquiores, Aphricæ indigenæ dicuntur esse: cuius rei gratia rex quondam eorum Antæus, qui in Palæstra cum Hercule congressus est, terræ filius est appellatus. Tempore vero procedéte qui è Phœnicia cũ Didone venerunt, hic ob suorum con sanguinitaté constiterunt. eísque permittentibus Carthaginem condidere: quæ potentia ac hominũ multitudine adeo creuit, vt vicinis bella intulerit, & Maurusios ipsos qui priores è Palestina venerunt, expulerit, ac procul ab eis habitare iusserit. Postquam vero Romani omniũ sunt potiti longe bello superiores, Maurusios quidẽ in extremis Aphricæ locis considere mandarunt, Carthaginẽses verò & Aphros alios eis obtẽperantes tributarios fecerunt, Postea Maurusij plures de Vandilis victo rias habentes aliquantulum resipiscentes Mauritaniam à Gadibus ad Cæsareæ fines pertinentem, pluráque reliquæ Aphricæ loca possederũt, postremo per Iustinianum sublati. Et de Maurusiorum quidem origine hactenus, Salomon interea postquam de his quæ Aigani & Rufino acciderant nũcium accepit, sese ad bellum adcinxit, & ad Maurusiorum duces hæc scribit. *Nonnullis quidem hominibus temerè agere, simulque perire contigit, quòd ex nullo ante oculos exemplo conijcere poßint, quem nam finem eorum temeritas sit habitura. Vos autem qui paulo ante ex vestris vicinis Vandilis exitum animaduertistis, quid nam paßi fuerint, manus in maximum Imperatorem cornuáque ausi estis attollere, vestrámque salutem contemnere, minimè memores quòd fœdera inieritis, liberósque vestros obsides dederitis. An dei prorsus*

Maurusiorum inepta & impia querela.

Prædonum & seditiosorum proprium est, pijs & magnanimis principibus a quibus opprimuntur ignominiosos titulos, quantum in se est, affingere.

Salomonis ad Maurusios epistola, qua eos ad officium reuocare nititur, extrema quæque minatus, ni ab inceptis desistant.

cótemptores estis? nec fidei, nec consanguinitatis, neque salutis, aut cuiusuis alterius vllus sit respectus. Deinde si deum spernetis, cuinam hominum aut sociorum auxilio fideles contra Romanum eritis Imperatorem? si filios vestros amittitis, pro quibus iam vltro bello periclitamini? At si vos pugnæ ac pauloante gestorum pœnitentia subit, nos certiores per litteras facite, vt ea benè vobiscum agendo transigamus. Si autem temeritatis non adhuc piget, bellum Romæorum expectate vestram per vim ac perfidiam liciturum, tum de vestris proprijs filijs iniuriam vlturum. Hæc quum Maurusij legissent, sic responderunt. *Belisarius nos magnis pollicitationibus circũueniens induxit nos Imperatoris Iustiniani spontè subditos esse, nihilo bonorum nos impertiendo fame pressos amicos nos esse ac socios rogauit. Itaque non Maurusios magis quàm vos infidos appellari iure oportebit: fœdera soluunt, non qui iniuriam patientes à proximis desciscunt, sed qui fœderatos habere aliquos postulantes deinde violant. Deum quoque sibi aduersum constituunt, non qui sua ferentes ad alios cedunt, sed qui aliena inuadentes in belli periculum deducunt. Quòd si filiorum charitas vobis est curæ, quibus licet vnam tantùm ducere vxorem: nos quibus si sic contingat quinquaginta sunt vxores, filiorũ nunquam destituet soboles.* Hæc Salomon vbi legit, vniuersum coëgit exercitum, ac rebus prius apud Carthaginem dispositis in Byzacium mouit, apud oppidum Mammæ vbi quatuor Maurusiorum duces (vti paulò supra memoraui) castrametati sũt, vallum firmauit. Montes hic altissimi sunt & paruum oppidum Males ad montium radices.

Maurusiorũ responsio, qua animũ peruicacem, & in proposito perseuerantem prodit. Seditio si sana cõsilia superbè repudiant.

8 Hic barbari se ad pugnam adcingentes, aciem hoc modo constituunt. Camelos circa in gyrũ locant, quòd Cabaonẽ suprà narraui fecisse. In fronte verò duodecim ponunt: fœminas autem cum pueris intus in medio statuunt. Nam Maurusiis mos est, fœminas cum pueris in expeditionẽ ducere,

Aciei Maurusiorum dispositio.

re,vt vallum tuguriáque faciant: præterea equos scite ac diligenter curant, camelis pabulum subministrant,armaturámque omnẽ ferream poliunt. ac mundant,multis denique per eas laboribus leuantur.Pedites autem ad camelorum pedes consistunt,clypeos & enses habentes ac hastilia quæ in hostes iacere solent. Eorum quoque nonnulli in montibus equos habentes quiescebant. Salomon autem vbi suos cõgregatos vidit, ne ob casum Aiganis &Rufini propterea terrerentur,sic est allocutus.*O viri,qui sub Belisario militastis,nullus vos horum hominum subeat timor. Nam neque Maurusiorum quinque milia collecta quingentos Romæos superare valuerunt, quod vobis in exempli parte maximè succurrere dubitantibus potest:quin vestræ potius virtutis recordemini, ac cogitare quemadmodum Vandili Maurusios vicerunt,vos autem Vandilorum nullo labore potiti estis: nec eos qui victores vicere, victos ac inferiores factos timere decet: multóque omnibus hominibus in bello fragilius Maurusiorum genus esse noscitur, nudi enim plerique ipsorum sunt: si qui verò clypeos habent, graues hi admodum nec adfabre facti aut tela venientia repellere apti sunt: ac duo tantùm hastilia proijcientes in hostem,si fortè frustra fuerint,in fugam statim conuertuntur. Itaque si primum eorum congredientium impetum diligenter custodiendo toleraueritis, facilem in manibus victoriam habebitis. Vosmet insuper quanto armatura & & munitione corporis præstatis, considerate ad hæc animorum virtutem,corporum vires ac bellorum disciplinã: denique victoriæ nuper de hoste consecutæ audaciam in vobis esse conspicitis. At Maurusii his omnibus priuati, tantum suæ fidentes multitudini sunt. Bello igitur non aptos quamuis multos facile fuerit paucis ad omnia paratis superare. Bonus enim miles propriæ tantum virtuti confidit, ignauus verò alterius. Militum multitudo in periculosi angustia loci pugnantium plerumque supera*

Mulierum & puerorũ in castris barbaricis vsus.

Salomonis ad suos concio, victoriã paratam demonstrãs, propter Maurusiorũ ignauiam, belli imperitiam, armorum penuriam aut leuitatem: Romaorum contrà fortitudinẽ externam & internã.

tur. Hos inquam quasi camelos contemnere vos oportet, qui neque resistere hostibus possunt, & vulnerati atque repulsi maiorem suis turbationis inferunt motum. Audacia verò quam pro re paulo ante bene gesta sumunt, nobis magnopere opitulatur: ea siquidem viribus adæquata vtentes facile proficere poterunt, at viribus ac potentia maior in manifestum periculum deducit. Quæ omnia cogitantes animis vestris & hostes despicientes silentium simul & ordine præstate. His a Salomone dictis Maurusiorum duces postquam instructam Romæorum aciem suos horrere conspexerunt, rursus in pugnã accendere volentes talibus adhortati sunt. *Quod humanis Romæi sint corporibus, & ferro si contingat obnoxiis ac penetrabilibus, ô commilitones, nuper didicimus, quum ipsorum fortiores partim nostris obrutos hastis interfecimus, partim captiuos duximus. Contra tales igitur existentes nunc longe numero plures esse gloriamur, præterea certamen pro rebus maximis videtur excitari, an vobis Aphricæ totius dominis esse liceat, vel Romæorum adrogantiæ seruire. Quapropter quum de summa rerum in præsens periclitemur, minimè nos ignauos esse oportet. Armaturas eorum imprimis contemnere habetis. Nam si pedites contrauenĩant, ob armorum grauitatem impediti à nobis leuioribus, vt satis verisimile, superabuntur. Equos item illorum aspectus simulque voces camelorum perterrefacient, in tumultúmque vertent, denique militum ordinem turbabunt. Si quis autem ob victoriam quam paulo antè de Vandilis habuerunt, putat eos inexpugnabiles fore, maximè videtur errare. Belli enim momenta aut ducis virtute aut fortunæ felicitate constant. Belisarium enim qui hostes superandi causa fuit, nunc Deus procul à nobis constituit, quanquam nos Vandilos ipsos sæpe vincendo debiliores eorum vires, ac Romæorum victoriæ faciliores reddidimus. Horũ tandem hostium in hoc extremo labore spes est cõmilitones, si viri estis magnopere potiri.* His dictis duces

Maurusiorũ ad suos oratio, qua victoriã suis pollicentur argumentis à disciplina & experientia militari desumptis, quæ singulis lineis cumulantur, ratione ducta à facili, honesto, vtili, necessario: refutatis quæ occurrebant obiectionibus.

pugnæ

pugnæ ſignum dederunt, ac primò Romæi congreſſu turbati ſunt. Equi enim camelorum adſpectu ac vocibus perterriti effrenéſque facti equites excuſſere, ex quo nullo ordine in fugam vertuntur. Hos Maurusij haſtilibus vt quæque ad manus habebant inſequuntur, tumultúque omnem exercitum, metu quoque ac turbatione complent, vt neque ſe noſtri defendere poſſent, neque in acie vllo modo conſiſtere. Poſtremo Salomon videns in quo res loco erat quamprimùm ex equo deſilit, idémque alios facere iubet, ac cum ſcutis in ordine conſiſtere, hoſtium tantùm miſſilia prohibentibus. Ipſe milites non minus quingentos ſecum ducens in partem valli mittit, mandátque vt enſibus vtentes camelos qui in ea parte erant interficerent. Quo facto Maurusij quot ibi aderant fugere cœperunt, illi verò camelos ferè ducentos perimunt: quibus cadentibus ſtatim ad munitiones aditus Romæis aperitur, qui è veſtigio in medium vbi Mauruſiorum fœminæ erant, irruũt: barbari verò attoniti in montẽ vicinum ſe recipiunt: fugientes Romæi perſequuntur: in quo prælio hoſtes ferè mille periiſſe dicuntur, fœminas autẽ cum pueris omnes captiuos duxere, camelos etiam partim cœperunt. His feliciter geſtis cum omni præda Carthaginem remeantes diem victoriæ ſolennem agũt. At barbari animo freti, exercitu rurſus reintegrato nullum è ſuis relinquunt quin in bellum ducerent, ac loca primùm circa Byzacium populari ac vaſtare cœperunt, nulli neque ætati neque ſexui parcentes. Salomon vbi audiuit nouam hoſtium audaciam, ac omnia percurrere, confeſtim cum vniuerſo exercitu contra eos proficiſcitur, ac apud Burgaonem conſiſtens, vbi hoſtes caſtrametabantur, diebus quinque expectauit, vt ſi hoſtes ad plana deſcendiſſent prælium committeret. At illi

Pugna initium.

Salomon pugnam reſtituit.

Mauruſiorũ fuga.

Clades.

Apparatus ad nouum bellum.

Mollities animi.

iam mollitudine animi formidinéque correpti, nullo modo descendere aut cum Romæis in pugna congredi decreuere. Est enim mons Burgaon plurimum abruptus, ac ex orientis parte valde inadcessus, ex parte autem occidentis aditu facilior ac resupinus, duos habet altissimos scopulos, in quorum medio sylua adfabre facta augusta quidem sed profunda conspicitur. Barbari igitur montis cacumen hominibus vacuum, quod nihil inde hostile metuerent, similiter & eius radicem, vbi ad eum ingressus erat, relinquendo, media tantùm cum exercitu tenuerunt, vt si Romæi in eos ascendendo irruerent, ipsi superiores facilè deiicere conantes possent, equos præterea secum habebant aut ad fugam paratos, si quid adcideret, aut ad persequendos hostes, si vincerent.

Fortis ducis est quoquo modo tergiuersantem hostem ad prælium elicere.

9 SALOMON itaque quum videret eos neque descendere neque pugnare velle, simúlque exercitum suum in loco deserto diutius in obsidione perseuerare non posse, in ipso monte ad manus venire decreuit, cernénsque milites multitudine hostium multo maiore quam in priore pugna perterritos, his eos verbis ad se vocatos adhortatur: *Timor, ô commilitones, quem ex vobis præ se ferunt hostes, nequaquam alterius indiget accusatione, seipsos tantùm indicantes. Tot enim milia contra vos coacta in plana minimè descendere ad pugnam audentia, neque se suismet viribus credentia sicuti videtis, faciunt vt vos vlterius adhortari superuacuum existimem. nam quibus propriæ res gestæ aut inimicorum debilitas fiduciam præbent, nihil puto verbis ad persuasionem indigere. Tantùm vos meminisse oportet, quòd si in hanc pugnā ea quam vos decet animi magnitudine adcingitis, & Vandilos victos & Maurusios in eadem fortuna constituetis.* His dictis Theodoro mandat, vt circa diei serum cum excubitoribus ducentis (sic enim Romani custodias vocant)

Hostes trepidantes quocunque loco aggrediaris facile expugnas aut conÿcis in fugam.

Salomonis strategema.

cant) simúlque peditibus nonnullis montem ex orientis parte qua maxime confragosus fuerit, clam ascendat, ibique noctis reliquum quiescant: deinde oriente Sole hostes supra apparētes signáque præferentes iaculis petant. Is itaque imperata fecit, ac nocte intempesta per loca prærupta cum illis conscendit clam nō solùm hostibus, sed reliquo exercitu (nam exploratorum specie tantùm missi fuerant) Salomon ex alia parte valde diluculo in extrema montis parte cum toto exercitu apparuit. Manéque iam claro hostes verticem non vt antea nudum simúlque signa Romana conspicientes attoniti aliquantulum constiterunt, pugnā deinde exorta ab alio se exercitu retro peti animaduerterunt. Ex quo in medio constituti, in fugam statim omnes se conuerterunt, neque in mōtis cacumen ab inimicis captum, neque rursus ad plana descendere, quòd montis radices ab hostibus item tenerentur, recurrere habentes, in syluā profundam ac alterum scopulum equites peditésque cursu simul contenderunt, præque timore ac tumultu in syluæ prærupta primi cadentes nullum sentiendi malum post se cadentibus causa fuere, quòd nemorosa vallis equis hominibúsque iam referta transitū e Burgaone ad alterum montem tutum parauit. Hìc igitur reliqui per interemptorum corpora traiiciētes sese incolumes seruauerunt. Interiere in hoc labòre Maurusiorum millia quinque, Romæorum verò nullus. Plagam enim nullam aut ab hostibus aut a fortuna accipientes, integri incolumésque hāc facilè victoriā sunt adsequuti. Fugerunt simul & hostium duces, præterquā quidam Delasas, qui in fidē se Romæis tradidit. Inde postea via facilis ac supina hostibus in propinquam huic monti ciuitatem Tingem, vbi fons in angusto quodam loco maximus erat, quem Althias è ducibus vnus occupa-

Tela non præuisa magis feriunt.

Ex periculi nimia imaginatione ingens pauor & tumultus.

Victoria prorsus incruenta.

Aliud stratagema Althiæ ducis, in perniciē Maurusiorum.

re decreuit, quòd nuſquam alia propè conſiſtente aqua hoſtes ſiti laborantes huc peruenturos exiſtimarent, cæteris pene omnibus contra ſentiẽtibus, ac tantam multitudinem non facilè prohiberi poſſe exiſtimantibus. Maurufij itaque æſtu laboréque feſſi ad hanc nihil hoſtile metuendo properantes, vbi aquam ab inimicis teneri conſpexere, omnes hæſitantes conſiſtunt, multum tamen virium ac roboris ob ſitum amittentes. Quamobrem Iaudas eorum dux ab Althia poſtulauit, vt ſi fontem concederet, tertiàm ei prædæ partem darent. Althias reiecta conditione ipſum ſingulari certamine prouocauit, præmium ei fortè vincenti liberam fontis conceſſionem præbiturus. Hîc Iauda audẽte Maurufij omnes in ſpem erecti fuere, quòd ille corpore ingens ac omnium ſuorum pugnaciſſimus eſſet, Althias verò ſanè breuior ac etiam tardior videretur. Vterque itaque cum equo erat. Iaudas primus haſtile iacit, quod Althias cõtraueniens manu dextra prendere omnibus admirantibus auſus, Iaudam ipſum ac reliquos hoſtes perterruit. Deinde arcum læua tendẽs protinus vbi dextra vacuus fuit, aduerſarij equum telo perfodit: quo cadente ille confeſtim alium a ſuis adductum conſcendens fugam adripuit, quem Maurufiorum exercitus nullo ordine ſecutus eſt. Althias itaque & captiuos & omnem prædam auferens magnum ſibi nomen ac decus ex hoc facto per omnem Aphricam parauit. Et hæc quidem ſic ſe habuere. Salomon verò apud Carthaginem aliquantulum temporis commorans ad Auraſium montem contra Iaudam exercitum mouit, pœnas ex eo expoſtulans, quòd quando Romæorum exercitus apud Byzacium occupatus erat, multa in Numidia oppida populatus eſt, quod ſanè contigerat. Ad hoc Salomonem Maſſonas & Orteas Maurufiorum duces priuata

Poſtulatum trepidum Iauda: Althiæ verò reſponſum audax.

Egregium Althiæ facinus in duello aduerſus Iaudam.

Maurufiorũ fuga.

Salomon pœnas ab hoſte repoſcit, vt eximiũ ducem decet.

uata inimicitia compulerant, quorum alterius patrem Mephaniam Iaudas propinquus existens, dolo interfecit: alterum verò Orteam Mastinæ Mauritaniæ præfecto suasit, vt ex ea regione cum omnibus suis, quam diu inhabitauerat, pelleret. Romæorum igitur exercitus duce Salomone & Maurusiis qui se illi adsciuerant iuuantibus apud fluuium Abisam castrametati sunt, qui iuxta Aurasium transiens eius circa loca oberrat. Iaudas interim in campum contra hostem descendere minimè tutum putans, sese muniit ex ea parte quæ minus expugnari ab inimicis posset. Hic enim mons dierum iter decem à Carthagine distat, maximúsque omnium quos vsquam scimus. Nam dierum trium eius circuitus expedito patet, volentíque ad eum adcedere difficilis ac inuius est. In vertice autem planiciem campósque habet, tum fructus hic prouenientes duplo quam in reliqua nascuntur Aphrica maiores. Hic denique arx est, incustodita, quòd minimè habitantibus necessaria videatur existit. ex quo enim Aurasium Maurusij Vandilis ademerunt, nullus ad ipsum hostis adcessit, nec propterea barbaris vnquam incussus timor. Sed & ciuitatem Tamugam, quę contra montem in campi principio ad solem pertinet orientem, Maurusij hominibus euacuantes ad solum vsque deleuerunt, vt hæc occasio non esset aut statio inimicorum expeditionibus ad oppugnandum facilè ipsum vicinum montem. Habebant & hic Maurusij ex parte montis quæ occidentem spectat, regionem bonam atque amplam: quę ab aliis Maurusiorum populis est habitata, quibus Citaias dominabatur, vnus ex his qui ex hostibus Salomoni Romæísque adcesserunt, vti suprà memoraui. Hunc ego hominem dicentem audiui, quòd regionem quam ipse tenebat nulli mortalium habitant, sed

Occasionem ex priuata aliorum hostium inimicitia cœpit.

Aurasij montis magnitudo.

Vertex amplus & fertilis.

Mira regio.

Africani quidam albi.

vacuam esse penitus colonis. Vltra verò hanc hominum aliquantulum esse, non sicuti cæteri Maurusij colorati, sed valde albi tum coma flaui. & hęc quidem sic se habent. Salomon autem Maurusios socios multis augens muneribus, montẽ Aurasium cum exercitu ad pugnam paratus ascendit, existimans eo die ad manus cum hoste venire, cum ipsisque volente fortuna vbicunque congredi. Non enim cibaria præter pauca & sibi & equis suis milites festinantes secum tulerunt. Proficiscentes itaque itinere ob locorum asperitatem difficili, ad quinquaginta maximè stadia castra posuere, tãtundem singulis diebus eundo, septimo die ad locum peruenerunt, quem Latini Aspidis montem vocant, quòd scuti similitudinem habeat, vbi arx antiqua fluuiúsque perennis. Hic castrametari hostes dicebantur. In hoc igitur quum nihil hostile offendissent, consistentes aciem tanquam pugnaturi ordinauere. In hac itaque expectatione, quum trium dierum spacium consumpsissent, ipsique simul & socij qui contra Maurusios arma ferentes auxiliaria exercitum iam premi animaduerterent, protinus rebus infectis sese recipiendo ad plana descenderunt, vbi vallum constituerũt. In hac parte barbari habitant. Vandili enim in hos iamdudum barbaros iram exercentes, eos non admodum multos cum vxoribus in Sardiniam mittentes hîc sunt dominati: procedente autem tempore montes occupauere qui prope Caralim sunt, ac primò quidem clanculum latrocinia in vicinos exercentes, postea verò non minus quàm ad tria milia creuere, ex manifesto excursiones facientes minimè latere curauerũt, ac omnem circa orã depopulati sunt. quamobrem Barbaricini a vicinis appellati sunt. Contra hos diuerso genere Maurusios Salomõ in hac hyeme classem præparauit. Hæc itaque in Aphrica per ea tem-

Salomonis & multum audacia.

Mons Aspidis.

Re infecta Salomon cũ suis in planiciem descendit.

ea tempora gesta sunt.

10 IN Italia verò eadem tempestate, Belisarius contra Theodatum & Gothorum gentem à Iustiniano missus, primò Siciliam cursu nullo labore adeptus est, sicuti postea dicetur, quum me ad res Italicas historia ducet. Nunc verò non ab re mihi videtur prius quæ in Aphrica contigerunt singula enarrare: deinde ad Gothorum res in Italiam venire. Hac igitur hyeme, vti supra dixi, Belisarius apud Syracusas, Salomon apud Carthaginem moram traxere. Prodigium quoque hoc anno grauissimum visum. Sol sine radiis sicuti luna splendorem toto anno emittere, ac quodammodo ex magna parte deficere visus est, sic de solito iubare remittens subfuscus apparebat: ex quo contigit, vt neque bellum, neque fames, neque pestilentia, nihil denique malorũ hominibus deesset, annus quoque *.... Iustiniani Imperij agebatur. Simúlque Vere ineunte, quando Christiani festum celebrant, quod Pascha vocant, seditio in Africa inter milites contigit: quæ quo nam modo sit orta, quomodóve desierit, narrabo. Postquam Vandili prælio victi sunt, vti mihi suprà narratur, Romæi milites hostium filias & vxores matrimonio sibi iunxerunt. Illarum verò quælibet viro persuasit, ea sibi oppida vindicarent, quibus ipsa prius dominabatur. Nõ enim fas esse se Vandilis quondam nuptas hæc pos sedisse, deinde eorum coniuges factas, qui Vandilos vicissent, inferiores esse quàm sub victis conditione, dum bonis pristinis priuarentur. Hæc milites meditantes Salomoni minimè consentire putabant oportere, qui Vandilorum oppida in publicum, & ad principis domum referre volebat, dicenti captiuos opésque alias omnes cum spoliis inter milites dari tantùm fas esse, terram autem ipsam principi Romanóque Imperio solùm con-

Bellum Belisarij adu. Gothos in Italia.

Prodigium.

**Annus XII. Iustiniani.*

Seditio militum in Aphrica.

Ambitio muliebris multa mouet.

uenire, à quo ipsi & nutriti sunt, & vt milites voca rentur habuerunt. Sermones itaque plures simul & iuramenta per castra super his fuere. Postquam vero dies festus proxime futurus erat, Ariani mœsti ob templorum prohibitionem valde instabant. visum itaque ipsorum primaribus, vt in prima festi die, quam Magnam vocabāt, Salomonem interficerent. Résque aliquando latuit nullo consilium retegente, vtpote multis grauia & dira consulentibus sermo manifestus in nullum fuit inimicum, de qua causa rem cælari putauerunt. Postquam verò multi Salomonis equites hastati ac scutigeri ad hanc coniurationem oppidorum cupiditate adsciti sunt, adueniente die Salomon in templo securus, procúlque omni suspicione resedit: egrediéteς autem, quibus datum erat negocium, ac spiritu vehementiore inter se ensibus adcincti, murmurantes nihil omnino sunt ausi, seu templi tunc sacra, ceremoniásque verentes, seu ducis gloriam adspectúmque erubescentes, vel aliqua alia re diuinitùs prohibiti. Sacris deinde peractis, eadem die domum redeuntibus coniurati inter se obiurgant, ac planè illorum detestantur ignauiam atque molliciem. Rursus autem in diem sequentem eodem consilio re delata, similiter rebus infectis discesserunt, ac in forum venientes se inuicem accusabant, quisque in alterum causam reiiciebat, vt mollem ac societatis & officij desertorem, simúlque Salomonis adspectus timorem probro dabant. Iámque vti par erat re vulgata, eorum plerique nō tutum in ciuitate morari putantes, extrauagando & oppida & agros populabantur, Aphrósque in quos incidebant omneis loco inimicorum habētes. Alij vero ex coniuratis in ciuitate remanentes, consiliū mentémque dissimulando admirari videbātur. Salomon igitur vbi accepit regionem omnēm vastari a suis

Conspiratur in mortem Salomonis.

Numinis benignitas fortem ducem in maximo periculo constitutum conseruat.

Coniuratio patefit.

à suis militibus, vt rem nouam planè mirabatur, simúlque in hoc tumultu hos qui remanserant, omneis ne ab officio discederent, ac ad Imperatoris beneuolentiam sequendam est adhortatus: qui ab initio quidem auscultare visi, postquã dies quinta aduenerat, ac illos qui extra prædabantur, iam in tuto esse ac in tyrannidem confirmatos audierunt, in Hippodromo conuenientes, in Salomonẽ simul cum aliis ducibus apertè conuiciũ iactabant. Itaq; Theodorus Cappadox à Salomone missus, eos blãdis verbis ac persuasionibus ad æquum deducere minimè dicto audientes conatur. Erat enim quidam huic Theodoro tunc inimicus & Salomonis insidiosus atque suspectus. Hunc itaque milites ilico ducem suum de consilij sententia conclamant, ac cum eo arma corripiẽtes multo tumultu in palatium properãt: hic quidem Theodorum alium qui custodibus præerat, ante omneis trucidant, virum profectò quum aliis virtutibus clarum, tum belli disciplina præstantissimum: idem in omnes fecerunt obuios siue Aphros siue Romæos, qui essent Salomonis amici, seu pecuniam ad manus haberẽt. Hinc ad rapinam conuersi per vrbem domos expilauere, vbi milites nulli resisterent, donec nox insequens eorum furori silentium ac quietem imponeret. Salomon autem in templũ quod admodum magnum in palatio est fugiens latuit. Huc ad eum & Martinus sub vesperam venit. Postquam verò milites somno se dedere, ambo e templo egredientes ad domum Theodori Cappadocis venerũt: qui eos secum cœnare, quanquam nolentes, cogit, & in portum inde deducens lembo cuiusdam naualis tulit, qui hìc à Martino præparatus erat: secuti sunt eos Procopius huius autor historiæ, simul & viri quinque è domo Salomonis. Soluentes itaque hinc stadijs trecentis peractis ad Misnam Car-

Audaciam coniuratorũ ducis mansuetudo ascendit.

Militum furor.

Furoris militaris effectus.

Fuga Salomonis. Nec enim tutum est furentibus gladiis armatis occurrere.

thaginensium nauale peruenerunt. Vbi in tuto constiterunt, statim iussit Martinum in Numidiam ad Valerianum & alios ductores Romæos proficisci, rogatum vt tentarent, si quo modo possent aliquos è seditiosis militibus a pertinacia desistétes, ad imperatoris sui beneuolentiam fidémque traducere. Theodoro quoque per litteras Carthaginis curam simul & quæcunque ad præsens negocium facere viderit, mandauit. Ipse vero cum Procopio ad Belisarium Syracusas adnauigat, cũcta quæ in Aphrica audiuerat, narrat, hortatúrq; vti confestim Carthaginem eat Imperatorem vlturus, qui a suis militibus indigna patiatur.

Salomonis prudentia, vt seditionẽ reprimeret.

ii DVM hæc Salomon agit, milites Carthaginem diripiunt, & in campũ Bulæ egredientes Stozam virum è Martini equitibus hastatis tyrannum sibi constituunt, virum imprimis magnanimũ, tum agendorum peritissimum, vt Iustiniani duces omneis de medio tollens Aphricæ totius potiretur. Hic itaque exercitum octingentorum militũ congregans Carthaginem duxit, vt cum nullo labore obsessurus, Mitténsque ad Vandilos qui è Byzantio cum nauibus fugerant, quíve ab initio Belisarium non sunt secuti, seu etiã latitauerant, vel qui nullius precij relicti fuere. Erant igitur omnes non minus quàm mille, qui nó procul a Stoza in castra promptissimi venerunt. Seruorum præterea magna multitudo adcessit. Vbi autem prope Carthaginem fuere, misit ad eos Stozas qui vrbem tenebant hortatum, vti ciuitatem dederét, si malorum esse immunes optarent. Illi autem simul & Theodorus se id omnino facturos negauerunt, vrbẽ eam se Imperatori custodire profitentes: miserúntque ad eos Iosephium custodum Imperatoris scribam è clara stirpe, qui è domo Belisarij erat, & nuper ad obeunda negocia quædam Carthaginem missus.

Ignem facilè accendũt seditiosi difficulter extingunt sapienter.

Tyranni Stozæ turbidi conatus.

Præsidiũ Carthaginensis audax responsum, & timidum consiliũ ob tyranni immanitatem.

Hic

Hic eos rogat, ne vlterius sæuiant, ac à pertinacia desistant. Stozas vbi hæc audiuit, Iosephium ilico trucidat, ac vrbem obsidione cingit. Qui autem intus erant, tali exemplo perterrefacti, sibique consulentes Carthaginem Stozæ decreuerunt. Hæc itaque in Aphrica exercitus agitabat. Belisarius autem cum Salomone ac centum ex eius equitibus hastatis, & scutigeris delectis vna in naui Carthaginem adnauigat circa diei serum, quando postera hi, qui ciuitatem obsidebant per deditionem accepturi erant, ac in spem erecti tota illa nocte vigilauerunt. Postquam verò illuxit, ac Belisarius adesse nunciatur, euestigio castra obsidionémque soluentes turpiter ac ordine nullo fugam adripuerunt. Belisarius verò exercitum ad duo millia congregãs ac eos ad Imperatoris beneuolentiam & verbis adhortans, & pecunia multa impellens fugientes persequitur, ac eos apud Membresam ciuitatem cccl. stadiis a Carthagine distantem deprendit. Hic igitur vtrique castrametantes ad pugnam se adcingebant, qui cum Belisario erant ad Bagradam fluuium, aduersarij verò in loco alto atque iniquo vallum constituere. Ciuitatem verò ingredi neutri voluere, quòd sine mœnibus esset. Postera die ad pugnam parati, aduersarij quidem suo numero cõfidentes, à nostris vt imperiti ex magna parte rei militaris (*nam in huiuscemodi seditionibus omne genus hominum sine delectu confluere solet*) spernebantur: quos Belisarius ad pugnam accendere volens ad se vocatos talibus adloquitur. *Præter spem ac votum, commilitones, erga Imperatorem ac Romæos res se habent. In pugnam nunc congredimur, in qua neque victoriam sine luctu habebimus, contra consanguineos & simul educatos ituri. Hoc tantùm mali solamen, quòd causa atque initium belli non ipsi existentes, sed periculum propulsantes in periculum descendimus:*

Belisarius in tempore Carthaginem venit.

Celeritas in momentis bellicis pernecessaria.

Seditiosorũ ingenium.

Belisarij ad suos oratio, quã bellorũ ciuilium infamiam & miseriam primùm de-

testatur: deinde milites ad pugnam adversus hominū pessimos & tumultuosè occurrentes hortatur.

qui enim amicissimo atque charissimo insidias tendit, consanguinitatis ac necessitudinis iura violando, quanquam victoriæ superstes, non fatum vitare, sed facinoris conscientia pœnam prorogare videtur. Hos enim inimicos & barbaros, seu quoduis aliud acerbissimum dictu indicat esse non solùm Aphrica sub eorum manibus in prædam veniens, sed Romæorum militum multitudo, quos non inimicos existentes hi trucidare sunt ausi, non alia de causa, quàm quòd fideles Imperatori existunt: à quibus profectò scelerum pœnas nunc exacturi venimus, iure aduersarij familiarissimis facti. Natura enim neque amici neque inimici inter se homines existunt, actiones enim cuiuslibet aut morum similitudine in concordiam & societatem mortales coniungunt, aut moribus discrepantes in inimicitiam diducunt. Vt igitur contra homines iniquos atque nobis aduersos pugnemus, satis puto cognoscitis: nunc quod à nobis despiciendi miniméque reputandi sunt, ego monstrauero. Hominum enim multitudo non ex lege, sed per iniustitiam & scelus congregata strenuè quicquam in bello agere non potest, quum nullo modo virtus cum iniquitate congredi aut conuenire valeat, verùm à nefariis absistens eos secundum ordinem rei militaris, aut disciplinam agere non sinit. Destituti igitur & animi virtute & rei militaris disciplina atque ordine, nulla mora quin succumbant. Spernendi sunt, inquam, ob has causas aduersarij nostri, ac audacter in eos eundum: quum nec in numero aut multitudine bellatorum, sed in ordine atque fortitudine belli exitus ac robur consistat quidem hactenus.

Stoza ad suos oratio, qua seditiosos sub falso libertatis nomine ad pugnam impellit.

At Stozas suos exhortans sic ait: *O viri, qui vnà mecum è Romæorum seruitute liberati estis, ne quis vestrûm nunc mori pro libertate detrectet, quam & vestra virtute vestrisque armis, paulo antè consecuti estis. Neque ita graue in malis senescentem vsque ad extremum viuere, quàm à malis semel liberatum rursus in eadem recidere, quòd medio tempore bona degustanti diffi-*

cilis, vt par est, calamitas reuersa videatur. Rebus itaque sic existentibus, necessarium vos meminisse, quòd quum Vandilos & Maurusios ipsi viceritis, vos, inquam, belli labores subiistis, alij verò spoliorum aliarúmque rerum domini fuere. Illúdque cogitatote, quòd milites quum sitis, perpetuò vos in bello ac periculis versari oporteat, vel pro Imperatoris gloria, si rursus ei seruieritis, vel pro vobis ipsis, si libertatem hanc, quam tenetis seruaueritis. Quòd enim è duobus optabilius visum vobis, eligendum, aut in præsenti pugna molliter agere vel fortiter velitis. Succurrere vobis etiam debet, quòd contra Romæos arma sumentes, si subiugati fueritis, non æquos dominos neque clementes experiemini, sed grauia intolerandáque vos manebunt. Promptum est igitur vobis mori: mors enim quocunque modo vobis in bello contingat, admodum honesta videbitur. Vita nanque victoribus & felix & suauis est, victis autem nihil aliud acerbius dicam, quàm toto tempore spem in hostium misericordia collocare. Ingressu quoque impares illi erunt longe numero inferiores: quapropter minimum in eis audaciæ ac animi contra nos fuerit, eò magis quòd nobiscum huius participes esse libertatis exoptant. His dictis quum vtroque inter se propinquante exercitu ad manus venturi essent, Stozas rursus ante medios sese offerens hostes hæc loquitur. *Viri commilitones scitote vos iniquè facere contra generis vestri homines, ac simul educatos militantes, qui communibus vobis malis similque à ceptis iniuriis fessi, Imperatori ac Romæis bellum inferre decreuerunt. An non recordamini, quòd nullum vestrorum laborum fructum retulistis, priuati donis ac spoliis hostium, quæ belli lege his qui cum virtute ac strenuè se gesserunt, militibus præmia dari solent? At his alij gaudent, fructúsque victoriæ toto tempore consequuntur, vos verò in seruorum collocant parte. Si igitur in me aliqua de causa irati estis, me meúmque corpus petite, præsto adsum,*

Stoza ad hostes supplicatio, qua Iustinani milites ad se tyrannus pellicit.

reliquis qui me sequuntur hoc tantum piaculum vitare liceat. Si autem nihil est cur succensere debeatis, tempus iam nunc pro ipsis arma sumere. Talibus locutum Stozam hostes collaudauere, confestimque adnuentes multa beneuolentia salutauere. Duces autem hoc animaduertentes metu correpti clanculum se militibus subtrahentes, in templum, quod in Gazophylis erat, aufugiunt; quos quanquam sub fide de incolumitate acceptos ilico trucidauerunt.

Seditiosi fiunt etiam fœdifragi.

12 HAEC vbi Imperator accepit, Germanum fratris filiũ virum patricium cum paucis in Aphricã misit, cum quo Symmachus & Dominicus senatores erant, quorũ alter equitib. & sumptib. præfuturus, alter Dominicus pedites ducturus erat. Ioãnes enim iam ex morbo decesserat, cui munus hoc additum erat. Hi postquã Carthaginem peruenerunt, Germanus confestim militum numerum recensuit, ac scribarum codices perlustrans, in quibus ipsorum nomina inscripta fuere, vidit tertiam exercitus partem tam Carthagine, quàm in aliis Aphricæ ciuitatibus esse, reliquos verò omneis tyranno contra Romæos militare. quamobrem pugnam committere non adhuc ei visum, sed exercitum quàm multum sibi conciliare nitebatur, præsertim hostium consanguineos aut familiares, qui Constantinopoli remanserant, quos quum arte omni deliniret, tũ se dixit ab Imperatore in Aphricam missum, vt milites deficientes comprimeret, & iniustitiæ ac perfidiæ pœnas ab eis exigeret. Hæc aduersarij audientes nonnulli ad eum transfugere cœperunt, quos Germanus in vrbem multa humanitate sub fide receptos in honore habuit, præfecitque ordinibus, quibus ipsi contra Romæos prius præfuere. Postquam vero de his sermo quoquò versus ad omneis peruenit, plures indies tyrannum

Iustinianus Aphricanis rebus subsidia mittit.

Militum Romaorum perfidia.

Germani consilium idoneum.

Prudentia potius quàm armis perduelles franguntur.

rannum deserentes, Carthaginem se conferebant. Germanus autem vbi adæquari iam numerum cum hoste vidit, se inferiorem non putans ad prælium adcinxit. Stozas verò suos animaduertens quotidie deficere, metuénsque ne magis continuo debilitarentur, armis iamiam decernere, ac de re tota periclitari, denique hostes improuisos aggredi statuit, eò magis quòd speraret, si prope accederet, multos ex his, qui iam cum Germano erant Carthagine facilè transfugituros. Quare ad spem suos magnopere excitauit, ac si iam propterea victoriam tenerent. Itaque cum omni exercitu euestigio Carthaginem petit, ab eáque longe stadiis x x x v. castra posuit. Germanus parte alia suos animans ac disponens tanquam in bellum processurus extra portam eduxit, quúmque hostes propinquos audiuisset, conuocatis omnibus hæc ait: *Quòd nemo vestrûm ô viri commilitones, de Imperatore queri, neque aliquam in rebus gestis eius in vos culpam ostendere posit, nullus est qui non fateatur. Ille vos agrestes olim homines cum pera, & vna tantùm vilissima veste apud Byzantium congregatos tales esse fecit, vt Romaorum res in vestris nunc versetur manibus. Vt autem idem à vobis non solùm probrum ac contumeliam, sed quæ sunt omnium grauissima & maxima sit passus, vos hoc tempore probè nostis: quorum memoriam, vt seruare perpetuò positis, omnium causas ac querelas dimisit, tantum hoc ei officium præstare vos rogans, vt ob talia verecundia pudoréque adficiamini: hac igitur ducti vos æquum fuerit pristinam fidem reuocare, ac veterem iniuriam noua officij diligentia compensare. Præteritorum nanque pœnitentia his qui errauerunt clementes reddere solet iniuriam passos. Officium enim tempore præstitum ingratorum nomen mutare consueuit. Illud autem vos videre oportet, vt si in præsenti negocio Imperatori fideles eritis, nullam præteritæ culpæ*

Tyrannus armis se tueri cogitat.

Germani ad suos concio.

Milites in gratiam receptos ad officium strenuè faciendum hortatur.

memoriam relinquetis: omnis enim actio ab hominibus ex ipsorum commutatione appellari debet: peccatum semel admissum nullo unquam tempore efficies ut sit infectum: quod autem bonis actionibus corrigitur, illis autoribus maximè fauet, pristinámque famam erroris obliuione sempiterna restituit. Nam si hos execrabiles nunc, ut est aequum, despicitis, multis deinceps in bellis pro Romais contra hostes alios vos fortitudinem ac animi alacritatem praestaturos indicabitis, neque vnquam aliter fecisse aut Imperatori aduersos fuisse ostendetis. Qui enim in his quae admiserunt retractando probantur, honestissimam praeteritorum excusationem prae se ferunt. Haec itaque vestrûm quilibet erga Imperatorem sic cogitet. Quod autem ad me pertinet, scitis quemadmodum ego nullius memor iniuriae vos nulla ex parte lacessiuerim, quin potius omni beneuolentia prosequens in huiuscemodi certamine constitui. Vnde habeo vos magnopere rogare, vt nemo vestrûm mente dissimulata contra hostes procurrat: quin si fortè adhuc ad illorum exercitum transfugere exoptat, ne contetur, nunc protinus ei cum omnibus armis liceat, hoc solum mihi gratificando, vt non clam aut per insidias, sed apertè sit iniustus: cuius rei gratia haec ad vos verba non apud Carthaginē, sed in acie ante hostē habui, vt nulli hoc facere volenti sit aliquid impedimento, quin ab omni liber periculo tutus discedat. His à Germano dictis tumultus in castris Romaeorū plurimus exoritur, ac quisque pro se primus fidem beneuolentiámque suam erga Imperatorem duci monstrare contendit, insuper grauissimis adfirmare iuramentis. Aliquandiu igitur in acie stantibus, ac nullis vtrinque se mouentibus, quum hostes nihil prorsus earum rerum, quas Stozas praedixit iam contingere viderent, spéque se deceptos animaduerterent, protinus aciem deserentes aufugiunt, ac se inter Numidas recipiunt, vbi eorum & vxores & bona

Eorum fidē & constantiam appellat.

Magnanimitas Germani.

Petitio sagax.

Militum alacritas.

Fuga perduellium.

bona ex præda erant. Huc paulo pòst Germanus cum exercitu venit præparans quum alia optimè, tum currus immodicos ducens aduersarios est adsecutus ad oppidum, quod Calabastores Romæi appellant, ibique castra hoc modo collocauit. Currus in fronte constituens pedites apud eos posuit, quibus Dominicus præerat, vt habentes in tuto humeros magis fiderent. Ex equitibus autem optimos atque fidissimos, quos è Constantinopoli adduxerat, peditibus dextrorsus positos ipse regebat: alios autem omneis in cornu dextro non coniunctim, sed diuisim in treis maximè turmas constituit, quarum vni Ildiger, alteri Theodorus Cappadox, tertiæ omnibus maiori frater præerant. In hunc modum Romæi ordinati fuere. Aduersariorum verò contra stetere nullo quidem ordine, sed more barbarico sparsi. Hos Maurusiorum millia multa non longe sequebantur, quos quum alij multi, tum Iaudas & Ortaias ducebant, minimè quidem omnes his qui cum Stoza erant fidi, sed plurimi cum Germano prius per nuncios conuenerant, postquam in rem præsentem venissent, partibus Imperatoris contra hostes apertè dimicarent. Quibus Germanus omnino non credidit, vt quòd infidum genus Maurusiorum in omneis sit homines: cuius rei gratia cũ aliis seditiosis in exercitu simul non erant, sed ponè sequentes planè belli euentũ expectabant, vt vnà cum victorib. victos insequerentur. Stozas autem prope inimicos consistens, vbi signũ Germani vidit, suos adhortans in eũ processit. Eruli verò qui cũ eo erant minimè secuti sunt, omnino dubitantes in dextro cornu sibi oppositos hostes si incurrerent, minimè se posse tolerare. At reliquorũ tantus fuit impetus, vt Romæos terga statim verrtere cogerent, quidam & contra pedites incurrerent, qui iam ordinem deserere cœperunt.

Germanus fugientes persequitur.

Castra prudenter collocat.

Perduelles nullo ordine seruato spar guntur.

Tyrannus in periculo mirum in modum audax.

Germanus fugam suorũ sistit.

iam mollitudine animi formidinéque correpti, nullo modo descendere aut cum Romæis in pugna congredi decreuere. Est enim mons Burgaon plurimum abruptus, ac ex orientis parte valde inadcessus, ex parte autem occidentis aditu facilior ac resupinus, duos habet altissimos scopulos, in quorum medio sylua adfabre facta augusta quidem sed profunda conspicitur. Barbari igitur montis cacumen hominibus vacuum, quod nihil inde hostile metuerent, similiter & eius radicem, vbi ad eum ingressus erat, relinquendo, media tantùm cum exercitu tenuerunt, vt si Romæi in eos ascendendo irruerent, ipsi superiores facilè deiicere conantes possent, equos præterea secum habebant aut ad fugam paratos, si quid adcideret, aut ad persequendos hostes, si vincerent.

Fortis ducis est quoquo modo tergiuersantem hostem ad prælium elicere.

9 SALOMON itaque quum videret eos neque descendere neque pugnare velle, simúlque exercitum suum in loco deserto diutius in obsidione perseuerare non posse, in ipso monte ad manus venire decreuit, cernénsque milites multitudine hostium multo maiore quam in priore pugna perterritos, his eos verbis ad se vocatos adhortatur: *Timor, ô commilitones, quem ex vobis præ se ferunt hostes, nequaquam alterius indiget accusatione, seipsos tantùm indicantes. Tot enim milia contra vos coacta in plana minimè descendere ad pugnam audentia, neque se suismet viribus credentia sicuti videtis, faciunt vt vos vlterius adhortari superuacuum existimem. nam quibus propriæ res gestæ aut inimicorum debilitas fiduciam præbent, nihil puto verbis ad persuasionem indigere. Tantùm vos meminisse oportet, quòd si in hanc pugnā ea quam vos decet animi magnitudine adcingitis, & Vandilos victos & Maurusios in eadem fortuna constituetis.* His dictis Theodoro mandat, vt circa diei serum cum excubitoribus ducentis (sic enim Romani custodias vocant)

Hostes trepidantes quocunque loco aggrediaris facile expugnas aut conÿcis in fugam.

Salomonis strategema.

cant) simúlque peditibus nonnullis montem ex orientis parte qua maxime confragosus fuerit, clam ascendãt, ibique noctis reliquum quiescant: deinde oriente Sole hostes supra apparẽtes signáque præferentes iaculis petant. Is itaque imperata fecit, ac nocte intempesta per loca prærupta cum illis conscendit clam nõ solùm hostibus, sed reliquo exercitu (nam exploratorum specie tantùm missi fuerant) Salomon ex alia parte valde diluculo in extrema montis parte cum toto exercitu apparuit. Manéque iam claro hostes verticem non vt antea nudum simúlque signa Romana conspicientes attoniti aliquantulum constiterunt, pugnã deinde exorta ab alio se exercitu retro peti animaduerterunt. Ex quo in medio constituti, in fugam statim omnes se converterunt, neque in mõtis cacumen ab inimicis captum, neque rursus ad plana descendere, quòd montis radices ab hostibus item tenerentur, recurrere habentes, in syluã profundam ac alterum scopulum equites peditésque cursu simul contenderunt, præque timore ac tumultu in syluæ prærupta primi cadentes nullum sentiendi malum post se cadentibus causa fuere, quòd nemorosa vallis equis hominibúsque iam referta transitũ e Burgaone ad alterum montem tutum parauit. Hîc igitur reliqui per interemptorum corpora traiiciẽtes sese incolumes seruauerunt. Interiere in hoc labore Maurusiorum millia quinque, Romæorum verò nullus. Plagam enim nullam aut ab hostibus aut a fortuna accipientes, integri incolumésque hãc facilè victoriã sunt adsequuti. Fugerunt simul & hostium duces, præterquã quidam Dilasas, qui in fidẽ se Romæis tradidit. Inde postea via facilis ac supina hostibus in propinquam huic monti ciuitatem Tingem, vbi fons in angusto quodam loco maximus erat, quem Althias è ducibus vnus occupa-

Tela non prauisa magis feriunt.

Ex periculi nimia imaginatione ingens pauor & tumultus.

Victoria prorsus incruenta.

Aliud stratagema Althiæ ducis, in perniciẽ Maurusiorum.

re decreuit, quòd nuſquam alia propè conſiſtente aqua hoſtes ſiti laborantes huc peruenturos exiſtimarent, cæteris pene omnibus contra ſentiētibus, ac tantam multitudinem non facilè prohiberi poſſe exiſtimantibus. Mauruſij itaque æſtu laboréque feſſi ad hanc nihil hoſtile metuendo properantes, vbi aquam ab inimicis teneri conſpexere, omnes hæſitantes conſiſtunt, multum tamen virium ac roboris ob ſitum amittentes. Quamobrem Iaudas eorum dux ab Althia poſtulauit, vt ſi fontem concederet, tertiàm ei prædæ partem darent. Althias reiecta conditione ipſum ſingulari certamine prouocauit, præmium ei fortè vincenti liberam fontis conceſſionem præbiturus. Hîc Iauda audēte Mauruſij omnes in ſpem erecti fuere, quòd ille corpore ingens ac omnium ſuorum pugnaciſſimus eſſet, Althias verò ſanè breuior ac etiam tardior videretur. Vterque itaque cum equo erat. Iaudas primus haſtile iacit, quod Althias cōtraueniens manu dextra prendere omnibus admirantibus auſus, Iaudam ipſum ac reliquos hoſtes perterruit. Deinde arcum læua tendēs protinus vbi dextra vacuus fuit, aduerſarij equum telo perfodit: quo cadente ille confeſtim alium a ſuis adductum conſcendens fugam adripuit, quem Mauruſiorum exercitus nullo ordine ſecutus eſt. Althias itaque & captiuos & omnem prædam auferens magnum ſibi nomen ac decus ex hoc facto per omnem Aphricam parauit. Et hæc quidem ſic ſe habuere. Salomon verò apud Carthaginem aliquantulum temporis commorans ad Auraſium montem contra Iaudam exercitum mouit, pœnas ex eo expoſtulans, quòd quando Romæorum exercitus apud Byzacium occupatus erat, multa in Numidia oppida populatus eſt, quod ſanè contigerat. Ad hoc Salomonem Maſſonas & Orteas Mauruſiorum duces pri-

Poſtulatum trepidum Iauda: Althiæ verò reſponſum audax.

Egregium Althiæ facinus in duello aduerſus Iaudam.

Mauruſiorũ fuga.

Salomon pœnas ab hoſte repoſcit, vt eximiũ ducem decet.

uata

uata inimicitia compulerant, quorum alterius patrem Mephaniam Iaudas propinquus existens, dolo interfecit: alterum verò Orteam Mastinæ Mauritaniæ præfecto suasit, vt ex ea regione cum omnibus suis, quam diu inhabitauerat, pelleret. Romæorum igitur exercitus duce Salomone & Maurusiis qui se illi adsciuerant iuuantibus apud fluuium Abisam castrametati sunt, qui iuxta Aurasium transiens eius circa loca oberrat. Iaudas interim in campum contra hostem descendere minimè tutum putans, sese muniit ex ea parte quæ minus expugnari ab inimicis posset. Hic enim mons dierum iter decem a Carthagine distat, maximúsque omnium quos vsquam scimus. Nam dierum trium eius circuitus expedito patet, volentíque ad eum adcedere difficilis ac inuius est. In vertice autem planiciem campósque habet, tum fructus hic prouenientes duplo quam in reliqua nascuntur Aphrica maiores. Hic denique arx est, incustodita, quòd minimè habitantibus necessaria videatur existit. ex quo enim Aurasium Maurusij Vandilis ademerunt, nullus ad ipsum hostis adcessit, nec propterea barbaris vnquam incussus timor. Sed & ciuitatem Tamugam, quę contra montem in campi principio ad solem pertinet orientem, Maurusij hominibus euacuantes ad solum vsque deleuerunt, vt hæc occasio non esset aut statio inimicorum expeditionibus ad oppugnandum facilè ipsum vicinum montem. Habebant & hic Maurusij ex parte montis quæ occidentem spectat, regionem bonam atque amplam: quę ab aliis Maurusiorum populis est habitata, quibus Citaias dominabatur, vnus ex his qui ex hostibus Salomoni Romæisque adcesserunt, vti suprà memoraui. Hunc ego hominem dicentem audiui, quòd regionem quam ipse tenebat nulli mortalium habitant, sed

Occasionem ex priuata alterum hostium inimicitia capit.

Aurasij montis magnitudo.

Vertex amplus & fertilis.

Mira regio.

Africani quidam albi.

vacuam esse penitus colonis. Vltra verò hanc hominum aliquantulum esse, non sicuti cæteri Maurusij colorati, sed valde albi tum coma flaui. & hęc quidem sic se habent. Salomon autem Maurusios socios multis augens muneribus, montẽ Aurasium cum exercitu ad pugnam paratus ascendit, existimans eo die ad manus cum hoste venire, cum ipsisque volente fortuna vbicunque congredi. Non enim cibaria præter pauca & sibi & equis suis milites festinantes secum tulerunt. Proficiscentes itaque itinere ob locorum asperitatem difficili, ad quinquaginta maximè stadia castra posuere, tãtundem singulis diebus eundo, septimo die ad locum peruenerunt, quem Latini Aspidis montem vocant, quòd scuti similitudinem habeat, vbi arx antiqua fluuiúsque perennis. Hic castrametari hostes dicebantur. In hoc igitur quum nihil hostile offendissent, consistentes aciem tanquam pugnaturi ordinauere. In hac itaque expectatione, quum trium dierum spacium consumpsissent, ipsique simul & socij qui contra Maurusios arma ferentes auxiliaria exercitum iam premi animaduerterent, protinus rebus infectis sese recipiendo ad plana descenderunt, vbi vallum constituerũt. In hac parte barbari habitant. Vandili enim in hos iamdudum barbaros iram exercentes, eos non admodum multos cum vxoribus in Sardiniam mittentes hîc sunt dominati: procedente autem tempore montes occupauere qui prope Caralim sunt, ac primò quidem clanculum latrocinia in vicinos exercentes, postea verò non minus quàm ad tria milia creuere, ex manifesto excursiones facientes minimè latere curauerũt, ac omnem circa orã depopulati sunt. quamobrem Barbaricini a vicinis appellati sunt. Contra hos diuerso genere Maurusios Salomõ in hac hyeme classem præparauit. Hæc itaque in Aphrica per ea tem-

Salomonis & militum audacia.

Mons Aspidis.

Re infecta Salomon cũ suis in planiciem descendit.

ea tempora gesta sunt.

10 IN Italia verò eadem tempestate, Belisarius contra Theodatum & Gothorum gentem à Iustiniano missus, primò Siciliam cursu nullo labore adeptus est, sicuti postea dicetur, quum me ad res Italicas historia ducet. Nunc verò non ab re mihi videtur prius quæ in Aphrica contigerunt singula enarrare: deinde ad Gothorum res in Italiam venire. Hac igitur hyeme, vti supra dixi, Belisarius apud Syracusas, Salomon apud Carthaginem moram traxere. Prodigium quoque hoc anno grauissimum visum. Sol sine radiis sicuti luna splendorem toto anno emittere, ac quodammodo ex magna parte deficere visus est, sic de solito iubare remittens subfuscus apparebat: ex quo contigit, vt neque bellum, neque fames, neque pestilentia, nihil denique malorũ hominibus deesset, annus quoque *.... Iustiniani Imperij agebatur. Simúlque Vere ineunte, quando Christiani festum celebrant, quod Pascha vocant, seditio in Africa inter milites contigit: quæ quo nam modo sit orta, quomodóve desierit, narrabo. Postquam Vandili prælio victi sunt, vti mihi suprà narratur, Romæi milites hostium filias & vxores matrimonio sibi iunxerunt. Illarum verò quælibet viro persuasit, ea sibi oppida vindicarent, quibus ipsa prius dominabatur. Nõ enim fas esse se Vandilis quondam nuptas hæc possedisse, deinde eorum coniuges factas, qui Vandilos vicissent, inferiores esse quàm sub victis conditione, dum bonis pristinis priuarentur. Hæc milites meditantes Salomoni minimè consentire putabant oportere, qui Vandilorum oppida in publicum, & ad principis domum referre volebat, dicenti captiuos opésque alias omnes cum spoliis inter milites dari tantùm fas esse, terram autem ipsam principi Romanóque Imperio solùm con-

Bellum Belisarij adu. Gothos in Italia.

Prodigium.

**Annus XII. Iustiniani.*

Seditio militum in Aphrica.

Ambitio muliebris multa mouet.

uenire, à quo ipsi & nutriti sunt, & vt milites vocarentur habuerunt. Sermones itaque plures simul & iuramenta per castra super his fuere. Postquam verò dies festus proxime futurus erat, Ariani mœsti ob templorum prohibitionem valde instabant. visum itaque ipsorum primatibus, vt in prima festi die, quam Magnam vocabāt, Salomonem interficerent. Résque aliquando latuit nullo consilium retegente, vtpote multis grauia & dira consulentibus sermo manifestus in nullum fuit inimicum, de qua causa rem cælari putauerunt. Postquam verò multi Salomonis equites hastati ac scutigeri ad hanc coniurationem oppidorum cupiditate adsciti sunt, adueniente die Salomon in templo securus, procúlque omni suspicione resedit: egrediétes autem, quibus datum erat negocium, ac spiritu vehementiore inter se ensibus adcincti, murmurantes nihil omnino sunt ausi, seu templi tunc sacra, ceremoniásque verentes, seu ducis gloriam adspectúmque erubescentes, vel aliqua alia re diuinitùs prohibiti. Sacris deinde peractis, eadem die domum redeuntibus coniurati inter se obiurgant, ac planè illorum detestantur ignauiam atque mollitiem. Rursus autem in diem sequentem eodem consilio re delata, similiter rebus infectis discesserunt, ac in forum venientes se inuicem accusabant, quisque in alterum causam reiiciebat, vt mollem ac societatis & officij desertorem, simúlque Salomonis adspectus timorem probro dabant. Iámque vti par erat re vulgata, eorum plerique nō tutum in ciuitate morari putantes, extrauagando & oppida & agros populabantur, Aphrósque in quos incidebant omneis loco inimicorum habētes. Alij vero ex coniuratis in ciuitate remanentes, consiliū mentémque dissimulando admirari videbātur. Salomon igitur vbi accepit regionem omnem vastari à suis

Conspiratur in mortem Salomonis.

Numinis benignitas fortem ducem in maximo periculo constitutum conseruat.

Coniuratio patescit.

à suis militibus, vt rem nouam planè mirabatur, simúlque in hoc tumultu hos qui remanserant, omneis ne ab officio discederent, ac ad Imperatoris beneuolentiam sequendam est adhortatus: qui ab initio quidem auscultare visi, postquā dies quinta aduenerat, ac illos qui extra prædabantur, iam in tuto esse ac in tyrannidem confirmatos audierunt, in Hippodromo conuenientes, in Salomonē simul cum aliis ducibus apertè conuiciū iactabant. Itaq; Theodorus Cappadox à Salomone missus, eos blādis verbis ac persuasionibus ad æquum deducere minimè dicto audientes conatur. Erat enim quidam huic Theodoro tunc inimicus & Salomonis insidiosus atque suspectus. Hunc itaque milites ilico ducem suum de consilij sententia conclamant, ac cum eo arma corripiētes multo tumultu in palatium properāt: hic quidem Theodorum alium qui custodibus præerat, ante omneis trucidant, virum profectò quum aliis virtutibus clarum, tum belli disciplina præstantissimum: idem in omnes fecerunt obuios siue Aphros siue Romæos, qui essent Salomonis amici, seu pecuniam ad manus haberēt. Hinc ad rapinam conuersi per vrbem domos expilauere, vbi milites nulli resisterent, donec nox insequens eorum furori silentium ac quietem imponeret. Salomon autem in templū quod admodum magnum in palatio est fugiens latuit. Huc ad eum & Martinus sub vesperam venit. Postquam verò milites somno se dedere, ambo e templo egredientes ad domum Theodori Cappadocis venerūt: qui eos secum cœnare, quanquam nolentes, cogit, & in portum inde deducens lembo cuiusdam naualis tulit, qui hîc à Martino præparatus erat: secuti sunt eos Procopius huius autor historiæ, simul & viri quinque è domo Salomonis. Soluentes itaque hinc stadijs trecentis peractis ad Misnam Car-

Audaciam coniuratorū ducis mansuetudo accendit.

Militum furor.

Furoris militaris effectus.

Fuga Salomonis. Nec enim tutum est furentibus gladiis armatis occurrere.

Hic eos rogat, ne vlterius sæuiant, ac à pertinacia desistant. Stozas vbi hæc audiuit, Iosephium ilico trucidat, ac vrbem obsidione cingit. Qui autem intus erant, tali exemplo perterrefacti, sibique consulentes Carthaginem Stozæ decreuerunt. Hæc itaque in Aphrica exercitus agitabat. Belisarius autem cum Salomone, ac centum ex eius equitibus hastatis, & scutigeris delectis vna in naui Carthaginem adnauigat circa diei serum, quando postera hi, qui ciuitatem obsidebant per deditionem accepturi erant, ac in spem erecti tota illa nocte vigilauerunt. Postquam verò illuxit, ac Belisarius adesse nunciatur, euestigio castra obsidionémque soluentes turpiter ac ordine nullo fugam adripuerunt. Belisarius verò exercitum ad duo millia congregãs ac eos ad Imperatoris beneuolentiam & verbis adhortans, & pecunia multa impellens fugientes persequitur, ac eos apud Membresam ciuitatem cccl. stadiis a Carthagine distantem deprendit. Hic igitur vtrique castrametantes ad pugnam se adcingebant, qui cum Belisario erant ad Bagradam fluuium, aduersarij verò in loco alto atque iniquo vallum constituere. Ciuitatem verò ingredi neutri voluere, quòd sine mœnibus esset. Postera die ad pugnam parati, aduersarij quidem suo numero cõfidentes, à nostris vt imperiti ex magna parte rei militaris (*nam in huiuscemodi seditionibus omne genus hominum sine delectu confluere solet*) spernebantur: quos Belisarius ad pugnam accendere volens ad se vocatos talibus adloquitur. *Præter spem ac votum, commilitones, erga Imperatorem ac Romæos res se habent. In pugnam nunc congredimur, in qua neque victoriam sine luctu habebimus, contra consanguineos & simul educatos ituri. Hoc tantùm mali solamen, quòd causa atque initium belli non ipsi existentes, sed periculum propulsantes in periculum descendimus:*

Belisarius in tempore Carthaginem venit.

Celeritas in momentis bellicis pernecessaria.

Seditiosorũ ingenium.

Belisarij ad suos oratio, quá bellorũ ciuilium infamiam & miseriam primum de[illegible]

testatur: deinde milites ad pugnam aduersus hominũ pessimos & tumultuosè occurrentes hortatur.

qui enim amicissimo atque charissimo insidias tendit, consanguinitatis ac necessitudinis iura violando, quanquam victoriæ superstes, non fatum vitare, sed facinoris conscientia pœnam prorogare videtur. Hos enim inimicos & barbaros, seu quoduis aliud acerbissimum dictu indicat esse non solùm Aphrica sub eorum manibus in prædam veniens, sed Romæorum militum multitudo, quos non inimicos existentes hi trucidare sunt ausi, non alia de causa, quàm quòd fideles Imperatori existunt: à quibus profectò scelerum pœnas nunc exacturi venimus, iure aduersarij familiarissimis facti. Natura enim neque amici neque inimici inter se homines existunt, actiones enim cuiuslibet aut morum similitudine in concordiam & societatem mortales coniungunt, aut moribus discrepantes in inimicitiam diducunt. Vt igitur contra homines iniquos atque nobis aduersos pugnemus, satis puto cognoscitis: nunc quod à nobis despiciendi miniméque reputandi sunt, ego monstrauero. Hominum enim multitudo non ex lege, sed per iniustitiam & scelus congregata strenuè quicquam in bello agere non potest, quum nullo modo virtus cum iniquitate congredi aut conuenire valeat, verùm à nefariis absistens eos secundum ordinem rei militaris, aut disciplinam agere non sinit. Destituti igitur & animi virtute & rei militaris disciplina atque ordine, nulla mora quin succumbant. Spernendi sunt, inquam, ob has causas aduersarij nostri, ac audacter in eos eundum: quum nec in numero aut multitudine bellatorum, sed in ordine atque fortitudine belli exitus ac robur consistat quidem hactenus. At Stozas suos exhortans sic ait: *O viri, qui vnà mecum è Romæorum seruitute liberati estis, ne quis vestrûm nunc mori pro libertate detrectet, quam & vestra virtute vestrisque armis, paulo antè consecuti estis. Neque ita graue in malis senescentem vsque ad extremum viuere, quàm à malis semel liberatum rursus in eadem recidere, quòd medio tempore bona degustanti diffi-*

Stozæ ad suos oratio, qua seditiosos sub falso libertatis nomine ad pugnam impellit.

cilis,

cilis, vt par est, calamitas reuersa videatur. Rebus itaque sic existentibus, necessarium vos meminisse, quòd quum Vandilos & Maurusios ipsi viceritis, vos, inquam, belli labores subiistis, alij verò spoliorum aliarúmque rerum domini fuere. Illúdque cogitatote, quòd milites quum sitis, perpetuò vos in bello ac periculis versari oporteat, vel pro Imperatoris gloria, si rursus ei seruieritis, vel pro vobis ipsis, si libertatem hanc, quam tenetis seruaueritis. Quòd enim è duobus optabilius visum vobis, eligendum, aut in præsenti pugna molliter agere vel fortiter velitis. Succurrere vobis etiam debet, quòd contra Romæos arma sumentes, si subiugati fueritis, non æquos dominos neque clementes experiemini, sed grauia intolerandáque vos manebunt. Promptum est igitur vobis mori: mors enim quocunque modo vobis in bello contingat, admodum honesta videbitur. Vita nanque victoribus & felix & suauis est, victis autem nihil aliud acerbius dicam, quàm toto tempore spem in hostium misericordia collocare. Ingressu quoque impares illi erunt longe numero inferiores: quapropter minimum in eis audaciæ ac animi contra nos fuerit, eò magis quòd nobiscum huius participes esse libertatis exoptant. His dictis quum vtroque inter se propinquante exercitu ad manus venturi essent, Stozas rursus ante medios sese offerens hostes hæc loquitur. *Viri commilitones scitote vos iniquè facere contra generis vestri homines, ac simul educatos militantes, qui communibus vobis malis simúlque à ceptis iniuriis fessi, Imperatori ac Romæis bellum inferre decreuerunt. An non recordamini, quòd nullum vestrorum laborum fructum retulistis, priuati donis ac spoliis hostium, quæ belli lege his qui cum virtute ac strenuè se gesserunt, militibus præmia dari solent? At his alij gaudent, fructúsque victoriæ toto tempore consequuntur, vos verò in seruorum collocant parte. Si igitur in me aliqua de causa irasi estis, me meúmque corpus petite, præsto adsum,*

Stoza ad hostes supplicatio, qua Iustinians milites ad se tyrannus pellicit.

reliquis qui me sequuntur hoc tantum piaculum vitare liceat. Si autem nihil est cur succensere debeatis, tempus iam nunc pro ipsis arma sumere. Talibus locutum Stozam hostes collaudauere, confestímque adnuentes multa beneuolentia salutauere. Duces autem hoc animaduertentes metu correpti clanculum se militibus subtrahentes, in templum, quod in Gazophylis erat, aufugiunt; quos quanquam sub fide de incolumitate acceptos ilico trucidauerunt.

Seditiosi fiunt etiam fœdifragi.

12 Haec vbi Imperator accepit, Germanum fratris filiũ virum patricium cum paucis in Aphricã misit, cum quo Symmachus & Dominicus senatores erant, quorũ alter equitib. & sumptib. præfuturus, alter Dominicus pedites ducturus erat. Ioãnes enim iam ex morbo decesserat, cui munus hoc additum erat. Hi postquã Carthaginem peruenerunt, Germanus confestim militum numerum recensuit, ac scribarum codices perlustrans, in quibus ipsorum nomina inscripta fuere, vidit tertiam exercitus partem tam Carthagine, quàm in aliis Aphricæ ciuitatibus esse, reliquos vero omneis tyranno contra Romæos militare. quamobrem pugnam committere non adhuc ei visum, sed exercitum quam multum sibi conciliare nitebatur, præsertim hostium consanguineos aut familiares, qui Constantinopoli remanserant, quos quum arte omni deliniret, tũ se dixit ab Imperatore in Aphricam missum, vt milites deficientes comprimeret, & iniustitiæ ac perfidiæ pœnas ab eis exigeret. Hæc aduersarij audientes nonnulli ad eum transfugere cœperunt, quos Germanus in vrbem multa humanitate sub fide receptos in honore habuit, præfecítque ordinibus, quibus ipsi contra Romęos prius præfuere. Postquam vero de his sermo quoquò versus ad omneis peruenit, plures indies tyrannum

Iustinianus Aphricanis rebus subsidia mittit.

Militum Romaorum perfidia.

Germani consilium idoneum.

Prudentia potius quàm armis perduelles franguntur.

tyrannum deserentes, Carthaginem se conferebant. Germanus autem vbi adæquari iam numerum cum hoste vidit, se inferiorem non putans ad prælium adcinxit. Stozas verò suos animaduertens quotidie deficere, metuénsque ne magis continuo debilitarentur, armis iamiam decernere, ac de re tota periclitari, denique hostes improuisos aggredi statuit, eò magis quod speraret, si prope accederet, multos ex his, qui iam cum Germano erant Carthagine facile transfugituros. Quare ad spem suos magnopere excitauit, ac si iam propterea victoriam tenerent. Itaque cum omni exercitu euestigio Carthaginem petit, ab eáque longe stadiis x x x v. castra posuit. Germanus parte alia suos animans ac disponens tanquam in bellum processurus extra portam eduxit, quúmque hostes propinquos audiuisset, conuocatis omnibus hæc ait: *Quòd nemo vestrûm ô viri commilitones, de Imperatore queri, neque aliquam in rebus gestis eius in vos culpam ostendere posit, nullus est qui non fateatur. Ille vos agrestes olim homines cum pera, & vna tantùm vilißima veste apud Byzantium congregatos tales esse fecit, vt Romanorum res in vestris nunc versetur manibus. Vt autem idem à vobis non solùm probrum ac contumeliam, sed quæ sunt omnium grauißima & maxima sit passus, vos hoc tempore probè nostis: quorum memoriam, vt seruare perpetuò poßitis, omnium causas ac querelas dimisit, tantum hoc es officium præstare vos rogans, vt ob talia verecundia pudoréque adficiamini: hac igitur ducti vos æquum fuerit pristinam fidem reuocare, ac veterem iniuriam noua officij diligentia compensare. Præteritorum nanque pœnitentia his qui errauerunt clementes reddere solet iniuriam passos. Officium enim tempore præstitum ingratorum nomen mutare consueuit. Illud autem vos videre oportet, vt si in præsenti negocio Imperatori fideles eritis, nullam præteritæ culpæ*

Tyrannus armis se tueri cogitat.

Germani ad suos concio.

Milites in gratiam receptos ad officium strenuè faciendum hortatur.

memoriam relinquetis: omnis enim actio ab hominibus ex ipsorum commutatione appellari debet: peccatum semel admissum nullo vnquam tempore efficies vt sit infectum: quod autem bonis actionibus corrigitur, illis autoribus maximè fauet, pristinámque famam erroris obliuione sempiterna restituit. Nam si hos execrabiles nunc, vt est aequum, despicitis, multis deinceps in bellis pro Romaeis contra hostes alios vos fortitudinem ac animi alacritatem praestaturos indicabitis, neque vnquam aliter fecisse aut Imperatori aduersos fuisse ostendetis. Qui enim in his quae admiserunt retractando probantur, honestissimam praeteritorum excusationem prae se ferunt. Hae itaque vestrûm quilibet erga Imperatorem sic cogitet. Quod autem ad me pertinet, scitis quemadmodum ego nullius memor iniuriae vos nulla ex parte lacessiuerim, quin potius omni beneuolentia prosequens in huiuscemodi certamine constitui. Vnde habeo vos magnopere rogare, vt nemo vestrûm mente dissimulata contra hostes procurrat: quin si fortè adhuc ad illorum exercitum transfugere exoptat, ne contetur, nunc protinus ei cum omnibus armis liceat, hoc solum mihi gratificando, vt non clam aut per insidias, sed apertè sit iniustus: cuius rei gratia haec ad vos verba non apud Carthaginẽ, sed in acie ante hostẽ habui, vt nulli hoc facere volenti sit aliquid impedimento, quin ab omni liber periculo tutus discedat. His a Germano dictis tumultus in castris Romaeorũ plurimus exoritur, ac quisque pro se primus fidem beneuolentiámque suam erga Imperatorem duci monstrare contendit, insuper grauissimis adfirmare iuramentis. Aliquandiu igitur in acie stantibus, ac nullis vtrinque se mouentibus, quum hostes nihil prorsus earum rerum, quas Stozas praedixit iam contingere viderent, spéque se deceptos animaduerterent, protinus aciem deserentes aufugiunt, ac se inter Numidas recipiunt, vbi eorum & vxores & bona

Rerum fidẽ & constantiam appellat.

Magnanimitas Germani.

Petitio sagax.

Militum alacritas.

Fuga perduellium.

bona ex præda erant. Huc paulo pòst Germanus cum exercitu venit præparans quum alia optime, tum currus immodicos ducens aduersarios est adsecutus ad oppidum, quod Calabastores Romæi appellant, ibique castra hoc modo collocauit. Currus in fronte constituens pedites apud eos posuit, quibus Dominicus præerat, vt habentes in tuto humeros magis fiderent. Ex equitibus autem optimos atque fidissimos, quos è Constantinopoli adduxerat, peditibus dextrorsus positos ipse regebat: alios autem omneis in cornu dextro non coniunctim, sed diuisim in treis maximè turmas constituit, quarum vni Ildiger, alteri Theodorus Cappadox, tertiæ omnibus maiori frater præerant. In hunc modum Romæi ordinati fuere. Aduersariorum verò contra stetere nullo quidem ordine, sed more barbarico sparsi. Hos Maurusiorum millia multa non longe sequebantur, quos quum alij multi, tum Iaudas & Ortaias ducebant, minimè quidem omnes his qui cum Stoza erant fidi, sed plurimi cum Germano prius per nuncios conuenerant, postquam in rem præsentem venissent, partibus Imperatoris contra hostes apertè dimicarent. Quibus Germanus omnino non credidit, vt quòd infidum genus Maurusiorum in omneis sit homines: cuius rei gratia cũ aliis seditiosis in exercitu simul non erant, sed ponè sequentes planè belli euentũ expectabant, vt vnà cum victorib. victos insequerentur. Stozas autem prope inimicos consistens, vbi signũ Germani vidit, suos adhortans in eũ processit. Eruli verò qui cũ eo erant minimè secuti sunt, omnino dubitantes in dextro cornu sibi oppositos hostes si incurrerent, minimè se posse tolerare. At reliquorũ tantus fuit impetus, vt Romæos terga statim vertere cogerent, quidam & contra pedites incurrerent, qui iam ordinem deserere cœperunt.

Germanus fugientes persequitur.

Castra prudenter collocat.

Perduelles nullo ordine seruato sparguntur.

Tyrannus in periculo mirum in modum audax.

Germanus fugam suorũ sistit.

23 INTER hæc Germanus enſem ſtrictũ ſupra fugientium capita intentans multo labore eos, qui circa ſe ſunt, ſiſtit, ac rurſus in hoſtes cõuertit, curſúq; ipſe demũ in Stozam contendit. quo facto & ipſe & qui circa Ildigerem & Theodorum erãt, ita cum hoſtibus ſunt confuſi, vt inimici perſequentes in turba multos è ſuis interficerent. Commixta igitur multitudine, qui circa Germanum erant retroeuntes etiam magis pugnę incumbebant, ac hoſtes in multam formidinem incidentes non amplius fortiter egerunt. Neutri enim ſatis perſpicui aut noti ne quidem ſibi ipſis, neque inter ſe fuere, vna enim voce, vnóque armaturæ genere omnes vtebantur, neque ſpecie aliqua, aut figura aut vlla re alia inter ſe diſtincti. Quamobrem ex Germani ſententia Imperatoris milites vbicunque comprehenderentur interrogati quicunq; eſſent, ſi quis ſe Germani militem eſſe dixerit, omnino Germani ſignum dicere iubebat: hoc autem dicere nullatenus habentem ſtatim interficiebant. In hoc autem labore quidam ex hoſtibus latens equum Germani interfecit. Ex quo ille cadens in maximum venit vitæ diſcrimen, niſi equites haſtati celeriter occurrentes eum ſeruaſſent, ac rurſus alium obtuliſſent equum. Stozas igitur in hoc tumultu cum paucis quibuſdam fugam tentauit. Germanus verò ſuos hortatus recta in aduerſariorum caſtra erumpit. Hic illi qui valli cuſtodiæ adhibiti erant, occurrunt, pugnáque ad ipſum ingreſſum atroci facta, pauló.que pòſt & reliqui hoſtes ſuperuenientes, Germanum cum ſuis repellunt: at ille è ſuis nonnullos aliam caſtrorum partem tentare iubet. Hi quum imperata feciſſent, ac nullum offenderent reſiſtentem, intra munitiones nullo labore ingrediuntur, quod hoſtes videntes fugam adripiunt. At Germanus ex alia parte cum reliquo exercitu

Ducis magnanimitas, ſeditioſos fugat.

Qua ratione perduelles pœnas meritas luerunt.

Tyrannus fugit.

Hoſtium caſtra expugnantur.

exercitu in vallum irrumpit. Hic milites tantum prædæ vacantes ac hostes omnino spernentes, nec duci admonenti audientes ob auaritiã fuere: quamobrem Germanus hostium rursus contentionem moturus, ipse cum paucis valli ingressum tuetur, quærens simul atque obtestans eorum temeritatem, in ordinem reducere minimè auscultantes frustra nitebatur. Maurusiorum interim multi hac facta conuersione hostes sunt persecuti, ac Imperatoris partibus studentes simul castra cum cæteris prædabantur. Stozas verò qui ab initio Maurusiorum exercitui maximè confidebat, vt inimicos repelleret ad eos auxilij gratia adequitat, vtq; rem sensit quomodo se haberet, cum hominibus centum vix aufugit. Rursus igitur plures ad ipsum congregati ad manus iteram cũ hoste venire tentauerunt: repulsi rursus nihil minus quàm prius, si non magis, ad Germanum omnes transfugerunt. Solus autem Stozas cum Vandilis quibusdam ad Mauritanos se recepit, ibíque cuiusdam viri principis filia in matrimonium ducta remansit. Et militum quidem seditio hunc finem habuit. Erat autem quidam inter Theodori Cappadocis hastatos equites nomine Maximinus, magnopere improbus. Hic militum plures secum iuratos ad conspirationem habens tyrannidem inuadere decreuerat, plurésque sibi etiam alios adiunxit, consilium cum aliis tũ Asclepiadi communicauit. Is e Palestina aduenerat bono genere natus, ac imprimis Theodoro fidissimus, quapropter rem ei, deinde Germano retexit: at hic quum priora facta minimè adhuc cõposuisset, aliam exacerbatis rebus addere turbationem nequaquam tutum existimans, blanditiis potius eũ & honore lenire, quam aliqua pœna mulctare quærebat. Itaque iureiurando cum præueniens Romæorum Imperatori autorare co-

Miles victor dicto duci audiẽs esse recusat.

Continuatio fugæ tyrãni, rebus dep'oratis, & seditionis exitus.

Maximinus tyrannus.

natus est, quum nullum equitem hastatũ fieri mos esset, nisi qui prius sese iuramento ac fidem suam ipsi duci, ac eidem Imperatori obligasset: hac sumpta occasione Maximinum vt virum fidissimum laudauit, simúlque ad ordines promouit, equitémque suum constituit. Is hoc honore accepto lætior factus, faciliorem viam ad ea quæ cogitauerat sibi datam existimando, fidem ab eo expetitam iureiurando firmauit: quam protinus irritam fecit, multo magis tyrannidi iam animo conceptæ inuigilãdo. Eodem forte tempore quoddã ciuitas festum celebrabat, multíque ex Maximini coniuratis sub prandij horam officij gratia ad palatium conuenerunt, quo Germanus sui studiosos simul & Maximinum inuitauerat. Duces igitur quum accumberent omnes, ecce quidam Germano nunciat, plures nullo ordine ante ianuam stantes queri stipendium iam longi temporis Imperatorẽ eis debere. Germanus verò equitibus ei fidissimis iussit, Maximinum in custodia tenerent, nihil ei rei gestę retegendo. Tũc verò coniurati qui aderant ei studentes protinus minis multis ac tumultu ad Hippodromum currunt, ibique ab his, qui parati erant, partim interfecti, partim capti ad Germanúmque ducti sunt. At qui ad Hippodromum minimè properauerunt, sese nequaquam proditionis conscios monstrauere. Germanus autem à cæteris quidem vlterius exquirere supersedit, tantùm Maximinum interrogauit, an postquam iurasset se in officio permansurum, vltra insidiis etiam tenderet: fatentémque sé postquam inter equites eius acceptus fuisset, magis adhuc tyrannidi studuisse, prope ciuitatis mœnia palo infixit: sic itaque seditio dissoluta, Maximinique proditio hunc habuit finem.

Exultat malus vir insulta laude.

Maximinus capitur, & punitur.

Sapiunt alieno malo.

XIII annus imp. Iustiniani.

14 GERMANVS igitur post hæc vnà cũ Symmacho & Dominico à Iustiniano annum iam Imperij

perij tertium ac decimum agente reuocatus, Salomon rursus rerum summam in Aphrica permisit, exercitum ei tradens, ducésque quum alios tum Leontiũ Zaunæ Pharesmanis & Ioannem Sisinij filios. Martinus enim & Valerianus iam antea Byzantium reuocati fuerant. Salomon igitur Carthaginẽ adnauigans, ac omni seditione liberatus ęquũ se gessit, ac Aphricã diligenter custodiit ornans ac instituens exercitũ: tum si quos suspectos reperit, Byzantium ad Belisariũ mittens, tyrones autem in illorũ surrogans locũ. Vandilos quoque relictos simul cum omnibus eorũ vxoribus ac mulieribus ex omni Aphrica dispulit. Ciuitates insuper omneis mœnibus cingens, ac leges diligẽtissime custodiẽs rẽpublicam magnopere cõseruauit. Fuítque Aphrica sub illo in prouentibus potens, & in reliquis rebus felicissima. Postquam verò cũcta probè disposuerat, contra Iaudam & Maurusios, qui erant in Aurasio monte rursus expeditionẽ sumpsit: ac primùm quidẽ Gontharim vnum è suis equitibus virum fortissimum cum exercitus parte mittit. Is ad Abigan fluuium circa Bagasim desertã ciuitatẽ castra posuit: hic cum hoste cõcurrit, ac prælio victus se intra munitiones recipiens à Maurusiis obsidione premebatur. Postquam verò Salomon cum toto exercitu veniens longe stadiis lx. a castris Gontharis castrametatus vallo locum muniit, vbi de clade Gõtharis, quæ contigissent, audiuit, exercitus partem misit, ac bono esse animo, rursúsque cum hoste concurrere iussit. Maurusij autem bello superiores facti, vti suprà narratur, hæc egerunt. Abigas amnis ex Aurasio monte in campum fluit, terrámque irrigat quantam, ac eo modo quo illius accolæ voluerint. Hi enim huius defluxum circumducunt, quando ac vbi profuturum sibi videant. Nam in hoc campo frequentes insunt rupes, & anfractus,

Salomon iterum Aphricæ præest.

Sub prudenti præfecto prouincia floret.

Militem fortissimum dux vigilãs iuuat & confirmat.

De Abiga fluuio.

in quos Abigas deductus ac scissus proruens sub terram fertur, rursúsque supra alibi apparet fluens. Hoc quum sæpe in hoc campo eueniat, in accolarum potestate situm est, quonam modo aquis huius fluminis vti velint, an aggere ipsum obturare, an rursus recludere. Igitur Maurusij tunc anfractus huiuscemodi aperientes totam fluminis inundationem in castra Romæorum dimiserũt. Ex quo palus profunda & impenetrabilis facta eos maximè adflixit ac in animi anxietatem deduxit. Quod vbi Salomõ audiuit, celeriter eò proficiscitur. barbari subito illius aduentu terrefacti, ad Aurasij radices se recipientes in loco, quem Fabosim vocant, castra posuere. At Salomon cũ exercitu huc contendens ad manus cum hoste venit, victórque eos in fugam conuertit: at ex illo Maurusij cum Romæis cócurrere haud tutum sibi, nec iam amplius eos superare posse putauere: tantùm in Aurasio monte spes erat, quod Romæos ob loci iniquitatem non diu moram toleraturos, indéque citò sicut prius discessuros existimabant. Multi verò ex eis ad Mauritanos, ac ad Aurasij partem, quæ meridiem spectat, se contulere. Iaudas verò cũ Maurusiorum duobus millibus in hoc monte mansit. Erat autem Zerbules quidam nomine, qui arcem in Aurasio ædificabat, in quam Iaudas cum omnibus Maurusijs est ingressus. Salomon autem terere tempus in obsidione minimè volens, vbi audiuit apud Tamugadam ciuitatem campum iam frugibus maturis abundantem esse, eò exercitum duxit, ibíque moram faciens agrum populabatur, in Zerbulis arcem rursus triticum omne relaturus. Dum hæc Romæi agebant, Iaudas relictis arcis præsidio nonnullis Maurusiis, quibus maximè confidebat, ipse cum reliquo exercitu in Aurasij cacumen ascendit, vt si forte expugnaretur, huc se reciperet, locúmque

Maurusiorũ strategema.

Gesta cõtra Iaudam.

Iauda calliditas.

Salomonis sollertia.

locúmque muniens præruptum, ac sub arduis petris latentem Turmar nomine, hìc constitit. Barbari verò præsidio relicti, quum obsidioni resistere non posse sperarent, ducibus præsertim sublatis, euestigio arcem relinquere cogitabant. Clam igitur hostibus omnes silentio fugam adripuerunt. Romæi autem qui eadem fere die obsidione relicta discedere parabant, postquam in mœnibus nullus apparuit hostis, admirati inter se plurimum hæsitabant: ausi demum vlterius ire portam paruam vnde illi egressi fuere, apertam offendunt: intrantes itaque omnia deprædantur, persequi autem eos, quòd leuis essent armaturæ, ac regionis peritissimi minimè visum, custodes tantùm arci dimittentes pedibus omnes altius ascendere cœperunt, vsquequo Tumar peruenirent, locum vbi se tanquam in carcere inimici cluserunt, propiúsque castra mouentes in loco iniquo & prærupto vbi nihil penitus aquæ aut alicuius rei necessariæ nec erat, nec esse sperabatur. Longiusculo autem tempore hîc consumpto, quum Romęi & ipsi quoque aquæ penuria pressi laborarent, Salomon vt diligentem adhiberet custodiam inopiámque sustentaret, singulis diebus calicem tantùm cuilibet militum distribuebat: quos vbi vidit ægreferre, nec diutius hanc victus duritatem pati posse, iam non vltra morari, ac prope castellum pugnam tentare constituens, sic eos est adhortatus.

Iaudas in Tumar sese concludit & nihil nisi fugam meditatur.

Iauda & suórum imprudentia.

Prudentia Salomonis.

15 POSTQVAM *Romais Deus dedit apud Aurasium Maurusios expugnare, rem quidem arduam, & his qui hactenus per nos facta non viderunt penitus incredibilem, necessarium & vos pristinam adsumētes virtutem diuinæ gratiæ munus minimè contemnere: sed audacia qua soletis instando, tum periculum subeundo, ex rerum præteritarum felicitate futuram auspicamini victoriam: rerum enim humanarum momenta in occasio-*

Eiusdem ad milites oratio, qua occasionē præsente minime esse omittendam ostēdit, & de victoria spem facit.

nis perceptione consistunt. Nam si quis per ignauiam fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deseratur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Maurusiorum nunc cernitis debilitatem, castellúmque vbi se ad defensionem incluserunt omnibus destitutum necessariis. Vobis autem alterum è duobus deliberandum, vel obsidioni patienter instantes hostium deditionem expectare, vel eam omnino despicientes cum nostro periculo victoriam nobis paratam despicere. Sed quanto magis contra Barbaros armis experiri praestabit, ac sine periculo fuerit? quos profecto fame iam absumptos nunquam ad manus vobiscum venturos putauerim. Quae quidem diligentius euoluentes imperata vos prompto decet animo facere. His igitur Salomon dictis vestigare cœpit, vnde commodior ad irruptionem via daretur. Nam animo valde hæsitabat quà nam prius aggrederetur, quum vndique prærupta essent. Hæc meditanti iter fortuna protinus ostendit. Gezon erat nomine quidam inter pedites eius ordinis quos Optios Romæi appellant, qui siue ioco siue serio, seu etiam diuinitùs instigatus contra inimicos ire visus, solus ascendit, paulóque post haud longè nonnulli ex aliis militibus secuti hoc factum audax admirabantur. Tres autem Maurusij qui ingressum custodiebant suspicantes aduersos eos venire, cursu ire contrà festinant, vt in angusto loco sine ordine quisque solus per se properabāt, quúmque primus forte caderet à Romęo statim data occasione occiditur: reliqui qui pone sequebantur hoc animaduertentes multo tumultu ac clamore in hostes incurrunt. vbi autem Romæus exercitus omnis hæc vidit, ducem minus expectātes qui iter monstraret, neque tubę sonitum, vt est de more in pugnæ congressu, neque ordinem seruantes, sed clamore multo vtentes, ac se inuicem excitantes in hostes impetum faciunt. Hic primū Rufinus & Leon-

Sagaces fortuna iuuat.

Optij apud Romanos.

Ingressus custodes mira quadam ratione superati.

& Leontius Zaunę Pharegmanis virtutis pręclara facinora contra inimicos ostēderunt: quibus Maurusij perterriti, postquam custodes interiisse didicerunt, statim qua cuique via dabatur se conuertunt, ac eorum plerique in locis angustis deprensi interficiebantur. Ipse autē Iaudas iaculo crus sauciatus nihilominus fugit, seque in Mauritanos recepit. Romæi autem castra inimicorum diripiētes Aurasium relinquere ex re fore minime putabant. Sed hanc Salomon arcem ab se recōcinnari iussam custodiendam mādauit, ne rursus Maurusijs ad res nouas huc aditus esset. Est autē quoddam in Aurasio saxum abruptum, Petra Geminiani ab accolis vocata, ex alta crepidine emergens, vbi breuē turrem prisci vt refugium esset loci illius naturæ iniqui ædificauerunt. Hic Iaudas paucis ante diebus opes omneis simul cum fœminis collocauit, custodémque vnum Maurusium senem thesauri adhibens, quò tantum hostes nunquam peruēturos suspicabatur, neque vi vllo tempore hanc turrim expugnaturos. At Romæi difficultates Aurasij omnes superantibus, quum quidam ex exercitu miles quasi per iocum turrim ascēdere primus cœpisset, à mulieribus ac sene illo velut insanus, & rem longè duram aggressus irridebatur. At ille manibus pedibusque paulatim adnitendo emergens, ac ensem educens seni protinus ceruicem amputauit. Milites autem reliqui alacres atque confidētes inter se iuuando inuicem omnes conscēderunt, fœminásque ac thesaurum maximum inde rapiūt, ex quo Salomon multas postea ciuitates in Aphrica mœnibus restituit. Maurusij postquam è Numidia superati sunt, vti supra narratur, refugiētes Zeben regionem petierunt, quæ supra mōtem Aurasium est ad Mauritaniam pertinens, Sitiphen metropolim habens Romæorum imperio tributariam.

Inde reliquorum pauor, fuga & clades.

Castra direpta.

Iauda thesaurus in turri capitur.

Victoria noua dono Salomonem afficit, in totius Aphricæ commodum.

Mauritania duplex. Mauritaniæ verò alterius Cæsarea caput est, vt omnia similiter oppida vectigalia facta, prçter ipsius caput Cæsaream a Belisario Romæis immunem seruatam, quam ipsi nauibus adeunt, quum terrestri itinere nequeant. In hac igitur Maurusij regione consedere, ac ex illo Aphri omnes Romæis obtemperant, pace certa vtentes, ac sub Salomonis quidem viri sapientis ac modesti magistratũ nihil mente hostile retinentes, visi sunt omnium hominum felicissimi.

Salomonis elogium.

Noua in Aphrica tragœdia. *XIIII annus Iustiniani.* ** rectius, Cyrus.*

16 QVARTO autem pòst anno omnia bona in mala eis conuersa fortunæ commutatione contigerunt. Nã anno Iustiniani quartodecimo * Curtius & Sergius Bacchi Salomonis fratris filij ab Imperatore ad regendas in Aphrica ciuitates missi, alter senior Pẽtapolim, Tripolim vero Sergius. Maurusij vero Leuchatæ appellati, cum magno exercitu in vrbem Leptim magnã vicinam venientes palã dicebant, hac de causã profectos esse, vt digna dona eisque debita dando pacẽ firmarent Sergius verò à Pudentio persuasus viro Tripolitano, cuius suprà memini, vt ab initio Vãdilici belli Iustiniano cõtra ipsos Vandilos militantis, lxx. barbaros & maximè probatos in ciuitate receptos, etiã conuiuio humaniter adhibuit, cũcta se promittens postulãta præstare, alios verò in suburbano manere iussit. Hos autẽ dicunt barbaros mente dolosa in vrbẽ venisse, vt Sergiũ per insidias interficerẽt. Postquã verò cum ipso in colloquiũ venerũt, quũ alia Romæos expostulasse, tũ segetes agrósque ab ipsis cõtra ius fásq; populatos. Quæ Sergius spernens è loco surgẽs in quo sedebat, inde discedere voluit: tunc quidam ex illis chlamyde ipsius adsumpta eũ retinere tentauit. Hinc reliqui in tumultum excitati insurgũt, ipsúmque circumsistũt: quidam verò è Sergij equitibus ensem educẽs hũc Maurusiũ interfecit: & ex illo

Pudentius & Sergius primarij autores.

Maurusij ad conuiuium vocati trucidantur.

ex illo magna in tota domo turbatione exorta, equites Sergij barbaros omneis interficere. Vnúsq; ex eis vt cæteros interemptos vidit, e conclaui clã omnibus subterfugiens ad suos Maurusios ocyus contendit, hisq; omnia quæ contigerunt narrat. Illi hæc audientes ilico ad castra propria concurrunt, cæterísque se iungentes contra Romæos adcingunt. Quibus Leptim magnã venientibus Sergius & Pudentius cum toto exercitu obuiam fiunt. Pugna verò commissa, primùm Romæi victores apparuerunt, multúmq; hostium interemere, ac eorum castra diripientes simul vxores & liberos, omnémque gazam adripuerunt. Postremò Pudentius viribus temere confisus reiicitur. Sergius autem cum toto exercitu Leptim magnã se recepit. Breui post tempore barbari maiore expeditione contra Romæos veniunt. Sergius autem ad Salomonem confugit, vt & ipse maiore exercitu contra hostes veniat, vbi & Cyrũ fratrẽ repperit. Barbari in Byzaciũ excurrentes plurimũ locorum vicinorum sunt populati. Antalas autem, cuius suprà mẽtionem feci, vt in officio erga Romæos perseuerantis ac propterea solius apud Byzacium Maurusios regentis, iam Salomoni bellũ inferebat, quod frumenta quibus Imperator ea distribuit abstulerat, ac eius deinde fratrẽ occiderat, quamobrem apud Byzacenos tumultum excitauit, & cum Leucathis societate inita, contra Salomonem & Carthaginem dux fuit. Salomonem autem vbi hæc resciuit, cum toto exercitu contra eũ ire pergit, antequã omnia apud Bastem ciuitatem sex dierum iter à Carthagine distantem castra posuit. Ipséque cum Bacchi fratris filiis Cyro & Sergio, & Salomone iuniore metuẽs barbarorum multitudinis impetum, ad præfectos Leucatharum mittit cõquestum, quòd in Romæorum fœdere existentes arma contra eos corripuis-

Vnus cæde elapsus suos ad arma excitat.

Inde bellum & noua fraus.

Noua expeditio.

Populationes.

Tumultus apud Byzacenos.

Salomonis manus, & ad Maurusios querela.

sent, pacē autē rogans inter eos seruari, grauissima est iuramenta præstare pollicitus, quod obliuione præteritorum sempiterna in eos vteretur. Barbari vero irridentes, dixerūt semel eos quidē prius iurasse per sua sacra, quæ euangelia dicuntur, deinde Sergiū his credentibus exitiū intulisse: velle igitur se experiri quas nā vires huiuscemodi sacra in periuros habeant, vtrinque in certamen eūtibus, vt & ipsis deinceps illis firmiter credentibus perpetuò pacem ineant. Hæc Salomō audiēs ad pugnā se parauit: postero vero die cū hostiū parte quadā prædam maximā agente congrediēs in prælio superauit, prædam vero eis ablatam seruauit, succensentibúsque militibus, ac palā vociferantibus eis spolia non impartiri, ait finem belli se expectare, vt tunc omnia simul cuique pro dignitate ac virtute distribuat. Postquam vero rursus barbari cum toto exercitu in pugnā ruerūt, Romæi quidā certamen detrectantes aciē deseruere. Reliqui itē citra animi alacritatem segnes ac pigri concurrerunt. ac primo quidem anceps præliū fuit, deinde magna Maurusiorū superueniente multitudine, plures Romæorum fugerunt. Salomon verò & qui cum eo erant nonnulli, aliquandiu oppugnati restitere: postremò instantibus hostibus, & ipsi certatim fugientes ad riui cuiusdam prope fluentis alueum venerunt. hic equo laborante Salomon in terram cecidit, equites verò statim adcurrentes eundē semifractū ac languentem vixque habenas sustinere valētem equo restituunt: quem protinus barbari comprendentes simul cum equitibus pluribus interfecere. Hic Salomonis finis. Quo extincto, Sergius eius fratris filius Iustiniani mandato Aphricæ præfecturæ successit, qui calamitatis plurimæ causa Aphrorū generi fuit. Omnes enim eius administrationē ægrè tolerātes detrectabāt, quòd & natura valde imprudens

Maurusiorū apparatus ad pugnam.

Salomonis interitus.

Dulce & decorū pro principe & patria mori.

Sergius Aphricæ præficitur iuuenis malus, tragædia autor & Sa-

dens esset, simúlque iuuenis, tum moribus fastuosissimus cunctorum esset hominum, vt & magistratus ipsos etiam despiceret, nullóque in honore haberet, diuitiis autem ac potentia continuò abutebatur. Quamobrem omnes eum odio persequebātur, milites imprimis vt mollem & effœminatum. Aphri verò ex eadē causa, tum etiam quòd & fœminas & opes eorum omni libidine sectaretur: sed omnium maxime Ioannes Sisinij eius impotentiam moleste ferebat, qui vir fortissimus, & virtute bellica præstans, sub ignauo esse duce dolebat, quamobrem nec ipse neque vllus omnino arma contra hostes sumere volebat. Tunc item Antalas Iustiniano principi literas in hæc verba scripsit: *Seruus esse tui imperij nunquam ipse negauerim. Maurusii tamen qui erant in fœdere, à Salomone intoleranda indignáque passi nuper arma sumere coacti sunt, non quidem te sed inimicum suum petentes. Ego quoque inter cæteros maximè lacessitus, quem ipse non solum cibariis, quæ mihi paulo ante Belisarius túque dedisti, priuauit: sed fratrem meum à quo nullum acceperat incommodum interfecit. Pœnas igitur de eo qui nos adfecit iniuriis sumpsimus. Nunc verò si Maurusios tibi subditos esse ac in officio solito perseuerare cupis, Sergium hunc ex hac regione reuoca, alium in illius locū suffi iendo. Non enim tibi viri sapientes ac eo longè digniores deerunt quos huc mittas. Donec enim iste tuo praerit exercitui, mirum profectò fiet si Romæos inter ac Maurusios pax vnquam interueniat.* Hæc ab Antala scripta quum Imperator legisset, ac omnium causam malorum Sergij maleuolentiam esse cognouisset, non tamen eum a magistratu remouere voluit, Salomonis bene de republica meriti non solum virtutem, sed recentis memoriam mortis pro Romęis venerans. Et hæc quidem sic se habuere.

[margin: lomonis interitus causa: Sergii item præfecti effigiem ad viuum expressam exhibens.]

[margin: Antala ad Iustinianū epistola, qua Salomonis cladē iustam, Sergij præfecturam intolerabilem esse denuntiat.]

[margin: Iustinianus Sergium nō remouet ab officio.]

17 SALOMON autē iunior Sergij frater, putatus

[margin: Iunioris Sal.]

lomonis salutis sua consulentis stratagema.

vna cum patruo in acie cecidisse, iam & ab aliis & à fratre negligebatur. nemo enim eum certamini superstitem existimabat. Nam Maurusij, qui eum cæperant valde iuuenem, interrogauerũt qui nam esset. Ille se Vandilum genere dixit Salomonis seruum, habere autem amicum quendam medicum Pagasium nomine, in vrbe Laribo prope existente, qui ipsum libenter dato precio mercaretur. Maurusij verò prope mœnia ciuitatis adcedentes Pagasium vocant, eíque Salomonem ostendentes sciscitantur, si hunc emisse ex voluptate sit: profitentique se quinquaginta aureis illum empturum cótinuo reddiderunt: vbi autem ille intra mœnia fuit, Maurusios vt ab adulescentulo deceptos irridebat; ac sese Bacchi filium Salomonis ex fratre nepotem esse manifestauit. Maurusij hac deceptione mœsti & attoniti remanentes, quòd tale pignus & Sergij & Romæorum apud se habentes per ignauiam segniter amiserant, Laribum obsidione cingunt, vt Salomonem simul cum vrbe deleant. Oppidani barbarorũ vastationem horrentes, præsertim quòd necessaria in vrbem non inuexerant, ad colloquium cum hoste veniunt, pecuniæ vim magnam pollicentes vt inde discederent. Illi autem quum nullis viribus expugnare vrbem posse existimarent, quòd maxime Maurusij expugnandi mœnia nunquam adsueti essent, tum vsui necessaria ac commeatus prohibere nescirent, conditionem non refellunt. Itaque tribus aureorum millibus acceptis, statim obsidionem soluunt, ac Leucathæ domum cuncti se receperunt. Antalas autem ac Maurusiorum exercitus rursus apud Byzatium congregati, cum quibus Stozas erat, milites quidem paucos ac Vandilos habens. Ioannes autem Sisinij Aphris maximè rogantibus cum exercitu delecto contra ipsos proficiscitur.

Ridiculi hostes, qui captiuum nobilissimum vili pretio dimittunt. Dum vitãt stulti vitia, in contraria currunt.

Maurusii ignaui in furorem acti munitum oppidũ machinis destituti nequicquam oppugnant.

Ioãnes Sisinij F. contra alios Maurusios proficiscitur. Noua tragœdia.

tur. Aderat Imerius Thrax, qui militibus apud Byzacium præerat, quem Ioannes iussit cum omnibus qui ibi essent collecti, cúmque suis ducibus in oppidum Menephessam venire, quod est in Byzacio, vti simul coniungerentur. Postea verò audiens hic hostes castra posuisse, Imerium de his quæ contigerant certiorem facit, vt alibi coniungerentur, nec sigillatim sed simul omnes hostib. occurrant. forte quadam accidit vt nuncius qui literas ferebat alia vtens via nusquam Imerium reperiret, sed in manus hostium incideret, ac ad eorum castra duceretur. Erat quoque in Romæorum exercitu iuuenis quidam Seuerianus Añatici filius, Phœnix Emesenus genere, qui equitibus præerat. Is cum suis tantùm numero quinquaginta existentibus cum hoste ad manus venit, qui aliquandiu resistens, tandem à multitudine superatus, in vicinum montem se recepit, vbi castellũ non satis munitum erat, quapropter facile id expugnantib. se cũ omnibus dedidit, quorum nullum interfecerunt, Imerium tantùm in custodia habuerunt, reliquos milites Stozę tradiderunt, sese in fide permansuros ac contra Romæos omnibus viribus pugnaturos pollicentes. Imerium omnino de medio tollere, nisi iussa faceret minati sunt. Iussere autem vt ciuitatẽ maritimam Adrametũ eis quodam fraudis machinamento ac stratagemate traderet. Se verò omnia facturum recipientem Adrametum ducunt, ac prope vrbem existentes ipsi pone sequebãtur, Imerium verò paulo ante præcedere Maurusios vinctos tenentem iubent, ac portarum custodibus dicere Imperatoris exercitum omnino vicisse, veniréq; iamiam Ioannem cum Maurusiorum captiuorum multitudine. Adrameteni hoc modo decepti (neq; enim ductori militũ qui erant apud Byzaciũ non credere fas videbatur) portas aperientes ho-

Tabellarius interceptus, magnæ cladis initium & causa.

Seueriani & suorũ inde captiuitas.

Stozæ strategema.

Adrameti oppidi per dolum receptio.

ſtes receperunt. Tunc ſimul cum Imerio omnes ingreſſi, cuſtodes portis ſubito ponere non eſt viſum, donec omnē prius corriperent ciuitatem. Barbari igitur cuncta prædati, cuſtodes paucos portis relinquentes diſceſſerunt, è Romanis verò nõnulli captiui fugientes Carthaginem venerunt, inter quos Seuerianus & Imerius fuere. Nec enim è Maurusiis transfugere volentibus difficile fuit, quũ multi cum Stoza voluntarij manerent. Maurusij verò ac Stozas cum his qui eum ſequebantur hæc audientes, ab initio quidem extimuerunt, ac in extremas Aphricæ partes fugerunt. Poſtquã verò rei veritatem acceperunt, grauiſſima moliti ſunt, ſe reputantes quòd hæc ab Adramitenis paterẽtur, quibus ipſi percepiſſent. Quapropter vbiq; per Aphricam cædes Aphrorũ facere iuſſerunt, nulli neque ætati neque ſexui parcentes, ex quo tempore regio ipſa deſolata orbatáque hominibus ex magna parte fuit. Nam Aphrorum qui ſupererant, aliqui in vrbes quaqua verſus ac in Siciliam reliquáſque inſulas fugerunt: ſed nobilitas ferè omnis Byzantium migrauit, inter quos & Paulus fuit, qui Adrametum Imperatori reſtituit. At Maurusij nullis iã ob metum reſiſtentibus omnia diripuere, cum quibus & Stozas erat, iam tunc in potentia, quem Romæi multi ſequebantur, partim transfugæ, partim ab initio captiui ducti voluntarij remanentes. Iones autem, cuius mentionem in Maurusiis feci, Sergio aduerſatus maximè quieſcebat.

Direptio.

Maurusiorum prædonum fuga.

Cædes Aphrorum.

Direptiones.

Tyranni potentia confirmata

Areobindus in Aphricã mittitur homo ineptus ad bellum, quod ſagatũ non togatũ ducem requirebat.

18 INTER hæc Imperator aliũ in Aphrica ducem Areobindum virũ ſenatorium & optimo genere natum, ſed rei militaris minimè peritum, & cum eo Athanaſium magiſtrum equitum nuper ex Italia profectũ miſit, præterea Armenios quoſdam quibus Artabanes & Ioannes Ioannis filij genere Arſacidæ præerant. Hi nuper Perſarũ exercitum

tum relinquentes, ad Romæos vnà cum aliis Armeniis transfugerunt. Erat cum Areobindo & soror & vxor Prin̄cta Biglentiæ filia Iustiniani imperatoris sororis. Nec tamen Sergium amouit, sed ipsum & Areobindum prætores esse mandauit. Ambósque delectum in tota regione militum habere, & Sergio quidem bellum in Numidia contra barbaros decernere, Areobindo autem continuo cum Maurusiis in Byzacio pugnare iussit: quúmque classis cum his viris Carthaginem venisset, Sergius euestigio cum suo exercitu contra Numidas proficiscitur. Areobindus autem vbi accepit Antalam ac Stozam circa ciuitatem Sicaueneriam trium iter dierum à Carthagine distantem castra habere, Ioannem Sisinij contra ipsos ire iussit cum delectis qui essent in exercitu fortissimi: Sergio item scripsit cum his qui cum Ioanne erant se cõiungeret, vt simul omnes hostibus occurrerent: quúmq; mandatum neglexissent, coactus est Ioannes parua manu cum magna hostium multitudine prælio congredi. erat nanque illi cum Stoza vetus inimicitia. Vterque igitur alterutrum inuicem interfecturus currebat. Ioannes ante arcum tendens Stozam prodeunté in dextro inguine transfixit. Ille statim humo semianimis concidit scutũ minimè deserendo, paucis post diebus ex eodem vulnere extinctus est. Omnes itaque qui eum sequebantur simul cum Maurusiorum exercitu eum quamprimum sauciatum è prælio trahentes, sub arbore quadam posuerunt, ac in hostes animo ingenti properantes, Ioannem Romæósque omneis vt numero longe superiores, nullo negocio in fugam vertẽrũt. Tunc Ioanné dixisse ferunt, se libenter mori si contingeret, quando maximi iã voti compos factus esset: nec mora, quum locus hic esset præceps, ex equo iã fesso ac ruente cecidit: in quẽ rursus insilire

Primum togati ducis erratum.

Eminus hostem adoritur.

Stozas à Ioanne Sisinij filio interficitur, dignas suæ tyrannidis & seditionis pœnas luẽs.

conatus, ac ab hostibus deprensus interficitur, vir & gloria & virtute admodum magnus. Quòd audiens Stozas, statim ex vulnere decessit, dicens ei mortem dulcissimam fore. In hac item pugna Ioãnes Armenius Artabanis frater cecidit, facinora in hostes pulcherrima ostendens. Hæc Iustinianus audiens, ac inutile putans duorum imperio ducum res administrari, Sergium statim reuocans in Italiã cum exercitu mittit, Areobindo totius Aphricæ curam delegauit. Gontharis autem duobus post mensibus quam Sergius inde discederet, tyrannidi studebat hoc modo. Quum in Numidia militibus præesset, clam cum Maurusijs egit vt Carthaginem versus excurrerent. Illi confestim ex Numidia & Byzacio hostium exercitu collecto, eandem certatim inuadũt. Ducebat autem Numidas Cuzinas & Iaudas, Byzacenos verò Antalas: conuenit quoq; vnà Ioannes tyrannus, quem seditiosi defuncto Stoza ducem sibi constituerunt. Noscens autem Areobindus hostium irruptionem, quum alios ductores eorúmque sequaces, tum Gontharim Carthaginem mittit. Aderat & ei Artabanes cum Armeniis, Areobindus itaque Gontharim cum toto exercitu contra hostes ire iussit. Ille verò cuncta in bello obire diligentissimè se recepit ac præstitit, & vnum è seruis Maurusiũ genere, arte cocum ad hostiũ castra ire iussit, ac palam se fugitiuũ simulare, clam verò Antalę dicere, Gontharis Aphricæ imperium tecum communicare quærit. Is imperata quũ fecisset, Antalas libenter hoc audiens respondit, *Non solere hoc negociorum genus per seruos tractari.* Hæc vbi Gontharis accepit, vnum ex militibus Vlitheũ nomine, quo maximè fidissimo vtebatur, ad Antalã statim misit hortatum, vt propius Carthaginẽ adcederet. Vlitheus itaque clam cæteris barbaris Antalam conueniens ei con-

Ioannes itidem interficitur.

Gontharis adfectat tyrannidem ex Areobindi ignavia natam. Belisarij aut Salomonis præsentia motus istos celeriter extinxisset.

Artes seditiosorum vt suam tyrannidem stabiliant.

ei consilium Gontharidis de cæde Areobindi communicat, persuadétque vt ipse apud Byzacium imperaret, medietatémque pecuniarum Areobindi haberet, ac mille & quingentos milites Romæos cum eo ducat, vti Gontharis Carthaginis reliquæque Aphricæ imperium teneat. Hæc vbi fecit in Romæorum rediit castra, quæ circum omnia vallo munita custodias singulis habebant portis. Barbari autẽ haud multo post rectà Carthaginem tendunt, apud Decimum castrametantes. Inde postera die vlterius processerunt, quibus nonnulli ex Romæorum exercitu ex improuiso occurrentes pugna conserta, Maurusios aliquot interfecerunt: eos nanque Gontharis dolo vocauerat, vt imprudenter audentes in manifestum periculum compelleret. Inter hæc Areobindus Cuzinam per nuncios clã ad proditionem sollicitat. At ille pollicitus postquam in rem præsentem venisset, ab Antala & Maurusiis qui apud Byzacium erant transfugere. Maurusij enim non solum erga cæteros, sed ne inter se fidem seruant. Hæc Gontharidi Areobindus retulit. Ille autem detrectare, ac rem ducere cupiens, Areobindum hortatur vt fidem Cuzinæ pollicenti minimè credat, nisi filios obsides ab eo accipiat. Areobindus autem & Cuzinas clam inter se nuncios continuo mittentes, de insidiis in Antalã agitabãt. Gõtharis itaque Antalam per Vlitheũ de his certiorẽ facit. Is autem rem cum Cuzina dissimulando nihil eorum quæ acceperat, aut quæ inter se ac Gontharim versabantur manifestauit, sed tãtũ inuicẽ clam inimici, mentéque diuersa, apertè in amicos quisque proprios iuncto simul exercitu ire videbantur. Hoc igitur animo Cuzinas & Antalas Numidarũ exercitũ aduersus Carthaginem ducũt.

Primus Gõtharis conatus & gradus ad tyrannidem: milites suos in periculũ conijcere.

Alter, suspiciones & simultates serere, ac alios in alios duces committere.

19 GONTHARIS Areobindum interficere decreuerat: ne autem tyrannidẽ inuadere videretur,

Tertius, in caput primarij ducis coniurare.

hoc in acie clã facere cõstituit, vt ab aliis insidię in ducẽ fieri viderentur, ipse autem quasi coactus esset a Romæorum exercitu Aphricæ dominationẽ sumere. Dolo igitur Areobindum circumueniens, hostibus occurrat hortatur iã Carthaginem propinquantibus. Videbatur igitur ipse postera die in exortu solis totum exercitum in aciem contra hostes educturus. Sed Areobindus imprudenter valdéque segniter hoc negocium tractans, tarditate intempestiua nulláque ratione est vsus: cunctando enim, quonam modo arma induere, aut exercitum disponere oporteret, bonam diei partem consumpsit: quam ob rem in diem sequentem pugnam differens quieuit. Interim Gontharis apud milites eũ accusare cœpit, vt mollem ac in aggrediendo certamine timidum, simul ordines in aciem disponere noluisse: ex quo ille fugam vna cum Athanasio ac statim e Mandracio soluere meditatur, vt milites fame simul & Maurusiorum gladiis absumerentur: quòd si eis videbitur, sese ambos cõprensurum, ac in custodia habiturum pollicetur. Sic enim sperabat Areobindum vel metu tumultus fugiturũ, vel remanentem nullo negocio à militibus interfectũ iri, pecuniam verò quanta eis ex publico debetur, se daturum de suo promisit. Milites vbi hæc audiuere, sermonem probant, Areobindum execrãtur ódióque persequuntur. Interim Areobindus cum Artabane ac suis huc venit: prælium committitur supernè è turribus atque inferius ad portas vbi Gontharis constiterat, neutríque inclinauerunt. Congregati verò ex Romæorum castris quicunque Imperatoris partibus studebãt, seditiosos certatim de medio tollere conabantur. Non enim Gõtharis omnes persuasione decepit. plurimi nanque syncera mente in officio perstiterunt. Areobindus autem tunc primum viros adspiciens interfectos (non

Ipsum ad necem impellere.

Accusationem in eundem instituere, vt vel castris eiiceret, vel militibus per seditionem traderet trucidãdum.

Præliũ committere, in quo tandem dux inexpertus metu frangitur, & fuga sibi consulens, tyranno sedem relinquit.

(non enim vnquam talis ac tantus inciderat exercitus) clam omnibus profugit. Est enim intra Carthaginis mœnia templum prope mare littus, vbi viri habitant quos monachos appellare solemus, quibus rem diuinam exercere moris est. Hoc Salomon ædificans non multo prius muro circumdedit, arcémque munitissimam constituit. Huc Areobindus simul cum coniuge & sorore confugit. Tunc etiam Artabanes & ipse discessit, reliquique inde omnes quò quisque potuit abierunt. Gontharis igitur victor vna cum seditiosis palatium cinxit, portásque ac portum diligentissime custodiit. Primum quidem Athanasium euocat, qui nulla mora veniens multa adsentatione vsus factum probare visus est. Deinde Gontharis Reparatum ciuitatis præsulem Areobindo nunciatum misit, vt sub fidem incolumitatis ad palatium venire maturet: quòd si contempserit, sese illum expugnaturum, ac ilico interfecturum minitatur. Areobindus susceptis ab episcopo mandatis, metuens, se statim venturum dixit, si lauacro filium diuino de more prius ablueri, deinde per idem iurauerit spem ei certam salutis se daturum. Præsul itaque ei morem gessit. Ille e uestigio redeuntem sequitur, vestem indutus seruilem, neque duci neque vllo militari viro conuenientem. Postquā vero prope palatiū fuit, sacrum euangelium à pręsule accipiens in eius cōspectum venit, pronúsque aliquandiu iacuit, preces & sacrū euangelium, ac paruū filium tunc sacro baptismate ablutum, per quod præsul iurauerat protendens. Gontharis eum miseratus, ad spem quoque exhortans surgere iussit, omnia quæ præsul pollicitus fuerat sese præstiturū adfirmando, posteráque die eius & vxorem & substantiam Carthaginē transferri mandauit. Deinde præsulem missum faciens,

Tyrannus vulpina deposita, leoninam ostentat, quum videt sibi negotium esse cum [illegible] togato & timido qui precibus & suis exercitijs se impietatem ambitiosi viri demulcere posse putabat.

Areobindum & Athanasium secum cœnare iussit, ac Areobindum ante omneis in summo accumbere. Post cœnam verò in cubili solum dormire coëgit, vbi Vlitheus cum nonnullis aliis ab eo missus ipsum & flentem & multa obtestantem, ac ad misericordiam fidémque datam implorantem interfecit, non esse immortalem dictitans, in longam puto senectutem eius cauillando. Postera die Gótharis pecuniam simul & milites ipsius inuasit, ac caput ad Antalã misit. Is accepto nuncio, nihil probè ex his, quæ vnà cõuenerant, ab eo gestum putauit. Nam vbi fidẽ ac iusiurandum violatum esse vidit, vehementer est iratus, quæ nec illi nec cuiquam mortalium violanda existimabat. Multa igitur de ipso cogitans, tandem Iustiniani partes sequi constituit, quapropter retrò remigrauit, noscénsque Marcentium qui apud Byzaciũ militibus præerat, in quandam vicinam insulam ob seditionis huius formidinem aufugisse, misit eum hortatum vti ad se veniret, simúlque fidei cautionem de incolumitate dando. Ille euestigio discedens, apud eum in castris mansit. At milites qui apud Byzacium manebant, Adrametũ ciuitatem custodiebant. Milites autem Stozæ non minus quàm mille existentes, vbi factum hoc audierunt, cursu statim ad Gontharidẽ contendunt. Ille verò libenter eos excepit. Erãt enim Romæi quingenti, Hunni verò octoginta, reliqui verò Vandili omnes. Artabanes quoque fide accepta ad palatium vnà cũ Armeniis venit, sese tyranno obtemperare velle simulans, clam verò eũ de medio tollere cogitans, ac Gregorio fratris filio & Artasiri equiti rem communicat. Gregorius verò eum ad rem adhortans sic alloquitur: *Artabanes optime, nunc tempus adest Belisarij gloriam æquandi, imò longè excedendi. Ille enim cum exercitu magno & pecunia plurima ab imperatore huc missus venit, ducénsque*

consi-

Crudelis lanièna tyrãni iussu facta.

Antalas ob perfidiam Gontharim deserit. Primum tyrãni supplicium. A socio deseritur.

Alterum, fortis viri coniuratio, cum aliis suscita.

consiliarios ac duces plures, insuper classem qualem nunquam adhuc audiuimus, equitatum quoque plurimum, & alia quæcunque Romæorum imperatore digna ad hanc expeditionem missa fuere: sic deinde & labore multo Aphricã Reip. reddidit, quæ quidem omnia nunc pereuntia rursus restituere in tua & vita & voluntate ac virtute situm est. Reputa imprimis te Arsacidam optimo loco natum esse. Cogita quòd generosos homines semper & vbique fortiter agere decet. Multa quidem ante hoc tempus pro libertate admirabilia sunt à te gesta facinora. Nam & Acacium Armeniæ præfectum, & Sittam Romæorum ducem adhuc iuuenis interfecisti, & ex illo Cosroi regi cognitus cum ipso contra Romæos bellum suscepisti. Denique tantus es, vt tuum iam sit non pati Romæorum imperatorem à cane temulento subiugari. Ostende nunc, optimè Artabanes, tua facta præterita ex virtute demum potius quàm à fortuna prouenisse. Quòd autem ad nos pertinet, ego simul & Artasires hic omnibus conatibus tibi hanc rem aggredienti præsto erimus obtemperantes. His Gregorius dictis Artabanis animum etiam contra tyrannum magis incendit.

Gregorii oratio qua Artabanem ad tyranni excidium hortatur.

20 GONTHARIS interea Areobindi vxorem & sororẽ ex arce deducens in domo quadam manere coëgit, nusquam neque verbo neque re ab eo læsas, quin in honore habuit, necessariisque omnibus vt eas decebat prosequendo, nec dicere aut facere quicquam inuitas coëgit, præterquam Principiam coniugem ipsius, quam scribere ad Iustinianũ iussit, quemadmodum Gontharis eas probe tractaret, quódque cædis viri minimè conscius fuisset, sed ab Vlitheo scelus patratũ, Gontharide minimè probante. Hæc Gontharis Pasiphili consilio fecit: qui vir inter Byzacenos genitus, princeps seditiosorum fuit, séque Gontharidis tyrannidi socium addidit, spem ei proponens, quòd si hæc succederent, ipsam imperatoris filiã in matrimonium du-

Tertium tyranni supplicium illud est, quod conscientia tædio territus, sceleri suo facere medicinam cogitat, sodalis sui consilio, & vana spe pascitur.

ceret cum dote, vt par erat, ex dignitate principis affinis ingenti. Post hæc Artabanem cum exercitu contra Antalam & Maurusios in Byzacium ire iussit. Cuzinas autem veluti dudum Antalæ clam aduersus, iam palam ab eo dissidens, ad Gontharidem trãsfugit, cui & filiam & matrem obsides dedit. Artabanes item ex altera parte se cum exercitu Antalæ, contra quem missus fuerat iunxit. cum his & Ioannes erat dux seditiosorum, & Vlitheus eques sequuti & Maurusij, quibus Cuzinas præerat, ac ciuitatem Adrametum prætereuntes, hostes in itinere offendũt, a quibus paulo longius castrametati sunt. Postera die Ioannes ac Vlitheus cum parte exercitus ibi remansere. Artabanes ac Cuzinas in aduersarios exercitum duxere, quos Maurusij minime cum Antala conuenientes in fugã verterunt. At Artabanes dolo repente signa conuertens remigrat, quapropter Vlitheus ipsum ad exercitum venientem interficere statuit. At Artabanes sese excusans, ait timuisse, ne Marcentius ex Adrameto ciuitate auxilium aduersariis ferens, vbi hic erat, magnis eos incommodis adficeret: sed Gontharim cum toto exercitu oportere contra hostes ire, & primo quidem Adrametum iens cum Imperatoris exercitu se coniungere statuit. Multa verò cogitanti potius visum, Gontharim de medio tollendo & Imperatorem ac Aphricam omni molestia liberare. Reuertens igitur Carthaginem tyranno nunciat, quòd exercitus ipsius minor sit quam hostium. Hic verò cum Pasiphilo rem cõmunicãs, omnem armare exercitum decreuit, ipséquemet contra hostes ducere, relicto Carthagine præsidio. Multos igitur quotidie ex his quos vlla causa suspectos haberet, interfecit. Pasiphilo autem quẽ Carthagine in præsidio reliquit mandat, vti omnes Græcos interficeret, ac alia faceret. vt ex re videret esse.

Quartum, at eo quem sibi fidum fore sperauerat desertur.

Quintum, quod insidias sibi paratas minimè prauidet.

Sextum, in suspectos inhumaniter sæuit, vt citius superstitum enses in suum pectus acueret.

esse. Igitur Gontharis statuens die sequenti cum hoste concurrere, prius epulum dare suis studiosis ac fidissimis statuit. Conuiuium itaque in conclaui vbi tres mensæ paratæ erant. Ipse in prima, vt fas erat, accubuit, cui Athanasium & Artabanem adhibuit, præterea Petrus Thrax genere, & Salomonis olim eques hastatus, nonnullique eius amici. In aliis verò duabus mensis Vandilorum optimi ac primi accubuere. Ioannem autem qui cum Stoza militantes seditiosos rexit, Pasiphilum priuatim accumbere iussit, & alij quoque vt Gontharidis amicis est visum adhibiti. Artabanes igitur quando ad hoc conuiuium vocatus erat, tempus opportunum ad tyranni cædem patrandam existimans, consilium quidem nemini communicauit, præter quam Gregorio, Artasiri & equitibus tribus, quos equites iussit cum ensibus intro cũ proceribus esse. (Nam ducibus accumbentibus retro consistere equites mos erat) quúmque intus essent, rem quando tempus opportunum videretur aggrederentur: prius tamen Artasiri mandat negocio incumberet, Gregorio vero vt Armeniorum quos maximè audacissimos videret, secum in palatium duceret, enses in manibus habẽtes (nam nullis præterquam ducibus ducere armatos fas erat) ac hos in angiportu relinquens intrò cum militibus ingrederetur, neminíque Armeniorum illorum rem cõmunicaret, tantúmque diceret quòd suspectum habeat Gontharim: deinde Artabanem ad conuiuium vocatum, velle propterea ipsos consistere apud Gontharidis custodes quicũque adhibiti fuerint, ac specie ludi scuta quæ illi tenent attrectare, versaríque per iocum in omnem partem: vt si fortè tumultus ac clamor oriatur, ea scuta rapientes statim auxilio adcurrant. Gregorius igitur hęc Artabanis mãdata diligẽter exequitur. Artasi-

Septimum, & quidem sexto oppositum, coniuratos ab amicis distinguere nescit.

Intrepidus Artabanis animus ad tyrannum ferocissimũ de medio tollendum.

Gregorius & Artasires Artabanem præsenti animo comitantur.

res autem hæc ex alia parte meditatur. Iacula nõnulla duplicia in sinistræ manus palma posuit, secundũ partes vsque ad cubitum protẽsas, ipsa quoque vestimenti parte diligẽter superinducta cõtegit, vt si quis eum ensis aggrederetur, brachiũ protendendo munitum ac ictum in ligno excussum vitando corpus a vulnere custodiret. Artasires itaque his hoc modo constitutis Artabani sic ait: *Ego quidem nulla mora aut metu rem aggrediar, atque hoc ense Gontharis corpus me recipio vulneraturum: quid autem deinde sequatur, nõ habeo dicere. Si enim deus tyrannidem odio persequitur, & propositum meum simul iuuabit. Si verò alicuius à me veteris culpæ pœnas est expetiturus, profectò huic facto impedimento erit. Vtcunque res eueniat, si tyrannum letali vulnere saucium hodie non videris, nihil moræ sit quin eodem me tu ense meo confodias, ne mihi superstiti durior ex illo sit exitus, & qui tuo mandato rem fuerim aggressus, te quoque perdendi sim causa inuitus.* His Artasires dictis cum Gregorio & vno ex equitibus mensæ locum adiens, à tergo Artabanis constitit. Reliqui iuxta custodes manentes imperata fecerunt. Artasires igitur in conuiuij principio rem aggredi decreuerat, ac iam acinacis capulum attigerat, nisi à Gregorio prohibitus fuisset, qui Armeniorum lingua ei significauit tempus expectandum, quo iam processu epulari ebrietate madidus Gontharis esset. Artasires itaque eadem voce respondit, *Heu bone vir, cur animum pulchre dispositum prohibuisti?* Iámque perseuerante conuiuio Gontharis temulentus ambitione quadam de mensa equitibus dedit, quæ extra conclaue esuri erant, relictis tantum tribus equitibus, quorum vnus Vlitheus. Exiit & Artasires vna cum aliis cibos gustaturus. Hic quædam illi subit cogitatio, ne quid acinacem educere volẽti esset impedimento: quapropter nudũ eum eductũ, ac sub veste conditũ ferens,

Egregia tyrannicidæ fortissimi voces.

Difficile est in hac harena manus continere.

Octauum tyranni supplicium stupida ebrietas.

ferens, intro ad Gontharidem adcessit, quasi clam aliis aliquid ei dicturus: quē vbi Artabanes vidit, animo ob vehementē iracundiā commotus, caput agitare, ac varios ore colores mutare cœpit, vt facile quis eum rem meditari nouam deprendere potuisset, quod & Petrus qui iuxta erat animi sagacitate animaduertit, quanquam tacitus, quod rem ob erga Imperatorem beneuolentiam animo magnopere probaret. Artasirem interea tyranno propinquantem quidam e seruis repulit, retrocedētísque paululum nudum vidit ensem, protinúsque clamans, Ecquid hoc, inquit, bone vir? Ad quam vocem subito Gontharis manu ex aure dextra forte capiti adposita conuersus, ac quasi diuinitus quo in loco peti deberet inimico indicans, eadem in parte statim feritur, ex quo cerebri pars cum digitis excussa est. Petrus igitur exclamans in hoc tumultu Artasirem hortabatur, vt omnium sceleratissimum hominem de medio tolleret. Gōtharidi itaque saucio exilire conanti, Artabanes qui iuxtà accumbebat, ensem ab latere quàm magnum educens, latus dextrum capulotenus confodit, ex quo ille statim moribundus cecidit. Artasires quū ipse à vulnere tutus, ob brachium sagittis munitum, vti suprà narraui, esset, facilè Vlitheū deinde trucidat. Petrus igitur & Artabanes hic Gōtharidis, ille Vlithei extinctorū ensibus adreptis, reliquos illorum equites ibidem interfecerunt. Armenij verò quibus datū erat negociū scuta ad tumultum exortum corripere, ilico his à custodibus direptis, intro ingressi, & Vandilos omneis & Gontharidis amicos nullo resistente trucidant. Vbi verò custodes ipsi rem gestam viderunt, quum ex magna parte ex Areobindi domo essent, plerique Armenios sequuti sunt, omnes denique Iustiniani partes adsumētes, Callinicū (nā sic in bello vocabatur) clamabant: quę vox in

Nonum, & quidem viuis coloribus expressum, tyranni mactatio.

Artasyris tyrannicida nobile facinus.

Tyrannidis satellites iusto supplicio sublati.

Extincto tyranno quies prouinciæ afflictæ restituitur.

ciuitaté omnem cito diffusa, Imperatoris studiosos excitauit, vt hi côiuratos omnes de improuiso aggredientes, in propriis domib. partim dormientes, partim edentes, nonnullos mente præcipiti ob timorem existentes interfecerint, inter quos Pasiphilus fuit. Ioannes autem cum quibusdam Vandilis in templum aufugit: quos omnes Artabanes in fidé de incolumitate receptos, Constantinopolim misit, Carthaginémque Iustiniano hoc modo tumultuantem restituit, anno ipsius imperij nono ac decimo, à cœpta verò tyrannide ac seditione die sexta ac tricesima. Quo facto Artabani ingens gloria nomenque accessit, ac Princta Areobindi vxor multam dono pecuniam dedit. Imperator quoque eum Aphricę totius pręfectum constituit: cui paulo pòst missionem flagitanti, Ioannem Papi fratrem successorem misit. Is quamprimum in Aphricam venit, nihil potius habuit, quam Antalæ ac Maurusiis apud Byzacium bellum mouere: quod feliciter gerens multis in prælio interfectis, signa olim Salomone extincto a barbaris erepta Imperatori Byzantium misit, reliquos extorres à finibus Romęorum fecit. Procedente deinde tempore Leuchatæ Maurusij cum magno exercitu se Antalæ coniungentes, é finibus Tripolitanorum in Byzacium irruerunt: quibus Ioannes occurrens, ac prælio cum suis superatus Laribum confugit, hostes verò vsq; Carthaginem excurrentes, magnas clades incommodáque omnibus circa locis intulerunt. Paulo deinde pòst Ioannes redintegrato quo ad potuit vndecunque exercitu, Maurusiis aliis quibusdam simul cum sequentibus Cuzinam sibi adiunctis, hostes rursus petens, partim peremit, partim ad extremos vsque Aphricæ fines fugauit. Hoc igitur modo pauci admodum & imbelles in tota prouincia relicti, vix tandem ac serò quieuere. Et Aphricæ quidem

Fides Artabani erga legitimũ principem.

Ioannis, Pappi fratris, res gestæ in præfectura.

Maurusiis debellatis Aphrica pace fruitur.

quidem res sic se cum Romæis habuerunt. Ego vero nunc ad bellum venio Gothicum.

PROCOPII DE BELLO PERSICO & Vandilico lib. II. Raphaele Volaterrano interprete. FINIS.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM LIBER I. PER CHRISTOPHORVM PERSONAM Romanum, in Latinum traductus.

BREVIARIVM.

1 *Romanorum cũ Gothis & aliis barbaris perniciosa societas. Gothorum in Rom. imperium tumultus. Rauennæ à Gothis obsessæ descriptio, & pacis conditiones, Cædes Odoacri, cui Theodoricus succedit.*

2 *Mortis Theodorici occasio. Atalarici & Amalassuntæ gubernatio, Gothorum oratio improba. Atalarici corruptio Amalassuntam matrem ad noua consilia & æmulorum cædem impellit. Procopij de discidiis in ecclesia iudicium.*

3 *Atalarici morb. & Amalassuntæ cõsilia, Iustiniani ad Amalassuntam literæ. Eiusdem respõsum. Italiam Iustiniano offert & Theodati rapacitatem coercet. Atalarici mors. Colloquiũ Amalassuntæ cum Theodato, qui periurus & ingratus apparet.*

4 *Carcer & mors Amalassuntæ. Bellũ contra Gothos Belisario committitur, cuius felicitas descripta. Iustiniano Theodatus Sicilia cedit, & alia promittit.*

5 *Nouæ Theodati artes & ad Iustinianũ literæ. Gothicum bellum in Dalmatia. Inconstantia, perfidia, & immanitas Theodati.*

6 *Iustiniani ad Gothos epistola. Belli Dalmatici continuatio. Belisarij ad Neapolim accessus, ad obsessos oratio.*

7 *Pastor & Asclepiodotus Neapolitani Rhetores seditionem impediũt. Ad Neapolitanos oratio Pastoris. Theodati ignauia & impietas.*

8 *Belisarij humanitas erga obsessos & obtestatio. Per aquæductum oppugnatores Neapolim ingrediuntur. Iudæorũ in propugnando virtus. Vrbis direptio. Oratio Belisarij ad suos iã victores.*

9 *Clementer actum in victos. Pastoris & Asclepiodoti interitus. Theodatus in suspicionem Gothis venit, abdicatur, & interficitur.*

10 *Vittiges in Theodati locum suffectus, orationem de bello renouando habet ad milites. Leuderim Romæ relinquit cum præsidio. Mothassuntam ducit vxorem. Partium orbis consideratio. Quorũdam populorum, præsertim Gothorũ, recensio breuis.*

11 *Varia horum populorũ bella paucis indicata. Amalaricus Visigothorũ princeps vxorem Franciæ regis filiam ad Arianismum cogit, & à socero interficitur. Visigothi se in Hispaniam conferunt.*

12 *Vittigis ad suos oratio. Gothi Francis Gallia cedunt. Romani Belisarium vocant, qui vrbem ingreditur.*

13 *Multorum populorum factæ deditiones. Regionum in Italia, quibus imperabant Gothi, descriptio. Dalmaticum bellum renouatum.*

14 *Iracundia præceps Vittigis. Belisarij prouidentia, incauta deinde sed acris dimicatio.*

15 *Satellitum Belisarij virtus. Ille sine vulnere vincit. Cum suis à Romanis exclusus magnanimum facinus edit. Visandri, fortis Gothi, casus inopinatus. Vittiges Romanos & Græcos incessit conuitiis. Belisarij*

sarij fiducia.

16 *Vrbis obsidio, portæ, situs, munitiones, aquæductus. Belisarij vigilantia, & industria, Gothorúmque conatus contrarij. Ludus puerilis mirus & ominosus.*

17 *Inconstantia populi Rom. Gothorum Legatorum ad Belisarium oratio, eiusdémque responsum. Hostis ipse Belisarium laudat. Arietum structura. Belisarij prudentia, fortitudo & sagittandi peritia. Hostes à mœnibus repulsi.*

18 *Strategema Vittigis. Per Hadriani molem vrbs prope capta. Statuarum fragmentis Gothi propelluntur, & nouo mortis genere quidam eorum occumbit.*

19 *Ad Viuarium Vittiges vrbem inuadit. Gothorum tormenta cremata, & horrenda strages. Belisarij epistola ad imperatorem qui subsidia mittit. Imaginis Theodorici mirum portentum. Sibyllæ oracula.*

20 *Imbelles ex vrbe discedunt. Syluerius Papa relegatur. Prudentia Belisarij. Vittigis in Senatorios obsides immanitas.*

21 *Noua Gothorum consilia, vt vrbe potirentur. Supplemento accepto Belisarius vario strategemate hostem fatigat. Vittiges vicissim aduersarios suos lacessit, sed infeliciter admodum.*

22 *Vnde Belisarius, quem omnes admirantur, hostem se superaturum conijcit. Ad milites oratio hortatoria ad prælium. Seueritati suorum diuersa ratione consulit.*

23 *Fortium quorundam virorum postulata. Vittigis ad milites oratio, & aciei Gothicæ dispositio. Gothorum error.*

24 *Romanorum & Gothorum pugna. In Romano exercitu confusio. Gothi victores castris expellunt, &, quibusdam belli ducibus interfectis, referunt pedem.*

Ingentium inter magnos populorum origines in specie exigua:

GOTHORVM perscripturus nunc deniq; bellum, ea imprimis edissseram, quæ Gothis item & Italis antequam inter se armis decernerét, contigere. Zenone itaque Byzantij imperante, Augustus occidentis tenebat imperium, quem & Augustulũ idcirco vocitabant Romani, quia puer admodum regnum susceperat: quod vtiq; illi Orestes pater, vir quidẽ sapientissimus, gubernabat, Romani verò antehac paulò Sciros Alanósq; & Gothicas alias huiusmodi nationes in societatem asciuerant. Vnde ab Alaricho Antaláq; Gothorum tunc ducibus ingentia sunt mala perpessi, barbarorum præsertim florentibus in Italia rebus. Nam Romanorum adeo principum ea tempestate defecerat dignitas: vt sub decẽte societatis & fœderum nomine, a peregrinis vim & barbaris passi, ita violarentur, vt impudenter ac nefariè ad pleraque cogerentur inuiti, quum illi æquum iam ducerent, omnibus Italiæ agris vt sibi concederetur, quorum tertiam antea partem Orestem Gothis iusserant impartiri, quem statim quũ haud quaquam facturũ id se fateretur, interfecere. Erat autem Odoacer inter Italos quidam, Orestis armiger quondam, qui Gothis omnia pro eorũ arbitrio exequuturum se obtulit, si Romanorũ principem se constituerent. Hoc pacto quũ sibi tyrannidem cõparasset, Augustulo ipso imperatore sine offẽsione alia vlla permisso, in priuati hominis morem vitam vt duceret, ac tertia Italici agri parte barbaris contributa, cum hisque inita firmius societate, ad decimum annum tyrannidem stabiliuit. Per id tempus & Gothi, qui imperatoris permissu Thraciam incolebant, aduersus Romanos Theoderico duce, viro tunc quidem Zenonis Byzantij imperantis beneficio patricio, & consulari, arma sustu-

Cum populis profanis & barbaris perniciosa est societas.

Praua societatis fructus.

Ex socio improbus tandem fit dominus.

ſuſtulerant. Sed imperator Zenon, qui optimè diſponere præſentia percallebat, Theodericum vt Italiam peteret, monet, & Odoacro tyranno in poteſtatem redacto, Heſperiæ principatum ſibi Gothiſque pararet, illi id longè plurimum conducturum affirmans, cætera præſtanti ac ſenatorio viro, vt tyranno deuicto, Romanis & Italicis cęteris imperitaret, quàm ſecum, vt imperatore, inconſideratius velit armis decernere, ac tantum inire dubiæ belli fortunæ diſcrimen. Theodericus verò imperatoris perſuaſione & conſilio delectatus, è Thracia Italiam verſus iter ſuſcepit, vniuerſo Gothorum populo ſe proſequente, curribus impoſitis liberis coniugibúſque, & ſupellectili omni, quamcunque poterant ſecum deferre: vbi verò quamproximè ad Ionicum ſinum eſt ventum, quum nullæ in præſentia paratæ eſſent ad traiiciendum exercitum naues, circumito Ionico ſinu, per Taulantiorum agrum, aliorúmque nationem, & finitimarum iter Gothi fecere, quibus aduenientib. Odoacri milites occurrerunt, & bello ſæpe deuicti, cum duce vnà intra Rauennam ſeſe & alia munitiſſima loca continuere. Dum interea igitur Gothi hos obſiderent, cætera munimenta, quibúſvis poterant modis circumiecta cepere. Cæſenam tamen præſidium Odoacri habentem, quod à Rauenna ſtadiis abeſt trecentis, Rauennámq; ipſam, in qua Odoacer tyrannus erat, nec obſeſſorum deditione, nec vi aliqua potuere in poteſtatem redigere. Rauennæ ſiquidem ciuitas ea, quum clementer edito ſita ſit loco, & in poſtrema Ionici ſinus parte, ſtadiis duobus interpollata, quò minus maritima ſit, nec nauibus quidem videtur, nec pedeſtribus copiis aditu ſat facilis: ſiquidem huius ad littus ſubduci naues nil poſſunt, quum mare ipſum impedimento ſit, cõfragoſum ſuapte natura vadoſúmque:

Princeps prudens belli procellam à ſe tempeſtiue auertit.

Quæ nobis placent libẽter ſequimur & exſequimur.

Ita populi committuntur iuſto Dei iudicio, hominum feróciam opprimente.

Situs Rauẽnæ.

id nanque non minus quàm per ſtadia fermè trigin ta ſyrtes facit. Vnde id littus vel proximè adnauigantibus præ ſyrtium continuatione & copia, procul abeſſe apparet, nec pedeſtri exercitui peruium eſt. Padus nanque, quem & Eridanum dicunt, è Celticis montibus ea delatus, & alij nauigabiles amnes cum paludibus circumiectis vrbem hanc circumplexi, vndequaque irriguam reddunt. Quo ſanè in loco in dies ſingulos mirandum quid accidit. Mare nanque in fluminis ſpeciem, ſummo diluculo in continentem infertur, ac terræ tantùm exæſtuando inuadit, quantum vna diei itineris expeditus vir quiſpiam conficere poſſet, atque adeò vt mediterraneum locum ſatis idoneum ad nauigandum efficiat: rurſum deinde circa ſerum diei, inundatione ſoluta, æſtu reciprocante, emiſſas in ſe vndas reducit. Vnde quicunque in ciuitatem vel inferre neceſſaria volunt, vel quacunque de cauſa onera inde efferre, nauibus ea primùm imponunt, híſque in locum ſubtractis, vnde fieri traiectus ſolet, æſtum opperiuntur: quo inuadente ſenſim vndis nauigia ſubleuata, curſum tenent iã deſtinatum, in híſque & nautæ nauali operi, ac ſimul remigio inhærentes, eueſtigio nauigant, quòd vtique non ſolùm Rauennate in agro, ſed paſſim per eius regionis littora in Aquileiam vſque vrbem perpetuo fit, haud tamen per omne tempus vel eundem in modum id fieri contingit. nam cùm imminuitur luna, & lucis præ ſe paululum tulerit, haudquaquam tam validè ſalum exæſtuat, ſed ſemilunio ad ſemilunium alterum vehementior ea inundatio excitatur. Sed de his hactenus. Theodericus verò in Rauennæ obſidione, quum annum iam tertium contriuiſſet, Gothíque ipſi diutius hanc obſidendo, tedio ac moleſtia afficerentur, & Odoacri inſuper milites neceſſariarum rerum vrgerentur

Padus ad Rauennam ſtagnans.

Aeſtus marinus ad Rauennam.

Obſeſſa triẽnio Rauenna.

gerentur inopia, conuẽtum adinuicem eſt, Rauennæ antiſtitis interuentu pacificantis, Theodericus Odoacérque æqua ac ſimili ſorte ea in vrbe vt viuerent, paritérque potirẽtur imperio. Quibus conuentionibus aliquandiu vtrinque ſeruatis, Theodericus per cauſam, quòd in ſe machinatus inſidias eſſet, Odoacrum ad epulas frauduléter vocatum, cùm occidiſſet, barbaris ſibi & hoſtibus conciliatis, qui reliqui fuerant, Gothorum ſolus & Italicenſiũ imperium tenuit, Romani tamen imperatoris nec inſignia quidem, nec nomen ſibi deſumpſit: ſed quoad vixit rex eſt appellatus, quo nomine ſuos barbari nuncupant duces. Is itaque ſuis ſic præerat ſubditis, vt omnibus ornamentis, quæ verò imperatori congruerent, ſe communiret. nam & iuſtitiæ ſtuduit plurimum, legibus firmiter obſeruatis, & à circumiectis & finitimis barbaris Italiæ agros ad ſecuritatem tutatus eſt, quippe qui ad magnanimitatis & ſapientiæ ſummum faſtigium perueniſſet, atque adeò, vt in ſubiectos, nec minimum quippiam ad iniuriam exerceret, nec cuiquam ſibi id fortè inſinuanti aſſentiretur, præter id vnum, vt Gothi agrum, quem Odoacer ſuæ dederat factionis hominibus, inter ſe partirẽtur. Erat autẽ Theodericus fama quidem tyrannus, re tamen præ ſe veri ſpecimen imperatoris ferebat, vt qui vel eorum, qui à principio ea in dignitate probatiores fuiſſent, nemini inferior fuerit: & Gothos item ac Italos pari quadam ac ſumma beneuolentia ſuapte humanitate proſequebatur, ita vt omnes (quod vtique difficilimum eſt) eius imperium oblectaret. In ciuilibus nanque & publicis rebus tractãdis varia nimirum ſunt mortalium vota, & ſæpe id accidit, præſens imperium his quidem & de improuiſo vt placeat, quibus voluptati ſunt quæ geruntur, vel vt mœrore afficiantur, quibus aliter longè ac

Pacis conditiones.

Odoacri cædes. Interfector impius Oreſti manibus dat pœnas.

Theodericus Italiæ rex.

Theoderici elogium.

ſentiant, res ipſæ procedunt.

Obſeruanda imprimis Theoderici mors, quæ principes moderatos & clemētes erga omnes, doctos, nobiles, & autoritate graues præſertim, eſſe iubet.

2 ANNOS itaque Theodericus quum ſeptē & triginta ſuperuixiſſet, vitā finiuit, qui vtique vt hoſtibus horribilis fuit, ita & ſubiectis immodicū ſui deſiderium moriendo reliquit. Sed mortis illi hæc cauſa fuit. Symmachus, & huius gener Boetius à ſuis maioribus gentis nobilitatē adepti, inter Romanos & Senatorios viros principes erant, & conſulatus vtriq; dignitate perfuncti, philoſophiæ ſupra cæteros & equitati ſtuduerant, multiſque tam ciuium quam externorum inopię ſuccurrendo ſaluti fuere. Hi poſtquā ad ingentem gloriā euaſere, deterrimos quoſque in ſui inuidiā concitarunt. Nā his delatorib⁹ Theodericus rex perſuaſus Symmacum Boetiúmque perinde ac res nouantes occidit, eorúmque bona omnia publicauit. Sed paucis pòſt diebus, cœnanti ſibi cū miræ magnitudinis piſcis miniſtri decoctum caput appoſuiſſent, Symmachi nuper occiſi caput illi eſt viſum, præfixis & extantibus inferiore in labro dentibus, & toruè intuentibus oculis furibundè ſibi & acerbius comminari.

Mira in Theoderici truculentiā cenſura.

Vnde monſtri nouitate territus, membríſque præter modum tremebundus & rigens, in cubiculum ſtatim citato gradu ſeceſſit, identidémque iubēdo, togarum vt ſibi vim magnam ingererent, lecto decubuit, & parumper quieuit.

Sera pœnitentia euſdem.

Elpidio deinde medico, omnibus quemadmodum accidiſſent diligētius explicatis, in Symmachum Boetiúmque patratum à ſe ſcelus deflebat: quo deniq; deplorato, ex accepta calamitate dolore ingenti affectus, haud longè

Dolor ingēs.

Interitus.

poſt moritur, quum primū id iniuſtitiæ, & vltimū in ſuos idcirco exercuiſſet exemplum, quia nō ſuo & priſtino more diligenter perueſtigata cauſa, in tātos viros animaduerterat.

Succeſſor.

Theoderico igitur ſuo fato perfuncto, Atalaricus huius ex filia nepos ſuſcepit imperium, annos octenos natus, ſub matre

Amalaſ-

Amalassuntha adhuc educatus. nã huius pater ex humanis excesserat,nec longo post tempore quam Iustinianus iniisset imperium. Amalassuntha itaq; filij procuratione suscepta,regnum administrabat, prudentia & æquitate mirificè pollens,virilem prę se ferebat,naturam: quippe quamdiu hæc imperio præfuit, Romanũ neminẽ vel corporis pœna affecit,vel rerũ iactura : quinetiam nec Gothos ipsos, & si lacessendi Romanos percupidos,his quoquam pacto iniuriã permittebat inferre:quin potius Symmachi ac Boetij liberis paterna bona restituit. animo præterea destinarat,Romanorum ex institutis ac principum more, vitam de cætero vt filius duceret, iámque ad literarium ludum hunc vt ventitaret coegerat, tribus Gothorum è senioribus lectis,qui sapientia cęteris & humanitate præstarẽt, iussisque Atalarico continenter assistere, & vnà victitare: sed Gothis hæc minus placere, vt qui subiectis inferre iniuriam cuperent, & per Atalaricum mallẽt more barbarico regi. Vnde cùm mater semel delinquentem in cubiculo puerum, frenandi castigandique gratia manu vt assolet percussisset,Gothi ad se venientem & lachrymabundum hunc conspicati,rem quidem permoleste tulerunt, & Amalassunthæ licentius conuiciati, identidem affirmabant, peruelle hunc puerum quamprimum perditum ire, vt mox ipsa viro alteri nubat, cũ eóque Gothis & Italis simul imperitet. Conuentu itaque facto, & in vnum contractis qui pollerẽt facundia viris,aditáque Amalassuntha acrius querebantur,nec rectè sibi regem,nec decentius erudiri. Siquidem literæ & seniorum instructiones longo interuallo à fortitudine & magnanimitate abesse, ex hisque illum effœminari potius, & ad timiditatem traduci. Sed necessarium fore qui res maximas sit audenter & strenue aggressurus, ex hisque

Amalassuntha virtus & gubernatio præclara.

Atalarici educatio.

Improba Gothorum oratio seu inuectio in rectam Amalassuntha gubernationem. Virtus feminuudia aulica perpetuo comitatur.

gloriam habiturus non mediocrem, præceptoris vt sit formidine liber,& armis vt studeat,illudque sedulo dicere,ne Theodericum ipsum Gothorum liberos ad ludimagistros mittendos quoquam pacto percensuisse, idque frequentius vsurpasse, haud quaquam eos,quos ferulæ timor iam inuasisset,gladios ac lanceas parui facturos:vnde par fore ducebant, Amalassuntham vt minime præteriret Theodericum patrem,qui tantarum rex sit vrbium factus,& regnum susceperit, nulla se ex parte contigisse literas ipsas,nec audita quidem vspiam percepisse. Quo circa *regina*,inquiunt,*pædagogos istos missos nunc facito, & Atalarico qui secum viuant coæuos dato,& ætate vnà vt florida prouehantur,próque lege barbarica ad virtutem & virilitatem impellant.* His auditis Amalassuntha, & si minus quæ dicerentur probaret,verita tamen barbarorum insidias, præ se quidem læticiam ferre,& voluptati sibi fuisse, quæ hi detulissent dissimulare,sed demum quæcunque ab se barbari exegissent, permisit pro eorum arbitrio fieri.Senioribus itaque Atalaricum deferentibus,pueri quidam ad hunc conuenerunt, vitæ comites imposterũ affuturi, haud dum puberes, nec multum rege natu maiores. Hi ferme Atalaricum vbi ad pubertatem peruenit, ad temulentiam & fœminarum concubitus compellendo, sic nimiè deprauatum moribus reddiderunt,vt vel matri se contumacem præberet, nec prorsus hanc magnifaceret,tametsi barbari in eam iam conspirassent,è regiáque abscedere impudenter iussissent. Sed Amalassuntha neque Gothorũ insidias horruit, nec more fœmineo deterrita barbaris cessit,quin poti⁹ dignitatem sedulò præ se regiã ferẽs, tres quidem vt facundissimos ita & seditiosissimos viros,in vltimos quosdã Italiæ fines, per causam eius regionis tuendæ,protinus relegauit,abiréque in eas partes mox

Canes lupus arcet vt ouem tutò dilaniare possit.

Atalaricus corrũpitur ab æqualibus. Iuuenes & stolidi aulici iuuenem principem corrumpũt.

Virilis planè in muliere animus.

mox iussit,non vno eodémque loco, sed lógissimo abinuicem interuallo mansuros. Sed hi quidem ad ea loca tuenda etsi dissimulanter iussi venissent,amicorum tamen & propinquorum opera vsi, vltro citróque cursantium emetientiúmque lógius iter, in vnum conueniebant,& consilia aduersus Amalassuntham inibant, quos quum diutius ferre illa non posset,hæc animo vt faceret agitauit. Byzantium e suis fidum ad imperatorem nuntium misit rogatum,vtrum Theoderici Amalassunthę liceret ipsius permissu ad se venire. Velle se nãque aiebat ex Italia quamprimùm abscedere.Quo nuncio imperator exhilaratus, fœminam iussit ad se, quum vellet concedere. Domum deinde Epidamni amplissimam,qui prępararent mox misit,vt vbi eò Amalassuntha se contulisset,& pro eius arbitrio moram ibidem aliquandiu traxisset, Byzantium demum deueheretur.Cuius rei quum esset Amalassuntha certior facta, viros delegit & Gothos impigros quosdam,& sibi amicitia coniunctissimos, ac ternos illos, quorum paulò ante memini, sibi insidias molientes,vt interficerent,misit: ipsa vero cũ cæteris non parui precij rebus,aureis milibus quadraginta in nauem impositis,& suis quibusdam fidissimis in ea simul inuectis, Epidamnum quidem vt nauigarent iniunxit,in portúque tamdiu vt permanerent, nec è nauigio ipso quicquam efferrent, quoadúsque per nuncios quid acturi essent significasset. Quod vtique idcirco agebat,vt si tres illos interfectos fuisse rescisceret,suo vt ipsa in loco maneret,& ex Epidamno nauem ad se reuocaret. Sin minus ex voto sibi id factum procederet,& eorum superstitem esse aliquem fortè contingeret, vnde nil bonæ quippiam spei reliquum foret, confestim omissa Italia aliò nauigaret, & imperatoris in terras se cum pecuniis & in tutũ reciperet.Sed Ama-

Amalasuntha mittit ad Iustinianum.

Regnum sibi stabilit, occisis æmulis.

Muliebris sagacitas.

gloriam habiturus non mediocrem, præceptoris vt sit formidine liber,& armis vt studeat,illudque sedulo dicere,ne Theodericum ipsum Gothorum liberos ad ludimagistros mittendos quoquam pacto percensuisse, idque frequentius vsurpasse, haud quaquam eos,quos ferulæ timor iam inuasisset,gladios ac lanceas parui facturos:vnde par fore ducebant, Amalasuntham vt minimè præteriret Theodericum patrem,qui tantarum rex sit vrbium factus,& regnum susceperit, nulla se ex parte contigisse literas ipsas,nec audita quidem vspiam percepisse. Quo circa *regina*,inquiunt,*pædagogos istos missos nunc facito, & Atalarico qui secum viuant coæuos dato,& ætate vnà vt florida prouehantur,próque lege barbarica ad virtutem & virilitatem impellant.* His auditis Amalasuntha, & si minus quæ dicerentur probaret,verita tamen barbarorum insidias, præ se quidem læticiam ferre,& voluptati sibi fuisse, quæ hi detulissent dissimulare,sed demum quæcunque ab se barbari exegissent, permisit pro eorum arbitrio fieri.Senioribus itaque Atalaricum deserentibus,pueri quidam ad hunc conuenerunt, vitæ comites imposterũ affuturi, haud dum puberes, nec multum rege natu maiores. Hi fermè Atalaricum vbi ad pubertatem peruenit, ad temulentiam & fœminarum concubitus compellendo, sic nimiè deprauatum moribus reddiderunt,vt vel matri se contumacem præberet, nec prorsus hanc magnifaceret,tametsi barbari in eam iam conspirassent,è regiáque abscedere impudenter iussissent. Sed Amalasuntha neque Gothorũ insidias horruit, nec more fœmineo deterrita barbaris cessit,quin poti⁹ dignitatem sedulò præ se regiã ferẽs, tres quidem vt facundissimos ita & seditiosissimos viros,in vltimos quosdã Italiæ fines, per causam eius regionis tuendæ,protinus relegauit,abiréque in eas partes mox

Canes lupus arcet vt ouem tutò dilaniare possit.

Atalaricus corrũpitur ab æqualibus. Iuuenes & stolidi aulici iuuenem principem corrumpũt.

Virilis plane in muliere animus.

mox iussit, non vno eodémque loco, sed lógissimo abinuicem interuallo mansuros. Sed hi quidem ad ea loca tuenda etsi dissimulanter iussi venissent, amicorum tamen & propinquorum opera vsi, vltro citróque cursantium emetientiúmque lógius iter, in vnum conueniebant, & consilia aduersus Amalassuntham inibant, quos quum diutius ferre illa non posset, hæc animo vt faceret agitauit. Byzantium e suis fidum ad imperatorem nuntium misit rogatum, vtrum Theoderici Amalassunthę liceret ipsius permissu ad se venire. Velle se nãque aiebat ex Italia quamprimùm abscedere. Quo nuncio imperator exhilaratus, fœminam iussit ad se, quum vellet concedere. Domum deinde Epidamni amplissimam, qui prępararent mox misit, vt vbi eò Amalassuntha se contulisset, & pro eius arbitrio moram ibidem aliquandiu traxisset, Byzantium demum deueheretur. Cuius rei quum esset Amalassuntha certior facta, viros delegit & Gothos impigros quosdam, & sibi amicitia coniunctissimos, ac ternos illos, quorum paulò ante memini, sibi insidias molientes, vt interficerent, misit: ipsa vero cũ cæteris non parui precij rebus, aureis milibus quadraginta in nauem impositis, & suis quibusdam fidissimis in ea simul inuectis, Epidamnum quidem vt nauigarent iniunxit, in portúque tamdiu vt permanerent, nec è nauigio ipso quicquam efferrent, quoadúsque per nuncios quid acturi essent significasset. Quod vtique idcirco agebat, vt si tres illos interfectos fuisse rescisceret, suo vt ipsa in loco maneret, & ex Epidamno nauem ad se reuocaret. Sin minus ex voto sibi id factum procederet, & eorum superstitem esse aliquem forte contingeret, vnde nil bonæ quippiam spei reliquum foret, confestim omissa Italia aliò nauigaret, & imperatoris in terras se cum pecuniis & in tutũ reciperet. Sed Ama-

Amalasuntha mittit ad Iustinianum.

Regnum sibi stabilit, caesis æmulis.

Muliebris sagacitas.

Nec deferendus enim fuit a matre filius.

De Theodato.

Eiusdem elogium.

Theodatus Iustiniano prodere Thusciam cogitur.

Procopij de discidio dogmatum opinio.

Iassuntha interea trium illorum cæde renũciata, quos occidendos mandauerat, & pro votis succedentibus rebus, nauem ex Epidamno protinus ad se reuocauit, & principatu validius obfirmato Rauennæ permansit. Erat autem Theodatus nomine quidam Theoderici ex sorore Amalafræda nepos, ad multum ætatis prouectus, Latinarum litterarum Platonicorúmque dogmatũ satis peritus, rei tamen bellicę prorsus ignarus, longóque interuallo quum ab industrio & strenuo quouis abesset, accumulandis pecuniis enixiùs incumbebat. Is itaq; multorum locorum possessionem iam cõsequutus, his præcipuè rebus intenderat animum, vt possessoribus quæ reliqua essent, subtraheret, vt cui in perniciem concedere videretur, suis vt prędiis vicinum quenquam haberet. Hanc sibi praui animi supprimere promptitudinem Amalassuntha occœperat, eáque de causa infensior illi Theodatus erat, rémque moleste ferebat. vnde huic animo inerat Iustiniano Thusciam prodere, cui rei ob gratiam vbi primùm vim magnam pecuniarum & consularem dignitatem ab eo in præmium retulisset, Byzantij mens erat de cætero commorari. Hæc Theodato animo voluntante, ex Byzantio ad Romanum antistitem legati venerunt, Christianorum altercationis sedandæ causa, sentientium varia, & inter se disceptantium. Sed quales nam istorum controuersiæ sint, & si minus ignorem, haudquaquam tamen in præsenti meminerim, nimirum qui furẽtis esse vesaniæ ducant, Dei velle qualis nã sit, peruestigare naturam. hominem nanque mortalẽ ne humana hæc quidem ad verum posse comprehẽdere reor, nedum ad diuinæ naturæ peruenire cognitionem sat queat. Sed per me ista sine discrimine prætereãtur, quæ sola credulitate venerãtur mortales: ipse vero de Deo fateri nil aliud hoc tẽpore ausim,

nisi

nisi quòd bon⁹ omnino, & rector sit, & vniuersa in sua is habeat potestate. Theodatus igitur clã legatis conuentis, Iustiniano eius vt mãdata deferrent, iniũxit, quæ sibi animo inerãt, omnibus explicatis.

3 ATALARICVS interea cũ lasciuiæ ac temulentiæ se penitus addixisset, morbo corripitur. Vnde Amalassuntha mater vt animi dubia & curis vrentibus anxia, nec filij satis prudentiæ fidens, in tantam morum absurditatem redacta, & planè desperans Gothorum primoribus se impugnantibus, post Atalarici filij mortem in tuto vitã sibi in posterum fore, suæ salutis gratia animo destinat, imperatori Iustiniano tam Gothorum quam Italorũ regno concedere. Alexander tunc forte cũ Demetrio consulari ad se ex Byzantio venerat: quorum aduentus hæc causa fuit. Acceperat Iustinianus ad Epidamni portum nauem Amalassuntham misisse, ipsam vero adhuc trahere Rauennæ moras, vnde & causam nosse percupidus, ex Byzantio Alexandrũ legauit, vt omnibus exploratis, quemadmodũ apud Amalassuntham res se haberent, renunciaret, alias tamẽ sub oratoris prætextu iniurias questum veniret, suis per Gothos Lilybeis illatas, Hũnósq; repetitũ, & ex eius exercitu decẽ trãsfugas, qui in Campaniã suæ vt ditionis ex fuga se recepissent, & Vliares quidã Neapoli custos appositus, non inuita Amalassuntha hos suscepisset. Gothíque item qui Gepidas circa Sirmiũ oppugnarent, Gratiana vrbe Illyriorũ in finibus sita, perinde hostili sint vsi. Alexander itaque quum Romam venisset, Rauennam profectus, Amalassunthæ quidem seorsum & sine arbitris imperatoris mandata exponit, litteras verò spectantibus vniuersis, illi in manus tradit, in id sententiæ scriptas: *Lilybeum, quod vtique nostrum erat præsidium, captum vi retines, barbarósque & nostros milites transfugas per te susceptos, nec*

Ex lasciuia ac temulentia, morbi.

In desperatis rebus audax consiliũ.

Alexander ad Amalassuntham legatus.

Iustiniani ad Amalassuntham litera.

restituere quidem adhuc statuisti. Gratianam verò nostræ ditionis & imperij vrbem insanabili iactura, quum nihil ad te attineret, summa cum iniuria affecisti: tempus iam adest, vt quandoque tandem aduertas, quemnam euentum sint hæc habitura. His literis Amalasuntha perlectis, ita respondit: *Imperatorem qui & magnitudine præstet, virtutisque & æquitatis non paruam habeat rationem, pueto quidem, cui ad orbitatem accedat, vt nunc minimè sentiat in se, quæ gerantur, vt præsidio sit, longe magis decere, quàm vt hostem se præbeat. qui enim certamen non altero aduersante inierit, haud quaquam decentem victoriam referet. Ipse verò ab Atalarico Lilybeum frequentius repetis, & transfugas decem, ac militum nostrorum in hostes exitum, in ciuitatem amicam delictum denique quereris ignorantia factum. Sed non ita te gesseris velim, ò imperator, quin potius vt memoria repetas, quum aduersus Vandilos ductares exercitum, ne minima quidem tibi in parte nos obstitisse, sed in hostes transire liberè permisisse, & nostris præbuisse in locis necessaria exercitui coemendi mira cum animi promptitudine facultatem, equósque ingenti multitudine comparandi, quorum virtute ac robore parta vobis præcipuè victoria est. Socius præterea & amicus non is modò iure vocabitur, qui cum finitimis ad bellum gerendum fœdera iunxerit, sed vel is quidem, qui bello sit necessaria visus subministrasse. Animo insuper id agites velim, classem ex alto tuam non alium, quò tuto diuerteret locum fuisse præter Siciliam nactam, nec sine coemptis ea in insula commeatibus ire in Libyam potuisse. Quo fit, vt victoriæ caput à nobis prodierit: qui enim inopem inopia soluerit, par sanè fuerit, eius rei mercedem vt referat. Quid enim maiori esse voluptati mortalibus potest, quàm hostem armis peruincere? Nobis itaque decessisse non mediocria videbuntur, si pro belli iure non in partem aliquam hostium exuuiis potiamur. Nunc verò Lilybeum*

Amalasuntha prudens responsum.

Beneficij memoriam reponit, vt Iustiniani beneuolentiam sibi cōciliet.

Additur veri socij & amici descriptio, in eundem finem.

Deinde obsequij præstiti præstantia, cuius mercedem recipere par est.

ditionis iampridem Gothorum, dignum ducis nobis subtrahere. Petram præterea oppidum, quouis precio dignam, non iniquum fuisset Atalarico tibi in necessariis admodum opitulanti accepti inuicem ab se beneficij si habendam antehac permisisses, vel si tuæ hæc potestatis fuisset. Istiusmodi Amalassuntha & propalam imperatori rescripsit: clam verò Italiam omnem eius in manus se tradituram fatetur. Oratores itaque quum Byzantium reuertissent, ex ordine imperatori cuncta renunciant, Alexander quidem quid animi Amalassuntha haberet, Demetrius verò quę à Theodato acceperat, & quemadmodum potentissimus in Thuscia esset. His nuncis imperator gaudio ingenti affectus, Petrum quendam natione Illyricum ex Thessalonica in Italiam confestim transmisit. Is sane Byzantij ex rhetorum numero elegantissimus erat, & mirifice suapte natura ad persuadendum idoneus. Dum hæc interea agerentur, Thuscorum vis ingens Amalassuntham conuenit, Theodatum rapacitatis & auaricię insimulantium: quem Amalassuntha ad se castigandi gratia euocatum, & ab accusatoribus aperte conuictum, quæ per iniuriam singulis ademisset, vt restitueret statim coegit. Vnde Theodatus Amalassunthæ acrius subirasci, & infensior esse, ac semper de cætero aduersari, vt qui acerbius ob auaritiam angeretur, quòd nec peccare licentius posset, nec cęteros violare. Atalaricus interea morbo absumptus emoritur, quum in imperio octenos iam annos vixisset. Amalassuntha verò, & si id sibi in malum esset haud dubiè concessurum, quòd nullius momenti antehac Theodatum fecisset, nec ea quidem quibus nuper hunc affecisset, magni iam faceret, nihil se tamen ab eo ingratum passurā suspicabatur, si quod modo tunc maius in hominē beneficium contulisset. Theodatum ad se itaq; vocat,

Clam Iustiniano Italiā offert.

Amalassuntha Theodati rapacitatem coercet. Latro impatientissimè fert prædam sibi eripi.

Atalarici mors. Interregnum. [partly illegible]

Amalassuntha cū Theodato colloquium.

venientémque blandiendo sic orsa affatur, Aitque iampridem sibi filiũ visum breuis æui futurũ, idq; à medicis rem probe callentibus se accepisse, tametsi de se planè intelligat Atalarici corpus indies magis ac magis tabescere. Nunc verò cũ de Theodato, vt Gothos ita & Italos videat nõ rectè sentire, in quo & solo Theoderici genus restaret, hac infamię nota purgare illũ se studuisse, vt ad imperium euocato, nihil id sibi posterũ interpellaret, simul & pro ęquitate tuenda, se hunc castigasse, ne de cætero essent, qui à Theodato acceptã iniuriã questi se circũsisterent, vel neminé habere se dicerent principem, cui occursura sibi indies referrent, vel fortè pro rege se hostem fuisse, cui vi pareant, nactos. Quocirca si prioribus vitiis repurgetur, & desinat ipse aliena quandoq; tandem surripere, ad suscipiendum imperium se hunc hortaturam iuuaturámq; affirmare, dummodo prius grauissimo se is iuramento obstrinxerit, regis duntaxat nomen vt ferat, ipsa verò vt antehac, re quidem imperiũ habeat. His Theodatus omnibus auditis, quæcunque Amalassunthæ animo essent, fraudulénter per sacra iurans, facturum se omnino fatetur, quum alias memoriæ altius insedissent, quibus se illa antehac affecisset, vt ipse rebatur, iniuriis. Hoc pacto Amalassuntha propria partim sententia, partim Theodati iuramento elusa, hunc in regem constituit. Deinde ad Iustinianum Gothos viros legauit, qui gesta per se omnia nunciarent.

Prudentia humana nõ satis semper, nec in omnẽ euentum oculata.

Theodatus periurio regnum adipiscitur.

4 THEODATVS igitur suscepto imperio, aliter longe ac illa sperabat, & ipse pollicitus esset, se habuit. Quippe qui Gothorum, quos Amalassuntha occiderat, propinquis reductis, & plerisque primoribus viris, qui eam propinquitate contingerent, mox interfectis, Amalassuntham in carcerem

Ingrato homine nihil quicquam iniustius.

tradit,

tradit, cùm huius nondum oratores Byzantium peruenissent. Est lacus in Tuscia Bulsinus dictus, intus insula vna existit,& hæc quidem breuissima, prædiũ habẽs satis munitũ. in eo Theodatus Amalasunthã inclusam iusserat asseruari. Veritus deinde, vt postmodũ accidit, ne ea ex re imperatorẽ offenderet, Liberiũ Opilionemq; Romanos & Senatorios viros, cũ aliis trib. Byzantiũ misit, apud imperatorẽ enixè id factum deprecaturos, confirmaturosq; nihil ex se molestum Amalassunthæ adhuc accidisse, tametsi indecentia quædam & grauia in se cõmisisset: & in hanc illi sententiam literas scripsit, Amalassunthamq; vt eadem scriberet vel nolentem cogit. Dum hec interea se ita haberent, Petro qui in Italiam mittebatur, per Iustinianum imprimis iniunctum id fuerat, Theodatum seorsum & solum vt conueniret, conuentumq; iureiurando adigeret, traditam vt fidem seruaret, nec infidum quippiam siue incertius redderet, quod inter se gereretur, & hunc in modum de reb. Thusciæ obfirmarentur conuenta. deinde & Amalassuntham adiret, cum eaq; de Italia pactiones clam ita conficeret, vt neutri in detrimentũ cederent. Aperte tamen de Lilybeo & aliis, quorũ paulo ante meminimus, legatione is fungeretur. nondũ enim de Atalarici morte, déque Theodati imperio, & his quæ Amalassunthæ iam accidissent, aliquid Imperator acceperat. Petrus verò in ipso itinere Amalassunthæ oratores imprimis obuios habuit, & cum his colloquutus, Theodatum perdidicit Italiæ regno potiri: pauló deinde póst, quum Apolloniam peruenisset, quæ in sinu Ionico posita est, Liberij & Opilionis comites fortè offendit, ab hísque omnia quæ in Italia accedissent, cognouit: quibus imperatori per nuncios statim significatis, eodem ipse in loco, nec vltra progressus, cõsedit. Iustinianus verò

Crudelis animus ad asperiora quæque inclinat, & tamen mitis apparere cupit.

Mandata Petro Illyrico data fiunt irrita, propter Theodati perfidiam, & Italia in sto iudicio ad nouas clades reserabatur.

Consilium Iustiniani in Gothorũ perniciem.

quum hæc accepiſſet, quemadmodum Gothos ſimul & Theodatum turbaret, animo agitabat. Amalaſſunthę deinde literas ſcribit, quibus ſignificabat & hortabatur, ſibi quoad liceret, quam celerrime alio ſe transferre curaret. Petro deinde eius legato per litteras enixe iniungit, quo minus quæ geſta per hos eſſent occuleret, Theodato ipſi & Gothis inſuper vniuerſis apertiora hæc omnia faceret, & in faciem exprobraret. Ex Italia itaq; oratores Byzantium tandem reuerſi, quę ibi geſta fuiſſent ad verum omnia explicarunt, & imprimis Liberius, vir ſanè bonus, rectúſque, ac veritati ſupra cæteros ſtudens. Solus Opilio identidem affirmare, nihil omnino in Amalaſſuntham Theodatum deliquiſſe. Sed Petro in Italiam veniẽte, ex humanis Amalaſſuntha exceſſerat. Gothorum nanque, quos hæc occidiſſet propinqui, Theodato ipſi aſſeuerando perſuaſerunt, nec illi quidem, nec ſibi vitam in tuto fore, niſi quàm procul hæc mulier & confeſtim ſublata è medio abigatur. Permittente itaque hi Theodato, ad inſulam venientes Amalaſſuntham obtruncant: quæ res Italos præ cæteris omnibus, ita & Gothos ferè vniuerſos mœrore affecit. Erat nimirum hæc fœmina, vt ſupra iam diximus, quibúſvis humanis virtutibus pertinaciſſimè dedita. Petrus verò Theodato præſente, & aſtantib. Gothis, Deum & homines ſimul obteſtabatur, eos fore omnino ob patratum id ſcelus, nullo cum Imperatore poſthac fœdere vinctos, ſed cum eo potius eſſe his confligendum. Theodatus verò prorſus impudens Amalaſſunthæ interfectores in honore cultúque habere, illiſque bene velle, Petro tamen & Imperatori perſuadere, haudquaquam ſe approbante, ſed inuito quam maximè per Gothos fuiſſe id ſcelus admiſſum. Vnde Imperator vbi iam didiciſſet, quemadmodum cum Amalaſſuntha

Amalaſſuntha mors violenta.

Elogium.

In Gothos præſagium Petri.

Nequitia Theodati.

IX. anno imperij Iuſtiniani bellum contra Gothos motum.

Iassuntha actum fuisset, confestim se ad bellum parabat, annos nouenos potitus imperio. Mundum itaque Illyriorum præfectum in Dalmatiam misit, Gothis tunc subditam, iussitque Salonas vrbem vt pertentaret, & in potestatem redigeret. Hic verò & si barbarus genere, maximum tamen in modum Imperatoris rebus studebat, & bello prævalidus erat. Belisarium deinde cum classe dimisit, qui aduersus Gelimerem, ac Vandalos paulo ante rem egregie gesserat. Militum is tria millia sociorum habebat, quibus delecti præerant duces, ad hæc hastatos scutatósque non paruo numero & belli peritos. hunc Imperator commonefecerat, se Carthaginem mitti prædiceret: sed alioquin vbi in Siciliam peruenisset, in eam statim per causam commeatus & necessaria comparandi descenderet, & insulam ita tentaret, vt si factu facile foret, in potestatem redactam teneret, nec prorsus dimitteret semel recuperatam. Quòd si quid fortè rem impediret aut obsisteret, quo minus id peragi posset euestigio in Libyam nauigaret, quid sibi vellet præsentiendi præbita nulli occasione. Literas deinde ad Francos Iustinianus in hanc sententiam misit; *Nostræ ditionis Italiam per vim Gothi ceperunt, nec solùm restituere hanc nobis haudquaquam decernunt, sed iniuria insuper nos affecere, nec toleranda quidem, nec mediocri, quocirca exercitus aduersus hos mittere cogimur. Vos verò par fuerit nobis hoc bello vt auxilio sitis, quod vtique vtrisque nostrum commune, rectior illa ac vera de Deo opinio facit, in Gothósque odium, vt Arianorum errores reiicientibus detestandos.* His literis Imperator præscriptis, & Francorum principibus magna pecunia condonatis, maiorem se pollicetur daturum, vbi bellando rem gesserint. Franci verò hoc pacto illecti, bellum se promptius gesturos promittunt. Mundus interea & eius

Mundus adgredi Salonas iubetur.

Belisarius contra Gothos astutè mittitur.

Literæ Iustiniani ad Francos.

Franci contra Gothos Arianos.

copiæ omnes vbi est in Dalmatiam ventum, cum Gothis ea è regione obuiam prodeuntibus manus conseruere, & hostibus prælio victis, Salonas mox occupant. Belisarius verò in Siciliam nauigans Catanam capit. Vnde impetu facto, Syracusas quidem deditione imprimis, & ciuitates deinceps alias nullo negocio in potestatem redegit. Panormi tamen mœnium fiducia Gothi se tuebantur. erat nimirum munitissimus locus, nec illis quidem mens erat Belisario quoquam pacto concedere, quin potius vt exercitum inde abduceret, imperabant. Belisarius itaque continentis regione animaduertens capi hunc locum minimè posse, classem intra portum suis confestim vt agerent, iussit, ac murum ad mare situm subirent, qui fortè tunc erat defensoribus vacuus. Iactis itaque in portu mox ancoris, & nauibus in tuto firmatis, quarum mali vrbis propugnacula superabant, extemplo lembos sagittariis complent, sublatósque ad mali suspendunt fastigium. Vnde ex eminente hostes sagittis vndique icti, in segnémque & imbellem formidinem acti, sine mora Panormum Belisario dedunt. Vnde factum, vt ex eo tempore ad id vsque ætatis Siciliam Imperator obedientem & tributariam habeat. Cum Belisario itaque actum, quàm dici queat, longe felicius: quippe qui Vandalis recens deuictis, consulatus dignitate accepta, quum eo adhuc munere fungeretur, Sicilia insuper in potestatem redacta, postrema consulatus die Syracusas ingressus, & eius exercitu Siculorum plausu ingenti excepto, aureorum numismatum vim magnam, circumfusam iactauit in turbam: nec sanè id ex industria factum, sed forte quadam Belisario omine contigit, qui vniuersam Siciliæ insulam Romanis recuperasset; ea vt die

Salona capta.

Belisarius Sicilia potitur. Dux sapiens praeclarum potentia diuina instrumentum.

Panormus capitur.

Belisarij felicitas.

Syracu-

Syracuſas inueheretur, qua & ei conſulatus finiretur, ſuſceptum antea munus. Petrus interea in Italiam delatus, de his omnibus certior factus inſtare tunc acrius, & Theodatum terrere haud quaquam intermittebat. Tum ille timore perculſus & attonito ſimilis, haud ſecus voce amiſſa, ac bello captus fuiſſet, amotis arbitris cum Petro in colloquium venit, & inter hos demum conuentum, Imperatori Theodatus vniuerſa Sicilia cederet, illíque auream in annos ſingulos trecentarum librarum coronam vt mitteret, è Gothiſque item ad tria millia pro eius vt traderet arbitratu. Theodato verò vt minimè liceat ſiue ſacri, ſiue Senatorij ordinis, ſiue Imperatoris permiſſu quemquam occidere, vel eius bona in publicum proſcripta redigere, & ſi quem forte ex ſubditis ad patriciam velit, ſiue aliam hic dignitatem prouehere, ab Imperatore hanc dari depoſcat: quin etiam Romanus vt populus pro eius conſuetudine in acclamationibus ac plauſu ipſo, Imperatoris imprimis nomen pronunciet, Theodati deinceps, ſiue in theatris, ſiue in triuiis, ſiue alibi vtcunque id contigerit. Statua præterea ſiue ænea, ſiue alia quauis materia ſtructa, nunquam ſoli Theodato, ſed vtriſque ſemper ponatur, Imperatoris ad dextram, Theodati ad læuam.

Theodatus imperatori Sicilia cedit, & alia promittit. Quæ vero timor ad tempus expreſſerat, mala mens paulò poſt vana effecit.

5 His quidem, & ſcriptis cum pactionibus Petrum legatum Theodatus Byzantium ad Imperatorem remiſit: quo inde dimiſſo, hominem ſtatim trepidatio cepit, & in varias quaſdam formidines egit, eiúſque mentem variè volutabat, vel ſolo belli nomine territando, ne forte ſi Imperatori haud quaquam placerent, quæ inter ſe fuiſſent & Petrum conuenta, bella eſſent mox occurſura, vnde abeuntem Petrum, & in Albanos profectum, ad ſe reuocatum, perinde ac alia quædam ſecum

Pudor & conſcientia potentiſſima ſunt certiſſimáque facinoroſorum hominum flagella.

acturus, seorsum rogabat, num pactiones inter se factas voluptati fore Imperatori existimaret. cui affirmanti ita se suspicari, respondit; *Sin verò minus oblectent, quid deinde agendum?* At Petrus, *belligerandum tibi proculdubio erit, ô strenue.* Tum Theodatus, *Num æquum id fuerit? Cur non id æquum futurum sit?* inquit, *vt studia animo cuique insita obseruentur & artes. Quid enim sibi vult illud,* ô Theodate, *vt ipse studij plurimum Philosophiæ impendas, Iustinianus verò Romanorum imperator, animi magnitudini studeat, strenuéque vt omnia peragat: in eo tamen differat plurimum, quod qui Philosophiæ operam det, mortem afferre hominibus, & his quidem tam multis, haud quaquam sat deceat, & ex Platonicis præcipuè disciplinis, quarum te scilicet participem factum, quauis cæde vacare, profectò nil sanctius sit: sed illum pristino ac suo Imperio loca sedulò addere, atque identidem vendicare nil prorsus dedeceat?* Hac Theodatus tam callida suggestione facilè persuasus, cessurum se Iustiniano Imperatori principatum fatetur, in ídque ipse in primis & eius deinceps vxor iurauit, Petrúmque adegerunt, vt iureiurando polliceretur, non se prius id editurum in vulgus, quàm imperatorem cognouerit priores illas non admissurum conuentiones. Vnde & Rusticum sacerdotum è numero quempiam, Romanum virum, & peridoneum ad eam rem confirmandam Byzantium cum Petro transmittit. Huic ad Imperatorem litteras dedit. Petrus itaque simul & Rusticus, cùm Byzantium peruenissent, priorem Imperatori Theodati aperiunt voluntatem: qua prorsus per Iustinianum repudiata, quæ postremò perscribebantur, ostendunt, Litteræ verò in hanc erant conscriptæ sententiam. *Non equidem ipse ad id regium culmen, vt aduentitius & peregrinus perueni, quippe qui ex auunculo rege sim genus sortitus, & pro eius nutritus hic dignitate, bello-*

Morosophi & Philosophi discrimen.

Noua Theodati vecordia.

Rusticus Theodati legatus nihil obtinet.

Theodati ad Iustinianum littera quib. sapiēs ille, nomine tenus, dum Iustiniano studet impe-

*bellorum verò ac bellicæ turbulentiæ sum equidem non omnino peritus. Cum enim in audiendis litterarum optimis disciplinis exercitus sim, & in eas studium meum omne contulerim, contigit sanè, vt à bellicis hisce perturbationibus quàm longè semotus, ad id demum venerim, vt haud quaquam decere me ducam, pro terrestris Imperij & bonorum præsentium cupiditate, vitam vt in discrimine agam, sed ab his potius vt procul absim: nimirum cui neutrum mihi sit voluptati, tum quia alterum satietate metimur (nam & suauitudinum omnium satietas est) tum quia insolentia ipsa desuetudóque in anxietates plerunque & turbas inducunt. Ipse igitur, si modò mihi prædia sint, quæ * aureos ducentos & mille quotannis ferant, parui equidem sum regnum facturus, tibique statim Gothorum & Italorum permissurus imperium, vt qui longè malim terræ cultor sine negocio esse, quàm in imperatoriis curis vitam hanc ducere, vicissim in pericula transmittentibus. Remittes ergo quàm celerrimè hunc ad nos virum, cui cùm Italiam ipsam, tum & res cæteras tuo sim nomine traditurus.* His litteris imperator acceptis, gaudio ingenti affectus, ita respondit. *Sapientem te esse antehac auditu & fama perceperam, nunc verò experientia doctus intelligo, quandoquidem animo destinaueris tuo, belli euentum non opperiri: quod vtique plerique perpessi, elusi demum in rebus maximis sunt. & te quidem haud quaquam de cætero pœnitebit, ex hostibus nos tibi amicos fecisse. à nobis verò quæ postulas impetrabis, & ad hæc quidem accedet, quòd honoris causa, Romanorum omnium primus describi imposterum poteris. Nunc itaque Athanasium Petrúmque misimus, vt pacto conuento inter vtrosque nostrûm res confirmentur. Venturus & statim est ad te Belisarius, omnibus inter nos rebus conuentis finem interpositurus.* His imperator ita conscriptis, Alexandri Germanũ, qui antea fuerat, vt diximus, ad Atalaricum delegatus, & Petrum rhetorem, ad Thodatum oratores dimisit,

nere, se insipientissimũ prodit.

** In Græco, δώδεκα κεντηναρίων πρόσοδον, xij. cẽtenariorum annuum prouentum.*

Iustinianus Theodato.

Sapiens verè est, qui dubiũ belli euentum nõ operitur.

At Theodatus malebat in solio regio viuere, quã Romanorũ sub Iustiniano primus describi.

iussos quidem possessiones Imperatoriæ domus, quam patrimonium dicunt, Theodato mox tradere. Litteris deinde confectis, & pactionibus iuramento firmatis, ex Sicilia Belisarium ad se reuocauit, illique custodiendam tuendámque commendauit Italiam, eiúsque fidei, quæ restituta iã essent, commisit. Dum interea imperator hæc peragit, & in Italiã oratores mittuntur. Gothi Asinaria Grippáque ducibus magno cum exercitu se in Dalmatiam conferunt: quibus Salonas quamproxime venientibus, Mauritius Mundi filius, non vt acie decertaturus, sed explorandi gratia cùm paululum processisset, cum paucis quibusdam ex insperato occurrit. tum pugna nauiter facta, Gothorum primores & fortissimi quique cæduntur, Romani omnes fere cum Mauritio duce desiderati. quorum strage Mundus pater accepta, dolore ingenti affectus, & ira simul incensus, incompositis copiis in hostes statim procedit, & celeriter inito certamine, Romanis victoriam retulit. eo nanque in prælio hostium pars maxima cecidit, & fuga ab his aperte mox facta: quos fugientes Mundus temerè insectatus, continentérque in terga cædens, cum animum ipsum & furibundum continere præ filij iactura nil posset, à milite quodam & fugiente percussus mox cadit, in eóque Gothos in fugam præcipites actos persequendi finis denique factus, & solutis ordinibus vtrinque discessum. Romanis deinde Sibyllina carmina recordantibus, vetustis temporibus decantata, miraculi loco res fuit. Erat autem in hanc Sibyllæ sententiam versus: *Cùm enim Africa detinebitur, Mundus suo cum semine interibit.* Deinde eodem in vaticinio subdens hunc in modum ipsum idem explicatius aperit: *Cùm enim Romanorum in potestatem Lybia venerit, Mundus cum filio cadet.* Hæc itaq; cùm ita se habuissent, Salonas

Bellum Dalmaticum.

Mauritius Mundi F. cadit.

Mundus à fugiente Gotho perimitur.

Versus Sibyllæ.

Ionas tamen ingressus est nemo. Romanis domum iam abeuntibus, vt sine duce relictis, & Gothis amisso exercitus robore, in proxima trepidãter prçsidia dilabentibus. non enim hi Salonicis mœnibus confidebant, Romanis præsertim hanc incolentibus vrbem, nulla se beneuolentia prosequentibus. Theodatus interea auditis, quæ Salonis gesta fuissent, qui ad se venerant ex Byzantio oratores nullius momenti iam facere, vt qui suapte natura propensior ad perfidiã esset, & animi planè inconstans, quippe quem præsens fortuna temerè semper ac præter decoris & officij dignitatem, vel in nimiam trepidationem impelleret, vel è cõtra in audaciam ineffabilem quandã. Morte itaque Mundi & Mauritij deinceps accepta, maximum in modũ elatus, nulla rerum iam conuentarum habita ratione, oratores se adeuntes eludere haud quaquã duxit indignum. Vnde Petro secũ ac sæpe iurgante, vt qui perinde apertius excederet promissa, & traditam imperatori falleret fidem, his occœpit oratores ipsos ad se euocatos affari. *Magna quædam & inclyta oratorum dignitas est, & apud omnes mortales alioquin honorabilis. Sed tandiu id in se muneris retinent, quoad ipsi suæ legationis officium seruent. Nam hominem occidere, qui legatione fungatur, tunc quidem & iure pro humanis legibus licet, cùm regem videbitur contumelia affecisse, vel si cum muliere cubuerit, alteri cuiquam nupta.* Istiusmodi Theodatus in Petrum oratorem iactauit, non quia cum aliena is fœmina rem habuisset, sed vt criminationes confirmarentur, quibus iure agi id videretur, quòd legatos ad se & principum oratores necaret. Huic dicendi facienti iam finem, ita oratores respondent: *Haud quaquam, Gothorum princeps res ita se habet, ac ipse disseruisti, nec tibi sub eiusmodi nil sani habentibus velamentis quoquam*

Inconstãtia perfidiáque Theodati.

Quando liceat occidere legatos, ex opinione tyranni.

Solenne est tyranno crimina in innocentes fabricare.

Legatorum inuiolabilis dignitas.

pacto suadeas, aduersus homines oratores agere, vt impiè queas. qui enim hoc munere fungitur, nec volens quidem mœchari sat potest, nimirum cui ne aquam quidem gustare sine custodibus non id permittentibus facile sit. Orator verò qualiacũque à principe se delegante acceperit, profert: quæ si minus proba vel rectiora videntur, non ipse propterea iure est incusandus, sed qui miserit fortè culpandus. Oratoris quippe officium est, suum cum fide ministerium exequi. Nos itaque explicaturi omnia sumus, quæ ab imperatore accepimus huc ad te missi. Tuum igitur fuerit, benignè vt audias, quæ per nos referuntur. nam obturbato tibi id relinquetur, vt legatos homines violes. Curandum tibi itaque potius erit, volẽs vt peragas, quæcunque antehac sis imperatori te facturum pollicitus. nam & ipsi huius rei huc gratia venimus. Epistolam, quam is ad te misit, iam habes; literas verò Gothorum optimatibus destinatas, ipsis duntaxat tradituri nos sumus.

Oratoris officium.

6 His dictis, barbarorum principes ipsi Theodato eas tradi iusserunt, in hanc sententiam scriptas. *Cura nobis id maximè fuit, in nostram vos politiã ac mores traducere, quam rem vobis voluptati fore par est. non enim de vestro vt quicquam imminuatur, sed vestra potius augeatur vt dignitas, ad nos venietis. proinde non ad peregrinos & incognitos ritus vos Gothos excimus, sed quibus diu insueuistis, etsi ad breue contigit vos abfuisse. Quamobrẽ Athanasius & Petrus ad vos missi nunc veniunt quibusuis in rebus opem laturi.* His Theodatus demum perlectis, re quidem nil exequi, quæ imperatori antea promisisset, Oratorésque ipsos non sub mediocri custodia detentos seruare. Iustinianus interea vbi tandem, quæ in Dalmatia contigissent, cognouit; Constãtianum sui regij stabuli magistrum in Illyricos misit, iussum vt inde cõtracto exercitu Salonas, vtcunque posset tentatum abiret. Belisarium deinde quàm celerrimè petere Italiam iussit, & Gothis pro hostibus vti. Constantianus

Iustinianus Gothis.

Theodati perfidia, & iuris gentiũ (legatorum respectu) violatio. Imoq; in diẽ fiunt deteriores.

ſtantianus Epidamnum profectus, ibique aliquamdiu moratus, copias cogit. Interea Gothi Grippa duce, vbi ſe in Dalmatiam contulere, Salonas mox obtinent. Conſtantianus vero omnibus egregie comparatis, cum vniuerſa claſſe ex Epidamno diſcedens in Epidauri portum, quod oppidum per Ionicum nauiganti ad dexteram iacet, inuehitur. Ibi fortè Gothorum ſpeculatores tunc aderant, per Grippam dimiſſi: quibus naues iam proſpectantibus & ſimul exercitum, viſum facile eſt, vniuerſam milite terram repleri. Itaque ad Grippam propere redeuntes, infinitam hominum multitudinem Conſtantianum in ſe ductare identidem affirmabant. Tum ille timore ingenti perculſus, aduentantibus hoſtibus occurſandum, vt minime ſibi id profuturum, haud quaquam rebatur, nec per imperatoris exercitum, qui vel mare ipſum in poteſtate haberet, obſidione ſe intercludi vllo pacto volebat. Salonarum præterea muri angebant, vt quorum magna iam pars concidiſſet, nec ſecus & incolæ ipſi, vt magnum in modum Gothis ſuſpecti. Quibus de cauſis ex Salonis Grippa cum vniuerſis copiis mouens, eo in campo caſtra metatus eſt, qui Salonas & Cremonem interiacet oppidum. Conſtantianus interea ex Epidauro ſoluens, Lyſenem appulit claſſem, quæ in eodem ſita eſt ſinu: demiſſis deinde exploratoribus, his ſtatim ad verum renuntiantibus, quemadmodum cum Grippa res ſe haberent, recta Salonas & concitatius nauigat: quò vbi eſt proxime ventum, in continentem expoſitis copiis, eodem ipſe quietam habuit ſtationem. quingentis deinde ex vniuerſo exercitu & ſtatim delectis, hiſque Siſila quodam ex armigeris ſuis præfecto, occupare anguſtias imperat, quas etiam ante vrbem acceperat. Ipſe deinde cum omnibus copiis Salonas

Conſtantianus comes ſtabuli mittitur in Illyricum.

Speculatores timidi, exercitus clades.

Grippa Salonas deſerit.

Occaſionum momenta in bellis nunquam prætermittenda ſunt.

primis quidem quod in suburbano erat presidium, deditione mox cepit: deinde qui in ciuitate manebant permisit ex suis quosdam delectos ad se, vt in castra transmitterent, vt & ipsi sibi quid vellent, edicerent, & se loquentem cùm audissent, eius mandata ad suos referrent. Ex templo Stephanum Neapolitani dimittunt, qui vbi ad Belisarium venit ita præfatus: *Non iure, inquit, id agis præfecte, Romanos viros & nihil iniuriæ inferentes, traducto exercitu oppugnatum vt venias, qui ciuitatem paruam incolimus, & dominantium barbarorum sic in arce præsidium habeamus, vt si his repugnare quoquam pacto velimus, haud quaquã in nostro arbitrio sit. Accedit etiam quod barbari isti, liberis coniugibúsque & preciosissimis rebus in Theodati potestate relictis, ad nos tuendos huc venerint. Quocirca si quid fortè contra nos egerint, non ciuitatem, sed se ipsos prodidisse mox videbuntur: quòd si nil supprimendo dicturi vera nunc sumus, nec vestris quidem hoc tuo in nos aduentu rectè consultum est commodis. Atqui Roma fuisset prius vobis recuperanda, sic deinceps & Neapolis ipsa sine vllo negocio in ditionem cessisset: ab illa repulsi, neque hanc quidem estis, vti par est, habituri. Quæ fit, vt frustra nos obsidendo tempus nunc teras.* His Belisarius dictis, ita respondit: *Nos quidem siue rectiore consilio, siue aliascunque huc concesserimus, haud quaquam Neapolitanis considerandum permissuri nunc sumus: quæ verò nos dignè consulimus, libet quidem vt animaduertendo & contemplando, ea denique peragatis, quæ vobis sint conductura. excipite ergo in vrbem Imperatoris exercitum, qui pro vestra Italicensiúmque aliorum libertate huc venit, ne ea potius diligatis, quæ vos præ cæteris maximè afficere molestia poterunt. Enimuerò quicunque vel seruitute, vel aliquonis dehonestamento obducti in aciem prodeunt, in ipso profecto certamine, si se nauiter gesserint, geminatam*

Sthephani oratio ad Belisarium, qua obsidionem Neapolitanam omittendam esse dicit.

Belisarij ad obsessos oratio, qua suadet vt Romano subijciantur.

sortiuntur felicitatem.nam si victores euaserint,à malis se & infortuniis vindicant: victi verò id solatij referunt, quod deteriorem non vltro fortunam sequuntur. Qui verò cùm liceat sibi sine belli discrimine liberos fieri, & alioquin ad certamen descendunt, firmiorem sibi vt pariant seruitutem, hi proculdubio vel si potiti fortè victoria sint vel in admodum necessarijs rebus falluntur, & ipso in bello longè pauciores ac ipsi vellent incolumes euadendo, cum cæteris infortunijs, vel eo maiorem sunt habituri calamitatem,quod bello vincuntur. Neapolitanis dicta hæc sint. Gothis verò, qui apud vos in præsentia sunt,optionem nunc damus,siue nobiscum vnà sub imperatoris imperio sint,siue impunes & malorum expertes domum confestim hinc abeant. Quòd si has omnes conditiones siue hi,siue ipsi vos neglexeritis, & audendo duxeritis in nos arma efferre, necessarium erit, si deo id placitum sit, pro hoste vtamur, qui se primùm obtulerit. Sin verò Neapolitani imperatoris malint sibi partes deligere, & ex Gothorum tam graui hac seruitute, in libertatem se denique vindicare, eas vobis nobiscum fore, fide data, conuentiones polliceor, quæ cum volentibus Siculis factæ, ita seruantur, vt nos insimulare periurij nequeant. Hæc Belisarius Stephano publice suis renuncianda iniunxit, seorsum tamen huic ad benè sperandũ pleraque pollicetur,si Neapolitanos Imperatori beneuolos redderet. Stephanus itaque in vrbem reuersus,& ciuibus Belisarij mandatis renunciatis aperte decernit his prorsus inutile fore aduersus imperatorem bellum suscipere, & Stephano quidẽ hæc decernenti fauebat Antiochus, Syrus vir genere quondam, sed qui iam pridem Neapoli habitarat, maritimo operi semper intentus,vnde non paruam erat prudentiæ & æquitatis opinionem apud hos consecutus.

Exhortatio ad Neapolitanos.

Ad Gothos.

Belisarij æquitas & iusta seueritas.

Eiusdem erga Neapolitanos beneuolentia.

Pastor & Asclepiodotus deditionem impediunt. Rhe-

7 PASTOR verò & Asclepiodotus rhetores erãt,& inter Neapolitanos facilè principes. hi Go-

this

this cũ essent amicitia coniũctissimi, haud quaquã peruelle rerũ præsentiũ statũ mutari, vel aduersus hunc aliquid innouari. Itaque inter se inito consilio, vt quæ iam populus animo agitasset, interpellarent quam multa quidem & magna: multitudinem incitabant a Belisario alia item atque alia vt causando exposcerent, & illud imprimis, vt hunc iureiurando adactum tenerent, ab eóque postulata confestim assequerentur. Omnibus itaque libello inscriptis, quæ Belisarium haudquaquam facturum suspicarentur, ad eum per Stephanum deferenda mox tradunt: qui vbi rursum ad Imperatoris se exercitum contulit, litteris præfecto porrectis, ab eo sciscitabatur, vtrum ne esset executurus quæ Neapolitani ab se deposcendo deferrent, déque his obseruandis præstare iusiurandum his velit. Tum ille omnia se facturum pollicitus, Stephanum statim domum remisit: quo referente, Neapolitani denique persuasi, & Belisarij dicta suis gratificantia votis suscipiendo, Imperatoris exercitum in vrbem extemplo admitti iubent, nil prorsus rati molestiæ sibi ea ex re occursurũ, identidem affirmantes, satis se ex Siculis exemplorum habere, qui recens barbarorum tyrannide in Iustiniani imperium commutata, nunc libertate fruãtur. Iam itaque ingenti tumultu delati, ad aperiendas Romano exercitui portas processerant. Gothi interea, vt quibus minus placerent quæ gerebantur, nec cœpta interpellare iam possent, a tumultuante hac turba procul astabant. Sed Pastor è primoribus quidam Asclepiodoto fauente, Neapolitano ad concilium populo & Gothis ipsis, vnum in locum ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit. *Si ciuitatis cuiuspiam multitudo sese ac suam salutem prodiderit, nihil absurdum, præsertim si cum optimatibus sentiendo, liberam inde de summa rerum senten-*

tores suis clamoribus, bellum facilè excitare, sed vĩ gerere nequeunt.

Pastoris ad Neapolitanos oratio; idest pro Go-

thii patroci- nium, & actio in Belisarium.

tiam ferat. Nos tamen vt haud dum in pernitiem abeuntes, oportet omnino postremum vt perinde suffragium, salutaria in patriam monita conferamus. Spectamus igitur ô Viri ac Ciues, non solum ipsos vos Belisario, sed vel ciuitatem hanc proditum iri, qui bonis vos plurimis affecturum se pollicetur, & iuramento praeualido se ad id exequendum obstrinxit. Si autem promittere de se vel id quieuerit, venturam ad se omnino belli victoriam, contradicturus est nemo, non vobis emolumento hæc fore. Nam futuro iam domino non prorsus gratificari dementiæ est. Veruntamen si in incerto positus est Martis euentus, nec mortalium quispiam Fortunæ prænosse sententiam queat, considerate pro quantis nam vobis calamitatibus id studij sit. Si enim bello superiores euaserint Gothi, & hostes deuicerint, hostium loco haud dubiè habituri nos sunt, & hostiliter inde excruciaturi, quippe qui nulla coacti necessitate, sed voluntate & sui nunc odio ad proditionem venerimus. Ad hæc accedit, quòd per Belisarium ipsum, si fortè hostes peruicerit, perfidiæ arguemur, & ceu præfecti proditionis, ac perinde fugitiui iam facti, in omne æuum per Imperatorem custodijs asseruabimur: nam qui proditoris vsus beneficio sit, accepta quidem ex gratia, repentina quadam vt victor afficitur voluptate, suspicione tamen imposterum ductus, veretur simul & odit eius ex factis beneficum proditorem, vt qui in se ipso expertus asseruet & caueat proditionis indicia. Si igitur in Gothos fidem in præsenti seruauerimus, viriliter subeundo ac tolerando discrimina, vel hi quidem hostibus superatis, bonis quàm maximis affecturi nos sunt: & Belisarius ipse, si ita forte contigerit, vbi victor euaserit, seruatæ fidei veniam dabit. nam & pertinax in quempiam studium, vel si plerunque forsitan fallitur, mortalium nemo, qui non omnino desipiat, dignum supplicio iudicabit. Nunc verò quid passi hostium extimuistis obsidionem? quandoquidem nec necessariis rebus caretis, nec commeatibus intercludi, domi cum consideatis, murisque

Gothorum iram propo nit.

Belisarij seueritatem.

Fidem seruandam esse Gothis.

& custo-

& custodibus Gothis positis confidere plurimum. Consideremus praeterea nec Belisarium hisce conuenturum nobiscum fuisse conditionibus, si vrbem se vi capturum sperasset. Quin etiam si exequi ex aequo hic vellet, quae nobis essent in commodum concessura, nec Neapolitanos quidem terrere antehac debuit, neque ex nostra hic in Gothos iniuria, suas stabilire nunc vires: sed cum Theodato & Gothis conferendae prius illi manus fuissent, vt sine discrimine, & nulla proditione aut iactura, ciuitas ista in victoris cederet potestatem. His Pastor & Asclepiodotus peroratis, Iudaeos producunt asseuerantes ciuitati rerum necessariarum nil defore, & Gothos tuto moenia seruaturos. Quibus persuasionibus Neapolitani illecti, Belisariū iubent quam celerrimè inde abscedere. Tum ille ad obsidendam vrbem se comparare, próque viribus omnia facere. Nam muros saepe antea hos inuadendo periclitatus, cum magna militum iactura, & horum quidem fortissimorū, repulsus abierat: quādoquidem Neapolis muri, cum partim ad mare sint, partim in continenti & locis difficilioribus siti, adiri è propinquo nil poterant, nec ab insidiantibus propter locorum accliuitatem inscendi. Cúmque aquaeductū, qui in vrbem aquam inueheret, Belisarius intercidisset, non admodum ciues ea res obturbarat, quippe qui puteos intra moenia affatim haberent: vnde non multum eius iacturam rei sensere. Qui verò obsidebantur hostem fallendo, Romam ad Theodatum crebro nuntios missitare, celerem opem oratum. Sed ille, vt erat suapte natura ignauus ac planè imbellis, nec belli apparatum aliquem facere, nec his auxilia mittere. Ferunt nanque aliud quiddam huic interea contigisse, quod maximum in modum eum exterruit, & in ingentem impegit formidinē, quod sanè mihi etsi nō satis sit credibile visum, explicaturus sum tamen. Fuerat quidē vel antehac

Timidum esse Belisarium, ideo non timendum.

Vulgi mobiles animi.

Difficultas in obsidenda Neapoli, Belisarij inuictum animum commendat.

Ignauia Theodati.

Tyrannorū imago, qui pondera mouent quae attingere vel minimo digito nequeunt.

Theodatus non omnino incuriosus his fidem præstare, qui se futura prædicere faterentur. Cum itaque in re præsenti inops consilij esset, quod vtique solet mortales ad vaticinia perscrutanda impellere, ex Hebræo homine quodam, qui in hac futurorum prænotione magnæ esset opinionis & famæ, sciscitabatur, qualis nam esset huic bello futurus euentus. Tum ille porcos terdecem paruis tribus in domicilijs vt coerceret admonuit, & decimis quibúsque nomina faceret, ex Gothis Romanisq; & Imperatoris præfectis desumpta, ad diem deinde certum quiesceret. Theodatus igitur omnibus ita vt erat iniunctũ peractis, ad præstitutum diem cũ Hebræo vna porcos spectatum aduenit, & eos quidem quibus Gothorũ nomen imposuisset, mortuos omnes duobus tantum superstitib. contemplatur, viuos verò & modico interuallo disiunctos, quibus Imperatoris præfectorum nomen sorte iam obuenisset, sed alioquin setas è dorso his omnibus defluxisse, & earum partem dimidiam reliquam esse, compertum. Vnde & Theodatum huiusmodi conspicatum, ex hísque belli exitum animo agitantem, incessisse formidinem tradunt, perinde sat gnarum Romanis id occursurum, vt eorum exercitus pars quidem sit dimidia peritura, & pecuniarum sint hi iacturam nonnullam facturi; Gothis verò, vt gens vniuersa fere deleta, ad paucitatem denique redigatur, & ad Imperatorem, etsi non magna, deuictis tamen Gothorum præfectis, belli sit peruentura victoria. Quamobrem & Theodatum affirmant, nil prorsus virium comparasse, quibus cum Belisario esset decertaturus. Sed de his quisque loquatur, vti plus minúsve attribuerit fidei. Belisarius autẽ Neapolitanos terra maríq; cum acrius obsideret, mœrore afficiebatur ingenti, vt qui nec illos vnquam ad se concessuros speraret, nec ciuitatem se posse in po-

Theodati impietas.

Impietas suo præmio donatur.

Profana curiositatis effectus.

Sapientis Ducis grauis cura.

in poteſtaté redigere, quandoquidem & loci difficultatem ſibi aduerſari quam maximè crederet, & tempus eſſe diutius conterendum. Vnde & veritus ne ſe hyems opprimeret, & relicta Neapoli aduerſus Theodatum ducere cogeretur, & Romam contendere, celerrimè inde ſe abiturum exercitui nunciauit, & ad iter vt ſe præpararet iniunxit.

8 SED diu ea de re animo fluctuatus, & hanc nactus rei bene gerédæ occaſionem, eôdé permanſit. Cupido interea ceperat Iſaurum quempiam aquęductus ædificiũ inuiſendi, & quemadmodum ciuitati neceſſarium laticem ſumminiſtraret. Ex ea itaque parte, qua Beliſarius id interruperat, ab vrbe procul ingreſſus, facilem habuit deſuper vadendi viam. nam muro interciſo fluere iam aqua deſierat. Vbi itaq; propius mœnia ventum, in vaſtam petræ molem incidit, non hominum manu, ſed pro terræ natura locatæ. In hoc igitur ſaxo, qui quondam aquæductum extruxerant, ædificio illi annexo, excauauerant ſupernè foramen, non ſatis patens vt eà liberius permeare vir poſſet, ſed labenti vt aquæ tranſitum exhiberet: vnde fiebat, vt haud quaquam vbique par eſſet interior ędificij tractus meatúſque amplitudo, perforata ſaxi interpolante anguſtia, vnde nec armato præcipuè viro & ſcutum geſtanti erat is peruius locus. Id vbi Iſaurus comperit, haud quaquam viſum impoſſibile eſt, exercitum eà poſſe vrbem inuadere, ſi paulo laxiorem petræ concauitatem efficerent. Sed ipſe vt erat obſcurior, nec ſermones cum duce aliquos adhuc contuliſſet, rem ad Paucarem detulit ſuæ gentis Iſaurum, ſpectatæque inter milites virtutis virum. Paucares igitur omnia, vti ſe habuiſſent, ad Beliſariũ defert, qui ſtatim præ nuntij voluptate reſpirans, magnaq; ſe eius indicem rei pecunia donaturum pollicitus, rem vt perageret & confeſtim hortatur, ac ſimul

Mira ſunt bellorum facies.

Rupes Neapoli cõcaua, adnexa aquaductui.

Iſuri ſagacitas. Nihil arduum oculatis mortalibus.

Nihil acceptius iucundo & vtili nũcio in rebus dubiis.

imperat. Isaurorum ex agmine desumptis comitibus, petram statim vt latius aperiret, & imprimis caueret, ne cui eius rei sensum præberet. Paucâres verò Isauris extemplò delectis ad id peridoneis, aquæ ductum cum his simul & occultè ingreditur. Cúmque demum ad locum venissent, vbi petra in angustum coibat, mox opus aggressi, non dolabris hanc aut bipennibus excidebant, ne fortè ex sonitu fragoréq; hostibus proderent quæ gererentur, sed ferreis acuminatísque instrumentis, foramen crebriùs elimando abradendóque, breui iam effecere, vt vir thorace obductus & clypeum gestans, libere ea transmeare sat posset. Cum itaq; egregiè se vniuersa haberent, subiit Belisario cogitatio animum, quòd si præliando exercitui esset, & vi ea vrbs inuadenda, non nisi magna suorum cum clade id fieri posse, & ciuitati cætera occursura, quæ in captas vrbes geri per hostes solent. Vnde Stephanum statim ad se euocatum his verbis affatur: *Vidi equidem sæpè vrbes expugnari & capi, & qualia à victoribus captæ iam patiuntur sat calleo. Nam & milites ipsi sine vllo ætatis respectu occidunt quos in eo furore offenderint, matresfamiliásque tam fœdè afficiunt, vt mortem sibi efflagitantibus illaturos se negent. Nam dum ad iniuriam ferendam trahuntur, & militum inseruire coguntur libidini, indecora omnia tolerant, & admodum miseranda: puerique vix dum ablactati, ab his abducuntur in seruitutem, quos omnium infensissimos habent, vt quorum manus paterno respersas sanguine conspicentur. Prætereo, amantissimè Stephane, iniectum per vrbes ignem, & flagrantia tecta: nunc meminisse, quo vt res cæteræ deperduntur, ita & vrbis nitor & pulchritudo dehonestatur. Hæc ipse omnia cùm veluti in speculo Neapolim videam nil secius perpessuram, ac cæteræ sint captæ vrbes perpessæ, huius simul ac vestri me miseret. Machinæ mihi, vt vides sunt comparatæ, quibus fieri non potest non vrbem hāc capi excindique.*

Belisarij humanitas & prudentia.

Expugnationum mala commemorat Belisarius.

dique. Ciuitatem itaque vetustissimam, & incolas Christianos Romanósque vi ab antiquo iam nactam, ita & ad id temporis intra se continentem, in miseram hanc fortunam incidere, haud quaquam optauerim, præsertim cum in meam sit illa omnino Romanorum præfecti potestatem ventura, & in meo exercitu barbarorum ingens sit multitudo, qui fratres propinquósque ante hæc mœnia amisere, & idcirco si vrbem hanc ceperim, istorum frenare iram nil quiuero. Quamobrem quandiu in vestro arbitrio est eligere posse, quæ vobis conducant, & quæ potiora sunt facere, vobis consulite, & futuram declinate calamitatem; quæ si, vti par est, in vos demum reciderit, non iure fortunam estis, sed vos ipsos incusaturi. Post hęc Belisarius dicta, Stephanum ad suos remisit, qui vbi Neapolitanæ plebis in medium venit, lacrymans fermè & gemebundus renunciauit, quæ à Belisario accepisset. Tum illi identidem asseuerare, Neapolitanos immunes & liberos esse, nec Imperatori Romano in seruitutem quandoque se dedituros, nec Belisarium quoquam pacto vereri, nec illi prorsus cedēdum decernere. Tunc Belisarius sui vt vrbem per aquæductū inirent, rem ita constituit. Viros quidem ad quadringentos, primis fermè tenebris deligit, hisque Magnum præfecit, qui equitum turmas ductabat: huic Ennem comitem addit Isaurorum tūc ducem. thoraces deinde sibi omnes desumere, clypeos, ensésq; iubet, & quoad ipse signū dedisset, quiescere: accitóque Bessæ apud se vt maneret iniunxit. Magnum deinde & Ennem quæ fieri in præsentia velit commonefacit, & eam his ædificij partem ostendit, quam antea ruperat, vnde in aquæductum facilis patebat ascensus. Post hæc imperauit, vt quadringentos illos, quos sibi ductādos dedisset, extinctis luminibus in vrbem immitterent, duósq; qui tuba canere egregiè percallerēt, cū his simul dimisit, vt vbi intra mœnia peruenissent,

Obtestatio Belisarij.

Ad obsessos clemens exhortatio.

Pertinacia Neapolitanorum, quos Dei vindicta punire decreuerat.

Quo modo capta Neapolis.

Summi ducis in exercitu est inferioribus præscribere quæ in maximi momēti reb. sunt peragenda.

vrbémque fremitu & terrore turbassent, quæ per se fuissent iam gesta, clangore ac sonitu significarent. Ipse verò magno numero scalas ad id antea factas in apparatu habebat. Illis itaque aquæductũ iam subeuntibus, eáque in vrbem propere contendentibus, Belisarius cum Bessa & altero comite suo loco manere, & cum his omnia exequi, ad exercitúmque qui iuberet dimisit, vt intenti omnes ac vigiles essent, & in manibus arma haberent: circa se verò quam multos habebat, quos audentissimos esse ac fortissimos viros rebatur. Sed ex his, qui vrbem ingressuri obierant, pars maior periculi magnitudine territi, retrorsum deferri dilabíque passim. Quibus cum & Magnus dux ipse, quandoquidem vt se sequerentur, nec monendo quidem persuadere, nec adhorrando iam poterat, se ad præfectum recepit: quos Belisarius omnes vno agmine redeũtes probro affecit, & ducentos ex his, qui circa se milites erant, delectos, cũ Magno abirent mox iussit: quibus Fotius filius vt indignabundus & fremens ducem se obtulit, & in foueam, qua eundum his erat desiluit, prohibitus tamen per Belisarium est. illi verò præfecto vnà & Fotio sibi conuicianti-bus, metu simul ac pudore perculsi, discrimẽ quod antea declinassent, subire tunc ausi, cum ducentis illis vna ducem sequuntur. Belisarius autem veritus, ne quis ad hostes, qui turrem aquæductus ædificio proximam custodirent, eorum quæ gererentur, sensus accederet, eò se contulit, & Bessam rixari ac Gothicis verbis contendere cum barbaris custodib. imperat, ne quis fortè armorum crepitus ad hos perueniret. Tum Bessas ingenti his voce inclamitando ad Belisarium se vt conferrent, monebat, multa his bona fore pollicitus: tum illi contra illudere, & plurib. Imperatori ac Belisario conuiciari & maledicere. Aquæductus autem ille non solũ ad

Belisarij prudentia.

Fotij Belisarij F. virtus.

Strategema.

Obsessorum mos.

murum

murum vsque porrectus supernè integitur, sed mediam vrbem spatio longiore peruadit, & decocto ex latere celsiores fornices habet. Romani itaque cum intra mœnia omnes iam peruenissent, vbi nã terrarum consisterent, nec animo quidem concipere, nec coniectura sat poterant, nec inde descendere, quousque tandem ad locum est ventum, vbi aquęductus retecta erat testudo, domúsque desuper neglectior visa, quam sola anicula nimiæ paupertatis cohabitans incolebat: & fortè in superiori ædificij parte oleæ erat arbor enata. Itaque vbi cœlũ hi conspexere, & media in vrbe se esse iam senserant, inde euadere animo agitabant. non enim his aliqua machina erat, armis præsertim munitis, qua se inde demitterent. Ad hæc accedebat, quòd celsius ibi ædificium aliud quoddam excipiebat, quò nullus patebat ascẽsus. Romanis itaque diu animo fluctuantibus, & in maiores iam coeuntibus loci angustias. (Iam enim cum turmatim succederent, magno agmine ferebantur) subiit cogitatio quempiã ad superiora vt tandem euaderet, pertentare. Confestim itaque depositis armis manibus enitendo ac pedibus, in mulieris domicilium venit, quã eodem mox visa & mortem comminatus ni conticeret, supprimente illa vt attonita præ formidine vocem, iactatóque ad oleæ truncum præualido fune, & illigato, alterum restis mox caput in supereminens ædificium iacit, quo milites statim comprehenso, ad vnum omnes sursum euadunt. Noctis enim pars quarta relinquebatur, & in vrbis muros transcendunt, custodésque duos nil prorsus imminens malum præsentientes, obtruncant. Sed ea regione, qua in boream mœnia vergunt, Belisarius cũ Bessa & Fotio manens, diu iam expectabat, quæ per suos gesta fuissent, resciscere. Tũ illi, vt ea mœniũ parte potiti, clangẽtis tubæ sonitu copias euocare.

Per aquaductũ Neapolim hostes ingrediuntur.

Eiusmodi impressionis difficultas.

Vnius solers audacia victoriam omnibus porrigit.

Custodes ignaui obtruncantur.

Nec enim in bello dicendum est, Nõ putabam.

hoc ex prodito Belisarius signo mœnibus scalis extemplo admotis, milites vt per eas murum inscenderent, confestim hortatur. Cúmque singulæ scalę ad propugnacula haud quaquam pertingerent, vt quas non ex aperto & æqua dimensione opifices fabricassent, binis inuicem scalis milites colligatis, hísque scandendo & propugnaculis superatis in muros peruadunt, aliam autem mœnium partē ad mare vergentium non barbari ipsi, sed Iudæi custodiebant. Milites vero nec scalas applicare his poterant, nec aliâs scandere, Iudæis sibi acerrimè occursantibus, & planè interpellantibus, ne sine prælio vrbem caperent hostes, atque adeo vt ea è regione nihil spei his esset ciuitatis iam potiundæ, Iudæis ipsis vel vrbe in partem iam capta tam fortiter præliantibus, & summa vi resistentibus, qui in se impetum facerent. Verùm vbi demum illuxit (nam noctu peracta hæc sunt) ex his qui introgressi iam fuerant, nonnulli in Iudæos mox inruunt, hósque in terga cædere acrius instant, tum illis fugam propere capessentibus, vrbs vndique capitur. Iámque patentibus portis Romanorum inferebatur exercitus, Sed milites, qui ad portas in orientem sitas dispositi fuerant, cum scalæ nullæ his essent quibus muros conscenderent, fores confestim à custodibus destitutas, igne summisso incendunt, cúmque vacuus esset ea ex parte defensoribus murus, hinc inde dilapsis, nullo negocio ciuitatem inuadunt, stragémque ciuium ingentem fecere: & hi præsertim ira & indignatione in eos desæuiebant, qui fratres propinquósve in ea fortè mœnium expugnatione amiserant. Nam quos tum primum obuios habuerunt, sine vllo ætatis vel conditionis respectu mox trucidare, ciuium bona diripere, in domiciliáque ignem immittere, pueros præterea ac matresfamiliâs in seruitutem captos pertrahere, & præ

Remedium adu. opificū errorem.

Iudæorum in propugnando virtus.

Propugnatio inutilis.

Direptio Neapolis oc cupata.

& præ cæteris barbari Massagetæ, vt qui nec sacris quidem cũ manus abstinuissent, eorum vim maximam, qui vel in templa confugerant, tamdiu obtruncant, quoad Belisarius suos circumeũdo a cæde cohibuit, & ad concionem vocatos istiusmodi affatus est verbis: *Postquam victoriam ad nos detulit deus, & ad id gloriæ tandem prouexit, vt vrbem, etsi inexpugnabilem visam, nostræ ditioni subegerit, necessariũ est, vt & ipsi acceptæ gratiæ haudquaquam indignos esse pre nobis feramus: sed pro nostra potius in deuictos clementia, iure hos superasse. Nolite ergo Neapolitanos istos perpetuis odiis de cætero insectari, nec quia hos ipsi oderitis, belli vobis sunt limites excedendi. quod enim esse in deuictos victorum odium potest, cùm parcendum his potius sit, quàm ad internitionem clades alia inferenda? non enim vos ipsi ab hostibus posthac vindicatis, sed subditorum ex more facturi iacturam estis. Quocirca viris istis nihil imposterum mali per vos inferatur, neque furenti iam animo licentius omnia permittẽda. indecorum namque cũ hostes viceritis, iracundia vinci: vobis quidem cætera in virtutis præmium cedant, coniuges viris cũ liberis restituite: edifcant victi ex rerum suarum iactura quantis sua temeritate priuati nunc sint & gratissimus bonis.*

Massagetarum immanitas.

Belisarij ad suos iam victores oratio exhortatoria ad Clemẽtiam in oppidanos victos.

Vince teipsum, qui hostem vicisti.

9 His Belisarius dictis, matresfamiliâs omnes, liberos, seruósque produci mox iussit, & Neapolitanis restitui, nondum aliquam expertos iniuriã, hísque & milites suos conciliauit. Sic itaque cũ Neapolitanis tunc actum, vt vna eadémque die & in seruitutem concederent & libertatem, simulac suis ex rebus preciosissima quæque recuperarẽt. siquidem qui aurum maiorísque precij rem possiderent, iam antea in terram abdiderant, hac duntaxat via hostibus occultare sua hi potuerunt. Denique omnes in propria domicilia restituti, cum his simul & bona recondita præter spem receperunt. Obsidio itaque in diẽ ad summũ extracta vigesimũ

Clementer actum in victos.

Eximia Belisarij virtus Neapolitanos restituit.

hunc habuit finem. Gothos verò ea in vrbe ad octingentos numero captos, indemnes prorsus seruatos, non minori in honore, quàm suos, apud se Belisarius habuit. Pastor autem, qui in eam desperationem, vt suprà iam diximus, plebem induxerat, vbi captam vrbem peruidit, in apoplexiam incidés repentinus moritur, nullo vel antehac morbo affectus, nec prorsus ab vllo mali quicquam perpessus. Asclepiodotus præterea, qui cum Pastore vnà rem omnem in populi iacturam confecerat, cum primoribus aliis, qui reliqui tantæ cladi fuissent, ad Belisarium venit. Cui illudens mox Stephanus, his verbis cœpit conuitiari, *Vide nunc, ô omnium perditissime homo, quantis malis affeceris patriam, pro tuóque nimio in Gothos ac pertinacissimo studio, tuorum ciuium salutem prodideris. proinde si barbaris res successissent, nõ indignum duxisses tui erga hos studij mercedem recipere, & singulos nostrum, tametsi rectius longè consultos, proditionis insimulare. Ast vbi in potestatem Imperator hanc vrbem redegit, & Belisarij huius tam fortissimi viri virtute salutem recepimus, adire hunc ipsum Romanorũ præfectũ tã temere ausus, perinde nec in nos ciues nec imperatoris exercitum delinquendo non dignas tuo sis scelere pœnas daturus.* Tum ille exprobranti hæc sibi, vt maledictis vicem mox redderet: *Falleris*, inquit, *his te iactitando, quæ nobis ex nostra in Gothos beneuolentia obijcienda nunc ducis. non enim quis esse periclitantibus dominis beneuolus potest, nisi sat constans animo sit. Me verò victores talem sunt Reipublicæ suæ habituri custodem, qualem nuper fuisse in Gothos compererint: quandoquidem qui suapte sit natura non infidus, haud quaquam cũ fortuna simul commutaturus est animum. Tu verò cùm Gothis res minus æquè procederent, promptiorem te statim exhibuisti ad inuadentium hostiũ verba suscipienda. qui enim instabilis est, & inconstãtiæ morbo laborat, simul ac timere incœperit, vel suimet amantissimis debitam*

Pastor apoplexia extinctus.

Stephanus Asclepiodotum conuitiis insectatur.

Audax Asclepiodoti responsio.

debitam negaturus est fidem. His dictis, Neapolitanus mox populus abeuntem hunc conspicatus, cum in vnum coisset, sua ac præsentia mala Asclepiodoto illi imputanda criminabatur, & maledictis haud prius absistit incessere, quàm hominem trucidasset, eiúsque & corpus dilacerasset minutatim discerptũ. Huius deinde ex cæde, Pastoris ad domum impetu facto peruenit, & illum identidem omnes exposcere, seruísque affirmantibus, fato perfunctum Pastorem esse, non prius his fidem prębendam duxere, quam mortui cadauer proferrent: quod statim arreptum loco quodam & suburbano, palo affigunt, próque cõmisso ex iusta ira facinore, Belisariũ sic deprecantur, vt ab homine perhumano clementíque facile veniam impetrarint. Cum Neapolitanis sic actum. Gothi vero, quibus circa Romam & circumiecta huic vrbi loca adesse fortè tunc cõtigit, miraculi loco existimare Theodati tunc primum ignauiam, quod cũ in proximo hostes adessent, haud quaquá vellet his obuiam ire: vnde in suspicionem nec mediocrem quidem venere, ne Iustiniano Imperatori vltro is esset Gothorum res proditurus, quandoquidem non in aliud quippiam animum intendisset, nisi vt quiescendo vitam de cætero duceret, & pecunia sese affatim ingurgitaret. Itaque vbi demum captam per Belisarium esse Neapolim accepere, Theodato omnibus probris dilacerato, vnum in locum ducentorum ab vrbe stadiorum interuallo distantem inter se coëunt, castráque ibidẽ metari se posse quamoptimè visum. Campi nimirum circunquaque patentiores & equitabiles erant, iuxta verò defluens amnis in mare ad Tarraciná immittit. huic proximus mõs Circeus ille, vbi Vlyssem ferũt cũ Circe versatũ. Sed vt equidem reor, non vera fatentur, cum ea in insula Circis domum Homerus fuisse affirmet: ni fortè

Asclepiodoti suppliciũ. *Patriæ proditores fœdè pereunt.*

Theodatus in suspiciõe Gothis venit, & abdicatur Tandem tyranni in odium apertum populi incurrunt.

Mons Circeus.

hunc montem, insulam esse iccirco quis dixerit, quia in mare ingenti tractu porrigitur, & iuxta adnauigantibus, eiúsque è littoris regione vadentibus, insulæ diu persimilis esse apparet: vbi verò ad eum est montem peruentum, facile quisque perdiscit, priorem opinionem se fefellisse: & ea fortè de causa hunc locum Homerus insulam dixit. Mihi verò ad ea, quę dicere cœperam, redeundũ. Gothi igitur cum eo iam conuenissent, Imperatorem sibi & Italis Vittigem deligunt, virum sanè non ex clara familia ortum, sed qui in his certaminibus, quæ circa Sirmiũ aduersus Gepidas Theodericus rex habuisset, probe se & viriliter gesserat: qua de re Theodatus certior factus, fuga extemplo arrepta Rauennam contendit. Vittiges verò quàm celerrime Optarem Gothum hominem misit, qui Theodatum ad se viuum vel saltem mortuum ex fuga retraheret. Erat autem Optares ille hac de causa Theodato infensior. huic quondam amplissimo patrimonio & pręstanti forma puella denupserat. hãc Optari Theodatus, etsi pecuniis vtcunque placato ademptam, alteri collocauit. Iccirco tunc Optares iracundia partim succensus, Vittigi partim morem gesturus, ingenti celeritate, & summa animi promptitudine, nec interdiu quidem, nec noctu intermisso itinere, abeuntem illum enixius insectatur: quem demum in via adeptus, ac solo fœde resupinatum vt victimam cædit. Hæc Theodato & vitæ euersio fuit, & regni, ad tertium annum detenti.

Vittiges rex eligitur.

Optares idoneus mandati Vittigis minister Theodatum tyrannum persequitur.

Theodati exitium.

10 VITTIGES interim imperator creatus, cum præsentibus Gothis Romam se contulit, ibique cũ Theodato quemadmodum actum fuisset, certior factus, & ingenti affectus lætitia, huius Theodesclium filiũ custodiis asseruandum curauit. Cúmque Gothorum res ei haud rectè satis paratæ adhuc viderentur, potius duxit Rauennã prius contendere,

ibíque

ibíque omnibus optimè comparatis, ad bellum descendere. Vnde vniuersis ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit: *Rerum gestarum quæ maximè sunt, viri commilitones, non temporis celeritate, sed bonis consiliis dirigi rectius solent, plerumque enim sera dilatio, cum se demum opportunè obtulerit, vtilitatis plurimum affert: Studium verò & nimia properatio, vbi nec decenti nec suo tempore proferuntur, multis rei conficiendæ spem intercidit. facilius quippe imparata aliqua multitudo viribus oppugnata hostilibus vincitur, quàm qui cum minoribus copiis, sed alioquin quàm bene instructis, in certamen se conferunt. Non itaque vt repentinus ipsi & iactanter elati, indecenti vos aliqua affecturi sumus iactura: si quidem longè potius est, ad breue nos erubescere, vt gloriam seruemus iam partam perpetuò, quàm momentaneum dedecus declinando, in omne æuum hoc ipso inuolui. Accedit etiam haud quaquam & vos esse eius rei ignaros, Gothorum vim omnem & armorum vniuersum ferè apparatum, in Galliis ipsis & simul Venetiis, aliisque quàm procul hinc distantibus locis, versari. Et sanè Francorum cum natione, præsenti hoc nihil inferius bellum nos gerimus: quo nondum rectè disposito, velle aliud aggredi, maioris esse vesaniæ duxerim. nam qui in ancipiti positi sunt, nec in hostem vnum intenti, par erit omnino ab aduersariis superentur. Ipse verò Rauennam eundem nunc esse decerno, indéque aduersus Francos: bello denique absoluto, & cæteris perquam benè rebus dispositis, cum Belisario demum Gothorum omnibus copiis confligendum. Sed vestrum non neminem discessionem hanc nostram fugam dicere haud quaquam pigebit. Et alioquin timorem dissimulare & profiteri, si modo suo id tempore fiat, quàm multos erexit, & ad meliorem traduxit fortunam. Strenuè verò factorum celebritas his quidem, qui nil opportunè hæc gesserint, ad seruitutem proculdubio est, & ignominiam concessura. non enim rerum nomina sequenda sunt nobis, sed iure ex his*

Oratio Vitigis ad Gothos, qua Rauennam eundum esse decernit. vt bellum Francis primùm inferatur, deinde Belisario.

Amouet à se fuga suspicionem, & prioris consilij causas adfert.

commoditas confectanda. Viri nimirum virtutem non cœptæ res arguunt, sed peractæ designant: hostes autem fugiunt, non qui maiori cum apparatu & derepentè in hos aduentarint, sed qui eorum corpora tueri perpetuò volunt, & bello quàm procul abesse. De huius verò vrbis Romæ futura captiuitate, vestrum neminem formido incessat. nam si Romani in nos se beneuolè gesserint, ciuitatem hanc in tuto sunt Gothis conseruaturi, quandoquidem nec necessitatem experturi sunt aliquam, vobis paulo post ad se redeuntibus: & si qua de vobis hos fortè suspicio ceperit, vel admissis in vrbem hostibus, minus nocebunt, & cum his demum magis conduxerit, si cogat necessitas ex aperto pugnare. verùm ne quid eiusmodi accidat, mox ipse prouidero. viros nanque complures ad custodiam vrbis relinquam, & præfectum cum his prudentissimum, qui ad eius tutelam sint suffecturi, atque vt & nobis vrbana hæc rectè se habeant, & nulla ex hoc nostro recessu subsequatur iactura. Gothi igitur Vittigis dictis collaudatis, ad iter se præparabant. Interea verò Vittiges idem Liberio Romano antistite, Senatoribus populóque vniuerso abunde commonefactis, commemorato insuper iustissimo Theoderici quondam imperio, singulos demum hortari, erga Gothorum vt gentem beneuole imposterum se haberent, ídque vt deinceps seruarent, grauissimo iureiurando adegit, & ad vrbis custodiam viris nó minus quatuor milibus lectis, Leuderem præfecit, hominem sanè, vt ad multum ætatis prouectum, ita & prudentiæ opinionem maximam consecutum. His ita peractis cum reliquis copiis Rauennam versus iter aggressus, multis secum Senatorij ordinis obsidum loco abductis: quò vbi demum peruenit, Mathassuntham Amalassunthæ filiam, eximiæ pulchritudinis virginem, vxorem sibi vel nolentem quidem effecit, vt ex hac generis Theoderici coniunctione, imperium sibi firmius

Romæ futuram deditionem eleuat.

Diligētiam suam hic pollicetur.

Leuderis cū præsidio Romæ relinquitur.

Mathassuntha Vittigi nubit inuita.

mius stabilitam esset imposterum habiturus. Gothos deinde vndequaque contractos, arma equósque singulis turmis distribuendo, instruxit imprimis & exornauit, eos duntaxat, qui Gallias præ Francorum formidine custodirent, ad se reuocare non potuit. Franci autem isti, Germani quondam vocitabantur: quemadmodum autem a principio fuerint id nomen sortiti, & Gallias deinde inuaserint, ac Gothis simul sint hostes effecti, explicaturus mox sum. Regio ea omnis, quæ ab Oceano & Gadibus nauigantibus ad dexteram iacet, Europa, vt aliâs diximus, nuncupatur: quæ verò est huic ex aduerso obiecta, Lybia dicitur, sed Asiam, hanc prisci dixere: de his inde quæ vltra Lybiam sunt, quod affirmare certius queam, nil habeo. nam & vastæ excipiunt solitudines, & immensis spatijs vacua sunt hominibus loca, ex quibus & si primus Nili fons nascitur, est tamen eius origo incognita, cum inde in Ægyptum deferri id flumen affirmarent. Europa autem quod ad ipsum statum & suum principium, post quidem Peloponeso persimilis, & vtrinque adiacet mari, cuius prima regio circa Oceanum est & Occidentem solem, & Hispania dicitur ad vsque Alpes, quæ in Pyrenæis sũt montibus. Alpes verò dici in angustiis transitum, qui ea in regione sunt homines, decreuerunt. A Pyrenæis autem montibus ad vsque Liguriæ terminos Gallia dicitur. Vbi alpes aliæ Gallos & Ligures dirimunt. Sed Gallia Hispaniis est longe potentior. Siquidem ab angusto cum Europa ipsa incipiat, in immensam semper latitudinem funditur. Ex vtrisque his regionibus, altera quidem in Boream vergens, Oceano circuncingitur mari, altera verò quæ ad Notum ventum inclinat, mare Tyrrhenũ habet. In Galliis alia pleráque flumina sunt, sed Rhodanus imprimis & Rhenus hinc defluunt,

Frãci prius Germani.

Orbis partitio.

Europa.

Hispania.

Alpes vnde dictæ Gallia.

Gallia Hispaniis longè potẽtior.

Rhodanus.
Rhenus.

diuersa tamen & contraria ab inuicem via labuntur: Rhodanus siquidem in mare Tyrrhenū exit, & in Oceanum Rhenus immittit. paludes præterea hisce in locis non paucæ, vbi primitus Germani, gēs barbara habitabant, nec magni tunc primùm momenti viri, qui Franci nunc vocitantur. his finitimi Arborichi accolæ erant, qui cum cætera Gallia atque item Hispania iampridem Romanis parebāt. post hos in orientem sólem Thoringi barbari sunt, qui Cæsaris Augusti permissu, sedes has tenuere, & ab his Burgundiones haud procul, ad Notū ventum vergentes inhabitant. Sueui deinceps & Alemani gens valida, liberi omnes, & iam diu ea incolunt loca. Temporis vero processu, Visigothi vi in Romanum imperium facta, Hispanias omnes & Gallias vltra Rhodanum flumen suæ ditioni subactas, vectigalésque redditas tenuere. Erant autem Arborichi Romanorum tunc milites, quos sibi Germani cum obedientes facere & subditos vellent, vt qui finitimi essent, & pristinos vitæ mores penitus immutassent, eorum agros assiduò populari, & hos copiis vniuersis inuadere: Arborichi verò cum & virtutem præ se, & erga Romanos beneuolentiā ferrent, viros fortes eo in bello se præstiterūt: cúmque his vim inferre Germani non possent, societatem vt secum saltem inirent, & mutua inter se facerent connubia, precabantur: quas non inuiti conditiones Arborichi mox accepere. erant nanque vtrique Christianæ fidei sectatores. Sic itaque vnum hi coëundo in populum, ad maximam potentiam euasere. Romanorū interea milites alij, qui in Galliæ finibus erant, custodiæ gratia constituti, cum neque Romam redire iam possent, nec ad hostes vt Arianos concedere, se se cum signis ad hostem contulere, & locum insuper quem pro Romanis seruabant, Arborichis Germanisque prodidere, ac

Germani, post Franci.

Arborichi.

Thoringi.

Burgurdiones.

Sueui & Alemani.

Visigothi.

Arborichi & Germani gētem in vnā coeūt.

Germani Gallias occupant.

patrios

patrios mores continenter seruatos, suos transmi sere ad posteros, atq; adeo vt vel ad hanc nostrā ętaté eodem tenore vel etiā cultu pristinos seruare ritus non dedignentur. descripto nāque ex numero ad id ferme tépus hi demonstrantur, quo taxati antiquitùs militabant: quandoquidé & suis productis nunc signis, in aciem prodeunt, ac patriis vtuntur perpetuò legibus, Romanúmque habitum, vt in cæteris aliis, ita & soccis nunc seruant. Enimuerò quādiu Romanis Respub. eadem semper & firmior mansit, ad Rhodanum fluuiū Imperator in Gallos potitus imperio est. Vbi verò hanc Odoacer in tyrannidé vertit, tunc demū Visigothis tyranno hoc ipso cedente, vniuersam ad vsque Alpes, quæ a Liguribus Gallos distermināt, hi Galliam suæ ditionis fecere. Odoacro deinde cadente, Thuringi Visigothique Germanorum vires iam auctas veriti, (nam & hominū abundabant hi multitudine, & robore præualebant) atque adeo vt finitimos omnes apertius violarent: cū Theoderico & Gothis vt fœdera iungerét summo studio nitebantur. Sed Theodericus eorum repudiata societate, cum his tamen coniugia facere haudquaquā dedignabatur. Tūc itaque Visigothorū duci iuniori Alarico Teudetusam filiā eius despondit & virginé. Hermenefrido auté Thuringo & principi, Amalabergā Amalafridis sororis filiam nuptui tradit. quo factum, vt Franci alienam in se violentiam veriti, a Theoderico ne hunc bello per id tempus incesserent abstinendo, Burgundiones oppugnatum mox ierint.

Visigotthi Galliæ partem consequuntur.

Matrimonia inter Visigothos. Thuringos & Ostrogothos contracta.

II INTER Francos deinde & Gothos, in Burgundionum malum, fœdus pactionésque fiunt hac lege, vt vtrique in hos copias mitterent oppugnatum, & vtri eorum alteris in expeditionem euntibus, Burgundionúmque euertentibus genté ipsorúmque terram in suā redigentibus potestaté

Populi in populos iusto summi iudicis arbitrio insurgunt, vt decreta iusta eiusdē exequātur.

à conuentis deficerent, victores ipsi ab his, qui secũ non militassent, certum auri pondus referrent: sic bello res captas vtrisque cõmunes fore. Germanis igitur ingentibus copiis pro initis inuicem cum Gothis conuentionibus, aduersus Burgundiones iam prodeuntibus, Theodericus verbis quidẽ ad expeditionem se præparare, de industria tamen tẽpus in belli euentum extrahere, futuram fortunã operiẽdo. vix tandem exercitibus missis, præfectis imperat, iter vt segniter facerent. Proinde si Francos victoriam retulisse acceperint, tunc prorsus iter accelerarent. Sin verò aduersi quippiã his accidisse didicerint, haudquaquã vltra progrederentur. Franci interea cum Burgundionibus soli manus cõseruere: & cum bellatũ nauiter esset, magna vtrinque fit cædes: nam pede collato ad multũ diei fortiter est præliũ gestum. Sed Franci demum, vbi in fugã hostes penitùs vertêre, in vltimas quas illi incolerent terras fugarunt, vbi & fugiẽtibus pleraque erant & validiora ad receptũ præsidia, quæ sola his saluti fuere, cæteris hostes potiti. Hæc victoria vbi ad aures est Gothorum perlata, quam celerrimè ad socios & victores se cõferendo, sui præsentiam faciunt, ab hisque increpiti, quòd prælio non tempore suo interfuissent, locorum causabantur difficultates, paratos se pactam pro pœna pecuniam statim dependere: qua ibidem depensa, terras ex hoste captas, vti conuentum iam antea fuerat, cum victoribus partiuntur. qua in re cognita Theoderici prudentia est, qui sine vlla suorum iactura, modico auro persoluto, hostium sibi loca parauerit. Hac via Gothi Germaníque Galliis sunt in partem potiti. Germani deinde ad pristinas vireis accessione facta, Theoderici nulla habita ratione, & priore illa ex eo, qua tenebantur, neglecta formidine, aduersus Alaricum & Visigothos ductarunt exercitum.

Theoderici vafricies.

Francorum & Burgundionum pugna.

Gothorum strategema politicum.

Germani Visigothos inuadunt.

tum. Quòd vbi Alaricus comperit, Theodericum ad se celerius euocat, qui maximis statim cum copiis ad eius suppetias ire contendit. Visigothi interea, postquam Germanos circa Carcasionem vrbem castra habere certiores sunt redditi, confestim his obuiam eunt, & positis castris quietos se continent. Sed cum in ea obsidione temporis plurimum contriuissent, tædere occœpit inertiæ, & ægre ferre per hostes sua loca vastari, in prædámque omnia agi: vnde & Alaricum contumelia & probris incessere, & quod hostes reformidaret, odisse; suique ducis cunctationem & segnitiem criminari, & identidem affirmare, posse se quidem & solos, Germanos bello peruincere. Vnde suorum importunitate victus Alaricus, etsi haud dum præsentibus Gothis, cogitur statim in aciem aduersus hostes prodire. Sed Germani in ea congressione superiores iam facti, Visigothorum vi maxima cæsa, Alaricum simul ducem obtruncant, & Galliis maiorem in partem potiti, Carcasionem vrbem celerrime obsident, vt in qua conditas esse regias opes acceperant, quas Alaricus quondam senior, cum Romam cepisset, abstulerat. In his ferunt Salomonis fuisse preciosissimam supellectilē ac spectatu dignissimam, vt quam ingentis precij gēmis ornatam ex Hierosolymis dicunt auexisse quondā Romanos. Visigothi igitur, qui eo prælio superfuere, Gaselicum spurium Alarici filium principem sibi pronuntiando crearunt, cum Amalaricus ex Alarici filia natus, puer admodum esset. Theoderico deinde cum Gothorum exercitu aduentante, trepidanter Germani obsidionem soluerunt, indéque profecti, eam Galliarum & præter Rhodanum flumen mox occupant regionem, quæ in Oceanum vergit: quos cum loco depellere Theodericus nō

Milites cūctationis inimici.

Alaricus a suis accusatur ignauia.

Alaricus à Germanis cum suis caeditur.

Gaselicus rex Visigothorum.

posset, vt sibi haberent, quæ iã occupassent, permisit; ipse verò reliquã Galliarum tunc partẽ recuperauit. Gaselico itaque suo fato perfuncto, ad Alarici nepotẽ defertur imperiũ, cuius ille vt pueri adhuc procurationem gerebat. Theodericus verò Carcasione ex vrbe rebus omnibus, quæ ibi Gothorum regibus seruabantur, secũ auectis, celerrimè Rauẽnam reuertitur, præfectísque & maximis copiis cõtinenter in Gallias & Hispanias missis, imperium ipse re ac factis administrando tenebat, idque vt sibi perpetuò stabiliret, prouidens, earum prouinciarum principes iussit, vectigal vt sibi deferrent. quo opportunè accepto, ne auaritiæ videretur intentus, Gothorum Visigothorúmque exercitibus munera in annos singulos mittere, eorúmque sibi animos conciliare. Vnde temporis progressu factum, vt Gothi Visigothique, quandoquidem sub vnius imperio essent, terrásque easdem haberent, liberos suos mutuis affinitatibus iunxerint. Post hæc Theodis, vir Gothus, quem Theodericus vt exercitui præesset, emiserat; ex Hispaniis fœminam nobilem in coniugem duxit & opulentam, vt quæ in pleraque Hispaniæ loca haberet imperium: ex quibus ad duum milium ferè contracta hic militũ manu, vísque satellitum constipatus, verbo quidẽ Theoderici permissu Gothis tunc præerat, re verò tyrannum agebat. Cuius rei Theodericus etsi non nescius erat, veritus tamen ne sibi imposterum esset cum seruo prælium ineundum, & Franci sibi obsisterent, vel aduersum se Visigothi res fortè nauando aliquid molirentur, haudquaquã Theodim potestate priuauit, sed tunc ductare exercitum iussit, cum esset in bellum eundum: seorsum verò cũ Gothorũ primorib. agit, qui tũ forte apud Theodim erant, illi vt litteras darent, monerén tque eũ iustè facturum, éque suæ prudentiæ dignitate, si ad Theo-

Theodericus quas artes adhibuerit vt dominationem suam stabiliret.

Theodis tyrannus.

Ingenium tyranni est, seruum se legitimi domini nomine profiteri reipsa autẽ dominum agere.

dericum

dericum ſalutandi ſe gratia cõferat. Theodis verò Theoderici imperata exequi omnia præ ſe ferebat, & annuũ vectigal haud dum illi depẽſum parabat: Rauennam verò concedere non animo inerat, nec ſibi ſcribentibus ſe id facturum pollicebatur. Theodericus interea ex humanis decedit. Tum Franci, vt neminem rati ſuis conatibus de cætero occurſurum, aduerſus Thoringos copias eduxerunt, & illorum præfecto Hermenefrido occiſo, hos in poteſtatẽ redactos ſuæ faciunt ditionis. Hermenefridi interea coniunx cũ liberis latitando, ad Theodatũ ejus germanum fratrem & Gothorum tunc principem venit. Germani deinde cum Burgundionibus, qui bello ſuperfuere, manus ſtrenuè conſerunt, & prælio facti ſuperiores, illorum quidẽ tunc principem in præſidio quodam coërcitum, cuſtodiendũ tradunt: Burgundiones verò ſubactos, aduerſus hoſtem vt bello victos, ſecum militare mox cogunt, terráſque omnes, quas hi incolebant, ſibi tributarias faciunt. Amalaricus autẽ Viſigothorũ princeps, cum in virilem iam euaſiſſet ætatem viribus Germanorũ perterritus Theodiberti ſororem Germanis imperitantis duxit in coniugẽ, Galliámque cum Gothis & Atalarici nepote partitur. Sed pars ea, quæ circa Rhodanũ eſt, Gothis ſorte obuenit: quæ vltra fluuium erat, Viſigothis in ditionẽ conceſſit. Conuentum eſt tamen, vt vectigal per Theodatum his imperatum, haud quaquã de cætero Gothis dependeretur, & res vt præterea omnes Amalarico ipſi reſtituerẽtur, quæ per Theodericũ fuerant ex Caracaſione vrbe direptæ. Cæterùm vbi vtræque hæ nationes affinitate inter ſe mutua coierũt, data viris ſingulis optio eſt, qui in vtrauis gẽte cõnubia fecerant, vtrum mallent vxorem ſectari, an illam ad ſe domum traducere: quo factum, vt fuerint plerique, qui vxores quò animus ferret, traducerent;

Franci regẽ Thoringorũ Hermenefridum cadunt.

Germani Burgundiones vincunt.

Rerum mira viciſſitudines.

Theodibertus rex Frãcorum, Germanis imperans Galliam cũ Gothis diuidit.

&qui aliò ab vxoribus traducerentur. Amalaricus demum, vt qui vxoris esset germano infensior redditus, ingenti ex eo calamitate afficitur. vxorem siquidem cum integræ erga deum fidei suscepisset, & aliâs ipse Arianæ hæreseos esset, haudquaquam sinebat legitimis hanc & veris ritibus vti, nec pro patriæ & optima sua consuetudine deum sibi propitiando vt coleret. Vnde cum integerrima fœmina in viri mores concedere nollet, & contemptui haberi apud hunc cœpta, atque adeo vt ferẽdus de cætero non videretur, Theodeberto fratri vti se habuissent omnia, nũntiauit. Qua de causa Germanicæ gentes Visigothíque inimicitias inter se contraxere, acríque ac diutino bello inter hos decertatũ. sed victus demũ Amalaricus cum magna suorũ iactura occubuit. Theodebertus verò suis cum rebus omnibus sorore redempta, Galliæ partem, quantãcunque sortiti Visigothi fuerant, recepit. Qui itaque Visigothorum ex gente bello deuicta reliqui ex ea clade fuere, ex Galliis cũ vxoribus liberísque, suis iam sedibus exciti, ad Theodem in Hispaniis tyrannidem exercentem se contulere. hoc pacto Gothi Germaníq; potiti Gallia sunt. Postremò Gothorum dux Theodatus cum Belisarium in Siciliã venturum iam crederet, cum Germanis paciscitur, vt Galliæ portioné, quæ Gothos contingeret, sibi haberent, & aureorũ viginti milia his ab se conditionibus caperẽt, vt sibi auxilio forent, & aduersus Belisariũ secum vnà susciperent bellum. Sed rebus ex conuento finem haud dum nactis, sortem Theodatus ipse fatalem impleuit.

Amalaricus vxorem ad Arianismum cogit. Tanta impietatis merces. Amalarici hæretici clades & cædes.

Visigothi Gallia eiecti, se in Hispaniam cõferunt.

12 INTEREA Gothorũ nõ pauci numero, & viri quidẽ fortissimi, quos Martias Gothus ductaret, eã Galliæ partẽ custodiebant quã Gothorũ esse iam diximus. Hos tamen Vittiges cũ inde tuto excire nõ posset, nec Francis ad resistendum suffecturos putaret,

Gothos ad arma impellere Vittiges nititur.

taret, vt Galliam statim Italiámque excursuris, si Romam ipse cum exercitu vniuerso contenderet, Gothorum ad se primoribus cõuocatis, orationem huiusmodi habuit: *Non equidem, ô viri sanguine mihi propinquiores, quæ grata potius sint quàm vtilia commonefacturus, vos huc conuocaui: sed vt benignè auscultando præsentibus de rebus pro vestra nunc dignitate in medium consulatis. his nanque, quibus facta iccirco non ex voto procedunt, quia necessitati haud quaquam cum opus est parent, profectò moderari eundem in modum præsentia velle, nil prorsus conduxerit. Cætera quidem ad bellum parata nobis egregiè sunt: sed Franci obstant, quibus iampridem nobis hostiliter aduersantibus, etsi cum magna nostra vt corporum, ita & rerum iactura ad resistendum tunc vires fuere, cum aliunde nobis nil occursaret hostile, nunc tamen cum in alios ire omnino cogimur hostes, cum Francis incœptum necessario soluendum est bellum, & ea primùm de causa, quia si hostes nobis sint hi permansuri, cum Belisario contra nos arma sine mora consociabunt. nam qui vnum eundémque habeant hostem, vt inuicem & beneuolentiam concilient, & fœdera inter se iungant, rerum natura ipsa induxerit. Proinde si in hostiles vtrosque exercitus seorsum & ipsi partitis copiis bellum his intulerimus, id proculdubio relinquetur, vt ab vtrisque vincamur. Satius itaque erit vt paulo imminuti, maiorem nostri imperij partem firmius tueamur, quàm omnia possidere dum cupimus, cum totius imperij viribus, hostium insultibus pereamus. Censeo igitur Francis vt Gallias sibi finitimas vltrò dedamus, & pecunias insuper omnes, quas Theodatus his se daturum promiserat, non solum vt concepta in nos odia Franci deponant, sed nobiscum vnà id bellum suscipiant. Quemadmodum verò succedentibus rebus recuperaturi Gallias simus, nemo vestrum nunc animo agitet: vetus nimirum me subit dictum, quod vtique præsentibus rebus vt consulatur, iniungit.* Hac Vittigis oratione Gothorum proceri-

Vittigis ad suos oratio, qua Gothorum primores ad bellũ callidis artibus instaurandum, & Galliã Frãcis ad tempus relinquendam, hortatur.

Turbida ingenia quietem sibi & aliis inuident.

bus audita, & conductura quæ dicerentur, sat ratis, peractum hæc iri ex ducis sentētia placuit. Extemplo itaque Francorum ad gentem oratores mittuntur, qui Gallias illis & pecunias dederent, societatémque facerent. Francorum autem duces Ildibertus, Theodibertúsque & Clotarius tunc temporis erant, qui Galliis simul & pecunia a Gothis receptis, & his quidem pro cuiusque imperij portione partitis, amicos se Gothis fore quam maxime profitentur, clam tamen his se auxilia non ex Fracis missuros, sed subditorum è nationibus aliis: arma verò in Romanorum perniciē Gothis sociare nullo pacto se posse, quippe qui paulo antè Imperatori promiserint, in hoc bello illi se opem laturos. Oratores itaque rebus ita cōfectis, quarum de causa mittebantur, Rauennam mox repetunt: Et Vittiges Martiam præfectum ad se ex Galliis reuocat. Dum interea hæc agerentur, Belisarius vt Romam contenderet se præparare, vnde delectos è suis cohortibus viros trecentos, hisque Erodianum præficiens, in Neapolitanæ vrbis custodiam posuit, missis & ad Cumas custodibus, quos suffecturos ad eius præsidij tutelam rebatur. nam in Campania præter Cumas hasce & Neapolim oppidum, munitus alius erat nuspiam locus. Cumis incolæ ipsi Sibyllæ speluncam ostendunt, in eáque ferunt illam vaticinatam fuisse. Maritima autem Cumarum hæc ciuitas est, & à Neapoli centum & duo de triginta stadiis abest. Belisarius itaque ad iter instruebat exercitum. Romani autem veriti, ne eadem sibi quæ & Neapolitanis contingerent, potius longe fore decernunt, Imperatoris vt copias in vrbem exciperent, idque vt facerent cùm Belisarius maximè hortabatur, tum & vrbis Romę antistes. Itaq; ex Mediolano vrbe inter Ligures sita, oriūdum Fidelium quempiā, qui Atalarico quondam

Gothi Francis Galliјs cedunt. Reges Francorum id temporis, Ildibertus, Theodibertus, Clotarius.

Occasionem dux belli pacisque artibus clarissimus, prudenter captat, dum hostis cunctatur.

Alieno periculo sapere, tutissimum.

dam quæstoris loco assederat, ad Belisarium præfectum cum his mandatis mox legant, vt Romam vocatus contenderet, venienti sibi polliciti ciuitatem se dedituros. Tum ille via Latina exercitum eduxit, Appia ad læuam dimissa, quam Appius Romanorum tunc censor noningentis prius iã annis construxerat, ex séque illi indiderat nomen. Appię viæ longitudinem, quinque dierum spatio emetiri expeditus vir aliquis poterit. ab vrbe Roma hæc Capuam pertinet, sed ea latitudine patet, vt plaustra duo ex aduerso inuicem occurrẽtia, liberę hac queant peruadere: & sane hæc est præter cæteras omnes, via quidem spectatu dignissima. Appius siquidem ex alia & longinqua tunc regione, vt reor excisos lapides, & hos quidẽ siliceos, ac suapte natura durissimos, in hanc viam vehendos curauit, quos cõplanatos & leues postea redditos, quadratósque circuncidendo factos, inuicem collocauit, metalli nihil vel rei alterius interserendo. Sunt autem ita connexi, & inter se tam valide condensati, vt speciem præ se ferant visentibus, non compositos esse, sed natura sic editos. & quamuis diurno hi tẽpore atterantur, plaustrísque frequẽtibus & quibusuis animantibus continenter peruij sint, suo tamen ex nexu, ne parũper quidẽ discedunt, vel comminuti franguntur, nec sui quicquam amittunt nitoris. Gothi autem in vrbe custodes relicti, vbi hostes appropinquare certiores sunt facti, & quid sibi vellent Romani iã prę̄sensissent, vrbi imprimis admodum indolescere, & his qui in se hostiliter aduentarẽt, cũ obuiã ire prę paucitate nil possent, fluctuari animo in ambiguóq; versari. Romanis deinde his permittentibus vt vrbe excederẽt, Rauennã vno agmine omnes se contulere, Leudere præfecto relicto, qui præsentis, vt reor, fortunæ pudore affectus, in vrbe permansit. Contigit autem

Romani Belisario se dedunt.

Opus Appiæ viæ præclarum.

Qua ratione inchoatũ & absolutũ.

Gothi Roma excedunt, pradâ hosti relicta.

Belisarius Romam ingreditur.

vt die vna eodémque tempore, & Belisarius cum imperatoris exercitu per portam, quam Asinariam dicunt, vrbem iniret, & per Flamineam Gothi excederent: vnde vrbs Roma à Gothis tum primùm capta, annum post sexagesimum, Iustiniani verò vndecimum recuperata est. Belisarius igitur Leudere Gothorum præfecto, portarúmque clauibus Imperatori Byzantium missis, sarciendis mœnibus plerisque in locis collapsis incubuit, prominentioráque propugnacula fecit, & leuo ex latere muri structuram aliam quandam ædificauit: & ea de causa, ne ea è regione dum in hostem sui prælia-rentur ab his, qui ad sinistram mœnia oppugnarent, sauciari tam facilè possent, fossam circa muros profundiorem perduxit. Romani verò vt præfecti prudentiam, ita & præcipuam eius, quam prę se vtique in extruendis propugnaculis tulerat, mirum in modum laudare, idque denique obstupescere, si obsidionem Belisarius verebatur, vrbem cur sibi ineundam duxisset, & quo nam pacto in commeatus penuria, quandoquidem non maritima hæc ciuitas esset, obsidionem laturus is imposterum esset, in tam vasto præsertim mœnium ambitu, & in vrbe in campo tam expedito & plano sita, & quæ hostium tam facilè pateret insultibus. Hęc vbi primùm Belisarius intellexit, ad tolerandā obsidionem necessaria præparare, & omnia ita satagere, vt vel ex Sicilia nauibus ad se deportari frumentum curaret, idque in publica asseruaret depositum horrea, Romanos omnes etsi rē ægrè ferentes enixius cogere, vt ex agris necessaria in vrbem inferrent.

Eximij ducis eximiū factum.

Prudentia præfecti ciuibus admirationem & confidentiā parit.

Deditiones multorum populorum facta Fortunam prosperam victoris vngus adorat.

13 PIZAS interea Gothus vir quidam, ex Samnio veniens, sese & Gothos, qui eam secum incolerent regionem, & maritimarum ex Sānio partem terrarum dimidiam ad vsque flumen incolerent, se

prosequente,

prosequente, vel imperatori quoquam pacto obsecuturos, nō paruam ei Belisarius militum manum ductandam tradit, qui cum eo vna eius regionis loca seruarent & tuerentur. Post Gothos & Calabri, Apulique deinceps, non præsentibus eorum in agris Gothis, sponte ad Belisarium concesserunt. hos statim secuti qui vrbes maritimas, quive mediterraneas nonnullas inhabitabant. Inter cætera oppida & Beneuentum ad Romanos defecit, quod Maleuentum quōdam prisci dixere. id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continentique situm, in quod spiritus violentior quidam & acerbissimus ingruere consueuit, qui vtique vbi flare occeperit, nullo sis pacto qui ea iter faciat inuenturus, sed domi se continent omnes. nam venti huius ea est violentia, vt vel equitem cum equo simul arreptum sublimem mox deferat, diúque per aërem circumactum, & quocunque tulerit casus proiectum interimat: vnde & Maleuentum cōtra Dalmatiam, vt diximus, & in ædito positum, eo ex vento toleratu difficili sortitū est nomen. Vrbem hanc cùm Diomedes quondam post Ilium captum ex Argis eiectus diripuisset, suis in ea dentes reliquit Calydonensis, quos Meleager venationis præmia tunc fortè acceperat. & sane hi dentes vel ad nostra hæc tempora manēt, res proculdubio spectatu dignissima, quippe qui lunarem in speciem pedum trium pentimetrum habeant. hic præterea ferunt Diomedem, Aeneam Anchisę venientem ex Ilio conuenisse, dedisséque illi ex responso Mineruæ simulachrum, quod ipse quondam Vlisse iuuante à Troia sustulerat, cum explorandi gratia eò prius se cōtulissent, quam à Græcis Ilium caperetur. Addunt insuper huic ægrotanti, sciscitantíque de morbi euentu, prædixisse oraculum, non antea se eo ex morbo conualiturū, quàm

Beneuentū cur quondā Maleuentū.

Impetus venti.

Dentes apri Calydonij.

Palladium Aeneæ datum.

viro Troiano simulachrum id tradidisset. Romani tamen vbi nam illud terrarum nunc sit, haud quaquam scire affirmant, imaginem vero lapide insculptam ostendunt, quæ vel ad hanc vsque ætatem in Fortunæ fano, ante Mineruæ Æneam statuam exposita est, ad eam templi partem locatam, quę vergit in oriētem. Imago autem illa in lapide sculpta, præliantis ad instar esse apparet, vibrantísque vt in acie hastam. vestem hæc habet oblongam, faciē vero Mineruę simulachri non Græcis simillimam, sed Ægyptiis potius, qualia illi pleraq; factitabant. Byzantij verò Constantinum tradunt Imperatorem, in eo foro, quod vtique suum sortitum est nomen, hanc statuam in defossam terram deposuisse. Sed de his hactenus. Belisarius itaque Italiam omnem, quæ intra sinum Ionicum est, ad vsque Romā & Samnium, in potestatem redegit. Extra hunc sinum ad Liburniam vsque, vt antea diximus, Constantianus vniuersa tenebat. Sed priusquam historiam prosequar, nonnullorum locorum tractus explicaturus nunc sum. Adriaticum pelagus, à continenti quamprocul Ionicum sinum exæstuans facit, haud tamen vt in aliis locis, vbi desinentis maris in terram vtrinque transcensus Isthmū reddit. Sinus qui Chrysæus dicitur in Lecheum desinens, vbi & Corinthus ciuitas est, quadraginta ad summum stadiorum spatio Isthmum qui eodem est peragit. Hellesponti præterea sinus, quem Melana vocant, non longiore ab huius est interuallo, Cheronnesi terram in Isthmum cogit: à Rauēna autem vrbe, vbi Ionicus desinit sinus, ad mare vsque Tyrrhenum, haud minus dierum octo, expedito est viro iter emetiendum: cuius rei hæc causa est, quod maris exæstuans fluxus progrediendo continentis ad dexteram affatim semper & diu defertur. Intra hunc Ionicum sinum, imprimis Hydrūs oppidum est:

Imago Mineruæ in æde Fortunæ.

Palladium Byzantij sepultum à Constantino.

Regionum in Italia descriptiones, quarum incolis imperabant Gothi.

est:huic verò à dextra Calabri, Apuli Samnitésque sunt, & his quidem finitimi sequuntur Picentes, qui ad Rauennam vsque ea incolunt loca. ad læuam deinde in partem & Calabri, Brutiíque præterea, Lucauíque habitant, post hos Campani Terracienam vsque pertingunt, quos statim Romanorum termini subeunt. hæ nationes vtriusque maris littora tenent, & quæ ea e regione sunt mediterranea omnia, & in his quidē regio est, quæ magna quondam Græcia dicebatur. In Brutiis sunt & Locrenses, qui ad Zephirum vergunt, & Crotoniatę Thuriíque. vltra hunc sinum Græci habitabant, Epirotę dicti vsque ad Epidamnum oppidum, quod vtique maritimū est, & incolitur: huic proximus Precalis locus: post hunc sub Hesperiæ regno Dalmatæ, deinceps Liburnia Histriáque, & Venetorum sunt loca, & Rauennam vsque pertingunt, maritimíque omnes ea habitāt regione: supra hos Sichij sunt & Suaui, haud tamen Francorum sub ditione. alij præterea qui mediterranea tenent. Carij deinde Muricique. his verò ad dextram Dacæ, Pannoniíque incolūt: quibus ad aliorum locorum possessionem Singidones Seruiíque accedunt, & vsque ad Histrum fluuium eorum propagatur imperium. His nationibus Gothi, qui extra Ionicum sinum erant, in huius belli principio imperitabant. Supra Rauennam autem vrbem, ad Padi fluminis læuam Ligures habitant: iuxta hos qui ad Boream vergūt Albani, in terra omnium fœcundissima, Languuilla nominata, incolunt loca. supra hos Francorum ditionis sunt gentes. In occidentem verò quæ spectant, Galli ten[illegible], post hos & Hispani. ad Padi autem fluminis dexteram Æmylia est, & Thuscorum gens omnis, ad Romanorum confinia pertinens. Sed de his hactenus. Belisarius autem ambitum ad Tyberim vsque muri complexus om-

Calabri. Apuli. Samnites. Picentes. Brutij. Lucani. Campani. Locrenses. Crotoniatæ. Thurij. Epirotæ. Dalmatæ. Liburni. Istrij. Veneti. Sichij. Suaui. Carij. Merici. Dacæ. Pannonij. Singidones. Seruij. Ligures. Albani.

Belisarij indefessa vigilantia in bello.

neui communit, & vbi cuncta illi egregie disposita sunt, vim scutatorum magnam hastatorúmque in vnum contractam, Zartire & Chorosmano, Ethmanóque Massagetis ducibus datis, abire in Thusciam iussit, ea vt loca in potestatem redigerent, Bessæque imperauit Narniam præoccuparet munitissimam in Thuscis vrbem. Bessas hic Gothus genere fuerat, & eorum ex numero, qui ex Thracia venerant, e qua & Theodericus rex mouens, quum Gothos in Italiam traduxisset, haud quaquam se illi permisit. Erat is sane vir acer quidem & belli peritus, præfectúsque optimus, & de se per idoneus ad res probe gerendas. Is itaque vel inuitis Narniæ accolis, potitus oppido est: haud secus & Constātianus Spoletum, Perusiámque, & alia his circumiecta oppidula nullo negocio cepit: nam volentes in oppida hunc exceperāt Thusci. Præsidio itaque Spoleti imposito, ipse cum cæteris copiis in prima Tuschorum vrbe diu quietam habuit stationem. Hæc vbi Vitiges Gothorū princeps accepit, Vnilam & Pissam præfectos cum exercitu aduersus hos valido misit, quibus obuiam Constantianus à Perusia non longe profectus cum his manus conseruit, superantibúsque multitudine barbaris æquo marte tum primum pugnatum: postea verò Romani virtute ac viribus superiores effecti, hostes extemplo in fugam auertunt, fugientésque & incompositos ad internecionem fere omnes obtruncant, viuósque in potestatem redactos hostium duces, ad Belisarium mittit. His Vitiges rebus acceptis haud quaquam Rauennæ quiescendum diutius duxit. Marcias verò præfectus & qui secum milites erant, quum nondum ex Galliis rediissent, Vitigis morabātur profectionē. Ad id accedebat, quòd Asinarium Vligisilaúmque præfectos cum maximis copiis in Dalmatiam miserat,

Bessas Gothus, vir bello optimus, Narnia vi potitur.

Constantiani felix expeditio.

Pugna felicior aduersus Gothos.

Vittiges aduersus stimulos quantū potest, sed frustra calcitrat.

serat,

ferat, vt in Gothorum hanc potestatem redigerét, & his imperarat, vt ex locis Suauiæ prouinciæ circumiectis, barbarorum in societatem ascito exercitu, recta se in Dalmatiam & Salonas conferrent, cum his præterea classem longarum nauium misit, vt terra marique Salonas vndique obsiderent. Ipse verò cum vniuerso exercitu aduersus Belisarium vrbémque Romam ire mox pergit, equitum peditúmque ad centum & quinquaginta millia ductans, quorũ pars maxima armis munita, vel equos ipsos armatos habebat. Asinarius itaque vbi Suauiã venit, barbarorum contraxit exercitum. Vligisilaus verò solus in Liburniam Gothos ductabat, qui vbi cum Romanis apud Sardonem (id loco nomẽ) acie conflixisset, victi bello ad Burnum vrbem se receperunt, in eáque eorum præfectus collegæ opperiebatur aduentum. Constantianus interea de Asinarij apparatu certior factus, Salonis timens, milites omnes qui circumquaque præsidia retinebant, ad se euocatos commonefacit, suis vt quisque circumduceret præsidiis fossam, ipse verò ad ferendam obsidionem se præparabat. Asinarius igitur ingenti ex barbaris contracto exercitu, Burnorum ad vrbem peruenit. Indéque cum Vligisilao & Gothis copiis iunctis, Salonas petit, ibíque circa muros castris vallo munitis, militibúsque vtrinque in naues impositis, mœnium partem in mare versam capere asseruabant, quum terra maríque Salonas acrius obsiderent. Sed Romani in hostium naues de repente iuuecti, hos in fugam auertunt, & earum non paucas cum hominibus ipsis demergunt, nonnullas verò cum milite capiunt, haud tamen ex ea iactura obsidionem soluere Gothi, sed hos enixius coercere.

Numerosus Vittigis exercitus. At sæpissimè numerus fit impedimentum, nec victoriam acquirit, imò parit incommoda & clades.

Salonas obsident Gothi, & ad naues maximo damno afficiuntur.

14 VITTIGES interea ex vrbe Roma ad se venientibus incolis certior fit, maximas esse Belisarij

Animus tyrannicus iracundia raptus furẽter pergit in hostem.

copias, vnde magis ac magis hunc pœnitere sui ab vrbe discessus. itaque nec temperare sibi de cætero poterat, sed iracũdia raptus ac furens in hostẽ ibat. Quumq; in ipso itinere ex sacerdotibus quempiã obuium habuisset, sciscitatum hunc tradunt, num Romę Belisarius esset: perinde ac veritus haudquaquam se posse hunc Romæ deprehendere, vel non eo statim se venturum, quò is fugam cepisset: illúmque respondisse, nil curæ sibi eam rem fore debere: & ad hæc adiecisse identidem affirmando, nũquam prærepturum Belisarium fuga, sed adhuc in vrbe manere. Tum Vittigem ferunt rursum ipsum id rogitasse, & vehementius, vt maximè cupidum vrbem prius inuisere, quam Belisarius inde quoquam pacto euaderet. Belisarius itaque vbi primùm Gothos accepit vniuersis in se viribus aduentare, aliquandiu fluctuatus animo est. non enim qui circa Constantianum & Bessam milites erant, ab se vt tam procul abessent, placebat; tametsi paruæ hæ copiæ essent, & in Thuscis relinqui præsidia inutile fore putaret, ne fortè Gothi pro munitionibus habituri aduersus Romanos hæc essent. Quum itaque diu hæc animo agitasset, Constantiano ac Bessæ per literas imperat, vt in admodum necessariis Thusciæ locis tantum relinquerent militum, quantum ad eorum custodiam sufficere ducerent: ipsi verò cum cæteris copiis confestim ad se conuolarent. Constantianus itaque præfecti imperio paruit. Perusiæ nanque Spoletique validis relictis præsidiis, cum cæteris omnibus Romam contendit. Bessas verò dum in Narnia rem lentius gerit, ea contigit iter habentibus Gothis, vt suburbana tunc loca plena hostium essent, & hi quidẽ præcursores subsequentis exercitus erant: quibus cùm Bessas vbi prælium commisisset, partim in fugam agit, partim obtruncat. Deniq; quum ab ingruente iam

Insania iracundia affecta.

Prudẽs diffidentia cõfidentia & feliciũ euentuũ parens.

Cõstãtiani & Bessæ fortissimorum ducum vigilantia, celeritas, cũctatio, & fortitudo felix.

iam multitudine vim pateretur, se mox in Narniam recepit, ibíque relictis ad custodiam loci militibus, Romam vt imperatum per Belisarium fuerat, celerius venit, hostium aduentus certissimus nuntius. Romana ab vrbe Narnia trecẽtis & quinquaginta stadiis abest. Vitiges vero Perusiam Spoletúmque vt pertentaret, haudquaquam fore tunc necessarium duxit, ea duntaxat ductus cupiditate, vt Belisarium nondum fuga ereptum intra vrbem deprehenderet: haud secus & Narniam quũ teneri ab hostib. didicisset, nihil in eam conari tunc placuit, præsertim quum aditu difficilem fore locũ videret, & suapte natura præruptũ esse. nanque id oppidum in ædito situm, ad cuius radices Nar fluuius defluit, qui & vrbi de se indidit nomen, ad quã ascensus duo deducunt, alter in orientem solem diuergens, in occiduum alter, & is quidem difficiles quasdam resciſſo ex lapide angustias habet, ille vero non nisi ponte aditur, qui flumen superne dum integit, transitum præbet: hunc pontem Augustus Cæsar superioribus annis construxerat, magni momenti spectaculum. Nam fornicum is cæterorum, quos vnquam nos vidimus celsissimus est. Vittiges igitur circa Narniam quum nihil moræ traxisset, inde confestim euadens, per Sabinensem agrum iter quum faceret, Romam contendit. vbi verò quamproxime vrbem accessit, vnde stadiis ad summum decem & quatuor aberat, ad pontem ea e regione fluminis venit, in quo Belisarius paulo ante turrim extruxerat, & portis imposuerat fores, validiusq; omnib. obfirmatis, militũ demum præsidio cõmuniuit, non quia ea duntaxat poterãt hostes Tyberim pertransire, quandoquidẽ eodem in flumine, & pontes alij essent, & ad transitum naues: sed vt hostium iter morando, tamdiu eorum retũderet impetũ, quoad expectatas ab imperatore

Narnia situs.

Nar fluuius.

Pons nobilis ab Augusto constructus.

Belisarij prouidentia.

Magni momenti in bellis, temporis iactura.

alias susciperet copias, & necessaria ex agris Romani in vrbem inueherent: barbaríque ipsi si ea transitum pertentarent, mox inde repulsi, quum alium nullum haberent in proximo pontem, temporis plurimum tererent, vel si forte naues contrahere in fluuium mallét, absumpturi dies non paucos essent. Quæ omnia Belisarius sic euentura animo præsagiebat. Ea igitur die Gothi e regione pontis stationibus positis, dum dubij hærentésque essent, vtrũ in alterum diem oppugnanda turris his esset, é Romanorũ exercitu transfugę duo & viginti vltrò ad eos pertranseunt: barbari tamen natione omnes, & ex equitum turma, cui Innocentius præerat. hi tũc animos facere Gothis, & ad audendum erigere. Belisarium verò cogitatio subiit circa Tyberim castra locare, transitu vt acrius prohiberet ex ea propinquitate hostes, hisq; suorum fiduciam & animi magnitudinem ostentaret. Sed milites omnes, vt diximus, quib, pontis fuerat custodia demandata, Gothorum exterriti multitudine, & mirum in modum periculi magnitudinem veriti, noctu relicto pontis præsidio, fugam capessunt: & quum sibi in eundam vrbem minus censerent, formidine perciti, ne deserti pręsidij luerent pœnas, siue commilitonũ verecundia ducti, in Campaniam secesserunt. Gothi deinde insequenti mox die paruo molimine refractis iam foribus extructæ in ponte turris, nemine obsistente eà pertranseunt. Belisarius interea, vt prorsus ignarus quæ in pontis præsidio cõtigissent, equitibus mille in hostem eductis, pontẽ petebat, locũ contemplaturus, vbi castra commodius collocaret: eò demum vbi est proximo ventũ, ex insperato in hostes Romani incidunt flumen pertranseuntes, & cum nonnullis eorum vel inuiti conserunt manus: sed ex equis vtrinq; bellatũ. Tunc Belisarius, & si cautior semper antehac fuerat, haudquaquam

Transfugæ hosti hærẽti animũ reddunt.

Belisariani præsidium pontis deserunt, deinde in aliud crimẽ incidũt. Sic solent timidi, ex fumo, quod aiunt, in flãmas.

Belisarius incaute di-

quaquãm præfecti officij obseruato, inter primos, & in militis morem præliabatur, per eúmque minimè stetit, quin res Romana in maximum veniret discrimen, quandoquidem totius belli momentum in præfecto consisteret: sed equo forte tunc vehebatur, qui vt in bello exercitus semper antehac fuerat, ita & se & insidentẽ ab hoste tueri securúmque reddere percallebat. Is verò equus & si corpore toto subrutilus esset, à capite tamen summo ad nares nimio erat candore insignis. Et forte sic accidit, vt Gothorũ pars maxima sagittis idcirco solũ Belisarium ac iaculis peteret, quia perfugæ illi, qui ad se paulo antè transierant, Belisario inter primos præliante conspecto, & satis gnari si is cecidisset, cũ eo simul & res Romanas casuras, voce ingẽti Gothos identidem hortabantur, in valam, id est, subrutili coloris equum vt iacula iacerent. Vnde ad vniuersum Gothorum exercitum & si vox ea perlata est, vt in magno tamen belli tumultu non omnes hunc conquirebant, nec planè intelligebant apertè sibi denunciari, vt impetum in Belisarium facerent. existimantes deinde non frustra id dictum omnem exercitum peruasisse, omissis iam cæteris, in Belisarium hi tela coniicere, & hunc acrius insectari. iam enim prę glorię studio, qui virtutis & roboris sibi quippiam vendicarent, appropinquando quamproximè contingere hunc nitebantur, lanceis ensibúsque, vt ira præferuidi, lacessabant. Belisarius verò sese in hostem vertendo, quos obuios habet obtruncat.

micat. Prudentia humana non semper & vbique circumspecta.

Equus Belisarij.

Vala, vox Gothica & Germanica gilvum significat.

15 SED in eo discrimine vsui præcipuè fuit, armigerorũ illius & satellitum opera, ingensq; charitas. Si quidẽ Belisarium omnes circumeundo tutãdoq; tantum de seruitutis specimen edidere, quantũ ne ab vllo vnquam mortalium ad hanc vsq; diẽ crediderim fuisse vspiam editum, quippe qui præ-

Belisarij satellitũ virtus, & charitas. Sapiẽs, mitis & fortissimus dux fidos strenuosque milites possidet.

fecto,eiúſque equo prælaris ſtrenue clypeis,conuolantium vndique ſagittarum vim omnem excipiebant, & ſuperuenientes magno agmine hoſtes, vmbone procul ab ſe repellebant. Sic omnis illa hoſtilis impreſſio in vnius hominis corpus intenta, prælio rem decernebat. Hoc in certamine Gothis non minus quam homines mille, & hi quidem fortiſſimi cecidere, qui in prima congreſſione certauerant: ex Beliſarij verò familia permulti quidem & præſtantes bello deſiderati, quos inter & armiger Maxentius cecidit,qui egregia in hoſtes præ ſe opera tulit. Beliſario autem proſperior quædam hac die ſors obtigit,vt nec vulnere ſit vllo affectus, nec aliqua in parte offenſus, quum circa ipſum & ſolum id geſtum ſit bellum:ſed virtute ſua Romani hoſtes fuderunt, & fugientem effuſis barbarorũ infinitam iam multitudinem, vſque ad caſtra ſunt inſequuti: quos inde Gothorũ mox pedites, virib. vt integri & præualidi iuuenes impetu facto facilè repulerunt:& adiuuantibus deinde equitibus effuſe Romani in fugam verſi tamdiu proruere, quoad euadentes in proximum collem conſiſterent, quos poſtea barbarorum equites iidem adepti equeſtre prælium integrant, ſed præſentibus Gothis & in terga hærentibus, circa Salariam portam ad vrbis mœnia compulſi noſtri perueniunt. Romani verò, qui muri cuſtodiæ præerant,veriti ne cum ſuis vnà & hoſtes inuecti intra vrbem reciperentur,portam aperire fugientibus nolunt, vel Beliſario ipſo iubente identidem aperiri & minaciter inclamante.non enim e turribus deſpiciendo internoſſe hominem poterant, vt cui facies prorſus & caput cruore & puluere contegeretur. Ad hoc accedebat,quòd in ea militum denſitate ſpectari quippiam pro certo non poterat. Erat quippe iam ſerum diei, & ſol in occaſum vergebat. Romani præterea ne

Beliſarius ſine vulnere vincit. Dei benignitas præclara ſua prouidentia inſtrumenta tuetur.

Beliſarius cum ſuis à Romanis excluditur.

viuere

viuere quidem præfectum rebantur. Siquidem qui primi à fuga sese in vrbem receperant, occubuisse iam Belisarium egregiè inter primos pugnantem renunciarant. Gothorum itaque agmen, confluente barbarorum ad opem ferendam iam multitudine, ardore simul ingenti & ira delatum, fossam celerius pertransire, & hostes inuadere animo agitarat. Romani verò sub murum & fossæ citeriorem in partem, quum omnes simul iam conuenissent, globo inuicem facto, in vnum coire, séque ab hoste vtcunque licebat tueri. Sed qui intra mœnia erant, vt militiæ prorsus ignari, imparati omnino quum essent, sibique simul & ciuitati timerent, suis opitulari vel in tanto discrimine constitutis nil poterant. Tum verò Belisarium cogitatio subiit, & audax, vt in tanto periculo, facinus, quo ferme salua ex insperato est Romana res facta. iussis nanque qui circa se erant, vt agmine vno eruptionē mox facerent, hostes derepente inuadit. At barbari & in tenebris confligendo, & alios insectando vt incompositi dispersique erant, vbi per hos in se impetum fieri spem præter viderunt, qui paulo antè fugissent; suspicati alias ex vrbe copias his opitulatum venisse, ingenti formidine capti effuso omnes mox cursu fugam capessunt: quos Belisarius non magno spatio insectatus, confestim se ad mœnia recipit. Hoc demum pacto Romani fidentiores iam redditi Belisarium ipsum & milites in vrbem recipiūt. eò discriminis vt præfectus ipse, ita & Romanæ res venerant. prælium id oriente Sole incœptum, in noctem productum dimittitur. In hac pugna inter Romanos egregiè se Belisarius gessit. Ex Gothis verò Visandrus quidam, qui vtique quum circa Belisarium acerrimè bellaretur, & sibi priores eius prælij partes fortè tū obtigissent, haud prius nauiter facere destitit, quàm tribus ac decem vulnerib.

Fama, maximum malū, quum fugaces sequitur.

Belisarij magnanimū facinus.

Magnanimus ibi stat vbi omnes iacent: tunc extollitur, quando cæteri deprimuntur.

Visandri, viri fortis, casus memoria dignissimus.

corpore toto exceptis vt moribundus procumberet. Vnde quum visus esset iam interisse, neglectus à sociis,& his quidem victoribus,cum mortuis cęteris proiectus iacebat. Post tertium diem quum iuxta muros vrbis castra barbari posuissent, quosdam qui suos mortuos sepelirent, miserunt, legitimáq; pia his & pro eorũ consuetudine funera procurarent. Dum itaque mortuorum corpora isti perquirunt, Visandrum adhuc spirantem inueniunt: quem quum ex sociis quispiam compellasset, respondisse sat constat, & simul iussisse aquam sibi in potum deferri, in ósque infundi, vt licuit,innuisse: qua ex potione refectum,& in se redeuntem, commilitones elatum in castra protinus retulisse; & quum diu superuixisset, maximam apud Gothos famam sibi & gloriam comparasse. Belisarius itaque vbi se tandem cum suis in tutum recepit, militibus Romanóque populo ferè vniuerso in muros contractis, ignes permultos incendere, & per totam noctem vt in peruigilio essent, iniunxit: mœnia deinde circumeundo, & ex ordine cæteris procuratis, singulis portis è primoribus quempiam præficit. Inter hæc Bessas, qui Prænestinam portam custodiendam acceperat, ad Belisarium misit, qui nunciaret teneri ab hostibus vrbem, per portam aliam introgressis, quæ supra Tyberim est, & sancti Pancratij dicitur. Hæc fermè quum audissent, qui circa Belisarium erant, hunc statim monere hortaríque per aliam diuersissimam portam fuga sibi salutem vt peteret. Tum ille nec ad ea quidem pauescere, nec prorsus esse, quæ dicerent, sedulò confirmare. Sed alioquin equites quosdam supra Tyberim fluuium destinat, qui ea è regione omnia contemplati, nihil ibi accidisse hostile renunciant. Post hæc ad singulas portas nunciis missis, præfectis omnibus imperat, vt vbi hostes acceperint per aliam

Non est vir fortis, cui in ipsa rerum difficultate non crescit animus. Ex fortitudine verò, gloria.

Vigilantia tuta.

Gothorum impressio præsidiarios Romanos animo exuit.

Fortis dux autem est instar omnium.

aliam quampiam mœnium partem iam inuasisse, eorum vt nemo vel opem alteri ferat, vel suum deserat custodiæ locum. sibi nanque hæc curæ fore. Quod vtique idcirco agebat, ne ex falsis rumoribus rursum hi vel tumultuari inciperent, vel trepidare. Vittiges verò vel Romanis adhuc trepidantibus, ad Salariam portam satrapam è suis quempiam misit: qui vbi eò est ventum, Romanis perfidię primùm in Gothos increpitis, proditionem his cœpit obiicere, in seipsos & patriã factam, & quòd à Gothorũ maximis viribus desciscendo, ad Græculos homines, qui sibi esse præsidio nequeant, demum se cõtulissent, præsertim quum e Græcia antehac neminem viderint in Italiã aduentasse, præter Tragœdos & Mimos & nauticos quosdã prædones. Hæc & huiusmodi alia pleraque in Romanos is iactitando, quum nemo sibi responsum dedisset, ad Gothos se & Vittigem ducem recepit. Belisarius verò Romanis risum de se, & hunc quidem immodicum præbuit, quum hostes ipse vix effugisset, ad bene sperandum alios hortaretur, & Gothorum contemptum: ac propalam affirmaret, barbaros se prorsus debellaturum: quemadmodum verò id se facturum cõfideret, suo loco dicetur. Sed quum ad multum iam noctis res processissent, nec cibi adhuc aliquid Belisarius accepisset, vt maximis curis implicitus, eius vt coniunx, ita & familiares, qui fortè tunc aderant, vix paululum vt panis gustaret, compellunt.

Strategema Belisarij.

Petulans & inutilis iactantia Vittigis.

Belisarij fiducia, bellica res non satis expertis risum mouet. At illi ridiculi tandem apparent.

16 POSTERO autem die, Gothi quidem, & si vi minimè possent, obsidendo tamen pro eius magnitudine vrbem, paruo negocio se capturos sperare. Romani verò sua satagere, qui hanc tuebantur, & hunc in modũ disponere per muros custodes. Habet autem circumiectus vrbi murus portas decem & quatuor, portulásq; alias quasdã: vnde & Gothi,

Obsidio vrbis.

Romanorũ cura.

Porta vrbis

quum minimè possent cum vniuerso exercitu longiorem mœnium ambitum circumplecti, senis positis castris, portarum intercapedines infestabant. Inter portam nanque Flamineam & Prænestinam cis Tyberim castra vna locauerant. Sed veriti ne Miluium pontem hostes interrumpēdo, imperuia sibi omnia facerent, quæ vltra fluuium sunt, & ad mare pertingūt, & ita vt ea è regione Romani ipsi nil prorsus possent malorū sentire, ex diutina prodeuntium obsidione, septima extra fluuium castra & Neronianis in campis fixere, ita vt castris omnibus esset pons intermedius: vnde peractum, vt & portæ aliæ duæ infestę ab hoste essent, Aurelia scilicet, quę sancti Petri, vt ei tēplo propinquior nuncupatur, & altera quæ trans flumen est sita. Sic factum, vt exercitibus Gothi quum dimidiam muri partem circundedissent, quādoquidē non omnino flumine arcebantur, vndequaque muros quum libuisset oppugnando excurrerent. Nunc verò quémadmodum ex vtraque fluminis parte ciuitatis muros Romani extruxerint, explicabo. Tyberis quondā pręterfluens, magno spatio mœnia hæc abluendo deferebatur: huius è regione locus, in quo vrbis fundata sunt mœnia, subterlabentis fluminis aliquanto supereminet vndas, sed alias planus & facilè peruius est: huic ex aduerso, & ad alteram fluminis partem imminet Ianiculi collis: ad cuius radices & ipso in Tyberi ciuitatis molæ omnes cōstructæ antiquitùs fuerant, quia in angustum ibi primo aquarum ingens vis cogitur, & per canalé deinde in præceps deducta, vt in decliui violētissimo cursu defertur. Eius rei opportunitate Romani veteres illi ipsum hunc collem, & ea è regione fluminis ripam muris cinxere, ne hostes vel molas disturbare licentius possent, vel flumen pertranseundo facilè alteris muris insidiari, Tyberísque pōte constrato

Pons Miluius.

Obsessorum prudens consilium.

Situs vrbis & munitio.

Ianiculum.

Vetus Roma.

strato

ſtrato viſi ſunt murum in Ianiculum pertinentem iunxiſſe, ac frequentibus inędificatis in partem alteram ædificiis, per mediam vrbem vt flumen deflueret effecere. Gothi autem altioribus foſſis, caſtris omnibus communitis, & effoſſa inde humo, in interius caſtrorum vallum tranſuecta, hoc ipſóque in altitudinem magnam extructo, & acutiſſimis deſuper præuſtiſq; ſudibus & affatim defixis, validiſſime caſtra cõmuniunt. Caſtris deinde Neronianis in campis munitis, Martiam quendã Gothum præficiunt, qui ſuis cum copiis ex Gallia venerat. Cæteris verò ſic Vittiges præerat, vt ſingulos ſingulis caſtris præfecerit. Gothi itaque hoc pacto diſpoſitis rebus, ædificia omnia, quibus aqua in vrbem deuehebatur mox interſcindunt, ne prorſus inuecta hoſtibus ſui copiam faceret. Romæ verò aquæductus decem & quatuor numero ſunt, cocto ex latere per priſcos homines illos ædificati, ea latitudine ac ſimul profunditate, vt equeſter vir aliquis ipſo cum equo per eos ſupernè euadere liberius queat. Beliſarius interim quæ ad vrbis cuſtodiam facerent, præparare molirique omnia. Pincianam is fermè & proximam huic ad dexteram Salariam portam tenebat, vt ſuſpectiores & neceſſarias. ea nanque è regione oppugnari facilè poterat murus, & Romanis inde in hoſtes exitus erat. Præneſtinam Beſſæ tradiderat cuſtodiendã, Flamminex Conſtantianum præfecerat, quam tamen prius impoſitis foribus, & ingentiũ lapidum mole inædificata, ita obſtruxerat, vt vix vllo molimine aperiri per quempiã poſſet: veritus maximè ex tam propinquis hoſtium caſtris, ne ea inſidiæ fierent: cæteras portas peditũ ducibus cuſtodiẽdas permiſit. Cæterùm aquæductus hic fuerat longiore ad ſecuritatem ædificio vndique circumplexus, ne quid fortè extrinſecùs mali hac quiſpiã moliretur.

Gothorum caſtrum.

Beliſarij vigilantia.

Molarum vsu obsessis ademptus.

Sed postquam, vt diximus, per hostes fuere aquæductus hi interrupti, neque ex his defluens aqua molas de cætero exerceret, nec iumenta quidem adessent, quæ ad operandum has circumagerent, quouis edulij genere, vt in arcta obsidione Romani priuantur. vix enim per necessarios alere cum cura hi poterant equos. Belisarius tamē, vt erat vir prudentiæ singularis, id ea in necessitate excogitauit remedium.

Industrium Belisarij consilium.

Sub ponte ipso, cuius nuper meminimus, pertinente ad Iaculi muros, funes ex vtraque fluminis ripa, valide distētos ac delegatos trāsmisit. His lēbos binos pari magnitudine nectit constringitque, bipedali distantes ab inuicem spatio, quo maxime aquarum defluxus per pontis fornicē præceps descendit, vastósque & molares lapides in alterum lembum imponens, media ipsa intercapedine machinam inde suspendit, qua molæ voluuntur.

Necessitas artium mater.

Ex interuallo deinceps & eundem in modum machinas alias, alias itē atque alias in flumine fabricat, quæ statim omnes subterlabentis aquæ impetu motæ, & in seipsas identidem reuolutæ, suo ex motu sic molas inuicem cōcitabant, vt ciuitati necessaria commolerent: qua re hostes per transfugas cognita machinas illas hac arte demoliuntur.

Contrarius hostium conatus.

Magnos arborum stipites, Romanorúmque corpora recens interfectorū in flumen coniecta detrudunt, quorum pleraq; secundo & violento aquarum defluxu, in scaphas molarum delata, machinas dissoluebant. Hæc Belisarius vbi per hostes fieri cognouit, aduersus ea, arte alia quadā & astu contendens, ferreas à ponte catenas suspendit, ita vt ex transuerso in alteram Tyberis ripā pertingerent: in quas quum inciderent omnia quæ flumen deferret, ad aggerata detinebantur, ne vltra dilaberentur, eáq; postmodū ad se contrahentes, quibus id datū erat negociū, in terrā mox deferebant. Sed id Belisarius

Ingenium humanum ardua superat.

non

non tam machinarum ad incommodũ euitandum, quas in Tyberim excogitando construxerat, factitabat; quam quia plurimum verebatur, & in suspicioné iam venerat, ne multis à cratibus intra ponté hostes, & in mediam inde vrbem clam peruenirét. Sic demum barbari haud quaquam sibi hac via suc cedentibus rebus, ac cœptis conatibus destiterũt. Romani deinde, & si his ad molendum machinis vterentur, a balneis tamen omnino ob aquæ carentiam arcebantur, quæ in potũ alioquin affatim his erat. nam & qui procul a flumine habitarét, aquari ex puteis poterant. In cloacis verò, quæ vrbis purgamenta ducunt & eluũt sordes, nil prorsus ad securitatem moliri hi cogebantur, quum omnes in Tyberim exitum habeant, nec quoquam pacto hac poterant via insidiæ in vrbem parari. Dum hæc interea agerentur, res memoratu digna in Samnio contigit. Samnites pueri nonnulli quum pecus pastum educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine præstantiores ac specie, quorum alterum Belisarium vocitant, Vitigem alterum, & hos colluctari inuicem iubét. In ea colluctatione qui Vittigis fuerat nomé sortitus, in terram victus prolabitur. hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando in proximam arborem suspéderunt. Lupo deinde interueniente conspecto, exterriti omnes fugam capessunt: qui verò suspensus pendebat, à ceteris destitutus in cruciatu interiit. Quibus de rebus certiores facti Sãnites, pueros quidé missos fecere: sed ex his, quæ acciderant, coniectãdo asseuerare, victorem omnino Belisarium fore.

Balneorum vsus ademptus obsessis.

Ludus puerilis ominosus. Contactu aliquo religionis omniũ obseruatio innexa videtur: quoniam nõ fortuito motu, sed diuina prouidentia creditur consti[illegible]

17 ERAT tũc fermè in vrbe præ diuturno iam ocio, belli insolens multitudo, atque adeò prodeũtibus ex bello malis nil penitus assueta. vnde quum corpus nec curare balneis posset, nec sordes abster

Inconstantia vulgi, præsertim quã pristinis commodis & delicijs priuatur,

gere, ad hęc necessariarum rerum inopia premeretur, & acrius cogeretur insomnes ducere noctes mœnia custodiendo, vt in peruigilio fit, & in suspicionem venisset, haud lõge post vrbem in hostium ditionem vẽturam, ac barbaros prospectaret agros cæteráque omnia libere populãtes; mœrore immodico affici, ægréq; ferre, quod qui nil deliquissent, obsidione tunc premerentur, & in tantam periculi magnitudinẽ peruenissent. Vnde agmine facto Belisarium aperte increpitare, quod cum ab imperatore nil virium quod satis esset, acceperit, ausus sit in Gothos exercitum ducere: eadem hæc & Senatorij ordinis viri clam exprobrare. Quibus rebus Vittiges ex perfugis cognitis, vt hos acrius territaret, & res Romanas in maiorem hoc pacto tumultũ casuras ratus, ad Belisariũ oratores & inter cæteros Sallem nomine quempiam mittit, qui vbi in præfecti conspectum venere, astantibus Romanorum senatus & exercitus ducibus, huiusmodi verba fecere: *Fuere quondam rerum nomina quam optimè dispartita mortalibus: ex hisce nimirum nominibus à fortitudine secernitur audacia, quorum alterum cuicunque accesserit, dedecus ac discrimen inducit, alterum virtutis opinionem. istorum vtrum in nos te inuexerit, & quale nam sit, tute significes velim. Quod si viribus tuis confisus aduersus Gothos ductaris exercitum, quum è muris hostium spectare copias queas ad bellum instructas, & tibi quidem, quum voles nauiter facere quamprimùm licebit. Sin verò audacia fretus nos inuasisti, eorum profectò te mox pœnitebit, quæ temerè ac frustrà occœperis. nam in medijs iam certaminibus pœnitere cœptorum consueuere, qui inconsideratius res ipsas aggrediuntur. Agedum, Romanis istis haud quaquam de cætero miseriam protrahe; quos Theodericus Gothorum rex per delitias, & vt liberè viuerent, educauit; nec ei velis obsistere qui in Gothos ac Italos dominatur. Quo enim pacto non absurdum*

Togati perpetuò fere imbelles & timidi, sed tumidi.

Gothorum ad Belisarium oratio, qua fortißimo duci pauorem incutere & vt Romam deserat persuadere studẽt.

surdum id fuerit, vt ipse, qui ita coërcitus sis, vt hostes tantopere extimescas, Romæ sedeas: qui verò huius sit imperator ac dominus, in castris nunc degat, & suæ ditionis vt homines bellicis afficiat malis. Nos verò vt tibi, ita & tuis nunc sumus liberam abeundi potestatem facturi, vestráque omnia posidendi. his namque velle, qui ad pœnitentiam & sanam redire cupiunt mentem, hostiliter insultare, nec sanctum equidem duxerim, nec humanitatis officio dignum. Vos verò Romanos rogaturus ac lubens hæc sum. Quid nam causæ habuistis, vt criminis Gothos insimulare positis, & nos simul ac vos prodideritis, quibus ad id tempus benignitas nostra tam maximè vsui fuit, vt & in præsentia liceat, si modò libet, nostra hæc experiri subsidia. Hæc Gothi. Belisarius verò ita respondit; *Consultandi tempus non in vestra positum est potestate. non enim pro hostium voluntate bella gerere consueuere mortales, sed sua quisque lege disponit, quæ optima factu illi sunt visa. Atqui id ausim affirmare, futurum quandoque, vt vobis nulla vspiam sit, ne inter senticeta quidem vestra capita occulendi facultas, nec vllus in terris locus, quò declinetis. Romam ipsi vbi accepimus, nil occupauimus alienum: vos tamẽ prædonum in morem, quum aliàs hanc inuaseritis, non vestri iuris rem captam, vel inuiti demum hoc tempore veris ac pristinis possessoribus tradidistis. Vestrum autem si quis fortè spem habet, hanc vrbem se posse rursum inire; longè, vt reor, sententia fallitur. non enim fieri id potest, viuens hanc Belisarius vrbem vt deserat.* Romani verò etsi proditionis per Gothos acriter incusarentur, eorum tamen legatis contradicere nil audebant: vnde his silentio supprimẽtibus vocẽ, solus Fidelius, vir priscæ virtutis, Gothos protinus irridere & aspernari quæ dixerant. Oratores deinde quũ in castra se recepissent; sciscitãti Vittigi, qualis nã vir Belisarius esset, quidue animi ad discessum haberet, responderunt; non rectè Gothos sperare, Belisariũ se posse vtcun-

In Romanos breuis actio.

Responsum Belisarij, magnanimitatem illam veterum Romanorũ exprimens.

Romanorũ pusillanimitas.

Fidelij virtus.

Sūma laus, at hoste lau dari.

que perterrefacere. Hac ſpe deſtitutus Vittiges, muros vt oppugnaret conſultare enixius, machinas ad inuadenda mœnia præparare. ligneas inde turres extruxit, quæ hoſtiū muros ęquarent, ex lapidum interuallo verā adeptus muri dimenſionē. Turribus ſubmiſſæ ad baſen in angulos ſingulos rotæ, quarū volutione quocunque milites vellent, facile iunctis his bobus trahentibus, circumagebāt. Scalæ præterea multæ & ad pinnas vſque pertinentes, in promptu his aderant. Machinationes inſuper quaternæ paratæ, quas arietes dicunt, in hūc modum ſtructæ. Columnæ erectæ & ligneæ quatuor, parique magnitudine, recta ex aduerſo, ſolo defixæ adſtant. his tigna octona & tranſuerſa arctiſſime iuncta, quaterna deſuper alia totidem ad baſes committunt, paruíque & quadrāgularis ſpeciem domicilij extruunt, & coriis vndique integunt latera, vt & ductu ſit leuior machina, & intrinſecùs milites in tuto ita cōſiſtant, vt feriri nullo pacto ab hoſtibus queant, intus verò non paruæ molis ſtipitem & ſuperne ſuſpendunt, húncque catenis laxatum in medio machinæ, quum opus fuerit dimittunt, eius verò arietis ſummum & præacutum, multo ferro perinde ſagittæ ſpiculum aliquod, vel incudis contegunt formam: hæc tamen non ſcutulis machina ſubiectis, vt nauis mouetur, ſed ad infima columnarum extantium aptè rotis ſummis, vt dictum ſuprà, deducitur. Sed eam non minori numero homines, quam quinquaginta, interiore ex parte mouent, & quo volunt traducunt, & dum mœnibus applicant, ſtipitem cui plerunque arietis ferreum præfixum eſt caput, arte quadam voluentes facile retrahunt, rurſúmque & magno cum impetu in murum incutiunt, ita vt aries crebra diuerberatione incuſſus, quaſſare in quęcunque inciderit loca queat, & demum excindere:

Vittigis ad oppugnationem appara tus & machina.

Arietum Structura.

Firmitas.

Summitas.

A quot & quibus artes mouentur.

Vſus arietum.

dere: ex eóque machinatio hæc cognomentum est nacta, quòd stipitis huius cacumen dum prominet, haud secus ac arietes inter se solent, duu. capitum collisione decertant, illidendo & quatiendo vniuersa disturbet. Gothi igitur lignorum arundinúmq; & cæterorum eiusmodi congestis iam fascibus aggerem paratum habebant, quo in fossas coniecto, has solo æquarent, vt ea machinationes, quas producturi mox erant inuectæ re nulla transitu prohiberentur. Diebus denique vno iam de viginti in ea barbari obsidione consumptis, Vittige duce, circa Solis ortum muros oppugnaturi appropinquabant, vnde Romanos omnes, prodeuntium ea magnitudine turrium, perinde non eiusmodi antea conspicati, arietúmque & machinationem cæterarum spectaculũ deterrebat. Belisarius verò instructam hostium aciem contemplatus, cum machinis tormentísque aduentantem, in risum prorupit, & quiescere milites iussit, nec manibus prius aliquid incœptare, quàm ipse signum dedisset, Romani tamen cum irrisione hunc loqui, & sibi illudere suspicati, oderant simul, & impudentiæ incusabant, ægréque ferebant, quòd aduentantes in se hostes haudquaquam reprimeret. Sed postquam Gothi fossæ appropinquarunt, præfectus ipse omniũ primus in armatum quempiam Gothorum exercitus ducem arcum intendens, traiecit spiculo guttur. Tum ille letali accepto iã vulnere, supinus in terram prolabitur: cuius ad casum Romanus populus omnis, voce ingenti præ gaudio ea barbaris inclamare, quę auditu tolerari vix poterant, rem sibi imprimis contigisse feliciter rati, nec parui ad futurũ certamen momenti. Immissa deinde præfectus idẽ in alterum hostem sagitta, eundem in modum statim occidit, ex eóque clamor longe maior exortus, è mœnibus editur, iámque deuictos esse hostes

Cur huiusmodi machina, arietes dicta sint.

Gothorum ad oppugnationem accessus.

Belisarij magnitudo animi.

Belisarius duces duos sagitta trãsfigit: vnde Romanis fiducia & animus ad propugnationem crescit.

Hostes à mœnibus reiecti.

rebantur. Tum Belisarius signo suis repẽtius dato, in aduersam hi aciem sagittas immittunt, in boues deinde ferire increpitans iubet: quibus statim vniuersis cadentibus, mouere turres de cætero nil poterãt hostes, stupidi quidem, & nescij prorsus, quidnam in pręsenti possent discrimine machinari: qua ex re cognita Belisarij prudentia est, vt qui hostes è propinquo coërcere n[illegible]uerit, barbarorum irrisa vesania, qui ad muros boues deducere se posse sperarent.

Vittigis stratagema, vt dolo obtineret quod vi aperta non potuerat.

18 VITTIGES igitur hac arte à mœnibus propulsatus, Gothorum ibi non parua manu dimissa, factáque ex his ingenti phalange, ac iussis ducibus, vt nullos facerẽt in muros insultus, sed ordine suo manerẽt, & sagittas in propugnacula crebras adeò iacerent, vt Belisario nullam temporis darent remissionem, ne forte in alteram mœnium partem, in quam ipse ingentibus copiis esset insultaturus, suppetias ferret, acie instructa circa Prænestinam portam ad eam muri partem mox ducit, quã Romani Viuarium dicunt, vnde & expugnari mœnia per quam facilè poterant. Fuerant autem machinationes aliæ illi, ligneæ turres, arietésque, scalæ præterea multæ eo delatæ. Dum hęc peraguntur, Aurelianam portam ex altera parte Gothi hoc modo inuadunt. Adriani Romanorum quondam imperatoris sepulchrum extra portam Aureliám extat, & ad lapidis iactum a mœnibus procul extructum, spectatu proculdubio dignum. Pario nanque ex lapide ædificatum est, saxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partium pari dimensione lateribus, eam porrectis in altitudinem, vt iactus ex angulo lapis alterum ferè pertingat, altitudine tamen hæc vrbis mœnia superant. Statuæ quoque ex eodem Pario marmore, virorum equorúmque miro artificio factæ de-

Moles Adriani.

Sepulchrũ spectatu dignum, ob operis elegantiam.

super

ſuper inſident. Sepulchrum id priſci homines illi, quum velut moles & arcis in ſpeciem vrbi impoſitum videretur, brachiis duobus a mœnibus ipſis ad ſepulchrum id vſque porrectis inædificatiſque, complexi ſic ſunt, vt murorum ſit perinde pars quædam effectum. apparet nanque altiſſimæ id turri perſimile, & ea è regione imminet portæ. Erat itaque peropportunum & munitiſſimum eo in loco præſidium. Cuius cuſtodia per Beliſarium tradita Conſtantiano obtigerat, cui iniunctum, vt & contigui muri curam ſuſciperet aſſeruandi, vt leuiori & non magni momenti cuſtodia indigentis. Siquidem ea ex parte haudquaquam murus flumine ſubterlabente poterat oppugnari. Cóſtantianus itaque nullum ea hoſtes inſultum facturos ratus, haud ſat validis ibidem cuſtodiis poſitis, quum perpauci ſibi milites eſſent, maiorem eorum partem neceſſariis admodum in locis diſtribuit. nam ad hominum ſummum millia quinque imperatoris exercitus in obſidionis huius principio ad vrbem conuenerat. Vnde Conſtantianus, quum ei nunciaretur hoſtes tranſitum per flumen tentare, muro illi diffiſus, qui ad fluuium erat cum paucis ipſe & ſtatim opitulatum contendit, maiore militum multitudine iuſſa portam imprimis, & in ſepulchro ipſo præſidium diligentius cuſtodire. Gothi interea Aureliam portam Adrianíq; molem ſine vllis machinationibus confeſtim inuadunt, ſcalas tamen ingenti copia inferentes, multitudine ſagittarum immiſſa, facile in dubium hoſtes deducere, & trepidationem inferre, atq; adeò vt paruo molimine, præ cuſtodum paucitate, potiri ſe præſidio poſſe exiſtimarent. Prælatis itaque ſcutis, Perſicis nihil inferioribus, ad mœnia ſuccedebant, & hoſtes fruſtrati quàm proximè ſubierũt. Sub porticum nanq; ad ſacrã Apoſtoli Petri perti-

Beliſarij vigilantia.

Conſtantiani error bellicus. Nec enim dicendũ eſt, non putabam.

Gothorum audacia.

Per Adriani molẽ vrbs prope capta.

nentem tum ædem, latitantes hi venerant: inde quum de improuiso comparuissent, rem ita aggrediuntur, vt nec balista quidē Romani custodes vti in hostes possent. non enim in nimium subeuntes, telum immittere tormentúmve poterant, nec illis vt scutatis obesse. Sed postquam validius Gothi incubuere, & creberrima sagittarum immissione propugnacula infestando admoturi iam erant ædificiis scalas, vndequaque ferè circumuentis iam omnibus, qui de mole pugnando se tuebātur, aliquandiu Romanis iniectus est terror, de salute iam desperantibus, quandoquidem sese ac mœnia defensare, vt erat necesse, haudquaquam iam possent: communi tamen consensu, distractis marmoreis illis vastísq; simulacris, ex eorum fragmentis ingentia saxa in hostium capita supernè deuoluunt. Gothi verò perculsi oppugnationem remittunt, hísque sensim cedentibus, victoria potiti Romani, & viribus suis iam satis confisi, clamore ingenti sublato, iaculis saxísque in hostes crebro demissis, hos demum vt victos propellunt, tormentísque barbaros insectando, maximam in trepidationem egere, & si ad breue quouis armorum genere hos impetiissent. Iámque & Cōstantianus perterrefactis fugatísque, qui transitum fluminis pertentassent, redierat. non enim præsidium illud hostes, vt ipsi rebantur, neglectū prorsus vel incustoditum inuenerant. itaque factum, vt circa Aureliam portam omnia in tuto iā essent. Ad portam verò Pancratianam, quæ trans Tyberim est, cum hostium copiæ peruenissent, ob loci difficultatem, nihil per eos gestum memoria dignū. Est nanque locus accliuus, & ea murus è regione ad inuadendū haud sat facilis. Paulus portam hanc asseruabat cum peditū cohorte, cui tunc præerat. nec portam quidem Flamineam Gothi tentarunt, vt loco præcipiti sitam, atque adeo vt adiri non

Valida Gothorum impressio.

Gothi statuarum fragmentis reiiciuntur. fortiter & prudenter agunt Romani. Præstat enim marmoreas statuas comminuere & hostem machinis & telis preciosissimis repellere, quàm vitā & libertatem publicā atque priuatā facere iacturam.

non facilè queat. pedestris Rheginorum hanc manus cum Vrsicino eorum præfecto custodiebat. Inter hanc portam & alteram ad dexteram huic proximam portulam, porta alia est, quæ Pinciana vocatur. huic proximi muri pars quædam, lapidũ laxata iampridem cõpage, seiuncta spectatur, non tantum à solo, sed a medio ad summum fastigiũ scissa: nec sane collapsa, nec alias resoluta, sed vtrinq; sic inclinauit, vt cætero muro extrinsecus partim prominentior esse appareat, partim retractior. Hanc muri parté quũ demoliri tunc primùm Belisarius niteretur, & iterato ædificare cœpisset, obsistere Romani, Petrum Apostolum pro indubitato se cõperisse asseuerantes eius loci tuendi pollicitũ curã se suscepturũ: quod vtiq; Romanis ex voto successit, quandoquidem nec eo die, quo per Gothos sunt mœnia oppugnata, nec per omne id tẽpus, quo vrbem obsederant barbari, hostilis vis vlla ad hũc locum peruenit, nec plane vnquam eodẽ tumultuatum. Et sanè me admiratio subit, nec Romanis, nec hostibus ipsis, in ea tam diutina vrbis obsidione in memoriam venisse muri hanc partem: quæ res quũ miraculi postea loco sit habita, nec sarcire quidem imposterum quisquam, nec de integro restituere ausus est: sed ad hunc diem ea è regione seiunctus permanet murus. Apud Salariam autem portã, vir quidã & proceræ staturæ Gothus, bellóq; strenuus, thorace indutus, & capite cassidẽ gestans, nec inter cæteros Gothos obscurus, nõ aliorũ in ordine manens, sed arbori propinquæ insidens, crebrius sagittando propugnacula infestabat. hic vir tormento ad turris læuam locato, de improuiso per loricam traiectus, arbori veruto affigitur in stipitem altius descendente, hominémque id ibidem impactum in sublime suspendit: quod Gothi tunc conspicati, ac planè perterriti, extra sagittæ iactum, seruatis

Portã Pincianam Gothi non oppugnant.

Ludit in humanis sæpe superstitio rebus.

Gothus quidam in arbore transfixus hæret.

tamen ordinibus, constitere; & qui in propugnaculis erant, haudquaquam de cetero incessebant.

Vittiges ad Viuarium vrbem inuadit.

19 BESSAS interea Paraniúsque Vittige ipso è regione Viuarij validissime his insistente, eodē ad se Belisariū euocāt. ille vero, vt qui ei muro minus confideret, (erat nanque, vt diximus, facilis expugnatu) his opem laturus mox aduolat, ad Salariam portam tuendam ex amicis quodam dimisso: & cum milites in Viuario, id loco nomen, offendisset ex inuadentiū ingenti multitudine hostium insultu nimio trepidantes, statim his ipse animos facere, & hostes parui vt facerent, commonere, hortariq; item ad confidentiam. Erat nimirū ea ex parte planior locus, atque adeo ad inuadentiū insultus peropportunus. ad hoc accedebat, quòd ea è regione murus ita dissoluebatur, vt vel lateres ipsi haud sat multum in sua compage subsisterēt, huic muro alterū breuem forinsecus veteres quondā Romani, modico interuallo adiecerant, sed non ad tutelam, vt qui sine propugnaculis fuisset extructus, sed ad delitias factus haud satis decentes, & vt leones eo in loco coërcitos, & bestias alias asseruarent, vnde & Viuarium is locus est dictus. Vittiges igitur diuersas muri in partes machinationibus comparatis, exteriorem murum suffodi iubet, haud dubieratus, si primum hunc sui peruaserint, nullo negocio se mœnibus potiturum, quę vtique haud sat valida esse cognouerat. At Belisarius vbi hostes peruidet & Viuariū suffodisse, & diuersim mœnia inuadentes, abductis suis inde militibus, & in propugnacula paucis quibusdam relictis, quicquid in exercitu roboris erat, apud se tenuit, & inferiorem in partē & circa portas, copias omnes armatas, enses duntaxat in manu gestātes traduxit. Muro itaq; demolito Viuarium iam irrumpentib. Gothis, Cypriano Belisarius cum aliis nonnullis in eos confestim immisso,

Belisarius milites cōmonet.

Vnde appellatio viuarij.

Belisarij strategema, vt imminēs à Gothis periculum in ipsorum capita conuerteret.

immisso, rem aggredi perstrenuè iubet. tum illi iussa mox exequendo, obuios quosque ex hostibus, ne repugnantes quidem obtruncant: tametsi barbari suomet impetu in ipsis ad euadendum angustiis opprimerentur. Hostibus itaque re subita consternatis, incompositisque & diuersim palantibus, Belisarius vrbis patefactis iam foribus copias vndique in hos extemplo immittit. Tum Gothi nulla virtutis vel pristinarum virium habita ratione, temere omnes deferri, & quacunque his licuit, fugam capessere. Romani interea fugiẽtes adepti, postrema carpendo concidunt, fugáque hostium effusius facta, vt se in castra reciperent, à quibus procul educti, muros oppugnatũ aduenerant. Belisarius deinde fusis iam fugatísque hostibus, incendi machinas iubet, quas secum detulerant: vnde flamma ex his altius excitata, maiorem barbaris terrorem incussit. Dũ hæc agerentur, eadem belli fortuna ad portam Salariam fuit. ex ea nanq; Romani, de improuiso in barbaros impetum fecerant, quos ferme nil resistentes, vbi iam terga vertissent, strenuè in fugam actos trucidant, eorúmque simul machinationes incendunt, fœde iam trepidantium. Ignis præterea circa muros diuersim in altum euectus hostibus terrori fuit. Iámque discessio penitùs & vndequaq; erat à mœnibus facta, dum clamor horribilis vtrinq; exoritur. Romanis partim qui muris insisterent, suos hostes ad insectandũ hortantibus, partim Gothis eorũ, quæ paterentur, intra castra atrocitatem deflectentibus. Eo die ex Gothis triginta millia cecidere, vt eorũ principes affirmabant. Saucij verò numero ampliore comperti, vt in quos cõfertos & magna hominum copia cõdensatos è propugnaculis feriretur. Ad hæc accedebat, quod crebris Romani eruptionibus factis, maximam barbarorum trepidantiũ partem & fugientiũ interfece-

Gothorum fuga.

Horum tormenta cremata.

Romanorũ felix fortitudo.

XXX. M. Gothorum cæsa. Mira hominum strages in vrbis ad aliquot horas oppugnatione.

rant:& in ea mœniũ oppugnatione, quæ ab oriente sole ad occidentem prælio decernentes detinuit, plurimi ex his ceciderunt. nocte vero quæ diem subsequebatur, vigilatum vtrinq; est,& pro castris habitæ stationes. Sed Romani in muris alacres, & ouantes victoria, Belisarium efferre quammaximis laudibus,& potiti hostium spoliis triumphare. At Gothi saucios procurabant apud se quoscunque haberent, & mortuos lamentabiliter deplorabant.Belisarius intereà ad Imperatorem literas misit, hanc in sententiam scriptas: *In Italiam vt iusseras venimus, ad cateráque in ea per nos loca recuperata; & Romam recepimus, propulsatis inde iam barbaris, quorum præfectum nuper ad te Leuderem misimus. Et quoniam in Siciliæ Italiæque præsidiis conseruandis,quæ nostræ fecimus ditionis,maiorem militum partem necessariò disposuimus, ad quinque millia hominum nobis reliqua sunt. Hostes verò*cum millibus sexaginta agmine vno nos oppugnatum venere. Ipsi verò quum explorandi ob gratiam circa Tyberim prodeuntes, cogeremur vel inuiti cum hoste confligere, haudquaquam abfuit multum, quin telorum ac missilium multitudine obruti mortem oppetierimus. Muros deinde barbari quum expugnatum venissent, & machinas his applicassent, impetu vndique facto non plurimum abfuere, quin vrbem repentè, & nos occuparent, ni fortuna nos quædam prospera malis his subtraxisset.ea nanque,quæ rerum excedunt naturam, non humanæ virtuti, sed deo sunt adscribenda. Quæ verò siue fortuna, siue virtute ad id temporis gessimus,quamoptimè habent. Sed quæ gesturi in posterum sumus, peruelim equidem tuis vt rebus sint plurimum conductura. Quæcunque demum vel explicanda per me decentius sunt, vel per te facienda, haudquaquam clam te sum habiturus,eius rei nihil ignarus,humana hæc ita procedere,vt deo placitum est. Veruntamẽ qui summæ rerum principes sunt,vti se gesserint,vel ignominiam vel laudem*

Belisarij ad imperatorẽ epistola.

* εἰς μυριάδα πεντεκαίδεκα, *hoc est, cum centum & quinquaginta millibus.*

Oppugnationis Gothicæ mentionẽ inijcit.

perpe-

perpetuo referunt. Arma itaque & milites item per te sunt ad nos, & ea multitudine transmittenda, vt aduersus hostem possimus paribus viribus hoc bello consistere. non enim omnia fortunæ sunt permittenda, quandoquidẽ non eadem hæc semper offertur. Te verò ô imperator, ea subeat cogitatio velim, idque animo identidem agites, quòd si nos barbari hi superauerint, & de tuæ Italiæ possessione nunc exciderimus, profectò ad militum futuram ex eo casu iacturam accedet & dedecus ex re male gesta non mediocre, quod nobis assiduo inhærebit. Omitto id dicere, quòd & Romanis videbimur perniciem attulisse, qui suã minoris salutem fecere, quàm erga te præstitam fidem: vnde & nobis illud esset forsitan occursurum, vt parta ad id tempus felicitas in materiam videri quandoque possit calamitatis & infortunij desiuisse. Nam si ab vrbe Roma & vniuersa Campania, Siciliáque ipsa imprimis vt pelleremur contingeret, omnium illud nimirum (quod vtique leuissimum esset malorũ,) nos fortè morderet, quòd haudquaquã ex alieno ditescere licuisset. Atqui & illud tibi considerandum, Romam quondam tanta amplitudine vrbem multis hominum milibus custodiri haud sat potuisse, locum sanè maximo ambitu, & nimia vastitate, & vt haudquãquam maritimum, ita & rebus omnibus necessariis interclusum. Romani præterea & si in præsentia nobis beneuoli sunt, malis tamen in longum tendentibus, nulla interposita mora consulturi sibi quamoptimè sunt. Nam qui recens in amicitiam venerint, nõ infortunio, sed beneficiis decenter affecti, seruare fidem consueuere. Accedit præterea quòd penuria rei frumẽtariæ & fame cogentur, quæ minus velint vt faciant. Ipse verò quum me satis intelligã tibi mortẽ debere, profectò cum vita nemo me hinc deturbabit: aduerte tamen quid nã sit gloriæ tibi Belisarij mors allatura. His finem epistolæ quum demum fecisset, formidine imperator ingẽti perculsus, copias & naues cõtrahere, & quibusuis modis diligenter satagere cætera. Itaq; reuocatis vndequaq; militi-

Arma & milites subsidiarios idonco numero petit Belisarius.

Postulati sui rationes subijcit.

Amplu vrbibus, multa numerosáque custodia necessaria.

Populi nuper in fidem recepti beneuolentia & fortitudine conseruandi sunt.

Imp. Belisario subsidia mittit.

bus, Valerianum & Martinum præfectos ad se venire celeriter mox iussit, & in Italiam ocyus nauigare. Hi vero quum in postremam Græciæ partem cum classe venissent, (non enim nauigatione prætervehi poterant) in Ætoliæ locis & Acarnaniæ hybernarunt. Cuius classis profectionem quum Iustinianus Belisario significasset, longe hunc plurimùm, & non minus Romanos ad sustinendam prôptius obsidionem erexit. Dum hæc interea agerentur, Neapoli apertè id contigit. Theoderici Gothorum quondam regis in foro ipso imago erat, lapillis fictilibus quadratisque, varióque colore infectis cõposita. huius imaginis caput, adhuc Theoderico superstite, nescio quo casu defluxit, derepente & sua sponte depulsa lapillorum compage; vnde mox subsequutum, vt Theodericus vitam finiret. Post annos deinde octo, lapilli qui imaginis eius ventré effigiabant, quum eundem in modum protinus excidissent, Athalaricus Theoderici ex filia nepos, fato suo defungitur. Paulo pòst labẽtib. circa pudẽda lapillis, Amalassuntha Theoderici filia ex humanis excessit. Gothis itaque obsidentibus Vrbem, à fœmoribus ipsis ad imos eiusdem imaginis pedes, lapillorũ compages omnis dilabitur, & imago tota ex pariete penitus aboleuit. Qua ex re, sunt Romani interpretati, Imperatoris exercitũ bello hoc fore superiorẽ, nec aliud præ se ferre Theoderici pedes collapsos, nisi populum ipsum, cui is prefuisset. Vnde in optimã hi vel ex eo spem peruenere. Tũc & Patricij quidam Sibyllæ dicta in medium proferebãt, asseuerantes ad Iuliũ vsque mensem ciuitatem in discrimine fore, & necessariũ postea, vt imperator tũc quispiã Romanorum existat, quum demum Roma nil Gethicum extimescet. Gethicam quippe Gothorum hi nationem esse affirmãt: quintum mensem Iulium esse, quem Sibylla rebus his terminum

Imago Theoderici quã varia portenderit.

Gothica gẽtis excidiũ imminens ostensum.

Sibyllæ oracula.

Tunc temporis Græcorũ leuitas, eiusmodi prædictis multum tribuere visa est: nec postea desipere cessauit.

terminum præfixisset: tum quia Martio mense obsideri sit ciuitas cœpta, post quem Iulius quintus subsequitur mensis: tum etiam quia Martium ante Numæ Pompilij regnum, primū hi ducerent mensem. Sed quum apud Romanos mensibus vndecim annus constaret, Iulius quintilis ab his dicebatur. Non tamen conuenienter Romani hæc de Sibyllę vaticinio sentiebant, quandoquidem nec imperator his eo tempore erat, & post annum soluta obsidio sit, & rursum ciuitas esset, Totila Gothis imperitante, in eadem discrimina recasura.

20 IAM verò vnde digressus sum redeo: Gothis itaque à muris, quos oppugnarant, repulsis, per uigiliū, vt supra iam diximus, vtrinque factum. Insequenti autem die Belisarius Romanis edixit, vxores ac liberos & imbellem cæteram multitudinem ab vrbe Neapolim transportarent, & cum his simul seruitia, quæ ad murorum custodiam minus necessaria ducerent, ne cæteri in commeatus penuriam, vitæque discrimen venirent: idipsum & militibus vt facerent imperat, si cui forte seruus seruáve esset. non enim posse se affirmabat in ea obsidione & diuturna, ex pristina consuetudine sibi commeatus præbere: sed necesse fore in singulos dies dimidiatam victus ab se portionem vt caperent, pro reliqua verò pecuniam. Tum omnes, vt iussi erant, rem peragunt. Iámque ingens mortaliū turba in Campaniā statim contendere, & nauibus alij, quas Romano in portu nacti forte tūc fuerant eodem ire. Sed qui iter pedibus faciebant, vel equis deueherentur, Appia via, qua nullum ab hostibus discrimen aut timor impenderet, perrexere. Non enim poterant vniuersam barbari ciuitatē copiis vndique circumplecti, nec parua manu à munitionibus procul abscedere audebant, hostium veriti incursiones. Vnde obsessis ad aliquod tempus,

Sibi suisque adeòque toti ciuitati tempestiue cauet dux sapiens.

Imbelles ex vrbe tuto discedunt.

Amplissima ciuitas non ita facile ab hostili exercitu circumcingi potest.

magna fuit ad excedendum vrbe licentia,& aliunde necessaria importandum: noctu tamen præcipuè barbari, dum ingenti afficerentur formidine, custodias factitare, & in castris quiescere. Siquidem vt Romanorum plerique, ita & Maurusij milites frequentius erumpendo, vbicunque hostes dormientes deprehenderent, vel iter fortè habentes, vt fieri in magno exercitu solet, exceptos mox obtruncabant, lectísque ex hostibus spoliis, & si nonnunquã persequentibus barbaris, cursu citato sese in tutum recipiebant, vt qui miræ essent suapte natura velocitatis, & leuioribus armis muniti, fugiẽdóque hostem præuerterent. Qui itaque iam vrbe excesserant, in Campaniam partim se contulerunt, in Siciliam partim auecti secedunt, aut quò quisque abire commodius potuit. Belisarius autem quum militum numerum murorum ad ambitum obseruandum minimè suffecturum putaret, vt qui perpauci (vt diximus) essent, nec iidem semper custodias facere insomnes possent, sed tempore quidam suo & necessario capesserent somnum, & in custodiis alij dispositi essent, ac necessariis iam prorsus carerent, cum ciuibus eos & priuatis hominibus qui militiã exercerent immiscuit, diuisitque in custodias singulos, in mercedem certius aliquid priuato cuique, etsi imbelli, pollicitus: hoc pacto conflatæ cohortes, quæ ad murorum essent custodiã suffecturæ, & per vices hos custodirent. Sic factum, vt tam ciuibus Belisarius quàm militibus ipsis inopiam soluerit. Deinde oborta suspicione, Syluerium vrbis Romæ Pontificem defecturum ad Gothos, hunc quidẽ confestim transmisit in Græciam, alterum verò quempiam illi suffecit Vigilium nomine: nec secus & alios quosdã, & hos senatorios viros, quum eadẽ de causa exterminasset, soluta deinde obsidione, & recedentibus barbaris, ad propria reuocauit: quos

Obsessi fortiter officio funguntur, hostémque lacessunt, vt imbellium receptui cauerent.

Milites & ciues qua ratione subleuarit Belisarius.

Papa suspectus relegatur. Nec enim tum fulmina Pontificia principibus metum incutiebant.

inter

Inter & Maximus erat, cuius & proauus Maximus aduersus Valentinianum eiusdem compertus est criminis. Sed veritus iam Belisarius, ne quis fortè custodum ad portas insidias moliretur, vel externus alius quispiam pecunia subornaturus ad hos clam ventitaret, bis in singulos menses, destructis omnib. portarum clauibus, in aliam formam, & à priori longe diuersam, alias denuo facere, custodésque ipsos, a primis custodibus procul statuere: haud secus in muro & custodiis ipsis in singulas noctes alios quosdam pręficere, quibus id erat iniunctum, muros frequẽtius obeũdo, nomina vicissim custodũ scriberent, & si quis fortè abesset, aliũ mox substituerent, sibique demũ nominatim referrent, qui fortè tunc à custodiis abfuisset, vt decenti velocius pœna afficeret: & ad vigilias vt essent attentiores, iusserat musicis instrumentis vt artifices ipsi per noctem in mœnibus vterentur. Milites præterea quosdam, sed non Maurusios illos, noctu emittere, quibus ad fossas erat assiduo pernoctandum, cum hisque & canes, vt nemo vel è longinquo mœnia inuasurus lateret. Per id tempus Romani quidam Iani fanum aperire, foribus vi occultè illata, tentarũt. Hic Ianus deorũ antiquissimus fuit, cuius foro in medio & ex aduerso Capitolij sacellum extat, paulo supra eum locũ, quẽ nunc Romani Tres parcas appellant. Id verò Iani sacellum totum ex ære cõstructum fuisse sat constat, & quadrata quadam dimensione locatum, tantæque amplitudinis, quanta integi Iani statua poterat: quæ vtique & ipsa cũ ænea sit, non minor quàm quinquepedalis esse apparet, per cætera omnia mortali similis, capite duntaxat bifrons, ita vt facies altera in orientem solem di uergat, in occidentem altera: portæ vtrinque & æneæ in faciem alterutrã versæ, quas fermè in pace & prosperis rebus, occludi Romani veteres quon-

Prudentia Belisarij, vt proditorum omnes artes & conatus eluderet.

Vigiliarum attentio iucundior quo pacto reddita. Hostes item qua ratione à fossis depulsi.

Iani sacellũ & statua.

dam instituerunt, contráque aperiri dum interea bellum his esset. Sed Christianæ fidei disciplinam, si vspiam alij vnquam, Romani præcipuè sunt venerati. Vnde has Iani portas perinde neglectas, ne bellantes quidem aperuere. In ea tamen obsidione nonnulli vetustæ illius, vt reor, opinionis & cultus memores facti, enisi clam sunt patefacere, haud tamen omnino id exequi potuerunt, nisi eatenus vt fores vim passæ non inuicem sic cohærerent, ac antea arctius cohæsissent. Latuere tamen qui aggressi id facinus fuerant, nulla eius rei, vt in tanta omnium perturbatione, habita quæstione, quippe quum nondum ad principes ipsos id delatum fuisset. Vittiges vero tunc primum ira & indignatione accensus, & inops iam prorsus consilij, satellitibus nonnullis Rauennam dimissis, Romanos senatorij ordinis omnes, quos obsidum loco in huius belli principio eodem secum abduxerat, interfici iussit. Sed ex his re statim præcognita, paucis quidem euadendi facultas & opportunitas fuit: qui demum delati in Ligures, apud hos permansere, cæteri affecti supplicio mortem oppetiere.

Sub Christianis bellantibus porta Iani clausa.

Quorũdam Romanorũ ethnica superstitio.

Vittigis in senatorios obsides immanitas.

21 His peractis, Vittiges nimium hostibus ocij & libertatis tributum ratus, ita vt ex vrbe quæ vellent licentius asportarent, & necessaria terra marique inueherent, locum quem Portum dicunt Romani, præoccupare animo destinat, qui fermè ab vrbe centum séxque & viginti stadiis abest. hac tantula & sola intercapedine, ne maritima sit vrbs Roma, dirimitur. Est autem ea è regione hic locus, qua Tyberis fluuius exitum habet: qui ab vrbe delatus, vbi proximus mari stadiis quindecim fit, in brachia bina diremptus, quam sacram insulam vocant, cõplectitur: quæ vtique & flumine fit procedente patentior, ita vt cũ longitudine ipsa, latitudinis dimensio ęqua constet proportione. Sed fluminis

Portum Romanorum Vittiges occupare constituit, vt obsessos fame premeret.

nis

nis interſciſſus ille & vtrinque defluxus, ſtadiorũ quindecim interuallo defertur. Tyberis vtraque ex parte inſulæ nauigabilis eſt: ſed eo ex latere, quod ad dexteram vergit, per portum in mare immittit. Vbi & priſci illi Romani ad ripam vrbem ſtruxere, muro prævalido circumactam, & a portu ipſo illi quam proximo denominarunt. Ad læuam autem, & ex altera parte, qua in mare is influit, Hoſtia ciuitas adiacet, fluminis & hæc ripæ contigua, magni quondam apud priſcos momenti, nunc verò nullis mœnibus circunducta, à portu via recta ad vrbem ducit, plana quidem & prorſus nil impedita: hanc a principio Romani conſtrarunt. hoc in portu naues ex compoſito onerariæ adſtant, & boum vis ingens parata quamproxime, nam mercatores quum ex alio orbis tractu in portum hunc ſe nauibus conferunt, oneribus in actuarias naues & ad fluminis naturam conſtructas depoſitis, per Tyberim Romam adnauigant, non velis vſi vel remis, quandoquidem nullo vento impelli hac poſſunt nauigia, circumflectente & crebro quidẽ flumine, & ad multum ſpatij tortuoſis finibus dilabente: & remorum in eo nullus eſt vſus aduerſis vndis innauigantibus: ſed laqueis ad onerarias illigatis, & boum deinde ad colla ſuſpenſis, veluti plauſtra Romani via Portuenſi has pertrahunt. Ex altera verò fluminis parte ad vrbem ex Hoſtia pertinenti, via paluſtris eſt & limoſa, meabilis tamen, non ripæ Tyberis proxima, atque adeo nullæ hac naues trahuntur. Gothi igitur Portum vrbem quum ſine præſidio & cuſtodiis deprehendiſſent, (non enim in portis ſtatio excubabat, non in muris armati erant, Romana pleriſque ex colonia trucidatis) confeſtim cũ portu ipſo hanc occupant: ac mille ibidẽ ex ſuis ad cuſtodiam loci dimiſſis, cæteri in caſtra ſe receperũt: quo factũ, vt ea è regione, nihil omni-

Hoſtia, oppidum.

Portus Rom. commoda.

Portum Gothi capiunt.

no ad obsessos ex mari deuehi subsidij posset, ni ex Hostia forte fuisset magno labore, & periculo ingenti deuectum, nec quoquam pacto ad locum eundem de cætero ex alto subduci poterant naues, sed ad Antium stationem habebant, quæ ciuitas diei iter ab Hostia distat, vndéque onera rerum necessariarum & commeatus ad vrbem vix deferebant: cuius rei hominum paucitas causa erat. Belisarius nanque quum vrbis mœnibus timeret quammaximè, portum neglexerat, vt nullis custodiis per se communitum. Crediderim tamen, si trecentorum hominum imposuisset ei loco præsidium, nunquam hunc barbaros aggressuros fuisse, quia suapte natura munitissimus est. Hæc vero Gothi triduo confecerũt, à mœniũ oppugnatione die vigesimo. Martinus interea, Valerianúsque ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcentos ductantes, quorum pars maxima Hunni erant, Sclauini, Antæque, qui trans Histrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Belisarius vero ex eorum aduentu lætitia ingenti affectus, cum hostibus prælio decernendum censebat. Vnde è suis armigeris Traianum quempiam iubet, prudentem sanè & industrium virum, scutatis equitibus ducentis secũ desumptis, recta aduersus barbaros ducere, cúmque vno agmine omnes ad eorum castra venissent, tumulum vt propinquum conscenderent, monet: eodémque se continerent: quòd si in se impetũ hostes fecissent, nullo pacto cũ his consererent manus, nec gladios aduersus eos, nec tela desumerent, sed sagittis duntaxat incesserent: quibus deficientibus, effuse & planè intrepide capesserent fugam, cursúque se intra muros reciperent, in quibus ipse ad sagittãdum tormenta parata habebat, & artifices simul eius artis peritos, qui statim vbi barbaros Romanis in terga hærentes vidissent, e mœnibus sagittis & ma-

Antium, oppidum.

De Portus custodia omissa Procopij iudiciũ.

Supplementum Belisarius accipit.

Strategema Belisarij.

Hostes ad prælium, vel potius ad stragem allicit.

china-

chinationibus aliis hos infestarent. Traianus deinde, vt imperatum illi iam fuerat, cum ducentis equitibus porta Salaria ad hostium castra cōtēdit. tum barbari horum audacia obstupefacti, & re subita animo consternati, è castris vt cuique licuit, vel imparati in Romanos impetum facere, ac suis opitulari. Equites vero Traiano hortante, inscenso cōfestim, quem his Belisarius ostenderat colle; de loco superiore sagittis in subeuntes crebrò immissis, hostem ferire, & ascensu enixius prohibere: & quoniam in tantam hominū equorúmque multitudinē emissæ cominus incidebant sagittæ, multis suis cū vulneribus hostes adnitebantur in collem euadere. Equites vero Romani pharetris tandem prorsus euacuatis, confestim retro se vertere, & ad vrbem barbaris insectantibus effuso cursu contendere. Vbi verò ad muros est proximè ventum, qui in his positi erant, in tractandis bellicis tormentis edocti Gothos, missilibus lacessendo vulnerandóque ab insectandi studio represserunt. Hoc in insultu ex barbaris non pauciores quam mille cecidisse traduntur. Paucis post diebus Mundiiam quempiam Belisarius, & hunc quidem suum armigerū, & Diogenem, fortissimos bello viros, cum scutatis equitibus trecētis ipsum id facere iubet, & eadē arte hostem impetere: qui iussa extemplo dū exequuntur, non minorē ex hostibus partem, si non forte maiorē, pari astu trucidant. Post hos & Oilandum cum trecentis delectis in hostē immisit, vt simili hunc clade afficeret: qui re strenuè gesta, haudquaquam præfecti opinionem aut vota fefellit. Tribus itaque Belisarius incursionibus in barbaros factis, ad quatuor milia hostium interfecit. Vittiges autē, vt qui nil satis calleret, in ductandis exercitibus quid potius esset, armísne copias communire, an in bellicis rebus rectiora exercere consilia, perquam facile sibi

Tormentis icti Gothi insectandi studium deserunt.

Occasione vtitur dux sapiens.

Vittiges hostem vicissim lacessit infeliciter.

persuadebat; hosté haud secus posse incurabili iactu ra afficere, quam si huic modicis copiis insultaret: vnde equites quingentos emittit, murisque iubet appropinquare, & quęcunque ipsi ab hostibus fuissent perpessi, in eorum vniuersum exercitum facere. Hi itaque quum ad locum quendam editiorem venissent, nec longiore ab vrbe interuallo, quam quod extra sagittæ iactum consisterent, Belisarius viris mille delectis, Bessióque illis præfecto, vno vt agmine ducerentur, mox imperat: tum illi à tergo hostibus comparentes, eorum terga dum cædunt, ex his quámultos obtruncant, cæteros descendere in campum cogunt: vbi postquam aduersis viribus & pede collato pugnatum est; Gothorum pars potior cecidit, pauci admodũ, qui reliqui bello fuerant, vix fugiẽtes sua se in castra recipiũt: quos vt ab imbellibus victos quum Vittiges castigasset, resarsurum se aliorũ opera suorum iacturam pollicitus; vt quieturus aliquandiu tunc videbatur. Post diem autem tertiũ, delectos ex omnibus castris viros quingentos, operam vt in hostes naua rẽt, suapte virtute dignã, hortatur. Quos vt primũ propius aduentasse Belisarius vidit, viros mille & quingentos, Martinũ Valerianúmque cũ his simul præfectos, confestim in hostes mittit: equestríque prælio statim inito, Romani qui hostes numero superarent, sine vllo labore in fugam hos vertunt, ad vnúmq; fere omnes occidunt. Gothi verò iam tertiò clade affecti, & suis toties occisis iam copiis, aduersari sibi omnino fortunam rebãtur, quandoquidem & si antehac multitudine abundassent, à paucis tamen deuicti nunc hostibus sint: & modicis rursum cum hos copiis inuasissent, occidione ferè occisi perierint.

Belisarius in Gothos strategema Vittigis cõuertit.

Altera Vittigis clades: Nunquam stultus, nisi multis modis malè mulctatus, propositum mutare cogitat.

Bellica artes præstantissimum ducem commendant mirum in modum.

22 At Romani Belisariũ eius ob prouidentiam & bellicã arte publice laudare, & miraculi loco in eo

viro

viro virtutes has ducere. Seorsũ deinde amici ab eo & sedulo rogitare, quibus nã argumentis ea ex die, qua hostes fugasset, in spẽ bonam venisset, omnino se Gothos debellaturũ. Tum ille ad ea respõdens, vel a principio dixit, vbi primũ tam paruis copiis cum Gothis manus conseruisset, apertè se periclitatum fuisse, quantum esset in vtroque exercitu per id tempus discrimen, idque certius præuidisse, quòd si ex æquo vires cũ viribus cõparentur, se haudquaquam existimare hostium multitudinẽ non suorum paucitatẽ deuastaturam: sed in eo differre exercitus ipsos quammaximè, quia Romani omnes ferè & Hunni his socij ex equis arcus insinuare, sagittásq; in hostes immittere quamoptimè norint: Gothorũ verò nemini vnquam id studij aut curę fuisset: sed equites ipsos satis cõstare telis dũtaxat & gladiis vti consueuisse. istorũ præterea pedites ipsos, & sagittarios ab armatis protectos in bello cõsistere: equites verò nisi cominus pręliẽtur, quũ nihil habeant quo se ab hostibus tueãtur, quibus è lõginquo sagittãdi sit vsus, facilè ictos perire, pedites proinde incursiones in equites facere haud sat cõmodè posse. Inde factum denique affirmabat, quòd per Romanos fuisset sæpius barbari superiorib. pugnis deuicti. Gothi interea, vbi hęc altius animo insedere, quæ sibi nil prosperè euenissent, ne parua quidẽ cum militũ manu ad mœnia vrbis procedere, nec hostes quidẽ vel sibi infestos de cætero insectari: sed id tantũ eniti, vt suis hos à castris propellerẽt. Romani demũ ex rebus iã prosperè gestis inflati, vniuersas Gothorum copias præliando inuadere gestiebant, cum hísque censebant acie decernendum iam esse. Belisarius tamen, magnum vtriusque exercitus adhuc esse discrimen ratus, tergiuersando antehac semper id distulit, ne summæ rei periculum faceret, vel vniuersis copiis

Vnde Belisarius hostẽ se superaturum coniecerit. Considerationes digna quæ belli ducum animis sæpius occurrant.

Gothorũ formido.

Romanorũ alacritas.

cum hostibus decertaret: sed incursionibus barbaros infestare præcipue nitebatur, hísque sedulo niti animo agitarat. Postquam vero ab vniuerso exercitu, & item Romanis, eius ob id autoritatem imminui, nec magnifieri animaduertit, mutata senté-tia cum omnibus copiis ineundum sibi prælium esse decernit, & alioqui ex incursionibus depugnare: idque vt faceret quandoque aggressus, sæpe interpellatur, ac demum cogitur intermittere, quum hostes ea de re factos iam antea per transfugas certiores, paratos esse ad prælium comperisset. Vnde aperto Marte cum hoste decernere, tandem animo destinat: iámque in aciem constiterant barbari, suo more instructi. Ex aduerso & Belisarius stabat, suis cum copiis ad bellum paratus, qui statim ad se omnibus suis militibus conuocatis, orationem huiusmodi habuit: *Non equidē quòd vestri mollitiē improbarem, ô viri commilitones, vel hostium horrescerem vires, cum hos pugnam capessere antehac distuli: sed quia nobis ex incursione in hos decertantibus res prosperè succedebant, causam rei bene gerendæ seruandam aßiduo esse existimabam. nam ea, quibus præsentia pro votis procedunt, velle aliter immutare, profectò inutile duxerim. nunc verò, quum vos apertius videam promptißimis animis in id discrimen ituros, in spe optima sum, nec quoquā pacto vestram hanc animi promptitudinem remorabor. Sat enim calleo maxima in bellis momenta, bellantium voluntatem sortiri, istorumque ad pugnandum animus propensior est, quammulta ex officio geri consueuisse. Quod autem pauci virtute instructi, maximas queant hostiū còpias profligare, nemo non vestrum intelligit, non auditione percipiendo, sed experientia ipsa quotidiana certamina ineundo. Ne itaque vestræ pristinæ militiæ gloriā vel spē ex vestra hac animi magnitudine ceptam dehonèstetis, in vobis situ erit, ò milites. Vniuersa nanq; per vos hoc bello iā antea gesta suo hac dies euētu decernet. Vobis præterea, quā-*

Belisarius cum hoste cō fligendum decernit.

Belisarij ad milites oratio, qua ad pugnam fortiter capessendam horum alacri intrepidóque animo fretus eos hortatur. Exēplum concionis plane militaris, & immmente prælio aduersus hostes ferocissimos.

tũ præuidere animo poſsũ, vel præſens id tempus opitulabitur, quod vtique, vbi veſtris præteritis & egregie factis hoſtium ſubacti ſunt animi, facilè, vti par eſt, ex his victoriam conferet. nam quibus antehac ſæpe, nil proſperè periclitando & ſatagendo res ſucceſſerint, haudquaquam de cætero ſolent rem fortius gerere. E quis verò ſagittiſve, vel armorum cuiui generi veſtrũ nemo vt parcat velim, ipſe nanque pro omnibus hoc bello deperditis, alia & potiora reſarciam. His paucis Beliſarius ſuos hortatus, inter Pincianam & Salariam portam eduxit exercitum, non multis primo in campos Neronianos abire iuſſis, quibus & Valentinum præficit equitum turmæ ducem: cui iniunxerat, ne pugnæ initiũ faceret, nec hoſtium caſtris appropinquaret, ſed præ ſe ſpeciem ferret, hos ſe aſſiduo inuadẽdi: quod vtique idcirco agebat, ne ex barbaris quiſpiã ea è regione pontem pertranſeundo ſuis ferre ſuppetias poſſet, qui in caſtris aliis conſtitiſſent. nã cum barbarorum Neronianis in cãpis vis maxima conſediſſet, vt ſuprà iam diximus, ſatis fore Beliſario videbatur, ſi hi aliquandiu interpellari, diſiungi à cætero exercitu poſſent, ne prelio intereſſent. Romani interea dum plebei quidam armis deſumptis in aciem ſequi euntem Beliſariũ vellent, nullo per eum ſunt pacto permiſſi, cæteris ſe vt copiis immiſcerent, ne forte quum in medio certamine forent, belli diſcrimine territi, vniuerſum turbarent exercitum. Opificum nimirum id agmen erat, & rei bellicæ imperitorum. Hos tamen omnes vltra portam Pancratianam, ſupra Tyberim poſitam, phalange facta locauit, quieturos ibi tamdiu, quoad ipſe his ſignum dediſſet, quod poſtea accidit, ſuſpicatus, ſi hos conſpicati fuiſſent, nil auſuros hoſtes ſuis caſtris relictis cum altero ſuorum exercitu ſe oppugnatum venire. Vſui præterea fore rebatur, idque permaximi faciebat, ſi tanta multitudine

Beliſarius ſecuritati ſuorum prudenter conſulit.

Strategema Beliſarij Opificum turbam a militum exercitu ſegregantis: & varia huius conſilij cõſideratio.

Aliud stra-tegema, quo prælium e-quitibus cõ-mittitur, ne peditum e-xigua ma-nus damnũ acciperet.

hostes, non vna se in castra coniungerent. Placuit itaque ea vt die equestre prælium fieret, quandoquidem suo ex peditatu plerique cum eo persistere ordine nollent, raptis ex hostibus equis, quum equitandi essent prorsus non imperiti, iam equites fierent. Pedites vero ex his, qui reliqui fuerant, quum nec phalangem de se præ eorum paucitate conficere possent, nec cum barbaris manus conserere auderent, sed in fugam daturi se primo congressu fuissent, haudquaquam visi Belisario sunt, qui tutò possent & procul à muris cum hoste pugnare. vnde quamproximè ad fossas manere iniunxit, vt si equites forte Romani terga barbaris darẽt, fugientes ad se illos exciperent, & cũ his simul vt integri & florenti ætate iuuenes prælio restituto in hostes pugnarent.

Fortes viri cupiunt vel euidenti discrimine vitæ, hostibus damnum, sibi verò gloriam conciliare perpetuam.

23 PIGRIPIVS interea, è satellitibus quidã, vir sane strenuus Pisida, genere, Tarmutúsq; Isaurus, Ennij Isaurorũ præfecti frater, Belisarij quum in conspectũ venissent, huiusmodi hũc sunt verbis affati: *Omnium optime princeps, noli copias quæsumus, quum hæ tibi perpaucæ sint, & barbarorum infinita sit cum multitudine confligendum, à peditum phalange seiungere, nec Romanum duxeris peditatum iniuria quoquam pacto afficiendum, per quem priscus Romanus imperium ad id magnitudinis propagatum accepimus. nam si quid fortè hoc bello haudquaquam per hos sit nauiter gestum, non ipsorum id vel ignauiæ, vel formidinis est argumentum, sed duces ipsi non immeritò sunt incusandi, qui soli equis in aciem vecti, quum minimè dignarentur belli vnà communem fortunam subire, prius fere quàm sit certamen initum, fugam capesserint. Ipse quidem peditum duces omnes iam vides equites factos, vt qui non dignum se putent cum suis peditibus, pedibus in aciem ire. in aliorum ergo equitum numero peditum duces istos constitue, nobis verò peditatum permitto in certamen ductandum.*

dum. Quum enim nos pedites simus, hostium multitudinem sustinebimus, spe optima freti, vtcunque deus geri rem siuerit, hostes nos posse iactura afficere. His Belisarius auditis, principio quidem haudquaquam illis postulata permittere. hos nanque quum bellicosissimi essent, ac fortissimi viri, ingenti amore prosequebatur. vnde haud satis placebat, cum multis vt pauci certamen inirent. Demum eorum precibus fatigatus, ac promptitudine victus, paucis supra portas & in propugnaculis ad munitiones & tormenta tractanda dimissis, cęteris Pigripium Tarmutúmque duces ex ordine sequerentur iniunxit, ne forte hi periculum reformidantes, cæteras copias perturbarent, & si qua forsan in fugam equitum pars ageretur, haud procul ipsi secederent, sed hos ad se denique recipientes strenuè tuerentur, & in hostem suos insectātem conuersi prælium mox restituerent. Vittiges verò Gothos, qui circa se erant, vniuersos armauit, nemine prorsus præter imbelles quosdam in castris dimisso; & his quidem, qui in campis erant Neronianis, & sub Martia duce, euestigio imperat, suo vt loco manerent, pontémque diligentius custodirent, ne eà se derepente inuaderent hostes: ipse verò cætero ad se conuocato exercitu, profatus huiusmodi est. *Vestrum fortè nonnullis videri possum imperio huic meo extimuisse, atque adeo antehac sæpe vos sim ad fortitudinem cohortatus, & nunc vt ad optimè audēdum vox excitem, concionaturus aduenerim. Et id quidem haud longè ab humani ingenij consuetudine ex vobis quidam animo forsitan agitarint. Solent nanque homines rudiores & imperiti, erga hos, quorum indigeant opera, mansuetudine vti, vel si longo sint interuallo inferiores: alijs verò aditu difficiles se præbere, quorū non opus habeant ministerio. Mihi verò nec vitę finis, nec imperij est amissio curæ. Cuperem equidem vel hanc*

Cunctatio sapientis ducis, non satis firma: tandem enim precibus audacium virorum fatigatus, ac promptitudine victus, concedit quod in tanto periculo fuit recusandum.

Vittigis ad milites oratio, qua pugna periculo proposito, eos ad officium præstandum, ardenter hortatur.

purpuream & regiam vestem die hoc ipso deponere, si modò vir Gothus occurrit qui hanc sibi desumat & induat. Atqui Theodati finem præ cæteris perbeatum fuisse tūc duxi, cum ei id euenit, vt à suæ gentis hominibus, & imperio priuaretur, & vita. nam propria cuique & sua calamitas, si nondum vniuersa gente deperdita sit occursura, apud non insensatos haudquaquam consolatione priuatur. Mihi verò consideranti quæ antehuc fuerit gens Vandalorum perpessa, & quem Gelimerus dux sit finem sortitus, nec pensi quicquam in humanis offertur, nec moderati. Sed videre iam videor Gothos cum liberis abductum in seruitutem iri, coniugésque vestras insensißimis viris, & turpißimis in rebus ministraturas. Me vero & Theoderici ex filia nepotem, eò denique asportandos esse præuideo, quò hostilis libido mox duxerit. hæc equidē vellem & vos ne accidant veritos, in id bellum prodire. hoc pacto eo in loco in quo gerendum prælium est, vitam finire maioris longè facturi vos fueritis, quàm ex victoria partam salutem. Viri siquidem generosi & fortes, vel si aliqua vna in re fortè fallantur, vel vtcunque ad vota aliquid sibi minus successerit, apud hostes suam existimant autoritatem imminui. Mors verò & si acceleratius venerit, felices semper ex præterita ac prosperiore fortuna homines reddit. Et sanè perspicuum est, si hac mente & cogitatione id bellum gesseritis, perquàm facilè vos ex his victoriam relaturos, vt qui perpauci sint, & Graculi homines quidam, & pro recens vobis illata iniuria promeritas exacturos nunc denique pœnas. virtute si quidem ipsi ac multitudine cæterisque rebus, superiores his esse facilè gloriantur: illi verò maiora viribus audent, nostris inflati malis, & id solum præsidij nacti, nostram formidinem. sed eorum audaciam alit, præter dignitatem parta felicitas. His Vitiges suos hortatus, copias omnes iam iam in aciem prodituras hoc modo instruxit. pedites quidem in medium statuit, equites vtrinque in cornibus, haud longè à castris, sed quā

Malorum imminentiū pictura.

Generosorū militum ingenium.

Hostium cōtemptus.

proximè poteſt phalãgem locat, vt vbi deuicti iam hoſtes fugam capeſſerẽt, facile circunuenti trucidarentur, cum ingens ſpacium ſuis ad inſequẽdum pateret. Sperabant nanque ſi pede collato prælium gereretur, ne ad breue quidem hoſtes repugnaturos, ex re quidem abſurdiore cõſtans, haud quaquam ſuis viribus fore bello pares hoſtium copias. Præfecti itaque vbi primum diluxit, cum prælium incepiſſent, rei gerendæ enixe inſiſtere, poſtremique quidam cum in aciem iſſent, ſuos iubẽdo hortandóque, ad nauandam ingenti animo operã inflammare. Sed in principio ſtatim ſuperiores Romanæ res erant, & barbari crebro ſagittis icti frequentes cadebant. nullum tamen per hos fugę initium factum. nam ingenti multitudine Gothi cum in prælio conſtitiſſent, facile in cadentium locum recentes alij ſuccedebant, vnde nec ſenſum vllum ſuorum ſtrenue pereuntium dabant. Et Romanis quidem ſatis tunc viſum, cum tanta paucitate his milites eſſent, hoc pacto diremptum ſibi prælium iri. iam enim in meridiem pugnã extraxerant. Denique iam potiri victoria, hoſtes vt ſe in caſtra reciperent perpulere, magna ex his parte occiſa. In Neronianis autem campis diu ex aduerſo Romani Gothiq; conſederant, Mauruſiique crebris in barbaros incurſionibus factis, & frequenti telorum iaculatione, diutius hos laceſſiuerant: hi tamen immoti manebant, nec laceſſentib. occurſandum duxere, Romanos veriti nõ procul aſtãtes, quos ſanè milites eſſe rebãtur, cum turba eſſent imbellis, ſibi molituros inſidias, & iccirco tacitos hos quieuiſſe, vt à tergo ſe de improuiſo adorti, circunuentos occiderent.

Spes Gothorum eluſa. Romanorũ fortitudo.

Prudens receptus.

Pugna in campis Neronianis.

Gothorum error.

24 IAMQVE cum in meridiem ſol inclinaret, Romanorum Neronianis in campis exercitus derepente in hoſtes impetum facit, fugantúrque ex

Exercitus in quo Volones inexercitati veteranis admiſcẽtur, ęgrè ſuas partes integras conſeruat, præſertim ſi aliqua ſpes victoriæ affulget.

insperato Gothi, re subita territi. cúmque recipere se ad castra minime possent, proximos colles conscendunt, in hisque vt quieturi se continent. Sed Romanorum magna vis erat, haud tamen milites omnes, sed nuda immunitáque maximá in partem turba. nam & præfectū vndequaque in hostes perinde mox erupturum nautarum seruorúmq; ingés copia sequebatur, & vt belligerandi percupidi omnes, vel cum eo, qui circa flumen erat, Imperatoris exercitu se immiscuerant. Vnde cum tanta is multitudine abundaret, defixerat pauor cum admiratione, vt diximus, barbaros, & in fugam auerterat. Sed inter Romanos nullus inde seruatus ordo rem Romanam interturbauit fefellítque. ob eā nanque intermixtam hominum colluuioné, nec duces ipsi, etsi in rem pleraque Valentino iubente hortantéque, seruare poterant militiæ modum, quandoquidem nil prorsus inconsultior turba dictis parêret: vnde factū, vt fugientibus Gothis: postremos quosque haud quaquam carpendo necandóque, vt res militaris poscebat, spacium dederint in tutū vt sese & proximos in colles reciperent, indéque vt iam quieturi, intrepidè quæ gererétur spectarent. Porro nec ea è regione Romani pontem in animū induxerant pertransire, barbaros prohibituri, ne ciuitatem vtrinque de cætero obsiderét, néve diutius possent vltra Tyberim stationes habere, nec hostibus saltem altera ex parte cū Belisario acie decernentibus, in terga & de improuiso proruere: quod vtique si opportunè fecissent, profectò suarum obliti virium Gothi, sese daturi in fugam fuissent, & euasuri quò cuiq; licuisset. Sed barbari ipsi, qui paulo antè ex fuga insederant collem, sua in castra irrupisse Romanos ex ædito contemplati, aliquandiu se loco continuere: ira deinde & indignatione simul accensi, eruptione mox facta, incompositam

Confusio in Rom. exercitu.

Valenum error.

Gothi victores castris expellunt.

impeditám-

impeditámque in auehendo auro argentóque & preciosa cætera suppellectile turbam, ingenti cum clamore & de improuiso adoriuntur, eámque partim obtruncant, partim extemplo suis e castris ejiciunt: & si qui forte fuere qui nó subito deprehensi occubuerũt, abiectis e dorso pecuniarum aliarúmque rerum protinus sarcinis, volétes quidẽ fugam capessunt, & quocunque tum licuit cõfestim euadunt. Dum hæc interea Neronianis in campis geruntur, alter barbarorum exercitus quam proxime castra scutis munitus ab hostibus se & strenue tuebatur: hísque dum fortiter repugnaret, facta equorum magna imprimis strage, non paruam nostris intulit cladem. qua ex re cum Romani affecti partim vulneribus, partim amissis equis prælíũ remisissent, eorum statim perspicuam fecere paucitatẽ, & Gothorum agmẽ quam maximo præstaret hos interuallo, comparuit. Qua re barbarorum equites animaduersa, dextro ex cornu in hostes mox aduolant, hósque cursu citato inuadunt. Quorũ insultum armáque cum minus ferrent Romani, qui ea in parte constiterant, sese in fugam proripiunt, ad peditúmque se recepere phalangem. tum vero nec pedites ipsi hostes se inuadentes tulere, sed cũ equitibus agmine vno diffugiunt. Vnde cæteris subsequentibus copiis, & simul instantibus barbaris in terga cædũtur, passímque fieri cœpta est fuga. Pigripius interim Tarmutúsque peditatus tunc duces, cum paucis qui circa se erant peditibus, nauiter se in ea pugna gessere, quippe qui præliando & resistendo haud quaquam se dignũ duxere, vt & ipsi cũ cæteris fugarentur. Qua ex re cœpit tũ pauor cum admiratione Gothos, impetúmque mox repressere: vnde ex ea interposita mora, pedites ipsi fugiendi spacium nacti, in tutum se receperũt. Pigripius tamen corpore toto concisus, eodẽ quem

Direptores, ante completam victoriam non raro vincuntur, aut grauissimo damnu acceptu coguntur pedi referre.

Cupiditas prædæ exitium nonnumeru peperit.

Pigripius occisus Tarmuti fuga & mors.

insederat saltu moribundus procubuit, cum eóque & pedites duo de quadraginta occumbunt. Tarmutus verò cum tela Isaurica bina gestaret in manibus, séque inuadentes barbaros aduersis ictibus continenter feriret, postquam cæso vndique corpore de se iam desperasset, Ennüísque frater cũ nõ nullis equitibus opitulaturus venisset, recuperato aliquantisper iam spiritu, cursu citato vulneribus cruoréque plenus, nullo adhuc iaculorum amisso ad vrbis mœnia contendebat. erat nanque suapte natura hic pernicissimus, atque adeo ad fugam validior capessendam, tametsi corpore esset tam male affectus. Cum verò Pincianam ad portã hic peruenisset, statim procubuit: quem murorum custodes nonnulli, vt iam exanimen factum, clypeo impositum sustulere. Is tamen cum ad dies duos superuixisset, vt Isauris ipsis, ita & Romano exercitui desiderio sui relicto, & ad posteros fama, ex humanis excessit. Romani interea ex re male gesta exterriti, custodias in muris diligenter curare, foribúsque portarum occlusis, tumultuosius suos ad vrbem refugientes, haud quaquam de repente admittere, veriti ne cum his simul & hostes inuecti reciperentur. Quicunque igitur non admissi in vrbem fuerant, fossam pertranseuntes muróque tergis hærendo, virium suarum obliti, & trepidantes pedibus consistebant. In barbaros tamen qui sibi è proximo insultarent, & fossa propemodum superata se essent iam iam inuasuri, pugnare nil poterant, diffractis in fuga amissísque in prælio telis. Ad hæc accedebat, quòd arma inuicem conglobati exercere nullo poterant pacto. Gothi verò quandiu in propugnaculis haud sat multos videre, impetum in hos faciebant, spe freti, non solum exclusos illos occisuros se esse, sed qui intus ad propugnacula constitissent violaturos.

Velocitas pedum vtilis, modo officio suo strenue functus sit dux aut miles antequã de fuga capessenda ineat consiliũ.

Victores victis formidinem & ignauiam exprobrant.

Sed

Sed vbi militum & Ro. populi vim magnam sunt conspicati in se venientium, confestim vt iam desperantes, hostibus formidine simul & ignauia identidé exprobrata, retro se retulere. Pugna igitur in castris occœpta, ad vrbis fossas murósque finitur.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM LIBER SECVNDVS.

BREVIARIVM.

1 *Romanorum à Gothis obsessorum sollertia & fortitudo. Romani & Gothi cuiusdam mirus casus ac festiua narratio. Tharsamunthis magnanimitas, temeritas, interitus.*

2 *Belisarij strategema vt pecunias tutò reciperet. Acris pugna, in qua fortissimi duces lethalibus plagis afficiuntur.*

3 *Fames & pestis in vrbe. Aquaeductus Gothi obstruunt. Cæli solique Romani bonitas. Romanorũ ad Belisarium Oratio. Eiusdem prudens responsum. Procopius Neapolim ablegatus frumentationis causa. Gothos variis incommodis Belisarius afficit.*

4 *Gothos lues inuadit. De Vesuuio monte obseruanda narratio. Noua Belisario subsidia missa. Strategema eiusdẽ. Castra Gothorum inuaduntur.*

5 *Gothi de obsidione soluenda cogitant. Legati Gothici ad Belisarium oratio, & cum eodem colloquium. Belisarij responsio.*

6 *De induciis actum. Qua ratione Romam famis onere leuauerit Belisarius. Ad Gothorum querelam de violatis induciis responsum, & præcepta*

ad milites.

7 Mediolanenses subsidium petunt, ideo rixæ oriuntur inter duces. Constantiani temeritas, petulantia, pertinacia, in Belisarium insultus & facinus atrox, interitus denique describitur. Gothi astu urbem ingressi repelluntur. Nouus Vittigis dolus elusus.

8 Ioannis, ducis strenui, res feliciter gestæ aduersus Gothos. Huic se iungit Mathasuntha Vittigis uxor. Gothorum clades. Oppida Vittiges munit præsidiis.

9 Petra deditione à Romanis recepta, Ariminum Vittiges obsidet. Ioannis strategema, oratio ad milites, & impreßio in hostem.

10 Mediolanensibus subsidia missa. Oppidi obsidio, dum Belisarius munitis aliis urbibus deditione potitur. Ancona, duorum militum virtute, à Gothorum manu liberata.

11 Narses ad Belisarium subsidia ducit. Erulorum origo, mores, migrationes, bella, conuersio ad Christum, tumultus & vicißitudines.

12 Insulæ Thulitarum descriptio. Scritifini gens barbara. Rex Erulis à Iustiniano datus.

13 Consultatio inter belli duces de rebus gerendis. Narsetis oratio. Ioannis ad Belisarium literæ. Strategemata Belisarii. De capra infantis nutrice iucunda narratio.

14 Felicia Belisarii consilia & strategemata. Aemulationum inter duces præstantißimos Belisarium & Narsetem occasiones. Belisarii ad suos oratio. Narsetis consilium. Iustiniani de Narsete literæ.

15 Vrbini oppidi situs & obsidio. Narses à Belisario discedit. Vrbini deditio. Cæsena frustra tentatur. Aemilia se dedit. Vrbeuetanam cingit exercitu Belisarius.

16 Vrbeuetanos fames vrget. Morbi ex fame descriptio. Horrendũ duarum mulierum facinus & exitium.

exitium. Legati Mediolanensis pro auxilio oratio.

17 *Martini ducis socordia & literæ ad Belisarium, qui ad Narsetem scribit. Mediolanenses scelerate negliguntur: unde urbis occupatio & euersio luctuosissima.*

18 *Narses à Iustiniano reuocatur. Eruli Romanos deserunt. Consilium de Persis contra Iustinianum concitandis. Ideo episcopus ad Cosroem legatus.*

19 *Auximi situs & obsidio. Oppugnantium & propugnantium strategemata. Pro.opij consilium. Belisarij ad suos oratio. Audax Mauri cuiusdam facinus. Obsessorum strategema, & literæ ad Vittigem qui suos negligit. Fesulana obsidio.*

20 *Franci de Italia inuadenda cogitant. Theodibertus. Illorum rex itineri se accingit. Francorum immanitas. Gothos castris per fraudem exuunt, deinde lue afflicti discedunt ex Italia.*

21 *Gothorum epistola, & Vittigis responsio. Obsessorum Auximiorum summa constantia. Sclauini cuiusdam industria in capiendo Gotho. Proditoris supplicium.*

22 *Belisarius obsessis aquam adimere statuit. Horum eruptio. Periclitatur Belisarius, ab armigero seruatus. Operum à priscis factorum vis & durabilitas. Fesulani præsidij deditio. Belisarij variæ deliberationes. Tandem Auximum fame oppressum manus porrigit.*

23 *Ad Rauennam obsidēdam adparatus. Mira Belisarij fortuna. Franci fraudulenter Italiæ inhiant, & legatos mittunt ad Vittigem, qui horum opem reijcit. Horrea Rauennæ concremata. Inclinatio fortunæ Gothorum.*

24 *Intempestiuam pacem Gothis offert, Iustinianus. Belisarij ad suos oratio, prudens factum & callidum consilium. Rauennam occupat.*

25 *Vittiges captiuus*

honorificè custoditur. Belisarij virtutem & felicitatem inuidia aulica oppugnat & ex Italia reuocari curat. Gothorum nouæ molitiones & ad Vraiam oratio. Theudibaldus rex creatus Gothos hortatur vt Belisario principatum tradant. Legati Gothi Belisarium abnuentem increpat. Summi ducis in repudiando oblato imperio laude dignißima constantia.

Quemadmodum piscator ictus sapit, ita damno accepto obsessi fiūt cautiores.

I ROMANI deinde re malè gesta, vniuersis copiis decertare haud quaquam de cætero audebant, equestri tamen & ex incursionibus prælio quam maximè barbaros superabant. non enim aduersus Gothorum vtrunque exercitū pedites ipsi in phalangem instructi prodibant, sed equites suos consectabātur. Et Bessas quidē primo mox impetu in hostem facto, vbi cum telo statim prosiluisset in medium, tres ex equitū numero fortissimos viros occidit, cæterósque in fugam auertit. Cōstantianus deinde cū circa serum diei, Neronianos rursum in campos Hunnos duxisset, vbi hostes præ multitudine vim sibi facturos peruidit, tuendi se viā hanc cepit. Erat ibi tum fortè stadij locus patentior quidam & sanè vetustus, vbi singulare quondam inibatur certamen. multa eodem ædificia construxerant veteres, indéq; calles vndique angusti diuersim ducebant. Constātianus itaq; cùm nec superare hostium agmen posset, nec sine ingenti periculo in fugā se dare, iussis omnibus ex equis descēdere, pedes & ipse cū his simul angustiore in loco constitit: vnde è tuto cùm barbaros Hunni ferirent, magnā his inferunt cladem. Tū Gothi, etsi affecti vulneribus, aliquandiu obsistunt, ea spe freti, cùm primùm sagittæ ex pharetris his defecissent, illos se facile circūuenturos, & cōprehensos demum constrictósque

Bessa facinus.

Constantiani strategema.

Gothorum vana spes.

ſtrictóſque delaturos in caſtra. Poſtquam verò ad vnum omnes ferè vulnerati, vt tam denſo in agmine per Maſſagetas Hunnos emiſſa nulla in caſſum cadente ſagitta, ſenſere Gothi dimidiam ſuorum partem ſe amiſiſſe, iámque in occiduũ ſol ipſe vergebat, tum verò cùm nihil haberent quò ſe verterent Gothi, in fugam demum vno agmine ruunt, in eáque multi mortem oppetiere, Maſſageris ſagittandi peritis poſtrema carpentibus. nam & ingens hi curſu emenſi iam ſpacium, dum terga inſectando identidem cædunt, magnam Gothis inferunt cladem. His geſtis Conſtantianus cum Hunnis ad vrbem peruenit. Perannius verò non multos poſt, vbi hæc geſta ſunt, dies, Romanorum dux factus, per Salariam portam cùm in hoſtes duxiſſet, & effuſam egiſſet in fugam Gothos, ac reciproca deinde circa occidẽtem ſolẽ fugatis Romanis per Gothos inſectatio fieret, Romanus quidam ex peditatu, plus nimio formidine captus, altiorem in foueã, ad condendũm vt reor frumentum per priſcos paratam de improuiſo prolabitur: vnde cùm nec vocem ex ea ædere auderet, quia in propinquo hoſtium aderant caſtra, nec quoquam pacto euadere poſſet, vt cui nec aliquid eſſet, quo ſe inde efferret, cogitur noctem vnam ibi peragere. Die autem inſequenti, barbaris rurſum in fugam actis, Gothus vir quidam eandem in foueam cadit, in quam & Romanus ceciderat. Vbi ſtatim conciliata inter ſe amicitia, & neceſſitate cogente, fidem ſibi mutuo tradunt, alterius ſalutem curæ vtriq; fore. Demum igitur ambo ingentes ædere ex imo voces. Ad quas Gothi qui proximi erant conuerſi, attractíque in ſummo foueæ procumbentes percontabantur, cuius nam vox eſſet. Tum Gothus Romano ex induſtria ſubricente (nã ſic viſum vtriſq; fuerat) ſua & patria lingua reſpondit, in eã ſe nuper ex

Experientia luctuoſa.

Sagittariorum peritia magnã infert cladem.

Romanus & Gothus in eandem foueã cadunt.

Neceſſitas, inter hoſtes amicitiam conciliat.

Gothus fidē datam seruat.

fuga foueam cecidisse, & restem vt demitterēt petiit, qua euadere ad auras posset. Tum illi statim reste summissa Gothum se rati hominem attracturos, Romanum mox euehunt: vnde rei miraculo obstupefacti, re vti se habuisset accepta, residem in fouea Gothum protinus extrahunt: qui statim de fide Gothis certioribus factis mutuo data, suis cum socijs abiit. Romanus vero impunis dimissus sese ad vrbem recepit. Equites deinde non multi vtrinque in pugnam, armis se communire, intentique bello esse: & vt cœptum prælium erat, in singulare certamen aliquod desinebat, in quo penes Romanos semper victoria fuit. Haud longo post tempore cùm in campis Neronianis pugna committeretur, alternisque se equitum turmæ & dubia insectarentur victoria, Tharsamunthes vir sane inter Belisarij armigeros strenuus, Massagetarum gente ortus, paruo cum comitatu, septuaginta ex hostibus milites insequebatur: quo deinde in magnum iam campi spacium euadente, Romanis qui hunc sequebantur, retrò se ad suos recipientibus, solus relictus hostes insequi nil desinebat: qua re Gothi animaduersa cùm equos circumegissent, in hunc omnes vno agmine ruunt. tum ille medios hostes peruadens, vnò ex his quodam lancea per medium corpus traiecto, in alios impetum facit, & indesinenter impugnat. tum illi terga iterato vertentes turpē in fugā aguntur. exercitus deinde astātis verecūdia ducti (iam enim conspici se à suis rebantur) cū iterato versis in hostē equis se insectantem inuadunt, eadem qua prius afficiuntur iactura: siquidē vno atq; item altèro præualidis viris amissis in fugā mox auertunt. quos Tharsamunthes vsque in castra acriter insectatus solus victoriā referēs incolumē se ad suos recepit. Sed cùm paulò post aliud cum Gothis bellum iniisset, læuam in tibiam ictus

Singularia certamina.

Tharsamunthu fortitudo.

Vnus LXX. persequitur.

Turpis 70. Gothorum clades & fuga.

ictus, atque adeò dies non paucos acceptũ ob vulnus prælio abstitisset, vir perinde barbarus, rẽ grauiter ferens comminabatur, se statim in Gothos pro accepta iniuria vindicaturũ. Vbi eo ex vulnere breui conualuit, nimio iam cibo vinóque oppletus, solus ire in hostes animo destinat, ab hisque pro accepto in pede iam vulnere pœnas exigere. Cùm itaque Pincianam ad portam denique peruenisset, emitti se ad hostium castra edixit. Custodes verò qui Belisarij armigero & fortissimo viro nil fidei nõ exhibere induci non poterant, confestim fores aperuere, eúmque quò vellet abire sinunt: quem hostes mox cõspicati, per fugam ad se quempiam venire rebantur. Verùm vbi is arcum intendit, & Gothi non satis hunc noscitarent, viginti ferme in eum milites prodeunt, quos Tharsamunthes paruo molimento reiectos, sensim insectabatur. Postquam verò aliquanto maior Gothorum se vis demum inuasit, velut immotus suo constitit loco. Ast vbi copię omnes aduersus hunc confluxere, ab omnibus se tueri pugnando adnitebatur. Quam rem cùm e turribus prospexissent Romani insanire quidem hominem arbitrabantur, haud tamen Tharsamunthem hunc esse sat norant, qui opera præ se tulisset ingentia. Sed demum ab hostiũ vniuerso circumuentus exercitu, temerariæ audaciæ pœnas hic luit. Cuius mors Belisario renunciata, non ipsum modò, sed cæteros omnes ita affecit, vt in maxima essent ex tanti viri iactura comploratione ac luctu, vt qui communem in eo milite sitam spem amisissent.

Tharsamunthes ex temeritate perit. Vinum nihil moderabile suadet, præsertim militaribus viris audacia sua fretis. Tunc enim ignis in igne fuerit.

2 ATALIVS interea quidam, dum se æstas in autumnum circumegisset, ex Bizantio Tarracinas se contulit, peuniam deferens ab imperatore militibus debitam: veritus tamen ne obuij hostes vna cum pecunia & se è medio auferrent, ad Beli-

Pecunia quũ sit neruus belli, dux sapiẽs prouideat quantum potest, vt delusis hostibus eam tutò recipiat.

sarium scribit, curaret vt tutò ad vrbem venire cũ pecuniis quiret. Tum Belisarius è corporis sui custodibus centum delectos cum equitibus duob. & ducibus Tarracinas mox mittit, ad se pecunias eas deferrent: ipse interea suspicionem hostibus confirmare, cum vniuerso exercitu in hos se bellum gesturum, vt ea barbari cura detenti, nec pro necessariis conuehendis, nec alia quauis de causa castris excederent. Postquam verò cum Atalio iam iam affuturos quò miserat milites demum cognouit, copias omnes vt pugnaturus disponit & instruit: ipsum id & barbari facere, & parati ad bellũ astare. A mane itaq; Belisarius circa portas paratũ militem tenuit. Sciebat nanq; Atalium, & quos illi dederat socios, noctu ad se peruenturos, circa meridiem verò suos prandere mox iubet: hoc ipsum & Gothi facere, rati omnino sumpto iam cibo, hostes in aciẽ prodituros. Sed paulo post Belisarius Martinum Valerianũmque sui cum turmis in campos Neronianos dimittit, iussos quàm maximè possent hostium copias perturbarent. A Pinciana autem porta equites sexcentos ad castra emittit, quibus tres ex armigeris suis præfecit. His statim aduenientibus hostium vis magna occurrit: diu nõ pede collato pugnatum, sed alternis concedere inuadẽtibus, & tergiuersando se inuicem insectari, ita vt volentes iam viderentur, & ex composito diei reliquum tempus conterere. Denique in alterutrum his ira & indignatione succensis, validè pugna initur, & multi vtrinque mortales ac fortissimi quiq; concidunt. Sed vtrisque cùm ab vrbe, tum è castris superuenere subsidia: quibus inter cæteros strenuè se immiscentibus, prælij labor exaugeri cœptus, & vtrinque ingens editus clamor bellantes exterruit. Romani tandem sua hostes virtute impulsos in fugam vertunt. Hac ipsa in pugna Curilas vir

Belisarij strategema, quo Gothos detinet tantisper dum Atalius cũ suis Romam ingrediatur.

Ex velitatione acris pugna.

Curilas hastam infixã capiti diu gestat.

vir strenuus, telo caput medium ictus, ídque præfixum adhuc in vulnere gestans, hostem insectabatur, & impetu facto cum cæteris, qui prælio fortè superfuere, circa occidentem iam solem vrbem inuehitur cum tremula adhuc in capite hasta, magni profecto momenti spectaculum. Arxem præterea quempiam Belisarij præfecti armigerum, Gothus vir quidam & sagittarius inter nares & dexterum oculum vulnerarat, sagittæq; spiculū ad occipitiū vsque descenderat, haud tamen id vspiam comparebat, sed hastæ quod reliquum visebatur præfixum ita extabat in facie, vt Arxe hoc equitante concuteretur:qua vtique re Romani conspecta obstupuere. In campis autem Neronianis barbarorū res superiores fuere, atque adeo vt vbi Valeriani, Martiníque copiæ Gothorum infinita cum multitudine prælio gesto, strenuè se ab his explicassent, & vt grauiora Romani milites passi in maximum venissent vitæ discrimen, Bochem statim Belisarius iussit laborantib. suis suppetias ire, & equitum turmam tam equis quàm virib. validam Neronianos in cāpos educere. Iamq; serum diei erat, & turma Bochem ducem secuta Romanis opē latura, cùm primùm comparuisset, subito facta barbarorū est fuga: quibus cum nimium Boches insisteret fugientibus, à duodecim hastatis est circumuentus, & quia subiecto erat thorace munitus, inflicta illi per barbaros vulnera, haud multum hunc affecere. Sed Gothus quidam post terga mox subiens, ea ex parte corpus nudatum temere nactus, vulnus quidem sed non letale inflixit, vel quòd in mortis discrimen induceret, extemplóque & ex aduerso alter læuum hunc in brachium ferit, eíque lacertum transuersa plaga præcidit. Valerianus verò ac simul Martinus quæ gerebantur protinus cōspicati, auxilium laturi accurrunt, & versis con-

Arxis consimile vulnus.

Valeriani & Martini fortis defensio.

Bochis intrepidus in prælio animus.

Præclari duces socio in periculis versanti opem ferūt.

festim in fugam hostibus, Bochísque equum ex habenis ductantes ad vrbem perueniunt. Iámque nox appetebat, & cum pecuniis Atalius venerat, reuersique ex prælio milites vulnera procurabant. Sed Arxis ex facie cùm auellere medici sagittam vellent, aliquandiu periculi magnitudine territi vulneri admouere manus nil audent, nó oculi gratia, quem nullo pacto integrum seruari imposterũ posse suspicabantur, sed ne venas ac neruos interrumpendo, qualia in ea corporis parte sunt pleráq; virum ex Belisarij familia fortissimum perderent. Medicus deinde Theoctestus nomine, in Arxis ceruicem innixus sciscitabatur ab homine num nimiũ suo ex tactu indoluisset: quo respondente, dolore se proculdubio affici: *Saluus ergo futurus es*, inquit, *nec oculi vllam patieris iacturam.* Hæc medicus fidens sedulò affirmabat, quia coniectura perceperat, haud procul à cuté spiculum penetrasse. Hasta itaque quæ forté extabat præcisa, colligatóque vinculis affecti hominis corpore, & ea parte qua plurimũ is indoluerat intercissa, auellit statim ac paruo molimine spiculum, tribus prominentibus hamis, cum eóque hastæ quod reliquum erat eduxit. Sic factũ, vt Arxes liber omnino & sine vlla corporis offensione euaserit, nec aliquod ei in faciem vlceris relinqueretur vestigium. Cutilas verò auulso iã violentius telo (altius quippe in vulnus descenderat) linqui mox animo cœpit, & manantibus venis sanguinis profluuiũ fieri: vnde phrenesis morbo correptus, non longè pòst moritur. Boches deinde affatim è brachiò sanguine profluente, statim moribundus procubuit. Cuius tam repentinæ mortis id causæ medici afferebant, quia non recta sed transuersa fuisset illi inflicta in musculo plaga, vnde post tertium diem è vita excessit: quorum virorum ex morte, per totã noctẽ in luctu ciuitas fuit. Gothorum

Theoctesti medici opera vita Arxis consulitur.

Cutilas ex vulnere moritur.

Bochis mors.

rum verò & comploratio varia & eiulatus quam maximi è castris exaudiri, Romaníque item magnum in modum id admirari, cui tantopere barbari communem quererentur iacturam, cùm nil mali, quod magni esset momenti, in ea prima congressione his illatum fuisse sit visum, nisi quia perpaucos quosdam amiserint: quod ferme etsi antehac sæpè, nec minori quidem cum detrimento his accidisset, haud tamen præ ingenti hominum multitudine eos terruerat. Sed compertum postea est, primores bello viros, è castris Neroniano in campo locatis, eo in prælio nuper amissos, Gothos tũc deplorasse, quos Boches vir strenuus primo impetu interfecisset. Post hæc, gesta nonnulla leuiora prælia sunt, & iccirco non necessariò visa literis commendanda. Sed per omnem eam obsidionem sexagies certatum ac septies est, ac bis demum, vt in subsequentibus explicaturi deinceps sumus.

Fortium ducum mors luctuosa.

Gothorum primarij bellatores à Boche interfecti.

3 EXACTA autem hyeme & huius belli, quod Procopius scripsit, anno secundo iam finem sortito, cùm in autumnum se verteret æstas, fames simul ac pestis vrbem inuasit. Militibus nanque frumentum duntaxat defecerat, cętera abundè omnia erant. Romanis verò & res frumentaria deerat, & pestilens morbus hos acrius degrauabat. Quibus rebus cognitis Gothi, nec bellum cũ his inire tunc velle, sed enixè curare, ne de cætero aqua vrbẽ inueheretur. Aquæductus duo inter Latinam sunt & Appiam viam, celsissimi quidem, & fornicibus quàmmaximè in altum euecti, sed eo in loco hi inuicẽ coëunt, qui ab vrbe quinquaginta stadiis abest, & modico interuallo diuersam in viam vertuntur. nam qui priorem sortitus est in dexteram locum, in læuam mutata regione excurrit: & vtrique rursum in vnũ conueniunt, ac priore deinceps

Belli affecla fames & pestes.

Gothorum strategema.

Aquaductus Romani duo.

loco recepto, iterato se ab inuicem dirimunt: in intermedio autem loco præsidium extat vtroque ædificio hoc circumcinctum, cuius interiores fornices dum varia materia effarciunt barbari, munitionis in speciem reddunt, ibique militum non minus milibus septem in custodiam positis, Romanos sedulo prohibere, ne quid ea e regione necessariarum rerum in vrbem inueherent: vnde spe omni iam destitutos quæuis mali species circumsistit. iam enim frumentum maturescebat, & Romanorum militum audacissimi quique pecuniarum & lucri cupiditate ducti, equis inuecti, & alios vacuos post se trahentes, noctu in segetes haud procul ab vrbe perueniebant, desectásque cum stramento & iumentis impositas, hostes fallendo in vrbem clam deferebant, ingentíque precio venditabant Romanorum primoribus: cæteri inferioris sortis tunc homines, ex herbis nonnullis in cibum desumptis degebant, quales intra mœnia sua passim sponte nascuntur: & hæ quidem in agro Romano non hyeme, non alio quouis tempore desunt, sed assiduò florent ac de se germinant, & ea copia sunt, vt vel equos obsessi his alerent. Quidam præterea vel ex carne morientium in vrbe mulorum iumentorúmq; aliorum confecta farcimina clam venditabant. Sed postquam segetes defecere, & ad mala accumulata iam peruenerant Romani, Belisarium mox circumsistunt, & prælio vno de summa rerum decernere cum hoste cogunt. Romanorum neminem à pugna vel defuturum polliciti: quem demũ hærentem ac dubium, & rerum necessariarum angustia degrauatum, è plebe quidam affati huiusmodi sunt. *Haudquaquam, præfecte, vt incautos hic nos deprehendit fortuna, sed omnia nobis aliter euenerunt ac ipsi sperauimus: quippe qui pro nostro pristino desiderio rem assecuti, in præsentem calamitatem peruenimus.*

Validũ præsidium in Romanorũ perniciem à Gothis tuto loco collocatum.

Cœli Romani solique clementia & bonitas.

Romanorũ ad Belisarium oratio, qua homines ad bella incom-

nimus. Et superest quidem adhuc animis nostris concepta prius opinio illa, per quam optimè per Imperatorem nostrum rebus prouisum iri, tametsi in dementiam versa ea hoc tempore prouidentia sit, & in ingentium malorum materiam. Nunc verò ad id est demum necessitatis peruentum, vt vel in præsentia eniti velimus, & armati in hostem prodire audeamus: & certè danda nobis venia est, si in Belisarium fidentius forte, quàm deceat, loquimur. Non enim vacuus necessariis rebus venter pudere nouit. Excuset, vt lubet, præsens petulantiam nostram fortuna, omnium nimirum, & merito quidem, molestissima esse apparet producta infelicibus vita. Quæ nobis acciderint prospectare hinc potes: ager noster hic omnis, & loca hæc cætera hostium subiecta manibus sunt. Vrbs ipsa hæc bonis omnibus est interclusa, nec satis scimus, ex quoto iam tempore Romanorum nonnulli iam vita perfuncti, sic strati iacent, vt recondi terra nil possint. Ipsi verò qui superstites sumus, summatim vt dicam, haud secus in nos ac in mortuos ipsos congeri mala omnia peroptamus: quæ prorsus tolerabilia vt fames his esse ostendit, qui in hanc fortè inciderant: ita vbi demum ipsa hæc comparuerit, cũ cæterorum malorum obliuione inuadit, & præter mortem hanc ex se prodeuntem, quoduis aliud mortis genus voluptati vt sit mortalibus facit. Vt igitur & nos non id prorsus esuriendo detineat malum, pro nobis ipsis iam finito desumamus certamen, ex quo est omnino futurum, vt vel hostes nunc superemus, vel aliquando tandem liberemur his malis. *Nam quibus salutis spem fortè allatura est mora, vecordiæ proculdubio arguentur, si anticipando periclitandóque rerum summam in discrimen deduxerint: hi verò quibus cunctando & prolatando difficilius certamen efficitur, si pluscululum id vel ad breue extraxerint, huius nimirum moræ potius sunt incusandi, quàm acceleratæ & subitæ petulantiæ.* Ad hæc Belisarius ita respondit: *Quæcunque à vobis vel ante hac expectabam, nunc denique peregistis, & præter*

moda non planè assuefacti petunt sibi vt liceat (priusquam fame obruantur) in certamen aduersus validissimũ exercitum descendere.

Belisarij responsio quæ ostendit nullo modo conuenire vt imbellis & parum sapiens multitudo sapienti duci (quoties lubet) leges belli pacisve præscribat.

opinionem profectò mihi nil accidit, quippe qui iam pridem sat calleam vulgus rem esse inconsultissimam, nec præsentem ferre fortunam scire, nec aliàs de futuris consulere, sed rebus vel difficilimis perquàm leuiter & enixè incumbere, ac præcipitanter suam in perniciem ire duntaxat nosse. Ipse verò pro vestra intolerantia, nec volentes quidem disperditum eam, nec Imperatoris res vobiscum vnà vt intereant, sinam. Bellum nanque non temeraria solet celeritate geri, sed optimè consulendo & prouidendo temporum momenta metimur. Vobis quidem aleam ludere existimantibus, vnum libet & semel pro rerum summa iactare talum: mihi verò non ea consuetudo est, vtilitati & commodis, temporis celeritatem vt præferam. Proinde vos pollicemini aduersus hostem pugnatum ire: Sed quando antehac vnquam belli vos studiis incubuistis? vel quibus nam perdidicistis hæc armis, quæ nec exercitatione tenus admittere res bellica nouit? Nunc verò pro vestra hac animi promptitudine equidem lætor, & pro excitato hoc vobis tumultu veniam do. Sed quemadmodum non suo per vos hæc gesta sint tempore, & hac nos mora vt plurimum profutura vtamur, significabo. Exercitum nobis vniuerso ex orbe contractum, multitudine infinita imperator transmisit, classémque item quanta antehac nunquam Romanis fuit, quippe quæ & Campaniæ littora, & sinus Ionici partem iam maximam contegit, & post paucos fermè hæc dies cum omnibus ad vitam necessariis est ad nos peruentura, ita vt nostram hanc rerum inopiam soluat necesse est: affuturæque propediem tot copiæ sunt, sagittarum multitudine barbarorum vt obruant castra. Animo itaque agitaui in aduentum iamiam affuturi exercitus, pugnæ tempus differre, & cum securitate potius belli totius victoriam nostris afferre, quam temerario ac repentino consilio salutem omnium prodere. Vt autem quamprimùm se hi ad nos conferant,

Sapiens dux, ne populus in rerum extremo constitutus desponderet animum, benignè prouidet.

ferant, nec moram de cæero trahunt, prouidero.
His Belisarius populum verbis solatus, ab se Ro-
manos dimisit, ac statim Procopium, qui hæc litte-
ris commendauit, Neapolim contẽdere iussit, (fue-
rat nanque fama perlatum, eo Imperatorem exer-
citum transmissurum) eique imperat, magnam vim
nauium frumento compleret, & milites omnes vt
cogeret, quos tunc ex Byzantio aduentasse illuc
contigisset, vel quicquid equitũ esset custodiæ gra-
tia eodẽ relictũ, quorum non paucos in Cãpaniæ lo
ca secessisse acceperat: nónullos præterea asporta-
ret ex eorum locorum custodiis, cũ hísque vna ad
se demũ rediret, Hostiámque demum frumentum
conueheret, Romanorũ præsidium. Procopius ita-
que, comite sibi assumpto Mundila armigero, &
paucis equitibus aliis, Capenam portam noctu e-
gressus hostes fefellit, qui secus Appiam viam cu-
stodias faciebant: qui vero cum Procopio Mundi-
láque abierãt equites, cùm Romam iá rediissent, in
Campania Procopiũ esse & Romam venire nun-
ciauerũt, nec in hostiũ quempiá incidisse, cùm com
pertũ Romani haberẽt neminem barbarorũ nocte
intẽpesta extra castra vagari. Belisarius verò fiden-
tior factus vim magnam equitum in proximas Go
thorum munitiones immisit, iussitque si quos for-
tè barbarorum deprehenderent, per causam ne-
cessaria in castra conuehendi iter hac facere, vel
forte excursiones sedulo factitare, vel suis quoquã
pacto moliri insidias, quo minus hæc agerent eni-
xius prohiberent, vt & ciuitas ipsa minori quam
prius penuria premeretur, & barbari obsideri po-
tius quàm obsidere alios viderentur. Martinum au
tem Traianúmque cum militibus mille Tarracinas
abire iussit: quibus cum & Antoninam coniugem
misit, traducique eam Neapolim imperauit, can-

Procopius à Belisario Neapolim ablegatur.

Solertia Procopij mu nus sibi com missum stre nue perfi cientis.

Belisarius obsessores obsidere ni titur.

Antoninã uxorẽ Nea polim mit tit.

dem ibi in tuto ſortem expectaturam, quæ ſibimet occurſura impoſterum eſſet. Magnum deinde Sinduſémque quingentorum militum duces, Tybur in præſidium deſtinat, quod oppidum ſtadiis centum diſtat & quinquaginta ab vrbe. In Albanum vero, quod ſtadiis totidem abeſt, & in Appia quōdam via ſitum, Grintheum quempiam cum Erulis præmiſerat, quos Gothi inde vi depulere. Extat autem Pauli Apoſtoli templum Romanis procul à mœnibus ſtadiis decem & quatuor, iuxta quod Tyberis fluit, vbi nullum patet munitum eſſe præſidium. Porticus tamen eodem ab vrbe pertinens, circaque & ædificia alia pleraque non ſatis ad inuadendum opportunum locum hunc reddunt. Patebat & Gothis ad id ſacrarium via, per quos omnibus conſtat per id belli tempus, in neutra dedicata apoſtolis æde quippiam editum, quod incolentibus vel moleſtius eſſet, vel quoquam pacto ingratum, ſed ſacratos ibidem viros libere permiſiſſe rem diuinam peragere. Valerianum itaque Beliſarius iuſſit in ea & propinquiora Pauli ſacrario loca Hunnos educere vniuerſos, ac iuxta fluminis ripam caſtrametari, vt ea è regione equi liberius alerentur, & ſimul coërcerentur acrius Gothi, ne liberè ſuis procul a caſtris & pro arbitrio vagarentur. Sed Valerianus cum ſuos caſtris iam communiſſet, ex præfecti imperio Romam contendit. His omnibus Beliſarius conſtitutis perfectíſque, ſic quieſcebat, vt nullam incepturus per id temporis pugnam, ſed è muris tueri malle ſe appareret, ſi quis forte vim illaturus accederet, frumentúmque nōnullis Romana è plebe hominibus impartiebat.

Præſidia ſibi commoda variis locis collocat.

In veterum bellis fuit locorum ſacris exercitiis dicatorum habita ratio: ſeculis ſequentibus, non item.

4 MARTINVS interea & Traianus noctu hoſtiū caſtra tranſgreſſi, poſtquam Tarracinas venêre, dimiſſa in Campaniam cum paucis Antonina: ad eius regionis præſidia cùm denique perueniſſent, inde

Martini & Traiani fortitudo Antonina proſpicit, & Gothos coercet.

inde mouentes, Gothos qui ea diuagabantur irruptione facta, de improuiso adoriuntur, & ita coërcuere, vt ea per loca vagari haudquaquam iam liberè possent. Magnus verò Sindusésque præfecti Tiburtini præsidij muros, sicubi forte collapsi iam essent, breui restituunt: & vbi in tuto hi constitere, hostes qui non procul inde munitionem haberét, acrius statim incessere, & crebris incursionibus factis, barbaris tandiu terrorem incutere, suis necessaria conuehentibus, quandiu Sinduses integer viribus fuit. Is nanque in dexteram manum lancea ictus, præcisis neruis bello inhabilis redditur. Hunni insuper, vt supra iam diximus, quamproximè hostes castris locatis, non minoribus malis Gothos afficiunt: qui vtique cùm haudquaquam ad victum possent necessaria, vt soliti erant, inferre, pestifero morbo protinus opprimũtur. Lues igitur cùm hos inuasisset, magnam vim hominum sustulit, & in his præcipuè castris, quæ circa Appiam viam locauerant barbari: è quibus qui fortè incolumes euasere, ad altera castra se transtulerunt: ipsum id Hunni perpessi, vrbem mox ineunt. Procopius verò vbi primùm in Campaniam venit, non minus militum quadringentos contraxit, frumentíque maximum numerum nauibus recens impositum, præparatum habebat. Antonina huic haud longe pòst adfuit, quæ secum classis curam suscepit. Per id tempus & Vesuuius mons emugierat quidem, sed haud dum cineres eructarat, tametsi ex eius mugitu eructaturus iam credebatur, vnde & proximos accolas formidine ingenti affecerat. Hic mons à Neapoli stadiis abest septuaginta, in eámque vrbem vergit, & Boream versus: sed præcisus ille vndique est, inferiora eius frequentibus syluis vmbrosa, superiora verò abrupta & penitus inuia. huius in montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita vt con-

Magnanimi ducis plaga inducias hosti largitur.

Gothos lues inuadit, quũ ad victum necessariis rebus carerent.

Vesuuij montis mugitus.

Situs.

Cacumen.

iectari sat possit, in penitissima terræ hunc penetrare, ignémque ex infima parte existere quiuis poterit conspicari, qui in eius voraginis supernum os procumbere ausit. Vnde & flamma in semet fota altius excitatur, nulli tamen qui ea in regione sunt hominum negocium exhibet. Veruntamen vbi sonitum mugienti similem mons ediderit, non longe post cineris vim quandam ingentem emittit, & si quem forte iter ea habentem emissus cinis deprehenderit, nulla huic erit vitæ spes reliqua. Quod si in domicilia is forte sublatus cinis inciderit, & hæc quidem nimio degrauata onere collabuntur. Porro si validior tum ingruerit ventus, sublimem adeo cinerem agit, vt spectari ab homine non amplius queat, & eo defertur, quò procliuior ventus abstulerit, in longinquam plerunque delatus regionem illabitur. Ferunt nanque cùm in Byzantium semel cinis hic recidisset, sic eius loci homines terruisse, vt eo ex tempore ad nostram ætatem annuis deum supplicationibus placent. In Tripolíque item Libyæ, altero & subsequenti anno illapsum affirmãt, & ante centesimum annum eodem in monte mugitum factum, & hunc alterum paulo pòst subsecutum. His præterea mirificè factis affingunt, hoc ipso in Vesuuio monte si ea rursum cinerum eructatio fieri contigerit, necessarium fore omnino, ea in regione loca omnium frugum iacturam vt subeant. Eo in monte aër quidem nitidissimus est, & suapte natura omnium saluberrimus. Ad hunc mõtem & medici diutina tabe affectos transmittunt. Sed de hoc hactenus. Aliæ interea ex Byzantio copiæ ad Neapolis portum delatæ nauigiis sunt, & hæ quidem tria millia fuere Isaurorum, quos Paulus & Conon ductabant. Ad Hydruntem verò Thraces equites octingenti numero appulere. Ioãnes Vitaliani tyranni olim ex sorore nepos, his præerat,

Vorago. *Ignis.* *Cineres.* *Damna ab istis cineribus illata.* *Quàm longè deferantur à ventis.* *Aer nitidissimus in cacumine.* *Noua Belisario subsidia missa.*

præerat, cum eóque milites alij equestri ex ordine
mille. Iámque & Zenon cum equitibus trecentis
per Samnium Latinámque viam Romam perue-
nerat. Ioannes deinde cum cæteris omnibus in
Campaniam venit, contracta non parua plaustro-
rum ex barbaris copia. his deinde quingenti alij
quidam se adiunxere, & agmine vno iuxta littus i-
ter habebant, vt si quid hostile his obuium fieret,
castrorum in speciem rhedis se circundarent, indé-
que vt ex vallo strenue tuerentur: iussis quidē qui
circa Paulum erant & Cononem, vt celerius naui-
garent, secúmque vna Tyberina ad ostia perueni-
rent Romanorum præsidium, frumento plaustris
quod satis foret imposito, & nauibus non modo re
frumentaria priusquam discederent oneratis, sed
vino & cæteris necessariis. Rebantur enim Marti-
nianos Traianósque milites in circumiectis Tarra-
cinæ locis se conuenturos, indéque vna abituros
ad vrbem. Sed cùm in propinquo venissent, certio-
res sunt facti paulo antè reuocatos hos Romam
venisse. Belisarius interea Ioannem suis cũ copiis
aduentare præmonitus, & veritus admodum ho-
stes qui multitudine abundarent, ne sui præ pau-
citate opprimerentur, si obuiam his processissent,
nouo consilio adiecit animum. Flaminiam portam
iuxta quam hostes castra locauerant, & ipse in hu-
ius belli primordiis, grandibus saxis iccirco obstru
xerat, vt supra iam diximus, ne ea Gothi vel vim
sibi inferre facilè possent, vel insidias in vrbem mo
liri, præsertim cùm ad id tempus ea ex parte nec
pugna quidem attentata fuisset, nec barbari ali-
quid inde suspicarentur sibi hostile fore, noctu &
clam amolitur, & maiorem exercitus partem ibidē
instruxit: atque vt primùm dies illuxit, Pincianam
per portam Traianum Diogenémque cum equiti-
bus mille emisit, iussos imprimis barbarorũ castra

Plaustrorũ vsus in bello, quum hostilis exercitus fit obuius.

Belisarij strategema, vt penuriæ obsessorum maturè & tutò consuleret.

ita inuadere, vt si hostes his obuiam irent, fugam haudquaquam capessere vererentur, sed ad mœnia vsque cursu effuso contenderent. Ipse interea nõnullos constituit milites, qui refugientibus ad se præsidio forent. At ille, vt erat iniunctum, barbaros statim incessere, & ad prælium irritare: qui protinus prouocati, nulla interposita mora è castris omnibus prodeuntes, oppugnatum hunc conuenere: quo factum, vt concitatissime vtique se ad muros conferrent, Romanis quidem fugam dissimulantibus, & Gothis existimantibus hostes se insectari in fugam actos. Quos quidẽ vt primum suorum tergis insistere Belisarius vidit, Flaminia patefacta mox porta, eáque eductum exercitum, in barbaros nil tale sperantes immisit: quórum propinqua ad castra & eadem via locata, angustior in frõte aditus erat, præcépsque, & fere imperuius. in eo armatus quidam constiterat, optima quadam habitudine corporis barbarus, qui vbi hostes aduentare peruidit, locum præoccupat, ibidémque se tuẽdo insistit, & à loci angustiis alios prohibendo, socios sibi ad opem ferendam concibat: sed hunc statim Mundilas nactus obtruncat, & in eas angustias succedere barbarum deinceps neminem sinit. Romani deinde progrediendo, nullo è barbaris iam retinente, quamproximè eorum ad castra venêre, quæ statim nonnulli, etsi inuadere demum tentassent, violẽtérque capere, paucis tamen resistẽtibus barbaris, in custodiam positis, his castris potiri minimè potuerunt. Nam amplissima quædam, & in immensam profunditatem descendens fossa intercedebat. terra nanque quæ inde iam fuerat egesta, interiorem semper castrorum in partem recta cùm in altitudinem excreuisset, pro muro barbaris erat: qui vtique cùm circumuallati præacutis & conspissatis sudibus essent, fidenter ac fortius subeuntem

Dux sapiẽs mentis aciẽ ad omnes euentus intendit.

Hostem ex improuiso adoriri, tutissimum.

Castra Gothorum inuaduntur.

Quàm necessaria sint in longis obsidionibus castra vallo & fossis probè munita, vel ex hoc exemplo liquet.

tem

tem in hostem pugnabant. Quidam verò Belisarij armiger Aquilinus nomine, vir sane acerrimus, equo euectus in media hostium castra prosiluit, ibique barbaris interfectis nonnullis, séque aliis circumsistentibus multis ac tela crebro eiaculantibus, equus quidem ictus mox cecidit: ipse vero ex insperato per medios hostes euasit, pedésque ad Pincianam cum sociis portam deferebatur: barbaros tamen Romani quosdam se adhuc insectantes, cōuersi in terga dum feriunt, nec opinantes quidem occidunt. Quod vtiq; egregiū facinus cum Traiani milites, qui tum fugabantur, spectassent, & ipsi simul, equitatu iuuante, qui ea forte instructus paratúsque aderat, fuga repressa, cursúque citato hostē inuadūt se antea insequentē. Tum Gothi de improuiso ab his circumuenti fœde contrucidari, & his ingens inferri clades. perpauci tamen in castra se ex fuga recipiūt: quo factum, vt istorum ex casu cæteri se intra castra trepidi rerum suarum sedulò continerent, extemplo rati Romanos se inuasuros. Eo in prælio barbarus quidā Traianū in faciem ac supra dexterum oculum ferit, & spiculum quidem sic totum introrsus adegit, vt ex eo nil penitus cōpareret, tametsi illud porrectius esset: sagittæ verò lignum quod foris extabat, vi nulla excussum, solo mox decidit, quia opinor, hastæ spiculum non satis adhæserat. Traianus verò cùm ictum nil præsensisset, hostem erat ad insectandum trucidandúmque prorsus intentus: post annum autem quintum sua id sponte spiculum in fronte illi sic prominebat, vt eius summitas facile comparêret. tertius iam agitur annus, cùm paulatim semper exit, & spero fore non longe pòst excussum id penitus iri, tametsi nil quicquam gestanti negocij afferat.

Aquilini fortitudo.

Vnius audacia alios ad idem audendum impellit.

Traiani vulnus.

Bellator in ardore pugna vulnus negligit.

Robustos iuuat natura.

5 BARBARI interea de bello iam desperare, & identidem consultare, quemadmodum soluta

Pestis in numeroso exercitu, ducis

aduersarij prudentia & hostilis subsidij aduētātis rumor Gothos ad noua cōsilia impellit.

obsidione adirent. Quippe qui partim in se lue desæuiente, ab hoste partim ita deperderentur, vt ex infinita illa hominum multitudine, reliqui facti perpauci essent: haud tamen opprimere hos desierat pestis, & cum verbo quidem alios obsiderent, re tamen ipsi obsidebantur, vt omnibus necessariis interclusi. Sed postquam exercitus alios ex Byzantio terra marique aduentasse Romanis suppetias accepere, nec ex sua hos magnitudine metirentur, sed tales esse iam crederent, quales in maius solet rumor efferre, magnopere futurum reformidantes discrimen, de discessu apertius decernebant. Vnde Romam oratores miserunt, & Romanum inter cæteros virum apud Gothos vt probitate, ita & autoritate tertium post regem locum diu iam consecutum. Qui Belisarij in conspectum vt venit, orationem huiusmodi habuit: *Neutri nostrum ad vtilitatem bellum hoc concessisse, nemini incognitum est, qui ad rerum difficilimarum ex belloque prodeuntium experientiam venerit. Quis enim ex vtroque exercitu vir, quem vtrinque res gestæ haudquaquam prætereant, stultorum esse hominum neget, innumeris velle calamitatibus, repentinæ ob gratiam contentionis & peruicaciæ affici, nec vllam molestiarum solutionem denique inuenire? his equidem dictis neminem reor qui non prorsus desipiat, contradicturum. Cum hæc itaque se habeant, decet quidem vtriusque exercitus duces, propria gloria subditorum salutem ducere potiorem, quæue æqua & vtilia sunt, non sibi solùm deligere, sed hostibus vel vtcunque infensis, & hac via præsentes difficultates dissoluere. nam quæ mediocria sunt concupiscere, quascunque molestias demit, contendendo verò & dissidendo nil peragi potest, quod deceat. Nos itaque vt bellum id dissoluatur, huc ad vos venimus, ea sedulò praeferentes, quæ vtrisque nostrûm sint profutura: tametsi creditum sit, de nostro nos iure vobis hoc modo concedere. Ipsi verò*

Legati Gothorum ad Belisarium oratio, singulari artificio scripta, qua Belisarium ad pacis cogitationes impellere nititur.

nolite

nolite nobiscum vnà altercando & dissidendo potius interire, quàm optimè consulendo deligere quæ vobis plurimum sunt conductura: nec mutuas sinite ac perpetuas inter nos orationes haberi, sed vt libuerit, mox interfari, ac breuibus demum absolui, si quid fortè amicè dictum haudquaquam visum sit. Sic enim & explicari vtrinque paucis quæcunque animo fuerint, & decentia omnia peragi poterunt. Ad hæc Belisarius ita respondit: *Dialogus noster iste si longius prouehatur nil impedit, dum modo pacifica æquioráque sint, quæ per nos proferantur.* Tum Gothi rursum: *Iniuriam nobis intulistis Romani, quippe qui in amicos & socios arma desumitis. Sed dicturi iam sumus, quæ singulos vestrûm non ignorare existimamus. Gothi quondam loca hæc sibi Italiæ pepererunt, cum Romanis vobis nil violentius ademissent. Sed Odoacer olim Imperatore sublato in tyrannidem Rempublicam hanc immutatam obtinuit. Zenon interea, qui Orientis tunc temporis potiebatur imperio, cum vindicare alterius vellet [& Gothi] Imperatoris iniuriam, & has terras tyrannide liberare, Odoacrique vires dissoluere de se minimè posset, commemoratis Theoderico Gothorũ duci honoribus, quos ab se accepisset, (fuerat nanque inter Romanos patricios & consulares ascriptus) facilè suadet, etsi obsessurus is Byzantium erat, vt depositis erga se odijs, ex Odoacre pœnas ob iniuriam Augustulo Imperatori illatam exigeret: quibus exactis, & de tyrannide Odoacro eiecto, ipse sibi & Gothi hæc loca rectè iustéque parta haberent. Hunc igitur in modum ipsi, Italiæ suscepto imperio, leges simul & Rempublicam saluas non minus reddidimus, quàm superiorum alius quisquam Imperatorum. Theoderici verò siue alterius qui Gothis antea imperasset, nullæ nunc extant vel scriptæ vel sine scripto leges. Quæ autem ad diuinum attinent cultum fidémque, sic integrè Romanis seruauimus, vt Italorũ opinionẽ, Gothorũ nemo in id, quod*

Belisarij legatorúmque colloquium.

Iura Gothorum in regno Italiæ.

Prædicatio gubernationis Gothicæ. Nullum non mouet lapidem solers legatus, vt dominationis suorum fundamentum ædificiúmque farctum tectum conseruet.

ipse sentiret, vel violenter vel vltro transtulerit: quin potius in eorũ plerũque concedentibus Gothis sententiam, nil prorsus per nos curæ adhibitum. Accedit etiam quòd Romanorum sacraria eo in honore sint apud nos habita, vt à nullo nostratium hominum sit, qui ad ea confugerit, violatus. Omnibus præterea vrbanis antehac magistratibus Romani persungebantur, Gothus vir nemo eorum particeps factus: vel procedat in medium qui profari nos ista non verè existimet: addat & consularem quispiam dignitatem, qua etsi Gothi ab orientis Imperatore donati, Romanis tamen persungi liberè permiserunt. Vos verò, cùm hæc ita se habeant, Italiam quidem per Odoacri barbaros malè tunc habitam, haudquaquam tuendo vestri vt iuris vendicabitis, præsertim cùm ad decimum annum grauißima illi in Italos ac nefanda exercuissent. Nunc verò iustè hanc poßidentibus, cùm vestra nihil intersit, inferre vim vultis. Abite ergo à nobis hinc procul, & vobis quæ vestra sunt habetote, ac cætera item quæ depopulando diripuistis, nuda saltem quæ reliqua sunt nobis relinquite.

Actio iniusta in Iustinianum & Romanos.

Responsio Belisarij, ad ea quæ de iure Gothorum dicta fuerant.

Ad hæc Belisarius: *Etsi breuiter,* inquit, *& iusta quædam vos dicturos polliciti estis, oratio tamen hæc vestra vt lõgior fiat, ita & per vos insolentius habita. Zenon quidem Imperator in Italiam Theodericum transmisit, Odoacro vt bellum inferret, non sibi vt huius imperium vendicaret. (quid enim poterat apud Imperatorem à tyranno tyrannus differre?) sed vt ea prouincia ab se liberata, imperanti sibi subijceretur. Theodericus verò aduersus tyrannum strenuè omnibus constitutis, ingratitudine est & in rebus quidem non mediocribus vsus, quippe qui has Italiæ terras domino restituere haudquaquam decreuit. Sed eius equidem sententiæ sum, eiusdem esse criminis reos, qui vim cuiquam inferat, & qui res proximo non volens restituat. Ipse verò Imperatoris hæc loca alteri cuiquam non sum proditurus. Si quid verò à me impetrare aliud vultis, explicandi quid vobis animo insit, facio*

Belisarij mens immota manet.

sio potestatem. Tũ barbari: *Nos quidẽ ad verum explicasse iam omnia vestrum neminẽ latet. non enim volumus rem in contentionẽ deduxisse videri. Sicilia insula, opulenta quidẽ & magnitudine præstantißima vobis concessimus, sine qua nec Libyã in potestatem redigere poteratis.* Ad hæc Belisarius. *Et nos item Britanniam Gothos habere sibi permittimus, Sicilia longè præstantiorem, Romanorum quondam ditionis effectam: Par enim est, vt qui priores beneficia contulere, vel gratiam parem vt referãt, benefactorum vicißitudinem. Non enim si de Campania vobis, siue Neapoli aliquid de me pollicerer, adhibituri mihi fidem essetis, quia Imperatoris bona haudquaquam dispensare pro nostro arbitrio possumus. At si pecuniam constituerem illi per vos in annos singulos dependendam, ad eius sunt voluntatem omnia peragenda. non enim alterius est, nisi poßidentis, loca tueri. Esset itaque ad Imperatorem omnino ex vestris quispiam per nos dimittendus, qui rerum conditiones ab eo acciperet: & tempus insuper aliquod statuendum, quo exercitus ipsi in inducijs essent. Sed esto, (si modò id placet) res ita vt diximus, peragantur. nõ enim vobis pacem volentibus, quo minus hæc fiat, obstiterim.* His dictis colloquio vtrinque soluto, legati ad castra se receperunt.

De Imperatoris Iustiniani voluntate inquirendum esse statuit prudens præfectus.

6 SVBSEQVENTIBVS deinde diebus, cùm vltro citróque ventitarent, de induciis agi cœptum, & pro his confirmandis decretum, obsidum loco e suis quosdam vtrique vt darent. Dum hæc interea agerentur, Isaurorum classis Romanum ad portum adplicuit, Ioannísque milites Hostiam tam facilè peruenerunt, vt hostium nemo siue ex alto aduenientibus, siue castrametantibus impedimento his fuerit. Veruntamen à nocturnis vt hostium incursionibus se tuerentur Isauri, iuxta portum fossis perductis, per vices custodias factitabant. Qui verò Ioanne duce aduenerant, castris curribus circumdatis conquiescebant. Belisarius verò pri-

Interea dũ de induciis agitur, Belisarius militum suorum incolumitati diligenter cauet.

mis mox tenebris Hostiam cum equitibus centum peruenit, & simul quæ in acie accidissent, quæúe inter se & Gothos conuenta fuissent commemorando, ac suis denique animos faciendo, onera quidem vt Romam transmitterent, imperat, & promptius se eodem conferrent: ipse verò sine discrimine ac tutò vt iter inquit, ad nos peragatis, prouidero. Romam deinde primus, ac summo mane contendit. Antonina interea cum optimatibus aliis vbi primùm illuxit, quemadmodum deferri onera possent, consilium habuit. Nam grauis admodum & perdifficilis videbatur ea res factu, quandoquidem boues in trahendis oneribus eniti nil amplius poterant, sed præ nimio defatigati labore, omnes in terram vt semimortui prostrauerant corpora: & erat sanè periculosum per angustos calles iter cū plaustris facere. naues præterea actuariæ omnes, vt superiore consueuerant tempore, per flumen trahi nullo molimine poterant. ea nanque iuxta fluuium, & ad læuam, vt diximus via, ab hostibus tenebatur, ita vt nullus istac Romanis transitus esset: quæ verò in alteram fluminis partem vergebat, immeabilis erat omnino. vnde maioribus nauium lembis delectis, & altius circumquaque contabulatis, vt in his nautæ vectoresque ab hostibus vulnerari nil possent, & sagittariis simul impositis, & oneribus demum inuectis, vt quæque poterat nauis deferre, per Tyberim prosperum nacti ventum ad vrbem mox nauigant, ab exercitus parte quadam adiuti, tractique, qui ad Tyberis dexteram erat, subsequentibus Isaurorum magna vi nauibus, ita vt vel aduerso amnis defluxu cùm deferrentur, haudquaquam difficilis fuerit his nauigatio, velis ad summum mali sublatis euntibus. Vbi vero ad id loci peruentum, vbi se fluuius circumagens, patentiore

Impedimentorum vectura difficultas, propter boum defatigationem, itineris difficultatem, nauiū pondus, & hostis numerosi vigilantiam.

Occasionis commodissima nullum vel leniusculum momentum attinuentanū.

ce ſpatio ferebatur, cum nullo vela ſpiritu agerentur, remigio fluctibus vim inferendo, non mediocriter nautæ inſudabant. His tamen barbari, cùm in caſtris quieſcerent, nil prorſus negocij exhibebant, ſiue periculi magnitudine territi, ſiue quia nil commeatus eà inferre Romanos exiſtimarent, ſiue quia ex re non magni momenti interpellare indutiarum ſpem nollent, Beliſarij verbis firmatam, & inutile ſibi id fore arbitrarentur. Crebra igitur nauigatione vltro citróque facta, inuectis liberè demum intra vrbem oneribus, nautæ protinus abſceſſere. iam enim tempus in hyemem declinabat, & reliquæ copiæ vrbem inierant: ſolus cum Iſauris Hoſtiæ reſtiterat Paulus. Datis deinde obſidibus, inter Romanos Gothóſque menſium trium ea conditione indutiæ fiunt, vt incurſiones interea nullas inter ſe facerent, & ex Byzantio oratorum reditum expectarent, & vtri eorum iniuriam priores inferrent, ad ſe nihilominus paterentur legatos tranſmitti. Dum hæc agerentur, Antoninæ gener Heldigerus magno cum equitatu ex Lybia Romam peruenit. Gothi verò, qui Portus præſidium occupauerant, deficientibus iam neceſſariis, Vittige non inuito id reliquerũt, & euocati ſe ad exercitũ recepere: quod ſtatim ex Hoſtia Paulus eodem cum Iſaurorũ manu profectus, occupatum retinuit. Sed Romani tunc barbaris eius rerũ neceſſariarum inopiæ autores fuere, quippe qui mare in poteſtatem haberent, & nil prorſus permitterent ad hos commeatus inferri. Vnde factum, vt etiam vrbem maritimam Centumcellas & magnificam, neceſſariis ad victum priuati, per id tempus deſeruerint barbari. Eſt autem ciuitas illa vt magnitudine præſtans, ita & hominum multitudine copioſa, propius Romã & in Thuſcis, & ad occidentẽ ſita, ab eáque ſtadiis du-

Gothorum timiditas.

Indutiæ trimeſtres.

Heldigerus.

Portus receptus.

Qui mari potitur aduerſariis ſuis moleſtias graues facilè conciliat.

centis & octoginta abest. Qua etiam occupata, Romani virium sibi facta accessione, maiorem in modum aucti sunt. cum & Albanum haberent hi oppidum, Romæ propinquius, & in orientem positum solem: quod eadem de causa per barbaros destitutum, qua & alia pleraque deseruerant, paulo antè præsidia receperunt. Quibus ita recuperatis, iam vndequaque vt redactos in medium circumuenerant Gothos. Vnde & hi pactiones & conuenta dissoluere, vel quoquam pacto Romanos lacessere quammaxime verebantur. Sed legatis ad Belisarium missis, per indutias affectos se iniuria querebantur. Siquidem suos Vittige nonnulla de causa ad se reuocante, Portus præsidium Paulus cum suis Isauris, ad breue recedentibus Gothis protinus inuasisset, id ipsúmque in Albano, Centumcellísque per Romanos fuisse milites factum: sedulo criminari, & criminando denunciare, ni sibi quæ accepissent, ocyus restituerent, se nullo pacto impune id permissuros. Belisarius itaque irrisa hominum vanitate, & Gothorum legatis abire iussis, rerum velamenta hæc esse respondit, sed neminem ignorare, cur ea Gothi loca reliquerint. Vnde eo ex tempore Romani Gothíque suspecti alternis esse, nec inuicem sibi satis confidere. Belisarius deinde cõfluẽte ad vrbem militum iam multitudine, cùm equites alios circa vrbanos vicos in hyberna misisset, Ioannem Vitaliani ex sorore nepotem, suo cum equitatu Albam contendere in agro Piceno sitam mox imperat, eodémque hybernare, cum eóque ex Valeriani cohortibus trecentos misit: nec secus suis ex armigeris octingentos, egregios bello viros, Ioannem sequi ducem quóuis abeuntem ductantémve iussit, prius tamẽ & seorsũ admonitũ, tãdiu hostibus cõuenta

Qui cõmeatu abũdat, oppida ab hoste fameli co relicta, sine incommodo retinet.

Gothi de violatis induciys queruntur.

Belisarij responsum.

Induciæ vt plurimum infida.

Belisarius qua suis ablegatis mãdata dederit, tanti ducis consilio digna.

uenta seruaret, quandiu hos quieturos videret. Cæterùm cùm primùm sibi ipse significaret, solutas illis inducias esse, monet cum omnibus copiis de improuiso in agrum Picenum facta incursione, circumiecta ea è regione loca inuaderet, & hostibus opprimendis celeritate sui famam præueniret aduentus: cùm satis constaret illis in locis perpaucos admodum reliquos Gothorum esse, vniuersis, vt facilè apparebat, aduersus vrbem sub Vittige militantibus, & fœminas duntaxat puerósque cum rebus ipsis domi resides factos: quos omnes diligenter curaret in seruitutem abducere, & proxima quæque depopulari. caueret tamen, ne quid iacturę Romanis inferret. Quòd si quidem forte ad locum veniret hominibus abundantem, vel munitionibus communitum, enixè in potestatem redigere pertentaret, vnóque aliquo præsidio capto ad alia statim inuadenda progrederetur, nihilque quoad fieri posset inexpugnatum relinqueret. In hostili namque progredi velle, loco munito post terga relicto, periculosum fore asseuerebat, quandoquidem nihil in proximo sit, quò se tueri vel recipere queat. Denique abiturus, sicunde forte infestius exorti hostes ingruerint, prædam omnem cum cura seruaret iniunxit, vt eam partiri ex æquo exercitus posset. Proinde & illud subridens adiecit; *Non enim par est, vt per alias apes magno fuci labore leuentur, & sine fatigatione alij vllo vt melle fruantur.* His Belisarius Ioanni iniunctis, cum agmine hunc suo dimisit.

Præcepta militaria.

Belisarij æquitas.

7 Ex Mediolano interea vir sacer quidam Dacius nomine, ciuiúmque primores nonnulli cum Romã venissent, à Belisario suppliciter petiere, modicum ad se vt præsidiũ mitteret, quo satis se posse asseuerarent non modo Mediolanũ, sed Liguriam omnem à Gothis abductã Imperatori recuperare.

Legati Mediolanensiũ ad Belisarium.

Hæc verò ciuitas per Ligures habitata, inter Rauennam est & alpes sita, quę in Galliarum confinibus sunt. Vnde ad Mediolanum octo dierum expedito cuique patet, primáque inter occidentis vrbes post Romam esse hæc ciuitas creditur, & facile cæteras anteire, vt magnitudine, ita & hominum copia, reliquísque item fortunæ bonis. His itaque oratoribus cùm Belisarius polliceretur, eorum se petitionibus satisfacturum, eodem tamen in loco hybernaturus permansit. Fortuna interea Romanis rebus inuidés, dum ingens aduersus Romanos malum parturit, vt quæ his prosperè omnia cedere animaduertens, hæc voluit aliquo infortunio interturbare, iurgia quædam nullius momenti inter Belisarium & Constantianum excogitauit. Præsidius Romanus vir erat, nec obscura ex familia ortus. Rauennę cum is habitaret, & Gothis esset infensior, Vittigésque ad vrbem ducturus exercitum esset, cum paucis suis familiaribus venandi per causam fugam capessit, nulli hominum eius communicato consilio, nec vlla re alia prorsus præter duos pugiones auecta, quorum capulum auro multo preciosisque lapidibus ornabatur. Cum itaque Spoletum venisset, extra vrbem ad ædem sacram quandam diuertit. Quod vbi Constantianus accepit (nam ibi adhuc morabatur) ex amicis quempiam Maxentium nomine misit, qui etiam per iniuriam pugiones illi vtrosque adimeret. Quod vbi est, vt iusserat, factum, dolore Præsidius ingenti affectus, quam celerrime ad Belisarium & Romam contendit, eodémque euestigio & Constantianus ipse peruenit. Iam enim Gothorum exercitum haud procul abesse nunciabatur. Itaque quamdiu in tumultu ac periculo Romanæ res erant, tacitus quidem Præsidius illatam sibi iniuriam tulit. Vbi vero superiores has redditas esse peruidit,

Mediolanũ prima post Romam in occidente.

Iurgia inter primarios duces, teterrima.

Inter Belisarium & Constantianum lites orta.

Præsidio pretiosi pugiones adimuntur.

Præsidũ contumelia affecti moderatio.

peruidit,& missis Byzātium Gothorū oratoribus, vt supra iā diximus,inducias factas, Belisarium hic frequēs adibat,& iniuriā questus,qua se Constātianus tā nequiter affecisset, identidē precabatur, vt æquitas sibi præsidio foret. Tūc Belisarius sæpe ac multū Constantianū cōmonefacere, per aliósq; itē hūc castigare,& sedulo criminari quæ fecerat, séq; vt opere iniquo ac turpi nota exolueret, hortari iuberéq;.Constantianus tamē,vt cui in malū erat sua improbitas obuentura, vt Belisarij ita & cæterorū monita aspernari,& affecto iniuria apertè illudere. Belisario interea equo in forū deuecto, cū fortè obuius fieret Præsidius,ex habenis equū mox prehēsat,sistítque,& ingēti edita voce rogabat,nū imperatoriæ leges iuberent, ei qui barbaros fugerit, vt ad quos supplex venisset, quæ in manu gestaret, violenter diriperent. Tū igitur circūstantibus multis, iubentibúsque habenas dimitti, non prius ille prehensare has destitit, quàm Belisarius ipse polliceretur redditurum se pugiones. Insequēti autem die Constantiano & plerísque principibus aliis in curiam conuocatis, quæ sibi die præterita accidissent,cómemorat; & Constantianum cōmonefacit, aliquando tādem vt pugiones domino restitueret. tum ille haud quaquam se redditurum respondit, sed in flumen potius hos abiecturum,quàm Præsidio illi hos restitueret. Ira itaque succensus iā Belisarius mox sciscitari, num duceret Constātianus sub sua esse se potestate. Ille verò cætera Belisario assentiri fateríque,quandoquidem sic placitū esset Imperatori;quod tamen in præsenti iuberet,se nūquam facturū. Tum Belisarius satellites corporísq; custodes ad se venire mox imperat. Qua re Constātianus animaduersa, *num* inquit, *icc irco hos vocas, vt me interficiant? Haud quaquam*, Belisarius inquit, *sed Maxentium satellitē tuū, qui violenter subtractos ad*

Belisarij integritas.

Constantiani petulantia.

Præsidij præsens animus

Eiusdem pertinacia.

Animi magnitudo in sapienti duce.

tę detulit pugiones; vt cogant, domino hos vt restituat. Constantianus interea, cùm se statim moriturum iam crederet, priusquam morte ipse afficeretur, facinus aliquod magnum patrare animo destinat. educto itaque acinace, qui sibi tum forte ex fœmore dependebat, de improuiso Belisario in ventrem hunc adigit. At ille exterritus retro se referens ictum gratia euitandi, quã proximè astantem Bessam complectitur. Constantianus tamen adhuc ira præferuidus, hominem vtcunque poterat enixe inuadere. Heldigerus verò, Valerianúsque facti statim atrocitate animaduersa, Constantianum à dextera lęuáque manu comprehensum mox retrahunt. Satellites interea, quos antea ad se Belisarius euocarat, domum ingressi, Constantianum, summa vi prius illi detracto e manibus acinace, cũ tumultuosius inuolassent. nec vllo affecissent interea malo, astantium (vt reor) principum verecundia, in aliud traductum subito domicilium, Belisarij iussu paulopost interficiunt. Id solum Belisario crudeliter gestum, præter eius tamen morum & mansuetudinis dignitatem, quippe qui benignum se aliás in cæteros præstitit. Sed fatale fuit Constantiano, id mali vt pateretur. Gothi deinde non longe pòst muris insidias moliuntur, & in aquæductum, quo ipsi in principio belli præciso Romanis aquã ademerant, homines noctu immittunt, qui lumina in manibus & faces gestantes, moliri in vrbem hac aditum pertentarent. Eius autem aquæductus vno in fornice Pinciana ex porta haud procul distante, foramen erat, è quo cum ignis compartuisset, portæ custos hoc statim perspecto, rem ad socios defert: tum illi pertranseuntis lupi oculorum fulgorem cõspicari se adfirmabant, idque sibi icirco persuadebãt, quia ea è regione aquęductus ędificiũ illud non multum terræ superficiem superabat. Barbari verò,

Belisarius prope occiditur audacia Constantiani.

Numinis benignitas Belisarium imperio & Italia potenter conseruat.

Procopij censura.

Gothi per aquaductũ vrbem ingrediuntur.

ri verò,qui in aquæductum euaſerant, vbi per hũc ad medium vrbis, & eum ad locum venere, vnde in curiam aliâs deſcenſus erat, obſtructum in ædificatione aditum inuenere:quare ne vltra progredi poſſent,de cætero arcebantur. Hunc nanque Beliſarius locum pro ſua prudentia,cum primùm obſideretur,obſtruxerat. Barbari itaque vno duntaxat lapide inde & paruo quidẽ ſublato, redire qua venerant via,decernũt. Cúmque ad Vittigem reuertiſſent, lapidem illi oſtendunt, quem inde ſuſtulerant,& quemadmodum res ſe haberent,renuntiãt. Vittiges verò cum Gothorum primoribus quo pacto vrbi moliretur inſidias, conſultare nil deſinit. Sed Romanos deinde & Pincianæ portæ cuſtodes viſam quidem noctu lucem, lupi fuiſſe oculos credidiſſe,vulgatione iam fama ad Beliſarium demum defertur: qui ſtatim nõ id temerè factum ratus,delectos ex omni exercitu probatiſſimos bello viros, duce Theogene armigero,in aquæductum dimiſit, iuſſitq́ue eueſtigio omnia perſcrutari.Illi verò hoſtium lucernis inuentis,& quæ paſſim per aquæductum ex facibus exciderat cera,animaduerſo inſuper loco vnde lapidem abſtulerant barbari,de omnibus Beliſarium faciũt certiorem.Tum ille aquæductum eo diligẽtius cuſtodire, caueréque omnia. Quod vtique Gothi cum præſenſiſſent, ab eo conatu penitus deſtitere.muros deinde inuadere machinati,prandij tempore obſeruato, ſcalis ſecum ignéque delatis,hoſtibus nuſpiam ſibi obuiam prodeuntibus, Pincianam ad portam venere, ſpe freti ex incurſione ſe vrbẽ capturos, & eo facilius, quo non multos in vrbe reliquos eſſe milites ſcirent. tunc fortè eius portæ cuſtodia Ildigeri cuidã obtigerat.nam ſinguli in cuſtodiis per vices ſtatuebantur. Is itaque vbi incompoſitos aduentare hoſtes perſpexit,his ſtatim occurrit,non ad pugnã inſtru-

Prouidentia vigilantis ducis.

Beliſarius inſidias hoſtium deprehendit.

Vrbi diligẽter cauet.

ctis,ſed nullo prorſus ordine prodeuntibus. Quos vbi primum ſe inuaſiſſent, facile in fugam verſos affatim obtruncat:clamore deinde,vti par erat, ingenti tumultúque per vrbē facto, ocyus Romani ad muros confluxere, & Gothi ſe propinquiora in caſtra recepere.Sed rurſum Vittiges ad mœnia inuadēda cum ſe prepararet, animo ſecum id tacitus agitabat,vt cuiuſpiam interuentu & opera, munitiones ſiue muri aliquam partē redderet negligentius cuſtoditas, ſiue turrim quoquam pacto efficeret cuſtodibus vacuam, per quā ipſe inuectus vrbe ſe potiturum rebatur. non enim vbique cuſtodiæ habebantur. Romanos itaque duos forte tunc nactus,quibus iuxta beati Petri ędem domicilium erat,pecunia ita corrupit,vt facile ſuaderet, vini vt vtrem iam accenſis luminibus primíſque tenebris, ad cuſtodes quoſdam & notos deferrent, illíſque vinum per amicitiæ liberalitatíſque cauſam largirentur,& ad multam noctem vna perpotarent,ſingulíſque immitterent poculis ad ſoporem,quā ipſe dediſſet medelam.In alterā interea fluminis ripam præparatos habebat hic lembos, quibus barbari ſigno accepto,vbi ſoporati cuſtodes iam eſſent, traiicientes, mœnibus ſcalis admotis, in muros euaderēt: ad idque exercitum totum inſtruxerat,perinde ac Roma vrbs eſſet per ſe vniuerſa in poteſtatem eueſtigio redigenda. Sic igitur compoſitis inter ſe rebus,ex his alter, qui nauaturus operam ad præparatum id facinus fuerat, (non enim erat futurum, vt Romani hoc Gothorum exercitu caperentur)vltro ad Beliſariū venit,& ei quæ gererentur,vniuerſa mox aperit, ac proditionis ſociū prodit,à quo omnibus quęſtione expreſſis,quæ facturus is erat,fatetur;& medicatam ſimul ad ſoporem medelam oſtendit,ſibi per Vittigem traditā.Hunc Beliſarius ſtatim,naſo & auribus mutilatū, ad hoſtium

Vittiges ad noua,ſed parum felicia, ſtrategemata, ſemper intentus.

Proditor ſeipſum & ſocium prodit.

Supplicium proditore dignum.

ſtium caſtra impoſitum aſello dimiſit: quẽ barbari conſpicati, intellexere deum nil permiſiſſe eorum conſilia ſua via procedere, atque adeo nec vrbem ab ſe capi quandoque poſſe.

Quum Gothi violaſſet inducias, mox Ioãnes, Beliſarij iuſſu, eos infeſtat, & ingenti clade afficit.

8 Dvm hæc interea agerentur, Beliſarius ad Ioannem litteras dedit, vt in agro Piceno vti ſibi iniunxerat, rem ſtatim aggrederetur. tum ille extemplo cum equitibus mille ea circumuagatus, vniuerſa depopulari, liberos vxoréſque hoſtiũ ſeruorum in morem abducere, ferro flammáque omnia deuaſtare. Liteum deinde Vittigis regis auunculum cum exercitu ſibi obuiam prodeũtem protinus debellatũ interficit, cum eóque ſimul eius fere copias omnes deleuit: quo factum, vt ſecum nemo manus conferre de cætero auderet. Poſtquam vero ad Auximum vrbem peruenit, nullũ ibi Gothorum alicuius roboris adeſſe exercitum didicit, ſed aliâs munitiſſimum de ſe locũ eſſe inexpugnabilem intellexit: vnde nec immorãdum ibi diutius cenſuit, ſed inde confeſtim progreſſus, prætꝫerita Vrbini pari de cauſa ciuitate, Ariminũ eius incolis loci ducibus vſus contendit, quæ vrbs a Rauenna iter diei abeſt. tum barbari, qui præſidiũ detinebãt, Romanorũ ibidem inhabitantium nimia capti ſuſpicione, vbi Romanũ ad ſe venire exercitũ accepere, agmine vno diſcedunt, & curſu citato mox abeuntes Rauennã perueniunt. Ioannes Arimino hoc pacto potitus, hoſtiũ poſt terga Auximi Vrbinique reliquit præſidia: nec ſane Beliſarij mandatorũ vt immemor factus, vel ſua forte & temeraria, vt audacia niteretur, id egit, quippe qui cum ſumma rerũ gerendarum induſtria coniunctã haberet & prouidentiã: ſed quia illud animo agitaſſet, quod factum poſtea eſt, vt Gothi ſi quam proxime Rauennam Romanum proceſſiſſe exercitũ accepiſſent, vt rerum ſuarum pertrepidi, vrbẽ obſidione

Auximi ſingularis munitio intacta relinquitur.

Ariminum à Ioanne capitur.

mox soluere cogerentur. Et sanè pro eius hic vera opinione ex voto est rem consecutus. Siquidem Vittiges & eius exercitus omnis, vbi Ariminum intellexere per Ioannē occupatum teneri, ingenti quadam Rauennæ ob gratiam formidine capti, id præter nil aliud cogitatione versabant, & curis nimium ea de causa conflictabantur, atque adeò, vt discessione ab vrbe facta Rauennam rectà abeundum decernerent, vt explicaturi in subsequētibus sumus. Ioannes interea egregiam ex ea re gloriam tulit, tametsi antehac celeber esset, & factis clarus. is namque consultando & audendo præclara inter ceteros omnes aggrediebatur facinora; & de se ingentia factitabat: & erat quidem in adeundis periculis impiger, vitæque duritiem & laborum assiduam tolerantiam non in se minus seruabat, quàm barbarus quisquam, vel gregarius miles seruasset.

Ducis præstantissimi fortia gesta terrorem hosti incutiunt.

Ioannis elogium.

Mathassuntha autem Vittigis vxor, cùm viro esset infensior, quia illi inuita denupserat, & Ioannem venturum propediem Ariminum accepisset, animo exhilarata, clam ad hunc misit, qui suo nomine de nuptiis simul & proditione nonnulla communi caret. posthac factum, vt continenter vtrique inscijs omnibus, vltro citróque internunciis missis, eadem hæc pertractarent. Gothi verò de his, quæ Arimini gesta fuissent, facti iam certiores, & suis iam omnibus copiis necessaria cum defecissent, etsi mensium triū induciæ factæ exissent, ab vrbis Romæ obsidione discedunt, non expectata Byzantij per se missa ad Imperatorem legatione: iámque se circūegerat æstas, cū annum barbari & dies nouénos vrbē circunsedissent. Sed hi demum omnibus castris incensis, simul ac primum illuxit, iter aggrediuntur. Romani verò fugam inisse hostes subitò conspicati, in ancipiti erant, quid nam essent in re præsenti ac subita peracturi, quandoquidem nullæ apud

Mathassūtha contra maritum cū Ioanne quædam molitur. Vt expressæ nuptiæ pessimè cedunt.

Gothi obsidionē vrbis soluunt.

Romanorū consilia dubia.

apud se reliquæ hostium copiæ essent, vt quas diuersim, vt diximus, dimisissent, se tamen bello pares, vel fugientibus tāta multitudine hostib. haudquaquam satis fore rebantur: nihilominus vniuersos tam pedites quam equites apud se reliquos armant, & Belisarius vltra dimidiam hostium partem vbi pontem transisse animaduertit, Pincianam per portam traduxit exercitum. & inito cum barbaris prælio, pugnatum vtrinque tam acriter est, vt nulli superiorum certaminum fuerit hæc pugna inferior, atque adeo vt in principio barbaris fortiter resistētibus, quammulti in primo congressu ceciderint. Sed demum auersi in fugam sibimet auxere in maius calamitatem. Nam adnitentib. singulis vt primi euaderēt, in angustias coartari, grauissima quęque patiebantur, vt qui suamet ipsi cōpressione perirent, & hostium cæderentur insultu, multique ex vtróque latere pontis delapsi, in flumen inciderēt, armísque nimium degrauati, mortem obirent. Sic itaque magnam suorum perpessi iacturam, postremi se primis, qui pontem transissent, immiscuere. Eo in prælio Longinus Isaurus Mundilásque Belisarij armiger, egregie operam nauarunt. Sed Mundilas quaternis cum barbaris vbi ad singulare certamen venisset, omnibus obtruncatis, solus euasit incolumis. Longinus inde, qui auertendi in fugam hostes potissima causa fuerat, eódem præliās cadit, relicto Romanorum exercitui sui quammaximo desiderio. Vittiges igitur cū reliquis copiis Rauennam perueniens, vi magna custodum, locorum prę-sidia communiuit. In Clusio siquidem Thuscorum vrbe mille viros cum Gelimero duce reliquit, totidémque in Vrbiuento, quibus Albilangothū præfecit. Tuderti præterea Vsigilaum quempiam cum quadringentis dimisit: in Piceni autem agro & in Petra præsidio quadringentos, qui ea priores loca

Pugna cum hoste iā abeunte.

Gothorum cladeo. Obsidionem relinquere, periculosissimum, si res tibi sit cum obsessis manu promptis.

Mundila virtus in duello.

Vittiges opida præsidiis munit, Clusium nempe, Vrbiuentū, Tudertum, Petram, Auximum, Vrbinum, Cesenam.

incoluissent. In Auximo verò, vt ea in regione vrbium maxima, Gothorum quatuor millia delectos locauit, pręfectúmq; acerrimum virum Visandrum nomine cum Tomora quodam collega. In Vrbino demum ad hominũ duo millia in custodiam posuit. Supererant & præsidia alia duo, Cesena Montefeltrúmque: his in vtrisque, præsidium haud minus hominum quingentorum imposuit, ipse demum cum cæteris copiis Ariminum obsessurus recta contendit. Iam enim & Belisarius, vbi Gothi obsidionem soluissent, Ildigerem & Martinum cum equitibus mille præmiserat, vt accelerato itinere contendentes Ariminum, hostiũ præuenirent aduentum, indéque Ioannem ac suos excirent, & lõgè plures ibidem in ciuitatis custodiam collocarẽt, ex Anconæ deductos præsidio, supra sinum Ionicũ sitæ, quæ ciuitas ab Arimino bidui via distat. Iam enim non longè antea captum id pręsidium fuerat, & in Belisarij concesserat ditionem. Ad Ariminum verò tuendum, Conconem cum non parua militum manu paulo is ante trãsmiserat, ea spe ductus, si pedites tantùm & præstantiores præfecti, eam vrbem strenue tuerentur, nunquam Gothos suis hanc viribus obsessuros, sed Rauennam potius alterius loci neglecta obsidione denique reddituros: vel si forte obsessuri Ariminum essent, commeatus tamen peditibus suis in eius vrbis custodiam positis, affatim fore rebatur, ac diutius esse his suffecturos, & equitum duo millia, qui cum altero exercitu essent, hostes, vti par erat, malis affecturos ingẽtibus, & facile coacturos, eum vt locum soluta obsidione mox deserant. Hac ex sentẽtia Belisarius abeuntes cum Martino Ildigeréque præfectis tunc milites, multis cõmonefecerat: qui statim per Flaminiam portam profecti, longo posthabitos interuallo barbaros præuenerunt. nimirum tanta multitudine

Montefeltrum.

Quomodo Ariminum firmauerit Belisarius, vt Gothorũ impetum eluderet.

Milites ad officium præstandum hortandi.

tudine Gothi lentius ibant, sensimq; processerant: tum quia necessariarum rerum penuria, longiore vti circuitu cogerentur: tum quia Flaminia via appropinquare Romanorum munitionibus nollent, hostibus præsertim, vt dictum est supra, Narniam, Spoletum, ac Perusiam ipsam tenentibus.

9 ROMANORVM interea copiæ vbi ex itinere ad Gothorum in Picente præsidium Petram venissent, superuacaneum fore duxerunt velle id pertentare, non hominum manu extructum, sed suapte natura munitum: quandoquidem ad illud est in præcipiti via, & ad dexteram amnis, vt rapidissimo cursu delatus, ita & traiectu difficilis: ad læuam verò nec procul rupes existit prærupta quædam, & in tantam altitudinem prominens, vt is plane, qui in eius constiterint culmine, si deorsum ad ima homines adstantes despexerint, minutissimis auibus hi similes videantur. progredienti verò ad Petræ summum nullus quondam exitus erat, siquidem ipso hæc subiecti amnis defluxu abluitur, in eóque desinit, vnde nec ea quidem cuiquam transitũ præbet. Fossam præterea veteres ibidem altius perduxere, portuláq; ei loco imposita, & ex aduerso aditus maiori parte obstructus, nec spatio ibi patẽtiore relicto, quàm qui alteram & angustiorem caperet portam, ex hísque præsidiũ, & si de se satis munitũ, aditu difficile reddidere, quod Petram postea vocitarunt. Quum igitur Martini & Ildigeri copiæ priorem illam quam diximus portulam crebrius repercussam acriter oppugnassent, inanes prorsum earum conatus fuere, vel ipsis quiescentibus barbaris, nec se quoquam tuentibus pacto. Romani deinde à Petræ dorso per abrupta in ascensum vi enitendo, vbi in Petræ cacumen denique euasere, de loco superiore Gothos mox cædere & acrius infestare: quib. perterritis: cursu citato intra domos ac

Petra munitio.

Ad primum loci naturà muniti introitum, audaciores fiunt.

Si quid tentant, sæpius difficiliores aditus adoriuntur.

Tandem ardua quæque perseuerantia prudentiáque superant.

maximo cum tumultu refugientibus, nec de cætero quicquam conantibus, quum hostium neminem possent Romani lapidatione contingere, præcisam e rupibus saxorum molem magnáque hominum vi & multorum deorsum impulsam, barbarorum in domicilia deuoluere: quæ vtiq; saxa superne demissa, in quamcunque ædificij partem tanto cum impetu incidissent, concussis diffractisq; omnibus, terrore ingenti barbaros ipsos afficiebant: qui demum se hostibus præmittentes, data vltro citróque fide, malorum immunes hos fore, se ac præsidium tradidere. Ex his tamen quammultos Ildiger Martinúsq; propriis excitos sedibus pari cum suis ac simili sorte futuros protinus abduxere, paucis ibidé cum liberis & vxoribus, & præsidio Romanorum relictis. inde Anconā venerunt, quo ex oppido præsidiariis peditibus plerisque abductis, tertio Ariminum die perueniunt, & quid sentiret iuberétque Belisarius Ioanni renunciant: qui vbi præfecti mandata accepit, nec ipse sequi abeuntes alios voluit, & Damianum apud se cum quadringétis retinuit. Martinus itáque Ildigérque Arimini peditatu relicto, confestim cum Belisarij armigeris & satellitibus inde abscedunt. Non longe post Ariminū vniuersis cum copiis Vitiges venit, ibíque castrametatus, & ciuitatem obsedit, & ligneā excitatā mox turrim, mœnia altitudine superantem, quatuor rotis innixam, in eam muri partem deduxit, quæ expugnatu est facilior visa. Veruntamen ne in eandé iacturam reciderent Gothi, qua & apud vrbis mœnia fuissent paulo ante affecti non boum hanc adminiculo vllo, sed hominum intra vineas conditorum quò vellet facile pertrahebat. In interiorem verò turris huiusce parté scala erat amplissima, qua liber Gothis patebat ascensus, spem antea nactis, vbi primum muris hanc admouissent, nullo inde negocio

Petra deditio.

Ducum Belisarij prudentia.

Ioannis consideratio.

Arimini obsidio.

Lignea Gothorum turris.

Spes eorundem.

negocio in propugnacula se euasuros. in tantã fuerat his altitudinem turris extructa. Sed postquam hæc sua cum machina mota muris appropinquauit, ipsi quidem, quia in noctem dies iam inclinauerat, dispositis primo circa turrim custodibus se omnes quieti dare & relanguescere, nil rati sibi obuium fore, vt quib. nil esset ad admouendam mœnibus turrim impedimento......ne simulac illucesceret caperentur, trepidi eã noctem egere. Ioannes tamen nec de se quidẽ, vt in tanto discrimine prorsus desperans, nec quoquam pacto formidine territus, cæteris suis in vrbis custodiam & diuersim dimissis, cum Isauris solus arreptis ligonib. & huiusmodi aliis ad fodiendum idoneis instrumentis, intempesta nocte, re nulli communicata, extra muros procedit, & sine strepitu iussit fossam è regione turris perduci. Tum illi dicto audientes, eruta inde vtrinque terra, & mœnibus applicata, quasi alterũ murum efficiunt, & dormitantes hostes diu frustrati, profundiorem & satis patentem breui fossam ea ex parte fecere, qua & facilè murus poterat expugnari, & ea cum machina barbari erant insultaturi. Hostes verò quum in multam iam noctem quę gererentur sensissent, fossores extemplo impetu facto inuadunt. Ioannes tamen cum suis Isauris, vbi quamoptimè omnia circa fossas habere peruidit, intra mœnia se statim recepit. Postquam verò illuxit, Vittiges quæ gesta fuissent iam cognitis, quum plurimum his fermè indoluisset, quę paulo ante acciderant, nonnullis è custodibus interfectis, muris adhuc machinam admouere summo cũ studio nitebatur, Aggerem itaque & ingentem vim fascium Gothos conferre mox iubet, celerrimėq; in fossam coniicere, & turrim vt diximus pertrahendo, destinatum ad locum perducere. Tum illi vt erat iniunctum, rem satagendo summa cũ animi promptitu-

Inconsulta cessatio.

Ioannis strategema.

Nihil turpius quã in periculo stertere.

Vittigis conatus irritus.

Machina bellica ob vastitatem & pondus sæpenumero fiunt inutiles.

dine, quanquam hostib. in se de muro pugnantibus, certatim omnia exequuntur. Sed fasces illi & agger iniectus, turris mole superuadente, vti par erat, nimium degrauati, facilè subsidebãt: vnde nec barbari poterant ea cum machina progredi, & eo minus, quo & is locus progredientibus ex egesta per Romanos, vt diximus, terra accliuior reddebatur. Gothi igitur veriti, ne superueniente iam nocte egressi ex vrbe hostes machinam concremarẽt, denuo hanc retraxere: quorum conatus quum Ioannes impedire enixius niteretur, milites statim armauit, quos inde ad se conuocatos huiusmodi verbis commonefecit. *O viri, qui nobiscum estis discriminũ tantorum participes, si quis est vestrum, cui & vita sit voluptati, & suos quandoque resides domi reuisere, profectò nulla ex re alia magis tantum ad id spei assequi posse se sciat, quàm suis è manibus ac virtute. Quum enim dimissi tunc primum per Belisarium sumus, quammulta quidem partim spe, partim desiderio ad rem animo promptiore gerendam nos compellebant: quippe qui ne in maritima quidem vrbe obsessum nos iri dubitauerimus, præsertim possidentibus mare Romanis, nec tantum Imperatoris exercitum neglecturum nos esse quis suspicetur. Tunc quidem, vt istos omittam, vel ostentatio in patriam charitatis, & futura apud vniuersos mortales ex certaminibus gloria, ad audendum impulerant: nunc verò, nec superstites esse, nisi per animi magnitudinem, possumus. Erit igitur non rei alterius, nisi perfruendæ vitæ de causa, discrimen id subeundum, atque adeo, vt si quis antehac vestrum virtutis sibi aliquid vendicauit, liceat hoc maximè tempore, si se viriliter gesserit, & si aliis vllis in rebus, in his præcipue gloriosum & celebrem fieri: quandoquidem plurimum sibi laudis pariunt, non qui inferiores deuicerint, sed qui vel minori in apparatu animi magnitudine præstent. Qui verò suapte sunt potius natura timidiores, his vt audaces se præstent contulerit maximè. nam omnes plerũque,*

Ioannis ad milites oratio hortatoria ad certamen aduersus Gothos ineundum.

Magnanimi duces fortitudinem militibus inspirant.

quibus

quibus à ferro & armis res pendent, vt nobisipsis hoc tẽpore, solo periculorum contemptu incolumes fiunt. His dictis Ioannes suos hortatus in hostem eduxit, paucis admodum ad propugnacula tuẽda relictis. Hos in se venientes viriliter subeuntibus barbaris, acerrimum vtrinque committitur prælium. Turrim deinde Gothi vix in serum diei sua in castra referre, & magno negocio potuere. tantam enim bellicosorũ virorũ iacturã hoc prælio fecerant, vt haudquaquam de cætero murorum oppugnationem aggrediendam per se esse decernerent: sed desperatis iam rebus, quieti manebant, hostes lue oppressos impetũ in se facturos opperiendo. Ad hæc accedebat, quòd barbaris necessaria omnia deerant, quum ea nullibi inuenirent, vt ad suos deferrent.

Ioannes hostem adgreditur, & varia clade afficit.

10 BELISARIVS interea his, qui ad se ex Mediolano venissent, Isauros Thracésque ad homines mille transmisit. Isauris Ennem præfecit, Paulum Thracibus, omnium tamen Mundilę imperium demandauit. Isque quum cæteris imperaret, è scutatis Belisarij satellitibus nonnullos ductabat. Cũ his & Fidelius erat, * aulæ eparchus regiæ factus. Ex Mediolano nanque quum Romam venisset, satis est idoneus visus, exercitum vt hunc sequeretur, vt qui in Ligures plurimum posset. Quum igitur è portu Romano soluissent, Genuam peruenerunt, postremã Thuscię vrbẽ, in transmissúq; ad Gallias & Hispanias sitam: ibi relictis nauibus, factóq; per continentem itinere progrediebantur, nauium lẽbis in plaustra positis secum delatis, Padum vt flumen sine mora traiicerent: quo demũ traiecto, quũ ad Ticinum vrbem venissent, cum Gothis obuiã sibi tunc prodeuntib. manus conseruere. Erant autẽ hi barbarorum proculdubio præstantissimi, & multitudine abundabant. nam & Gothi omnes, qui ea tunc incolerent loca, cũ rerum suarũ preciosissima

Ciuitatis maximi momẽti, & obsessæ cura habẽda.

** præfectus prætorio.*

Subsidiũ à Belisario missũ profectio.

Ticini præsidiũ Gothicum.

quæque eo in oppido condidiſſent, vt in loco ſatis munito, præſidium eodem præualidum ex delectis reliquerant. Pugna itaque fortiter facta Romani ſuperiores fuere, & actis in fugam iam hoſtibus, ex his pleróſque obtruncant, & dum reliquos perſequuntur, non longius abfuere quin & oppidum caperent. inſtantibus nanq; ſibi in terga Romanis, vix portis fores obiicere potuere. Dum itaq; reciperēt ſe domum Romani, Fidelius orandi gratia in eo cōflictu ſacram & proximam ingreſſus ædem, abeuntibus cęteris ſolus ibi relinquitur. equo inde inſcēſo, ac paulopoſt hoc ſubſidente, ſolo affigitur: quem Gothi mox conſequuti, (nam prope muros ceciderat) hoſtes fruſtrati obtruncant. Cuius interitum vbi demum Romani Mundiláſque pręfectus intellexere, in mœrore eſſe, & tanti viri caſum commiſerari. Ex eo deinde loco Mediolanum contendūt, ciuitatéq; cum tota Liguriæ regione ſine prælio potiuntur. Qua re Vitiges audita, maximas eodē copias mittit. Cui & Frācorum dux Theodibertus, vt eius auxilio indigenti, viros mille ſuppetias miſit; non tamen Francos ſed Burgundiones, ne videretur Imperatoris confœderati rebus iniuriam intuliſſe. Hi nanque ſua perinde ſpōte, nec Theodiberti iuſſu, vt eius dicto non audientes, aduerſus Romanos præ ſe veniſſe ferebant. Quib. cum Gothi ſuis coniunctis iam copiis, Mediolanum, haudquaquam eorū expectantib. Romanis aduentum, perueniunt; vrbémq; eam obſidione vndequaque ſic cingunt, vt necūde Romanis inferri neceſſaria poſſent, quorum inopia premebantur, nec ſane militum ſatis iā erat, qui in muris cuſtodias facerent. Mundilas nanque Romanorum præfectus, quas ſecum traduxerat copias, in circumiecta Mediolano oppida, vt Comum, Nouariam, & munitiora alia quædam caſtella, in poteſtatē redacta, partitus dimiſerat; ita vt non

Clades & fuga Gothorum.

Fidelius à Gothis occiſus.

Mediolanū à Beliſarii ꝑtis captum.

Mediolani obſidio.

Copiæ Beliſarij nimiū ſparſæ.

non paruifaciendam militum manum, in singulis his custodiæ gratia collocarit: ipse verò cũ trecentis duntaxat, quos sibi reliquos fecerat, Mediolani manebat: cum eóque Ennes & Paulus erant. vnde vel ciues necessariò cogebantur per vices assiduò custodias facere. Iámq; erat hyems exacta, ac tertius bello huic annus exibat, quod literis Procopius cõmendauit. Belisarius vero, quum æstas iam se in autumnum circumegisset, aduersus Vittigẽ & Gothorum exercitum contendebat, & paucis ad custodiam in vrbe relictis, reliquos omnes secum abduxit, præmissis Tuderam nonnullis, & Clusium, qui castris locum pararent, quos sequuturus ipse mox erat, & barbaros obsessurus, qui ea tunc essent in regione. Hi tamen vbi primùm perdidicere in se Romanum aduentare exercitum, ne subire paulopòst periculum cogerentur, ad Belisarium oratores dimittunt, & ciuitates quas vellet séque ac sua dedituros se pollicentur, dummodo indẽnes ipsi relinquerentur. Vnde & in eius aduentu, quæ promiserant barbari, exequuntur. Ille vero Gothos omnes sedibus excitos suis, in Siciliam & Neapolim misit. Deinde in Clusio Tuderáque militum præsidiis cõstitutis, exercitũ ad vlteriora loca ductabat. Vitiges interea copias alias & cum Boche præfecto dimisit, iussas imprimis Auximum ire, & se cũ aliis ibi præsidiariis militibus iungere, cum hísque vna aduersus hostes procedere, qui Anconæ tunc essent, & eodem præsidium pertẽtare. Ancona verò saxo imposita est, à quo quia anconi, id est insinuato brachio simile est, nomen accepit: abest autẽ ab Auximo ciuitate octoginta summùm stadiis: cuius & promontorium est, sed eius vrbis munitum præsidiũ in edito est ac tuto situm: extra id verò, & in lateribus ædificia cætera, & si pleraq; sint, iãpridem tamen sine muris fuere. Tũ Conõ, vbi Bochis

IIII annus belli Gothici.

Belisarius oppida complura capit.

Anconæ situs.

Cononis temeritas.

exercitũ in ſe aduentare accepit,nec procul abeſſe, inconſideratæ ſe mentis eſſe oſtendit: quippe qui cùm non magni in eo diſcrimine præſidium faceret,in quo ſe ſuóſq; tueri ſat poterat, munitiſſimo loco ſine cuſtodiis deſtituto,milites omnes ad ſtadium vnum procul inde, & inferiorem in partem deducit, ac in aciem inſtruit, phalangéq; facta nec denſiore, collis radices venantium more, militum corona circundat: qui vbi hoſtes viderunt ingenti hominum multitudine ſuperare, terga vertentes, fuga ſe in præſidium receperunt. hos barbari inſectati, eorum quamultos,qui nondum intra muros ſe recepiſſent,fœdè obtruncãt, & ſcalis admotis aſcenſum tentant, abſumeréque item incendió alij ſubiectas præſidio domos nitũtur.Romani interea veteres præſidij incolæ, præſentibus malis exterriti,foribus patefactis,turpem in fugam milites actos ad ſe tũ primùm recipiebant.Sed poſtquã è proximo barbaros fugientiũ tergis inſiſtere aduertere, veriti ne cũ ſuis ſimul & hoſtes irrumperẽt,obiectis ſtatim foribus portis, reſtibúſq; è muro demiſſis,cũ aliis nonnullis & Cononẽ præfectũ ad ſe pertraxerunt, illíque ſaluti fuere.Barbari interim,quũ per ſcalas eniterẽtur,nõ lõgius abfuere, quin præſidio potirentur: ſed duo quidã mirificè nauantes,vt in tanto diſcrimine,operã;barbaros in propugnacula iam euadentes, ſua virtute præcipites deorſum egere:quorum alter Beliſarij armiger erat,& ex Thracia oriundus, Vlimuth nomine:alter Valeriani Gubulter dictus, genere Meſſageta. Hi nanque fortuna quadam proſpera,nauigio paulõantè delati Anconam peruenerant: cuius præſidium cùm egregie faciendo, de muro aſcendente iam hoſte præcipitato,præter omnium opinionem ſeruaſſent, ipſi corpore toto acciſi, per alios elati deferebantur.

Exigua militum manus, ad numeroſi exercitus conſpectum facilè terga dat, vnde luctuoſa clades.

Vlimuth & Gubulter, viri fortes,rem deſperatam reſtituunt.

II PIR

11 PER id autem temporis Belisario nuntiatur, Narsetem magno ad se cum exercitu ex Byzantio aduentare, & in Piceno iam esse. Narsetem hunc eunuchum fuisse sat constat, ac regiæ custodē pecuniæ: alias tamen vir acer ingenio fuit, & rebus gerendis accommodatior, quam eunuchi natura ferat. Militū hunc quinque milia sequebantur, quos alij quidam cum Iustino ductabant, Narsesque alter ex Armenia quidam. Eruli preterea ad duo milia subsecuti. Sed vnde nam gentium Eruli hi fuerint, & quemadmodum cum Romanis inierint fœdus, nunc explicabo. Constat sane, supra Histrū flumen quondam hos habitasse, & ea fuisse credulitate ac superstitione detētos, vt multos esse deos putarent, eosdémque per homines sacrificiis ac litationibus placari religiosum esse ac pium arbitrarentur; legibus autem multis ac variis, vt cæteri homines, non eundem fuisse in modum vsos: siquidem nec senescentibus suis, nec morbo affectis vita frui apud hos fas erat impofterum, sed vbi primum ex his quisquam siue consenuisset, siue infirma corporis valetudine caperetur, protinus cogebatur a propinquis efflagitare, se vt quantocyus ex humanis delerent. Tum illi lignorum in altitudinē strue ingenti congesta, desupérque vt in summo fastigio impositū hominē, morti iam destinatū, Erulorū quempiā mittūt, vt pugione conficiat, sed sanguinis illi propinquitate penit⁹ alienū. nō enim fas erat propinquus aliquis & necessarius vt hūc interficeret. Vbi vero qui hominē illū occidit, ad eos descendit, mortuo illi cognatione iuncti, ab infimo ad summū culmen pyra incēsa, vbi flāma demū resedit, collecta e rogo iā ossa sub terram ocyus condunt. Erulo itaq; viro defuncto, necesse erat vt vel vxor ipsa, quæ virtutis existimationē aliquam fuisset ad id tempus adepta, vel sibi gloriam relinque-

Dux prestātissimus ad sapientissimum subsidia ducis.

Erulorum origo & mores, prolixè (per digressionem non inutilem) à prudenti historico describuntur.

Senes & ægros Eruli cōburebant.

Vxores ad maritorum tumulos suspensæ.

re in posterum vellet, laqueo apud viri sepulchrũ non longe post vitam finiret: ei verò, quæ se nõ ita gessisset, relinquebatur de cætero ignominiæ nota, odiique in viri propinquos côuincebatur. His Eruli pro vetusto eorum more legibus vtebantur. Temporis deinde processu vt viribus, ita & hominũ multitudine cæteris & finitimis barbaris facti superiores, quum (vti par erat) hos inuasissent, singulósque peruincerent, vi illata eorũ bona populabantur; atque adeo, vt Longobardos, qui celebre illud ac plane sanctissimũ Christi nomen profiterentur, & gentes alias infinitas suæ subegerint ditioni, vectigalésque fecerint: res sanè eius regionis barbaris insueta, sed alioquin præ auaritia & insolentia ad id sunt demũ euecti. Anastasij verò hi tẽpore, quo primùm tunc Ronanũ suscepit imperiũ, quũ de cætero quos demũ inuaderẽt, nullos haberent, positis armis conquieuere. Eo in ocio quum annum iam tertiũ peregissent, idque ægerrimè ferrent, de eorũ duce Rodulfo contemptim loqui, & inter se maledictis incessere. Quúmque ad hunc frequentius ventitarent, mollẽ effœminatúmque dicere, & fœdis nuncupationibus aliis irridere, indecentérq; criminari. Rodulfus igitur suorũ iniuriis tandẽ permotus, aduersus Longobardos ductauit exercitũ, nulla re prorsus hos causatus. nõ enim conuenta dissoluerant. Ad hunc itaq; Longobardi sciscitatũ miserunt, quur Eruli hoc tẽpore in se armati venissent: quòd si quid fortè de vectigali sit his minus depensum, confestim fore, vt maius persoluant. Sin verò id causentur, quòd mediocre sibi sit tributũ impositũ, id ipsimet prò arbitrio augerent, nec aucti fore vt vnquã se pigeat. Cũ his mandatis oratores dimissi minaciter per Rodulfum repulsi, ad suos abire, quà venerant, extẽplo iubẽtur. Iterato tamen ad hunc Longobardi alios item at-

Rodulfus rex Erulorum.

Plures Longobardorũ ad Erulos legationes.

que alios delegare, & eadẽ ſemper ab eo depoſce-
re. Quibus haud ſecus ac prius reiectis, poſtremò
ab his oratores venere, qui Erulis Rodulfoque a-
pertius inhiberẽt, ne ſine cauſa bellum Longobar-
dis inferrent. Quòd ſi hoſtiliter in ſe rurſum irru-
perint, & ſi nolentes, ituros ſe tamen obuiam inſul
tantibus pollicentur, deũ inter cætera obteſtãdo,
cuius vt nutus, ita vel breuior vmbra, humanas o-
mnes ſuperet vires. illati belli præcognita cauſa,
vtriſque pugnæ finem diſpenſaturum. His commi
nationibus Longobardorum legati Erulis timorẽ
incutere ſe poſſe rebantur, & eorum in ſe impetum
coërcere. Illi verò nec his quidem repreſſi, conſe-
rere cum Longobardis omnino manus decernunt.
Vnde quum vtrique in aciẽ conſtitiſſent, cœli pars
ea, quam Longobardorum imminere capitibus for
tè contigerat, obſcuro quodam ac denſiſſimo nim-
bo contegebatur: quæ verò Erulis ſupernè inſtite-
rat, nitidior erat ac lucida. qua ex re contemplari
quis poterat, ſuo cum infortunio ituros in pugnam
Erulos. non enim acerbius vllum barbaris poterat
hoc eſſe portento in prælio conſtitutis: tametſi mi-
nus huic animum intenderent, quin potius quum
nihil curæ adhibuiſſent, in hoſtes ſecuri vadebant,
hominum multitudine belli finem metiri. Poſtquã
verò manus pugnando conſeruere, ex Erulis qui-
dem pars maxima cadit, & cũ his ſimul Rodulfus
occumbit, cæteri omnes effuſe fugã capeſſunt. Ex
hiſque inſtãtibus hoſtibus, & poſtrema carpẽtibus,
pars maior interiit, ac pauci admodum incolumes
euaſere. Quo factũ, vt nec in patriis laribus hi per-
manere de cætero poſſent: ſed illis penitus deſtitu
tis, quã celerrimè in anteriora ſemper loca proce-
dere, & circa Hiſtrũ flumẽ terras omnes vt profugi
cũ liberis atque vxorib. circumire. Verùm vbi tan-
dem ad locum venere, quem Rugorum quondam

Poſtrema legationis ſumma.

Ad pugnã apparatus.

Portentum Erulis acerbum.

Hominum multitudine Longobardi nituntur.

Eruli ab Longobardis victi recedunt ad Hiſtrum.

In Italiam demum ſe conferunt.

gens incoluerat, in Italiam demum se contulerũt, ibique sedibus obfirmatis mansere. Vnde cũ peste, vt in vastæ solitudinis loco, opprimerentur, nõ longè post ad Gepidas peruenerunt: quos illi cum primùm vt supplices factos secum cohabitare, & sibi finitimos esse permiserant. Postea vero, cum temere in Erulos hi desæuirent, (quippe qui eorum vxoribus violatis, & indigna in hos facinora exercendo, ac bona diripiendo, nil reliquũ ad iniuriam fecerant. quæ omnia ferre Eruli vltra nil poterant) flumine Histro transmisso, cum Romanis eam regionem tunc incolentibus cohabitandum sibi perpetuò censuerunt, Anastasio imperante, qui hos perbenigne admissos eodẽ sedes habere permisit. huic tamen non longo post tempore Eruli infestiores iam redditi, indignis eius regionis habitatores Romanos iniuriis affecere: quib. Imperator permotus, exercitum aduersus hos misit, eóque prelio cũ superiores Romani fuissent, ex Erulis quam plurimos interfecere, ad internecionémq; omnes occidere potuissent, ni à præfecto ex his, qui fortè superfuere, precario sibi vitã depoposcissent, séq; imposterũ precarentur, vt Imperatoris cõfœderatos, vel seruituti haberet obnoxios. Quæ vtique prout gesta fuissent, Anastasiũ, vbi primũ resciuit, ingenti affecere lęticia. Sed destitutos ab eo Erulorũ nonnullos fuisse sat constat: quandoquidẽ cũ Romanis per id tempus non firmis fœderib. iungebãtur, nec boni quicquam his intulerũt. Iustinianũ deinde, vt primũ suscepit imperiũ, optimis locis rebúsq; aliis cũ hos abundè donasset, vel arma consociasse cum Erulorũ gente sat liquet, & Christi vt fidẽ susciperẽt, persuasisse. Vnde feris & pristinis morib. in mãsuetudinẽ cõmutatis, Christianorũ legib. sese quã maxime addixerunt, & cũ Romanis hoc tẽpore ex inita societate aduersus hostẽ in aciẽ prodeunt. Sed alioquin

A Gepidis pelluntur.

Anastasius eos debellat.

Iustinianus ad fidem Christianã flectit.

Deinceps cũ Romanis militauerũt Eruli.

alioquin suopte ingenio infidi sunt, & habēdi sem per ac rapiendi cupiditatib. inhiāt, finitimósq; violare quā maxime student, quum nulliū his dedecus ea res ferat, impiósque item & detestabiles coitus, & si cū aliis multis, cum viris tamē & beluis impudentius habēt, ac omnium perditissimi sunt, & vt mali male perdendi. Ex his vero perpauci quidē in Romanorum perstitere societate, ac ea de causa ab his cæteri defecere. Eruli siquidē eorū rege Anirico temere interfecto, cum suorū morū vt feritatē, ita & animi præ se furorē tulissent, pro patrato iam scelere nil aliud causæ afferebāt, nisi quod sub nullius se velle imposterū dicerēt imperio esse: tametsi antehac nemo fere, qui in hos imperiū habuisset, à priuato quouis differret, vt cui omnes sine discrimine & assidere, & conuesci vna, impudentérq;, & vt cuiq; placitū, conuitiari iurgaríq; soleant, adeo vt nullis vspiā hominū Eruli fuerint intēperantia & leuitate inferiores. Iámq; eos facti pigebat, nec sine principe esse, nec sine duce ad bellū, vitam se ducere posse apertius affirmabāt. Itaq; quū multū ac sæpe ea de re cōsultassent, præstare id omnibus visum, ex Thule vt insula aliquē sibi regio ex genere cōfestim excirent, qui his imperaret. Sed quemadmodū ea res se habuerit, paucis explicabo. Postquā Eruli per Lōgobardos, vt acie victi, ac penitus debellati, patrios mores pristinis exciti sedibus reliquerūt, alij, vt supra iam diximus, in Illyricis loca incoluere: quidam verò quum Histrum flumen haud quaquam traiicere statuissent, in vltimos terræ fines se collocarunt: sed qui regij sanguinis sunt, duces secuti, Sclauinorum gentem prætereundo, quum in loca deserta iam euasissent, ad Harmos populos se contulere: post hos ad Dacas pertranseuntes, ad Oceanum mare quum peruenissent, nauibus ad insulam Thulem delati,

Aniricus rex Erulorum, à suis cæsus.

Eruli barbaros mores iterum induunt.

Erulorum quorundā à Lōgobardis victorū migrationes, & sedes ad Thulem insulam.

lunæ,ita & ſyderum curſibus aliorum animaduerſis,dierum hos ſpatia contemplari. Deniq; dierum quinque & triginta magnæ huius & perpetuæ noctis tranſacto iam tempore,in montiū cacumina ex eorum conſuetudine nonnullos emittere ſpeculatū, vt ſicunde forte & ex aliqua ſpecula ſolem perſpexerint, hominibus ſtatim inferiora tenentibus loca renuncient, poſt quintū diē vt his ſol omnino illuceat,fore. Tūc vniuerſos vt fauſta ſibi renūciata panegyricis laudib. celebrare, & hæc ipſa in tenebris agere:& Thulitis hæc quidem hominib. pręcipua quædam ſunt ſolennia cæterorúmq; maxima. Mihi vero formidine detineri inſulæ huius habitatores vidētur,tametſi id eis in ſingulos annos contingat,ne ſe prorſus ſol ipſe deſtituat. Ex his verò, qui Thulem hanc inſulam incolunt, barbarorū natio quædam,ac ſola,qui Scritiſini vocantur beluarū in morem vitam ducunt, vt qui nec veſtibus operiantur, nec calciati incedant, nec vino vtantur in potū,nec vllū habeant è terra eduliū,quandoquidē nec eam excolunt, nec fœminæ quicquam his operentur,ſed cum vxoribus viri venationib. ſtudent. beſtiarum nanq; & animantium cæterorū vim maximam his exhibent ſyluæ,quę vaſtæ ea in regione proculdubio ſunt, & æditiſſimi montes:vnde ferarū carnib. diueſcuntur,aſſiduo quas venando comprehendunt: & earū tergorib. veſtiuntur,quū apud hos lini lanæúe nullus ſit vſus, nec conſuendi ars vlla,vel inſtrumentum,ſed beluinis hi neruis inuicem tergora colligantes, totum integunt corpus. Ad hęc accedit,quòd nec infantes apud hos ipſi,vt apud cæteros homines, nutriuntur, quum Scritiſinorū pueri haudquaquā lacte cibentur, nec maternas mammas attingant, ſed ferarum duntaxat medullis.Siquidē vbi primū fœmina parit,infantē pelle mox inuolutū ſuſpendunt ad arborē, feriníſque

Nox dierū naturalium XXXV.

Thulitarū lætitia ad ſolis reditū

Scritiſini, barbariſſima natio.

Horum occupatio.

Veſtes.

Infantium educatio.

cerebellis eius in ore ingestis, ad consuetā inde cū viro venationē sine mora puerperā mittunt. nam vt cætera vtrisque cōmunia sunt, ita & id studij simul & artis pertractant. Atqui barbarorum id genus vitam sic transigit: aliis verò in rebus Thulitæ omnes non magnū in modum a cæteris mortalib. differūt.

Thylitarū religio.

deos siquidem ac dæmones plurimos colunt, cœlestes partim, vt rentur, partim aëreos, & qui terræ ac mari præsideant, & eiusmodi alios, qui in aquis ac fontibus fluuiisque versari traduntur, hísque frequentissime immolant cuiusuis generis hostias.

Humana victima.

Sed victimarum apud hos potissima vir aliquis est, quem omnium primū in prælio ceperint, hunc nimirum mactando Marti sacrificant, vt quem deorū maximum ducant. Sed ea est apud hos immolandi consuetudo, vt non solum hostiam mactent, sed in arborem viuam hanc prius suspendant, indéque inter senticeta & vepres proiectam, sic variis ac miseris modis excruciando conficiant. Id vitæ genus

Thulitæ gēs populosissima.

Thulitæ ducunt, gens sanè in terris haud dubiè vnica, quæ hominum exuberet multitudine. & hos quidē fuisse sat constat, ad quos olim cohabitādi ob gratiam aduenæ Eruli diuerterint. Nunc vero Erulorum è gente, qui apud Romanos sibi, vt diximus, paruerant, sui regis cæde patrata, è primoribus

Eruli Thulitæ regem ad alios mittunt.

quosdam ad Thulem insulam mittunt, qui diligenter peruestigando ad se demum deducerent, si quē forte regio ex sanguine oriundum ea in insula inuenirent. Tum illi, vbi eò est peruentum, plerósque comperiunt regij generis homines ibi adesse: è quibus vno duntaxat, qui sibi perplacuisset, delecto, ac secum deducto, reuertebantur. Sed qui fortè deducebatur, morbo correptus emoritur: vnde rursum Eruli insulam repetunt, & alterum quempiam Datim nomine secum abducunt. Hunc Aor-

Dates. Aordus.

dus germanus frater, & ex Erulis, qui Thulis erant,

iuuenes

iuuenes ducenti sequuntur. Longas igitur in itinere faciundo his moras trahentibus, Erulos, qui ad Thulem insulam nūtios miserant, cogitatio subiit, nullo suo ex commodo id se facturos, si Iustiniano inuito ex Thule principē sibi exciuerint. Vnde cōfestim Byzantium mittunt Imperatorem precatū, ducem quem mallet, sibi vt traderet. Tum ille Erulum his quempiam Byzantij diu versatū mox mittit Suartuā nomine, quē Eruli tum primū benigne susceptū, volentes quidem vt regem salutant & venerantur, iubentiq; cōsueta obsequuntur & parēt. Haud multos inde post dies aduenit, qui his nūciaret, in proximo esse, qui ex Thule insula ad se missi cum rege redirent. Suartuas vero venientes hos perditurus, obuiam ire Erulos mox iubet. tum illi regis voluntate probata, hunc statim sequūtur. Verum vbi diei iter ab suis hi abfuere, nocte clam, rege deserto, vno agmine omnes ad eos, qui nuper ex Thule aduenerat, vltrò transfugiunt. Suartuas verò ab omnib. destitutus Byzantiū solus profugit, quē Imperator in principatum restituere omnibus viribus nitebatur. Sed Eruli Romanorum potentiam veriti, ad Gepidas desciscere statuunt.

Suartua rex Erulis à Iustiniano datus.

A suis desertus, vt qui Thulitanum mallet, ad Iustinianum confugit.

13 BELISARIVS interea & Narses, ac alij Romanorum præfecti circa Firmium copias iungunt, quæ ciuitas Ionici sinus adiacet littori, & ad Auximi oppido diei iter hæc abest. Eodem in loco per principes ipsos cōsultabatur, quò nam prius & maiori suo commodo ducturi copias essent. Si enim in eos, qui Ariminum obsiderent, iretur; suspicio statim subibat, ne hostes, qui Auximi essent, dum a tergo inuaderent, se ac Romanos, qui ea incolerent loca, indecenti affecturi essent, vti par erat, iactura: & suis simul, qui tunc temporis obsidebantur, timebant; ne forte ob necessariarum rerum inopiam grauius aliquid paterentur. plerique tamen vt

Quum de mouendo exercitu, hoste potenti imminente, agitur consultatio inter primarios duces prorsus necessaria videtur.

Ioanni infensiores, hunc quidem temeritatis & audaciæ insimulabant, qui pro sua nimia pecuniarum & lucri cupiditate in tantum discriminis peruenisset, vt nec ordine suo, nec qua Belisarius via duxisset, id bellum geri permitteret. Narses verò, cui Ioannes cæterorum erat mortalium amicissimus, veritus ne principum orationibus Belisarius persuasus, circa Ariminum gerendis posthabitis rebus, aliò diuerteret animum, verba istiusmodi fecit:

Narsetis ad Belisarium oratio, qua Ioannem nobilissimũ ducem Arimini obsessum liberandum esse cẽset, rationib. ductis ab iusto, necessario & vtili.

Viri principes, de rebus vobis consultatio est, quæ nec venire in meditationem consueuere, nec tales sunt, vt de his quispiam queat ambigere, sed eius esse conditionis videntur, vt vel rei bellicæ imperitis, ex his liceat, si optio detur, quæ sunt potiora deligere. Non enim est de præsentibus hisce sic decernendum, & ab his præcipuè, qui consilio plurimum & prudentia valent, ac aliàs consultare homines solent, quum ex quo imminere videtur discrimen, & vtrinque non minor victori quàm victo incumbat. Nos verò si nostros in Auximum aliud in tempus differre insultus placuerit, eorum sumus nil penitus amissuri, quæ necessaria sunt. Non enim multum intererit, vtrum hoc tempore, an aliàs id oppidum nos inuaserimus. De Arimini verò possessione siquando, vt bona venia dicam, nos exciderimus, Romanas proculdubio vires penitus dissoluemus. Sed Ioannes, optime Belisari, si ad ea fortè, quæ iusseras, cõtumacior fuit, magnas ex eo pœnas exegisse iam crederis, quum in tuo sit illud arbitrio situm, saluum hunc facere, vel hostibus prodere, vt delinquentem: id tamen caueas velim, ne fortè ob admissum ex inscitia crimen, dum Ioannem pœnis afficere studes, ab Imperatore & nobis ipsis has sumas. Nam si Ariminum ceperint hoc tempore Gothi, proculdubio & Romanum præfectum, impigrum virum, exercitúmque hunc vniuersum, & Romam vrbem, ac cætera, quæ in Imperatoris sunt ditione, capturos hos esse nihil dubites: nec cõtenus id mali subsistet, sed ne belli quidem fortunam frenare quis poterit.

Alioquin res Italiæ pessum eũt.

poterit. De hostibus verò sic sentias velim, vt hos planè intelligas militum nos multitudine plurimum superare, sed pro rebus per se malè antehac gestis, in ignauiam & non iniuria recidisse. aduersa quippe & sæpè fortuna, audaciã his prorsus ademit. Si igitur in præsenti his res prosperè cesserint, profectò & animos simul recuperaturi haud longe pòst sunt, & nobis imposterum aliquid in se audentibus non modò occursuri protinus sunt. sed vel acrius longè bellum gesturi. Solent nanque qui difficultates & infortunia quandoque euaserint, prudentia hos longè magis præstare, qui nondum infelices fuere. Vbi demum Narses hęc perorauit, miles quidam custodias barbarorum frustratus, ex Arimino Romanorum in castra peruenit, & à Ioanne ad Belisarium literas in hanc sententiam detulit. *Omnia nobis iam diu defecisse necessaria scito, nec nos de cætero posse inuadentibus barbaris quoquam pacto obsistere, vel eorum propulsare insultus: sed pòst diem septimum fore, vt ipsos nos simul atque oppidum vel inuiti dedamus: quandoquidem præsentem necessitatem per nos tamdiu subitam posthac ferre nil possumus, hanc ipsámque nobis ad excusationem perpetuò valituram sat reor, siquid fortè indecenter egerimus.* His Belisarius literis motus, vt animi dubius, diu hæsitans constitit, nam pro obsessis hunc timor incesserat, & hostes, qui Auximi erant, suspicabatur ea è regione loca circumeundo populaturos, suísque copiis molituros insidias verebatur: præterea atque adeo angebatur, si se cum hostibus hi coniunxissent, multis & ingentibus malis se exercitum affecturos. diu itaque animo fluctuatus, rem ita peregit. Aratium statim cum hominibus mille in Auximi regionem dimisit, & simul iniunxit, vt positis ad mare castris, quod ab Auximo ducentis stadiis abest, ne inde abirent, nec quoquam pacto inirent cum hostibus prælium, vel si his insultantib. ad id coge-

Hostes Arimino occupato animos recuperabunt.

Ioannis ad Belisarium litera, quibus subsidiũ præsens postulat.

Dux sapiẽs in rebus dubiis multa voluit animo.

Strategema Belisarij.

rentur, sed è castris duntaxat se pugnãdo defenderent. Sperabat nanque hac via barbaros præcipuè homines propinquiora habentibus Romanis castra, intra oppidum quieturos, nec fore vt suos quacunque de causa insectentur vel detrimento afficiant. Delectas deinde ex omni exercitu copias, nauibus iubet imponi,& ad Ariminum recta contendere, ac simul commonefacit,ne procul à pedestri, quem missurus erat,exercitu nauigarent,cum eóque vt simul in littus descenderent. móxque nõ paruam militum manum, cui Martinũ præfecerat, iuxta littus incedère, & classem sequi ex ordine imperat: & ita vbi hosti demum appropinquassent, longe plures vt ignes, quàm pro militum numero, excitarent; maioris vt hostibus exhiberent multitudinis speciem. Ipse verò cũ reliquis copiis & Narsete diuersum à littore, & per Vrbisaliam oppidum iter aggreditur, quod superiore Alaricus tempore ita deleuèrat,vt pristini decoris nil ei reliquum esset, præter portulam vnam, & breues aliquas fundamentorum reliquias. Quo in loco aliàs mihi huiusmodi oblatum spectaculum est. Quum enim in agrum Picenum Romanorum exercitus Ioanne duce paulo antè venisset, ingens, vti par erat,eius regionis homines inuaserat terror. Fœminæ itaque cũ derepente fugã partim capesserent,comprehensæ, partim indecore ac turpiter agerentur, eodem ipso in loco, vbi Vrbisalia oppidum fuerat, mulier quædam edito partu, eóque pannis (vt licuit) inuoluto,& in terram relicto, nusquam deinde comparuit, aliquo vtcunque casu sublata. Infantem itaque ea in solitudine destitutum, vbi vagientem capella quædam aduertit, commiserata: (nam & ipsa recens fœtum ediderat) & simul accedens vbera illi mox præbuit exugenda, diligentíque cura seruabat, ne canis aut alia quæuis ipsum hunc belua

Huius strategematis ratio.

Aliud strategema.

Vrbisalia deleta ab Alarico.

Bellorum terribilis facies,mulieribus præsertim.

Capra nutrix infantis cuiusdam.

Benigna Dei prouidentia miris modis quum libet, nostris mi-

belua deuastaret. In ea itaque rerum perturbatione quum plurimum temporis tereretur, Picentes certiores iam facti, Imperatoris exercitū, Gothorum in malum iamiam aduentare, nec quicquam Romani nominis homines ab his molestiæ perpessuros, reduces omnes confestim domum reuertūtur: quúmque in Vrbisaliam permixtæ cum viris & fœminæ peruenissent, puerum adhuc superstitem conspicatæ, cum coniectura capere id factum nequirent, pro ingenti miraculo ducere, & identidem demirari quòd viueret. Vnde & certatim de se quæque mammillam porrigere, blandirique: puero autem humanum lac respuenti, in tutelam capella mox affuit, & crebriore balatu fremens hunc circumibat, ita vt grauiter ferre fœminis his videretur, quòd ipsæ puero appropinquassent, & illi perinde intulissent molestiam, eundémque non aliter ducere ac de se genitum, & simul fouere: quo factum, vt nec puero mulieres de cætero negocij quippiam exhiberent, & capella non minus hunc intrepidè aleret, quàm diligenter seruaret, vnde & Ægistum populares dixere. Me verò quum ea forte contingeret iter vt facerem, loci tum incolæ, vt rem miram & planè absurdam ostenderent, ad puerum duxere, illúmque de industria infestare molestósq; se exhibere, vocem vt ederet gemebundus: tum verò capella, quæ ad lapidis aberat iactum, festina ac balans accurrit, & desuper adstitit, vt nemo illi molestior esset.

feriis constituit, & in ipsis animātibus ratione exutis gratas immensæ illius charitatis guttas sparsit qua quoties, quomodo, & in quos lubet effunduntur.

14 BELISARIVS per eius regionis montes ductabat exercitum, hostibus multitudine longè inferior, nec quoquam pacto animo inerat de repente cum his manus conferere, quippe quos destinatos ad mortem ex aduersa fortuna iam nouerat: sed animus illi vt crederet inclinabat, quum primùm in se hostes iri vidissent, suarum virium ac

Sapiētis ducis vt plurimum felicia sunt consilia.

roboris immemores factos fugam protinus inituros: & sane res ei ex vero ad opinionem successit, vt erant, futura omnia suspicāti. Nam vbi tandem per montes hic duxit, & ab Arimino diei via abesset, paruam Gothorum manum necessitate aliqua iter hac faciētium obuiam habuit: qui ex improuiso quum in hostilem exercitū incidissent, non prius iter diuertere potuerunt, quàm à præcedentib. cæsi, eodē pars maxima caderet, vt reliqui saucij intra montis rupes & superiores anfractus refugientes, vt licuit, delitescerent. Vnde Romanorum exercitum contemplati, ac per omnes locorum difficultates & saltus vagati, longe plures esse hos sunt suspicati, ac numero vero constarent: proinde & Belisarij signa cum præferri vidissent, ipsum hunc copiis præesse intellexerunt. Nocte autem superueniente Romanis ibidem stationem habentibus, ex Gothis, qui affecti vulneribus erant, Vittigis ad castra clam ire contendunt, eóque circa meridiem quum demum venissent, cicatricibus ostentatis adesse iamiam Belisarium nuntiant, & maiori cū multitudine quàm numerari sat queat. Tū Gothi se ad bellum parabant, traducto ad Arimini latus in Boream versus exercitu. nam eà hostes summis ex montibus aduenturos facilè omnes prospexerant. verùm vbi nox superuenit, depositis armis, cùm in castris se quieti tenerent, ignes quàm multos ex altera parte in orientem vergente, sexaginta procul stadiis conspicantur, quos Martini incenderant milites. Trepidatione itaque ingenti perculsi, & suspicantes simulac illucesceret ab hostibus circūuentum se iri, eam noctem trepidanter ac magna cum formidine transegere. Die autem subsequente ingentem nauium classem animaduertunt. Quum verò ne hiscere quidem præ timore iam possent, in fugam se statim proripiunt, compressique inuicem præ

Clades aliquot Gothorum Belisarij cœpta promouet.

Insigne Belisarij stratagema.

Pauidis & vulneratis fides non leuiter adhibenda.

Gothorum ad hostiles ignes trepidatio.

Turpis & effusa fuga.

præ celeri studio, tanto tumultu ac clamore abeũtes detinebantur, vt ne auribus quidem quæ iuberentur admitterent, nec aliud quippiam cogitarẽt, quam vt repentius singuli e castris euaderent, séque Rauennam & intra mœnia extemplo reciperent. Quòd si obsessis vel virium aliquid, vel audaciæ superfuisset, multos hostium exeundo & insectando interfecissent, & eodem in loco belli totius fuisset tum denique finis. Sed iniectus his ex malis præteritis horror, vulgatique ob rerum necessariarum inopiam morbi, ne id facerent, interpellarunt. Barbari itaque dum præ tubæ tumultúsque magnitudine intra castra relictis rebus suis nonnullis, Rauennam cursu contendunt, primus Romanorũ Ildiger suis cum militibus Gothorum in castra irrupit, & quos ibi forte morbis correptos depreheñdit, seruitiorum in numero habuit, instrumentúmque omne collegit, quod Gothi fugientes reliquerant. Iámque & Belisarius meridiano tempore Ariminum venit, & vbi Ioannem ac cæteros apud hunc milites pallenti ac squalida obstipáque facie animaduertit, eius audaciæ temeritate increpita, gratias dixit Ildigero se magnas debere. Ioannes verò non illi, sed Narseti obnoxium se esse fateri; vt equidem reor, significando, non libenti admodũ animo Belisarium sibi suppetias aduentasse, sed hortante ac persuadente Narsere. Vnde factum, vt suspectiores de cætero sibi hi inuicem essent, & amici Narsetem haudquaquã permitterent suas cum Belisarij exercitu vt copias iungeret: quin potius persuaderent, illi in dedecus cedere, vt cui Imperator arcana cõmunicaret, non eundem liberè exercitibus imperare, sed militari subesse viro: & idétidé affirmarent, nunquã sua Belisariũ sponte id permissurum, ex æquo vt Narses exercitibus præsit, vt qui solus ductare hos malit: maiorémque militum

Ildiger hostium castra primus ingreditur.

Ioannis responsio inconsulta præbet æmulationum inter Belisarium & Narsetem occasiones.

Exigua scintilla ingens parit incendium.

partem, atque adeo potiorem principes alios subsequuturam, Erulos peltatósque eiusdem exercitus alios: ac cæteros, quibus Iustinus & Ioannes præessent, cum his qui Aretium & se Narsetem sequuntur, non minori numero esse, quàm milium decem præualidorum egregiorúmque bello virorum, & hos quidem peruelle Italiæ totius victoriam, non solùm Belisario ipsi ascribi, sed & laudis partem Narsetem referre, vt quē non iniuria ducerent, non idcirco imperatoris contubernium reliquisse, vt ex sui discrimine Belisarij gloria confirmaretur, sed de se operam strenuè ac sapienter nauādo, præ séque egregia facta ferendo, eius & virtus apud omnes mortales celebrior, vti par esset, ac testatior foret. Ad hæc præterea asseuerare, nec Belisarium quidē sine hac tanta militum copia perfungi demum re aliqua posse: siquidem sui pars maior exercitus in præsidiorum & ciuitatum tutelā, quas antehac cepisset, relicta per eum fuisset: ita deinde progrediendo vel ab vsque Sicilia ad agrū Picenum omnia recensebant. Istorum igitur persuasionibus Narses lætior factus, nec animum cōtinere de cætero poterat, nec in officio permanere. Vnde & Belisario aliquid imperante, tergiuersando, & alia itē atque alia causando, quæ iubebātur, repudiare, & insolenter reniti. Quæ omnia Belisarius vbi demum præsensit, principibus omnibus ad se conuocatis, orationem huiusmodi habuit; *Nō equidem, ô principes viri, perinde de hoc bello non eadem vobiscū sentire nunc videar: animaduerto non secus hostes parui vos ducere, ac si debellati iam essent. Ipse verò pro vestra hac confidentia in apertum discrimen præcipitatum iri vos reor, quandoquidem barbaros nec vestra fortitudine vlla, nec præ eorum paucitate deuictos fuisse sat calleo, sed prouidentia solùm atque consilio superatos fugæ se demum mandasse: vereor tamen ne vos non ea, quæ*

Adulatorū & maleuolorum susurru, viri graues non rarò interuertuntur.

Habet suū venenum blanda oratio, quod apertu & propitiis auribus receptū in ima descendit præcordia.

Belisarij ad suos oratio, qua suadet, vt pars exercitus in Liguriam & Insubriā mittatur, cætera copia Auximum versus iter capessant.

veriora sunt, reputando, falsi demum vt vosipsos, ita & rem Romanam malis affecturi nunc sitis insanabilibus. Facilius nanque qui gestis ex rebus videntur retulisse victoriam, si fortè ex ea inflatiores reddantur, deperdi abolerique possunt, quàm qui ex inopinato ab ea exciderint, de cætero tamen vel pauentes quidem ac dubij in hostes contendant. negligentia nanque, atque ignauia, vel optimè constituta corrumpunt, labor verò cũ meditatione coniunctus & cura, vel re malè gesta pluribus profuit. Siquidem qui per inertiam atque socordiam ad rem gerendã se conferunt, viribus debilitari atque imminui sæpè consueuere: cura verò ac diligentia augeri quammaximè. Vestrũm igitur quisque id animo verset, Rauennæ Vittigem esse, & Gothorum milia multa, Vraiam verò Mediolanum nunc obsidere, & Liguriam omnem liberè peruagari, Auximum præterea vrbem non parui momenti refertam copiis esse, & ad vrbem vsque Vetanam, quæ Romæ propinquior est, pleraque loca per barbaros viros fortissimos custodiri. Quo fit vt longe magis hoc tempore res nobis in discrimine sint, atque antehac fuerint, qui vbique in hostes incidimus. Dicere illud omitto, quòd Francos in Liguria ferunt cum his societatem inisse. Quod sanè non sine ingẽti formidine Romanis omnibus vt animos subeat, non indignũ videtur. Necessariũ itaque fore nunc dixerim, vt nostri pars quædam exercitus in Liguriã & Mediolanum mittatur: cætera verò nũc copia quamcelerrimè in Auximũ eiúsque regionis hostes vt eãt, pro dei nutu omnia peractura, ac cætera belli munia ibi pertractatura, vbi vel cõmodius poterũt, vel quãoptimè pertractari. Hæc Belisarius. Narses verò ita respõdit; *Tibi quidẽ, præfecte, nõ omnia ad verũ explicata nemo nõ dixerit. vniuersum nãque imperatoris exercitũ, si inter Mediolanũ dũtaxat & Auximũ quis partiatur, indecens fore omnino nũc duxerim. Quocirca haudquaquã erit indignũ, Romanos ipse & pro arbitrio in hæc loca vt ductes: nos verò id satagam⁹, imperatori vt Aemyliam vendicemus, quã sibi Gothos*

Narsetis consilium de vendicanda imperio Aemylia, & Rauenna infestanda.

enixius vendicasse affirmant, Rauennámque adeo infestemus: vt cæteros circa nos hostes ceu spe omni prorsus subsidij interclusos, ipse (vt lubet) iactura sis affecturus, nam si tecum vnà Auximum obsidere delegerim, vereor ne ex Rauenna nouis inuadentibus interim hostibus, nobis solum id relinquatur, vt partim ab his circumuenti, partim necessarijs interclusi eodẽ ac simul dispereamus. Hæc vbi Narses disseruit, Belisarius magnopere veritus, ne abeuntibus diuersim Romanis, & inter se diffidentibus, imperatoris res ipsæ defluerent, & illorũ temeritate perturbarentur, Iustiniani mox literas profert ad principes datas, & hanc in sententiam scriptas: *Narsetem pecuniæ nostræ & bonorum custodem, non vt exercitibus præsit, in Italiam misimus, quippe qui Belisarium volumus omnibus & solum præesse, & quò illi sit satius visum ductare. Hũc itaque vniuersos vos sequi vt vestræ in vita salutem, ita respu. commodis in præsentia consultari iubemus: * vnde nec necessarium fore, se vt omnes sequantur.*

Iustiniani de Narsete littera.

Adulatorũ funes vno ictu discindit principis pugio.

** Hic locus non est integer.*

15 His Belisarius auditis, Perannium statim nõ parua cum militum manu Vrbeuetanam obsessum dimisit: ipse verò Vrbinum copias duxit, vrbem sanè prævalidam, & Gothorum pręsidio non mediocri munitam: abest autem hæc ab Arimino diei via vnius expedito cuiquam viro emetienda. Narses deinde Ioannésque hunc sequebantur, quúmque vrbi appropinquassent, ad collis radices binis seorsum positis castris (non enim ipsis inter se satis cõueniebat) Belisarij milites vrbis latus quod vergit in orientem tenebant, Narsetis verò ad occidentẽ consederant. Situs autem Vrbini ad oppidum est in obrotundo & eminenti admodũ colle, qui tamẽ nec præruptus omnino neque imperuius est, sed præ multa accliuitate aditu non difficilis. Ciuitas tamen in plano sita, & in ipsa planicie in Boreã versa, aditum habet & vnicũ. Belisarius itaque obsidẽtibus

Dissonis affectibus etiam spatiosa arctantur.

Situs Vrbini.

Omnia prius experiri quàm militum periculo certare prudentẽ ducem oportet.

cibus hanc vrbem Romanis, dedituros se sibi facilius barbaros ratus, vt periculũ formidantes, oratores ad eos mox mittit, quàmultis se hos beneficiis affecturũ pollicitus, si in imperatoris Romani ditionẽ venirẽt, idque vt facerent monuit. Oratores vero quum portis appropinquassent (non enim intra vrbẽ hos Gothi exceperant) & si multa quidẽ & allicibilia præfati fuissent, loci tamen hostes munimento confisi, & affatim necessariis affluentibus rebus, Romanos inde abire confestim iussere. Belisarius verò vbi hæc audiuit, suis statim iniungit, virgas vt crassiores colligerent, cæterámque materiam, quibus per porticum oblongam, quam testudinem dicũt, vt in ea delitescentes intectíque eã ad portam contenderent, cuius è regione planities esset, ac inde muros aggrederentur. Narsetẽ interea ex amicis nonnulli mox cõuenire, conuentúmque facere certiorem, & identidẽ admonere, rem Belisariũ fuisse adortum, finem non aliquando habiturã, & item asseuerare, factu impossibilia quædam illũ animo cogitasse. Iam enim Ioannem Vrbinum antehac pertentasse & si modico tunc tẽporis præsidio communitum, sensisséque nullo pacto capi id oppidũ posse: & sane ita res erant: sed imperatori recuperanda potius esse Æmiliæ loca. Hac itaque Narses suggestione permotus, vel Belisario deprecante vt secũ maneret, & vna id oppidũ caperent, obsidionem nocte concubia soluit, Ariminúmque agmine citato contendit. Subsequenti itaque die, vbi dimidiam hostium partẽ abscedere barbari cõspicantur è mœnibus, Romanorum qui resides erãt irridere identidẽ, cauillarique item & ignauiã exprobrare. Belisarij deinde militibus, qui reliqui fuerant, animo inerat muros continuè oppugnare. His itaque se ad id præparantibus mira quædam & prospera fortuna offertur. Vrbini tunc fons vnicus

Oppugnationis cõmoda initia.

Adulatio male suada similis est panoplia picta. Delectat solùm, non iuuat.

Qui cito deliberant & cum iracundia inconsulta sequũtur consilia. citò pudefiunt.

Vrbini fons exaruit.

erat, vnde vniuersi eius loci incolæ aquabantur: is de improuiso ac breui exaruit, & intra tertium diē sic prorsus aqua euanuit, vt hanc limo immixtam potarent. Qua ex re barbari territi, Romanis se dedere statuunt. Belisarius interim vt eius rei prorsus ignarus, muros aggredi velle & pertētare, collémque productis armatis in medium copiis cingere, & nonnullos iubere, vt compactam e cratibus machinam in summam collis planiciem paulatim propellerent. Tum isti testudinem subeundo, atque hostem fallendo trahebant. At barbari dextera e pinnis manu protensa, signóque dato pacem suppliciter deposcebant. Sed Romani, vt quibus fontis casus esset ille incognitus, hostibus prælium ac machinam simul terrori fuisse rebantur. Vtrinque igitur bello & animo quam lubenti cessatum, Gothique se atque vrbem Belisario his statim conditionibus tradunt, vt incolumes ipsi & prorsus indemnes relinquerentur, imperatori Iustiniano obtemperaturi, & cum Romano exercitu æqua & simili sorte vt haberentur. Narses itaque, quum iam accepisset, quæ Vrbini fuissent per Belisarium gesta, calamitati sibi hæc fore ratus, quietus ipse Arimini mansit, Ioannem verò vniuersum exercitum ducere Cæsenam iussit. Hi itaque cum scalis secum delatis, vbi præsidio demum appropinquarunt, confestim illud aggrediuntur, & muros tentando oppugnant. Barbaris verò fortiter repugnātibus, & ex Narsetis exercitu cadentibus multis, Phanitæus simul Erulorum præfectus occumbit. Ioannes deinde spe omni præsidij potiundi amissa, periclitari de cætero fortunam quum iam destitisset, vt cui sat visum capi nullo molimine id præsidium posse, cum Iustino vnà, & cæteris copiis, dimissa eius loci obsidione progreditur, & ciuitate tradentibus incolis statim recepta, quæ Forumcornelij

Ignota non scrutatur. Sed quæ in prōptu sunt dux fortis aggreditur.

Vrbinum Belisario deditum.

Narsetis à sycophantis euersi mercos.

Cæsena frustra tentatur.

Aemilia se dedit.

nelij dicitur, ac progredienti sibi continenter cedentibus barbaris, nec vspiam secum conferentibus manus, vniuersam Æmiliam imperatori recuperauit. Belisarius interim ineunte iam hyeme, Vrbino in potestatem redacto, Auximum ducere inutile fore rebatur, vt qui eius in loci obsidione plurimum esse temporis conterendum suspicaretur. nam repente id oppidum, & vi subita capi non poterat, tuentibus vt magna multitudine barbaris, ita & fortissimis viris, & qui pleraque antehac populati ingentem sibi rerum necessariarum copiam importassent. Vnde Auximo per id tempus ciuitate relicta, Aretium cum magna exercitus parte Firmium hybernatum dimisit, & simul iniunxit, hostes sedulo obseruaret, ne de cætero ac licenter adeo ea è regione excursiones hi facerent, vel intrepide vim his locis inferrent. Ipse vero ad Vrbeuetanam ductauit exercitum. id nanque vt faceret, Perannius quidam impulerat. nam Gothis, qui hũc locum insederant, necessaria defecisse à transfugis quibusdam is fortè acceperat. Vnde spes erat, si ad eam necessitatem accederet, vt Belisarium cum copiis vniuersis adesse, & in se euntem viderent, facilius sese dedituros, vti & factum postea est. Siquidem vbi Belisarius Vrbeuetanam peruenit, iussis militibus loco idoneo castrametari, ipse vrbe mox circumiuit, speculaturus sicunde illi inferri vis posset. Quúmque visum iam esset, nullo hanc pacto in ditionem vi redigi posse, per insidias tamen vt caperetur, non omnino impossibile fore rebatur. Tumulus nanque terrenus è profundo & infima valle productus supereminet solus, cuius in summo fastigio planities est, inferiora verò prærupta sunt omnia. Circa hunc tumulum ad lapidis iactum pari altitudine saxa ab eo distantia surgunt, &

Obsidiones difficiliores omittenda.

Vrbeuetani oppidi obsidio.

Transfugarũ relatio.

Per insidias expugnantur munitiss. oppida.

perinde corona hunc circumcingunt. Sed prisci tunc homines supra hunc tumulum vrbem condiderant nullis vel mœnibus cinctam, vel alio quouis opere communitam, quandoquidem suapte natura locus vt occupari facile posset, non satis opportunus est visus. vnus nanque ad eum circumiectis è rupibus patet accessus, quem si incolæ asseruando insederint, nullum aliunde vereri ab hostibus impetum queant. nam vt loci difficultatem omittam, vnde natura ipsa ingressum extruxit, vel amnis quidem accedit pro sua magnitudine omnino imperuius, qui medium intra saxa obiectámque rupem & oppidum spatium occupat, vnde & paruo in ipso aditu veteres illi ædificio structo, portam imposuere, quam tunc Gothi seruabant.

Vrbeuetani situs & imperuius accessus.

16 BELISARIVS itaque vniuersis cum copijs ad obsidionem spe ea consedit, vt aut fluminis è regione Vrbeuetanum oppidum detrimento afficeret, aut in ditionem hostes redigeret fame demum compulsos. barbaris tamen non omnino necessaria deerant, tametsi parcius his vterentur, quam naturæ necessitas postularet: inopiæ tamen vltra quam credi potest obnitebantur, siquidẽ qui non ad satietatem ciborum venirent, sed in singulos dies sic his vtebantur, vt non penitus inedia deperirent. Sed postquam demum necessaria prorsus his defuere, madefactis aqua tergoribus diutius vescebantur. Arbilas nanque Gothorum præfectus vana iam diu spe hos coaluerat. Verùm quum iam se verterat annus, & messis tempus adesset, in campis frumentum sua sponte maturescebat: non tamen qua prius id copia fuit, sed longe minori, vt quod nec hominum manibus, nec boum labore satum humóque tectum fuisset, sed temere in agri superficiem iactum: vnde eius pars quædam terræ vi fota emerserat, ipsum id tamen quũ demeteret nemo,

Ad deditionem audaciores obsessi tandem cõpelluntur.

Annona caritas, qua in famem grauißimã belli comitẽ desinit.

nemo, præ nimia sui maturitate in terram iteratò excidens renascebatur. Quæ res quum eundem in modum in Æmylia accidisset, eius regionis homines propriis sedibus ac bonis relictis in agrum Picenum profugerant, haudquaquam existimantes eius prouinciæ loca, quia maritima essent, eadem omnino rei frumẽtariæ inopia premi. Thuscos prçterea haud secus & pari de causa fames attigerat. Ex his tamen, qui montes incolerent, frumenti in modumve glandibus commolitis confectum panem edebant: vnde vulgatis veluti in pecus morbis, vti par erat, multi mortales capiebantur, & paucis superstitibus interibant. In Picentes autem tradunt non minus quinquaginta milia hominum præ inedia interisse, & longe plures extra Ionicum sinũ. Qua autem morbi specie & quemadmodum hi morerentur, mox explicabo. Quum enim nihil his esset, quo vescerentur, extenuati nimirum omnes pallentésque reddebantur, caróque vt cibo diutius carens, in seipsa retracta cohæserat: fel item, quum nimium abundaret, atque adeo corpora ipsa vi sua oppressa iam infecisset, haudquaquam sinebat suo è pristino cursu in his venas defluere. Malo itaque peruincente nil prorsus succi corporibus relinquebatur. Cutis præterea obdurata, corio persimilis erat, præ se maxime ferens, quod impacta ossibus inhæsisset, liuore iam in nigredinem commutato: vnde & homines exustis facibus nihil absimiles videbantur, eorúmque facies stupidior erat, toruúsque & furentis aspectus. Mortem itaque passim obibant, cibi partim inopia, nimia partim saturitate. Nam postquã in his fuerat calor omnis extinctus, quem natura introrsus exusserat: si quis forte eos ad satietatem, & non paulatim cibasset, vt recens nati lactari solent, cùm ingestos minus digererent cibos, celerius longe moriebantur. Fuere qui fame

Italia fame horribili afflicta.

Panis è glande factus.

Clades lectu (?) effi.

Morbi ex fame descriptio.

Nimia euacuatio aut repletio lethalis.

cogente alternis se esitarent. Fœminas item duas fuisse tunc tradunt, quæ viros septemdecim interfectos absumpserint. Hæ nanque, vt ferunt, cùm solæ & resides domi, cæteris mortuis superfuissent, diuertentibus ad se peregrinis, noctúque dormitantibus interfectis diuescebantur. septem itaque ac decem diuersis temporum spatiis in cibum absumptis, octauus ac decimus, qui ad has fortè diuerterat, somno tunc subito experrectus, quum in se eadem, quæ & in cæteros hæ fecerant, molirentur, cognita primum facti ab his ratione vtrasque obtruncat. Sed eò iam alibi euaserat famis necessitas, vt quicquid vbique herbarum esset, celerius nonnulli adirent, & genu in terram nixi, cùm auellere has niterentur, deficientibus viribus (nam è corporibus vigor omnis abcesserat) porrectas ad herbas solo moribundi procumberēt, insepultíque passim manerent, quū nemo hos humo contegeret. non enim erat, qui sepulturæ rationē haberet. Belisarius autem, vbi Vraiam & barbaros Mediolanū obsedisse accepit, Martinū Vliarémqe non paruis cum copiis in hostem mox misit: qui vbi ad Padū fluuium peruenere, qui à Mediolano abest diei via, positis castris ibidem māsere, multúmque his tēporis eodem contritum, de fluminis transitu consultantibus. Mundilas vero, vbi eò hos aduentasse cognouit, ex Mediolano Paulum quēpiam & Romanum ad eos protinus misit, qui hostes frustratus quū ad fluminis ripam venisset, nullum in promptu nauigium nactus, depositis vestibus summo cū discrimine flumen tranauit. delatus inde Romanorū ad castra, Martinum Vliarémque affatus huiusmodi est.

Fœminæ duæ viros xvij. deuorant, ab octauo & decimo necatæ.

Herbarum tristis collectio.

Sepultura priuatio.

Legati, pro ciuitatis salute cura laude dignißima.

Legati Mediolanensis pro auxilio oratio.

Nec iustè quidem, nec pro vestræ gloriæ dignitate ipsi vos geritis, quandoquidem Romanarum rerum gratia tuendarum verbo duntaxat huc adueneritis, re verò ac factis hostibus vires accumulatis. Mediolanum tam amplissi-

plissima ciuitas, quæ cæteras Italiæ vrbes, vt magnitudine, ita & hominum copia ac reliquis fortunæ bonis facilè superat, & vt ista præteream, aduersus Germanos & barbaros alios propugnaculum est, & vt ita dixerim pro obice totius imperij Romani exposita, partim antehac per Mundilam, partim per Imperatoris exercitum prodita, magnum in discrimen incidit: quandoquidem obsessa ab hostibus nimium infestetur, & vobis hoc tempore neglectus sit. Sed quãta Imperatorem iniuria affeceritis, dicere nunc intermitto. Non enim id tẽporis sinit, vt pluribus vtar, quod vtique potius acceleratum deposcit, vrbi præsidiũ, quandiu spei est aliquid reliquum. Vos itaque oportere nunc duxerim suppetias Mediolanensibus in tanto discrimine constitutis confestim ire. Quòd si longiore mora, & negligentia vsuri erga hos estis, illis quidem id est occursurum, vt acerbissimis pœnis affecti dispereant: vobis verò, vt hosti Imperatoris vires prodatis. Nam proditores iure non solùm sunt nuncupandi, qui portas hostibus patefecerint: sed longe magis qui obsessis & amicitia coniunctissimis ferre diũ auxilium queunt, id tamen vel periculum veriti, vel quia ocium potius quàm negocium malint, quum negligunt, in hostium ditionem hos tradant. Hæc Paulus. Martinus verò & Vliares duces, se statim hunc sequuturos polliciti, hominem dimiserunt. Qui rursum in redeundo ludificatus hostẽ, noctu Mediolanũ ingressus, vt milites ipsos, ita & Romanos ad bene sperandum hortatus, ad seruandã erga Imperatorem fidem maximè confirmauit.

Mũdila fortitudo.

Subsidium fame pressis celeriter mittẽdum.

Proditores, qui.

Ignaui promissis abundant.

17 MARTINVS tamen, ac cæteri, qui circa se erant, Mediolanensiũ nulla de cætero habita ratione, in segnitiẽ ac socordiã prorsus relapsi, haudquaquã se loco mouere, in eáq; plurimũ tẽporis negligentia terere. Sed Martinus vt moræ causam excusaret, in hanc sententiam literas Belisario scribit. *Huc idcirco nos miseras, vt Mediolani periclitã-*

Martini socordia.

Litera Martini ad Belisariũ.

Prætextus socordiæ non desunt.

tibus vostris opem auxiliúmque ferremus: Nos verò vt iusseras, ad Padum vsque flumen peruenimus, quem tamen transire exercitus hic noster veretur: quandoquidem magnas Gothorum copias, cum hisque ingentem Burgundionum multitudinem in Liguria esse accepimus, quibus cùm haudquaquam bellum ex æquo nos gerere posse existimamus. Iube itaque Ioannem Iustinúmque, qui Aemyliano in agro, & nobis proximi sunt, suis cum copiis nobiscum id vt periculum subeant. Hinc enim si iunctis in hostem exercitibus imus, nostra hunc cum salute aliquo afficere malo poterimus. Belisarius itaque literis Martini perlectis, Ioannem Iustinúmque iubet, Martini simul cum copiis agmine citato Mediolanum contendere. Illis vero facturos se quippiam Narsetis iniussu negantibus, ad Narsetem epistolam dedit huiusmodi: *Vniuersos Imperatoris exercitus vnum esse corpus existimato: quos si fortè vt hominis membra non vnum sentire contigerit, sed seorsum abinuicémque disiunctos gerere aliquid velle, nobis proculdubio id relinquetur, vt eorum quæ deceant quum nihil egerimus, vtrique simul dispereamus. Quocirca Aemylia relicta, quæ nec munimenti quippiam habet, nec Romanis nunc queat rem vllam afferre, quæ magni sit momenti futura, Ioanni Iustinóque imperato, confestim vt rectà cum Martini, quæ ad Padũ sunt, copiis sibi propinquioribus Mediolanum in hostes cõtendant: siquidem ad barbaros superandos, liberandámque eam obsidione vrbem satis sint valituri. Apud me nanque nullæ sunt reliquæ, quas destinem, vires. Accedit etiã, quòd inutile duxerim, vt apud me si qui fortè sunt equites, Mediolanũ hinc abeant. nã & plurimũ esset temporis conterendũ, & tardius lõge, quàm oporteret, vti ad nos demũ redirent, nec equis possent aduersus hostes vt itineris lõgitudine defatigatis, si statim cũ his esset acie confligendũ. Cæterùm si nostri vnà exercitus iũcti Mediolanũ concesserint, & vti par est, hostes peruicerint, in Aemyliã nemine*

Epistola Belisarij ad Narsetem, vt subsidiũ Martino id petenti mittere velit.

Petitionis sua ratio.

nemine prohibente iteratò se cōferent. His literis Narses perlectis, Ioāni Iustinóq; imperat, cū altero ad Padū exercitu suas vt iungerent copias, & Mediolanū confestim abirent. Ioannes vero per maritima loca extēplo dimissis, qui in Padū ad traiiciendū exercitū acates inferrent, ad iter se præparabat: & ex Æmylia quū demum mouisset, morbo in via corripitur, qui vtiq; rem omnē interpellauit. Nam dum interea Martini milites ad transitū segniter se haberent, Ioannísque copiæ ægrotantis rursum Narsetis iussa operiuntur, plurimū Gothi in ea Mediolani obsidione tēporis terunt, & qui intra vrbem inclusi obsidebantur, admodum fame oppressi, & vrgente nimiū malo, canibus muribúsque, & cæteris item obscœnis, quæ antea nunquam mortalibus in esum fuere, diuescebantur. Gothi interea, qui eam obsederant vrbem, ad Mundilam Romanorum præfectum oratores legarunt, sese ac Mediolanum his sibi vt conditionibus dederet, vt ipse imprimis suíque milites cuiusuis mali expertes relinquerentur. Tum ille ita se facturum spopondit, si modò vt sibi suísque militibus, ita & ciuibus ipsis futuræ indemnitatis ac salutis fidem darent. Militibus deinde in concionem vocatis, orationē huiusmodi habuit: *Si qui hominum vnquam, quum turpiter his viuere licuisset, cum gloria mortem oppetere maluerūt, & cum momētanea quadam & breui salute decentiorem vitæ finem & laudabilem commutare: ex eorum equidem numero in præsentia vos esse permelim, nec pro viuendi cupiditate per ignauiam vitam hanc ducere. Et vobis præcipuè, vt Belisarij disciplina instructis, nil penitus conuenit, nec planè fas est, non plurimum fortitudine valere & audacia. Nam & in lucem prodeuntibus vniuersis, haudquaquam similis est vitæ finis, & mortis genere ipso, vt in aliis multis inter se differunt homines. Siquidē vel ignaui imbellésq; cōtumeliis primùm affecti, & risū de se*

Narses postulatis Belisarij prudenter obtēperat: at intempestiuū fuit subsidium.

Mediolanenses scelerate negligūtur. Qui nimiū lente incedunt in bello, sibi aeternum dedecus, suis creant exitium luctuosissimum.

Mundila ad suos oratio, qua hortatur vt fortiter in hostes impressi ses irruant.

hostibus exhibendo, ad præstituta per superos tempora, fatum nihilominus complent: quod tamen generosis & fortibus viris, cum virtute & optima abundantique gloria, ipsum vt id patiantur, contingit. Et vt ista præteream, si Mediolanensibus istis salutem afferentibus nobis, barbarorum vtcumque subeunda seruitus sit, veniam allatura forsitan esset aliena per nos parta hæc salus. Quòd si Romanos oporteat viros, tantam hominum vt multitudinem spectent, ab hostibus trucidari: quis non denique fateatur, quouis mortis genere id nobis acerbius fore? Nam si barbaris sumus id vt faciant permissuri, videbimur profectò tam atrox facinus cum his confecisse. Quandiu igitur nostri cõpotes sumus, nostríque iuris, & virtute sat possumus necessitatem ornare; gloriosam quæcumque, acciderit, fortunam ducamus. Oportere itaque duxerim, armis vt ipsi quamoptimis cõmuniti agmine facto, in hostes improuidos irruamus. nam ex duobus alterum nobis reliquum erit. aut enim nobiscũ fortuna longe melius aget quam fortè spes sit: vel felicem ipsi exitum consequuti, à præsentibus malis summa cũ gloria nos vindicabimus. Postquã Mundilas finem dicendi fecit, militum nemo id subire discrimen velle, sed tergiuersari protinus omnes, atque adeo vt hostibus, quẽadmodum postularant, sese ac ciuitatem mox proderent. Quos barbari nulla in præsenti affectos iniuria, vnà cum Mundila præfecto in custodiis habuere. Mediolanum verò amplissimã vrbem solo æquatam delent, in eáque virorum trecenta milia sine vllo ætatis respectu trucidãt: fœminas verò seruitiorum in morem abductas Burgundionibus dono dedere, vt promeritas his gratias redderent pro inita secum belli societate. Reparatum verò, qui ad Romanos defectionis causa fuerat, inuentum comprehensúmque, & minu-

Oppidanorũ rationem habendam esse.

Virtute atque libertate fortiter & opportune vtẽdum.

Præsidiariorum ignauia vrbes pessundat.

Mediolani tristis occupatio & euersio.

Gothica crudelitas.

minutatim concisum, vorandum canibus abiecere. Birgentinus tamen eiusdem non expers noxæ (nam & is Mediolani tunc aderat) fugiens in Venetos abiit, indéque subsequentibus suis in Dalmatiã venit, & ex ea prouincia ad Imperatorem se Byzantium contulit. Ingens nimirum ex Mediolani iactura Romanis per id tempus vel hæc accessit calamitas, Gothis præsertim omnia occupantibus, quæ ipsorum præsidiis tenebantur, & vniuersa potitis Liguria. Martinus interea Vliarésque præfecti cum exercitu Romam se contulere.

Primaria vrbis expugnatio, maximi momẽti.

18 Belisarius verò adhuc eorũ ignarus, quę in Liguria accidissent, exacta iam hyeme, vniuersis cum copiis quum in agrum Picenũ mox duceret, in ipso itinere cognitis, quæ Mediolani paulo antè contigerant, maximo in luctu ac diu fuit: nec de cętero permisit Vliarem, quem tantæ cladis causam fuisse existimabat, in eius conspectum venire, & quemadmodum se res habuissent Imperatori ad verum cuncta perscripsit. Is verò acceptæ calamitatis ob gratiam, nemine è suis offenso, Belisarij tamen & Narsetis accepta dissensione, Narsete ad se reuocato, Belisarium vniuerso bello & solum præfecit. Narses itaque paucis secum militibus ductis, Byzantium rediit. Eruli verò ex Italia excedente Narsete, sub quo antea militarant, vel Belisario pollicente, ab Imperatore pleraque his bona fore, si apud se restitissent, manendum haud quaquam duxere: sed coëuntes in vnum omnes ad iter parati in Liguriam eunt, & Vraiæ exercitum quum incidissent, captiuos omnes & cæterã animantium prædam, quam secum abduxerant, hostibus tradunt, ab hisque ingenti accepta pecunia, iureiurando se obstrinxere, nunquam de cætero Gothos oppugnatũ vẽturos, vel cum his conserturos

Maximo ac diuturno mœrore affligitur dux optimus subditorum cruenta strage audita. Est enim pater patriæ.

Narsetis pertinacia Mediolanensis stragis non leuis occasio.

Erulorum, incõstantia & perfidia. Nulla fides barbaris, qui castra sequuntur.

in bello manus. Hunc illi in modum ab his pacifice discedentes, ad Venetiæ loca venere, vbi Betalione conuento, eorum cœpit hos pœnitere, quę in Imperatorem & Belisarium deliquissent, delectique gratia deprecandi, Visandro ex præfectis altero ibidem cum suis dimisso, cæteri omnes Byzantium deuehuntur, Aliuth ducibus Philimúthque, qui mortuo Faniteo, Erulorũ obtinuit præfecturã. Vittiges interim, & cæteri circa se Gothi, vbi Belisarium accepere simulac Ver incœpisset, aduersus se & Rauennã venturũ, trepidare tunc maximè, & de præsentibus inter se consultare: consiliáque quũ diu agitassent, (nõ enim se solos bello pares Romanis fore arbitrabantur) optimum factu rati, barbaros sibi in auxilium consociare, abstinere tamen a Germanis vt fraudulentis & alias infidis præsidium petere, vel saltem ab ipsis his impetrare, vt neutris fauendo a pugna procul abessent. Ad Bachem Longobardorum tunc principem oratores dimittunt, oblatáque ingenti pecunia ad belli secum ineundam societatem hortantur: qui vbi Bachem Imperatori & amicum & socium esse intellexere, re infecta discedunt. Vittiges igitur ex præsenti rerum conditione consilij inops, & animi prorsus incertior redditus, seniorum ad se continenter multitudine conuocata, crebrò ab his sciscitari, & identidem petere, quid nam sibi agendum iam esset, vt rectius se res suæ haberent. Sed variæ ab his, qui ad concilium venerant, sententiæ dicebantur, haud tamen præsentibus rebus conuenientes: nonnullæ tamen prolatæ, aliquid præ se momenti ferentes, quas inter & illud assertum, Romanorum Imperatorem, quamdiu antehac sibi in Hesperia barbaros oppugnandi facultas fuisset, ni fortè ex induciis antea factis id sibi vt faceret haud quaquam fas esset, barbaros omnes & Maurusios dis-

Trepidant hostes ad sapientis ducis aduersarij umbrã.

Baches Lõgobardorũ princeps Iustiniano adhæret.

Scinduntur studia in cõtraria. qui exercitum & ducem belli peritũ habent aduersarium.

disperdidisse, in Gothósque ipsum id effecisse. Quòd si quis illi hoc tempore Medorum regẽ hostem reddiderit, haudquaquam Romanos, si cum hac gente gesserit bellum, cum vllo mortalium de cætero pugnaturos. In hanc sententiam quũ Vittiges & cæteri inclinassent, visum est demum ad Cosroem Medorũ regem mittendos legatos esse, nõ Gothorum ex natione, ne forte ea ex re proderentur, atq; adeo perturbarentur quæ gerenda tũc essent: sed Romanos nonnullos, qui Cosroem adirent, & infensum Iustiniano hunc redderent. Vnde sacratos duos ex Liguria viros, ad id operæ nauandum vi magna pecuniarum corrumpunt: quorum alter vt dignitate præstãtior, & episcopi nomẽ sortitus, oratoris munere fungebatur, alter hunc vt minister sequutus. Per hos itaque literas ad Cosroem perferendas Vittiges misit, quibus Cosroes denique persuasus, malis ingentibus eius regionis Romanos affecit. Iustinianus verò, vbi primùm Cosrois conatus in suos factos accepit, Italiæ & occidentis finire bellum constituit, Belisariúmque ad se reuocare, vt aduersus Persas ductaret exercitũ. Et Vittigis ad se oratores (nam adhuc Byzantij erant) dimittit, viros ex suis Rauennam se missurũ pollicitus, qui cũ Gothis fœdus cõficerent, in rem vtrisque futurũ. Quos postea Belisarius oratores, quum ad se primùm venissent, haudquaquã prius dimisit, quàm Gothi Iustiniani ad se legatos dimitterent. Iámq; hyems se circumegerat, quartúsque huius belli annus finiebatur, quod vtiq; Procopius scripsit. Belisario autẽ animo inerat Auximum Fesulásque imprimis delere. Vnde Cyprianum Iustinũinque suis cũ copiis & Isaurorum nonnullis Fesulas misit, peditésque ex ea cohorte quingẽtos, cui Demetrius præerat, qui omnes circa eius loci pręsidiũ castrametati, barbaros in eo tutãdo impositos

Consilium de Persis cõtra Iustinianum concitandis.

Episcopus ad Cosroem legatus.

Aduersus potentiores hostes, omnium ducũ peritissimus & fortissimus mittendus.

Initium V. anni belli Gothici.

Prudentia Belisarij vt Gothorum ferociam coerceret.

obsidebant. Alterum verò exercitum, quem Ioannes ducebat, ad Padum flumen transmisit, diligentiúsq; vt curarent iniũxit, ne ex Mediolano Vraias Gothorũ præfectus cũ suis in se aduentaret. Quod si hostiũ propulsare insultus nequirent, sensim pedem referrent, & a tergo hostes clam sequerẽtur. Hi igitur protinus abeuntes, Dertonam flumini propinquam vrbem nullis munitam mœnibus nacti, positis ibidem castris vna constitere.

Regionis caput petendum, modò exercitus validus adsit ad oppugnationem.

19 BELISARIVS deinde vndecim milium hominum exercitum ductans, ad Auximum vrbem contendit: quã satis cõstat in agro Piceno præstantiorem cæteris esse, quippe quam Romani Metropolim vocant. Abest autem hæc ab Ionico sinu ad summũ stadiis octoginta, & in edito colle est sita, aditum ad se nullum a planicie habet, vnde & hostibus est omnino imperuia. Eo in loco Vitiges quicquid inter Gothos roboris erat, in præsidium collocarat, Romanos ratus, nisi prius hãc ceperint vrbem, Rauennam exercitus ducere non ausuros.

Auximi obsidio.

Sed postquam Romanorum copiæ Auximum peruenerũt, ad collis radices & vndequaque castra vt ponerẽt, imperatur. Illis vero pagatim casas & diuersim per turmas fugientibus, cùm conspicati eos

Gothorum in Romanos impetus.

ex edito Gothi fuissent, longis abinuicẽ interuallis & solutis ordinibus cõstitisse, ita vt sibi alternis auxilia ferre, vt patẽtiore in cãpo, haud facilè possent, de improuiso & circa serum diei è regione vrbis in orientem vergente, in hostem impetũ faciunt: quo

Belisarij fortitudo.

forte adhuc Belisarius quum castra locaret, cũ armigeris suis paratus adstabat: qui statim armis desumptis in se aduẽtantes acrius impugnatos, ac de-

Locus munitus fugientes sistit, & cum successu pugnare permittit.

mum reiectos in fugam verterunt, fugiẽtésque insequuti ad collis mediũ peruasere: vbi quũ barbari se conuertissent, vt loco munito confisi, se insectantibus occurrendo, fugam denique sistunt, multósq; è Romanis

è Romanis vt hostem iam subeũtibus ex edito ferientes tádiu obtruncant, quoad nox superueniens cædem interpellauit. Sic demum prælio intermisso diremptóque, per eam vtrique noctem in peruigilio perstitere. Superiore autem ante hanc pugnam die, Gothorum quidam prima luce cõmeatus gratia importandi ad circumiecta eadem è regione loca, per suos missi discesserant: qui de hostiũ aduentu certiores nil ante facti, quũ noctu redirent, conspectis Romanorum mox ignibus, admiratione simul & formidine perciti, tum primũ hærere: nonnulli deinde periclitãdo & audẽdo hostes frustrati, eadem Auximum nocte ingrediuntur: qui verò subito pauore correpti in proximis syluis delituere, vt Rauennam se inde reciperẽt, nõ longe post, quum in hostiũ potestatem venissent, cæsi procubuere. Belisarius verò, quũ ferme animaduerteret Auximum pręualidam esse ac munitissimã vrbem, & eius se nõ alicunde posse muros inuadere, haud quaquam rebatur, vi se hunc locum quãdoque capturum: sperabat tamen arctius obsidendo, redacturum se tandem hostes ad rerũ necessariarũ ino piam, & ho; subacturum non longo pòst temporis interuallo. Et erat forte haud procul à muris ager, qui sua sponte herbas affatim ferret, quæ vtrique Romanis item & Gothis quotidianæ pugnæ causam præbuere. Romani nanque, quũ has desectum ire, equorum in pabulum Gothos viderent, cursu citato in collem euadere, & confertis cum barbaris manibus operam nauando prę se virtutis specimen ferre, ita vt equitibus hostium plerunque cæsis, pabulari cæteros non libere sinerent. Barbari itaque Romanorum astu ac viribus superati, id demum excogitarunt. Demptas è plaustris cum axibus rotas in summo collis paratas sistunt. Ipsi interea pabula desecare incipientes, quum ad collis

Commeatus curatores, ni attentè vigilent, & incedant, sæpissimè incidunt in hostium manus.

Belisarij cõsiliũ in Auximi oppugnatione.

Obsidentiũ & obsessorũ strategemata.

Fraudes sæpius repetita fiunt inutiles.

medium superasse Romanos vidissent, rotas confestim in subeuntium capita vi magna ac supernè compulsas deferri sinebant. Quúmque id sæpè contingeret, ac ad infimam rotæ vallem delatæ neminem offensarent, & barbari sua spe falsi, fuga se intra muros reciperent, aliam inde tuendi se viã aggrediuntur. Ex sua phalange, quæ fortè tunc mœnibus fuerat propinquior cõstituta, delectos quosdam in insidiis locant: & quum interea qui pabula demetebant, è suis nonnulli comparuissent, & cum Romanis iam manus conseruissent, exorti ex insidiis statim qui delituerant barbari, in hostem prosiliendo, dum multitudine superarent, & territando ne vltra progrederentur, quam multis occisis in fugam cæteros auertere. Romani verò è castris omnia conspicati, cùm ex insidiis barbaros peruidissent in suos protinus euadentes, & clamore ingenti socios ad se reuocarent, nil prorsus proficiebant, ab his nimirum vt pugnæ intentis, & à suis longo distantibus interuallo, nullo pacto illorum exaudiri poterant voces. Belisarium interim, vt in re trepida hæsitantem, Procopius qui iuxta tunc aderat, & hunc librum conscripsit, hunc in modum affatus est. *Nonne imperator, aduertis, in prælijs nil quicquam apertè posse clamoribus denunciari, tum armorum præ crepitu, tum bellantium sensibus præ turba ac formidine occupatis? Age pro vetusto Romanorum more, tubicines para, qui tubis modulos bifariam ædant, alterum qui iubenti hortantique ad prælium persimilis sit, & milites in pugnã compellat, alterum qui è pugna se in castra recipiant, iubeat.* Belisarius igitur Procopij suasionibus delectatus, vniuerso ad se exercitu cõuocato, orationem huiusmodi habuit; *Animi promptitudinem, milites, tamdiu esse profuturam existimo, & magna laude dignam, quamdiu moderatior sit, nec se possidentibus iacturæ quid afferat. Nam & bona omnia cùm*

Insidiæ Gothorum.

Procopius Belisario consiliũ dat, de pugna per tubarũ clãgores varios significanda.

Belisarij ad suos oratio, qua iubet, vt se recipiant ad tuba concentum.

cùm nimia fuerint, in deteriora verti consueuere. Cauendum itaque id maximè est, ne contentiosa vos audacia fallat. fugere nanque qui mala sit ingesturus, nullum profectò in dedecus cedit: qui verò in promptissimam sese calamitatem ingesserit, vel si incolumis fiat, dummodo res ita eueniat, temeritatis est proculdubio & dementiæ incusandus. strenuus verò & generosus habebitur, si cùm necessitas cogit, virilem se præbeat. Barbari quidem cum pari nequeant Marte vobiscum pugnare, per insidias perdere connituntur. Sed vos longè magis culpandi, qui subire discrimen mauultis, quàm eorum dolos vitare: siquidem nil esse turpius constat, quàm se hostium voluntati permittere. Per me igitur ne in istorum de cætero insidias præcipitetis, curabitur. Vestrùm autem erit, cùm primùm receptui signum ædidero, citato cursu ad castra redire. hæc autem significatio tuba fiet. His dictis Romani conspectis circa pabula hostibus, quam celerrime in eos impetum faciunt, ex hisque prima incursione nonnullos obtruncant, ex quibus & inter cæteros vnum Maurusius conspicatus aurea veste indutum, comprehensum à crinibus spoliandi cadaueris gratia per terram trahebat. In hunc vir Gothus alius quidam pilo immisso traiectum denique cum cadauere ipso coniunxit. Nihilominus à crinibus mortuum Maurusius trahere, secúmque enixè deferre. Interea barbari, qui in insidiis erant, tum surrexere: quos Belisarius è castris vt primùm prospexit, pedites, quibus id fuerat negocij demandatum tuba vt canerent iubet: tum milites classico reuocati, statim se retro ad castra recipiunt, & Maurusium telo traiectum mox referunt: quos Gothi nil ausi insectari, re infecta discedunt. Tempore autem progrediente cum rerum necessariarum inopia plurimum laborarent, inter se consultabant, quemadmodum Vittigi significarent, quo apud se statu res essent. Cúm-

Romanorũ in Gothos impetus.

Mirũ Maurusij cuiusdã facinus.

Venter ingenij largitor.

que nemo id sibi muneris delegari facilè pateretur, vel auderet id adire discrimen (non enim se obsidentes latere, qui mitterentur, posse rebantur) arte vsi hac sunt. Nocte concubia quadam, & subobscura attentius obseruata, præparatisque quos ad Vittigem ire iam animo destinarant, hísque in manus traditis litteris ad hunc deferendis, cum multum noctis iam esset, ingenti omnes ac vario barbari clamore vociferari ac strepere, atque adeo, vt crederet quispiam trepidanter hos perturbari, hostésque his ipsis, vt capta in vrbe, insistere. Cum itaque nil possent Romani quoquam pacto, quid nam gereretur, coniectura percipere, ex Belisarij sententia omnes castris se continere, & ex oppido suspicari aliquid parari insidiarum, vel Gothorum aliunde exercitum hostibus opem laturum in se aduentare. Quæ omnia veriti, existimabant longè sibi melius fore, vt in tuto manerent, quiescendóque incolumes seruarentur, quàm in apertum discrimen, & nocte præsertim luna deficiente obtenebrata irruere. Sic itaque barbari hostibus frustra iam habitis, quos animo destinarant, Rauennam misere. Qui cum hostium nulli in conspectum venissent, post diem tertium Vittigem adeuntes, huic litteras tradunt, in hanc sententiam scriptas. *Dum in Auximi nos præsidium, ô rex, collocares, facilè affirmasti, non solùm nobis Rauennæ claues, sed totius imperij te commendasse: vnde & id nobis iniunxeras, totis vt id oppidum viribus seruaremus, ne pro nostra virili Gothorum hostibus traderemus imperium. Asseuerabas præterea, cum omni exercitu vltro te affuturum, si ope tua indigeremus. Nos verò ad id temporis fame partim opprimimur, partim per Belisarium oppugnamur, fidósque cum satis iam constet tui nos esse regni custodes, tu tamen nostri nulla habita ratione, nondum afferre subsidium statuisti. Caue ergo ne fortè Romanis*

Strategema obsessorum Auximi.

In ficta hostium trepidatione, Belisarij solertia.

Obsessorum ad Vittigẽ litteræ, quibus petunt vt primariæ vrbi festinum ferat auxiliũ.

manis claues has detrahentibus, eorum quos ita contemtis, in hac conclusione & commeatus penuria, teneri corpora haud quaquam de cætero queant. Vittiges verò litteris statim perlectis, dimissisque nuntiis, extemplo se pollicetur Auximum cum vniuerso exercitu aduenturum. denique animo pleraque agitando, nec quippiam exequendo conquiescebat, Ioannem veritus, ne post terga se insectando in medium cogeret vtrinque cedendum. Ad id accedebat quod bellicosissimos viros totius Romani exercitus robur, apud Belisarium esse existimabat, qua ex re nimium terrebatur. Sed omnium maximum fames hunc perturbarat, cum minus haberet, vnde exercitibus necessaria sumministraret; cum Romanis, vt mare iam possidentibus, & habentibus Anconæ præsidium, ex Siciliæ commeatus, Calabriáque abunde in castra facile quidem ac suo tempore deportarét. Gothis verò in agro Piceno tunc militâtibus necessariarum rerum nil quippiá esset, nec satis succurreret, vnde nam suppeditari victus his posset. Itaq; his anxius curis conflictabatur. Iam verò Auximum redierât nuncij, & Vittigis promissa retulerant, atque adeo vana spe confirmauerant barbaros. Sed his omnibus ex transfuga quodam Belisarius cognitis, diligentius custodias fieri iniunxit, ne quis id ipsum esset iteratò facturus. Cypriani autem, Iustinique copiæ Fesulas obsidentes, nec muros quidem aggredi poterant, nec his prorsus appropinquare. Erat namque id oppidum vndequaque aditu difficile. Sed barbaris crebro iam erumpentibus, & volentibus bello decernere potius, quàm rerum necessariarum inopia premi, cominus tum primùm pugnatum: deinde cum superiores Romani euaderent, conclusos intra mœnia hostes diligenter adeo asseruabant, vt inde nemini deinceps

Vittiges suos negligit, hostem vigilantissimum à tergo & à fronte veritus.

Annona caret, qua exercitus & obsessi subleuarentur.

Fesulana obsidio.

talium longè promptissima) ad hominum millia centum contracto exercitu, Theodiberto duce in in Italiam veniunt. Sed maiorem in partem hi pedites erant, perpauci equites, & hi quidem hastati, cæteri verò nec arcus quidem, nec tela gestantes; sed ensem & clypeum securimque, cuius ferrum crassius erat & vtrinque acutum, hasta verò breuior admodum. hanc Franci securim in primo ipso congressu in hostem iacere consueuerunt, & eo impetu, vt hostium scuta perfringant, & ipsos simul interimant. Sic Franci Alpibus superatis, a Gallis Italos dirimentibus, in Liguriam peruenere. Quorum leuitatem & audaciam primi omnium Gothi, qui in Liguria erant, nimium demirati, moleste hos & grauiter ferre, quod cum & loca ipsi his pleraque & pecuniarum vim maximam polliciti antehac sæpe pro ineunda secum societate fuissent, adduci nunquam potuerint, pro ipsorum Gothorū promissis, quicquam vt rei exequerentur, nunc vltrò in Italiam veniant. Sed Gothi, qui in Piceno constiterant, vbi Theodibertum Frācorum ducem maximis adesse cum copiis accepere, animo exhilarati, spéque optima freti maximū in modum efferri, & nullo negocio superaturos se Romanos putare. Franci verò in Liguria quum interim essent, nil prorsus Gothis molestiæ intulere, ne Padi se transitu prohiberent: vbi vero ad eam Picentium partem se contulerūt, cuius flumini veteres Romani constrato pontem imposuere, eius loci custodes cum alia pleraque benignè his præbuissent, vt Padum simul traicerēt pro arbitrio ac libere permiserunt. Tum Franci ponte præoccupato, & præsidio in potestatem redacto, vxores liberósque Gothorum, quos ibi deprehenderant, immolare: in eósque acrius desæuire, corporáque in belli primitias in flumen iacere. Nam barbari hi,

Theodibertus rex Frācorum Italiam ingreditur. Fœderis oblitos dominationis cupidos homines au daces ad bella difficilia trudit.

Francorum immanitas, quam Christianissimo professio mitigare ne-

quit. Furit & obuia quaque lacerat impotens dominãdi libido.

etsi Christum iam colerent, pleráque tamẽ priscæ opinionis & cultus vel ad id temporis seruãt. nam & hostiis vtuntur humanis, nec pie quidẽ, nec pro vera religione sacrificando vaticiniis student. Gothi itaque quæ gerebantur, animaduersi ; ignauiter mox trepidare, & ad fugã intenti sese intra muros recipere. Frãci demũ flumine Pado transmisso, Gothorum ad castra se cõferunt: qui vtique voléres & hilares paulatim hos ad se ad euntes per benigne suscipiunt, rati quidem iungendorum fœderũ gratia hos ad se peruenisse. Postquam verò Gothorum castra magnis Franci agminibus inuasere, multitudine freti, inferre his bellum cœperunt, securéque iaculando ingẽti iactura afficere. Vnde mox Gothi castris exuti sese in fugam proripiunt, per mediáq; Romanorum castra vadentes, recta Rauennam & cursu citato contendunt. Quos fugientes Romani protinus conspicati, Belisarium adesse rebantur, & captis hostium castris sibi opitulatum venisse, ex hisque vt bello victorẽ barbaros eiecisse. Eunt itaq; vno agmine omnes, sese vt Belisario iungãt, & celeri cursu & inexplorato armati mox prodeũt. Hostium deinde, nil tale quippiã opinati, quũ in exercitum incidissent, nec retro possent, qua venerant, se quoquam pacto recipere ; in Tusciam omnes fuga contendunt. Quò demum vbi est ventum, & in tuto iam constitere, Belisarium de his faciunt statim, quæ sibi acciderant, certiorẽ. Franci igitur Gothis, vt diximus, Romanísque superatis, captísque duorum exercituũ, sed sine milite castris, inuentam in his rerum necessariarum affluentissimã copiam præ hominũ multitudine breui absumunt: quumq; eius regionis in locis igne ferróque vastatis, præter boues & Padi fluminis aquã nil prorsus aliud quippiam in cibum potúm ve haberent, bouilísque carnibus ingurgitati, & aqua abunde epota, digerere

Franci Gothos castris per fraudem exuunt.

Romanorũ error.

Mira bellorum facies, & Dei in Gothos, Romanos Frãcos, iudicia.

Franci lue pereunt.

affecto

affecto iã stomacho cibũ nequirent, ventris statim profluuio dysenteriæque morbo eorum pars maxima capitur. Quo malo cùm haudquaquam liberari præ rerum necessariarum inopia possent, tertiam ferunt Frãcorum exercitus partem interiisse. vnde cùm ad progrediendum nulla vis esset, eodem mãsere. Belisarius vero cum Francorum exercitũ adesse intellexisset, Ioannis Martinique copias victas fugatásque esse, incertus quid ageret, angebatur; vt qui cæteris copiis non parum timeret, & his præcipue, quæ Fesulas obsiderent, vt quibus propinquiores esse barbaros accepisset. Itaque statim Theodiberto Francorum duci litteras huiusmodi scripsit.

Exercitus Frãcici tertia pars violento morbo oppressa.

Virum equidem, ò Theodiberte, qui virtutis sibi quippiã vendicet, mentiri ac fidem fallere nequaquam decere existimo, & eum præsertim, qui tantæ sit multitudinis princeps. quin etiam iusiurandum litteris traditum violare, pactionésque recens factas contemnere, nec abiectissimis quidem hominibus fuerit non indecorum. In his omnibus quantum deliqueris, satis iam nosti, & eo magis, quo & bellum aduersus Gothos nobiscum vnà te suscepturum promiseras. Nunc verò ne nostrum vtrisque auxilium ferres, non solum haudquaquam procul & seorsum aliquo constitisti in loco, sed armis temerè ita desumptis, nos oppugnatum nunc venis. Desine ergo nobis arma inferre, & maximum Imperatorem lacessere, & eum afficere in præsenti iniuria, qui vicem reddere maioribus in rebus sat queat. Constat sanè id longe esse præstantius, sua vt quisque securè possideat, quàm dum aliena nimium appetit, vel de necessariis admodum reb. periclitetur. Hac Theodibertus perlecta epistola diu animo fluctuatus, cognita sui temeritate, atque adeo grauiter ferens, quod nulla de causa, & deuastata in terra tot hominum iacturam fecisset, cum his qui sibi reliqui fuerãt, protinus mouit, & domũ raptim abire contẽdit.

Belis. ad Franc. regẽ epistola, qua perfidiam ei obiicit, & suadet vt Romanos armis lacessere desinat.

Theodiberti Italia discessio.

21 POST huius recessum Ioãnis Martiniq; copię

Obsessi in quascunque formas se vertunt, vt subsidium impetrent.

Fesulas reuertuntur, ne quem fortè in suos, qui id adhuc oppidum obsederant, insultum barbari facerent. Gothi interim, qui Auximi erant, de Francorum discessu facti haud dum certiores, spei demum ex Rauenna auxiliorum tam seræ diffisi, iterato Vittigem obtestandi percupidi, cum haudquaquam faliere hostium custodias possent, istiusmodi nacti sunt rei conficiendæ occasionem. Erat cum Romanis ad proximam vrbis custodiam destinatis Bessus genere quidam Burgentius nomine, sub Narsete Armenio constitutus. hunc Gothi & solum die medio habentem custodiam, ne quis fortè eà ad vrbem vltro citróque ventitaret, vel inde exiret, relictum vt primum viderunt, cum eo mox conferre sermones, proximéque adire, & fidem dare, nil mali ab se hunc perpessurum, iuberéq; item ad se vt tuto veniret, & magnam identidem illi pecuniam polliceri. Vbi vero simul est ventum, precari eundem barbari, hortaríque epistolam vt Rauennam deferret, polliciti certum auri pondus ei se statim persoluturos, daturósq; postea maius, vbi ab Vittige literas retulisset. Miles itaque pecunia persuasus, operam se ad id nauaturũ pollicetur, & promissa statim exequitur. Litteris itaque obsignatis à Gothis acceptis, celerrimè Rauennam peruenit, Vittigíque in manus has tradit, quæ inferrentur, significantes. *Quemadmodum apud nos se præsentia habeant, apertè móxque didiceris, si modò roges, quis nam is sit, qui ad te epistolã desert, quandoquidem Gotho homini cuiquam nulla prorsus hinc sit abeundi facultas. Nobis nimirum abundantißima est circa pomerium herba, quam vtique ne attingere quidem in præsentia possumus, sine magna nostrorum hominum, dum pro ea legenda certatur, iactura. hæc nobis quem finem sint allatura, te quidẽ, & Gothos, qui Rauẽnæ sunt, decet animo voluta*re. His litteris perlectis Vittiges ita respõdit. *Nemo vestrum,*

Burgentius proditor, Gothorum literas curat.

Nemo tam firmum habet præsidiũ, quod auaritia non infregerit.

Goth. ad Vittigem epistola.

Vittigis re-

vestrum, ô omniū amantißimi viri, existimet ita me animo concidisse, atque eò venisse malignitatis, vt præ ignauia atque socordia res ipsas Gothorum neglexerim. Mihi siquidem nuper ad exercitum apparatu quammaximo educendum, summum studium fuit. Vraias deinde, quem Mediolanum antea miseram, per me reuocatus iam venit. Francorum tamen insultus ex insperato incidens omnem nobis conatum interturbauit, cuius rei haudquaquam ipse sum incusandus. nam quæcunque supra humanas sunt vires, vel his, qui spe nonnunquam sua fallantur, veniam præbent, & vt crimine vacent, efficiunt; fortuna semper ad seipsam trahente rerum gestarum delicta. nunc verò, vbi & Theodibertum à nobis procul abscessisse compertum habemus, si deo id placitum sit, cum vniuerso Gothorum exercitu paulopòst affuturi vobis auxilio sumus. Oportet igitur, vt præsentem strenuè fortunam feratis: & vos ipsos necessitati accommodetis, vestræ imprimis habita ratione virtutis, cuius ob gratiam Auximi vobis vt planè delectis custodiam demandaui: & Gothorum de vobis expectationem vt vereamini, qui vestram salutem suæ Rauennæque anteponunt. Cum his Vitiges litteris nuncium magna prius donatū pecunia à se statim dimisit. Qui vbi ad Auximū venit, primùm se ad socios contulit, pro eius absentia valetudinem non satis prosperam causatus, vnde in sacram quādam & proximam ædem concedens, aliquandiu in ea permansit: ad suum deinde custodiæ munus reuertens, suos frustratus hostib. litteras tradit: quib. præsidiarij milites palàm perlectis, cæteros, etsi fame oppressos, spe futura confirmant. vnde & Belisario, etsi his pleraque pollicenti, dedere se haudquaquam volebant. Sed rursum hi (haud dum enim ex Rauenna exercitum ad se aduentare nunciabatur (necessariarum rerū inopia quammaximè vrgebantur. itaque iterato ad Vitigem Burgentiū mittunt, id solum per litteras significantes, ad quintū

Sponsio. At non literis sed armis strenuus milites in periculo constitutos protinus iuuare oportet.

Proditor pecuniam captat, capit, & tandem capitur, atque capite plectitur.

Obsessorum summa con-

stantia, oppugnātibus admirationem incussit.

duntaxat diem, nec eo amplius, cum fame colluctari se posse. Ad quos nuncius idem à Vittige litteras defert, ad spem priori similem erigentes. Romanis interea iam ægrè ferentibus, quòd in terra penitus deuastata in tam longa detinerentur obsidione, animos defixerat stupor, cū barbaros viderent ipsos, etsi tot malis conflictarentur, nondū tamen ad se concessisse. vnde & Belisarius id sedulo niti, egregium aliquem bello ex hostibus virum in potestatem redigere, vt per hunc jam certior fieret, cuius nam rei fiducia tam grauia barbari tolerarent. Animo itaque hæc agitanti, Valerianus ea in re operam illi nauaturum se pollicetur. esse namque sua ex cohorte affirmās, Sclauinorum ex gēte, nonnullos, qui vel angustiore sub rupe arbustóve delitescere consuessent, eóq; pacto ex hostibus, quē vellent, arripere: cuius rei cum ad Histrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tum Romæ in barbaros alios periculum factitassent. Belisarius itaque, cū sibi hæc dicta perplacuissent, Valeriano statim iniūxit, id vt negocij diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem vnum, qui corporis magnitudine multis præstaret, ac robore, virq; acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret, misit; promissísque hūc onerauit, si modò factis id rei exequeretur. Sclauinus itaque ille mox abiēs antelucano tēpore eum in collē euadit, in quo pro pabulo desecando quottidie certabatur, ibique humi prostratus, rubóque & senticetis intectus delituit. Tū simulac dies illuxit, vir Gothus quidā eodem adueniens, herbas mox legere, nec ex rubo quippiam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauerēque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum derepēte Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexúsque me-

Belisarij strategema.

Sclauinorū insidiæ, vt aliquem ex hostibus intercíperent.

Sclauini cuiusdam industria in capiendo Gotho.

medium, & simul elatum Romanorum in castra mox intulit, Valerianóque in manus contradit. Qui barbarũ diligenter sciscitari mox cœpit, cui nã rei confisi Gothi, quidve spei vel roboris nacti, Romanis se dedere recusarent, sed vltro ea tunc paterentur, quæ essent grauissima toleratu. Tum barbarus quę cum Burgentio acta per Gothos fuissent, omnia explicauit; illúmque in eius conspectum productum apertę proditionis conuicit. Burgentius verò, postquam se proditum sensit, eorum quæ fecerat nihil occuluit. Quem sua ex confessione Belisarius condemnatum sociis tradidit pro arbitrio trucidandum; illi verò in hostium conspectu non longe pòst viuum cremarunt. Belisarius interim cum non minus in eorum animaduerteret pertinacia Gothos & calamitate persistere, ad adimẽdam his aquam aliquid moliri adiecit animum, & facilè id se facturum rebatur.

Proditionis pœna, exustio.

22 ERAT fons Auximi quidam in boream versus, & loco prærupto exortus, ad lapidis iactum ab vrbe procul, qui tamen modico cursu in vetus aquæ receptaculum influebat; quod vtique interiori ex parte, etsi pertenui fluxu, aquationẽ tamen oppidanis prębebat. Itaque si non vnũ in locũ aqua subsisteret, sed diuersim fluxura dispartiretur, haud quaquã barbaros a Romanis missilibus imperitos amphoras posse in posterũ videbatur. Deinde cũ irrumpere vrnam antiquam illam peruellet, ad id commodius peragendum hunc modum excogitauit. Omnes imprimis copias armat, hásq; circa muros in pugnam constituit, speciémq; hostibus præbuit, vndequáq; se mœnia & protinus aggressurũ. Vnde & Gothi Romanorũ insultus iam veriti, in propugnaculis taciti cõstitere, vt inde hostẽ oppugnaturi. Belisarius interim Isauros quinq; architecturæ peritos, cum dolabris instrumentisq;

Modis omnibus sapiẽs Imperator pertinaces obsessos vexat.

Strategema Belisarij vt obsessis aquã facilè adimeret.

aliis ad lapides excidendos idoneis, in aquæ receptaculum illud, prælatis clypeis tectos immisit, demolirique illud, & interscindere omnibus viribus, & quamcelerrime iussit. Barbari itaque, quamdiu mœnia hostes aggressuros suspicabãtur, quieti manebant, vt subeuntes quamproxime facilius cæderent, cum alioquin quod altera ex parte in se gerebatur, nullo pacto aduerterent. Sed postquam intra aquæ receptaculũ Isauros prospexere, saxa in hos statim & telorum genus omne superne coniiciunt. Vnde Ro. omnibus territis, & cursu citato in castra se referentibus, soli Isauri quinque illi relicti, vbi in tutum sese recepere, operi demoliendo incubuerunt. Et concameratum forte supra aquam ædificium erat à priscis hominibus adumbrandi loci de causa structum: sub eodem Isauri quũ constitissent, & in se immissa per barbaros tela nil magnifacerent, Gothi præ indignatione quum se mœnib. continere haudquaquam de cætero possent, patefacta ex ea regione mox portula, aduersus Isauros vno agmine omnes indignabundi feruntur. Tum verò Romani Belisario adhortãte, celeri studio Gothis occurrunt. Fit itaq; fortior pugna diutina quadam ac crebra impulsione, cædésq; vtrinq; immodica: ex Romanis tamen plures cadebant, vt è loco superiore barbaris in hos de pugnãtibus: vnde vel pauci vim plurimis inferebant, atque adeo ex impressione superiores iam facti non incruenta & ipsi victoria mortem oppetiendo super stragem hostium procumbebant. non enim his cedere Romani volebant, vt quos Belisarij præsentis hortantísque ad bellum puderet. Quo in tumultu ab vno quodam ex hostibus immissa in Belisarij ventrem sagitta, magno cum impetu ferebatur. Sed illi, vt in re trepida & minus præuisa (non enim in angusto cauere sibi sat poterat, vel aliò iter diuertere) saluti

Gothi verò oppugnantium consiliũ sentiunt.

Isaurorum solertia.

Pro Isauris pugnatur.

Romanorũ clades.

Vrget ducis præsentia.

Belisarij periculum auertit armiger.

armiger

armiger fuit:qui cum e propinquo astaret, venientem auertit opposita manu ab eo sagittam,qua ipse percussus,prælio statim excessit:quod vtique cum prima luce cœpisset,extractum in meridiē est. Sed in eo viri septem Armenij, e Narsetis cohorte & Aretij præfectorum, egregiè se gesserunt: quippe qui præruptis in locis & difficillimis,vt in planitie decurrentes, hostium plerisque & resistentium interfectis,tamdiu ea à regione barbaros sunt insectati,quoad tandem in fugam penitus auertere. Cum his & Romani quidam Gothos vnà insequendo effusè in fugam actos, operam eo bello nauarunt: barbari denique intra muros se receperunt. Sed Romanis demolitum per Isauros fuisse iam ædificium illud existimantibus, compertum postea est, ne lapidem ex eo hos detraxisse. nam veteres opifices illi, cùm maximam fabricandis operibus solertiam impendissent,id tam validè struxerant, vt nec facile posset temporis diuturnitate collabi,nec satis foret ad hominum iniurias opportunum. Vnde re infecta Isauri,quum à Romanis eum locū teneri iam cernerent,in castra se receperunt. Belisarius deinde quicquid erat vbique cadauerosum letiferúmve,cōiici eam in aquam iubet,& calcem affatim restingui. Barbaris verò modicæ aquæ intra mœnia puteus vsui erat,sed lōge minus, quàm necessitas postularet.Belisarius demum nihil de cætero diligentiæ adhibere,vi vt oppidū caperet, vel vt aquam adimeret barbaris,vel aliud quippiam in hos moliretur, sed sola fame superaturum se hostē sperare,& iccirco vt perquā diligenter vigiliæ fierent,studebat.Gothi vero,qui in Auximi præsidio erant, ex Rauenna adhuc auxilia præstolantes, in summa rerū necessariarū inopia quiescebant. Iā enim qui Fesulis per Romanos obsidebantur,quum maximum in modum fame diuexarentur,neque id

Fortes viri memoria & laude digni.

Operum à priscis factorum vis & durabilitas.

Sola fame domantur qui munitū locum fortiter propugnant.

Fesulani præsidij deditio.

ferre mali diutius possent, desperatis ex Rauenna subsidiis accedere ad hostes constituunt. Vnde vbi cum Cypriano & Iustino in colloquium demum venissent, fide pro corporũ incolumitate accepta, seipsos & oppidum dedunt: hisque per Romanos inter Cypriani milites æqua cum cæteris sorte receptis, & Fesulis imposito valido satis præsidio, Auximum omnes se contulerunt. Belisarius verò Gothorum duces, qui subactis ex Fesulis ad se nuper peruenerant, barbaris ostentando qui Auximi erant, vt insanire tandem desinerent, hortabatur; & affuturi ex Rauenna subsidij spe omni reiecta, se potius dederent: quandoquidem, etsi plurimũ fame iam essent & inedia macerati, eandẽ tamen in sortem venturos se scirent, quã & Fesulis barbari habuissent. Tum illi cum hæc animo agitassent, nec famem possent diutius tolerare, ea conditione dedituros se oppidum Romanis decernunt, vt saluis corporibus ac simul fortunis, libere Rauénam abirent. Vnde & Belisarius quid nã esset in præsenti acturus, vt animi dubius, etsi id fore sibi inutile ratus, eo vt robore ac multitudine hostes, cum Rauennæ exercitibus iungerentur: tẽpus tamen longius extrahi haudquaquam censebat, sed Rauennã statim aduersus Vittigem suspensis adhuc & ambiguis rebus ducendum existimabat. Franci nimirum hunc obturbarant, quos Gothis putabat suppetias aduenturos. Quorum aduentum cùm præuenire summo studio niteretur, obsidionem soluere, nisi Auximi præsidio potitus, non poterat. Ad hæc accedebat, quòd nec milites ipsi id fieri sinebant, vt abeuntibus è præsidio barbaris res suæ cõcederentur, cicatrices & vulnera ostentantes, quibus per hos affecti fuissent, & laboribus recensitis, qui in ea sibi obsidione antehac contigissent, quorũ prẽmia deuictorũ hostiũ spolia essent. Sed Romani demum

Strategema Belisarij, vt obsessos ad deditionem impelleret.

Eiusdem deliberatio varia.

Militum, qui strenuè se gesserunt, ratio imprimis habenda, ne præda hostili armis acquisita omnino frustrentur.

demum temporis breuitate coacti, & Gothi fame coërciti inuicem in id conuenere, bonorũ vt partem dimidiã Romani inter se partirẽtur, reliquam Gothi vt sibi haberent, séque præstarent Imperatori Iustiniano ad obedientiam faciles. Pro his omnibus data vtrinque fides, Romanis principibus iureiurando asseuerantibus, firmiora apud se fore conuenta: & Gothis pollicitantibus, nihil se rerum suarum occultaturos. Partitis itaque inter se rebus, Romani quidem Auximo potiti sunt oppido, barbari vero Imperatoris exercitibus se miscuere.

Auximi deditio.

23 BELISARIVS autem Auximo vrbe in potestatem redacta, Rauennam vt obsideret, dum iter accelerat, eò confestim copias duxit, Magno prius præfecto cum exercitu non paruo dimisso, iussóq; supra Rauennam fluminis Padi ripas continenter circumeundo diligentius asseruare, ne inde Gothi necessaria sibi conueherent. Vitalio præterea, qui cum exercitu ex Dalmatia nuper redierat, alteram fluminis ripam seruandam tradit. Sed his fortuna oblata celerius est, præ se apertissimè ferẽs, quemadmodum in omni re plurimùm dominetur. Iam enim nauigiorum vim maximam in Liguria cõtraxerant Gothi, & in Padum flumen immiserant, cũ hísque frumento & necessariis aliis rebus repletis, animo destinarant Rauennam protinus nauigare. Sed per id tempus sic fluminis aquæ defecerant, vt tandiu nauigãdi facultas esset his interclusa, quoad superuenientes Romani nauigia simul cum oneribus caperent. Sed flumen ipsum non longè post in pristinum decentémque fluxum reductum, nauigabile de cætero fuit, quod vtiq; antehac accidisse nunquam accepimus. Iámque & barbari cœperant rei frumentariæ inopia premi. siquidem nec ex Ionico sinu, hostibus maris imperium obtinenti-

Præcipuis membris abscissis, pete caput.

In omni re fortuna, vel potius diuina prouidentia, non modo plurimũ, sed omnino dominatur.

bus, inferre aliquid poterãt, & flumine prorsus excludebantur. Cognitis igitur Franci, quę gerebantur, vt vendicandæ sibi Italiæ cupiditate detenti, ad Vittigem oratores, sub prætextu ineundæ secum societatis dimittũt, cum aliàs his animo esset Gothorum locis imperitare. Quam rem Belisarius vt primùm accepit, alios & ipse ad eundem Vittigem legat Francorum oratoribus contradicturos, quos inter & Theodosium misit, suæ familiæ præsidem. Priores igitur Germanorum legati, vbi in Vittigis conspectum est ventum, orationem huiusmodi habuere: *Germanorum nos principes ad te miserunt, permoleste ferentes, per Belisarium vos obsideri, quibus ex fœdere auxilium ferre, & quàm fieri celerius potest, nunc student: virorum autem fortium non minus, quàm quinquies centena milia superasse iam Alpes existimamus, quos vtique vel securibus ipsis Romanorum exercitum omnem primo impetu obruturos esse gloriari sat possumus. Enimuerò haudquaquam par fuerit eorum sententiam sequi, qui redacturi in seruitutem vos sint: sed illorum potius, qui pro sua in Gothos beneuolentia, in belli discrimen constiterint. Accedit & quòd si nobiscum arma ceperitis, nulla spes sit Romanis deinceps futura, cum duobus exercitibus posse se manus conferre, quin potius ex his ipsi relaturi in bello victoriam sumus. Quòd si cum Romanis se iunxerint Gothi, neque hoc pacto sat poterunt Francorum genti resistere, non enim ex paribus esset viribus futurum certamen: sed illud vobis relinqueretur, vt cum omnium sitis infensissimis vnà peruincendi. Atqui in promptum velle apertúmque discrimẽ irruere, cùm liceat extra periculum consistendo saluari, dementia est. Romanum præterea genus vniuersis infidum barbaris est, quippe quòd suapte natura oderit omnes, & cæteros hominum pro hostibus ducat. Nos igitur vobis volentibus vniuersæ Italiæ vnà imperabimus, & terras hasce quàm optimè administraturi sic sumus, vt visum nostrum vtrisque*

Franci per fraudẽ inhiãt Italiæ.

Ambitio nullos nouit terminos.

Francorum legatio ad Vittigem, qua Gothos ad societatem in Romanos ineũdam hortantur, de victoria securi.

Romanorũ ingenium descriptum.

que fuerit. Te itaque & Gothos par erit ea deligere, quæ vobis sunt profutura. Romanorum deinde legati hunc sunt in modum locuti. *Quemadmodum Imperatoris Romani exercitibus haudquaquam offectura Francorum sit multitudo, qua perterrere isti vos volunt, quid nobis opus est pluribus explicare? qui ex diuturna bellicæ rei experientia belli momenta satis callemus, & ex hominum aduersantium copia, innatam fortibus viris virtutem nil posse imminui non ignoramus. Omitto id dicere, quod Imperator militum numero longe plurimùm hostes nunc superet. Istorum autem fides, qua in vniuersos barbaros vti se iactant, post Toringos, & Burgundionum gentem, & nos socios spectata antehac fuit. Sed Francos istos, & tam iactabundos libenter rogauerim, per quem nam deum iuraturi id sint, cum vobis affirmant se fidem daturos, quæ aliquid habeat firmitatis? Nam quem antehac iureiurando obtestati fuere, quo nam sint demum prosecuti honore sat nostis: quippe cum nostra his ornamento fuisset societas, ne belli quidem discrimen subire nobiscum statuerint: quin potius contra nos arma impudenter desumpserant, si qua fortè eorum, quæ ad Padum antehac obtigere, apud vos fama seruatur. Sed quid præteritam recensendo istorum impietatem arguerim, cum præsente hac legatione nil fieri scelestius queat? Nam perinde eorum obliti iam sint, quæ suamet ipsi confessione vobis polliciti sunt, vobiscum adhuc omnium volunt participes fieri. Quòd si per vos isti id assequentur, quò nam tandem istorum euasura sit inexplebilis fames, est aduertendum.* Vbi dicendi per legatos finis est factus, Vittigis cum Gothorum primoribus diutius collocutus, cum Imperatore pacisci, posthabitis cæteris maluit, Germanorum dimissis re infecta legatis. Interea Gothi Romaníque inuicem se inuitare, versaríque mutuò. Belisarius tamē custodias identidem asseruari iubere, ne barbari cōmeatus inferrent, Vitaliúmque in Venetos ire, vt re-

Romanorū contra Frācos oratio, qua Iustiniani potentia commendatur.

Francorum perfidia perstringitur.

Legatio apertè damnatur.

Vittiges opem Francorum reiicit.

rum inde copiam asportaret, Ildigerum verò ad Padum, vt flumen vtrinque diligentius seruaretur, & barbari rerum necessariarum vrgente inopia, ocyus se sibi permitterent, & ad eius arbitrium inter se facerent conuentiones. Sed cum frumenti vim magnam Rauennæ in publicis horreis recondi adhuc cognouisset, ex incolis quempiam corrupit pecunia, horrea cum frumento vt occultius concremaret. fertur tamen Mathassunthæ Vittigis vxoris imperio hæc conflagrasse. Frumento itaque concremato, Gothi mox suspicari cuiuspiam fuisse id insidiis factum, partim etiam arbitrari, eum locum fulmine & cœlitus tactum: vtrunque id tamen vt Gothi ita & Vittiges ipse quo plus animo volutabant, eo magis & fieri eius rei incertiores, atque adeò, vt ne sibimet satis fidei exhiberent, à deo rati se potius, quam ab hominibus impugnari. In Alpibus autem, quæ à Galliis Liguriam dirimunt, frequẽtiora præsidia sunt, quæ Gothi quondam multi & fortissimi viri cum coniugibus simul ac liberis, vbi hisce in locis iam consedissent, strenuè tuebantur. Quos Belisarius vbi ad se desciscere velle, & imperata facere audiuit, Thomam quempiam cum modica militũ manu ad eos dimisit, vt fide his tradita eius regionis tunc barbaros in potestatem reciperet. Hos itaque, ad Alpes cum iam peruenissent, Sittiges Gothus, qui cæteris custodibus præerat, vbi honorificè ac benignè excepit, prior ipse Romanis se tradidit, & post se cæteros cõpulit ipsum id facere. Vraias interea quatuor milibus ex Liguria partim, partim ex Alpium præsidiis confestim delectis, Rauennam celerrimè auxilio Gothis futurus contendit. Postquam verò qui secum aduenerant, quid Sittiges ille egisset in Alpibus, resciuere; suis & familiaribus non parũ timentes, eò prius cũ omnibus copiis eundum

Horrea Rauennæ concremata.

In communi & ingenti calamitate fortiores stupent.

Sittiges Belisario cum aliis se dedit.

eundum ducebant. Vnde ad Alpes Vraiam vt duceret, rogunt:qui vbi ad has tandem peruenit, Sitigem Gothum Romanósque alios mox obsidere, & cætera,quæ in rem essent,sattagere. Quorũ ad Alpes profectionem Ioannes Martinúsque, qui cũ fortè circa Padum stationẽ habebant, vbi denique accepere,citato mox agmine, & cũ vniuerso exercitu suis opem laturi subsequebantur:& vbi ad Alpes est ventum, primo impetu præsidia ibi nonnulla ceperunt, locorum incolis omnibus in prædam actis,in quibus & Gothorum coniuges ac liberi erant,qui sub Vraia tunc militabant.Nã his ex pręsidijs pars maxima militum hunc sequebatur, qui vbi sua omnia per Romanos abacta fuisse cognoscunt, relicto Gothorum exercitu ad Ioannẽ conferre se protinus statuũt. Ab his itaque Vraias denique destitutus, neque in Alpibus ex voto quicquam perficere potuit,nec periclitantibus Rauennæ Gothis opitulari, sed rebus infectis in Liguriã se cum paucis recipit,ibi diutius quieturus.

Sitigis defectionem Gothi agrèferunt.

Ioannes Gothorum liberos & uxores capit.

Vraias à suis deseritur.

24 Belisarius interea Vittigem ipsum Gothorúmque principes intra Rauennæ muros iam coërcuerat,& per id temporis ex Byzantio Imperatoris ad Belisarium legati Dominicus & Maximinus Senatorij vtrique ordinis viri Romanorum in castra perueniunt, & his cum mandatis,vt cũ Gothis pacem conciliaret:cuius conditiones hæ erãt, vt Vittiges dimidiam regiæ opulentiæ partem sibi haberet,& his locis imperitaret,quę trans Padũ fluuiũ sunt, alteram vero vt partem Romanorum Imperator teneret, eíque cis Padum omnia vectigal penderent. Legati itaque traditis Belisario litteris,Rauẽnam contendunt. Vittiges verò & Gothi cognita causa,quod hi aduenissent,animo perlibẽti se profitẽtur his cõditionibus,quæ traderentur,fœdera inituros. Quã rẽ Belisarius vt primùm

Iustiniani erratum politicum, pacem hostibus quos omnino debellare poterat offerens.

Belisarius sapiens præfectus imprudentia principis sui quantum potest occurrit & remedium adhibet.

cognouit, quàm maximè angi,& rē molestius ferre, vt qui pro ingenti calamitate id duceret, se si quis interpellaret, quo minus quæ cœperat exequeretur,cum iam sibi in manibus victoria esset,& nullo negocio de Gothis esset hanc propediem relaturus,abducturúsque Byzantium vel Vittigem ipsum armis iam captum & debellatum. Vnde redeuntibus ad se ex Rauenna Imperatoris legatis tergiuersari,& planè abnuere,suis ex scriptis conditiones se vllas cum barbaris firmaturum. Quod ferme Gothi vbi primùm sensere, ex dolo pacem sibi per Romanos prætendi suspicabantur. Belisarius itaq; cùm accepisset exprobrari per principes quosdam,& crimini id maximè dari, quòd Imperatoris rebus insidias moliretur,nec huic vellet finem bello imponere,omnibus in concionem ad se conuocatis,Dominico Maximinóque legatis astantibus ita disseruit. *Belli fortunam non in tuto semper consistere, & ipse sat calleo, & quemque vestrum de ea mecum id ipsum sentire crediderim. nam & multos spes ea fefellit, quòd ad se esset victoria peruentura: & qui rem male gessisse plerumque sunt visi, superasse ex insperato hostem iam contigit. Quocirca necessarium duxerim, per eos qui de pace consultant, non solum esse spem optimam proponendam, sed futurum vtrinque rebus animaduertendum euentum, ac sententiæ potioris delectum habendum. Hæc itaque cum ita se habeant,vos quidem exercitus duces, & hos Imperatoris legatos, ea de causa in hunc locum contraxi, vt in præsenti pro arbitrio deligatis,quod Imperatori in rem fore censebitis,ne me in posterum imprudentiæ ex rebus peractis insimuletis.nam & absurdissimum esset, velle nunc subticere, quandiu quæ potiora sunt, per vos deligi possunt, & ex fortuna rerum exitum considerantibus liceat & causas simul afferre. Quæcunque autem & ad bellum soluendum Imperatori sunt visa,& Vittiges Gothorum rex velit,vos vtcunque*

Belisarij ad suos oratio, qua demonstrat pacem Gothis intempestiuè offerri.

Prudentia Belisarij.

iam nostis. Vtrum igitur ad vtilitatem concessura nobis hæc videantur, accedens vestrum quisque, vt lubet, nunc promat. Quòd si omnẽ Italiã Romanis recuperari posse existimatis, deinceque bello hostes nil impedit, vt audacter & planè intrepidè explicetis. Postquam Belisarius finem dicendi fecit, tum omnes decernere & pertinacius profiteri, omnium esse potissima Imperatoris consilia, nec hostes de cætero posse aduersus hunc quicquam insidiarum moliri. Belisarius itaque principum sententia delectatus, hanc vt litteris demandarent, mox iussit. Tum illi ex scripto significarũt, nullo se pacto hostes superaturos. Gothos deinde tum fame oppressos, cum resistere præsenti miseriæ haud quaquam diutius possent, Vittigis imperij pigere iam cœpit, vt qui rem pessimè gesserit, & suam ad Imperatorem defectionem cunctando & prolatando distraheret. Sed illud præcipuè hos deterrebat, ne si Romanorum in ditionem venissent, ex Italia exciti, abire Byzantium cogerentur, ibique vitæ reliquum agere. Vnde Gothorum inter se optimates inito consilio, Hesperiæ Belisarium regem appellare constituunt, ad eúmque occultius mittunt, qui obsecrarent, vt imperium id ipse susciperet, hac via fore asseuerantes, vt non inuiti hunc sequerentur. Belisarius verò sine Imperatoris permissu suscepturum se id regnum negare, nimirum qui tyranni nomen & grauissime ferret, & oderat, & per Imperatorem grauissimo iureiurando adactus præuentúsque fuerat, ne quo pacto se viuo aliquid vspiam innouaret. Veruntamen rem vt præsentem egregie constitueret, perquam libenter excepisse est visus, quæ barbari ad se pertulissent. Quibus cognitis Vittiges rebus, vt formidine percitus, Gothis quidem consultum quamoptimè dixit, Belisarium tamẽ seorsum & ipse ad suscipiendum imperium hortabatur, vt cui nil esset ad

Communi ducum consilio pax Gothis denegatur.

Vittigis & Gothorum animi deficiunt.

Gothorum dolus, vt iugum Iustiniani excuterẽt & Belisarij ductu nouis bella sauirent. Hunc dolum Belisarij prudentia infringit.

Callidum Belisarij consilium.

eam rem impedimento futurum. Tunc Belisarius rursum Imperatoris legatis & principibus cæteris ad se conuocatis, ab his sciscitabatur, num magni momenti videri res possit. Gothos armis Vittigémque subactos in potestatem venisse, eorúmque supellectilem omnem pecuniásque his prædæ fore, & vniuersam recuperari Romanis Italiam. Tum illi egregium sane id facinus & fortissimum dicere, séque precari id vtcunque liceret confestim exequeretur. Extemplo itaque ad Vittigem & Gothorum primores ex amicis Belisarius quosdam dimittit, vt omnia: quæ illi de se facturos pollicerentur, peragerent. non enim in aliud rem tempus extrahere fames his permittebat, quin acriter potius compellebat, eam vt sine mora perficerent. Rursum igitur Gothi oratores Romanorum ad castra protinus mittunt, aliud quidem in vulgum ferentes, seorsum tamen Belisarium adeunt, accipiendæ pro pacta salute fidei gratia, ipséque communi suorum consensu, vt Italicensium ita & Gothorum rex esset, hísque conditionibus cum Romano exercitu Rauennam vt accitus veniret. Belisarius itaque iureiurando cæteris omnibus pro Gothorum arbitrio confirmatis, pro imperio tamen suscipiendo apud Vittigem & Gothorum primores se iuraturum respondit. Gothorum interea oratores nunquam hunc reiecturum imperium rati, sed id illum præ cæteris cupere, statim vt secum Rauennam iret, hortantur. Belisarius itaque Bessam, Ioannem, Narsetémque & Aretium, quos forte sibi infensiores putabat, diuersim abire cum suis quandoque copiis iussit, commeatus sibi ac suis per causam comparandi, id sedulo causatus, haudquaquam se posse eo in loco vniuerso necessaria exercitui suppeditare. His abeuntibus, & Athanasio simul prætoriorum eparcho,

Legatorum & princip[um] responsio.

Gothorum & Vittigis miseria.

Prudenter Belisarius Gothos armis exuit.

Et duces sibi suspectos, ne quod moliebatur tardarent, ad tempus remouet.

cho,qui recens ex Byzantio venerat, ſubſequente; ipſe cum reliquis copiis, Gothorum legatis ſe comitantibus,Rauennam contendens,frumento primùm & neceſſariis aliis, nauibus oneratis, confeſtim ad Claſſium, Rauennæ portum, deduci has imperat. Mihi verò Romanum exercitum tunc temporis Rauennam ineuntem ſpectanti (nam & his rebus interfui) ſubiit animum cogitatio, nulla omnino vel ſapientia, vel virtute, quæ per mortales geruntur adminiſtrari, ſed eſſe dæmonem neſcio quem, aut fortunam humanos fouentem animos, ita vt eò tandem & temere neſcio quo pacto traducant, vbi nulla ſit gerendis in reb. interpellatio. Gothi ſiquidẽ vt multitudine, ita & virib. cum longè plurimũ ſuperarent, & tam egregie ante hac geſſerint bella, vbi Rauennam venere, fractos adeo feroces quondam præ ſe animos ferre, humileſque ita incedere, vt à victore exercitu & numero longe inferiori turpiter anteagerentur. Vnde Gothorum coniuges, quæ prius acceperant, magnitudine corporis Romanos præcellere, contemptim primo de Romanis loquendo, ſuos viros conſpuere, & tantulæ ſtaturæ hoſtes ad ludibrium illis & digito oſtentare, eorúmque increpitare ſocordiam, qui à tantulis viris deuicti fuiſſent.

Rauennam Beliſarius occupat, mira quadam ratione.

Plures ſuccie dediti. Gothorum ſtupor.

Gothicæ mulieres viris fortiores.

25 Belisarivs itaque Rauenna potitus, Vittigẽ in primis honorifice cuſtoditum ſeruabat, Gothos verò, qui circa Padũ incolerent, abire in agros ſingulos iuſſit, hiſque pro viribus excolendis incũbere. non enim inde hoſtile aliquid verebatur, nec Gothos putabat ea vnquam e regione inter ſe conuenturos. nam maximam ſui exercitus partem his ipſis in locis antea collocarat. Gothis itaq; gratanter & lætis abeuntibus animis, reſides Rauennæ Romani in tuto fuere, vt qui cætera Gothorũ turba ea in vrbe relicta, & numero præſtarent & viribus.

Primaria vrbe occupata, Beliſarius hoſtes ſuos ſollerter ſibi ſubiicit, cauens ne in poſterum ſibi negotium faceſſere poſſent.

Regiam deinde inuentam Rauennæ pecuniam, & diligentius conquisitam apud se cum cura seruauit, vt eam Imperatori paulo pòst Byzantium delaturus. Gothorum nulli vel ipse quicquam ademit, nec suos permisit, vt ex his quempiam violarent, sed sua quisque sibi ex conuento habebat. Barbari demum, qui vel Gothorum præsidia, vel alia loca custodiebant, vbi Vittigem Rauennámque accepere per Romanos teneri, oratores ad Belisarium legant, qui nunciarẽt, eos sese illi nec inuitos quidem, & præsidia dedituros, quæ in potestatem haberent atque custodiam. Tum Belisarius omnibus fide promptius data, Taruisium & aliud quoddam in Venetos munitissimum oppidum in ditionem redegit. Cæsena in Aemilia & sola relinquebatur, quam antehac aliâs cum Rauenna receperat. Gothi verò & cæteri omnes, qui circumiectis Rauennæ præerant locis, à Belisario fide prius accepta, & facta ad eum deditione, secum mansere. Ildibaldus præterea vir sanè industrius Veronæ vrbis tunc fortè custodiam nactus, oratores cæteros subsecutus ad Belisarium misit, qui eius apud se liberos detinebat, haud tamen Rauennam se contulit, nec Belisarij se seruitute obstrinxit, fortuna quadam interpellatus, quam equidem vt memoratu dignam explicaturus nunc sum. Romani exercitus præfecti quidam Belisarium, vt illi prosperam inuidentes fortunam, appetitæ apud Imperatorem tyrannidis vt se minus decentis insimularant: Imperator tamen non tam delatis criminibus, quam Medorum vrgente iam bello, Belisario ad se celerius reuocato, vt in Persas ductaret exercitum, Bessæ Ioannique Italiæ curam prouinciæ demandauit, ad quam & ex Dalmatia demigrare Constantianum mox iussit. Cæterùm Gothi, qui Rauennam trans Padúmque alia loca incolerent, cũ iam accepissent per Impe-

Belisarij tẽperantia.

Opida Belisario dedita.

Taruisium.

Cũ Gothorũ præfectis quomodo Belisarius se gesserit.

Nulla tam modesta felicitas est, quæ inuidiã dẽtes vitare possit.

Gothorum noua molitio.

Imperatorem Belisarium ex Italia reuocari, tum primùm non magni momenti id facere, haud quaquam Belisarium rati maioris vnquàm facturum Iustiniano traditam fidem, quàm Italiæ regnum. Vbi vero hunc ad recessum paratum videre, primores omnes, qui reliqui erant, inter se coëuntes in Picenum, ad Vraiam Vittigis ex sorore nepotem, agmine vno se cõferũt, comploratioñeque inuicem facta, & communẽ simul ac præsentem commiserati fortunam, sic eum affari exorsi sunt. *Gothorum alium præter te neminem præsentium nobis malorum fuisse caussam scimus. nos nanque auunculum tuum, nec nauiter quidem, nec prosperè pro eius ignauia regnum administrantem, ea iam diu cura absoluissemus, vt aliàs Theodatum Theoderici nepotem; ni tui, qui nobis sis industrius visus, verecundia tenuisset. Sed Vittigi antehac imperanti regium duntaxat nomen relinquere in animo est, re verò Gothorum tibi imperium tradere. Quod vtique cum illi detulimus, superuacanea tunc nostra fuit visa benignitas, quæ nunc arguitur fuisse dementia, subsequentiúmque calamitatum & infortunij causa. Siquidem Gothorum, vt tute nosti, Vraia, hoc bello quamplurimi & fortissimi viri mortem oppetiere. Ex his verò, qui superstites sunt, si quid est roboris reliquum, cum Vittige rege & pecuniis simul in alias per Belisarium terras traductum procul dubio interibit. Id ipsum & nos ad hanc paucitatem redactos, & in extrema miseria positos, paulòpost perpessuros nemo non hominum fateatur. Tantis igitur nobis circumuentis iam malis, longe magis præstiterit cum gloria mortem obire, quàm liberos vxorésque nostros ab hostibus cernere in extremos terrarum terminos tam fœde abduci. Aggressuri itaque sumus, vti nos decet, virtute dignum & egregium facinus, si modò Gothorum sumus te principem habituri.* His dictis, Vraias respondit, eos quidẽ quodcunque subire discrimẽ malle, quã præsentia mala seruitutémque pati secũ vna probè se

Gothorum ad Vraiam oratio.

Damnant Vittigis socordiam.

Suam miseriam deplorant.

Vraia regnum efferunt.

Eiusdem prudẽs responsum & consilium.

ſcire, Gothorum verò ſe ducem creari non in rem fore omnino ſe ducere, cum quia ſit Vittigis nepos, hominis ita infortunati, & tam parui apud hoſtes momenti iam habiti, (nam & ad familiam referri, qualiſcunque fortuna ſit, ſolet) tum quia non pietatis ex iure videri ſe facere poſſe, ſi viuentis auũculi principatum inuaderet: qua ex re crederet, plus odij ſibi, quam beneuolẽtiæ poſſe conciliari. Sed factu id ſe neceſſarium ducere, Gothorum vt ducem * Theudibaldum Viſigothum creent, virum ſanè vt virtutibus prędịtum, ita & cæteris in rebus induſtrium: cui & Theudas Viſigothorum ſit princeps auunculus, & iure cognationis nil fore abſurdũ, ſi bello hunc iuuerit: ex eóque Gothis rem melius proceſſurã, ſi cum ſpe aliqua futuri ſubſidij prędio cum hoſte decernãt. Vraias itaque cum ita diſſeruiſſet, ea dixiſſe iam videbatur, quæ Gothorum genti conducerent plurimùm. Vnde Theudibaldum communi omnium conſenſu ex Verona accitum, & ad ſe venientẽ veſte ſtatim purpurea donant, regémque aſtantium acclamatione & plauſu creant, & ſimul precantur, vt rectè præſentibus conſulat, eáq; & probè diſponat. Hoc modo Theudibaldus rex conſtitutus, non longè poſt Gothis ad ſe omnibus conuocatis, verba iſtiuſmodi fecit.

** Ildoualdum, alias: item, Ildibaldum.*

Theudibaldus rex Gothorũ creatur.

Theudibaldi ad Gothos oratio, qua ſuadet vt regnum Italiæ denuo Beliſario offeratur: quod ſi abnuat, noua cõſilia eſſe capienda.

Cum ſatis intelligam, ô viri commilitones, ex diuturna iam belli experientia multorum certaminum vos eſſe peritos, haudquaquam opportunum nunc duxerim, derepente ac temere vt in bella ruamus, cum ſatis conſtet, hæſitabundam & formidoloſam peritiam egregium aliquid audere haudquaquã conſueuiſſe. Æquũ itaq; fuerit, priſtinos caſus omnes vos meminiſſe, & de pręſentibus vt poſtmodum conſulatis. nam plerique veſtrum præteritorum obliti, non ſuo & decenti in tempore præ inſolentia forſan extulerint animos, ita vt maximis in rebus falli ſat queant,

Vittiges

Vittiges itaque nec vobis quidem inuitis, nec repugnantibus in hostium manus peruenit. Sed tunc sane desperatis aduersis fortunæ casibus, vtilius fore existimastis Belisario ad vos domum accito parêre, quàm de summa rerum periclitari. Nunc igitur, cum ex Italia decessurum hunc acceperitis, & nauigaturum Byzantium, profectò & alia quædam de integro esse hunc aggressurum non ignoratis. Sed *illud est vestrum singulis aduertendum, non omnia mortalibus ad vota succedere, sed aliter sæpius euenire, ac visum his sit. nam ex insperato nonnunquam & temere fiunt nonnulla.* id ferme si Belisario sit occursurum quandoque, haudquaquam videri absurdum debet. Consultius itaque fore existimauerim, si prius, quid sibi is velit, rogemus; tentemúsque vtrum ad priores huic placeat redire conuentiones: hoc deinde pacto ad ea progrediemur, quæ secundo sunt loco gerenda. His Theudibaldus suos affatus, rectè visus est Gothis consuluisse: vnde & legatos confestim Rauennã ad Belisariũ mittunt, qui illi conuenta cómemorarent, & fœderum, perinde ruptorem arguerent, voluntariúmque hũc vocitarent mancipium & sedulò id exprobrarent, quòd seruitutem quam imperium malit, & eiusmodi alia fando, ad id statim suscipiendum quammaximè hortarentur. Quòd si de se facilem ad obsequendum hunc viderint, extemplò denunciarent Theudibaldum ad se cócessurum, regali prius veste deposita, veneraturúmque vt Italiæ regem. Hæc & huiusmodi pleraque in Belisarij conspectu Gothorũ oratores profati, cùm iam planè existimarent, imperatorium nomen hunc mox admissurum: tũ ille præter eorum expectationem apertè respõdit, Iustiniano superstite nunquam Imperatoris nomen se inuasurum. Gothi demum eius cognita voluntate, ocyus abeuntes omnia Theudi-

Legati Belisario, quòd regnum non acciperet, exprobrant.

Belisarij eximia constantia in repudiando imperio.

baldo renunciant. Belisarius interim iter aggreditur, Byzantiúmque rectà contendit. Et annus tunc quintus huius belli exibat, quod Procopius historiæ demandauit.

VI. anni huius belli principium.

PROCOPII DE BELLO GOTHORVM LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM.

1 *Belisarius eum Gothis debellatis Byzantium ingreditur. Eidem triumphus negatus. Quanta in eum populi beneuolentia: quantæ eius virtutes. Præfectorum Italiæ delicta. Incrementa regni Gothici. Vraiæ interitus. Theudibaldo rege interfecto succedit Ataricus.*

2 *Totilas Theudibaldi nepos, Atarico occiso regnum accipit. Veronam à Romanis captam Gothi recipiunt, aduersariis fugatis. Artabazis & Totilæ ad suos oratio. Duellum memorabile. Mors Artabazis, & fœda Romanorum fuga.*

3 *Florentiæ obsidio. Pugna inter Romanos & Gothos. Totilæ in captiuos & Beneuentanos humanitas. Eiusdem successus. Iustiniani milites ob stipendia non soluta. Petulanter agunt. Maximini & Demetrij à Iustiniano præfectorum ignauia. Classem Romanam Totilas dißipat, & Demetrium captũ Neapolitanis obseßis ostentat.*

4 *Ad Neapolitanos oratio Totilæ. Neapolis deditio. Totilæ singularis benignitas erga hostes. Muri vrbis deditæ diruti. De punien-*

patiendis flagitiis Totilæ ad suos oratio. Pœna stupratoris. Romanorum ducum & militum scelera. Totilæ ad senatũ Rom. literæ. Ariani Roma eiecti. Totilas Hydruntem obsidet & de Roma inuadenda cogitat.

5 *Belisarius in Italiam redit, & Hydruntē seruat. Vires aduersarij Totilas fraude explorat & Tyburto potitur. Ad suos & Gothos Belisarij oratio. Illyrici, qui Iustiniano militabãt, domum se recipiunt. Ricilas Belisarij armiger in temulentia temerarius occiditur.*

6 *Proditur consilium Rom. Pisaurum Belisarius munit, & literas mittit ad Iustinianum. Ioannis negligentia in curandis rebus cõmissis. Cypriani constantia & cædes. Romæ obsidio & fames. Placentiam ad deditionem sollicitat Totilas. Subsidia Belisario missa. Eruli Narsetem sequuti Sclauinos cædunt.*

7 *Childibij fortissimi ducis aduersus Antarum gentem pro Iustiniano res gestæ, & interitus. Alter Childibius suppositus miris artibus. Antarum mores & religio. Pseudo Childibiũ Narses carceri mãdat.*

8 *Belisarij conatus. Valentini & Phocæ temeritas ac cædes. Frumentũ Romæ vectum à Gothis interceptum, & Vigilio manus præcisæ. Placentinorum horrenda fames. Ad Totilam Pelagius Diaconus mittitur intercessor. Totilæ ad Pelagium oratio: & Pelagij responsio.*

9 *Romanorum ad præfectos oratio. Bellæ & Cononis scelesta auaritia. Grauissima Romæ fames. Ioannis & Belisarij ad Epidamnum de bello cõsilia. Aduentus Ioannis in Calabriam, quam recipit cum Brutiis & Lucanis. Recimundus à Ioanne capitur.*

10 *Belisarij, de Romanis obsessis soliciti, strategema. Bessæ vecors & auarus animus. Successus strategematis Belisariani. Isaacis temeritas & præceps ambitio. Nimia Belisarij trepidatio, reipublicæ & ipsi perniciosa, Isaacis interitus. Quorundam Isaurorum proditio. Summa Bessæ & Cononis socordia.*

11 *Romam Totilas no ctu capit, nec fugientes persequitur, sed oppidanos intercessione Pelagij vita donat. Romanorum miseria. Totilæ, modesti principis, ad suos oratio. Senatorum censura. Ad Iustinianum legatio & epistola Totilæ.*

12 *Ad Totilam, qui Romã abolere cogitat Belisarij literæ. Ioãnnes hostem vagum coercet. Martiani ad Gothos transfugium, & Spoleti recuperatio in Belisarij gratiam. Ioannes Tarentum occupat & munit.*

13 *Belisarius cum paucis Romam recuperat, instaurat, & aduersus Totilam defendit. Altera vrbis oppugnatio. Prosperitatis Gothicæ inclinatio. Totilæ oratio ad suos, & Perusiæ obsidio.*

14 *Ioannis Patricios Romanos liberare conantis varia fortuna & fuga. Nouus ex Græcia in Italiam missus exercitus, cuius ductores ad bella inepti. Totilas Erulos fundit. Belisarius in Siciliam nauigat, vt inde Tarentum trayceret.*

15 *Belisariani Totilanos fundunt. Totilæ strategema. Fazæ præfecti virile facinus & obitus. Fuga Belisarij. Sclauini inuadũt Illyricum. Terræmotus. Inusitata Nili exundatio. Porphyrij ceti prodigiosi captura. Ruscianum obsidetur. Antoninæ legatio. Theodoræ Augustæ mors. Cono propter auaritiam à suis occisus Romæ.*

16 *De Rusciani obsidione soluenda conatus Belisarij, sed irriti. Rusciani deditio. Insidiæ Iustiniano structæ ab Artabane, cuius artes prolixè describuntur.*

17 *Arsaces Artabanis socius Iustinum frustra tentat: ille enim conspirationem patefacit, cuius consilia Charanges prolixius aperit. Marcelli episcopi Romani tarditas. Germani innocentiam premit Iustinianus, non opprimit, sed Occidentis iacturam patitur, & Gallias Germanis concedit. Regum Franciæ vetus priuilegium.*

18 *Gepidarum res gestæ. Longobardorum pro fœdere aduersus Gepidas ad*

ad imperatorem oratio. Gepidarum item aduersus Longobardos.

19 *Iustiniani cũ Longobardis fœdus, & in Gepedas expeditio. Longobardorum perfidia. Belisarius Byzantium redit inglorius, & otium colit. Ilas ad Totilã defectio & immanitas. Romã iterum obsessum & fortiter propugnatam Isauri Gothis produnt.*

20 *Romã Totilas Paulus Cilix pro Iustiniano molem Adriani occupat. Desperantium virile consilium. Romani ad Gothos accedunt. Totilæ benignitas. Francorum Rex ei filiã negat vxorem. Roma instaurata. Diogenis ad Centum cellarum deditionem tentati animosum respõsum. Deditionis futuræ conditiones. Ariminum captũ, & inclinatio consiliorum Iustiniani.*

21 *Sclauinorũ excursiones, strategema. Victoriæ, humanitas. Totilæ in Siciliam expeditio. Germani in Africa res gestæ. Mutatio rerum in Italia. Propter Sclauinos reuocatur Germanus Antarum victor, & morbo perit.*

22 *Artabanis in Italiam nauigantis classem tempestas disiicit. Gothi in Italiam redeunt. Exercitus Sclauinis oppositus. Milites ad dimicandum suos duces cogunt. Romani suam ignominiam abolent. Belisarius Oriẽtis prætorio præfectus. Narses belli dux mittitur contra Gothos.*

23 *Totilæ classis. Ioannes iniussu imperatoris cum classe soluit, & suos ad pugnam hortatur. Gothorum ducum oratio. Inter Romanos & Gothos prælium nauale. Penes Romanos victoria. Artabanus Gothos in Sicilia exterminat.*

24 *Francorum in Italiã progressus. Legati imp. ad Francos oratio. Eorundem responsum. Corsicam & Sardiniam Totilas capit. Sclauinorum incursus. Longobardorum cum Iustiniano fœdus. Hiatus terræ ac inundationes. Crotonis obsidio.*

25 *Narsetis ad bellũ Gothicum apparatus, & liberalitas. Eiusdem transitum Franci impedire volunt. Teias contra Narse-*

tem Veronæ subsistere iubetur. Ioannis de profectione consilium. Vsdrilas hostem literis prouocat, & interficitur. Totilas ad hostē contendit.

26 *Ad Totilam legatio Narsetis, cuius prudentia multiplex & ad suos hortatoria, vt & Totilæ, oratio subiungitur. Acies Narsetis. Docas Gothus Romanum ad singulare certamen suo malo prouocat.*

27 *Totilas rei equestris peritiam ostentat, vt hostes falleret. Narsetis circumspectio & Totilæ erratum. In exercitu Romano omnium alacritas. Gothorum sine pugna pauor & fuga turpißima, ingénsque clades.*

28 *Cum quinque militibus fugiens Totilas lethali vulnere accepto paulò post moritur. Alia interitus Totilæ narratio. Narsetis pietas. Longobardi propter admissa scelera exauctorati. Franci successus Iustiniani impediunt.*

29 *Teias rex Gothorum creatur. Narses multa oppida recuperat, & Romam capit, cuius claues tertiò ad Iustinianum mittuntur. In ciues & patritiós sæuitum. Teias trecētos Romanos obsides obtruncat. Ragnaris Gothi dolus & in milites Romanos immanitas.*

30 *Francos Teias allicere nititur ad sui defensionem. Eiusdem strategema. Miracula montis Vesuuij. Gothorum in desperatione pugna. Teiæ fortitudo insignis, & indigna mors. Animosa Gothorum facinora. Gothi tandem se victos fatentes certis conditionibus dimittuntur.*

Sapiētis & fortißimi ducis gratißimus reditus.

SVSPENSIS Belisarius adhuc & dubiis rebus, cum Vittige Gothorúmque optimatibus, & Theudibaldi liberis, pecuniáque omni, & regia, preciosáque cætera supellectile secum deuectis, Byzantium venit, Ildigere, Valeriano, Martino ac Erodiano præfectis sequentibus. Vittigem verò cum vxore Iustinianus gratanter

gratanter suscepit, barbarorum item agmen pro eximia corporum specie ac magnitudine mirabatur. Theoderici deinde in curiá dignas spectaculo receptas gazas senatoriis viris seorsum visendas exposuit, rerum gestarum magnitudinem gloriæ ducens. Non enim vel has populo spectandas hic præbuit, nec Belisario vt triũpharet permisit, quémadmodum alias, cùm ex Gelimere rege & Vandilis victoriam retulisset. Sed in omnium ore Belisarius erat egregiis victoriis duabus ornatus, quales antehac mortalium nemini contigere: quippe qui reges duos Byzantium captiuos deduxerit, & Gizerichi Theodericique ingentes opes præter omniũ spé Romanis vt ex hostibus spolia essent: vnde vel apud barbaros ipsos nemo vnquam clarior & fama celebrior fuit, quippe qui deuictis ex hostibus in publicum ærarium maximas rursum inuexit diuitias, & terræ marísque dimidiam partem tã breui recuperauit.* Erat igitur Byzantinis ciuibus voluptati Belisarium intueri, in forum quotidie prodeũtem, vel se inde domum recipientem, atque adeo vt tanti spectaculi hos nulla satietas caperet. nam eius põpa spectatior ob præeuntium turbã & subsequentium erat, vt quem Vãdilorum, Gothorúmque & Maurusiorum multitudo sequeretur nõ mediocris. Ad hęc accedebat, quòd pulchritudo hunc magnitudóque corporis honestabat. humilem prę terea se benignúmque adeo, atque aditu obuiis quibúsque perfacilem exhibebat, vt infimæ sortis viro persimilis videretur, * Milites item, & rusticani, & cuiusq; generis homines certatim hũc beneuolẽtia prosequebantur. nã in suos pręcipuè milites munificẽtia cæteros anteibat: & qui bello † rẽ fortè male gessissent, pro acceptis vulneribus pecuniã nõ paruã donando, indignationẽ ac simul mœstitiam sæpius permulcebat: ei verò qui in acie se egregiè ha-

Omnis pote stas consortis est impatiens.

Belisarij auctoritas.

Spolia opima.

* in Græco sic, *Erat & corpore pulcher ac procerus, & vultu omnium formosissimus.*

Belisarij statura, & forma, & virtutes.

* sic verti debuit, *Amor autẽ virtutis eius tam in militibus, quàm agricolis, inexpugnabilis erat.*

† *casum aliquem pertulissent.*

buisset,* varia dono dabat in præmium ornamenta. Et qui præterea aut arcus, aut rei alterius bellicæ iacturam præliando fecisset, cõfestim alia & potiora per Belisariũ parabantur. Erga agricultores agrestésque homines tanta hic indulgentia ac prouidentia vtebatur, vt Belisario ductante exercitum nullam hi vim paterentur: sed ex insperato potius opulenti ac diuites reddebantur, vt qui crebrò ad se aduentantibus copiis, maiori omnia in victum precio venditarent. Segetes insuper dum in agris maturescerent diligentius tuebatur, ne forte *equorum greges has deuastarent, † frugésque ceteras inuitis dominis suos attingere prohibebat. Erat item vir continentior, vt qui præter denuptam sibi vxorem nouerit nullam. nam ex Vandilis Gothisque tanta multitudine & forma egregia fœminas quum bello cepisset, earum nullam vel in eius conspectum venire, vel se alloqui quoquam pacto permisit. Ad cætera eius huiusmodi ornamenta perspicax quidem & viuidum accedebat ingeniũ, quippe qui vel dubiis ipsis in rebus, ad ea quæ potiora forent excogitanda, mirum de se in modum & opportunè valeret; in ipsóque belli discrimine animi præstaret magnitudine, è tutóque & consideratius ad res gerendas audentior esset. festinare præterea, cunctaríque in ipsis aduersus hostem conatibus, vt res deposcebat. in rebus trepidis bene sperare, nec terrore aliquo capi; non prosperis insolens esse, nec vitam in deliciis agere. nec quisquam vnquam hominũ fuit, qui temulentum hunc viderit. [Et quàm quidem diu Romanorum exercituì tam in Africa, quam in Italia præfuit; perpetuò victor erat, & obuia quæuis occupabat. Vbi verò Byzantiũ arcessitus venit, magis etiã multò, quàm antea, virtus eius innotuit. Nã ipse omni virtute prę-stans, & opũ magnarũ potentia, protectorúmque ac

ac sa-

* *Rectius, armillas & torques, ψέλλια καὶ στρεπτούς.*

* *ἡ ἵππος, equitatus, aut equestres copiæ.*

† *arborúmque maturos fructus.*

Hac notis hisce [ ] inclusa, de Græco codice nos adiecimus, omissa ab interprete.

satellitũ subsidio viros omnes illustres, qui vnquã fuerunt, excellens; non abs re formidabilis erat vniuersis magistratibus atque militibus. quippe si quid imperaret, aduersari audebat nemo, nec iussa vlli perficere vllo modo dedignabantur, tum virtutis reuerentia permoti, tum potentiam metuentes. Nam] † suis hic sumptibus equitum milia septẽ * & delectorum in hostẽ ductabat: quorum singuli in aciem stare, ad pugnámque prouocare hostium fortissimum quémque, se dignum ducebant. [Romani quidem ciues prouectiores ætate, quum ab Gothis obsessi, quæ fierent in bellicis conflictibus, viderẽt: admiratione magna rapti aiebant, domum vnicam Theoderici potentiam euertere.] Belisarius igitur vt dignitate auctus est: ita & ex sententia iam validior factus, ea maximè consulebat, quæ rebus *Romanis conducerent plurimum, consultáque aliorũ sic aduertebat, vt suopte arbitrio cuncta perageret. Cæteri verò præfecti ad Italiæ gubernationem relicti, & inter se pares, nihil nõ priuata ad commoda gerere animis destinarant, militúmque libidini permittere iam subditos cœperant: † quibus nec decentius quidem prospicere, nec militem dicto obedientem habere: quo sanè efficiebatur, vt plerisque in rebus delinquerent, deperditæque breui Romanorum* res sint. Nam postquam Theudibaldus ex Rauenna Belisarium discessisse est certior factus, barbaris circa se omnibus in vnũ contractis, & Romanis simul militibus, quibuscunque res innouari placebat, quæ ad obfirmandũ imperiũ pertinerent, diligẽtissimè procurabat, & omni studio nitebatur dominationẽ Italiæ Gothis recuperare. Sed quum primùm regnare is cœpit, non vltra homines mille hunc sequebantur. Quúmque vnũ dũtaxat in agro Piceno reliquũ esset barbaris oppidũ, paulatim tamẽ & cæteri omnes, qui in Liguria & Venetorũ in

* quorum reijci nemo poterat.

† sua è domo.

Rursus inclusa reliquerat interpres.

* imperatorio.

† ac neque iam sibi satis consulere poterãt, neque milites dictis audientes habebãt.

* res vniuersæ sint. quod equidẽ dicturus sum, quo pacto factũ sit.

regionibus erant, ad hunc concessere. Alexandrum interea quempiam imperator, Belisario ad se reuocato, in Italiam misit, procurandæ Reipublicę causa. Is vbi primùm Rauennam se contulit, absurdiora quædã animo agitare, & rationis expertia, quippe qui Italos homines, qui regiam ne attigissent quidem pecuniã, nec vlla rempublicam vel iactura vel iniuria affecissent, ad pœnas luendas ad se euocabat, & peculatus item insimulabat & fraudis, siue in Theodericum quõdam admissæ, siue in Gothos principes alios: vnde & dependere sine mora cogebat, quodcũque is affirmasset per fraudem illos intercepisse, vel sibi vendicasse in lucrum. Militum præterea vulnera, & subita discrimina, egregiáque eorum facinora exilioribus præmiis compensabat, & minoribus longe, ac ipsi sperassent. Quo factũ, vt Italos omnes imperatori breui infensos reddiderit, & militum nemo iam vellet discrimen in bello subire: vnde cum odiis interse hi decertarent, vt rẽ Romanam perosi, effectum facile est, vt hostiũ res in maius procederent, & Romanorum præfectis iã cæteris quiescentibus, solus Vitalius, qui in Venetos tunc fortè abierat, vt militum multitudine fretus & Erulorum ingentibus copiis, ausus sit cum Ildibaldo manus cõferere: id maximè veritus, quod & factum postea est, ne si auctis nimium viribus, is in se aduentaret, coërceri per se minimè posset. Cũ itaque apud Taruisium fortiter pugnatum fuisset, eo Vitalius prælio longe inferior factus, fugam capessit, paucis quibusdam recuperatis, complures in ea pugna amisit, & Erulorum præsertim pars magna absumpta, cum hísque & Visandrus eorũ præfectus. Vitalius verò solus profugit. Qua ex re per Romanos tam infeliciter gesta, Ildibaldi nomen celebre factum ad Imperatorem perfertur, & mortalibus ferè innotuit cæteris. Haud longe post, vb

peracta

Auaritia & crudelitas belli ducem impediunt quominus feliciter agere possit in hostes.

[illegible] suos simul sibi reddit hostes infensissimos.

Prudentia Vitalij cum hoste nondũ viribus aucto pugnantis, non feliciter cedit.

Incrementa regni Theudibaldi, seu Ildibaldi.

peracta hęc sunt, inter Vraiam Ildibaldúmque ini-
micitiæ hoc modo intercessere. Erat Vraiæ tunc
vxor, quæ vt opulenta muliebrem mundum præ
cæteris Gothorum fœminis consecuta, ita & egre-
gia corporis forma primatum facile obtinebat.
Hæc verò inter alias barbaras magno cum orna-
mentorum & vestium apparatu quum in balneum
semel curandi corporis gratia descendisset, Ildi-
baldi in eo vxorem lineis obductam vestibus con-
spicata, non ceu Gothorum regi matrimonio iun-
ctam decuit, venerata est, sed contemptim de ea
potius loqui, & denique aspernari. Qua de re illa, &
ex acceptæ iniuriæ absurditate, ingenti perculsa
dolore, ad virum lachrymabunda Ildibaldum ve-
nit, & simul efflagitauit opem vt ferret, séque ab
Vraiæ vxoris iniuria vindicaret. Ildibaldus itaque
his verbis indignatione accensus, Vraiam apud bar
baros partim carpendo, partim & ad Romanos de-
fectionis insimulando, comprehensum denique in-
terfecit. Ex eóque tam tetro facinore hunc oderant
Gothi, ægreferentes tam temere Vraiam fuisse ex
humanis sublatum. iam enim multi inter se
coëuntes, Ildibaldo, qui tam impium scelus pa-
trasset, apertè conuiciari, haud tamen ab eo pœnas
exigere audere. Erat inter hos quidam Bellas no-
mine, genere Gepes, nondum tamen ad id dignita-
tis euectus, vt regius armiger haberetur. Hic sanè
vir Vraiæ vxoris tam venustę speciem dum animo
versat, mirum hand in modum deperibat. Ildibal-
dus itaque, cùm interea Bellam hunc in hostem e-
mittit, Vraiæ hāc quondam vxorem barbaro alteri
cuidam matrimonio iungit. Quamobrē Bellas cùm
è castris redisset, vt erat suapte natura ad iram pro
pensior, acceptam ea ex re contumeliam minimè
ferens, Ildibaldum obtruncare animo destinat, rem
omnibus Gothis pergratam facturum se ratus.

Aemulationes muliebres. In iratam mulierem magni nominis & insignem incidere, idem.

Vraias à rege occiditur. Cupiditas vindicta in viro potenti omnia corrumpit.

Quid non malesuadus amor designat? Theudibaldus rex interficitur. Mors vbique principibus viris imminet. & sæpissimè cruenta.

Itaque Gothorum cum optimatibus epulantem hunc nactus, quod per insidias agendũ antea duxerat, tunc & aperte tam audax facinus exequendum decernit. Sed aderant circa diuescentem Ildibaldum ex regio more circumfusi satellites, iámque rex stratis incumbens manum cibis admouerat, cùm Bellas ipse ex improuiso cibum adhuc detinentibus digitis, inopinanti illi caput ademit, quod ferme supra mensá statim collapsum conuiuas exterruit, & plane obstupefecit. Vraia itaque cæso, has dedit Ildibaldus pœnas, iámque & hyems exacta tũ erat, & belli huius quod Procopius scripsit, annus sextus euaserat. Erat tum forte in Gothorũ exercitu Ataricus quidam Rugianus genere, quem statim Rugi (nam & hi Gothica erant ex natione) cùm ob Ildibaldi interea cædem turbulentiora omnia essent, regem pronunciarunt, non tamen cæteris volentibus Gothis, vt quorum pars maxima rem ægre ferret, nó enim recuperandæ Italiæ spem prorsus amiserant. Sed Ataricus iste nil quippiam gessit memoratu dignum. nam cum paucis superuixisset hic mensibus, ex humanis decessit.

VII. anni principium.

Ataricus princeps ignauus, regno & vita cito excedit.

2 TOTILAS interea quidam Ildibaldi nepos, cum valeret prudentia plurimũ, & in rebus gerendis maximam esset solertiam consecutus, magni apud Gothos momenti habitus est, & his qui Taruisij in præsidio erant, forte tunc præerat. Nam vbi primum de Ildibaldi morte est is certior factus, Rauennam ad Constantiãnum euestigio misit, qui pro eius & comitũ suorum salute, fidem ab eo & precariam peteret. Qua impetrata, pollicebatur eius in potestatem se, dum vellet, venturum; dediturúmque illi Taruisium oppidum, & præsidiarios milites. Quibus Constantianus mandatis, iam lætior factus, iureiurãdo facturum se omnia, quæ peteret, confirmauit. Die itaque constituta, qua ad eã rem peragen-

Principis magnæ spei characteres, prudentia, & in rebus gerendis solertia.

Qua ratione sibi cauet Totilas post Ildibaldi necem.

peragendam vtrique erant inuicem conuenturi, in eo denique constitere, vt Taruisini eius custodes præsidij, Constantiani admissis intra vrbem familiaribus, oppidum statim his traderent. Iam verò & Gothi Atarici grauiter ferebant imperium, virum hunc haudquaquam idoneum rati, qui cum Romanis gereret bella, eundémque plerique apertius oderant, vt qui magnarum rerum occasionem his sustulisset: demum concordi animo omnes ad Totilam Taruisium mittunt, & ad Gothorum imperium suscipiendum hortantur. Nam cum summo adhuc Ildibaldi regis desiderio tenerentur, in Totilam, vt sanguine illi coniunctum, spem omnem victoriæ verterant, satis sperantes ea virum hunc velle, quæ ipsi deferrent. Is verò vbi Gothorum mandata accepit, propalā ad Romanos retecta defectione respondit, Si Ataricum regem in tempore obtruncarent, confestim se hos secuturum, factúmque pro eorum arbitrio vniuersa. His barbari auditis in Atarici exitium moliri insidias, & his continenter inniti. Dum hæc barbarorum in castris geruntur, Romani exercitus perinde in tuto iā constitissent, gothorum negociis satis confisi, vt quieturi deinceps, nec scire quidem, nec quoquam pacto animo agitare, quemadmodum aliquid in barbaros molirentur. Vnde Ataricus gothis ad se vniuersis vocatis, monere eos pacis & concordiæ cœpit, & ad Iustinianū Imperatorem oratores de precatum vt mitterent, pacémque secum his conditionibus facerent, quibus & fœdus inire cū Vittige antehac voluissent, Gothi scilicet vt trans Padū loca tenerent, & reliqua ipsi Italia Imperatori cederet. Ataricus igitur eius per Gothos consilio cōprobato, suis ex amicissimis ad Iustinianum nonnullos legauit imprimis admonitos, vt sub specie hæc peragendi, quæ diximus, cum Imperatore nil

Gothorum erga Totilam affectus.

Caput Atarici petit Totilas. Nec enim sceptrū sociis patitur.

Placidi principis consilia bellicis subditis ingrata.

Atarici ad imp legatio.

Bellicosum malunt Gothi, qui tandē bello pereunt.

aliud agerent, nisi id duntaxat ab eo deposcerent, vt vbi vniuersam ei tradidisset Italiam, cum eáque non paruam pecuniam, inter patritios se viros ascriberet. Dum interea igitur oratores Byzantium eunt, Gothi Atáricum per fraudem ac dolos obtruncant: quo mortuo, Totilas ex conuento suscepit imperium. Iustinianus vero de Atarici interitu certior factus, déque suscepto per Totilā principatu, odisse nil desinebat sui præfectos exercitus, simul & irridere. Ioannes interim, Bessásque, & Vitalius, ac cæteri omnes, qui per Belisariū relicti ad custodiendā Italiam cum exercitibus fuerant, dispositis per singulas vrbes custodiis Rauennā conueniunt, vbi Constātianus & Alexander, cuius antea memini, stationem habebant, consilióque ad inuicem habito, potius fore & longè commodius visum Veronam, quæ in Venetis est, prius ductare, eáque cum Gothis eodem manentibus in potestatem redacta, aduersus Totilam, & in agrum Picenum deinde contendere. Sic itaque ad hominum duodecim milia contractum exercitum præfecti vndecim numero Veronam duxere. Ad quam vbi stadiis sexaginta est proximè ventū, mediis in campis locarunt, qui ea è regione patentissimi sunt, & ad vrbem Mantuam pertinent. Erat tum fortè Marchianus nomine quidam, vir sanè præcipuus, qui à Verona non procul locum veluti præsidium incolebat, & Iustiniani Imperatoris studiosissimus erat. Vnde Veronam Romanis prodere miro studio nitebatur. Erat præterea illi ex portarum custodibus quidam vnus à pueritia cognitus: ad hunc ex amicis nonnullos dimisit, qui hominem pecuniis suadendo corrumperent, vt Imperatoris exercitum intra vrbem reciperet. Quód fermè vbi custos ille se facturum promisit, eosdem nuncios Marchianus ad præfectos Romani exercitus

Ducum Romanorum consilium.

Romani ad Veronam accedunt.

Marchianus prodere Romanis Veronam nititur.

mittit,

mittit, conuenta vt his per se facta renunciarent, & secum vnà nocte vt insequenti Veronam vrbem inirent cohortarentur. Visum itaque demum præfectis illud conducere, vt eorum ex numero vnus cum paucis quibusdam præcederet, & si custos fores aduenientibus aperiret, his protinus occupatis exercitum inde securius intra vrbem exciperent. Sed cùm subire nemo id discriminis vellet, Artabazes solus Armenius genere, & bello egregius, ad id rei conficiendum non inuitus se obtulit. Is vero Persas quondam ductauerat, quos Belisarius cum Bliscane quodam è Persia Byzantium paulo antè transmiserat, Isaurorũ delecto præsidio. Is itaque ex vniuerso exercitu viris centum delectis, nocte iam intempesta, quamproximè muros accessit: & vbi custos ex conuento portam aperuit, nonnullis ibi in custodiam collocatis, exercitum ad se euocauit: muro deinde milites Romani inscenso, quos fortè deprehendunt custodes, de improuiso inuadentes obtruncant. Quod malum Gothi vbi primùm vniuersi seniere, per portas alias ab hac longè diuersas fuga euadunt. Non procul Veronæ à muris rupes quædã eminẽtior extat, vnde quæ intra vrbẽ geruntur conspici omnia veluti e specula possunt, & hominũ in ea numerus haud difficulter iniri, prospectúsque longior subiectos in campos patet. Eò se Gothi cùm recepissent, nocte tota conquieuerunt. Romanorũ vero exercitus, qui stadiis inde aberat quadraginta, haud dum vrbi progrediendo appropinquarat, Romanorum ducibus ipsis, de rebus vrbanis bonísque Veronensium ciuiũ diripiendis inter se altercantibus. Vbi itaque dies illuxit, & Gothi à summo rupis, quam insederant, vertice diligentius cognouissent, quoti nam hostiũ per vrbem diuagarentur, quantúmve exercitus alius ab vrbe distaret, cursu citato per easdem por-

Præfectorũ deliberatio.

Artabazis audacia.

Romani Veronam ingrediuntur.

Gothorum circumspectio.

Gothi Veronam recipiunt, occasionem oblatam prudenter amplecti.

tas,quibus prius euaſerant, repetunt vrbem. non enim ingreſſi antea hoſtes portas has occuparant. Romani itaque cognito Gothorum in vrbem iam reditu, pari omnes conſenſu in muri propugnacu la fuga ſtatim ſe recepere,& ſuperuenientibus ingenti multitudine barbaris,cum hiſque conferentibus bello manus,Romanorum ex agmine milites plerique & Artabazes ipſe mira de ſe opera ædendo,ac fortius decertando, hoſtes in ſe effuſe ruentes validius impugnabant. Romani demum exercitus principes, Veronæ rebus, etſi haud dum partis, inter ſe diſtributis, cum cæteris copiis Veronam eundum eſſe tandem decernunt:cuius portas cùm clauſas inueniſſent, & hoſtes ſimul ſe ſumma vi defendentes, celeri curſu mox retrocedere,pro fectionémque facere fugientibus ſimilem, tametſi ſuos conſpicarentur ſupra muros pugnantes, ſuppliciterque petentes,ne ſe deſtituerent,ſed ibidem tamdiu operirentur, quo ad ipſi fuga ſe ad eos & incolumes recepiſſent.Sed quia *miſericordiam haudquaquam recipit timor*, Romano iam abeunte exercitu, qui circa Artabazem erant, cum præ hoſtium multitudine, aperta vi pellerentur, ſuorum deſperatis iam auxiliis,è muro ſe ſtatim ſaltu præcipitant, & vtcunque his licuit, euaſere. Ex quibus qui fortè molli ac leni ſolo prolabebantur,corpore inoffenſo, agmine vno Romanorum ſe ad caſtra recipiunt,quos inter & Artabazes fuit. Qui verò confragoſis in locis ceciderant, ad vnum omnes interiere. Romani deinde trãiecto Eridano Fauentiam ſe receperunt,quæ vtique eſt Æmyliæ ciuitas,à Rauenna ſtadiis centum & viginti diſiun cta.Totilas vero,vbi ea quæ Veronæ geſta fuiſſent, perdidicit;Gothorum vim magnam ad ſe euocauit,qui cùm præſto fuiſſent, ad quinque milia hominum contracto exercitu in hoſtẽ ductauit. Qua de re

Romani de præda necdum parta litigãt. Nullum vitium auaritiâ teterius,præſertim in belli ducibus.

Fœda Rom. fuga, & in ſocios ingrata mens atque prorſus efferâ. Auaritiæ effecta vides.

de re certiores iam facti Romanorum præfecti, de rebus præsentibus consultabant. Artabazes itaque cùm in medium prodiisset, verba istiusmodi fecit: *Nemo vestrûm, ô principes viri, hostes contemnendos iccirco nunc ducat, quia multitudine sint nobis inferiores, vel quia cum deuictis à Belisario sit decertandum, & in eos eundum, qui fracti iam animo sint. Multi nanque falsa opinione decepti, seipsos sæpius fefellerunt, & dũ nil opportunè alios parui faciunt, partas iam vires dissoluere potuerunt. nam aliàs antehac res malè gestæ, viros solent ad egregium aliquod facinus factitandum hortari, nimirum cum fortuna ipsa vel desperatis iam rebus ad optima quæque & maxima audendum compellit. Et hæc equidem non aliqua vestri suspicione captus nunc dissero, qui exercitum ducitis: sed quia recens cum his decertaui, satis istorum iam hominum perdidici audaciam. Sed nemo hostium duxerit suis viribus ascribendum, si modicis cum copiis quis superetur, quandoquidem vt præstantium multitudine virtus, ita & succumbentium innotescit. Reor itaque vobis potius id conducturum, si fluminis transitum asseruando, cum barbaris bellum tunc ineatis, cùm eorum pars amne dimidia superato, in alterius ripæ regionem euaserit, quàm cum istorum copiis vniuersis & vnum in locum contractis manus denique conseratis. hoc modo si vincimus, profectò nulli non id gloriam feret. gloriam nanque & ignominiam rerum ipsarum nuncupare exitus solet. Et victore ipsos efferre laudibus consueuere mortales, dum quemadmodum sit victoria parta, perquirunt.* His Artabazes peroratis, dum Romani inter se præsides diuersa ac repugnantia sentiunt, nil opportunè exequebantur, sed ibi diutius commorari, tempus in cassum terebant. Iam verò Gothorum appropinquabat exercitus, cúmque traiiciendus his fluuius esset, suos ad se Totilas conuocatos his verbis commonefecit: *Cetera bella, ô viri, mihi propinquitate iuncti, easdem*

Artabazis ad Romanos oratio, quæ suadet vt transitu fluminis diligẽter asseruato, bellum cum hoste audacius accedente fortiter ineãt.

Ducum perniciosa discordia.

Tolla ad ... ratio, q ... ad ... quam, victo via proposita, argumentis ductis à necessario, à facili, vtili, honesto, &c.

ferè de se exercitibus solet pugnas promittere, in certamen euntibus: nos verò fortuna haudquaquam cum ... pari, sed longe diuersa nunc vsi in id bellum pro... illi nanque deuicti, si ita contigerit, non longe post aduersum nos sunt prælium integraturi: quandoquidem per Italiam passim, & in oppidorum præsidiis magna vis militum his reliqua sit, ex Byzantióque exercitum alium his affuturum subsidio haudquaquam possit absurdum videri: vobis verò si ipsum id patiamur, hoc duntaxat relinquetur, Gothorum nomen cum spe simul dispereat: quippe qui ex hominum milibus centum, ad quinque milia redacti iam simus. Illud deinde vt ad memoriam reuocetis, non ab re fore existimauerim, cùm arma in Imperatorem efferre Ildibaldo duce antehac decreuistis, non maiores copias superfuisse, quàm hominum mille, & in agro Piceno oppidum vnum vndequaque hostium locis obductum. Vobis tamen eo bello superioribus factis non solùm militiam accreuisse sat constat, sed imperium propagando res melius processisse. Nunc itaque si nauare vos operam vultis, bello (vti par est) prosperè succedente, hostes omnino superaturum me spero, quandoquidem qui numero ac viribus præualent, victores euadere plurimum solent. Vestrûm quisque enixè in hostem ac promptius eat: in quo si vos non nauiter strenuéque gesseritis, nullo hi poterunt pacto de cætero expugnari. Agite itaque, spe optima freti cum hoste nunc manus conserite: nec secus istorum vel iniustitiæ satis confisi imus in prælium, qui in subditos ita se habuere, vt ad nostram vindicandam iniuriam, Italicensibus ipsis pro eorum in Gothos audaci facinore ac simul proditione, non aliud vt inferatur supplicij genus sit necessarium, adeò summatim vt dicam, his omnia mala sunt per Romanos ingesta, quos in fidem susceperant. Quid enim hoc hostium genere captu facilius, apud quos nec diuina quidem, nec humana sat iura valent? Accedit etiam, quod terror per nos istis iniectus, vt bene sit nobis in ipso certamine spe-

Hostes insimulat iniustitia, tyrannidis, crudelitatis, impietatis, ignauia & pusillanimitatis.

ne sperandum, effecerit. non enim in alios nunc homines imus, quàm qui nuper cùm Veronam venissent, ea vrbe tam temerè destituta, nec vllo mortalium persequête, tam turpiter se in fugã dedere. His Totilas suos hortatus, ex his qui se sequebantur militibus, viros trecentos stadiis viginti trans amnem ab ire mox iussit, & in hostium terga ex improuiso vt comparerent, cædendóque hos acrius infestarent, vt turbati & pauefacti, nec roboris vllius reminiscerentur, nec virium. Ipse verò flumen confestim pertranseundo recta in hostem duxit. Romanis deinde huic obuiam prodeuntibus, & copiis vtrinque instructis, vir Gothus Vlaris nomine, corporis magnitudine præstans, ita & visu terribilis admodum, ac factis acer, bellóque bonus, ex alteris castris equo medium in campum immisso, armatus galeatúsque prodijt, & ad singulare Romanos certamen identidem prouocauit, conciuitque. Vnde cæteris præ formidine quiescentibus, solus Artabazes aduersus hunc statim processit. Itaque vtrinque equis calcaribus concitatis, vbi inuicem est, & in proximo ventum, infestis se impetunt pilis. Sed prior Artabazes dextrum Vlari latus transfigit. tum barbarus letali accepto iam vulnere, ex equo supinus in terrã prolabebatur, ni forte quod gestabat adhuc in manu telum & a tergo petræ inhæserat, hunc labi nil sineret. Tum vero Artabazes acrius insistẽdo in hominis viscera telũ, ictus crebrius iterando, tamdiu adegit, quoadusque tandem vulneribus confectum hunc crederet. Sed dum incautius conficere is hostem contendit, pili forte tum ferrea cuspis, quod Vlaris adhuc retinebat, vt erat subtecta, se ingerentis thorace sensim traiecto, cutéque leniter lacerata, ex insperato inde ad fauces lapsa, arteriam huic interrupit, vnde sanguine multo sine vllo doloris sensu mox de-

Totila stratagema.

Vlaris ad ductũ prouocat.

Artabazes Vlarim duello vincit.

Nimia audacia parit exitium victori.

fluente, Artabazes Romanorum ad castra equum dum concitat, Vlaris Gothus moribundus in terrã lapsus procubuit. Sed Artabazes ipse sanguinis pro fluuio nil penitus remittente, post tertiũ diem ex humanis excessit, suique desiderium vel mortuus quidem Romanis reliquit. Exercitus deinde manus vtrique cõserere, & in inuicem fortiter decertare, in ipsóque pugnæ ardore barbari trecenti illi, quos supra meminimus, Romanis post terga ex insperato comparuere. Quibus hi visis, maiorémque esse multitudinem rati, pauore ingẽti perculsi, sese in fugam proripiunt: quos barbari insectati, fœdè concidunt, & quos viuos cepissent in custodiis habuere, signáque omnia, quod antea nunquam Romanis contigerat, adimũt. Romani verò exercitus duces, vt cuique licuit, cum paucis quibusdam iam fugam capesserant, & in quæ se fortè receperãt oppida, vigiliis statim & custodibus firmant.

Artabazes victor fluxu sanguinis extinguitur.

Successus strategematis Gothici.

Fœda Romanorum clades.

3 Hoc Totilas bello peracto, nõ longe pòst aduersus Iustinum & Florentiam vrbẽ copias misit, Hísque Vndellam Rodericúmque & Vliarẽ bellicosissimos viros præfecit: qui vbi eò demũ venêre, circa muros mox considendo, obsidione hos cingunt. Iustinus verò, quia nullos in vrbem conuexerat antehac commeatus, perturbatione affectus immodica, Rauennam statim ad Romani exercitus principes misit precatum, sibi vt pericliranti opitulatum venirent. Noctu qui mittebatur frustratus hostem, Rauennam peruenit, réśque quo statu Florentiæ essent denunciauit. Tum verò Romanorũ non parui momenti exercitus extemplo Florentiã Cyprianus & Ioannes duxere: de quorum aduentu per exploratores Gothi facti iam certiores, soluta obsidione, in locum qui Mucialla dicitur, & diei via à Florentia distat, secedunt. Postquã verò Romanus exercitus cum Iustini se copiis iunxit (is nanque

Victoriæ fructus, celeritas in hoste persequẽdo.

Perturbatio immodica turpium consiliorum mater.

Subsidio occurrendum, priusquam ad obsessos accedat.

nanque paucis ad eius vrbis relictis in custodiam, suis obuiam venerat) præfecti omnes in hostem duxere. Hísque progredientibus perutile fore est visum, vt ex omni exercitu lectissimi quique præcederent, ex incursionéque cum hoste repentius consererent manus, eodémque & cæteræ copiæ sensim vadentes superuenirent. Sorte itaque in primores exercitus missa, fortunæ sententiam singuli expectabant: & ea demum in Ioannem cadente, statim is cogitur cum suis militibus præeundo in hostem ire. Barbari verò aduentu in se Romanorum præcognito, campo eodem, in quo tunc fortè habebant castra, præ formidine destituto, in vastiorem & proximum collem, qui ea prominet regione, effugium tumultuosius habuere. Ioannis verò tum milites, vbi ad hostes venerunt, operæ in hos nauandæ incumbunt. Et barbaris viriliter se defendentibus, impulsione res acrius gerebatur, vnde permulti vtrinque specimen de se virtutis ædendo cadebant. Ioannes interea clamore ingenti ac turba in hostes dum impetum facit, suis e satellitibus quidam telo per barbaros ictus procubuit. Cuius ex casu Romani parumper submoti, pedem iam referebant: superuenientes deinde in campum Romanorum tunc copiæ, phalange facta ibidem quum constitissent, refugientes ad se Ioannis iam milites recipiebant: cum hísque simul prodibant in hostem, & ex ea retulere pugna victoriam, atque adeo, vt barbaros delere non difficulter potuerint, ni sorte quadam per Romanorum castra falsus delatus rumor fuisset, Ioannem à suis armigeris esse eo prælio interfectum. Quæ fama vbi primùm ad principes ipsos peruenit, haud quaquam diûtius ibi manendum duxere, sed indecoram omnes discessionem mox facere, incompositéque abire, non turmatim

Romanorũ strategema.

Gothorum terror panicus.

Pugna Rom. in hostes, initio felix.

Falsus rumor rẽ Romanam perturbat. Vide quanti momenti sit fama in bello. & quàm acriter puniendi sint falsorum rumorum delatores.

aut ex ordine: sed seorsum vt poterat quisque, sese in fugã proripere, in qua multi mortales insectantibus barbaris interiere. Qui verò incolumes fortè euaserant, multos iam di... nemine insectante turpiter fugitabant. Demũ se in præsidia vt licuit recipientes, præter Ioannis interitum falsò iam creditũ, aliud nihil timoris fuisse ac fugæ causam comperērunt. Qua ex re territi adeo fuerant, vt ne coëundum quidem inter se ducerent: sed seorsum singuli intra muros se continebant, ac simul ad futuram omnia præparabant obsidionem, nimirum veriti, ne in se barbari irent. Totilas interim quum in captiuos Romani exercitus studij plurimum ac beneuolentiam præ se non mediocrem tulisset, eos tantopere sibi conciliauit, vt volentes plerique apud se militarent. Iámque hyems hoc bello, quod Procopius scripsit, finiebatur. Cęsenę deinde mox Totilas ac Petræ præsidia cepit, & paulò post se in Thusciam contulit, locísque in ea iam pertentatis, quũ ad se nemo concederet, amne Tyberino transmisso, non tamen vrbis ingressus confinia, ad Campanos & Samnitas diuertit, Beneuẽtum inde munitissimum oppidum nullo in potestatem labore redegit, eiúsque muros ad solũ mox diruit, ne fortè exercitus aliquis ex Byzantio eo se conferens, vt è loco munito, in Gothos impetum facto, negocium his exhiberet. Neapolitanos deinde obsidere decreuit, quandoquidem se intra vrbem recipere, & si pleraque quidem & allicibilia prædicantem hi prorsus renuerent. Conon eam tunc vrbem custodiebat, cum Isauris Romanísque mille. Sed Totilas ipse cum maxima copiarum parte haud procul à mœnibus castris positis quiescebat, partéque exercitus ad Cumas dimissa, cum his simul & aliis munitissimis locis potitur, pecuniarúmque numero nõ mediocri. Fœminas verò quasdam patritias, captis

Principis victoris in captiuos humanitas multorum obsequium sibi cõciliat.

Beneuentiã Totila muri diruti, vt hostiles impetus remoueret.

captis in oppidis per suos cõprehensas, nulla prorsus affecit iniuria, sed summa cum diligentia liberè abire permisit. Vnde factum, eius vt nomen vt sapientiæ, ita & benignitatis celebre apud Romanos iam esset, ac maximi fieret. Quúmque nuspiam hostes sibi obuiam irent, paucis e suo exercitu circummissis, res memoratu dignas gerebat. Brutios nanque, & Lucanos subegit: Apuliáque & Calabria simul potitus, publica tributa frequenter exigere, & omnium rerum prouentus rapiẽdo & fraudando sibi habere, cætera haud secius factitare, ac Italiæ sortitus iam esset imperium. Exercitibus autem Imperator suis, quia statutis tẽporibus haud quaquam stipendia retulissent, magnam debebat pecuniam. Eáque de causa Italos homines Romani milites bonis priuabant. Idque quũ frequentius facerent, magno omnes in luctu esse, & in vitę bonorúmque discrimen venire. Itaque nec ducibus quidem obedientes milites erant & libentius longe in vrbibus, quàm in castris manebant. Constantianus nanque Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Spoletum, Bessas, Iustinus Florentiam, Perusiam Cyprianus. & cæteri item omnes diuersa, vti quemcunque ex fuga salutis locum tunc nacti fuissent. Quibus de rebus certior Imperator iã factus, calamitatis loco hæc ducens, Maximinum prætoriorum Italiæ eparchum creat, vt cæteris præfectis in bello præesset, & militibus necessaria, vt opus cuique erat, subministraret; cũ eóque classem misit exercitibus plenam, ex Armeniis & Thracibus comparatis. Cum his simul & Hunni pauci quidam nauigationem suscipiunt. Maximinus igitur ex Byzantio cum vniuersa Græciæ classe profectus, vt primùm in continentem venit, frustra tempus & diu terendo, vno quodam in loco ociosus & torpens consedit. Erat nimirum rei hic

In fœmineũ sexum saui re, indecorũ & immane.

Felices successus clemẽtem principem comitantur.

Milites stipendio frustrati fiunt prædones.

Maximinus P.P. Italiæ, vir ad res gerendas ineptus. In aulis principũ

personarum regnat acceptio, nec publicæ rei, sed priuatæ sæpius ratio habetur.

bellicæ imperitus, vnde & formidolosus mirúmque in modum cunctator & negligens. Post hunc Imperator & Demetrium misit, qui sub Belisario militarat, cohortíque & pedestri militi præerat. Quum itaque in Siciliam Demetrius nauigasset, Cononémque accepisset & Neapolitanos arctius obsideri, in summa rerum omnium angustia esse: & si percupidus opẽ laborantibus ferre, viribus tamẽ quum nondum satis valeret, & quæque parui momenti copię sequerentur, rẽ huiusmodi vt faceret, animo agitauit. Ex vniuersa Sicilia nauibus quam multis contractis, frumentóque & necessariis aliis rebus completis, ex insula soluit, hostibus speciem præbens magnos exercitus tãta nauium copia deportari. Et sane sic erat hostibus persuasum, vt qui magnas in se adduci iam copias crederent. nam & ingẽtem aduersum se classem è Sicilia soluisse acceperant. Sed quum ea Demetrius nauium multitudine, & si Neapolim rectà contenderet, hostibus vt equidem reor, terrori vt esset, vrbíque & Neapolitanis saluti: veritus tamen discrimen, Neapolim nauigatione transgressus, Romanum diuertit in portum, indéque cõtrahere milites summo studio nitebatur: qui tamen perinde à barbaris debellati, & maximum in modum ab his sibi timentes, Demetrium sequi aduersus Totilam Gothósque nullo pacto tunc velle, nec duci se in pręlium pati. vnde cum his solùm, qui ex Byzãtio secum aduenerant, ire Neapolim cogitur. Erat tũ fortè Demetrius alter quidã genere Cephaleneus, nauta quondam maritimorum operum, & simul discriminum apprimè peritus. Is quippe in Lybiam Italiámque cum Belisario nauigarat, ex eáque nauigandi longa consuetudine rerum huiusmodi peritiam ceperat. Vnde Neapolitanæ vrbis procuratorem Imperator hunc constituerat. Sed postquam barbari obsidione

Demetrius bonum consilium non exsequitur. Imbelles & timidi in perpetuis te nebris insce dunt.

Dicax & audax Cephaleneus, quantum po tuiſ Deme-

dione locum cœpere, vt erat is lingua immodicus, ea Totilam obsidione maledictis frequenter incessere, & simul conuitiari, atque adeo vt linguæ parcere nil videretur. Is itaque ex longa obsidione nimium iam increbrescentibus malis vehementer affectus, ex Cononis præfecti sententia clam lembum conscendit, & ad Demetrium, qui ex Byzantio venerat, animo ingenti nauigationem solus suscepit. Vnde quum mirabiliter ad eum incolumis peruenisset, ad rem gerendam quàm maximè concitauit. Totilas vero de Romanæ in se classis aduẽtu iam certior factus, cum nauibus aliis & multis in statione antea præparatis, dum hostes ad littus applicant classem, nõ procul ipse a Neapoli de improuiso adueniens, terrore primo statim congressu iniecto, in fugam hostes auertit, in eaque multos obtruncat, viuos quam plurimos capit, solis his euadentibus, quibus in nauium lembos primo ipso insultu licuit desilire, quos inter Demetrius fuit, classis eius præfectus: naues autem omnes cum ipsis oneribus virisque barbari confestim cepere, cum hisque & Demetrium illum, quem diximus, Cephaleneum comprehendunt, quem tamen non vita priuarunt, sed lingua manibúsque præcisis, abire quò vellet denique permiserunt; has tandem Demetrius luit ex sua dicacitate pœnas. Demum & Maximinus cum omnibus nauibus Siciliam appulit, & Syracusas profectus, pro belli formidine ibidem vt quieturus permansit. Quod vbi Romani exercitus duces perdidicêre, ingenti celeritate ac studio ad eum miserunt, qui suppliciter peterent, omni postposita mora sibi vt auxilium ferret periclitantibus: & inter cæteros Conõ, qui intra Neapolim vrbem à barbaris validissimè obsidebatur. iam enim sibi ac suis defecerant necessaria. Maximinus verò pro innata sibi ignauia

trij præfecti fortunam promouet, sed frustra.

Classis Rom. clades & fuga.

Pœna dicacis & effrænis linguæ.

Ignauia Maximini.

pauoréque, Imperatoris veritus minas, ab aliisque item increpitus, & conuitiis demum affectus, sani sui desperans, Syracusis manendum sibi decernit, copias tamen omnes cum classe Erodiano Demetrióque ductandas ac Phassæ, media hyeme Neapolim mittit. Sed ea classis vbi prope Neapolim venit, & violentior mari ventus incubuisset, immensasq; excitaret procellas, Demetrius secūdis se fluctibus permittebat: iā nque tēpestas nauium deterserat remos, & nautis ad exequēda officia nil temporis permittebat, ita vt nec iubentiū quidem & hortantium dicta exaudirent, prę vorticum sonitu obturbati: sed consule omnia facere, dum perflantis spiritus vis intolerabilis quædam omnia superaret, quæ vel inuitos eo in littore deturbauit, in quo hostes tum forte statiua haberent. Vnde mox barbari eiectas ad se naues ingressi, milites in his partim nemine repugnante obtruncāt, partim demergunt, viuúmque cum aliis Romanorum plerisque præfectum classis Demetrium capiunt. Erodiano tamen & Phassæ fugam interea capessere licuit, quia non propinqui admodum hostiū castris eiecti peruenerant. Totilas verò circumiecta collo Demetrij reste, & ad Neapolis muros protractum, monere obsessos hunc iussit, ne de cætero vana spe falsi auxilia expectando sese deperditum irent, sed vrbem quantocyus dederent Gothis, & malis se ingentibus liberarent: quandoquidem posthac Imperator nulla sibi transmittere subsidia posset, & identidem affirmare, ea cum classe omnes prorsus his vires ac spem deperisse. Tunc verò obsessi, quum necessariarum rerum inopia ac fame vltra, quam credi potest, opprimerentur; ad hæc conspicati, quam indigna Demetrius pateretur, spe omni amissa, ad vlulatus & gemitus summa cum animi molestia reciderūt. vnde ciuitas omnis

Classis Rō. horrenda calamitas & militū strages. Multi præfecti ma ximaculpa.

Indigna patitur, qui digna neglexit.

tumultu

tumultu & comploratione repletur.

4 Totilas demum, qui in propugnaculis erant, hostibus euocatis, verba huiusmodi fecit. *Nihil ipsi vel criminationis, vel causæ in vobis nacti, viri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendam concessimus, sed ut ab infensissimus omnium dominis, vos denique in libertatem vindicaremus, & cuique vestrûm gratias quandoque possemus & pro arbitrio reddere, pro vestris erga nos in bello hoc beneficiis, próque his, quæ à Romano antehac hoste perpessi fuistis. Soli namque Italicensium omnium maxime erga Gothorum hanc gentem beneuolentiam præstitistis, & compertum sat habeo, ea hostium vos ditionem vel inuitos quidem venisse: unde quia cum illis unà & vos obsidere nunc cogor, vestra erga nos fidei pudet, tametsi non Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus. non igitur quia obsidionis mala ægrè nũc fertis, odio Gothos habendos esse in præsentia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficiis connituntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, vel si per ea, quæ nonnunquam iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur. hostium autem formido nulla vos subeat, nec præterita recensendo, relaturos ex nobis illos victoriam existimate. nam quæ in vita hac mirabiliter & fortuitò nonnunquam vel insperatò contingunt, temporis processu defluere solent ac labi. Nos igitur ea erga vos beneuolentia sumus, ut vestri ob gratiam vel Cononem præfectum ac milites cæteros malorum prorsus immunes abire quò velint, & suis cum rebus permissuri nunc simus, si nobis tradita urbe hinc statim abscesserint: pro his verò próque Neapolitanorum salute, nihil impediet, quo minus iusiurandum fidémque demus.* Huiusmodi Totilæ orationem tam ciues ipsi quàm Cononis milites comprobarunt. nimium nanque iam famis necessitas degrauabat. Vt fidem tamen erga Imperatorem seruarent, & simul aliquid operiendo subsidij, triginta dierum spatio pollicentur urbem se dedituros.

Totila ad Neapolitanos oratio, qua suadet ut à Romanis ad Gothos redeant.

Obsidionis odium grauiter a se depellit.

Beneuolentiam & fidem pollicetur.

Obsessorum consilium.

Totilas verò ab Imperatore spem vt his omnem adimeret, trium mensium tempus se daturum promittit, ea conditione, vt & ipsi quæ pollicerentur, seruarēt: quod si aliter fecerint, impetum imprimis se in muros facturum confirmat, aperteque se eos oppugnaturū. Hæc igitur ita vtrinq; conuēta. Qui vero obsidebantur, non expectato tempore præstituto deficientibus præsertim necessariis ad victū rebus, Totilam non longe pòst ac barbaros simul in vrbem recipiunt. Iámque hyems se circumegerat, & belli huius quod scripsit Procopius annus * sextus finiebatur. Totilas igitur Neapoli capta, eam in captiuos præ se tulit benignitatem, quæ vtique nec barbaro, néc hosti sat conuenit. quippe qui Romanorum præ inedia affectorum imprimis curam suscepit, nec secus & eorum, qui quum cibo diutius caruissent, imminuti viribus viderentur. Veritus itaque, ne ex repentino nimo cibo ad satietatem desumpto, vti par erat, ingurgitati perirent, medendi hunc modum excogitauit. Custodibus in portu portísque dispositis imperauit, neminem eâ abire permitterent. Tum ipse omnibus moderatione prouida quadam, parciúsque, quàm pro singulorum appetentia cibos præbere, hósque eotenus quotidie famescentibus addere, quoad ne auctos quidem ingestósque sibi sentirent. Sic itaque viribus in his confirmatis, patentibus apertísque foribus, libere, quò quisque abire iam vellet, permisit. Cononem verò, eiúsq; milites, quibus manere apud se haudquaquam placebat, impositos nauibus nauigare, quò animus ferret, & pro arbitrio iussit. Tum illi si in Byzantium nauigationem susciperēt, probrò sibi quod egerant fore & ignominiæ rati, Romam potius eundum decernunt. Sed aduerso vento his obsistente, quum nulla esset nauigandi facultas, in ancipiti erant, & curis iam anxij verebantur,

Neapolis deditio.

** septimus VII. anni principium.*

Totilæ singularis humanitas, illustri principe dignissima.

Magni animi est proprium placidum esse tranquillumque, & iniurias atque offensiones semper despicere.

bantur, ne Totilam vt potitum victoria promisso-
rum denique pœniteret, néve per eum ingenti ali-
quo malo afficerentur. Quib. de rebus Totilas cer-
tior factus, vniuersos ad se conuocatos, solando &
confirmando, & integrata quam dederat fide, bo-
num animum habere hos iussit, & suo cum exerci-
tu vt se immiscerent, indéque necessaria sibi coëm-
pta vt ab amicis deferrent. Denique quum ea vis
venti rursum & continenter ingrueret, ita vt tem-
poris plurimum tereretur, equos & iuméta his tri-
buens, insuper & viaticum elargitus, per continen-
tem Romã versus iter vt facerent, imperauit; viæ
simul comitib. datis Gothis & probatissimis viris,
vt tutò abirent. Neapolis interea muros solo æqua-
re is cœperat, ne e loco munito impetum factitan-
do, Gothis negocium exhiberent. Malebat is sanè
apertiore in campo cum Romanis & hostibus ar-
mis decernere, quàm dolo & fallaciis depugnare.
Itaque quum eius muri maiorem demolitus iam
partem fuisset, quod reliquum fuit, dimisit inta-
ctum. Per id tempus Græcus quidam & Calaber
genere ad Totilam Neapolim venit, ex eius armi-
geris quendam incusaturus, quòd eius filiam virgi-
nem per vim constuprasset. Totilas vero id ægrè
ferens, summo studio nitebatur, vt qui delatum cri-
mé patrasse se minus negaret, commissi pœnas faci-
noris lueret. vnde cóprehendi mox iussum in carce
rem trudit. Huius vicẽ barbarorum primores qui-
dam soliciti, (erat nimirũ vir ille acer, bellóq; stre-
nuus) inter se coëuntes, Totilam statim conue-
niunt, conuentúmque enixè precantur, missum illi
crimen vt faceret. Tum ille, quæ dicebantur, beni-
gnius auditis, nec perturbatione vlla affectus, ora-
tioné apud suos huiusmodi habuit. *Non equidem,
ô viri cõmilitones, vel quia nimiæ sim inhumanitati ob-
noxius, vel quòd propinquorum meorum calamitatem*

Altera Totila in hostes benignitas. Seruare proprium est excellentis fortunæ.

Neapolis muri diruti.

Gothus quidã de illato stupro accusatur.

Primorum militaris impudentia.

Totila ad suos oratio de puniendis flagitiis.

habeam voluptati, hæc vt facerem apud vos verba, constitui; sed vt ne quid Gothis mali contingat. Non enim me præterit, magnas hominum turbas rerum nomina in contrarium vertere, vt qui humanitatem dicere improbitatem consueuerit: vnde & rectiora quæque corrumpi ac perturbari contingit. Sinistrum quippe, & planè improbum dixerim, qui leges velint ad verum acrius circumscribere, vt earum nominibus pro velamentis ad impietatem & nequitiam vsi, peccare intrepidè queant, & prauitatem præ se tutius ferre: Sed vobis equidem consulo, ne mortalium cuiquam id permittatis, vt cum vestri ipsorum salute viri cuiuspiam delicta commutet, nec quoquam pacto vos sceleris, qui nulli iniuriam intulistis, participes reddat. Delinquere nanque, & in delinquentes inferenda supplicia intercipere, vt equidem reor, æquè se habent. Velim itaque ea vos mente, & sic de præsentibus hisce decernere, vt si vobis optio detur, è duobus alterum deligatis, aut enim vir iste pro illata iniuria luiturus est pœnas, aut Gothorum est, vt non salua Respublica sit necessarium, nec bello vt vspiam victoria pariatur. Animaduertite, quanta antehac nobis in huius belli primordiis militum copia fuerit, vtque in subeundis periculis quàm sit clarior facta. Et paucis vt rem omnem absoluam, pecuniarum vis quanta & innumerabilis, equorum præterea armorúmque quanta antehac vis, quot in Italia ipsa munitiones, quæ omnia haudquaquam pro inutili commeatu his esse videntur qui bella gerunt. Sed postquam Gothi sub Theodato fuere, homine quidem qui æquitatem præ diuitiarum assequendarum cupiditate minoris fecisset, quàm deum nobis minus propitium reddiderimus, quóve nostra fortuna euaserit nostis, & à quibus quantisque simus viris deuicti. Nunc verò à nobis Deus pro his, quæ deliquimus, iam satis pœnarum quum habeat, pro arbitrio rursum dirigit vitam. Et breuiter vt rem omnem expediam, supra vota nobis rem administrat; quippe qui supra vires

Ingenij humani improbitas.

Huic opponenda iustitiæ cura & conseruatio.

Vnus pereat, potius quàm vniuersus: Et ex iustitia prosperi successus oriuntur.

Exemplum.

Arg. à contrario.

Ab experientia.

hostes

hostes iam superauimus. Compleri itaque velle victoriæ causam, iustitiam exercendo, nobis profectò plus longè conduxerit, quàm huic aduersando videri inuidiam nobisipsis fecisse. fieri enim non potest, vt qui vel iniuriam fecerit, vel vim fortè intulerit, in certaminibus ipsis probè se gerat, quandoquidem pro singulorum vitæ conditione regitur & belli fortuna. His Totilæ dictis Gothorum primores collaudatis, armigerum, qui virgini stuprum intulerat, de cætero haudquaquam repetere, sed de eo & pro arbitrio vt Totilas ageret, permisere. Tum ille morte affecto, qui virginem vitiarat, bona quoque eius, quæcunque fuere, vitiatæ mox tradit. Dum hæc interea Totilas peregisset, Romani exercitus principes, & simul milites ipsi res subditorum diripere, contumeliisque & sceleribus nil reliquum facere, adamatásque habere in præsidiis fœminas, luxuíque ac temulentiæ operam dare. Sed milites ipsi, quum se præfectis inobedientes contumacésque exhiberent, in omnem absurditatis & flagitij speciem incidebant. Italicis præterea vniuersis relinquebatur, vt ab vtroque exercitu grauissima paterentur. nã & agris ab hostibus priuabantur, & suppellectile omni ab Imperatoris, vt dominantis, militibus. Ad hæc accedebat, quòd quum rerum necessariarum inopia premerẽtur, vt vapulare impune hi possent, & planè deperdi. nam & Romanos milites ipsos, quum suos ab hoste oppressos tueri nil quirent, ne suorum quidem tunc fœdè factorum pudebat, sed pro eorum sceleribus deniq; effecere, barbarorum vt Itali desiderio tenerentur. Quibus reb. Constantianus permotus, literas ad Imperatorem perscripsit, hísque apertè significabat, nullo pacto se posse hoc bello Gothis obsistere. Cæteriq; item præfecti in eandẽ sententiam concedentes, suam denunciabant, veluti expressa confessione, ad certamen ignauiam.

Conclusio, iusto principe digna.

Pœna stupratoris.

Romanorũ ducum & militum scelera, quæ summus rerum arbiter iustissimè postea supplicijs coercet.

In odiũ hominum incurrunt, & animi fortitudine priuantur.

Totila ad senatũ Rom. litera.

Totilas interea Romanorum senatui literas in hãc sententiam misit. *Quicunque finitimis iniuriam inferunt, siue id ignorantia egerint, siue obliuione, meritò debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sint mala perpeßi. nam peccandi quæ inciderit fortuitò causa, maximam delicti his adimit partem, & deprecatur. Si quis verò præmeditatus iniuriam infert, huic certè nil reliquum fiet, quo eius facta excuset: quippe quem non solum rei patratæ crimen, sed voluntatis etiam culpam vt ferat, par erit. Quum igitur hæc ita se habeant, vobiscũ animis agitate, quo pacto sint per vos excusanda, quæ in Gothos gesseritis. Num ne Theoderici & Amalassunthæ in vos beneficia ignoratis? an temporis diuturnitate & vestra obliuione, nullius momenti fuisse ea sunt visa? tametsi istorum neutrum sit. non enim leuibus & vanis quibusdã in rebus, in maiores vestros, in vósque nuper gratos quondam nostri se principes ostenderunt, sed in grauibus quidem & necessariis. Atqui in suæ ditionis homines quid nam virtutis exerceãt Græci, vel auditione percepisse reor, vel experientia didicisse. Proinde Gothorum & Italicensiũ bonauistorum fore decernitis, quibus & vos inhæsisse existimo. Sed quæ nam ab his sitis hospitibus & amicis adepti, vos fortè non præterit, si qua ipsi in parte eorum nunc meministis, quæ Alexander Romanorum præfectus facturum se animo destinarat, vt milites ipsos omittam, & militum duces, quorum beneuolentia & animi magnitudine fruebamini, & eorundem de causa ad id fortunæ res peruenere. Me verò vestrum existimet nemo, barbarorum vt principem, per iactantiam his verbis nunc vti. nam illud pro indubitato asseuerauerim, quempiam ab his esse facinorosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pacto non fore id absurdißimum videatur, quum deus ipse pro illata tam multis iniuria, militibus istis præfectisque sit supplicia denique illaturus; vos verò in istorum tam fœdè facta libentius concedatis, nec eximi malis vos patiamini, quæ à sceleratis hominibus inferuntur.*

Exprobratio iniuriarũ, quas Romani Gothis à quibus multa acceperant beneficia intulerunt.

Amplificatio, à collatione conuersationis Græcorũ & Gothorum inter Romanos.

Exaggeratio flagitiorum quæ Græci Romæ patrabant.

Occasio-

Occasionem itaque aliquam præbetote, qua apud Gothos ipsos rem vestram excusatius tueamini, & ipsi vobis errati vt veniam demus. Sed ad hanc consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli fine non expectato, quum adhuc quippiam est reliquum spei, quæ potiora sunt, delegeritis; & emendatione denique facta, ea insuper sarciatis, quæ per vos sunt indecẽtius gesta. Literas in hanc Totilas sententiam scriptas ex captiuis cuidam Romã deferendas, & ad Senatum mox tradit. Ioannes forte in vrbe tunc erat. is Senatoribus interdixit, ne Totilæ quippiã respõderẽt. Vnde Totilas iteratò alias literas atq; itẽ alias ad Romanos perscripsit, in quibus grauissimo se iuramento aperte obstrinxerat, nulli vnquam de cætero Romanorum mali quicquam Gothorum quempiam illaturum. Quis verò mortalium iteratas tabellas Romam pertulerit, nil equidem habeo, quod affirmare fat queam. nocte nanque intempesta publicis illæ in locis affigebantur, & vbi iam illuxisset, innotescebant. Sed Romanorum præfecti, quum sacratos quosdam, Arianæque sectæ viros suspectiores haberent, ex vrbe omnes protinus eiecerunt. Quibus rebus Totilas cognitis, exercitus parte in Calabriã missa, Hydruntis præsidium vt tentarent, iniunxit. Sed eius loci custodes quum haudquaquam vltro ad Gothos concederent, Totilas suis mox imperat, vt oppidum obsiderent. Ipse verò cum maiori & reliqua exercitus parte ad circumiecta vrbi Romanæ loca ductare statim contendit.

Ad Romanos exhortatio.

Ioannes Totila respondere vetat.

Literæ repetitæ, publicis locis affixa.

Ariani Roma eijciuntur, in Totila despectũ.

5 CVIVS profectione cognita Imperator, & si fortissimè adhuc sibi insistentibus Persis, mittere rursum in Italiam Belisarium cogitur. Iámque hyems se circumegerat, nonúsque belli huius annus exibat, quod scripsit Procopius. Belisarius itaque secundo iam in Italiã venit, perpaucis admodũ

Initium anni X. Reditus in Italiam Belisarij.

ex Byzantio abductis secū militibus: nam quô antea is habuisset, ab exercitu, qui in Media erat, nequaquam eduxerat: vnde militum apud se raritate compulsus, Thraciam omnem circumeundo, pecuniámque effuse præbendo, iuniores & voluntarios quammultos contraxit. Huic ex Imperatoris permissu & Vitalius aderat Illyricorum præfectus, qui ex Italia nuper redierat, vbi & Illyrios reliquerat milites. Vtrique igitur, quum ad hominum millia quatuor contraxissent, Salonas se contulerunt, ea mente vt Rauennam inde & inprimis contenderent, ex eóque loco bellum Gothis, quoad liceret, inferrent. nam per Romanum agrum nec tuto trāsire hi poterant, nec hostes fallere transeundo, quos in Calabria Campaniáque castra habere acceperāt: nec vim his quoquam pacto inferre. non enim æquis aduersus Gothos hi viribus ibant. Interea, qui in Hydrunte obsidebantur, Romanis, quum commeatus penitus defecissent, cum obsidentibus barbaris ad colloquium conuenerunt, pactíque inter se sunt, Gothis vt præsidium traderetur, & ad id peragendum vtrique diem præfiniunt. Belisarius interim commeatibus in naues impositis, ad anni spatium suffecturis, cum his Valentinum iussit Hydruntem ocyus nauigare, indéque primos statim custodes abducere, quos morbo & fame acceperat contabuisse, alióśque ex his, qui secum tunc nauigarent, ad custodiam loci habendam sufficere: quibus perfacile foret, vt integris & vigentibus, & abunde suppetentibus rebus ad victū necessariis, præsidium tutius asseruare. Valentinus itaque secundum nactus & validum ventum, nauigatione Hydruntem quarto ante præstitutum dedendi oppidi diem peruenit, & sine custodiis portum deprehensum mox occupat, præsidiúmque nemine interpellante iniuit. Gothi nanque præsidiariorum militū

Qua ratione militem contraxit.

Expeditio eiusdem.

Hydruntis obsidio.

Belisarius Hydruntem seruat.

Gothorum nimia fiducia fortunæ Valentini viam sternunt.

promissis

promissis fidentes, nec quicquam interea sibi impedimento fore ad capiendum præsidium rati, negligentius se erga proxima Hydruntis loca habere, & in segnitiem quiescendo relabi. Quo factum, vt classe de improuiso in se veniente conspecta, trepidi obsidionem mox soluerent, & procul inde facta discessione, translatisque aliò castris, quæ sibi iam obtigissent, ad Totilam perferunt. Valentini deinde milites quidam, quos fortè cupido incesserat eius regionis loca depopulari, incursione inconsultius facta, ad maris littus quum hostes obuios habuissent, cum his manus conseruere: quo prælio vt prorsus deuicti, non paruo numero fuga se in mare præcipitant. Vnde centum septuaginta desideratis, cęteri se Hydruntem ad præsidium receperunt. Valentinus verò veteribus eius præsidij affectis inedia inuentis custodibus, & his inde abductis, ex Belisarij ipsius imperio alios & recentes validioresque primis substituit, & commeatibus ad integrum suffecturis annum, cum reliquis copiis Salonas venit. Vnde & Belisarius cum classe vniuersa mox soluens, Polam applicuit, vbi & moram exercitum disponendo, aliquamdiu cõtraxit. Totilas interim, vbi eò Belisarium applicuisse accepit, id eius cognoscendi vires iam cupidus egit. Bonus nomine quidam, Ioannis nepos, Genuæ dux præsidij erat. huius nomine literas ipse adulterinas ad Belisarium scribit, enixius obsecrando, ad se vt maximo in discrimine laborantem celerrime opitulatũ venirent. Viris deinde cautioribus quibusdam delectis, & vafredine probè imbutis, perferendas ad Belisarium literas tradit, & simul commonefacit, eius vt vires aduertendo diligentius & speculando cognoscerent, & à Bono se Genuæ prębside missos dissimulanter prætenderẽt. Quos Belisarius, vbi in eius conspectum venere, pro sua cõsuetudine bene-

Militum prædæ cupidorum merces, fuga nẽpe, & excidium.

Præsidium Hydrunti renouatum.

Totilas astutè vires hostis explorat.

Belisarius non satis tũc circumspectus.

uolè ac perbenignè suscepit, & literis deinde perlectis, Bono præfecto vt renunciarent iniunxit, cũ vniuerso exercitu se non longe pòst affuturum. Illi vero, vt fuerat per Totilam imperatum, rebus omnibus perlustratis, & diligenter animaduersis, quũ se ad Gothorum exercitum recepissent, non magni momenti Belisarij esse copias affirmarunt. Totilas interim Tybur, quod Isaurorum præsidio tenebatur, proditione hoc pacto cepit. Ex incolis quidam cum Isauris portarum custodibus, nullo ipsorum crimine pauloante iurgati, hostes, qui proximè castra habebant, noctu introduxere. Vnde Isauri quũ vrbem in hostium esse potestatem aduerterent, agmine vno inter se coeuntes, integri omnes ferè fuga euadunt. Tum Gothi ciuium nemini parcere, sed cum vrbis præsule occidione vniuersos occidere, & cædibus tantopere in hos desæuire, vt explicaturus has minimè sim, ne inhumanitatis & sæuitiæ monumenta posteritati relinquam. Inter cęteros & Catelus interiit, vir sanè inter Italos probus. Iámque & Tyberim barbari occuparant. Vnde factum, vt haudquaquam Romani de cætero possent flumine commeatus deuehere. nam & secus amnem situm id oppidum est, supra vrbẽ Romam stadiis centum & quinquaginta. Quod quum à Gothis iam teneretur, veluti e propugnaculo è regione siue per Anienem fluuium hi nauigantibus, siue terra iter habentibus, infesti erant. Belisarius autem, vbi cum vniuersa classe Rauennam peruenit, Gothis qui fortè tunc aderant, & simul Romanis in vnum contractis, orationem huiusmodi habuit.

Exploratorũ solertia.

Tybur à Totila capitur, Gothico exercitu ab oppidanis, qui præsidiariis militibus infensi erant, intro ducto.

Tyberim Gothi occupant.

Belisarij ad suos & Gothos oratio, qua rationem reddit sua expedi-

Haudquaquam nunc primum, ô viri, id contigit, vt egregia virtutis probitatisque opera per nequitiam & praua delerentur facinora. Iampridem enim humanis id rebus apertè insitum est, & sanè pleraque proborum hominum facta, deperdita pessimorum quorundam prauitas inter-

intercidere ac corrumpere potuit. Quod vtique nunc & imperatoris rem planè fefellit, cui tantopere, vt delicta castiget, est curæ; vt de Persis paruifacta ac demum posthabita, quæ in manibus erat, victoria; me rursum ad vos per id temporis transmittendum censuerit, ea vt farciam, & ad sanitatem reducam, quæ per præfectos & exercitus duces nil rectè antehac sint, siue in milites, siue in Gothos, & vtcunque in cæteros facta. Enimuerò nil prorsus delinquere, nec humanum esse equidem reor, sed præter mortalium ipsorum naturam. Delicta verò corrigere imperatorem admodum decet. vt charos præterea, & amicos soletur, eius & dignitatis est, & prudentiæ: quo fiet, vt non solum nunc ipsi à molestiis quondam illatis & grauibus vindicemini, sed statim vt liceat imperatoris beneuolentia frui, qua re nil dignius afferri mortalibus potest. Quum itaque ad hæc exequenda præsto nunc sim, vestra intererit, totis eniti nunc viribus, futuris vt commodis perfruamini. Vos igitur, vt cuique siue necessarij sanguinéque coniuncti, siue amici beneuolique apud Totilam hoc tempore sunt, euestigio reuocate. id si egeritis, & pacis bona habituri propediem estis, & ab imperatore non mediocris ad vos est peruentura vtilitas. Ipse verò, non vt belli huc cupidus veni, nec vt hostis Romaniæ ditionis hominibus sim. Quòd si non operæprecium ipsi duxeritis, quæ potiora sunt vobis, deligere, & nobis obuiam ire plerique nolint; necesse erit omnino, vt vel inuiti pro hostibus habeamus, qui contra nos arma desumpserint. Hac habita Belisarius oratione, Teramunthem armigerum, & ex his alios, qui se sequebantur, nonnullos, cum Vitalio vna, Illyricísque militibus in Æmyliam misit, eius regionis vt locos tentaret. Vitalius itaque suis cum copiis quum Bononiam peruenisset, præsidiis sese tradentibus captis, quietum eo se in oppido continebat. Illyrici interea milites, quos eo traduxerat, nullis prorsus malis affecti, nec voce tenus, quæ se offendisset, derepéte

tionis in Italiam, deinde petit vt officium quisque fideliter exequatur.

Rem bellicã curat.

Illyrici suæ receptionis causas ad Iustinianũ præscribũt, & veniam impetrant.

& temere abeuntes domum se contulerunt, missisque ad imperatorem legatis, veniam dari sibi deprecabantur: quando quidem non alia se domum de causa recepissent, nisi quia necessariis, ac simul stipendio fraudari se dicerent. his ferme respublica magnam debebat pecuniã. Adhæc accedebat, quòd & Hunnorum exercitus quum Illyriam inuasisset, eorundem liberos coniugésque pauloante abduxerant, quibus Illyrici illi rebus compulsi, agmine vno abierant. Sed his imperator, & si tum primum succensuisset, veniam tamen errati postea dedit. Vnde & Totilas cognita Illyriorum secessione, exercitum Bononiam misit. Vitaliam perinde ac reliquos milites vt statim inuolaturum. Vitalius tamen, ac simul Teramunthes hostium in se aduentu præcognito, locatis in aduentantes insidiis, magno ex eis numero interfecto, cæteros auertere in fugã.

Vitalij & Teramunthis strategema.

Eo in prælio Nazares aderat, vir quidam egregius, natione Illyrius, & ex Illyria militum quondam præfectus: cuius præter cæteros omnes singularis & admirabilis opera fuit. Hac deinde pugna confecta, Teramunthes Rauennam ad Belisarium redit, qui alios ex suis armigeris ternos & delectos cum militibus mille Auximum Romanis ibi per Gothos obsessis suppetias misit, qui fermè Totilã cum copiis suis frustrati, Auximúmque ingressi, incursiones in barbaros facere animo destinarant. Sed postera die circa meridiem certiores iam facti hostium nonnullos in proximo esse, vrbe egrediũtur, vt his occursuri. Exploratores tamen prius mittẽdos ad hostes esse decernunt, eorum vires diligentius speculatum, ne temere in barbaros & inconsideratius ruerẽt. Ricilas verò Belisarij armiger, sed tunc temporis temulentus, inuitis cæteris, solus ipse ad speculandum equò in cursum acto celerrimè iter arripuit. Qúumque in Gothos tres incidisset,

Subsidium Auximitanis missum.

Ricilas in temulentia temerarius occiditur

Ebrietas furor breuis est cuius exitus luctuosus.

ſet,& loco præcipiti, primum quidem vt oppugnaturus hos conſtitit,& rem ſtrenue gerit:ſed vbi hoſtium vim magnam peruidit in ſe vnum coortam deferri, in fugam ſtatim concitat equum, quo ex inſperato & loco difficili procumbente, ingenti hoſtes clamore in hunc tela coniiciunt. Quam rem Romani ex ædito conſpicati, ſuo vt militi opem laturi concurrunt. Ricilas interea pilis iam multis opertus emoritur. Teramunthis verò tunc milites barbaris in fugam verſis, ſublatum ſui commilitonis cadauer in Auximum intulere, exitum vitæ ſortitum non ſua virtute dignum.

6 TVNC verò Sabinianus Teramunthéſque cũ Magno ipſo eius præſidij duce, communicato conſilio, non vſui fore ſibi comperiebãt, illic de cætero immorari, id animo agitantes, hoſtibus nunquam pares fieri ſe poſſe. Et dum interea obſeſſorũ cibos abſumunt, eò celerius ſe effecturos, vt a barbaris præſidium capiatur: quę vtique vbi ſic fore ſunt viſa, ipſi quidem cum militibus mille ſe ad diſceſſum parare,& noctu iter aggredi velle. Qua rè ſic cõſtituta, ex his ipſis militibus quidam occulta profectione & voluntaria ad hoſtium caſtra ſe contulit, denunciauítque, vti res ſe apud Romanos haberẽt. Vnde & Totilas ipſe cum delectis duobus milibus viris nocte inſequenti ſtadiis triginta ab Auximo itinera aſſeruando inſedit, eiúſque rei nulli præbuit ſenſum. Gothi interea hoſtes noctem circa mediã conſpicati pertranſeuntes, exertis hos enſibus de improuiſo adoriuntur incautos, ex hiſque ducẽtos interfecerunt. Sabinianus interim Teramũthéſque cum reliquis, vt in tenebris deliteſcendo, Ariminũ fuga contendunt. Gothi vero ſarcinariis iumentis omnibus potiuntur, quæ commeatus & arma geſtabant. Ad littus Ionici ſinus oppida duo Piſaurum Fanúmque inter Auximum & Rauennam

Conſilia bellica niſi ſub ſilentio contineantur, clades pariunt.

Proditur conſilium Rom. vnde ducentorum ſtrages & iumentorum, ſarcinarũ, armorúmque direptio & iactura.

sunt sita, quorum domibus in huius belli primordiis Vitiges concrematis, muros ad mediam partẽ deleuerat, ne forte illis Romani præoccupatis Gothis se infestos præberent. His vero ex oppidis alterum, & id quidem Pisaurum, Belisarius occupare decernit, vt cuius ager illi esset tum visus equorum in pabula peridoneus. Missis itaque noctu ex amicis quibusdam ad id peragendum idoneis, qui portarum singularum latitudinem altitudinémque clã & diligentius metirentur: fores postremò ad eandem dimensionem constructas, & ferro munitas nauigio impositas Pisaurum misit, iussitque Sabiniani militibus vt eas portis mox coaptarent, ipsique intra muros manerent, ac vbi in tuto iam constitissent, quicquid e mœnibus dirutũ collapsúmve fuerat, lapide vtcunque limóque sarcirent. Sed Totilas, quæ per hos gerebantur, præcognitis; non paruis cum copiis Pisaurũ venit, & præsidio pertẽtato aliquandiu ibi moratus, quũ capere illud non posset, re demum infecta ad Auximum reduxit exercitũ. nõ enim Romanorũ adhuc quisquam in hostem exibat, sed intra muros omnes se continebant. Belisarius interim suis ex armigeris duos Romã transmisit, vt simul cum Bessa vrbis custodias asseruarent, nec quoquam pacto exirent in hostem. Totilas deinde, & Gothorum exercitus, vbi Belisarij copias accepere non ea multitudine esse, vt suis resistere conatibus possent, locorum validissimas quasque munitiones infestandas per se ac suos esse decernunt: vnde & in agro Piceno parte copiarum ad Firmiũ Asculúmque dimissa, positis castris ad hæc oppida obsidendum sedulo constiterunt. Iámque & se circumegerat hyẽs, & annus huic decimus bello finiebatur, quod historiæ Procopius commendauit. Belisarius vero cum obsessis auxilio esse non posset, Ioannem Vitaliani nepotem Byzantium misit, grauissi-

Pisaurum Belisarius munit.

Totila conatus irritus.

Imperatorũ in vtroque exercitu varia consilia.

XI. annus belli Gothici.

grauissimóque iureiurando adegit, ad se enixè vt reditum, & quoad posset, acceleraret; Imperatorémque suo nomine precaretur, magnam vt sibi pecuniam maiorésque copias & arma insuper mitteret. milites quippe deberi sibi pecunias causando, séque omnium egentissimos esse, prælia detrectabant. Vnde & Imperatori in hanc sententiam scripsit epistolam. *In Italiam, Imperator optime, venimus, non viris, non armis, non pecuniis demum muniti: quæ vtique qui non ad necessitatem sit consecutus, bellum (vt reor) gerere nunquam sat commodè poterit. Thraciam ipsi & Illyriam obeundo, milites non paucos demum contraximus, sed miserabiles quosdam & planè inermes imbelléśque. Spectamus præterea & qui hic sunt reliqui milites haudquaquam satis ad id bellum valere, & hostes reformidare quammaximè, vt qui ab his sæpius victi animum ad seruitutem transtulerint. nec sanè hi frustra hostem antehac veriti fugitabant, & equis dimissis, proiectis in terram armis turpi se dederant fugæ. Nec fieri præterea potest, pecuniarum prouentum vt ex Italia capiam, quippe quæ iterato per hostes pristinos occupata nunc detinetur. Nostri præterea milites quia contumaces iam redditi sunt, nostro haudquaquam parent imperio: vnde nec iubere his aliquid possumus. Accedit etiam, quod debita illis pecunia imperandi nobis audaciam sustulit. nec illud te lateat velim, maximam tuorum militum partem vltrò ad hostes se contulisse. Si igitur in Italiam duntaxat Belisarium mittere animo inerat, bene habet: sum nanque in mediis ferè nunc Italis. At si libido est hostes peruincere, necessarium est, vt per te alia pleraque ad id præparentur. non enim fieri sine administris potest rebus in bellicis imperator. Necesse est itaque, vt armigeri & satellites mei omnium primi ad me transmittantur. Magno deinde qui Auximum seruat, Hunnorum barbarorúmque aliorum parua manus, hisque in stipendium vt pecuniæ dependantur.* Ioannes

Belisarij ad Imp. epistola, qua petit militem, arma & pecunias: rationem huius postulati prudenter exponens.

verò quum plurimum temporis Byzantij contriuisset, nil prorsus eorum peregit, quorum ob gratiã per Belisarium mittebatur. Sed virgine ex Demetrio Imperatoris nepote progenita in vxorem traducta, Veneri operam dabat. Totilas interea Firmium & Asculũ cepit: in Thuscos inde profectus: Spoletũ Asisiúmque obsedit. Spoleti vero Erodianus custodiæ præerat, Sifridus Asisij Gothus genere, alias tamẽ miri erga Romanos & imperatoris res studij. Sed Erodianus cum hostibus in colloquium venit, ab hisque dierum triginta indutias petiit, his tamen conditionibus, vt si nulla interea per Belisarium auxilia mitterentur, cum militibus ciuitatem & incolas Gothis dediturum se diceret, filiúmque pro futura deditione obsidem dedit. Postquam verò constitutum iam aderat tempus, nec aliunde Romanis subsidia ferebantur, Erodianus & cæteri, quibus fuerat præsidij custodia credita, factis ex pactionibus se & Spoletum Totilæ dedunt. Ferunt nõnulli Erodianum, quia Belisarium ipsum odisset, Gothis sese Spoletúmque prodidisse, vt cui vitæ factorúmque rationem exacturum ad se Belisarius minaretur. Sifridus autem cum suis militibus facta in hostes eruptione, è suis complures amisit, & ipse simul occubuit. Asisini deinde duce amisso in re præsenti consilij inopes vrbem extemplo hostibus tradidere. Post hæc Totilas ad Cyprianum protinus misit, & Perusiam sibi vt proderet, precabatur: post preces, & minas adiecit, si minus obtemperaret: variéque animum eius versãdo, pecuniarum insuper vim maximam se illi daturum pollicebatur si postulata perageret. Verùm vbi apud Cyprianũ nec minis sibi, nec precibus res succedebat, ex illius armigeris Vliarum quempiam corrumpit pecunia, hominem vt dolo necaret. Tũ ille Cyprianum solum conuentum, de improuiso obtruncat,

Dum Ioannes negligẽter curat rẽ publicam, & priuata indulget, Totilas diligẽter occasionem oblatã persequitur.

Tacita inimicitia metuenda magis quam aperta.

Cypriani constantia.

Ingenium Gothicum.

Indigna Cypriani cædes.

obtruncat,& fuga ad gothos se recipit. His Totilas rebus peractis, Romam contendit, quam statim vbi est proxime ventum, obsedit. Agrorum verò cultoribus per omnem Italiam mali nil quippiam intulit: sed terram vt intrepide colerent, nil secus ac antea, imperauit; sibique ac Reipublicæ tributa penderent, & fructus dominis reportarent. Gothi vero, dum muris interea appropinquant, Artasires Barbatiónque non paucos secum ductantes, & si improbante id Bessa factum, eruptionem in eos fecerunt, & statim compluribus interfectis reliquos in fugam vertere. Quibus quum diu insisterent, & ad plurimum viæ euecti insectandi studio essent, in hostium insidias præcipitarunt, vbi maiore suorum parte amissa, vix duces ipsi euasere. Quo factũ, vt haudquaquam de cætero auderent hostibus obuiam ire sibi vel acriter insultantibus. Vehemẽtior exinde fames Romanos vrgebat, quum nullas possent ex agris fruges inuehere, & rebus essent maritimis interclusi. Gothi nimirum Neapoli in potestatem redacta, minoribus variísque nauigiis, circa eius regionis insulas vltro citróque adnauigando diuagabantur, & diligentius obseruabant, qui nam ea nauigationem haberent. Vnde vniuersas è Sicilia naues, quæ Romanum ad portum cursum tenebant, eorum in manus cum nautis ipsis perueniebant. Totilas deinde in Æmyliam transmisso exercitu, Placentiam siue vi, siue deditione suis, vt caperent, imperauit. Hæc ferme ciuitas inter cæteras Æmyliæ vrbes præstantior est, & præsidium habet prçualidum, ad fluménque Padum posita est, ac sola ex omnibus ea è regione oppidis Romanorum in ditione relinquebatur. Vbi vero Gothorũ Placentiæ appropinquauit exercitus, oppidanos leniter compellando hortari & suadere, vrbem Totilæ ac Gothis pacificè traderent. Quibus vbi pro voto

Romam Totilas obsidet & prudenter agit cum agricolis.

Victores victi.

Annona caritas Romæ.

Gothorum prosperi successus.

Placentia situs.

Obsidio.

nil ſuccedebat,non procul ab vrbe poſitis caſtris,ad obſidionem ſe hi præparabant,& eo impenſius,quo & oppidanos præſenſerant neceſſariis indigere. Per id tempus Imperatoris præfectos , qui Romæ tunc erant , proditionis ſuſpicio cepit , vt quibus Romanus vir Cethegus & inter ſenatores facilè princeps,ſuſpectior eſſet,qui ea ſtatim de cauſa Cẽtum cellas ab vrbe diſcedens ſe contulit.Beliſarius interim vt vrbi Romæ,ita & ſummæ rerum quum nõ parum timeret,vt qui ex Rauenna alio nil quicquam afferre ex tantulis præcipuè copiis ſubſidij poſſet , Romam inde proficiſci animo deſtinat , & circumiecta vrbi loca e veſtigio occupare,vt e propinquo ſuis laborantibus quiret præſidio eſſe. Iam enim,quod a principio Rauennam veniſſet , hunc pœnitebat : quod tamen Vitalio ſuadente & Magno præfectus cum Imperatoris incommodo fecerat.Nam vbi ſe primum intra Rauennã incluſerat, viſum eſt hoſtibus,ſe iam liberius poſſe,& pro arbitrio bella tractare. Beliſarius itaque Iuſtino cum paucis quibuſdam ad Rauẽnæ cuſtodiã conſtituto, inde mox ſoluens,Dalmatiæ oram legens, eiúſque regionis loca iuxta adnauigando ſuis cum copiis Epidamnum deuehitur , vbi exercitum ex Byzantio expectando aliquandiu quieuit,perſcriptis primum ad Imperatorem literis,quibus & præſentem ad cętera rerum ſtatum ſignificabat. Ille verò non longe poſt Vitalij nepotem , Iſaacem Armenium Aratij & Narſetis germanum fratrem cum exercitu mittit ex barbaris Romaníſque contractũ militibus, qui omnes Epidamnum deuecti , cum Beliſario ſe coniunxere. Imperator deinde Narſetem & hunc eunuchum ad Erulorum principes legat,vt his ſuaderet,in Italiam traducerent copias,& cum ſuis vna militarent.Vnde ex Erulis quammulti Narſetem ſecuti,in Thraciæ loca hybernatum venere,vt poſtea

Cethegus proditionis ſuſpectus.

Beliſarij conſilium.

Conſilij executio.

Subſidia Beliſario miſſa.

Eruli Narſetem ſequuntur.

ſtea vere proximè ineunte ad Beliſarium inde tranſ mitterentur. Aderat cum his & Ioannes, quem Fagam cognomine dictitabant. His itaque iter habentibus fortuna contigit quædam, quæ ingentibus bonis Romanos ex inſperato affecit. Magnæ nuper Sclauinorum hominum manus Hiſtrum flumen traiicientes, & eius regionis loca depopulati Romanorum vim maximam ceperant. Cum his Erulis inopinantes quum manus conſeruiſſent, & ſimul ſpem præter viciſſent, magno eorum numero interfecto, captiuos omnes per eoſdem abactos, abire ad propria permiſere.

Eruli Sclauinos cædũt.

7 SED Narſes interea quempiam nactus erat, qui Childibij nomen, clariſſimi quondã Romanorum prefecti, falſo ſibi emẽtiretur. Childibius enim quidã ex Iuſtiniani familia fuerat, vir ſanè rebus in bellicis acer admodum atque induſtrius, contemptórque adeo pecuniarũ, vt in re ſua familiari pro maximis opibus duceret, nil penitus poſſidere. Hunc Imperator quarto imperij anno Thraciæ vniuerſæ prefectum ad Hiſtrum tuendum conſtituerat flumen, & tam cautè aſſeruandum, ne de cætero barbaris peruium eſſet: quandoquidẽ antehac ſæpe vt Hunni, ita & Antarum Sclauinorúmque gentes flumine eodem traiecto, inſanabilibus malis Romanos affecerant. Sed Childibius poſthac adeo terrori barbaris fuit, vt per triennij ſpatium, & quãdiu eo præfecturæ hic munere fungebatur, barbarorũ nemini vnquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de cauſa pertranſire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce ac ſæpe tranſuecti, barbarorum vim maximam trucidarant, & in ſeruitutem abduxerant. Poſt tertium tamen Childibius annum modicis Hiſtrum quum copiis traieciſſet, vniuerſam Sclauinorum gentem obuiam habuit: vnde inito fortiter prælio,

Childibij fictitij historia.

Antarum natio, vnde cognomen Antici Iuſtiniano.

Childibij interitus.

cum Romanis permultis & Childibius cadit: quo mortuo barbari libere Histrum flumen tranicere, Romanorúmque res sæpius incursare. Quo factũ, vt vel vniuersæ Romanę tunc vires non ea in re vnius Childibij æquare virtutem potuerint. Antis deinde Sclauinísque longo post tẽpore inter se dissidentibus, & certamen denique ineuntibus, Antæ ab hostibus superantur. Vir itaque quidam Sclauinus ex captiuis iuuenem nactus Childibium nomine, primum tum pubescentẽ, domum abduxit. Sed Childibius ipse temporis progressu bellicis est in rebus industrius factus, & miræ erga dominum charitatis, vt qui eius tuendi gratia vitæ sæpe discrimẽ subierat, & bello se perstrenuẽ gesserat, quibus ex rebus ingentem retulit gloriam. Vnde non longe pòst Antarum vis magna Thraciæ loca quũ inuasisset, depopulatis ea e regione agris, Romanorúmque rebus direptis, multos mortalium demum cum cætera præda ad proprios lares quum se referrent, traducũt: his ex captiuis quempiam vnum in domini clementioris potestatem & perhumani fortuna deduxit. Erat nimirum captiuus ille vir sagax, & sanè versutus, & qui facile posset in negocio homines circumuenire ac fallere. Itaque quũ magnopere cuperet Romanorũ ad terras redire, nec vlla id arte assequi posset, rem excogitauit huiusmodi. Dominus imprimis conuentum, pro eius humanitate, & in se diligentia mirificè laudat, & suæ probitatis ob gratiam ex deo pleraque sibi bona fore affirmat, séque haudquaquam ingratum pro eius in se benignitate videri imposterum posse: verùm si sibi optima consulenti obsequi velit, nõ longo post temporis interuallo magnarum pecuniarum dominum se eum facturum strenuè pollicetur. Esse nanque apud Sclauinos ait Childibium, Romanorum quondam præfectũ, habitu nunc quidẽ seruili, sed barbaris

Childibius alter, suppositicius.

Hominis vafri versutum consilium.

barbaris ipsis incognitum. Si igitur illi placeret, pro Childibio redimendo dependere precium, hominémque Romanorum ad loca traducere, pro indubitato asseuerare, maximam a Romanis se gloriam relaturum, & ab Imperatore non paruas opes. His dictis, Romanus ille, & seruus, domino, quæ voluit, persuasit. nam & secum vna ad Sclauinos contendit, cum hísque, quia fama vtrique innotuerant barbaris, mutuo ac tuto diuersabantur. Pecuniis itaque multis Childibij domino persolutis, hominem, quem petierant, coëmerunt. Inde profecti quũ protinus abiissent, & domum se iam recepissent, rogat mox hominem emptor ille & dominus, num ipse Childibius esset Romanus ille præfectus. Tum ille nil dedignatus, quæ vera essent, ex certa confessione fateri. quemadmodum antehac secum actum sit explicat, vt Antius & ipse genere sit, & quum aduersus Sclauinos vna cum suę nationis hominibus pugnam inisset, ab hostium sit quopiam captus: nũc verò quum in patriam venerit, liber & ipse sit ex lege futurus. Tum igitur, qui argentum persoluerat, ne hiscere quidem tunc primum, sed mœrore mox affici, & suæ simul factæ iacturæ non mediocriter indolescere. Romanus verò, & seruus ille, qui dominũ consolari, & quę in vero essent, refellere vellet, ne qua sibi res forte in patriam reditũ moraretur, hunc quidẽ virum Childibium esse identidem affirmare; sed præ formidine, vt qui in mediis hostibus nunc diuersetur, haudquaquã ex vero sibi velle cuncta retegere: quòd si Romanorum ad terras peruenerit, non solũ nihil omnino hunc veritũ, occultaturum se esse qui sit, sed vti par est, gloriæ honoríque id habiturũ. Dum interea de huius viri nomine in ea controuersia fieret, vulgatus iã sermo ad omnes perferri cœptus. Antarum gens itaque eius rei ob gratiã quum ad inuicem conuenissent, cõmu

Domini vecordia.

Captiui ingenua cõfessio.

Serui vafrities.

Antarum stulta persuasio.

ne decernunt id ſibi fore negotij,atq; adeo ex ea re ingentia quædam ſe habituros ſperabant, quandoquidē Romani exercitus principē redactum in poteſtatē haberent. Atqui Antarū Sclauinorúmque nationes,non ab homine aliquo vno reguntur: ſed ab antiquo plebeia cōmunique libertate viuunt,& idcirco res omnes,quæ vel vtiles ſint, vel fortè difficiles,in cōmune cōſilium deducuntur. Cętera verò omnia vtrique ferè genti paria ſunt & ſimillima.

Eorundem religio & mores.

His præterea barbaris lege cautū eſt,& à ſuis maioribus proditum,inter deos aliquē vnū,qui fulminis ſit fabricator, rerū omnium dominum ac ſolum eſſe vt credant,illíque boues & hoſtias cæteras mactent:fortunā verò nec ſciunt quidē, nec aliàs vim aliquam in homines habere fatentur:ſed poſtquam ſibi ſiue domi morbo correptis, ſiue in prælio conſtitutis è propinquo mors imminet, iubentur quidē,ſi incolumes forte euaſerint, deo confeſtim pro

Sacrificia.

anima ſacrificiū facere. Vnde quū primum mortis

Vaticinia.

illud diſcrimen defugerint, ſacrificium ex voto ac promiſſis abſoluunt,& putant fermè hoc pacto ſalutem ſibi per ſacrificia redemiſſe. Syluas præterea & Nymphas hi colunt,& dæmones alios, híſque ſacrificia peragunt,& inter ſacrificandum vaticinantur.

Domicilia.

Habitant autem incondita quædam tuguria,& longo abinuicem interuallo,& ſinguli domicilij lo-

Arma.

cum,vt ſæpe fit,mutant. In prǫlio autem pedeſtres plerique in hoſtem eunt,clypeum teláque in manu geſtantes,thoracem tamen non induunt: nonnulli verò nec tritam quidem & obſoletam habent, dum interea bellum fit,veſtem;ſed velamenta duntaxat

Sermo.

quædā,ad fœmur vſque tendentia.hunc in modum aduerſus hoſtes conſiſtunt. porrò vna vtriſque & barbara lingua.quinetiam nec corporis ſpecie inter

Statura.

ſe differunt.nam & prolixiore ſtatura ſunt omnes,

Vires.

& viribus plurimum valent.Corporum verò,& co

marum

marum colore nec candido admodum, nec rutilo prorſus, nec in nigrediné omnino vergente, ſed ſubrutili magnopere ſunt. Vitā verò vt duriorē, ita & planè incultam neglectámq; Maſſagetarum more ducunt, & quidem ſordibus, vt illi, cibo, ingurgitantur: callidi tamen ſiue malefici minimè ſunt, ſed in populando ac rapiendo Hunnicā ſeruant conſuetudinem. Et ſanè Sclauinis quondam Antíſque vnum erat ac ſimile cognomentū, quippe quos Sporos priſci idcirco denominarunt; quia, vt reor, diſperſi per tabernacula & ſeorſum ſinguli habitabant: affatimque terras habent, vt qui maximam in vlteriore Hiſtri fluminis ripa incolūt partē. Antæ itaque iſti inter ſe tunc tēporis coëuntes, vt ad propoſitū redeamus, hominem identidem cogere, ſibi vt fateretur, Childibium ſe eſſe, & Romanorum præfectū: quod ſi inficias iret, ſupplicia ſe illaturos acrius comminari. Dum hæc agerentur, imperator Iuſtinianus miſſis ad barbaros hos oratoribus quammaximè hortabatur, vnum vt omnes incolèrent locū, & veterem præcipuè vrbem Turrim cognominatam, ſupra Hiſtrum ſitā, per Traianúmque quondam ædificatam, nunc tamen ex barbarorum direptione penitus deſtitutam. Hanc igitur vrbem imperator Iuſtinianus, vt Romano attinentē imperio, daturum ſe gratis his fatebatur, adniſurúmque familiaritate eoſdē ſibi, quoad poſſet, coniungere; & magna inſuper donaturū pecunia, vt confœderati ſibi in poſterum eſſent, Hunnóſque perpetuò infeſtarēt, qui in Romanorum vellent excurrere principatū. His barbari acceptis, probatíſque ſimul cōditionibus, facturos ſe omnia polliceri, ſi Childibium Romanorum præfectum de integro conſtitutum, vt ſecum cohabitaret, permiſerit; identidem affirmando, eum haud dubiè Childibium eſſe, quem apud ſe tunc detinerent. Quibus ex rebus vir ille, quem Chil-

Color.

Viuendi ratio.

Spori, vetus Antarum & Sclauinorum appellatio.

Turrim oppidum Iuſtinianus Antis offert, & alia, vt barbaros contineret.

Childibij nomen ſuppoſiticius quidam accipit.

dibium barbari nuncupassent, quamoptimè sperando elatus, peruelle quidem, ac planè fateri, se Childibium esse, qui Romanos quondam duxisset. Vnde quum ea de causa Byzantium is mitteretur, eodem itinere Narses obuiam venientem offendit, & in colloquium venit. Sed vbi demum hominẽ hunc nebulonem quempiam esse deprehendit, & Childibium se plane mentiri, tametsi Latinam vocem emitteret, Childibiíque indicia de se nó pauca ederet, vt quæ antea sic didicisset, vt satis iam posset ea dissimulare, in carcerem statim coniectum vera pro fari cogit, Byzantiúmque traducẽdum curauit. Sed iam vnde digressus sum redeo.

Pseudo Childibium Narses carceri mandat.

Alij plerique his dolis sibi & alis imposuerunt.

8 BELISARIVS interea Valentinum ex suis armigeris, alterum Focam nomine, & hunc quidem bello egregium, Romanum ad portum cũ exercitu misit, eius vt loci præsidium cũ præsidiariis militibus aliis, quibus Nocentius præerat, custodirent, & quoad possẽt, crebris eruptionibus hostium copias infestarent. Valentini itaque Focæque milites ex præfectorum permissu Romam clam mittunt, Bessæ qui nunciarent, hostiũ statim se castra de improuisóque inuasuros, & simul rogarent, ex militũ numero, quos intra vrbem haberet, vt pugnacissimos quosque delectos, quum primum factam per se incursionem præsenserit, quàm celerrimè sibi subsidio mitteret, vt vtrique exercitus iuncti ingentem inferre iacturam barbaris possent. Id tamen Bessæ præfecto haudquaquã vt fieret, placebat; tametsi militum tria milia secũ haberet. Quibus Valentinus & Focas confisi, cum quingentis duntaxat hostium castra nil tale sperantium de improuiso quum inuasissent, paucos quosdam interfecerunt. Cuíus tumultuariæ pugnæ, & si celeriter sensus ad obsessos peruenit, nemo tamẽ ex vrbe opẽ his allaturus prodibat. Tũ illi iam suis diffisi ad portũ integri omnes & nullo

Ad bellicas impressiones intentus est dux vigilantissimus.

Valentini & Phocæ facinus audax.

Bessa prudentia.

nullo suorum desiderato se receperunt. Rursúmque hi ad Bessam nunciis missis, ignauiæ hunc & formidinis incusabant, nil opportune se occupantis, affirmantes præterea paulopòst in hostẽ se incursuros, hunc hortabantur vt in tẽpore sibi adesset, & cum omnibus copiis barbaros ipsos adoriretur. Bessas verò negare identidem acie cum his decernendi ob gratiam in hostes se proditurum. Valentinus interea & Focas maioribus in barbaros viribus impetũ facere animo agitabant, iámque se ad id præparabant. Sed Nocentij quidã interim miles sponte ad Totilam veniens nunciat, die proximè insequenti futurum omnino ex portu in se insultus vt fiat. Tũ ille locis ad id opportunis homines bellicosos in insidiis locat, in quas demum quum Valentinus & Focas suis cũ copiis incidissent, cum magna suorum iactura & ipsi mortem oppetiere, pauci ex his quum vix effugissent, in portum se receperunt. Per id tẽpus Vigilius vrbis Romanæ præsul, quum in Sicilia esset, magnum nauium numerum frumento cõplet, & Romam transmittit, ratus omnino vrbem tuto adire hos posse, qui onera nauibus importarent. Quę vtique quũ Romanum ad portum cursum tenerent, hostes earum aduentu præcognito, pauloantè priores ipsi quum in portũ venissent, intra muros delituerunt, vt eò naues iã descẽdentes nullo negocio caperent. Sed hos, qui in mœnibus erãt, custodes mox cõspicati, è propugnaculis veste altius agitata, signum nautis ad se nauigantibus dabant, ne vltra progrederentur, sed aliò quocunque possent, verterent vela. Illi verò prodito signo non intellecto, sed rati potius, qui in portu erant, Romanos, præ gaudio & ex suo aduentu alacres factos, id signum dedisse, séque ad portum ineundũ hortari, prospero ac præsenti afflate his vento intra portum celerrime cũ nauibus

Prosperi successus militares viros ad temeraria consilia impellunt.

Proditio.

Valentini & Phoca interitus.

Vigilius episcopus Romanus annonam curat.

Frumẽtum à Gothis intercipitur.

Valentinus Vigilij vicarius.

peruenerunt. In quibus Valentinus episcopus quidam, cum Romanis plerisque aliis nauigabat. Túc barbari ex insidiis confestim exorti, naues omnes nemine defendente mox capiunt, episcopum cum Romanis comprehensum ad Totilam ducunt, cæteros vero obtruncant, & cum oneribus naues remulco trahentes e vestigio abeunt. Totilas interea

Episcopo præcisæ manus.

quum episcopum, quid sibi nam vellet, rogasset; & mendacij apertius conuicisset; vtrasque illi manus præcidit. His ita peractis, iam hyems se circumegera', & vndecimus belli huius se verterat annus, quod scripsit Procopius. Vigilius interea Roma-

XII. annus belli Gothici.

nus antistes ab Imperatore ex Sicilia euocatus Byzantium venit. nam vt eo contenderent, diutinam ea in insula hic traxerat moram. Eodem tempore & Romani in Placentia vrbe obsessi omnibus iam necessariis deficientibus, fame coacti cibi genere vtebantur mortalibus insueto, vt qui se inuicem esitarent: quo factum vt se ac Placentiam hostibus

Placentiæ ad carnes humanas ventum.

deditione tradiderint, salute pacta. Nec secus & in vrbe Roma obsessis necessaria omnia defecere. Erat tunc forte inter Romanos & sacros viros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantij commoratus, maximam sibi cum Imperatore conciliarat a-

Pelagius ad Totilam mittitur intercessor.

micitiã. Vnde & pecuniarum vi maxima circumfultus, Romã se pauloante, quàm obsideretur, contulerat. In eáque deinde obsidione necessariis indigentibus, eius pecuniæ partem largiter impartitus, quum vel antehac esset inter Italos omnes vir probus, maiorem vti par erat, charitatis & in proximos quosque beneuolentiæ gloriam retulit. Hũc igitur quum præ fame indigna quædam Romani & difficillima paterentur, facile suadent, conuentũ vt Totilam precaretur, paucorum sibi dierum inducias his conditionibus daret, vt si intra constitutum inter se tempus nemo sibi suppetias ex Byzan

tio

tio venerit, sine mora se ipsi vrbémq; barbaris proderent. His cum mandatis vbi ad Totilam Pelagius venit, & ab eo est perbenignè susceptus, prior Totilas ita exorsus est. *Constat sanè apud barbaros omnes id lege cautum esse, oratores vt hi plurimum colãt & venerentur. Mihi verò, qui virtutis sibi aliquid compararunt, qualis tu es, honorem deferre simul & reuerentiam iampridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores, siue illatam his ignominiam, non personarum mansuetudine, siue verborum tumiditate & elegãtia discerni reor; sed quum vera quædam fatentur, vel non sanis admodum verbis vtuntur. Oratori itaque illi honor deferri maximè solet, qui veritate mox patefacta ad suos dimittitur: sed is ignominia præ cæteris affici, qui vbi commentitia quædã & subdola fecerit verba, ad suos mox redeat. Cætera quidem Pelagi, quæ à nobis petieris, facilè consequeris, tribus duntaxat exceptis: & vbi hæc caueris, vt planè subiicias, magis expediet, ne fortè maximã ipse causam præbeas, quo minus eorum vel peragas, quorum ob gratiam huc aduenisti, vel nos forte ex re infecta incuses. Petere nanque ea, quæ præsentibus haudquaquam rebus conueniant, plurimum proculdubio facit, nemo pro votis vt quippiam consequatur. His autem sic interdico, ne quoquam pacto pro Siculis, vel vrbis mœnibus hisce, vel transfugis seruis verba nunc facias: quandoquidem fieri non potest, vt aut Gothorum opera vti pro Siculis queas, aut murus vt iste vrbis integer maneat, vel serui ipsi, qui nobiscum nunc militant, suis quondam de cætero vt dominis seruiant. Verùm ne videantur hæc inconsiderata quadam per nos prætendi sententia, & causas ipsas explicaturi mox sumus. Fuit olim Sicilia insula & priscis quidem temporibus pecuniarum vt felix prouentu, ita & cuiusuis generis frugum in ea nascentium, cæteris terris fœcunditate præstantior, atque vt non solum hæ incolis suppetant, sed vel vobis Romanis indidem ad vitam sint necessaria per*

Totila ad Pelagium oratio, qua primum de legatorum priuilegio, dignitate, & officio disseris.

Deinde quæ statuerit animo declarat, nempe se postulata Pelagij concedere, tribus exceptis.

Vult enim Siculos bello persequi, Placentiæ muros euertere, seruos qui cum Gothis militãt retinere.

Siculorum in Gothos malam mentem aperit, vt Pelagius intelligat, quorsum pax illis denegetur.

annos singulos exportantibus satis. Vnde tunc primum Romani Theodericum deprecabantur; ne ea in insula maius aliquod Gothorum præsidium collocaret, ne ea res fortè ad cæteras prosperitates eorum libertatem interpellaret. His ita peractis, hostium exercitus in Siciliam nauigauit, qui fermè nec hominum multitudine, nec re alia vlla nobis essent in bello pares. Siculi verò visa hostium classe, non ad Gothos quicquam denuntiare, nec se continere munitionibus, nec hostibus saltem censere vtcunque occursandum tunc esse, promptissimè patefactis vrbium portis, supinis hostium exercitum manibus exceperunt, & haud secus egere, ac infidissima seruitia solent, quæ diutius in carcere asseruata dum dominorum volunt manus effugere, in nouos quosdam & alienigenas statim incidunt. Ea itaque ex insula hostes, vt è loco munito impetu facto, omni Italiæ ora sine vllo potiti negocio sunt: quin etiam vel vrbem hanc Romam cepere, ac tantum inde frumenti numerum importarunt, vt vel obsessi in anni spatium queant Romanis obsistere. De Siculis hactenus, quibus per Gothos vt venia detur, fieri nullo pacto iam poterit, criminum magnitudine misericordiam ab his adimente, qui affecti iniuria sunt. Nunc verò intra hos muros hostes se exercendo in campum quidem descendere, & nobiscum acie decertare minimè censent, dolis verò & deceptiunculis continenter & in singulos dies nos oppugnando, iniustè quidem nostris hi rebus & planè absurdius nunc potiuntur. Ne itaque iterato hæc eadem patiamur prouidendum iā ducimus. Qui enim præ ignorantia semel circumuēti falluntur, si rursum in infortunium recidant, quia minus periclitando præuideant consuetam sibi calamitatem, haudquaquam ex aduersante fortuna id fieri videbitur, sed quia se deliquisse planè ignorent: vel illud quidem adiecerit quisquam, & vobis omnibus maximè profuturum, vt vrbis hæc mœnia solo æquentur, ne cum alijs & ipsi demum coërciti, vel ab insultantibus hostibus circūuallati, sed malis exclusi alieno periculo

Cur Placentiæ mœnia solo adæquare Totilas constituerit.

no periculo nec vllo vestro discrimine victoribus futuri sitis in præmium. De seruis verò, qui vltrò ad nos concessere, dicturi hæc sumus. Si enim qui nobiscum fuere in hostem instructi, & à nobis deinde fidem nostra ex confessione acceperunt, ne se vnquam veteribus dominis vtcunque restituamus, vestras in manus dedendos esse nunc censuerimus, profectò nec vobis quidem traditam fidem seruaturi quandoque essemus. Non enim qui vel cum omnium miserrimis pactiones factas neglexerit, erga alium quempiam firmiorem præ se ferre animum quiuerit. Quin potius veluti absurdioris naturæ indicium ad omnes, qui secum versantur, circumferre perfidiā videretur. Hæc Totilas. Pelagius verò ita respondit; Summum tibi, vir strenue, in dicendo studium fuit, me simul & oratoris nomen extollere, & si aliàs in sordidissima statuisti nos sorte. Virum nanque amicum & oratorem, non solum eum affecisse contumelia duxerim, qui vel caput illi percusserit, vel aliquouis in hunc desæuiat modo, sed vel qui re infecta dimiserit ad se delegatum. non enim homines oratoris munere idcirco funguntur, vt honorem ab his consequantur, qui suscepturi se sint: sed quod vsui Reipublicæ impostcrum sit peragendo, ad eos, qui se legauerunt, mox redeant. Fit igitur, vt vel affectus iniuria longè magis cōducat eorum aliquid effecisse, quorum ob causam venerint, quàm principum verbis benignioribus auditis, nil pro spe consequutos ad suos redire. Deprecari autem haudquaquam sat scirem, quæcunque præfatus nunc es. cur enim quisquā ei molestum se præbeat, qui antequam postulatis respondeat, conuentiones facturum se neget? Sed illud equidem minimè subticebo, quod præ te facile feras, quantum erga Romanos, qui in te arma susceperint, ostensurus benignitatis & beneuolentiæ sis, qui in Siculos tibi nil aduersatos immortale quoddam decernas effundere odium. Sed ipse mea ad te omissa legatione, ad deum hāc transferam, qui supplicum contemptores odisse solet.

Seruos Placentinos in exercitum Gothico retinere qua de causa velit.

Pelagij responsio.

De legatorū munere.

Primum articulum de Siculis attingit, prouocās ad Dei tribunal.

Vltimum supplicium humanorū, fames.

9 His Pelagius dictis abscessit. Quē Romani

vbi re infecta ad se redeuntem videre, eo acrius animo conflictari, quo & fames quotidie inualescendo insanabiliter eos afficeret: militibus vero nondum necessaria deerant, sed se adhuc sustinebant. Vnde Romani Græcis immixti, exercituum præfectos Bessam & Cononem adeuntes, lachrymabundi & multo cũ gemitu profati huiusmodi sunt.

Romanorũ ad præfectos oratio, qua petunt in summa penuria aliquod leuamen

Talem nobis præsentem esse fortunam spectamus, ut si vel impium aliquod aduersum vos facinus patrassemus, haudquaquam posset id meritò nobis in crimen ascribi. Necessitatis siquidem magnitudo excusationis in se plurimum habet. Nunc verò quum nobisipsis ad opituládum nil quicquam sit virium, verbis ostensuri calamitatem ipsam hanc deploratum nunc ad vos venimus. Sed benignè, quæ dicturi nos sumus, audiatis precamur, nec vlla dicendi audacia obturbari vos volumus, sed malorum ex ea pensitare nunc magnitudinem: nam qui de salute cogitur desperare, nec opere quidem, nec verbis decorum seruare de cætero poterit. Nos verò, ô principes, nec Romanos quidem, nec vobis consanguineos ducitis, nec eorundem vel morum vel legum socios esse, sed perinde rebelles, & qui Imperatoris non vltrò intra vrbem exercitum excepetimus, sed hostes potius ipsos in vos armis desumptis. Nunc verò veluti acie victis captisque bello, vobisque in seruitutem ex lege cedentibus, date vestris mancipys alimenta, non ad necessitudinem suffectura, sed quæ ad tenuem saltem vitam ducendam sint satis, vt & nos superstites facti, vobis contrà subministremus, quæcunque dominis serui par est vt ministrent. Quòd si id vobis non facilè placet, sed dignum duxeritis, sine vlla opemissos nos facere, id lucri estis denique habituri, quod in seruorum nihil operæ insudabitis sepulturam. At si ne id quidem de vobis sperandum relinquitur, saltem nos obtruncate, nec morte honesta nunc fraudetis, nec vitæ exitum nobis inuideatis, omnium proculdubio suauissimum, sed vno facinore infinitis Romanos liberate difficultatibus.

Ignauissimũ mortis genus, fames, & consultatio pessima præsertim apud omnium rerũ egenos.

cultatibus. Præfecti itaque his auditis, commeatus Romanis quos tribuãt, nullos in præsentia esse respondent, ipsos verò necare se impium ducere, nec planè sine discrimine fore, si sic relinquantur, Belisarium tamen, & ex Byzantio transmissos exercitus identidem affirmare, affuturos propediem esse. Denique his verbis Romanos solati dimittunt. Fames interea inualescendo in immensum quum accreuisset, maximum in malum euasit, vt quæ ciborũ absurdiora quædam suggereret genera, & naturæ excedentia terminos. Sed Bessas Cononque, vt vrbis præfecti custodiæ, frumenti maximum numerum intra mœnia sibi reconditum, sua necessitate militibus fraudatis, Romanorum primoribus, & his quidem diuitibus, ingenti pecunia venditabant. Medimni siquidem, quod vtique mensuræ est genus, aurei septem precium erat. Sed quibus non tantæ erant domesticæ facultates, cibos tam delicatos vt possent, & tanti opulentiorum more absumere, eius precij parte quarta depensa, furfure medimnum complentes, pane inde sordidiore confecto diuescebantur, id cibi genus necessitare ipsa suauissimum faciente. Bessas porrò, & eius armigeri, qui bouem haberent venalem, aureis quinquaginta vendebant. Ex Romanis verò, cui vel equus fortè obisset, vel istiusmodi aliquid demortuum erat, & putidum, inter fœdissimos habebatur, quia mortui animantis vesci carnibus posset: cætera hominum turba vrticas duntaxat edebat, quales circa vrbis pomerium & locis incultioribus passim hæ affatim nascuntur, quas tamen decoctas, ne vel sapore, vel innatis offenderetur aculeis, esitabat. Quamdiu itaque aureus fuit Romanis numus, frumentum (vt dictum est) & furfures coëmebãt. Verùm vbi demum his defuit, domesticam

Præfectorũ in miseros oppidanos immanitas.

Bessæ & Cononis scelesta auaritia, In belli ducibus pecuniæ cupiditas acerbissimum malum.

Fidem, probitatem, cæteràsque bonas artes auaritia subuertit: pro his, superbiã crudelitatẽ, Dei contemptũ, omnia venalia habere edocuit.

ſuppellectilem omnem in forũ inferre,& pro diurno hanc victu in eorum commutare iacturam.Sed vbi militibus frumenti nil reliquum fuit,quod impartiri Romanis poſſent,ad vrticas vniuerſi iã circunſpicere.Quibus deficientibus,quum earum nõ magna his copia eſſet,atque adeo ad ſaturitatẽ non omnes haberẽt, corpore extenuari deniq; cœperãt, colórque quum in pallorẽ ſe paulatim & liuorẽ vertiſſet,ſimillimi idolis videbãtur: plerique verò vel incedentes, vel dentibus adhuc ipſis vrticas mandentibus,de improuiſo exanimati cadebant. Iámque vel purgamentis in cibum & ſtercoribus vtebantur,nonnulli etiam fame nimiũ degrauati, manus ſibimet inferebant, quum nec canes quidem, nec mures de cætero inuenirent,nec aliud vſquam demortuum animal, quibus vti in cibum poſſent.

Grauiſſima Romæ fames.

Erat inter cæteros Romanus vir quidam,liberorũ quinque factus iam pater. hunc filij omnes circum ſiſtendo, prehenſandóque vt aſſolent, cibum ſibi efflagitabant. Tum ille nec ingemiſcens quidem, nec vllo ędito turbationis indicio,ſed fortiſſimè dolore diſſimulato, filios iuſſit ſe ſubſequi, vt cibum mox accepturos. Vbi verò ſupra Tyberis pontem peruenit,capite obuoluto,velatíſque oculis,in Tyberis aquas cõfeſtim deſiluit, ſpectãtibus filiis, Romaníſque cæteris,qui ea tunc fortè è regione conſtiterant.

Deſtueſſiſſimum patris cuiuſdam facinus,ex affectu in filios, & deſperatione.

Vnde Imperatoris præfecti ex ea ciuium Romanorum deſperatione terrore perculſi, traditis,qui abire ex vrbe vellent,pecuniis; quocunque animus ferret, vt ſecederent, ſtatim iuſſere. Quo factum eſt, vt paucis admodum Romæ relictis, in fugam ſe omnes proriperent,& quò cuique licuit, diuerſim abirent: eorum tamen pars maxima areſcentibus præ inedia viribus, mortẽ paſſim obibat, nonnulli ab hoſtibus intercepti interiere. Cum Romanis itaque ſic,vt diximus,actum. Iſaacis interea,

Penuria annona machina firmiſſima & acerrima ad vrbium expugnationem.

terea, & Ioannes vbi tandem exercitus Epidamnũ venit, séque cum Belisario iunxit, Ioannes omnibus in continentem expositis copiis, eius regionis pedibus vt sinum peruaderent, iussit; vt eandem cum vniuerso exercitu ferrent fortunam. Sed Belisario id fore inutile visum, quin potius ad circumiecta vrbi loca mox vna nauigandum cũctis decernit. Et id quidem censebat longe plurimum rebus suis conducere, siquidem per continentem euntibus sibi, & tempus esse longius conterendum rebatur, & aliquid ad interpellãdum se occursurum: posse tamen Ioannem aiebat, per Calabros & gentes finitimas alias progrediẽdo, perpaucos inde & reliquos barbaros propulsare, & intra sinum Ionicum omnibus locis in potestatem redactis, coniũgere se demum cum aliis circa vrbẽ affuturis tunc copiis, ad quã ipse descendere cum altero exercitu animo agitabat, vt qui magnopere vereretur, ne si acerrime demum obsiderẽtur Romani, vel pauculam vtcunque interpositam moram plurimum posse publicis rebus officere, nauigantibus verò & vento secundo ac valido incidente, facilem sibi fore Romanum in portum descensum: sed pedestri exercitu ex Hydrunte ad vrbem proficiscentibus quadraginta dierum spatium necessarium esse ad iter conficiendum. His Belisarius Ioanne commonefacto, cum vniuersa classe ex Epidamno soluit, nactúsque prosperum ventum Hydrunté non longe post appulit: cuius aduentu Gothi præcognito, quicunque ad obsidendum præsidiũm tunc forte constiterant, soluta statim obsidione ad Brundusium ferebantur, (quæ fermè ciuitas duorum dierum via ab Hydrunte abest, & ipso in littore Ionici sinus est sita) Belisarium rati ea è regione fretum mox traiecturum. Ad Totilam inde, quemadmodũ præsentia se haberent, euestigio perferunt. Tum

Ioannis de profectione consilium.

Belisarij consilium melius.

Huius consilij rationes.

Aduentus fortißimi ducis hostilem exercitũ dißipat.

ille vniuersum exercitum, vt iamiā hostib. occursurus, parare; & Gothis iniungere, qui in Calabria essent, vt quoad possent, ea transitum custodirent. Sed Belisarius prospero sibi ad nauigationem afflante vento, ex Hydrunte Romam classe contendit. Et dum interea Gothi se negligentius gererēt, nec diligentem in Calabris custodiæ curam haberent, Totilas ipse vel quiescendo intentius adeo omnes in vrbem aditus obseruabat, vt commeatus inferri nil possent. Supráque Tyberim est excogitando id machinatus. locum in primis ea deligit parte, qua flumen in angustum descendit, stadiis ab vrbe nouemdecim, trabes ibi prælongas in vtranque pertinentes fluminis ripam locauit, pontis in speciem, ligneásque excitauit vtrinque turres, in hisque imposuit pugnacissimorum virorum præsidium, ne lembis nauigiísque aliis ex portu productis, aditus in vrbem pateret. Belisarius interim Romanum in portum inuehitur, & Ioannem ibi exercitu præstolabatur. Sed in Calabriam ille, dum hæc gererentur, traiecerat; nil sentientibus Gothis, qui Brundusij, vt diximus, erant; ex hisq; cùm duos quosdam intercepisset, qui exploratum aduenerant, alterum extemplo obtruncat, alterum verò, quia sibi ad genu procubuisset, viuum seruauit, & eo libentius, quo nec præfecto ipsi, nec exercitui inutilem se fore prædixerat. Hunc Ioannes sic sciscitādo affatur: *Quid enim ipse, si incolumem missum te fecerim, mihi Romanisque allaturus es commodi?* Tum ille se polliceri facturum, vt Gothis nihil omnino huiusmodi expectantibus de improuiso insistat. Ioannes verò fide illi salutis data, necesse fore respondit, vt & equorum, quos Gothi haberent, greges sibi ostenderet. Vbi itaque vel ad id operam se nauaturum professus est barbarus, hunc ipsum ducem Ioannes secutus, hostium equos tum primùm pa-

Belisarij & Totila strategemata, seu celeritas in bello.

Ioannis aduentus in Calabriam.

Captiuus fit suorum proditor.

Ioannis strategema, & celeritas in agendo obseruatu digna.

pascentes deprehendit, immissóque peditatu, qui multitudine præualeret & robore, hos statim præoccupat: cursu deinde citato ad hostium castra mox ducit, in quibus barbarorum quam multi, quum dearmati imparatique essent, re subita territi, ac pristinæ simul virtutis obliti contrucidantur, pauci euadentes ad Toulam demum perueniunt. Ioannes deinde Calabros omnes solatus, eorúmque animis delinitis, Imperatoris vt partes beneuole tuerentur, effecit; ex eo permulta pollicitus, & Romanis ex copiis bona quandoque his fore. Ex Brundusio postea quam celerrime potuit mouens, Canusium venit, quę ciuitas est inter medios Apulos sita, dierum quinque a Brundusio via, in occidentem & Romam versus eunti distat: ab Canusio quinque & viginti stadiis haud procul & Cannæ sunt vicus, ingenti illa Romanis illata per Annibalem clade nobilitatæ. Eo in loco Tullianus nomine quidam, Venantij filius, vir sane Romanus, in Brutiis & Lucanis non minus diuitiis quam viribus pollens, Ioanni quum in conspectum venisset, Imperatori id noxæ dabat, quòd in Italiam misisset exercitũ: qui Italicẽses grauiter affecisset: vnde pro indubitato asseuerabat, quòd si humanitate erga hos de cętero vterentur Romani, Brutios Lucanósq; in potestatem se his traditurum, & Imperatori nil secus ac antea obedientes hos fore, tributáque depensuros, vt qui non vltrò ad barbaros & Arianos concesserint, sed quia vim ab hostibus paterentur, & ab Imperatoris exercitibus effecti grauiore iniuria sint. Ioanne itaque curaturum ad nutum se omnia confirmante, & simul facturum, vt Italicis rectè cuncta succedant, suas Tullianus mox copias Romanis exercitibus iunxit. Qua ex re milites ab Italis nihil imposterum veriti, omnia ferè intra Ionicum sinum amicitia cum

Calabria recepta.

Tullianus Brutios & Lucanos Ioanni conciliat.

Ioannes Tullianum sibi sapienter adiungit.

eius regionis hominibus plane conciliata, Imperatori obedientia reddita sunt. Quę vtique vbi Totilas demum accepit, ex Gothis tercentum delectos Capuam misit, & simul iniunxit, vt vbi Ioannis exercitum aperte vidissent inde Romam contendere, ita hunc sequerentur, vt de se nullum hostibus sensum præberēt, sibi vero curæ cætera fore. Ioannes vero ne ab hoste circumueniretur, sat veritus, à Belisario iter diuertens in Brutios & Lucanos secedit. Erat inter Gothos tunc tēporis quidā Recimūdus barbare vocitatus, vir sane probus. hunc Totilas ad Brutiorum custodiam collocarat. habebat is apud se Gothorum Romanorúmque & Maurusiorum transfugas quosdam, cum hísque Scyllæ & Charybdis fretum, & ea è regione Calabriæ littus seruabat, ne qui forte eo ex loco in insulam transfretarent, neque inde ad se nauigarent. Intrepidè hunc in exercitū ex insperato quū incidisset Ioannes, derepente ita perterruit, vt nullius de cætero roboris recordati confestim in fugā auerterentur, & in montem ea è regione admodum prominentē aditúque difficilem ac plane præruptum sese ex fuga reciperent. Quos Ioannes strenuè insectatus, vbi cum hostib. in eam montis accliuitatem & suis cum copiis euasisset, inito cum barbaris prælio qui loco difficili minus se fortiter continerent, quamplurimos Maurusiorum Romanorúmque militum, sed transfugarum, obtruncat validissimè repugnātes, Recimundum & Gothos cum cæteris omnib. sese dedentes mox cepit. His Ioannes peractis, ibi aliquandiu permansit: quem Belisarius opperiendo, dum Romano in portu se quietum teneret, non mediocriter incusabat, quod nec in acie cum hostibus decertaret, nec cum trecentis illis barbaris, qui missi in Capuæ custodiam fuerant, manus conseruisset, neque hos persequi niteretur, cùm & ipse

Eiusdem strategema.

Fortitudo bellica.

Pugna, & Gothorum clades.

Recimundus à Ioanne capitur.

ipse barbaros secum haberet delectos. Ioannes verò transitu ad vrbem iam desperato, retrò in Apuliam cessit, & loco quodam Cerbario vocitato, cum exercitu morâ, vt quieturus, trahebat.

10 VERITVS itaque Belisarius, ne Romani tamdiu obsessi, necessariis ad vitam deficientibus, facinus aliquod insanabile aggrederentur, quouis modo in vrbem commeatus inferre animo agitabat. Vnde cùm non pares hostibus vires haberet, vt acie posset cum his in campo decernere, primum id in flumine machinatur. naues duas, quas Græci acatas dicunt, & has quidem patentiores inuicem iungens, tignis reuincit. his desuper ligneam inædificat & ea altitudine turrim, vt turribus plurimũ promineret, quas hostes in ponte antea excitarant. has nanque quorundam opera vsus, quas transfugarum sub specie ad barbaros miserat, dimensus Belisarius fuerat. naues deinde ducentas, quas Græci Drodamas dicunt, in Tyberim iecit, ligneis circumuallatas muris, & his quidem vndique perforatis, vt ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire: frumentíque multum, & necessaria cętera nauibus affatim imponit, & bellicosissimis has complet militibus: alios prætere a pedites equitésque vtrinque & circa fluminis ripas constituit, hísque iniunctum, si qui forsitan hostium in portum contenderent, aditu enixius prohiberent. Isaace deinde intra Portus ciuitatem relicto, vxorem illi & sua cætera commendauit, discedénsque iussit, ne quo indidem pacto abscederet, sed eius semper insisteret loci custodiæ, vt si quid sibi ipsi ac suis aduersi accideret, haberent, quò se cum salute reciperent. non enim id præter ad effugium aliud his erat ea è regione præsidium, sed omnia circumquaque hostilia. His itaque sic constitutis, nauem ipse vnam ingressus præerat classi, quam eò vt traheret

Sapiens dux omnia molitur, vt fame pressis annonam ferat.

Varia prudentis consilij exequendi rationes.

Nihil in necessitate calamitosissima intentatum relinquendũ est.

Periculum dux magnanimus minimè refugit.

è terra milites, imperauit; vbi & ligneam ipse turrim construxerat, in cuius nauis fastigio lembum imposuit, pice ac sulfure seuóque plenum, & eiusmodi cæteris, quæ ignis velocissima sunt nutrimenta. Ex altera ripæ fluminis parte, Portuensique via, pedestris exercitus subsidio veniebat, ad Bessam nuncio prius dimisso, qui ei iuberet, die vt insequenti, magnis eductis ex vrbe copiis hostium castra turbaret, quod illi vel antehac iusserat. Sed Bessas neque in superioribus præliis, neque in præsenti & futura hac pugna Belisarij imperata exequitur, non enim liberari obsidione volebat: adhuc nanque sibi ac soli rei frumentariæ erat aliquid reliquum: siquidem ex eo frumento, quod antea principes sibi Romam ex Sicilia miserant, militibus simul ac populo suffecturum, per exiguam partem Romanis ciuibus impartitus, maiorem sibi sub militaris annonæ prætextu seruarat, quod postea senatoriis viris ingenti precio venditabat. Belisarius igitur, Romanorúmque classis ingenti labore aduerso flumine nauigātes, Gothis nullibi occursantibus, sed in suis quiescentibus castris, quū pontem propius peruenissent, in hostiū incidunt custodias: qui vtique ab vtroque fluminis latere in pontis tutelam ferreas catenas iniecerant, quibus ad pontem procedere Romani prohibebantur. Sed barbaris hi partim interfectis, partímque auersis in fugam, ad pontem succedunt: quò denique vbi est ventum, enixe omnia agere, & operam certatim nauando in hostes eniti, repugnantibus fortiter è turribus barbaris. Quibus deinde remittentibus pugnam, confestim Romani superiores existunt, & cursu citatiore in pontem euadunt. Tunc Belisarius nauibus statim, in quibus eius imperio constructæ turres antea fuerant, ad terrā viæ Portuensis è regione subductis, ad pontis turrim & hostiū machinas appli-

Bessæ vecordia & auaritia Communis omnium hostis, auarus.

Successus strategematis Belisariani.

applicatis, incēdi lembos mox iubet, in ligneámq; barbarorũ materiã extemplo immitti. Eo itaq; igne turris correpta incendio conflagrauit, cum eáque & Gothorum bis centum arsere, & Osdeus simul præfectus, vir sanè omnium pugnacissimus. Romani autem ex re benè gesta fidentiores iam redditi, quum suis opitulatum è castris venissent, acrius longè, quam antea, barbaros vulnerare, & armis continenter incessere: illi verò ex his, quæ acciderant, iam pauefacti, terga vertentes, sese in fugam dedere. iam enim & pontem turre incensa Romani aggressi, eò peruenerant, vt hoc celerrimè demolito, Romam nemine obsistente liberè peruenirent, ni Romanis rebus inuidisset fortuna. nam dum interea, vt dictum est, sic se haberent exercitus, rumor ad Portus vrbem perfertur, sed in non paruam Romanorum iacturam, vicisse barbaros Belisarium, catenámque in flumine dissoluisse, cum turrique & pontẽ cremasse. Ea fama euectus Isaaces, qui in Portus fuerat relictus custodiam, quũ se minime cõtinere iã posset, sed eius glorię per alios partę particeps fieri studeret, Belisarij nõ magnifacto imperio, in alterã fluminis ripam cum delectis equitib. centum mox traiicit, & ad hostium castra contendit. Quibus Roderichus fortè tunc præerat, vir sanè bello egregius. quúmque ea è regione de improuiso barbaros inuasisset, hos simul & Rodericum sibi obuiam prodeuntes primo insultu exterruit. Vnde mox Gothi castris relictis trepidi secesserunt, siue maiores subsequi copias suspicati, siue vt fallerent hostes, falsósque, vt factum est, caperent. Isaacis interea milites etsi trepidante barbarorum inuaserant castra, argentum tamen & preciosam cæteram suppellectilem, quę passim iacebant, diripere, hísque intenti esse. Sed Gothi interim dum celerrimè rediissent, ex his cõpluribus cæsis, Isaa-

Gothorum præsidiariorum incendium.

Ex prospero & insperato successu fiducia.

Fama maximum in bello momentum.

Isaacis temeritas & ambitio.

Valida impressionis effectus.

Prædæ cupiditas, noxia.

Isaaces à Gothis capitur.

acem cum aliis paucis viuum cepere. Hac clade accepta, equites quidam, qui fortè euaserãt, Belisariũ cursu quam celeri adeuntes, quemadmodum apud hostes sit & Isaacem actum, renunciant. Tum Belisarius trepido nuncio obstupefactus, nil sciscitatur, quoniam Isaaces modo in hostium potestatem venisset, sed ratus Portum cum vxore simul fuisse amissum, iacturámque se omnium rerum fecisse, nec aliud sibi suísq; rebus reliquum esse pręsidium, quò se incolumes perditis in posterũ rebus reciperent, ne hiscere quidem tunc potuit. dolor nanque intercluserat vocem, cùm antehac sibi id nuspiam cõtigisset. vnde quàm celerrime reducto ad Portum exercitu iter accelerabat, vt hostes adhuc incompositos inuasurus, & locum vtcunq; recuperaturus, quem amissum crediderat. Sic itaque re infecta Romanus exercitus à ponte quem cœperat expugnare, abscessit. Belisarius verò, cùm ad Portum venisset, Isaacis cognita temeritatè, se demum sensit non opportune turbatum: quúmq; aduersæ fortunæ indoluisset, in ægritudinem incidit. febris nimirum dèrepente oborta, & longior, maiorem in modum hominem macerauit, & in mortis discrimen perduxit. Post biduum deinde Rodericus ille Gothus, vbi eam Romanis intulit cladem, è vita excessit: cuius iactura tũc Totilas, & dolore simul ingenti affectus, Isaacẽ interfecit. Bessas interea frumentum adhuc impensius venditare, egentium necessitate precium augente: quúmq; se prorsus & summo cum studio in eam curam dedisset, murorum custodias facilè in primis negligere, nec vllam ad vrbis rei alterius securitatem diligentiam adhibere. Tum verò mœnibus insultari, & quidẽ licẽter per hostes cœptum. pauci nanque in muris custodes erant, & hi quidem negligentius agere. nam quibus per vices custodia euenisset, maxima erat dormi-

Belisarij nimia trepidatio, reipub. & ipsi perniciosa

Ex nimia animi agritudine febris oritur.

Isaaces interficitur.

Gothi victores obsessis insultant.

dormitandi licentia, nemine præsidente, qui eius custodiæ rationem haberet, nec muros quispiam obeundo inuiseret, quidve custodes agerent, percontaretur. Ad hæc accedebat, quòd Romanus incola nullus cum peregrinis custodibus poterat vrbis mœnia obseruare. Quum itaque perpauci, vt diximus, admodum ad murorum custodiam relinquerentur, & hi quidem iã fame confecti, quaterni custodes quidam, & Isauri genere, ad portam Asinariam custodias nacti, nocte concubia obseruata, qua cæteros somnus oppresserat, demissa e pinnis ad terram reste, & ea se demittentes, Totila inde adito, excepturos se Gothorum intra vrbem exercitum pollicentur, idque se nullo negocio facturos affirmant. Tum Totilas gratias illis se redditurum ingentes professus, pecuniáque donaturũ non parua, si ea, quæ obtulissent, peragerent; datos quosdã suis è satellitibus cum his statim dimittit, locum contemplaturos, vnde hi aditum affirmassent suis in vrbem fore. Qui vbi ad muros venêre, reste comprehensa in propugnacula ipsa nullo interpellante euadunt. Quò vbi est ventum, Isauri barbaris omnia ostentare, & nihil omnino edicere impedimenti vspiam fore volentibus muros conscendere, & item licentiæ plurimum, vbi iam conscendissent, quia nemo obsisteret. Proinde Gothi iussi Totilæ cuncta renuntiare, quæ viderant, eodem quo prius ascenderant fune, protinus demittuntur. Quorum relatu omnibus Totilas cognitis, etsi eo fuisset ex nuntio lætitia non mediocri affectus, suspicione tamen propter Isauros captus, haud dum confidendum his nimium esse censebat. Non multos inde post dies ad Totilam Isauri iidem venêre, ad id facinus hortaturi. Tum ille alios duos cum his rursum ire mox iussit, vt & ipsi diligẽtius omnibus & accuratè peruestigatis, visa renuncia-

Roma Totila proditur.

Isaurorum perfidia.

Vrbis penuria oppressa facies.

Noua Isaurorum summáque perfidia.

rent. Qui vtique non longe pòst ad Totilam reuertente, priorum simillima referunt omnia. Interea vero Romani milites multi exploratum quid hostes agerent missi, non procul ab vrbe Gothis decem occurrunt, iter ea habentibus: quos statim cōprehensos ad Bessam deducunt, sciscitantíque Bessæ, quid nam Totilas animo agitaret: Gothi respondent, eum sperare Isauros quosdam ejus in potestatem vrbem daturos. Iam enim ad barbaros vt certior rumor is emanarat. Sed nihilominus Bessas Conónque vrbis tunc præsides his auditis, negligenter se (vt cœperant) gerere, nec aliquam tantæ rei rationem habere. Vnde factum, vt tertiò demū Isauri Totilæ quum in conspectum venissent, ad aggrediendum id facinus incitarent. tum ille alios quosdam cum Isauris misit, cum hísque & sanguine quendam sibi propinquiorem. hi verò ad Totilam paulo pòst redeuntes, ad rem peragendā confirmant. qui omnium certior factus, primis tenebris, vniuerso armis instructo exercitu ad portam Asinariam duxit, quaternósque inde è Gothis prævalidos viros Isauris ducibus per funem iubet in muros euadere.

Extrema Bessæ & Cononis socordia. Auaritia execranda merces, cæcitas mentis.

Perfidia Isaurica colephon.

11 QVI nocte statim eadem qua & Isauris ipsis obuenerat per vices custodia, dormitantibus cæteris ad fores Asinarias aperiēdas descēdunt, præcisáque lignea securibus obice, refractísque ferreis claustris, Gothis aditum patefaciunt, & patentibus portis, cū vniuerso exercitu Totilam intra vrbem ad hostium arbitrium recipiunt. Sed ipse vbi intrò est itum, vnum in locum copias omnes coëgit, nec abire diuersim permisit, hostium insidias veritus. Verùm vbi (vti par erat) tumultuatum, & perturbatio inde, & timor, vt capta in vrbe, Romanos inuaserant; militum Romanorum pars maxima cum ducibus ipsis, vt facile cuique, fugā capessunt: pauci quidam

Roma noctu capta & Totila prudens factū.

Expugnati fugam capessunt.

ei quidam Romanis cum ciuibus se immiscentes in templo perfugium habuere:soli omnium ex patritiis viris Decius & Basilius cum aliis nonnullis, quum præparatos ad id equos haberent, cum Bessa fugere potuerunt. Sed Maximus Olibryúsque, & cũ his simul Orestes, & alij quidam, in Petri Apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sanè e plebe tunc homines ad quingentos in vrbe resides per id tempus fuisse, qui in diuorum se templa receperant. Cæteri omnes iam ex vrbe excesserant, & in alias se contulerant terras, vel (vt suprà iam diximus) lue absumti perierant. Multi interea, & noctu quidem, de Bessæ & hostium discessione Totilam fecerant certiorem: quo affirmante, pergratam illos sibi rem nunciare, neminem tamen suorum, fugientium insistere vestigiis siuit, nihil esse homini suauius dictitãdo, quam terga sibi vt hostes darent. Verùm vbi primùm illuxit, nec vlla ad insidias relinquebatur suspicio, Totilas ipse orãdi gratia Petri Apostoli templum ingreditur. Sed Gothi interea, quos obuios habent, obtruncãt. Vnde hoc pacto ex militibus quidem desiderati viginti duntaxat sunt, sexaginta è plebe homines. Ineunti itaque id Totilæ templum, Pelagius ipse sese obuium offert Christi in manibus euangelia gestans, supplexque omnibus factus, & genu procũbens: *Parce, inquit, ô princeps tuis.* Tum ille arridens, & sanè profusius, ita profatus est: *Nunc mihi supplicaturus aduenisti, Pelagi? Ita quidem,* respondit, *quandoquidem tuum me seruũ effecit deus: sed ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutẽ cessere.* His itaque victus precibus Totilas, Gothis militibus edicto mox imperat, Romanorũ de cætero vt neminẽ obtrũcarent, & ei in primis preciosissima quæque delecta seruarẽt, cætera sibi haberent in prædã. quàm multa in patritiorum ædibus inuenta fuere: sed omniũ maxima

Alij ad templa confugiunt.

Totilas fugientes cur non persecutus sit.

Totila cum Pelagio colloquium.

Clementia Totilæ in Romanos superstites.

extitere, quæ Bessas reliquerat, vt qui velut omniũ perditissimus homo, infaustum illud diuẽditi frumenti precium Totilæ ad cæteram prædam accumulasset. Sic itaque cum Romanis & patritiis viris tunc actum. Vnde vel Rusticianæ Boëtij quondam vxori, & Symmachi filiæ, id reliquum fuit ad vitam, & miseriarum ad cumulum, vt ab hostibus panem, vel necessarium aliud quicquam emendicando deposceret, quæ facultates antehac suas egentibus impertisset, & seruilibus ipsa rusticanisq; indumentis amiciretur. Haud secus & Romanorũ primores, amissis prorsus fortunæ bonis, domos circumeundo, foresque oppulsando, cibum dari sibi suppliciter precabantur, nil prorsus his ignominiæ ea re afferente. Sed Gothi in Rusticianæ mortem iam conspirauerant, eius hanc noxæ insimulantes, quòd tradita Romani exercitus ducibus nõ parua pecunia Theoderici statuas disturbasset, in Symmachi patris virique vindictam. Totilas tamen nulla hanc affici iactura permisit, sed eam ac cæteras fœminas omnes, vt extra iniuriam essent, seruauit; vel Gothis has sibi maximè cupientibus coniugio iungi. Quocirca factum, vt ex his nulla sit per barbaros vitiata, qua ille ex re maximam retulit continentiæ laudem. Postero autem die Gothis omnibus Totilas ad se conuocatis, verba huiusmodi fecit: *Non equidem nouum aliquod, vel vobis incognitum monendi genus in præsenti facturus, ô viri commilitones, huc vos conuocaui, sed eadem illa vel nunc dissertutus, quæ apud vos antehac sæpè disserui. Vobiscum verò, qui ea ex me accepistis, actum quàm optimè est. non igitur ita commonefactis in segniciem est relabendum. nam & verborum, quæ ad felicitatem traducunt, nulla esse mortalibus satietas debet, vel si quos fortè inscitia opprimat rationis, quandoquidem eorum nullo sunt pacto, quæ probè dicuntur, beneficia respuenda. Quorsum*

Rusticianæ Boëtij coniugis miseria.

Magnorum hominum mendicitas. Deus attollit & deprimit.

Totilæ modestia, & charitas in Rom. mulieres.

Totilæ ad suos oratio, qua suadet, vt parta illustri victoria clementer vtãtur, iustitiam inuicem & cũ subditis colentes.

ſum hæc? Fuere quondam & Gothis militum milia centum bellicoſiſſimorum in vnum tunc coëuntium, qui vtique maximum in modum ad gloriam opibus vtebantur, & equorum armorúmque ſumma his copia ſuppetebat. Veteranorum præterea & prudentiſſimorum vis ingens, qui ſanè ipſis in certaminibus conſtituti, noſtris rebus conducere plurimum videbantur, & tamen à Græcorum militum milibus ſeptem hi omnes deuicti, imperio primùm fuere, deinde & cæteris rebus priuati. Nunc verò nos, qui reliqui ſumus, & tanta præſertim paucitate, nudi quidem, ac planè calamitoſi, & ignauiſſimi omnium, hoſtium vltra viginti milia vicimus, & ſummatim vt dicam, quæ geſta fuere eiuſmodi ſunt, vt credi vix poſſint. Cauſas verò, cur hæc ita nobis contigerint, ſtatim aperiam. Gothi tunc primùm præ cæteris omnibus æquitate poſthabita, vt inter ſe inuicem, ita & in Romanos tunc ſubditos indigna quædam patrabant: quibus vti par erat, permotu, & ira ſuccenſus deus, pro hoſtibus & contra nos depugnabat: quo factum, vt etſi multitudine ac virtute cæteróque belli apparatu hoſtibus eſſemus maximo interuallo ſuperiores, vi quadam tamen occultiore ac planè diuina deuicti nos ſimus. Veſtra itaque intereſſe iam reor, quæ rectiora ſunt vt ſeruetis, id eſt, vt æquitatem de cætero tueamini. nam hanc peruertentibus vobis, vel diuina quidem ſubſidia infeſtiora mox erunt. non enim deus ſine vllo delectu vel temerè, humano generi, vel priuatæ cuiquam rationi ferre præſidium conſueuit, ſed his quam maximè fauet, apud quos æquitatis ratio habeatur: & illi quidem haud quaquam difficile eſt ad alios bona transferre, vt qui rerum omnium habeat poteſtatem. Illud itaque vobis perneceſſarium fore aſſeuerauerim, iuſtitiam vt inuicem, & in ſubditos quoſque ſeruetis, hoc eſt, vt perpetuam vobis adipiſcamini felicitatem. Hæc Totilas cum apud Gothos diſſeruiſſet, ſenatorij ordinis ex vrbe viris ad ſe poſtmodum conuocatis, pleraque

Totilas ſenatorios obiurgat.

exprobrando indignandóque obiicere, & illud imprimis, quod per Theodericum quam multis affecti sint beneficiis, quódque in omnibus semper constituti vrbanis sint per eum antehac magistratibus, & Rempubl. ipsi eius permissu administrauerint, vt ingentibus præterea fuerint munici diuitiis, & alioquin in beneficos Gothos ingratissimos se præstitissent, in quorum iacturam ad defectionem respexerint, ac Græculos simul inuexerint in patriam homines, suimet proditores tam subito indecentérque facti. Sciscitari deinde, num ipsi a Gothis mali iam essent quicquam perpessi: effaríque item mox cogere, num boni adhuc quippiam sibi a Iustiniano obuenerit: & singula deinceps enumerare, quemadmodum omnibus ferè magistratibus sint per eum priuati, quod ab exactoribus sæpe antehac vapulauerint, quod demum coacti sint animum ad ea intendere, quæ aduersus Gothos gessissent, bellóque pressi publica non minus tributa Græcis dependere, ac si pacifici essent: & alia pleraque his dictis adiecit, quæ domini solent infensiores subditis exprobrare, Erodianum Romanis ostentans, & simul Isauros, qui sibi vrbem prodiderant; cùm ipsi vos, inquiens, Gothorum socij facti, ne locum quidem vel desolatum ad hunc diem tradendum his censueritis: hi verò in vrbem nos Romam Spoletúmque receperunt. quocirca seruorum estis vos numero redditi, hi vt Gothis beneuoli, & nostri meritò consanguinei nobiscum sunt imperia habituri. Patritij igitur his auditis sedulò conticuere. Pelagius verò pro viris sontibus, ita & infelicibus supplex Totilæ factus, non prius precari hunc desiit, quam ille clementiorem in omnes se forè pollicitus Romanos dimisit. His ita peractis, Pelagium Totilas & ex vrbis Rhetoribus præcipuum vnum, Theodorum nomine,

Ingratitudinis eosdem insimulat.

Damna quæ à Iustiniani præfectis acceperint attingit.

Gothorum mansuetudinem prædicat.

Pelagius Totilam mitigat.

Pelagius ad Imper. legatus.

nomine, ad Iustinianum Imperatorem legauit, arctius iureiurando adáctos, suas vt partes amice ac beneuole tuerentur, & in Italiam reditum accelerarent. His deinde iniunxit, totis vt viribus niterentur pacem sibi cum Imperatore & amicitiam conciliare, ne postmodum cogeretur, si pace infecta redirent, Romam ad solum diruere, interfectisque patritiis viris in Illyrios bellum transferre. litterásque Iustiniano conscripsit. Iam enim & Imperator acceperat, quæ in Italia accidissent. Sed postquam ad se Totilæ oratores venêre, expositis primùm mandatis, & litteras tradiderunt, in hanc sententiam scriptas: *Quæ in vrbe Roma ad hunc diem contigerint, cùm te fuisse edoctum iam putem, silentio prætereunda videntur. Ea verò, quorum de causa ad te oratores hos miserim statim intelliges. Bona pacis tute vt deligas, nobísque tradas, imprimis deposcimus. Quorum ipsi monumenta quàm optima, & simul exempla Anastasium & Theodericum habemus, qui paulo ante regnarunt, paceque & cæteris bonis sua tempora compleuere. Si igitur hæc tibi placita erunt, meritò meus pater vocabere, & belli nos socios, in quoscunque libitum fuerit, habebis.* His cognitis Imperator mandatis, & oratoribus auditis, hos statim responso dato dimisit, Totilæque rescripsit, Belisarium bellicis rebus se præfecisse, & liberam habere hunc potestatem, quæ ad Totilam pertinent, pertractandi. Dum interea oratores Byzantium mitterentur, & inde in Italiam iteratò venirent, in Lucanos ita se res habuere. Tullianus ea è regione contracta agrestium manu, saltum angustiorem quendam asseruando insederat, ne hostes detrimentum aliquod illaturi Lucaniæ loca peruaderent. cum Tulliano vna & Antarum ex natione trecentos ad eius saltus custodiam Ioannes reliquerat. hi nanque præ cæteris barbaris sunt in an-

Regnum Gothicum Totilas stabilire nititur.

Totila ad Iustinianum littera, quibus pacem & pacatum in Italia rè gnum postulat.

Apud Lucanos res gesta in Gothorũ perniciem.

Locorum angustia magni in bellis momenti.

gustiis locorum belligerandi periti. Quæ omnia Totilas ipse edoctus, Gothos quidem ad id bellum descendere non vsui sibi fore rebatur: vnde multitudine & ipse rusticorum contracta, & Gothis vna nonnullis dimissis, omnibus viribus imperat eas angustias pertẽtare. Quo vbi demum est ventum, & cum Romanis bellum Gothi conseruere, crebræque factæ vtrinque impulsiones, Antæ illi vt suapte virtute, ita & loci difficultate se adiuuante, vna cum ea agrestium hominum multitudine in fugam hostes mox auertere, non parua illata primum his clade.

Ira nihil moderabile suadet. Sūmus autem rerū arbiter Totila consilia mutat & inuertit.

12 QVIBVS cognitis Totilas rebus, Romam imprimis ad solum prosternere decernit, & maiore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua aduersus Ioannem in Lucanos contendere. Sed muri tantùm, & diuersis in locis, hic diruit, quantum totius partem esse hanc tertiam coniectura quis consequi poterat: pulchriora præterea magnificentioráque absumere incendio ædificia huic animo inerat, & vrbem Romam in ouium pascua idoneam reddere. Quibus de rebus Belisarius certior factus, simul & litteras ad Totilam misit: qui vbi illi in conspectum venêre, & sui aduentus causam explicarunt, litteras tradidere in hanc sententiam scriptas.

Belisarij ad Totilam litera, quibus eum à Roma excidio dehortatur & reuocat.

Ad vrbium ornamenta, ædificia, quæ antea nulla fuissent, construere; sapientum fermè virorum inuentiones fuere, & ciuiliter viuere percallentium: quæ verò ad pulchritudinem extant delere, insipientium procul dubio est, & quos minimè pudeat in suæ maligniorũ naturæ argumentum monumenta posteritati relinquere. Roma quidem ciuitatum omnium, quæ sub sole nunc sunt, maxima & magnificentissima esse facilè affirmatur, non enim est viri vnius virtute constructa nec breui quodam temporum spacio in tantam hæc magnitudinem & decorem euasit: sed Imperatorum multitudo, & maximi summorum

*summorum virorum cœtus, temporis diuturnitas ipsa, diuitiarúmque & potentiæ magnitudo, vt cætera omnia, ita ex vniuerso terrarum orbe cogere hunc in locum opifices potuere, qui vrbem hanc talem tantámque paulatim ædificando, omnium monumenta virtutum posteris proderent. Fit itaque, *vt facta per te in vrbem hæc comminatio, iure appareat totius seculi sempiternam mortalibus ad iniuriam cedens: quandoquidem pro genitoribus ipsis virtutis memoria demeretur, posteris verò operum tantorum spectaculum. His itaque se ita habentibus, rectè velim intelligas, è duobus alterum necessarium fore. aut enim hoc bello victus ipse succumbes, aut si ita fortè contigerit, nos superabis. Quòd si viceris, & Romam demolieris, non alterius vrbem, sed tuam delebis: quam si seruaueris, ex possessione cæterarum omnium præstantissima opulentior fies. Sin verò ad tuam deteriorem fortunam res nobis successerint, Roma incolumi reseruata, gratia tibi apud victorem conciliabitur, & non mediocris. Qua per te tum fortè deleta, nullus tibi de cætero relinqueretur ad humanitatem consequendam & clementiam locus: nec facti vllius erit apud te vsus, * quin potius re per te malè gesta, non indigna mortales omnes opinio ceperit, meritas pro demolita tam egregia vrbe luisse te pœnas. Nunc verò in vtramuis rem propensior fueris, vel Romam seruabis, vel demum deperdes, tametsi qualiacunque principum opera fuerint, ex his & nomen vt ferant, necesse est.* His literis Totilas sæpe perlectis, & vt bene monentibus magnifactis, suasus demum vrbem inoffensam seruauit & integrã, déq; eius in hanc voluntate certiorem per oratores Belisarium fecit. Quibus dimissis, maiorem exercitus partem ab vrbe haud longius stadiis centum & quinquaginta in Algedone, loco quodam sic dicto, ad occidentem solem locauit, quietiq; vt manerent, indixit. Quod vtique egit, ne vlla prorsus Belisarij militibus euagandi potestas fieret. Ipse

** vt his illata vis, more &c ἐς τἆυτα ἐπάρεια.*

** Et existimationem apud omnes homines ipso facto dignam mereberis. nam qualia principum opera fuerint, tale necesse est ex ijs etiam nomen ferant, cætera redundant.*

Rectis monitis parere, summa prudentia.

In Lucanos Totilas contendit.

deinde cum reliquis copiis aduersus Ioannem in Lucanos contendit, delectisque Romanis patritiis secum vna deducendis, cæteros omnes cum coniugibus simul & liberis ad Campaniæ loca transmisit, nullo hominum in vrbe relicto, quam penitus destitutam dimiserat. Ioannes interea vbi primum accepit in se Totilam ire, in Apulia immorandum haudquaquam diutius duxit, sed cursu citato cum copiis se ad Hydruntem recepit. Viri verò patritij illi, qui abducti per Totilam in Campaniam fuerāt, in Lucanos ex familiaribus quosdam, Totilæ permissu, suos ad villicos, qui ad incidendum saltum accesserant, nuncios transmiserunt; his imperando ab incœptis desisterent, & vt ante consueuerant, ad excolendos agros redirent; bona his pleraque pollicendo, si dictis parerent. Tullianus interim cognito statim Totilę aduentu fugam capessit, & Antæ ter centum illi ad Ioannem se conferunt. Sic factum, vt omnia, quæ intra Ionicum sinum sunt loca, iteratò Gothis Totilæq; in potestatem concesserint. Tum verò fidentes iam barbari, & turmatim dispersi, quacūq; animus ferret vagari, & intrepide omnia circūire. Quod vtique vbi Ioannes aduertit, è suis militibus quammultos immisit, qui hostes de improuiso quum inuasissent, eorum vim magnam obtruncant: ex eóque tempore formidine Totilas captus, contractis ad se omnibus copiis, circa Garganum montem, qui in mediis Apuliæ prominet locis, vbi & Libycus Annibal quondam habuit castra, suis circumuallatis, quietum se diu tenuit. Dū hæc agerentur, Cononis miles quidam, & eorum ex numero, qui post captam per barbaros vrbem abscesserant, Martianus nomine, & genere Byzantinus ad Belisarium veniens petiit, vt sub transfugæ specie ad hostes dimitteretur, magnis se bonis pollicitus affecturum Romanos. Vbi id demum

Ante Gothorum aduentū Ioannes & Tullianus cum exiguis copiis alibi secedunt.

Dux sollers hostem vagum coercet, & quietum manere cogit.

Martiani ad Gothos transfugiū.

demum est & Belisario visum, ad Gothos se contulit. Quem Totilas primùm vt vidit, ingenti affectus lætitia est. nam & in singulari certamine iuuenem egregie se gessisse & audierat sæpe, & viderat: vnde cum illius & liberi duo, & coniunx inter captiuos apud se essent, vxore quidem & ex liberis altero huic restitutis, alterum pro obside tenuit. Spoletum deinde cum aliis nonnullis & hunc quidem transmisit. Sed Gothi Spoletum per Erodianum his proditum quum primùm cepissent, ciuitatis muris solo æquatis, Amphitheatrũ in vrbe extructum communiunt, eiúsque aditus omnes diligentius obstruunt, imposito ibi ex Gothis Romanísque perfugis conflato præsidio, vt ea è regione loca seruarent. Martianus interea cum præsidiariis nonnullis militibus inita societate, conspirationéque facta, hisque iam persuasis, vt grande aliquod facinus in barbaros auderent, vt & ipsi Romanorum ad castra egregie nauata opera demum redirent, missis nonnullis Perusiam ad eius præsidij ducem, hortatur Spoletum statim vt copias mitteret, eique rei summam significauit. Oldigam Hunnus tunc forte post Cyprianum suorum dolo necatum, Perusiæ suffectus præsidio præerat. Is igitur cum copiis est Spoletum statim profectus: quas Martianus vbi ad se appropinquare præsensit, cum militibus quindecim, quos sibi conciliarat, de improuiso præsidij ducem obtruncat, apertísque foribus Romanos omnes intra oppidum recipit: qui fermè hostium plerísque necatis, Hunnos nõnullos inter cæteros captos ad Belisarium ducunt. Quem paulo post cogitatio subiit Romam adire, & quónam illa sortis venisset, perspicere. Itaque cum mille delectis militibus ad vrbem contendit. De cuius aduentu Gothi, qui proxime castra habebant, certiores iam facti locatis circa vrbem insidiis de im-

Amphitheatrum Spoletanum a Gothis munitum.

Martianus Belisario Spoletum recuperat.

Insigne facinus Martiani in Gothorum perniciem.

Pugna inter Belisarium & Gothos.

prouiso existunt, & in aduenientes Romanos impetum faciunt. Prælio itaque fortiter gesto, pro eorum virtute Romani auersis in fugam hostibus, & eorum parte maxima cæsa, ad Portum se protinus receperant. Est autem Calabrorum maritima Tarẽtum ciuitas, & ab Hydrunte dierum duorum iter abest, in Thurios & Rheginos eunti. Huc Ioannes cum Tarentinis nonnullis se introducentibus venit, militibus cæteris ad Hydruntis custodiam cõstitutis: & vbi vrbem magnitudine præstare, non tamen muris munitam perspexit, impossibile fore omnino rebatur, se illam posse omni ex parte tueri: mare autem contemplatus vrbi contiguum, & Boream versus circa locum quendam angustiorem vtrinque in sinum longe porrectum, vbi & Tarentinorum est portus, Isthmúmq; non minus stadiis viginti protensum, id eo in loco vt machinaretur, excogitauit. Pręcisam quidem ab oppido Isthmi partem ab vno maris tunc latere ad alterum vsque ædificio cinxit, ac circa id fossam perduxit, hoc ipso in loco non solùm oppidanos ipsos & incolas, sed qui ea è regione incolerent, statim contraxit, hósque non in parui momenti custodiam ibidem reliquit. Hac via Calabri vniuersi, quum in tuto iam essent, vt à Gothis desciscerent, circumspectare, ad idque intendere animum. Totilas interim quum apud Lucanos præsidium quoddam cepisset, & id munitissimum, in Calabriæ fines quamproximè situm, quod vtique Acherontida incolæ vocant, in eo imposita trecentorum virorum custodia, ipse cum reliquis copiis ire Rauennam pergit, barbaris relictis quibusdam in ea Campaniæ loca, quæ per patricios viros incolebantur.

Ioannes Tarentum occupat, & munit.

Munitionis Tarentinæ ratio.

Calabri Gothorum iugum excutere cogitant.

13 BELISARIVS interim audacissimum aggreditur facinus, quod fermè tunc primùm spectantibus & audientibus multis, furentis est visum, non sani

Audacissimum facinus, occasione diligenter capta-

ſani hominis eſſe, cùm aliàs tamen egregium & excellentius eſſet. Paucis nanque in portus cuſtodiam relictis militibus, ipſe cum cæteris Romam peruenit. hanc enim animo deſtinarat omni conatu in poteſtatem redigere. Cùm itaque minimè poſſet eam mœnium partem, quam Totilas diruerat, breui inſtaurare, lapides, qui in proximo erant, in vnum coaceruatos, nullo ordine componebat, nec vlla prorſus immixtos materia, vt cui cementi nil præſto eſſet, nec eiuſmodi aliud quippiam: ſed id duntaxat efficere nitebatur, vt ædificij ſaltem facies ſeruaretur: exteriori verò ex parte ingentem vim ſudium fixit. Ad hæc accedebat, quòd foſſam, & hanc quidem profundiorem circa muros produxerat: vnde totius exercitus incredibili promptitudine operantis, pèr dies continuos quindecim, quòd muri fuerat per Totilã diſturbatũ, reficitur. Romani præterea, qui circũiecta vrbi incolerent loca, in patriam reduces cogebantur, deſiderio partem Romam rurſum inhabitandi, partim rerum neceſſariarum inopia, cùm omnium in vrbe copiam inueniſſent, quam Beliſarius completis omni commeatus genere nauibus, & vrbem inuectis iam fecerat. Totilas interim his auditis profectus ſtatim cum vniuerſo exercitu aduerſus Beliſariũ, ad vrbem peruenit. Nondum enim Beliſarius poterat, vt muris reficiendis intentus, præ opificum raritate portis fores imponere. Poſtquam verò barbarorum exercitus quamproximè vrbem acceſſit, poſitis caſtris ſecus Tyberim ſtationem habebat, ac poſtero die oriente iam ſole ira ſimul & indignatione abreptus murum liberè circumibat. Tum Beliſarius pugnaciſſimos quoſque delectos ad portas tuendas locauit, cæteris verò ſuperne in hoſtem, vt de muro pugnarent, iniunxit. Sed barbaris ſpes quidem tum erat clamoribus hoſtẽ ac muros

ta, ſapiens dux aggreditur.

Tumultuaria munitionis deſcriptio.

Exercitus in neceßitate alacritas.

Totilas Romam redit.

Gothorum audacia.

Beliſarius vrbem defendit.

se primo insultu capturos. Romani tamen præualide repugnantes, dum rei accenduntur indignitate, indesinenter insistere, furore in audaciam præter vires hos incitante, vt qui ex insperato belli discrimen id nacti, vt par erat, ad animi magnitudinem erigebantur, & plurimum audebant. Barbarorum itaque, quum ex prominenti & grauius accidentibus telis exciperent vulnera, cædes ingens tum facta. Sed labore vtrique afficiebantur & lassitudine, bellúmque quum à mane cœpisset, in noctẽ perducitur. Barbari demum, quum in castra se recepissent, saucios ex suis curando, quieti eam noctem egere. Romani verò in muris partim habere vigilias, partim qui præter cæteros se perstrenuè gesserant, per vices portas seruare tribulorum vi maxima extra portam per terram passim exposita disseminatáque, ne ex incursione in se hostes venirent. Sed die postero Totilas cum copiis vniuersis mœnia oppugnare decernit. At contra Romani ad se tuendum intenti, & hesterno prælio facti superiores, in hostem audentius ire, ac cedentibus barbaris, eorum nonnulli studio insectandi procul à mœnibus euehi, quos barbari erant confestim circumuenturi, ne se ad vrbem recipere de cætero possent, ne Belisarius cognitis statim, quæ gerebantur, dimissis è suis nonnullis subsidio, ab eo discrimine liberasset. Sic demum repulsi iam barbari secesserunt, facta suorum & bellicosissimorum hominum non parua iactura, & compluribus sauciis in castra reductis mox quieuere, vulnera procurantes & arma ex parte diffracta, ac cætera præparantes, quæ vsui forent. Post multos deinde hi dies muros rursum oppugnatum venêre, quibus Romani protinus occursando pugnam nauiter iniecerunt. Eo in prælio fortuna Totilæ quadam signifer letali ictus mox vulnere, præceps ex equo in terram

Temeritatẽ ignominiosa clades sequitur.

Qui noua certamina cudit, suis nouum cudit exitiũ.

Elatus animus, qualis in Totila, quiescere nequit.

terram dilabitur,solóque signum illisit. Tunc Romanorum, qui inter primos tunc forte pugnabant, facta impressione in hostem ruunt,vt signum simul ac mortui cadauer asportaturi: quos statim barbari audentissimi quidam præueniendo, manum aureo & ingentis precij ornamento munitam secum asportant, ne eo possent hostes potiri, vel vtcunque iactari, ex re ignominiam euitantes. Sed barbarorum exércitus indecoram demum in fugam auertitur. Romani verò mortui quæ reliqua fuerant,spoliis potiuntur,hostémque diutius insectati quammultos obtruncant, & magna peracta cæde ad vrbem omnes incolumes reuertuntur. Gothorum deinde primores Totilam adeuntes iurgari tum primùm, & temeritatem illi impudenter obiicere,quòd quum vrbem Romam cepisset,non totam prorsus ad solum deleuerit, ne capi de cætero ab hostibus posset, nec ipse haberet in ea recuperanda negocium. adeò innatum mortalibus est, animi sententiam ad rerum euentus dirigere, & mentem ad fortunæ fluxum accommodare, ex eóque versatiles quasdam & varias opinionis mutationes efficere.Vnde & Gothi Totilam in prosperis eius conatibus, vt deo parem demirabantur, inexpugnabilem inuictúmque hunc vocitãtes, cùm captarum vrbium muros in partem aliquam demoliri hos sineret. Verùm vbi sua hic nonnunquã spe fallebatur,nec res prosperè cederent, contumeliis non indignum censebant, obliti prorsus eundem se & paulo antè laudibus extulisse, & aliter longè de eo sentire, ac antea senserant. Sed fieri non potest, in his & istiusmodi cæteris ne semper homines peccent, quandoquidem natura sit illis id insitum. Totilas demum soluta obsidione, Tyburtum se cum barbaris contulit, omnibus ferè Tyberis pontib. demolitis,ne facilè inde Romani subse-

Ad vexilliferum equo deiectum acris & dubia pugna.

Gothi variis cladibus fracti, in Totilam impudenter insurgunt.

Euentus rerum mutãt hominum animos.

Hominum inconstantia.

Receptui fecat Totilas.

quendo inuaderent, Miluio duntaxat pōte relicto, quem demoliri, vt vrbi propinquiorem, non poterat. Seu Tyburti de integro exædificare præsidium Gothi omni conatu decernunt, quod antehac ipsi deleuerant, in eóque oppido pecunia omni deposita quiescebant. Belisarius interim foribus vbique ad portas impositis ferro contectis, claues iteratò Imperatori transmittit. In his hyems se circumegit, & anni duodecimi belli huius aderat finis, quod Procopius ipse conscripsit. Totilas verò iam pridem copias Perusiam miserat, quæ positis circa mœnia castris Romanos accerrime obsidebant; & quia deficere his necessaria senserant, ad Totilam mittunt precatum, vt cum vniuerso exercitu ad se confestim veniret. nam copiis iunctis facilius fore rebantur, Perusiam posse, Romanósque oppidi eius custodes in potestatem venire. Totilas verò non admodum promptos ad exequenda, quæ mandarentur, barbaros conspicatus, cum habere hos monitos vellet, omnibus ad concionem vocatis, verba istiusmodi fecit. *Cùm vos videam, ô viri commilitones, erga me & id quidem iniuria animo esse infensiore, & grauiter ferre aduersæ fortunæ casus, vestri nunc conuentum hunc feci, vt dempta vobis praua opinione, mentem queam ad rectiora redigere, ne vel mihi non gratias agere, quod minimè decet, nunc videamini, vel erga deum præ insipientia quadam ingratitudine uti. nā longe falli humana nonnunquam consuevere. quicunque enim mortalis quū sit, & difficulter deinde appareat ad temerarios se habere fortunæ casus, is sanè vti par est, ruditatis & insolentiæ arguatur necesse est, & nihilominus fortunæ subibit vel nolens necessitatem. Velim itaque præterita facta vobis commemorare, non magis vt rerum incidentium causas soluam, quàm vt eas rectius longè, quàm necessarium sit, nunc patefaciam. Vittiges nanque vel in huius belli principio dux constitutus, Fani Pisaurique*

XIII. belli Gothici annus.

Totila ad suos oratio grauis & placida, qua suspiciones falsas diluit, de belli in posterū gerendi ratione disserit.

rique muros prostrauit, Romam deinceps & alias Italiæ vrbes, sine vlla rerum iactura dimisit. Ex Fano quidem Pisauróque nil Gothis mali obuenit. Apud vrbis autem muros, & alias ea è regione munitiones ita res cum Vittige Gothisque se habuere, vt ipsimet nostis. Ipse verò quandoquidem tradentibus vobis id imperium cepi, animo destinaui in rebus gerendis, quæ potiora sunt visa, potius sequi, quàm ex his, quæ factu facilia sunt, detrimentum vobis ac iacturam afferre. Sed constat equidem mortales ipsos natura nil prorsus differre, experientia tamen rerum magistra, peritum aliquem imperito meliorem esse cuiuis patet. Nos siquidem Beneuentum vt cepimus, demolitique eius mœnia sumus, extemplo & ciuitates alias in potestatem redegimus, quarum nil secus & muros deleuimus, ne fortè è loco munito hostium exercitus irrumpendo, protrahere bellum detrectaréve posset, sed descendere vt cogeretur in campum, & nobiscum manus conserere. Vnde his fugientibus vrbes in ditionem redactas deleri iubebam. vos verò optimum meum consilium admirati, nostram sententiam exequendo vestrum esse id operis ducebatis. nam qui operantem collaudarit, non minus & ipse vt gestorum minister, non eius expers laudis fiet. Nunc verò, vt videre iam videor, à pristina estis consuetudine immutati, amantissimi Gothi, vbi forte id contigit, vt Belisarius temerarium facinus audendo, spem præter omnium, quæ aggressus est, vicerit: exéoque vos & viros perstrenuos admiratio cepit, quandoquidem temerarij longe facilius audentes vocantur, quàm cauti & prudentes. Qui enim præter officium sit quippiam ausus, ex aliorum beneuolentia, quibus fortè vir acer sit visus, honorem assequitur. Is verò, qui prudenter & cautè periculum subterfugerit, nec tamen pro votis rem gesserit, incidentium proculdubio rerum subiturus est noxam, etsi quid eius ex animo ac sententia egerit, nil prorsus de se fecisse imperitis videbitur. Sed vt ista omittam, nónne vobiscum animo reputatis, quorum de

Mens Totila in bello gerendo.

Beneuenti & aliorum oppidorum expugnatio.

Gothi Martu aleam impatiēter ferunt, & prospera omnia sempersomniāt.

Apparent temerarij & imperiti rerum iudices.

causa mihi negotium exhibetis? quum ex his per me vobis sit potius succensendum. Quod si nunc Belisarius contra vos gessisse rem prospere iactat, & ab se, vt in fugam actos, bello deuictos insolescendo existimat, licuit tamen & sæpe me duce in prælia, & vobiscum vnà hunc superare. Porrò si mea virtute ea vos gessisse feliciter contigit, huius saltem verecundia ducti, quæ gesta sunt silentio premite, vt humanorum delictorum non prorsus immemores, quandoquidem apud mortales eodem statu permanere diu nil potest. Quòd si qua fortuna eam vobis victoriam comparauit, hanc potius colere, quàm omnino exacerbare contulerit, ne per vos fortè offensam, benignitatem dediscere compellatis. Quo præterea pacto non procul esse ab optimis & modestissimis moribus hi videantur, qui pauloante etsi sæpe ac multum prosperis fuere fortunæ casibus communiti, vbi paululum deliquere, tam prorsus animis concidant: quod sanè nil aliud præfert, quàm dedignari, ac planè negare se homines esse. nam nullo vnquam tempore quempiam falli, diuinitatis est proprium. Necessarium ergo fore nunc duxerim, cæteris vt rebus posthabitis cum omni animi promptitudine agmine vno Perusiam in hostem eatis: quem si redigere in potestatem poteritis, rectè quidem & fortunatius nobiscum agetur. Quod enim semel acciderit, quo minus effectum iam sit, ne vniuersa quidem efficere secula poterunt. delinquentibus siquidem, aliis in posterum prosperè succedentibus rebus, præteritorum malorum solet recordatio subleuari. Perusia quidem sine vllo negocio potiemini. Nam Cyprianus, qui ei loco & Romanis tunc præerat, vt sua fortuna, ita & nostro consilio sublatus è medio est: restat sine imperio multitudo, cui ad cætera mala necessariarum rerum accedit inopia: vnde vt se strenuè gerant, fieri non potest. Nihil post terga præterea relinquendum, quod nobis queat quoquam pacto officere. Nam & fluminis pontes iccirco sum demolitus, ne quid fortè ex hostium incursione & de improuiso incommodi

Totila solertiam animaduertere dedignātur.

Cladem Romæ acceptā eleuat.

Quid sit necessariò faciendum proponit.

Consilij sui rationes.

modi patiamur. Atqui Belisarium Ioannémque constat suspectos inuicem esse, quod vtique eorum ex gestis perspicuum est. Nam & diuersa sentire ex eorum operibus arguuntur, vnde nec in vnum coire ad id temporis potuere. Nam mutua quædam suspicio ab inuicem hos planè disiūgit, ad quam accedere inuidia consueuit & odium, quibus intercedētibus fieri nil potest, quod factu necessariū sit.

Victoriam cur sibi potissimum spondeat.

His Totilas peroratis, Perusiā versus eduxit exercitū. Quò vbi demū est ventū, barbari quàmproximè ad muros castra metati, obsidione oppidū cingunt.

14 DVM hæc interea agerentur, Ioannem quum Acherusiæ præsidium obsideret, & ei ex voto nihil procederet, cogitatio subiit rem audendi, qua Romanorum senatum seruaret, & sibi apud mortales gloriæ plurimum vendicaret & laudis. Totilam is cum Gothorum exercitu vrbis mœnia oppugnare acceperat. vnde cum probatissimis & delectis equitibus, re nulla cuiquam communicata, in Campanos, nec noctu quidem, nec interdiu intermisso itinere, proficiscitur. Eodem fortè & Totilas venerat, vt de improuiso hostes inuadens eripere ac tueri viros senatorios posset. Et in locis præsertim nullis mœnibus communitis, per id temporis accidit, quod & peractum vtique est, & Totilas admodum verebatur, vt ne quis hostium ad captiuos accederet, malum his aliquod illaturus: vnde equitum turmas in Campaniam misit, qui vbi ad Minturnas venere, potius fore visum, vt maxima suorum ibi parte dimissa aliquandiu quiescerent, & equites defatigatos curarent. nam eo itinere magno hi fuerant labore affecti. Præmissis deinde nōnullis Capuam exploratum, & ad circumiecta huic vrbi cætera loca, quæ ab ea trecētis stadiis absunt. dum id viæ vt corporibus integris & equis recentibus Gothi celerius emensi fuissent, die vna eodémque tempore contigit, vt Ioannis exercitus &

Audaces conatus miru euentibus vt plurimum inuoluuntur, vt ex Ioannis præsenti historia constat.

Totilæ indefessa mēs.

Bellorum vicissitudines mirādæ.

Ioannis fortuna.

barbari illi trecenti Capuam peruenirent, quum manus conseruissent, barbaris acie victis, eorúmque maxima parte iam interfecta, penes Romanos victoria fuit. ex illis verò pauci quidam effugere potuerunt, qui omnes celeri cursu ad Minturnas se contulere. hoc cæteri, qui intra oppidum erant, protinus conspicati, partim cruore aspersos, partim adhuc sagittis præfixos, & tacitos, vt qui nil prorsus denunciarent quæ gesta fuissent, continuo equis inscensis fugam vna capessunt, & ad Totilam quum demum venissent, innumerabilē esse hostiū nunciant multitudinem, hac arte fugæ turpitudine medicata. Erant in Campaniæ locis Romani ad septuaginta tunc milites eorum ex numero, qui ad Totilam vltrò concesserant. hi omnes ad Ioannem se contulere, qui tamen perpaucos ibi quosdam senatorij ordinis viros inuenit, fœminas verò vniuersas fere. nam vrbe capta milites fugientes Romani ciues sectati, in Portum se vrbem receperant, relictæ fœminæ in captiuitatem cessere. Ex viris verò Clementinus quidam patritius quum ad Romanū quempiam Campaniam incolentem effugium habuisset, Ioānis exercitum sequi iccirco tergiuersari est visus, quia Imperatoris præsidium quoddam Neapoli proximum Gothis prodiderat. Orestes vero, vir consularis, præ equorum inopia, vel nolens quidem, eodem, quo primum erat in loco, permansit. Ioannes interea patritios viros cum septuaginta militibus, qui ad se pauloante conuenerant, in Siciliam misit. Quibus de rebus certior Totilas factus mœrore afficiebatur, & grauiter id factum ferebat, & exigendi ex Ioanne vel ea de causa pœnas percupidus erat: vnde cum maiori exercitus parte aduersus eū contendit, paruis relictis ad eius, in quo erat, loci custodiā copiis. Sed in Lucanos tūc fortè Ioannes cū militib. mille secesserat, exercitúmq; ad se

Equitum ex prælio in fugam conjectorum sociis deinde pauorem inferentiū, descriptio.

Transfugæ ad Ioannem se conferūt, & victoris (vt fit) fortunam sequuntur.

Clementini & Orestis subterfugiū.

Prædæ & obsidum amißio, mœrorem & iram in principe accendit.

ſe contrahebat,& ſpeculatores præmiſerat, qui omnibus itinerib. exploratis diligentiſſimè obſeruarent, necunde in ſe hoſtium aduentaret exercitus. Quod Totilas facturum Ioannem mox ſuſpicatus, conſuetis relictis tunc itineribus, per montes, qui ea è regione plurimi præruptique & eminentiſſimi ſunt, in hoſtem ductabat, quà nemo venturum hũc poterat ſuſpicari. nam & inuij eſſe hi montes creduntur. Sed per Ioannem vel ea ex parte miſſi exploratores, quum hoſtium præſenſiſſent exercitum circa ea loca veniſſe, non tamen eius rei facti apertius certiores, agmine vno citatioréque curſu Romanorum ad caſtra contendunt: & accidit fortè, vt eodem fere temporis puncto, & noctu quidem, exploratores ipſi, & hoſtes Romanorum ad caſtra peruenerint. Sed Totilas improuidæ furibundæque mentis veſania præoccupatus, nullum ſuo aduentu fructum recepit. is quippe longe maiores, quam hoſtes ipſi, habebat apud ſe copias, & ex vſu vt venit, ac rei bellicæ ars ipſa depoſcit, qui militum numero præſtat, plurimum longè conduxerit, ex aperto & interdiu bellum ſi geſſerit. vnde cum ineundum ſibi fuiſſet oriente iam ſole cum hoſtibus bellum, ne qui præ paucitate facilè vincerentur, deliteſcere in tenebris poſſent, & fugam, quò vellent, capeſſere: iræ is nimium indulgendo, nocte iam intempeſta hoſtium caſtra aggreditur. Qui maiore ex parte ſomno proſtrati, & præ tumultu denique experrecti, nullis ſe viribus renitendo tueri, ſed in proximos montes ſe ſtatim ex fuga conferre, quos inter Ioannes Romanorum præfectus profugit, non magna militum iactura accepta. nam ex Romanis centum deſiderati. Erat cum Ioanne Silacius nomine quidam, Armenius genere, perpaucorum ſuæ gentis dux factus, qui nec Græce loqui, nec Latine, nec Gothice poſ-

Inuia potẽti iracundia nulla ferè via.

Sed tenebricoſa fit illa via: nullúmque diſcrimen inter inſanum & iracundum eſt. Alteri inſania continuò cerebrum, alteri cor ira perpetuò concutit.

Fugâ Ioannes elapſus, centum militibus deſideratis, nominatim Silacio, cui linguarum imperitia vitam ademit.

ſet, nec præter ſuam innatam vocem aliam ædere. In hunc Gothi & fugientem quum incidiſſent, identidem ſciſcitari, quis nam hominum eſſet. non enim hi animo deſtinarant obuios quoſque protinus obtruncare, ne & ſe inuicé, vt in bello nocturno, interficere cogerentur. Is vero reſpondere nil aliud quiuit, niſi Silacium præfectum ſe eſſe. Id nanque muneris quum ab imperatore ante accepiſſet, vt ſæpius repetiti nomen didicerat. Ea ex voce tunc barbari proditum hoſtem quum viuum cepiſſent, paulopoſt obtruncarunt. Ioannes interea, eiúſque cæteri milites quum enixius ſe in fugam dediſſent, curſu citato Hydruntem perueniunt. Gothi verò hoſtium caſtris direptis, retrocedentes mox abeunt. Dum hæc interea peraguntur, alium aduerſus Gothos Totilámque imperator, vt Beliſarij litteris diu iam fatigatus, tranſmiſit exercitũ, & Bacurium imprimis quendã Peranij F. Sergiúmque præfectos cum paucis miſit, qui in Italiam demum profecti cum altero ſe ſtatim exercitu coniunxere. Poſt hos autem & Verum nomine quempiam cum Erulis trecentis, Varazémque Armeniũ cum militibus octingentis ſummittit. Valerianum præterea Armeniorum præfectum cum haſtatis peltatíſque vltra mille abire in Italiam iuſſit. Verus itaque omnium primus cum Hydruntem applicuiſſet, nauibus ibi dimiſſis, apud Ioanné eo in loco moram trahere diutius noluit, ſed equo vectus iter cum ſuis aggreditur. Erat nanque vir iſte haudquaquam induſtrius, ſed in temulentiæ morbum plurimum reſolutus: vnde & temeraria ſemper audacia tenebatur. Is poſtquam proximè Brunduſium venit, eodẽ & caſtrametatus manſit. Quod Totilas ſtatim edoctus: *Verus hic*, inquit, *vel magnis fretus eſt viribus, vel maiori dementia detinetur. eamus ergo in eum celeriter, huius vt hominis vel vires periclitemur,*

Nouus ab imp. mittitur in Italiam exercitus. Bellũ bella ſerit.

Temulentia temeritas aſſecla.

Prudens Totilæ dictum.

temit, vel ipse vt suam vesaniam sentiat. His Totilas dictis, magnis cum copiis in eum contendit. Eruli vero hostes adesse iam denique conspicati, in syluam confugiunt proximam, ex quibus Gothi protinus circumuentis, vltra ducentos interfecere. Iámque in proximo erat, vt Verum præfectum, & qui reliqui fuerant ex hostibus, inter senticeta delitescentes comprehenderent. Sed fortuna hos quædam ex insperato seruauit. Nam Barazes interim, & qui secum Armenij nauigabant, in littus descendunt, & ea forte è regione è qua Gothi Erulos inuaserant: quos vtique Totilas conspicatus, & maiorem fore, ac erat in vero, hostium exercitum ratus, sublatis castris inde mox abiit. Tum verò Eruli, qui cladi superfuere, & Verus ipse libenter ac celeri cursu ad naues se conferunt. Barazes verò cum vltra nauigandum sibi minime censuisset, cum his vnà Tarentum terrestri itinere venit, quò & Ioannes Vitaliani cum vniuersis non longe post profectus est copiis. Tũ imperator litteras Belisario scripsit, magnum se illi misisse exercitum, & necessarium fore, cum eo se in Calabria iungeret, vnáque in hostem iret. Iámque & Valerianus iuxta sinum Ionicum veniens, ea è regione si fretum traiiceret, inutile sibi fore rebatur. Satis nanque præuiderat, non tãdiu militibus ipsis equisque suffecturos esse, quos secum deuexerat, commeatus. nam & hybernũ tẽpus iã aderat. Missis itaque è suis militibus ad Ioannem trecẽtis, significauit primo se vere & post hyberna cum cæteris affuturum. Belisarius interim litteris imperatoris perlectis, noningentis, quos secum abduceret, ex exercitus robore statim delectis, in quibus erant equites septingenti, pedites verò ducenti, & cæteris Conone duce ad vrbis custodiã constitutis, in Siciliam protinus nauigauit, vt inde Tarentũ traiiceret. Est autẽ Tarẽti in hemi-

Eruli in fugam acti, partim comprehensi, partim ex insperato seruati. Aleam belli dubiam, miles, animo tibi propone.

Imp. duces de bello gerendo nouas rationes ineunt. In eiusdem potestate non est initium & finem bello ponere.

Tarenti situs.

cycli speciem littus, quo plurimum recedente & mare ipsum perinde in sinu, longiore spatio in continentem immittit. Sed huius littoris transmissus quidem mille protenditur stadiis, & vtrinque ad aestus exitum oppida duo sunt sita, alterum Croto ad occidentem solem, alterum in orientem Tarentum, in medio autem littoris Thuriorum ciuitas iacet. Tempestate itaque aduersante, ventorúmque intumescentibus violentia fluctibus, Crotonis ad portum reiectus, eò cum suis Belisarius appulit. Qui quum nullum ibi praesidium inuenisset, nec vnde militibus necessaria importaret, ibidem ipse cũ vxore & peditibus mansit, vt ex Tarẽto euocatum ad se exercitum regeret: equitatum verò procedere iussit, & castra in proximi loci saltus locare, eique Hiberum Fazam & Barbationẽ praefecit. Sic enim fore sperabat, vt equites sibi equisque necessaria compararent, & hostes in angustias demum propelleret. Nam & Lucani montes vsque in Brutios pertinentes, in angustúmque inuicem coeuntes, duos duntaxat hic aditus, & hos quidem angustiores efficiunt, quorum alter Petra sanguinis dicitur, Lambulam alterum incolae nuncupant. hoc loco ad littus Ruscia est promontorium Thurinorũ: supra id stadiis sexaginta praesidium validissimum veteres construxere Romani, quod vtique Ioannes antehac ceperat, & quamoptime communierat.

Thurij.

Belisarius ad Tarenti portum appellit, & ad bellum se accingit.

15 BELISARII itaque milites dum eò contenderent, in hostium copias inciderunt, per Totilam missas, vt proximum praesidium pertentarent, cumhisque vbi ad manus venissent, suapte virtute in fugam barbaros omnes auertunt, tametsi essent numero longe inferiores; quos denique insectati vltra ducentos occidunt, reliqui ad Totilam adhuc trepidantes profecti, quae sibi acciderant, nunciarunt. Romani vero ibi positis castris mansere, & perinde sine

Belisariani Totilanos fundunt. Nõ numerus sed virtus confert victoriam.

ſine ducibus potiti victoria, intrepidè negligentérque agere. non enim in vnum coëuntes hi quieſcebant, vel ſaltum inſidendo ſeruabant: ſed in ſocordiam reuoluti, noctu quidem longo abinuicē interuallo diſtantes, ſomno ſe dedere, & interdiu neceſſaria conquirendo licentius & incautè diuagari, ad ſe tuendos nil penitus in medium conſulentes. Totilas igitur de his certior factus, tria milia equitum ex vniuerſo delecta exercitu, in hoſtes extemplo duxit, eóſque de improuiſo aggreſſus terrore iniecto turbauit. Sed Eazas præfectus (nam in propinquo, & ea è regione tabernaculum tum forte habebat, qua ſe hoſtes inuaſerant) irruentibus barbaris occurſando eximiæ virtutis de ſe ſpecimen dedit, vt qui ad fugam nonnullis ſpatium ſuo interuentu exhibuit, & ad audendum pleriſque animos fecit. Sed ipſe demū cum ſuis omnibus præliās cadit, ingens ſanè Romanis iactura. nā in his cæteri vt præſtantiſſimis bello viris ſpem ſitā habebant. Qui autē diffugere potuerunt, vt cuique licuit, in tutum ſe recepere. Primus omnium Barbation ille Beliſarij armiger cum duobus aliis effuſius fugiens Crotonem peruenit, & præſenti fortuna renūciata, adiecit ſe arbitrari iamiam Totilam affuturum. Beliſarius verò vbi ea accepit, deplorato ſuorum militū caſu, in naues ſtatim deſiluit, & cum eo cæteri omnes ſoluentes, ventum ſecundum nacti, eodem die ad Meſſanam Siciliæ locum applicuere, qui vtique ſeptingētis à Crotone ſtadiis abeſt, & Rheginis ex aduerſo poſitus eſt. Per id tempus Sclauinorum exercitus, flumine Hiſtro traiecto, Illyrios omnes ad uſque Epidamnum malis ingentibus affecere, partímque hos trucidando, & ſine vllo partim ætatis diſcrimine in ſeruitutem, quos licuit, abigendo; & eorum bonis direptis, deſæuiebant. Ad hæc & præſidia illis in locis non pauca, & quidē præualida op-

Totilæ ſtratagema. Securitas & ſocordia in bello periculoſiſſima.

Eazæ præfecti virile facinus & obitus.

Fortium virorum iactura luctuoſiſſ.

Inclinatio fortunæ Beliſarij.

Sclauini inuadunt Illyricum.

Prædas agunt.

cuparunt, circumuagatíque omnia pro arbitrio ad rapinã quæque scrutantur. Principes verò Illyriorũ quindecim miliũ hominum exercitu cõparato, etsi hostes protinus insecuti, appropinquare tamen nil audebant. Eadem præterea tẽpestate, hybernóque tempore, cum Byzantij, tum & in alijs locis terræmotus facti asperiores quidã & maximi, noctúque omnes, atque adeo vt qui ea incolerent loca, ruinis iamiam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cũ alias nullo affecti sint malo. Tunc item & fluuius Nilus vltra octodecim cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, vt sua inundatione vniuersam irrigarit Ægyptũ. Quin etiam & in superiori Thebaide subsidentes adeo recedentésque aquas eã regionem colentibus præbuit, vt nec terram suis tẽporib. serere, nec cætera procurare pro pristina consuetudine possent: à superioribus autem locis vbi primũ leniter est superfusus, haudquaquam abscessit, eóque & sementis tẽpus omne interpellauit, cum id antea nunquam, nec vllo seculo accidisset. Extant præterea & alia loca, in quibus vel aqua deficiente rursum Nili id flumen nec longe post tantopere inundarit, vt quod satum fuisset penitus contabuerit. Cuius rei & calamitatis absurditas, hominibus quidem stuporem, animantibus verò cæteris vt pabuli necessitate deficientibus exitiũ attulit. Per ipsum id tempus, & cete quidem marinus piscis, quem porphyrium Byzantini vocant, mirificè capitur. Hic sanè circa annũ iam quinquagesimum vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorũ locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla. nã & nauigia pleraque ad imum depresserat, multarúmque nauium vectores ac nautas turbando, & vim inferendo longius disturbarat: quam beluam capiẽdi magnum Iustiniano studiũ fuit, peragere tamen

Terræmotus.

Inusitata Nili exundatio.

Porphyrius cetus capitur.

quod

quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc venerit, paucis explicabo. Erat forte summa in tranquillitate tunc mare, delphinorúmque grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subito cete illo conspecto, quò cuique licuit, perfugium habuere, pars tamen maxima ad Sangaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cete verò in eo tum primum delphinorum aduentu nonnullos ex his, sed improuidos quidem, vorauit. Siue itaque fame tunc fortè detineretur, siue id ex certamine ageret continéter & tandiu fugiétes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incursu delatus, nec volens quidem profundiore se limo immersit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui: sed quo magis enitebatur, eo & acrius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas est & passim perlata, concursu vndique facto, in cete mox irruunt, securibúsque vndequaque & crebris ictibus præcidendo, neque hoc pacto conficere beluam potuere: funibus demum præualidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in lõgitudinem triginta, in latitudinem decem hanc esse comperibant. Quam illi per cœtus partiti, vt cuique libuit, vel sibi sale conditam seruarũt, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò siue terræmotu, quẽ senserant, pauefacti; siue fluminis Nili inundatione insolita moti, siue cete prodigio ducti, futura statim animo præsagire, & quisque prædicere, quæ de se fortè excogitarat. *Solent nanque mortales, dum rerum admiratione præsentium capiuntur, & plerunque simul inscitia, futura quedã prognosticari, & dum molestius opprimuntur, temerè contẽplando futura prædicere.* Ipse verò diutinam Nili supra

Delphini cetum fugiunt.

Cetus seipsum in limum defigit.

Magnitudo ceti.

Prodigij interpretatio.

terram factam tunc moram, calamitatum multis causa fuisse crediderim, cete vero illud absumptũ, à malis homines vindicari præferre. Sed iam ad proposita redeamus. Totilas igitur his demum peractis, quæ supra iam explicauimus, postquam Romanis in Rusciani præsidio necessaria defuisse accepit, potiturum hoc statim se ratus, si commeatus inferri nil possent, positis quamproximè castris in obsidione concedit. Et hyemis iam aderat finis, tertiúsque ac decimus se belli circumegerat annus, quod scripsit Procopius. Iustinianus interea Imperator & in Siciliam nauibus misit, qui pedibus militiam facerent, & Valeriano iniunxit, ad Belisarium vt iter acceleraret. Qui freto traiecto, Hydruntem mox nauigat, vbi cum vxore Belisarium præfectum conuenit. Eadem hac tempestate Antonina Belisarij coniunx Byzantium mittitur, Iustiniani vxorem deprecatura, vt maioribus copiis bellum id pararetur. Sed Theodora tunc Imperatrix morbo correpta iam ex humanis excesserat, cum annos vnum & viginti, mensémque tertium in imperio peregisset. Dum hæc interea agerentur, qui in Rusciani præsidio obsidebantur, necessariarum pressi inopia rerum, in colloquium cum hoste venerunt, apertéque polliciti sunt, in medio ad summum messium tempore, se his præsidium dedituros, nisi aliquod interea sibi subsidium afferatur, séque insuper his conditionibus permissuros, vt integri omnes seruẽtur. Erant ex Italis in eo præsidio multi delectíque viri, & ex Romano exercitu Illyrij equites trecenti, quos Ioannes ibi in custodiam collocarat, Chalazaro his quodam genere Massageta præposito, Godilanéque Thrace, præstantibus bello viris: pedites præterea centum ad eius præsidij custodiam missi. Milites interea omnes, quos Belisarius ad vrbis Romæ tutelã reliquerat, Cononem eorum ducem

Rusciani obsidio.

XIIII. annus belli Gothici.

Theodora Augusta mors, Antonina legationem irritã reddit. Alter gradus ad prosperitatis Belisarianæ inclinationẽ.

In Cononem propter auariciam à suis occisũ, Dei vindicta.

cẽ obtruncant, id illi crimini dantes, quod frumentum & cæteros commeatus cum eorũ iactura coëmeret simul & venditaret. Sacratos deinde viros nonnullos ad Imperatorem mox legant, id sedulo affirmantes, nisi quamprimum effecerit, vt patrati per se in præfectum facinoris nulla de cætero recordatio fiat, nec noxæ id cuiquam detur, & debita sibi stipendia non statim dependerit, ad Totilam se & Gothos protinus concessuros. Id verò ab Imperatore facile impetratum.

16 BELISARIVS interim Hydruntem ad se Ioanne celeriter euocato, cum eo & aliis ducibus maiore iam classe contracta, ad Ruscianum celerrimè nauigat, id summo studio nisus, vt obsessis subsidium ferret. Quam classem præsidiarij milites ex edito conspicati, iam bene sperantes, haudquaquam de cætero sese hostibus dedere animis destinant, tametsi pacta ad deditionẽ dies instaret. Sed præ nimia tempestate reiectæ naues, cum alias esset ea è regione littus importuosum, & ab inuicem procul dispersæ non eò cursum, quò cœperant, tenuere, sed ad Crotoniacum portum delatæ, cum in vnum iam omnes coissent, rursum Romani ad Ruscianum nauigationem intendunt. Quos barbari vt primùm videre, in equos statim desilientes ad littus perueniunt, hostibus in terram descensum prohibituri. Totilas verò nauium proris patentiore per littus spatio suos obiecit, qui tela partim gestarent, partim arcus intenderent: qua re Romani animaduersa, animo mox consternati, accedere propius nil audere, sed aliquandiu nauibus à continenti procul in mare subtractis, quieti manere: vnde descensu demum in terram iam desperato, proris in altum versis, euectique longius Crotone in portum iteratò deueniunt, ibique consilio habito, satius fore est visum, Belisarius vt Romam conten-

Tertius inclinationis Belisarij gradus.

Irritus conatus.

Totilas descensum Romanis impedit, vnde felix ei successus.

Aliud de obsessione soluenda consilium.

deret, & dispositis ibi quàm optimè rebus necessaria in vrbem inferret, Ioannes verò ac Valerianus exercitus duces, vt militibus equísque in terrã expositis, in Picentes mox irent, hostes perturbaturi, qui ea è regione oppida obsiderent. sic enim fore sperabant Totilam a Rusciani obsidione submotum ad se demum contrahere. Ioannes itaque cum militibus mille consulta exequitur. Valerianus vero periculũ veritus, sinu Ionico nauibus circumito, recta Anconam enauigat. Sic enim tuto in agrum Picenum se peruenturum ducebat, & cum Ioanne copias coniuncturum. Sed ne hoc quidem Totilas pacto obsidionem soluere voluit, sed eodem ipse in loco perstando, equitum duo milia ex omni exercitu statim delecta in Picentes transmisit: vt vbi se cum barbaris aliis coniunxissent, Ioannis Valerianíque inde milites propulsarent. qui verò in Rusciani præsidio obsidebantur, vbi his prorsus necessaria defuere, nec in Romanis quicquam spei reliquum esset, Gudilam Deoferúmque ad Totilam mittunt, salutem sibi imprimis precatum, & pro his, quæ gesserant, veniam. Totilas verò in alium se neminem desæuiturum esse respondit, nisi in Chalazarum ipsum, qui factas prius conuentiones peruerterit, cæteris verò remissurum se noxam. Sic itaque Totilas recepto per deditionem præsidio, Chalazarum manibus primo præcisis, desectisque inde virilibus confestim interficit: milites autem qui permanere in præsidio vellent, sua sibi habere iussi, pari sorte cum Gothis futuri: quos verò non ea conditio oblectaret, abire nudos quò mallent permisit, quia neminem vellet inuitum apud se militare. Octoginta igitur suis rebus relictis Crotonem venerunt, cæteri in præsidio sine vlla suarũ rerũ iactura mãsere. Cæterùm Antonina Belisarij coniunx Theodora defuncta, cũ Byzantiũ

Fortis ducis constantia munitũ oppidum tãdem expugnat.

Rusciani deditio, & foedifragi durum supplicium.

Antonina maritum è periculo, ũ flammis imminentibus maturè trahentem solertia.

peruenisset, ab Imperatore enixius depoposcit, ex Italia ad se Belisarium reuocaret, quod vtique facile impetratum. nam & Medorum ingruens bellum, id Iustinianum vt faceret, compellebat. Dum hæc agerentur, fuere qui Imperatori de insidiis cóparandis inter se consultarent. Sed quemadmodum per eos sit ad id facinus ventum, paucis explicabo. Artabanem Imperatoris præfectum, Gonthare tyranno quodam deleto, ingens cupido incessit Preictam, fœminam forma præstantem, Imperatoris ex sorore neptem, sibi matrimonio iungere: quod vtique & ipsa permaximè cupiebat, non hominis amore ducta, sed quia gratias se illi profiteretur debituram quammaximas, quod Areobindi viri tunc sui cædem perstrenuè vindicasset, séque insuper à Gontharis seruitute ac tyrannide liberasset, qui se vel inuitam vellet in vxorem traducere. Quum itaque vtrisque cordi hæc essent, vt nuptiis inter se iungerentur, Preictam quidem Artabanes ad Imperatorem remisit, ipse verò, etsi Libyæ esset vniuersæ præfectus, Imperatoris tamen ad eam rem consequendam opera indigebat: vnde non sanas admodum commentus est causas, vt ille se Byzantium reuocaret. ad id nanque nuptiarum Preictæ spes sola induxerat, quæ cóplura sibi ex his bona fore prætenderet, vt qui futurum se non longe post imperatorem speraret, si Preictam vxorem duxisset. *Homines nanque, qui temere cuiquam rei iccirco incumbunt, vt vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam hactenus possunt animos sistere, sed maiora quædam opperiuntur, ac bene sperando continenter & tam diu procedunt, quoadusque tandem vel ea priuentur felicitate, quam consecuti antehac fuerant.* Imperator itaque Artabanis precibus fatigatus, eum ad se Byzantium reuocauit, altero sibi in ea Libyæ præfectura suffecto.

Insidiæ imp. struuntur.

Mulier vindictæ cupida, omnem mouet lapidem. vt animo suo satisfaciat.

Artabanis ambitio. Vanam gloriã immodera to quarimus affectu, nec cessamus donec mors ipsa fateatur quãtula sint nostra cõsilia.

Is itaque cùm Byzantium se contulisset, admirationi tum primum omnibus esse, & aliorum in se facile beneuolentiam promereri. erat nimirum staturæ prolixioris, & mira corporis pulchritudine, moresque honestabant hunc liberales, & vt perpaucorum vir erat verborum, ita & factis præcipuus. Sed Imperator maximis hunc decorauit honoribus. nam & militibus, qui Byzantij erant, præfecit; fœderatorum deinde principem constitutum, ad consularem denique dignitatem prouexit, haud tamen illi Preiectam neptem iungere coniugio potuit, vt qui alteram sibi haberet & a primæua ætate matrimonio iunctam, quam vtique a se procul reiecerat, nescio qua intercidente de causa, qua fœminæ solent cum viris iurgari. & hæc quidem quandiu Artabani nil prospere res succedebāt, domi ociosa resederat, tacita ferens mala præsentia. Sed postquam Artabanes ex rebus egregie gestis est clarior factus, & adiuuante fortuna magnitudine præstitit, cum de cætero fœmina nil prorsus repudij tulisset iniuriam, Byzantium venit, & supplex facta, vt virum reciperet precabatur. Tum imperatrix, cui erat innatum infelicibus fœminis assiduo indulgere, hanc vel cum inuito Artabane vt cohabitaret, peercensuit, Preiectam vero Ioanni cuidam, sed consulari, matrimonio iunxit. Quam rem cum calamitatis loco Artabanes duceret, & ægerrime ferret, vel eum quidem se, qui beneficus affecisset, iam oderat: vxorem vero, quam ipse & volens destinando sibi parasset, etsi eius percupidum, ducturum tamen nemo existimabat, sed cum priore sibi perpetuò coëundum, quæ sibi esset omnium infensissima: quod ferme hominem cruciabat. quo factum, vt non longo post Artabanes tempore, vbi & Imperatrix ex humanis excessit, confestim & perlibenter priorem ab se vxoré propulerit. Borcudes interea, Germani

Artabanes dignitates varias adipiscitur.

Ambitiosus nebulo abiecta legitima vxore, illegitimas ambit nuptias, quibus viam ad thronum sibi aperiret.

Germani cuiusdam nomine frater, recens fortè vitam finierat, maxima parte pecuniarum fratri relicta, ac suis. Cúmque illi & vxor esset, & vnica filia, hanc quidem suis ex rebus tantum ex testamento habere Borcudes iussit, quantum ipsa lex cogeret. Vnde & Imperator filiæ potius duxit opitulãdum, quod sanè acrius Germanũ offendit. Erat tũ fortè Byzãtij Arsaces nomine quidã Armenius genere, & Artabani propinquitate iunctus. Sed pauloante Rempublicã fraudasse deprehensus hic fuerat, & proditionis aperte conuictus, vt qui ad Cosroem Persarũ regẽ per fraudẽ desciscẽdo, aduersus Romanos res innouasset. Hũc Imperator camelo impositum, & alia nulla iactura affectum, circumduci per vrbem populo spectandũ iniunxit: quã Arsaces ignominiã grauissimè ferens, in Imperatorẽ statim moliri insidias, ac dolos nectere animo destinat. Cúmque & Artabanẽ eius propinquũ offensum vidisset, eo acrius ad iram concire, & verborũ insidiis hominem occupando & deprimendo incessere, nõ die non nocte denique intermissa, quin de strenuo effœminatũ hunc factum identidem exprobraret, & alienis in malis antehac generosum tyrannidem dissoluisse, quandoquidem amicum & mensæ adhibitum Gontharem sua manu comprehẽsum nequiter & inter epulas obtruncasset, nunc verò formidolosum se redditum dicere per ignauiã Byzantij resedisse, destitũta sine vlla custodia patria, quæ se frequenter seruasset, tamdiu insuetis emacerata tributis, patre amisso, & per causam cõuentionis & fœderũ interfecto, cæteráque eius progenie in seruitutem abacta, & per Romani imperij dispersa terras. Tum Artabanes satis id sibi videri respõdit, si Romanorum præfectus & consularis vir diceretur. At ille: *Mihi deinde,* inquit, *vt tuo propinquo, & indigna quædam perpesso nil indolescis? Sed duarum*

Prouidentia diuina rationes in ambitionis præiudiciũ.

Arsacis proditoris pœna.

Arsaces corrumpit Artabanem.

Ira furor breuis est, Animum rege: qui, nisi paret, imperat.

Oleum camino addit ira, nihilque rectè & consideratè fieri finit.

uxorum fortunæ me miseret, quarum altera indecenter priuatus es, alteri vel inuitus cohabitare nunc cogeris. Atqui neminem decet, qui vel parumper prudentia valeat, Iustiniani cædem in aliud vt differat tempus, quæ vtique patrari spacio breuiore, & intrepide ac tuto potest. nam & incautus semper, & sine custodibus nugando & fabulando ad multam noctem hic sedet, circumastantibus sacratis quibusdam & effœtæ ætatis viris, Christianorum scriptis miro studio reuoluendis intentus. Tum Artabanes; *Num nemo*, inquit, *tibi id facinus molienti ex Iustiniani propinquis est occursurus?* Tum ille; *istorum quidem Germanus omnium potentissimus est, & is ferme tibi ac lubens suis cum liberis subsidio erit: qui pro eorum iuuenili ætate, & simul inuidia, miris in eum odiis ardent, & hos equidem spero de se factis omnia confecturos. Nam & ab Imperatore affecti tanta iniuria sunt, vt non ipsi simus maiori, nec Armenius quispiam vnquam.* Huiusmodi Arsaces Artabanem eblandiēdo demum illectum, vbi suis annuere votis cognouit, ad Persamenium alium quempiā, Chanarsangem nomine, rem protinus detulit. Erat sane hic iunior & optima corporis valetudine, haud tamen rerum peritus, sed puerilis admodum & inexpertus. Hūc itaque Arsaces vbi eadem cum Artabane ipso sentire effecit, & in colloquium vt inuicem conueniret, inde mox abiit, id modo præfatus, Germanum eiúsque liberos omnes assentiendo ad id facinus se aditurus.

Nihil non audet ira, & omnia tum iusta, tum possibilia sibi esse somniat.

Artabanis cum Arsace conspiratio in caput imp.

Sicut fulgur hominem in tenebris ita illustrat vt via reddat incertiorē: ita praeceps ira mentem accendit simúlque labefactat, turbida consilia successu optato spolians.

17 Et erat quidem Iustinus cæteris Germani liberis ætate prouectior, iuuenis tamen, & ante omnes pubescens, industrius præterea, & ad gerendas res promptior, atque adeo vt nondum annis maturus consularem inscenderit currū. Huic Arsaces conuento in æde aliqua sacra colloqui secum se velle prædixit, in quam vbi est denique vētum, à Iustino imprimis Arsaces petiit, vt iureiurando

protinus

protinus cõfirmaret, ne quoquam pacto quæ inter se haberentur colloquia, nisi patri duntaxat hominum cuiquam aperiret. Hæc demum se iuranti facturum, exprobrare statim ignauiam atque socordiam Arsaces cœpit, qui Imperatori quum sit sanguine iũctus, plebeios & gregarios homines quosdam videret sibi præferri, magistratúsque gerere: se verò quum talis tantúsque sit, & sui officij esset ac dignitatis res omnes administrare, non solùm Iustinianus contemneret, sed vel eius parentem, qui ad summum virtutis euaserit, nil secus ac eius fratrem non magnifaceret, sed in priuata hunc sorte viuere perpetuò sinat. Ad hæc & illud adiicere, quòd nec auunculi quidem sui patri bona omnia delegantis in hæreditatem ipse successerit, quum hæres esset abunde illi suffectus: idque sibi asseuerare ad ignominiam concessurum, quum futurum omnino esset, vt de cætero maxime contemnatur, & tunc præcipuè, quum ex Italia Belisarius Byzantium venerit. iam enim in medios ille Illyrios esse nunciabatur. His Arsaces dictis ad parãdas Imperatori insidias, vt Iustinum impelleret, huic omnia aperit, quæ ad eam rem peragendam cum Artabane sibi Charasangéque composita essent. His auditis Iustinus ex rei absurditate exterritus adeo, vt sui vix compos esset, Arsaci respondit, nec per se quidem, nec patrem suum Germanum patrari id sceleris posse. Sic deinde à colloquio vtrisque digredientibus, Arsaces quæ gesserat, Artabani statim renuntiat. Iustinus ad patrẽ rem omnem protinus detulit. Is verò ex ordine cuncta Marcello mox explicat, regiæ aulæ præsidi. Sed dum visum illi maturius ea de re consultãdum, vtrum ad Imperatorem deferenda tunc esset, an silentio supprimenda, tempus in longum extrahitur. Erat nimirũ Marcellus suapte natura vir sanè grauissimus,

Impij conspiratoris seu parricidæ artes.

Frustratur impius spe sua: & mens generosa malis consilijs nõ adhæret.

Præfecti aulæ regiæ (& cuiusuis apud principes consiliorũ) eximiæ virtutes.

& pleraque subticendo quam optimé disponebat, nec pecunia vlla corrumpi is poterat, nec sales quidem ferebat,& ludicra risum quoquam pacto mouentia, nec solutiore sumebat ex vita lætitiam, vt quam grauem moderatiorémque duceret,& à voluptate quauis penitus alienam, iustitiæ præterea acerrimé studiosus,ac feruentissimus veri cultor is erat: vnde nec verba eiusmodi ad Imperatoré referri sinebat,excusans eius se rei nuntium fieri non vsui fore,& simul illud subiiciens, *Si seorsum Imperatori renuntiare aliquid velim, Artabanus ipsius suspicaturi statim domestici familiarésque sunt de se aliquid delatum fuisse. Et Arsaces ipse si mea de causa fugiens delitescat,criminis conuinci non poterit.Ipse itaque ni diligenter sim aliquid perscrutatus, & id quidem compertum sat habeam, nec de facili fidem præbere, nec ad Imperatorem deferre aliquid quiuerim. Restat igitur diligenter vt cures, hæc eadem vel præsens ipse vt audiam, vel à probato dignóque fide viro accipiam.* Tum verò Germanus filio imperat,Marcelli vt iussa mox exequatur. Arsaces autem ea de re Iustino nil prorsus de cætero cõmunicare,quandoquidem semel se id facturum negarat. Charasangẽ itaque rogat Iustinus, num ex Artabanis permissu Arsaces se conuenisset.*non enim arcani* inquiens *quicquam huic credere ausim:sed si ipse quippiam velis eorũ,quæ factu necessaria sint explicare, in medium postea consulendo aliquid fortè & probè gesturi nos sumus.* Tũ Charasanges quæ Artabani prius communicasset, Iustino mox aperit. Quũ itaque quæ Arsaces sibi prædixerat, se peracturum Iustinus,ac patrẽ affuturum negocio fateretur,certus ad colloquiũ cõstituitur dies. Quibus rebus Iustinus Marcello renũtiatis, petiit ex amicis vt aliquẽ ad eã rem destinaret, qui per se audiret,quæ Charasanges effaretur. Tum ille Leõtium dedit,cui & curæ æquitas esset,& vera profari quã maximè

Marcelli cunctatio tunc necessaria, vt rem accuratius intelligeret.

Iustinus conspirationem patefacit.

Proditores produnt primũ seipsos.

maximè nosset. Hunc verò Germanus in domicilium introductum sic condit, vt audire quæ dicerentur, facilè posset, nō tamen videri. Eò quū Charasanges ex instituto se cōtulisset, explicare ex ordine cœpit, quæ cum Artabane Arsacéque consultasset. Leōtius interim interiore è loco, quæ dicebātur, apertius audire, & inter cætera ad ea, quæ deinceps Charasanges dixit, aures enixè arrigere: quòd si vel Imperatorē occiderint, Belisario tamē paulo pòst Byzantium aduentante, haudquaquam sibi processurum consilium. nam si Germanus Imperator crearetur, affuturum mox Belisarium affirmabat, contractóque ex Thraciæ locis ingentibus copiis, impetū in se confestim facturum: vnde necessarium fore dicebat, vt rem in Belisarij aduentū extraherent, & hunc vt primum in curiam venerit, strenuè audendo cū Marcello vnà & Imperatore pugionibus trucidarent, & hoc pacto geri rē tutius posse. Marcellus interim vel de his omnibus certior per Leontiū factus, tarditate immodica detineri, nec ex præpropero acceleratóque nimiū renuntiandi hæc studio, Artabani velle mortem inferre. Germanus verò ad Imperatoris discrimen moræ huius & dilationū impatiens, ad Buzen Constantianúmque hæc eadem defert, veritus quod & factū postea est, ne ex diuturniore hac mora in suspicionem & ipse veniret. Sed Marcellus multos post dies, vbi & Belisarius appropinquare Byzantiū nuntiabatur, dicta factáque omnia Imperatori aperuit. Qua re audita, Iustinianus coniici in carcerē iubet Artabanis milites, ab hísque vt quæstione verū elicerēt, principib. nonnullis permisit. Vbi verò detectæ insidiæ sunt, & in lucem venere exscriptæ, omnes eosdem ad se in consilium principes ac senatorij ordinis cæteros vocat: his verò & palàm, quæ quæstione expresserant, recitantibus, in Ger-

Et nefaria consilia sua magno suo malo alijs liberè patefaciunt.

Marcelli tarditas.

Tarditatē fidelitate compensat. Optimus cōsiliarius.

Innocentia aliquoties mergitur, sed emergit.

manum Iustinúmque filium id etiam crimen conferri cœptum. Germanus tamen Marcello Leontióque in eius excusationem rem probe testātibus, proditionis suspicione exoluitur. Ad hæc & Constantianus ipse, ac Buzes iureiurādo intrepide con firmarunt, nullo se pacto Germanū condēnaturos, sed omnia ita se habuisse, ac per Marcellū fuissent, & Leontium explicata. Vnde senatus sententiam tulit, ne Germano ea res noxæ imposterū aut fraudi foret, vt in Rempublicam nil quippiam delinquenti. Verùm vbi per senatores ad Imperatorem intus est itum, Iustinianus parari sibi insidias ægerrimè ferre. & Germano præcipue acrius succensere, eiúsque tarditatem longásque moras ad denunciandum sibi periculū identidem criminando. Dū interea imperator sic ira succenditur, duo quidam ex senatoribus illi gratificando, rectè Iustinianum sentire asseuerabāt, & eam rem ferre molestius videbantur, atque adeo vt Iustiniani iracundiam instigando in maius eueherent, homines nimirum quibus curæ id esset, vt ex aliena calamitate sibi gratiam apud dominū quærerent. Cæteri verò, vt pauentes formidinéque contracti, mox conticere, & ad arbitrium imperatori cuncta permittere, ne fortè obsistere viderentur. Solus Marcellus vera profatus Germano saluti fuit, & imperatoris iram permulsit. Iustinianus igitur Artabanem exauctoratum imprimis, coniuratósque cæteros aliis nullis affectos malis, asseruari in carcerem iussit. Dum hæc gererentur, totius Occidentis barbari imperio potiuntur. Romani verò cū Gothis & si pauloantè, vt diximus, debellatis bellum dum integrāt, pecuniarum hominúmque iactura ingenti facta, & sine vllo eorum commodo Italiam amisere, cum hac simul Illyrios omnes; Thracésque, quum à barbaris iam finitimis factis sua omnia agerétur in prædam, & ipsi

Iustinianus in Germanū iniustus.

Adulatorū dictu principes euertuntur.

Fidus consiliarius innocentes conseruat.

Iustinianus occidentem amittit Domestica dissensionis fructus.

& ipsi item fœdè deperderentur. Galliarum partem suæ quondam ditionis effectam, in huius belli principio Gothi Germanis tradiderant, quum minus se posse existimarent Romanis simul ac Germanis resistere. Id sanè factum non solum nil prorsus Romani interpellarūt, sed vt Gallias sibi Germani haberent, Iustinianus vltrò permisit. non enim illi has tutò se possessuros rebātur, nisi & Imperator vt suæ ditionis futuras perpetuò cōfirmasset. Quo factum, vt eo ex tempore principes Germanorum Massyliam Focensium quondam coloniam, & cætera circa id mare loca tenuerint, totiúsque eius oræ maritimæ potiti imperio sint, vnde & Arelate nunc resident, ad certaminis equestris spectaculum. aureū nummum natiuo è Galliarum metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris, vt cæteri solent, imagine; sed sua impressa. Persarum siquidem Imperator, & si ad arbitrium argenteum numisma facit, aureo tamen non illi fas est suam vt imponat effigiem, nec bárbarorum princeps alius quisquam id facere ausit. Ssd de his hactenus.

Germanis Iustinianus Gallias concessit.

Francorum reges soli nummos aureos cum imagine sua cudebant.

18 FRANCI interea pleraque sibi & nullo iure in Venetos occupant locá, quū nec Romani tueri ea iam possent, nec Gothis tantum virium esset, vt his vtrisque bellum inferrēt. Gepedes insuper Sirmiū vrbem & Dalmatiæ alias ciuitates maiorem in partem præoccupantes tenebant, quas imperator proximè à Gothis receperat: & Romanos, quos ibi deprehendunt, captiuos abducunt, progrediendóque semper Romanū populabantur imperium. Eáque de causa, nulla his de cætero Iustinianus stipédia persoluebat, quæ antehac à Romanis accipere consueuerant. Longobardos interim imperator Norico vrbe, & in Pannonia nonnullis præsidiis, & aliis locis plerisque cum ingen-

De Belisarij cū Longobardis adu. Gepidas fœdere actu rus, de Gepidis quædam præmittit.

Longobardi.

ti pecunia donat. Qua ex re Longobardi exciti, omnes a propriis sedibus abeuntes, supra Histrum fluuium non procul a Gepedum natione considũt. Sed ipsi insuper Dalmatiam omnem, & simul Illyrios adusque Epidamnũ depopulari, in seruitutem, quos ceperant, abegere. Sed ex captiuis nõnulli ex fuga domum quum se recepissent, circumeuntes Romanorum imperium barbari, cum his perinde fœdere iuncti, quoscunque nacti vbique fuissent, qui ab se pauloantè profugerant, & inuentos apertius noscitarent, seruilem in modum comprehensos vt fugitiuos, vel a parentibus ipsis abstractos, nemine resistente trahebant. Eruli præterea alia Dalmatiæ loca Imperatoris permissu & circa Sigidonum vrbem habebant, vbi vel ad id tẽporis habitant. Deinde Illyrios hi, & supra Thraciã omnia incursantes, iampridem depopulantur & vastant. Sed longo post tempore Gepedes ipsi, Lõgobardique, vt proximè habitantes, hostes inuicem facti, & armis decernere controuersias cupidi, ad pugnam tempus constituunt. Sed Longobardi haudquaquã Gepedibus pares se fore & solos rati, (nam numéro erant hostibus longe inferiores) cum Romanis sibi ineũdum fœdus esse constituunt. vnde ad Imperatorem oratores dimittunt, ipsum id postulatũ. haud secus & Gepedes faciunt. Chorisinus tunc temporis Gepedibus præerat, Lógobardis Alboinus: Imperator igitur aditurum vtrosque, seórsum tamen, se pollicetur. Longobardi itaque quum in Imperatoris cõspectum venissent, orationem huiusmodi habuerunt. *Nos quidem, ô Imperator, Gepedum facta absurdiora maximum in modum & audaciam obstupescimus, quòd cum ea & multitudine sint, ac pariter magnitudine præstent, quàm multáque nequiter in tuæ ditionis homines fecerint, & nobis item hoc tempore maximam iniuriam inferant, ad te*

Horum sedes, & res gesta

Eruli.

Longobardi & Gepidæ hostes facti. Vici in potentes facilè ferro decernunt.

Longobardorum ad Imperatorem oratio, pro fœdere ferẽdo aduersus Gepidas.

ad te isti nunc veniant societatem & amicitiam deprecatum, qui soli omnium finitimos extremis iniuriis affecere, quos ad iniuriam nouerant opportunos, & ad fallendum perfaciles. & hi quidem suæ vecordiæ pœnas nunc luunt, qui affecti semel iniuria ad hos rursum se conferũt. Sed illud imprimis aduertas, ô Imperator, deposcimus; quonam animo Gepedes isti amicitias faciant. sic enim peragere poteris, quæ Romano sint imperio conductura. nam ex præteritis factis contemplari futura homines queunt, & in tuto eadem constituere. Enimuero si Gepedum mores quis velit, ingratitudinémque simul & iniurias in omnes illatas ostendere, longiore huic proculdubio opus oratione foret ac tempore, externisque testimoniis. Verùm vt cætera in præsenti omittam, è recentioribus istorum factis exempla nunc capere poteris. Gothi quondam Dacarum terras vectigales habebant. Gepedes omnes circa Histrum vtrinque fluuium sic habebant, vt veriti Gothorum tunc vires, suos excedere terminos ne attentare quidem potuerint. Nunc verò Romanorum confœderati, quorum & se studiosissimos dicunt, sub amicitiæ societatisque nomine, in singulos annos vt à præteritis quondam Imperatoribus, ita & abs te nunc multa & egregia referunt dona. Sed hos equidem perlibenter rogauerim, quibus nam beneficiis pro tantis receptis muneribus Romanos affecerint? At nihil profectò habituri sunt, nec minimum quidem, quod proferant. Quum causæ itaque nil prorsus his esset, quur vobis iniuriam facerent, non voluntate, sed necessitate tunc quiescebant. Vos nanque Romani, quæ trans Histrum fluuium sunt, vestræ facere ditionis non vultis: hos verò, quæ citra sunt, quo minus sibi nunc vendicent, Gothorum formido cohercet. Quis enim non animi improbitatem in posterum dixerit, vel quod nam amicitiæ fuerit stabilimentum, vbi peccandi licentia quæritur? Non ita res ea se habet, ô Imperator, non ita. Potentia nimirum ipsa, hominis præcipuè prefert naturam, præ gerendarum rerum licentia suos emittentem in publi-

Gepidarum varia scelera & delicta propenit, in hunc finem.

Quid Gepidæ patrarint in Romani imperij præiudicium.

cum mores. Nam vbi Gepedes ex vniuersa Dalmatia eiectos Gothos videre, Romanos verò cum hostibus pacem & vbique terrarum habere, vestras inuadere terras ausi sunt omnium scelestissimi. Quis enim verbis rei explicare absurditatem nunc queat? Nónne Romanum aspernati imperium sunt? nónne fœderum fœderatorúmque hi leges soluere? nónne in eos inquam contumeliosi fuerunt, in quos minus oportuit? nónne denique regiæ maiestati vim intulisse videntur? cuius vel seruitus perquam libenter & meritò subeunda his esset, si quod fortè nunc vobis belli gerendi in hos studium foret. Gepedes, Imperator, Sirmium habent, Romanos in seruitutem abducunt, & vniuersam Dalmatiam sui se iuris fecisse iactant. Quod vnquam hi bellum pro vobis gessere, vel nobiscum vna in aciem prodierunt, ni fortè contra vosipsos potiti victoria sint? vel cuius nam in certaminis præmium, terram hanc suam fecere, tametsi mercenarij & vestri milites sint? Ad hæc accedit, quòd nullo vnquam antehac seculo scelestius quippiam fuit hac & præsenti ipsorum legatione. Siquidem vbi ad inferendum vos sibi bellum ardentiores videre, Byzantium venire ausi sunt, in Imperatorísque iam tanta per se affecti iniuria conspectum prodire, & ea de causa vt pro innata his imprudentia vos cohortentur, in nos bellum vt geratis, qui vestri tam maximo studio ac beneuolentia detinemur, vel fortè vt vltrò Romanis restituant, quæ indecenter euaserint, & negligentiæ Longobardos incusent, suum apud eos vt facinus deprecentur, quorum formidine, inuita hac se, & fallaci, sed sera benignitate communiunt. Sed ei nimirum, qui ex necessitate gratiam fecerit, succumbat necessarium est, qui affectus beneficio sit. Quòd si nunc demum ab eorum nolint indecentibus factis desistere, quid nam de cætero poterat tantam animorum malignitatem peruincere? Hæc igitur, ô Imperator, & si præ verborum barbarica quadam ineptitudine, pro rerum ipsarum dignitate non explicarim, tute tamen pro tua prudentia si quid fortè defectus,

Nominatim Dalmatiã vsurparũt, nullo pacti aut belli iure.

Eorundem legationem impudentissimam esse testatur.

Conclusio pathetica, in qua miscetur men-

ctius, quàm necessitas ipsa deposceret, enarraui; quæ Romanis sint Longobardisque tuis admodum profutura, vt visum fuerit, peragito. Demum ad cætera te eius rei admonitum velim, nos cum Romanis de vera iustitia, diuinóque cultu, eadem semper, & rectè sensisse: hos verò vt Arianæ hæreseos sectatores, nulla vobiscum in se conuenturos. Hæc Longobardi quum denique perorassent, Gepedarum oratores Imperatorem postmodum adeuntes, dicere ita exorsi sunt. *Par equidem fore censemus, ô Imperator, vt qui pro ineunda societate ad proximo veniunt, imprimis edoceant, iustiora quædam se deprecatum venisse, & futuris vt socijs, ita & sibi per commoda, & in eam sententiam vt verba mox faciant. Sed quemadmodum à Longobardis priores ipsi affecti iniuria simus, ex eo quod inferetur, perspicuum fiet. Nos quippe vt ex æquo altercationes soluamus, summò studio nitimur: & qui stare aliorum sententiæ student, violari non sine iniuria possunt. Gepedas verò & hominum multitudine, & virtute Longobardos præstare, qui nam eorum, qui id probè percalleant, in explicando non longior fiat? Et sanè eorum qui sapiant, neminem malle existimauerim in promptius aliquod malum incidere, si cum paucioribus iunctus certamen aliquod ineat: quandoquidem ei vel maximè liceat, cum validioribus in hostem socijs decertando, sine periculo referre victoriam. Vobis itaque in alios quoscunque euntibus Gepedes seipsos & arma consociabunt, vt qui vobis obnoxij pro acceptis beneficiis sint, & virium magnitudine vestræ Reipublicæ victoriam vnà consequentur. Ad hæc & illud maximè aduertendum, Longobardos istos Romanorum in amicitiam nuper venisse: Gepedas verò vobis confœderatos esse, & diu iam cognitos. Amicitia verò temporis diuturnitate conciliata, dissolui non facilè potest. Fit itaque, vt belli socios non solùm fortes nacti vos sitis, sed stabiles ac planè perpetuos. Hæ sanè iustæ sunt nobis ad ineundam vobiscum societatem allicibiles causæ visæ. Sed aduertite quales nam*

tio de religione: quia religiosum principem legatus alloquebatur.

Gepedarum ad Imp. oratio, qua refellunt pro virili Longobardorum querelas, & se præstantiores omni modo esse affirmant, eo fine vt Iustinianus cū eis fœdus ineat.

Longobardorum scelera perstringit.

Longobardi moribus sint. Controuersias omnes inter nosipsos obortas, vel hortantibus vobis, ex æquitate dissoluere minime censuerunt, audacia quadam & temeritate detenti: & vbi iam bellum in manibus erat, tunc ipsi, vt præposteri quidem ordine nullo seruato, & eorum vt palàm impotentia fieret, ad vos veniunt deprecatum Romanos, pro his vt indecenter certamen suscipiatis. Proinde prædones isti Sirmium oppidum & cætera Dalmatiæ loca belli vobis causam fore prætendunt: tametsi Imperatori tibi ciuitatum tantum & locorum supersit, vt vel hominum nationes nonnullas perquiras, quibus imperij partem aliquam ad incolendum concedas, quemadmodum Francos, Erulorumque gentem, vel istos insuper Longobardos tot tantisque vel ciuitatibus, vel locis donasti, vt ea vix quispiam queat enumerare. Nos verò ex tua amicitia fiduciam nacti, omnia vt tibi collibuit, egimus. nam qui aliis sua prodiderit, potiore longè est sorte, quàm qui ea dono acceperit. putat nanque donum se accepisse, qui id prior contulerit, si modò pro munere in alios fortè collato non assequatur iniuriam. Atqui amicitiæ tecum conciliatæ quispiam id confidentia fecerit, quod & Gepides fecisse erga Romanos sunt visi: quorum ipsi in nos beneficia recordati, quammaxime id ex fœdere ipso deposcimus, nobiscum in Longobardos bellum geratis: sin verò minus id placet, at saltem neutris nostrûm fauendo, vt seorsum absitis. Si rebus hoc pacto nostris consulueritis, quæ æquiora sunt facturi vos estis, & pro Romani imperij dignitate. Hæc Gepides.

Dalmatiæ vsurpationem eleuat.

Gepidas in fide & amicitia constãtiores fore prædicat.

Iustiniani cum Longobardis fœdus, & in Gepidas expeditio.

19 His auditis Iustinianus, consilio habito, Gepedes quidem re infecta dimisit: cum Longobardis vero belli societate inita, iureiurandóque confirmata, equitum vltra decem millia ad eos mox mittit. Romanis ducibus commonefactis, Gepedarum vt gente celerrime debellata, maximo in Italiam studio, cum equitatu omni contenderent. Hos inde ad Longobardos euntes, mille

mille & quingenti duntaxat Eruli è ſociis ſequebantur. nam cæteri omnes Romanis paulo antè deſertis, cum Gepedibus ipſis conuenerant. Sed Romanorum pars militum quædam dum ad Longobardos contendit, in Erulos quoſdam Aorto duce ex inſperato incidunt: inde pugna ſumma contentione & ſtrenue facta, Romani victores euadunt, Aortúmque ducem, & Erulorum non paucos interficiunt. Gepedes interea cognito exercitus Romani aduentu, & hunc quidem appropinquare, omnes extemplò cum Longobardis diſcordias ſoluunt, & fœderibus inuicem factis, in vnum vel Romanis inuitis mox coëunt. Quod vtique vbi Romanorum cognouit exercitus, vt dubius animi, conflictari hæreréque, quid nam in re præſenti eſſet, & periculoſa facturus. non enim vel progredi poterat, vel retrò iam cedere, præfectis verentibus, ne Gepedes Erulíque incurſantes, Illyriorum loca popularentur. Eodem itaque, quo conſtiterat loco, poſitis caſtris quum expectandum denique cenſuiſſet, quemadmodum ſecum tunc ageretur, Imperatori ſignificauit. Sed de his hactenus. Ipſe verò vnde digreſſus ſum, redeo. Beliſarius interim nulla referens militiæ decora Byzantium venit, quum per quinquennium ex Italia nuſpiam abſceſſiſſet, nec potuiſſet per eam quoquam pacto vagari, ſed tacita fuga quadam deterritus, vt vitabundus, id omne tempus de loco ad locum migrando conſumpſit. Qua ex re factum, vt vrbem Romam iteratò in ſeruitutem receperint Gothi, cum eáque & cætera ferè Italiæ oppida. Peruſiam tamen in Thuſcia primatum facilè nactam Beliſarius quum arctius obſideret, diſcedens reliquit, & ex itinere per ſuos captam accepit. Byzantium demum quum perueniſſet, ibi diutius commoratus, ex ocio

Erulorum clades.

Longobardorum perfidia.

Beliſarius Byzantium redit inglorius. Speculum miſeria & vanitatis humana.

Beliſarij vitæ mutatio.

Inuidiā manu declinat prudens aulicus.

viuere,& in delitiis affluētibus opibus agere,rebus antehac feliciter gestis contentus. Vigilius autem vrbis Romanæ præsul cum Italicensibus aliis & primoribus viris,qui secum Byzantij erant, ab Imperatore suppliciter & enixius postulabant, Italiā omnibus in suam vt viribus redigeret potestatem. Sed Gothicus præ cæteris maxime vir sane patritius, ad ipsum id hunc crebrò impellere hortaríque, vt qui ea de causa Byzantium se contulisset. Imperator verò Italiam sibi curæ fore respondit. Sed circa Christianórum dogmata componenda nimis intentus, eorum altercationes vt recta disponeret,nitebatur. Ildiges interea Longobardus vir quidam,eius rei ob gratiam se ad Sclauinos,& inde ad Gepedas contulit,quam explicaturus mox sum. Ea tempestate, qua Longobardis Baces imperitabat, huic nepos erat Risidulfus nomine, quem lex ad eam præfecturam, si Baces decederet, euocabat. Sed Baces ipse dum filio prospicit, & ad hunc vt principatus veniret enixè curat, criminis Risidulphum insimulauit, noxæ nil prorsus habentis, eóque hominem exilij iactura affecit, qui statim e patria profugus factus, cum paucis quibusdā ad Barnas profugit, liberis duob.dimissis. Sed Baces tradita nō parua Barnis illis pecunia facilè suadet, Risidulfum vt necarent. Ex Risidulfi verò tunc liberis alter morbo interiit, alter & hic quidem Ildiges se in Sclauinos fuga recepit. Non longe pòst Baces quum in ægritudinem incidisset, ex humanis abscessit.Hoc mortuo ad Baldarum Bacis tunc filium Longobardorum imperium venit, quúmq; is puer admodum esset, Alboinus tutor mox constitutus regnum administrabat, ex eóque sibi quammaximis viribus comparatis, imperium non longo pòst tempore & ipse obtinuit,puero ex morbo protinus decedente. Quum itaq; Gepedas inter & Longobardos

De Ildige Longobardo.

Inter primarios viros tragœdiarum argumenta apparent.

Alboinus Longobardis rex.

bardos bellum iam pararetur, Ildiges statim Longobardis, qui se sequebantur, & Sclauinorum compluri b. secum eductis, ad Gepedas venit, satis sperantes suæ gentis hunc principem fore. Quum itaque Gepedes per fœderũ causam iungendorum ad Longobardos venissent, Alboinus ab his statim, vt ab amicis deposcit, Ildigem sibi in potestatem vt traderent. Tum Gepedes, quum hominem prodere nil prorsus decernunt, inde abire, quò vellet, Ildigem liberè permiserunt. Tunc ille statim & nulla interposita mora, cum Gepedib. quibusdam comitibus suis & voluntariis, ad Sclauinos iteratò se cõfert, indéque ad Gothos & Totilam venit, exercitum non minoris numeri ductans quàm militum sexcentorũ. in Venetósq; demũ profectus, quũ Romanos Lazaro quodam duce obuios habuisset, cum his acie statim conflixit. Vnde Ildiges Romanis in fugã actis, & cõpluribus interfectis, non tamẽ suas cum Gothis copias iunxit, sed flumine Histro traiecto rursum in Sclauinos secessit. Dum hæc interea gererentur, Belisarij armiger quidam Ilaus nomine, genere barbarus, suapte natura iracundus & acer, per Gothos aliàs in Italia captus, ad Totilam, & si ad defectionẽ nil prorsus causæ nactus, desciuit. Hunc Totilas copiis magnis præfectũ ad Dalmatiæ loca cum classe transmisit. Qui vbi ad locũ Muchirũ vocitatũ peruenit, qui fermè maritimus est, & Salonis quamproximus, principio quidem cũ eius regionis hominibus haud secus diuersabatur, ac Belisarium tam magnæ opinionis virum propinquitate contingeret. ense deinde nudato, hortatúsque suos ad facinus, omnibus extemplò necatis, eorúmq; reb. direptis, inde mox abiit, locúmq; alium quendã quẽ Laureatem vocãt Romani, ad littus sitũ inuadit, & in cõtinentẽ egressus, quos obuios habet obtrũcat. Quod vbi factũ Claudianus resciuit,

Ildiges ab Alboino quæsitus Gepidas beneuolos reperit, & cum lecta militũ manu ad Totilam se confert, & Romanos prælio fugat.

Miles iracũdus & acer facilè ad hostem desciscit.

Crudelis militis barbarum & immane facinus.

qui Salonis tum præerat, exercitum nauibus, quas dromonas dicunt, impositum, aduersus hunc misit. Qui postquam Laruecatem peruenit, maximo interuallo prælio vincitur, in fugámque versi, vt licuit, per continentem capessunt, relictis in portu dromonibus, vbi & nauigia aliqua pleraque aderant, frumento & aliis commeatibus plena. Quibus omnibus Ilaus direptis, interfectísque quos prope deprehendit, aliarum rerum ingenti cum præda ad Totilam rediit. Sic demum exacta iam hyeme, quartus & decimus annus belli huius exibat, quod literis Procopius cõmendauit. Totilas deinde copias vniuersas Romam ductauit, hancque circumuallando obsedit. Dimiserat ad vrbis custodiam Belisarius millia hominum tria fortissimorum, hísque Diogenem hastatorum suorum ducem & solum præfecit: qui vtique & sapientia præstabat & viribus, proptereáque diuturna ea fuit obsessio. nam & obsessi superante virtute, vniuersis Gothorum resistere posse copiis videbantur, & Diogenes diligentior ad vrbis custodiam erat, ne mœnibus appropinquarent, frumentóque intra vrbem iam sato, ne de cætero suis necessaria deessent, effecerat. Barbari verò, quum oppugnare mœnia attẽtassent, reiecti mox sunt, Romanis hos strenue repellentibus, Portu tamen ciuitate potiti, Romam enixius obsidebant. Imperator interim Belisarium conspicatus ad se Byzantium aduenisse, alterũ aduersus Gothos præfectũ non lõge pòst mittere animo destinat. quod vtique si denique peregisset, & milites ex Byzantio continenter in Italiam missi cum Romano exercitu se coniunxissent, profectò nil ambigam, Romam eius in ditione mansuram fuisse, irique hostem facilè superarũ. sed quum Liberiũ, & si Romanum & consularem virũ, ad Romanæ vrbis nunc deligit præfecturã, nunc aliis

XV. annus belli Gothici.

Roma rursus obsessa.

Diogenis præfecti singularis industria.

Iustiniani oscitantia perniciosa.

aliis ſemet interpellat negociis, cunctandóque interim, & rem prolatando prior illa animi promptitudo ſupprimitur; factum eſt, vt in longum extracta ſit ea vrbis obſidio, & Iſauri quidam, qui Capenam ad portam haberēt cuſtodias, exemplo partim Iſaurorum alias Aſinariam portā Gothis prodentium ducti, partim etiam cauſati nō debita ſibi ſtipendia ſolui, quam occultiſſimè cum Totila in colloquium venerint, & vrbem illi prodituros ſe faterentur. Vnde conſtituta dies ad facinus eſt. quæ vbi demum aduenit, id rei Totilas machinatur. In Tyberim fluuium prima noctis vigilia naues longas duas immiſit, híſque viros impoſuit ſtrenuos, & nonnullos tuba canendi gnaros, imprimis admonitos, flumine vt aduerſo remigantes procederēt, & vbi quam proximè muros veniſſent, quanta vi poſſent, buccina clangorem ederent. Ipſe interea hoſtem fruſtratus, Capenam ad portam paratum habebat exercitum: quúmque animo agitaſſet multos militum Romanorum noctis beneficio euaſuros, habituróſque aliquod, vt in tenebris deliteſcendo, effugium; eiuſdem regione portæ fortiſſimos viros, & aliis nonnullis in locis in inſidiis locat, & ſimul iniungit, Romanos vt fugiētes necarent. Qui itaque in nauibus erant, vbi proximè ad muros venerunt, vt imperatū his fuerat, ingenti clangere ſonitu cœpere.

Iſauri Romanos iterū produnt.

Totilæ ſtrategema.

Sagacitas exercitati ducis.

20 ROMANI verò rei nouitate obſtupefacti, maioríque perculſi formidine, ac derepēte turbati, temere relictis cuſtodiis eò omnes ſtatim concurrere, vbi datū fuerat buccina ſignum, eā muri partē hoſtes fuiſſe adortos rati. ſoli omnium proditores Iſauri in ſuis cuſtodiis perſtitere, & portis hoſtibus patefactis, hos intra vrbem excipiunt. Ingens eo in loco ſuperuenientium cædes facta, multi iam ex Romanis per alias, & ab hac diuerſiſſimas por-

Rei nouitas inexercitatos mente placida, quum maximè opus eſt, frui non ſinit.

tas abibant: sed qui Centumcellas petebant, in insidiatores delati trucidabantur, vix paucis euadentibus, quos inter & Diogenem ferunt præfectum iam saucium in tutum se recepisse. Erat in Romano exercitu Paulus quidam genere Cilix, qui Belisarij domui pauloante præfuerat, & equitum deinde præfectus est turmæ, in Italiáque vel antehac militauerat, & cum Diogene vna denique fuerat ad vrbis custodiam cóstitutus. Is itaque Roma iam capta cum equitibus quadringentis ad Adriani sepulchrum confugit, ponte præoccupato, qui ad sacram beati Petri fert ædem. Gothorum itaque copiæ prima luce hoc ipso in ponte vbi cum his pugnam cóseruere, vel Romanis validissimè resistentibus superiores iam erant. Sed barbarorum, quia in angusto suamet ipsi præ multitudine cóferti nimis & pressius dimicarét, magna vis cecidit. Quod vbi Totilas ipse animaduertit, & magno suorum detrimento rem geri, signo receptui dato pugnam remisit, Gothósque monuit, vt ex aduerso hostium insidendo quiescerent, fame ratus Romanos se viros ocyus comprehensurũ. Paulus interea, & equites quadringenti, quum inedia laborarent, eam noctem insomné egerunt. Insequenti autem die inito consilio, equos interficere statuũt, & eorum carnibus quoad possent, de cætero vesci: sed insoliti cibi tædio ac nausea capti, in serum diei rem differunt, tametsi acerrimè iam fame opprimerentur. Itaque diu secum fluctuati animo, inuicem ad audax facinus se cohortando, longe sibi melius fore decernunt, decenti potius aliquo mortis genere vitam finire, quàm fame turpiter indecentérque interire. In hostium igitur impetum & deimprouiso facere statuunt, ex hisque tam multos occidere, quantum cuique virium foret, ac strenuè demum mortem obire: vnde se mutuò ac derepente complexi, deosculatíque

Pauli Cilicis in periculo præsentia animi & felix fortitudo.

Pugna remissio tempestiua.

Malesuada fames.

Desperantium virile consilium.

ſculatíque mortis vitam gratanter mox ineunt, vt omnes vnà ac ſubitò perituri. Qua re Totilas cognita, veritus ne homines morti ſe deuouẽtes, deſperata ſalute, inſanabilibus Gothos malis affecturi mox eſſent, ad hos protinus miſit, qui alteram ex his optionem offerrẽt, vt aut equis dimiſſis, armíſque depoſitis, iureiurando dato, ne in Gothos de cætero militarent, integri omnes dimiſſi Byzantiũ irent: vel ſua ſibi habentes, æqua cum Gothis ſorte apud ſe militiam exercerent. Quibus conditionibus Romani libenter acceptis, tum primùm abire omnes Byzantium malle: deinde pedites & inermes abſcedere quum hos puduiſſet, & ad hęc veriti, ne in tam longo itinere in inſidias præcipitando perirent, & ſimul id incuſarent, longi temporis Romanam Rempublicam debere ſibi ſtipendia, Gothorum demum ſe copiis voluntarij omnes immiſcent. Paulus duntaxat, & Iſaurus Mindus Totilæ quum in conſpectum veniſſent, Byzantium dimitti ſe precabantur, filios affirmantes, vxoréſque ſibi in ea patria eſſe, ſine quibus vitam ducere minimè poſſent. Quibus Totilas vt vera fatentibus, viatico condonatis, commeatúque dato, & qui ſe inſuper ducerent, liberam Byzantium abeundi poteſtatem permiſit. Cæteri deinde Romani, qui ad ſacras ædes confugerant, trecentorum ferè hominum numero, fide ſalutis accepta, extemplò ad Totilã conceſſerunt: cui vrbem Romam nec delere quidẽ animo inerat, nec penitus deſtituere, ſed ea de cauſa, quam explicaturus mox ſum, potius duxit, vt per Gothos Romanóſque ipſos incoleretur, & ſenatorios viros. Miſerat is pauloantè Francorum ad principem deprecatum, ſibi vt filiam in matrimonium daret: cuius ille repudiatis petitionibus, Italiæ eum nec eſſe Imperatorem in præſentia dixit, nec impoſterum fore, vt qui vrbe capta, nec eius

Totilas prudens factũ. Eſt enim ſapientis ducu vel vnius militis vitam habere pretioſiſſimam.

Romani ad Gothos accedunt.

Paulus & Mindus Totilam benignum experiuntur.

Totila Frãcorum rex filiam negat vxorem.

quidem seruare possessionem potuerit, sed per se in partem deletam, hostibus iteratò habendã permiserit. Quo responso Totilas ipse permotus, tunc statim & sedulo commeatus in vrbem importari, sarcirique omnia imperauit, quæ vel igne absumpta fuissent, vel per se demolita: Romanósque & patritios viros & cæteros omnes, quos in Campaniam antea emisisset, in patriam reuocandos curauit. In vrbe deinde equestri certamine constituto, lustrauit exercitum, vt in Siciliam cõfestim ducturus. Haud secus & naues numero quadringentas naualem perinde in pugnã mox cõparat, ratiúmque aliarũ vim maximam, quas ex oriente per Imperatorem in Italiam missas, cum viris oneribúsque per omne id belli tempus exceperat. Stephanum deinde Romanum virum ad imperatorem delegat precatum, vt bellum id solueret, & sibi ex fœdere iungeretur, Gothósque haberet socios, quum in alios esset hostes eundum. Sed imperator neque in conspectum quidẽ sibi vt Totilæ legatus veniret, permisit; nec eius mandata admodũ magnifecit. Quæ omnia quum Totilę fuissent per legatũ renunciata, redintegrare bellũ parabat, idque sibi in commodum cessurum rebatur, si Centumcellis antea pertentatis, in Siciliam se denique cõferret. Centumcellas verò Diogenes asseruabat, Belisarij armiger, & magnas habebat apud se copias. Gothorum verò exercitus, vbi ad hanc vrbem peruenit, Romanorum stationem quamproximè positis castris in obsidionem consedit. Totilas inde missis ad Diogenem oratoribus, primò si se dedere & oppidum vellet, tentauit: mox vbi frustra id factum vidit, milites ipsos ad prælium prouocauit, si fortè armis decernere mallent, rem vt statim aggrederentur: & alioquin sedulò hos demum admonuit, nil his spei reliquum fore, nec alias vnquã ab imperatore affuturas

Romam Totilas instaurat. Ita miris rationib. diuina prouidentia homines & ciuitates, prout vult, conseruat.

Totilas Gothicum regnum stabilire studet.

Sed frustra, nam potius cælum duos soles, quàm solium vnicum duos reges continebit.

Artes, quibus præsidiarij ad deditionem sollicitantur.

affuturas ſibi ſuppetias vires: húncque identidem dicere, haudquaquam bellum de cætero cum Gothis geſturum, vt qui captam vrbem iam diu fuiſſe aduertat, nec vllam recuperandi eam ſpem habeat. Itaque optionem his obtulit, vt pro arbitrio hanc & ſtatim deligerent. aut enim paribus ſe cum Gothis conditionibus iungerent, aut inde quò vellet, abirent incolumes, vel Byzantium ſe ſtatim reciperent. Tum verò Diogenes eiúſque milites, non ſuæ voluntatis eſſe reſpondent pugna decernere, vel Gothorum ſe exercitibus intermiſcere, vt qui ſine liberis vxoribúſque obſidum loco datis viuere nequeant: oppidum deinde, quod eorum in fidem cuſtodiendum acceperint, dedere ſe ſine decenti aliqua ratione non poſſe: ſi ſibi liceret ad imperatorem nuntios mittere, eius fortè permiſſu id dedituros. rem itaque in tempus aliquod extraheret, precabantur; dum Iuſtiniano vtcunque ſignificarent, quo ſtatu res in præſentia eſſent: quòd ſi intra præſtitutum his per ſe diem nullum ſibi ex Byzantio auxilium venerit, abituros ſe ſtatim, tradituróſque vrbem. Hæ demum cõditiones quum Totilæ placuiſſent, de die inter ſe conuenitur, qua ea, quæ dixerant, peragerentur. Viri deinde triginta vtrinque in obſides dati, Gothíque obſidione ſoluta in Siciliam receſſerunt: qui vbi Rhegium peruenere, haudquaquam prius intermedium fretũ traiiciunt, quam Rhegij præſidium pertentaſſent. Præerat tum eius loci cuſtodiæ Philimuth Huneriúſque per Beliſarium præſides conſtituti: qui quũ multos & fortiſſimos apud ſe milites tum fortè haberent, à mœnibus non ſolùm hoſtes erumpendo propellunt, ſed vel pugnam cum his conſerentes victoriam retulere. Verùm quum numero eſſent longe inferiores, intra muros quieti de cætero ſe continebant. Totilas verò exercitus ibi parte in

Prudentis ducis animoſum & honeſtum reſponſum.

Conditiones futuræ deditionis.

Rhegij præſidium tentatur à Gothis. Proſperum ſucceſſum ſequuntur victores & vrgent.

obsidionem relicta, potiturum se fame præsidio, & Romanos simul opperiendo victurum ratus. Tarentum cætero exercitu misso, sine vllo negocio præsidium capit. Gothi interea, quos ipse in agro Piceno reliquerat, Ariminum proditione ceperũt. Quod vbi primùm Imperator accepit, Germanũ ex sorore nepotem bello aduersus Totilam Gothósque præfecit: cuius in Italiam vbi demum aduentus perlata est fama, Gothi imprimis curis ingentibus affici, Germanúmque nimis reformidare, vt cuius nomen apud omnes celeberrimum esset, eóque & Romani sperare quam optime, cæteríque Imperatoris in Italia milites ferre omnia tolerantius mala. Imperator tamen nescio quo pacto quum eum pœnituisset, Liberium Romanum, cuius iam supra meminimus, ad id bellum gerendum Germani loco decernit: qui etiam quum ad iter se præpararet, & cum exercitu nauigaturum statim se crederet, Imperatoris secundo iam pœnitentis iussu interpellatur. Dum hæc interea agerentur, Verus nomine quidam, & sane bellicosissimus non magna suorum manu prælium cum Gothis à Rauenna non procul conseruit, vnde militum non parua facta iactura, & ipse simul moribundus occubuit.

Ariminum à Gothis capitur.

Iustinianus cõsilia bona mutat. Inconstantia viris principibus admodum familiaris.

21 SVB id tempestatis & Sclauinorum exercitus non vltra tria milia hominum Histrum nemine obsistente traiecit, eóque non difficulter traiecto, diuersi abinuicem abiere: quorum pars altera mille & quingentos viros habebat, totidẽ verò & altera. His cum vtrisque barbarorũ cohortibus, seorsum tamen, Romani exercitus duces, in Illyria partim, partim in Thracia congressi vincuntur. Hisque cadentibus, & ingenti accepta suorum clade, qui prælio forte integri superfuere, fuga in tutum se receperunt. Romanis itaque ducibus per barbaros interfectis,

Digressio de Sclauinorũ excursionib. & victoriis.

perfectis, numero impares, cum altera barbarorum cohorte & Asbadus imperatoris antehac armiger, equitum deinde turmæ præfectus congreditur. Isque suis fugatis cæsisque viuus quum in hostium potestatem venisset, demptis primò à tergo loris, & per Sclauinos in ignem coniectus crematur. His ita peractis, omnia Illyriorum barbari Thracúmque loca depopulati, pleraque obsidione præsidia capiunt, non mœnibus primo (vt assolet) oppugnatis, non vllos in campos attentato descensu, vt qui nec Romanorum terras excurrere niterentur, nec aliàs vnquam Histrum pertransire ausi sint, nisi semel & superiore quodam, quo diximus, tempore. Barbari igitur Asbado deuicto cæsóque ad mare vsque cuncta depopulantes, vrbem maritimã mœnibus expugnatis ceperũt, tametsi ea prævalidum intra se haberet præsidium, & mari adiacentium vrbium Metropolis esset, quæ à Byzantio abest dierum duodecim iter: arte tamen hac eam vrbem cepere. Barbarorum pars maxima circa muros & locis difficilimis se fortè abdiderant, pauci quidam quum ad portas venissent in orientem versas, qui in propugnaculis erant, Romanos acrius infestabant. Milites itaque qui in præsidio stabant, non maiori numero barbaros esse rati, quàm quo viderentur se inuasisse, desumptis mox armis & eruptione facta, ex vrbe in hos impetum faciunt. Tum verò barbari retrò mox cedere, ac pedem referre, in se irruentibus fugæ speciem ac formidinem præferentes. Romani verò studio hos insectandi euecti, quàm procul à muris recesserant. Tunc barbari ex insidiis confestim existunt, & insectantibus post terga Romanis comparuere, hísque ad vrbem reditum intercludunt: qui verò fugere videbantur, ex insperato quum se in hostem vertissent, dubiis Romanis mox redditis interclusísque,

In Aspadũ Gothorum effera & crudelis inhumanitas.

Sclauinorũ migrationes

Populationes.

Sclauinorũ strategema.

Romanorũ impetus temerarius.

Inde omniũ lugenda strages.

& ad vnum denique omnibus interfectis muros aggrediuntur. Sed vrbis incolæ militũ viribus destituti, vt prorsus consilij inopes hostes se inuadentes hac arte oppugnãt. Oleum pice multa immixtum & feruefactum in subeuntes superne infundunt, saxorúmque in hos moles tam crebro prouoluunt, vt non procul abesset quin periculũ propulsarent. Sed barbari oppidanos assiduis telorum immissionibus quum a propugnaculis discedere summa vi coëgissent, admotis mœnibus scalis, vrbem primo impetu capiunt, & ad hominũ quindecim millia interficiũt, rebúsque vniuersis direptis, pueros ac fœminas in seruitutem abducũt, tametsi quum agrum Romanum inuadere tũ primùm cepissent, nulli ætati pepercerint, vt qui eos, in quos incidissent, sine vllo delectu necarent, atque adeo, vt Illyriorum Thracúmque terra insepultis cadauerib. repleretur: quos verò obuios habuissent, non ense, non telo occidere, vel armorũ genere aliquo consueto, sed acutissimos in terram palos figentes, summa vi miseros superimponere, summúmque pali & id præ acutum per inferiorem pudendámque partem trudendo, & per viscera adigendo interiora excruciare. Constat his sanè aliud tormẽti genus excogitatum. nã & ad sudes quernas & crassiores altius in terram defixas, pedes manúsque captiuorum deligant, fuste deinde caput diuerberantes, veluti in canes serpentésve, & eiusmodi cætera desæuiendò morte conficiunt. Alios verò cum bobus pecudibúsque, & id cęteris genus, quos abigere domum non satis commodè præ senio possunt, locis arctioribus coërcendo igne inclementius cremant. Hunc igitur in modũ Sclauini quoscunque offenderant, interfectis, coorti inter se demum, ac nimio profuso iam sanguine temulenti, captiuorum numero infinito, prædáque ingenti

Oppidanorũ fortis sed infelix propugnatio.

Plurima mortis imago in vrbe vi expugnata.

Sclauinorũ immanitas.

Miserrima captiuorum conditio.

genti abactis, ad pristinos lares se receperunt. Gothi interea Rhegij adorti præsidium, id expugnare pertentant. Sed qui intus obsidebantur, fortissimè repugnãtes, hos procul ab se perpulere. Totilas vero quum necessaria cognouisset obsessis deesse, dimissa ibi ad custodiã exercitus parte, ne aliquid hostes inferrent, sed commeatus inopia se dederent Gothis, ipse cæteris traiectis in Siciliã copiis, Messanę adortus est mœnia. cui mox Domentiolus, qui ei vrbi & Romanis militibus præerat, extra muros occurrens, certamine cum Gothis inito, bello non inferior fuit. Intra vrbem deinde quum se recepisset, eius intentus custodiæ quiescebat. Gothi verò nemine sibi deinceps obuiam prodeunte, Siciliam fere omnem depopulantur. Sed Romani in Rhegio circumsessi, quum sibi necessaria penitus defuissent, se simul & oppidum hostibus tradidere. Quæ omnia vbi Imperator accepit, contracta mox nauium classe; & exercitu ex peditum cohortibus non parui momenti parato, nauibúsque statim imposito, Liberium vniuersis præfecit, & quam celerrime iussit vt in Siciliã nauigaret, eámq; enixè seruaret periclitantem. Liberium tamen classi se præfecisse pœnituit, vt effœtæ ætatis iam virum, reíque bellicæ imperitum. Vnde Artabanem delicti in se venia data. Thraciæ cohortibus ducem præfecit, & paruis cum copiis in Siciliam confestim transmisit, iussitque vt Liberij, quem ad se reuocarat, classem reciperet. Summæ tamen totius aduersus Gothos & Totilam belli, Germanum ex sorore nepotem præposuit, cui non magnum exercitum tradidit, sed ingenti pecunia data, ex Thracibus Illyriísque quammaximas vt cogeret copias imperauit, coactásque in Italiam celerius duceret. Sed magno Germanus studio tenebatur, Gothis quandoque tandem deuictis, ingentem ex ea re sibi

Totilas Siciliam ingreditur, obsesso prius Regio & Messana.

Regij deditio.

Artabanes in Siciliam mittitur.

Germanus bello præfectus cum potestate maxima.

Germani res in Africa gestæ.

laudem comparare, vt quemadmodum Libyam Romano imperio conseruasset, ita & Italiam vendicaret. Stoza nanque in Libya tyrannidé exercente, & eius prouinciæ imperio occupato, Germanus statim per imperatorem eò transmissus, superatis mirifice bello seditiosis nonnullis, & tyranno deleto, tyrannidéque prorsus extinctá, Romano Libyam recuperat imperio. Vnde vel Italiam in potestatem recipiendi magna illi spes erat. quandoquidem & Mathasuntham Amalassunthæ filiam, Theodericique neptem nuper in vxorem traduxerat, Vitrige mortuo, cui prius illa denupserat, & Gothos Mathasunthæ vxoris verecundia ductos, quam secum in expeditionem ducere constituerat, aduersum se arma sumere non ausuros fidebat, repetita præsertim Theoderici memoria, & simul Alarici, in se alias imperantium. Germanus itaque ingentem pecuniam, partim imperatoris, partim suam, & hanc non minorem, effusius prodigendo, ex bellicosissimis viris quam maximo contracto exercitu, breui non modicas consequutus est vires. nam Romani egregij bello viri præfectis aliis fastiditis, quorum ipsi hastati peltatique milites extitissent, Germanum promptius sequi, & ex Byzantio item ac Thraciæ locis Illyricísque permulti, Germaníque ipsius liberi in hanc secum expeditionem miro studio ferri. Ex nonnullis præterea equitum turmis, qui in Thracia collocati iam antea fuerant, imperatoris permissu delectus habitus est, barbarorum insuper multi ad Histrum flumen nec stationem habentium, tanti viri fama ac gloria ducti, non mediocri accepta pecunia Romano se exercitui adiunxere: haud secus & ex barbaris alij vndequaque terrarum contracti, ad hunc confluebant, Longobardorúmque dux ipse armatos mille, quos paratos habebat, produxit. His itaq; & longe maiori-

Mathasuntha Germani vxor.

Magnitudo animi copiarum Germani, ducis fortiss. & liberalissimi.

Fama glorïáque ducis milites allicit.

maioribus in Italia apparatibus nunciatis, qualia solet fama progrediendo humanis in rebus efficere, Gothi statim formidine capi, & in ancipiti esse, vtrum aduersus Theoderici genus belligerandum sibi iam esset, an minime. Milites verò Romani, qui cum Gothis inuiti fortè tunc militabant, ad Germanum qui nunciaret miserunt, vbi se primùm in Italiam aduentasse cognouerint, & in castris eius exercitum resedisse, nulla interposita mora ad eum se conuenturos. Imperatoris præterea exercitus milites, qui Rauennę fuerant, & aliis in Italiæ locis relicti, vt spe optima confirmati, Iustiniano per se loca omnia diligenter seruanda duxere. Quin etiam & cæteri omnes, qui vbi cũ hostibus manus conseruissent, deuicti prælio essent, & ex fuga (vt licuit) diuersim dilapsi superfuere, postquam Germanum iter in Italiam facere acceperunt, agmine vno in Histriam se conferentes, ibique Romanum exercitum præstolando, quieti manebant. Ad hæc & Diogenes (iam enim constitutus pactúsque aderat dies) cùm ad se Totilas Centumcellas ex conuento vt dederet, nunciatum misisset: respondit, haudquaquam in sua tunc esse oppidum potestate, & audisse Germanum se interim ad bellum administrandum imperatòrem creatum, & cũ exercitu non procul inde abesse: veruntamen ni suos sibi reddere obsides nolit, se derepente, quos ab se accepisset, interfecturum. Nuncio itaque cum his mandatis dimisso, ad tuendum oppidum suæ fidei traditum diligentius se comparabat, Germanum opperiens cum exercitu propediem affuturum. Dũ hæc agerentur, exacta iam hyeme, quintus ac decimus annus huius belli finiebatur, quod scriptis Procopius demandauit. Germanus interea dum Sardis & in Illyria exercitum cogit disponitque, ac fortissimè cuncta ad futuri belli apparatum

Fama rerũ mutationẽ efficit.

Præstantissimi ducis præsentia militibus audaciam inspirat.

Diogenis intrepidus animus.

XVI. annus belli Gothici.

Sclauinorũ grassationes. constituit, Sclauinorum vis ingens, & quanta non alias vnquam Histro flumine pertransito, ad Naissum venit, quorum perpaucos quosdam ab eorum exercitu seiunctos, errantésque, in ea circumuagatos iam loca, Romani nonnulli captos coërcent, quæstionéque habita petunt, qua nam de causa Sclauinorum exercitus, quidve facturus Histrum transierit. Tum illi sedulò affirmare, Thessalonicam vrbem, circumiectáque huic loca ad occupandum hos aduentasse. *Germanus propter Sclauinos reuocatur.* Quæ vtique vbi Imperator accepit, periculi magnitudine magnopere territus, ad Germanum literas scripsit, in Italiam vt iter differret, Thessalonicámque veniret, vt illi, ita & aliis eius regionis vrbibus opitulatum, Sclauinorum quanta vi posset insultus propelleret. Vnde Germanus posthabitis cæteris, eodem quo erat loco permansit. Sclauini deinde ex captiuis facti iam certiores, Sardis Germanum esse, ingenti formidine percelluntur. Iam enim Germanus idcirco erat apud barbaros celeber, quia quum primùm Iustinianus eius auunculus imperio potiretur, Antarum gentes, quæ Sclauinis finitimæ sunt, flumine Histro traiecto magnis copiis agrum Romanum quum iam inuasissent, *Germanus Antarum victor.* Germanus idem, qui paulo antè præfectus Thraciæ fuerat, inito cum barbaris prælio, & eorum exercitu debellato, ad internecionem hos tandem deleuit. *Ex Victoria gloria.* Qua ex re tam prosperè gesta, magnam sibi hic famæ & nominis peperit apud omnes mortales celebritatem, & apud barbaros istos præcipuæ laudis plurimum & autoritatis est consequutus. Sclauini igitur Germani, vt diximus, formidine perciti, quum ingentes hunc copias ducturum existimarent, vt qui per Imperatorem aduersus Totilam Gothósque in Italiam mitteretur, *Ante conspectum præclari ducis fugiunt prædatores.* ab eo itinere, quod recta Thessalonicam ducit, alio confestim diuertunt, nil ausi prorsus in campum

pum descendere, sed Illyricis montibus superatis, in Dalmatiam peruenere. Eorum itaque cura Germanus denique liberatus, vniuerso mox exercitui imperat, ad iter se pręparare in Italiam post biduum eundum. Ipse interim nescio qua sinistra fortuna, morbo nec longe pòst capitur, & vitam cum morte repentius commutauit, momentóque temporis Germanus ex humanis excessit, vir sanè vt strenuus, ita & bello imperator egregius. Iustinianus interea ex tanti viri iactura, vt decuit, dolore ingenti affectus, Ioannem iussit vnà cum Germani liberis, exercitui in Italiam eunti præesse. Hi verò in Dalmatiam statim hybernaturi proficiscuntur, quum factu impossibile iudicarent, vt eà sinum circumeundo in Italiam peruenirent. Fretum nanque traiicere, quum nullę his essent in præsentia naues, nil poterant. Liberius interea nondum certior factus Imperatorem pœnituisse, quòd se in Siciliam miserat, Syracusas applicuit, ab hostibus tunc fortè obsessas, impetúque in barbaros facto, in portum descendit, cum vniuersáque classe muros subiuit.

Germani obitus & elogium.

Huic liberi & Ioannes in bellico munere succedunt.

22 ARTABANES deinde non longe pòst, quum Cephaloniam venisset, vbi Liberium intellexit, ac suos inde soluisse, & Syracusas aduectos, hos subsequutus Adriatico mari prouehitur. Sed vbi demum Calabriæ appropinquauit, de improuiso tempestate coorta, & ingentibus ex aduerso violẽtissimis ventis sic inuicẽ eius dispersæ sunt naues, vt in Calabriæ littus pleræq; delatæ, in hostiũ venerint potestatem: nonnullę verò vi nimia ventorũ impulsæ, & incredibilem in modum procellis coactæ, retrò cursum tenentes Peloponnesum, vnde profectæ erant, redirent: reliquæ omnes vel solutis compagibus periere, vel integræ, quocunque tum licuit, euaserunt. nauis tamen, qua præfectus classis

Classis imperatoria tempestate deiicitur.

Miletum ægrè applicat, & saluus fit.

Artabanes vehebatur, malo ex tempestate diffra-cto in id discriminis venit, & fluctibus sic fereba-tur, vt Meletum denique sit applicando seruata. Quo factum, vt incolumis Artabanes ex insperato euaserit. Liberius interim, quum neque in hostes prodiret, nec pares hic esset, ad decertandum vires sat nactus, nec commeatus haberet, suis diutius vt multitudine abundantibus suffecturos, è Syracusis cum his, quos ductabat, profectus; & hostem frustratus, Panormum se contulit. Totilas verò Gothíque omnibus ferè Siciliæ locis depopulatis, equorum pecorúmque aliorum numero ingenti abacto, frumentóque & cuiusuis generis frugibus ex insula ipsa transuectis, & maioris precij rebus in naues impositis, insuláque mox destituta, celeri Italiam nauigatione, Supino quodam per-cauto viro ad id hortante, mox repetunt. Ioannes verò, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Dalmatiam peruènisset, Salonis hybernare constituit, vt inde exacta iam hyeme, rectà Rauennam contenderet. Sclauini verò, qui Imperatoris antehac terras inuaserant, & gentis eius alij subsequuti, Histro transmisso, cum suis statim se iungunt, qui eam regionem paulo antè & licentius incursarant, nonnullis existimantib. Totilā ipsum, barbaros hos pecunia non parua corruptos, atque adeo persuasos, idcirco in eam Romanorum prouinciam immisisse, vt Imperatori aduersus Gothos nulla de cætero foret ex æquo bellum administrandi facultas, quum in expugnandis barbaris vires intenderet suas. Siue igitur vt Totilæ gratificaturi, siue de se, nec vocati quidem Sclauini se eò contulerint, nil habeo quod pro certo affirmare sat queam. Quum in tres itaque partes Sclauini partiti copias essent, diuersim vagati, Europam malis insanabilibus affecere: quippe qui non ex incur-sione,

Gothi redeunt in Italiam.

Ioannis consilium.

Sclauinorū noua grassationes, præsertim in Europa per niciem.

ſione, vt aſſolent, agros popularentur, in prædámque omnia agerent: ſed perinde domi hyberna habentes, hoſtile nil prorſus reformidarent. Sed in hos demum egregium Imperator exercitum miſit, cui inter cæteros Conſtantianus, Aratius, Nazaréſque præerant duces; Iuſtinus item, Ioannéſque præfecti, quibus omnibus Scholaſticũ quendã præfecit, & hunc eunuchũ. Is igitur Romanus exercitus ſic comparatus, barbarorũ partem circa Adrianopolim ſtatim adeptus eſt, quæ ciuitas in Thraciȩ mediterraneis ſita, quinque à Byzantio abeſt dierum via. Sed progredi barbari non vſpiam poterant, vt qui hominũ pecudúmque, & ingentis precij rerum abacturi ſimul prȩdas eſſent: vnde eodem in loco manentes prælium cum Romanis inire ſic nitebantur, vt eorum ab his haudquaquam præſentiretur incurſus. Sclauini itaque in colle caſtra, qui ea prominet regione, locarunt; Romani in cãpo, & non procul ab hoſtibus conſederunt. Dum itaque ſuis vtrique ſe continent ſtationibus, in eáque mora plurimum conteritur temporis, Romani milites vt tædio ſimul & indignatione affecti, rem ægerrime ferre, præfectóſque acrius incuſare, quod quum ipſi commeatibus abundarent, vt Romani exercitus principes nullam haberent militum rationem, qui rerum neceſſariarum inopia premerentur. Quare velle ſe omnino prædicere, atque id ſedulò affirmare, eorum iniuſſu cum hoſte manus conſerere: vnde ſuorum pertinacia militum, duces pugnam cum barbaris conſerunt. Fit itaque fortiter prælium: vincuntur demum & fugantur Romani, ex híſque præliando quammulti & fortiſſimi quique occumbunt. Nec duces ipſi admodum abfuere, quin in hoſtiũ poteſtatẽ venirent, cũ reliquis tamen fuſi fugatiq; tũc licuit, in tutũ ſe recepe rũt. Barbari igitur Cõſtãtiani ſigno potiti, certatim

Exercitus Sclauinis oppoſitus.

Ingens præda maximũ belli impedimentum.

Milites tædio ac indignatione affecti, ad dimicandum ſuos duces cogunt.

Temerariũ intempeſtiuæ feſtinationis mercedem recipiunt.

procedunt, & astycum agrum ad id tempus intactum, liberè & pro arbitrio populantur, ingénsque in eo prçda inuenta. Omnibus itaque Romanorum rebus direptis, ad longos muros perueniunt, qui diei iter vel paulò plusculum à Byzantio absunt. Non longe post tamen Romanorũ exercitus, vbi se ex fuga recepit, in vnum contractus barbaros insequutus, & de improuiso istorum exercitus partẽ adeptus, impetu facto in fugam auertit fuditque, non parua his clade illata, Romanorúmque, quos hi antea acceperant, vi magna recuperata, Constantianíque amissum signum inuentũ recipiunt. Qui vero e barbaris ex ea cæde superfuere, cum reliquis suæ gentis hominibus demum se protinus receperunt. Sed iam ad ea, quæ intermissa sunt, redeamus. Belisarium itaque quum ad se Imperator (vt diximus) reuocasset, maximo in honore habebat, haud dum tamen id curæ susceperat; vt eum Germano suo iam fato defuncto, in Italiam rursum transmitteret, sed Orientis præfectum hunc fecit, suíque corporis custodum principem constitutum apud se detinebat. Erat itaque Belisarius Romanis cæteris dignitate præstantior, qui vel patritij fuerint, vel antehac consulares. Vnde & cæteri honorum huic & decorum primatum concedere, suúmque ius, virtutis ob verecundiam, vel sibi ex lege datum permittere. Ioannes interea eiúsq; milites dum Salonis hybernãt, & hos in Italia Romani exercitus duces ad se venturos opperiuntur, ociosi omnes & imbelles manebant. Iámque hyemis aderat finis, sextúsque & decimus belli huius annus exibat, quod scriptis Procopius tradidit. Insequenti autem anno, & primo ineunte iam Vere, Ioannes ex Salonis mouere animo agitabat, & aduersus Totilam Gothósque ductare. Sed eius profectio per Imperatorem interpellatur, iubentem eodem

Fortes autem suam ignominiam vicissim abolent.

Belisarij fortuna collapsa iterum caput erigit.

Belisarius P.P. orientis.

Eiusdem elogium.

Inducia exercitus.

XVII annus belli Gothici.

eodem manere, & Narsetis eunuchi aduentum ad se præstolari. hunc nanque ei bello præficere iam animo destinarat. Narses igitur non paruo exercitu & magna pecunia ab imperatore acceptis, iter aggreditur. Vbi verò cum suis militibus mediam in Thraciã venit, Philippis Macedoniç ciuitate ab incœpto itinere interclusus, aliquandiu se tenuit. Hũnorum nanque exercitus quum Romanum ea è regione inuasisset imperium, nemine obsistente agere omnia & peruastare. Sed quum hi partim Thessalonicam se contulissent, & partim Byzantium irent, è Philippis vix tandem egressus cœptum iter prosequitur. Vnde hac intermedia mora dum Ioãnes Narsetem Salonis interea opperitur, & Narses Hunnorũ insultu interpellatus iter tardius faceret, Totilas Narsetis expectando exercitum res ita Romæ disponit. Curam vrbis tuendæ patritiis nonnullis Romanis Gothísque tradit, cæteros quos fortè habebat suspectiores, in Campaniam misit, præ se proculdio ferens, eorum se denique pœnitere, quæ ad vrbis desolationem molitus antehac esset. Trans Tyberim prętereа ex Romanis plerosque perinde ac seruitia ad habitandum exposuit, ademptis his primùm publicis ac priuatis pecuniis. Sed Romanos equidem præ cæteris reor mortalibus suæ patriæ studiosissimos esse, patriósque ritus ornare & tueri magnopere posse, ne quid omnino ex vetusto decore ac pristino illo depereat.

Narses belli dux mittitur cõtra Gothos, quorũ potẽtia paulo post fracta est. Succedit sapienti duci dux prudentissimus & fortissimus: qua ratione deus imperium Romanum conseruat & Gothicũ euertit.

23 TOTILAS itaque rebus ita dispositis, longas naues Gothis militibus complet, iréque in Græciã iubet, quoscunque offenderent enixè prædatũ. Sed ea classis non prius mali quippiam est passa, quàm Phæacum ad terram, quæ Corcyra nunc dicitur, peruenisset. Hanc nanque Gothi non solam primo ipso appulsu diripiunt, sed insulas huic circũiectas deuastant. In continentem deinde pertranseuntes,

Classis Gothica expeditio & res gesta.

omnia circa Dodonem vrbem loca, & Nicopolim præcipuè, Anchialúmque populantur: vbi incolæ ferunt, si credere dignum, Anchisem Æneæ patrẽ, cœpto iam bello, quum illuc denique cum filio appulisset, excessisse e vita, noménque loco dedisse. Maritimam deinde oram omnem ea è regione adnauigantes, Romanorum non in paruam vim nauium quum incidissent, cum ipsis oneribus ad vnã omnes mox capiunt, in quibus & rates fuisse sat constat, quæ ipsa ex Græcia ad Romanum & Narsetis exercitum necessaria ferrent. Totilas interim in agrum Picenum iam copias miserat, quibus & viros præfecerat rei bellicæ gnaros, Anconam vt oppidum caperent: his ipsis & naues septem & quadraginta attribuit, vt Anconæ præsidium terra marique enixius obsidendo, facilius & minori negocio in potestatem redigerent. Sed in ea obsidione quũ temporis plurimum contritum fuisset, contigit forte, vt qui intus obsidebantur, commeatus inopia premerentur. Quod vtique vbi Valerianus, qui Rauennæ tunc erat, perdidicit; quum de se minimè posset Romanis Anconæ obsessis subsidium ferre, Ioanni, qui Salonis erat, in hanc sententiam literas scripsit. Solum nobis Anconæ oppidum, vt tute nosti, intra hunc sinum reliquum est, si modò ad id tempus relinquitur. Sic enim cum Romanis ibi præsidiariis & per Gothos obsessis nunc agitur, vt admodum verear, nisi in præsenti his auxilio simus, ne omnino præposteri videamur nostris rebus studium impendisse. His literis Ioannes perlectis, & si inde abscedere imperatoris iussu prohiberetur, vltro tamen vrgente discrimine præponendam fortunæ necessitatem Iustiniani imperio ratus, delectis egregiis bello viris, hísque in octo & triginta naues impositis, ad nauigationem præceleres, & optimè ad bellum nauale instructas, ac

[C]ursus.

Pugna prospera.

Anconam Totilas obsidet.

Oppugnat penuria annonæ, sed nõ expugnat.

Ioannes iniussu imp. cum classe soluit, imminente periculo præponendam fortunæ necessitatem esse existimans.

ac quouis genere commeatus affatim inuecto, è Salonis eueſtigio ſoluens Romanam ad claſſem ſuam applicuit, ad quam cum nauibus duodecim & Valerianus non longe pòſt venit. Vbi verò hi duces ſe inuicem cōiunxere, communicatis denique rebus, quæ factu potiores ſunt viſæ, inde profecti in alterā continentis partem vnà omnes delati, eum in locum deſcendunt, quem Dyſim in Gallias Romani dicunt, ab Ancona non procul ſitum. Quorum aduentum vbi Gothorum principes accepere, naues confeſtim longas ſeptem & quadraginta, quæ præſto his erant, delecto milite complent, & reliquis copiis ad præſidij obſidionem relictis, rectà in hoſtes ducunt. Vbi vero in conſpectum venerunt, vtrique naues à curſu parumper continuere. Híſque demum in vnum contractis, & paucis monendi milites gratia vſi, Ioannes in primis ad ſuos orationem huiuſmodi habuit: *Nemo veſtrûm, ô milites, pro Ancona duntaxat, próque in ea Romanorum præſidio obſeſſorum ſeruando, præſens certamen id fore exiſtimet, nec eatenus decernendum nobis pugna hac eſſe: ſed ſummatim vt dicam, belli caput ibi conſiſtere, vbi & prælium id declinarit, & eum finem vt ſortiatur neceſſarium fore, quem fortuna ipſa obtulerit. Sed in præſenti ea vos ſubeat cogitatio velim, maximum in bello momentum, bellique apparatum commeatus copiam eſſe. nam qui neceſſariis ad vitam indigent rebus, vt ab hoſte vincantur neceſſarium eſt. Non enim fames ipſa ſat nouit cum virtute cohabitare, quum eſurire & ſtrenuè facere humana natura nil ferat. Hæc quum ita ſe habeant, illud velim vos minimè fugiat, ex Hydrunte aduſque Rauennam præter id nullum relinqui præſidium, in quo nobis equiſque in eſcā perneceſſaria deponantur. Sic enim hoſtes terris his potiūtur, vt in hac maritima ora nō aliquis ſit pacatior loc⁹, vnde nobis vel minimos liceat cōmeat⁹ parare. In Ancona ergo ſpes noſtra omnis nunc reſidet, vt ex Dalmatia,*

Gothi ſe ad pugnam accingunt.

Ioannis ad ſuos exhortatio.

Neceſſariò pugnandum eſſe oſtēdit, tum vt obſeſſi ſeruentur, tum vt claſsis ipſa ſubſiſtere valeat.

In Ancona enim ſpes claſsis reſidet.

quæ huic ex aduerso est sita, soluentibus nostris applicare huc liceat, & se in tutum recipere. Quocirca si hodierna hac die strenuè vos in nauali hac pugna gesseritis, non solum sub Romano hanc vrbem confirmaturi vos estis imperio, sed & de summa, aduersus Gothos quod geritur, bellí; spes nobis optima vt de cætero sit, effeceritis. Quòd si forte, quod minus optem, in hoc certamine fallimur, & inferiores ipsi hoc prælio fueritis; vel illud vobis occurrat necesse est, has hostibus passim præoccupantibus terras, & mari insuper prævalentibus, vt nuspiam sit Romanis perfugium. Salutis spes igitur his est in dexteris sita, & vt gestæ res bello fuerint, sic est proculdubio successura. Agite ergo quantum viribus ipsi valetis, præstate vos viros, & bellum strenuè gerite, illud animo agitantes, victoribus vobis partam ob gloriam perpetuam fore felicitatem, victis verò postremum id in vita certamen. Gothorũ deinde duces ita suos hortatos ferunt. *Etsi hostes hi detestandi ex Italia eiecti antehac fuerint, haud sat liquet, quũ in reconditis & penitissimis antehac, & tam diu delituerint locis, siue in terris, siue in mari fuerint, vnde nunc demum emerserint, nobiscum ituri certamen. Sed necessarium est temeritatis & audaciæ hos vt aliquando tandem pœniteat, nil permittentibus nobis eorum dementiam in maius excrescere: quæ vtique si principio non statim reprimitur, in insanabilem audentiam desinat necesse est, & in superuenientium nobis rerum calamitatem. Ostendite ergo è vestris egregiè factis Græculos hos homines esse & natura imbelles, vel victos aliâs, incautos nunc audere: nec quoquam pacto vos sinite tentationem hanc istis procedere. nam paruifacta istorum statim ignauia in maiorem euadet licentiam, quæ paulatim progrediendo sedula fit audacia. Nolite strenuè pugnantibus vobis existimare diu hos obstituros. qui enim cum virib. non animum suum metitur, principio statim pugnæ arguitur. nam ea inita defluere & simul flaccescere consueuit. Hæc itaque quũ ita se habeãt, meminisse vos velim, eos hostes hos esse, qui vestra*

Nec vlla spes euadendi præterquam in animi præsentia.

Gothorum ducum oratio, quæ multam audaciam prodit ignominia futura præsagam. isti enim qui super mensa debellaturi sunt gigantes, vt plurimum in arena ignauia & fuga ineunt consilium.

ſtra virtute ſæpius pertentata in fugam ſe aliâs dederint. Conſiderate præterea, nil meliores nunc redditos contra vos aduentare, ſed vt præteritorum ſimillima audentes, ita & non abſimilem in præſenti habituros fortunam. His dictis Gothorum præfecti ſuos hortati, cum hoſtibus occurſando ſine mora conſerunt manus. Itaque fortiter nec ſecus nauale vtrinque genus certamen cœptum, ac pedeſtri pugna decertaretur. Nam hoſtes in ſe inuicem proras aduerſa fronte conuerterant, ſagittáſque immittendo certabantur: & qui viribus præualebant, pede collato vt iam cohærentes inter ſe depugnabant, è tranſtris nil ſecius ac patenti in campo acie decernẽtes, gladiis ſe mutuò ac telis ferire. Sed barbari deinde incõpoſiti & ſolutis ordinibus decertabant. nam partim quidem ſic naues diſiunxerant, vt hoſtibus ad expugnandum opportunas, vt eius pugnæ ignari, offerrent: partim verò inter ſe adeo coëuntes condenſauerãt naues, vt ſibimet eſſent ad pugnam impedimẽto. nam earum & malos contemplari quis poterat confertos adeo inter ſe extitiſſe, vt vel ſagittas ac tela facile interciperent in hoſtem immiſſa, nec armis vti ipſi iam poſſent, quum ſibi Romanos inſiſtere præuidiſſent: ſed clamore & impulſione nitendo ſe inuicem temerè offendebant, retróque naues & nullo ordine compellebant contis ſummotas, vt quarum in anguſtum proras agmine vno conferrent, nunc verò diuerſi abinuicem cum eorum iactura diſcederent, vel in proximos quiſque ſuos ingenti cum vlulatu impetum faceret potius quàm hortaretur in hoſtem. Vnde dum ſuæmet demum imperitiæ ſtudent, de ſe vt hoſtes referrent victoriam, effecere. Romani autem, quum viriliter ea in pugna ſe gererent, bellúmque nauale ſcitè nimium pertractarẽt, nauibus in frontè omnibus conſtitutis, & abinuicẽ non longè diſtantibus, nec vltra quàm neceſſarium

Romanorũ & Gothorũ pugna naualis.

Ad cladem & fugã via, pugnare incompoſitè.

Audacia & nimia ſecuritatis ante pugnam ſtipendium in pugna animia cacitas & ſtultus impetus.

inter se coëuntibus, sed ea moderatione & arte, vt in vnum se statim cogere possent, & rursum disiungere: si quã n forte hostium nauem diuersam à cæteris conspicantur, nullo negocio inuadentes mox supprimunt: vbi vero tumultuari barbaros demum animaduertunt, crebra sagittarum immissione hos eminus necant. Victi itaque, & desperatis rebus iã Gothi, nec aduersanti fortunæ poterant repugnare, nec ea sarcire, quæ prælio deliquissent. non enim nauali hoc bello vt pedestri in pugna transtris insistere norant, vel inde fortiter depugnare, sed suo cũ periculo certamine intermisso ita torpuerant, vt belli perinde euentu fortunæ permisso ad turpem deditionem & magna cum ignominia demũ se verterent, nec fugę decentioris cuiuspiam, nec virium vlla his recordatio fuerit, nec aliud quippiam suppeteret ad salutem: sed inter hostium naues suis in dissipatis quid facto opus tunc esset dubij & incerti constiterant. eorum tamen nonnulli cum nauibus vndecim fugam ceperunt, & hostes frustrati integri euasere; cæteri omnes Romanorum in potestatem venerunt, quos euestigio partim hi interficiũt, partim cum nauibus ipsis demergunt, qui forte reliqui fuerãt viuos cepere. Ex Gothis verò, qui cum ratibus vndecim è pugna profugerant, quum in cõtinentem iam descendissent, his statim incensis, ne in hostium ditionem venirent, ad ea castra pedibus feruntur, quæ Anconam tunc obsidebant. & omnibus explicatis, quæ sibi iam accidissent, cum Gothorum exercitu & ipsi mox abeunt, desertisque castris, cursim ac simul tumultuantes ad Auximum propinquã his vrbem se receperunt. Romani interea Anconam profecti, hostium statim castris direptis, illatisque in pręsidium commeatibus, inde soluerunt, Valerianus Rauennam, Ioannes Salonas redit. Hæc fermè Totilæ pugna & Gothis simul animos

Strenuorũ bellatorum typus.

Gothi vincuntur.

Ignauorum militum descriptio.

Timiditatis pramiũ.

Ancona obsidione liberata.

Victoria animos vincentibus addit, victis aufert.

animos fregit. Per id tempestatis Romanorum res in Sicilia ita se habuere, vt explicaturus mox sum. Iam enim Liberius per imperatorem Byzantium reuocatus redierat, & Artabanes, vt imperatori est visum, Romanis tunc copiis imperabat. Is dum Gothos eius in insulæ relictos præsidiis, & si perpaucos obsidet, deuictis tamen qui in pugnam exissent, & cæteris maximam in commeatus deductis necessitatem, in deditionem demum omnes recepit. Quibus rebus territi Gothi, ob bellíque naualis iacturam dolore affecti, prælium detrectabant, quum de cætero sibi nil prosperè successurum sperarent, & illud agitarent iam animis, quandoquidem recens ab hostibus superati fuissent ac planè deperditi, si quod fortè ad breue Romanis subsidium aduentaret, se nullo his posse pacto resistere, neque ad temporis quidem punctum sperare in Italia se permansuros, vel ab imperatore impetraturos veniæ aut gratiæ quippiam, quum antehac Totilas sæpe ad hunc nuncios miserit significatum, maximam Francos Italiæ partem præoccupasse, quod reliquum terræ in ea esset, longe latéque vacare, desertúmque ab humano cultu iam esse, Sicilia verò, atque Dalmatia, quæ solæ integræ permansissent, Romanis Gothos cessisse. Fateri præterea societatem se velle cum eo inire, si modò sibi id animo sedeat, illíque se in cæteris obsequi cupere, & imperatorem satis constaret, vt qui Gothorum esset nomen perosus, atque adeo è Romano imperio propulsare hos animo destinasset, oratores inauditos ad Totilam remisisse.

Prælium à'libi detrectant, qui socios in fugam coniectos esse audiunt.

24 THEVDIBERTVS interea Francorum dux moritur, qui Cottias antea (Liguriæ loca nonnulla) Alpes, Venetorúmq; pleraque nullo sibi iure stipēdiaria fecit. Sed Frāci bellātium inter se studia, quū

Francorum in Italia progressus.

propriam ad res gerēdas opportunitatem fecissent, debellatorum ex bonis creuere, & eorundem ex opibus aucti sunt. nam Gothis castella nonnulla in Venetos impartiti, & maritima quædam Romanis loca, cætera suæ ditionis fecere. Romanis itaque & Gothis, sicut diximus, armis inter se decernētibus, nec nouos alios hostes nactis, Gothi quidem & Franci ad colloquium venere, in idque conuētum, vt quoad Gothi prælio essent cum Romanis decertaturi, sua vtrique haberent, pacificéque inter se viuerent, nec quippiam integraretur hostile. Quòd si vnquam contigerit, Iustinianum Totilam bello peruincere, tunc quidem vtrisque vt liceat sua sic moderari & regere, vt expedire fuerit ipsorum cuique visum. Theudiberto deinde Theudibaldus filius in regno successit, ad quem imperator Leontiū quendam legauit, consulari ex gente virum, secum aduersus Totilam Gothósque vt societatem iniret, & Italiæ locis insuper abstineret, quæ ille nimio inuadendi & indecentius studio tenebatur. Leōtius itaque quum ad Theudibaldum venisset, dicere ita exorsus est: *Aliis fortè nonnullis spem præter euenisse aliquid potuit, in Romanos verò quæ per vos gesta fuere, nulli adhuc contigisse mortalium puto. Constat sanè Iustinianum imperatorem non prius se ad id bellum aduersus Gothos parasse, nec suscipere antea peroptasse, quàm Franci ipsi sub societatis & amicitiæ nomine ingenti ab se accepta pecunia, certamen id secum & se suscepturos pollicerentur. Hi tamen non solum quæ polliciti sunt, non exequenda duxere, sed tanta Romanos affecere iniuria, quanta ne suspicari quidem quispiam possit. Pater nimirum tuus Romanæ ditionis terras inuasit, ad se nil penitus attinentes, vt quas vel absentibus à suis conatibus Francis, in potestatem & maximo cum labore, summóque belli discrimine Iustinianus redegerat: à quo nunc venio ad te delegatus, non peracta & iā præterita incusaturus,*

Inter Gothos & Francos pacta.

Theudibaldus rex Francorum.

Legati imp. ad Francos oratio qua exposita Gothorū iniustis bellis, petit vt Franci quæ vsurparunt Iustiniano restituant.

turus, sed ea postulaturus moniturúsque, quæ tibi futura vsui sunt, consulturúsque denique tuam vt firmius serues felicitatem, & habere, quæ sua sunt, Romanos quandoque sinas. nam & pusillæ rei plerunque iniusta possessio, vel magnas vires iam consequutos priuare præsentibus potuit bonis, vel maioribus antehac partis. nam & prosperior cum iniquitate fortuna coire nil solet. Nunc verò rursum aduersus Totilam bellum nobiscum vt geras, hortamur, hoc pacto & patris exequi promissa nunc poteris, quum liberos omnium maximè deceat, parentum delicta sarcire, si quid hos vspiam deliquisse contigerit, & aliàs benefactis, quæ optimè gesserint, confirmare: quandoquidem sapientissimis viris id sit optandum quammaximè, suorum maiorum rectè facta vt imitentur, praua verò rectiora vt liberi faciant. Ad hæc accedit, quòd ne inuitatis quidem Francis, id vobis necessariò bellum esset contra Gothos cum Romanis suscipiendum: siquidem cum barbaris istis iam diu vobis certamen est, qui à principio & hostes Francis fuere, ac suapte natura vt leues & infidi hostiliter & implacabilem in modum per omne vos æuum antehac oppugnarunt: nunc verò quandoquidem nos reformidant, haudquaquam indignum se ducunt vobis seruiliter adulari, quos fortè à nobis si vtcunque abducere poterunt, non longe post quid in Francos animi habeant, patefecerint. Nam improbi homines nec in prospera quidem, nec in aduersa fortuna suos immutare mores sat possunt: quos tamen dum aduersi aliquid patiuntur, occulere solent, & ita vt dum finitimorum opera indigent, cogente necessitate, vel suam quidem occultent improbitatem. Hæc ergo ipsi memoria repetendo, renouate cum Imperatore nunc fœdera, & in veteres hostes illatas quondam iniurias enixius vindicate. Hæc vbi Leontius perorauit, Theudibaldus ita respondit. *Socios non aduersus Gothos nec rectè quidem, nec vestro merito vos inuocatis, sunt namque nobis hoc tempore Gothi amicitia iuncti: vnde si ergà hos se instabiles præstiterint Franci, nec vobis quidem fideles erunt. mens nanque, quæ in*

Deinde cũ Romanis aduersus Gothos fœdus ferians.

Ratio alterius huius rationis.

Confirmatio ex sententia cõmuni collecta.

Francorum responsio, quæ illarum ingenuitatẽ animique magnitudinem prodit.

amicos prauitatis & inconstantiæ semel arguitur, diuertere ab æquitatis via assiduò solet. Ad ea verò, quæ de occupatis per nos locis nunc meministis, responsuri id sumus, Patrē meum Theodibertum olim, nec finitimorum quempiā violandi studium habuisse, nec alienam inuasisse possessionem. cui rei argumento ipse sum ego, qui ex eius hæreditate nil sim opulentior factus. non igitur ille hæc loca, ut Romanis sublata, tenebat; sed Totila ipso tunc possidente ac palam prodente accepit. Qua de re potius Iustinianum oportuit Francis congratulari, quandoquidem qui rerum suarum fraudatores perspexerit re aliqua item per alios fraudari, lætari proculdubio poterit, haudquaquam immeritò pœnas luisse hos ratus: ni fortè his demum inuideat, qui illatam sibi iniuriam vindicarint. nam hostium æquitatem suam fecisse inuidiam, facere vt pleraque homines arbitrantur. Sed de his rebus cognitionem permittere iudicibus possumus, vt si quid, quod Romanorum fuerit antehac ditionis, genitor meus abstulerit, sine vlla mora vel nolentes ipsi restituamus. De hisque Byzantium oratores per nos nō longe pòst transmittentur. Leōtio igitur demū dimisso ad Imperatorem iā quartò Léodardum legauit. Totilas Gothorum interea primores quosdam cum classe emisit, qui primùm in Corsicā nauigantes, nemine resistente in potestaté insulam redegerūt. Sardinia deinde potiti, vtrasque Totilæ insulas vectigales fecerunt. Quā rem Ioannes quū didicisset, qui in Libya tū forte exercitui præerat, classé & ipse mox nauiū ac hominū copias in Sardiniā misit: qui vbi Caralem vrbē propius peruenere, positis castris hanc obsidere animo agitabant. nā muros expugnare nil poterāt, obsistentibus Gothis, qui validum ibi haberent pręsidiū. Barbari itaque cognito Romanorū aduentu eruptione ex vrbe facta, quum hos repentius inuasissent, nullo negocio multis iam interfectis in fugam vertunt. Demū qui prælio superfuere fugiētes se in naues reci-

Græcos grauiter carpit.

Corsicam & Sardiniam Totilas capit.

Romani turpiter in fugam acti.

piunt,ac paulopòst inde soluentes Carthaginem cũ vniuersa classe perueniunt,ibique in hybernis man sere, vt ineunte mox vere maiori cum apparatu in Corsicam ac Sardiniam exercitus ducerent. Atqui Corsicam veteres Cyrnum dixere. in ea simiæ ad humanã ferè nascuntur effigiẽ,equorúmque armẽta passim vagantiũ,sed paulo supra oues hi magnitudine sunt.Sclauini præterea ingenti multitudine Illyrios inuadentes, malis inexplicabilibus affecere.

Sclauinorũ incursus.

Aduersus quos imperator exercitum misit, qui quum hostiũ copiis esset longè inferior, haudquaquam cum his congredi potuit,sed barbarorum sequutus vestigia postremos carpebat, vnde nõ paucos ex his interfecit. Quos verò viuos cepisset, ad imperatorem Byzantium misit.

Exercitus strategema.

Haud tamen prohiberi omnino barbari poterãt, ne damna grauiora inferrent,sed in ea populatione quum temporis plurimum hi contriuissent,itinera passim cadaueribus complent,& infinita hominum copia in seruitutem abacta, omnibus prouinciæ rebus direptis,nemine hic occursante cum omni præda domum se tandẽ incolumes receperunt.

Miserabilis rerũ facies.

non enim vel Histrũ flumen traiicientibus barbaris Romani moliri insidias potuere,vel vim alia quauis arte inferre: quippe quos Gepedes excepissent mercede conducti, precio ab his non paruo exacto. Sed imperator interim permoleste rem ferre,& grauiter angi,quum nullo pacto barbaros posset Histri transitu prohibere,quem iccirco traiiciebant, vt Romanum deprædarentur imperium,eáque de causa Iustinianus fœdera iungere cum Gepedum gente animo destinarat.

Bonus princeps mœrore afficitur quoties suos videt dãno affici.

Sed Gepedes interim Longobardíque inter se bellum gesturi cupidius erant,tametsi Gepedes Romanorum vires reformidãtes,in nos hos prorsus cõtumaces esse exhiberẽt. Imperator tamen cũ Lõgobardis belli fecit societatem,iureiurãdo ac sanctius cõfir-

Fœdus Longobardorũ.

matam, ipsis primo studentibus cum Romanis amicitiam & fœdus conciliare. Vnde & oratores confestim ad Imperatorem Byzantium mittunt, hunc enixius deprecatum, secum vt societatem iniret: quare ocyus impetrata, data vltro citróque fide Longobardorum oratoribus ipsis petentibus, duodeni senatorij ordinis viri iuramento facta omnia confirmarunt. Iustinianus deinde Longobardis ex fœdere id postulantibus, exercitum aduersus Gepedas mittit. ex eo tamen, præter Amalafridam pręfectũ, eiúsque milites ad Longobardos nemo peruenit. nam cæteri Imperatoris iussu circa Vlpianam in Illyrios vrbem stationem habebant, ob seditionem ea de causa inter incolas ortam, qua Christiani solent de fide solertius disceptando inter se altercari. Longobardis itaque cum Amalafrida Romanorum duce vnà in Gepedas proficiscentibus, vt bellum mox inituris, & illis in occursum euntibus, prælio strenuè gesto Gepedes superantur, quorum pars maxima fertur in ea pugna occubuisse. qua demum peracta, Alboinus Longobardorum tunc Imperator ad Iustinianum è suis quosdam leg auit, qui rem feliciter gestam, hostésque superatos denunciarent, & itẽ mox quererentur, haudquaquam sibi iuncto ex fœdere Romanorum exercitum in tempore affuisse, cum aliâs ipse immodica suæ gentis multitudine homines ad Narsetem aduersus Gothos misisset sub eo militaturos. Per id autẽ temporis ingens terræ factus est motus, vt qui Boetiam omnem, & simul Achaiam, cæteráque circa sinum Creseum concusserit: loca insuper alia quidem & infinita, octonásque ciuitates ad solum prostrauit, Coroniam præterea Coronámque: Petram item, & Naupactum deleuerit prorsus. Quorũ in oppidorum excidio ingens hominũ facta est consternatio: terra verò nonnullis in locis cum maximum in chaos

Amalafrida mittitur, vt Longobardos iuuet.

Gepidæ à Græcis superati.

Terræmotus ingens.

Hiatus terræ, ac inundationes.

in chaos hiasset, in se rursum ac priorem in statum coibat: alibi tamen sic intercissa permansit, eius vt regionis tunc homines, nisi longiore circuitu, inuicem versari nil possent. In freto autem, quod inter Thessaliam esse & Bœotiam cõstat, tantus derepente obortus est æstus, vt circa vrbem, quam Echinorum appellant, & in Bœotia ipsam Scasiam oppidum cum in continentem plurimùm descendisset, ac ea è regione sic cætera inundauerit loca, vt magna ruentium ædificiorum & hominum simul facta sit strages, in hísque tandiu ea inundatio mansit, vt longiora transacta sint temporis spatia, atque adeo vel vt supra id fretum insulæ ipsæ, vnde aquarum illuuies illa exęstuarat, sic peruiæ sint hominibus factæ, vt pedibus ad eas haud secus peruaderent, ac fluctibus destitutas, aliarum terrarum longe latéque superficiem omnem ad montes vsque operientibus, qui ea prominent regione. Sed vbi mare in pristinum se locum recepit, destituta in terram tanta & passim vis piscium est, vt vel insuetum antehac eius regionis hominibus piscium genus portenti loco sit visum. In eo autem terræmotu, quia validius incidisset, maior longe hisce in locis est facta, quàm in reliqua Græcia strages, & in ludo præcipue quodam ac panegyrico, ad cuius spectaculum græcorum magna conuenerat multitudo. Hac eadem tempestate Crotoniatæ vnà cum præsidiariis militibus ipsis ad arcis custodiam positis, acerbissimè per Gothos obsessi, quum necessariarum rerum inopia premerentur, spe hostes frustrati in Siciliam transmisere, obtestatíque sunt Romani exercitus duces, & Artabanem ipsum præcipuè, ni celerrimè sibi opitulatum venirent, etsi non sponte, se tamen ipsos ac simul pręsidium hostibus non lõge pòst dedituros. Sed nemo his suppetias venit, cum hyems exacta iam esset &

Mira aquarum eluuies.

Piscatio incredibilis.

Omnia agitat terræmotu.

Crotonis obsidio.

ſeptimus decimus anni belli huius exiret, quod ſcripſit Procopius. Imperator vero de his iam certior factus, quæ Crotoni tunc gererentur, in Græciam miſit, qui Thermopylarum cuſtodibus imperarent, in Italiam confeſtim nauigationem ſuſciperent, opem his enixè laturi, qui Crotoni obſiderentur. Tum illi dicto audientes, inde ſtatim profecti, ac proſperum nacti ventum, de improuiſo ad Crotonis portum perueniunt. Barbari vero proſpecta hoſtiũ claſſe, & metu ingẽti perculſi, tumultuoſius obſidione ſoluta Tarentinum in portum cum nauibus partim ſe receperunt, partim intra Scyllæ delati fretum mox abiere: quæ fermè res quum ſic accidiſſent, magnum in modum Gothorum animos ſubegere. Vnde & Regnaris inter Gothos vir impiger, qui Tarentino præſidio præerat, & Morax inſuper Gothus Acheruſiæ præfectus cuſtodiis, cum Bacurio Peranio in Hydrunte Romanorum duce ſuorum ex militum voluntate in colloquium ſtatim venere, próque eorum ſalute pacta ab Imperatore fidem quum accepiſſent, ſeſe ac ſuos Romanis dedunt, & ſimul munitiones, in quarum fuerãt cuſtodias conſtituti.

XVIII. annus belli Gothici.

Subſidium obſeſſis datum.

Duo Gothorum duces Iuſtiniano adhærent.

25 NARSES interea ex Salonis profectus, aduerſus Totilam Gothóſque cum vniuerſo & ingenti progrediebatur exercitu. iam enim magnas acceperat ab imperatore pecunias, quibus is erat copias cõparaturus quam maximas, & aliis belli ſatisfacturus neceſſitatibus, & ſimul militibus, qui in Italia erant, integre perſoluturus ſtipendia, eorúmque animos largitionibus erigendo ad ſe demum reuocaturus, qui ad Totilam ſe vltrò contulerant. nam quum negligentius id antehac Imperator bellum geſſiſſet, maximi tandem momenti ad id exequendum fecerat apparatum, hortante Narſete, & operam ſimul ad ipſum id pollicente, vt qui quum in Italia

Ducis prudentiſſimi adparatus ad bellum.

Stipendiorũ numeratio & ducis liberalitas.

magnum ad bella incitamentum.

Italia sibi esset acie decernendum, animi ferebat præ se magnitudinem præfecto dignam. Non enim aliter id bellum se administraturum pollicebatur, nisi & copias esset barbaris pares in prælium producturus. Factum itaque est, vt pecunias secum, virorúmque robora, armáque pro Romani imperij dignitate ab imperatore acceperit, & ipse simul quũ impigerrimam de se ostendisset animi promptitudinem, maximum contraxit exercitum. Nam ex Byzantio Romanorum militum non paruas eduxerat copias, exque ipsis Thraciæ locis & simul Illyricis hominum vim magnã coëgerat. Ad hunc deinde suis cum copiis, & cætero, quem reliquerat Germanus, exercitu & Ioannes accessit. Audusésque item Longobardorum dux magnis pecuniis vt ipsum id faceret persuasus, & ipso ex fœdere, ac iuncta cum Romanis societate, duo milia & quingentos ex suis delectos Narseti in auxilium misit, subsidiariósque alios milites ad trium milium numerum, & bellicosos. Erulæ præterea gentis equitum vltra tria milia hos subsecuta, Hunnorúmque ingens manus. Ioãnes deinceps Fagas Romanis præfectus cohortibus bello præualidis. Cæterùm Narses in largiendo profusior erat, ad beneficiáque in indigentes conferenda prõptissimus, & ad ea intrepidè exequenda, in quæ antehac forte intenderat animum, miro studio vtebatur. Qua ex innata liberalitate superiore tempore plerique principum beneficio huius erga se vsi fuerant. Vnde aduersus Totilam gothósque Narses vbi imperator est declaratus, libẽtius omnes sub hoc militare iam velle, idque enixè satagere, partim ei pro veteribus in se beneficiis vt gratias redderent, partim verò quod (vti par erat) summa cum spe expectarent aliquod se ab eo insigne beneficium accepturos. Sed præter cæteros omnes, Eruli ac barbari alij hunc

Exercitus impigerrimos duces strenuè sequitur.

Romanus exercitus.

Narsetis liberalitas.

Cur Narseti milites adeo addicti sunt, obseruandum in primis.

beneuolentia prosequebantur, híque præcipuè, qui aliquo affecti antehac beneficio fuerant. Postquam autem Narses Venetorum ad loca quamproximè veni: Francorum ad duces, qui ea è regione præsidiis præerant, nuncios misit, qui ab se peterent, vt eorum permissu eà sibi transire liceret. Tum illi nullo se pacto id permissuros respondēt, non alia vlla apertius prodita causa, siue quia Francis ea res minus conduceret, siue quia Gothorum potius rebus studerent: vtcunque tamen ad excusationé demum id causæ prætendebant, nec iustæ quidem nec verisimilis, quòd Longobardos scilicet infensissimos Francis secum Narses ductaret, & eum iccirco transitu se prohibere. Narseti itaque, vt in re dubia, animo fluctuanti rogantíque Italos, qui fortè tunc aderant, quid nā esset in præsenti agendum, apertè illi denunciant, nisi Franci permiserint, vt eà omnes pertranseant, neque Rauennam se inde posse contendere, nec Veronam quoquam pacto diuertere; quum planè constaret, quod roboris in Gothorum exercitu esset, Totilam delegisse, ac Teiam in re militari præstantissimum virum his copiis præfecisse, Veronámque transmisisse, Gothorum ditionis tunc vrbem, vt quoad posset Romanum exercitum transitu prohiberet. Et sanè hic Teias vbi Veronam peruenit, aditus hostibus omnes ea è regione obstruxerat, locáque omnia circa Padum vndequaque imperuia fecit, infestáque hosti & cōmeatibus reddidit, aditibus vndique interseptis, ipse deinde ita se suósque pararat, vt inuasurus statim Romanos fuisset, sicunde fortè transitum pertentassent. Sed Totilas hæc iccirco machinabatur, quia Romanos putabat per Ionici sinus tunc littora facere iter non posse, quandoquidem intermedia flumina, quæ transiri nauibus antehac poterant, per id tempus tantopere inundassent, vt nemini transitus

Franci transitum Narseti impedire volunt, non sine prætextu, sed parum firmo.

Teias contra Narsetē Veronæ subsistere iubetur.

Totilæ stratagema.

ea vt

ea vtcunque è regione pateret: & satis callebat, nó eam nauium his copiam esse, vt traiecturi simul omnes per pontum Ionicum exercitus essent. quòd si per vices transfretare & cum paucis vellet, cum reliquis Gothorum se copiis in dies singulos abeuntes illos nullo negocio repressurum. Sed Narsetem interea animi dubium Ioannes Vitaliani, vt eius regionis & locorum peritus, identidem admonere cum vniuerso exercitu secundum mare iter vt faceret, cum suæ ditionis homines essent, qui maritimā oram incolerent, nauiúmque nonnullas iuberet se subsequi, & lemborum vim maximam, vt quum ad fluminum exitum exercitus peruenisset, ex his ponte mox facto facilè pertransiret. Narses itaque his monitis persuasus quum ita egisset, cū omnibus copiis Rauennam peruenit, cum hísque Valerianus Iustinúsque duces suos milites iungunt. Et dum Rauennæ interea dierum nouē conterunt tempus, Vsdrilas Gothus, vir bello clarus, qui Arimini custodiæ præerat, ad Valerianum literas huiusmodi dedit. *Omnia vos complexi rumoribus, & imaginatione vmbratili quadàm Italiā vniuersa potiti, nec humanitus planè insolescentes, terreri hac via Gothos posse existimatis, perinde Rauennæ nunc consedistis, tanquam hostes falli sic posse rati, & haud secus ac barbarorum ignauissimæ turbæ tēpus in locis minus decentibus teritis. Sed agite dū, celerrimè omnes consurgite, ac bellica quādoque tandem attingite opera, vósque Gothis ostendite, neque spe longiore suspensos nos detinete, qui iam spectaculum id expectamus.* Narses verò vbi hæc ad se delata cognouit, irrisa barbari insolentia, & Iustino in custodia Rauennæ relicto, cum vniuerso exercitu se ad exeundum parauit. Quum itaque Ariminum omnes quam proximè iam peruenissent, trāsitum eà haud quaquam facilè inuenere, quum Gothi non longè ante eorum

Ioannis de profectione consilium.

Vsdrilas hostem literis prouocat. Sed in caput superbū ignominia recidit.

Insolentia militaris irrisione digna.

aduentum pontem ea è regione interrupissent. Amnis nanque, qui iuxta Ariminum fluit, expedito cuiquam vni ac dearmato iter pedibus facienti vel nemine interpellante vix ponte peruius est, ne dum cum militum copiis & armatorum, & barbaris presertim ex aduerso instantibus, ea quis transmittere queat. Narses igitur quum ad pontem venisset, diu animo fluctuatus, vnde nam transitum inueniret: nam & Vsdrilas Gothus eodem iccirco peruenerat, non tamen magna cum equitũ turma, vt nulla ex parte, quæ gererentur, se præterirent. Sed ex his quidã, qui Narsetem tunc sequebantur, in hostes protinus sagittam immisit, & ex equitibus quempiam vnum mox nactus interfecit: qua re exterriti Gothorum tum equites fuga citatiore intra Ariminum se receperunt, & aliis statim & recentibus secum eductis, per aliam portã aduersus Romanos deferebantur, vt ex improuiso hos inuasuri, & Narseté simul obtruncaturi, qui ex vtraque fluminis parte transitum suis copiis quæsitum abierat. Sed Eruli fortuna quadam quum Gothis in se venientibus obuiam processissent, Vsdrilã præfectum primo congressu occidunt: cui statim per Romanum quempiam cognito, pręcisum caput, vt ad Narsetem deferrét, quum sustulissent, in castra perueniunt: vnde omnes ob nauatam per Erulos Romanósque egregie operam & animi promptitudinem identidem affirmare, Gothis deum esse infensiorem. Narses verò Vsdrila cæso, suo cũ exercitu procedebat. nõ enim ei animo inerat, quæ per Gothos tunc tenerentur, aliquo pacto prælidia infestare, ne quid interea temporis incassum contereretur, vel quibus maximè intẽderat animum morã aliquam faceret. Hostibus itaque præfecto orbatis iam quiescentibus, nec quoquam se pacto interpellãtibus, Narses intrepide flumine ponte constrato, &

Narsetis prudens consideratio.

Ex leui casu, oritur rerum non leuis inclinatio.

Vsdrilas interficitur.

Præsidia quando non lacessenda.

Præfecto & duce orbati milites quiescunt.

ſtrato, & nullo negocio traiecto exercitu, omiſſo Flamineam verſus itinere, ad læuam diuertit. nam ad dexteram Petra præſidium, ſuapte natura muniſſimus locus, præoccupata ab hoſtibus fuerat, & omnia ea ex parte, quæ in Flamineā defert, Romanis omnino imperuia & planè infeſta effecerat. Narſes itaque via, quę breuior erat, dimiſſa; in eam contendit, qua tranſitus tutò patebat. Interea Totilas factus de his, quæ in Venetos accidiſſent, iam certior, Teiam quidē imprimis & eius copias præſtolando, Romanorum in locis quietus & nuſpiā mouens ſe continebat. Vbi verò qui expectabantur denique affuere, duóque equitum milia adhuc tamen deeſſent, his haudquaquam de cætero expectatis, cum reliquo exercitu ſtatim profectus, idoneum in locum hoſtibus occurſurus contendit. Quo in itinere cū Vſdrilę caſum perdidiciſſet, & hoſtes Ariminum prǽteriiſſe, Thuſciam omnem hos conquirendo emenſus, ad Apenninum mōtem peruenit, ibíque caſtris locatis, vicum quam proximè conſtitit, quem Taginam vocant. Eodem & Romanorum exercitus duce Narſete non paruo poſt temporis interuallo adueniens, ſtatiuis habitis procul ab hoſtium caſtris ſtadiis centum in ipſa planicie manſit, ei loco propinqua, in quo Romanorum tradunt Imperatorem Camillum potitum victoria Gallorum quondam innumerā multitudinem trucidaſſe: cuius illatæ ob memoriā cladis, vel ad noſtra hęc tempora Gallorum buſta locus hic dicitur. nam & adhuc tumuli interfectorum viſuntur, & frequentiſſimi.

Narſetis magnanimitas.

Totilæ vigilantia.

Celeritas.

Narſetis intrepida mens.

Gallorum buſta.

26 NARSES itaq; viris ad Totilā idoneis miſſis, hominē commonefacerent imperauit, vt bello depoſito quandoque tandem de pace conſuleret, ſecúmque id reputaret, ſe quidē hominibus paucis

Hoſtis quando & qua de re commonefaciendus.

quibusdam præesse, recénsque & temerè in vnum contractis, nec vllo pacto diutius posse cũ vniuerso Romanorum imperio decertare. Ad cætera & illud iniunxit, quòd si belli cupidum eum viderent, iuberent statim vt diem ad pugnam statueret. Legati igitur quum Totilæ in conspectum venissent, Narsetis iussa mox peragunt. Sed Totilas iam insolens factus & iactabundus, pugnandum omnino his esse respondit. Tum verò legati: *O strenue*, inquiunt, *certum aliquod pugnæ statue tempus.* at ille, *octauum in diem prælio vnà decernemus.* Legati deinde quum in castra redissent, conuentũ inter se & Totilam ad pugnam diem Narseti denunciant. Sed is Totilam suspicatus dolos animo agitare, sic se præparabat, vt in alterum diem dimicaturus: nec sanè hunc suspicio ea fefellit: nam & postera Totilas die cum vniuerso exercitu in conspectum mox affuit. Iámque ex aduerso vtrique consederant, nec ab inuicem longius, quàm ad sagittæ duplicem iactũ. Erat autem intermedius breuior collis, quẽ præoccupandi vtrisque studium fuerat, vt sibi hunc fore peridoneum ratis, vnde à dextera possent hostem ferire: & loco quidem ea in parte (vt antea diximus) prominentia erant, atque adeo vt circumuenire a tergo hostem aliunde Romani non possent, nisi ex calle quodam colli propinquiore. Necesse itaque erat, vt maioris vtrique hunc facerent collem, & præoccupare tentarent; Gothi quidem, vt hostes in pugna circumeundo dubios redderent; Romani, ne dolo capi se paterentur. Sed Narses præueniẽdo quinquaginta ex peditum cohorte delectos, nocte intempesta eum in collem dimisit, vt occupatum tenerent. Tum illi nullis se hostiũ prohibentibus, in collẽ quum denique euasissent, taciti quiescebant. Ad huius verò collis radices torrens præterfluit quidam, & ab eo nõ procul calle, cuius

Superbiam non procul à tergo sequitur vltio diuina.

Narsetis strategema.

Non minus prodest sæpe locus quàm virtus.

Aliud Narsetis strategema.

& nuper

& nuper meminimus, ex aduersóque loci, in quo castra Gothi locauerant, labitur. Quinquaginta itaque illi inter se & ex ordine conglobati in phalangem, vt in angusto, constiterant: Totilas verò vbi primũ illuxit, hos conspicatus, inde propellere summo studio niti: vnde in eos statim equitũ turma immissa his imperat, vt de colle hostes extemplo reiicerent. Equites itaque Gothi tumultuosius ac magnis clamoribus in quinquaginta illos sic irruunt, perinde hos vocibus tantùm ac repentius sublaturi. Sed illi in arctũ sese colligẽdo, scutísque loco ex necessitate obstructo vnà constitere: quos inde Gothi celerius inuadendo turbandóque insectati, haudquaquam loco mouerũt, quũ milites illi vmbonũ impulsione, ac telorũ crebro diuerberatu, suóque ordine stantes, in subeũtes validissimè depugnarẽt: nam & de industria ad terrorem clypeis concrepare territaréque hac arte astúque equos, & lanceis viros incessere. Tum verò retrocedere præ pauore equos videres, vt loci difficultatibus, ita & clypeorum sonitu perturbatos: quúmque nusquam esset, qua possent pauefacti euadere, cum iis vt nil voci obtemperantibus & equites ipsi trucidabantur, qui cum Romanis tam benè munitis, & ne vestigium quidẽ cedentibus dimicarẽt. Quo factum, vt in principio Gothi repulsi retrò iam cederent, rursúsque pugnã tentantes, quum eadem paterentur, pedem protinus referebant, ac sæpius demum ita refugientes fusi fugatíque sunt: vnde his in castra se referentibus, alteram Totilas equitum alam ad eam rem peragendam summisit. Quibus nil secus ac primi refugientibus, alij tertiò summitũtur. Totilas itaque quum turmas iã equitũ multas aduersus Romanos per vices sic transmisisset, & cum his omnibus nil penitus effecisset, desperata re tandem ab incœpto mox destitit. Qua ex re Romani

Quinquaginta peditum fortitudo.

Concordia inuicta.

Arte pugnare, tutissimum.

Pugnam velut cursum & leui brachio tẽtare, inutile.

Virtutem comitatur honos.

Virtutem comitatur honos.

milites illi quinquaginta pro nauata tam impigrè opera gloriam retulere ingētem. His demum peractis, vtrique se ad acie decernendum parare. Sed Narses angustiore in loco contracto exercitu, huiusmodi verbis hunc cœpit ad rem gerendam hortari. *Hostibus his quidem, ô milites, qui ex aduerso sunt ad certamen instructi, adhortatione forsitan maiore est opus, quæ ad animi promptitudinem excitet, qua sibi victoriam referant: vobis verò, ô viri, quibus vt ob innatam virtutem, ita & belli ob decora, & ad hæc insuper ob apparatum multitudinémque, quandoquidem cum longè inferioribus pugna est ineunda, nil aliud reor necessarium fore, nisi deo vt ipso propitio in aciem nunc prodeatis, continentérque vestris hunc pro meritis in socium nacti, de istis prædonibus maximo cum eorum contemptu victoriam referatis: qui magno Imperatori, etsi à principio seruitute obstricti fuissent, fugitiui tamen effecti, tyranno sibi è turba homine constituto, Romanum Imperium aliquandiu & furaciter perturbarunt: tametsi istos existimauerit quispiam vt animo decentiora versantes, haud quaquam nobis in acie nunc occursuros. Quòd si vt mortis cupidiores ex temeraria audacia aliqua & furibunda præ se petulantiam tulerint, apertámque & certiorem sibi audeant mortem deligere, profectò his nihil euenit, quod ex fortunæ casibus præstolantur, sed pro eorum vita factisque diuino ipso ex numine in supplicia adigentur, vt qui sponte se in tormenta proripiant, quibus fuerant iam pridem afficiendi. Cæterum vt ista omittam, vos quidem pro æquitate próque Republica estis decertando in aciem produturi: hi verò res innouando, vel suis quidem quum inter se legibus prorsus dissideant, & ad posteros nihil se transmissuros expectent, deperituráque secum omnia putent, ex Ariana consuetudine ad dei vnius spem viuunt. Fit itaque, vt contemnendi permaximè sint. nam quæ nec legibus constant, nec optimis quibusuis institutis, ab omni virtute destituantur necesse est.* His

Narsetis ad suos exhortatio ad certamen adu. Gothos strenuè subeundum.

Hostium iniustitiam & ignauiam proponit.

Causa Imp. Iustiniani æquitatem, & Gothorū impietatē.

Narses

Narses quum suos commonuisset, Totilas ipse Romanorum copias admiratus, & suis ad se conuocatis orationem huiusmodi habuit. *Postremò vos nunc, ô viri commilitones, commoniturus hunc in locum vt conueniretis effeci. nam post id hodiernum certamen, nulla opus fore exhortatione de cætero duxerim: sed vnus hic dies vniuersum bellum decernet. adeo nanque nos omnes Iustinianúmque Imperatorem debilitatos iam esse perspicuum est, viréśque nobis vtrisque omnes continenter pugnando, & calamitatibus tandiu insuescendo sic intercisas fuisse, vt si hoc prælio hostes vicerimus, haud quaquam repetituri nos aliâs sint: sin verò deuicti succubuerimus, nulla erit redintegrandi id bellum Gothis spes reliqua. Vtrique tamen sat sumus ad iustam perinde quietis excusationem victoriam habituri. mortales nanque cum ipsis ex reb. quæ deteriora sunt, semel delegerint, ad ea redire haud quaquam de cætero audebunt, vel necessitate ad id impellente, cum voluntate hæc ipsa refugiant, malorum recordatione animos territante. Hæc milites cum ex me acceperitis, enixè operam hoc bello nauate. non enim in aliud tempus animi differenda est virtus, insudate inquam enixius, nec in aliud id corpus discrimen vllum seruate, non equis, non armis nunc parcite, vt vlli posthac vobis vsui affuturis. Fortuna siquidem cæteris rebus protritis, spei duntaxat summam in hunc diem seruauit. Quocirca animi vobis exercenda est magnitudo, & ad audendum vos præparate. nam quibus spes dubia est, vt in præsentia vobis, nec breuissimum quidem momentum excidisse conduxerit. temporis siquidem vbi occasio ipsa rei bene gerēdæ præterijt, inutile prosuldubio fit, quodcunque posthac impēditur studij, vel si id quidem per maximum fuerit, rerum natura superuacaneā nil admittente virtutem. nam & prætereunte necessitate, vel ea quæ imposterum fiunt, vana & inania sint, & nil opportuna, necessarium est. Arbitror itaque vos perdiscere, vt opportunissimo tempore, & impigrè factis cer-*

Totilas ad suos concio, qua de summa rerum pugnam hāc institutam esse asserit, ideo præsentis animo eos esse iubet.

Argumentum à necessario maximè vrget.

tamen aggrediamini, vt bonis ex hoc prodeuntibus vti possitis. Sed illud interea scire vos velim, letiferam fugā omnibus fore. Fugere nanque iccirco homines solent, aciémque ac signa deserere, vt esse superstites queāt. Quòd si mortem, & hanc quidem conspicuam illatura est fuga, profectò qui discrimen subierit, longè tutior erit, quàm qui fugam capesserit. Hostium contemnenda vobis erit hæc turba, ex varia hominum colluuione inuicem coëuntium facta, quæ vtique cum multis ex locis auxilia & societates contraxerit, nec fide quidem, nec viribus valet, sed vt nationibus est interscissa, ita & meritò diuisa sententijs. Non enim existimetis Hunnos, Longobardósque, & Erulos, quos Romani mercenarios habent, pecuniáque conductos, mortis discrimen pro his prælio subituros, vt quibus non tam parui anima sit, vt argento inferior habeatur. Sed ipse equidem iam satis intelligo, istorum tam varios milites, non vltro in nos impetum ac statim facturos, vt videantur potius bellum gesturi, quàm vel mercedem mereantur acceptam, vel suis vt pareant ducibus. nam & hominibus vel ea quidem, quæ suauissima sunt, nedum hostilia dixerim, ni sponte sua vltróque gesserint, sed inuiti fortè coactique operam precio locent, haud quaquam sunt voluptati futura, sed laboriosa potius videbuntur dū cogit necessitas. Hac igitur rerum recordatione, & animi promptitudine imus in hostem. Hæc vbi Totilas perorauit, ad pugnam vtrinque cogebantur exercitus, & hunc in modum instructæ copiæ constitere. versa in inuicē facie acies vtræque stabant. profundissimam duces phalangem effecerant, fronte ipsa extenuatam oblongámque. Sed læuum Romanorum cornu Narses Ioannésque circa collem tenebant, & cum his simul quicquid erat in Romano exercitu roboris iungebatur. Sequebantur deinde præter barbaros Hunnos, hastati alij peltatíque milites, & delectorum virorum vir ingens. Dextro in cornu Valerianus, Ioannésque,

Letiferam fugam fore affirmat.

Hostium potentiam eleuat, vt suos magis confirmet.

Aciei vtriusque dispositio.

Læuum cornu Rom.

Ioannésque Fagas, & Dagisteus cum cæteris Romanis constiterant, pedites sagittarij vtrinque à lateribus erant: in phalange autẽ media Narses Longobardos Erulorúmque gentem, ac cæteros barbaros collocarat, ex equis descendere iussos, & peditum loco manere, ne fortè ipso in prælio vel formidine caperentur, vel vltrò timorem dissimularent, sed ad obtemperandum vt paratiores efficeret. In læuo autem cornu postrema Narses ipse tenebat, & Romani positi in fronte erant, equitũ in ea quinque milibus constitutis; è quibus mille & quingentos præmonuit, Romanis vt statim auxilio essent, si quos fortè terga vertere contigisset: reliquis verò iniunxit, quum primũ rem aggredi hostium peditatus cœpisset, post terga his protinus comparerẽt, & dubios redderent. Eundem in modum & Totilas in hostes copias omnes instructas produxit, suásq; acies obeundo ad audendum milites suos hortari, & animos his vultu verbísque facere: id ipsum & Narses satagere, diuersa futuræ victoriæ præmia hastilibus imponendo, & ad subeundum belli discrimen incitamenta omnibus ostentare. Sed aliquandiu cum ex aduerso hi constitissent, neutra ex parte cœptum est præliũ, vtrisque per hostem in se primo impetum fieri operientibus. Vnus deinde quidam e Gothorum exercitu, Docas nomine, bellicæ industriæ famam adeptus, equo in hostem adacto, quamproximè Romanorum ad castra peruenit & ad singulare certamen strenuè prouocat, qui secum velit armis confligere. Fuerat is autem Docas ex eo militũ numero, qui ex Romano exercitu omnium primi ad Totilam vltrò concesserant. Tũ illi è Narsetis hastatis militibus quidam statim occurrit Armenius genere, equo & ipse vectus. At Docas in hostem aduersus se veniẽtem prior processit, ventrẽ illi vt lancea percussurus: sed Arme-

Dextrum.

Strategema Narsetis vt exterum militem in officio contineret.

Acies Totila.

Cunctatio acierum.

Docas ad duellum Rom. prouocat. Temeritatis comes ignominia.

Prouocator occiditur.

nius ille in alteram partem equo subducto, periculum declinauit, & in se irruentis superuacaneum impetum fecit:ipse vero in hostem conuersus, dexterum illi in latus telum adegit. Quo ex vulnere Gothus ex equo moribundus prolabitur, prostratúsque iacuit. Ingens deinde per Romanum exercitum ex re bene gesta clamor attollitur.

Strategema Totilæ, vt prælio protracto validiores copias obtineret.

27 REBVS igitur ita peractis, a neutris tamen adhuc pugnæ initium fieri. Sed solus Totilas medium in campum prodire, non singulare initurus certamen, sed vt tempus extraheret. Gothorum nanque duo millia equitum, qui ad se haud dum venerant, quũ appropinquare iam accepisset, in eorum aduentum protrahere prælium nitebatur, & aliás haudquaquam se indignum putabat, hostibus se ostentare, qualis quantúsque esset, nam ad cætera ornamenta armis indutus processerat auro abunde celatis, ex equíque vt ornatissimis phaleris, ita & pilo ac lancea noscitabatur, purpureáque & regia veste, & ex equo ipso præcipue, quo ille miræ magnitudinis vehebatur:in medio autem campo vt bellicæ artis peritus ac ludibundus processerat, equum diuersim calcaribus concitando in orbẽ frenis agiliter agere, obequitandóque telum in auras sursum versus apte diuerberare, & ipsum id rursum ad terram delatum impigre excipere, momentóq; temporis exceptum vibrare, & eodem alternis per manus translato, gloriæ id artis plurimũ ducere, supinandóq; se desuper equum, inclinandóque vtrinque ad terrã & vicissim in latera, vt qui a pueris fuisset desultandi ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendo, a prima luce ad multum diei hic tempus extraxerat, vt qui longiores vellet ad pugnandũ moras producere. Vnde & ad Romanorũ castra transmisit qui nunciaret, colloqui cum præfecto se velle prius, quam prælium iniretur.

Totilas equestris rei peritiam hostibus demonstrat.

Narses

Narses verò ludificari se hunc affirmabat, & fallaciis agere, quandoquidē principio statim, quū acie secum confligere cuperet, ad colloquendū loci satis fuisset: nunc verò vbi in mediū prodiit campum, ad colloquia tandem descenderit. Dum hæc interea peraguntur, ad Totilam equitum duo millia expectata tandiu venere, quorum ipse aduentum quum cognouisset, cibū omnes vt caperent, imperauit. Id ipsum & Romani acie resoluta, & signo receptui dato mox faciūt. Sed Totilas vbi se in statiua recepit, duob. milibus equitū prandere etiam iussis, vt ad huc erat armis indutus, & suis hominib. militū more armatis astantibus, extemplo in hostem educit exercitū, incautos improuisósq; se inuasurū Romanos ratus, quos tamē ne hac quidem arte imparatos deprehendit. Narses nanq; iam antea veritus, quod demum euenit, ne de improuiso se hostes aggrederentur, suis omnib. iubendo denuntiarat, nullo pacto vel prandium sumerent, vel somnū capesserent, vel arma prorsus deponerent, vel equis remitterent frenos. Hos tamen haudquaquam omnino impastos dimisit, sed vt instructi paratíq; erant, cibum vt caperent, iussit; continentérque in hostes intenti illorum opperirentur insultum. Haud tamē eodem hi ordine constitere, quo antea fuerant instructi. Romani nanque, in quib. sagittariorū quaterna millia erant, in semilunaris circuli sese cōtraxerant speciem. Gothi verò post equites locati omnes astabāt, vt si forte qui ex equis pugnabant, ab hostibus fugarentur, ad peditatum statim refugiētes sese in tutum reciperent, vnáque rursum in hostē procederent. Prædictū autem Gothis per Totilā fuerat, ne quoquam pacto sagittis, vel alio telorum genere, præterquam pilo, in prælio vterentur. Qua ex re Totilam constat contra militarem id disciplinam, & inconsultè fecisse, vt qui in pugna hac in

Prudentis ducis est aduersarij sui artes quamprimum subolfacere.

Narsetis circumspectio, sapiens enim dicere recusat, Non putabam.

Erratum Totilæ.

Procopij de facto Totilæ iudicium.

eunda, nescio quo nam persuasu inductus, hostibus suas copias præbuit, nec armis quidem, nec ordine, nec vlla re alia pares, quum Romani ipsi quouis armorum genere, vt erat cuique opportunum, in prælio vterentur, siue sagittis feriẽdus hostis esset, siue telo reiiciendus, siue necandus ense, siue aliud quippiã exequendũ. Ad hæc accedebat, quòd Romanorum equites ipsi ac pedites in aciẽ constituti, vt erat necesse, in vnum coibant, & ita, vt alibi a tergo hostẽ circumuenirent, alibi vero in se veniẽtem excipiendo & resistendo clypeis propulsarent impressionem. Gothorum vero equitatus suis post terga relictis, confisus peditibus, & pilorum fiducia audendo, temerè quũ se in hostem inferret, mediãque in acie versaretur, suæ temeritatis pœnas mox luit. Hi nãque, quũ se confertos in hostes proripiũt, dum inconsideratius in aciem ruunt, nil prorsus aduertunt, intra octo millium hominum peditatum se peruenisse, vnde sagittis quum vndique peterentur, sui iam desperantes, vt ab vtroque sagittariorum cornu inter se coeuntium circumuenti paucis euadentibus cadunt. multos mortalium hoc prælio Gothi, equorúmq; vim maximã amiserunt. tametsi vbi cum hoste vix dum manus conseruissent, & iam essent insanabilibus malis affecti, vix tandem perpauci quidam ad instructas suorum peditum acies penetrauerint. Sed hoc equidem prælio Romanorum ne aliquos, an sociorum & barbarorum ex re nauiter gesta magis demirer incertum est, quum satis constet, vnam omnium ac similem animi promptitudinem & virtutem fuisse, idémque certaminis studium, quandoquidem singuli hostium se inuadentium impetus fortissime repugnando retuderint. Iámq; serum diei erat, & derepente vtriq; loco moti exercitus sunt, Gothorum quidem in fugam, Romanorum verò vt fugientes insecta-

Experientia rerum magistra docuit quãtopere sua opinione deceptus sit Totilas.

Alacritas omnium in exercitu Narsetis.

Gothorum fuga turpissima.

insectarentur. non enim Gothi Romanis se insectantibus quoquam pacto conando, fugámve sistẽdo obtinebantur, vel vim propulsabant, sed se inuadentibus cedere, & effuse in fugam verti, suáquemet multitudine impediti, turbationéve territi, ad vires, quibus se tuerentur, haudquaquam respicere, quin potius vmbris perinde inquietati ac pauefacti, fugam capessere. Gothorum itaque equites quum ad suos se pedites retulissent, fugam pauorémq; auxere, non enim ex ordine discessione tunc facta ad suos se insectantes aggrediebantur, vel pugnæ saltem præ se speciem ferre; sed temerè trepidantérque omnia exequi, ordinésque suos turbare: vnde factum, vt eorum plerique ab hostium equitatu oppressi ceciderint, & pedites ipsi nec suos ad se receperint equites, nec agmine constiterint vno, vt hos tuerentur, salutíque forent: sed cum equitibus simul & ipsi cursu effuso, se ita in fugam proripuere, vt in nocturno veluti concursu suamet omnes impressione eo in prælio perderentur. Romani præterea milites fugientium pauore freti, inclemẽtius trucidabant, quos nacti è propinquo fuissent; quũ illi quidem nec se tuerentur, nec ex aduerso victorem in hostem attolere oculos auderent, sed his potius se exhiberent, vt pro arbitrio vterentur. adeo illos vel occupauerat pauor, vel terror insederat. Gothorum itaque eo in prælio sex millia cęciderunt, multi se hostibus dedidere: qui fortè viui in potestatem capti peruenerant, paulopòst ad vnum omnes necantur: nec Gothi solùm peribant, sed ex veteribus & Romanis militibus plurimi, qui fortè ad Gothos vltrò transfugerant. Cęteri vero è Gothorum exercitu, qui bello superfuere, delitescendo vel fugiendo euadunt, vt quisque fuerat vel equum celerem nactus, vel pedibus valuit, vel fortuna.

Semper in prælio his maximum periculum est, qui maxime timent. Audacia verò pro muro habetur.

Ignaui sibi fata minimè dispenũt: & vnicum bonum diuturnam vitam existimantes, sæpe acerba morte occupantur.

Qui paulo antè ob res secundas exsultabat, ingenti cinctus exercitu, nunc mœstus & solus fugit. Fortuna vitrea est: cum splēdet frangitur.

28 HVNC igitur id prælium habuit finem, iámque & nox superueniens vniuersa obtenebrarat. tunc demū & Totilas cum quinq; duntaxat militibus fugit. Sed hunc fugientem Romanorū nonnulli insectabantur, ignari prorsus eū Totilā esse, quos inter & Asbadus aderat Gepes, qui statim Totilam e propinquo adeptus, vt telo ferıret, inuasit. in eo insultu adolescentulus ex Totilæ forte familia quidam, præsentē ægre domini ferens fortunā, fugientem subsequebatur. Vt primùm Asbadū aduertit in Totilam irruentem: Quid canis, inquit inclamitās, irruis dominum percussurus nunc meū? At ille nil territus quanta vi maxima potuit in Totilam telum intorsit, ipse verò à Scipuardo, qui Totilæ fugienti aderat comes, in pedem ictus persequi non vltra hunc potuit, sed Scipuardus & ipse ab hoste se insectante percussus mox constitit. milites verò quaterni, qui cum Asbado hostes insequebantur, hunc vt saluum in castra reducerent, Gothos de cætero insectari desistunt, qui tamen Romanos adhuc se insequi rati, cursum tenebant, & Totilam letali affectum iam vulnere, & animam ferè exhalantem abducere celerius cogebantur. Stadiis itaq; quatuor & octoginta fugiendo peractis, ad locum Capras nomine veniunt, vbi à fuga denique quiescentes, Totilæ vulnus curabant. ex quo paulo pòst morientem funere procurato terræ recondunt, ipsiq; inde mox abeunt. Is itaque Totilæ fuit & imperij ac vitæ finis, cum Gothis annos vndecim præfuisset. nec sanè rebus per eum primùm tam feliciter gestis par exitus fuit. Sed in hoc verò fortuna, quam humana hæc sæpe extollat, ac deprimat rursum, quantúmve in se habeat temeritatis & inconstantiæ, præ se facilè tulit. quippe quæ Totilæ vt leui de causa diutinam contulit vltrò felicitatem, ita temerario suo quodam impulsu pauorem simul ac mor-

Totilas ferè solus fugiens vulnere letali affectus & paulò post mortuus, ac terræ redditus, exemplum vicißitudinis rerum humanarū, & fragilitatis nostræ, quantumuis excelsæ.

mortem iniecit. Sed Totilam è vita iam excessisse quum Romanos lateret, fœmina his quædam, & Gothicæ gentis, omnium prima denunciauit, locúmque simul, in quo defossus iam fuerat, ostensuram se dixit. Tum illi quum id accepissent, nil sani inesse fœminæ dictis tunc rati, eum ad locum confestim perueniunt, impigréque humo effossa, Totilam inde mortuum efferũt: quo satis supérque iam cognito, expletáque ex eius spectaculo hostili cupiditate, in terram iteratò recondunt, ad Narsetémque rem deferunt omnem. Alij tamen haud quaquam hoc pacto Totilam interiisse affirmant, sed modo alio quodam, quem in præsenti describere non absurdum fore existimaui. Ferũt nanque nil temerè gothorum exercitum fugæ se commendasse, sed immittentibus sagittas Romanis, ex his alteram item atque alteram non tam sagittantis prudentia, quàm casu delatam in Totilam incidisse, vt qui in gregarij militis speciem armatus instructúsque, eo in loco constiterat, vbi phalangis pars erat neglectior, quum nollet ab hostibus noscitari, illum tamen mortifero affectum vulnere, præ dolore ingenti acie excessisse, cum paucis quibusdam se subsequentibus equo auectum, ad Capras (id loco nomen) venisse, ibíque vulnus curantem obiisse non longe post mortem. Gothorum deinde exercitum, etsi bello hostibus imparem, duce amisso, plurimum fuisse id demiratos, si non Totilam hostes per insidias occidissent. vnde perterritos, & planè exanimes factos, turpem in fugam se denique coniecisse. Narses itaque ex re bene gesta lętior factus, id omne deo acceptum, vt erat in vero, indesinenter referre. Conuersus deinde ad ea, quæ proxima erant, administrandum; Longobardorum in primis nefanda facinora se in expeditionem sequẽtium, vindicare simul &

Alia interitus Totilæ narratio.

Inconsultũ Totilæ stratagema.

Narsetis pietas.

Longobardi immanissimi latrones, propter admissa scelera exauctorati.

expiare curauit. Illi nanque ad cæteram vitæ factorúmque impietatem & scelus, vel ædificia ipsa, in quæ forte diuerterant, iniussi cremebant, stuprúmque fœminis, & vim inferebant, sacras in ædes refugiétibus. Vnde magna pecunia hos primùm donatos ad proprios redire penates permisit, Valeriano Damianóque suis cum copiis ducibus traditis, qui eos tamdiu deducerent, quoad in Romanorum confinia peruenissent, & illis iniunctum, vt sine aliorum iniuria pertransirent. Longobardis itaque Romanæ ditionis excedentibus terras, Valerianus circa Veronam, & hanc obsessurus redacturúsque Romanorum in potestatem, castra locauit. Gothi verò, qui in eius loci præsidio erant, hostium ex insperato aduentu perterrefacti, cum Valeriano in colloquium veniunt, & simul huic pollicentur, vrbem se illi, ac suos non longe pòst dedituros. Quá rem Franci cùm accepissent, præsidia, quæcunque in Venetos Gothi, & loca haberent, præoccupare; conuentáque omnia inter hos facta de Verona vrbe tradenda promptius impedire, eáq; terra Romanos, vt sibi debita, enixè, & dignum denique ducere, per se hanc esse recuperandam. Vnde Valerianus re inde infecta discedere cogitur.

Franci res dup impediunt.

29 Ex Totilæ autem copiis, qui nuper è prælio integri euasere, flumine Pado traiecto, cum his, qui in Picentib. & ea è regione loca tenerent, Teiã sibi in ducem constituunt, qui inuentis pecuniis omnib. per Totilam paulo antè in Picente depositis, in belli societatem Francos asciscere animo agitabat, & Gothos interea vndequaque moderando ornandóque contrahere ad se satagebat. Quod vbi primùm Narses accepit, iusso Valeriano suis cum copiis Padum vt fluuium custodiret, ne pro arbitrio Gothi & licentius inter se conuenirent, ipse cũ cætero exercitu Romam contendit. Cúmque in Thu-

Gothi nouũ regem sibi deligunt.

Narses victor multa recuperat.

in Thusciam peruenisset, Narniam Spoletúmque deditione mox cepit. Quæ oppida quum sine mœnibus essent, præsidio ibi relicto edicit, ocyus vt muri tantundem extruerent, quantum antehac Gothi prostrauerant. Perusiam deinde transmisit, qui præsidium pertentarent. Cui tum Melidius Vlifiúsque præerant, à Romanis ad Gothos transfugæ alias facti: quorum alter, & is quidem Vlifius quum Cypriani miles fuisset, à Totila pleraque pollicente suasus, Cyprianum paulo antè præsidij eiusdem præfectum per fraudem obtruncarat. Melidius verò Narsetis postulationi assensus, de Perusia Romanis prodenda, suis cum militibus consultabat. Tunc itaque & qui sub Vlifio erant, cognitis statim, quæ quærebantur, apertè se ad Melidium conferunt, & Vlifius inde cum paucis beneficiariis suis ab his interficitur. Tunc demum Melidius Romanis Perusiam tradit. Sed Vlifio diuinitus ea illata est mortis pœna. Nam & eodem interiit loco, quo & Cyprianum antea obtruncarat. Gothi autem, qui Romam custodiebant, vbi Narsetem & Romanorum exercitum acceperunt in se aduentare, & in propinquo iam esse, strenuè se præparabant, his vt pro viribus occursarent. Sed quum demum hi animo agitassent, ad eam se paucitatem redactos, vt haudquaquam vrbis mœnia vniuersa custodire sat commodè possent, breui admodum ædificio circa Adriani molem complexi, eodémque priori muro annexo in præsidij formam mox redigunt, ibique preciosissimis rebus depositis, diligentissimè præsidium id asseruabant, vrbis mœnibus cæterísque destitutis ac planè neglectis. Sed inuadentium hostium facturi periculum, paucis ad eius præsidij relictis custodiam, murorum in propugnacula se contulerunt, mœniúmque tamen ambitum omnem præ longitudine nimia, nec inuadétes

Et oppidorum muros instaurat.

Exemplum pœna diuina, quæ tandem sontes corripit.

Romam Narses accedit.

Gothorum intempestiua & inutilis audacia.

quidem Romani poterant circumire, nec Gothi seruare: vnde factum, vt quum Romani mœnia vrbis sparsim, & vt cuique licuit, aggrederentur; Gothi ipsi obsistendo pro viribus defensarent. Sed Narses sagittariorum vi magna producta, mœniū dum partem vnam oppugnat, alteram Ioannes inuadit, ad aliam deinceps Erulis se subsequentibus, & nauantibus operam, Philimuth succedit. Hos inde cæteri insecuti longóque interuallo distantes, muros viriliter impugnabant. Tum verò barbari per se inuicem coëundo impetum Romanorum excipere ac strenue repugnare. Itaque dum ea ingruunt Gothi, quà & Romani muros adorirentur, relinquebatur sine vllo præsidio muri pars quædam, & custodibus vacua: ad quam Dagisteus præfectus, Narsetis imperio inferri signa mox iussit, copiásque ductauit, & numero scalis ingenti admotis, nemine defendente in muros euadit, & nullo negocio cum suis militibus vrbem ingreditur, próque arbitrio aperit portas. Quod vbi Gothi factum sensere, sine vllo pristinæ virtutis respectu, fugam quocunque tum licuit, vniuersi capessunt, partímque intra præsidium se receperunt, partim ad Portum vrbem contendunt. Hæc me narrantem cogitatio subit, quo nam modo humana hæc & præsentia fortuna ipsa variando eludat, cùm haudquaquam eadem se semper mortalibus præbeat, nec æquis hos oculis conspicetur, sed pro tempore simul immutetur & causis, hísque ludificari appareat calamitosorum hominum dignitatem, hanc sæpius commutando. Bessas siquidem nobis primùm vrbe Roma deperdita, paulo pòst in Lazico agro Petram oppidum amissum recuperauit. Contrà verò Dagisteus cùm Petram eandem hanc hostibus permisisset, momento temporis paruo, Romam imperatori restituit. Sed hæc quidem vel à mundi sunt

Numerosus exercitus præsidiariorum manū exiguam facilè superat.

Romam Narses capit.

Vicissitudines rerum humanarū.

Exemplum huius vicissitudinis.

ſunt primordiis facta, & vt fiant ſemper neceſſe eſt, quoad fortunæ nutibus mortales reguntur. Tunc igitur Narſes cum vniuerſo exercitu expugnaturus barbarorum præſidium prodiit. cuius terrore barbari capti, fide pro eorum pacta ſalute accepta, ſeipſos ſtatim & Adriani molis præſidium dedunt, quarto & vigeſimo Iuſtiniani imperij anno, quum annum antehac quintum, quo is ceperat imperare, capta vrbs Roma à barbaris ſit. Narſes inde recepto vrbis præſidio, claues extemplò ad imperatorem Byzantium miſit. *Vrbs Roma recuperata, apertißimum fuit mortalibus argumentum, hiſce hominibus, quibus cùm malè agi occœptum eſſet, neceſſarium fore aduerſa ſemper contingere: & quæ feliciora fuere, in perniciem verti. Plerique nimirum, poſt adeptam ex voto iam libertatem, & poſt declinata pericula, vel cum eadem fortunæ ſæpius indulgentia diſperditum eunt.* In Romanos nanque, vt ſenatorios, ita & è plebe tunc homines, parta hæc per Narſetem victoria, liuoris & odij maior longe cauſa fuit. Gothi nanque iam fugientes recuperandæ Italiæ ſpe deſtituti, iter incaſſum quum facerent, quos ex Romanis obuios habuere, deſæuiendo obtruncant; & è Romano exercitu quos in primo ipſo vrbis per ſe captæ ingreſſu forte offenderant, pro hoſtibus vſi interfecerunt. Ad hæc præterea & illud acceſſit, quòd patritij viri plerique, qui Totilæ ipſius imperio poſt redactam in poteſtatem vrbē, in Campaniæ loca receſſerant, vbi vrbem teneri per Romanum exercitum cognouere, & è Campania ſe domum referrent, Gothi ipſi re cognita, qui per id tēpus in proximis præſidiis erant, patritios paſſim ea regione & diligentius conquiſitos interficere; quos inter & Maximus fuit, cuius & ſupra meminimus. Iā enim & antea Totilas, quū ex vrbe occurſurus Narſeti prodiret, primorū quorundā cōtractis

Molis Adriani deditio.

Claues vrbis tertiò miſſæ ad imper.

Sæuitum in ciues Rom. & patricios.

Bellorum crudelis facies. Et domi & foris occurrit parca nemini parcens.

ad se ciuium liberis, ex hísque trecentorum ad numerum pro voluntate quibusque delectis, quos egregia esse corporis specie viderat, & parentibus compellatis vitæ comites se hos habiturum, obsidum loco detinuit, & trãs Padum abire mox iussit, quos inde Teias ea è regione conuentos, ad vnũ omnes necauit. Ragnares verò vir Gothus, qui Tarentino præsidio præerat, & à Bacurio Romano Hydrunti pręfecto pro imperatoris arbitrio fide accepta ad Romanos se concessurum promiserat, deditur úmque vrbem, vt suprà iam diximus, & ea de causa senos Romanis Gothos obsides dederat, postquam Teiam accepit imperatorem Gothis creatũ, Francósque hunc eius in auxilium traducturum, ac cum vniuerso velle exercitu in hostes contẽdere; exequi quæ pollicitus fuerat, de cætero noluit: quúmque studio obsides suos recuperandi nimio teneretur, & ei rei intenderet animũ, id doli excogitauit, Ad Bacurium Romanum mox mittit, qui suo nomine peteret, Romanorum aliquot sibi vt militũ destinaret, quibus cum Hydruntem se tutò transferret, indéque Ionico sinu transmisso Byzantium deferretur. Bacurius verò, quid alias sibi Gothus vir vellet, prorsus ignarus, è suis militibus quinquaginta ad Ragnarem mittit, quos ille intra præsidium statim admissos, in arcto coërcuit, Bacurióque ipsi significauit, si suos ad se missos redimere milites velit, necessarium fore, Gothos sibi, quos obsides haberet, restituat. His auditis Bacurius, paucis quibusdam ad custodiam Hydrunti dimissis, cũ cæteris copiis extemplò aduersus hostem contendit. Ragnares verò nulla interposita mora quinquaginta illis Romanis militibus interfectis, hostibus occursurus ex Tarento Gothos eduxit. Vbi verò manus conseruere, victis prælio Gothis Ragnares ipse non parua accepta suorum iactura, cum reliquis

Nulla fides iis viris qui potẽtiorum manum respiciunt.

Ragnaris dolus, pro recuperãdis obsidibus.

Eiusdem immanitas, clades & fuga.

quis

quis cursu citato elabitur: quúmque se Tarentum recipere nullo pacto iam posset, circumsistentibus vndequaque Romanis, Acherontidã venit. Romani verò Narsete duce, vt iam Roma potiti, Portum non longè pòst obsidendo in potestatem recipiũt, & in Thusciã simul præsidiũ, quod Nepetes dicitur.

30 TEIAS interea, vt qui suas Romanis non pares bello fore copias duceret, ad Theudibaldum Francorum principem misit, qui magnam se illi daturum pecuniam polliceretur, si secum arma hoc aduersus Romanos bello consociaret. Franci tamen, vt reor, quum rebus suis perquam bene consulerent, ne pro Gothorum quidem, Romanorúmve libertate subire mortis discrimen velle, sed sibi Italiam vendicare summopere niti, ob eámque & bella suscipere malle. Sed Totilas vim pecuniarum ingentem in Picene, & loco munito condiderat, pars tamen maior in validissimo Cumarum præsidio, & Campaniæ oppido per hunc deposita antehac fuerat, in eo custodibus constitutis, quibus eius in primis germanum fratrem cum Erodiano præfecerat. His Narses pecuniis potiundi percupidus, exercitus partem Cumas obsessum misit, ipse verò Romam instaurandi ornandíque hanc caussa mansit: & aliam paulo pòst Centumcellas emittit militum manum, vt vel hanc obsiderent. Teias verò Cumarum custodibus, & simul pecuniæ timens, Francorum desperatis iam auxiliis, sic suos instruxit, perinde ac esset protinus in hostem ducturus. Qua re Narses accepta, Ioannem Vitaliani, Philimúthque suis cum copiis in Thusciæ loca abire mox iussit, ibique stationem habere; ea hostes via prohibituros, quæ in Campaniam ducit; vt qui Cumas tunc eius imperio obsiderent, fidentius vel vi, vel deditione has caperent. Teias verò breuioribus sæpe omissis ad dexteram, consuetísque iti-

Varia Gothorum & Francorum de bello Italico consilia. Nulla fides regni sociis aut æmulis.

Neruus belli desideratissimus.

Narsetis consilium.

Teiæ strategema, vt pecuniam Totila sibi conseruaret.

neribus, longis circuitionibus, & ingentibus spacijs vias obeundo emensus per maritimam oram Ionici sinus, hostes frustratus in Campaniã venit. De cuius aduentu Narses certior factus, militibus ad se reuocatis, qui cum Ioanne Philimúthque in Thusciam Teiæ transitum prohibituri concesserãt, Valerianíque copiis, quæ Petram præsidium ceperant, ad se redire mox iussis, contractis insuper vndequaque iam viribus, cum vniuerso & ipse exercitu, vt ad bellũ instructo, in Campaniam ducit. Est autẽ in Campania mons Vesuuius dictus. Is plerũque mugienti sonitum non absimilem ædit, qui ferme cùm fit, ingens vis cinerum subsequitur statim & feruentium eructatio. Huius autem mõtis haud secus atque in Siculos Ætnæ, media omnia abruptáque sunt, & in profundum tendentia, pari ab imo ad summum fastigium dimensione, in infimo vero sic ignis exæstuat, & in tantam descendit vacuitas ea profunditatem, vt si quis fortè summo ipso in culmine montis cónstiterit; procumbénsque, si modò id ausit, oculos deorsum intẽdat, haud quaquam ei exorta ex igne flamma cõpareat. Cùm igitur ea, vt diximus, cinerum eructatio fit, præcisos ab imis penetralibus lapides, exustósque flamma, sublimes ac varios violentior spiritus agit, ad summúmque propellit fastigium, expulsósque inde dispergit ac temerè. Ex ipso præterea montis culmine in Ætnæ morem fluidus ignis descendẽs, magna illuuie ad radices vsque pertendit, fluentíque aquæ similis, quã fortè defertur, vniuersa absumit. huius montis ad infima potabilis aquæ sunt fontes, à quibus & amnis Dracon nomine quidam deriuat, qui iuxta Nuceram labitur. Is vero Dracon leni quodam & breui cursu defertur, haud tamen pediti equitíve peruius est, nimirum qui in angustiorem se cogit defluxum, præcisáque vndique terra,

Montis Vesuuij miracula.

Cinerum eructatio.

Draco fluuius ortus è Vesuuio.

terra, ripas vtrinque perinde præruptas erectioréſque reddit. Huius itaque fluminis Gothi pōte præoccupato (nam & proxime caſtra habebant) turribus ligneis in eo impoſitis, machinis ſtatim, tormentiſve locum communiunt, hoſtes vt inde infeſtiores ferirent. Nam flumine intermedio, vt pede collato prælium iniretur, fieri non poterat: crebris tamen è ripis vtrinque ſagittarum immiſſionibus ſe inuicem inceſſebant. Gerebatur & ſingulare nō nunquam certamē, Gotho viro Romanum ad prælium prouocante, & pontem pertranſeunte. & in his quidem contritum exercitibus eſt duorū menſium tēpus. Sed eo in loco vt maritimo plurimùm poterant Gothi. nam & nauibus neceſſaria tranſuehendo præſtabant, vt qui non procul à mari caſtra locaſſent: quas naues Romani, Gothi hominis & claſſis totius præfecti proditione ceperunt, & aliæ item ex Sicilia & aliis Romani imperij locis in auxilium, & infinita ferè multitudine, conuenere. Ad hæc accedebat, quòd Narſes turres contabulatas ſupra fluminis ripas cōſtruxerat, vnde Gothorum ſic fregerat animos, vt rerum neceſſariarum demum inopia territi, in proximum montem confugerint, quem Lacteum Itali dicunt. Hos verò Romani, cùm eò ſe recepiſſent, haudquaquam præ loci iniquitatę inſequi potuerūt: ſed barbaros eum in montem ſe confugiſſe iam pœnitebat, vt qui commeatus penuria ſic premerentur; vt nec ſibi quidem, nec equis arte vlla miniſtrare neceſſaria poſſent. Itaque vitam çum morte ex prælio commutare, fore longè potius rati, vno agmine omnes, & de improuiſo in hoſtem erumpunt. Tum verò Romani, vt in re ſubita, ac præſenti fortuna mox licuit, barbaro impugnando conſiſtunt. nondum enim per principes inſtructæ acies erant, non equitum turmæ diſpoſitæ, non vlli ex anteprępa-

Pōtem Draconis Fl. Gothi occupāt & muniūt.

Qua ratione propugnaculum illud deſerere coacti ſint.

Gothorum in deſperatione pugna. Ignauiam quoque neceſſitas acuit.

rato in insidias collocati, non ordine suo milites distributi; sed pro se quisque, vt in re trepida, hostibus enixè occurrere, nec impetum in se factum pro viribus coërcere. Gothi igitur equis dimissis, facie in hostes versi, in densiorem phalangem statim se colligunt. quos conspicati Romani, & ipsi se equis amotis, globóque facto mox instruunt. Mihi verò hoc loco operæpretium est hāc postremò pugnam describere, quæ ob præstantem viri vnius virtutem quammaximi est proculdubio facienda, & sanè heroum quondam nullius certamine hæc vt inferior per me litteris commendabitur: in qua Teias mirum de se fortitudinis specimen dedit. Et Gothos quidem ad optimè audendum præsentis fortunæ desperatio compellebat: Romanos verò in hos cōfligendi secum tam auidos, vt non statim impetum facere, ita & deterioribus cedere iam satis pudebat. Vtrique igitur infensissimis animis, & ira simul incensi, appropinquantem in hostem eunt; hi quidem mortis contemptum, virtutem illi præ se ferre percupidi. Et prælium quidem oriente sole inceptum. in eo Teias omnibus conspicuus factus, prælato clypeo vibratóque telo, paucis se ex phalange sequentibus, primus omnium ante aciem constitit: quem vt primùm Romani viderunt, hauddubiè rati, si Teias hic caderet, Gothorum dissolui aciem posse, extemplò aduersus hunc coëuntes, vt quisque sibi virtutis quicquam & virium vendicarat, magno virorum agmine irruunt, eundémque vniuersi telis partim inuadendo, partim missilia iaculando lacessunt. Teias interea clypeo se protegendo, excipiendóque hoc ipso immissa in se omnia tela, in Romanos impetu facto quammultos obtruncat. Quúmque pręfixum vndique telis clypeum, quem gestabat, vidisset; hoc proximo statim satelliti tradito, alterum arripit. sic illle

Pugna postrema in his libris descriptio. Grauissimi sunt morsus irritata necessitatis.

Teia virtus singularis, in milite quidem laude dignissima: in principe intempestiua, inutilis & exercitui suo noxia.

ille ad tertiam diei partem strenuè prælians, duodena iam scuto pila cum affixa gestaret, nec mouere id quidem, quò vellet, sat posset, nec hostem in se insultantem propellere, ex armigeris demum quodam ad se euocato, non loco motus ne ad vestigij spatium, nec retrocedens, vel hostibus progrediendi locum permittens, vel ad suos fortè conuersus, nec scuto incumbens, sed solo perinde affixus, eodem se vestigio tenuit, dextera quidem obuios obtruncando, læua strenuè repellendo in se veniẽtes, & identidem accersendo, qui scutum sibi aliud ferret. Quo demum allato, quod telis præfixum degrauabatur, mox reddit. Sed contigit fortè, vt dũ breui temporis puncto hæc factitaret, pars pedis inferior illi denudaretur, ad quam fortuna quadam, & temerè delatum telum, mox accidit. Quo statim ictus, moribundus prolabitur: cuius deinde caput Romanorum nonnulli præcisum, hastæque impositum, vt cunctis conspectius fieret, exercitibus vtrisque circumeundo ostentant, vt Romani fidentiores de cætero essent, & Gothi de summa rerum vt iam desperantes prælium soluerent, victíque abirent. Hi verò neque hac quidem iactura perterriti pugnare desistunt, sed ad noctem vsque strenuè præliantur, etsi satis iam scirent regem sibi hoc prælio cecidisse. Verùm vbi tandem terras operuerant tenebræ, bello dirempto, in armorum vtrique apparatibus noctem eam egere: die autem postera & luce prima, eundem in modum in acie instructi mox prodeunt, pugnatúmque ad vesperum est, nec tamen adhuc ab inuicem inde discessum, nec quoquam pacto versa hostibus terga, etsi magnam vtrique cladem iam accepissent: sed crudelius inter se efferati enitẽdo insistere, Gothis optimè percallentibus, vltimum id se cum hoste bellum gesturos; Romanis se indignum existiman-

Mira fortitudo.

Teia regis indigna mors.

Gothorum animosa funera.

Etiam fortibus viris licet honestè mori.

tibus, si ab his non relata prorsus victoria discessisset. Sed barbari tandē se victos professi, primoribus Gothorum nonnullis ad Narsetem dimissis, perdidicisse se affirmabant, cū deo sibi certamen fuisse, idque ex oppositis præsensisse viribus, & ex his, quę sibi acciderant, malis facile coniectari, ac de cætero secum ipso armis malle confligere, quam cum Romanis certare, hísque conditionibus & bella prorsus se relicturos, vt liberi cum barbaris cæteris viuant: orare interea pacificum sibi Romani commeatum vt darent, & simul permitterent abeundi liberè facultatem: nec sibi id voluntatis ac moderationis inuideant: se verò firmius polliceri pecuniam omnem perinde ad commeatum his in præsentia donaturis, quamcunque in Italiæ præsidiis antehac condidissent. Narsetem itaque ea de re consultantem Ioannes Vitaliani identidem commonere, barbarorum vt postulata admitteret, ne de cætero esset prælium initurus cum deuotis morti hominibus, nec periclitari audaciam vellet, quæ in vitæ desperatione exoritur, & vt ex ea nitentibus, ita & his obuiam prodeuntibus perniciem demum sit allatura, satísque ditere fore ad gloriam viris prudētibus victoriam ex hostibus retulisse: nimia autem velle, cuique posse vel in iacturā conuerti. Narsete itaque his monitis nec inuito quidem acquiescente, in id tandem conuentum, vt barbarorum, qui reliqui essent, suis omnibus rebus secum auectis ex vniuersa Italia confestim abscederent, bellúmque cum Romanis nulla occasione, nec quauis de causa in posterum gererent. Dum hæc interea agerentur, barbari suis è castris mille numero abeuntes Ticinum ad vrbem locáque cętera huic circumiecta trans Padum flumen agmine vno contendunt. Cæteri iureiurando adacti, fidéque data, conuenta omnia confirmarunt, executíque sunt. Sic

Gothi se tamdem victos fatentur. Nec enim contra stimulos calcitrare tutum est.

Quibus conditionibus dimissi Gothi.

Narses prudenti consilio paret. Et sanè sapit ille, qui timet quod non timere debere videtur.

Sic Cumis demum Romani & aliis nonnullis potiti præsidiis sunt, duóque de viginti belli huius anni exacti, quod Orator Procopius, qui & rebus hisce interfuit, cum fide præscripsit.

Procopij de bello Gothorum libri tertij ac ultimi finis.

PROCOPII RHETORIS ET HISTORICI DE IUSTINIANI CÆSARIS ædificiis * Orationes sex,

* *rectius, libri.*

ARNOLDO VESALIENSI interprete.

*ORATIO PRIMA.

* *liber I.*

NON virtutis ostentatio, non sermonis facultas, non locorũ regionúmq; experientia, ad hanc historiã describendam me compulit, quandoquidem nihil in me agnosco, quo in hanc fidaciam pertrahar: sed quia sæpe ea mihi cogitatio incidit, qualia quantáque bona ciuitatibus afferre consueuit historia, quæ eorum, quæ prius facta sunt, memoriam transmittit ad posteros, & resistit tempori egregia facinora obscurare ac in obliuionem perducere conati. Cuius autem gratia isthæc præfatus sum, mox ostendam. Nostro sæculo Iustinianus rex adeptus curam

reipublicæ per varios errores commotę, non solùm illam ma[i]orem & splendidiorem effecit, quemadmodum *a* a nobis, tametsi humili sermone, in prioribus libris dictum est, verumetiam innumeras ciuitates quæ prius non erant construxit, opinionem de deo erroneam & in multa distrahentem correxit, euersisq́ue viis omnibus in errorem ducentibus, in solidæ fidei vnico fundamento stare procurauit. Optimum planè regem Cyrum Persam fuisse *b* aiunt, sed illum auditu, non visu cognoscimus. si quoque talis Cyrus ille fuerit, qualis a Xenophonte Atheniensi instituitur, scire non possum, fortassis dexteritas scribentis, & exuberans sermonis elegantia efficere potuerunt, vt plus æquo exornata opera viderentur. Præcipuam regis nostri clementiam illi indicant, qui regi ad mortem vsque, structis insidiis, manifestè deprehensi, non solùm non supersunt adhuc, & sua bona liberè possident, sed etiam Romano exercitui præsident, & consulari dignitate honorantur.

a nobis particulatim hac tractantibus.

b *aiunt, ex regibus iis, de quibus auditione accepimus.*

DE SACRA SOPHIA.

c VIRI gregarij olim & sordida turba, templum Christianorum concremare ausi sunt, templum inquam, quod Byzantini Sophiam vocant, oportuno imprimis nomine excogitato. Permisit deus impium opus fieri, præuidens nimirum in quantam olim elegantiam templum restitui deberet. Etenim totum templum in cineres redactum Iustinianus, quamquam multo pòst, ita reparauit & expoliuit, vt quisquis de priori templo audiuerit, is, monstrata præsenti venustate, optare possit, illud iã dudum perisse, vt in præsentem faciẽ mutatũ cernat. *d* Opifices ex omni terra aduocauit, Anthemiũ Trallianum, mechanicæ artis peritia nobilissimũ, non inter eos solũ, qui nunc viuunt;

c Viles quidam & vulgi fax.

d *Artifices.*

sunt; sed alios etiã,qui nos præcesserunt. a si studium animaduertas in disponendis emetiendísque operibus. Et qui nos sequētur inexsculpēdis celandísque simulachris.accersiuit quoque Isidorũ Milesium artificem egregiũ.Extructa igitur Ecclesia est in spectaculũ planè pulcherrimũ. iis quidem, quos videre contigit,stupendum; illis verò,qui audiunt, incredibile prorsus. assurgit enim in altitudinem cæli,& tanquam aliis ædificiis præeminens impendet b alteri subiectæ ciuitati, quam perinde exornat,atque si in ipsa templum esset.in tantum surrigitur templum,vt hinc exornetur, & veluti à specula prospiciatur ciuitas. Longitudo & latitudo templi tanto studio composita sunt, vt & longum & omnino latum,non inconcinnè tamen dici poterit,elegantia inenarrabili decoratum,mole politum & mensura; nihil,quod abundet, nihil, quod desit, continens.[quandoquidem & consueto more magnificentius est, & immoderatum mediocri elegantia superat.]Lumine & Solis splendoribus mirificè abundat. Diceres locum illum non externo sole illuminari, sed fulgorem in ipso templo enasci.tanta copia luminis templo affunditur. Et hæc est templi facies. Ea autem, quæ ad solem orientem vergunt,vbi deo sacra c peraguntur, hoc modo ædificata sunt.structura quædã, dimidia parte in rotundum procurrens,quam,harum rerum periti, semcylindrum vocant, in altitudinem præcipitem erecta est. huius fastigium in sphæras per quatuor partes distinctum est, & desuper alia quædam structura huic finitima lunæ figuram tenens,ornatu & decentia admirabilis, infirma (vt apparet) compage terrorem incutiens. Etenim non in solido suspensa,sed in discrimen & periculum eorum, qui illic diuersantur,subuecta in altum esse videtur,quanquam singulari quodam artificio,securam

a Alius sensus horum.

b reliqua incumbens.

Hæc omiserat interpres.

c sacra ineffabilia.

ſoliditatem habeat. huic enim ſtructuræ v trimlibet columnæ à pauimento ſubditæ ſunt, & tumuli ingentibus ſaxis, apte congeſti, ſcitéque ab opificibus inter ſe compoſiti in altitudinem magnam penetrant. Aſſimilare eos poteris ſcopulis montium præruptis. Poſt hos quatuor fornices à quattuor lateribus aſſurgunt, quorũ duo a aduerſus nouum aera extructi ſunt ad ſolem ſcilicet orientem & occidentem, reliqui ſtructuram quandam & ſubtus columnas quaſdam ſuſtinent; ſuprà verò, circulare ædificium in orbem erectum eſt, vnde primùm dies illuceſcit. Nam hoc ab alia ſtructura diſcretum, ſequaci lumine abundat. Iſthæc arbitror linguam balbutientem & prætenuis ſoni explicare non poſſe. Videri cuiquam poteſt hoc ædificium, eò quod ab alia ſtructura ſeparetur, non in terra ſtare, ſed veluti aurea cathena è cœlo eſſe ſuſpenſum: neque ſpectatores dicere queunt, quidnam præ cæteris magis intueri debeant, ſed mente paſſim hebetata, & palpebris nutantibus & reflexis, artificiem capere non poſſunt. quinetiam poteſtate aſpiciundi ædificij negata, mox viſum auertunt. Puto enim auro faſtigium intectum b nitori ſtridorem admiſcet. Vincit tamen lapidum ſplendor ex aduerſo auro affulgurans. ſunt autem duæ vtrinque porticus, quas faſtigiata teſtudo & aurum venuſtant. harum vna viros orantes, altera mulieres admittit, aliâs nulla re differentes. Quis tabulata, in quibus verſantur mulieres, exponet? quis numeroſas porticus enarrabit? quis columnis firmatas aulas, quibus templum obcingitur? quis ſaxorum & columnarũ ornamenta, quibus templum decoratur, enumerabit? Prato ſe quiſpiam ineſſe putabit floribus ameno, demiraríque florum colorem aliorum purpureum, quorundam viridẽ, & quibus ceruleus rubor aut fulgidus albor adeſt. Inſuper quos

a *ad liberũ aera.*

b *elegantia faſtum admiſcet.*

quos natura perinde ac pictor aliquis, contrariis etiam coloribus variegauit. Templi huius [a] thesaurum & commodissima vasa ex argento lapidibúsque preciosis detornata, quæ rex hic deposuit, nemo exactè satis enarrare potest, ex vno cætera pensiculanda coniectandáque relinquo. Locus ille templi & imprimis purus & solis sacerdotibus peruius, [b] quattuor myriadas cælati argenti habuisse fertur. Quædam ex testudinibus, quas opifices Loros vocant, ad orientem solem vergens, nondum absoluta, sua mole subiectos talos degrauabat, qui non ferentes molem, [c] subitò rupti, longo etiam tempore dissolui non potuisse videbantur. Hi [d] qui tum Arthemio & Isidoro aderant, ex iis quæ acciderant, consternati; rem ipsam ad regem perferunt, nihil artificio plus confidentes. Mox rex diuinitùs actus, testudinem hanc in finem vsque operis differri iussit, quandoquidem futurum, vt subiectis talis in sese conclusa testudo non egeat. Itaque testudo tota securè erecta, experimento [e] intelligétiæ veritatem indicauit. Et id quidem hic peractum. Aliis autem testudinibus, quæ ad meridiem vergunt, & borealem ventum, eiuscemodi quiddam accidisse relatum est. Testudines, quas Loros vocant, templo acclinatæ, in altum erigebantur, his inferna fundamenta degrauabantur omnia, adeò vt columnæ hîc stantes, quasi parua lapillorum rudera veluti rasæ demitterent. qua re rursus perculsi artifices, præsentem iacturam regi nunciarunt. Mox rex hisce occurrit. Nempe testudinum nutantium summas partes retegi iussit, retectásque dispargi, atque multo pòst imponi. [f] Postquam enim humor testudinibus extractus est, ex illis aptè concinnatis, structura deinceps firma & secura permansit.

a κειμήλια

b quadraginta millia librarum argenti habet.

c alia verborum sententia in græco.

d rectius, Et Anthemius atque Isidorus ex iis, &c.

e consilij veritatem.

f aliter ista verti debuere.

DE AVGVSTÆO.

Hoc in Græco deest.

IN loco, quem Auguſtæum vocant, [ſiue Macello] columna ſtabat, præcipua magnitudine admiranda, non tamen ſimplex & vniformis, ſed grandibus in circuitu lapidibus compoſita. hanc æs optimum in tabulis & verticibus circumfuſum, vndique veſtit, lapides ipſos ſuo robore vinciẽs & ornatu tegens, colore quidem auro puro obſcuris,[a] dignitate verò non multò inferius, par planè & æquiparandum argento. In huius columnæ vertice ſtabat prægrandis equus ære conflatus, verſus ad auroram, admiratione dignus, ſimilis ituro, & ante ſe pulchrè proclinato. Nam inter priores pedes ſiniſtrum ſcilicet leuat tanquam terram pulſaturus, alter pes lapidi, ſuper quem graditurus eſt, infixus hæret, poſteriores verò pedes ita cõtrahit, vt ſi ſtare prohibeatur, in parato ſint. Huic equo inſidet æreum regis ſimulachrum,[b] ſtatuæ perſimile. Achillem vocant propter figuram, quam refert. Etenim ſoleas ſubligatas habet abſque ocreis. Pectus heroica thorace munitum eſt, & caput galea, perinde ac concuteretur, opinionem præbent. Splendorem quendam proiicit, ſpectans ad orientem ſolem, iter (vt opinor) arrepturus ad Perſas. Gerit ſiniſtra manu[c] vrbem, quo nimirũ cælator innuit, terram & vniuerſum mare illius ſeruitio ſubdita eſſe. Nihil armorum tenet, neque enſem, neque haſtam, ſed[d] ſolam crucem, per quam regnum & belli victoria illi obuenit. Dextram manum ad orientem ſolem extendit, & porrectis digitis iubet, vt barbari illic commorantes domi conſideant, neq; vltra progrediantur. Iſthæc hoc modo habent. Erat hoſpitale, in quod recipiebantur languidi & infirmi, ſuperioribus annis à religioſo quodã viro, cui Sãſon nomen erat, exſtructum.[e] reſtabant

a pretio.

b coloſſo.

c πόλον, orbem.

d crux tantum orbi eſt impoſita.

e locus corruptus.

bant quædam vestigia neque gregariis militibus satis commoda, cætera perierant vnà cum templo exusta,& collapsa.instaurauit istud hospitale Iustinianus,structuræ splendore magnificentius & mãsionum multitudine multo amplius. Locupletauítque magnæ pecuniæ annuo censu, ita vt plures pauperes excipere possit. Porrò nulla honorandi dei satietas illum cœpit, quamobrem duo hospitalia huic opposita, in domibus, quæ Isidori & Arcadij vocantur, extruxit; cœptum adiuuante regina eius Theodora. Alia templa, quæ Christo hic rex reposuit, tot sunt multitudine, & tanta mole, vt *a* tenui sermone explicari nequeant. Nunc ad Christi matrem nobis eundũ est. Etenim dei genetrici passim per Romanum imperium multas ædes Iustinianus consecrauit, adeo planè magnificas & præstantes, támque ingenti pecuniarũ aceruo constructas, vt si quis vnam duntaxat ædem conspexerit, hoc solum opus ab ipso elaboratum existimabit, & in eo perficiundo omne regni sui tempus confecisse. Vnam profectò ædem dei genitrici extruxit ante vrbis mœnia, in eo loco, quem vocant Blachernas, mari finitimam, sacratissimam planè & admodum augustam. Mirabitur quispiam in templo existens, magnitudinem, citra casus suspicionem, collocatã, & magnificentiam ab indecoro vindicatam. Altera ædes diuę virgini reposita cernitur in loco qui *b* fons vocatur, vbi lucus opacus est cypressis abundans, pratum mollibus flosculis vernans, paradisus pulchra & iucunda abundè proferens, fons citra strepitum effundens placidam aquam & potabilem, & omnia, quemadmodum sacris conuenit, decenter instructa. Hanc faciem locus habet templum circundans. ipsum templũ non est facile neque dignis nominibus complecti, neque cogitatu adumbrare, aut sermone etiam *c* ebalbutire. Id so-

a *particulatim explicari.*

b *Pege.*

c *decãtare.*

lùm dixiſſe ſufficiat, quòd plurima templa elegantia ſuperet ac magnitudine. Hæc templa ante murum vrbis erecta ſunt. Vnum quidem, vbi murus incipit apud littus maris, alterum verò prope aureas (vt vocant) portas, *a* quæ propugnaculo vicinæ, inexpugnabilia ſunt ciuitatis munimēta. In Heræo tamen, quod nunc Hierium vocant, dei genitrici ædem, quæ facilè explicari non poſſit, conſecrauit. In *b* eo vrbis loco, qui ſecundus cognominatur decoram planè & auguſtam ædem conſtruxit Diuæ Annæ, quam fuiſſe quidam opinãtur matrem dei genitricis & auiam Chriſti. Deus enim, quatenus voluit, homo factus, parentum ex triplici gradu, ſucceſſionem ſuſtinet, & genealogiam matris ſecundum hominis ſimilitudinem. Non multo ſupra in *c* extremo ciuitatis itinere *d* Zæ martyri venerandam admodum ędem extruxit. Michaelis Archangeli templum, quod in Byzãtio reperit *e* breue admodum & tenebricoſum, miniméque dignum Archangelo, *f* à patricio viro olim erectum, in eam formam, qua nunc apparet, trãſtulit. Quam erga Chriſti Apoſtolos fidẽ habuit, hoc modo declarauit. Principio Diuis Petro & Paulo templum extruit iuxta regiam aulã, ab Hormiſda olim agnominatam, vbi priuſquàm imperaret, domiciliũ fouebat. Deinde aliud templum huic ex obliquo finitimum illuſtribus Diuis Sergio & Baccho collocauit. Inter hæc duo templa neutrum altero eſt neque excellentius, neque inferius, ſiue elegantiam, ſiue magnitudinem, ſiue aliud quidpiam exiſtimabis. Vtrumque fulgore lapillorum ſolem vincit: auri copia vndique ſatiat & exornat *g* ſimulachris. vno tamen diſcernuntur. Vni enim longitudo in rectum eſt elaborata, alteri columnæ in ſemicirculo vt plurimum ſubiectæ ſunt. Tanta autem eſt horum templorum magnificentia, vt non

a *non rectè reddidit.*
b *ea vrbis regione, quæ ſecunda.*
c *extrema regione.*
d *Zoa.*
e *paruum*
f *à ſenatore patricio.*
g *donarijs.*

vt non solùm totius vrbis, sed ipsarum etiam regiarum præcipuum ornamentum esse videantur. Erat antiqua apud Byzantium ædes Apostolis consecrata, lõgitudine temporis iam emota, & quæ (vt [a] suspicabatur) amplius stare non poterat. hanc instaurauit [b] pro dignitate. Vbi latomi & artifices, effosso fundamento, inuenerunt ligneas arcas tres, insculptis literis indicantes: trium scilicet Apostolorum esse corpora, Andreæ, Lucæ, & Timothei, quæ rex ipse & omnes Christiani maximo cum feruore conspexerunt, & conspecta rursus terra occuluerunt, non negligentes locum, & vicinis orbatum relinquentes, sed Apostolorum corporibus dedicatum cũ pietate constituẽtes. [c] Constat autẽ quòd Apostoli beneficiorũ memores, ad regis honorem nunc hominibus apparuerint, regis inquam pij & religiosi. Neque enim ab humanis negociis recedũt diuina, sed admisceri percupiũt & hominũ conuersatione oblectantur. Quis Acacij templum silentio præterire poterit? quod collapsum à fundamentis restituit, admiratione planè dignum, tale ac tantum splendore, vt eã de se opinionem præbeat, quasi totũ niuibus perfluat. Præteriissem fermè monumentum illud, quod sancto [d] Platoni posuit, magnificum imprimis & augustum valde. Præterea templum Mocio martyri consecratum magnitudine sua etiam cætera tẽpla superans. Insuper ædem Thyrso martyri sacram, & templum Sancti Theodori ante vrbem exædificatum, in loco qui Ressius appellatur. Templum quoque Theclæ martyris, vrbis portui vicinum & sanctæ Theodotæ in suburbio, [e] cui Septimo nomen est. Hæc omnia hic rex [f] Diuo Iustino imperante ex fundamentis erexit, quæ verbo quidem explicari facilè non est, visu & oculis pro dignitate perlustrari, impossibile. [g] Prægrauat sermonem sancti Agathonici templũ,

a *existimabatur.*

b *maiorem ad dignitatem.*

c *perspicuũ est autem, quod Apostoli habitũ sibi honorem à principe compensantes nũc, &c. nam quum rex pius est, nec ab humanis, &c.*

d *martyri Platoni.*

e *quod Hebdomum dicitur.*

f *auunculo.*

g *Trahit ad se*

& *a* tardat vocem, quãdo neque rebus idonea nomina aptare possimus. Quocirca id nobis dixisse sufficiat: quod scilicet huius tẽpli pulchritudinem & magnificentiam aliis enarrare permittimus, quibus & floridior sermo, & ad omnia magis paratus fuerit. De reliquis mox dicam, interim declaraturus, quónam modo Byzantium exornet mare præter alias commoditates & fortunas. Habet mare aptè dispositum, nempe circum se in maximum sinum curuatum, deinde in magnum pelagus effusum, præbens ipsi vrbi pulchrum admodum aspectum, & nautis stationem quietam. Duo maria vicina sunt vrbi, Ægæum & Euxinum. Confluunt ad orientalem plagam vrbis, & cõfluxu mixta, vrbem per circuitum exornant. Quæ ad sinum maris pertinent, eiuscemodi sunt. Iustinianus rex sinus elegantiam ædificiis & structuris splendidiorem reddidit. In læua parte sinus sancti Laurentij monumentum, obscurum antè existens, in eam figuram, qua nunc cernitur, traduxit. Et ante hoc, Diuæ dei genitrici tẽplum, in loco, qui Blacherneæ dicitur, tale exstruxit, quale nuper à nobis descriptum est. Deinde Diuus Prisco & Nicolao nouum templum extruxit, vbi iam Byzantini vt plurimũ demorantur diuersantúrque, *b* publicos illos diuos & opitulatores venerantes & obstupescentes. Circa sinus terminum in arduo satis & ædito loco Sãctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est. Vbi Iustinianum grauiter ęgrotantem, & iam morituri speciem præbentem, nempe à medicis desperatum, & inter cadauera iacẽtem, isti diui per somnum & visum apparentes curauerũt. Cuius beneficij memor, pristinam structuram permutans, impolitam planè & indignam tantis cœlitibus, elegantia, magnitudine & fulgore luminis templum illustrauit. Ab altera parte sinus monumentũ ædificauit,

a hæc malè reddita.

b indigetates illos sanctos venerantes.

eauit, quod antè non fuit, in honorē Anthimi martyris prope littus maris vsque adeo, vt littus marginem templi, qui maris fluxu alluitur, tueatur & defendat. Illud aspectu satis iucundum, quòd vnda intumescens citra fragorem & impetum saxis illis illiditur, quódque citra magnum sonitum & spumæ speciem tacitè profluit, & quietè terram pulsat. Intus templum in quadrangularē altitudinem assurgit lapidum præstātia & auro circumfuso decoratum. Tantum autem distat à latitudine ipsa latitudo, quātum locus ille purus, in quo secreta sacra peraguntur, à latere ad solem orientem verso excurrit. Hæc igitur sic habent. Deinde iuxta [a] orificium sinus Irenes martyris templum fundatum est tanta magnificentia, vt satis enarrare non possim. hîc asseruantur ex antiquo reliquæ sanctorum virorum non minus quàm quatuor, qui in Romano exercitu æra merentes, militabant in duodecima legione, apud Melitenem, vrbem Armeniæ olim collocata. Etenim latomi effossa humo inuenerunt arculam litteris indicantem, esse scilicet reliquias horum virorum. Quod deus latere voluit, donec manifestari congruum foret. [b] Porrò Iustinianus corpore erat malè affecto. vehemēs enim fluxus in genua delapsus, virum dolore confecit, cui tamen ipsemet occasionē præstitit. Nempe omnibus illis diebus, qui Paschalem solennitatem præcedunt, ieiunio addictus, duram quandam vitam egit, nedum regi alienam, sed neque priuato ciui aliquo modo acceptabilem. Per duos dies cibis abstinebat. Summo mane identidem è lecto surgens, reipublicæ inuigilauit, cuius negocia verbo & opere pertractans, matutinum, meridianum, & non minus nocturnum tempus impendit. Nam in seram noctem lectum petēs, mox surrexit, quasi plumarum pertæsus. Cibi appetēs, vinum, panem,

a *Ostium.*

b *Quippe.*

& id genus alia cibaria abesse voluit, a brassicam solum & agrestes herbas, longo tempore sale & aceto emaceratas edebat. Potus aqua erat sola. Neque iis ad saturitatem vtebatur, sed petitũ cibum paulisper degustatum, mox dimisit, nõ eo sumpto, qui naturæ erat satis. Hinc igitur morbus succrescens, medicorum operam euicit. Interim audiens inuentas esse reliquias, relicta ope humana, ad has fidem conuertit, & vera opinione in iis, quæ maximè necessaria erant, vsus est. Postquam enim b lapidem reliquiarũ sacerdotes genu regis imposuerunt, euanuit dolor, corporibus quæ deo seruierũt, cedens. Quòd profecto deus nolens esse dubium, magnum signum ostendit eorum, quæ acta erant. Nam ex sanctis illis reliquiis subito oleum manauit, & arculam perfundens, pedes & totam purpureã vestem regis imbuit & humectauit. quamob rem vestis hoc modo humectata, asseruatur in regiis receptaculis, in eorum quæ tum facta sunt, testimonium. c subscriptum enim est Iustiniano Regi repositum esse cornu, Litora insigni quadam venustate extructa sunt in hunc modum. Duo templa Archangelo Michaeli consecrata, ex aduerso vtrimlibet portum occupant, Vnum in loco, qui Anaplus dicitur, ad læuam situm ei, qui Euxinum mare ingreditur: alterum in opposito termino. Antiqui litus Proochthus vocabant, quod fermè promineat hac parte litoris. Hæc templa vetustate col lapsa, vt nihil prioris spurcitiæ & fœditatis relinqueretur, funditus euersa mirabili artificio reparauit. quibus ædes illa, quam Rex Ioanni Baptistæ posuit, in loco qui appellatur Hebdomos, perquam similis est, quanquã hæc non sit vicina mari. In opposito litore olim regiæ erant spectatu dignæ. Has deo in hunc modum consecrauit. Apud Byzãtium conuẽtus erat mulierũ in lupanari Veneri seruientium,

a brassica nulla in Græco est mẽtio.

b λίθον, lapidem.

c In hunc modũ exornatum est à Iustiniano principe Ceras siue cornu, & sinus.

tium, non quidem ſponte, ſed vrgenti paupertate. à lenone victum accipiētes, cogebātur ſubinde per ſingulos dieſq; corpora vulgare, & viris ignotis, quos caſus ferebat, admiſceri. Olim enim hic erat lenonū copioſa familia, quippe qui ex libidinis officina lucrum aucupabātur, in foro publicè alienam pulchritudinem venditantes, & illaqueantes caſtitatem. Rex autem Iuſtinianus, & Theodora regina inuicem pietate moti, ſceleſtum lupanaris conuentum expurgarunt, & expūcto lenonū nomine, mulieres paupertate oppreſſas, ab intemperantia ſeruili liberarunt, dato illis libero victu, & caſtitate libera. [a] Hæc igitur Rex adminiſtrauit in litore, quod in dextra occurrit ingredienti Euxinum mare. Priores regias in celebre monaſterium commutauit, in receptaculum ſcilicet mulierum, quæ propter vitam male actam pœnitentiā agunt. quapropter hoc mulierum conuenticulum ob rei ſimilitudinem cognominabant, Pœnitētiam. Multis pecuniarum prouentibus Reges ipſi hoc monaſterium locupletarunt. multa præterea, venuſtate & ſumptibus inprimis excellentia ad conſolandas mulieres ædificarūt, ne ad ſeruāda caſtitatis munia quoquomodo ſegniores fiant. Hęc quidem hoc loco ſic habent. Euxinum mare hinc intranti occurrit alta quędam rupes, iuxta litus [b] portui prętēſa, in qua [c] ſancti Panteleemonis templum ſitum eſt, principio quidem negligenter conſtructum & diuturnitate temporis fatiſcēs, quod euerſum Rex inter ea quæ nunc hic viſuntur templa, magnificētiſſimè reparauit, ſeruato martyris honore, & [d] portus elegantia. Ante hoc tēplum in loco, qui Argyronius vocatur, pauperum olim erat receptaculū, quos [e] morbus incurabilis peruaſerat hoc vetuſtate collapſū, tandem omni alacritate inſtauratum eſt, futurum miſeris hominibus refrigerium. Iuxta aulam, cui

a *iſta hęc corrupta ſunt.*

b *freto.*

c *ſancti martyris Ioannis qui Panteleemon dicitur.*

d *freti.*

e *lepra.*

Mocharion nomen, vicinam loco, qui [a] Ieron nominatur, aliud templum Archangelo erexit vehementer elegans. Tryphoni martyri ædem collocauit in vrbis via, multo labore & tempore in venustatem inexplicabilē detornatā. Præterea in Hebdomo Menæ & Menaco Martyribus sacellum statuit. In sinistra autē parte, qua itur ad aureas portas, Sanctæ [b] Ias templum inuentum ruinosum magnifico sumptu renouauit. Quæ igitur Iustinianus egit in reficiendis templis, eiuscemodi sunt. Quæ per totum Romanorum imperium elaborauit, singulatim recēsere difficile est, quinetiam sermone complecti prorsus impossibile. Sed quid dico per totum Romanorū imperium? quando nec aliorum ædificiorum, quæ hic perfecit, vnū quodque enarrare facile sit. Vt autem summatim dicam, quæ in aliis vrbibus & regiis in honestiorem speciem traduxit, tametsi relatu sint dignissima, nō tamen enumerari necessarium esse duco; cum sint à nobis in historia de bellis diligenter declarata omnia. Vnū duntaxat nunc scribam. Regiarū scilicet vestibula, & [c] porticum, quæ vocatur Xalce, vsque ad domū Areææ, deinde ex regiis balneum, quod Zeuxippus dicitur, magnas porticus, & deinceps vtrimlibet omnia, vsque ad forum Constantini nomē referens, huius regis esse opera. Præterea domum ab Hormisda cognominatam, regiis proximā, permutauit; & splendidius transformatam, decentérque regiis aptatam, palatio imposuit. Est forum ante regias columnis circummunitum, Augusteum vocant Byzantij. in hoc, ad auroram, curia, seu prætorium extructum est, Iustiniani regis opus, quo Romanorum senatus conueniens in principio anni, solemnem festiuitatem peragit. ab hoc etiā foro non longe abest Regis domicilium. Quemadmodum ferunt leonem ex vnguibus æstimandum, sic

quoque

[a] sacer.

[b] vox corrupta.

[c] portā, quæ vocatur Aerea.

quoque regiarum prçstantiam, qui isthæc legerint, ex vestibulo cognoscēt. Tale est vestibulum, quod Chalcen vocant, Quatuor parietes in cœli altitudinem erectos, & in quadrangulum dispositos, lapidum quorundam apte sculptorum moles sustentat per singulos angulos, adeo vt à fundamento vsque ad summitatem muris acclinetur, non tamen loci pulchritudinem violans, sed etiam aliquid similis artificij & commensurationis afferens. Supra parietes octo fornices suspensi sunt, testitudinem totius operis in medio ad sublimitatem sphçricam arctatam continentes, fastigium picturis expolitum est, non liquenti cera & diffluenti materia coactū, sed concinnatum exiguis tenuibúsque lapillis & vario colore nitentibus. Imitantur cum alia, tū homines. Qualis autē pictura sit, indicabo. Pugna est & bellum. diripiuntur multæ vrbes, hinc Italiæ, inde Libyæ. vincit Iustinianus, duce Belisario. Accedit ad regē dux integrum habens exercitū, tradit spolia, reges, & regna, & quę ab hominib. desiderari possunt. Stant in medio Rex & regina Theodora lætis similes, & ob victoriam ferias agentibus. Vandilorum & Gothorum reges adueniunt victi & captiui, circumstat Romanorum senatus, omnes ferias agētes. Hoc lapilli hilari plane & florida facie ostentant. gestiunt omnes & adblandiuntur regi, diuinos honores illi propter gestorum magnitudinem impartientes. Et hæc quidem sic habent. Ex propontide ad orientalem plagam vrbis nauiganti occurrit publicum balneum, quod Arcadianæ dicitur, Constantini vrbem aliâs variam exornans. Hic [a] atrium rex extruxit, quod vbi prætenditur, & leniter alluitur mari, vt qui hic deambulant præternauigantibus loqui possint. Hæc igitur in confinio maris in prædicto atrio sic habent. Est enim atrium aspectu pulchrum, quod lenes

[a] aulam.

vẽti per flant, cuius inferna pauiméta, columnarũ & marmorum præcipua venustate integuntur. Tantum enim splendorẽ effundunt, vt solis radiis certare videãtur. Multa quoq; simulacra atrium exornant, partim ænea, partim lapide cælata, præbentia mehercules spectaculum multa ratione dignum, diceres à Phidia Atheniensi, aut Lysippo Sicyonio, vel Praxitele illa esse elaborata. Hic Theodora regina in alta columna cernitur, quam ciuitas constructum atrium illi acceptum referens, posuit. Est effigies facie decora, sed reginę venustate inferior. Nam illius elegantiam sermone complecti, & effigie imitari, homini prorsus impossibile [a] est. Purpureum colorem habet columna, & quod reginam ferat, ex cælatura liquido ostendit. Quidnã hic rex effecerit ad habendam aquæ copiam, iam nunc referam. Æstate enim regia ciuitas aquis egebat. Nam siccitate eo tempore præualente, fontes minus aquarum, quàm aliis [b] horis effundentes, riuorum ductus tardiores vrbi præbebant. Quapropter rex isthæc excogitauit. Circa Regis porticũ, vbi iá rhetores, [c] aduocati, & alij quib. hæc res curæ est, exercentur, & sententias concipiunt, ingens quædã aula est, oblonga & satis ampla, colũnis in quadrato latere fulta, non in terrestri pauimento, sed petrá constructa. hãc in magnam altitudinem suffossam, aptum receptaculum aquarum pro æstiuo tempore effecit. hæc etenim receptacula, scaturientium riuorum influxum excipientia, opportũnam indigẽtibus copiam præstant. Sic itaque Iustinianus curauit, vt Byzantini aquis potabilibus non indigeãt. Regias alibi instaurauit, in [d] heraio, in Iucundianis [e] (vt vocant) locis, quarum magnificentiã cum artificij subtilitate, & magnitudinem cum decora ratione, ego satis eloqui nõ possum. dixisse sufficiat, regia esse opera, à Iustiniano peracta præsente, artificium

a erat.
b anni temporibus.
c συνηγοροῖς.
d ἡραίῳ.
e quos vocant.

ficium dirigente,nihil non perlustranti,& pecuniis non parcente.Hæc enim fieri non potest,vt sermone explicentur. Hic *a* tectũ etiam, quod ante fuit, expolitum est. Inuentum enim littus vtrimlibet ventis & vndis expositum, nauigantibus salutare constituit.Arcis enim (vt vocant)innumeris & ingentibus constructis,& deiecta vtrinque litoris cõpage, prioribus arcis desuper alias subinde imponens, obliquos muros inuicem oppositos erexit, duos plane ex profundo in summitatem vsq; aquarum, quibus prærupta saxa superstruxit, à quib.dũ vnda reiicitur, impetus sedatur, & duro vento hibernis horis ingrauescente,quæ intra murum sunt, quieta manent omnia, vno duntaxat aditu relicto nauibus,qua interim portũ ingrediantur.Hic quoque sacrę ędes collocatæ sunt,quemadmodum ante retulimus,porticus,publicæ viæ,& balnea,& id genus alia, quæ fermè omnia eiuscemodi sunt, vt regiis, quas vrbs habet,non cedant. Portum etiam aliũ struxit in aduerso continenti,in iis quidẽ locis, quę Eutropij nomẽ ferunt,non procul ab ipso Hęreo. Quæ igitur Iustinianus in regia vrbe fabricauit, (vt paucis dicam) hæc sunt. Quod autem *b* à nobis hic omissum est,mox exponam. Ex vniuerso orbe fit hominum in hanc vrbem concursus. Accedit vnusquisque allectus aut opere quopiã, aut spe, aut etiam fortuna. multi quoque quorum negocia domi nõ bene habent, *c* regẽ oraturi, hic demorantur, propter violentiam quandam, quæ vel premit, vel instat. Quibus, præter alia incõmoda, hospitia denegantur, *d* & qui satis lucri & mercedis, vt vitam hic transigant, habere nequeunt, iis hanc molestiam Iustinianus & Theodora regina ademerunt. In loco enim mari proximo,qui nunc Stadiũ vocatur, (certaminibus enim quibusdã opinor locũ olim dedicatũ)ampla Xenodochia extruxerunt,

a ὁ νίκτας.

b *solum à nobis.*

c *principi preces oblaturi.*

d *quum pensionem adiũ præstare nequeant.*

huiuſcemodi hominum cum paupertate & miſeria conflictantium oportuna habitacula.

a liber II.

*ORATIO SECVNDA.

QVOTQVOT tẽpla in Conſtãtini vrbe Iuſtinianus, aut noua erexit, aut vetuſtate collapſa reparauit, quotquot præterea alia ædificia hic iam extruit, in priori *b* ſermone declaratum eſt: reſtat, vt ad munimenta, quibus *c* extremas Romanorũ regiones vallauit, procedamus. Hic ex ſermonis humilitate & defectu laboremus, neceſſe eſt. Non enim pyramidas, eorum, qui in Ægypto regnarunt, monumenta referemus, rem quidem famigeratam, ſed plane inutilem, & in fauorem & adulationem effictã, ſed arces & propugnacula recitabimus omnia, quib. hic rex regnum ſeruauit, & obſepſit, atq; barbaris viam præcluſit, qua Romanis inſultarent ac inſidiarentur. A *d* Medicis promontoriis narrationẽ ordiri, non abſurdũ fore mihi videtur. *e* quãdoquidem Medi è Romanorum terra profecti ſunt, Anaſtaſius olim rex in confinio Perſicorum montium, pagum quondam ante ignobilem, cui nomen *f* Doras, diligenter muro cinxit, vt aduerſus hoſtes foret propugnaculũ. Et *g* cum fœderis tẽpore extructum eſſet, quod Theodoſius quondam rex cum Perſis pepigerat, vt neutri ſcilicet in ſuo *h* loco, alterorum promontoriis finitimo, nouũ aliquod propugnaculum moliretur; Perſæ pacis *i* conditionibus adhęrentes, à negociis ſuis impediti ſunt. Et quamuis Hunnico bello premerentur: Romani tamen illos imparatos animaduertentes, citius alacriúſque ædificium occuparunt & communierunt, magno ſtudio illos præuenire cogitantes, priuſquam in ipſos irruerent. Et *k* ſubinde ſecum mente reputantes, nequid fortaſſis impedimenti intercideret,

b *libro.*
c *limites.*
d *Medicis firmibus.*
e *Quum Medi Romanorum ſolo exceſſiſſent, &c.*
f *Daras.*
g *Quia in fœdere expreſſum fuiſſet.*
h *Solo, limitibus alterutrum finitimo.*
i *cõditiones prætexẽtes, opus illud impediebãt, quãuis &c.*
k *Quumque hoſtiles impreßiones ſemper expectarent, ſtructuram accuratè nõ abſoluebat.*

deret, non exactè structurã erexerunt, festinantia diligentiam remorante. Nunquam enim festinato cum securo conuenire solet, & celeritatẽ diligentia non sequitur. Sic igitur tumultuario propugnaculũ instaurant, non quasi ab hostibus expugnari non possit, sed in iustam altitudinem subuectum, non saxis commodis obuallarunt, non saxorum compagem, prout opportuit, adglutinauerũt, neque [a] terręaggerem pro mensuræ modo adhibuerunt. Quo factum est, vt ne breui quidem tempore turres imbribus, niui, & solis feruori, propter fragilem ædificij structuram resistere valentes, disrumpi & collabi quamplurimas contigerit. Hoc modo priora mœnia in vrbe [b] Doras reparata sunt. Cum Iustinianus animaduerteret, [c] Persas non despicere, eã structuram contra ipsos à Romanis iactam esse, sed arbitrari, iccirco obcinctam, vt locupletiori habitatione exornaretur, inaccessum prorsus locum istũ & inexpugnabilem hostibus effecit. Etenim antiqua mœnia saxis collectis impositis in angustum contraxit, solis fenestris relictis quæ illorum vestigia referrent. iecit quoque solidiora fundamenta, ne moles imposita degrauaret, & iactura operi cõtingeretur. Deinde extra turres, quas ruinosas diximus, vt euerti minimè possent, (obseruantibus semper opportunitatem hostibus & peruestigantibus, sicubi partem propugnaculi muro non obseptam offenderent) ædificium aliud quadratum extruxit, & fossa iustæ latitudinis & profunditatis in longũ prætensa, perinde ac vallo, ædificij terminos communiuit, & sic hostibus insidias ad murũ præclusit. Aquarum quoque receptacula elaborauit, [d] hac, inter vallum & propugnaculum, [e] inde ad solem occidentem prope templũ Bartholomæo Apostolo cõsecratum. Profluit fluuius ex suburbio, cui Cordes nomen est, dirimente vrbẽ duob. signis,

[a] *corrupta.*
[b] *Daras.*
[c] *totus hic locus est male versus.*
[d] *partim.*
[e] *partim.*

quorum vtrilibet imminet ſcopulus admodum præceps & durus. deduxit autem fluuium in vrbem hoc pacto. Opifices aquæductum ex propugnaculo inſtruunt, & ferreis clauis obducto fiſtulę ore, denſis & craſſiſſimis meatibus, his quidem reiectis, illis verò obliquis aquæ exceptæ viam in vrbem parauerunt. Hac ratione fluuius vrbem ingreſſus, oppletis aquarum receptaculis, alia vrbis parte elabitur, effecta facilitate ad obſidendam vrbem. Illic enim propter aquarum copiam, hoſtilem exercitũ conſiſtere non foret difficile: quod vt minus fieret, excogitauit rex huic rei opportunũ remedium. Deus id, quod regi impoſſibile factu videbatur, curans; facile peregit, & nulla data opera vrbem ſeruauit, ídque hoc modo. Erat ex iis, qui in exercitu æra merebant, quidam inter opifices & ædificiorũ magiſtros longo tempore diuerſatus. hic, ſiue per viſum admonitus, ſiue caſu in hoc pertractus, foſſam ſeu puteum fieri iuſſit intra propugnaculum, indéque aquam potui commodam ex intimis terræ venis emanaturam prædixit. Puteum itaq; rotundũ in altiſſimã profunditatem effoderunt, quę res vrbi ſalutaris fuit. Imbrium enim magno impetu coorto, fluuius, cuius meminimus, ante propugnaculum ſubferueſcens, vehementer intumuit, & muro adlapſus, hinc ſtagnat: inde reflexus atq; inũdans, pulſato iam muro & refractis portis, vrbẽ occupans omnia peruagatur; deinde ingenti colluuie facta, in foſſam delapſus diſparuit. Et deinceps in vrbe media copioſis aquarũ receptaculis effectis, fluuius per meatus apte fabricatos vrbem elabitur, quemadmodum iampridem relatum eſt. Poſtquam hoſtilis exercitus vrbem obſeſſurus adgreditur, tũ meatus ferreis clauis ac vectibus obſtruunt, & fluuium reſilire ac curſum mutare coactũ neceſſitate quadã manufacta, in foſſam & puteũ circũducunt.

Quare

Quare oppressi hostes propter aquarum raritatem & penuriam, obsidionem dissoluere coguntur. Hæc in vrbe Daras Iustinianus construxit. Quid autem fecerit, vt nihil deinceps huiuscemodi ipsa vrbs à fluuio pateretur, nunc declarabo. Erat quidã ingeniosus artifex, patria Alexandrinus, Chryses nomine, qui Regi in cõstruendis ædificiis operam suam frequenter locauerat. hic tum aberat, cũ vrbs à fluuio periclitaretur. Post vbi ea, quæ acciderant, audiuisset; dolore percitus, & in lectum secedens, per somnum huiusmodi visum vidit. Quidam ingenti statura, & planè eminentiori quam vt hominis esse putetur, illum per somnũ admonuit, & artẽ quandam docuit, ad impetum fluuij compescendum satis idoneam. Mox ille diuinam rem suspicatus, artem & insomnium regi nũciauit, adumbrata instructione, quam per somnum acceperat. Multo iam ante rex audiuerat, vehementer dolens super iis, quæ contigerant, & ea Isidoro atq; Anthemio, quorũ ante meminimus, ad se accersitis exposuit: & velut numine quodam afflatus, præter omnem opinionem per se ipse meditabatur & delineabat illud ipsum, quod somni effigies præ se ferebat, nondum Chryse literis visis. Nam regi adhuc animi suspenso, quidã literas Chrysæ reddidit, insomnij speciem definientes. Mox rex ad se vocatis artificibus, vt ad memoriã reuocarent, quæ ipsis de opere visa erant, iussit. Illi memoriter ex ordine referebant omnia, quæcunq; rex sibi ipse indulgens demandauit fieri. Tum rex protulit litteras Chrysæ, & illos ingenti admiratione a percidit, cogitantes deũ esse, qui regi patrocinaretur in illis peragendis, quæ rei publicæ forent comoda. Vicit itaq; regis ordinatio, cedente artificũ prudentia & arte, & Chryses in vrbe Daras operi præficitur à Rege, vt omni cura perficiat, quę ei pręscripta sũt. Hoc igitur pacto, quę ei

a *perculit.*

mandata sunt, perfecit. Inter vtrũque scopulum, qua medius defluit amnis, munimẽtum collocauit iustæ altitudinis & latitudinis, cuius extremitates vtrumque colliculum ita contingebant, vt fluuio nusquam essent peruiæ. Huiuscemodi structuram harum rerum periti phracten seu arida vocant. Ianuas in munimento disposuit, qua statim fluuius inundans deflueret, non impetu quodam, sed sensim effluxum breuem abundantis molis demitteret. Portas etiam, quas ante fluuius impeditus repente perfregerat, vndique circundans, ingentib. saxis priorem illarum locum obstruxit, & in accliui loco secundum propugnaculi præcipitium portas ordinauit, qua fluuio cursus non patebat. Et isthæc quidem sic habent. Erat autem aquarum in vrbe magna penuria. non enim habebant fontium scaturigines, sed iuxta quos fluuius ferebatur alueo suo, hi ęgrè aquam haurientes bibebãt; qui verò longius a defluxu amnis habitabant, illos è duobus alterum pati necesse erat, aut extrema oppressos experiri, aut siti euictos interire. Cæterum rex ingentem ductum fabricauit, per quem aqua iam vndiq; circum vrbem deriuata, à penuria illic habitantes liberauit. Et duo templa extruxit, vnum, quam magnam ecclesiam vocant: alterum, Diuo Bartholomæo apostolo sacrum. Præterea gregariis militibus ampla hospitia instituit, ne illic habitantibus molesti essent & insultarent. Amidæ quoque vrbis muros & [a] vallum, quæ ruinæ proxima videbantur, noua quadam structura comprehendit, & vrbi securitatem restituit. Quæcunque in [b] præsidiis, in [c] promontoriis horũ sitis, rex gesserit, iam dicã. Eunti ex Daras vrbe in Persarũ terrã, regio quædã à sinistris est, [d] nullos prorsus equos, nulla plaustra vel currus habens, protensa in eam longitudinem, vt viro robusto duob. diebus sit permeabilis,

a προτείχισμα.
b castellis.
c finibus harum vrbiũ.
d Qua nec equis, nec curribus iri potest.

meabilis, desinens in locum obliquum & præruptum, cui Rabdios nomen est. Habitatur autem Rabdios in petris omnino præruptis & rigidis, intúsque locum continet, quem Romanorum agrum vocant, à principio (vt arbitror) [a] grauiter ferentes incolæ, quòd in meditullio regionum Persicarum locus situs ad Romanos pertineret, depressus & supinus, sed bonarum frugū admodum ferax: quod ex his facilè quispiam coniiciet, quoniam hunc locum vndique Persarum [b] montes cingunt. Apud Persas oppidulum satis illustre, cui nomen Sisauranon, quod olim Iustinianus euersum solo æquauit, vt magnam equitū turbam illinc captiuā abducerent, abest ab vrbe Daras itinere duorū dierum, à Rabdios verò, tribus maximè [c] signis. Hi, qui agrum, cuius satis meminimus, colebant, quotannis exoluebant Persis quinquaginta aureos, vt sua ipsorum quiete possiderent, & fructus illic enatos possent diuendere. Effecit Iustinianus rex, vt omnia ipsis agricolis nascerentur. Cinxit Rabdios muro ad petrarum, quæ illic assurgunt, altitudinem; & reddidit locum hostibus inaccessum. Cum illic habitantes laborarent inopia aquarū, nullo existente fonte in scopulorum cacumine, duo reseruacula aquarū extruxit, & passim perforatis petris amplos pluuialium aquarum thesauros excogitauit. Alias arces & præsidia omnia, quæ in monte posita, hinc ex Daras in Amidam eunti occurrunt, & quæcunque hic olim in deridiculam quandam speciem [d] fastigiata erant, reparauit, & in eam elegantiam quæ nunc apparet, ac tutum munimentum transposita in firmissimum Romanorū terræ propugnaculum constituit. Hic mons in cœlum assurgens impēdet, præceps adeo, vt conscendi nequeat. in subiecta planicie locus est commodæ admodum & mollis terræ, vtilis aratro, vtilis pecoribus, abunde her-

[a] *delectati incolis*, ἀγαθύντες.

[b] *limites*.

[c] σημείοις, *miliaribus*.

[d] *septa & munita erant*.

bas & gramina fundens. Hic frequentes pagos ad radicem montis extructos homines habitant,necessariis quidem facultatibus felices,sed crebris incursionibus expositi. Quod ne amplius fieret,Iustinianus rex emendauit , erecta in vertice montis arce, quo preciosam maxime suppellectilem conueherent , & irruentibus hostibus , cursu & fuga seruarentur.Regalem arcem vocant. Arces Amidæ vrbi vicinas,cœno & luto obcinctas & hostibus pervias vndique exactissime instaurauit. Omnia sigillatim & exquisite describere facile non est. In summa vniuersa enarraui. Nam quæ prius insidiatoribus erant exposita,ea nunc inexpugnabilia fecit. Mesopotamiam Persarum generi,manifestè inuiam reddidit.Non est silentio prætereundum id,quòd in arce Baros excogitauit. Arx in præcipitio alti montis posita est,intus omnino aquis carens , extra imprimis absurdū ac inutile esse videtur,ad radicē montis arcem muro circumdare , ne scilicet ea pars in decliui loco sita facilis captu foret. Excogitabat autem hæc , iubens ea quæ intra murum,perfodi, donec ad planiciem iam pertingerēt. quod vbi factum est , mox hinc tanquam ex fonte præter opinionem aqua ebulliens apparuit. quocirca arx iam in tuto posita , & aquarum beneficio non indigere videtur. Eodem modo,Theodosij vrbis,quæ ad Aboram fluuium sita est,muro reparato,quē diuturnitas temporis labefactauerat , cum primis hic rex Persarum excursiones in Mesopotamiā prohibere diligenter curauit. Qualia in Constātina demonstrauerit, dignum esse arbitror,vt referatur. Erat prius Constantinæ murus , si altitudinem spectes, scala superabilis,si aliam structuram [a] penetrabilis admodū,tanto interuallo turres distabant,vt siqui irruentes in mediū locū procurrissent,nō poterant hi,qui in turribus stabāt,illos vllo modo propellere. Vrbi

[a] *accessu facilis.*

re. Vrbi propugnaculum aderat, ſed eiuſcemodi, qualis murus eſſe videbatur,infernè [a] duro lapide erectũ parumper;ſupernè,albo lapide,fragili prorſus & molli, vt iam leui impendio ab irruentibus hoſtib.occupari poſſet. Iuſtinianus rex paſſim [b] in duas turres aliam collocauit,vt ſic omnes ſibi ipſæ quam propinquiſſimæ vrbẽ obcingerent;toti verò muro,& omnibus mœnib. tantam altitudinẽ impoſuit,vt ab hoſtibus expugnari nequirẽt.Atq; vrbis nedum faſtigia communiuit,ſed & abditos aſcẽſus in turres conſtituit,triplicia tecta lapidum iniectu diſpoſuit, teſtudines incuruauit, vnumquodque ipſorum Pyrgo caſtellum ſeu turritam arcẽ & eſſe & vocari fecit.Caſtella enim arces Latina voce appellant.Patiebatur etiã Conſtãtina circa aquarum inopiã ea,quæ emendari non poterant. Extra vrbẽ ad vnius [c] ſigni ſpaciũ fontes ſunt aquarum potui commodarum,deinde quoque ſaltus ſatis magnus altiſſimis arboribus conſitus.Intra tamen vrbem, vbi iã non in plano,ſed in accliui vias eſſe cõtingit, olim aquarum erat penuria.Iuſtinianus autem rex aquarũ riuis intra murũ deductis, perpetuis quoq; fontib. vrbẽ exornauit,quare haud iniuria ipſorũ [d] inſtaurator appellari poterit.Habebant Romani in extremis Meſopotamiæ finibus [e] arcem propè Euphratem fluuium, à Diocletiano rege priſcis temporibus extructã.Nomen arci Circeſion,hanc Iuſtinianus nunc regnans,temporis diuturnitate collapſam,neglectam & incuſtoditã inueniens,in munitionem firmiſſimã cõſtituit, vrbémque fundauit magnitudine & elegantia claram.Diocletiahus cũ hanc arcem extrueret non totam in orbem muro circundedit, ſed vſque ad Euphratẽ muri ſtructuram extendit, cõſtructa vtrimlibet extrema turre, & relicto altero latere abſque muro,arbitratus fluminis vndã illinc munitionis & propugnaculi loco

a ἐκ μυλίτη, ex ſilice.

b inter duas

c miliaris.

d οἰκιςής, vrbis conditor.

e caſtellum.

ſore. Procedente autem tempore, extremã turrim ad Auſtrum verſam, fluminis vnda continuè radẽs concuſſit totam, vt manifeſtum iam caſum minaretur, niſi quis quã celerrimè ſuccurreret. Viſus eſt Iuſtinianus ad eam dignitatem à deo euectus, vt totum Romanorum imperiũ repararet, qui iam non ſolũ ruinoſam turrim molari & duro lapide inſtaurauit, ſed eam etiam arcis partem, quæ muro carebat, firmiſſimo muro circundedit, duplici munimine vrbem defendens, fluminis ſcilicet adlapſu, & ambitu propugnaculi. Quę ad Circeſiũ pertinent, hoc modo reformauit. [a] arces, quæ vrbi à Theodoſio nomen ſortitæ adiacent, partim muris carẽtes, partim luto, & deridicula compage, ſepum more obcinctas, formidabiles nunc & omnino irruentib. hoſtibus inacceſſas effecit. Erat hic quidam locus, in quem excurrere Sarraceni facile poterãt, & per amplam ac denſam ſiluam in monte ſitam diſpergi atque dilabi, & Romanos illic habitantes, crebris incurſionibus intrepidè moleſtare. Cæterùm Iuſtinianus, excogitato aduerſus hoſtes obice, ingẽtem turrim exſtruens, hoſtiũ incurſus prohibuit. Iſthęc à Iuſtiniano rege in Meſopotamia peracta ſunt. Neceſſe eſt hoc loco Edeſſæ quoque meminiſſe. Erant Edeſſæ murus & vallũ diuturnitate tẽporis ruinoſa. quapropter ambo reparata, noua conſtituit, & multo ſolito munitiora. Quin & [b] Caron & Callinici vrbis muros & valla, æui intercurrentis longitudine collapſa ſubuertit, & inexpugnabilia effecit. Arcem præterea, quæ in Batnis erat, neglecta & muris non obcincta, munitiſſimis mœnib. circũdedit, in eũ, qui nunc apparet, ornatum traductã. [c] In antiqua regione Comagene, quæ nũc Euphrateſia eſt, Romani & Perſæ prope ſe nõ habitabant. locus enim ſterilis & deſertus vtrorúmq; fines lõgiſſimè diſterminat. Iccirco arces ædificabãt vtrique ſuis

terris

a *eodem modo & caſtella, quæ vrbi.*

b *Carrarũ.*

c *in regione quæ olim Comagena nunc.*

terris finitimas, nulla data opera, ex crudis lateribus, quandoquidẽ nõ habebãt cui hostes insidiarentur. Diocletianus rex hoc modo treis illic arces extruxit, inter quas vnam, cui Mambri nomen, longo tempore dirutam Iustinianus renouauit. Quinque [a] signis ab hac arce versus Romanorũ sedes Zenobia olim vxor Odonathi Sarracenorũ regis, vrbem locauit priscis tẽporibus, à se (vt par erat) appellatã. Huius mœnia deinde longũ tẽpus interfluẽs ruinosa constituit, adeo vt Persis facultas esset in medios Romanos deuagãdi: Iustinianus effecit, vt mœnia instaurata, Romanis essent propugnaculum, & terriculamentũ Persis. Multo enim munitiorẽ instituit, quam ante erat. scopuli quam propinquissimè cingũt mœnia, à quib. eos, qui vrbẽ tuebãtur, licuit hostib. à vertice proiicere. Quã rẽ diligenter repellens & emẽdans, alterã quandam structurã mœnia excedentẽ, vbi scopuli maxime propinquabãt, erexit; Alam vocãt eiuscemodi structurã, quòd a muro scilicet suspensa videatur. Præterfluit Zenobiam ad orientẽ solem Euphrates fluuius, murum quam propinquissimè radens, qui imbribus coortis exundat, & affusus muro, statim non solum fundamẽta, sed [b] fastigia quoque obruit, & saxorũ compaginationes confundit, relicta fragili & incerta saxorum cõpositione. sed ingẽs admodũ saxum molaris generis, muro æquali lõgitudine adstruxit, sicq; murũ ab omni nocumento liberũ ac tutũ Iustinianus reliquit, etiã si in magnam altitudinẽ fluuius exæstuet. Non solum vrbem securam & tutam hic rex reddidit, sed etiã templa in vrbe fundauit, & [c] gregariorũ militũ habitationes. præterea balnea, & publicos porticus. Vltra Zenobiã Surum est oppidulũ in ripa Euphratis fluuij sitũ, muro cinctũ tã despicabili, vt olim Cosroæ irruẽti, ne horæ quidem dimidio resistere potuerit, sed [d] recto itinere à Persis

a *miliaribus.*

b *pinnas.*

c *militariũ signorum domos.*

d *mox eadẽ hora sit.*

occupatum. Hoc oppidulum totum perinde atque Callinicū instaurauit, muróque & vallo obfirmans effecit, vt amplius irruentib. hostibus nō cedat. Est præterea tēplum Sergio dicatum apud Euphratesiam illustri diuo, quem prisci homines colentes, Sergiopolim locū appellarunt, circundantes [a] breuissimo muro, vt illic habitātes Sarracenos propellere possent, & ab incursu locū tueri. [b] Aduersum muros pugnare suapte natura Sarraceni impotentes sunt & inepti. Murus quamlibet paruus & fragilis, illorum impetum sistit. Tādem hoc templum donariorū accessione opulentū & nobile omnino factum est. quam rem Iustinianus secum reputans, curauit vt nobilissimo muro cingeretur: extruxitq; aquarum receptacula, pręterea domus, porticus, & alia ædificia loco imposuit, insuper & militū pręsidia. Simili cura oppidula & omnes arces in vltimis Euphratesiæ [c] collibus sitas reparauit. Ad hæc animaduertens [d] sacram vrbem insidiari volentib. expositam, prouida mēte liberauit, [e] occulto ambitu ipsam defendens, & in angustiorem securitatē murum coarctans. Erāt & alia in Euphratesia loca, nomine quidem vrbes referentia, muris verò circundata sepum more, quæ Iustinianus veris muris cingens, & alio apparatu firmans, [f] vrbes instituit, quæ & iustè appellentur, & præstantiores sint, quam vt hostiū insidiis pateant. Sed & vrbes, quas Cosroes occupauerat (hic enim barbarus, oportunitate accepta, propter Romanorum exercitum in [g] Hesperia relictum, clam irruit in Romanorum terram) ita securas constituit & politas, vt nūc multo feliciores esse videantur, quam prius; & amplius non formident barbarorum, qui mala minantur, incursus. In primis Antiochiam, quæ nunc Theopolis dicitur, exornauit & muniuit multo præclarius, quam prius ornari contigit. Orontem fluuium, qui

vrbem

a pertenui.
b naui ad muros oppugnandos.
c limitibus.
d Hierapolim, nomen propriū est.
e inutili ambitu sublato.
f effecit vt iure appellentur oppida, & validiora sint.
g occidente.

vrbem alluit, per circuitus & ambages deerrans, transuersum compulit muro propinquare. Quo ductu cursum suum quã propinquissime vrbi circumflexit, & eatenus partẽ vrbis, quæ munita [a] per indispositionem non erat, erexit, & ex Oronte tutiorem reddidit. Intra muros locus erat, totus ferme desertus, [b] & feculentus, & graueolens. Petræ excelsæ & specus inuij locum occupabant, nullam semitam facientes illac. [c] Arbitratus igitur petram illam, tametsi plurimũ oblectamẽti prę̃staret in vicino muro polita, perniciosam esse, nempe per quã vrbs non obscure capi posset, locum illũ intra murum olim præcipitem & cliuosum planum effecit, & hac itinera disposuit, quã non solũ pedites irẽt, sed & equites proficiscerentur, ducerẽtúrque currus & plaustra. Balnea quoque, & aquarum reseruacula in hisce mõtibus extruxit. Intra muros apud quamlibet turrim puteum effodit, vrbi, quæ prius aquis egebat, pluuiis vndis succurrens. Hæc circa muros Antiochiæ à Iustiniano rege peracta sunt. Vniuersam vrbem ab hostibus exustam ipse reparauit, purgatis carbonibus & cineribus, liberũ aera reddidit. Pauimenta vrbis vbique grauib. saxis instrauit, distinxit vrbẽ porticib. & foris, biuia angiportis discriminauit, cõstitutis fontibus, & aquarũ fluxibus, & ductibus. Et quibus vrbes exornantur, theatris, balneis, & aliis ædificiis decorauit, quibus vrbis felicitas illustrari consueuit; & vt facile & citra laborẽ incolæ suas ipsorũ domos extruant, prę̃stitit. Hoc modo Antiochiã nunc illustriorem esse, quam prius, contigit. Hic etiam dei genitrici ingẽs templum dedicauit, cuius splendorem & magnificentiam oratione æquare impossibile est. Præterea Michaeli archangelo magnam admodum ædem consecrauit. Prouidit & pauperibus ægrotis, diligenter & domo, & iis, quæ ad curã & infirmitatũ

a propter immoderatam magnitudinẽ non erat, securiorem fecit.

b & accessu difficilis rupes & valles inuia.

c corrupit ista interpres.

mutationem pertinent, ordinatis; seorsum viris & seorsum mulieribus. Nihilominus prouidit & peregrinis ex oportunitate factis hic inquilinis. Chalcidos etiam vrbis murum vetustate collapsum, vna cum vallo reparauit, & multo cōstituit munitiorē. Erat in Syria oppidulum vehementer neglectum, Cyros nomine, à Iudæis olim extrūctum. Nā Iudæi ex Palestina a Medorum exercitu in Assyriam captiui abducti, & longo post tempore, à Cyro Rege dimissi, vt qualemcunque gratiam benefactori referrent, locum illum Cyrum appellarunt. Iustinianus rex [a] prouidēriam reipublicæ administrandæ perscrutans, & in primis diuos colens Cosmam & Damianum, quorū corpora prope vsque ad mea tempora requiescunt, Cyrum vrbem felicem reddidit, muri securitate, [b] custodiarum multitudine, & magnitudine publicorū ædificiorū. Hac ratione Syriam Iustinianus tutā seruauit. In Phœnicia Libano propinqua, oppidum, cui Palmyra nomē, vetustate ferme desertum, munimentis firmauit, & aquarum copia, coërcito Sarracenorum incursu.

a partim reipub. a commodis prospiciens, partim diuos.

b præsidiariorum.

[c] ORATIO TERTIA.

c liber III.

ORIENTALEM plagam Iustinianus hoc pacto firmauit. Nunc mihi eundū est ad Armenios, qui ab vrbe Amida, ad alteram vsque Theodosiopolim loca habitant Persis finitima. Armeniis [d] præerat rex eiusdem gentis. Postquam verò Alexander Macedo Persarum regem euicit, Persæ in seruitutem redacti, quiete degebant: Parthi autem Macedonibus resistentes, & bello superiores, expulerunt eos, & omnia vsque ad Tigrim fluuium occuparunt. Quo factum est, vt Persarum res deinceps quingentos annos Parthis subiectæ sint, donec Romanis Alexander Mamæas imperaret.

d olim præerat.

raret. tunc enim quidam Parthorum rex fratrem suum Arsacen nomine Armeniis regem præfecit. Perdurauit itaq; pax per hanc cognationem quingentis annis. Residebat autem Armeniorum rex in magna Armenia, Romanorum imperatori ex antiquo subiectus. Posteriori sęculo, cuidã Armeniorũ Regi Arsaci, duo fuerunt filij, Tigranes & Arsaces. Hic morti vicinus, cõdito testamento, ambos filios regni successores instituit, non definita vtrilibet æquali potẽtia, sed Tigrani relicta quadruplici parte. Et sic administrato regno pater è viuis excessit. Arsaces filius grauiter ferens, se fraudatum esse, rẽ ad Romanorũ imperatorem detulit. Theodosius Arcadij filius [a] adhuc iuuenis, Romanos tũ ingenuè rexit. Tigranes timens, ne data pœna regno pelleretur, tradito Persis imperio, sibi ipse manum intulit. Quocirca subortum est dissidium inter Romanos & Persas propter Armeniorum regionem: tandem inter eos conuenit, vt Tigrani partem, Persæ; Arsacis, Romani haberent. Deinde vtrimlibet fœdere pacto, Romanorũ rex Armeniis semper regẽ & dominum præfecit. Sed quoniam huiuscemodi regnum hostiles incursus propulsare non potuit, carẽs militari exercitu, Iustinianus rex animaduertens Armeniam identidem sine ordine ferri & gubernari, regni nomen extinxit, præside instituto, & militaris exercitus descripta multitudine. Hæc in magna Armenia sic administrauit. In Armenia, quę [b] Sophanice dicitur, vrbs est Martyropolis nomine, ad Nymphiũ fluuium Romanorum & Persarũ fines disterminanté sita, [c] è cuius fluuij regione locus habitatur Arpane dictus, olim Persis obtẽperans. Denique Cabades Persarũ rex Anastasio regnante, ingressus est Romanorũ terram, & tanquã itineris [d] compendiũ aliquod excogitans, relictam vrbem cœpit, non quassatis muris, non facta obsi-

a admodum adhuc iuuenis Romanis imperabat

Tigranes amissionem regni timẽs, Persis se dedidit, regno tradito.

b Sophosena, & Sophena.

c cuius ad vtramque ripam habitatur Arxane regio.

d heic ab interprete multa corrupta.

dione,ſed hoc ſolum oſtenſo,quòd iam illuc acceſſiſſet. Incolæ vrbis perpendentes, ſeſe non poſſe neque ad breue quidem temporis momentũ exercitui obſiſtere,Cabadi occurrerũt, ſe ſuáq; & Martyropolim ipſi tradentes, tributáq; publica duorũ annorũ in manibus habentes. Quibus oblectatus, vrbem & totã regionem, perinde ac ad Perſarum regnũ [a] accedentem vſurpauit,& homines indemnes dimiſit. deinde promoto exercitu, & Amida [ab]obſidione capta, ad Perſarũ fines rediit. Huius Martyropoleos murus, in latitudine quatuor, in altitudine viginti pedes habuit, adeo vt hoſtes murũ facile permearent,& omnino ſaltu tranſmitterent. Quapropter Iuſtinianus rex extra murũ, aliud extruxit propugnaculum, & vallum [b] multa ratione dignum,aliáq; omnia,quibus iam vrbis munimentũ ſeruari poſſit. Martyropoli ad ſolem occidentem locus adiacet Phiſon appellatus. ſupra hunc locum ad duo maxime [c] ſigna,prærupti montes ſunt, nuſquam peruij,qui inter ſe congredientes,duo flumina non longe diſtantia effundunt, quæ Cleiſuras appellare conſueuerũt. In his anguſtis locis Iuſtinianus munitiones ſpectatu dignas iecit, & conſtituta militũ cuſtodia inexpugnabili, locũ illum barbaris omnino præcluſit. In Citharißi loco,arcẽ non habenti, eximiam quandam arcem, & perpolitam, & ſcite inexpugnabilem, in loco edito ſeu colle conſtruxit, vt qui habitant illic,partim Romanis, partim Perſis ſubditi,nullo amplius inter ſe pauore concutiantur, nullam inſidiarum inter ſe ſuſpicionẽ habeant,ſed nuptias inter ſe contrahant,nundinas rerũ commodarum agant, & quæ ad agriculturam pertinent,exerceant. Alium locum, cui Artaleſon nomen, firmißimo muro obcinctum, arcem cum primis inſuperabilem effecit, collocato inibi delectu militum, quib. iam vt [d] princeps præeſſet, quem

a pertinentem.

b non contẽnendum.

c milliaria.

d magiſtratus.

quem Romani Latina voce ducem vocant, ordinauit. Hæc quidem à rege hic peracta sunt. Quæcunque verò in alia Armenia elaborauit, nunc dicam. Satala hic vrbs stabat modicæ olim spei. Non enim longe aberat ab hostiũ terra, & in humili loco sita, sub multis collibus circũ ipsam assurgentibus latebat. ad huiusmodi loci naturã accedebant infirmæ inprimis, & dubiæ munitiones, tũ à principio male instructæ, tum etiam longo iam tempore collapsæ. Rex ipse vniuerso loco subruto, nouũ hic murum exædificauit, tanta quidem altitudine, vt vicinos colles supergredi videretur, ea verò latitudine, quę firmæ & securæ stationi sufficeret. Propugnaculo etiam [a] multa ratione digno, in circulum disposito hostes perterruit, & arcem valde munitam non lõge [b] in loco qui Oroenon dicitur, extruxit. Erat etiam in hac terra arx quædam in vertice percipitis montis posita, quam olim Pompeius dux Romani exercitus, bello hanc terram superãs, captã, & paulo pòst munitam, Coloniam nominauit. Hanc arcem vetustate fatiscentem Iustinianus rex omni potestate restituit. Quin & Sebastię & Nicopoleos Armeniæ oppidorum muros, quoniam longitudine temporis corrupti ruinam minabantur, instauratos, nouos effecit. Extruxit quoque hic templorum & monasteriorum ædificia. In vrbe Theodosij templum dei genitrici fundauit. In Nicopoli quadraginta quinque diuis monasterium. In Byzanis Georgio martyri templum dedicauit. Prope vrbẽ Theodosij, monasterium, quod quadraginta Martyrum cognominatur, renouauit. Erat [c] quidam locus apud Armenios, non procul ab Euphrate, in quo Romanorum militum [d] cohors residebat, [e] locus Melitene, cohors legio appellabatur. Hic superioribus annis in loco supino & decliui propugnaculum quadrangulum Romani extruxerant, quod

a *magni momenti.*

b *in regione qua Osroenorum.*

c *quadam regio.*

d *turma.*

e *regio.*

deinde Traiano imperatori visum est, vt in vrbis munimentū verteretur, & [a] parua vrbs ingenti cōstitueretur. Procurrente itaque tempore factū est, vt Melitenorum vrbs cresceret, fieretq; populosa, adeo vt intra propugnaculū habitationes non sufficerent. nam angustus locus erat. collocarunt ergo in vrbis area & campo, templa [b] principū hospitia, forum, tabernas mercatorias, publicas vias, porticus, balnea, theatra, & si quid aliud est, quod ad ornatū magnæ vrbis facit. Quocirca hoc modo Melitenam muro non obcingi contigit Anastasius rex vniuersam muro circundare cæpit, sed morte preuentus, voluntatem implere nō potuit. Iustinianus vero rex vndique muro vrbem obcingens, [c] egit, vt Melitena sit Armeniis magnum & munimentū & ornamentum. Hæc igitur in Armenia, quæ ad dextram Euphratæ fluuij est, peregit. Quæcunque autem ab ipso in Armenia magna gesta sunt, dicā. Theodosiopoleos olim murus facilis erat captu & expugnatu, quippe quem non defendebat, neque vallum, neq; fossa, & cui imminebat locus quidam ad vrbem propinquissimè deducens. Iccirco Iustinianus ex aduerso isthæc machinatus est. Primum quam profundissimam fossam in circuitu effossam, specub. præruptorum montium similimam cōstruxit; deinde loco, qui vrbi imminebat, desecto, naturam illius in cauernas & hiatus, qui transiri & penetrari nequeunt, transmutauit; fecitque murū auctiorem, vt iam insigniter altus & prorsus inexpugnabilis esset, siquis irrueret. In Byzana nihil constructū est à Rege propter hanc causam. locus enim planus est, cāpos habens equitibus peruios, & multos lacus corruptos aquę stagnantis. Quo fit, vt hostibus sit facilimus expugnatu, & pestilentissimus habitatoribus. quo perspecto, alibi vrbē erexit, dignissimam planè quæ ipsius Regis nomen referret, in loco

a *metropolis legere debuit, non μικρόπολις.*

b *Magistratuum.*

c *perfecit.*

in loco scilicet, qui a Tzoumina vocatur. quę igitur in Armenia gesta sunt, sic habent. Vt hic auté Tzanorum gentes iam describam, mihi non videtur esse alienum à ratione. sunt enim Armeniis finitimę Tzani suis legibus sine rege ex antiquo degunt, beluinam vitam agentes. Deos quidem lucos, volucres & alia animalia arbitrantur, & colunt In altissimis montibus, & opacis totam ætatem consumunt, terram nequaquam colentes, sed identidem furtis & latrociniis viuentes, negligentes terram exercere. Vbi montibus præruptis non cinguntur, locus est collibus & tumulis abundans: vbi tumuli, ibi quæ terræ imminent, alia non sunt, vt fruges afferant, si colantur. Valde enim aspera sunt & supra modum dura, nullarum penitus frugum feracia. Quamobrem fieri non potest, vt hic vel terram ares, vel campum segetum demetas, vel pratum inuenias. Floret autem arboribus Tzanica, sed infrugiferis, & omnino sterilibus. Quoniam vt plurimum nulla est hic temporum reciprocatio & vicissitudo, vt nunc scilicet frigidis & humidis horis occupetur terra, nunc verò iuuetur calore solis; sed perpetua hieme oppressa est, & assiduis niuibus irrigatur. Propter hæc ex antiquo suis legibus viuunt Tzani, Iustiniano verò imperante, à Romanis pugna victi, & iam amplius certamini non fidentes, statim sese omnes dediderunt, magis eligentes quietam seruitutem, quàm libertatem periculosam; & mutata religionis opinione, omnes Christiani facti sunt; & vitam humaniorem amplexati, dimissis latrociniis, Romanos in suos hostes progredientes semper comitati sunt. Iustinianus ipsis ecclesiam construxit in loco, qui Camalinichon dicitur, effecítque, vt sacra obirent, accederent ad mysteria, sacrificiis deum placarent, & aliis quoque rebus sacrarentur, intelligentes tandem, se homines esse. stru-

ctis etiam arcibus, passim per regionem Romanorum militum pręsidia hic collocauit, atque Tzanos commercium cum cæteris hominibus habere instituit. Eunti hinc ad solem orientem, præceps vallis occurrit, procurrens vsque ad terrã boreæ vento subiectam. Hic in infima parte vallis, caulæ sunt, quibus Tzanorum boues stabulantur, ad colendam terram educati. Inertes autem laborum sunt omnino Tzani, & rusticorum operum ignari, perpetuò lac mulgentes, & victitantes carnibus. Vltra móntis radicem loca quidem sunt, non tamen vacua, in plana terra; deinde à sinistris ad Boream locus quidam est, quem vocant incolæ Longini fossatum, quoniam priscis temporibus Longinus Romani exercitus dux, patria & genere Isaurus, ducto aduersus Tzanos exercitu, illic castra fixerit. Hoc loco arcem Iustinianus rex extruxit, cui nomẽ Burgusnoce, diei itinere à Sisilison distans. Sisilison quoq; arx est ab ipso rege ædificata firmissimè. Hęc igitur à Iustiniano rege apud Tzanos peracta sunt. In Amoria multa tépla longo tépore diruta renouauit. Post Trapezontinorũ terminos locus est, Risæum appellatus, quem ipse instauratum in munimentum sepsit præstantius, quàm vel verbo explicari, vel aurib. percipi possit. Apud Lazos Christianorũ ecclesiam vetustã & structura putidã & emarcidam reparauit. Sebastopolim, quæ olim arx erat, muro & aliis muniméris facilis captu, publicis viis & aliis ædificiis adornatam, in vrbem inter præstãtissimas etiam, elegantia & magnitudine imprimis famigeratam redegit. Bospori etiam, ac Chersonis, vrbium in illo litore maritimarum, post [a] stagnum scilicet Mæotidem, post Tauros & Tauroscythas, in vltimis Romani imperij finibus habitantes, muros penitus collapsos inueniens, in magnam quandam elegantiæ & securitatis admirationem restituit.

[a] paludem.

tuit. Hæc igitur ſic habent. Vrbem etiam quandam Thraces habitant mari finitimam in litore Euxini ponti, Anchiolum nomine, vbi non procul ab vrbe, aquæ natura calidæ ſcaturiunt, incolis imparata balnea præſtantes. Hunc locum, olim muro non munitum neglexerant priſci reges, quamuis vicina loca barbara gens habitaret, frequentabant locum ipſum ægroti, cum periculo alleuamen inquirentes. Iuſtinianus igitur nunc muro vallauit, effecitque, vt citra periculum infirmis remedium contingat. Hæc igitur munimenta à Iuſtiniano rege conſtructa ſunt, in oriente, in Armenia, in Tzanica regione, & circa pontum Euxinum. Nunc hinc nobis eundum eſt ad ædificia, quæ in Europa extruxit.

[a] ORATIO QVARTA.

a Liber IIII.

SIis pelagus ſulcet, qui ad gubernandam nauiculam inſtructus non eſt, pernicioſam rem eſſe puto, magnorum diſcriminum impenſe plenam. idem dixero, ſiquis Iuſtiniani Regis ædificia, ſordidiſſima oratione emetiri velit. Animi enim magnitudine hic rex alia ([b] vt ita dicā) omnia, & quæ ad ædificia non minus, multo præſtātiora perfecit, quàm vt oratione explicari queant. In Europa, curans miniſterium applicare neceſſitatis poſtulationi, opera abſoluit, quæ narratu facilia non ſunt, aut etiam prompta ad conſcribendum. Vrgebat enim neceſſitas in confinio Iſtri fluminis, & deinceps propter adhabitantes huic loco barbaros. Nā vicina eſt gens Hunnorum, Gothorum, Taurorū, Scytharum, [c] Sclabenorum, & eorum qui cum Sauromatis in plauſtris degentibus bella gerunt, & ſi quod aliud beluinum genus hominum eſt, hic morari & ſedes figere conſuetum. His iam inceſſanter bella mouentib. occurrere cogitanti Iuſtiniano

b prope dixerim.

c Sclauinorum.

regi necessarium erat, innumera propugnacula iacere, militum inenarrabiles custodias constituere, & alia, quæcunque hostibus forent impedimento ad promouenda dominia. Cæterum quod de historia restat, prosequemur. Operis enim inchoati, quocunq; modo ad finem peruenire magis conueniet, quam relicto imperfecto retrorsum ire. Constituentes itaque huius regis ædificia, quæ in Europa construxit enumerare: pauca quædam huius regionis præfari dignum duximus. E mari, quod Adriaticum dicitur, influxus quidam ab alio mari decurrens, Epirum ingreditur, ferme terram diuidens, Ionium sinum efficit, in dextra Epirotas & illius regionis gentes, in sinistra Calabros habens. supra quos e regione maris defluit Ister fluuius. Hic multa ædificia relatu dignissima Iustinianus rex construxit. Totam enim Europam obuallans, barbaris, qui Istri fluuij accolæ iam erant, inaccessam reddidit. Sed à patria regis mihi ordiundum esse arbitror. Hanc enim solam decet extolli, diuulgari, venerari, quæ talem regem enutriuit, talem Romanis præstitit; cuius opera verbis enarrare, & litteris commendare impossibile est. Apud Dardanos Europæ, qui iam post Epidamniorum terminos habitant, locus est Tautesium nomine. Hinc Iustinianus rex orbis reparator oriundus erat. Hunc locum muro circundans quadrangula figura, singulis angulis turrim imposuit, effecitque, vt & esset, & vocaretur Quadriturrita. Iuxta hunc locum vrbem nobilissimam condidit, quam Iustinianam Latina voce appellauit, atque hoc modo nutricationis officium altrici patriæ rependit. Fabricauit etiam canales aquarum, vt vrbs aquis abũdaret, & multa alia narratu digna. Non est facile enumerare deo consecrata templa, verbis comprehendere [a] principũ habitacula, ingentes porticus,

[a] magistratuum.

nitida

nitida fora, fontes, vias, balnea, loca vbi res venum exponuntur. Magna plane vrbs est, & totius regionis metropolis Illyricorum, archiepiscopum sortita; aliis vrbibus ipsi, tanquam magnitudine præstanti, cedentibus. Quo fit, vt etiam honorem regi rependat. Vt enim ipsa vrbs rege [a] honoratur, tanquam alumno, ita e diuerso rex [b] locum illum in vrbem euehere curauit. Et tantum de hac re dixisse sat erit. nam omnia diligenti subtilitate persequi impossibile est. Nam si ad regis præstantiam vrbs quoque accesserit, necesse est omnem orationem deficere, & ipsam re inferiorem fieri. Erat olim apud Dardanos vrbs, Vlpiana nomine. huius murum deiectum (erat enim totus inutilis) in præsentem nitorem permutauit, appellauítque vrbem Iustinianam secundam. Prope quam & aliam quandam vrbem, quæ prius non erat, condidit; & Iustinopolim vocauit, auunculo cognominem. Sardicæ quoque & Naisupoleos, præterea Garmaæ & Pantaliæ muros, qui vetustate dirupti erant, in securitatem reparauit, & hostibus inexpugnabiles effecit, & inter has oppidula à fundamentis restituit, firmissimum etiam propugnaculum horum, & totius Europæ, Istrum fluuium facturus, [c] validis densísque munimentis fluminis ripas cingit, passim per ripas dispositis militum præsidiis, ne barbari agris custode carentibus semper insidiarentur, ne homines cuiusuis ætatis captiuos abducerent, & vniuersam suppellectilem atque pecuniam prædarentur. Erat hîc quædam antiqua vrbs abundans aquis, nomen à natura loci adepta. Euroea enim ab origine dicebatur. Ab hac non procul [d] mare diffusum insulam in medio tenet, colle insignem. Huc Euroeæ incolis traductis rex infirmissimam vrbem erectam muro sepsit. Post totam Epirum, Ætolos, Acarnanas, [e] nunc Crissæus sinus, nūc Isth-

[a] *se iactat.*

[b] *honori sibi ducit, quòd vrbem ædificauerit.*

[c] *crebris munitionibus fluminis.*

[d] *palus diffusa.*

[e] *tum Crissæus sinus, tū Isthmus. & sic deinceps.*

mos, nunc Corinthus, nunc denique alia Græciæ loca, huius regis prouidentiam liquidò testantur. quapropter nemo contenderit, *a* per omnem ætatem fuisse quempiam ex omnibus hominibus Iustiniano rege magis prouidum, & accuratiorem, cui difficile non fuit, mare montibus allisum, circumfusum, vnda efferuens, & arena fluidum, iactis fundamentis frenare & firmare; atque iis, quæ vel maximè inter se dissident, applicare & connectere, vt artificio hominum conueniant, & cedant cogentibus. Hic etiam rex saltus & lucos copulauit, adaptauítque montibus mare. *b* Atque vniuersam Græciam munimentis obseptam reliquit, sedata subditorum diligentia. Arces etiam multas intra muros extruxit, consulens humanæ fortunæ, cui nihil satis firmum & constans, nihil inexpugnabile est; vt si muros quocunque modo aut tempore capi contingeret, in arcibus præsidia seruarentur. Vbique *c* res frumentarias, & aquarum reseruacula in tuto disposuit, ordinauítque milites custodes. Sic per Greciam Iustinianus arces & propugnacula firmauit. In Heraclea hæc facta sunt. Ex Illyricis in Græciam eunti occurrunt duo montes plurimum distantes, sed tandem inter se quàm propinquissimè conuenientes, angustum reddentes intersitum locum. fons per medium fertur, æstiuis horis aquam placidam, & potui non incommodam effundens ex montibus istac assurgentibus, in breuem deinde riuum contractus. sed postquam pluit, torrentem exundans altum vehementer, & satis immanem, ex scopulis & saltibus ingentem fluxum congregat. Ex vtraque parte angusti loci duo erant olim munimenta. hinc Heraclea vrbs, cuius sufficienter meminimus, inde Myropolum non parua intercapedine distans. Ambo munimenta ruinæ proxima Iustinianus rex reparauit, & validissimo muro angustũ locum

a *ab omni æuo.*

b *Alius sensus in Græcis.*

c *horrea.*

locum circundans,barbaris transitum præclusit.Omnes Græciæ vrbes, quæ Thermopylis includuntur,vt in tuto essent,effecit,renouatis omnibus muris. Conciderant enim multo antè in Corintho, ex vehemẽti terræ motu, Athenis,Platæis,& in Bœotiæ terminis,vetustate corrupti.Nihil autem expugnabile,nihil incustoditum reliquit.Postquàm ipse Iustinianus saluti subditorum inuigilans animaduertit, barbaros mali aliquid esse machinaturos, Græciam passim muris & mœnibus vallauit, vt iã necessarium foret hostibus, singulas vrbes separatim obsidere.Atque hæc effecit, quoniam expectatio minimum producta, miseriam non patitur, & semper prorogata auxilium non petit, sed instantem fortunam propter tarditatem & dilationem abiicit.In Peloponeso etiam, vbi resciuisset omnes vrbes muris carere,ne multum temporis attereretur in singulis curandis restituendísque,vniuersum mare securum reddidit,erectis arcibus,& constitutis præsidiis. Atque hæc sic processerunt. Vrbs quædam erat Thessaliæ Diocletianopolis nomine, à barbaris *a* occupata,& longo tempore ab habitatoribus deserta,vicinum habens stagnum, & insulam in medio stagni aquis circumfusam. Quapropter hic rex vrbis *b* explorato loco, quoniam facilè penetrari poterat, firmissimam vrbem in insula ædificauit,dimisso(vt par erat)priori nomine. In Echinæo,Thebis,Pharsalo,& aliis vrbibus maritimis omnibus propugnacula renouata aptè confirmauit. Sed quoniam in Thessaliam peruenimus, sermo in Pelium montem & Peneum fluuium pergat. Ex Pelio monte Peneus placido lapsu defertur, mox suo allapsu vrbem Larissam decorans. Nam Phthia hic amplius non est. defluit autem hic fluuius admodum leniter in mare, finitimam regionem feracem reddens omnigenorum fructuum

a *euersa*

b *neglecto*

& potabilibus aquis abundantem. Quos planè fructus qui illic habitant, vendere non possunt, formidantes subinde barbarorum incursus & molestias. Nusquam enim hæc loca munimentum habét, quo sese incolæ conferentes seruentur, sed Larissam & Saream, collapsis iam mœnibus, muris fermè spoliatas esse contigit. Rex igitur Iustinianus ambas vrbes muris obcingens, regionem illam in legitima & natiua felicitate conseruauit. Inde non procul montes assurgunt prærupti, altissimis arboribus abundantes, & Tauris peruij. In hac terra Lapitharũ aduersus Centauros flagrauit pugna, quemadmodum fabulæ nobis asseuerant, temere persuadẽtes, fuisse scilicet priscis temporibus genus hominum extraneum, & ex animalium natura quadam perperam mixtum. Reliquerunt fabulæ testimonium vetusta tempora in appellatione. Nam structæ in mõtibus arcis locus Centauropolis in hanc vsque ætatem vocatur, cuius murum dirutum Iustinianus rex instaurauit & obfirmauit. Multas præterea arces in Thessalia renouauit, quarum nomina non multò pòst a me perscribentur. Sed nunc ad Euboiã insulam eundum est, quoniã Athenis & Marathoni propinquissima est. a Euboia in mari obiecta est Græciæ, videtur autem olim abrupta esse. Quandoquidem prius vna erat terra, quæ pòst freto est diuulsa, maris vndoso fluxu hic circa Chalcidem vrbem, continentem perrumpente, & quod à terra desectum est, in insulam redigente, fretum Euripus dicitur. Euboia igitur huiusmodi existens insula, vna etiam trabe sinui maris superposita, terræ & cõtinenti iungitur, quã incolæ, quoties libitum sit, imponentes, b Epirotæ videntur esse, pedibus in oppositã terram progredientes, quã rursus deponentes, nauibus traiiciunt, insulani iam facti. Itaque vnius ligni & trabis impositu & depositione seu ablatione,

a *Eubœa.*

b *terræ continentis habitatores.*

ne, pedites fiunt aut nautæ. Hanc Euboiam Iustinianus rex penitus inexpugnabilem & inuictã reddidit. Non procul à Thessalonica fluuius decurrit Rechius nomine, qui bonam planè terram & frugiferam circumiens, in vicinũ mare exonerat, & leni defluxu placidam & potabilem aquam effundit. Hic plana terra, [a] multa profert odoramenta, & paludẽ pabulosam; hac quidẽ parte felix, sed barbarorũ incursu misera. est enim facilis accessu. quocirca Iustinianus rex in litore maris, qua Rechius exonerat, validissimam arcem extruxit, quam Artemisiũ appellauit. Et hæc quidem hactenus. Quo autem modo ripas Istri fluminis firmauerit, nunc exponã. Romani olim imperatores, vt barbaris vltra fluuiũ habitantibus transitum præcluderent, vniuersam ripam huius fluminis propugnaculis vallarunt, propugnaculis inquam non ea quidem ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari nequirent, & forent inaccessa; sed vt ripa fluminis virorum custodia non vacaret, quod tum satis erat ad deterrendos barbaros, vt cauerent ab incursu in Romanos. Posteriori sæculo Attila cum ingenti exercitu ingressus, nullo ferme labore propugnacula euertit, quæ deinde euersa Iustinianus rex reparauit, non quidem qualia prius erant; sed validissima, hic præsertim vbique restituit, amittente iam securitatem Romanorum imperio. Quæ quomodo facta sint, exponam. Oritur in Celtarum, qui nunc Galli vocantur, confinio Ister fluuius; circumfluit autem multas regiones vt plurimum desertas, alicubi barbaros accolas habẽs, beluinis moribus, & nulla societate aliis hominibus deuinctos. Postubi Daciam attigerit, hic iã disterminare videtur barbaros, sinistrã partẽ occupantes, à Romanorũ terra ad dextrã sita. Vrbem igitur in hac parte litoris Iustinianus ædificauit firmissimo muro cinctã, [b] spectatu planè

[a] frequentes agrorum cultura palus pascua.

Attila rex Hunnorum.

Ortus Istri fluminis.

[b] maximi sanè momenti.

dignam eam reddidit. Aliam item nouam arcem erexit, impense munitam, ab hac vrbe octo maxime [a] signis distantem. Ante quam vrbs antiqua erat Viminacium quam rex reparatam penitus nouam [b] esse ostendit. In opposito signo, alias multas arces ab vltimis fundamentis ædificauit, & deinceps oppidulum antiquo nomine Zanes, a quo non longe abest arx, cui [c] Pontes nomen. Hic fluuius effluens, & modicum litoris spacium euagatus, mox in suum alueum reuertitur. facit id non suapte natura, sed hominum industria coactus, [d] propter quod iam locus ille Pontus appellatur. Cur autem huc deducentes coactum Istrum, Danubium vocent, dicam. Romanorũ imperator Traianus ferox & strenuus, quasi indigne ferens regnum sibi cessisse finitum, & Istro fluuio terminari atque concludi, fluminis ripas ponte diligenter iunxit, vt iam penetrare posset, & amplius ipsi impedimento non foret, in barbaros vltra flumen habitantes progredienti. Quomodo pontem hunc extruxit, mihi plane curæ non sit, [e] expendat autem Apollodorus Damascus totius operis præcipuus artifex. nullam tamen vtilitatem inde senserunt Romani, sed pontem Ister exundans postea, & tempus intercurrens euerterũt. Erexit autem Traianus ex vtralibet fluminis ripa, arcem, hanc quidem Theodoram nomine, illam verò in Dacia ex opposita regione, Pontem, operi [f] cognomen. Sed quoniam fluuium naues pertransire non poterant, propter rudera & fundamenta pontis hîc posita, cogunt fluuium alia traducere cursum, & rursus transitum suum deflectere, vt iam nauigari queat. Ambas arces corrumpi contigit, collapsas vetustate temporum & barbarorum incursu. Iustinianus rex Pontem, arcem in dextra fluminis parte collocatam, inexpugnabili ædificio renouatam, Illyriis securum propugnaculum constituit:

a *miliaribus*

b *exhibuit.*

c *pons*

d *Qua verò de caussa iã locus ille Pons sit appellatus, & cur huc*

e *sed exponat eum Apollodorus Damascenus,*

f *cognominẽ*

tuit:alteram verò in opposita parte sitam,cui Theodoræ nomen erat, tanquam barbaris illic habitantibus incumbentem, nequaquam curandam esse putauit. Alias quoque arces post Pontem extructas renouauit,& alia plurima, quæ sermone complecti impossibile. Igitur Illyricorum arces iuxta fluuium Istrum sic habent. Ad Thraciam nunc eundum est, enumerandæque sunt arces hîc in ripis à Iustiniano rege exædificatæ. Primùm igitur hinc ad Mysos progrediamur, quos bellaces Poetæ vocant, Illyriis conterminos. Post locum, quem Burgum appellant, Securiscam arcem Iustinianus renouauit.[a] præterea quæ Quintodemi tempore diruta sunt, restituit. Deinde vrbem, quæ antè non fuit, erexit, à Reginæ nomine Theodoropolim appellatam. Insuper Quintorum arcem fundauit, post quam Trismacarias propugnaculum; è cuius regione in opposito continenti Constantinus quondam Romanorum rex arcem non contemnendam construxit, Daphnen nomine, non inutile fore arbitratus, si hac via vtrimlibet fluuius custodiretur. Hanc arcem procedente tempore à barbaris funditùs euersam, Iustinianus ex fundamentis reparauit. Sunt in ripa Istri tria propugnacula, in quibus ea, quæ collapsa erant, non indiligenter correxit. Sic ergo apud Mysos in ripa Istri & locis vicinis arces sunt dispositæ. Ad Scythas tandem progrediar. Hic prima arx Sancto Cyrillo cognominis est, in qua quę corruerant, Iustinianus non segniter restituit. Deinde propugnaculum ex fundamento construens, loca illa tuta reddidit Sclauenorum incursu atque insidiis. Est etiam hîc Ibeda vrbs, cuius propugnaculi magnā partē collapsam reparauit, & nullo quasi labore validissimā effecit, extructa noua arce, Ægistum appellata. Quæcūque igitur apud Dardanos, Epirotas, Macedonas, & Illyricas gētes, prętereain

[a] *Vlterius & Quintodemi fatiscentiā refecit.*

Græcia, & iuxta Istrum fluuium ædificia construxerit, iam a me explicatum est. restat vt in Thraciã progrediamur, iacto optimo sermonis fundamento a locis Byzantio finitimis. Hæc enim vrbs non solùm potentia, sed etiam situ & natura cæteris locis Thraciæ præstat, veluti in Europæ arcem quãdam exurgens, & terminos illius maris, quod Europam ab Asia dispescit, [a] obruens. Vniuersas vrbis structuras, & quicquid templorum siue intra, siue extra muros Constantinopoleos expoliuerit, ante declaraui; iam quæ sequuntur, dicturus adgredior. Arx est in suburbio, quem [b] Stroggylon seu rotundam à figura & compositionis dispositione vocant. Hinc via, quæ in Regium procurrit, admodum inæquabilis & salebrosa est, & decidentibus forte pluuiis, lutosa efficitur, & prorsus inuia illac transeuntibus. Hanc vastis lapidibus substratam Iustinianus rex, peruiam & omnino viatori facilem reddidit. Longitudo huius viæ, ad Regium vsque protenditur, latitudo tantundem patet, vt citra compressioné, binos currus inuicem occurrentes excipiat. Lapides admodum asperi sunt, & in ridiculam figuram defixi, vt non se contingere, non subtili artificio se mutuo integere, sed cognati atque concreti esse videantur. Et hæc quidem huiuscemodi sunt. Stagnum Regio vicinum est, in quod fluuij ex supernis locis defluentes exonerant, in mare vsque diffusum, adeo vt vno litore cum mari copuletur, quanquam in angusto admodum loco, vnde & Myrmecis seu formicæ nomen accepit. Hic olim traiectus mare cum stagno (vt dictum est) copulans, ligneo ponte permeabatur non sine maximo discrimine, siquando (vt fit) ligna computruissent. At Iustinianus pontem saxis concinne deiectis in formicem erexit, & rem profecto magnam, transitum scilicet sine vllo periculo compendiosum constituit. Supra

Regium

[a] obstruens.

[b] Strongylum.

Regium vrbs eſt Athyras nomine, cuius cùm inco las vehementiſſima ſiti oppreſſos inueniſſet, penuriã diſſoluit, ſtructo illic aquarum receptaculo, renouatíſque muris iã fatiſcentibus. Vltra Athyram locus quidam eſt, quem indigetes Epiſcopea vocant; quem poſtquã Iuſtinianus rex animaduertit hoſtium incurſibus expoſitum, quippe qui nullo propugnaculo munitus eſſet, arcem hic ædificauit mœnibus & turribus cinctam; non, quo conſueuit, ſed hoc modo eminebat quædã ex vallo ſtructura a principio anguſta, & ſenſim in amplam latitudinem deſinens, turribus munita. per hanc fieri non poterat, vt hoſtes muro appropiarent, quandoquidem intra vallum exiſtentes inter medias turres, faciliime a mœnibus propelluntur, & à cuſtodibus iugulantur. Hic etiam portas non conſueto more inter cætera opera collocauit, ſed ex obliquo, in anguſto ſcilicet loco prominenti ante murũ, vt ſic ab hoſtibus non cernerentur, ſed laterent à tergo. Hic conatum Regis adiuuit Theodorus [a] olim Silentiarius, vir admodum ſagax & prudẽs. Talis itaque arx hic extructa. Priuſquã hinc [b] ad alia progrediamur, dignum fore duximus, vt pauca præfaremur. Mare, quod ex Oceano & Hiſpania profluens, Europam a ſiniſtris habet, ad Thraciã vſque procurrit; deinde ad orientem deflectens, ſcinditur; [c] inde orientalẽ plagã, hinc paulatim incuruatum, Euxinũ fretum efficit, atque Byzantiũ deproperans, perinde ac à repagulo quodam repulſum, decurrit ad eam vrbis partem, quæ auroræ ſubeſt, & iam in multo vaſtiorem curuaturam retortum, portus anguſtia concluditur, & Iſthmum (vt par eſt) ex iis, quæ partim ſupra, partim infra Thraciam ſunt, relinquit; non quòd in duos effluxus hic partiatur mare, quẽadmodum in aliis Iſthmis fieri conſueuit: ſed quòd admirabili quodam modo reflectatur, & v-

a dignitate, ſilentiarius, vir, &c.

b ad Longos muros, progrediamur.

c & partim tendit ad orientalem plagã, partim factum paulatim obliquius, Pontũ, qui Euxinus, dicitur, efficit, & Byzantium accedens, velut ad metam quamdam inflectit ſeſe ad eam vrbis, &c.

trimlibet obcingat cùm alias Thraciæ partes, tum Byzantij ſuburbana loca. Ædificant autem hîc homines, a & domos conſtruunt, non ad neceſſitatem, ſed ad iniuriam & delicias termino carentes, & ad id genus alia, quæcunque diuitiarum affluentia hominibus obueniens parit. Collocant hîc ingentem ſuppellectilem, & creberrima exercitia habent. Cùm igitur inopinati hoſtes per Romanorum terram diſcurrere cœperint, damnum patitur hic locus non conferendum cum aliis regionibus, quandoquidem malis irremediabilibus hanc terram opprimi contingit. Quod Anaſtaſius Rex impedire conatus ſummo ſtudio, longos muros extruxit in loco non minus quadraginta b ſignis a Byzantio diſtanti, & ambo maris litora itinere duorum dierũ inter ſe diuiſa coniunxit, ſicque arbitratus eſt, quæ intra muri ſepta continebãtur, omnia in tuto fore. At ſtructura illa maiorũ incõmoditatum c fomentũ erat. neque enim fieri potuit, tantam molem, aut tuto perfici, aut perfectam diligenter cuſtodiri. Poſtquam enim partem quandam longorum murorum hoſtes expugnaſſent, tum ſubiugatis d cuſtodibus, in alios inopinati proruebant, & mala operabantur non facilia enarratu. Cæterùm Iuſtinianus rex iis, quæ confracta erant reparatis; & quæ dubia erant ac infirma, validiſſime communitis, propter cuſtodes has ſtructuras prioribus adhibuit. Exitus viarum, qui ex ſingulis turribus in vicina loca procurrebant, obſtruxit omnes, vno duntaxat relicto acceſſu, quem oportune munientes cuſtodes, etiam intra vallum exiſtentes hoſtes contemnebant: quoniam ſingulæ turres cuſtodibus ſufficiebant e cùm ad ſecuritatem, tũ ad manſiones. f quæcunque iam erant muris finitima, tuta eſſe procurauit, & alia quoque loca (quemadmodum nuper a me dictum eſt) ad meridiem

a & ornant ſuburbana, non ad neceſſitatem, ſed ad inſolentiam.

b miliaribus

c origo.

d præſidiariis.

e ſeorſum ad ſecuritatem.

f horũ ergo murorũ munitionem celerrimè perfecit, & quum alia fatiſcentia, (ſicut aiebã modò) cum vrbis Meſembria corrupta mœnia refecit.

ridiem vrbis ſita renouauit cum iis,quæcunque intra vallum collapſa erant. Iſthæc igitur à Iuſtiniano rege peracta ſunt apud longos muros. Heraclia vrbs,quæ [a] & Paralia, & à vicinis Perinthus dicitur,(cui olim primas Europæ tulerunt,nunc autem poſt Conſtantinopolim ſecundas ſedes præbent) ſitibunda & nimia olim ſiccitate premebatur: non quòd proximus locus aquis careret, aut huius rei negligentes fuiſſent ij, qui olim vrbem condiderunt, quoniam Europa fontibus affluit, & vetuſtis hominibus curæ fuit aquarum riuos per canales deducere;ſed quòd tempus conſueto more vrbi canales abſtulit,aut vetuſtate [b] collapſis ædificiis inuidens, aut in perniciem & interitũ perducens, eò quòd Heracleotæ harum rerũ curam nõ habuiſſent ſicque breui tẽpore Heraclia ab incolis deſerta eſt, [c] Hoc ipſum iam effecit tẽpus, & quæcunque illic regio munere atque adeo ſpectatu digna erant labefactauit. Iuſtinianus rex non obiter, ſed quemadmodum imprimis regem decuit,conſpectã vrbem, potui commodis & pellucidis aquis irrigauit, & omnibus reparatis,non eſt paſſus vrbem [d] regiis dignitatibus & ornamentis depriuari. Ab Heraclia, vnius diei itinere abeſt locus maritimus Rædeſtus nomine,nauibus perHelleſpontũ traiiciendis valde oportunus. Quippe qui aptum portum habeat operis in mari exercendis idoneum,ſiue merces ſuas nautę ſubducere,& naues leniter exonerare velint; ſiue rurſum nullo quaſi labore naues onerare ac deducere. Cæterùm hic locus barbaris expoſitus erat,illac, ſi ſic ſors tuliſſet, decurrentibus & graſſantibus:eò quòd neq; arte obuallatus,neq; natura munitus autdifficilis acceſſu eſſet.Quapropter mercatoribus ob metũ periculi ſuſpectus, à paucis colebatur.Iuſtinianus rex locũ nõ modò tutum reddidit,ſed & omnes vicinos ſeruauit, erecto ſcilicet

a & maritima, & vicina eſt, ipſa Perinthus ſcilicet,

b collapſum ædificium negligens.

c Idem & eius loci parlatio per quam ſpectabilis diuturnitate temporis acciderat.

d Splendore palatij egere.

Rædesto in vrbem & muro potentem, & magnitudine insigniter amplam, quo iam barbaris irruentibus, vicini omnes commode suffugientes vna cum suis rebus seruantur. Quæ a Iustiniano rege in Rędesto acta sunt sic habent. Sed quæ in Chersoneso elaborata sunt nunc dicam. [a] Chersonesus Thraciæ hic omnibus patet. procurrit enim in mare, & quasi priori loco continua sit, iam in Asiam videtur protendi. litus eius iuxta vrbem Eleuntem prominens, mare in duas partes dirimit, quarũ altera, vehementi impetu a continente diuulsa, & profluenti freto cedens, [b] pontũ efficit, quem Nigrum vocant; reliqua verò penè insula fit, idoneum ab eo quod factũ est, nomen tenens. Chersonesus enim (vt par est) dicitur, breui Isthmo impedita, ne sit omnino insula. Hic antiqui homines negligenter satis & citra omnem curam, construebant propugnaculũ scalis expugnabile: quandoquidem arbitrantes sese hortum quẽpiam sepibus obcincturos, exile prorsus & parũper exurgens construxerant. Iuxta mare verò ex vtraque parte Isthmi, [c] breuibus quibusdam neque satis idoneis munimentis fabricatis, locum inter vndas & propugnaculũ obstruxerant; non vt illać insidiatores propulsarent, sed ad ingressum magis prouocarent. Sic iã prorsus despicabile, & iis qui rem tẽtare volebant, opus facile captu moliti erãt. Nam hostes Thraciæ regionem percurrentes, perinde atque periculum facturi, huc quoque per litus ingredi tentarunt, & territis custodibus propugnaculum transilierunt nullo plane labore, tanquam ludo quopiam sese exhilarãtes. Pro salute igitur subditorum multa excogitans Iustinianus, hæc effecit. Primum, vetusti & eius quidem exilis muri vestigiis relictis, alterum in ipso loco erexit propugnaculum abunde latum & altum, ac desuper in mœnibus testudinem constrnxit in modum porticus, cu-

[a] *Chersonesus instar muri finitima sibi Thraciæ toti est.*

[b] *sinum.*

[c] *exiguis.*

ius fastigio integebantur, qui ex propugnaculo præliabantur. Qui sub testudine propugnant, illis qui muros quatiunt, prælium duplicant. Sed & fossæ extra propugnaculum existenti, continua opera suffossæ, ingentem quandam vastitatem latitudinis & profunditatis imposuit. Hæc autem sic muniuit & tuta reddidit. iis nihilominus, qui intus habitāt, munimenta ædificauit, vt in tuto essent, qui Chersonesum colunt, tametsi longius quam par est, abessent ab longis muris. Vrbem enim Aphrodisiadem validissimo vallo cinxit, olim muro carentem. Cyberim vrbem solo fermè æquatam, rursus muro circundatam, habitabilem effecit. Vbi & balnea, & hospitia construxit, ac quæcunque ad splendorem & ornamentum vrbis pertinent. Sed & Calupolim firmissimo muro sepsit, quam prior ætas muro cingere neglexit, longis muris confisa. Vbi iam & [a] cauponas, & cellas vinarias construxit. Est quædā contra Abydum vrbs antiqua, Sestus nomine, non tuto satis loco olim condita, quippe cui vastus quidā & preruptus collis impendet. Hic iam arcem inaccessam construxit, & expugnatu, siquis conetur, nō facilem. Non procul à Sesto Elæus est. Hic petra à mari prærupta in cœlum assurgit, & summum verticem in muri naturam attollit, vbi Iustinianus arcem locauit difficilem aditu & irruentibus penitùs inuiam. [b] fundauit etiam arcem in Enthesco ab altera parte longi muri valido munimento firmatam. Vndique igitur Chersonesi incolas tutos ipse reddidit. Post Chersonesum vrbs habitatur à conditore appellata. Hic Æneas fuit (vt ferunt) Anchisæ filius. huius murus facilè capi ac superari poterat. Etenim humilis erat, & aditu facto, mari vicinus, ab vndis aliquo modo pulsabatur. Sed Iustinianus rex murum in altum euexit, vt iā non solùm non capi, sed ne tentari quidem possit, [c] & subductis impedi-

a horrea.

b Itidem in Thesco castellum struxit.

c nec adire cum copiis. Vsque adeo Aenum obstructā prorsus inexpugnabilem reddidit. Et ita quidem vrbis securitati consultum fuit. Regio verò barbarorū incursionibus exposita mansit, quoniam Rhodope.

mẽtis,ac vndique obstructis lacunis inexpugnabilẽ prorsus constituit, vt vrbs in tuto sit posita. facile autem erat barbaris per regionem discurrere ac grassari, quoniam Rodope raras ex antiquo munitiones habebat. Erat autem pagus quidam Bellurus nominè, diuitiarum potentia & hominum multitudine vrbi æqualis; quia tamẽn muro obseptus non fuit, prædatoribus barbaris crebrò patebat. Hunc rex ipse in vrbem erexit, & circundedit muro structuram se dignam relinquens. Alias quoque vrbes in Rodope sitas temporis malignitate dirutas, omni diligentia & studio instaurauit. Isthæc igitur hoc loco elaborauit. Anastasiopolis hîc sita, quamquam muris cingebatur, maritima tamen existens, litus habebat hac parte custodibus non munitũ. quo factum, vt sępenumero naues hic videlicet applicantes barbari, Hũni interciperent. Iustinianus rex muro vniuersam partẽ mari finitimam circundans, tam naues, quàm insulanos in tuto seruauit. Est in Rodope antiqua vrbs Toperus nomine, præcipitem colliculum sibi impendentem habens, per quem nõ multo antè à barbaris Sclauenis iam capta erat. Iustinianus murum in tantam altitudinem euexit, vt hoc iam colliculo esset superior, quo prius inferior erat; turres autem singulas in firmas arces expoliuit. Hæc igitur à Iustiniano rege hîc peracta sunt. quæcunque verò monumenta exstruxerit per aliã Thraciam, & quã nunc vocant *a* Æmimonton, ego declarabo. Imprimis *b* Philippoleos & Berrœæ, præterea Adrianopoli & Plutinopoli dirutos muros, & fatiscentes structuras diligenter reparauit, & innumeras arces per totam Thraciam fundauit, per quas effecit, vt ipsa regio iam depopulationes non formidet. Præterea *c* arces & præsidia, quorum meminisse possum, hæc sunt. In Europa Ludicæ, Elææ; In Rodope Cænurgia, Caseera, Theodoropolis:

a Haminontanam,
b Philippopolis.
c castella, quorum.

polis: a In Thraso, Sudanelanæ, Mandepa, Tharsandala, Denizus, Toparum, Dalasarba, Brc, Cucasbiri, Cusculis. In Thracia, Bospara, Besyparum, Capituria, Beripara, Isgipera, Ozarba, Boriiarus, Tamonbari, Scelenas, Carasyra, Pinzum, Tuleus, Arxen, Castrozarba, Zositerpum, Bertisum, Dengium, Cacisus, Cursazura, b Potamu, Castellan, Eisdicæa, Mercatatus c capitalium, Taurorum, Bolaodypara, Scitaces, Bepara, Plysenum, & alia, quæ numero comprehendi nequeunt.

a *castellum Thrasis.*

b *Castellum fluminis.*

c *Cephalaeorum.*

* ORATIO QVINTA.

* *Liber V.*

QVAE in tota Europa Iustinianus rex construxit, quoad fieri potuit, in priori oratione explicata sunt. nunc ad ea nobis progrediundum est, quæ adhuc ex Asia restant. Vrbes, & munitiones, ac cætera ædificia, quæcunque per orientis regionem erexit à Medicis promontoriis vsque ad vrbem Palmyram, apud Phœnices Libani accolas sitam, me iam prius exposuisse arbitror. nunc quidnam egerit d aliam Asiam & Lybiam, aut extruendis propugnaculis, aut complanandis itineribus, quæ permeatu erant difficilia, & periculorum affatim plena, & partim propter procumbentes montes præcipitia, partim accedentes viatores strangulantia flumine vicino; aut vrbium defectibus curādis, dicturus aggredior, hinc sumpto exordio. Ante Ephesum locus quidam est, non argillosus aut frugum ferax, sed totus durus & asper. Hic indigenæ olim Ioanni Apostolo templum erexerunt: Ioanni inquam Apostolo, qui Theologi cognomentum accepit, quoniam de deo scribendo [seipsum superat, &] melius altiúsque narrauit, quam vel natura hominis ferat. Hoc templū, exile planè & angustū, & diuturnitate temporis collapsum, ad solum vsque Iustinianus

d *reliquā.*

rex diruit,& in tantã amplitudinem atque elegantiam instaurauit, vt (si paucis dicam) iam prorsus æmulum sit ac similimũ illi templo, quod in Regia vrbe, omnibus Apostolis dedicauit, quẽadmodum ante declaratum est. Hæc in Epheso acta sunt. In Tenedo insula salutare quiddam, tum Regiæ vrbi, tũ iis, qui apud mare diuersantur, effecit; quod mox declarabo, tantundem præfatus. Mare Hellespontícum angusto imprimis meatu fertur. Ambæ continentes, inter se quam propinquissimè coëuntes, *a* traiectus principium constituunt iuxta Sestum & Abydum. Postquam naues huc peruenerint, quotquot iam rectà Constantinopolim proficiscuntur, *b* hac decurrunt. At hinc reduci nõ possunt, nisi *c* Notus afflauerit. quo fit, vt in frumentariam *d* nauim ex Alexandrina vrbe huc deuectam, si secundus ventus inciderit, breui in Byzantinum portum deferatur, atque exonerata statim reuertatur: *e* Iccirco ante hibernas horas, omnes bis aut ter nauigationem peragũt, & si velint, aliis mercibus oneratã hic nauim reducunt. *f* Nam si contrarius in Hellesponto ventus naues comprehenderit, tum accidit & naues, & frumentum deperire ac computrescere. Quod animaduertens Iustinianus rex, in Tenedo insula, quæ traiectui proxima est, domum frumentariam extruxit, omnium quæ illic exonerantur, abundè capacem; vbi, siquando publici frumenti aduectores contrariis ventis impediantur, onus reponunt, & boreæ cum zephyro, & si quis alius ex opposito illis flauerit, valedicentes, in alterã nauigationem se præparant. Nam in patriam reuersi, cùm oportunum deinde esse contingit, vt ad Byzantium nauigent, aliis nauibus ex Tenedo frumentum perferunt ij, quibus hæc *g* sunt. Est apud Bithynos Helene vrbs, Constantini regis matri cognominis. nam ex hac Helenam oriundam aiunt, vico olim igno-

a freti.
b hic portũ petunt.
c auster.
d classem.
e vti scilicet ante tẽpus hibernum omnes alteram tertiámque nauigationẽ conficiant.
f at verò si.
g imposita sunt.

ignobili, cui Constantinus nutricationis officium exoluens, hunc locum nomine & dignitate vrbis decorauit; nihil tamen regium, nihil magnificũ in ea extruxit, sed in apparatu prioris fortunæ permanentem, solius vrbis nomenclatura, & Helenæ alumnæ cognomento honestauit. Rex autẽ noster, tanquam ingratitudinem sui in regno prędecessoris [a] offuscaturus, primum animaduertens vrbem ipsam ex aquarum penuria laborare, mirabilẽ aquę ductum rudi principio effinxit, qui aquam administrat, oculis nõ conspicuã, sed tamen istic hominib. sufficientem, nẽdũ ad bibendum, sed ad lauandum etiam, & quæcũque alia, in quibus homines ad satietatem vsque propter aquarum copiã deliciãtur, & voluptatem capiunt. Præterea publicũ balneum quod prius non erat, instituit; & alterum illic positum, propter raritatem aquarum & incuriam collapsum reparauit. Quin & templa, & regias, & porticus, & hospitia [b] principum hic exędificauit. Decurrit prope hanc vrbem flumen, quod à figura & dispositione Draconẽ vocant incolæ. Circumfluit enim in vtramque partem se flectẽs, & ex aduerso contrarias sibi vertigines agens, obliquo impetu, hac in dextram, illac in sinistram fertur, vt scilicet istac transeuntibus necesse sit, supra quam vicies flumẽ traiicere, & multos deperire contigerit. [c] Ad hæc aquarum abundantia, & calamorum, qui hic enascuntur, magna vbertas, fluuiũ retardant & illigant, quò segnius & difficilius ex istis regionib. in mare exoneret. Igitur non multo nec longo ante tẽpore propter immensos imbres stagnãs fluuius, & [d] in gyrum cõtortus in magnum terræ spacium se effudit, & irremediabilia mala operatus, maximis diuexationibus inquilinos attriuit. quos miseratus Iustinianus rex, isthæc effecit. Nã [e] colliculis expurgatis, & euulsis excisisq; [f] calamis, liberũ

a *excusans.*

b *magistratibus.*

c *flumine præter morem & subito exundante. ad hæc aqua si uu utrimq: obsita, & arundinum, qua*

d *intumescens*

e *siluis*

f *arundinibus.*

in mare excurſum fluuio parauit; & montibus, qui per illa loca aſſurgebant, deiectis, viam qua plauſtrum veheretur, inſtruxit; & duobus pontibus admodum latis flumini, curauit, vt deinceps citra periculum omnes iſtac tranſeãt. Qualia autem bona apud Nicæam Bithyniæ egerit, dignum plane eſt, vt dicamus. Primo renouatis vniuerſis aquarum canalibus paſſim corruptis, vrbẽ aquis exſaturauit; deinde templa & monaſteria ædificauit, hęc quidẽ feminis, illa vero viris. Regias domos quadam ex parte iam collapſas accurate reparauit. Præterea balneum in diuerſorio ᵃ Beredariorum, olim dirutum. In hanc vrbem, qua ſolem occidentem conſpicit, quam propinquiſſime torrens vehementer irruere tentat. hîc conſtruxerant pontem, qui deſæuientẽ torrentis impetum neutiquam ferens, vndarũ violentiæ ceſſit, & ruptus vna cum torrente defluxit. Rex Iuſtinianus hic alterum pontem fundauit, in tantam altitudinem ac latitudinem excurrentem, vt & prior põs huius neque milleſima pars eſſe videatur, & ᵇ torrens nimio æſtu inundãs, in tuto ſeruet hac euntes. Ingens fluuius, quem nunc Sangarin vocãt, fluxu adeo impetuoſo decurrit, vt in medio fundum non habeat, & latitudine mare æquiparet. hunc ex quo homines eſſe cœperunt, nemo auſus eſt ponte attingere, ſed nauium multitudine colligata, & ſportarum more inter ſe concinnata, conati ſunt pedites tranſmeare, quemadmodũ aliquando Medorum exercitus ob metũ Xerxis. Cæterùm id citra perniciem ipſorùm non contigit. Nam ſępenumerò fluuius vniuerſas rates vnà cum vinculis conuellens, meatum illac tranſeuntib. interclusit. Supra fluuium autem Iuſtinianus rex conatus eſt pontem erigere, nunc ſolùm inchoato opere, ad quod perficiundum multa ſecũ reputauit, & quod (bene ſcio) non multo pòſt abſoluet. Experitur

ᵃ *Veredariorum, qui vocantur, tã olim corruptus.*

ᵇ *torrente nimio æſtu inundante.*

peritur enim deum esse, qui ei in omnibus operib. peragendis auxiliatur & succurrit. Quare in hoc vsque tempus nihil excogitauit, quod imperfectũ permansit, quamquam ab initio plurima conari visus est. Apud Bithynos via quædã est, hinc eũtem ad Phrygas deducens, vbi ingens multitudo tũ hominum, tum animãtium [a] hibernis horis disperire solet. Est enim supra modũ terraceus locus, qui nõ solùm ex vehemẽtibus imbribus, cœlo eruptis, aut magna niue superfusa, & tandem dissoluta, sed etiã ex paruis aquarũ guttis, si forte irrigetur, in profundum lutum subsidit, & vias cœnosas efficiens, illac iter agentes suffocat. Hoc periculo rex magnanimitate sua, & regina Theodora, viatores eripuerũt. [b] Nam via, cuius dimidium robustus vir per diem transit, vastissimis saxis intecta, effecerunt; vt solidum iter percurrant illac transeuntes. Isthæc à Iustiniano rege hic peracta sunt. Aquas suapte natura calidas apud Bithynos fontes effundunt in loco, quem incolæ Pythia vocant. has in solatium [& refrigerium] habent cùm multi alij, tum imprimis Byzantini. Hîc magnificentiam rege dignam Iustinianus ostẽdit, structis regiis domib⁹, quæ prius non fuerunt, ędificatis in publico lauacris calidarũ aquarum illic scaturientium; & deductis per canales in hunc locum fontib. potabilium aquarum, vt vnicuique scaterent, priorem terræ squalorem atq; siccitatem abstulit & detersit. Quin & Archangeli templum, & infirmantiũ refocillatoriũ multò maiora ac splendidiora effecit. Apud Galatas fluuius est, quem indigetes Tiberim dicũt, qui sæpe repentino incremento vehementer exundans multos illac iter agentium absorbuit. Qua re nunciata rex consternatus, huiuscemodi de cætero malũ prohibuit. Etenim firmo opere per fluuiũ [c] transitũ apparauit. ad orientem, pontes figura & specie, muro

[a] hiberno tempore.

[b] Nã quantum via dimidio die expeditus conficere potest, ea vastissima.

[c] pontẽ struxit, alio quodam muro instar sublicæ, ad orientalem pontis partẽ ducto, qualem pariti rerũ istarum sublicã vocant.

in aggere collocato, quem harum rerum periti aggerem seu scopulum vocãt. Templum quoque hic fundauit occidentẽ versus iis, qui hac prætereunt, hibernis horis salutare futurum. Heliopoleos mœnia fluuius, qui ad occidentẽ vrbem alluit, turbauerat ac diruerat, quẽ & hic quoque rex interclusit, ante mœnia iacto munimento latitudine pedũ non minus quingẽtorum. In Cappadocia hæc peregit. Hic Cæsarea vrbs est maxima & populosa ex antiquo cincta quidẽ muro, sed qui propter [a] inertem mensurã, facile expugnari, nulla ratione custodiri, & ab insidiãtibus cito penetrari possit. Is enim, qui vrbem condidit, altos colles, qui hic assurgunt, intra muri ambitum comprehendere curauit, & securitatis nomine, ne scilicet aduersus vrbem hostib. propugnaculum essent, opus infirmum extruxit. Nam multos campos, hortos, scopulos, & pascua muro inclusit. [b] Neque custodias secundũ rationẽ muri, vt loca magis periculosa contingerẽt, obseruauit. Verùm huius tantæ rei curã habere non poterãt homines illius seculi. Porrò qui muris carere videbãtur, hi continuè trepidabant. At Iustinianus rex deiectis muri partibus non necessariis, securo propugnaculo vrbẽ cingens, inexpugnabile munimentum extruxit, & sic Cæsarienses asseruit in securitatem. Est apud Cappadocas arx Mucissus nomine, in plano sita, quam emarcidam rex Iustinianus diruit, & ad occidentẽ arcis murum valde magnum erexit in loco accliui & admodum arduo, vt etiam si quis conetur, accedere nequeat. Vbi iam sacra templa multa, peregrinorum receptacula, & publica balnea instituit, insuper quæcunque felicem [& augustam] vrbem declarant. ex quo iam in Metropoleos dignitatem euecta est. Apud Cappadocas igitur huiuscemodi opera facta sunt. Ex Antiochenã vrbe, quæ nunc Theopolis appellatur, in Ciliciam

a nimiam magnitudinem.

b nec studiũ adhibuit, vt excubiarum loca pro murorum ambitus ratione ad littus pertingerent: nec eius loci homines murum tanta magnitudinis sartum tectũ seruare poterant. ideóque seu nullis viderentur cincti mœnibus, perpetuo in metu versabãtur.

in Ciliciam eunti semita occurrit ex antiquo stricta, propter prætensos in angustum montes, quæ etiam ex imbribus longo tempore illic stagnantib. fermè [a] obruta, periculosum transitum præbebat viatoribus. Quod Iustinianus rex prouida mente reuoluens, statim huic malo remedium inuenit. [b] Nam magnum exigens censum, montes illos in longum valde spacium assurgentes excîdit omnes, ac superatis iis, quæ videbantur impossibilia, locũ qui prius nõ citra admirationem præceps erat, adeo humilem reddidit & supinũ, vt plaustris & curribus pateat [luculenter] nimirum ostendens nihil esse, quod homo prouidentia mentis & contemptu pecuniarum penetrare non possit. Isthuc igitur hic factum est. Apud Cilicas vrbs est [c] Mopsouestia, antiqui illius vatis (vt aiunt) opus. hanc pręterfluit Pyramus amnis, solo ponte permeabilis: longo autem tempore intercedente, magna pars ipsius pontis [d] defecit, & propter eorum, qui præerant negligentiam, iam casui & ruinæ proxima videbatur. Rex noster iis, quæ diruta erant, diligẽter reparatis omnibus, pontem transeuntes tutos seruauit & amœnam vrbem ostendit, quippe quã fluuius citra periculum exornaret. Vltra hanc Adana vrbs est, ad cuius orientalem plagam fluuius fertur Sarus, ab Armeniæ montibus descendens, nauium capax, pedestribus viris neutiquam patens ac peruius. Hic ex antiquo constructus põs erat eximius planè & admiratione dignus. Hunc, cùm iam immenso tempore, veluti crebris aquarum incursib. certasset, in plurimis locis euastari cõtigit, adeò vt breui in fluuiũ casurus videretur. Sed Iustinianus rex per alterũ alueum effossum, opportunè fluuiũ deferri coëgit, & citra aquarum impedimentum, structuram exorsus, quæ collapsa erant, nulla quasi cura reparauit, ac deinde fluuiũ ad priorem viam,

a *nimis accisa*

b *nam expensa vi pecuniæ innumerabili.*

c *Mopsuesta.*

d *nutabat.*

quam Alueum vocant, reduxit. Cydnus fluuius Tarſum vrbem mediam interluit, qui quanquam alias nihil ingratum feciſſe videtur, ſemel tamē incurabile damnum attulit ex huiuſmodi cauſa. Tempus erat circa [a] vernas Solis verſiones, quando vehemens Notus ſubito exortus, reſoluit omnes niues, quib. per hiemē delapſis vniuerſus ferme Taurus mōs integebatur. Riui itaque aquarū vndique ex illis ſcopulis confluebant, & lacus omnes effundebant torrentes, vt iam tā vertices quam radices Taurinorum montium aquis ſcaterent. His aquis Cydnus propinquus inundauit, quoniā in illū exonerabāt, & ſimul crebri imbres decidebāt. Omnia igitur Tarſenſium ſuburbana loca, quæ meridiem reſpiciunt, aquis obruēs, penitus deuaſtauit, & exæſtuans vrbem ingreditur, & deiectis [b] breuibus aliquot pontibus, omnia fora occupauit, vias [c] trāſlapſus eſt, & edita loca ſupernatans in immenſum excreuit. Noctem atq; diem totā vrbs in periculo degebat. eiuſcemodi fluuius cenſim decreſcens, in ſolitum rurſus locum recubuit. Quod poſtquā rex Iuſtinianus audiuiſſet, talia excogitauit. Primò aliū alueum flumini ante vrbem aptauit, per quem ſeſe diuidat, & curſum aliundè patiatur, vt dimidiatus Tarſum ingrediatur. Deinde pontes multò ampliores conſtruxit, atque præſtantiores, quàm vt ab inundanti Cydno dimoueri poſſent. Hac ratione effecit, vt abſque metu & periculo vrbs perpetuò habitetur. Quæ igitur apud Cilicas Iuſtinianus rex egerit, hoc modo habent. In Hieroſolymis tēplum dei genitrici locauit, quod nullū planè aliud æquiparare poteſt. Nouam eccleſiā incolæ vocant. quod quale ſit, ipſe declarabo, tantum præfatus, quòd hæc ſcilicet vrbs fermè tota collibus abundet, collibus inquam nō glebaceis, ſed aſperis, duris, ac præcipitibus, per quos biuia ac ſemitæ ad

graduum

[a] vernum æquinoctiū, quando vehemens auſter.

[b] exiguis [c] inūdauit, pergulas ædium ſupernatans,

graduum similitudinem ex arduo in decliue protenduntur. Cætera igitur vrbis ædificia vniuersa in vno loco constructa sunt, in colle videlicet, aut in plano, secundum terræ aperturã. Solũ templum hac ratione non exurgit. Mandauit enim Iustinianus rex illud fieri in radice collium, præter cætera quoque declarans, quantam fore oporteret templi latitudinem & longitudinem. Non sufficiebat itaq; collis, regis mandato & operis inchoandi necessitati. Nempe ad meridiem & solem orientẽ, vbi sacerdotes sacra obire conuenit, quarta pars templi defectura videbatur. Quapropter ij, quib. opus cõmissum erat, isthæc excogitauerunt. super fundamenta in extremas partes subiectæ terræ deiecta; structuram erexerunt in altitudinem scopuli assurgentem, deinde in summo vertice murorũ testudinib. collocatis, ædificium applicant alij terræ pauimento. Hac ratione templum, hinc in solida petra firmatur, inde in sublime erectum est, dũ regis potentia colli aliam molem artificio imposuit: Huius autem structuræ saxa hæc quidem * * * illa verò magnitudine, qualia nouimus. Etenim hujus operis artifices, cum indole loci certantes, & molẽ altitudine scopulum æquantẽ ex aduerso statuentes; omnibus, quibus vti consueti erant, destituti, in admiranda & prorsus ignota studia & molimina se conuerterunt. Nam vasta & ingentia saxa, ex montibus, qui in longum ante vrbem assurgũt, desecta & scite expolita, hoc modo huc deuexerunt. Saxis magnitudine æquales affinxerunt currus, & singulis curribus singula imposita saxa, electissimi boues quadraginta, a rege substituti protraxerunt. Sed cùm per vias, quæ in vrbem ducũt, currus perferri nequirent, exectos plerosque mõtes, perducẽdis curribus aptarunt, & sic templum oblongũ extruxerunt, quemadmodum rex voluit, cui quoque

latitudinem adhibuerunt secundum mensuræ rationem: templo autem tectum imponere minimè poterant. Proinde nemora, & loca siluosa perambulantes, sicubi audiuissent locum sublimibus arboribus consitum; inuenerunt siluam quandā cedris abundantem, cedris scilicet [a] in tantam altitudinē subnatis, quanta finiri possibile est. Ex his iam tectum templo indiderunt, secundū mensuræ rationem subuecta altitudine. Hæc igitur potestate humana & arte rex Iustinianus effecit. Creuit autem religionis spes, quæ & regi honorem rependit, & hoc studium adiuuit ac promouit. Templo vndiq; opus erat columnis, [b] quarū tamen species & magnitudines sumi non oportuit ab externa elegantia, sed vt iam molem ipsis impositam sustinerent. Regio autem in medio terræ sita longe à mari aberat, vndique præruptis quibusdā montib. vallata, quemadmodum dictum est. Abdubitabant ergo opifices, qua scilicet aliunde possent colūnæ inferri. quod cùm rex propter operis difficultatem molestè ferret, deus in proximis montibus lapidis naturam indicauit, huic operi satis congruam, qui planè lapis, aut prius existens hic delituit, aut nunc primùm conditus est. Vtrique probabilis ratio adest, quæ causam in deum referat. Nos humana potestate omnia metientes, multa arbitramur impossibilia. Deo nihil omnium neque anceps, neque impossibile. Hinc igitur ingentium columnarum, & ignis flammam quandam colore imitantium, magna copia vndique suffulciunt templum: partim supernè, partim infernè, ad porticus quoque totum ferme templum obeuntes præterquam ad latus auroræ obuersum. Imprimis tamen excellentes duæ colūmnæ stant ante fores templi, nullis fortasse columnis totius orbis secundæ. Deinde altera quædam porticus excurrit, à ferula (vt opinor)

a *altitudinē tantùm non infinitam tendētibus. Ex his iam*

b *quarū & forma templi elegātia responderet, & ea magnitudo foret, qua molem impositam sibi sustineret.*

opinor) nomen habens, quod scilicet in latum non protendatur. Post hanc atriũ similibus columnis in quadrangulo exurgens. Atrij fores adeo magnificæ sunt & decentes, vt iis, qui extra vagantur & deambulant, palam significent, quale spectaculum sint adituri. Vestibula inde admirationis plena. Népe veluti fornix quidã, duabus columnis euectus, immensam atq; inexplicabilem altitudinem procul accedenti ostentans, & duo hemicycla aduersas inter se facies habentia. In via, qua ad templũ itur stant [a] hospitia vtrimlibet duo, vno hospites peregrini excipiuntur, altero requiescunt ac refocillantur pauperes ægroti. Hoc templum dei genitrici consecratum, Iustinianus rex magnarum pecuniarũ [b] accessione honorauit. Quæ igitur Hierosolymis a Iustiniano rege acta sunt, sic habét. Est in Palæstina vrbs Neapolis nomine, prope quam mons altus exurgit, qué Garizin vocant. Hunc olim Samaritani tenuerunt, in cuius verticem, tanquam oraturi conscendebant, nullo etiam tempore neglecto, nõ quod templũ illic ædificassent, sed quod summitatem ipsam venerantes præ omnib. admirarentur. Quando enim Iesus dei filius in corpore apparens, cum hominibus inibi habitantibus conuersaretur, loqueretúrq; cum muliere quadam illius regionis, interroganti de monte respõdit, olim futurum, vt in hoc monte, nõ Samaritani adoraturi essent, sed hic veri adoratores ipsum essent adoraturi, Christianos significans. Postero enim tempore factum est, vt prædictio sit effectum sortita. Neque enim fieri potest, vt qui deus est, fallat aut mentiatur. factum est autem hoc modo. Tempore Zenonis regis, Samaritani subito tumultuantes irruerunt in Neapolim, & multos ex Christianis Pẽtecostes solemnitatem in ecclesia agentibus, trucidarunt; & episcopum Terebinthium nomine, sacræ mensæ

a *Xenones.*

b *reditu*

astantem, obeũtémq; sacra, gladiis percussum vulnerant, deiectis manuum digitis, atque ita mysteriis iniuriam intulerunt, quemadmodũ Samaritanis quidem facere collibuit, nobis vero silẽtio præterire. Mox sacerdos hic Byzantiũ profectus, & regis conspectui sese insinuans, iis quæ cõmissa erant, enarratis, vulnera sua ostendit, atq; prædictionis Christi mentione habita, vltorem ac vindicem in omnib. ipsum regem fore petebat. Zenon rex consternatus, eos qui nefanda patrarunt, digna pœna affecit. Nihil enim moratus, Garizin montẽ, pulsis Samaritanis, mox Christianis restituit, & in vertice structam ecclesiam, deique genitrici dedicatam, ea solum ratione muro vallauit, vt reuera cinxisse videatur, collocato inibi militum præsidio. Quam rẽ ægre ferentes vehementer excanduerunt, sed tamen ob metum regis, iram silentio deuorabant. Postero tempore cũ Anastasius imperaret, tale quiddam contigit. Quidam ex Samaritanis à muliere persuasi, verticem & præcipitium montis conscẽdunt præter opinionem, & templum ingressi, illic constitutos custodes trucidant, elatáque vehementer voce, eos qui in vrbe adhuc erant Samaritanos aduocant, hi milites formidantes, iis qui tantum nefas ausi sunt, nequaquam opitulari voluerunt. Non multo pòst, is qui regionem illam gubernabat, vir disertus, Procopius nomine, ex Edessa vrbe, tam diri sceleris auctores comprehensos occidit. Nulla tamen ratio aut prouidentia munitionis tunc a rege facta est, sed nunc Iustinianus rex Samaritanis vt plurimum Christianis effectis, vetustum in monte Garizin templi propugnaculum obcinctum reliquit, quemadmodum diximus, sed externo quodam altero muro circundans, prorsus inexpugnabile constituit, & quinque hic templa, à Samaritanis olim exusta, reparauit. Isthæc igitur hic

hic peracta sunt. In regione, quæ olim Arabia, nunc Palæstina tertia vocatur, locus quidam desertus in longum protenditur, non fructuum, non aquarum, nec vllius boni ferax, montem habens præcipitem, & vehementer asperum, suspensum procumbentémq; in mare, quod rubrum dicunt, Sina nomine. Cæterùm non oportet hæc me loca, & quæ finitima sunt, sermone complecti, quādoquidem omnia, quæ rubro mari adiacent, & quę vicina sunt Arabico ponto, Æthiopibus, Auxomitis, & conterminorum Sarracenorum generibus, in iis *a* orationibus quas de *b* bello conscripsi diligenter enarraui. Vbi & hoc quoque à me relatum est, quonam modo Iustinianus rex Palmetum Romanorum imperio addiderit. Quocirca isthæc iam memorare desino, ne insolentiæ vitium opinionémque incurram. Montem Sina monachi colunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissima liberius perfruuntur. hisce monachis, postquam nihil habuit Iustinianus rex, quod optarent, (nempe humana omnia contemnentes, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebant) templum extruxit, extructúmq; dei genitrici consecrauit, vt hic iam liceat ipsis preces effundere, obire sacra, & vitam degere. templū istud non in montis ambitu ædificauit, sed inferne ad radicem. Nā in vertice homo pernoctare non potest, propter assiduos strepitus, & fragores, aliáque terriculamēta quædam diuiniora, quæ nocturnis horis illic exaudiuntur, humanam mentem & sensum percellentia. Hic quondam Mosen aiunt acceptam à deo legem, ad montis vestibulum protulisse. Firmissimum pręsidium rex hic constituit, & militum custodiam famigeratissimam, vt hinc tanquam sterili & deserta, vt dictum est, regione, non possent barbari, Sarraceni, irrūpere in Palæstinæ loca. Hæc

a libris, quos.
b bellis.

igitur hic peracta sunt. Quæcunque autem in monasteriis, quæ vel hic, vel ad aliam orientis regionẽ sita sunt, effecerit, mox a me veluti in summa perscribentur. Renouauit templum sancti Thalelæi, sancti Gregorij, sancti Panteleemonis in eremo Iordanis, construxit hospitale in Hiericho, & templum dei genetrici in eodem loco fundauit. Iberorum templum in Hierosolymis, & Lazorũ in Hierosolymorum eremo, [sanctæ Mariæ in monte oliuarum, fontis sancti Elissęi Hierosolymorum] item Siletheon, abbatis Romani in Bethlehem, similiter & Ioannis abbatis in Bethlehem muros instaurauit. Puteos & aquarum receptacula hoc modo exędificauit. Ad templum sancti Samuelis, puteum & murum; ad templum abbatis Zachariæ, puteum; ad Sosannæ puteum; item puteum ad Aphelij, ad sancti Ioannis in Iordane, ad sancti Sergij in monte, quem Cissæronem vocant. Item murum Tiberiadis, & pauperum hospitium in Bostra fundauit. In Porphyreone Phœniciæ sacram ædem genitrici dei collocauit, & monasterium sancti Phocæ in monte. In Ptolemaide ædem diuo Sergio sacram. In Damasco, diuo Leontio. [a] In Apamia pauperum hospitium sancti Romani reparauit, & murum beati Maronis. [b] In Theopoli templum Daphnes instaurauit. In Laodicea, sancti Ioannis, in Mesopotamia monasterium sancti Ioannis restituit. Monasterium Telphrachæ, Zibyni, Theodori, Ioãnis Sarmathæ, Cyrini, Begadæi. Monasterium ad Apadnas in Isauria; vrbis Curici balneum, & hospitale renouauit. Pauperum receptaculum sancti Cononis, & aquæductum eius in Cypro. ædem consecratam diuis Cosmæ & Damiano, in Pamphylia, hospitale sancti Michaelis in loco rerum venalium, cognomento Epenij, apud vrbem Pamphyliæ Pergen.

a *Supra Apamiam.*

b *Supra Theopolim.*

ORA-

[a] ORATIO SEXTA.

HAEC quidem à Iustiniano imperatore in loco peracta sunt. In Alexandria verò eiuscemodi. Nilus fluuius ad Alexandriam vsque non decurrit, sed oppidulum quoddam, quod Cheræum vocant alluens, in sinistram deinceps fertur, relictis Alexandrinorum [b] promontoriis. Quamobrem antiqui habitatores, ne fluuij commoditate vrbs omnino careret, egesta [c] profunda fossa quadam, angustum fluminis meatum ad vrbem perduxerunt, in quem alij quoque effluxus è stagno, quòd Maria dicitur, exonerant. Hæc fossa magnarum nauium [d] patiens non est, sed lembis Ægypti fruges ex Cheræo transferentes, ad vrbem conuehunt, qua per fossam fluminis ope iam propinquare possunt; atque fruges exponuntur in locum quem Phialen Alexandrini vocant. Sed [e] cum populum seditione & discordia sæpe flagrantem, fruges destituisse contigerit, Iustinianus rex locum hunc propugnaculo obcingens, diripiendis frugibus insidias remouit. Postquam vero ab Ægypto in Libyæ conterminam regionem nunc oratio nos pertraxit, [f] eia describamus iam & quæcunque hic acta sint à [g] Iustiniano. Postubi vniuersam Libyam Barbaris subiectam hic rex inuenit, alteri imperio Romanorum scilicet adiunxit, Nilus fluuius ab Indis in Ægyptum decurrens, finitimam terram vsque ad mare in duas partes dirimit, quæ dirempta, binis hincinde nominibus secernitur. Nam quæ ad dextram sita est, Asia dicitur, vsque ad Phasin, qui Asiam ab Europa disterminat, aut vsque [h] Cumerium traiectum & Tanain fluuium (nam super hac re variant scriptores istarum rerum periti) quæ verò ad sinistram est Nili, Libya appellata est vsque ad Oceanum, qui sub occidenti sole vtramq; [i] Epirum dirimit, effluxum quendam emittens, & mare

a Liber VI.

b finibus.

c inde vsque à Cheræo profunda.

d capax.

e quod populo sæpius in seditionem concitato, factum esset, vt frumentum disperderetur.

f age.

g Iustiniano, posteaquam Africam quoque totam, quam barbarorum ditionis inuenerat, reliquo imperio Rom. coniunxit. Nilus.

h ad traiectum Cimmerium.

i continentem.

istud constituens. Vniuersa igitur Libya, secundum vnamquamque regioné, alia atq; alia nomina quædam sortita est, ab indigenis (quemadmodum par est) agnominata. Quæ ab Alexandriæ *a* promontoriis vsque ad Cyrenem vrbem protenditur, in Pentapoleos districtu, hoc dũtaxat nomine iam Libya dicta est. Hic vrbs est diei itinere ab Alexandria distans, Taphosiris nomine, vbi Ægyptiorum deum Osirin sepultum aiunt: in hac vrbe prҿter alia multa, & *b* regum domicilia, & balnea Iustinianus rex extruxit. Huius Libyæ pleraq; loca deserta sunt. ne quid autem pateretur ab incursu Maurusiorum finitimarum gentium, duo hic propugnacula atque præsidia rex noster prouida mente ac vigilãtia collocauit, quorum vnum Paratonium nominant, alterum Antipurgon, non procul a Pentapoli. Est autẽ Pentapolis ab Alexãdria dissita itinere, quod *c* robustus vir decem diebus conficere potest. In Pentapoli Teuchiriam vrbem validissimo muro cinxit, atque Bernices vallũ ex fundamentis restituit, vbi & balneum ad publicam vrbis necessitatem extruxit. In finibus Pentapoleos, duo monasteria propugnaculis vallauit, ad propellendos illinc barbaros, ne clam excurrentes, subitò irruerent in terram Romanorum. Est hic vrbs Ptolemais olim felix & populosa, sed progressu temporis propter magnam aquarum penuriam, paucis admodum habitata. Incolarum ingens turba siti multo ante oppressa, hinc demigrantes, aliò profecti sunt, quò vnicuique possibile erat. At rex, reparatis in vrbe aquarum ductibus ac canalibus, pristinam felicitatis speciem vrbi reddidit. Vltima Pentapoleos vrbs Boreum, vbi montes inter se concurrentes, & angustia viarum obstructi, hostibus ingressum occludunt. Hanc vrbem muris carentem firmissimo propugnaculo rex cinxit, & iam tutam constituit. Habitantur

etiam

a finibus.

b magistratuum hospitia.

c expeditus.

etiam duæ vrbes cognomines. vtraque enim Ægila dicta est, quæ à Boreo absunt itinere, quantum robustus vir quattuor diebus conficere potest. Vetustæ profectò vrbes, & ad notum ventum versæ, incolarum antiquos mores ac studia referentes, omnes enim mea adhuc ætate errabant, capti religione multorum deorum. Olim Ammoni & Alexandro Macedoni hîc ædes positæ erant, quibus vsq; ad Iustiniani imperium hostias mactabant indigenæ. Erat auté eorum, qui sacris seruiebant, ingens turba. Cæterùm hic rex non tam subiectorum corpora tueri satagens, quam animas seruare procurans, hominibus hic commorantibus omni diligentia prouidit, non vt impense alia corrigeret, sed vt veram religionis opinionem doceret, per singulas familias Christianos factos, & transmutatos ab obscænis patriæ moribus. apud quos templum dei genitrici ædificauit. Isthæc igitur sic habent. Boreió vrbs Maurusiis Barbaris vicina, in hæc vsque tempora ab exoluédo tributo libera fuit, neq; vnquam, ex quo homines esse cœperunt, ad illam peruenerunt publicani aut tributi exactores. Prope eam Iudæi olim morabantur, vetusti templi, quod imprimis venerabãtur, possessores; quos omnes Christianos Iustinianus rex efficiens, templum in ecclesiæ speciem transformauit. Post hos Syrtes sunt, quas magnas appellarunt. Cuius autem dispositionis ac figuræ sint, vndeque nomen sortiantur, ego declarabo. Prominet hîc littus quoddam, quod maris affluxu ruptum, & vndarum impetu disiectum discedere videtur, ac dum per semetipsum suffugiens retro labitur, in longissimũ sinũ lunaris figuræ conuersum est, inchoantis lateris penetratio in quadringenta protẽditur stadia. Lunaris figuræ ambitus in sex dierum iter excurrit. hic mare interiori a epiro compressum, sinũ facit, in quem cum nauis

a *continẽte*

vel ventis, vel vndis impulsa, intrauerit; nequaquā illinc remeare potest. Nam subinde protrahi videtur, & semper in anteriora loca propelli. Ab hoc (vt ego quidem arbitror) euentu, & nauium periculoso protractu, vetusti homines locum istum Syrtes appellarunt. neq; nauigio litori applicare possunt propter petras & scopulos eam sinus partem, quæ nauigari posset, occupantes; sed in breuibus hærentes naues lacerāt. Solis lembis hoc mare sulcantes seruati possunt, si fortuna volet, cum periculis penetrantes. Tripoleos hic promōtiora sunt, habitántq; Maurusij, barbara gens, ex Phœnicibus oriunda, & Romanis antiquo fœdere iuncta. Hi omnes à Iustiniano rege persuasi, Christianorum dogma sponte amplexati sunt, vocantúrque nunc Pacati, quòd Romanis semper confœderati sint, à pace Latinorū vocula. A Pentapoli Tripolis abest itinere, quātum viginti diebus robustus vir possit conficere.

a Leptimagna. Inde vrbs est *a* Leptimagna, olim plane ingens & populosa, postero tempore propter infrequentiam deserta. huius propugnaculum & murum ex fundamentis noster rex reparauit, & præter quatuor alias, quas struxit ecclesias, magnificum & insigne templum dei genitrici collocauit. præterea restituit *b* basilicas olim hic fabricatas & iam collapsas Seueri Regis hinc oriundi. Sed cum huc me sermo pertraxit, neutiquam silentio pretereundum est, id quod in Leptimagna, nostro sæculo contigit. *b palatium.* Iustinianus cum iam imperium adeptus, nondum Vandilicum bellum confecisset, Maurusij barbari Leucathæ cognominati, Vandilis Libyæ tunc dominis congressi, Leptimagnam, vt hominibus desolaretur, omnino effecerunt. In colliculis enim & saltibus non procul a Leptimagna, vna cum ducibus suis agentes, subito in medio vrbis coortam ignis flammā prospiciūt, & hostes irruisse arbitrati,

magno

magno curſu ſuppetias ferre contendunt. nemine autem inuento, totum negocium in vates referũt, qui de eo, quod accidit, præſagientes, Leptimagnã non diu habitatum iri prædixerant. non multo poſt regis exercitus illuc perueniens, Lybiã aliam & Tripolim obtinuit, Vandilis Maurufiiſque bello ſuperatis. Sed nunc vnde digreſſus ſum, reuertor. In hac vrbe Iuſtinianus rex lauacra inſtituit, reparato ex infimis fundamentis vrbis muro, & conterminos barbaros, qui Gadabitani dicuntur, in ea vſque tẽpora, Græcorum impietati deum perne ganti, nimium addictos, Chriſtianos effecit. Hic etiam Sabathram vrbem muro cinxit, extructo in ea templo [a] multa ratione digno. In poſtrema parte huius regionis, duæ ſunt vrbes, Capa & Girgis, in quarum medio Syrtes paruæ ſunt, vbi ſingulis diebus res cõtingit admiranda. Mare in anguſto compreſſum Lunaris figuræ ſinũ efficit, quemadmodũ de aliis quoque ſyrtibus dictum eſt. Excurrit in [b] Epirũ longius, quàm vel vno die robuſtus vir permeare poſſit. Ad veſperam iterum recurrit, ſicco littore ad modum aliarum riparum relicto. Nautæ in Epirum perlati, oportunum mare intra diẽ prę̨ter conſuetum quàm longiſſimè penetrant. Cæterùm cum miſer eos veſper præuertit, tanquam in terra hærentes conſiſtunt, interim longos contos, quos in parato habent, expedientes. poſtquam enim aquarũ quaſi redeuntium procellás ſenſerint, in ordinem digeſtis contis impigrè deſiliunt naui, primum natantes, deinde ſtantes vbi faciem vnda non ſuperauerit, ex alto contos in terram iã ſiccam vel mox exſiccandam demiſſos, nauibus ſubiiciũt; ac erigentes rectos conſtituunt, ne in alterutram partem naues proclinantes rumpantur. Atque ita poſtridie, dum [c] profundo ad huc mane Epirus mari inundante obducta cõtrahitur, ſubleuatæ naues

[a] *magni aestimando.*

[b] *continentem.*

[c] *primo diluculo continens mari vestita tumore fluctuum tegitur.*

fluitant,& nautæ rursum, contis cōmodissimè extractis,nauigationem perficiunt. Nullam huius operis intermissionem fieri contingit, sed singulis diebus horū elementorum fit successio. Post Tripolim & Syrtes, ad Libyam aliam transeamus,vbi à Carthagine nobis inchoandum est omnium vrbiū quæ hic sitæ sunt, maxima. tantum præfatum esse sufficit, quod cum Gizericus & Vandili Libyam occupassent, perniciosam plane,sed quæ barbaros decuit,[a] existimationem habuerunt. Nam sua negocia meliora fore arbitrati sunt,si loca illa sine munitionibus ac propugnaculis essent; ne Romani,illis recuperatis, mali quidpiam intentare possent aduersus Vandalos. Omnes muros igitur, omnia propugnacula solo repēte æquarunt. Barbari enim omnes (vt plurimum) in perniciem Romanorum consultant quàm acerrime, & perficiunt quàm celerrime, quæcunque iis visa sunt. Solum[b] Carthaginis pauca quædam in antiqua specie manserant, & ipsa quoque diuturnitate tēporis iam collapsa. Iustinianus autem rex,nemine quidem rem approbante, sed omnibus exhorrescentibus, solo autem duce deo, auspice & opitulatore, misso cum exercitu in Lybiam Belisario, Gelimerem & Vandilorum potentiam contriuit, & omnia propugnacula, quæ passim diruta erant,reparauit; & renouatis multis aliis,in aliam speciem extruxit. Primum Carthaginis [c] vallum dispactum reparauit totum; fossa,quæ ante non fuit,egesta.posuit quoque sacra templa dei genitrici,& in palatio cuidam indigenarum sanctæ Primæ: præterea ab vtraque parte fori,quod Martimi dicitur,porticus extruxit. Insigne insuper in publico balneum,reginæ cognōmine Theodorianum.Intra [d] vallum etiam monasterium ædificauit mari vicinum, quod firmissimo munimento cinctum, in [e] custodiam, quæ expugnari

a *cogitationem conceperint.*

b *Carthagine.*

c *murum collapsum.*

d *murum.*

e *castellum quod.*

gnari nequeat, erexit. Hæc igitur in Carthagine noua Iustinianus peregit. In regione contermina vrbs est muris carens Baga nomine, nō barbarorum incursu, sed forte quadam facile expugnabilis. Hæc validissimo propugnaculo vallata, incolas in tuto seruauit, qui iam gratiam referentes, in honorem Reginæ vrbem Theodoriadem vocant. In Byzacio vrbs est maritima Adramyttus dicta, magna olim & populosa, & ob id Metropoleos nomen & dignitatem sortita. Huic murum ingentem circūdedit Iustinianus, & necessaria hic constituta custodia, effecit vt incolæ deinceps hostiles incursus non curent. Quapropter iam vrbem Iustinianam vocant, hanc solum assertionis & salutis mercedem regi exoluentes, soláque nominis transpositione gratitudinem animi declarātes: postquam nulla re alia Regis beneficium neque ipsi compensare poterāt, neque rex ipse, vt compensarent, volebat. Erat in maritimis Byzacij locis regiuncula quædam, ab incolis & indigenis Capudbada appellata. Huc primū Regis classis appulit, & Libyæ terram ingressa, aduersus Gelimerem & Vandilos exercitum duxit: vbi iam admirabile illud, & maius, quam ratio excogitare potest, donum ac munus in Regem deus ostendit: Nam cùm locus ille aquis careret, ac magna aquarum penuria Romanorū exercitus premeretur, tellus tametsi aridissima esset prius, fontem tamen emisit, quem milites aggere concludentes, deinde foderunt. fons autem ebulliens, terram, naturali siccitate abiecta & mutata natura, aquis potui cōmodis humectauit: vnde hic dein exercitus fixit tētoria, & postridie tanquam ad pugnā instructus (vt ea quæ in medio, constringā) Libyam obtinuit. Diuini igitur doni vero testimonio comprobatus Iustinianus rex, statim [a] consuluit, vt locus ille in vrbem transferretur, muro firmatam, &

[a] id consiliū cepit.

alio apparatu in felicis vrbis cumulum descriptam. Atque mox consilium Regis in opus exiit. Nã murus exædificatur, & ciuitas, mutata repente agri fortuna, & agrestes homines abiecta stiua, ciuilem vitam amplectuntur, non aggrestem diætam, sed vrbanam obseruantes, omniáque agentes, quæ ad ciuilem dignitatem pertinent. Hæc in Byzacio mari vicino peracta sunt. In meditullio, quod ad regionis extrema vergit, vbi iã Maurusij barbari habitant, munitiones validissimas extruxit, ac vrbes hic in confiniis sitas, firmis propugnaculis cinxit, arcibus structis, & militum præsidiis constitutis. Hoc quoque pacto Numidiæ fines propugnaculis & militum custodia tutos reddidit, quorum singula iã dicturus adgredior. Mõs est in Numidia, quẽ *a* Abrasium cognominant, qualem alibi in terra habitabili non contingit esse, in cæli sublimitatẽ præceps assurgit, comprehenso itinere trium dierum in ambitu, accedenti inaccessus, nullum ascensum nisi per præcipitium habens, in vertice prata sunt & plani campi, amœnæ viæ, pascua fertilia, loca arboribus consita, aromata omnigena, & fontes e scopulis scaturientes, aquæ tranquillæ, & fluuij vndarum copia verticosi, & quod omnium vel maximè est admirandum, segetes & arbores in hoc monte, fructus proferunt duplo maiores, quàm in aliis Libyæ partibus. Quæ ad *b* Abrasium montem pertinent, hoc modo habent. Vandili à principio montem possederunt, quibus iam pulsis Maurusij occuparunt, quos hinc Iustinianus rex eductos alij Romanorum imperio adiunxit; prouidens nimirum, ne deinceps barbari hinc excurrentes, rursum aliis damna inferrent. Vrbes, quas prope montem inuenit desolatas, & muris carentes, muro vallauit. Præterea duabus arcibus, & sufficienti militum præsidio hic constitutis, nullam spem *c* in A-

a *Aurasiũ.*

b *Aurasiũ.*

c *occupandi Aurasii.*

in Abrasium excurrendi barbaris hîc commorantibus reliquit. In vrbibus quoque [a] alterius Numidiæ inexpugnabilia propugnacula collocauit. In Sardo insula, quam nunc Sardiniā vocant, vrbs est a Romanis [b] arx Traiani appellata. hanc muro & mœnibus, quibus antè carebat, Iustinianus cinxit. Apud [c] Gadiros in altera parte columnarum Herculis, in dextra, ad litus Libyæ, arx olim erat [d] Septon nomine, à Romanis superiori ætate constructa, & propter Vandilorum incuriam, vetustate collapsa, hanc muro firmauit rex Iustinianus & præsidio validam reliquit, vbi & templum spectatu dignum dei genitrici posuit. Nam cum ab hac inchoaret politiæ proœmia, effecit, vt nulli prorsus hominum generi sit hæc arx expugnabilis. Et hæc quidem eiuscemodi sunt. Nulli autem dubium sed omnibus hominibus liquidò patuit, ex orientis [e] promontoriis vsque in occidentem solem, quibus terminatur Romanum imperiũ, non solum munitionibus, sed & militum præsidiis ac custodiis politiam Iustinianũ Regem confirmasse. Quæcũque igitur Iustiniani ædificia nosse potui, aut ipse spectator factus, aut spectatorũ auditor, quanta vi potui, sermone percurri. Scio me inter dicendum multa alia præterlisse, quæ vel in obscuro latent, vel prorsus ignota manent. Quare siquis conatus fuerit diligenter omnia perscrutari, atque [f] oratione complecti, is planè rem decoram faciet, & [g] honestam consequetur gloriam.

a reliquiæ.
b castellū.
c Gades.
d Septum.
e limitibus.
f huic libro inserere.
g industriæ laudem feret.

CONRADI PEVTINGERI AVGVSTANI DE inclinatione Romani imperij, & exterarum gentium, præcipuè Germanorum commigrationibus, epitome.

***

a Rectius Alaricum dixisset.

a ATHALARICVS ex celeberrima Balthorum familia ortus, à Vuisigothis stipendio eorum, quod Athanarico rege defuncto iam annis xxv. sub ducibus Cæs. meruissent, Stiliconis perfidia exautoratis, rex constitutus, Thracia vastata Radagaisi Gothi, postea in Apennino interempti, exercitui in Pannonia coniunctus, ipsam mox Pannoniam, Illyricum, Noricum, & tandem Italiam ferro & igne populatus, fœdere icto, à Cæs. Honorio Aug. Galliæ partem obtinuit. abiens Saulum Hebræum copiarum ducem contra se per Stiliconem missum profligauit. Inde factus ferocior, vrbem Romam gentium victricem (eius tamen templa iam Christianæ religioni dicata obseruans inuiolata) anno postquam condita est centesimo sexagesimo quarto supra millesimum, Christianæ verò salutis ccccxij. Kal. Aprilis, diripuit atque incendit, & post tertium siue sextum diem onustus præda eā dimittens, Gallam Placidiam Cæs. Theodosij & Flacillæ Augustæ filiam secum captiuam ducens in Forocornelij Ataulpho propinquo suo copulauit. Campaniam, Lucaniam, & Brutiam deuastando, Con-

Incendium factum Iornandes aliique negant.

do,Consentiæ demum in fata concessit. cuius corpus, ne refossum dilaniaretur; accolæ in alueo fluminis a Busenti sepulchro condiderũt. Habuerunt postea Gothi sedes apud Vascones in prouinciis Tolosanis & Auxitanis. Interim etiã b Vuedegisilus rex cum Vandalis suis & Germanis Burgundionibus, cum quibus comilitium fecere Alani, Scythæ origine, cohabitatione tamẽ Vuãdalis proximi: Sueui item à Cęs. Augusto in citeriorẽ Rheni ripam translati, denuò Gallias atque Hispanias ingressi sunt. Burgundiones apud Belgas, Æduos, Lingones, Vesontios, Matisconenses, & Cabilonenses sedes à Burgis vicatim constitutis fixerunt. Francones Germanos Rhenum etiam transmissos, in Galliásque irruentes, propter veteres simultates, in patriam eorum Germanicam, Franconiam repulerunt, Vandalis, Alanis atque Sueuis Hispanias occupantibus: ex diuisione Vuandali Bethicam à nomine eorum Vandelosiam dictam, mox etiam Afri-cam Genserico eorum rege, Alani Emeritam, Augustam Lusitaniæ cum omni Gallicia, & Sueui Olixipponem obtinuerunt. soli Austures atque Cantabri tunc in Romanorum fide permanserant. Ad Sueuos deinde Gallicia defecit. Regnauerunt eo loci annis circiter clxxvij. donec eandem Lusitanorum partem Andeta Sueuorum rege pulso, Leuogildus Gothorum rex cum Liba fratre eius occupauit. Francones sub Cæs. Valentiniano Aug. iij, cum ducibus eorum Clodione & Meroueo denuò Rheno transmisso, capta primùm Carbonaria sylua, & oppidis Cameraco atque Tornaco, regnum in Senonum prouincia apud Aurelianos & Parrhisios constituerunt, & eam partem, quæ inter Rhenum & Mosam, Austriam: & Mosam, inter, & Ligerim est sita, Neustriam (vel vt potius credo) Vuestriam à nominibus Germanis

a *aliàs Barentini.*
b *Procopio Gogidiscus.*

vocabant. Inde Franconum vniuersum regnum Orientale Austria Osterrich, Occidentale Vuestria Vuesterrich dictum: quod etiam quisque eruditus monumentis publicis facilè comprobare poterit. Nec Hunnis, Scythis spes commigrandi tunc defuit. hi enim Pannonias, quas pacto à Longobardis habuerant, Attila duce egressi, cum Vuesigothis, Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis & Rugis, per mediam ferè Germaniam, & etiam Rhenum transgressi, cæso Gunditario Burgundiorum rege, in campis demum Catalaunicis cum Romanis Francis, Alanis, Gothis, Saxonibus, Leutetianis, Armoritianis, Riparolis, Olibrionib⁹, Sarmatis, Britonibus, & Lambrionibus conflictu acto, strage maxima commissa, in Pannoniam retrocesserunt. Mox deinde Italiam ingressi, Aquileia vi capta, Venetia prouincia deuastata, Rauennates in deditionem coëgerunt. Sed Leonis Pont. Max. precibus denuò, vnde exierant, redierunt.

Sic regnorum interitus, & funditùs excisa imperia, nihilque in terris perpetuum. sed de Langobardorum commigratione ad Paulum Diaconum lectorem remittamus.

***

SIDO-

SIDONIVS AGRICOLAE SVO S.

SÆpenumero postulauisti, vt quia Theoderici regis Gothorum commendat populis fama ciuilitatem, literis tibi formæ suæ quantitas, vitæ qualitas significaretur. Pareo libens, in quãtum epistolaris pagina sinit, laudaturus vitæ tam dulcatæ sollicitius ingenuitatem. Ipse etenim est, & illis dignus agnosci, queis cùm minus familiariter conuiuatur. ita personam suam deus arbiter, & ratio naturæ, consummatæ felicitatis dote sociata cumulauerunt. Mores autem huiuscemodi, vt laudibus eorum nihil, ne regni quidẽ defraudet inuidia. Si forma quæratur, corpore exacto, longißimis breuior, procerior eminentiórque mediocribus. Capitis apex rotundus, in quo patulum à planicie frontis in verticem cæsaries refuga crispatur. Ceruix non sedet neruis, geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus. Si verò cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo propè peruenit. Aurium legulæ, sicut mos gentis est, crinium superiacentiũ flagellis operiuntur. Nasus venustißimè incuruus. Labia subtilia,

De Theoderico rege Gothico.

Mores.

Forma staturáque corporis.

nec dilatatis oris angulis ampliata. Pilis intra nariũ antra fruticantibus cotidiana succisio. Barba concauis hirta temporibus, quam in subdita vultus parte surgentem stirpitus tõsor assiduus genas adusque forficibus euellit. Menti, gutturis, colli non obesi, sed succulenti lactea cutis, quæ propius inspecta iuuenili rubore suffunditur. Nanque hunc illi crebrò colorem non ira, sed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patulæ manus, recedente aluo pectus accedens, aream dorsi humilior inter excrementa costarum spina discriminat: tuberosum est vtrunque musculis prominentibus latus, in succinctis regnat vigor ilibus, corneũ femur, internodia poplitũ bene mascula, maximus in minimè rugosis genibus honor. crura suris fulta turgentibus, & qui magna sustẽtat membra, pes modicus. Si actionem diuturnam, quæ est forinsecus exposita, perquiras: antelucanos sacerdotũ suorũ cœtus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur: quúmque sit sermo secretus, possis animaduertere, quòd seruet istam pro consuetudine potius, quàm pro ratione reuerentiã. Reliquum mane curæ administrandi regni sibi deputat. Circumsistit sellam comes armiger, pellitorum turba satellitũ ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur: sicque pro foribus immurmurat exclusa velis,

Occupatio-
nes diurnæ.

ſa velis, incluſa cancellis. Inter hæc intromißis gentium legationibus, audit plurima, pauca reſpondet. Si quid tractabitur, differt: ſi quid expedietur, accelerat. Hora ſecunda ſurgit è ſolio, aut theſauris inſpiciendis vacaturus, aut ſtabulis. Si venationē nunciata procedit, arcum lateri innectere citra grauitatem regiam iudicat. Quem tamen, ſi cominus auem, ferámque, aut venanti monſtres, aut vianti, manui poſt tergum reflexæ puer inſerit, neruo loróve fluitantibus: quem ſicut puerile computat geſtare thecatum, ita muliebre accipere iam tenſum. Igitur acceptum modò inſinuatis è regione capitibus intendit, modò ad talum pendulū nodi parte conuerſa, languentem chordæ laqueum vagantis digito ſuperlabante proſequitur, & mox ſpicula capit, implet, expellit, quídve cupias percuti, prior admonet. Eligis quid feriat. quod elegeris, ferit. Quòd ſi ab alterutro errandum eſt, rarius fallitur figentis ictus, quàm deſtinantis obtutus. Si in conuiuiū venitur, quod quidem diebus profectis ſimile priuato eſt, non ibi impolitam congeriem liuentis argenti menſis ſedentibus ſuſpirioſus miniſter imponit. Maximum tunc pōdus in verbis eſt: quippe quū illic aut nulla narrantur, aut ſeria. Toreumatum, peripetaſmatúmque modo conciliata profertur ſupellex, modo byßina. Cibi

Conuiuia prandiorū.

arte, non precio placent: ferula nidore, nō pondere. Scyphorū & paterarū raras oblationes, facilius est vt accuset sitis, quā recuset ebrietas. Quid multis? Videas ibi elegantiā Græcā, abundantia Gallicanā, celeritatē Italicā, publicam pompā, priuatam diligentiā, regiam disciplinā. De luxu antē illo sabbatario narrationi meæ supersedendū est, qui nec latentes potest latere personas. Ad cœpta redeatur. Dapibus expleto somnus meridianus sæpe nullus, semper exiguus. Quibus horis viro tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, inspicit sollicitè, voluit argutè, mittit instanter, ioculanter cōpellat, patienter expectat. In bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in vtrisq; philosophatur. Secundas fastidit vel timere, vel facere. Quarū opportunitates spernit oblatas, transit oppositas, sine motu euaditur, sine colludio euadit. Putes illū & in calculis arma tractare. Sola est vna cura vincendi. Quū ludendum est, regiā sequestrat tantisper seueritatē. Hortatur ad ludū, libertatem, cōmunionémq;. Dicam quod sentio, timet timeri. Deniq; oblectatur cōmotione superati. Et tunc demū sibi cessisse collegā credit, quū fidem fecerit victoria sua bilis aliena. Quódq; mirere, sæpe illa lætitia minimis occasionibus veniens ingentiū negociorū merita fortunat. Tunc petitionibus diu antè

Ludus tabulæ.

Precibus respondet.

per

per patronorum naufragia iactatis absolutionis subitæ portus aperitur. Tunc ego etiã aliquid obsecraturus feliciter vincor, quãdo mihi ad hoc tabula perit, vt causa seruetur. Circa nonã recrudescit moles illa regnandi, redeunt pulsantes, redeunt summouentes, vbiq; litigiosus fremit ambitus, qui tractus in vesperam cœna regia interpellante rarescit, & per aulicos deinceps per patronũ varietate dispergitur, vsque ad tẽpus concubiæ noctis excubaturus. Sanè intromittuntur (quanquam rarò) inter cenandum mimici sales, ita vt nullus conuiua mordacis linguæ felle feriatur. Sic tamen, quòd illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonasco vocalium concentus meditatum acroama simul intonat. Nullus ibi lyristes, choraules, mesochorus, tympanistria, psaltria canit. Rege solùm illis fidibus delinito, quibus non minus mulcet virtus animũ, quàm cantus auditũ. Quum surrexit, inchoat nocturnas aulica gasa custodias. Armati regiæ domus, aditibus aßistunt, quibus horæ primi soporis vigilantur. Sed iã quid meas istud ad partes? qui tibi indicanda non multa de regno, sed pauca de rege promisi. Simul & stilo finẽ fieri decet, quia & tu cognoscere viri non amplius quàm studia, personámque voluisti: & ego non historiam, sed epistolam conficere curaui. Vale.

Cænæ.

Excubiæ.

REM ANIMADVERSIONE DIGNAM HVC TIbi lector ex Ioanne Baptista Egnatio apposuimus ad lucem historiæ maiorem.

NON potui non vehemẽter mirari tantam vel temporum iniuriam, vel scriptorum inertiam, tum veterum, tum recentium fuisse, vt quum Romam orbis reginam captam ab Alarico Gothorum rege, anno post eam conditam millesimo centesimo sexagesimo quarto, certatim omnes memoriæ prodant, seriem tamen rei, aut indagandam non censuerint, aut indagatam tanquam rem planè ignobilem, nec scitu dignam obliuione inuoluerint. Prò deûm hominúmque fidem, vrbs orbis totius regina, quæque eo auspicio condita credatur, vt caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbéque triumpharat, capitur Gothico astu, & interim rei series ordóque nescitur? Ego verò id minimè patiar, & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoque rem tam memorabilem non negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc fermè modum, quem Procopius solum ex omnibus quos legi, tradat, vt mirer, ab interprete vel rem totam dissimulatam, vel quum in mutilum Græcum codicem incidisset, non animaduersam. Ille igitur in hanc sententiam: Obsederat Romam Alaricus iam biennium, nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat.

Nam

Nam quum nil minus, quàm de vrbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui minimè præfecerat, qui rem aduersus Gotthos administraret. Vnde Gothis obsidendæ vrbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agente. Verùm eam frustra obsessam, quum expugnare vi non possent, ad dolum hostis barbarus vertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentósque iuuenes corporis & animi vi præstantes deligit, quos Romanis principibus dono det, instructos prius, vt omni obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certam dié circa meridiem, quum Romani principes somno, vel ocio vacarent, ad Asinariam portam aduolent, interfectísque improuiso insultu custodibus, portam sibi præstò futuro aperiant. Interea Gothi quum reditum, alia atque alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregie vsi, portam stato die suis aperiunt, & intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno vrbem omnem populat[...]. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulentissimæ opera patefactam Gotthis portam existiment, quum plebem Romanam passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna: vnum, edictum ab Alarico fuisse, vt quicunque in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla vis inferretur, quod & summa fide seruatú: alterum, quòd quum nunciatum Honorio esset Rauennæ, Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratúmque vehementer tam subitò periisse eum, qui cum paulo ante festiuissime luserat. Adeo socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæque virtutis referens, quod & Arca-

dio fratri vitio datum est. Nam Eudoxiæ vxori
addictus, quum alia improbè fecit, tum
Chrysostomum antistitem sanctitatis
& eruditionis egregiæ, vxori plus
æquo inseruiens, in exi-
lium egit.

****

AGATHIÆ SMYRNÆI DE BELLO GOTHORVM. ET ALIIS Peregrinis historiis, Libri V.

PER CHRISTOPHORVM Personam Romanum, priorem sanctæ Balbinæ, à Græco in Latinum traducti.

***

PROOEMIVM.

BREVIARIVM.

1 *Agathiæ præfatio in laudem historiæ, quam philosophiæ ciuili exæquat. Prima Agathiæ studia: causæ item cur ad historiam scribendam animum adiecerit.*

2 *Initium Agathianæ historiæ quæ Procopianam (cuius subijcitur epitome) persequitur.*

3 *Teia Gothorum rege in acie cæso, pacis conditionibus repudiatis Gothi ad nouos motus se accingunt.*

4 *Ad Francos, quorum laudati mores luculenter describuntur, subsidij obtinendi gratia, Gothica legatio.*

5 *Qualis tunc fuerit regni Franciæ status, & Theodiberti regis in Iustinianũ imperatorem ardua consilia.*

6 Prolixa oratione Gothi Francorum auxilium aduersus Graecos implorant, & impetrant.

7 Leutharis & Bultinus, genere Alemanni, Francorum nomine cum Gothis fœdus feriunt. Ideo de Alemanorum origine & moribus narratio subijcitur.

8 Franci sub Leuthari & Bultino contra Narsetem Gothis militant. Cumarum obsidio. Aligerni Gothi bellica fortitudo.

9 Narsetis strategema, variæ sed irritæ Cumarum oppugnationes. Vrbiũ variarum deditio.

10 Lucenses promissorum oblitos callido commento Narses exagitat, & ad deditionem allicit.

11 Exercitus à Narsete in Aemiliam missi res gestæ, ductu præsertim Fulcaris Erulorum præfecti, cuius virtus & mors egregia describitur.

12 Narsetis insignes virtutes, & militaris concio aduersus Lucenses obsessos.

13 Eiusdem consilium vt rem in tuto locaret. Stephani legati oratio & industria. Lucæ oppugnatio atque deditio.

14 De bello persequendo Narsetis rationes. Huic se dedit Aligernus Gothus, & Francis deinde insultat, à quibus proditionis insimulatur.

15 Francorum copiæ Ariminensem agrum populantur, spectante Narsete, qui cum equitatu hostes adoritur, & ingenti clade afficit.

Præfatio in laudem historiæ.

1 OPERAEPRECIVM in bello victoriæ sunt, trophæa, vrbiũmq; exædificationes, & ornamenta, cũcta denique, quæ vel magnitudine præstent, vel digna sint laude. hæc ferme & istiusmodi cætera adeptis iam & gloriam afferunt, & voluptatem: mortuos verò, & ad vitam aliam abeuntes,

tes, haud quaquam ſequi facilè volunt, quin potius obliuio mox interueniens, occultando auertit veros rerum geſtarum euentus, & vbi è vita exceſſerint, qui eas nouerunt, abſcedit ſimul, & fugit vnà obliterata cognitio. ſic fit, vt nuda recordatio quædam & ſimplex, inutilis ſit, & planè inconſtans, ita vt nequeat prorſus in longum extendi tempus. Ipſe verò haudquaquam exiſtimauerim vllos hominum, aut pro patria ſubiiſſe pericula, aut alios ſuſcepiſſe labores, quum eſſent non neſcij, quòd ſi vel maximas geſſerint, deperituram ſecum vnà quandoque & gloriam eſſe, defluxurámque breui, vt quæ eorum duntaxat vitæ curriculo dimenſa ſit, niſi quis (vt apparet,) prouidentia quadam diuina naturæ obfirmante fragilitatem, quæ hiſtoriæ inſunt, quæúe ex ea ſperantur, ſuperinduxerit bona. Non enim coronæ ob gratiam, quæ ex oleaſtro, vel apio conſtet, Olympionicæ athletæ in palæſtris exuebantur: nec bello boni decertatores exuuiarum de cauſa aſſequendarum, & futuri mox lucri auiditate, in prompta ſeſe & aperta diſcrimina ingerunt: ſed ob firmiorem immortalémque gloriam, qua frui haud ſanè aliter queunt, niſi accedat hiſtoria, quæ ipſos faciat immortales: non vt Zamolxidis inſtituta, & Getica deſipientia faciunt, ſed modo quoquam diuino & immortali, & quo ſolo mortalia iſta viuere perpetuò poſſunt. *Non igitur facile fuerit omnia explicare, aut enumerare, quot bonis hiſtoria humanam expleat vitam; & ſummatim vt dicam, ciuili philoſophia haud longè inferiorem hanc duxerim, ni fortè plus aliquid conferat. Siquidem hæc ipſa hiſtoria haud ſecus ac domina, nec mutabunda quidem, nec adulatrix, iubet plerumque & planè conſtituit, quibus nam ſit inhærendum, quæue ſint fugienda; & perinde neceßitatẽ perſuadẽdo immiſcet, in animos ſe dum*

Fama perennis in hominibus deſiderium.

Hiſtoria ciuilis philoſophia par.

insinuat, virtutémque collocat, vbi plurimum allicibili vtitur oratione, vel exemplorum varietate, veluti condimentis quæ narrantur, excolit; ea dicendo confirmans, in quibus homines rectiore consilio vsi, vel æquitate probatiores sint redditi, vel fortè pro cuiusquam sententia, siue fortuna duce & hac aduersante falsi quandoque à recto decorúque aberrauerint. nam mortalium animis est illud præcipuè insitum, vt ad virtutem inclinent, & vltrò hanc appetant. Ipse igitur hæc iampridem animaduertens, & admiranda esse maximum in modum ratus, collaudandos existimaui, vt in omnes beneficos, qui tale aliquid scribendo elaborarunt, sed mihi haudquaquam antehac visum, id vt laboris aggrederer, vel à principio attentarem. fueram nanque vel in primæua illa mea ætatula heroicis modulationib. apprime deditus, & poëticæ artis suauitudinibus delectabar, atque adeo, vt in hexametro breuia poëmata quædã ediderim, quæ Daphnica nuncupantur, amatoriis fabulis variata nonnullis, & eiuscemodi plena deceptiunculis. Et sanè tũ primum dignum id laude videbatur, & nihil ingratum, si ea, quæ apud quosdam recẽs conscripta essent, nec in apertum à nonnullis vt mussitantibus ederentur, in vnum, vtcunque liceret, colligerem; & singula quæque ordine suo distincta perscriberem: & id quidem mihi sedulo factitatum. Hic igitur nostra ætate, vbi magna vndequaque terrarum bella ex insperato contigerit erupisse, excitíque sedibus suis barbarorum nationes non paucas, & rerum gestarum fidem vix capientium, absurdiores constet fuisse euentus, temerariósque, & diuersos fortunæ casus, generationes præterea ad internecionem attritas, & vrbes captas, traductósque aliò incolas, atque adeo, vt commota omnia sint; timor incessit animum, ne fortè haudquaquã par sit ea facta, quæ vt ingentia sunt & miranda, ita

Agathiæ prima studia.

Agathiæ Daphnica.

Caussa, cur ad historiã scribendam animũ adiecerit.

Historiarũ argumenta.

& posteris

& posteris profutura, inexplicata relinquere, ac silentio præterire.

2 QVOCIRCA non indecens fore existimaui, vtcunque illa periclitando perscribere, ne omnis vita in fabulis & superuacaneo quodã labore consumeretur. & quãuis haud prius me ad historiam conscribendam contulerim, quàm Iustinus ipse, & iunior, Iustiniano suo iam fato perfuncto imperiũ gubernaret, recurram tamen ad tempora ipsa superiora, ita vt quæ alius nemo scribendo elaborauit, proprium opus facturus sim: tametsi pleraque Iustiniani tempore gesta, quæ Procopius Cæsariensis rhetor diligenter conscripsit, prętereunda nunc videantur, vt per eum sufficienter iam explicata: quæ verò deinceps sunt subsequuta, pro virib. mihi narranda desumpsi. Cæterùm Procopius ab Arcadij morte exorsus historiam est, qui Isdigerti Persarum regi & imperij procurationẽ, & * Theodori filij curam reliquit; & ab his insuper, quæ Vrbano Perozóque accidere. Narrat prętereà, quemadmodũ * Cauades Imperator creatus regno priuatus sit, quod statim recuperauit. Vtque & Amidam Anastasius Romanorum rex ceperit, & post hunc item Iustinus Imperator & senior, eadem in re vt plurimum insudarit. Post hæc Persarum prælia explicat, & quæ Iustinianus Imperator aduersus Cauadem Cosroémque reges circa Syriam Armeniámque, &* per Pelasgorum confinia gesserit, vtque Vandalorum Gelimer, id loco est nomen, * Carchedónque vrbs, & Afrorum regio omnis per Bonifacium Gesericúmq; præfectos post defectionem multis post annis Iustiniano in seruitutem concesserint, quum aliâs quondam sub Romanorum fuissent imperio, delectísque Vandalis, quæ nã gens illa siue intulerit, siue perpessa sit mala, quum in Libya & multis in locis contra Ro-

Initium historia Agathiana.

Procopianã se continuaturum promittit.

Epitome Procopianã historia.

**Theodosij.*

** Idem qui supra Cabades.*

** per Abasgorum.*

** Carthagóque.*

manos acie instructa processerit; vtque Stozas ille & Gontharis, & si partium Romanorum fuissent, tyranni tamen iam facti ingentium calamitatum & seditionũ Libys causam præbuere. nec prius sedata sint mala, quam viri isti deperderentur. Ciuilé præterea scribit Byzantij aduersus imperatorem seditioné exortam, maximum processisse in malum, & dãno Rempubl. affecisse, factásque per Hunnos incursiones, qui ea tempestate Histrum flumé transgressi Romanum imperiũ acerbissime deuastarint, Illyrios, Thessalósque, & Europæ alia pleraq; depopulati, & Asiæ partem nonnullã, in Hellespontum transierint: Surorúmq; vrbé in Syria Berrhœáque, & ad Orontem fluuium Antiochiã hostiliter fuisse a Cosroe Persarum rege deletas, Edessámque ciuitatem obsessam, a qua postmodũ depulsus abscesserit. Poterunt igitur ex Procopij scriptis, non solum hæc noscitari: sed Æthiopũ Homeritarúmq; acies peruideri, & causa simul, quur vtræque hæ gentes ad inimicitias venerint. Quam multa ille de morbo pestilentissimo differit, qui tũc temporis in genus humanum irrepserat, & quam absurda cum eo simul inuaserint. Poterit deinceps ex eodem ipso Procopio colligi, quemadmodũ multa & strenuè Romanus exercitus circa * Alazorum castella, & Petræ præsidium aduersus Choriané, & Mermeroëm, Persarúmque multitudinem gesserit. Porrò transgressus ad Occidentis plagã, haudquaquam præteriit, Theodericum Gothorum regé excessisse e vita, eiúsque * filium Aminundã per Theodatum quendam * occisum, vnde & Gothicum bellũ eruperit. Nec planè omisit Vittigem quempiã, qui post Theodatum Gothorũ potitus imperio est, per Belisarium præfectũ post multa certamina bello fuisse deuictum, Byzantiúmque demum ad imperatoré trãsmissum; Siciliamque, & Romã, & vniuersam

* Lazorum.
* filiam Amalasuntã.
* occisam.

Italiam

Italiam barbaris peregrinis eiectis, iteratò patrium & pristinum decus recuperasse; Narsetémque eunuchum liberæ mox potestatis præfectum, aduersus Totilam Gothorum imperatorem creatũ egregiè bella gessisse. Post hunc * Phredigerni Teiam, Gothorum suscepto imperio, fuisse haud lõgè post interfectum. Hæc omnia ad annum vsque vigesimumsextum imperij Iustiniani sunt gesta. Denique Procopius Rhetor in his finem historiæ fecit. Ipse verò ad ea, quæ ex his ipsis dependent, & subsecuta postmodum sunt, explicanda accedã, hincque mihi initium historiæ sumam.

* *Fredigerni filium Teiam.*

AGATHIÆ HISTORIARVM LIBER I.

TEIAS post Totilam Gothorum dux factus, in vnum contractis iã exercitibus, aduersus Narsetẽ Romanósque vniuersis viribus bellũ parauit, in eóque ad internecionẽ deuictus prœliãs cadit. Qui verò ex prælio & si non multi, superfuere; Romanis instantibus, nec fugę spacium permittentibus, crebris tamen oppressi incursionibus, vbi in loca aridiora se coëgissent, a Narsete has pacis accepere conditiones, vt suas terras liberè & sine formidine regerent, Romanorum tamen Imperatori obedienter tributa dependerent. Quũ itaque hisce in locis res prosperè cederent, visum est omnibus belli finem Italiam de cætero habituram: quum id alioquin alterius belli principium esset, atque adeo vt planè autumem, nunquam nostrum id seculum mala huiusmodi relictura, sed permansura perpetuò, & in maius hæc semper

Teia Gothorum regis clades.

Pacis conditiones Gothis datæ.

Bella perpetua in mundo. auctum iri, quoad humana hæc natura perstiterit: quãdoquidem vel à principio, vt ita dixerim, cum vita simul mortalium inuecta sint prælia: & sanè poëtica omnis, & quæuis historia bellorũ sunt plenæ, nec aliud es in his comperturus vberius proditũ. *Bellorum continuorũ causse.* Cuius rei causam haudquaquã, vt volũt pleriq; astrorum esse decursus, vel fatũ, vel absurdas quasdam necessitates crediderim. Nã si fortuna in omnibus superaret, demeretúrque & mortalibus arbitrari, & velle, profectò instructiones omnes, & artes disciplinásque vanas, & planè inutiles iudicaremus, deperderetúrque & euanesceret, infructuosáque foret spes rectè viuentium. Haud tamen ita se habet. *Deus nõ est causa neque author peccatorũ qua in bello committuntur. Hac causa cupiditatib. prauis hominum tribuẽda est.* *non enim deum, qui mihi cognitionis sit causa, præliorum ducem esse & cædium conuenit. eum namque, qui & summæ sit bonitatis, & malorum abactor, homicidam esse, & prælijs delectari, nec affirmanti quidẽ fidem sum præbiturus. Sed in cupiditates & iniustitias animi hominum sponte labuntur, discordiisque & perturbationibus omnia complent. Hinc nimirum pernicies affatim occurrit, nationésque diripiuntur mortalium, & mortes infinitæ exoriuntur.* Hunc igitur in modum ea tempestate & Gothi, ictis cũ Romanis fœderibus, diuersi mox abiere. Siquidem qui infra Padum loca incolerent, in Thusciã Liguriámque, quocunque animus ferret, vel forte singuli insueuissẽt, mox abscessere. Alij verò Pado traiecto circa Venetiã per castella & oppida dispergebantur, in quibus antea permansissent. *Gothorum noui motus.* Quũ igitur Gothorum hoc statu res essent, perdecuisset hos haud dubiè re ipsa & factis vt cõfirmarent, quæ iureiurando sanxissent, suáque securius iam possidentes à diuturnis periculis vindicarent, vt aliquando tandem à malis respirarent præteritis. *Violenta ingenia quietem fugiũt.* At contra hi quũ se ad breue continuissent, res nouandi percupidi, vel denuò aggredi bellum parabant. suis tamen hi viribus parum confisi, quum se

quum se pares Romanis minus existimarent, confestim ad Francos se contulerũt, longè melius prę-sentia processura sibi hoc pacto rati, vtilitatémque ex eo esse ad omnia suffecturã, si cum finitimis propinquísque ciuitatibus belli societatem inirent, sic fore vt hostes ocyus debellarent.

4 Est autem Francorũ hæc natio Italiæ proxima, & terminis iuncta. Veteres tamẽ hos esse Germanos dixere, quod vtiq; ex eo sat liquet. nam circa Rhenum hi habitant, & huic propinquas incolunt terras; Galliarúmque maximam possidẽt partem, non propriam, sed vi & in posterum occupatã. Habent præterea Massiliam vrbem, Ionum olim coloniam. Hanc enim Phocenses quondam per Medos sedibus suis abacti incoluere, Dario Hystaspis filio rege Persarum regnante: nunc verò Græca ex vrbe, reddita iam barbara est. Nam patrio illo reiecto & prisco viuendi modo, imperantium vtitur institutis: tametsi hoc tempore videatur non admodum pristina dignitate defectior: nimirum quũ Germani haudquaquam sint, vt plurimi barbarorum, pastores: sed Romanorum politia & aliis institutis, & multis vtuntur, hisdémque legibus viuũt, & cæteris item, vt in conuentibus faciendis, & nuptiis, medelísque eadem statuunt. Sunt quippe omnes hi Christiani, & rectissimæ inter cæteros omneis opinionis. Habent præterea per ciuitates antistites, sacerdotésque. festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sanè hi mihi, & si cætera barbari, moribus tamẽ videntur quàm optimis prę-diti, & maximum in modum ciuiles, nec quicquam habere, quod à nobis hos faciat alienos, præter vestitus barbariem, & vocis inuiatæ sonum linguæ-que: quos equidem cum ob eorum virtutes, tum ob in cæteros æquitatem, inter séque concordiam, mirum in modum admiratione ac laudibus prose-

De Francis, qui & Germani.

Massilia, Ionum colonia.

Francorum mores laudati.

Populi Orthodoxi.

Pij.

Ciuiles,

Iustitia & concordia cultores.

quor & magnifacio. Nam & si ante hac sæpe, & nostris his quidem temporibus, in principes tres pluresve eorum sit partitum imperium, nunquam tamen in inuicem bella suscepisse hos constat, nec ciuili patriam sanguine inquinasse. Quum alioquin vbi magni esse videntur, & non impares, aut dubij potentatus, ibidem & necessarium sit omnino & multis de causis inflatiores animos fieri, honorúmque exoriri & primatus cupiditates, & infinitos alios animorum affectus, vt perturbationis ita & seditionum plenissimos. Apud hos tamen, & si diuisa imperia sint, nil prorsus effertur huiusmodi. Sed si qua forte de re inter principes oriatur contentio, cæteri omnes ad bellum se parant, vt armis decertaturi, & ita instructi simul procedunt, quib. conspectis, vtrinq; dissidentium principum copiæ, depositis euestigio odiis, in gratiam redeunt, iussisq; parent, vt iure potius ea, de quibus ambigitur, quam armis decernant: alias vero si pergant, suo se malo scirent decertaturos, perinde haudquaquam par foret, nec patria id sineret consuetudo, vt pro priuatis inimicitiis detrimentum Respublica ruinámve patiatur. His moniti phalangas mox soluunt, & arma deponunt, hoc pacto pace conciliata placantur, ex tutóque accessus & mutuò fiunt, vnáq; versantur, & odia abscessere. Sic fit, vt inferiores & subditi iustitiam simul ac patriam colant; Principes verò, vbi opportunum est, & benignos se prębeant, & facile obsequantur. Vnde & vires quum habeant hi firmiores, & legibus hisdem vtantur, nulla rerum suarum facta iactura, quammulta sibi & sedulò vendicant. Iustitia nanque & charitas vbicunque inter mortales fouentur, fęlicem procul dubio Rempublicam reddunt, stabilemque atque adeo diu mansuram efficiunt, nec facile iniuriæ opportunam, vt capi ab hostibus queat.

Belli ciuilis aduersarij.

Francorum contentiones quomodo pacantur.

Pacem diligenter obseruant.

Felix populorum conditio, qua fit.

5 FRAN-

5 FRANCI igitur quum optimum degant id vitæ genus, seipsos imprimis, & proximos quosque peruincunt, & ex parentibus filij regna suscipiunt. His verò per id temporis, quo ad se Gothi oratores misissent, reges tres erant. Sed haudquaquam ab re fore existimauerim, si istorum genus paulo altius repetendo, & breuiter enarrando quæ his antea contigissent, in eos sit transgressio nostra hæc desitura, qui nam ea Gothorum tempestate imperio potirentur. Constat sane Childebertū, Clotharium, Clodamirum, ac Theodericum germanos fratres fuisse. Hi itaq; patre defuncto, in partes quatuor partiti imperium, quantum cognitione capere potui, æquam singuli partem ciuitatum & gentium accepere. Clodamirus verò haud longe post aduersus Burgundiones, qui & Gothicæ sunt nationis, ductauit exercitum: qui quum suapte natura & insolenter esset ad res bellicas promptior, pectus telo transuerberatus occiditur: eo cadente mox Burgūdiones, coma animaduersa profusiore, quæ illi ad tergū protendebatur, sensere hostium ducem se occidisse. Neque enim fas erat Francorum imperatoribus comam tondere, sed à pueris intonsi manent, atque adeo, vt à tergo his defluant crines. nam a frōte discriminati vtrinq; feruntur. Nec sane Turcorū more, barbarorúmque, impexi & squalidi sordidioresque capilli his sunt, vel alias calamistrati, & indecenter perplexi; sed varia his superinfundunt vnguenta, & diligenter pectendo expoliunt. Idq; perinde præcipuum & regium decus constitutum est, solis vt regibus permittatur. nam subditi circūtonsi sunt omnes, nec prolixior his coma conceditur. Burgundiones igitur Clodamiri præcisum mox caput hostium exercitibus ostendunt: vnde desperare hi de summa rerum iam cœperūt, & ignauiter adeo eorum diffracti sunt animi, in eámq; trepida-

Regni Francia gubernatio.

Francorum tres Reges, Iustiniani seculo.

Clodamirus à Burgundionibus occiditur.

Cæsaries regum Francicorum.

Regium decus.

quor & magnifacio. Nam & si ante hac sæpè, & nostris his quidem temporibus, in principes tres pluresve eorum sit partitum imperium, nunquam tamen in inuicem bella suscepisse hos constat, nec ciuili patriam sanguine inquinasse. Quum alioquin vbi magni esse videntur, & non impares, aut dubij potentatus, ibidem & necessarium sit omnino & multis de causis inflatiores animos fieri, honorúmque exoriri & primatus cupiditates, & infinitos alios animorum affectus, vt perturbationis ita & seditionum plenissimos. Apud hos tamen, & si diuisa imperia sint, nil prorsus effertur huiusmodi. Sed si qua forte de re inter principes oriatur contentio, cæteri omnes ad bellum se parant, vt armis decertaturi, & ita instructi simul procedunt. quib. conspectis, vtrinq; dissidentium principum copiæ, depositis euestigio odiis, in gratiam redeunt, iussisq; parent, vt iure potius ea, de quibus ambigitur, quam armis decernant: alias vero si pergant, suo se malo scirent decertaturos, perinde haudquaquam par foret, nec patria id sineret consuetudo, vt pro priuatis inimicitiis detrimentum Respublica ruinámve patiatur. His moniti phalangas mox soluunt, & arma deponunt, hoc pacto pacę conciliata placantur, ex tutóque accessus & mutuò fiunt, vnáq; versantur, & odia abscessere. Sic fit, vt inferiores & subditi iustitiam simul ac patriam colant; Principes verò, vbi opportunum est, & benignos se prębeant, & facile obsequantur. Vnde & vires quum habeant hi firmiores, & legibus hisdem vtantur, nulla rerum suarum facta iactura, quammulta sibi & sedulò vendicant. Iustitia nanque & charitas vbicunque inter mortales fouentur, felicem proculdubio Rempublicam reddunt, stabilemque atque adeo diu mansuram efficiunt, nec facile iniuriæ opportunam, vt capi ab hostibus queat.

Belli ciuilis aduersarij.

Francorum contentiones quomodo pacantur.

Pacem diligenter obseruant.

Felix populorum conditio, qua fit.

5 FRAN-

Regni Franciæ gubernatio.

5 Franci igitur quum optimum degant id vitæ genus, seipsos imprimis, & proximos quosque peruincunt, & ex parentibus filij regna suscipiunt. His verò per id temporis, quo ad se Gothi oratores misissent, reges tres erant. Sed haudquaquam ab re fore existimauerim, si istorum genus paulo altius repetendo, & breuiter enarrando quæ his antea contigissent, in eos sit transgressio nostra hæc desitura, qui nam ea Gothorum tempestate imperio potirentur. Constat sane Childebertũ, Clotharium, Clodamirum, ac Theodericum germanos fratres fuisse. Hi itaq; patre defuncto, in partes quatuor partiti imperium, quantum cognitione capere potui, æquam singuli partem ciuitatum & gentium accepere. Clodamirus verò haud longe post aduersus Burgundiones, qui & Gothicæ sunt nationis, ductauit exercitum: qui quum suapte natura & insolenter esset ad res bellicas promptior, pectus telo transuerberatus occiditur: eo cadente mox Burgũdiones, coma animaduersa profusiore, quæ illi ad tergũ protendebatur, sensere hostium ducem se occidisse. Neque enim fas erat Francorum imperatoribus comam tondere, sed à pueris intonsi manent, atque adeo, vt a tergo his defluant crines. nam a frõte discriminati vtrinq; feruntur. Nec sane Turcorũ more, barbarorúmque, impexi & squalidi sordidioré sque capilli his sunt, vel alias calamistrati, & indecenter perplexi; sed varia his superinfundunt vnguenta, & diligenter pectendo expoliunt. Idq; perinde præcipuum & regium decus constitutum est, solis vt regibus permittatur. nam subditi circũtonsi sunt omnes, nec prolixior his coma conceditur. Burgundiones igitur Clodamiri pręcisum mox caput hostium exercitibus ostendunt: vnde desperare hi de summa rerum iam cœperũt, & ignauiter adeo eorum diffracti sunt animi, in eámq; trepida-

Francorum tres Reges, Iustiniani seculo.

Clodamirus à Burgundionibus occiditur.

Cæsaries re- gum Fran- cicorum.

Regium decus.

Amisso duce exercitus animo frangitur.

tionem iam venerunt, vt de cætero inire prælium recusarent. Quo factum est, vt victores, vti his visum est, datis conditionibus, & pro arbitrio pacti, bello se liberarint. Francorũ copiæ, quia incolumes & integri omnes dimitterentur, volentes ad suos se receperunt. Sic itaque Clodamiro occiso, quia nondum liberos suscepisset, eius statim imperium inter se partiti sunt fratres. Theodericus verò haud multo pòst tempore morbo correptus interiit, Theodiberto filio inter cætera bona præfecturæ etiam dignitate relicta; qui paterno suscepto iam regno, & Alemannos bello prostrauit, & gentes alias viciniores perusicit. nam & audacissimus erat, & turbulentissimus; ac præter modum cupidius discrimen omne adibat. Vnde in ipso belli ardore, quod aduersus Totilam Gothorum ducem Romani susceperant, id Theodibertus animo agitabat, & curabat enixius, vt dum interea Narses in Italia & Romani simul exercitus labore & sollicitudine tenerentur, ipse quàm maximis posset, fortissimísque & bellicosissimis copiis in vnum coactis, ad Thraciæ regionem ductaret, ibíque omnibus deuastatis, Byzantium regiam vrbem bellum transferret: atque adeo id consilij reipsa & factis exequebatur, apparatúmque superbiorem & præpotentem insuper factitabat, vt vel ad Gepedas, Longobardósque, & finitimas alias nationes quosdam legarit, vt secum hi omnes bellum susciperent. non enim ferendum esse existimabat, Iustinianum Imperatorem suis & imperatoriis præscriptionibus, titulísque Latine, Alemannice, Gepedicéque, & Longobardice, & eiusmodi nuncupationibus prædicasse, se gentes has omnes & nationes subactas habere, & quemadmodum ipse hanc grauiter ferret iniuriam, ita & cæteros vt molestius tolerarẽt orabat, vt secum vnà contumeliã passos. Ipse verò si expeditionẽ hãc ille

Fratres fratri sine liberis mortuo succedunt.

Theodiberti elogium.

Theodiberti consilium.

Nihil ambitiosis & turbulentis arduum.

Tituli, quibus Iustinianus vtebatur. Nimia principum iactationes inuidiam pariunt.

ille fecisset, non in bonum audaciam sibi cessuram crediderim. nam siue in Thraciam, siue in Illyrios ille ductasset, quandoquidem vtrobique omnino & necessario erat futurum, vt Romanas incideret copias, cum ignominia hauddubiè erat delendus. Quòd si hæc ille animo demandasset, deinde id voluisset, aut optasset, vniuersáque & pro votis de se perfecisset, expediebat tamen sese vt audaciæ & temeritatis argueret, qui furorem atque dementiā fortitudinē duceret. Nam si haudquaquam eius vitæ finis rem quam animo destinarat mox præuenisset, iter fortè aggressus foret. Sed quum interea venatum is isset, miræ magnitudinis taurus porrectis in altum cornibus, ei obuiam venit. erat autem is non ex pusillis hisce, qui terram aratro scindunt, sed syluestris, montanus, ferúsque & cornupeta, & magna corporis mole. vnde quodcumque obuium habet, obterendo occidit. istiusmodi multi in his terris aluntur, vmbrosæ nanque ibi sunt syluæ, dēsi montes, locáque ipsa frigidiora: his omnibus suapte natura animal id delectatur. Hunc namque taurum Theodibertus quum è loco superiore in se ruentem vidisset, mox constitit, vt venabulum obiecturus: tum ille vbi in proximo fuit, cursu delatus, impetu & arborem, haud sanè magnam, fronte & cornibus impetit, quæ statim omnis concussa procubuit, simúlque ex ea ingens diffractus ramus, & solo violenter impactus, Theodiberti caput afflixit. tum ille, quum letifera esset & incurabili plaga affectus, supinus mox cecidit, & vixdum domum delatus, die eadem è vita excessit. Theodobaldus itaque filius regnum suscepit, quem & si iuuenis admodum esset, & sub pædagogo adhuc nutriretur, lex tamen patria ad paternum regnū vocabat.

Venatio Theodiberti.

Tauri syluestres.

Robustus hominum venator momento cadit.

Bello addicti populi, quales Gothi fuere, ad gentes bellicosas cupidè confugiunt.

6 Eo igitur tēpore, quo Teias suo perfunctus est fato, & Gothicis rebus peregrina erant pernecef-

ſaria auxilia, apud Frãcos Theodobaldus, & is quidem adoleſcentulus, Childebertúſque & Clotharius reges, Theodobaldi cōiunctiſsima, iuxta leges Romanas, cognatione patrui erant: ad hos tamen, quia longius aberant, haudquaquam eundum Gothi exiſtimarunt, non tamen ex vniuerſæ gentis conſenſu, ſed eorum, qui iuxta Padum tunc habitarent. nam cæteris Gothis hauddubie erat rerum hæc innouatio voluptati, & ſtatus firmioris turbatio. percellebantur tamen futuri prænotione, & fortunæ inæquabilitatem extimeſcebant: ſiquidem ſuſpenſis hi animis, & dubiis eſſent, expectando & rogitando quæ interea fierent, quum alioquin eius ſententiæ eſſent, victoribus in ditionem vt cederent. Gothorum itaque oratores vbi regi in conſpectum venere, & magiſtratibus cæteris coram adſtitere, ne ſe deſpicerent, precabantur, à Romanis oppreſſos; ſed ſecum vna aduerſus hos certamen ſuſciperent, gentémque vt finitimam, ita & beneuolentia coniunctiſsimam ſubleuarent, quæ ne euerteretur in diſcrimine eſſet. Monebant præterea, nō minus & illis permaximè id profuturum, ſi Romanis nil ceſſerint, ad tam magnas vires euectis, ſed enixè nunc, ne vltra proueherentur, coërceant. nam ſi Gothorum genus omne procul abegerint, haud longe poſt vel aduerſus Francos venturos hos eſſe aſſeuerabant, inſtauraturóſque priſtina bella; nec fore, vt honeſtior aliqua cauſa ad auariciæ prouocationem his deſit, *quin potius iure hi videbuntur & vos attētaſſe, dū Marios, & Camillos, & Cæſarū pleroſque commemorabunt, vt qui bella quondam priſcis Germanis intulerint, & trans Rhenum occupauerint vniuerſa. hac via, non vim intuliſſe hi videbuntur, ſed iure exercitus immiſiſſe, vt nil alienum repetituri poſſeſsionem nec abſimilem quidem, contra nos aliās quondam adinuenta occaſione. perinde Theodericus, qui Gothis*

Gothorum ad Francos oratio, pro auxilio & ſubſidio impetrando aduerſus Iuſtinianum.

Periculum imminens fingunt, vt Francos acrius excitent ad opē ferendam.

this post vndeuigesimum regem tunc imperabat, & nouas his sedes pararat, indecenter Italiam occupasset, nostra omnia diripere, ac nostræ gentis maiori parte occisa, felicium tunc hominum & primorum vxores liberósque indecentius abduxere: tametsi non vi Theodericus cepisset Italiam, sed Zenonis eorum imperatoris permissu suæ fecisset hanc ditionis, quum nil prorsus ademisset Romanis, quippe qui Italia priuati iam essent. quin potius Odoacro, aduentitio & peregrino, strenuè debellato tyranno, belli iure, quæ illius fuerant, obtinuit. At hi vbi vim inferre iam poterant, nihil ex æquo mox agere, sed Theodato primùm Amalasunthæ ob gratiam infestiores esse, ídque belli principium & causam facere, atque adeo vt ne vel ad id tempestatis bellum id intermiserint, sed violenter omnia agunt & rapiunt. Isti ergo sapientes haberi volunt, & acerrimi deorum cultores, vt qui soli in terris iustè se viuere iactent. Ne itaque nos, qui ista nunc patimur, negligentiæ demum & nil opportunè pœniteat, vel erit ab hostibus his præcauendum, nec præsens id tempus intermittendum, quo minus exercitum in hos bellicosum mox immittamus, atque adeo è vestris imperatoribus quempiam belli peritum, qui prælio aduersus Romanos optimè gesto, hinc eos confestim propellat, & quamceleberrime saluas nobis terras has faciat. Si ita egeritis, & Gothicæ genti rem gratam facturi estis, vt quibus salutis eritis autores propulsatorésque malorum: & vestra simul in tuto constituetis, vel si nobis aliud nihil, qui Romanis infensissimi sumus, ex vestra propinquitate vtilitatis accederet. Ad hæc autem & pecuniæ nobis innumeræ non modò Romanorum res populantibus, sed aliæ per nos dependentur. Vbi verò legati dicendi finem fecere, Theodobaldus vt erat adolescentulus, abiectior quidem & planè imbellis, ac

Græcos superbia insimulat.

Petitio.

Susibdij vtilitas.

Cum puero principe rem gerere difficile.

iam morbidus factus, vt qui corpore esset inualido, legatis haud multũ fauebat; nec fermè dignum existimabat, pro alienis calamitatibus proprios vt sibi labores insumeret. Leutharis tamen, Bultinúsque, & si res ea regi minus placeret, cum his fœdera inierunt. erãt hi duo germani fratres, genere Alemanni, sed apud Francos vires quammaximas consequuti, ita vt suæ genti Theodobaldi permissu præessent.

Alemanni, teste Agathia, ex variis populis conflati.

7 ALEMANNI autem, si Asinio Quadrato viro Italicensi fides præstanda est, qui res Germanorum diligenter perscripsit, aduentitij sunt, & ex varia hominum colluuione, quod sane eorum cognomẽto præfertur. hos nimirum Theodericus, olim Gothorum rex, quum totius Italiæ potiretur imperio, tributarios fecerat, & gentem hanc subegerat vniuersam. Vbi verò is humanis excesit, & Iustinianus Romanorum Imperator, & Gothi bella inter se vel acerrima gererent; Gothi ipsi, quum Francis interea adulando gererent morem, & enixe quauis arte machinarentur, vt amicos hos sibi, & beneuolos conciliarent, quammaximè vel ex aliis pluribus suis eiecti sunt locis, iámque Alemannorum gentem reliquerant. nam vndequaque cogendas sibi tunc vires esse existimabant, & subditos omnes, quos superuacaneos ducerent, & nil opportunos, mox omittendos; perinde haudquaquam iam de imperio & gloria decertaturi, próque ipsa Italia, ne ad internecionem deperderentur, propulsaturi discrimen. vnde quum futuri temporis periculum animo percepissent, voluntariam fecerant necessitatem. Sic itaque Alemanorum gẽtem, per Gothos dimissam, Theodibertus in ditionem accepit: quo mortuo, (vt suprà iam diximus) ad Theodobaldum filium cum cæteris & hi simul in potestatem cessere. Huic genti legitima quædam & patria sunt insti-

A Gothis, quibus tributarij fuerant, relicti.

Francis subditi.

instituta, siquidem in Rebuspublicis administrandis, & magistratibus, Francorum politiam sectantur, & leges; in his tamen, quæ ad religionem ac deum spectant, ab his longè dissentiunt: nimirum qui arbores quasdam adorent propiciéntque, nec secus & fluminum aquas, colléśque & saltus: quibus perinde religiosè id agant, equos & boues, & infinita huiusmodi pecora desectis ceruicibus immolant. Sed cum Francis assidua conuersatio maximum his in modum conducit, & ornamenti plurimum affert, ad séque quotidie trahit, qui sui compotes sint; & spero fore, vt non longo pòst temporis interuallo istorum peruictura sit peruicaciam. Nam & prauæ opinionis absurditas ipsa atque vesania vel vtentibus ipsis innotescent quandoque, & facilè vanitatis coarguentur, restringíque haud magna vi poterunt, ni fortè omnino dementiant & efferãtur. Sed hi profectò misericordia potius sunt, quàm odio digni, vt omnes veniam assequantur, quocunque à vero aberrant. non enim hi vel captantur, vel labuntur volentes, sed boni forsitã ducti cupiditate; & si alioquin iudicio falsi, conceptis opinionibus, qualescunque sint, pertinacius hærét. Ipse verò huic sacrificiorum immanitati, & infelici deorum cultui, haudquaquam intelligo, vtrum mederi verbis quis possit, siue in syluis hæc peragantur & lucis, vt apud barbaros, siue legitimis fiant priscorum diis, vt apud Græcos, & quondam gentiles. Sed nil equidem aris inesse reor, quod iocundius sit, sanguine inquinatis, & violentissima bestiarum pernicie. Quin potius ad istiusmodi quodcunque concesserit, nec bonum omnino futurum est, nec mansuetum, sed ferum magis, & furibundum, qualem Pauorem Timorémque fingunt poëtæ, Bellonámque quandam, iacturam insuper, ac indefessam vt perhibent isti contentionem, adde si velis

Horum politiam sectantur, religionẽ minimè.

Francorum religio peruicit Alemannorum idolomaniã.

Superstitionis gentiliũ, ex humano affectu, & per comparationem excusatio.

vel apud Persas Aninincm quempiam vocitatum, & ex inferis phantasmatibus, quæcunque malefica sint ac sanguinaria. Sed hæc forsitan videri aliquam poterunt non admodũ nostræ historiæ conuenire, quin potius superuacanea esse, & ab his aliena, ad quæ ipsi contendimus. Me verò iuuat in medium cuncta producere, quæ cognita sunt, & quæ rectiora fuerint, collaudare; apertiúsque improbare quæ non istiusmodi sint, & perinde inutilia coarguere. Nam si haud ita se haberēt historiæ, vt hoc pacto diuariatæ meliores delectabilioréisq; efficerentur, & vitæ magis conducerent, sed sola fieret rerum gestarum simplex & diligens quædã narratio, in discrimen hæ forte apud nonnullos venirent, si dictum id sit nõ admodum graue, ne haud multum viderentur præstantiores, ac decantatæ in opere muliebri sint fabulæ. Verùm de his, vt lubet, sentiat quisque; mihi verò ad ea quæ cœperã, progrediendum.

Occurrit eorum obiectioni qui digressiones istas, historia naeuos totidem esse putant.

8 LEVTHARIS itaque, Bultinúsque, vbi se primùm aduersus Romanos ductare exercitus impetus cœpit, inflati ac spei pleni, nec sua sorte contenti, Narsetem Romanorum præfectum, nec primam quidem incursionem laturum existimabant; sibi verò Italiam omnẽ in possessionem cessuram, & se simul in potestatem Siciliam redacturos, mirarique se Gothos iactabant, qui homuncionẽ cubili assuetum, & vmbræ deliciis deditum, & planè effœminatum reformidarent. Hi itaque dum ita sentirent, fremendo & acies magnificando suas, ex Alemannis Germanísq; exercitu ad duo & septuaginta milia fortiorum virorum coacto, sese ad bellum parabant, vt iamiam Italiam inuasuri. Narses verò Romanorum præfectus, & si ea, quæ apud hos gererentur, haud satis calleret; prouidentia tamen fretus maxima, vt qui mallet semper hostiũ impetus

Duces armorum cupidi, ambitiosi, vana spe decepti, vellũ dulce putãt.

Sapientis præfecti consilium, ingenium & elogium.

impetus præuenire, intellexit castella quædam in Thuscia per Gothos iam occupata, summa vi communiri. Is sane vir nec victoria præter modum vel indecenter efferebatur, nec post labores ad delicias declinabat & luxum, vt alij solent plerique, sed cófestim exercitu moto ad Cumas ductabat. est autem oppidum id in colle situm, aditu difficili prærúptóque, & in Tyrrheni maris prospectum: & quoniam supra littus sic imminet collis, vt ad inferiorem partem ingenti cum strepitu diffracti fluctus illidant, & loco superiore validis circumcingitur muris, turribus & propugnaculis firmius elaboratis, idcirco eo in oppido, perinde tutissimo, per Totilam Teiámque, qui inter Gothos priores regnarant, quæcunque vel preciosa, vel admiranda his erant, recondebantur. Eodem igitur Narses vbi ventum iam est, quammaxime faciebat, vt celerius oppido & pecuniis potiretur; ne de cætero Gothi locum haberent, vnde insultus turò & pro arbitrio factitarent, & ipse tandem victoriæ finem enixè satagendo & operando assequeretur. Fuerat Aligernus Teiæ Gothorum ducis germanus frater. is intra oppidum erat, exercitúmque circa se, quoad licuit, maiorem coëgerat, nec pacificum quicquam animo agitabat; tum quia Teias in bello ceciderat, tum etiam quia Gothorum res iam declinassent, & dissolutum has iri pro indubitato acceperat. sed alioquin nec animo angebatur, nec allatam & præsentem fortunam extimescebat, sed loco confisus, & rerum necessariarum vbertati & copiæ, audentior erat, & ea animi magnitudine, vt in hos videretur, qui se vtcunque aggrederentur, vindicaturus. Tunc Narses iubendo copias statim oppido applicauit. Romani verò vbi non paruo labore in collem proximum euasere, tela mox cominus in hostes iaculabantur, qui

Cumarum situs, & ibidem thesaurus regius.

Cumarum obsidio, necessariis de causis cœpta.

Aligernus Teiæ frater.

Locus munitus & rerū necessariarū copia propugnatorum alit audaciam.

in propugnaculis comparebant; & crebra sagittarum emissione stridorem arcus edebant, fundisque lapides sublimes deferebantur, admouebanturque & bellica cætera instrumenta, quæcunque ad murorum oppugnationem parari solent. Contra verò, qui circa Aligernum milites erant, e turribus coëuntes haud segnius iaculando, sagittásque emittendo præliabantur, e muróque magnæ molis saxa manibus prouoluebant, sudes securésque demittebant in subeuntes, armorúmque genus omne, quod ab ea videretur necessitate non alienum; hostésque oppugnando séque tuendo, tormentis & machinis vtebatur; ita vt nihil omnino sit intermissum, quod ad se tuendos valeret. Sed imprimis Aligerni ducis sagittationes Romanis præcipuè noscitabantur. Nam & stridore multo per hunc emissæ sagittæ, & velocitate non segni deferebantur; atque adeo, vt si in lapidem incidissent, siue aliud quippiam durius, præ velocitate & impetus violentia mox prorsus illisæ perstringerentur. Vnde Palladium, qui apud Narsetem non inter segnes locum tunc obtineret, sed copiis præesset Romanis, & inter primores præfectus esset, vbi Aligernus ferro & thorace armatum, animóque ingenti & celeritate nimia inuadentem aduertit, sagitta in eum ex prominenti immissa cum thorace simul & scuto transfodit; tantopere viribus multos hic anteibat, & tam illi validæ erant, dum arcum inflecteret, manus. Sic multis deinceps diebus pugnatum leuibus præliis, neutrísque ex spe votóque res procedebāt. Romanis quidem turpis discessio videbatur, nisi prius in potestatem oppidum redegissent, & Gothos iam satis constabat obsidioni nil concessuros.

Cumarum oppugnatio & propugnatio valida

Aligerni peritiā sagitādi prodigioso robori iuncta.

Ipsius roboris & peritia in sagittando exemplum.

Exigui oppidi longa obsidiones exercitum paulatim labefactant.

9 NARSES verò præfectus fluctuanti animo angebatur quàmmaximè, ægerriméque ferebat, si

tempus

tempus esset longius in expugnando tam perexiguo oppidulo conterendum. Versanti hæc animo, ac singula meditanti, visum est tandem hoc pacto præsidium experiri. Sub ea collis & superimpositi præsidij parte, quæ ad orientem solé vergebat, spelunca erat vtrinque patentior & profunda, penitissimisquè & amplissimis penetralibus, voraginibúsque immensis in abruptum descenderat. hanc ferunt Sibyllam Italicensem illam & magnam incoluisse, quæ Phœbo capta, & spiritu diuino instincta, petentibus futura prædiceret. Siquidē Æneæ, Anchisæ filio, tradunt se adeunti omnia prędixisse, quæ illi essent in posterum occursura. Ei speluncæ castelli pars quędam innitebatur, quam vt dirueret Narses, secum tacitus versando præcogitarat, & hunc in modū peregit. Magnam vim hominum in speluncæ concauitates immisit, iussitque vt dolabra & instrumenta eiusmodi cætera ad lapides excindendos, murósque demoliendos accommoda, secum deferrent, sensimque speluncæ fastigium ea ex parte præciderent, qua pręsidij fundamenta obfirmarentur. Quo factum est, vt eotenus excindendo, ædificij hi basem purgarent, vt prima ipsa fundamenta denudarentur: quibus nudatis, erecta ex ordine tigna subiiciunt, quibus muri innixa moles sustinebatur, ne statim rueret, vel compages ipsa dissolueretur; vel Gothi, quæ gererentur, celerius præsentirent. nam aliàs principio statim sarcita iactura suis mox rebus opem tulissent, de cæteróque firmissimis custodiis omnia asseruassent. ne itaque omnino, quæ fierent, his innotescerent; néve decisorum & cadentium lapidum fragor exaudiretur; ex altera superiore castelli parte, quammaximè licuit, Romanus inferebatur exercitus, ita vt conclamantibus vniuersis & ex adhortatione mutua perstrepentibus, perturbatio quidem iniecta hostibus

Antrum Sibylla.

Narsetis strategema.

Illa belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hostes maximè decipiuntur, & amici plurimum iuuantur.

Cuniculi Narsetis iussu confecti exigua vtilitas.

sit, & obsidio horridior reddita. Verùm vbi iam murus eo spacio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus & sublimis est factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, quæ erecta ex ordine solo collocabantur, aridiore & vndequaque collecta materia ac tignis supposita, igne iniecto confestim ipsi specu ex infimo prodiere. Flamma igitur non longe pòst excitata, sublentacula statim igne correpta perfringebantur, & imposito ponderi concessere: præsidij autem pars omnis, quæ tignis subleuata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit; turrésque ea è regione & propugnacula celerrimè a compage diuulsa, in decliue deferebantur. Fores præterea portis arctissimè inhærentes, quæ vt in hostium conspectu sitæ claustris per custodes obseruatæ validius occludebantur; cum vectibus ipsis obicibúsque, vadosum in littus & saxa extantia excutiuntur. His gestis Romani aditu facilè oppidum iam fore rebantur, & hostes de cætero contemnendos. Sed falsa hi spe ducebantur. siquidem abruptæ iam foueæ, & infra collem ipsum præcipitia & patentia loca, vt subsidente iam solo fiunt, eum locum nil minus præruptum & ascensu difficilem ostendebant. Sed Narses iteratò præsidium oppugnando aggreditur, vt celerrimè direpturus: Gothis tamen in vnum iam coëuntibus, enixéque depugnantibus, re infecta repellitur. Tum Narses, vbi nec bello, neque incursionibus expugnari oppidum poterat, nec vlla vi capi, statuit non omnibus copiis tantum hîc laboris insumere: sed Florentiam Centumcellásque, parua tunc Thusciæ oppida, se statim conferre, ibique omnibus pro tempore constitutis, hostium præuenire aduentum. Iam enim Leutarim Bultinúmque cum Francorum Alemannorúmque exercitibus infra Padum esse nunciabantur, vnde quàm concitatissimè maximam exercitus

Oppugnatio irrita.

Sapiēs dux reiecta maturè inutili obsidione, hostium præuenit aduentum.

exercitus partem eò ductabat. Interea verò Philimuth sequentium se Erulorum pręfectus, non multis antè diebus morbo correptus obierat, vnde quum esset necesse, vt sub altero & suę gentis pręfecto hi militarent, Fulcarem mox eis præfecit, Phanicei nepotem; iussitque vt cum Ioanne F. Vitaliani, Valerianóque, & Artabane, & aliis nonnullis præfectis ac ducibus, & exercitus maiori & bellicosissima parte, Alpium monte, qui Thusciæ Æmyliæque intermedius prominet, circumito, circa Padum se flumen reciperet, ibique belligerando, & loca præoccupando munitiora, hostium propulsaret insultus & coërceret ea conditione, vt si abigere prorsus hos quiret, gratias haberet fortunæ: sin verò præ multitudine vim pateretur, idque exequi nequeat, illorum saltē vt iter moretur, indicit; nec sinat, vt fidenter & intrepidè progrediantur, sed quammaxime illos perterrendo & insultando quam longissimè abigat, quoad ipse in proximo omnia, quemadmodum geri velit, constituat. Tum illi sic moniti abiere. Narses verò ad Cumarum oppidum, quod oppugnare occœperat, exercitum nō contemnendum reliquit, vt sedendo & cohibendo hostes contra oppidum contineret, & longa obsidione hoc denique potiretur. vnde fossa Romani circumducta exitus asseruabant, si quem fortè pabulatum euntem comprehenderent. rebātur nanque, si per annum obsiderentur, omnia his defutura. Narses autem ciuitates aggrediendo maiorē in partem nullo labore in potestatem recipiebat. Florentini nanque obuiam illi & pacificè prodeundo, fide accepta, ne quid hostile paterentur, sponte sese suáque omnia tradiderunt. Centumcellēses deinceps id ipsum fecere, Volaterraníque item hos subsecuti, nec secus Lucenses Pisaníque.

Et bellicosos tribunos paratos qui rē strenuè gerant.

Obsidionem propterea non relinquit.

Vrbes Narseti deditæ.

Lucensium, Francos expectantium, cunctatio.

10 Hoc pacto Narseti prosperè & ex voto omnia

procedebant, atque adeo, vt vel iter agendo proxima quæque reciperet: soli Lucenses ciuitatis deditionem differre tentabant, nec illi se permittebant, tametsi pactionibus factis, & obsidibus datis iureiurando id confirmassent, quòd si infra dies triginta nemo sibi suppetias miserit, nec auxilia ferat, quibus aperte bello tutari se queant, & non è turribus mœnibúsve depugnando, sed pede collato manus conserere; euestigio vrbem, séque tradituros. sperabant nanque, non longe post Francorum exercitum sibi præsidio affuturum: vnde his illi confisi, huiusmodi cum Narsete fecerant pactiones. Iámque conuentum exierat tempus, Franci verò nondum his opitulatum aduenerant. Lucenses itaque cùm perinde conuenta & paruifacere, & renuere vellent; illusus Narses, vt par erat, quum molestè id ferret, ad expugnanda mœnia se comparabat: quum interea è suis plerique decernerent, à Lucensibus accepti vt obsides necarentur, & hoc pacto ingenti ciues dolore affecti perfidiæ luerent pœnas. Sed Narses, qui prudenter omnia factitabat, ne iræ frenos laxaret, haud quaquam ad id crudelitatis euasit, vt eos necaret, qui nulla se iniuria affecissent, præsertim cùm alij innoxij essent: sed arte hac vsus, obsides quamprimùm produxit in medium, manibus post terga reuinctis, capitéque ad terram demisso, suísque hos ciuibus tam calamitosè affectos spectaculum præbuit; comminabatúrque se iamiam hos necaturum, ni Lucenses ipsi, quæ iurassent, exequerentur. obsidibus autem à tergo ad collum lignum summittebatur, pannis opertum, ne hostes possent vel è longinquo dolum prospicere. his vbi ne hoc quidem modo productis, ciues parêrent; iussit omnes ex ordine capite luere truncaríque. tum statim strictis milites gladiis violentissimè feriebāt perinde ceruices his præcisuri, sed illata plaga

Vana spes.

Luca obsidio.

De obsidibus consultatio.

Narsetis egregium callidúmque facinus, vt Lucensium præfractos animos contunderet & ad deditionem tandē, noua prorsus ratione, (sicuti exitus ostēdit) alliceret.

ga

ga ſine illorũ pernicie ligno infligebatur: obſides tamen, vt erant inſtructi, proni in terram vt moribundi prolabebantur, pedibúſque identidem calcitrando ſimulabant ſe morte affectos. Tunc vero qui in ciuitate erant, vbi tam atrox facinus proſpectaſſent, vt ſæpe fit, quum minus poſſent tam longo ex interuallo vera proſpicere, comploratione mox facta, calamitoſa ſibi exiſtimabant, quæ patrata iam eſſent. erant nanque obſides illi non vulgares quidam, & ſordidi generis, ſed inſignes & nobiles. Quo factũ eſt, quum ſuis ſe Lucenſes priuatos putarent, vt exortus mox multiplex fletus circumſonaret, vlulatúſque frequens, & flebiliter lamentabiles voces, fœminarúmque cœtus percutientium pectora laceratis veſtibus in propugnaculis vagarentur, ſiue matres hæ eſſent, quæ de ſe natos mortuos crederent, ſiue ſanguine propinquiores, ſiue alias vtcunque illis afficerentur. Iámque omnes Narſeti apertius ingerere contumelias, inſolentiámque exprobrare, & vanitatem; & re quidem hunc violentum eſſe, & ſanguinarium dicere, quum alioquin pium ſe fruſtra iactaret, & dei cultorem. Hæc his inclamantibus, Narſes reſpõdit; *Nónne vos iſtius exitij cauſam præbuiſtis, quorum nulla apud vos ſit habita ratio? quandoquidem & hos proditos per vos eſſe ſat conſtat. ac vobis ipſis videmini nil rectè cõſuluiſſe, qui iurãdo, & peierãdo fractis cõuentionibus, & ſacris contẽptis, prodideritis fidem. Verùm ſi placet iteratò perdiſcere, quæ vobis ſint profutura, & factis conuenta peragere; nihilo eſtis à me minora impetraturi. Nam & obſides ipſi ad vitam redibunt, & ciuitatem hanc veſtram inoffenſam tuebor: ſin minus, neceſſe erit omnino, vt malefactis demum indoleatis. nunc verò quid facturi ſitis, conſiderate; ne & vos omnes eadẽ hæc patiamini.* Hæc vbi acceperunt Lucenſes, eludere & ſe irridere præfectum rebantur, quia reuicturos mortuos diceret: & erant proculdubio

Publici luctus hypotyposis.

Narsetis ad obſeſſos concio.

Clementia ducis lepidũ promiſſum.

pro eorum captu ludibria, quæ dicebantur, haud tamen eo tendebant. Sed alioquin tunc rurſum promptiſſime fatebantur, & iuramento aſſeuerabant, ſeipſos Narſeti ac ciuitatem, vt pro arbitrio vteretur, mox dedituros; ſi obſides ſuperſtites cernerent, tanquam quum impoſſibile factu id videretur, ad ſe demum æquitatem transferrent. Tunc Narſes extemplò omnes ſimul exiſtere iuſſit, ac ſatis ſpectandos exhibuit, integros quidem, & nil imminutos. Quibus hi viſis, vti par erat, ſpectaculi nouitate obſtupuere; haud tamen idcirco omnes obſeruandum eſſe iuſiurandum cenſebant, ſed erant, qui promiſſis obſiſterent. nam vbi & ſuos viuere certiores ſunt facti, & quod moleſtum animis fuerat, ſeque angebat, quammaximè in ſpem bonã euaſit; rurſum, vt vulgus ſolet, ad ingenium redibant, & fraudem; perfidiáque apud eos ſuperior erat. Demum vbi ad id eſt dementiæ ventum, Narſes præfectus magnitudine animi fretus obſides omnes ad ſuos remiſit, nulla in redimendis vel accepta pecunia, vel à ciuitate expreſſa confeſſione. Lucenſibus itaque ſtupore affectis, & cuius rei ob gratiam id Narſes egiſſet, addubitantes: non ſuæ eſſe conſuetudinis dixit, vana quædam, & ſpem lubricam aliquam gloriæ ducere: ſed vel nullis acceptis obſidibus ſe omnino facturũ, niſi ſe ocyus dedant, vt his armis (gladios oſtentando) in poteſtatem venirent. Obſides vero, qui dimiſſi ad ſuos iã fuerant, ciuibus ſuis immixti cœtus hominum obeuntes Narſetem laudibus ferre, & identidem memorare, apud eum ſe comiter & amicè, non hoſtiliter habitos, perhumanúmque Narſetem eſſe, & popularem, & cum iuſtitia hunc coniunctam habere animi magnitudinem vbique muſſitabatur: vnde futurum erat, vt vulgatus hic ſermo maiora eſſet non longe poſt effecturus,

quam

Lucenſium dolus.

Ad inexpectatum ſpectaculum ſtupent homines.

Narſes Lucenſibus obſeſſis ſponte reddit obſides.

Vnde eximium fructum clemẽtia ſapientis ducis.

quàm arma; nimirum quum obſides multitudinem contentioſam & inconſtantem facile volutarent, & pluribus ſuaderent, Romanorum vt partes ſuſciperent.

Dux belli, velut alter parens exercitus, ſuorũ cladem defleſt.

II NARSES verò, quũ Lucam adhuc obſideret, vbi alterius exercitus, quem in Æmyliam miſerat, acceptum detrimentum intellexit; perturbatione affectus, vt decuit, animi mœrore ingenti capiebatur. Siquidem poſtquam eò, quò mittebatur exercitus ille, peruenit; conſultius omnes omnia factitabant. in hoſtili nanque, ſiue in vicos prædatum, ſiue in oppida eundum erat, compoſiti omnes admodum procedebant; nec temerè agebant prædas, etſi diuerſi abiſſent, non diſſipati palantéſque vagabantur; ſed ordines ſuos ſeruabant, cuſtodiis opportunis in locis ad omnem neceſſitatem locatis, & agmine quadrato incedẽdo in medium prædam recipiebant, vt eam firmiſſimè tuerentur. Sic itaque tum primùm depopulatis hoſtium agris, paucis pòſt diebus vniuerſa, quæ geſſerant, euanuere.

Quid Narſetis copiæ in Aemilia, Italia parte, geſſerint.

Fortuna bellica niſi prudentiam comitem habeat temeritas preceps & lethalis ſæpius euadit.

Fulcaris nanque, Herulorum præfectus, etſi cætera ſtrenuus adeo, vt hoſtile nil quippiam extimeſceret, quũ audax eſſet & turbulentus, & nil opportunè vires tũ nactus, (imperatoris nãque & præfecti non modò phalangem ordine ſuo diſponere peritiã eſſe ſibi arbitrabatur, ſed vbi in aciem iam produxiſſet, & furibundè medios inſiluiſſet in hoſtes, rem vt mox bellicam exerceret, hæc ille fremendo iactandóque gloriábatur.) tunc itaque inſolentia magnum in modum elatus, incurſionẽ in Parmam vrbem extemplò fecit (erat autem hæc ſub Francorũ tunc temporis poteſtate) quum potius hũc decuiſſet, vt dimiſſis primò ſpeculatorib^9, quid ſibi hoſtes vellẽt, perdiſceret; deinceps ad prę cognita ſe ſtatim offerret. At ille peruicacia duct^9, impetuoſéq; ſatis & temeraria audacia fidẽs, Heru

Temerariꝫ militum tribunus facies in Fulcari.

lorum sine vllo ordine copias in hostem duxit, & prosequentibus Romano ex agmine multis concitatius iter habebat. Hæc verò vbi Bultinus Francorum princeps accepit, (habebat enim ad amphitheatrum per id temporis stationé haud lõge a ciuitate situm, quod vtique his erat extructum qui cum bestiis populo inspectante certarent) habito statim eorum delectu, qui ex suo exercitu & audacia plurimum, & bello valerent, hisque in clandestinas insidias collocatis, expectabat simul, & obseruabat bene gerendæ rei occasionem. Sed postquam Fulcaris Herulique in medios hostes sese contulere, dato tunc signo impressionéque facta, Franci omnes vno agmine hos inuadunt segniter & temerè prodeuntes, extemplóque qui tam turpiter in manus venissent, subito & inopinato casu perterrefactos, & retibus perinde comprehensos gladiis cædunt. vix tamen istorum pars maior, vbi tandem, quò calamitatis venissent, non ignorarent; ignobilem & turpissimam maluerunt salutem. nam terga hostibus dantes, celerrimè in fugam se coniecere, pristinæ prorsus virtutis obliti, & diuturnæ in periculis adeundis solertiæ. Sic itaque deleto exercitu, Fulcaris Herulorũ præfectus solus cum satellitibus & beneficiariis suis nonnullis relictus, haudquaquam se dignum existimauit, vt cum cæteris simul fugam capesseret; sed longe melius sibi, & consultius fore, si cum gloria obeat mortem, quam vitam per ignominiam duceret. vnde & cõstitit, vt licuit tutius, ac proximo munimento tergo innixus, ex hostibus plures bellando occidit; quũ nunc hostem inuaderet, nunc facie aduersa se sensim reduceret, & cùm ei licuisset, vel facillima quidem fuga saluté peteret, suíque id vt facerent, hortarétur: *Et quonam pacto*, respondit, *Narsetis linguam posteà tulerim, me temeritatis insimulantem?* Criminationem itaque,

Bultini stratagema.

Heruli adoriuntur Franci.

Ignaui fugã morti honestæ præferunt.

Fulcaris virtus singularis.

Ducis fortissimi in mortis periculo generosa mens.

itaque, vt videbatur, magis hic veritus alienam, quam gladios, diutius obsistendo haudquaquam pugnam intermittebat, quousque tandem multitudine circumfusa, & multis telorum ictibus pectore iam aperto exceptis, securíque capite interciso, vix demum vt moribundus supra scutum procubuit. Super hunc & cæteri ad vnum omnes, quos circa se habuisset, siue sponte, siue inuiti, vt ab hoste coacti, contrucidantur. Præfectus itaque hoc modo occisus, nec diu honoribus fretus, sed breui prospera vsus fortuna, haud secus ac somniantis lætitia, celerem habuit præfecturæ & vitæ finem. Id igitur Romanis iacturæ perpessis, Francorum animi magnum in modum intumescebant, confirmabantúrque: & Gothi, qui Æmyliam, Liguriam, locáque illa propinquiora incolerent, etsi prius dissimulanter quidem, nec liberè pacem alioquin, & formidine potius quàm voluntate cum Romanis societatem inissent; resumptis tamen iam animis, fidentius & apertè ruptis fœderibus quamprimùm ad barbaros, & sui similes se contulere. Romanorũ verò exercitus, quem Ioannes Vitaliani vt diximus, & Artabanes præfecti ductabant, Herulorúmque copiarũ reliquiæ, quæ fortè fuga integræ iam euaserant, Fauentiam confestim se receperunt. Præfecti nanque haudquaquã eorum referre arbitrabantur, circa Parmã vrbem tempus diutius terere, præsertim hostium coëunte iam multitudine, quæ pro rerum successu in deliciis ageret, nec prosperã ferret moderatæ fortunam: siquidem ad eos Gothorum ciuitates affatim iam conuolabant, ita vt validioribus receptis in potestatem præsidiis, satis illos constaret omnibus viribus in se incursuros: quo metu perculsi, quamproximè possunt, Rauennam se recipere statuũt, vt hac via hostes vitarent, quibus se bello haudquaquam pares fore rebãtur.

Præclarus à vita exitus.

Vita humana vanitas.

Prospera fortuna abusus. Illud ferè perpetuum est, vt res secundæ mentem homini auferant. Et difficilius est felices quàm miseros dies ferre.

His rebus Narseti renuntiatis, acertimè angebatur,& barbarorum vt insolentiam, ita & Fulcarem tam subitò interisse molestè ferebat, virum sane nec ignobilem quidem, neque obscurum, sed bello egregium, & factis clarum, victoriísque ornatum multis, & qualem nec bello capi ab hostibus potuisse crediderim, si coniunctum cum fortitudine consilium habuisset. Ob hæc igitur decora Narses & dolore afficiebatur ingenti, & tanti viri interitum deplorabat; haud tamen, vt quidam in aduersis consueuere, perterrebatur.

Fulcaris laus, vnà cum vitio coniuncta.

Pij ducis imago.

12 INTEREA tamẽ apud exercitum, qui circa se erat, pro re subita & clade accepta, animi consternatione perculsum, qualem esset habiturus orationem, non ignorabat; vt ad bene sperandum hunc reuocaret, & formidine captis iam mederetur. Erat nimirum Narses sui admodum cõpos, industriáque pollebat ac factis, & incidenti fortunæ aptare se percallebat; tametsi nõ magnam haberet literarum peritiam, nec eloquentiæ studuisset; sed naturæ dexteritate in his tam clarus euaserat, vt vel confirmare cum ratione sat posset, quæ in consultationem venissent, etsi apud principes fuisset per delicias enutritus. Erat autem statura is corporis breui exilíque, sed alioquin eã fuerat strenuitatẽ, & in rebus gerendis magnitudinem animi iam consecutus, vt credi vix posset: vnde sat liquet, cui animus insit liber ac strenuus, nil prorsus impedimento fore, quo minus quauis in re plurimum valeat. Narses igitur vbi in medium prodiit, ad milites verba istiusmodi fecit; *Existimo equidem, qui quotidie hostes vincere consueuerunt, & continenter res prosperas experiri, si quid fortè vel ad breue præter vota acciderit, dempturum extemplò id ei ex re præterita & bene gesta lætitiam, & spem omnem hebetaturum. Enimuero decere sapientes nil ambigo, ne cum fortuna simul secundis in rebus*

De militibus in officio continendis cogitat dux prudẽs.

Narsetis ad milites ob Fulcaris interitum, metu perculsos, hortatoria cõcio, vt strenue in officio pergant, nec animum despondeant.

se effe-

se efferant, sed quemadmodum facilè præsentia hæc immutantur, ita & animum ad varios velim hi præparent casus. nam his quidem, qui hoc pacto se habent, suauissima apparebit felicitas; non tamen molestum, si qua in re præter eorum sententiam vtcunque fallantur. Nunc verò, ô viri, animaduerto vos longe plus angi, quàm recens hic exigat casus, & constat id planè non aliundè vos pati, nisi ex nimia gloria & vincendi consuetudine: tum quia in animum induxistis, nulla in re aut falli, aut peccare vos posse. quòd si opinione hac ipsa deposita, rem gestam duntaxat spectabitis, haudquaquam id tam graue videbitur, ac ipsi vos frustrà existimatis. Nam si Fulcaris præfectus, vt barbarus, petulanter & temerè in tantas se hostium copias periclitando ingessit; profectò iam habet, quæ se vt se querentur, par erat: haud tamen vobis iccirco vel præsentia negligenda hæc sunt, vel imposterum, quæ præcognita sunt, differenda. Nam si Gothi vel eorum gente deperdita, qui reliqui sunt, belli socios sibi asciscunt, & maiores excitant nobis labores, nec tamen prorsus in aduersis desperant: turpe proculdubio fuerit, si hac sola de causa victos nos esse duxerimus, quia non ipsi strenuè vicimus, & hoc pacto præteritarum rerum gloriam negligamus, animi amissa iam promptitudine: quum deceat potius pro re malè gesta vt alacritate afficiamur. in ea nanque fuisse reor felicitatis magnitudinem castigatam, nósque hoc pacto inuidiam declinasse, atque adeo vt de cætero liceat animo esse fidentiore, ex ea iactura iterato nos posse & detrimentum sarcire, & certamina vincere. Nam etsi hostes multitudinē iactent, ordine tamen & prouidentia, si modò sapimus, superaturi hos sumus. est nanque cum aduenis nobis susceptum certamen, & cum his quidem, qui in aliena necessariis indigent, quum alias ipsi nos omnibus abūdemus; quandoquidem & præsidia multa, & ciuitates securitatem nobis si necessitas cogat, præstabunt, quum illis nulla sint vspiam ad receptum loca. Quin etiam omnia nobis veri dei cultoribus pro æquitate, pro patria, pro libe-

Fulcaris audacia intempestiuæ pœnas luit.

Clades accepta cautiores & fortiores victos reddet.

Hostes facilè superabuntur.

ris & propinquis pugnantibus præsidio erunt, quum illi aliena depopulentur. Fit itaque vt absurdius videatur, si non vndequaque quamoptimè sperandum duxeritis, ne dicam timore percelli quoquam pacto vos posse. Nunc verò Lucensibus istis ne respirandi quidem locum obsidendo iam demus, ad bellique finem se quisque vestrûm enixè & promptius paret. His Narses dictis & exercitum ad meliora sperandum erexit, & Lucenses acrius obsidione vrgebat. Illis verò, quos emissis iam præfecerat copiis, succensebat; quia locis opportunioribus derelictis Fauentiam paulo antè se recepissent, & res aliter longè procederent, atque ipse pro eius prouidentia iniunxisset. Siquidem circa Parmam præsidij & obicis loco statuendas esse copias illas rebatur, quæ hostes, ne vltra progrederentur, arctius coërceret, vt ipse paulo post in Thuscia rectè omnibus constitutis aduersus eos confestim ductaret.

Et causa valent Romani, & causam tuentibus armis.

Animum vigilanter ad omnia adiicit sapiens imperator.

13 NVNC verò relinquebatur, Romani vt milites, qui circa Narsetem tunc erant, Lucensi omissa obsidione, & procul ab hostibus abscedendo, omnium primi Francis obuiam irent: vnde quum haud quaquam ferendum id Narses censeret, extemplò ad præfectos peridoneum virum legauit, cui Stephanus nomen erat, ex Epidamno ortum, castello Illyrico, vt hos castigando timoris & fugę insimularet, & planè argueret, deprehensos hos esse Rempublicam prodidisse, ni iteratò, quæ dimisissent loca, repeterent. Tum Stephanus equitibus ducentis & bellicosissimis secũ deductis, appriméque armis instructis, concitatissimè iter aggressus est: sed multo cũ labore vigiliísque cautior illa profectio erat. Franci nimirum cum exercitus parte per proximos campos, vt pabuli, ita & prædæ gratia vagabantur, quam ex agris aueherent. Vnde Romani noctu potius, quam interdiu acie instructa progrediebãtur.

Nisi milites ad obedientiam assuefiant, desperata est exercituum salus.

Stephani fidelis serui effigies.

Nocturnæ profectionis belli tempore descriptio.

Exaudie-

Exaudiebatur itaq; agrestium eiulatus, & abactorum mugitus boum, sonitúsque præcisæ materiæ, & fragores huiusmodi aures circumsonabant. ita vt vix tandem Fauentiam ad exercitum equites peruenerint. Legatus verò vbi in conspectu astitit præfectorum; *Quod malum*, inquit, *vos cepit, ô viri? vbi nam rerum quondam gestarum nunc gloria, & tantorum trophæorum commemoratio? Quo nam pacto Lucenses ceperit Narses, & quæ infra Alpes sunt, omnia est subacturus, si vos hostibus transitum perinde confœderati dederitis, hósque sineritis pro arbitrio, quò velint, abscedere? Sed ipse equidem nil prorsus, quod vos vrgeat malum, dicturus in præsentia fuerim: erit fortè qui dicat, molliciem rem istam præferre, & eorum ignaniam, qui Rempublicam iuuent. Sed vnum illud vos monitos velim, nisi quam primùm redeundo Parmam vos contuleritis, haud quaquam succensere vobis, nec iniuria desiturus est Narses, pro futurorum euentu vestram inertiam causando, si quid fortè inferatur hostile. cauendum præterea, ne & vos oderit Imperator.* His auditis præfecti non nescij Narsetis hæc esse mandata, nec quicquam haberent, quo iniustius se insimulari arguerent, argumenta quędam & causas præferebant, vt coacti necessitate discesserint, perinde non potuissent ex circumiectis Parmæ oppidulis tantum commeatus habere, quod satis exercitibus esset. Nec Antiochum sibi eparchum in tempore affuisse, cui ea cura demandabatur. Quinetiam nec pecuniam in stipendium consuetum sibi depensam fuisse. Tum Stephanus celerrime Rauennam se conferens; & eparchum ad præfectos perduxit, & ambiguis omnibus, quoad licuit, iam medicatis, his persuasit, vt Parmam repeterent, eodémque vt stationem haberent. His omnibus breui peractis Lucam reuertit, Narsetémque iussit bono animo esse, &

Sthephani ad præfectos oratio militaris, qua hortatur vt Narsetis cōsilium incūctanter sequantur.

Præfectorū tergiuersationes.

Industria Stephani.

promptiore rem exequi, vt minus verendum, hostes sibi impediméto fore, sed eorum coërciri iam impetus, Romanis exercitibus his oportune instantibus. Narses igitur quum haudquaquam ferendum esse iam duceret, quod Lucenses obsessi remissius, tamdiu sibi repugnando obstiterint, mœnibus ipsis admouit exercitum. iámque & machinationes tormentáque ad diruendam vrbem muris applicabantur, ad locáque eminẽtiora cum igne emittebantur sagittæ, simúlque qui in curribus comparebant, feriebantur; subruebantúrque nonnulla in parte & mœnia, atque adeo vt quæuis species mali vrbem iam circumsisteret. Tunc qui prius obsides fuerant, oblata occasione, Romanam rem enixè ciuibus optimè consulendo iuuabant, & quantum in eis erat, ciuitas ad deditionẽ mox inclinasset, ni Francorum legati, qui intus constituti ad vrbis custodiam fuerant, mox obstitissent, & quàm accerrimè alios ad prælium concitassent, armisque propulsassent obsidionem. Vnde extemplò factum, vt apertis & dispatentibus portis eruptione repentius facta, impressionem in Romanos hi facerent, hac via existimantes se fore superiores. Sed parum hostibus obfuerunt, sibi verò quàm maximè. Nam plerique Lucensium his planè confisi, quæ in vrbe iam gererentur, vltrò præliabantur. Verùm vbi sępe iam tentata fortuna spes nulla procederet, sed suorum iacturam maximã facerent, turpitérque & per ignauiam fugam capessérent, & intra vrbem sæpe reiecti ita coërcerentur, vt nulla his esset de cætero in hostem prodeũdi facultas: tunc vniuersi, quandoquidem alia nulla iam esset ad salutem via, compulsi ad pacem animum induxerunt. Ita demum à Narsete fide accepta, vt sibi pro præteritis factis nil succenseret, ciuitate tradita libenter exercitum intra mœnia exceperunt,

Lucæ oppugnatio.

Francorum legati Lucenses obfirmant.

Mali consilij effectus.

Lucæ deditio.

perunt, tertium iam mensem obsessi. sic iteratò Lucenses Romanorum in ditionem venere.

Narsetis prudentia, circa exercitus leuamen versans.

14 NARSES verò post eam Lucæ obsidionem, quandoquidem nec hostile aliquid reliquum esset, ibidem moram vt diutius traheret, necessarium fore nil ratus, tamdiu immorandũ censebat, quoad respirare milites a laboribus sineret. Relicto itaque ibi Bono, id illi erat nomen, præfecto ex Mysia oriundo ad Histrum flumen apposita, viro sanè qui & mirifice saperet, ac domi forisque maximum in modum valebat, traditáque ei magna militum copia, qua hos facilè posset, si quam fortè rem innouarent, & vincere, & cohibere; hísque sic constitutis, recta ire Rauennam pergit, ibíque exercitum in hibernis dimisit. Nam quum autumni finis adesset, & tempus iam in hyemem vergeret, haudquaquam per id tempestatis belligerandum esse Narseti est visum. Id nanque Francis, quibus æstus infensior est, & molestiæ plurimum affert, quam maximè conduxisset, vt qui haud quaquam volentes per æstatem ineunt pugnam, sed in ipsis algoribus, dum maximè rigent, validissimi fiunt, & labores perlibenter insumunt. Sunt enim frigoribus assueti, vt qui gelidam sint patriam nacti, & algere perinde his ingenitum est. His de causis Narses rem extrahere nitebatur, & ad Neora oppidum bellum transferre: vnde cum centurionibus tribunísque militum partito exercitu, circa finitima castella & loca sic hibernare iniunxit, vt Veris principio statim Romam omnes aduentando se cogerent, vt inde cum vniuersis copiis ductarentur. His illi iussis in hiberna iam abscessere. Narses verò se Rauennam recipiens, familiares & satellites priuatos quosdam secum reduxit, & alios nonnullos, qui sibi in magistratu famularētur, nec secus & qui eius

Frācis tempus hibernū ad pugnandum idoneū.

Narsetis strategema ad hostium ingenium accommodatum.

dignitatem curæ haberent, ne pro arbitrio se adeundi poteſtas omnibus fieret. Hunc prætereà Zàdilas præfectus eorum, qui domi nutriebantur, & domeſtici cæteri ſunt ſecuti, eunuchíque item cubiculares. hoc trecentorum is hominum comitatu Rauennam peruenit. Interea verò Fridigerni filius Aligernus, Teiæ germanus frater, cuius & ſuprà in Cumarum obſidione meminimus, vbi Franci iam in Italiam aduenissent, Gothique omnes ad eos tranſirent; ſolus viſus eſt noſſe, quod ſibi in rem fore exiſtimaſſet, & contemplatus futura, déque præſentibus conſultando, ad eam peruenit cognitionem, vt ſatis iam animo præuideret, Francos ſub nominis prætextu decenti quodam, & ſimulatione ineundæ cum Gothis ſocietatis, perinde ac ſi acciti veniſſent, & aliud ſibi vellent, ac præ ſe ferrent, nec fore omnino vel Romanis deuictis, vt hi Italia Gothis decedant, ſed hos potius, quibus verbo, non re ſuppetias ferre venerint, confeſtim vt ſubigant, & cum imperio ſimul ſublatis prorſus patriis legibus, his ipſis vt Francos præficiant. Hæc igitur Aligernus quum animo frequenter verſaret, obſidionéque ſimul coerceretur; fore id longe ſatius iudicauit, Narſeti vt oppidum cum pecuniis traderet, ac de cætero Romanis vt viueret moribus, ab omniq; diſcrimine & barbarico cultu procul abeſſet. par nanque fore cenſebat, non amplius Italia Gothos potiri, ſed veteres vt eam habitatores & priſtini duces recuperarét, vt terræ aſſueti & geniti, & ſuis non perpetuò rebus fraudarétur. Hęc ipſe de ſe exequi & priuatim decernit, vt cæteris ſuæ gentis exemplo foret. Vnde obſidentib. Romanis ſignificauit, ſe velle, ſi eorú permiſſu liceat, pręfectum mox conuenire. Permiſſus ille ad Claſſis caſtellum, & in Rauennate agro ſitum, vbi Narſerem morari didicerat, venit, ibique vbi coram aſtitiſſet,

Aligerni de futuris conſultatio ſagax.

Francorum conſilium ſubolfacit.

Narſeti ſe dedit.

tiſſet, præſidij claues illi in manus tradit, próq; ſua virili beneuolè miniſtraturum ei de ſe omnia, nauaturúmque operam pollicetur. Tum Narſes aduementem benignè ſuſcepit, & maioribus bonis id ſe beneficij compenſaturum aſſeuerabat: deinde eam exercitus partem, quæ Cumas obſederat, inire præſidium iuſſit, cum eáque ſimul vt pecuniā omnem reciperent, in tutóque omnia conſeruarent: quod reliquum eius exercitus fuit, ſecedere in alia caſtella iniunxit, ibidémque hibernare. Sic Narſes egregiè rem omnem ad id tempus confecit. Verùm quum Herulorum iam copiæ iteratò fuiſſent ſuo duce orbatæ, duo quidem inter hos erant viri inſignes; quorum ſtudio diuerſim plebs ipſa detinebatur; interſciſſa tamen ſententiis rem in dubiū euocabat. nam pars altera Aruth maximi faciebat, & omnia ſibi proceſſura in melius arbitrabatur, ſi ad hunc eſſet præfectura delata. Alteri verò placebat Oſindual, vt ſtrenuus factíſque clarus. Hunc Narſes aſſentiendo Herulis præfecit, emiſitque vbi commodius hibernaret. Aligernū verò ad Caſſiam vrbem ire iuſſit, monitum vt vbi eò ſe contuliſſet, murū conſcenderet, illíque ſic apertè incumberet, vt quis eſſet, ab omnibus facilè noſcitaretur. Hæc autem illi iccirco mādauerat, vt Franci (nam eà erant pertranſituri) eum viderent, qui ſponte ad ſe conceſſiſſet, deſperaréntque per Cumas ſe iter facturos, vel pecunias habituros eodem reconditas, vel fortè vt de ſumma belli, opportunis iam locis omnibus præoccupatis, nihil his eſſet in poſterū ſpei. At Aligernus, vbi Francos illac tranſeuntes ex eminenti vidiſſet, irridere hos ſimul & increpare, fruſtrà ſe tandem, & tam ſerò veniſſe, & rebus perfectis, quandoquidem Gothorum opes cum ducibus ipſis Romani ſibi iam vendicarint, ita vt ſi quis inter Gothos compareat imperator,

Narſetis in admittendo transfuga illuſtri, prudentia.

Difficilis ſed vtilis electio, quum videlicet eligendorum virtus eos pares efficit.

Strategemā Narſetis, vt hoſtes ad deſperationē adigeret.

Aligerni fidelitas erga Narſetem.

neminem habeat, cui vel cognitus, vel honoratior sit, sed militarem is vt induat vestem sit omnino futurum, & ex habitu ipso priuatus vt viuat. Tum Franci hunc probris afficere, & incessere contumeliis, suæque gentis proditorem identidem nuncupare; vnde factum est, vt pro præsentium rerum conditione in ambiguo his animus versaretur, atque adeo, vt vtrum bellum gerendum esset inter se consultarent. vicit tamen ea sententia, ne cœptæ iã rei hos pœniteret, sed ad ea quæ aggressi iam essent, progrederentur.

Ad verba descendunt, qui verbera & plagas nequeunt infligere.

15 NARSES verò dum hæc agerentur, Rauennæ quum esset, ibidémque cum manentibus copiis versaretur, suo ex ordine omnibus constitutis, se Ariminum contulit; deducto, quem secum habuerat, comitatu. Vacarus interim Burnus genere paulo ante è vita excesserat, vir sanè grauis & bellicosus. Huius Theudibaldus filius, qui cum Burnis suis sequacibus Imperatori Romano statim accessit, Arimini aderat, vt Narsetem iam conuenturus, cuius gratia eò contenderat. itaque auro donatis liberaliter omnibus, firmissimam cum Romanis iniuit societatem. Quum itaque hæc Theudibaldus ageret, Francorum milites ad duo milia peditum equitibus intermixti, qui prædatum in agrum Ariminensem aduenerant, à suis præfectis dimissi, quum ciuitati appropinquassent, agro depopulato arantium boum prædam agebant, impudentérque omnia peruastabant. Quæ Narses vbi ex ædito ædificij loco spectasset, vnde in campum erat prospectus, indecorum esse ex malis præsentibus iudicauit, non statim vim & iniuriam vindicare. itaque equo inscenso ductu perfacili superbioréque, qui non modò agilius prosilire & desultare non indecenter, sed incursiones insuper facere, & media in acie aptè versari experientia & exercita-

Belli feliciter gerendi occasiones captat dux sapiens.

Theudibaldi liberalitas.

Prædatores iniusti non diu impunè ferunt.

Celeritas in adoriendis hostibus prædam agentibus necessaria.

exercitatione perdidicisset, iussisque omnibus, qui non omnino certaminis essent ignari, confestim se sequi, vrbem egreditur, in hostésque ducit. tum illi mox equis inscensis (erant enim viri trecenti) ducem vnà sequebantur, & cursu citato recta hostes petebant. Tum hi, quum in se iri vidissent, non dispersi, vt prius, populabantur. neque enim hos prędæ duxerim opportunos. equites quippe ac pedites in vnum protinus coiere, & se in phalangem coegerant, haud tamen hanc densiorem. qui enim fieri id poterat, cum prædatum non multi prodissent? sed validam alioquin, quia communi defensione & coëuntibus cornibus ex ordine se tuebantur. Romani verò vbi ad sagittæ iactum ad hostes venissent, cum his tam bene instructis manus conserere & præliari haudquaquam in rē fore duxerunt, sagittando tamen & iaculando, qui primi bellando starent, fallere pertentabant, & à fronte densitatem perrumpere. Sed illi scutis optime communiti stabiles permanebant, & plane immoti, aciémque tam bene densatam nuspiam auellebant, & eo minus, quo & spissiorem syluam tunc nacti pro munitione arboribus vterentur, iámque telorum iaculatione se tuebantur. Verùm vbi nihil inferri iacturæ his poterat, omnibus Narses animo agitatis, belligerandi genus quoddam & barbarum excogitandum machinabatur, Hunnorum gentibus primùm tunc adinuentum. Iussit nanque qui circa se essent, vt hostibus terga dando quamprimùm retrò se verterent, tanquam timore in fugam actos, & hostes insuper à syluis ad nudos expeditósque campos, quàm possent longius, auocarent; sibi verò reliqua curæ fore. Militibus itaque imperia exequendo fugam iam capessentibus, Franci hac fuga illusi, & veram esse formidinem rati, intrepidè phalāge soluta, & syluis relictis, ad hos insectandos

Prædatorū audacia.

Bene instructum hostem cominus aggredi periculosum.

Narsetis Hunnicum strategema.

Franci simulata Romanorum fuga decepti, incautè procedunt.

enixè incubuere, ac primi quidem equites cucurrerunt, hos pedites ſequebantur, qui & fortiſſimi eſſent & perniciſſimi, ita vt fugientibus effuſe omnes inſiſterent, perinde Narſetem ipſum viuum capturi, & exiguo cum labore impoſituri bello optatum iamdiu finem. Sed hi quidem militaris diſciplinæ prorſus obliti, effuſius & incautè procedebant, alacres & bona ſpe freti. Romani verò laxatis habenis Ariminum verſus deferebantur. Diceres illos certiore captos formidine quadam fugam iniſſe, adeo hi ad verum quam proximè timorem diſſimulant, & vbi nudo in campo erant iã barbari diſſipati, & à nemore quam longè diuulſi, tũc Romani Narſeris ſignificatione & iuſſu, equis conuerſis, ex aduerſóque ſeſe explicantes, perſequẽtibus hoſtibus obuiam his in frontem eundo ſe obtulerunt, & omnes re ſubita conſternatos inclementer vrgebant, ita vt qui fugere videbantur, eueſtigio hoſtes inſectarentur. Barbarorum igitur equites, vbi inſtans periculũ præſenſiſſent, celerrimo curſu exercitui ad ſyluam reducto ſaluti fuere, pedites tamen relicti fœdè & paſſim iam cædebantur, atque adeo, vt torpentes iam redditi ne manus quidem mouerent. erant nimirum ex ſubita rerum immutatione obſtupefacti, & quaſi ſui nil compotes, vnde pecudum more proſtrati per campos iacebant. His itaque ſupra noningentos iam cæſis, cæteri abſceſſere, & ad ſuos ſic ſe recepere duces, vt non alias ſe in tuto fore exiſtimarent, quàm cæteris copiis adgregati. Narſes igitur Rauennã repetens, omnibus ibi egregiè diſpoſitis rebus, Romam ſe demum hibernandi cauſa contulit.

Incogitantia ſua luũt pœnas.

Peditibus deſideratis.

AGA-

AGATHIÆ HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

***

BREVIARIVM.

1 *Narsetis de bello cogitantis exercitia. Francorum & Alemannorum contraria studia. Leutharis & Bultini rapacitas atque inconstantia.*

2 *Germanorum cum Leuthari & opima præda patriam repetentium clades. Superstites morbis sæuißimis opprimuntur. Tristes Leutharis in morbo cruciatus.*

3 *Bultinus ad prælium se accingens castra munit, & suos hortatur. Armorum Germanici exercitus descriptio & vsus.*

4 *Narses Bultino occurrens Germanos à pabulatione arcet. Horum mulieres Fatidicæ pugnare vetant.*

5 *Iustitia & magnanimitas Narsetis. Aciei eiusdem & Francicæ dispositio. Heruli duo transfugæ pugnam maturant.*

6 *Pugnæ inter Narsetis & Bultini exercitus initium, progressus, euentus Bultino suisque perniciosus, Narseti autem gloriosißimus. Huius victoriæ magnitudo & cum aliis collatio.*

7 *De Francorum clade epigramma repertum. Vulgi post victoriam secordia. Narsetis cogitationes & ad exercitum de hostibus ad internecionem delendis oratio.*

8 *Motus reliquiarum Gothicarum. Ragnarus, fraude Narsetem interficere conatus, lethali vulnere perit. Gothi deditione recepti ad Iustinianũ mit-*

tuntur. Francorum regum discordia.

9 Terræ motus grauissimus. Beryti ruina. De terræ motibus Aegypti disputatio, & Agathiæ sententia. Terræ motus in Insula Co. Tralles vrbs terræ motu euersa, ab Augusto instaurata.

10 De bellis Persicis narratio. Lazos à Persis oppressos cur Iustinianus defenderit. Mermerois Persæ in Romanorum capita consilium, eiusdémque solers executio.

11 Martini & aliorum tribunorum Romanique exercitus in tanto tumultu res gestæ, tandémque turpis fuga.

12 Victoris Mermerois prudentia, mors, elogium, & sepultura. Inmanis mors Persicus. De gentium institutis Agathiæ sententia.

13 Flagitiosi Persarum incestus traducti. Sectam Manichæorum Persæ amplectuntur.

14 Vetustissima regna & eorum successiones. Assyrij, Medi, Persæ, Macedones, Parthi. Regnum Persæ recuperant. Magophonia. De Artaxerxis patre lepida narratio.

15 De Chosroe, quem Persæ inter omnes admirantur, Agathiæ iudicium. Quomodo principes laudandi. Insignis impostoris, nomine Vranij, historia. Ad Persas ineptus homo se confert, quem rex stolidus admiratur, aliisque sapientibus anteponit.

Exercet inarmis suos Narses.

VERE autem iam ineunte, vti edictum per Narsetem antea fuerat, ad vrbem Romam magna vis militum se conferebat, & non parui cogebātur exercitus: quos Narses magnum in modum, vt in bellicis simulacris exercerentur, iniunxit; sic militantium animos assidua exercitatione firmabat. * Nam & decurrere eos cogebat, & in equū agiliter desilire, arma-

** Faciēs eos in orbē decurrere, & in equis decenter velitari, & in aciem ar-*

armatósque tripudiis agitari, & tuba classicũ personante obtundi, * ne forte ex longa hibernorum quiete & ocio, belli prorsus obliti in veris præliis remolescerent. Interea barbari dum liberius vagarentur, quæ in promptu erant, populabãtur & peruastabant: ab vrbe tamen Roma, & locis vrbi proximè circumiectis iter quãlongè habentes progrediebantur, ita vt ad dexteram Tyrrhenum mare haberent, vtrinque verò Ionici sinus littora protendebantur. Sed vbi in agrum Samnitem venere, hinc inde diuisi ab inuicem principes abiere. Bultinus nanque cum maiori copiarum parte per Tyrrhenum littus tendebat, & quam multa Campaniæ loca deprædabatur. Nam & Lucanos transgressus est, & ad Brutios deinde diuertit, ad fretúmque demum peruenit, quod Siciliam insulam & Italiæ dirimit fines. Leuthares verò, quod reliquum erat exercitus ductans, Apuliam & Calabriam petit, & adusque Hydruntem vrbem processit, quæ supra littus insideret Adriatici maris: vnde Ionicus incipit sinus. Eò vbi ventum iam est, Franci omnes, qui locis hisce ante insueuissent, erga sacra pietate & reuerentia vtebantur, vt qui ad potiores leges tanquam veræ fidei cultores concesserant, vt supra iam diximus, & haud secus ac Romani sacrificarent. Sed Alemanorum exercitus omnis (nam aliter longè hi sentiunt) sine vllo delectu & per impietatem templa diripiebant simul & deformabant, sacráque ex auro vasa, & ad peragendam rem diuinam parata, preciosámque cæteram suppellectilem quum sustulissent, in possessionem turpiter vendicabant: qúmque ea patrassent, necdum malefactis exatiati, vel vrnas ipsas, quibus templorum structores recondebantur, frangebant, euertebántque pauimenta, & cruore templa fœdabant, prædáque omnis conspurcabatur, quum mortuos

mata cuiusdam pyrricha circumuehi, & confestim tuba classicum canente ad signa turmatim cogi.

** ex Hadriano Iunio lib. 1. Animadu. cap. 4.*

Francorum pietas.

Alemanorum militũ impietas.

Ira diuina tandem ex cælis in sceleratos prædones reuelatur.

insepultos disiicerent. haud tamen diuina longe pòst ira, quæ ob tanta hæc scelera inferebatur, hos pœnis affecit; quandoquidem bello partim, partim morbo interiere, ita vt eorum nemo quippiam sit ex pristina rapiendi spe consecutus. *Iniustitia nanque, & erga deum impietas, vt fugienda permaximè sunt, ita & prodesse nil poterunt, & in ipso præsertim bello. Nam patriæ opem ferre, ac patrias leges tueri, & has deuastantibus se minus permittere, sed enixius hos impugnare, æquum proculdubio fuerit & generosum. Qui verò lucri & auaritiæ gratia odiique, nulla ratione subnixi, quum nullum criminandi ius habeant, si velint in aliena irrumpere, & eos incessere, qui iniuriæ nihil intulerint, profectò insolẽtes hi sunt & planè insaniũt, neque quid ius fásque sit norunt, nec magni id faciunt, si maleficis sit infensior deus. Quo fit, vt acriora his inferantur supplicia, & ad insanabilem calamitatem qui prauè gesserint, recidant; etsi ad breue felices existimentur.*

Præclarum in eam rem Agathiæ dictum.

Leuthari itaque Bultinóque illiusmodi euenere. Nã vbi ea tã scelestè patrarunt, manubiarúmque & prædæ ingenti se copia obduxere, & iam Veris tempus & frumenta in proximo erant, vt demeterentur matura: Leuthares interea ex ducibus alter animo agitabat se domum recipere, & opibus male partis ingurgitare: vnde & eius germanum fratrem Bultinum nuntiis missis ad celerem in patriam reditum hortabatur, abire in rem malam & bella iubens, & fortunæ incertitudines. Bultinus verò, quum iureiurando iam confirmasset aduersus Romanos & pro Gothis se bella gesturũ, hique adulando barbarum permulcerent, ac suum imperatorem fore se prædicarent; visum est tandem, manendum apud hos potius esse, & peragenda conuenta: vnde apud Gothos is mãsit, & ad bellum necessaria cõparabat. Leuthares itaque cum cæteris circa se copiis prædam omnem quàmprimum deferre secum accelerabat,

Duces prædonum sibi astutè consulunt.

Bultinus apud Gothos constanter se mansurum iurat.

rabat, & domum contendere: sed maximè is confidebat germanum statim ad se transmissurum, qui periclitanti sibi præsidio forent. versi tamen, nec illi quidem, quæ cogitarat optatum sunt finem sortita, cum fratri auxilia mittere Bultino nil placuisset.

Leuthares domum properat, vt præda tutius potiratur.

2 LEVTHARI igitur eadem, qua venerat, via iã redeunti, adusque Picenum agrum nihil hostile obuium fuit: vbi autem eò peruentum est, positis circa Fanum oppidum castris, præmissis extẽplo, vt antea consuerat, exploratoribus, ad hominum tria milia, qui non solum, quæ ante se fierent, specularentur; sed sicunde etiam hostes forsitan comparerent, cum his bellum capesserent: Artabanes interea & Vldah Hunnus, qui ad Pisaurum iunctis exercitibus stationem habebant, & saltum insederant, vbi præuios hostium equites conspexere, in ipso littore Ionici sinus iter habentes, ex oppido mox prodeuntes, hostes inuadunt, multósque gladiis cædẽdo obtruncant: nonnulli rupe præcipiti superata, deinde in decliue delati, in mare prono capite desultantes, vorticibus absorpti moriebantur. Eo nãque in loco littus aliquanto erigitur, & tumulum perinde facit, non vndequaque sat peruium, nec illi, qui ad eius summitatem peruenerit, facilẽ præbet descensum; lubricũ præterea, & id quidẽ abruptum, vt pleraque, in ponti profunditatem deuergit. Ex his itaque maiori suorũ parte amissa, qui fortè superfuere, nullo ordine in fugam se coniecerũt, & clamore ingenti & eiulatu, in sua castra trepidi irrumpentes, perturbationis & tumultus sic omnia complent, ac si Romani iamiã instando in se aduẽtarent. Tum Leuthares ipse ad ineundum prælium excitatus, vniuersum exercitum mouit, atque ita vt armati omnes in phalangem instruerentur, & hanc quidem densissimam & longè protensam. Quum igitur ita se Franci haberent, & nihil aliud, quod

Non desunt iusto iudici rationes & instrumenta, quibus decretum in sceleratorũ capita supplicium suo tempore & loco exequatur.

Prædonum conueniens strages.

Ducis audacia.

Occaſionem captiui auidè arripiũt.

animos faceret, tempus afferret, captiui, quorum apud hos magna vis erat, quũ relicti ſine cuſtodiis eſſent, hoſtium occupationibus opportunè abuſi, quam celerrimè poterat, ſe in fugam dedere: exuuias, quaſcũque his licuit, è caſtris direptas in proxima oppida contulerũt. Sed Artabanes Romanorũ & Vldah Hunnorum præfecti, quum haudquaquã in hoſtes educerent copias, nimirum qui nec bello his pares ſe fore exiſtimarent; tamen Franci ſoluta iam acie, vbi in caſtra ſe recepere, quanta rerum fuiſſent iactura affecti, intellexerunt. Prius itaque, quàm damni aliud quippiam paterentur, viſum eſt in bonum his conceſſurum, ſi celerrimè educto exercitu vltra progrederentur. Extemplo itaque iter aggreſſi, relicto à dextera Ionico ſinu, & littore omni harenoſáque via, iuxta Apennini montis radices iter fecere. Sic itaque in Æmyliam procedentes, vix Pado tranſmiſſo, quum ad Venetiæ loca iam perueniſſent, Cenedam vrbem ſuæ tunc ditionis incoluere, in ea de cætero, vt in tuto, victuri. Angebantur tamen, & perquam moleſtè ferebant, quia tãta ex præda haud multum his reliquum eſſet, viſúmque eſt fruſtra tantos ſubiiſſe labores. Sed non eotenus proceſſit his infortuniũ. nam & paulopoſt peſtilens morbus derepente quum hos inuaſiſſet, multitudinem abſumebat, ita vt partim circumiectorum locorum aërem vt noxium cauſarentur, & eius mali originem fuiſſe hunc ducerent; partim etiam vitæ incuſarent mutationem, quandoquidem ex aſſidua belli exercitatione, longíſque itineribus ad ocium & delitias diuertiſſent. morbi tamen principium, & calamitatis neceſſitatem non admodum pernoſcebant. Iniuſtitia nanque, & rebus ſacris humaníſque legibus illata iniuria, exitij cauſa his (vt equidem reor) fuere: cui rei vel princeps ipſe argumento ſat fuit, quem ex deo ingeſta ſupplicia

Præfectorũ ſub Narſete prudentia.

Francorum præda exutorum ad tuta loca receptus. Væ tibi qui ſpolias, tandem ſpoliaberis.

Diuis flagellis caſtigantur qui alterorum flagella ad tẽpus extitere.

supplicia diuexabant, quippe qui demens iam factus in apertam est rabiem versus, vt amentes solẽt & furibundi. vertigo præterea crebrior quædã eum excepit, eiulatúsque edebat horribiles, cernuúsque nonnunquam, vel vtrunque in latus se proruendo illisus solo volutabatur, abundantíque spuma os ipsum proluebatur: tamen oculi horribiles visu inuersique erant, & eò iam miser vesaniæ venerat, vt vel propria membra deseuiendo gustaret. brachiis siquidem vbi iam mordicus inhæsisset, dẽtibus carne dilacerata in feræ bestię morem his vescebatur, defluentémque lingebat cruorem. sic demum suo exsatiatus, & paulatim deperditus miserrimè ex humanis excessit: cæteri verò passim moriebantur, nil penitus remittente malo, quousque tandem vniuersi interiere. quin etiam vel febre maior pars degrauata mortem obibat, nonnullos apoplexię morbus acerrimus inuadebat, alij capitis dolore peribant, & mentis excessu quidam. Itaque dum variè omnes afficerentur, in perniciẽ morbi ipsi cedebãt.

Leutharis in morbo amentia, tristésque cruciatus. Prædonum principem decet peculiari quodam supplicio affici. Discite iustitiam moniti, & non temnere Numen.

3 CVM Leuthare igitur, & cæteris omnibus, qui se sequebantur, sic actum, & hunc ea expeditio habuit finem. Vnde quum Venetiæ se res ita haberẽt, Bultinus interea alter Francorum præfectus oppidis castellísque omnibus ad Siculum vsque fretum ferè deuastatis, extẽplo Cãpaniã versus, vrbémque Romã redibat. intellexerat nanque Narsetẽ & Imperatoris exercitus eodẽ iã conuenisse. vnde inerat animo, illis in locis nec morã diutius trahere, nec aliâs diuagari; sed cum omnibus copiis acie decertare, & summæ rerũ periculũ facere, quandoquidẽ sui exercitus pars non exigua interiret morbo correpta. iã enim æstas finierat, & autumno mox subeunte, vineæ fructibus abundabant, quos tamen Narsetis milites, quũ summa rerũ his esset omniũ copia, continentissimè iam præripuerant. Bultini

Infelix prorsus, quem nõ faciunt aliena proximáque pericula cautũ.

Vna salus variâ clade afflictis, nullam sperare salutẽ.

tamen copiæ omnes, direptis vuis, & manu compressis, noui se odoris musto ingurgitabant: vnde intumefactus his venter disrumpebatur, atque adeo, vt euestigio interirent nonnulli, quidam verò morbi vim superarent. Sed Bultinus ipse prius, quam omnes hic morbus peruinceret, belligerandum esse percensuit, vtcunque belli futurus esset euentus. Quocirca quum se in Campaniam contulisset, haud lõge à Capua castrametatus est, & in ipsa Casilini fluminis ripa, quòd ex Apennino defluens monte, per proximos circumagens se campos in Tyrrhenum mare defertur. Hic itaque quum locasset exercitum, fossáque & vallo firmissimo cõmunisset, ei loco satis fidebat. ab læua namque pro munitione esse proximum flumen existimabat, ne quis ea ex parte liberè insultaret: & e curribus rotas, quos secum affatim deduxerat, inuicem iunctas in terram ad axem vsque ita defixit, vt supernè semicirculus duntaxat extaret. his ille & magna stipitum vi exercitu communito, exitum quendam non satis amplum nec vallo obductum reliquit, vt ea facilè ire dum vellent sui, in hostem possent incursus recursúsque facere. quin etiam ne supra flumen pons sibi incustoditus relinqueretur, néve ex eo iacturam acciperet, hunc statim præoccupat, & lignea turri desuper structa, in ea viros imponit, vt pugnacissimos, ita & armis optime communitos; quum vt è tecto præliarentur, tum vt hostes transitu prohiberent, si transire forsitan pertentassent. His itaque singulis hoc pacto dispositis, visum est opportunè se omnia præparasse, ita vt vel dormienti sibi liceret iam bellum inferre, nec quoquam pacto sibi id contrà posset inuito inferri. Quæ autem fratri apud Venetiam accidissent, nondum intellexerat: admiratione tamen capiebatur, cur sibi, vti inter se fortè conuenerant, nondum ille misisset exer-

Gulæ plures occidit quã gladius.

Bultini castrorum munitio.

Curruum & stipitum claustra.

Pontis aditus occupatus.

Bultini securitas.

exercitum: nec deerat, quin in suspicionem veniret, haud quaquam eum moræ id tamdiu traxisse, nisi aliqua sibi & grauia occurrissent. Sed alioquin vel sine fratris præsidio superaturum se hostes sperabat, vt qui maiores, quàm illi, haberet apud se copias. nimirum quod reliquum sibi exercitus fuit, ad triginta milia virorum fortium accedebat; quum Romanis vix duo de viginti milia essent: vnde quã maximè confidebat, se rem bene gesturum. Itaque vniuersum exercitum pro imperio hortabatur, vt scirent non paruis de rebus præsens id fore certamen. *nam aut Italiam possessuri,* inquit, *nos sumus, cuius rei huc gratia venimus: vel planè id relinquetur, vt omnes hic per ignauiam moriamur. Quocirca, ô viri fortissimi, illud potius, quàm hoc velle debemus, quum satis constet, si bello boni futuri sumus, ea nos consequi posse, quæ diu optauimus.* Bultinus itaque his multitudinem commonefacere nihil intermittebat. Milites verò, vt spei iam pleni, confirmabantur; & vtcunque visum, arma parabant: siquidem alibi secures acuebantur, hic patria tela, quæ illi anconas dicunt, illic verò fracta resarciebantur eiusmodi cætera. Huic nationi tenuis est & neglectior armatura, & quæ non varia ad ornatum indigeat opificum arte, nisi eorum qui ea vtuntur, si quid forte (vt fit) corrumpatur. non enim thoraces hi, vel ocreas norunt. plerisque in bello detecta sunt capita, perpauci casside operti, armis decernunt, sed pectore nudato, & tergis ad infimos renes amiculo præterea lineo partim, partim è corio succincti & tibias contegunt, equis haudquaquam vtuntur, prę ter paucos admodum vt qui patrio more pedestri in pugna coaluerunt, itaque exerciti egregiè sunt. ensis à fœmore lęuo, ex latere scutum depẽdet. arcus, funda, & tormenta eiusmodi cætera tela saxáne torquẽtia insueta his sunt, sed dolabra securésve

Numerosus exercitus animos addit.

Bultini ad suos concio.

Arma Germanorum id temporis.

Olim pedites ferè omnes.

Ancone Germanorum, nunc Haken dicta itaque scribendum videtur, Hacona.

ancipites gestant, & breuia pro patria cõsuetudinẽ tela, quæ ipsi anconas (vt diximus) vocitãt, & quib. res magnas, quum opus est, gerunt; ac tunc præsertim, quum pede collato decertant, aut in hostẽ incurrunt. huius teli pars maior ferro obducta est, ita vt ex hasta parum aliquid, præter capulum totum, vix proferatur: in superiori autem parte circa ferri aciem ipsam recuruæ extant vtrinque, tanquã hami, laminulæ quædam coarcuatæ peracutæque, & ad ipsius teli partem inferiorem deuergunt. id teli genus in ipso congressu emittũt, ita vt si altius forte inhæserit corpori, subeat mox (vti par est) & acies ipsa hamata: vnde nec qui vulnus exceperit, nec alius quispiam queat id telum auellere. vrget namque recurua acies illa ceruice latius hærẽs, doloresque affert acerbiores, atque adeo, vt si non alias hostis letali sit vulnere ictus, ex eo tamen emoritur: quòd si impactum clypeo telum id fuerit, ex eo mox pendulum hæret & circumfertur, per solúmque trahitur. vnde ea est Françorum consuetudo, vt vbi affixum scuto telum id viderint, impetu facto ac pede capulo conculcato hostis scutum vmbone quassatum perfringant: quo fit, vt & gestantis manu depressa, caput illi nudetur & pectus. hoc pacto hostem nactus nulla parte munitum, siue frontem securi percutiat, siue gulam ferro traiiciat, confestim obtruncat. Istiusmodi igitur Francis sunt arma, & in prælium ituri hoc se armatu communiebant.

Varius vsus haconarum.

Sapiens dux imbelli turba primum prouidet, deinde hosti occurrit.

4 NARSES verò Romanorũ præfectus vbi Francorum in se aduẽtare exercitum comperit, extemplo omnibus eductis ex vrbe copiis, tam longè ab hostibus castra locat, vt & audire strepitum posset, & vallum prospicere. Sic itaque duo exercitus quũ ad inuicem in conspectum venissent, dum interea acies vtrinque instrueretur, & locarentur præsidia, vigiliæque

vigiliæque frequentes iam fierent, ac duces spectando copias circumirent; spes quidem & timor mutuus erat, & affectus huiusmodi cæteri, quibus affici solent, qui magnis de rebus contendunt, vicissim hos inuadebant: nec secus & Italiæ oppida vniuersa suspensa quidem & nutantia erant, & ad quos nã accederẽt, dubia. Franci interea proximos vicos depopulati, necessaria apertius importabant. Quod Narses vbi primùm aduertit, sibi quidẽ, si id pateretur, indecorum fore arbitrabatur; & alias animo haud satis æquo ferebat, si aduersus onera gestãtes exeũdum iam esset, qui tã libere & quãproxime vagarẽtur, perinde ac in re pacata hostile nihil spectarent. Itaque visum est tandẽ, haudquaquã de cætero tantũ his licentiæ permittendũ, sed inhibẽdos enixius esse. Charanges vir quidã Armenius erat, vt corpore validissimus, ita & prudentia mirifice præditus, & quum res posceret, adire pericula assuetus. huic itaq; (fuerat nãque in vltimis castris hostibus imminens ex aduerso locatus) injunxit Narses, vt in eos, qui vehicula ducerẽt, confestim irrumperet, & quamcunque his posset iacturam inferret, ne vltra hi auderẽt pabula tã licenter inuehere. At Charanges equo inscenso cum paucis suæ turmę militib. carpẽta partim hostibus demit, ductores partim obtrũcat. Vnũ forte arido & syluestri onustũ fœno ad turrim, quã Franci supra pontẽ & ligneã fabricarant, quãproximè applicat, & igne immisso, flãmâque ingẽti ocyus excitata, machina omnis illa cõtabulata corripitur. Tunc barbari, qui in eo fuerant præsidio collocati, quum se ac turrim tueri nil possent, relinquere locũ decernunt, & vix quum se ex alto præcipitassent, ad Francorũ exercitũ fuga se receperunt, & Romani ponte euestigio potiuntur. His igitur ita peractis, Franci quamprimũ (vti par erat) turbati, tumultus & trepidationis

Vrbes ad conspectum potentissimorum exercituũ nutant.

Narsetis strategema.

Charanges à pabulatione iubetur hostem arcere.

Qua ratione Charanges ponte ligneo potitur.

Francorum ingenium.

omnia complent, frementésque, ac ira succensi, & rabidi ad arma capessenda procedunt; ita vt animũ cõtinere nil possent, sed præter modum omnia auderent, & ea confidentia essent, vt nec quiescendũ sibi amplius esse censerent, nec belli tempus aliud expectandum, sed die eadem in aciem prodeũdum: tametsi his Alemanicæ vates prædixerant, ne eo die bellum susciperent: quod si fecissent, scirent se omnes ad internecionem interituros. Ipse verò nil ambigo, siue in alterum diem, siue in alium item, atque aliũ vtcunque fuisset prælio decertatũ, eundem euentum hos habituros fuisse, qui & tũc fuit. Non enim diei hæc immutatio his satis fuisset, ne impietatis & scelerum luerent pœnas. Siue igitur ob eorum facinora id ita euenerit, siue pro suarum vatum oraculo, prędicentiũ vtcunque futura; haud tamen vel vanum fuisse id vaticinium, vel nõ finem sortitũ, vt multis iã visum fuerat, sat cõstat. Nunc verò quemadmodũ res gesta hæc sit, ad verum iam explicemus. Frãci quum eo animi impetu essent, & iam arma tractarent, Narses armãri suos mox iussit, & in eum locum eduxit exercitum, vbi in phalangem erat hic militem instructurus.

Alemanicæ vates pugnare vetant. Spiritus mendacis in suos seruos mira efficacia.

Ad pugnam apparatus.

5 DVM interea mouetur exercitus, & præfectus equum inscenderet, interuenit qui nunciaret, Herulum quempiam, nec apud suos vulgarem, neque obscurum, sed clarum & primarium virum, domesticum seruum & delinquẽtem miserrimè occidisse. Tunc Narses inhibito frenis equo, deduci in medium iubet, qui hominem occidisset, perinde haud quaquam par esset prius in prælium ire, quam abolitum esset & expurgatum scelus. Eo igitur factũ id percõtante, fatebatur barbarus, nec inficias ibat, & licere dominis asserebat, pro arbitrio seruos necare, vt eiusmodi sortis & cæteri scirent, eadem se, ni sapiant, perpessuros. At Narses vbi hominem vidit

Præludia victoriæ certissima, Iustitiæ amor & seuera obseruatio.

vidit commissi facinoris nil pœnitere, sed audaciá adhuc præ se & insolentiam ferre, & prudentiæ sibi nimium vendicare; lictoribus iubet, in eum iure vt agerent, & necarent, vnde mox ilia ense transfossus occubuit. Herulorum tamen turma omnis, vt barbara, id ægre factum ferebat, & acerrime angebatur. Tum Narses cædis iam scelere expiato, & Herulorum non magna habita ratione, in acië statim processit, ingenti voce id clamitans; *Quicunque victoriæ vult se participem fieri, me sequatur.* ea hic erat animi magnitudine, atq; adeo diuino præsidio confidebat, & ad rem procedebat lōgè ante præcognitam. Sindual autem Herulorum præfectus, & turpe simul, nec plane ingenuū fore rebatur, si in tanta belli mole quum ipse, tum Herulorum exercitus defectionis & perfidiæ arguerentur; & re quidem appareret se hostes reformidare, & alioquin sub prætextu quodam in mortuum beneuolentiæ conceptam animo formidinem occultarent. Igitur quum non vltra interpositam iam moram tulisset, Narseti significauit, se vt statim cum exercitu venturum opperiretur; etsi aliâs vnquam, nunc tamen quam maxime opem laturum. Tum ille expectandi tempus non esse respōdit, curaturum se tamen, vt & hi ordine suo locentur, si vel paulo serius ad se aduentarint. Heruli itaque armis quamoptimè communiti & instructi sensim progrediebantur. Narses verò vbi ad locum peruenit, quo erat acie decernendum, exercitum extemplo in phalangem instruxit. Equites vtrinque dispositi erant, postremi peltati hastatique, quiue gladios præacutos, & sarissas gestarent. Narses ipse in dextro constitit cornu. Zandalas deinceps, familiæ & domesticorum præfectus, non tamen imbellium, hunc sequebatur: è duobus lateribus Valeriani & Artabanis milites erant. his imperatum, in densiorem se syl-

Insolens & præfractus animus, conterēdus.

Animi vera magnitudo in eo consistit, vt dux exercitus pietatis & iustitiæ rigidum cultorem, etiam vndique imminentibus periculis, se præbeat.

Ex iustitiæ obseruatione oritur impauidus animus, & in periculis oculata prudentia.

uæ partem occulerent, & vbi in cögressionem hostes venissent, de improuiso aggrederentur, terrorémque illis incuterent. pedites deinde, quicquid erat intermedium loci, tenebant. In frōte præterea principes stabant, quibus ad bellum erat cum Romanis inita societas, thoraces oblongos induti, & solidissimos cassides capitibus gestantes: post hos & alij densiores sibi inuicem incumbebant, sic ad postremos vsque agmen claudebatur. Leuis insuper armaturæ omnes, & sagittatores post hos collo cauit, sagittandi tēpus opperientes. Fuerat Herulis locus in phalangis medio seorsúmque destinatus, isque adhuc vacuus erat. nondū enim aduenerant. Interea ex Herulis duo, vbi iam aduenissent, sua sponte ad hostes se pauloante contulerant, ignari tamen, quid postea Sindual eorum præfecto animi esset, Francósque concitarunt, vt quam celerrimè in Romanos irruerent. fore nanque hi affirmauerant, vt Romanos turbatos territósque, & sine ordine vllo deprenderent, quandoquidem Herulorum exercitus his meritò succenseret, negarétque pro his se bellum gesturos, vnde & pro istorū defectione cæteram esse multitudinem territā. Tunc Bultinus his facile persuasus, vt qui ita rem fore, quammaximè cupiebat, confestim in hostes copias duxit, rectáque & animi non mediocri cum promptitudine barbari in Romanos prodibāt non quieti neque ex ordine, sed pro Herulorū & transfugarum dictis rapidi & volitantes, barbarico cum vlulatu, turbido quidem & petulanti, perinde clamoribus reuoluturi quodcunque obuium fieret. Erat autem barbarici agminis species triangularis, & Δ litteræ similis: frons ipsa anterior, quæ in acutum claudebatur, frequens quidem & densior erat, quia circumquaque scutis obstruebatur. dixeris sane suis hos caput, ex ea instructi agminis

Heruli duo transfugæ, Francorum excidium callidè maturant. Transfugæ cautè sunt explorandi, præsertim imminente prælio.

Acies Francorum, quæ ingenium nō prorsus barbaricū, sed militare, & ad tempus accommodatum prodit.

nis serie, figurasse. Alæ autem vtrinque per turmas & agmina condensatæ,& quammaxime introrsus protensæ,placide ab inuicem dirimebantur, in progressúque in vastam terminabantur hę latitudinem; ita vt in medio vacuus locus relinqueretur, è quo terga nudata ex ordine cōparerent. Nam terga tergis inuicem verterant,vt facie versi in hostem essent,è tutóque & scutis prælatis certarent: posteriora vero opposita erant,vt se acrius tuerentur.

6 Narseti verò,vt prosperam fortunā iam nacto,& his,quæ gerenda essent,quamoptime arte & prudentia præparatis,cuncta in rem successere.nam postquam barbari cum clamore ingenti & vlulatu, citatóque cursu vadentes impetū in Romanos fecere,extemplo qui in fronte principes erant, circa vacuum locum Herulis relictum irruendo mouerūt.mox primi ex barbaris agminum densitate perfracta,& strage haud sanè magna tunc ædita,ad postremam aciem peruaserunt: nonnulli etiam impetu facto hanc præteruecti pertransierunt, vt Romanum prorsus exercitum sublaturi.Tunc Narses inflexo sensim porrectóque cornu, phalange facta,equitibus sagittariis iussit,vtrinque in hostium terga sagittas immitterent.At illi iussa exequebantur.ex equis nanque pedites barbaros distātes dispersósq;, & ex ædito ferire quāfacillime poterant, & quum non procul ea ex parte hi ab equitibus essent, qui tunc extrema tenerent, hostes haudquaquam longè astantes & ea è regione,qua & ipsi bellarēt,sagittis erat minus difficile superare, & qui se ex aduerso offerrēt,ferire.Vndequaq; igitur Francis terga traiiciebantur,quū interea a dextro cornu Romani ex ea regione hostes vastarent & alios,vti qui vtrinque pugnarent,quo factū est, vt quum nō ex ordine Romani, sed alterni in hostes ferrentur, & obuium quodcunque fieret,deperderent,barba-

Mirabilis pugna in q-a Franci ad internecionem deleti sunt, 80. Romanis tantum desideratis.

Pugna descriptio.

ros prorſus lateret quemadmodum ſe tuerentur, nec vnde nam ictus exciperent, ſatis conſiderarét. nam quum in Romanos verſi hi aſtitiſſent, & ſibi quiſque duntaxat intenderet, cum armariſque, qui in conſpectu eſſent, manus confererent, ſagittarios equites a ſe prorſus auerſos inſtructóſque nondum conſpicati, quandoquidem non pectore cęderétur, ſed tergo, quo malorũ veniſſent, noſſe nil poterant: tametſi multis, vt hoc animo agitarent, nec locus quidem daretur ſubſequente mox vulnus morte. Nam primis, qui in fronte præliarentur, affatim cadentibus; alij, qui in interiorẽ aciẽ erãt, prodibant: quúnque continenter id fieret, cõſumebantur his copiæ, & magna vis hominum interibat, & ad paucitatem redigebantur. Interea Sindual Heruliqué quum e proximo pugnæ interueniſſent, hoſtibus obuiam fiunt, qui acie iam excedebãt. cum his ſtatim vbi ad manus veniſſent, rèm enixè gerebãt: tamen illi re ſubita conſternati, inſidias veriti, extemplo in fugam verſi, Herulos transfugas proditionis inſimulabant. Sindual verò agmine toto in hoſtem immiſſo, temporis nihil intermittendo tamdiu fugientibus inſtitit, quoad partim proſtraſſet, partim in fluuium impegiſſet. His peractis, vbi in aciẽ reducti hi conſtitiſſent, locus ille & vacuus in phalange relictus oppletur. Franci itaque perinde retibus inuoluti, vndique cædebantur. nam & ordo ipſe diſſolutus his penitus erat, & ſe paſſim & temere confuſi inuicem adglomerabant, quum ſibi quid agendum eſſet, vt in re trepida, nil internoſcerent. Tum Romani non ſolum hos ſagittis necabant, ſed vna omnes, qui vel armis contegeban tur, vel leuioris armaturæ milites eſſent, acrius his inſiſtebãt, iaculandóq; & ſudes diuerberãdo turbatos inſectabãtur, & gladiis obtrũcabant: haud ſecus & equites cornu altero facto in mediũ hoſtes excipiebant,

Francorum in acie inſtituenda error.

Herulorum aduentus.

Strages horribilis.

piebāt, & si qui forte gladios declinassent, præcipites his insectātib. in flumē deferebātur, & gurgitib. hausti interibāt. vnde & barbarorū cōtinēs eiulatus vbique miserrimè morientiū audiebatur. demū & Bultinus ipse Francorum præfectus cum vniuerso exercitu ad internecionem occiso occumbit, ita vt Francorum nemo se ad proprios lares receperit, præter homines quinque, qui vtcunq; euaserunt. inter hos & Heruli duo illi & transfugæ cecidere. Quo igitur pacto non perspicuum fuerit, luisse hos scelerum pœnas, & maiorē vim aliquam hos affecisse? quandoquidem infinita illa Francorum Alemanorúmque multitudo, & cæteri omnes, qui hos consectati bella gesserunt, sublati funditus sint: Romanorum verò octoginta duntaxat desiderati, qui primam hostiū impressionem susceperant. In hoc prælio egregiè se gessere Romani agminis ferè omnes; sed barbarorū, qui simul belligerassent, Aligernus Gothus, qui & pugnæ interfuit, Sinduálq; Herulorum præfectus, & hic nemini inferior factus. Narsetem tamen omnes laudibus ferre & demirari, quòd eius prudentia fuerint ad gloriam ingentem euecti. Ipse verò victoriam tam claram & celebrem, non alteri cuiquam antehac duxerim exercitui contigisse: etsi quos forte quondam compereris non absimilem fuisse cladem perpessos, quàm & Franci hoc prælio tulerint, ob iniusticiam tamen inuenies hos interisse. Datis olim Darij præfectus & satrapes, vbi cum Persarum exercitu Marathonem se contulisset, euertendam Atticam esse censebat, cum hac simul & Græciam vniuersam. Causa eius aduentus quidem nec iusta, sed vti apparet, quum Darium totius Asiæ non caperet magnitudo, molestè ferebat, nisi & Europam insuper occupasset: vnde per Miltiadem deuicti cum Date ipso & principe, & debellati sunt Medi. Fue-

Bultinus ad internecionem cum suis caeditur.

Laudata primariorū ducū, Narsetis præcipuè virtus.

Huius victoria magnitudo.

re nanq; tam multi eo prælio cæsi, vt Athenienses ferant nonnulli, antequam ad bellum inirent, pro interfectis hostibus parem hircorum numerum se Dianæ immolaturos comminatos fuisse, & in eam necessitatem redactos, vt deficientibus hircis, quũ nequirent voti compotes fieri, nec promissa persoluere, vel capras insuper immolarint, nec tamen ad numerum has suffecisse. Xerxes præterea ille & magnus, cum suis mirandis eodem modo deuictus a Græcis est, siue quia insolens esset & nebulo, & subacturus venerit qui nil deliquissent, multitudini duntaxat confisus, armorúmque apparatibus, rectiore consilio non admodũ vtebatur. Sed iustè piéque Athenienses fecerunt, qui pro libertate pugnarent, & nihil pro viribus omittẽdo, quæ in rem essent & consultarent & gererent. Lacedæmonij præterea Gylippi aduersus Atheniẽses trophæa, Niciæque & Demosthenis internecionem, & mala cætera, quæ apud Syracusas perpessi hi fuerant, num ob aliam causam facta fuisse cõperturus est quispiam, nisi ex temeritate & iniustitia? Quid enim sibi in aliena Athenienses volebant, qui hostibus omissis, qui pro foribus essent, quamlongissime à domo vt ductarent exercitus, & pro Sicilia assequenda iactura afficerentur? Posset quispiam & eiusmodi alias temeritatis & iniustitiæ origines recensere, & quemadmodum hæc autoribus ipsis offecerint plurimum. Sed de his hactenus.

Atheniensium votũ ante pugnã Marathoniam.

Eorundem in Sicilia, Nicia & Demosthene ducibus, iusta clades.

7 Hoc bello peracto, debellatísq; Francis, quum tẽpus iam esset, vt in patriam se quisque reciperet; Romani suis, qui in bello ceciderant, pro eorum more ritúque sepultis, lectísque ex occisis hostibus spoliis, facto insuper ingenti armorum cumulo, & eorum pecunia omni auersa, direptísque rebus cęteris, ac præda onusti, pæana canẽtes, læti & alacres coronatíque ante præfectũ ordine incedentes Romam

Victoriam comitantur honor, diuitia, lætitia, triumphi.

mā venerunt. Poterat circa Capuam quiſque campos ſpectare cruore ac ſanie diutius inūdaſſe,& proximum flumē exceſſiſſe iam ripas;quia vltra quam ferre poſſet,hoſtium cadaueribus repleretur. Mihi verò ex incolis quidam nonnulla elegia recitauit in vrnam inſculpta lapideam,ſub Caſilini fluminis ripas locatam,quę huiuſmodi ſunt; *Aquas Caſilini fluminis mortuis grauatas ſuſcepit Tyrrheni maris littus,quādo Francorum gentem occidit Auſonius enſis,vbi miſero hæc geſſit morem Bultino. felix etiam iſte fluctus, & erit barbarico pro trophæo diutine eructans ſanguinem.* Id epigramma ſiue in vero lapide fuerit inſculptum, ſiue aliás vtcunque celebre ſit, ad me peruenit: haud tamen diffido fuiſſe hoc modo inſcriptum. erat nimirum eorum fortè in monumentum, nec ſanè ingratum, qui in ea congreſſione & bello fuere. Interea Romanis renunciatur,quemadmodum Venetiæ cum Leutharis ſuiſque omnibus actum fuiſſet: vnde quum ciues ipſi,tum & exercitus tripudia paſſim & panegyricos ludos præ voluptate agebant, perinde nihil his eſſet hoſtile de cætero occurſurum; ſed futurum, vt pacificè in poſterum, & per quietem ducerent vitam, quandoquidem vbique deperditis Italiæ inuaſoribus, minus putarent alios ſe de integro inuaſuros. & vulgo quidem hoc animo hi agitabant, vt qui vera contemplari haud ſat noſſent, ſed deliciis inuoluti ad voluptatem omnia & pro arbitrio iudicarent. Narſeti verò ex æquo omnia meditanti, vt rerum imperiti & plane deſipientes hi videbantur, qui non vltra neceſſarium ducerent, alios ſibi ſubeundos eſſe labores,ſed ad vitæ mollitiem potius relabendum. relinquebatur ergo, vt arbitror, pro vini vt amphora ſcutum & caſſidē darent.adeo hi ſuperuacanea & inutilia in poſterum arma fore rebantur. Narſes tamen,qui decenter cuncta calleret,iteratò

Epigramma repertum ac cæde Francorum.

Vulgi poſt victoriam ſocordia.

Neſcit mens humana ſeruare modū in rebus ſecundis.

Boni ducis poſt victoriā cogitationes.

Boni ducis post victoriam cogitationes.

sibi cum Francis suscipiendum omnino bellum existimabat, vnde quammaximè verebatur, ne Romanorum ocium iners corrumperet animos ita, vt si rursum esset in aciem prodeundũ, segnitie marcentes pericula declinarent, quod sane haud longe pòst erat futurum. idcirco statim exercitu conuocato, ad continentiam & fortitudinem militum animos transferendum, insolentiámque immodicam præcidendam, orationem huiusmodi præcipuam habuit & elegantem.

Narsetis ad milites concio, qua eos hortatur vt insolentia repreßa cõtinentiam & fortitudinẽ velant.

Qui temerè & non aliàs quondam felicitatis participarunt, non indecenter hos duxerim ad rerum imperitiam declinare, insuetudinéque perterreri, & tunc maximè, quum de improuiso, & præter dignitatem se aliquid offerat. Vos verò, ô viri, quam excusationem aut prætextum oppositurì iam estis, si quis vos forsitan inconstantiæ & leuitatis insimularit? num illud dicturi, quia nunc primùm victoriam degustastis, non antehac vincere assueti? Vos tamen Totilam Teiámque præfectos, & vniuersam Gothicam nationem quamlongißimè propulsastis: nunc verò supra vires fortunam periclitamini. Quænã enim felicitatis magnitudo cũ Romana poterit gloria comparari? Est sanè nobis innatum & patrium, hostes continenter peruincere. Vincite ergo, & non minus, quàm vestra ad vincendum dignitas postulat, nec præter decus, verum experientiam imminutam præstate. horum nanque vos decorum participes facti iam estis, non ex ocio aut voluptatibus, sed labore continuo, & sudore, & in adeundis periculis studio & exercitatione.

De futuro enim decet, esse sollicitos.

Quocirca insistendum his erit, quibus anteà insueuistis, nec solùm oportet præsentibus delectari, sed futura prospicere, vt vel ea pari felicitate sequantur. Ista verò haudquaquam considerantibus, nec firmior erit rerum prosperitas, sed fortuna in contrarium versa, vt sæpe aliàs contigit, mox immutabitur. Et Franci ipsi ex his, quæ sunt recens perpeßi, vobis sint documento, quibus deuictis non iniuria vos gloriamini. Hi namque, eorum rebus rectè agentibus,

agentibus, in insolentiam versi, bellum aduersum nos susceperunt, quum nil præuiderent, quàm falli spes solet. sunt enim sua potius temeritate, quàm nostris armis deperditi. Indecorum igitur vos viros Romanos his ipsis affici malis, quibus & barbari; & non magis sapientia hos superare, quàm robore. Non enim quis vestrûm existimet, nihil imposterum hostile nos inuasurum, vniuersis iam hostibus trucidatis. Quod sanè etsi ita se habeat, haud tamen idcirco mores sunt immutandi, nec decus pristinum omittendum. accedit etiam, quòd vestræ opinioni præsentium rerum naturam cõuenire posse comperturus est nemo. Frãcorum nanque id genus, & vi hominum ingenti abundat, & latè diffunditur, in rebúsque bellicis est probè exercitatum: istorum pars quædam, & paucula, quos vicimus, sunt; adeo vt illorum iactura non istos perterreat, sed in iram potius concitarit: vnde haudquáquam futurum est, vt quiescant, vel acceptam iniuriam vt tacitam ferant; sed maiores in nos ducturi sunt copias, & bellum haud longe pòst illaturi. Nunc itaq; si id fore videtur, reiecta secordia ad bella gerenda acrius longe, quàm antehac, animos reuocate; & eo magis, quo longe maiora, quàm præterita fuerint, futura sint expectanda. vobis nanque ita agentibus, si illi quamprimùm irruperint, paratos aggredientur, & eo in statu, vt ad cogitandum, quæ in rem sint, nulla mora indigeatis. quòd si fortè cessauerint, (nam dictum esse vtrunque velim) nostra sunt tamen in tuto mansura, & quamoptimè videbimini vobis rebúsque vestris consuluisse. His Narses Romanos commonefecit. cepit mox omnem exercitum pudor, furoris pristini pœnitentem: quo factum est, vt negligentia prorsus eiecta, & depulsis, quę praue iam senserant, ad patriæ consuetudinis decus redierint.

Indecorum est in rebus prosperis nõ sapere, & partum decus amittere.

Timendi sunt hostes ingeniosi, manu prompti, & cupidi vindictæ.

Pericula futura animo prauidẽda.

Eloquentis veritatis efficacia.

8 GOTHORVM autem agmen ad hominum millia septem bellicosorum, qui plerísque in locis Francos bello adiuuerant, quum Romanos crederent haudquaquam se missos facturos, sed non

Gothi, qui Francos in Italiã pertraxerant, nouas mouẽt turbas.

Inquietorũ ingeniorum typus.

longe pòst incursuros, confestim in Capsum oppidum se receperunt. Erat sane validus hic & munitissimus locus, vt in ædito & præcipiti situs, præcisisque vndique & extantibus saxis protenditur, ita vt hostibus sit haud facilè peruius. huc Gothi quũ se recepissent, in tuto se fore rebantur, non enim his quoquam pacto animo inerat Romanis se dedere, sed totis virib. impugnare, si qui forte contra se irent. & hos quidem vir barbarus concitabat eorũ dux factus, Regnares huic nomen, haud tamen Gothicę gentis, nimirum qui Brito esset, (Hunnica natio Britones sunt) sed alioquin vir acer is erat & vafer: & vtcunque vires iam nactus agmini præerat. renouandi aduersus Romanos hunc bellũ cupido incesserat, vt ex eo celeber fieret. Extemplo itaque Narses cum vniuerso exercitu ad hos oppugnandum processit: quúmque minimè posset castello ex incursu appropinquare, & loco nollet difficili bellum is gerere, in obsidionem mox circumsedit, dispositis circumquaque custodiis, ne quid inueheretur, néve quò libitum esset, illi abscederẽt. Ex his tamen haud magno afficiebantur barbari detrimẽto, quum in oppidum necessaria omnia & magnam vim pecudum iam antea importassent: sed alioquin molestè ferebãt Romanorum obsidionem, indecorúmq; fore rebantur, si moram ibi hi diutius traherent, & ipsi in mediocri præsidio coërcerentur. eruptiones tamen crebras hi factitabant, si inde possent Romanos propellere, sed nihil memoratu dignũ gessere. Interea transacta iã hieme, & vere incipiente, barbarorum præfectus colloquendum de præsentibus reb. cũ Narsete necessariũ duxit. permissum itaque, vt cum paucis ad destinatum colloquio locum veniret. vbi eò conuentũ, plerisque de rebus disceptatione iam facta, vbi Narses iactari iã & insolescere barbarum vidit, & magnificis verbis nimium

Britones Hunnica natio.

In opprimẽdis nouis turbis Narsetis prudentia.

Colloquia cũ perfidis hominibus periculosa.

nimium sua efferre, conuentum mox soluit, de cæteróque ne se adiret prohibuit, illúmque ad suos re infecta dimisit, in sua & priori conditione mansurũ. Tum barbarus vbi in collem euasit, nec longe ab oppidi muris abesset, grauiter ferens quòd nihil sibi pro spe successisset, sensim & clam arcum intendit, & in hostem versus sagittam in Narsetem immisit: qua aliò spem præter delata, & neminé offendente, consecuta est statim barbari hominis nequitiam pœna. Siquidem qui circa Narsetem tunc téporis erant satellites, illi ob audaciam ira succensi, emissis sagittis letali vulnere miserũ affecere. quo enim pacto non erat id perpessurus, qui tam audax facinus, & tam nequiter admisisset? Vix itaque ille in castellum per suos relatus, & biduo viuens ingloriùs è vita excessit, & hunc barbarus habuit temeritatis & perfidiæ exitum. Hoc mortuo Gothi, (non enim de cætero se obsidionem laturos existimabant) Narsetem precibus fatigarunt, vt fide data incolumes se abire permitteret: qua re iureiurando firmata, seipsos & oppidum tradidere. Tunc Narses integros omnes seruauit, & quia facturum se ita iurauerat, nec æquum fore decerneret, victos crudelius trucidari, ne tamen iteratò res innouarent, Byzantium omnes ad Imperatorem transmisit. Dum hæc agerentur, Theodobaldus adolescens, qui Francis Italiæ proximis imperitabat, vt suprà diximus, miserrimè iam ex humanis excesserat: morbo, quo afficiebatur, confectus: Childebertum verò, Clothariúmque, vt generis propinquitate quàmproximos, ad hæreditatem leges vocabant. Hos inter tam grauis contentio nata, vt non multum abesset, quin tota natio deleretur. Childebertus grandis iam natu erat, senióque & ægritudine tenebatur, atque adeo, vt emaceratum haberet & tabidum corpus: liberos mares nullos susceperat,

Ragnares fraude Narsetem traiicere nititur.

Fraus in caput perfidi conuertitur.

Gothi se dedunt.

Egregius dux stat promissis.

Francorum fratrum discordia. Omnis potestas impatiens est consortis.

qui sibi essent in imperio successuri, sed ad filias redijsset hæreditas. Clotharius vero adhuc validior erat, & non multum ætate prouectus, sed rugare tamen primùm ei facies cœperat, iuuenes huic filij erât, & ad omne facinus promptiores, & qui ré aggredi iam incœpissent, apertiúsque inter se consultarent, patríque identidem dicerent, haudquáquam Theodobaldi bona esse per se omittéda, præsertim quum vel Childeberti ipsius imperiũ, quia exactæ ætatis iam sit, ad se suósq; liberos esset haud longe post recasurum. Haud tamen spes eos fefellit. nam senex ille sua sponte his regno cessit. verebatur nimirum, vt arbitror, alterius vires, & declinare inimicitias cupiebat, ipse tamen paulopòst vita excessit. vnde Francorum imperium ad Clotharium integre statim peruenit. Italorum itaque Francorúmque res ita se tunc habuere.

Deus si sustentat, patiens si non, iniustus esse creditur.

9 TEMPESTATE hac ipsa, maturis iam frugibus Byzantij & aliis plerisque in locis terra vehementius mouit, atque adeo, vt ciuitates quammultæ tam insulares, quàm continentes derepente quassatæ euerterentur, habitatorésque funditùs interierint. vnde Berytus ciuitas illa pulcherrima, Phœniciæ maximum ornamentum, prorsus dehonestata prostratur, & inclyta illa & celeberrima mira varietate antehac ædificia corruere, ita vt præter pauimenta nihil fere sit reliquum factum. multi mortales vt incolæ, ita & peregrini ruentium ædificiorum mole oppressi occubuere: haud secus & iuuenes alienigenæ quidam, & sanè ingenui, & quamoptimè eruditi, qui perdiscendarum legum de causa Romanarum ea in vrbe commorabantur, cui id patrium erat, & perinde munus præcipuum, legum apud se vt haberet studia constituta. Hac ciuitate deleta, qui leges docebant & cladi superfuere, Sidonem propinquam vrbem se transtulerunt,

Beryti ruina.

Berytus, schola iuris ciuilis Rom.

lerunt, quousque Berytus exædificata iterato iam staret. instaurata tamen haudquaquam prioris specimen præbet, tametsi recognosci sat queat; pristinam illam hanc esse Berytum. Per id temporis & in vasta illa Alexandriæ vrbe, quæ ad Nilum flumen est sita, sensus quidam eius turbinis fuit, breuis tamen & pauculus, nec omnibus cognitus: vnde incolæ omnes, & præcipuè iam ætate prouectiores, pro ingenti miraculo quod contigit habuere, quum ibi antehac nunquam terræmotus fuerit: præ formidine tamen omnes re mira subita consternati, in publicum se effundebant: & me simul, qui ibi tūc legum & eruditionis gratia aderam, etsi parui motus terror inuasit, & eo magis, quia mecū tacitus cogitarem, Alexandriç ædificia neç firmiora esse, nec satis ampla, nec posse vel ad breue cōmota subsistere, nimirum quum extenuata hæc sint, & sub vno lapidum contextu extructa: qui timor haud sanè superuacaneus videbatur, quum vel viri literatissimi eodem pauore, non præteritæ adeo concussionis de causa, quàm futuræ detinebantur. hi nanque exhalationes quasdam esse asseuerabant, inflatiores quidem & siccas, infra terræ concauitate coërcitas; & quia non facilè euaporarēt, in interiorem terræ has partē violentius conuolutas vniuersa superstantia commouere, quosque tandē impetu violento cōpressionis in apertum ferantur. Hi præterea, qui pro rerum natura ista edisserunt, Ægypti terram affirmāt suapte natura nil posse, vt humilem quidē & planam, neç confragosam, inflari spiritibus, eosdémq; præ eius fragilitate crebrius eructare, si hos fortè admiserit. Sed quum opinatio ista, etsi non fortè iniquior esse deprehenderetur, arguebatur tamen haud satis iam firmitatis: vnde non iniuria cæteri verebantur, ne in contrarium, vt aiunt, his cederet titulus, & in discrimine forēt,

Supra naturam quā libet agit naturæ author.

Alexandrina legum Academia.

Literatorū de terra motu sentētia.

De terra motibus Ægypti disputatio.

vt non solùm Ægiochum Iouem experirentur, sed & terram quatientem Neptunum. Sed si forte Ægypti pars quatiatur, profectò non deerunt, qui eius motus & causam satis percalleant, nec aliæ defuturæ sunt rationes, quibus quæ de terræ vaporibus hi senserint, confirmentur. Mihi verò videntur, quantum homini spectare licet, argumentis freto, vt recondita internoscat, non omnino a verisimili decentique hi aberrare, à vero tamen quammaxime. Qui enim ad verum nouerit quispiã, quæ minus videntur, & superna esse sat constet? Nos verò contenti erimus, si cognitione eousque prouehimur, vt non ignoremus, diuino quodam & potiori consilio fuisse omnia instituta, sed naturæ principia simul & motus, & singulorum quæ fiunt, causas contemplari, & ratione quadam scrutari, & si nõ omnino inutile, haud tamen ingratum fore existimandum est. At opinari, & pro indubitato habere, quemadmodum attingi, quæ vera sunt, possint; vereor vt insolentia ea res sit, & rudior longe, quàm duplex sit ignorantia. Sed de his satis: & iam redeat vnde digressã paululum oratio est. Eodem igitur tempore & Coi insulæ in Ægæi maris terminis sitæ, terræmotu concussæ, pars minima quędam seruata est, cætera solo prostrata. variis nanque & fidẽ fere excedentibus affecta est malis. mare siquidem in immensum euectum, proxima littori ædificia mersit prostrauitque, cum hominibus ipsis, & rebus: tum magnitudo ebulliẽtium fluctuum, hisque in altum euectis, vbi redire in se non poterant vortices, vniuersa protinus diruendo sternebat: ciues verò & incolæ omnes, siue in templa hi confugissent, siue domi manerent, siue alibi in vnum coissent, seruatis paucis, interiere. Mihi nanque ex Alexandria Byzantium tunc temporis nauiganti, in eam insulam fortè delato (est nanque in eo transmissu

Agathiæ de causis terræmotuum sententia.

Terræmotus in insula Co.

Maris effusio.

missu sita) miserum id spectaculum fuit, atque adeo vt verbis explicari haud sat possit. nam ciuitas omnis in terræ cumulum & sanè immensum redacta iam erat, lapides dispersi passim iacebant, itémque columnæ diffractæ, tignáque præcisa, & pulueris vis tãta supernè deferebatur, vt aërem sic obscuraret, vt ne vel publica loca & viæ internosci facilè possent. domus tamen perpaucæ integræ stabant, non calce & lapide, vel eiusmodi materia structæ; sed crudo, puróque, & argillaceo latere fabricatæ: perrari homines comparebant, & hi mœrorem præ se ferentes, & summissis in terram capitibus, vt qui de vita iam desperassent: & quod ad cætera mala accesserat, dulces & potabiles aquæ sua & puriore natura priuatæ, salsiores iam redditæ erant & impotabiles. cætera verò ita solo prostrata; vt ciuitati ad ornamentum nil reliquum esset, præter inditum illud Asclepiadum nomen, & quod de Hippocrate incolæ gloriantur. Ista igitur commiserari, non alienum ab humana natura videtur: mirari verò atque adeo perterreri, hominum foret, vetera haud satis callentium, & qui nec planè intelligant loca ista inferiora suapte natura varia in se mala continenter suscipere, quandoquidem & sæpe aliâs quondam sic terræmotu ciuitates deletæ penitus sint, vt veteribus colonis amissis, per alios fuerint habitatores denique restitutæ. Tralles ciuitas olim in Asia, quæ Chora nunc dicitur, iuxta flumen Mæandrum sita, Paphlagonum quondam colonia fuit. hæc Augusti Cæsaris tempore terræmotu quassata euersáque funditus est, ita vt ei nil integrum relinqueretur. Hoc modo calamitosius ciuitate iacente, hominem quempiam ferunt ex his, qui suo labore terram excolunt, Chæremon illi erat nomen, magnum in modum eius ex casu mœrore affectum, quum non diutius illius

Agathias testis oculatus spectaculi miserrimi.

Iudiciorum Dei effectus.

Aesculapidarũ in Co. familia.

Horum iudiciorum Dei consideratio.

Tralles euersa terramotu.

Charemon pro patria longum iter suscipit.

ruinam tulisset, rem sanè miseram & incredibilem peregisse; quandoquidem nec longitudine viæ, nec rei magnitudine, quam esset à principe petiturus, nec periculis subeundis absterritus, (præsertim quum esset pro incerta fortuna, domestica relicturus) à cœptis hic destitit, vel aliud quicquam, vt homines solent, animo agitabat, quo sententiam immutaret, quum illi non iam Romam eundum tunc esset, sed Cantabrorum circa mare Oceanum petenda loca, (eò nanque Augustus contenderat, gentes alias debellaturus) vt illi, quæ iam contigissent, renunciaret: vnde imperatoris animum dicunt ita persuadendo cepisse, vt protinus septem delectis ex vrbe consularibus & primoribus viris, iussisque cum magna vi hominum in Coloniam ire terræmotu excussam, tradita his ingenti pecunia, vrbem iteratò extruxerit, ita vt vel ad id temporis exædificatæ forma seruetur. Nunc itaque eius vrbis ciues haudquaquam Pelasgi, vt olim, de cætero sunt; sed Romani potius nuncupandi, tametsi vocis sonus in Græcum sit, & hunc Atticum, versus. qui enim aliter fieri id poterat, quum finitimi Ionũ sint? Hæc autem ita se habuisse, argumento sunt ciuitatis annales, nec secus & titulus, quem ipse equidem, quum eò forte me contulissem, perlegi; & in agello quodam vrbi propinquo, vnde oriundus erat Chæremon, Sidirus est loco nomen, ara erat & vetustissima collocata, in qua olim (vti apparet) Chæremonis statua insidebat, nunc tamen in ea nil prorsus videtur impositum. Erat præterea elegion aræ adhuc his verbis insculptum; *Fracta terræmotu iam patria, Cantabriam Chæremon mox aduolauit, aduolutus pedibus gloriosam excitauit Trallim, olim sic vocitatam, pro quibus hanc illi statuam fecere propinqui, vt ære merito astructam hanc referant gratiam.* Trallianorum res hoc pacto habuisse se creditur.

Augustus Tralles instaurat.

Romanorũ colonia.

Trallium antiquitates.

Haud

Haud secus & alias in Asia ciuitates, vt Ionicas, ita & Æolidas per id temporis quàm multa fuisse ex terræ concussione perpessas, sat constat.

10 SED ea mihi nunc omittenda, & prosequenda quæ dicere cœperamus, ad Persarúmque prælia cum Romanis in Lazico agro eodem hoc tempore gesta transeundum. Nam inter Romanos & Persas iampridem maxima sunt bella inita, ita vt crebris incursionibus alternis agros popularentur & deuastarent, nunc repentinos machinando insultus, nunc copioso exercitu in aciem apertius prodeundo, ita vt etsi paulo antè fecisse inducias viderentur, haud tamen omnino pacifici erant, neque vbique bella cessabant, nisi Orientem versus, & circa Armeniæ fines, vbi vtrisque sancita pax erat firmior; circa Colchos verò prælia gerebantur. Lazi quondam Colchi dicebantur, & hos illos esse perspicuum est, déque his ambigit nemo, qui Phasidé fluuium & Caucasum montem aduertat, & accolas effuse his circumiectos. Ferunt autem Colchos Ægyptiorum fuisse coloniam, siquidem longe prius, quàm Iasonis & eorum eò nauigatio fieret, & antequam Assyrij potirentur imperio, antéque Nini & Semiramidis, Sesostrim quempiam tradunt Ægyptiorum regem, ingenti suorum coacto exercitu, vniuersam Asiam peruagatum: vbi eam euertit, ad id loci venisse, eodémque reliquisse agminum partem, vnde Colchorum id genus deriuet. idipsum Diodorus Siculus asserit, & alij multi, qui res gestas veterum conscripserunt. Hi igitur siue Lazi, siue Colchij, siue Ægyptij in aliena locati, nostra ætate bellis vndique diuexantur, & multa ipsi iniere certamina, eorúmque de causa oppida nonnulla solo æquata sunt. Chosroi nanque Persarum regi opportunioribus quibusdam ea è regione Colchorum locis præoccupatis,

Quemadmodum certantibus vētis mare concutitur: sic regibus sibi aduersantibus populi vexantur.

Lazi quondam Colchi.

Colchi Aegyptiorum colonia.

Mutationes varia in populorum conditionibus.

Persicus rex Lazorum loca quadā occupat.

haudquaquam est visum semel armis parta relinquere, sed potius Colchidis quæ reliqua essent, surripere animo inerat. Iustinianus autem Romanorum tunc Imperator Gobazem Lazorum regem, gentémque omnem, vt sibi obedientem atque beneuolam, ita & de deo secum eadem sentientem, vt volenti cuique diripiendam iam proderet, nec ferendum quidem, nec æquum fore censebat; sed longe magis enitebatur, vniuersis vt viribus hostes inde propelleret. Ac illud animo agitabat, atque adeo verebatur, ne si bello forte vincerent Persæ, regionémque omnem suæ facerent ditionis, nihil his foret impedimento, quo minus in Euxinum pontum intrepide nauigent, interioráque omnia imperij Romani percurrant: vnde ingentes & bellicosissimas copias circa Colchos constituit, hisque & duces præfecit quamoptimos. Bessas nimirum Martinúsque, & Buzes eas ductabant, viri vt summi, ita & bello exercitatissimi, cum his & Iustinum Germani filium iuuenem admodum misit, sed rei bellicæ non imperitum. Nunc verò quæ Mermeroës Persarum præfectus antehac gesserit, quum de his ad id vsque loci Procopius rhetor satis perscripserit, prætereunda videntur. Sed quum præsentis historiæ hinc mihi initium sim desumpturus, decentius erunt, quæ subsequuntur, his coaptanda. Muchirisim itaque præfectus Persarum Mermeroës & Coatailsim oppida petit, ea mente, vt locorum difficultate superata, se infra Phasidem amnem reciperet, vt re subita Romanis perterrefactis, tentaret si qua posset castella in potestatem redigere, quod tamen quũ palam incederet, & in hostem veniret, fieri non poterat. Martinus nanque præfectus cum suo exercitu ad Telesim stationem habebat, (est autem Telesis oppidum validũ quidẽ & munitissimũ) ibique saltus diligẽtissimè

Cur Lazes Iustinianus defenderit.

Victoris potentis prosperitas alijs principibus est formidabilis.

Initium suæ historiæ vnde sumat Agathias.

Telesis.

tissimè asseruabat. Erat præterea locus ille aditu difficilis, & qui e proximo peti non posset. nam & præruptæ illi sunt rupes, & saxa vndequaque præcisa, inuicémque in seipsa vergẽtia, ita vt angustissimam subiectam semitam redderent, aliundéque oppidum, nisi hac, adiri non poterat. nã & circũiecti campi palustres nimium sunt & limosi, ex altera parte densiores syluæ arbustáque extantia, vt vel expedito nulli hâc pateat iter, nedum armatis agminibus. Romani verò quũ laboris nil intermitterent, sicubi fortè locum immunitum & peruium inuenissent, stipitibus & saxis reficiebant, & enixè huic operi insudabant. Interea Mermeroës meditabundus & dubius hisce in rebus, quid opus facto nã esset, quũ diu secũ versaret; subiit animum cogitatio, quòd si vtcunque Romanorum præsidium solueret, & sensim propelleret, non omnino esse se perfecturũ, quæ ad demoliendum clausum iter parasset. nã hostibus saltus continentissime insidẽtibus fieri non posse existimabat, vt hos superaret, & illos peruinceret: sed si fortè abscesserint, id solũ relinqui, vt locorum iniquitatibus mederetur, & difficiles itinerum aditus vt peruios redderet, quod vtique non impossibile factu fore rebatur. Sperabat nanque, nauante multitudine operam, & præcisa materia, repurgatísque saltibus, & excussis sublatísque demum obicibus, non difficulter se transiturũ. Verùm vt iam perficeret, quæ animo agitarat, hâc excogitauit fallaciam. graui & insanabili morbo se teneri dissimulauit, cuius vt impotens mox lecto decubuit, & perinde grauiter ferens hũc casum, flebiliter querebatur. Huius rei fama totũ persuasit exercitũ, præfectum grauiter ægrotare, atque adeò, vt in proximo illi sit moriendũ. Id tamen, vt in re erat, haudquaquam his creditum est, qui quæstui haberẽt suorum proditionem, & hostibus oc-

Locus sæpe non minus prodest quã virtus.

Mermeroës Persæ consilium.

Facinorum militarium ea esse minoris momenti censentur quæ propalam & per vim patrantur, his quæ prudenter, & ex occasione.

Mermeroës morbum simulat.

tantam hostium multitudinem sustinuissent, & nõ statim obruti potius deperissent? Hac itaque arte deuicti a barbaris turpiter discessione facta Romani ad suos se receperunt, qui cum Bessa & Iustino tunc essent haud longe a Telese positis in campo castris. nam inde septem stadiis aberant. quo in loco præter venales ollas nihil operis exercetur, e quibus & loco est inditum nomen. nam Ollaria dicunt Latini, nos Chytropolia. Sed quum ad exercitus quammulti fuga prærepta Martinum iam præuenissent, denunciassentque hostium celerem & futurum aduentum, séque in tuto iam recepissent; præfecti omnes communi consilio decreuerunt, hostes expectandos ibidem esse, instruendásque acies, & his strenuè obsistendum, si progredi pergant. Erat inter duces exercitus vir sanè clarissimus Theodorus, qui Zanus genere, sed apud Romanos nutritus, barbaricos mores, quos è patria ceperat, iam planè depositos, dexteritate quadam ornauerat. Is igitur suo cum agmine (non enim minori numero, quam hominum quingentorum, & suæ gentis hũc milites sequebantur) circa Telesim stationem habebat, per Martinum iam iussus, ne prius inde abscederet, quàm hostes vidisset iã irrupisse, & quoad fieri posset, numerum imaginando complecteretur; ac demum cognosceret, quid nam his viriũ, quídve animi esset. Tum ille, vt ad omnia audax & industrius erat: iussa exequebatur, & hostium copias infra præsidium adesse iam conspicatus, satis gnarus non eotenus staturum hostem, sed bellandi percupidum fore, confestim loco abscessit. in ipso itinere quum Romanos non paucos deprehendisset, non rectà ad Chytropolia contendentes, vti erat iniunctum, sed in Lazorum domicilia impetu facto, hordeum & alia id genus diripientes, vt eos abduceret, nitebatur; & istorum temeritati

Necesse est ad fugam parati sint qui ducem suum desperare sentiunt.

Magna fruitur gloria qui in statione commissa perseuerans exercitus cladẽ auertit.

Prædæ cupidi milites periculum imminens aut negligũt aut nesciũt; vnde paulo

obuiam iret, qui plane nescirent, quibusnam in malis tunc essent. Itaque qui gulæ erant nõ admodum dediti, nec omnino deperditi homines, vbi potiora moniti didicissent; Theodorũ mox sequebãtur, & sensim se referebãt. Interea Persæ de improuiso superuenerunt, & Romanorum nonnullos militum ex insperato obtruncant, cæteri cursu citato in fugam versi abibant, derepentéque in suorũ castra cum trepidatione & eiulatu irrumpunt; atque adeo, vt omnes re subita pauefacti, & præ formidine tumultuati præter modum, sic trepidi consurrexerint, vt vno agmine castris excederẽt. Tunc præfecti (nondum enim instruxerant copias) veriti ne sibi & imparatis insisterent barbari; spreta priori sententia, (non enim in re trepida, quid acturi iam essent, offerebatur; quandoquidem de præsentibus consultare nec tempus ipsum permitteret, præsertim omnibus animo consternatis) motis confestim e campo castris, coactisque in vnũ iã copiis, instrenue, incõpositique ac pro arbitrio ferebãtur, & a cõtinente cursu nõ prius hi desistere, quã ad insulã peruenissent. abest autem hęc a Telese insula quinq; summũ parasanges. nam tantũ viæ perstrenui illi vna die emensi sunt & fuga celerrima. Parasanges autẽ, vt Herodoto & Xenophonti videtur, triginta stadia sunt: iuxta Iudæos verò & Persas, vno & viginti stadiis terminatur. Et ipsum id sentiunt Lazi, & iure, vt arbitror. nam & apúd hos baiuli, vbi singulos parasanges pertrãsiere; & onera, quæ gestant, deponũt; & ipsi parũper quiescunt, aliis in ferendo vicissim onere succedẽtibus: idque quoties factitãt, eodem spatio itinera metiuntur & interrumpunt. Vtcunque tum parasanges dicãtur, stadiis centum & quinquaginta disiungitur hæc ab oppido insula. Est autem huius insulæ locus placide munitus & peruius, amniúmque aquis fluentibus

Romanorũ turpis fuga.

Degeneres animos timor arguit.

Parasanga quantum habeat spatij.

Quantum quisque timet, tãtum fugit.

bus circumactus: siquidem Phasis & Deconus flumina e Caucaso monte disiunctim fluentia, & à principio magno distantia interuallo, locorum cogente situ, sensim proxima fiunt adeo, vt abinuicem non longe ferantur. In ea intercapedine molientibus fossam Romanis, & Phasidis aquis in Deconi alueum demum transfusis, ex ea insulæ parte, quæ in Orientem vergit, amnes vtrique in vnū coeunt, & locum cingunt. Proin rursum quum vario diuersóque cursu se insinuando inflectunt, haud sanè parua terrarum spatia complectuntur. Descendendo verò ad occidentem solem, & prolabendo sponte conueniunt & commiscentur, ita vt omne, quod ab his intercipitur, insula fiat. Hic igitur coeuntes Romani immorabantur.

12 MERMEROES verò, vbi ad Ollaria tandem peruenit, absentium hostium cum obiectis etiam contumeliis irrisa diu ignauia, statuit non vltra sibi progrediendum, nec inuadendam insulam esse; quandoquidē in hostili nec tantis exercitibus subministrare necessaria posset, nec alias obsidionem parare: vnde retro ad Telesim, & eas locorum iniquitates redeūdum haudquaquam cēsebat. Itaque paruis nauigiis ad id ipsum paratis, cratibus pluteisque superimpositis Phasidis ripas consternit iungitque, & ponte perinde facto, intrepide & nemine obsistente exercitum traiicit. & Persas quidē, quos in Onogori locauerat oppido, quod ipse in loco Archæopoli circumiecto aduersus Romanos vt propugnaculum struxerat, magno vt animo essent hortatur, & aliud huic præsidium addit, omnibúsque ibi, quoad fieri potuit, communitis; retrò se ad Cotaisim & Muchirisim castella recepit. tum derepente morbo correptus grauissimo, maiori exercitus parte & validissima suis ibi rebus relicta præsidio, se in hiberna transtulit, ad

Fugaces & ignauos ignominia derisioque sequuntur.

Mermeroes Phasidem ponte iungit.

Vita humanæ vanitas.

vrbémque Mifchitam(id vrbi nomen) vix tandem delatus, quum vim morbi pati non poffet, ibidem tunc demum Mermeroës obiit mortem; vir fanè apud Perfas, vt præftantiffimus, ita & honoris apud fuos plurimum confequutus. valebat nanque maximum in modum confilio, reique bellicæ peritiffimus erat, & animi præftabat is magnitudine. nimirum & fi effœtæ ætatis iam effet, & iam pridē duobus pedibus captus, nec vehi equo iam poffet, in laboribus tamen haud fecus ac robuftiffimus iuuenis verfabatur. neque hos quidem refugiebat, fed impetu facto prodibat in aciem, ita vt hoftes turbaret, fuófque vt fortiter facerent, admoneret; hortando iubendóque, quæ in rem effent quamoptimè difponebat, referebátque laudis plurimum hoftes vincendo: vnde *perfpici poteft, non magis corporis robore, quàm confilio & prudentia bella geri.* Tum demum Mermerois demortuum corpus qui circa fe erant elatum, & extra vrbem deftinato in loco depofitum, folum nudúmque reliquerunt, canibus fimul, & auibus, vel eiufmodi cæteris obfcœnis & carniuoris animantibus laniandum & abfumendum. Hunc ex lege feruant Perfæ fepulturæ ritum, nudata vt carnibus offa per campos difperfa iaceant, velint. apud hos nanque in arcā vrnámve mortuos condere, vel terra obruere, haudquaquam fas eft. Cadauer verò, ad quod non ftatim dilacerandum aduolent aues, aut canes accedant, hominis fuiffe affirmant, qui inquinatis moribus fuerit, iniquiorifque animi, & dignus planè, qui in barathrum detrudatur, in prauíque dæmonis ditionem vt veniat. & propinqui mortuum tunc maximè deflent, vt cui nihil putent fpei reliquum effe, nec fati melioris participes fore. Quòd fi quamcelerrimè mortuus deuoretur, beatum hunc & felicem dicunt, huiúfque animam & demirantur

Nulla eft aut forti aut imbecillo lethi fuga.

Eiufdem virtus.

Et elogium fummo duci conueniens.

Sepultura Perfica.

De hominū moribus, in morte apud Perfas iudicium.

tur quammaximè, & deo similē faciūnt, & dignam omnino, quæ in campos Elysios deferatur. Accedit etiam, quòd si obscuriores quidam & infimæ sortis interea, dum rem militarem exercent, grauissimo morbo acrius vrgeantur, vt vel spirantes adhuc & sobrios efferant, & quodam depositis loco panis frustum & aquam baculúmque iuxta apponant, vt quamdiu cibum poterunt degustare, & virium aliquid his relinquatur, eo se baculo à beluis tueantur, & conuiuas hoc abigant ad se venientes. Sin verò vel spirantes adhuc vis morbi peruicerit, atque adeo, vt manus mouere nil queant; tum miseros illos & semimortuos, incipientésque animam exhalare, aues canésque deuorāt, & vitæ spem demunt, si qua tunc forte fuisset. qui verò ea ex ægritudine conualescunt, & se domum receperint, haud secus visi aliis sunt, vt in Tragœdicis fit tabernaculis, ac si tenebrarum è foribus prodiissent, & extenuati prorsus orísque colore alienato, obuiis timorem incuterent: vnde vniuersi hos auersantur, & perinde omnium sceleratissimos confestim defugiunt, & tanquam apud inferos adhuc fortè agentes declinant, nec pristinis & consuetis ad vitam muneribus frui prius hos sinunt, quam per Magos admissa in se inquinatio expurgetur, quam perinde ex mortuis expectatione contraxerant, & quasi vt viuere possint, potestatem recipiant. Liquet sanè homines, & singulas nationes eas leges sanctiores cæteris ducere, & potiores; quibus diu insueuerunt, atque adeo, vt si quid præter illarum instituta geratur, fugiendum his esse & planè ridiculum videatur, & eiusmodi demum, vt prorsus nil fidei faciat. Adinuentæ sunt tamen mortalibus diuersæ quidem pro legibus suis tutandis rationes & causæ, partim forsitan veriores, partim quæ ad persuadendum sic valeant comparatæ. Vnde nec mirum

Immanis mos Persicus.

Militum ægrotantium apud Persas misera conditio. Hunc morem verò instituisse illi videntur, vt à teneris suos ad labores perferendos assuefacerent.

Sui quibusque populis mores probantur.

arbitror fore, si Persæ suorum morum & vitæ consuetudinis redditis rationibus, suos adnitantur arguere præstare cæteris ritus. Et sane admiratione ingenti afficior, vetustissimos eius terræ habitatores, siue Assyrij, siue Chaldæi, siue Medi hi fuerint, non eadem cum Persis istis sensisse: siquidem circa Niniuen vrbem Babyloniæque terras, & Mediam tumuli extant, arcæque adhuc permanent obfirmatæ quibus prisci illi & mortui reconduntur; ita vt non alienos, sed nostros videantur ritus seruare.

Varij variorum populorum mores.

13 QVOD siue cadauera, siue cineres Græcorum more exustos illa contineant, haud tamen cum his aliquid habent, quæ Persæ hi factitant, similitudinis: nec solùm in sepulturis & mortuis, sed ne & nuptiarum quidem, & rebus Venereis flagitiosissimis ritibus, pro quibus præsentes & huius temporis Persæ sceleratius ac deperdite luxuriantur, qui non solùm cum sororibus suis & consobrinis impudenter congrediuntur; sed cum filiabus vel genitores (proh scelus) miscẽtur, & quod omnium est impiissimum (ô natura, ô leges) cum matribus filij. Persis autem fuisse nuper id sceleris adinuentum, ex eo, quod narraturi mox sumus, nosse quis poterit. Ferunt quondam magnam Semiramidem illam & Assyriam fuisse eò temeritatis euectã, vt cum Nino filio habere congressum voluerit, iuuenémque pertentasse; huncque renuentem cõcubitum, rémque permoleste ferentem, pergentem ad facinus matrẽ protinus occidisse, patraréque id maluisse, quam scelus committere. Non enim si id lege permittebatur, Ninum duxerim ad id crudelitatis venisse. Sed quid est opus nimium vetusta repetere? Pauloante, quàm Macedones tantas res gererent, & Persæ destruerentur, Artaxerxem Darij ferunt Parisatidem matrem, quum eodem malo afficeretur,

Persicorum morum censura.

Flagitiosi Persarum incestus.

Ninus matrem ob incestus appetitum occidit.

quo

quo & Semiramis, & secum rē habere percuperet, haudquaquam necasse; sed eiecisse iracundius, & propulsasse, quia nec pium id esset, nec patrium, nec in vita hominum consuetum. Sed huius temporis Persæ priscos mores omnes ferè omisere, & perinde iam euerterunt, alienísque legibus tanquam adulterinis vtuntur, ex Zoroastri desumptis Orimasdei disciplinis. Is autem Zoroaster siue Zarades, nam duplici vocitatur cognomine, quo tempore in principatu floruerit, & tulerit leges, satis clare internosci non potest. Persæ nanque nostræ huius ætatis * Idaspis temporibus, simpliciter tamen hunc fuisse affirmant; ita vt in ambiguo sit, nec planè satis dignosci queat, vtrum Darij pater, an alius quispiam is fuerit * Idaspes. Sed quouis ille floruerit tempore, magister tamen & Persis fuit, & magici sceleris adinuentor, qui prisco sacrorum ritu mutato, promiscuas quasdam & varias opiniones induxit. Siquidem vetustiores illi Iouem, Saturnum, & huiusmodi cæteros, apud Græcos quondā percelebres, vt deos venerabantur, quum alioquin cognomenta minus seruarent: nam Iouem Belum dicebant, Herculem Sandem, Anaitida Venerem, & alios item aliter vocitabant, quemadmodum Berosus Babylonius, & Athenocles Symmachus, qui Assyriorum Medorúmque res antiquissimas conscripserunt, historia produnt. Nunc verò maiorem in partem cū Manichæis Persæ conueniunt, & in eo præcipuè, quòd duo illi & prima inducunt principia, alterum quidem vt bonum, ita & optima quæque parturiens, alterum quod penitus vtrisque his aduersetur: nomina verò istis imponunt & barbara, & pro eorum lingua composita. bonum nanque siue deum, siue creatorem, Hornusdatim dicunt: Arimanes pernicioso ac pessimo dæmoni est apud hos nomen. Festum autem omnium

Artaxerxes ab incestu abhorruit.

Zoroaster princeps Persarum.

**Hystaspis.*

**Hystaspes.*

Magiæ inuētor.

Veteres Persæ idololatræ.

Recētiores, Manichæorū secta imbuti.

Huius sectæ primarium caput.

apud se celeberrimū, quod vitiorum vocant interitū, peragunt, in quo & serpētium pleraque, & quorumuis animantiū, quæ fera & solitaria sunt, interficiunt, & magicis offerunt, perinde insigne aliquod pietatis argumentū. hac via se arbitrantur ei, quod bonum dicunt, gratā operam insudare; molestiā verò, & perniciem Arimani illi inferre. Venerātur autem quammaxime aquā, atque adeo, vt ne hac quidem faciē abluant, nec eam quoquam pacto attingant, siue potandi gratia, siue arbores irrigandi, siue vt aliascunque. Quin etiam deos alios plerósque hi nuncupant, & Græco ritu propitiantur. Vtuntur præterea sacrificiis, purgationibus, oraculísque & his quidem Græcorū more. Porrò ignis his preciosus videtur, & planè sanctissimus. vnde in ædiculis quibusdā, vt sacris semotísque, ignē hunc Magi perennem seruant, eundémque dū intenti custodiunt arcana peragunt sacra; & de futuris interrogant. Hæc autem instituta siue à Chaldæo, siue a quouis hominum genere cœperint (non enim multis hæc congruunt) ita tamen hi sentiunt, & pertinacius hanc tenent opinionem, è plurimis nationibus haustam: quo fit, vt quamuarie composita sit. Et sane id mihi non ab re factum videtur. nondum enim aliam Rempublicam vidi in species varias formásque mutatam, quæ diu consisteret. sed quoniam multarum gentium dominatum hi admiserunt, idcirco & vna specie legum cognitionem nunc seruant.

Festus dies celeberrimus. *Aqua cultu.* *Idolomania.* *Sacrificia.* *Purgationes.* *Oracula.* *Pyrolatria.* *Vnde tot errorum fæces Persæ hauserint.*

14 PRIMOS omnium Syrios ferunt vniuersam Asiam occupasse, præter Indos, qui supra Gangem siti sunt fluuium. Nam Ninus videtur tunc primùm hîc imperium obfirmasse, post hunc Semiramis illa: & huius deinceps posteritas omnis ad vsque Belū, Decortari cognomento, in quo Semiramidis & regnum habuit finem, & genus: Belitaras deinde quidam sic vocitatus, plantarū quondam insertor,

Vetustissima regna, & eorum successiones. Assyrij.

& regio-

& regiorum hortorummagister, mirum sibi in modum imperium vendicauit, ad suosque bene plantatum trāsmisit, quemadmodum Bion & Alexander scripsere, ita vt ad vsque Sardanapalum, vt iidē affirmant, successio ista peruenerit: sub quo hebescente iam principatu, Arbaces Medus, & Belesis Babylonius ab Assyriis rege deperdito sublatum ad Medos transtulerunt imperium, quū anni mille, sexquè & trecenti, aut paulò plusculū pertransissent, ex eo tempore, quo Ninus tunc primū eas res tenuit. Sic enim Ctesias Gnidius, cui & Diodorus Siculus assentitur, de his temporibus scripsit. Medi deinde sic rursum hoc potiti imperio sunt, vt omnia pro horum legibus statuerētur: deinde per annos ccc. his in principatu agētibus, Cyrus Cambysi Astiage deuicto, ad Persas traduxit imperium. qui enim non id erat facturus cum Persa is esset, & Persiæ insuetus, pro gestóque cum Astyage bello oderit Medos? Vbi verò & Persici reges per annos ducentos additis octo & viginti regnassent, vel istorum denique regnū defluxit peregrino exercitu, & à rege alienigena dissolutū. siquidem per Alexandrum Philippi Dario Arsami iā interfecto, vniuersáque Perside in potestatē redacta, ad Macedonicos mores res transiere. Nam adeo rebus quam maximis gestis hic valuit, vt vel eius post mortem Macedones viri alienam & peregrinam diu tenuerint, & ad multū prouecti virium sint. & sanè crediderim, vi quadam perceptæ apud homines de Alexādro opinionis, vel ad id tēporis fuisse hos regnaturos, nisi inter se inuicē dissidendo, atq; vt in seipsos, ita & in Romanos exercitus comparendo, plura habendi ducti cupiditate, suas ipsimet vires soluissent: quo factū est, vt non de cętero capi non posse sint finitimis visi, tametsi nō minori hi tempore, vel summum annis septē minus, quam

Omnia sub Sole mutationi obnoxia.

Finis Assyrij regni.

Medorum regnum.

Persicum regnum.

Imperium Macedonū.

Socijs est comes discordia regnu. Discordiā autem res maxima collabuntur.

Medi, regnauerint. Vnde his tamdiu potitis imperio, Parthorum gens alterius ditionis iamdiu facta, nec olim admodum celebris, Macedones regno priuarunt, ipsique Asiæ totius, præter Ægyptum, imperium susceperunt; Arsace tum primum defectionis autore. vnde eius vel posteri Arsacidę dicti. Inter Arsacem & Artabanum regem anni ducenti intercessere. Eodem autem tempore, quo res Græcorum per Alexandrum * Mammeam adolescentem administrabantur, & Chosrois apud nos cæpit genus regnare: ex quo præfecto instituta & mores, qui apud Persas ad id temporis obseruantur, ortum cœpere perinde prima stabilimenta, siquidem Artaxerxes quidam vir Persa, inglorius imprimis & obscurissimus, alias tamé factis sat potens, & sane industrius peridoneúsque posse constituta mouere, & obturbare pacata, coniuratorum manu mox facta, Artabanum regem obtrúcat, & tiara, regio insigni sibi imposita, Parthorúmque viribus debilitatis, denuo Persis pristinum regnum restituit. Erat is sane ex magica arte sacrorum peritus, de séque arcana confecit: vnde & Magorum gens omnis ex eo validior facta & insolens, iampridem id nominis seruat: haud dum tamé ad id honoris fastigium, in quo nunc sunt, venerant, neque eo licentiæ prouehebantur, sed plerunque principibus contéptui erant. quod vtique ex eo apertius liquet. Non enim Persæ, qui circa Darium erant, Smerde quodam & Mago post Cambysem Cyri imperium subtrahente, id factum calamitatis loco duxissent, Smerdémque obtruncassent, & alios tanti facinoris conscios, quia haudquaquam fas esse existimassent, Magos homines regiæ insidentes sellæ ornari. vnde his obtruncatis tantopere eam cædem nullius momenti facere, atque adeo nec scelus ex ea se admisisse rebantur, sed dignum potius memoratu

Parthorum regnum.

** Mammaea filium.*

Summus rerum arbiter quos vult extollit & deprimit.

Persæ regnum recuperant.

Magorum cædes.

memoratu patrasse se facinus, vt eius seditionis ob gratiam patratæque cædis memoriam, festos quosdam & celebres statuerint dies, quos Magophonios nuncuparũt, & sacrificia fecerint ob victoriam diis. Nunc vero Magos huius temporis Persæ & honorant quammaxime, & venerantur, vt quorum consilio publica omnia & prædictionibus administrentur, seorsúmque quid quisque præmij pro re bene gesta promereatur, quidve supplicij, qui flagitium fecerit, præsidendo & cognoscendo decernunt. nec sane Persis vel legitimum aliquid fore, vel æquum videbitur, quod Magorum non sit sententia confirmatum. Ferunt quondam Artaxerxis matrem Paueco cuidam nupsisse, infimæ sortis viro, & coriariã exercenti, qui tamen siderum decursus calleret, & sciẽtissimus esset per quam facile posset futura prospicere. apud hunc semel Sannum quempiam militem per Cadusiorum agrum iter habentem, in tuguriũ diuertisse. tunc & Pauecũ perinde vatem, vtcunque hospitis semen & maximum fore & celeberrimum præuidentem, & euasurum quandoque ad summam felicitatem, affectum primo mœrore fuisse, ac flebiliter questum, quod sibi nec filiã esset, nec soror, nec fœmineum denique aliquid, quod se propinquitate contingeret, vt cum Sanno illo & hospite necessitudine iungeretur. Sic demum illi & noctu vxore apposita toro cessisse, sprета perstrenue verecundia, & breui cum nota futura, & optima commutata fortuna: quo ex nocturno congressu Artaxerxem natum, sub Pauecóque educatum, ad iuueniléſque annos prouectum fortissime sibi imperium comparasse, vnde inter Sãnum Pauecúmque ortam fuisse contentionem, dum eorum quisque iam vellet puerũ ex se filium dici, & vix tãdem in id conuenisse, vt puer Paueci filius diceretur, sed alioquin ex Sãni semine ortus. Hoc pacto

Magophonia.

Artaxerxis stemma.

Sannus Artaxerxis pater, lenocinio Paueci.

Contentio inter Artaxerxis patres.

dum Artaxerxis genealogiam repetunt Perſæ, vera fuiſſe, quæ de eo traduntur, affirmant; vt in regũ ſuorum annalibus literis prodita. Nos verò poſterorum omnium nomina, qui poſt hunc in imperio ſucceſſerunt, paulo pòſt explicabimus, nec ſecus & quàmdiu eorum quiſque regnauerit: quod tamen ad id temporis eſt ab his intermiſſum, qui annales conſcripſerant, nec magni fecerũt iſta perquirere. Nam qui de imperatoribus Romanis ſcripſere, à Romulo, ſiue quum altius repetunt, ab Ænea Anchiſæ filio initium ſumũt, & ad Anaſtaſium vſque, Iuſtinũmque ſeniorem illos recenſent. Perſarũ verò reges, hos ipſos dico, qui poſt deletos Parthos regnarũt, haud æquè annis ſua ſerie explicatis per ueſtigando enumerarunt ſcriptores, quum fieri ſic decuiſſet. Mihi tamẽ de regibus iſtis Perſicis, ipſorum ex ſcriptis certiora omnia & vera collecta accuratius ſunt, & reor equidem præſenti hiſtoriæ plurimumconuenire, iſtorum omnium meminiſſe. Itaque quũ opus fore exiſtimauerim, hæc ſuo loco commemorabo, tametſi iſtorum nomina varia ſint, & ea quidem barbarica recenſenda, & quorundam pleraque, qui memoratu dignum nil geſſerint. Sed illud in præſentia, vt res apertius pateant, & plurimum conferant, ſum dicturus; recentorum & vndeuiginti annorum, ad annum hũc vſque quintum Coſrois imperij, finem adeſſe, quo & bella in agro Colchico gerebant, & Mermeroës eſt ſuo fato defunctus, Iuſtiniani verò Romanorum imperatoris annos octo & viginti.

Agathiæ conſilium.

Perſarum reges.

Summa hiſtoria Perſica.

15 NVNC autem vbi de Coſroe perpauca expli carim, confeſtim ad ea me referam, quæ narrare iã cœpi. Non enim hũc Perſæ ſolũ vltra, quàm decet, laudibus ferunt & demirantur; ſed Romanorũ pleriq;, vt eloquẽtiæ ſtudioſum, & qui ad noſtræ philoſophiæ ſummã peruenerit notionẽ, & Græca opera in

Adulatores Agathias, & imperitos hiſtoricos taxat.

ta in Persicā linguā nonnulla transtulerit:* [addūt tamen & stagiretem, id est, vini amphoram longè melius perportasse, quam rhetor pæanicus olori perscripserit fabulā.]quinetiam Platonicis imbutū dogmatib.tradunt,atque adeo,vt ne Timęus hunc quidem prætereat,tametsi lineari speculatione diuarietur,& naturæ rimetur motus.nec Phædon ipse,neque Gorgias,vel dialogorū autor alius quisquam,vt Parmenides, & cæteri item, quibus varia sententiarum profunditate sunt multa conscripta. Ipse verò non egregie adeo hunc eruditum fuisse existimauerim,vt summam disciplinarum teneret. Quî enim fieri id poterat, veram illam & liberam vt veterum nominum pronunciationem, ita & rebus ipsis maximè congruentem,lingua quædam vt agrestis,& rudior, & à Musis penitus aliena seruaret?quo inquam pacto vir regio fastu ex immodicis adulationibus ab ineunte ætate illectus, ac viuendi consuetudinem nactus supra modum barbaricā, & qui bella semper & acies animo agitarit,exerceri in his poterat disciplinis, ex hísque sibi fructus aliquid vendicare? Quòd si quis idcirco hunc laudet,quia quum rex esset,& Persa,tantarúmq; gentium & maximarum rerum curam haberet,vtcunque tamen degustare artes literarias voluisset, ex eáque vt gloriam, ita & animi capere voluptatem, profectò & ipse hunc laudarem,perinde præ cæteris barbaris admirandum. Sed qui hunc nimium sapientem appellant,& quasi philosophos cæteros præstitisset, omniū artium disciplinarúmque caussas nosse affirmant, & qualem fortasse peripatetici maximè eruditum præfiniunt: deprehendetur is haud dubiè nihil prorsus ea, quæ vera sunt, peruidisse; sed vulgi duntaxat famam sectari. Vir quidā genere Syrus,Vranius vocitatus,dū Byzantij versaretur,artem quidem medicam profitebatur, sed

** Quocirca dictitant, quòd totum, Stagiritem melius deuorarit, quàm Olori filium Paanensis orator.* Ex Adriano Iunio lib. 1. Animaduer. cap. 4.

Medica laus doctrinæ princib. tribuenda.

Vranij vanitas. Illustri nomine fucum sibi, deinde alijs

faciunt Vranij successores, nempe Politici & ecclesiastici sycophantæ, superbis titulis gaudentes.

Aristotelicæ disciplinæ prorsus ignarus, nil denique vera cognitione tenebat; fremebundus tamen & insolens quammulta se percallere iactabat: & quum forte inter cœtus hominum versaretur, vt erat suapre natura contentiosior, sæpe etiam pro regiis porticibus ipsis astabat, plerunque in librariorũ tabernis venalitiis assidebat, & ad hominũ turmas se eodem cogentium, verba magnifica perinde mirabundus & stupidus factitabat, consueta quædam de deo, longis verborum ambagibus, his, qui se circumsisterent postulantibus, qualis nam scilicet esset illi natura, quæ nam substantia, vtrum afficiatur, vtrum curæ sit expers, & alia quædam eiusmodi. qui verò ista profitebatur, ne grammaticum quidem adiisse vnquam crediderim, nec vitam forte rectiorem egisse. Proinde putant hi facile aliquid esse & plane promptissimum, aut cuique peruium, quod vulgò fertur, pedem porrige, & Theologiam attinge: quum hanc constet rem esse & probatam, & inexplicabilem, & longe superiorem, quam vt eam assequi cogitatio queat imperitorum, qui ignorando hanc demirẽtur. Sunt namque, qui vesperi ex ipsa statim ebrietate & crapula impediti quammulta deblaterent, déque excellentissimis rebus illis, diuinísque quæstionibus sermones indecenter incœptent, & in eiusmodi nugando delirent, & haud secus ac qui aleam ludunt, rixentur. Hisce in rebus principatum nactus Vranius, perinde Homericus ille Thersites alios arguebat, extraheréque in longum sermones minimè desistebat, & si alias de deo haud satis rectè sentiret: nec sane disceptationem sinebat iamdiu occœptam, ordine saltem suo procedere; sed apertiora potius confundebat, & quæsitæ rei propulsabat inuentionem. Volebat hic forsitan Platonis Pythonem, Sextúmque denique imitari, & eorum

Rerum diuinarum summa difficultas.

Sophistarũ, sub Vranij persona effigies adumbrata expressa.

more

more responsiones vt fierent, vt finis esset nil obturbari, quia id animo præsumptum iam esset, nihil esse penitùs constitutum. Sed Platonica ista haud satis ille didicerat, ni forte alicunde venatus perpauca collegisset, quibus posset ineruditos iam fallere. Et quemadmodum literarum erat is re ignarus, ita & bonorum morum omnium expers. Huiusmodi quum esset Vranius, ad Persas se contulit, per Areobindum Persam, & regis tunc oratorem, vt cothurnus & nebulo ductus, nimirum qui ea sibi ornamenta stolide vendicasset, quibus omnino careret, palliúmque protinus induit, quod disciplinarũ magistri gestare apud nos solent. Sic itaque obstipa superbáque facie Chosroem adiuit. tum ille inopinato miraculo percitus, & sacrum aliquid esse imaginatus, suspicatúsque verum hunc esse philosophum, (nam & ita apud Persas vocitabatur) eundem hunc & libens vidit, ac benigne suscepit. Magos deinde ad se côuocatos, cum nouo philosopho vt sermones conferrent, constituit; déque rerum ortu naturáque vt disceptatio haberetur, iniunxit; & vtrum id omne, quod visitur, finem sit habiturum; núm ve vnum esse omnium rerum principium putandum sit. Tum Vranius, quod ad rem faceret, nil opportune respondens, qui nec responsurum quidem se a principio cogitarat, sola audacia & dicacitate, vt in Gorgia Socrates, inter ignaros ignarus peruicit. Quo factum est, vt vanus ille & demens regem sic ceperit, vt non solum pecunia ab eo sit, & non parua, donatus; sed regiæ mensæ admissus, & eo honore dignatus, vt rex ipse & prior pateram huic prælibarit, quod vtique nondum in alios factitasset, & iureiurando dixerit, alias nunquam se talem virum vidisse, tametsi antehac summos in vero vidisset philosophos, qui hinc ad se concessissent. nam paulo ante Damascius Syrus, Sympli-

Horum characteres inscitia & improuitas.

Vranius ad Chosroem se confert, dignum patella operculũ.

Inter ignaros audax ignarus triumphat.

Ineptum hominem rex ineptus admiratur.

Philosophi Cosroë multi adeunt, propter pagana religionis studium.

ciúsque è Cilicia, & Eulamius Phryx, Prisaniúsque Lydus, Hermias præterea, & Diogenes ex Phœnicia, Isidorúsque Gazæus in Persiam se ad regem hunc visendum contulerant, qui omnes facile hac nostra ætate omnium erant philosophantiũ principes. hi quidem quum minus placerent, quæ de deo Romani rectius sentiunt, & multorum relatu persuasi iam essent, Persarũ instituta & mores cæteris longè præstare; in Persiam ad regem, vt in ea victuri, vna concesserunt, & eo libentius, quòd regem in primis iustissimum continentissimúmque esse acceperant, & qualem vult Plato, vt philosophia sit cum imperio iuncta: subditos verò pollere virtutib⁹, quandoquidẽ nec fures apud hos essent, neque prædones, nec denique qui iniustiora cætera facerẽt, atque adeo vt preciosissima quæque vel in solitudine quauis relicta qui fortè inuenerit, haud quaquam sit sublaturus, sed relinquenti vtcunque domino integra omnia adusque reditum maneãt.

Inconstantia & leuitatis se insimulant.

Vbi tamen eò est tandem peruentum, quum omnia aliter longè, ac ipsi acceperant, sese habere iam comperissent, & omnem scelerũ apud hos speciem exerceri, ipsíque hæc molestissime ferrent, inconstantiæ & leuitatis se statim insimularũt, & mutati loci cœpit hos pœnitere. vnde & si Cosroes eos & beneuolentia persequeretur, & vt apud se manerent, precibus fatigasset: confestim tamen ad pristina loca, è quibus excesserant, se receperunt, extimantes longè sibi potius fore, initis mox Romanorum confinibus mortem, si fortè contingat, obire, quàm apud Persas morando, maiora sibi præmia comparare.

Ex Persia redeunt.

Sic demum omnes ad pristinas sedes reducti, barbarica detestabãtur hospitia. Sed quum interea iter hi facerent, mirandum quiddam hîs ferunt, & dignum memoria contigisse. nam quum in agrum quendam & Persicum philosophi diuertissent,

ſent,hominis eiectum cadauer viderunt recens demortui inhumatum. tum hi legis barbaricæ prauitatem commiſerari, quandoquidem nec par fore exiſtimarant, vt vel in partem aliam natura iniuriã pateretur,cadauer illud per ſeruos elatum terra,vt licuit,obruerunt: noctu verò his quieſcentibus, vnus quidam eo ex comitatu, (non enim nomen ſat calleo) obuerſari ſibi ſpeciem vidit hominis ſenioris,ſibique incogniti,aliàs tamen grauis & venerãdi,& qui philoſophiæ ſtudenti,vt pallio, ita & barba promiſſiore nihil eſſet abſimilis,ſibíque perinde iubendo,monendóque,huiuſmodi inclamaſſe;Noli inhumatum humare,permitte canibus lacerãdum. Terra vniuerſorum mater,matris corruptorem hominem non ſuſcipit. Tum ille quamprimùm præ formidine experrectus,aliis ſomnium ſtatim renũciauit. At illi cum primùm dubij animi erant, quò nam eſſet id ſomnium euaſurum: antelucano autem tempore ſurgentes progrediuntur,quò erat iter occœptum, agrum eundem carpendo, cogente ad id loci ſitu, in quo pridie mortui cadauer ſuffoderant.Nudum illum iteratò inueniunt, in agri ſuperficie iacentem, tanquam ſponte ſua in apertum remittente terra,nec tolerante non à beſtiis abſumptum ſeruare. illi igitur rei miraculo obſtupefacti, iter proſequebantur, omiſſo humanitatis officio, quod ſibi ex lege iniungebatur: ſomnium tamen quum interea ſermonibus agitarent, ex eo facilè fatebantur, pœnas luere Perſas pro impudico & materno concubitu, eóque & inſepultos manere, & non iniuria per canes dilacerari. Choſroes igitur, & ſi tantorum philoſophorum periculum fecerat, Vranium tamen longè plurimum & mirabatur, & beneuolentia proſequutus eſt: cuius rei cauſam inſitam puto humanę naturæ, qua ducimur omnes, vt noſtra noſtrique ſimillima gratiora

Viſum quoddam philoſophi, qui ſepeliuerat inceſtu pollutum.

Inceſtuoſi cadauer reiectum à terra.

Choſroes Vranium ſuũ deamare pergit. Mores eorum qui veritatem in iniuſtitia detinent, eſſe vti ſeductoribus patulas præbeant aures.

ducamus & planè omniū maxima reputemus, decli nemus tamen quod est alienū, & si præstantius sit. Chosrois igitur ergą Vraniū beneuolétię, argumento literæ sunt & grauissimæ per eum ad hunc post eius ad nos reditum missæ, in quibus Vranium præceptorem appellat. Quo factum est, vt Vranius iste non vltra videretur ferendus, ex regia amicitia iam insolens factus; atque adeo, vt æquè in symposiis atque conuentibus his verbis vniuersos obtunderet, quòd se honorasset Chosroes, quòd apud hunc pleraque disputasset, ita vt sinisterior lōge strenuus ad nos se receperit, quam antea fuerit, perinde ac eius rei duntaxat de causa, tantum itineris sit emensus. Sed alioquin, vt mendacissimus est, & perridiculus, quum sæpe barbarum hunc laudasset, multis tamen quammaximè persuasit, Chosroem esse apprime eruditum. *Et sanè ex vsu euenire id solet, vt qui ad omnes accedant, & res miras atque ad eò fortè absurdiores intenti biantésque audiant, haud difficulter per eū fallantur, qui & sua iactare sit solitus, & ad gratiam aliena perinde ingentia explicare, quum minus intelligitur, qualis nam sit, qui vel suas, vel alienas laudes canat, & quotus sit ille qui laudatur, vel cuius rei gratia laudetur.* Sed in exercitibus comparandis, exornandísque armis, & bellandi exercitatione quadam assidua, iure forsitan Chosroem quis demiretur, vt qui nec præ ignauia labori succumbat, nec senectutis debilitate: in eloquentia vero, & philosophia, talis erit existimandus; qualis esse non indecenter arguitur, qui & amicus, & auditor Vranij sit.

Vranius à doctrina Chosroem laudat.

Mutuum mulis scabūt.

De Chosroes lepida auctoris censura.

AGA-

AGATHIÆ HISTORIARVM LIBER III.

BREVIARIVM.

1 *Præfatio, qua se Agathias, causarum patronus, ob scriptionem inelaboratam excusat. Gubazes Lazorum seu Colchorum rex Iustiniani ducibus fit exosus.*

2 *In Gubazem calumniæ & impiæ fraudes. Tandem Rustici & Martini nefariis a[illegible]bus vulneratur, ac crudeli[illegible] interficitur.*

3 *Colchorũ dolor ob Gubazis cædem. Romani Onogorim obsident & variis machinis capere conantur.*

4 *Buzæ prudens consilium Rusticus oppugnat, vnde inclinatio rerum in Romano exercitu, miseraq; clades ac turpissima fuga.*

5 *Consultatio Colchorũ de Romanis deserendis. In eam rem Aeetis artificiosa oratio.*

6 *Ad Aeetis concionem, quæ Colchorum mẽtes subuerterat, Pharazis accurata & prolixa responsio: qua defectionem à Romanis dissuadet.*

7 *Colchi Pharazi dicto audientes Gubazis interfectores accusant, qui in exsilium deportantur. Zathes Gubazi fratri succedit. Modus & pompa inaugurationis regiæ. Sotirus præfectus, violat Misianorum legatos, ideo cum liberis interficitur, & Misiani ad Persas desciscunt.*

8 *Persarum ingens exercitus mouet contra Romanos. Dilimnitæ præcursores dum Romanis insidiantur, ruunt in insidias & à Sabiris cæduntur. Nachoragani Persarum ducis cum Martino colloquium.*

9 *Romani Phasidem ingressi præsidio muniunt aduersum Persarum incursiones.*

10 *Nauim amissam va-*

euam, Romani plenam hostibus recuperant. Quorundam alacritas ex insperato feliciter cedit. Phasidis obsidio.

11 *Martinus strategemate vsus suos confirmat, & hostibus terrorem incutit. Nachoraganis superbia*

12 *Iustinus, dux Romanus, imprudens rem feliciter gerit. Persæ Phasidem oppugnant. In tempore Iustinianus adest.*

13 *Persarum error, terror, effusa fœdáque fuga. Elephas vulneratus Persis nocet.*

14 *Dux Persicus fugæ suis auctor. Victores receptui ca[illegible]unt. Calones Persarum errore decepti semet neci offerunt. Nachoragan abscedit, quem Dilimnitæ sequuntur.*

Historia Agathiana vtilitas cũ delectatione coniuncta.

QVAE apud Persas legitima sunt, & varia quædam vitæ & consuetudinis immutatio, & alia quæuis, quæ de Chosroe, eiúsque gente dicenda esse necessariò duximus, & si prolixius fortè sunt explicata, ita vt a superioribus non multum dependeant; haud tamen vel superuacanea videbuntur, vel inutilia, sed ad nostram opinionem delectationem cum vtilitate complexa. Ipse verò perquammaximè vellem, si in me foret, & id plurimi facerem, musis (vt aiunt) gratias immiscere, tametsi aliò me distrahũt curæ, nec volens quidem vel sequar, vel subeam circumagentem necessitatem. nam & scribendi id munus, opus sanè egregium, vt lyra Bœotica dixit, occupationibus quibusuis excellentius, præter occœptum mihi, detritúmque iter exigitur. non enim mihi fas est in his vitam vt ducam, quæ maximum in modum oblectant. siquidem quammaximè opus foret, vt imitationis gratia priscorum illorum & sapientium scripta repeterem, & per ocium lecti-

Agathias sese ob scriptionem inelaboratam excusat.

Occupationes Agathiæ.

lectitarem, vt vniuersa quæ vbique literis prodita sunt,& in rē facerent,scrutata diligentius nossem, animúmque his rebus intentum, & solutum cæteris curis haberem: ipse verò aliter longe facere cogor. nam in porticibus regiis libellos multos forensium causarum & negociorum repletos à mane ad occidentem solem contemplor & verso, & obstrepentibus aliis nimium grauor,& angor rursum, nisi & obstrepant, vt qui nequeam sine labore atque molestia necessariis satis expleri. Sed neque hoc pacto,quod ad me attinet,sum relicturus,nec planè ab incœptis desistam, quoad mea hæc me cupiditas duxerit: ni fortè quispiam mihi succēseat perinde maiora,quàm vires sint, cupienti; & in dolio, vt aiunt,figulinam operanti. Quòd si cui mea scripta adulterina in vero & leuia videbuntur, & perinde ex animo prodeuntia in multa distracto: me tamen forsitan oblectabo, vt solent canentium quidam insuauissimi. Veruntamen ne de cætero ad alia item atque alia eundo & transgrediendo, in rem videar indecoram deferri,iam mihi resumenda certamina sunt,& ad præposita redeundum. Tunc igitur, quum Chosroi esset renunciatum, mortem obiisse Mermeroem; dolore (vt decuit)pro accepto iam detrimento affectus,maximè angebatur: vnde ne in Lazico agro exercitus duce orbati sine præside essent,Nachoragan protinus prefectum creauit, virum sanè & eloquentem, & celeberrimum, qui commeatibus præparatis,ad exercitum se conferebat. Dū hæc interea agerentur,mira quædam & planè nefanda in agro Colchico obtigere. Nam postquam Romani, vt diximus, ignominiosissimam fugam inierant,rebus ipsis in partem hostibus & in prædam relictis,Gubazes Lazorum tunc imperator,quum minus ferendum acceptum dedecus duceret,veritus ne in majus delictum res ea prodiret;

Agathias caussarum patronus, vnde scholastici nomen habuit.

In magnis & voluisse, sat est.

Nachoragas Mermeroi suffectus.

Cruenta tragœdia imperium. Gubazes apud imp. duces accusat.

Iustiniano mox singula detulit, præfectos maximè causatus, & eorum demētiæ, quod accidisset, ascribens; Bessam tamen acrius incusauit, post hunc Martinum, & Rusticum. Ex Galata oriundus is erat, & Græcus; in exercitu vero nec ducis, nec præfecti munere fungebatur, nec miles quidem, quæstor alioquin, & regiæ pecuniæ custos, haud tamen earū, quæ militibus in stipendiū pendebātur: (nam alteri erat cura hæc demandata) sed quæ ex Imperatoris ærario ad exercitū his & in præmiū mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent: qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeo vt arcanorum esset inter cæteros particeps, ita vt firmitatis eum plurimum & fidei principum dicta viderentur habere, quum illi placerent. Iustinianus vero & si Bessæ antea succensebat, quia Petram præsidium ante Mermerois aduentum in potestatem redactum amiserat, quumq; e regione Hiberiæ fauces omnes fuissent huic ex præfecturæ officio obstruendæ, loci præsertim adiuuante natura, & Lazici agri montes inuij barbaris faciēdi: id tamen præ ignauia facere intermisit, sed tempus incassum terens ciuitates obibat suæ traditas potestati. Quorum omnium Imperator nihil oblitus, & recentibus malefactis facile persuasus, Bessam confestim exauctoratum, priuatúmque omnibus bonis in Abasgos exterminauit, ibi tādiu mansurum, quoad de eo aliud decerneretur. Martino autem & si erat infensior, permisit tamen præfecturæ primatum; ita vt inter præfectos primus is esset, & secundum locum Iustinus teneret: post hūc Buzes, deinceps itē & cæteri sigillatim subsequerētur. Martinus tamē & Rusticus vel antehac Gubazi erāt infensiores, cū eóque inimicitiæ intercesserant grauiores, ita tamé, vt adhuc latitarent, ex inuidia alioquin haud longè antea cœptæ, præq; assidua & incon-

Rustici officium & auctoritas.

Tandē mali ministri sua perfidia & ignauia dāt pœnas, sed vt plurimum leues.

Bessas à Iustiniano proscriptus.

Inuidia tacite, sed hostiliter irascitur.

inconsiderata suspicione maximum in modũ excreuerant. vnde quicquid per Gubazem gerebatur, ex affecti animi libidine scrutabantur: & quum nimium ex odio hi angerētur, reuocatam molestiam confirmabant. Gubazes igitur illorum in se animaduersa maleuolentia, vicē vt redderet, verbis incessendo prouectus, ignauiæ illos & insolentiæ sæpe insimularat, vt quibus curæ nil essent, quę gerenda necessario viderentur, atque adeo vel in ipsis symposiis, vel forte conuentibus odisse hos præ se tulerat. vnde nec oratores finitimarum gentium, hos vt adirent, is permittebat. Quæ sanè quum hi minime ferrent, & ex delatis paulo antè aduersum se ad Imperatorem criminibus iã satis callerēt, nõ hunc desiturũ de cætero se criminari, vtcũq; forte deliquerint; mutuo inter se inibant consilia quemadmodum Gubazem procul ab se propulsarent, & in præsenti ex eo pœnas exigerent, & in futurum hunc minus formidarent.

Simultates inter Gubazem & duces.

Ducum in Gubazem consultatio.

2 VBI igitur diu est inter hos cõsultatũ, ei stetere sentẽtiæ, nõ prius Gubazẽ obtruncare, quàm imperatorẽ tentassent. Mittũt itaq; Byzantiũ Ioannẽ Rustici fratrẽ, Imperatori qui nunciaret, Gubazẽ Persarum partes tutari fuisse deprehẽsum. Ioãnes itaq; seorsum Imperatorẽ alloquitur & Gubazem defectionis insimulat, abiturúmq; mox dicit ad Persa, séque his paulo pòst ac sua omnia proditurũ, nisi exẽplo coërceatur. Imperator igitur rei absurditate obstupefactus, nondũ tamẽ ita rẽ fore omnino crediderat. *Age*, inquit, *curatè ad nos ille vt veniat.* tũ Ioanes veritus, ne illo adueniente detegerentur insidiæ: *quid ergo*, subdit, *si sponte is venire nihil non duxerit? num erit cogendus vt veniat?* Imperator itaque: *Quum nostræ sit is ditionis*, respondit, *quauis est arte mittendus.* Ioannes vero ad ea subiecit; *Si coactus obstiterit, quid deinceps agendum? Quid aliud*, inquit, *nisi vt quæ pati tyranni solent, ea hic*

Inuidia inter belli duces calumniã gignit.

Iustiniani prudens cũctatio, sed momentanea.

Militaris Sycophãtiæ effigies & crudele colloquium.

patiatur, & pessimis deperdatur modis? nil ergo, Ioannes ait, *ei erit verendum, qui hunc obtruncauerit? minimè,* inquit, *si obsistendo & minus obtemperando, vt hostis, dispereat.* Hæc ferè eadem Imperator ad præfectos perscripsit. Ioannes verò quum satis hæc fore ad ea, quæ ab imperatore quæsierat, duceret; rursum se ad Colchos cum literis recepit: quibus perlectis, Martinus & Rusticus instructum decentius dolum comperientes, ad patrandum facinus protinus processerunt. Iustino itaque & Buze ad se conuocatis, consilio occultato, ad Gubazem esse dicunt quamcelerrime contendendum, cum eóque consultandum, quo pacto ad Onogorim Persas inuaderent. Tum illi his præstita fide, vnà iter arripuerunt. sequebatur hos pars non magna exercitus. Gubazes verò, vbi ad se ire præfectos cognouit, hostile nil suspicatus, circa Cobum amnem his obuiam miser, incautus quidem & fidens, procedit cum paucis, & his quidem inermibus, nec ad bellum paratis. quur enim non ita venisset ad amicos & familiares, ac terræ custodes, & qui se ac sua à peregrinis hostibus liberassent? Itaque omnes vbi in vnum conuentum est, equis adhuc insidentes inter se disserebant, quemadmodum esset res præsens administranda. Tum Rusticus; *Age,* inquit, *ô Gubazes, cura nobis aduersus Persas euntibus opem simul vt feras, & laborem insumas. Persis nanque Onogorim insidentibus indecorum videtur tamdiu vt permittatur, intrepidè vt nostra possideant, præsertim quum pauci sint & imbelles.* Tum Gubazes; *Vobis,* inquit, *ô strenui, hac erit in re præcipuè contendendum, qui soli eorum, quæ proximè obtigere, causam præbuistis. nam si in rebus gerendis capti non ea desidia fuissetis & animi pusillitate, haudquaquam hoc tempore nostris ceruicibus præsidium id immineret, neque ignobiliter adeo fœdéque fugam cepissetis, nec demum eorum aliquid accidisset, quæ minus decerent.*

Martini & Rustici ducum fraudes.

Vt nec temeritas semper felix est, ita nec prudentia vbique tuta.

Hypocrisis crudelitatē præcedit.

Vir magni & liberi animi pericula imminentia non videt, sed semper remotiora putat.

decerent. Nunc itaque, ô viri optimi, si gloriæ amatores vos esse fatemini, & animo principe non indigno nunc gloriamini, recuperanda sunt vobis, quæ per negligentiam amisistis: ipse verò nec vos antea sequor, nec prius bellum sum initurus, quàm ea vos omnia in integrum sarciatis, quæ iam deliquistis. Tunc Ioannes perinde quæ responderat Gubazes, satis iam essent ad præmeditatæ defectionis & tyrannidis argumentum, vt fuerat antea malorum prenuncius, euaginato clam pugione, Gubazi pectus mox ferit, sed non letale illi inflixerat vulnus. tum Gubazes, vt erat eques, & apposito fortè pede equi ceruicibus insidebat, protinus corruit; non adeo, vt reor, ex manu inflicta iam plaga, quam re subita consternatus. Interea dum solo is volutatur, & assurgere nititur, adstitit Rustici iussu satelles, & ense caput diuerberando Gubazem confestim obtruncat.

Gubazes vulneratur, & confestim interficitur.

Vides quos fluctus ira & odium sicariorum excitat!

3 IVSTINVS verò & Buzes pro re gesta angebantur quammaximè, & ægerrimè id scelus ferebant: quieti tamen mansere, Imperatorem rati prudenter eam licentiam repressurum. Lazorum tamen exercitus omnis perturbatione ingenti affectus, acriter adeo ob regem amissum indignabatur, vt neque se intermiscere Romanis in posterũ vellet, nec bella gerere: sed mortui interea pro eorum ritu procuratis funeribus, tanquam sine bello futuri, à Romanis secesserant, vt qui graui affectos se contumelia crederent, & patriam amisisse iam dignitatem. Et sanè Lazorum gens maxima est, & natura inflatior. nam & in alios imperium habent, qui pari magnitudine præstent, veteríque Colchorum nomine iactabundi supra quàm decens est gloriantur, & fortè non temere admodum: siquidem inter gentes, quæ sub alieno imperio sint constitutæ, nusquam equidem nationem aliam viderim inclytam adeo atque felicem, & am-

Eorum qui latrones & sicarios comitantur, misera conditio.

Lazis innata quadam animorum elatio.

Lazorum opes. plissimis diuitiis, subditorúmque multitudine celebrem, opportunioribus insuper locis, necessariarúmque rerum abundantia, & optimorum denique morum ornatu & dexteritate tam nobilem. Istorum maiores Colchi illi & prisci habitatores, *Maiores.* prius quidem maritimorum bonorum erant prorsus ignari, vt apud quos non antea fuisset celebre aliquod fanum, quàm ad se Argonautæ peruenissent. *Mores.* Sed huius temporis Colchi sedulo nauigant, & mercaturæ referunt lucra: quo fit vt nullo pacto sint barbari, nec sanè barbarè viuunt, sed ad cultiorem viuendi modum se transtulerunt, pro Romanorum assidua consuetudine; ita vt si quis æneis pedibus tauros demat, & prodeuntiũ è terra gigantum, & alia pleraque portentuosa & fidem vix facientia, quæ Æetis cuiusdam poëmate iactitantur, proculdubio comperturus præsentia sis longe plurimum prioribus potiora. *Dolor ob Gabazis cadē.* Istiusmodi itaque Lazi isti quum sint, non iniuria se intoleranda quædam perpessos arbitrabantur, vt qui suo essent imperatore nulla ratione priuati. Martino interea ad id concitante, confestim Romani vniuersis viribus ducebantur, Persas ad Onogorim præsidium inuasuri. *Onogorim Romani recipere conãtur.* Onogoris verò hic locus ab antiquo id cognomenti sortitus est. Hunnorum nanque antea fuerat, qui & Onoguri dicebantur: & quia ibi cum Colchis prælio decertassent, deuictíque sint, in eius rei memoriam, & trophæi in signũ, id loco inditũ nomen: *Onoguri quoque dicti Hunni.* nunc verò apud multos non id nominis tenet, siquidem quum beatissimi Stephani, quem pro optima Christianorum opinione omnium primum ob Christi nomen certamen iniisse, & ab aduersariis obrutum lapidibus ferunt, eodem templum inædificatum fuisset, eius ex nomine vocitari & locum instituerũt. nobis verò nil fore impedimento existimauerim, si ad loci cognitionem

tionem

tionem vetustissima & sua appellatione vtemur. nam & historiæ longè magis id nominis conuenit. Romanorum igitur copiæ omnes ad iter se pręparabant, vt Onogorim statim contenderent. nam & sceleris autores in id incumbebant, spei iam pleni, diruere se præsidiū posse, & hac via fore credebant imperatorem, vel si id resciscerei doli, quem ipsi sceleratius commisissent, vt sibi non acrius succenseret. Præfecti igitur omnes cum vniuerso exercitu in Archęopolis campo, castris iam communitis, testudines, vineas, balistásque & alia tormētorum genera machinabantur. Est autem testudo viminibus intertexta, cócameratáque, & in tecti speciem facta firmior quidem præ densitate, & ipso curuamine eodem cōtextu latera habet ad solum vsque demissa & protegentia subeūtes, ne à latere feriantur. coria desuper vndequaque superiniecta & obfirmata integunt machinam, vt maiori sint munimento, sagittarúmque & iaculorum ictus excutiāt. intus milites sunt in tuto delitescentes, qui machinam trahunt, & quacunque volunt, deportant; vbi verò vel turri vel mœnibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram amoliuntur, qua frequēter auecta fundamēta mox nudant. vectibus deinde & dolabris continenter incussis, ædificium quatiunt, & demum demoliūtur. Interea verò per Iustini satellites Persa vir quidā comprehenditur, qui circa præsidium vagabatur. is in castra confestim delatus, quæstione habita cogitur vera profari, & sibi quid vellent hostes, edicere. Tortus itaque, Nachoragam dixit in Hiberiam iam peruenisse, se autem missum, vt qui in præsidio essent, bona spe confirmaret, significarétque & præfectum ocyus affuturū. Referebat præterea & Persas, qui ad Muchirisim essent, & Cotaisim collocati, dixisse: non longè post & se suppetias aduentu-

Onogoris obsidio.

Testudo bellica.

Explorator capitur.

ros, quum certiores essent de Romanorũ in se aduentu iam facti.

Buzis consilium prudẽs & tutissimum.

4 HIS verbis quæstione extortis, Romani de rebus præsentibus sedulo consultabant: sed Buzes eius sententię erat, vt cum vniuerso exercitu hostibus in se aduentantibus mox obuiam irent: quibus erat necesse propter paucitatem deuictis, vt id sequeretur, vt Persæ qui in præsidio essent, iam destituti quamprimum se dederent: quod si vel fortè obstiterint, paruo hos momento deperdi posse rebatur. Placebant hæc dicta Vllago Herulorũ præfecto, vnde is vsurpatum prouerbium, & si barbarũ & parui momenti, vtile tamen & alicuius energiæ identidem prædicabat, primũ abigendas apes esse, deinde & mel subtrahendum.

Prouerbium barbarum.

Tum Rusticus, vt audax iam & violentior factus, perindéque ex nefario scelere fremens, & cum Martino per flagitiũ inita concordia, Buzem & si optime consulentem infestius & cõtumeliose coarguebat, vt minus quę in rem forent animo agitantem: sed longe potius fore asséuerabat, vt superuacaneo labore exercitum minus defatigarent, sed euestigio applicarent præsidio copias, quibus id dirui facile possit, & auxilia aduentantia præuenire, ac paucos his obuiam mittere, qui eos morentur, ne forte ex improuiso in se impetum facerent.

Rusticus Buzis consilio repugnat. Carius sana mente priuatur.

Buzis tum vt pro rei natura, ipsa & optima belligerandi arte, longe meliuş consilium erat, & facta simul cum securitate præbebat. Sed quum omnis multitudo patrati sceleris vt particeps facta, scelesti facinoris autores principes sequeretur; deterior & plane inutilis sententia vicit, vt extemplo hi luerent pœnas. In Persas igitur, qui ex Muchirise veniebant, equites sexcẽti mittuntur, quos Dabragezas & Vsigardus ductabant barbari genere, Romanorum tamen cohortiũ duces; cæteri omnes cum ipsis præfectis præsidium

Vincit consilium peius. Quos iratus & iustus iudex Deus trahere ad iustum supplicium constituit, iis mentẽ pri-

dium ſtatim operam nouando aggrediuntur. nam machinis & operibus confeſtim admotis, portas amoliri tentabant, mœniáque celeriter obeundo, vndique tela in hoſtem iaculabantur. Perſæ verò (nam & hi quidem ex propugnaculis excurrentes, vtcunque licebat, ſeſe ex inſtantibus tuebantur) crebrius ſagittando, exterioráque defendendo. linteos nanque, & culcitras ex ſummo ſuſpenderant, quibus & ictus hebetiores reddebant, & vbi primùm inflicti eſſent, inuoluebantur. Summa itaque cum diligētia & animi promptitudine bellum vtrinque & inuicem gerebatur, & ſpectari iam poterat acie magis quàm obſidione de ſumma rerum decerni. tātus ex vtraque parte tumultus excitabatur, & in rebus gerendis ardor & oſtentatio, his quidem pro ſalute pugnantibus, vt non mediocri inſtante diſcrimine; illis enixè iam facientibus, quia indecorum admodum videretur, ſi re infecta in præſenti abſcederent, & iteratò eſſet ad hos redeundum, vel non ſtatim præſidium caperent, & huius propinquitate Archæopolim liberarent. Perſæ interea ad equitū tria milia & bellicoſi, acie inſtructa, ex Cotaiſe Muchiriſéque mouerunt, Onogórim petituri. hi quum incautius forte progrederentur, perinde hoſtile nil veriti, in Drauagezam & Vſigardum præfectos derepente incidunt, quos hi ex inſperato turbatos extemplo in fugam verterunt. Quare Romanis renunciata, audacius ex re bene geſta & mox impetu facto; de præſidio pendentia vela ſubtrahere, & perinde omnia direpturi, & hoſtibus in fugam actis, ac nemine repugnante, paſſim per muros diſiicere. Dum hæc peraguntur, equites illi, qui ſuis auxilio veniebant, vbi certiores ſunt facti, non vniuerſum Romanorum exercitum, quod prius crediderant, in ſe irrupiſſe; ſed perpaucos quoſdam, tanquam exploratores potius, quàm bel-

[margin:] ...mum auferre ſolet, vt ſanis conſilijs repudiatis ſtultitiæ ſua iuſſa ſequantur.

[margin:] Oppugnationis & propugnationis deſcriptio.

[margin:] Exercitus incautè iter faciens ad fugā potius quàm ad pugnam paratus eſt.

[margin:] Ex hac hiſtoria liquet quàm neceſſaria ſit copiarum hoſtilium numerū noſſe.

latores reliquos esse; confestim sese in hostes barbarico & maximo vlulatu ex fuga conuertunt, quorum quum impetum & subitam rei immutationem Romani minus tulissent, retrocedere statim cogũtur, & magna celeritate fugam capessere, insectantibus quamproximè Persis, atque adeo vt vnà deferrentur, quum hi hostes vt caperent, illi vt fugiendo euaderent niterentur. quo factum est, vt tam insectantes quam fugientes ad Romanorum alia castra mixti peruenerint; vbi tumultu, vti par erat, protinus excitato, Romanorum copiæ omnes contempta obsidione, & proxima præsidij euersione nil magni facta, cum præfectis ipsis abibant; & præcipites adeo, vt ne tamdiu sint fugam morati, quoad saltem resciscerent, quid nam esset, quod gerebatur; quótve hi forent, à quibus tam turpiter fugarentur; sed irreuersim deferebantur, perinde lymphatici & pauore subito perciti tumultuabantur. Persæ verò audentiores iam facti, acrius Romanos insectabantur. accesserat & præsidiarij militis manus, quæ quum ex ædito quæ gererentur, spectasset; ex præsidio mox prodeundo suis se immiscuerat. vnde alterna exhortatione hostes in fugam apertius compulere. Quo factum est, vt Romanorũ iam equitatus facilè extra iactum sagittarum effuso cursu eueheretur: pedites tamen quammulti cadebant, in Cithari fluminis ponte nimium coarctati, vnde transeundum omnino his erat: vbi quum præ loci angustiis euadere non multi possent, concutiendo se inuicem, alternísque compellendo, in vndas partim præcipitabantur, partim quum retro se verterent, vt qua venerant redituri, in manus hostium ventitabant, & erant passim mala malis immixta. Et sanè nil ambigo fuisse ad internecionem omnes casuros, ni Buzes præfectus vociferantibus & ingemiscentibus suis, cognita periculi magnitudine,

Panicus terror in castris Romanorum.

Eorundem turpis fuga & clades.

Buzes suos seruat. Fortis ducis præsentia rem deploratam vtcunque restituit.

dine,

dine, se cum familiaribus copiis conuertisset, ac barbaris obsistendo sensim insectationem intercidisset, quousque sui ponte transgresso in tuto, vbi & cæteri, constitissent. nam & ad alia castra, quæ proximè Archæopolim metati iam fuerant, nemo se nec vnus quidem à fuga recepit, sed præ formidine hæc prætergressi, in intima loca incolumes profugerunt, relictis omnibus, quæ in castra fuerãt antea per se importata, siue victui necessaria, siue alia & cariora maiorísque precij: vnde non solum gloriosam & superbam, sed vberem & lucrosam hostibus victoriam concessere: qui quum camposhominibus vacuos comperissent, solutis munitionibus, & omnibus quæ intus essent, in prædam actis, læti & alacres redierunt, & prioribus sunt locis potiti. Veruntamen quur non perspicuum fuerit, diuinam iram pro sanguine tam impiè fuso, Romanorum copias fefellisse, ne ea, quæ in rem essent, viderent; quum peiora sibi consuluissent? Siquidem quum ad hominum quinquaginta milia essent, à milibus tribus Persarum fugati tam ignauiter sunt, & cum magna suorum iactura, quum alioquin & hi, qui fœdi essent facinoris autores, & sanguine se inquinauerint, haud longe pòst pœnas dederunt, vt in progressu sumus explicaturi.

Pœna diuina, propter cædem Gubazis.

5 HYEME igitur iam subeunte, per castella atque præsidia vniuersus exercitus dispergebatur, vt cuique erat, vbi iam hibernaret, iniunctum. Interea verò Colchorum res in ambiguo erant, & magnum in modum obturbabantur, quum principes omnes dubij animi essent, quorum nam fierent, aut quorsum sè verterent: vnde & in quosdam sub Caucaso monte secessus, in occulto gente vniuersa coacta, ne Romanis de quibus consultaretur, notiora forsitan fierent, in concilio propositum est, vtrum esset ad Persas deficiendum, an de cætero

Noua tragœdia ex Gubazis cæde orta.

De Romanis deserendis & Persis admittendis Colchorum consultatio.

apud Romanos manendum. Tum multa in vtramque partem dici iam cœpta. Aliis itaque atque aliis in diuersa hortantibus, confusius & turbulenter concilium inibatur, quum nemo vel proderet nomen, vel quid diceretur, intelligere apertius posset. Tunc verò qui inter hos potentissimi erant, multitudini indicto silentio edixerunt, vt qui dicere aliquid vellet, ex ordine confestim prodiret, & agenda quæ viderentur, dissereret; quicunque is esset vir. Itaque perfacundus quidam, cui nomen Æetes erat, perquam grauissimè præ cæteris omnibus, quod contigisset ferebat; quum aliàs esset Romanis infensior, & Persis semper accederet: vnde & eo magis causæ æquitate abusus, in maius semper rem gestam extollere, & præter modũ adnitebatur, nec præsentibus in rebus opus consulto fore dictabat, sed ad defectionem extẽplo progrediendum. Obstantib. aliis, & affirmantibus, haudquaquam prius esse de tota vita deliberandũ, quàm sibi maturius consuleretur, quid nam sit factu potius visum: Æetes demum vbi in medium & turbulentius prosiluisset, tanquam in liberi populi concione, orationem habuit & hanc luculentam. erat nanque suapte natura ad dicẽdum hic prõptior, quàm barbarorum ferat consuetudo, vt qui ex sententiis videretur naturæ dexteritate ex arte loqui. dicere itaque hoc modo exorsus est. Si verbis nos qui offendissent Romani, verbis item & nos in eos agendum existimaremus. nunc verò tolerari quo pacto id potest, quum ipsi quibusuis nos & grauissimis malis affecerint? nobis verò id temporis ad reddendam vicem opportunè oblatum, differendo & consultando iã defluat. neque enim affirmari id potest, & si hostes hi sunt, haud tamẽ re ipsa hostiliter in nos se gessisse istos deprehẽdi. nã & cõiectura id percipi poterat, si modò vel animo id voluta ssent: & sanè

Quoties diuina iustitia decreuit mutationes in regnu inuehere, idonea quam primum adinuenit instrumenta, quibus rem institutam facilè perficiat.

Aeetis ad Colchos oratio, qua censet à Romanis ad Persas esse desciendum.

Quia Romani sunt veri hostes.

ſanè ſi qui rem geſtam velint pro certo iam confirmare, haudquaquam argumenta ſunt ei commemoranda, quibus inſidiæ latentes pateſcerent. Gubazes noſter ille & tantus tam miſere nuper deperditus eſt, ac quiuis poſſet è turba neglectior homo deperdi. Euanuit Colchorũ vetus dignitas illa, nec de cætero nobis, vt aliis imperemus, eſt annitendum; ſed gratiæ loco habendum, ſi modò liceat ab his non multum imminui, quos olim in poteſtate habuimus. Quo igitur pacto non abſurdũ maximè id videatur, ſi ſedendo nunc de his conſultemus, quibus noſtra coërceantur, & vtrũ Romani amici, an inimici habendi ſint, iudicemus? Enimuerò vos eſſe non neſcios decet, Romanorum audaciam non eotenus ſtaturam. quod ſi patratum id crimen nos his relinquamus, haudquaquam à cœptis deſituri hi ſunt, ſed vel quietos impudentius perdent. ſunt nanque neſcio quo pacto nimium in ſubditos audẽtes, & aſſueti qui ni ſibi geſſerint morem contemnere. habent iſti & imperatorem nequiſſimũ, & quem plurimum iuuet aſſidua rerum præſentium commutatio. quo factum eſt, vt extemplo cædis ſit ſcelus admiſſum, illo quidem ſuperbe iubente, his prõptius iuſſa adminiſtrantibus. Et iam prorſus euertimur, quum nec priores ipſi iniuriam intulerimus, nec aliâs odia interceſſerint, ſed ea qua prius nitebantur conſuetudine, teneri hi ad id tempus videntur. nam omnium ſceleſtiſſima commiſerunt, vt qui tam ſubitò crudelitate, odio, furiis ſint & eiuſmodi cæteris ingurgitati. Haud tamen iſtiuſmodi Perſarum ſunt mores, ſed plurimum differunt. hos nanque, quibus cum amicitiam ſemel conciliarunt, cõſeruare firmius adnituntur, & irã in hoſtes tamdiu exercent, quamdiu ſunt hoſtes. Sed vellem equidem priſtinas Colchorum Reipublicæ nunc vires adeſſe, ita vt nec peregrinis & aduẽtitiis quoquam

Gubazen interfecerunt.

Colchorum libertas imminent.

Fient benignitate immaniores.

Habent imperatorem nequiſſimũ.

Sunt ſceleratiſſimi.

Contra. Perſarum fidelis amicitia cognita eſt.

pacto presidiis indigeret,sed in omnes de se tã bello,quam pace sufficeret. Veruntamen vbi vel temporum varietate, vel aduersante fortuna, vel vtrisque simul vrgentibus, ad id tandem impotentiæ venimus, vt sub aliorum ditione nunc simus; longè potius Persas duxerim adeundos,qui & modestiores videntur,& erga suos se beneuolos exhibent,& firmius tenent, quod semel sanxerunt. hac via & de hostibus certiorem victoriam referemus,quia non omnino impunitum id facinus relinquetur: & in posterum quæ profutura sunt, si comparabimus, vt in tuto constituantur. *Nam isti, qui in versutis sunt & subdolis moribus, & falsam præ se ferunt benignitatem, verbísque ex arte delinientibus credulos fallunt, inutiles proculdubio sunt.* His tamen de cætero vti nos minimè poterunt, quandoquidem intercedentibus inimicitiis,nulla nobis cum his sit futura consuetudo, sed seorsum erimus & palam disiuncti. Quòd si nos fortè oppugnare tentauerint, vbi omnino cum Persis & Lazis his sit ineundum certamen, & in hostili præsertim, profectò nostrorum nec primum quidem hi impetum ferent. nam & nuper vniuersis eductis in prælium copiis,vbi cum tantula Persarum parte manus conseruissent, in fugã turpissimã versi,& ingẽti accepta clade, præcipites abiere; atque adeo, vt vel ad id tempus ex accelerato itinere spiritum trahant, & quum omnibus sint imminuti,sola celeritate se insectantes vicerunt: cuius rei perspicuam & promptissimam causam,eorum ignauiam fuisse quis dixerit,& praua consilia. Istiusmodi dedecora familiaria profectò his sunt & innata, ad quorum naturæ ingenita mala patratum ad recens scelus accessit,& infortunium duplicauit:siquidem a prouidentia illa diuina ob admissum flagitium exciderunt. *victoria nanque non armis, adeo ac pietate paratur. non enim*

Quam, quũ necesse sit, amplecti & retinere oportet.

Quia Persæ sunt modesti, erga suos beneuoli & promissorũ memores.

Huius mutationis vtilitas. A perfidis Colchi remoti erunt.

Poterunt Romanis resistere.

enim reor bonitatis illius summæ præsidio frui, prauos quosdam & nefarios viros: vnde nec istorum quidem, si sapimus, habenda ratio est, quibus nec bona mens insit, & plane sit ille infensior, qui vniuersis afferre salutem queat. Quòd autem facilè nobis res sint processuræ conducturæque plurimum, ac deo sint ipsi acceptiores, ex factis potius liquet, quàm verbis: quin potius nec iniuriam videbimur intulisse, nec quoquam pacto perfidiæ arguemur. Persæpe nos & si ante hac affecti per Romanos contumelia simus, in officio tamen permanendum censuimus, fore vanissimum iudicantes, leuiter adeo & quibusuis de causis immutari, vel si fortè grauissimæ fuerint, & tolerabiles tamen, & non omnino absurdæ. *At ingentia detrimenta & insanabilia pati, continentérque & sine molestia ferre, réque nulla vel indecenti vel absurdissima commoueri, non sapientis esse asseuerauerim; sed calamitosi & timidi, & eius denique, qui sub imperitiæ nomine desidiam in Rebuspublicis velit.* Hoc verò cædis facinore nullum atrocius duxerim vspiam gentium fuisse patratum, neque antehac factum videri posse: vnde nec illud quidem per nos contemnendum, quibus omnino futurum ignominiæ est, si Imperatoris videbimur nil reminisci, vel occisoribus eblandiri. Si enim liceret nunc ei adesse, quibusuis modis nos increparet, & acrius nostram animi incusaret ignauiam: isti verò omnium scelestissimi pro commisso in regem tam atroci facinore, eius in terris nunc immorantur, è quibus pauloantè eiecti sunt. Sed quoniam neque affuturus est ille, neque apud nos verba facturus: vos tamẽ hunc virum animis vestris versate, ac perinde in hoc nostro conuentu astantem cogitando & imaginando conspicite, intuemini ostẽtãtẽ exceptũ sub pectore vulnus, & caput, orãtémq; suę gentis homines, de hostibus pœnas vt exigant.

Vt qui nefarios iuuare non soleat.

Sed populis iniuste oppressis manũ auxiliatricẽ porrigit.

Præterea nõ decet viros fortes crudelis seruitutis iugum turpiter subire.

Sed de principis immanissima cæde vindicta sumenda est.

Alioquin patrati sceleris rei iudicabuntur.

Proinde quis vos tolerabiles ducat, aut collaudet dubios tamdiu & consultantes, vtrum par sit à Colchis vt Gubazes id consequatur, vt scilicet sui misereāmur? Nobis verò verendū erit, si deo placet, ne defectionis perinde indecentiam dum interea extimescimus, patrati sceleris participes simus, si mortuo sumendas pœnas relinquimus. quin potius vel ex eo perfidiæ arguemur, si eius duntaxat ex vita nostram erga se metiendo beneuolentiam, illius memoria perfruamur. nam *rebus prosperè succedentibus, maioris dementiæ fuerit præcognita velle iteratò perdiscere: rebus verò aduersa fortuna delatis, inutile duxerim, non protinus se casibus coaptare. est nanque firmitas omnis in his iudicanda, quæ ratione nitantur. præsentibus verò insistere, haudquaquam semper est laudabile, nisi accedat cum rebus ipsis & sapientia. Quum autem illud contigerit, ea vt nos contemnamus, quæ opus est meminisse, & minus decentibus inhærendum ducamus; qui ad priora accesserit & semel contempta, magis est incusandus, quàm qui se ad alia transferat.* Si itaque Persæ his auditis & cognitis, nos iure admittant & tueantur, quum bonitate hi, & animi magnitudine præstent, & peridonei sint finitimorum posse animos contemplari, & in terram hanc nostram tam maximè opportunā, exercitúsque hos ipsos satis percalleant, quos facilè multis pecuniis potiores hi duxerint, & eò magis, quo & volentes in societatem sint admissuri: quid aliud lubet præter id cogitare, nisi vt quamprimum rem ipsam aggrediamur? & quid diu animo agitamus? hoc pacto & laudem consequemur nō mediocrem, & æquiora quędam sumus facturi, & ad vtilitatem inuenta.

In rebus arduis autem maturè prouidendum est, vt officio suo quisque fungatur.

Et horum, quos amicos optas fortibus gestis beneuolētia captanda est.

Vulgi noxia mutabilitas

6 Haec vbi Æetes denique perorauit, extemplo multitudo omnis elata, magnis clamoribus concitabatur, ne secus ac die eadē ad defectionē ituri; tametsi nec Persas quidem ea de re certiores fecissent, nec alios

nec alios suis in locis constituissent, per quos res tanta occuleretur, & prohibeantur Romani, si se fortè oppugnatum venirent, nec futura cætera his erant præmeditata, nec plane præuisum, quò eis esset cœptum id opus denique euasurum. vnde confusi omnes, & sine ordine ferebantur. & sanè *id omni multitudini natura insitum est, vt rerum nouitate & immutatione lætetur.* Colchij tamen acerrimè concitabantur, non solum & barbarè, sed quia æquiorem sibi defectionis causam oblatam esse arbitrabantur. itaque Æetis orationem quàmmaximi faciebant, & mirabantur. His igitur ita tumultuantibus, vir quidam Pharazes nomine, qui apud Colchios & autoritate valebat, & gratia, prudens quidem & popularis, illorum impetum retardauit, ardorémque fregit, deprecatus ne prius ad facta prodirent, quàm se audissent pauca disserturum. Vix tandem suis ob verecundiam his persuasis, & suo loco manentibus, Pharazes ipse in medium prodeundo verba istiusmodi fecit. Iustiora quædam perpessi estis, ô Colchij, qui vi quadam excultæ & nimium exintumescentis orationis estis iam animis obturbati. *Est sanè eloquentia ipsa res quædam difficilis oppugnatu, quippe quæ vniuersos mortales & capere, & perterrefacere queat, & eos præcipuè, qui haud dum fuerint quid de se oratio valeat, periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo, & ex rerum pendenti iudicio non peruincibilis est.* Nolim igitur vos, quæ per Æetem sunt explicata, oblectent; considerantes sola temeritate & consuetudine hæc fidem fecisse. Sed nosse vos velim, quòd si vel grata hęc vobis admodum videantur, deligi tamen etiam alia posse, quæ longè sint his potiora, & quibus persuaderi vobis facilius liceat. *Illud verò deceptionis perspicuum vobis sit argumentum, quòd qui falsa velit persuadere, maiori quodam verborum ornatu & varietate is indiget, vnde*

Ingenium.

Miramur & amplectimur quicquid arridet, etiam si perniciosum.

Pharazis ad Colchos oratio, qua defectionem ad Persas dissuadet.

Refellit Æetis consilium, quod fraudulentū esse asserit.

delinimentis vtatur, quibus desipientes polliciat: eundem & ipsi in modum Æete deceptiunculas proponente, etsi aliâs allicibiles quasdam & planè absurdiores, haudquaquam nostis per vnum hunc vos seduci & falli. nam etsi aliud nihil, illud tamen in promptu positum quiuis inuenerit fallaciæ argumentum. nam in orationis principio aliud quiddam exorsus est, longè plurimum ab his alienum, quæ in præsentia agimus: siquidem perinde nobis omnibus, quę obtigerunt, nil esse grauia assentientibus, nec eam cædem vt iniustam absurdámque incusantibus, & illud duntaxat considerantibus, num deliquissent, qui Gubazem occiderint, hos quidem criminari iam desiit, quum alioquin de his, quæ cognita sunt, quàmplurimis egit. Ipse vt abominandos fore hos duxerim & infelices, & quos lubens viderim morte deperdi omnium atrocissima, nec percussores solum, & qui illatis manibus cædem fecerunt, sed & cæteros omnes, qui quum cohibere hos possent, pro arbitrio tamen agere permiserunt, & eos insuper quibus sic voluptati cædes hæc fuit, vt non plurimum indoluerint: haud tamen, etsi ita afficior, ad Persas ire expediret. neque id eam in partem quis ceperit, perinde par sit æquitatem ipsam id sibi congruens subsequatur, vt si alij nequiter egerint, & nobis necesse sit patrias leges relinquere, & non potius eorundem odisse perfidiam, sed in similem opinionem concedere. Nunc verò quādoquidem quod semel euenit peractúmque est, quo minus effectum sit, natura haudquaquam admiserit; cauendum erit omnino, ne fortè dum per iram & animo cōceptam molestiam consultando obliuiscimur nostri, iudicium confundamus, omissa potiorum inuentione: sed eotenus subtrahenda hæc est animi perturbatio, ne videamur id facinus neglexisse, & rebus ipsis in posterū

Ratio I. Quæstionis politica genus mutauit. Gubazis interfectoribus omissis, Colchos fidei data immemores esse iubet: quum potius de parricidarū suppliciis esset agendum.

Altera ratio, Quum id quod factum est infectum fieri nequeat, nō de defectione, & nouo malo, sed de tuto remedio cogitandum videtur.

ita

ita prouideamus, vt quamoptimè constituantur. *Atqui desipientium est, malis præteritis continenter indoluisse & angi: sapientium verò, temerarios fortunæ casus prænosse, & rerum vicißitudine nil commoueri, nec cũ his simul, quibus priuati iam sumus, vel futurorũ spem omnem amittere.* Sed Æetes iste tam bonus consultor, etsi antehac cum Persis sentiret, ad hósque vos simul transferre cupidior sit, proinde pueros nos nititur pauefacere, quum Romanos dixit non his deinceps staturos, quæ iam ausi sint, sed maiora nobis exhibituros negocia, & Imperatorem nouarum esse rerum percupidum, eúmq; vt Gubazes occideretur, mandasse; vt iampridem id procuratum, decretúmq; fuerit: & eiusmodi narrans, effert laudibus Persas, & demiratur, persuasurum se ratus, vt infensissimis natura hominibus vltrò in seruitutẽ nos concedamus, volẽtésq; ad hos deficiscamus. ad id nanque eius omnis contendit oratio, ipsúmq; id etsi diu parturit, nunc machinatur, eius vt cogitata factis iam ad exitum prouehat: & dum temere, indiscussisq; rebus ad ea vos concitat, consultandi ordinem confundit & turbat, ad idque quod inutile est, demum traducit. *Cõsultatio nãq; semper præcedere cõsueuit, obscuráque & ambigua opportunè castigat: vbi verò mox cõsultando, quid sit agendũ, apertè dignoscitur; tũc demũ est vt adsit necesse, & cõsequi velle, & peroptare, quæ placita sunt.* Ille verò ex epilogo exordiũ facit, & prius eligit decernítque, quàm rem apertius contempletur. Quid igitur ex consilio sequetur vtilitatis, si ea, quæ prius sunt decernenda, postremò constituantur? Vobis itaque, ô viri Colchij, præoccupatis re aliqua animis, finémque vnum aliquem iam destinatum considerantibus, ad ea, quæ in rem faciant, & conquirenda, & consultanda prodeundum est. Possunt nanque nescio quo pacto violari rerum euentus, & ad animi vo-

Tertia. Aeetes Persarum fautor periculis ingentibus propositis quæ hanc defectionem secutura sunt, remedia leuia & morbo periculosiora proponit: in quo temerarius & ridiculus consultor apparet.

Refutata Aeetis sentẽtia, suam proponit Pharazes.

luptatem traduci: quum contrà vt fieret decentius esset, vt eas in res simplex quædam & libera cogitatio ita immitteretur, vt casus maturius decernendo, ad ea denique perueniret, quæ profutura omnibus essent. Sic itaque consultantibus nobis protinus videretur, neque ex Romanis agminibus, neque ex omnium præfectorum consensu, & eo minus nec Imperatoris Romani, Gubazi comparatas fuisse insidias: siquidem apud hos celeberrimum sit, & planè indubitatum, Rusticum & Martinum nostro regi ob eius felicitatem magnopere inuidisse, vnde & in voluntariam præcipitasse infelicitatem; quum satis constet, præfectos alios nullam his opem in nefario scelere attulisse, sed præ se potius rem ægre tulisse. quocirca iniquum pariter atque inutile duxerim, vt vno quodam, vel altero delinquente, in omnes simus & communes leges iniuriam illaturi, quas vtique per nos obseruandas statuimus, Rempublicámque vniuersam, & conuersationem diutinam & peramicam prodituri nunc simus, & demum tam leuiter euersuri, vt eos insuper prodidisse coarguamur, qui has terras tuẽtur, discrimináque & multa susceperint, vt ipsi tot bonis affecti viuere tutius valeamus; & quod omnium impiissimum foret, vt rectiorem ad dei cultum opinionem, ita & sacrorum & arcanorum videamur venerationem spreuisse. quî enim non id agere nos videremur, si ad eos, qui deo sunt infensissimi, concesserimus? Quòd si prohibituri nos fuerint, ne in nostro hoc cultu de cætero maneamus, in suúmque forte auerterint; quid ea re esset grauius toleratu, quandoquidem vel viuentibus nobis esset mors obeunda? Quid enim ex eo esset emolumenti futurum, si Persidem vniuersam (ita vt dixerim) consecuti, animæ iactura afficeremur? Qui si forte vel nostris nos ritibus viuere sint permissuri, haud tamen

Iustiniani imperatoris iussu Gubazem non fuisse de medio sublatum.

Ideo iniquũ atque inutile fore si Colchi à Romanis deficiant.

Altera ratio grauissima. Persis Orthodoxæ religionis quam Colchi profitentur nullo modo adhærẽdum est.

tamen stabili beneuolentia prosequentur, sed falsa & simulata, & necessitati admensa. *qui enim varia senserunt, versari simul nil possunt: & sanè nec timore intercedente, nec beneficio duce fides in his stabilis manet, ni fortè eadem & rectius senserint.* sic enim nobis & cognatione iungerentur, & fide. sin verò de fore hæc viderentur, nominetenus familiaritatẽ prætenderet, factis verò alienissimos se exhiberẽt. Sed qua nam bonorum spe ducti, ad Persas sumus nos transituri? qui vtcunque nobis futuri sunt hostes, nec plus aliquid sumus ab his habituri, quàm nunc habemus, nisi quòd eo facilius affici per hos iactura & maiore quadam poterimus, quo ex occulto possit minus caueri, quam ex aperto. Sed concedatur, neque iniquius fore id facinus, nec indecorum, si ad hos desciscamus: fateamur præterea Persarum mores & stabiles esse, & fidos, & qui semper in pactis & conuentionibus perseuerẽt; velim etiã nihil sint nobis impedimẽto futuri. At virium nobis satis nõ erit. quo enim pacto ad alios sumus nos concessuri, Romanis instantibus tanta hominũ copia fortissimorum, & tot peritissimis præfectis illas ductantibus? vel quouis modo non pœnas denique luituri, quum Persę ipsi, qui nobis opem essent forsitan allaturi, procul hinc in Hiberia commorentur; Romani verò, qui nos affecturi suppliciis sint, terras has omnes iam occuparint, & nostras inhabitent ciuitates? Porrò vir iste perstrenuus, nec nostrum quidem impetum Romanos dixit laturos, cuius rei in argumentũ his vtitur, quæ pauloante in bello his obtigerunt. Sed *quis nam ignoret belli vicissitudines non certa necessitate accidere, nec eos, qui nunc fortè falluntur, eandem semper sortiri fortunam, sed aliter longè, vt pleraque, euenire: siquidem compertum iam sit, ad victos sæpè redire victoriam, & calamitosos fortunam plerumque iuuare.* Non igitur vobis est

Tertia, Etiamsi, quod vult Aeetes, Persæ futuri sint fidissimi & beneuoli fœderati, tamen Colchis non satis viriũ erit ad sustinendum Romanorum impetum.

Refutatio ineptæ obiectionis. Romanos Colchi semel & iterum fugarunt: ergo perpetuò fugabũt.

supraquàm deceat, his confidendum, quòd Romanis sit consuetum in omnibus certaminibus vinci. nam si ea solum de causa sunt hi superati, quia quæ in rem essent, non rectè satis consuluissent, cauendum nobis est potius istorum exemplo, & ex prauis consiliis præcauenda pericula. non enim sat liquet, vtrum hos sitis tam facilè superaturi. par nanque est, qui prius iam deliquere, vt experientia moniti, quæ vitanda his sint, de cætero non ignorent, & olim neglecta futuris in rebus adhibita diligentia sarciant. Quòd si his deus infensior est, quia tam prauum admiserint facinus, & iccirco his malis afficiuntur: quid opus & vos deo adesse, & operam simul insumere, perinde haudquaquam de se satis is valeat, quæ æquiora sunt exercere, sed vestra ad id exequendum indigeat ope? Cæteris verò quid relinquetur impietatis, si pietatis apud nos præcipuum bonum non honoratius sit ad Persas deficiẽdo futurum? quòd sanè vel quiescentibus nobis decenter opitulatur. Sed nemo vestrum mortuum producat in medium Gubazem, verbis perinde instrenuè admodum & flebiliter quiritantem, ac suos, dum se cæsum ostentat, orantem vt sui misereantur: quod vtique prauis ignauísque animis potius forsitan congruit. non enim regi & Lazorum præcipuè, & Gubazi ipsi deploranda hæc fuerint. nam si nunc ille adesset, profectò vt dei vir amantissimus prudénsque, istiusmodi vos velle insimularet, iuberétque bono animo esse, nec adeo emolliri, vt seruitiorum more fugam capesseretis, quin potius Colchia illa & libera resumpta iam animo fortitudine, occurrendum esse calamitatibus duceret, neque ad facinus turpius aliquod prodeundum, & patriis indignum legibus, sed præsentibus insistendum rebus, parendúmque, & bene sperandum, haud quaquam

Retorquet obiectionem in caput Aeetis.

Aliam obiectionem diluit. Deus infensus est Romanis Ergo persequendi sunt, fœdere fracto. Resp. Deus nefarios opprimet. interea hominibus est seruãda fides.

Tertiæ obiectionis, ex Gubazis Prosopopœia desumptæ refutatio Gubazes defectionem perfidã minimè requirit. Sed vias legitimas, quibus Sicarii reprimantur, suis commendat.

quaquam deum Lazorum gentem paruifacturum. Proinde quo pacto non absurdum id fuerit, vt is, qui violenta morte occubuit, tam decenter hæc censeat, nos verò, qui erga hunc beneuolentiam fortè simulamus, aliter longè, ac ipse sentiat, sentiamus? Sed vereor equidem, ne ea & sola de causa, quia hæc animo agitauimus, quàm maxima simus supplicia subituri. nam si dubiis in rebus, spéque ambigua ad Persas defectionem animo versaremus, esset vel id fortè molestius, in rerum tantarum motu à fortuna dependere, sed licuisset forsitan eos, qui ad Persas deficiendum esse prædixerant, intrepidè obiurgare. Verùm quum vndequaque aperte id malum esse arguitur, quo pacto non hi digni odio sint, qui in eam vos cogitationem induxerint? Quemadmodum igitur vobis sit ab his desistendum, mediocriter iam explicauimus: nunc verò quæ gesta sunt, vt Imperatori renuncientur, decerno, vt quam iustissimè sceleris puniat autores. Quòd si illi id agere animo inerit, desinent tandem aduersus Romanos nostra iam odia, & cum his rursum & bella gerere, & in expeditionem ire poterimus, ac pristinæ consuetudinis participes fieri. Sin minus, erit tunc denuò consultandum, vtrum aliò diuertere conferat. Si ita egeritis, nec mortui regis oblitos nos fuisse constabit, nec petulanter potius, quàm prudenter res nostras gessisse.

Conclusio: de defectione ad Persas non est cogitandum: sed Iustinianus interpellandus vt sceleris autores puniat.

7 His dictis Colchi in aliam sunt sententiam versi, ad idque præcipuè eą inducti formidine, ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul diuini & optimi cultus iacturam. Postquam igitur Pharazis sententia vicit, extemplo ex gente primores quidam & nobiles, Iustiniano imperatori, quæ in Cubazem patrata iam essent, renunciarunt, omnémq; illi fallaciam aperuere, & sedulò confirmarunt, nec illum cū Persis sensisse, nec deprehensum fuisse ad-

Colchi propter religionem à Persis abhorrēt. Magnum religionis in animos imperium.

uersus Romanos aliquid consultasse;sed mortis eã sibi fuisse occasionẽ, quia Martinum & Rusticum, eorúmque simul familiares in deliciis potius degentes,quàm gerentes bella, & plerisque in rebus per desidiam delinquẽtes,ignauiæ coarguisset, nec iniuria his succenseret.vnde & illos eam in Gubazem criminationem non solum commentos fuisse, sed vel innoxium obtruncasse. orabant igitur, vt defuncti iam animæ id saltem gratiæ fieret,vt tantùm id facinus non impunè omitteretur, sibíque nouum regem præficeret, non peregrinum vel aduenticium quempiam,sed Zatem Cubazis germanum fratrem iuniorẽ,qui tunc fortè Byzantij versabatur:demum vt leges his patriæ seruarentur,ex regióque & prisco genere principes. Iustinianus igitur vbi æquiora esse postulata sunt visa, Athanasium protinus iussit,consultissimum virum,& primorem locum in consilio nactum, ad exercitũ ire, & patrati iam sceleris veritate inspecta,proRomanis legibus noxios condemnaret.Vbi eò peruentũ est, Rusticum Apsaruntham oppidum confestim transmisit, vbi in carcerem detrusus asseruabatur: Ioanni verò,qui & Imperatorem deceperat, & cædem patrarat,quum se clam subtraxisset,& fuga sibi salutem parere niteretur, ex insperato obuiam fit Metrianus regius miles, qui ad ipsum id mittebatur, vt ea in re Athanasio ministraret, facturus quæ is iudicasset. Is itaque Ioannem comprehensum, & ex fuga retractum ad Athanasium duxit; quem ille eundem ad locum deduci Apsaruntham iniunxit, in arctóque & compedibus asseruari,quousq; de vniuersa causa decerneretur. Vere autem incipiente, Nachoragan Muchirisim venit, exercitúsque diligenter cogebat, & præparabat quæ ad bellum fore necessaria duceret. Haud secus & Romani quum ad insulam vndique conueni-

Martinum & Rusticum accusant, aliúmque principem ab imp. petunt.

Rusticus & Ioannes fratres Apsaruntham deportantur. Sceleratos Sicarios tandem iustus iudex ad supplicia rapit.

conuenirent suis reb.prospiciebãt,ita vt factu prius nihil existimarent, quàm vt ordinem bello seruarent.Interea tamen de fontibus,vt par erat,decernebatur.Iámque & Zates vnà cum Sotire præfecto à Byzantio ad castra peruenerat, paterno regno & simul insignibus ab imperatore, vt erat ex prisca consuetudine institutum,receptis:quę vtique erãt, corona aurea preciosis distincta lapidibus, vestis deaurata oblongáque,rubri calcei,mitráque itẽ auro & lapillis diuariata:chlamydem verò porphyreã haudquaquam fas erat Lazorum regem gestare,sed albam duntaxat,haud tamen admodum communẽ & tritam; in medio tamen auro vtrinque intertextam & splendidam. fimbriæ verò pendulis & preciosis lapidibus sunt,& alio apparatu insignes. Zatem igitur per sua iam incedentem, regia stola ornatum quàmprimum præfecti & Romanus exercitus omnis excipientes efferentésque laudibus, armati ornatíque & equis inuecti præibãt.Lazi deinceps lætiores iam redditi, vix tandem dolore deposito,hunc sequebantur,tubæque clangentes dulcem elidebant sonum,signáque erecta deferebãtur. Et erat sanè hæc pompa vt barbara, clara nimis & elegans,& amplior longè, quàm Lazici regni dignitas ferret.Zates igitur in regno iam constitutus,singula suo ordine disponebat,& gentem omnem pro suo exornabat arbitrio, vtque mos patrius consulebat. Sotiris verò præfectus destinatum mox iter aggressus,argentum ab imperatore collatum secum ferebat, quod ex initæ societatis coniunctione, inter finitimos erat barbaros partiturus, consuetum iampridem in annos his singulos tribui.Sequebantur hunc ex filiis duo maiores natu,Philagrius, Romulúsque, vt è domo profecti, labori insuescendo decenter instruerentur. nam vtrique iam ad ætatis florem peruenerant, ita vt laboris essent non

Zathes rex Lazorum fratri successit.

Insignia regni, quæ regib.imp.tradebat pro inuestitura.

Pompa inaugurationis regia.

Sotiris tragædia docet,prudenter admodũ esse inter exteros versandum ei magna cui negotia commissa sunt.

impotentes. Ex tribus quos hic susceperat liberis, tertius Estratius relictus Byzantij fuerat, quũ puer admodum esset, etsi aliàs corpore validus. Sotiris itaque in Misianorum agrum peruenit, qui vtique sub Colchorum sunt ditione, nec secus atque Absilij, etsi lingua ab his alieni & legibus, ac magis sub boream siti, & ad orientem solem paululum versi. Hunc vbi eò est ventum, mox cogitatio subiit, præsidium quoddam in Lazorum confinio situ, quod Buchium incolæ vocant; Alanis ea ratione vt proderet, vt gentium oratores, quæ longius habitarent, eodem conuenientes tributa deferrent, nec de cætero foret necesse, vt qui pecunias detulisset, subiectos circumiret Caucaso monti fines, nec ipse ire ad barbaros cogeretur. Qua re cognita Misiani, siue his forte suspecta, viros duos è suis Chadium & Thiannem sanè facundos, ad præfectum misere: quo iuxta præsidium illud stationem habẽte conuento, eóque confirmata validius suspicione: *Non iustè, inquiunt, agis, Sotires. nostra nanque vel auferre volentibus aliis, vt id exequi possent, haudquaquam esset per te permittendum, nedum ipse id agere velis. quòd si à nostris abstinere non libet, age hinc confestim abscedito, & in alienum agrum hinc abi commoraturus. neque enim tibi defectura sunt necessaria, quippe quæ ipsi mox deferemus. hic nullo pacto traxeris moram. non enim ipsi laturi iam sumus te diutius hic immorantem, vtcunque fueris alia item atque alia causatus.* Hos itaque tam licenter dicere ausos, haudquaquam præfectus ferendos ratus, vt Colchorum subditiciis viris, aduersus Romanos, qui & Colchos in ditione haberent, & magistratus præcipuè, tantum audaciæ esset, sequentibus se nonnullis iniungit, vt fustibus, quos forte secum ad eam rem detulissent, Misianorum oratores percuterent. Tum illi iussi intrepide inruunt, seminecésque illos ad sua dimittunt.

Inconsultis liberis populis magnum quid, quod eos spectat, aggredi, periculosum.

Legatorum libertas.

Sotiris summa imprudentia.

Legati fustibus cæsi.

dimittunt. Quibus peractis, Sotiris ab his nihil hostile de cætero veritus, sed domesticorum potius seruitiorum in morem plagis eos affectos fuisse ratus, eodem in loco mansit. Insequenti autem nocte Sotiris intrepidus quidem & sine vigiliis quiescebat, sic item & filij, satellitésque, & familiares cæteri omnes, siue liberi, siue serui, eadem negligentia tenebantur, perinde non in hostili iam constitissent. Misiani interea quum acceptam nil prorsus iniuriam ferrent, armis quamoptime præmuniti, domicilium confestim inuadunt, vbi præfectus iam obdormierat; extemplóque seruis proxime accubantibus obtruncatis, & tumultu (vti par erat) iam excitato, malorum iam imminentium sensus ad Sotiré ipsum & cæteros, qui circa se erant, peruenerat. tunc subitò excitati è lecto se illi proripere, somno adhuc degrauati, nec satis exciti repugnare; nec tamen ab ingruentibus tueri se poterãt, quum partim veste oblonga mox præpediti ab incessu coërcerentur, partim ad arma capienda proruerẽt, vix prælio attentato, quum bellandi speciẽ potius, quàm præ se bellum tulissent, misertime errabundi diuagabantur, vt in tenebris dubij & parietes inuadentes, ac prorsus obliti, vbi nam arma deposuissent: partim verò quum denique caperentur, spe omni amissa nihil in hostes machinabantur, sed comploratione facta vociferabantur enixius, quum nihil haberent quo se tuerentur. Sic itaque obstupefactos quum barbari inuasissent, extemplo Sotirem ipsum obtruncant, cum eóque simul & liberos, cæterósque omnes occidunt, ni forte per portam impetu facto quis euasisset, vel vt aliâscunque delitescendo sibi salutem peperisset. Hæc quum scelesti illi patrassent, mortuos spoliabant, direptis simul cum imperatoris pecunia & rebus cæteris, eodem delatis, tanquam veris hostibus, non amicis &

Tyrannicũ fastum stupor & stulta credulitas comitantur.

Misiani se vindicant.

Temeritas tyrannica in periculis constituta pauore obruitur.

Sotiris & liberorum eius cædes.

Scelus à Misianis quidẽ patratum est, at iusto quodã Dei iudicio Sotires tantum malum in se suósque pertraxit.

ducibus interfectis. Verùm vbi peracta est tanta hæc cædes, & animi indignatio iráque cecidit, & exsatiata cupiditas sedari iam cœperat, quum demũ intellexissent, quantas iam excitauerint turbas; agitabant animo, & satis callebant, qualem iactassent iam aleam, & Romanos quamproximè de se pœnas sumpturos, nec fore quoquam se pacto vt ferant. apertè demum à Romanis ad Persas desciscunt, ad hósque legatos postulatum miserunt, se vt susciperent, & vt subiectis præsidio essent.

Vindictam paratam maior Nachoraganis potentia retardat.

8 QVA re præfectis renunciata, etsi Misianis iã essent infensiores, & rem grauiter ferrent; derepente tamen in eos animaduertere, maiori ingruente necessitate, nil poterant. iam enim Nachoragan Persarum præfectus virorum fortium milia sexaginta in Romanos ductauerat, & ad insulam iter habebat, vbi Martinus Iustinúsque cum vniuerso coacto exercitu stationem habebant, adiunctis auxiliariis copiis, quarum pars Hunnorum milites erãt mercede conducti, pars Sabyri ad hominum milia duo, quos Bamalch Cupilséſque & Lager ducebant, viri sanè apud hos celeberrimi. Sabyri tamen circa Archæopolim, & ea è regione campos Martini iussu castra habebant, vt hostes (nam illac erant pertransituri) quacunque possent, iactura afficerẽt, difficiliúsque his & infestum redderent iter. Nachoragan verò vbi Sabyros ibi ad id constitutos fuisse accepit, ex Dilimnitis auxiliariis hominum tria milia delecta in hos extemplo immisit, iniunxitque, vt erat is insolens atque adeo iactabundus, vt omnes statim delerent; ne fortè sibi, quum acie decerneretur, vt in terga hærentes, insidias machinaturi relinquerentur. Dilimnitarum autem maxima omnium natio est, qui infra Pigritum flumen ea incolunt loca, & maximum in modum bellicosissima, sagittandi tamen non satis perita,

Sabyri, Romanorum auxiliarij iubentur Persarum iter molestia afficere.

Dilimnitæ, Persarum socij, in Sabyros missi.

rita, vt sunt Medorum plerique. lanceas nanque & sarissas hi gestant, ensemque pendentem ab humero, pugionem præterea breuiorem læuo brachio circumligatum: sentibus plerique muniuntur. dixeris sane neque leuis omnino armaturæ hos milites esse, neque armis nimium degrauatos, nec qui pede collato prælia inire queant, quippe qui è longinquo & iaculantur, & è proximo bella manibus gerunt, satis idonei & in acie impetum facere, & impulsione cōdensatos perrumpere cuneos, ad motúmque agiles casibus se coaptare, & è loco inferiore in eminentem excurrere. sic loca opportuniora præoccupant, & quàm velocissimè, quum opus est, fugam arripiunt, insistúntque acrius hostium tergis, vbi hos in fugam auerterint. vnde dum omnem belli speciem pertractatam excitatámque habent, hostibus maiorem in modum officiunt, vt iampridem cum Persis bella gerere assueti. haud tamen vt subditi in expeditionem ire coguntur, nimirum qui suis legibus viuant & libertate fruantur, nec eius naturæ sunt, vt à quouis hominum possint precibus duci. Istorum igitur Dilimnitarum pars quædam quum iam primùm aduesperaceret, aduersus Sabyros, vt his erat iniunctum, prodibat; fore satius rati quiescentes inuadere, & eo tempore hos posse facilius cædi. & sane reor nō falsa spe ductos fuisse, nisi fortuna incautos fefellisset. His nanque aduersus Sabyros tendentibus, vir quidam & Colchus nocte concubia & subobscura in solitudine obuiam ex insperato offertur, quem statim cōprehensum, vt ad Sabyros duceret, cogunt. tum ille iussa promptius exequendo, hos præcedebat. sed vbi primùm densiorem syluam est nactus, sensim subsedit, latitandóque sequentes se subterfugit, & cursu citato ad Sabyros peruenit: quos quū negligentius quiescentes stertentésque depre-

Horum arma & bellandi ratio.

Egregij bellatores,

Dilimnitarum libertas.

Aliis dum insidiantur.

Hostis, dum via factus, nisi cautè deducatur, suos conseruat, & aliorum consilia eludit.

hendiſſet, ingenti edita voce; *O miſeri*, inquit, *vobis iam pereundum eſt.* His demum vix excitatis, & reuocatis ad vigilantiam hoſtes in propinquo adeſſe denunciat: tum illi tumultuoſius ſurgunt, ſéque armis circundant, & extra vallum proripiunt proni, hinc inde diuiſi clam in inſidias locant, aditu ſine custodiis in caſtra relicto, & caſis item deſertis ſylueſtri materia ſtructis. Dilimnitæ igitur multos iam calles locorum inſcitia emenſi, vbi ſub obſcuro adhuc Sabyrorũ caſtra tandem perueniſſent, in ea mox audacter & cum ſuo ingenti malo irrumpunt: ingreſſi verò vbi nec crepitus quidem, nec vox auditur, perinde hoſtes eorum aduentum nihil præſenſiſſent, nec experrecti iam forent, in latibula ſenſim inque tuguria iaculabantur, vt dormientes obtruncaturi, & iam perfeciſſe rem ſe omnem arbitrabantur. Sabyri interea ex inſidiis vtrinque exiliunt, & impetu facto hos de improuiſo inuadunt. tum illi re ſubita conſternati, & aliter longè, ac ipſi ſperaſſent, iam circumacti, dum quid agendum his eſſet haud ſatis conſtaret, perturbabantur. neque enim anguſto in loco coactis fuga facilis erat, nec hoſtes ſat poterant internoſſe, vt in bello nocturno & trepidi. Paſſim ergo per Sabyros cæduntur, quum tentato vix prælio ſe tuerentur: vnde in caſtris homines ex his octingenti occubuere, cæteri vix euadentes, diſperſi tamen & palantes capiebantur, neſcij prorſus quò ſe conferrent; ita vt quum ſæpe fugam capeſſiſſe ſint viſi, eodem in loco circumacti inuoluerentur, in hoſtéſque incidebant. Hoc pacto nox ea tranſacta. Quum iam verò diluculareт, [&] apparente iam diei, Dilimnitarum ſi qui fortè euaſerant, per notos calles ad Perſarum caſtra quamconcitatiſſimè contendebant, Sabyris ſemper in terga inſtantibus. Babas interim Romanorum quorundam præfectus, qui iam pridem in Colchidem fuerant

Sabyrorum ſtrategema.

Dilimnitarum intempeſtiua audacia.

Inexpectata clades.

Ex hac hiſtoria collige quàm dubia & vt plurimũ ſint infelices iſtiuſmodi graſſationes nocturnæ.

rant

rant in præsidium collocati, quum per id temporis Archæopoli pernoctasset, & per eam noctem vndequáque circumsonuissent clamoribus aures, vbi primum diluxisset, & sol montium verticibus affulsisset, quæ gesta fuerãt apertè peruidit, & quum Sabyros spectaret Dilimnitas adhuc insectari, confestim ex oppido suo & præsenti cum agmine decucurrit, & non exiguã ex his partem occidit; atq; adeo, vt tanta ex multitudine vix mille ad Nachoragan se præfectũ receperint. Qui vbi ea, quæ recens tentauerat, aliter euenisse cognouit; extemplò se ad insulam cõtulit, & iuxta Romanos castrametatus, Martinũ ad se, in colloquium vt veniret, exciuit. Vbi verò coram astiterunt; *O Martine,* inquit, *quũ tantũ ingenio & sapientia valeas, & apud Romanos potẽtissimus sis, númne iam vis meum ac tuum Imperatorem labore & odio liberare, quum hos scieris tamdiu sua mutuo deuastare? Igitur si tibi nunc animo sedet in gratiam nobiscum redire, & fœdera iungere, age Trapezuntium Ponticam vrbem traducas exercitum, nos verò hic manebimus Persæ, sic fiet, vt per fidos alternósque internuncios pacem celeriter ineamus. Quòd si haud spontè exercitum hinc asportaueris, intelligas te necessitate hinc & vi abiturum. nam certissimam victoriam habeo, & ea haud difficilius, quàm re ista abducor,* annulum ostendens, quem manu gestabat. Ad hæc Martinus subiecit: *Mihi verò pax & peroptabilis est, & maximi fit, offerentique tibi & confirmanti non deero: sed longè melius facturos ista nos dixerim, si mox in Hiberiam exercitus ipse traduxeris, ego me ad Muchirisim referam. sic sanè rebus his nostris rectè & breuiter consuletur. De his autem, quæ ad victoriam pertinent, liceat tibi, vt lubet, verbis iactari, & insolescere, próque vilibus & partu facillimis ducere: ipse verò asseuerauerim, dei arbitrio expendi victoriam, neque ad insolẽtissimos quosque illam accedere, sed ad eos duntaxat,*

Occasione arrepta, præfectus vigilans nouam stragẽ hostium edit.

Nachoragã cum Martino colloquiũ, in quo Persa fastus (pro more barbarorũ) apparet.

Martini placida, fortis, & iusta responsio, vt Romanum ducem decuit.

ad quos conditor ille rerum & moderator ire adnuerit. Hæc Martinus quum perſtrenuè iuſtiſſiméque reſpondiſſet, peroſus barbari inſolentiam, pace infecta abſceſſit, ſéque ad inſulam contulit.

Superbia, barbarorũ & ſtolidorũ commune malum.

9 NACHORAGAN verò ad exercitum rediit, & quum eodem non diutius duceret immorandũ, Phaſin oppidum repetere animo agitabat, eóque ad bellum Romanos excire. nam facilè expugnari id præſidium poſſe arbitrabatur, vt quòd è lignis eſſet ædificatum, & ſubiectos campos exæquatos & patentiores haberet, ac peridoneos, in quibus ipſe caſtrametari poſſet. Quemadmodum autem ſit Phaſis oppidum ſitum, multis (vt reor) perſpicuum eſt, vtque ex amne nomen accepit quamproximo perfluente, & circa ſe in Euxinum immittente pontũ. nam extremo in littore, & fluminis exitu poſitum id oppidum eſt, diſtat autem ab inſula ad ſummum ſtadiis centum in occidentem ſolem. Nachoragan igitur lembis, quos plauſtris & noctu deuexerat, in flumen extemplò immiſſis, de improuiſo deſuper ponte contabulato firmatóque totum exercitum inſciis Romanis traiecit. Huic verò inerat animo oppidi partem copias ducere, quæ ad auſtrum vergit, vnde fluminis vortices haudquaquam ſibi impedimento forent, quin derepente applicare ſe mœnibus poſſet. Nam amnis pars quædam in arctum defluit tendítque, pars verò circa orientem confragoſo ex littore in mare defertur, & inſula longo interuallo relicta in anteriora prouehitur. Romani itaque vix demum ex abundanti multitudine hoſtium cognita tranſitione, trepidi rerum ſuarum tumultuabantur, & maximi faciebant hoſtes poſſe ad oppidum præuenire. eueſtigiò namque cum triaconteris triremes, quæ forte in portu his aderant, armatis complent, & ſecundo fluminis adiuuante curſu concitatiſſimè deferuntur. Iam

Phaſidis oppidi ſitus.

Nachoragani celeritas.

Ex hoſtis celeritate naſcitur in caſtris aduerſariis trepidatio.

verò

verò Nachoragan ad locum, qui circa oppidum & insulam intermedius erat, peruenerat; & vniuersam illam vorticum latitudinem lignis lembisque obstruxerat, retrò elephantorum opposita multitudine, quantum his licuit pro ingenti corporis mole succedere: quod sane classis Romana longiùs contemplata, confestim remulco cessim abibat, aduersóque fluminis impetu, quoad vires sufficerent, remigando & enitendo reduces omnes se recepere, duobus tantùm amissis nauigiis epibatis vacuis. Nam homines, qui naues has defensuri conuehebantur, in vndas se audacius dedere præcipites, & pro maiore & certo discrimine, quod minus erat, protinus elegerunt, & id subire potius maluere, quàm fortunæ incertitudinem periclitari: vnde leuissimè in aquas desiliendo immersi, & loci plurimum subnatantes, vix demum sunt ad suos delati. Romani itaque Buzæ præfecto in insula cum exercitu suo relicto, curam ei omnium permiserunt, vt dubiis rebus (vt opus foret) succurreret, cæteri verò medio flumine traiicientes per continentem transuerso itinere, ne eâdem & ipsi, quà hostes irēt, progrederentur; ad oppidum Phasidem veniunt, & portas ingressi quamprimùm præfecti custodiam inter se mœnium patiuntur. non enim viribus pares Persis fore se arbitrabantur, si pede collato acie decernere niterentur. Primus igitur Iustinus ipse suo cum agmine superiori in parte, & in mare vergente locatur. Paulo longius & Martinus præfectus astabat, & huius copiæ omnes: medium autem Angilas tenebat, qui Aurisiis hastatis peltatísque præerat: Theodorus deinceps, qui Zannos ductabat armatos: post hunc Philomathius, quem Isauri funditores iaculatorésque sequebantur: haud procul ab his Longobardorum Herulorúmque portio posita in custodia erat, vtrósque Gibrus ductabat.

Classis Romana in periculo constituta stratagema.

Insignis Romanorũ fortitudo, & libertatis amor.

Romani Phasidem præsidio ingressi muniunt.

Præsidiĳ dispositio.

Muri verò pars reliqua orientalibus erat agminibus curæ, ſub Valeriano præfecto tunc conſtitutis. Hunc in modum in præſidio tutando ex ordine aſtabat Romanus exercitus. erat autem ex anteriori oppidi parte lorica validiſſimè facta, ita vt confeſtim inde obſiſtere primis hoſtium incurſionibus Romani poſſent, & propugnaculi loco mœnibus inhærere, quibus & non iniuria, vt ligno conſtructis, haud ſatis confiderent, & aliàs præ vetuſtate nonnulla in parte labentibus: ipſi deinde foſſam latè patentem effodiendo oppido circunducunt & aquis complent, atque adeo vt ſupra foſſæ labra excreſcerent, & his pali occultarentur in ea defixi & conſpiſſati, nimirum quum paludem, quam puſillum mare vocitant incolæ, & in Euxinum pontum fluxu defertur, in eam foſſam hi diuertiſſent. onerarias præterea miræ magnitudinis naues in ipſis fluctibus, inque Phaſidis fluminis exitu quamproximè oppidum, ancoris obfirmarunt, ita vt ſublatis altè dolonibus ſuſpenſas geſtarent acates ad ſummum vſque mali euectas, quæ vtique magno interuallo turres oppidi ſuperarent ſubirentque: deſuper milites aſtabant, & nautæ ſimul, qui audacia plurimum & bello valebant. his arcus erant, & fundæ tormentáque, quæ his procul impoſita deturbarent, iam antea ad id præparata erant & naues his aliæ per flumen diſpoſitæ, & ad vtrunque aderant latus ſimili munimento inſtructæ, vt vtrinque hoſtes à peritiſſimis icti propulſarentur, ſi appropinquare munitionibus cuperent. cæterùm ne naues hæ à quouis hoſtium detrimento affici in flumine poſſent, Darragetas vir quidam & Hunnus Elmigerus, qui primores ordines ducerent, per præfectos iubentur, vt ſpeculatoria nauigia & biproras decem ſuis è turmis armatis complerent, fluménque vigilantius tuerentur. tunc illi tranſitus omnes in medio

Oppidi munitio validà præſidiarios mirum in modum confirmat.

Claſsis Romana diligenter inſtructa.

Ratio conſeruandæ claſsis.

in medio nunc fluminis cursu, nunc circa ripas ad nauigando, circumspectabant. Interea ridiculum quidpiam & volupe accidit, vt in bello & acie iam instructa pergratum.

10 In Romanorũ triaconteris supra iã memoratis, hominibus vacuis, & per Persas exceptis, Medi erant, & in flumine funibus ad palum deligatis se continebant. primo autem vespere his quiescentibus, præ nimia fluminis rapiditate & naues simul [se] ob grauedinẽ subtrahente, distractis iam funibus vincula vnius subitò disrũpuntur. hãc solutam & liberam vortices statim excipientes, quũ neque remigio teneretur, nec gubernaculis aliò inuerti posset, quam celerrime flumine secundo deuectam ad Romanos, quibus Dabracezes præerat, deferunt: qui ex insperato oblatam conspicati venationem, volentes quidem & alacres acceperunt, & fortunæ gratulabantur, quòd quum ea nauis vacua ab se recessisset, hominibus ad se repleta redisset. Dum hæc agerentur, Nachoragan cũ omnibus viribus è castris mouit, & oppido appropinquabat, sagittísque summa præsidij petere animo inerat, & Romanorũ periculũ facere, vtrũ exire obuiã vellent. hac via se appertissimè cogniturum rebatur, quẽmadmodum sibi de cætero esset belli ratio ineunda. Persæ itaque vbi ad sagittæ iactum venerunt, vt assolent, quamprimùm in hostes sagittas emittunt. vnde cùm ex Romanis non pauci vulnerarentur, partim obsistebant bellando, partim bello mox excedebant. Aggilas verò, & Philomathius, & eorum ex cohortibus viri ferè ducenti, tametsi per Martinum præfectũ antea iussi, quisq; suo vt loco maneret, e tutóq; præliaretur, ex ea porta, quæ his proxima erat, quamcelerrimè euolarũt, in hostésq; ferebãtur. Theodorus tamen Zannici agminis præfectus repressit quidẽ primum istorum tunc impe-

Medorum incogitãtia Romanis spem magnã prabet. Leuiora mom ẽta in bello multũ expendi debẽt.

Præsidiarios tentat Nachoragã.

Velitatio.

Rom quorũdam alacritas insperatò prospera. Audaces benignitas Numinis adiuuat.

tum,& increpita petulantia intercidit. Postquam vero haud satis parebant, & ipse simul, etsi non sponte,cum cæteris ferebatur, ne timoris argueretur; & hoc solo rectioris præ se consilij decorem tulit,quum alioquin haudquaquam placerent, quæ gererentur, eorum tamen se participem fieri vtcũque ferebat,quemuis res esset exitum habitura? & sanè in ea congressione ad vnum omnes occubuissent,nisi rectior aliqua ex deo confirmata sententia his saluti fuisset. iam enim & Dilimnitæ,qui ea forte è regione constiterant, phalange facta, & hostium spreta paucitate hos sensim operiendo suspiciebant:vbi vero iam propius affuere, extemplò hi cornua paulatim insinuantes,vniuersos obducunt, infráque circulum vnum & validissimum cogunt, tunc ferme Romanis vndique circumactis, in hostes quid agerent, nihil de cætero succurrebat. vnum tamen peroptabile his videbatur, sed factu propemodum incredibile, vt per medios hostes euaderent: vnde cuneo facto,in vnúmque coëuntes, oppositis telis in hostem impetum faciunt,qui è regione vrbis in acie locum tenebat. tum Persæ vbi Romanos videre ingenti in se impressione, vt desperata salute, deferri; hominibus morti iam destinatis,& omnia vt in extremo periculo audentibus, euadendi locum dedere. sic itaque cedentibus Persis, Romani vbi iam euasissent, perquàm libenter iteratò se infra mœnia recepere. eò nimirum hi discriminis venerant, quum re alia nulla victoriam retulissent,nisi quia petissent ex fuga salutem. Persæ interea iamdiu gestandis oneribus fatigati fossam implerunt, atque adeò, vt quod interruptum disiunctúmque antea fuerat,exæquatum iam ita & peruium esset; vt milites oppidum oppugnaturi machinas omnes,quibus vrbes delentur, traducere & mœnibus admouere iam facilè possent.

Dilimnitæ Romanos audaciores includunt.

In periculo promptum consilium.

Sæpe desperatio spei causa fuit.

Oppugnationes difficilis exercitum frangunt.

tametsi

tametsi plus temporis in his contriuissent, quàm tantam operantium multitudinem decuisset; haud tamen quæ in obsidionem sat forent, sumministrabant, lignorum præsertim non præsenti materia; quam vtique è procul distantibus syluis cædere deferréque cogebantur. nam Romani iam pridem agros oppido circumiectos igne immisso incenderant, & cætera simul ea iter habentium diuersoria, siue propinquiora alia domicilia deuastarant, ne ex his hostes in promptu materiam nacti, facilius opera machinarentur. ea igitur die nil aliud gestum memoratu dignum. nocte autem insequenti Nachoragan cum omnibus copiis se in castra recepit.

Romanorū circumspectio.

II MARTINVS interea, dum suorum vellet animos confirmare, & hostem terrere, vniuersúmque Romanorum coëgisset exercitum, vt de præsentibus aliquid consulturus; superuenit vir quidam (id enim ipse fuerat antea machinatus) haud sat cognitus, puluere circumspersus, ita vt dignosci facilè nó posset, lógius iter emensum ad se aduentasse, qui diceret ex Byzantio se statim venisse, literásque ad exercitum ab Imperatore deferre. Præfectus itaque hunc quum humanissimè suscepisset literarum vincula vniuerso astante exercitu soluit, eásque non tacitus legit, sed voce tam edita, vt audire omnes facilè possent. Quæ autem scribebantur, hæc erant. *Misimus ad te exercitum non eo inferiorem, qui apud te est: quòd si numero vos hostes excedant; haud tamen tantùm vos sunt multitudine superaturi, quantum ipsi hos fortitudine. quo fit, vt omnino id sit occursurum, vt vel paucitas ipsa, vel numerositas æquè se habeant. verùntamen ne hostes multitudine glorientur, alterum hunc exercitum accipe; gloriæ & ostentationis potius gratiam, quàm necessariò ad te missum. Estote ergo fidenti iam animo, & rebus gerendis incumbite. Nos verò quæ vobis vsui sunt futura neglecturi nil sumus.* Núcius verò qui

Strategema Martini, vt Persas à Phasidis oppugnatione remoueret.

Ficta à Martino litera. quo autem fine, satis apparet.

mox rogaretur, vbi nam nouus iste exercitus esset, respondit non longius stadiis octoginta abesse, séque circa Neognum flumen hunc reliquisse stationem habentem. Tamen Martinus iracundiam facie præferens simulatam; *Abeant retrò quamcelerrimè,* inquit, *& domum iam redeant. non enim hos vnquam permiserim huc ad nos veniant. esset namque id permolestum, quum hi viri iamdiu sub me militauerint, & maximis sint multos iam annos affecti laboribus, & cum hoste sæpius acie decertarint, nunc verò haud procul sint, vt hostes propulsent, atque adeo vt vltima palma ornentur, alij postmodum, nec necessarij quidem, vt nunc suppetias veniant, & vix dum periculis degustatis parem cum meis hisce & veteranis militibus referant gloriam, ac demum confecto bello impositus finis nouis his ascribatur; & quod omnium iniquius foret, & præmia æqua portione surripiant. Velim tamen illos eodem vt maneant loco, quousque ad iter se parent. satis nanque nobis est virium, vt quamoptimè finire bellum possimus.* His dictis ad multitudinem se statim conuertens; *Num & vobis,* inquit, *ô milites, eadem ista videntur?* at illi clamoribus præfecti sententiam comprobantes, iusta esse vociferabantur, quæ ipse in præsenti consuluisset. Quo factum, vt hi fidentiores sint redditi, perinde non alieno indigerent præsidio: hos tamen præcipuè prædæ spes mouit, & quòd non longè post crederent se omnia, vt deletis iam hostibus, asportaturos; & nil aliud curæ haberent, quàm quo pacto prædas inter se partirentur. Martini itaque ex sententia id vtcunque euenit. siquidē ea fama in vulgus elapsa, & quaque iā diuagata, vel ad ipsos demū Persas peruenit, exercitum alterum Romanorū ad Neognū flumen venisse, in propinquóque fore, vt alteri se statim exercitui iungat. quocirca defixerat Persas cū admiratione pauor, quammaximè veritos, nè sibi tam multis attritis laboribus cū recenti

Spe victoria & prædæ suos ad strenue agēdum impellit dux callidus.

Eosdē Martinus confirmat.

Hostes fallere non modò iustum, sed etiam suaue & fructuosum est.

centi

centi florentéque hoste dimicādum iam esset. Nachoragan vero nulla interposita mora mediocrem quandam equitum turmam ex agmine vniuerso Persarum ad eum saltum transmisit, vnde rebatur (vt fama deceptus) hostes pertransituros. Equites verò, vbi eò est demum peruentum, studio & vigilantia in re prorsus superuacanea vtebantur: siquidem locis opportunioribus occupatis, occulti hostium aduentum opperiebantur, qui venturi non erant, & ea mente, vt in eos temerè forsitan progredientes de improuiso impetum facerent; vt eorum tamdiu interpellarent viæ celeritatem, quoad obsidione hostes in oppido vincerentur: qua ex re haud modicè Persis vires & in cassum decesserant. Nachoragan itaque raptim è castris educto exercitu, eos præuenire iam cupidus, qui affuturi nuspiā essent, superbè admodum aduersus Romanos processit, apertéque fremens & minabundus sese iureiurando adegit, eodem die vrbem cum hominibus crematurum; oblitus (sicuti apparebat) præ insolētia fanaticus homo, vtrum ad bellum procederet, rem sanè dubiam & incerti euentus, & quòd momenta reciperet in vtramque partem repentina, alternásque vices, & quòd omnium maximè è diuina quadam & superna necessitate penderet, ac nihil esset vel minimum quidē in hac vita mortali, quod eodem semper statu permaneat: sed nationes hominum infinitæ, ciuitatésque multæ, vitáque mortalium vniuersa, eodem (vt ita dicam) cursu feruntur & perturbantur, & de summa rerum omnium spes ipsa concutitur. Nachoragā verò eò superbiæ efferebatur, vt vel opera facientibus & ministris, qui per syluas dispersi lignandi de causa, vel pro bellicis parādis operibus arbores præcidebant, iniunxerit; vt vbi primùm elatū prospicerent fumum, scirēt omnes mœnia se inuasisse, potitúmq; oppido; itaqȝ

Persici ducis terror.

Thrasones ante pugnā, imminente periculo cor amittunt.

Superbia militaris nihil arduum sibi putat: quanquam nihil sit euētibus bellicis incertius.

Præcedit ignominiam superbus & iactabūdus animus.

opere protinus, quod in manibus esset, relicto, citato cursu ad se venirent, & faces summitterent, vt omnia igne comprehensa mox conflagrarent. Hæc iactabundè locutus prodibat, vt Phasim oppidum aggrederetur.

In bello sæpius accidit, vt ex occasionibus vel leuibus, vel priuato quodam affectu arreptis, insignes rerum mutationes oriantur: teste hac Iustini historia.

12 INTEREA verò Iustinū (non enim Nachoragan de improuiso affuturum putabat) cogitatio subiit, & diuinitùs quidē, (vt reor) templū quoddā sanctissimum & apud Christianos hauddubiè permagnificum sacrificandi gratia adeundi, haud procul ab vrbe situm. Delectis itaque ex vniuerso exercitu equitum milibus quinque fortissimis & bellicosissimis viris, haud secus instructis armatisque, ac si acie esset mox decertandū, processit; frequentibus signis, & militari cætero apparatu; & fermè tunc accidit, vt nec Persæ hos abeuntes præuiderint, neque hi illos in se aduentantes: sed alia ducti, mœnia de improuiso aggrediuntur, & in his oppugnandis maiori longè, quàm priore aduentu, sagittarum sunt copia vsi; atque adeo, vt Romanis iam obturbatis quamprimùm viderentur oppidum directuri. nam & sagittę densiores eminus ferebātur, & super his crebriores aliæ item atque aliæ, & ita vt cœlum ipsum, quod intermedium erat, sagittarum præ densitate obtegeretur. diceret quispiam ingēti turbini abundantiq; grandini nimio & violentissimo immixtæ vento perstrepentíque has similes ferri. Persarum interea pars quædam machinationes mœnibus applicabat, sagittas pars alia ardentes euerberabat: testitudinem alij subeuntes, muros securibus inuadebant, vt qui ex ligno constarent, & facile cederent: alij fundamenta subruere nitebantur, & ad basim infimam peruenire, & eo pacto euertere ac lacerare, quod cōpactum coagmentatúmque fuerat. Romani verò in turribus & propugnaculis stantes, promptissimè oppugnando hostibus

Persæ Phasidem oppugnant.

Romanorū propugnatio fortißima.

hostibus obsistebât, vt qui experientia ipsa & factis præ se tunc ferre maxime vellent, non alia virium accessione se indigere. Qua in re Martini dissimulatio illa & profuisse plurimùm, & valuisse est visa. tunc enim omnes indesinẽter operam insudare, & ad defensionem nil prorsus reliquum facere, telisque superne & ex eminẽti dimissis hostes conuulnerare, vt quæ in multitudinem, & eam quidẽ inermem acciderent grauius, nec in cassum ferrentur, saxáque ingentia in subiectam testudinem è muris prouoluere, quæ texturam omnem deprimerent: nec secus & minores alij fundis Persarũ capita scutáque perfringere, atque adeo, vt hostes violentius deturbando mœnibus appropinquare nil sineret. Qui verò suspẽsis acatibus, vt supra iam diximus, superstabant; sagittis partim & crebrioribus, vt ex ædito missis, detrimenti plurimum hostibus inferebant; machinas partim peritissime contrectabãt. hastilia præterea pennata quædam, ad id fabricata, magna cũ violentia excussa procul deferebãtur, ita vt barbarorum non paucos iamiam incursuros, & adhuc aduentantes cum ipsis equis de improuiso & longo ex interuallo ita transfigerent, vt subitò prosternerentur. tũ clamor ingẽs efferri, & vtrinq; classicũ tubæ insonare melos, Persęq; itẽ tympanis sonitũ edere, & vlulatu ingenti territandi ob gratiã strepere. ad hæc & equorum fremitus accedebat, vmbonũ pulsationes, & thoracũ fracturæ, quę omnia variũ quendam & ferũ contexuerant sonitum. Iustino intereà à templo iam redeunti, ex ipso tumultu & armorũ concussione, quæ gererentur innotuere: vnde equitatu statim conuerso, & ordine suo quodã instructo, iussisque antesignanis vt signa erigerẽt, vniuersos operã vt nauarẽt hortatus, suos certiores mox fecit; non sine diuino nutu ex oppido se excessisse, sed hostes vt re subita territos obsi-

Strategema tis præfecti vsus in periculo.

Fortium militum descriptio.

Persicum strategema.

In tempore Iustinus adest, & suos paucis ad rẽ strenuè gerendam animat.

dione abduceret. Itaque progreſſi parumper, Perſas mœnibus inſultare iam conſpicati, confeſtim ſimul omnes impetu facto, & clamore ingenti edito, in eam hoſtium partem incurrunt, quæ ad mare ſtabat inſtructa. ex ea namque & ipſi regione aduenerant. ſudibus partim ſariſſiſque, enſibus alij, quod obuium offerebatur, ſternebant; iámque in denſiores hoſtiũ acies penetratũ, violentiúſque impreſſio facta, vmbonibus hos illóſve impellendo, conſpiſſatum & continentẽ hoſtium ordinem perfregerunt.

Audax & felix impreſſio.

13 TVNC Perſæ hunc illum eſſe exercitum ſuſpicati, quem iam intellexerant affuturum, & iccirco tamdiu delituiſſe, vt aperte demum & opportunè in ſe venitaret; tumultuari iam, & turbari, & ſuomet agmine confuſius impediti, ſenſim iam retrocedere, & in fugam moueri iam cœperant. Quibus rebus magno ex interuallo Dilimnitæ animaduerſis, (nam ad mediam hi muri partem præliabantur) paucis ibi in ſpeciem relictis, cum vniuerſis copiis ſuis, vt opem & laborantibus ferrent, citatiore curſu tendebant: quorum paucitatem contemplatus Aggilas Theodorúſque, qui (vt ſupra iam diximus) inter Romanos, ordines ducerent, cum agmine ſatis munito ex oppido proruunt, aduectique hos partim obtruncant, partim inſectari non deſinunt qui euadendo exceſſerant. Dilimnitæ verò, qui ad mœnia oppugnanda relicti per ſuos fuerant, quo ſtatu res euenit iam contemplati, tanquam laborantibus Perſis & ipſi auxilium allaturi, hærentes & dubij vtram in partem ſe verterent, quum & obuiam ire Romanis vellent, fore tamen ſatius rati celerius ſuis opitulandum; ſtudio quodam diligẽti & temerario, curſúque nimio ferebantur, itáque vt turpem fugam iniſſe potius viderentur, quam velle aliis inſultare: quum alias tamen iccirco procurrerent, vt ſuis præſidio eſſent, ſed trepidationis

Error & panicus terror faciè inuadit homines belli rudes qui exercitum hoſtilem ſtatum noſſe neglexerut.

Prudens Aggila & Theodori factum.

Trepidantium in periculo militum deſcriptio.

tionis

tionis plus longè quam iræ his inerat. Persæ verò quum Dilimnitas vidissent trepidantes adeo & sine ordine procedentes, præter fugã nihil aliud esse eius rei causam rati, nimirum quum haudquaquam eos ad tantum dedecus peruenisse putarent, nisi magnum aliquod & incredibile his instaret discrimen, tunc demum & ipsi terga hostibus dare, & ignobiliter dissipari, & præcogitata iam fuga apertius ferri. Persis itaque effusè iam fugientibus, Dilimnitæ & ipsi fugæ se comites his addidere, & vnà cursum tenebant, vt qui suos iam fefellissent, & ipsi tunc ab his fallerétur. His itaque ita peractis, ex oppido magna vis Romanorum mox prodeundo, exercitúsque extrema carpendo semper obtruncando, clariorem longè hostibus discessum fecere: & quum alij aliunde irrumperent, aduersus adhuc resistentes, in vnúmque coëuntes, pugnando elaborabant. nam læuum hostium cornu apertè iam inclinauerat, solutúmque erat, & profligatum: in dextero vero ordine suo instructi fortissimè repugnabant, siquidem præsidij loco elephanti opponebantur; qui vbi in medium prorupissent, Romanorum sicubi fortè constiterat, aciem obturbabant: & sagittarij, qui his vehebantur, magno detrimento afficiebant, qui in se impetum facerent, nimirum qui elati in altitudinem essent, & ex eminenti tela consideratius iacerent. ad hoc accedebat, quòd equitum turmas decurrendo facilè inuadebant, & peditibus ipsis armis insignibus communitis essent infestiores. iam enim ea ex parte Romani in fugam iam inclinantes, per eas belluas agebantur. Martini verò satelles quidam, Ognaris illi erat nomen, in angustissimo sic coartatus, vt inde euadere haud liberè posset, vt iam sui desperans, perinde fortunam periclitatus, elephantorum quendam intrepidè se impetentem in supercilium magna

Animus territus nihil nisi cladem præuidet.

Persarum fœda fuga.

Obsessi occasionem oblatam non spernunt.

Elephantorũ in prælijs veterum vtilitas. & vis ingens.

Vulneratus elephas Persis nocet.

Atqui non

in martin. harena consulendum fuit, quid bellua propter plagā furente toti exercitui agendum foret.

vi lancea ferit, spiculúmque illi ita impegit defixítque, vt hastæ reliquum quod iam extitisset, à fronte penderet. tum ille vulnere ipso excepto, tremulóque & vibrante circa oculum telo, turbatus in suos conuersus deferebatur, resiliénsque & circumactus, nunc promuscidem veluti stimulum agitando Persarum quammultos percutiebat, & in altum iaculabatur, in longúmque hunc porrigendo, asperum ferúmque stridorem & crepitum edebat, & protinus superstantes Persas excussos sternere & obtritos occidere. quo factū est, vt Persarū agmen prorsus is fuderit. equos præterea, ad quos proximè accessisset, terrebat, dentibúsque præcidebat, vel lacerabat quod prehensasset. Itaque eiulatu & tumultu omnia complebantur. equi siquidem ex tetro belluæ insolitóque clamore pauefacti, habenis contineri nil poterant; sed vngulis altè elatis, quum in pedes se erexissent, insidentes decutiebant, móxque per medium agmen soluti passim, saltúque delati, frementésque vagabantur. Sed multi mortales mutua concussione & alterno compulsu elisi inuicem, singulos singulis fuga præcedere contendentibus, fato defungebantur. Eò igitur vbi iam magnitudinis Persarum euecta trepidatio est, omnes qui ex oppido hostis gratia insectandi excesserāt, & si qui fortè intus reliqui erant, phalange facta & fronte ipsa quamualidissimè scutis munita, hostes inuadūt adhuc trepidantes. Illi verò vt recens defatigati, quum Romanorum impetum minus tulissent, fugæ se celerius permiserunt, nullo seruato iam ordine, quo vel fugiendo tutari se ab insistentibus possēt; sed palātes, vt cuiq; succedebat, diuersi abibāt.

Equi ad elephantū barritum pauefacti: sessores excutiunt & fœdam fugam adaugent.

Hostis trepidans ordine adoriendus est, ne animos in confusione ad uersarū exercitus colligat.

14 NACHORAGAN verò (nam & hunc quidē rei gestæ miraculo defixerat stupor) citato cursu retrò ad suos deferebatur, vniuersis flagello, quod manu gestabat, significans iubénsque, vt cōcitatius fugerent;

Opprobrio tegitur temerarius & iactabundus præfectus.

fugerent; quod tamen iampridem hi & sedulò factitabant. sic illi iactantię malum in contrarium recidit. Romani interim haudquaquam prius ab hoste vel insectando, vel obtruncando desistũt; quam Martinus præfectus, vbi satis iam se habere victoriæ duceret, sub tubę clangore exercitum reuocasset, & ardor iam denique refrixisset. At Persæ vix tandem se ad sua castra contulerunt, non minori quam decem milium bellicosissimorum virorũ in eo bello iactura facta. Romani demum, vbi ab insequendis hostibus in Phasim oppidum se receperũt, testudines omnes & cætera Persarum tormenta, circa muros relicta, protinus incenderunt: vnde ingenti excitata flamma, quum Persę, qui in syluis materiam cæderent, ministri simul & qui onera deportabant, viso longe serpente in altum fumo, in aëráque mobili trepidatione eo in sublime euecto, extemplo miseri ad oppidum concesserunt, ea ducti opinione, vt crederent, quod Nachoragan iactitarat, mœnia conflagrare: vnde effuso cursu deferebãtur, veriti (vt equidé reor) ne agendæ rei tempus sẽ præteriret, & omnia prius in cineres collaberétur, quàm eodem se ipsi conferrent. Vbi verò eò est vẽtum ad vnum omnes à Romanis comprehensi protinus obtruncantur, perinde ac sola de causa aduenissent. Occisa sunt itaque ad hominum milia duo. Tot sanè viris operi faciundo duntaxat intentis, & rei bellicæ imperitis, vt qui nunquã in aciem processissent, repentini exitij & temerarij Nachoragan ille causa fuit, qui ea his stolidè imperasset. Vbi igitur hæc obtigere, Romani quidem spei iam pleni, posse in posterum se barbaros superare, si fortè hi aliam belli fortunam tentassent, recensito exercitu non vltra homines è suis ducentos hoc bello cecidisse cõperiebant: quos decentissimè humatos demirabantur, & ob animi promptitudiné extollebãt

Martinus receptui canit.

Persarum strages.

Calones Persarum errore decepti semet neci offerunt.

Stoliditas ducis, rei bellicæ imperitis hominibus repentinum creat exitium.

vt qui viri fortes fuisse arguerentur. spoliis deinde ex prostratis hostibus lectis, armorum aliarúmque rerum, quibus illi exornabantur, ingens cumulus fuit. non enim scuta duntaxat, thoracesve, & pharetras eorum, qui ceciderant, quidem gestabāt, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendentia ornamenta, ac eiusmodi cætera effœminatorum varia & superuacanea opera, quibus Medorum primores præcipue decorantur, vt spectatiores cæteris sint, & a vulgaribus aliis ac infimæ sortis hominibus noscitentur. Nachoragan autem quia ei necessaria defecissent, & iam hiems appropinquabat, videbatur quidem adhuc belli percupidus; haud tamen ad id se præparabat, nec factis quod visus est velle, exequebatur: sed Dilimnitarum agmine demum circa Romanorum stationem dimisso, quod fidem perinde faceret, se mox aduenturum, extemplò cum omnibus copiis Cotaisim & Muchirisim versus lentius iter habebat. Itaque quum ad multum viæ iam processissent, tum demum & Dilimnitæ solutis ordinibus leuissimè abscesserunt, quippe qui ad res vacuas semper inanésque mitterentur, etsi alias validiores sint & præceleres. Aberat præterea & Persarum equitum turma, quæ per Nachoragan in saltum ad Neognium flumen (vt diximus) ob Martini dissimulationem iam fuerat destinata. Hi igitur cognita suorum fuga, & Romanorum victoria, illorúmque eius loci possessione, occultis mox callibus publicis a viis remotis ad Muchirisim, se receperunt, certaminum quidem expertes, fugæ tamen ignominiæ participes facti. Nachoragan verò, vbi vniuersus iam exercitus conuenisset, equitatus robore eodem relicto, Ilarchæque, & præfecto Hualsezæ, viro sane apud Persas clarissimo in Hiberiam cum paucis rediit, ea in regione hibernaturus.

Opima spolia.

Nachoragā abscedit.

Dilimnitæ sequuntur.

Persæ certaminum expertes, fugæ & ignominiæ participes fiunt.

AGA-

AGATHIÆ HISTORIARVM LIBER IIII.

BREVIARIVM.

1 *Quæstio de cæde Gubazis Colchiorum regis. Iustiniani hoc in iudicio constituendo sapientia. Processus iudicij criminalis in Gubazis percussores. Literæ Iustiniani de Gubaze recitantur.*

2 *Colchiorum in Rusticum & Ioannem Gubazis percussores accusatio.*

3 *Populi in eosdem animus. Rustici suo & Ioannis nomine prolixa defensio ad iudices.*

4 *Consultatio Athanasii iudicis, & in reos lata sententia. Rusticus & Ioannes capite multantur. Misiani, qui Sotirem præfectum interfecerant auxilium petunt, à Nichoragane Persa aduersus Romanos.*

5 *Belli aduersus Misianos initium. Sabirorum, qui Persarum erant auxiliarij, mores, inconstantia & clades.*

6 *Rodopolis à Iustino recepta. Misiani ad deditionem sollicitati legatos interficiunt. Eorundem extrema amentia.*

7 *Misianorum obsidio & strages. Erratum militum. Romanorum sine præfecto autoritate prædito pugnantium, & confusio in eorum exercitu. Ioannes Dagas illis præficitur.*

8 *Romani noctu hostile præsidium inuadunt, excubitores Misianorum interficiunt, Domicilia incendunt, & crudeliter sæuiunt in infantes.*

9 *Sæuitiæ suæ Romani pœnas luunt. Misianos supplices factos Ioannes recipit in gratiam.*

10 *Martino, Gubazis obnecē, exautorato, rerū summa Iustino Germani filio defertur. Nachoragā viuus excoriatus, Chosrois iussu.*

11 *De Persicis regibus digreßio Artaxerxes, Sapores, Ormisdas, Vraranes, Narses, Misdates, Sapores in matris vtero coronatus. De prædictionibus Magorum.*

12 *Sub Sapore Iouianus imperium facilitate sua deminuit. Artaxerxes succedit Sapori, deinde Isdigertes rex clarus & pacificus: post hunc Vraranes, Perozes & Valens.*

13 *Cabadis, qui Valenti successerat, Lex de Polygamia, autori suo exitiosa. Aliorum principum eodẽ tempore calamitates.*

14 *Chosroes Cabadi succedit, & exitum obtinet anteactæ vitæ parum conuenientem. Vnde Persicas historias desumpserit author. Pacis conditiones sub Chosroe, inter Romanos & Persas.*

Sanguis innocentis principis requiritur, & sceleratos sicarios trabit ad supplicium.

DVM interea ad hanc Romanis victoriam bellum cum Persis gestum iam euasit, & perinde rebus induciæ essent, armis iã quiescentibus, in quæstionem mox venit audax illud in Gubazẽ facinus. Athanasius igitur ad id delegatus altiorę throno decenter insedit, veste indutus, qua ciuiũ Romanorũ primores vtũtur magistratu fugentium: huic aderant viri & scribere velocius docti, & literas cursim perlegere. cũ his simul & administri graues quidã, & seueriores, & scientissimi in foro iudiciali vafredinis circũstabant, & tonanti voce præcones lictorésque magistratibus assueti. his permissum, vt ferrea vincula, collarios circulos, cõpedésque, & huiusmodi cætera ad torquendũ homines instrumenta secũ deferrent. Et sanè mihi Iustinianus Imperator ipse videtur nec indecenter, nec temerè, sed sapientissimè contemplatus, quæ vsui mortalibus forent, iudicium hoc pacto procedere ea de causa iniunxisse, vt non solùm barbari homines maiori quadam

Quæstio de cæde Gubazis, & Athanasii iudicis agẽdi ratio.

Iustiniani hoc in iudicio constituẽdo sapientia.

dam dignatione & reuerentia tradita sibi Romanas leges demirarentur, sub ipsisque pati imperium insuescerent; verumetiam vt si Cubazes desciscere ad Persas voluisse deprehenderetur, iure posset is cæsus videri, & Colchij de cætero nil angerentur, nec perinde rem grauem perpessi molestè id ferrent. tum & hi, qui cædẽ patrassent, si falso Gubazem arguerentur defectionis insimulasse, ita essent afficiendi & condemnandi, vt præcone se comitante per hominum cœtus circumacti, exitiali gladio astantibus vniuersis capite plecterentur: futurum esset, vt rei exitus per barbaros magnifieret, & duplicata simul & aucta his viderentur supplicia. Satis enim imperator callebat, quòd si seorsum, & repentius, moréque barbarico Rusticum Ioannémque interfici iniunxisset; Colchios omnino existimaturos fuisse, haudquaquam sufficienter acceptam iniuriam deleri hoc pacto posse, nec decentes delicti pœnas hos pependisse: sed iudiciale forum si suo ex ordine maneat constitutum, ita vt vtrinque contradictione & litibus decertetur, ministris iudiciariis vltrò citróque cursitantibus, reis actoribúsque coram constitutis, ita vt rogati respondeant, comparente iudicum maiestate; & grauibus sententiis auditis, & (quod horribilius est) in exitium sæpe pronunciatis, profectò maius aliquid barbaris visum id iri existimabat, & quòd admissi facinoris excederet merita, nimirum quum iudiciaria hæc institutio vel ipsos Byzantij ciues, etsi continenter in ea exercitatos, perterrefacit, & plerunque non satis sui compotes reddit, nedum barbaros homines & talium insuetos. Vnde nil ambigam, Romanas has leges, imo & Atticissimas, vel adusque Caucasum prodisse. Rusticus demum Ioannésque producti è carcere, iudici ad læuam, vt rei, astabant, vtrinque accusatores aderant, Col-

Huius sapientiæ partes ab Agathia diligenter expensæ, Gubazis, Colchiorum & Sicariorum ipsorũ respectu.

In iudicijs criminalib. maiestas quadam cur elucere debeat.

Processus iudicij criminalis in percussores Gubazis.

chiorum ſapientiſſimi, Græcæque loqui iampridem inſtructi, orabant imprimis Imperatoris epiſtolam in medium recitari, quam antea Ioannes de his rebus ad præfectos detulerat: quod vtique & Athanaſio iudici placuit, vt ex his quiſpiam ad hæc inſtitutis epiſtolam magna voce perlegeret, quæ iſtiuſmodi eſt. *Incredibile quidem & abſurdum videtur, quod nobis renunciatum eſt, Gubazem ſcilicet voluiſſe patriis ritibus derelictis, & qui ſecum iampridem de diuinitate vnum & ſentiunt & fatentur, Romanis dico & ſuis ducibus deſtitutis ad infenſiſſimos & alieniſſimos velle deſciſcere, & qui de deo aliter longè ac ipſi nos ſentiunt, præſertim quum nil prorſus moleſtius ſit à nobis perpeſſus. Veruntamen quum ſatis intelligamus humana omnia mutabilia & labentia eſſe,* & cum ipſa rerum incidentium varietate naturam etiam circumferri: non omnino diffidendum etiam renunciatis cenſuimus, nec committendum, quo minus quæ huic ſunt, aut alteri cuiquam praue conſulta, vel hoc tempore caueamus, ni fortè curas nobis relinquere ſuperuacuas & cogitationes velimus ambiguas, quum incertior adhuc rerum exitus maneat: tametſi alienum quidem & turbulentum maximè ſit, quum non omnibus poſsit fides firmior adhiberi, ſuſpicione ſemper & timore repleri, vel ex his quidem qui familiariſſimi ſint. Sed alioquin etſi id in omnibus vincat, ſequamur & ipſi naturam, & relatis nõ fidei demus. Sed ne quid ſæuè crudelitérque in Gubazem per nos forte agatur, néve non perinde decentius remolleſcamus, ſed euitemus [vt] potius vtrinque futuram forſitan pœnitudinem; rectè conſultum nobis eſt viſum, & quod medium teneat, vt vir ille ſe ad nos conferat. Mittite itaque eum ſiue volentem, ſiue inuitum. Quòd ſi, vbi id velle vos ille cognouerit, obſiſtat tamen, & vobis ſe comprehendenti-

Iuſtiniani epiſtola de Gubaze recitari primum iubetur.

Calumnia in Gubazē.

Princeps malo occurrendum eſſe cenſet.

Remedij modus.

Audiendus eſt accuſatus.

dentibus siue trahentibus venturum se neget, quod isti factũ erit perfacile: siue propulset, aut obuiam eat, siue vtcunque in vos manus extulerit: quandoquidem rei præmeditatæ argumenta nobis hæc forent, & vos infensissimi hostis loco hunc habetote; & si quis hunc huiusmodi audentem occiderit, merito cæsum censebimus, eritque id facinus patranti impune nec homicidij punietur, sed perinde erit, ac si tyrannum occiderit, laudandus. Hac igitur imperatoris epistola eiusmodi demãdante perlecta, mox Colchij viri, qui ad accusandum parati erant, quandoquidem iudices ita decreuerant, vt priores hi dicerent, ita exorsi sunt.

Recitato principis mãdato, oportet accusatoribus alteram aurem prabere.

2 Satis iam esset scelus, id iudices, quod hi ausi sunt, vel nobis tacentibus acerrimis hos suppliciis subdere: sed quoniam nostris legibus visum est oportere de patentibus maximísque criminibus haudquaquã sententiam ferri, nisi prius quæ gesta sunt, sermonibus agitentur; accedimus iã, quę facta sunt, narraturi. hoc pacto nobis, quod lege cautũ est, absoluetur; si ea, quæ dicturi iã sumus, simpliciter & sine arte nunc explicamus: & sanè hæc haudquaquam talia sunt, quæ sceleris queant magnitudinem perscrutari. Verùm quæ nam his excusatio relinquetur, qui virum vt vobis amicũ, familiarem, & sociũ eiusdem vitæ, eorũdem & fœderum, ita & de deo vobiscũ vnà quamoptimè sentientẽ; & omnia, quæ vobis cõsuetissima sunt, assecutũ, impudenter adeo obtruncarint, deprehensique sunt, quandoquidẽ & hostibus pergratã rem fecerint, aduersum vos inimicitias exercuisse? Imperator, ô iudices iã interfectus genere non ignobilis erat, sed virtutis studiosissimus, & Romanorũ partes lõgè acrius tuebatur, quã parricidæ isti & scelerati. Euersæ iã Colchorũ res sunt, & penitus defluxere, sed verius Respub. ipsa: etsi pars quædam ipsi nos sumus non perexigua huic subditorum. Et vobis sanè deperiit

Hoc autem munere funguntur Colchij prolixa actione aduersus Ioannem & Rusticum. Primum verò diluunt crimen Apostasiæ & perduellionis Gubazi obiectum.

Deinde ostẽdunt quanta damna Colchis & Romanis Gubazi cædes attulerit.

noſtrarum rerum conſtans habitus ille, & ad id tẽporis inoffenſus:ac virium non parum deceſſit, veſtérque præſens iſte viuendi modus non vndequaque integer eſt, ſed paululum imminutus, nec decenter conſtitiſſe videtur, ſed contra arguitur ratio nominis cognomentum mentiri, quum ſua ſit integritate priuatus. Quum iſtorum delicto res veſtræ ita ſe habeant, haud tamen oportere affirmant, quod per ſe patratum iam ſit, etſi pergraue admodum videatur, vt ipſi nunc aduertatis, ſed mentem ipſam ſcrutandam adeundámque eſſe, qua geſta res ſit, & obſcurioribus argumentis nonnullis, id eſt, ſatis decentibus vos incendendo, animis veſtris vt potius confingatis, maximum vobis inde beneficium acceſſiſſe, quàm ex iacturæ perſpicuitate, quæ vtique re ipſa & factis oſtenditur, credere ea malitis. His hi argutiolis priuſquam in iudicium veniſſent iactatis vulgatíſque, multos ſe fallere arbitrabantur. Si igitur, ô iudices, in his certaminibus iſti hæc addant, quæ apud eos habentur, qui planè intelligant, haudquaquam par fore tam apertam & expeditam iniuriam prætermittere, & in certis quibuſdam potius de cauſis falli, & his fruſtra diſsimulatis. non enim ferendum id eſt, vt hi aperte fatendo ſe hominem occidiſſe, portentoſa nunc narrent, plurimum ſcilicet vtilitatis veſtris publicis rebus fuiſſe ea ex cæde allatum. Quo nam pacto ſibi ipſis contraria ſunt nunc iſti confirmaturi? vel quî fieri id queat, vt factum id dum graue abſurdúmque nuncupamus, mentem ipſam mox laudemus, qua patratum id ſit, inde Reipublicæ quæ in rem forent præmeditatum? Enimuerò vtilitas hæc, & iuſtitia, diſiunctæ ab inuicem iam pridem fuère: proin *ſæuitia quidem, & æquitas, nec iungi inter ſe poßunt, nec commiſceri.* Quòd ſi nuda iſtorum peruestiganda cogitatio, vel ex ea quidem hi prauæ mentis

Tertio refellũt quod res prætendebant, cladem illam Romanis fuiſſe vtilẽ.

Vtilitatis abſolutè confictæ accuratior conſideratio.

mentis fuisse, & pessimi ingenij arguerentur, vt qui Persis gratificari voluerint: vnde nec Romani sunt carnifices isti meritò nuncupandi, nec vt eiusdem gentis hominibus beneuole cum his ducenda sit vita, neque vt admodum infestissimis, quandoquidem sunt à communi naturæ lege seiuncti, nedum a nostra, & scripta. Aduersarij nimirum & alieni ex opere sunt, non ex loci distantia internoscendi. *Qui enim quæ hostibus placeant, promptius exequatur, iure pro hoste habendus est, siue præsens is sit, siue vnà militiam faciat, siue suæ genti fuerit quam proximus.* Sed dicturi forsitan sunt, neque amicum, neque imperatorem se obtruncasse; sed hostem potius & tyrannum, & qui Persarum rebus studeret. Eò vesaniæ hi peruenerunt, vt ad Persas defectionis insimulent mortuum: ita nec misero illi relinquitur, vt malis eximi vel mortuus queat. Nunc verò proditionis fit reus, tametsi vbi victor euaserit, nihil malorum sit de cætero habiturus. Quæ nam enim siue apud vos, siue apud barbaros lex accusationem collaudarit, quæ post iudicium fiet? Hi nanque accusatores, & iudices facti, & hostes, indicta causa omnia simul nil delinquenti supplicia intulerunt, quæ vero tyranno & condemnato subeunda fuissent. Nunc itaque prodeunt se vt defendant, qui interfectum iniuria criminantur: tametsi eos oportuisset, si criminationibus iam satis fidebant, vt priusquam obiecta refellerent, quicquid iuris in hunc habuissent protinus confirmare, & primi in iudicium trahere, non hunc criminando rursum & incusarent. Nam si permissum id omnibus fuerit, cur ipsi carnifices istos non occidamus, si liceat nobis in iudicium forte deductis, vt his fato defunctis, quæ antea deliquissent referre: & hac via eniti, iure nos contra peccasse, quandoquidem priores ipsi pro re nequiter gesta affe-

Quales existimandi sunt Gubazis interfectores.

Quartò, occurrunt obiectioni falsæ, Gubazē defecisse ad Persas.

Respondent accusationē post iudiciū haud esse instituendā.

Accusatores prorsus iniquos esse demonstrāt.

cti molestia, non iniuria in hos vindicaturi essemus: hoc pacto altercationes decenter procederent. Sed neque nobis id audendum, nec alteri cuiquam, si pro patriis fuerit institutis viuendum. Agedum si cuique liceat eos, quibus cum inimicitiæ intercedant, subitò obtruncare, idque sæpius factum vel in infinitum permitteretur quempiam audere: quonam pacto & vobis liceret intrepidè sententias ferre, & tutius confirmare, quum pro arbitrio quos velint interficiant omnes & interficiantur, & inuicem insidiis vti impunè confidant? vel quomodo adepturi vos quempiam estis, in quē supplicia inferre possitis? quin potius gens tota ad internecionem peribit, prærepturáque est quæstionis & tempus, eorum proculdubio prauitas, qui sese quotidiana impugnatione deperdant. Sed cur, inquiunt, molestum id fuerit, si homine vno & hoc proditore deperdito, cæteri omnes, quibus sunt fœderibus societatéque iuncti, continentiores reddantur? Enimuero ex proditorum interitu, vel si infiniti dispereant, si nihil aliud interfectoribus afferatur vtilitatis, istiusmodi tamen vt e medio prorsus tollantur, de se satis ad aliorum commodum valent. At si proditione nulla deprehensa occidatur temerè vir præcipuus aliquis, & tormentis afficiatur, perinde in eo facinore apertè deprehensus: quo pacto socij poterunt continentiores jam reddi? quo inquam pacto non isti potius conuentiones dissoluāt, si sceleris participes fuisse vos duxerint? id sedulò animo agitantes, quòd si erga familiares & coniunctissimos charitatis atque iustitiæ fueritis prorsus expertes, in alienigenas & peregrinos serò vos stabiles fore, nec eos nisi incidente necessitate de cætero cognituros. Nobis tamen sat constat, nec eius vos consilij participasse, neque quod his duntaxat insedit scelus,

Se verò iustitiæ obseruantes.

Nihil tutū inter homines futurū, si in mortuū innocentem atrox accusatio sine defensione instituatur.

Tertiæ obiectionis, nēpe Gubazis cædem socios reddi continentiores, dilutio.

lus, in omne Romanorum genus iam peruasurum: neque nostram de vobis conceptam opinionem, quòd fideles ex vestra consuetudine constantioresque sitis, æquissimarúmque vt sit apud vos legum eximius vsus, istorum est malignitas peruictura. Sed aliter longè sentimus, & vestrum id iudiciarium forum pro communi gloria constitutum videmus, vt vniuersi intelligant homines, haudquaquam vestra voluntate id factum, vt tam grauia & violenta Colchi paterentur. Sed nunc fortè in ambiguum multitudinis sententiæ distrahuntur, & in incertum feruntur, quæ sunt cuique visa: ex vestro tamen iudicio, quod ab hoc & vulgari longè plurimum differt, ô iudices, perspicuum fiet, non familiarium proditores vos esse, sed peccantium castigatores. Hi verò etsi verba videntur in sui defensionem fecisse, satis tamen coarguuntur sese incusasse, & sceleris absurditatem fateri. Siquidem per imperatoris epistolam præfectis iniungitur, Gubazem ad se vt Byzantium mitterent, & primò persuasionibus agerent: proinde si dicto minus parêret, vt cogerent, non tamen prius necarent, quam ad defectionem penitùs descendisset, seu in Romanos cœpisset hostiliter agere. Hi verò quum neque præfectorum munere fungerentur, nec alias istis permitteretur, vt licentius & pro arbitrio agerent, confestim miserum obtruncarunt, haudquaquam prius vt Byzantium iret, hortati; vel mediocriter vt renitenti vim intulerunt, nec tunc primùm hominem periclitari, si quo forsitan modo non iussis obsequi auderet, tametsi glorientur quam maximè, & iactare nil desinant, imperatoris mandata sese peregisse, quum illius potius aspernentur sententiam, ausi in primis falsò Gubazem in-

Prudenter admodum ad iudices conuertunt sermonem, & tanti sceleris consocios & fautores non fuisse affirmant.

Quinto loco, Imperatoris epistolã (nempe actionis caput) diligenter excutiũt, & in singulos eius articulos ab accusatorib. peccatum fuisse perspicuè ostendunt.

cuſare,& de ſe facere,quæ à rectioribus eſſent imperatis alieniſſima:& quod cæteris erat abſurdius, nec præfectis ipſis epiſtolam oſtenderunt, vt perceptis, quæ ſcriberentur, ſatius facienda decernerent. Quo igitur pacto iſtorum audaciam nõ quauis pernicie,& quibuſuis ſuppliciis longè ſuperiorem quis duxerit? Liquet ſanè nulli hominum inferendam eſſe iniuriam,idque & fugiendum,& vetitum iam pridem fuiſſe; præſertim quum amicus ſit,& beneuolus,qui a proximis impugnatur,& iniuriam patitur. Quis enim noſtrûm pro Perſarum diuitiis ſua omnia offerentium erga vos priſtinam immutauit beneuolentiam? Quis Choſrois Perſarum regis non eſt amicitiam aſpernatus, & quum ei ſat licuiſſet in omnem felicitatem procedere, erga vos amorem imminuit? Quis, inquam,quum veſtra loca per Perſas diu opprimerentur, veſtris adhuc contantibus auxiliis, a vobis deſciuit, & ita vt ſubitò ad Caucaſi montis miranda tranſiret, & non potius tulerit in belluæ morem vitam hîc ducere, quàm hoſtium liberalitate admiſſa, poſt reditum domi in delitiis viuere? Quis demũ erat, qui veſtri ob gratiam minus reformidaret quæuis grauiſſima pati? Gubazes nimirum, (ô leges, ô iura) qui ad Perſas defecit,qui tyrãnidem cœpit, & Romanorum res prodidit, à Ruſtico & Ioanne, abiectiſſimis quidem & perditiſſimis viris, vir regius eſt ille occiſus. Sed haudquaquã oportuit tam ſubitò hunc per iſtos diſperditum iri, ſed per publicos potius Romanorum Colchorúmque magiſtratus maturius condemnatus, per Imperatorem denique,vt cæterorum quauis de cauſa maximum,vt pœnas promeritas lueret. Verùm quum nulla his eſſet tanti ſceleris iuſta cauſa committendi,ſed odia potius abſurdiora quædam, & ex inuidia nata, ad id hos mali prouexerint; non iniuria rectis con-

Sextò, Gubazem & Colchos ad uerſus Perſas Romanorum amicitiam fideliter coluiſſe.

Septimò, Si Gubazes de medio tollendus fuerit, id Romanis & Colchijs magiſtratib fuiſſe relinquendum.

filiis, prudentibúsque cogitatis, & vtilitatis cognitioni nil temporis relinquere: sola his audacia liuórque licentiæ plurimum exhibebant, & quod diu animis agitauerant quum denique parturissent, sic temere sunt executi, vt nec præsentis tẽporis obseruarẽt necessitatem, nec quoquam pacto conceperint animo, tanto ingruente Romanis bello prudentis viri officium fore, vt vel peregrinas & nondum cognitas nationes beneuolentia sibi & humanitate conciliarent: hi verò vel iam pridem familiarissimos, hostes Romanis vt reddant, quammaximi faciunt, & iam ad id isti peruenerant: nam & hostibus cessimus, & aduersus amãtissimos olim consilia inibant: terra Persarum erat, & iam patrias leges apertius apud nos euanuisse contigerat, & cætera inerant, quæcunque factionum sunt & dissidiorum indicia. Quũ itaque hæc omnia sic re ipsa processerint, & peracta iam sint, résque nobis tam prorsus defluxerint, exquisita quædam sunt his supplicia inferẽda. nam si nos in Romanos fidem seruauimus, & in hac permanendo stabiles sumus; haud tamen, ô iudices, par esse censemus, vt nostræ benignitatis fructum hi referant, vel minorib. pœnis afficiantur, quam facinoris natura deposcit.

Pars accusationis postrema, in qua demonstratur Ioannẽ & Rustic.ũ mala mente & consilio crudeli manum Gubazi intulisse.

Conclusio, istos exquisitis suppliciis esse cruciandos.

3 POSTQVAM accusatores istiusmodi criminationibus vsi dicendi finem fecere, Colchorũ turmæ audire quidem, quæ dicebantur, haud sat poterant: sed cognitis postea, quæ producta per suos in concilium fuerant, vel ipsę quidem certando operam animi promptitudine insudare, gestúque corporis ipso & nutibus identidem circumferri, & sic animo affici; vt quid ipsi sentirent, quídue commiserarentur, prę se facile ferrent. Dum interea iudices indicto silentio inuicem consultando tacitò rem incusarent, condẽnaréntque, atq; adeo grauiter ferrent, non statim reos perditũ iri, sed alioquin

Populi in crudeles Sicarios pessimè affecti animus expressus.

Iudicialis processus altera pars, reũ audire.

hos hortarentur, in eorum defensionem quæ vellent, vt dicerent, Colchorum multitudo processit in medium, & apertius clamitando fremebant: ita vt in apertum voces iam ederentur. Colchi tamen, qui ad incusandum destinati astabant, manibus significando, suos tumultuantes cohibuerunt: vnde silentio facto, in medium Rusticus cũ Ioanne germano productus, verba huiusmodi fecit.

Rustici ad iudices oratio, singulari artificio conscripta.

Fortuna nobis, ô iudices, nostrorum consiliorum exitum subitò immutauit, & planè in contrarium vertit. nam quum necesse fuisset rerum per nos gestarum vt magnitudine frueremur, nunc verò vt mortis rei, dicturi iam causam vobis astamus. Sed suauissimum id nobis certamen videtur, & gloriæ plenum, siquidem omnibus hoc modo perspicuum fiet, nos solum egregium id facinus peregisse, vt hominem tyrannum & proditorem iccirco occideremus, vt imperatoris nostri res integræ forent; ita vt si vel mors nobis sit obeunda, suscepturi vt non ingratam & volentes quidem hanc simus, ac voluntarium id effecturi, quod angit cogitque, & moriemur optimum mortis hunc commeatum & lætitiæ habituri, quod satis callemus Romanos adhuc in Colchos habentes imperium nos relicturos, & nondum illud ab his fuisse per alienos subtractum. Quòd si apud Persas dicenda nobis causa esset, negaturi omnino essemus, quæ fecisse arguimur; extimescendáque essent certiora iudicia, timoréque perculsi in ambiguo forsitã verfaremur; quibus nam verbis vtendum esset apud iudices præcipuè immanissimos, & ægerrimè ob id, quod patratum esset, ferentes, si spe fallerentur. Romano verò iudicium gubernante, qua nam de causa sumus, quod fecimus, negaturi; quid præterea ea excusaturi, quibus & vos affecti beneficio estis, quum tyrannum occidimus? Non enim inclytum illud & Imperatorium nomen illi

Gubazem se interfecisse, sed tyrannum & proditorem, profitentur.

Causa aperte huius professionis, à contrario, nempe vt iudicum beneuolentiam captent.

reddendum, qui ex rebus ipsis ab ipso hoc nomine sit alienissimus visus, tametsi accusatores isti ingenti voce apud vos proclamarint, indignum facinus fuisse nos ausos, qui imperatorem necauimus. *non* enim *ex purpura, seu quouis amiculo, & extrinsecus quæ visuntur, alijs ornamentis, id regium nomen est cuiquam tribuendum, sed ei, qui æquitatem exerceat, nec decentia aspernetur, & cupiditates his solum rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam.* Si enim ipsi virum hunc occidendo iniustam rem ausi sumus, æquior futura esset in nos criminatio, meritóque & violenti, & insolentes per Colchos nunc diceremur. sin verò suis ex moribus procul is à regiis hisce officiis aberat, ita vt nec moderati quicquam, nec pensi per eum consuleretur, nisi vt clam in nos Persas deduceret, & his hæc proderet loca: quur non potius his egregie factis imminentis mali tempus erat præueniendum, quàm regiam stolam verendo sub hostium ditionem venire? Enimuerò *qui periculum sibi aliunde præmeditatum prænouerit, quum protinus queat insidias declinare, & præsens vtcunque propulsare discrimen, vt imposterum occursuris consideratius queat se coaptare: profectò maiori sæuitiæ ascribetur, si tum primum tormenta ingesserit, & non potius sua sit potestate contentus, qua contrà possit, quum velit, malum inferre. At vbi consilia sint ad rem ipsam deducta, & ad opem ferendam nihil sit temporis reliquum, sed e vestigio sint omnia peritura, & cum omnium communi salute dematur etiam huius spes omnis recuperandæ, hic nimirum sapientibus celeritas est præeligenda, ac ne quid indecentius patiantur, mox procurandum.* Si igitur nũc isti irrumpant accusatores, inquinatum scelus fœdámque cædem identidem clamitantes, & eiusmodi nuncupationibus id factum decantent, & rem gestam enixè nitantur intendere: vestrũ erit, ô iudices, eos ad memoriam reuocare, & contépla-

Rationes quibus probare nituntur Gubazẽ proditorem fuisse.

In Romanos Persarum vim clam deducere cogitauit. Id quidem dicunt rei, verũ minimè probant, sed coniecturis longè potiùs in genere nituntur.

Obiectionẽ de atrocitate sceleris eleuare student: & volunt sibi licuisse in Gubazem quod magistratibus in nefarios homines liceat.

ri, qui priores eiusmodi causas obtulere, quib. ipsi per nos rem gestam inuasimus, & facti ex æquitate animi bonitatem pernoscere: quandoquidem plerisque in locis per ciuitates vagos quosdam & perditos homines siue fures spectamus, siue alios, qui grauiora quædam admiserunt facinora, hos quidē capite plecti, illis verò pedes præcidi: haud tamen factum id incusamus, & si sit inhumanissimū visum, nec præsidibus ipsis, qui ea supplicia inferunt, succensemus; nec perinde crudeles, sceleſtos, ac infelices hos dicimus: sed priorum illorum scelera animo agitantes ad memoriam reuocando, pro commissis pœnas hos luere credimus; perinde ea oblectemur crudelitate, si modo dicenda crudelitas est. Quid ergo commisimus sceleris? Hominem ne cauimus nobis infensum: tametsi inimicitiarum accusatores id nomen aptius partiendo, non ei tantum, qui longo sit interuallo sepositus, astruant conuenire; sed cuiuis hominum, qui & si eiusdem sit nationis, quæ hostes faciunt, facere adnitatur. Et nobis item vt optima ac verissima hæc probatur sententia, vt quæ rei ipsius naturā prospexerit. Quum itaque vtrisque nostrum id placeat, agedū hostem fuisse Gubazē, & prodito vtamur nunc argumēto, quandoquidē huic innitendo iure is cæsus videbitur. Vniuersa hæc nanque barbarica natio, & si Romanorū sit ditioni subiecta, animo ab his tamē alienissimo quamprocul abest, & legum ordine degrauata, ad res nouandas tumultúsque excitādos suapte natura defertur, suóque more & liberè viuere his haud dubiè perquam suauissimū esset, nec cuiquam subdi, ne improbitatis pœnas subirent: vnde quum id assequi nequeant, alias tamen hi nationes, quæ hisdem secum vel ritibus viuant & quamproximè sint, vt sibi adiungant, quam maximè studēt. Quo vitio & si apertè Gubazes tenebatur, quia & barbá-

Ratio. Fuit Gubazes Romanorū inimicus. Sed ratio illa petitio principij dicenda est. Pro confesso enim sumūt, quod maximè erat controuersum.

Alia principij petitio, seu inuectiua in vniuersam Colchiorum gētem, cuius Gubazes fuit caput.

& barbarus natus, & communi hoc genti perfidiæ morbo tunc laboraret, eò est tādem aduersum nos liuoris euectus, vt non de cætero duceret, quod animo inerat, occultandum; quin potius accelerare, & re ipsa iam odia exequi, prauo fixa iampridem ingenio, ac male dissimulata: siquidem insudantibus nobis & quoduis discriminum attrectantibus, nec permittentibus hosti quippiam ex voto procedere, ipse tamen domi manēdum cum suis iam duxerat, & à laboribus procul abesse malebat, quum alioquin & diligentius obseruaret, & percontaretur certaminum motus, quò loci essent; tum si quid Romanis fuisset bello egregie gestum, exque victoria quid certioris fuisset & veræ gloriæ partum, confestim is infensissimi animi prodita vanitate, & obtrectare adnitebatur, & perinde parui momenti facere ex rebus gestis laudem comparatam, vanum rei principium, ac vanissimum item euentum iactitans fore, nec nostra id quidem virtute factum, sed fortunæ temeritate. Quòd si forte spem præter aliquid minus prosperè gerebatur, (*qui enim id fieri potest, vt res humanæ non plerunque in contraria aduersáque deuoluantur, vel eodem vt semper statu procedant?*) tum is veluti promptior quispiam rerum gestarum censor, fortuna ipsa perinde innoxia statim omissa, tanquam expers illa vt eius casus fuisset, quod haud satis probè per nos gerebatur, præ animi pusillitate, debilitatéve manuum, & consultationibus stolidè factis euenisse id decernebat, non fortunæ temeritate vel inconstantia: nec huiusmodi cætera, quorum contumeliosius nos arguebat, hostium ascribebat fortunæ, qua nos superassent. vnde quum nihil tacitum ferret, non solum Persarum exercitibus notiora hæc faciebat, quibus omnem operam insudaret, sed vel in Hiberiam vsque ad Alanos, Suanorúmque nationes, & cæteros

Color huic rationi additus, nempe Romanorum prosperis successibus Gubazen inuidisse & insultasse.

Persarum & aliorum barbarorū exercitibus malam istā suam mentem aperuisse.

barbaros, qui & vltra Caucasum incolunt loca, vel alios item atque alios, qui ab his longo sunt interuallo, & vltimos habitant terrarum fines, nuncios dimittebat, qui fermè significarent Romanos bello inualidos a barbaris deuictos debellatósque esse. Et sane huius rei ob gratiam nuncios transmittere nunquam desiisset, si modò continenter id facere potuisset. Quod vtique studium non solum ad Romanorum is efferendam ignominiam ceperat, & si magnum id erat infensi animi argumentum: sed aliud quiddam, & longe maius elaborando machinabatur, nimirum qui eam famam, quæ de Imperatore Romano apud barbaras gentes peruicit, quod potentissimus sit, trophæísq; & plurimis prędītus, in partem dissoluere idcirco animum intendisset, vt barbaras gentes, & si virium Romanarum admiratione simul & formidine captas, audentiores fidentioresque redderet. Num igitur hostis erit & iure, qui ista faciat, nuncupādus, an amicus potius & beneuolus imperator sociúsque & fœderib. iunctus, siue vt aliascunq; denominare accusatores hi glorientur? Tametsi id nomē vtrisque si communiter tribuatur, *haud tamen aliter amicus discerni ab hoste queat, nisi ex incidentium rerum euentu, & vtrum rectè an aliter affectus animo sit.* Si igitur Gubazes nostram victoriam ægre tulisse arguitur, & iocunditate affectus, si quid ipsi fortè deliquimus, quur aduersus Romanas leges barbari isti inclamant, quibus in hos animaduertere consueuimus, atq; adeo, vt has fortè sustulerint, quum Reipub. firmitatem in partem obturbant, demoliuntur, & vastant? Sed si videtur, quæ dici decentius possent, nūc omittamus, & rerum duntaxat contemplemur experientiam, quónā nos illa sit traductura. Tenebatur à Persis præsidium Onogoris ex Archæopolis circumiecto agro adempta: & erat quidem intolerandū id dedecus,

Iustiniani ipsius laudes, potētiā & famam petulanter lacerasse.

Conclusio, Gubazen fuisse tyrannum & proditorem: merito itaque de medio sublatum.

Altera pars defensionis, qua Rusticus euincere co-

dedecus, hostilem exercitum infra nostrorum locorum conspectum tam valide consedisse. vicerat in præfectorum concilio ea sententia, vt in hos cũ viribus vniuersis iretur, euerteretúrque, siue saltem depelleretur, quod ibi reliquum esset exercitus diu iam collocatum. Erant quidem nobis Colchorum pernecessariæ copiæ, vt non modò pro sua eorum locorum peritia plus aliquid, quam hi, qui eius regionis sunt imperiti, ad communem vtilitatem excogitarent, sed vt bellantibus nobis aduersus armatos & e munitionibus propugnantes, vel in Persas etiam, qui essent è Muchiriside aduenturi, auxilio forent, & simul obuiam irent. Quid tum igitur hisce in rebus præfectis agẽdum fuisset? Nimirum precario gentis ab duce Lazorum deposcendum auxilium erat, factáque petitionis mox æquitate in belli societatem ea gens asciscenda. Precati sunt itaque, & rei ipsius aperuere necessitatem. Ille tum, vt qui pro indubitato Imperatorem se duceret, perinde ac fas sibi iam esset pro arbitrio viuere, nec militare quidem nobiscum volebat, nec ad præsidiũ expugnandum contendere, atque adeo, vt ne adesse quidem tunc toleraret, nec pertinaciam deprecari suam, nec ad negandum saltem aliquem prætextum moliri creditu facilem: sed præfectorũ reiiciebat petitiones grauius lõgè & plane acerbius, quàm mercenarij & subditi hominis dignitas pateretur. Ad hæc in præfectos odiũ accedebat, & hostiliter illis conuiciabatur, perinde strenue factum id duceret, & Imperatore sat dignum: quin etiam nomine singulos compellando, iamdiu præmeditatus & fidens criminationibus incessebat. Deinde cunctandum fuisset, vel egregium opus diutius differendum, & castigationes ab eo expectandæ maiores, vel Imperatoris epistola depromenda, cuius hic iussu Byzantium iret, qui tamen in terris

natur, argumentis, à præsentium rerum cõsideratione desumptis, Gubazen Romanorũ hostem coniuratum fuisse.

Nempe auxilium, quũ maximè fuit opus, recusauit.

Præfectis hostiliter conuiciatus est.

Tertia pars Cur Gubazes ad Iustinianum non est de-

ductus Periculum ingẽs erat in mora,tum Romani exercitus, tum præfectorũ ipsorum respectu.

ne perexiguũ quidem iter facere nostri gratia vellet. Sed qua nam arte ad Imperatorem transmitti hic poterat homo, qui tantopere nobis esse infensior occœpisset,nisi cum infinitis & turbulẽtissimis seditionibus,ac ciuium cæde, & aperta quadam ad Persas defectione; tũ haudquaquam, vt hostis impudentissimus, & vim omnino facturus,dictis esset obsequuturus: & eius gens omnis ad seditiones sit promptior, tũ quia suapte natura ad res optimè constitutas,more barbarico cõmouendas & obturbandas feratur,tum etiam quia in proximos habeat qui se tueãtur. vnde & nos principe seditionis sublato,tantarum calamitatum materiam tanta facilitate sedauimus, vt nunc apertius credi non possit, quod erat omnino futurum.Non itaque,iudices,hi nunc epistolam proferant, neq; idcirco nos deprimant,quia quæ in ea perscriberentur, sectati nil simus.Id nanque quod haud satis pateret,vt Gubazi esset Byzantium ad Imperatorem eundum, profectò periclitatio erat & tentatio quædam iure composita,vtrum sponte is iussa subiret.Vbi verò facilè nobis eius animi peruicacia cognita est & cõtentio, quandoquidem id, quod minus esset, repudiaret: quo pacto nobis non ad maiora erat progrediendum, & non euestigio ad eum finem mox concedendum, ad quem multis intercedẽntibus malis aliquando tandem peruenimus? *Non enim ei, qui temporis opportunitatem neglexerit, nec se rebus gerendis tunc statim accommodet, licebit in posterum, quod omissum est,reuocare.* Relinquebatur ergo,vti apparet, & accusatores isti fatentur, vt Gubazem in iudicium euocarem, & iocularia quædam excitarem certamina, & verborum potius vt grauitatem & elegantiam, quàm rerum securitatem deligerem.Haud tamen permisissent id Persæ,qui præsentes iam essent, & rebus incumberent. Sed post-

Cur confestim interfectus sit.

Cur in iudicium à Rustico non sit euocatus.

quam

quam Gubazes hostis esse, & proditor, vndequaque arguebatur, ad spémque erigebatur tyrannicam: quid interesse Colchi putant, siue per nos, siue per alios sit is obtruncatus? *Non enim præfectis solum, siue aliàs præpotentibus, necesse est vt bona mens innascatur, & planè insideat: sed cuiuis hominum, qui eius vitæ conditionis, in qua sit constitutus, cursum vt teneat, decorémque cupiat insudare, & quod omnibus conferat, pro viribus exequi.* Quamobrem & si vani quidem & conspuendi apud vos iudicamur, summæ tamen erga Imperatorem fidei sumus, & mirifice Romanos nos colimus: vnde & qui parare his insidias vellent, quo minus id facerent, coërcebamus. Quòd si aliud quippiam id præter dicendum erit, nosse vos velim, ô iudices, pulchrum esse, & in vero æquissimum facinus, quòd opportunè nos ausi sumus, nec sine Martini voluntate patratum.

Tyrannum de medio tollere non modo præfectis & primariis viris, verum etiam priuato cuique licet.

Conclusio. Legati imperatorij autoritate Gubazen fuisse interfectum.

4 His peroratis, Athanasius non minus tunc primùm Rustici dicta, quàm Colchorum, vt simillima veri admisit. Vbi verò bis iam ea est de re cōsultatum, diligentius omnibus perscrutatis, quum de proditione & tyrannide factum nullum apertè constaret, qúo deliquisse Gubazes deprehenderetur, sed iniustè potius videretur, & iniquiter fuisse cōmissa cædes, nec per Romanorum opprobriū ad Onogorim cum his simul in expeditionem iturum se Gubazem negauisse comperiretur, sed quia præfectis esset ob militiam admissam infensior, præ deliciis nimiis & negligentia debilitatis; confestim Athanasius, quod de Martino dixerat Rusticus, quòd eius voluntate patratum fuisset id facinus, referendū Imperatori potius, quàm in præsentia iudicandū existimabat. His verò, vt apertè se cædem patrasse fatentibus, ex scripto sententiam intulit, qua interfici iubebātur, & capite plecti. Tunc demū

Athanasii iudicis consultatio, obseruatu digna.

Sententiæ in reos lata causa.

Ioannes & Rusticus capitis damnati.

Rusticus & Ioannes comprehensi, mulis impositi, & publicè circumacti, maximum de se & horribile spectaculum Colchis præbuere. nam obstupefacti astabant, præcone voce ingenti & apertius proclamitante, monentéque, leges vt vererentur, iniustáque cæde vel singuli abstinerent. Vbi verò præcisa his capita sunt, tũ omnes decussa molestia è Gubazis morte concepta in commiseratioñe sunt versi, & in his certamen omne solutum, proinde Colchi Romanos rursum summa beneuolẽtia prosequi, & pristinos renouare mores. His ita peractis, Romanorum exercitus per castella præsidiáque hibernabat, vt cuiq; erat iniunctum. Interea viri quidã Misianorum primores in Hiberiam ad Nachoragan Persarum præfectum profecti, renunciatis quæ in Sotirem ipsum egissent, vera profectionis causa occultata querebantur, quòd postquã Persarum partes sectandas sibi delegerant, per Romanos & Colchos cõtemnerentur, & inter abiectissimos habiti, denique sibi Romanorum præfectum Sotirem institisse, & verbis quidem prætendere, eorum se oppidum velle vt sociis inde aurum impertiret, sed finem fore in suę gentis perniciem: vnde quũ in pręsenti liceret vel funditùs his interire, vel Romanos præueniendo ex audaci facinore apud nonnullos sibi gloriam vendicare, vel hoc saltem pacto imminui, viuere tamen se pro arbitrio malle, & sua vtcunque expeditè sit visum disponere, delegisséque potiora, & quæ magis humanis inhæreant moribus, aliorum siue conuicia siue criminationes parui se ducere, maximi tamen salutem. Sotirem deinde fateri se obtruncasse, vt exactis ex eo pro illata iniuria pœnis ad se & Persas facta hoc pacto erga hos beneuolentiæ fide cum gloria maiori transirent: Romanos tamen non desituros asseuerabant, quum pro re gesta, tum defectionis ob causam ad Persas

Sicariorum iustum supplicium, ex quo oritur inter Romanos & Colchios mutua beneuolentia incrementum.

Misianorũ ad ducem Persicum legatio.

Facile est accusatoribus aurem principis ad bella procliuis demulcere.

Persas facta, rem molestius ferre, sed se quàm celerrimè inuasuros; sublaturósque, vbi eò concesserint, vniuersos. Quocirca decentius fore, vt qui se suáque dederent, rex vt benigne susciperet opémque ferret, eorúmque locis prospiceret, vt suæ ditionis iam factis, nec per negligentiam gentem nec paruam quidem, neque obscuram & periclitantem iri disperditum fineret, quippe quæ ad eius imperium non parua sit futura vtilitatis accessio. nam & peritos se belli esse facile se comperiturum aiebant, séque pro Persis quum opus foret fortissime pugnaturos, suámq; regionem quia supra Colchos resideat, peridoneam fore, vnde tanquam e munitionibus in hos tutò fieri insultus queant. His Nachoragan auditis, Misianorum oratores perquam lubens excepit, factámque ad se defectionem probauit, fidentésque abire hos iussit, vt in tempore Persica auxilia habituros. Hi itaque, vbi ad suos reditum est, singulis vti acta fuissent renunciatis, spei plenos hos faciunt.

Misiani legati à Nichoragane petunt auxiliũ & defensionem aduersus Romanos. promissisque omnibus redeunt domum.

5 VERE autem incipiẽte, Romani in vnum coactis iam exercitibus; aduersus Misianos ducere statuunt. Buzes vero Iustinúsque, vt in insula maneant, constituuntur, eas partes asseruaturi, & curæ vt his cætera forent. ad hominum autem tria millia equitibus pedites intermixti ad bellum sunt missi, inter quos erant clarissimi viri Maxentius Theodorúsque Zanicarum copiarum præfecti, vterque, vt sæpè iam diximus, bellicosi, & ordinum duces. & hos quidem in expeditionem profectos subsequuturus haud longè post erat Martinus, vt omnes simul ductaret. Hi tamen interea ne inexercitati manerent, eius exercitus præfecturam sunt nacti, quoad his esset per agrũ pacatum iter, Barazes Armenius, & Pharsantes Colchius; qui nec laborũ tolerantia, neque alia dignitate cæteris præstarent

Sotiris & filiorũ eius sanguis de Misianorum manu requiritur. Sanguinarios horrenda manent supplicia.

Varia Romanorum in Misianos agmina.

militibus; sed nonnullis inferiores potius essent. Lazorum præfectus alter militũ erat, dux alter Colchici imperatoris familiarium agminum. haud tamen tantum his vel prudentiæ vel audaciæ inerat, vt fidentius iubere præesséque Romano exercitui possent. Et Romanorum iam copiæ in Misianorum agrum peruenerant, & progredi iam cupientibus impedimento fuit Persicum agmen eódem coactũ. Persæ nanque, quum se Romanos ad bellum parare præscissent, & aduersus Misianos ituros, ex Hiberia motis & e castellis circa Muchirisim castris, eódem quò & Romani tendebant, agrum Misianorum vt mox defensuri, ita & allaturi his opem. Quũ itaque circa Psilliorum præsidia Romani stationẽ haberent, tempus extrahere nitebantur, quoad æstas exiret. Nam velle tunc Persis simul & Misianis obuiam ire, nec commodum fore, & falli se posse rebantur. Sic itaque vtrinque exercitus quiescebant, & in neutram partem progrediebantur: sed se inuicem asseruabant, intentique expectabant, si quis prior impetum faceret. Aderant autem Persis Hunni Sabirique auxiliares & mercede conducti. Constat hanc gentem & maximam esse, & hominum copia abundare, bellique studiosissimam, ac rapinis admodum deditam, ac alieni percupidam: sed lucri auiditate, & prædæ spe nunc his, nunc illis sese in belli societatem adiungunt, & simul pericula subeunt, ad alteriúsque partis hostes, suos fallendo, sæpe pertranseunt: siquidem cum Romanis plerunque, cũ Persis sæpe & mutuò in aciem prodeunt, & certamina ineunt; momentóque temporis ad vtrosq; exercitus alternis versi stipendia faciunt. nam & priore bello aduersus Persas pro Romanis pugnarunt, & Dilimnitarũ vim magnam nostu se inuadentem interfecerunt. Quo bello confecto, pro conuenta acceptáque mercede à Romanis

Progredi cupientes à potentiori exercitu retardantur.

Obuiam ire variis inimicis simul incommodũ & periculosum.

Auxiliariorum Sabirorum leuitas seculis sequentibus à plerisque renouata cum infelici successu.

aliò

aliò abierunt, ita vt rursus qui paulo antè Romanorum hostes acerrimi extitissent, hi sequerentur, siue iidem illi hi fuerint, siue alij quidam, Sabiros tamen fuisse sat constat, & eorum ex gente, qui Persis auxilio mittebantur. Hoc itaque Sabirorum ex agmine homines ad quingentos sub diuo consederant, & haud longe a cætero Persarum exercitu stationem habebant. Quod vbi Maxentio Theodoróque cognitum fuit, & quod dearmati per negligentiam, & in hostico solutius viuerent, confestim in eos trecentorum equitum turmam duxerunt, vallóque circumsesso (non enim plurimum is eminebat, nisi quantum extrinsecus hominis equo insidentis caput duntaxat compareret) vndequaque & è propinquo lanceis, saxis, sagittísque, & alio quouis armorum genere, quod manibus occurrisset, barbaros confodiebant. Tum illis plures esse, quam in vero erant, hos suspicantibus, & simul re insperata perterritis, sese tuendi nulla animum cogitatio subiit, ne fugæ quidem locus patebat, vallo muróque circumactis. ibi ergo ad vnum omnes & passim cæduntur, quadraginta & soli, qui hostes mirificè latuissent, vix euasere. Hi nanque è muro, quem reptando inscenderant, in alteram se partem præcipitarunt, in densiorémque & proximam syluam delituere, quos tamen Romani cæteris cæsis insectando peruestigabant. His itaque Persis renunciatis, extemplo duum milium equitum turmam, acie instructa in Romanos miserunt. illi tamen tanta multitudine in tempore declinata, iam factis contenti, citatiore cursu retro in præsidium, vnde profecti erant, se receperũt. Pro re quidem egregiè gesta gloria elati mutua gratulatione efferebantur, tametsi Maxentij ducis ob gratiam grauiter angerentur. Is nanque vna cum cæteris dum eos insectaretur, qui se in sylua abdiderãt, telo

Qui negligẽtius in hostico viuunt & vigilant, exitio sunt proximi.

Perterriti & vndiquaque ab hoste circumsessi facile pereunt.

traiectus desperantibus omnibus salutem recepit.

Rhodopolis à Iustino recepta.

6 IVSTINVS interea suis è ducibus quempiam Hunnum genere, Ehninzur huic nomẽ erat, ex insula cum duobus milibus equitũ ad Rhodopolim oppidum misit. Rhodopolis verò Colchiorũ quódam oppidum fuit, à Persis tamen tunc tenebatur, per Mermeroën ducem antea captum, & valido præsidio obfirmatum. Quemadmodum autẽ transacta ea res sit, quandoquidem Procopius rhetor de ea satis perscripsit, prætereo. Eò igitur vbi est ventum, prospera quędam iuuit fortuna. excesserat nãque tum forte ex oppido Persarum pręsidiũ ad breue alibi permansurum, incolarúmque multitudo ipsa diuersim diuagabatur. Opportunitatem igitur nactus Ehninzur, sine vllo labore vrbe potitus, per eam ingressus discurrit, & Persarum quos reliquos esse intus deprehendit, occidione occidit. Ciues vero vbi cognouit externo potius pauore, quã sua perfidia cum Persis sensisse; vt patriam incolerent rursum permisit, & acceptis obsidibus omnia in tuto constituit. Hoc pacto Rhodopolis ad priorem statũ redacta patrias leges recepit, & sub Romani Imperatoris denuo ditionem concessit. Sed ea æstate nil aliud actum memoratu dignum. hyeme verò iã appetente, Persæ quidem sublatis castris ad Cotaisim in Hiberiam se receperunt vt his ipsis in locis hibernaturi, auxilia detestati, quæ Misianis tulissent. non enim id æquum esse censebant, nec patrio more permissum, vt eo tempore anni in tam longinquã expeditionem labore attererentur. Romani verò perinde obsidione iam liberati occœptum iter tenebant. Verùm vbi ad Tibelium (id præsidio nomen) iam peruenerunt: (id nanque Misianorum Absiliorúmque agrũ disterminat) superuenit Martinus, qui cæteras copias secũ ductaret & exercitu vniuerso disposito eodẽ consedit. Sed interea morbo & graui cor-

Audaces fortuna iuuat.

Persarum laniena.

Tandẽ Persæ deprehendunt quàm male sibi consulant ĩj qui populi tumultuantiũ furores adiuuant.

correptus, ademit quidem & intercidit suimet animi promptitudinem. Is siquidem ea hic mēte immorabatur, vt in Colchicum agrum, & eius regionis castella paulopost rediturus. Qui vero relinquebātur, quū ad Misianos progrederentur, a prioribus præfectis deducti, primo quidem tentandos hos esse duxerunt, si fortè vellent ad bonam mentem redire, ac suis recognitis ducibus commissorum iam denique pœniteret, & redditis simul Sotiri ablatis pecuniis Romanis se dederent. vnde delectos Absiliorum ex gente facundissimos viros ad Misianos oratores dimittunt. Misiani verò tantum aberant, vt cœptam amitterent crudelitatem, vel futuris officiis vt hanc compensarent, hísque perinde ornarent rerum suarum absurditatem; vt tanquam nefarij ac perditi homines ius gentium aspernando, & conculcando, oratores confestim occiderint, viros præsertim Absilios, eiusdem vitæ, eorundémque morum finitimos, præterea & eorum prorsus expertes, quorum ipsi Romanos & Sotirem incusassent, præsertim quum se amicè beneuoléque, & quę in rem essent, cōmonefacerent; nec molestius mandata referrent. eò hi furoris euecti. At tunc primùm impia quædam adorti, præcipites de cætero eisdem oppressi malis, & maiori cum impietate deferebantur. siquidem cognito Persarum discessu, & desperatis ex conuentione pristina auxiliis, confisi tamen locorum difficultatibus, quòd ea nec se adire, nec transcendere Romanos posse rebantur, deteriora quædam aggrediuntur. Est mons quidam vrbi obiectus non admodum eminens, ascensu tamen accliui difficilíque, abscisus vndique & planè abruptus, in medio breuis quidam & non multum attritus apparet callis, expedito cuiquam vni vix peruius, atque adeo vt si vnus aliquis eius montis summum fastigium armatus insede-

Rursus animi Misianorum tentātur.

At isti cadibus assueti legatos occidunt. Vide quò furor populos sanguine gaudentes impellat.

Locorum munitorum confidentia.

Extrema Misianorum vanitas.

rit, hostes omnino sit transitu prohibiturus, vel si eorum infinita sit multitudo, vel leues quidam & agiles sint, quales esse Isauros ferunt. Huic itaque loco confisi, in violentissimam quandam desperationem venerunt.

Patratum in legatos scelus, militares viros ad iram cõmouet.

7 ROMANI verò, patratum in oratores scelus vbi his primùm renunciatur, ira commouebantur. Sed dum interea barbari cunctarentur, & in monte nondum præsidia collocassent, præueniendo mox hi verticem occupant, & nemine prohibente in planiora ex altera parte loca, ac latè patentes campos descendunt. Misiani verò ea spe destituti, ex omnibus præsidiis rebus auectis, & minus necessariis igne absumptis, in vnum se, quòd munitissimum videbatur, præsidium coegerunt, Zachar ab antiquo denominatum, sed Ferreum deinde illi cognomẽ est inditum, quia & validissimum esset, & captu minimè opportunum. Dum hæc peragunt, Romanos quosdam ad equites quadraginta, præstantes tamen, vt qui ordines ducerent, quum seorsum à suis iter haberent, Misiani mixti equitibus pedites viri sexcenti inuadunt, rati se omnes facile necaturos: quum illi vti belli peritiores, vbi in collem se receperunt, operam se tuendo nauabant. sic diu strenuè & ancipiti marte pugnatum, Misianis Romanos equites circumuenire nitentibus, illis verò enixè adeo impetum in hos facientibus, vt hostium nunc phalangem irrumperent ac protinus profligarent, nunc rursum cedendo sese in tutum reciperent. Sed quum interea ex edito monte Romanorum aliæ copiæ se ostendissent, dolo id agi barbari, & sibi parari insidias suspicati, concitatissimè statim sese in fugam dedere. Romanorum verò exercitus (iam enim inter se vniuersi coierant) hos insectatus, tergis mox hostium insistebat, eorúmque maximam partẽ occidit,

Zachar castellum, postea Ferreũ.

Equitũ 40. Romanorũ felix fortitudo.

Misianorũ strages.

occidit, atque adeo, vt tanta ex multitudine octoginta duntaxat in præsidium se illud receperint. Quod vtique si eodem impetu inuasissent Romani, trepidantibus adhuc ex his, quæ acciderant, barbaris; cum vniuersis capi tunc potuisse nil ambigo, & die eadem bellum finiri. Sed quum his nullus adesset præfectus, qui vel præstaret prudentia, vel viribus esset & factis clarus, & perinde pares se ducerent omnes, atque adeo, vt nunc se inuicem ignauiæ incusarent, nunc verò alternis iuberent, & huiusmodi alia quæ vel fecisse vel audisse hos dixerit quispiam. nam quidam & planè inglorij istorum fuere conatus. nam quum hi diuersa sentirent, diuersáque item & singuli vellent, & nihil eorum, quod varij cuperent, perageretur; grauiter nimirum quisque ferebat, non fieri quod sibi collibuisset, negligenter & segnius ad rem gerendam prodibant, & acceptum infortunium plerisque volupe erat, vt & iactare apud proximos possent, & sua extollere, & delicti causam fuisse id prȩter nil aliud demonstrare, quàm quod suis iussis minus fuisset obtemperatum. Quum in his versarentur hi certaminibus, quàm procul ab hostibus, vt hos obsessuri, castrametati sunt: vnde nec, vt belli consuetudo deposcit, oriente iam sole è stationibus prodeuntes hostibus insultabant, sed in segniciem socordiámque relapsi, superuacaneum fore existimabant, diligenter aliquid & suo tempore exsequi velle, sed præproperè quidem & non opportunè in hostem ire, & celerius se ad stationes recipere. Quibus rebus Martinus iã cognitis, ad hos hominẽ misit, qui vniuersis præesset, Cappadocem genere, prȩfecturæ dignitate iam antea nobilem. Ioannes illi fuerat inditum nomen, Dagan aliâs cognomento hunc vocitabant. is fermè pauloante ad Colchos fuerat per imperatorem transmissus, & Rustico suo

Erratum militũ Rom. ob inopiam ducis auctoritate præditi. Corpus sine capite exercitus sine duce. Tribunorum superborum multitudo copias alioquin ad pugnã alacres pessundat.

In exercitu confusio vnde.

Ioannes Dagas opportunè exercitui languenti præficitur.

illo in munere ſtatim ſuffectus. Itaque in Miſianos vbi demum peruentum eſt,quum præeſſe vniuerſo exercitui iam occœpiſſet, omnibus extemplo circa præſidium coactis agminibus,id obſidere adnitebatur;& ſimul eos inuadere,qui extra præſidiũ eſſent, & omnia pro viribus obturbare. Barbarorum autẽ domicilia nõ intra circumactũ erant præſidio murum,ſed in proximo ſcopulo quodam & porrectiore ſita,circa verò ſaxa abſciſa abruptáque precipitia & in profundum tendentia,vnde & locus aditu difficilis reddebatur, peregriniſque & inſuetis erant planè incognita,quæ eódem ſunt, omnia; ita vt vix incolæ ipſi pro locorum peritia ex anguſtiſſimo calle quodam & ſublatente,ac maximo cum labore vitam tenerent:deſcendunt tũ,& iteratò ſurſum verſus,quum opus fuerit,obrepunt. ad huius autẽ loci radices in planicie ipſa & loco patentiore fontes pòtabilis aquæ ſponte ſua emergunt, quibus potãtur, qui arcem incolunt ſummam : vnde quum interdiu aquari per Romanos barbari prohiberentur , noctu aquam deſcendendo hauſtam aſportabant.

Miles ſtrenuus & audax occaſionem ad victoriam feliciter non rarò inquirit & aperit.

8 VIR igitur Iſaurus quidam,Ilius nomine,qui ea forte è regione cuſtos erat appoſitus,vbi primùm non paruam Miſianorũ manum longè ex interuallo & nocte intempeſta deſcendentem peruidit, vt aquam deferrent, rem tacitus tulit; abeuntes tamen occultè ſubſequitur,& ſimul aſcendit,quouſque ad montis cacumen perueniens,loci ſitum, quantũ in tenebris licuit, optimè contemplatus eſt, nec vltra viros decem ad aditum aſſeruandum fuiſſe appoſitos.quibus omnibus cognitis,deſcendens protinus, præfecto quæ viderat,ſingula explicauit.Præfectus

Occaſionem repertã dux prudens auidè captat.

verò eo ex nuncio gaudio ingẽti affectus , nocte inſequenti viris centum delectis validis quidem & audentibus,ad aditum illũ emiſit,vt & locum ſimul contemplarentur,& ſi res poſceret, impetum facerent.

rent. His deinde iniunctum, vt vbi in tuto iam constitissent, buccina signum darent, vt cæteris copiis muros repentius & summa vi inuadentibus, vtrinque hostes obturbarentur. Qui verò ad id erant delecti, Ilium ducem in ascensum sectati, & hortati se mutuò euadebant. Vbi verò ad medium est mõtis peruentum, incensum vigilum ignẽ apertissimè conspicantur; ipsos verò quamproximè decumbentes, quorum septem sopiti stertentésque iacebant: vnus duntaxat cubito innixus, perinde excitus declinaret. nã & is capi somno iam cœperat, & capite inclinari, nec satis patebat quò nam euasurus iã esset, quum identidem dormitando excitaretur. Interea Leontius quidam in lubrico quodam cœnosóque loco in terrã prolapsus, clypeo diffracto defertur: vnde crepitu, vti par erat, iam edito existunt vigiles statim, exterritíque & cubilibus adhuc insidentes, nudatis gladiis, & capitibus circũactis quoquo versus respiciebant. haud sat tamen imaginari factũ id poterant. siquidẽ accensus & lucidus ignis visum his interceperat, quo minus possent qui in obscuro se continebant, apertius contueri: crepitus præterea, quem dormitantes exceperãt, nec clarius quidem, nec qualis armorum fragorem significaret, ab his poterat internosci. Romani verò apertius omnia intuebantur. nã gradu represso taciti morabãtur, haud secus ac terræ hærentes, vocémque adeo continebant, vt ne hiscerent quidem, immotósque pedes velut terræ impactos eodem tenore seruabant, siue hos sentibus, siue cautibus & saxis imposuissent. quòd si haud ita se habuissent, sensúsque aliquis eorum, quæ gererentur, ad vigiles peruenisset; futurũ omnino erat, vt per hos in decliue præuoluta saxorũ ingentiũ mole hi omnes attererẽtur, qui præsidium inuasuri eò peruenerãt. Stabãt itaq; taciti immotiq; omnes, atq; adeo, vt vel ipsum in-

Romani necti hostile præsidium inuadunt.

Nocturnæ impreßiones, modò à paucis, iísque strenuis, fiant, minus periculosæ.

In rebus arduis ex vtraque parte quædam oboriri solẽt quæ miram rerum humanarum vicißitudinem ostendunt.

ſuper ſpiritum continerent ſilentio preſſum. Barbari autem, vbi nil graue eſſe, quod auribus accidiſſet, exiſtimarẽt; iterato in id, quod his gratius erat, mox relabuntur, libentiſſiméque decubando redormiunt. Romani itaque in ſomnum hos iam reſolutos confeſtim inuadunt obtruncántque, cũ his ſimul & ſemiſomnem illum perinde illuſum & cõpellatum occidunt: demum intrepidè prodeuntes, vbi in frequentiora ædificiis loca diuerſi effundebãtur, tuba mox claſſicum cecinere: quod vt primũ Miſiani auribus exceperunt, rei nouitate obſtupefacti, & eorum ignari, quæ tunc gerebantur, ſurgẽtes tamen ſuos mutuò conuenire, coiréque ſimul, & aliunde alius proſilire. Romani verò vel in foribus ipſis obuiam his prodeundo, gladiiſque eos excipiendo, ingentem edidere cladem, quum partim è domibus proruentes, partim præſentes nacti, partim paulopòſt affuturos contrucidarent; ita vt nullum eſſet eius mali leuamen, vniuerſis iam irruentibus. magna præterea vis fœminarum comploratione facta extra domos ſeſe in publicum effundebant, nec ab his tamẽ Romani ira incenſi, manus denique abſtinebant, ſed crudeliſſimè & hæ necabantur: vna tamen & elegantior quædam ardentes faces quũ manu geſtaret, publicè vagabatur, quę protinus telo in ventrẽ icta quàm miſerrimè moribũda procubuit: è cuius manu vbi miles quidam faces extorſit, circumiectis domiciliis ignẽ ſubiecit, quæ quum è ligno eſſent, & eiuſmodi leui materia ædificata, e veſtigio cõflagrarunt, flãmáque adeo in ſublime euecta eſt, vt Abſiliorũ genti, & aliis, qui longo tunc aberãt interuallo, quæ gererẽtur, ſignificaret. tum barbari effuſius interire, & mortem occũbere. quippe qui domi manebant, & cremabantur ſimul, & ruinis contegebantur: qui verò è domo proruerẽt, in prõptu gladiatorũ pernicies ingruebat. Pueri

Excubitores occiſi. Aut vigilandum eſt in bello, aut pereundum.

Militum ira mulieribus non parcit.

Præſidium barbarorum incenſum.

In infantes exercita crudelitas prorſus efferã.

præterea

præterea multi flebiliter matres nomine vocitantes, mox rapti saxis partim inclementer illisi discerpebantur, partim verò per milites, & ludibundos quidem, ex álto præcipitabantur, quos postea de loco inferiore subeuntes alij erectis exceptos lanceis perforabant. Et fortè haudquaquam immeritò Misianorum genti grauiter adeo succensebant Romani, tum quia occidissent Sotirem, tum quia & oratores sceleratius violassent: non tamen tantopere erat in teneros & recens natos ac ea iniuria desæuiendum, qui paternæ audaciæ & ignari prorsus, & expertes fuissent.

Pœna sæuitia. Nec enim mundi iudex eos probat qui vocationis limites furenter excedunt.

9 SED non impunè Romanis id scelus fuit, siquidem nocte tota in his malis transacta, quum deletum esse oppidum his videretur, debellatíque Misiani; viri quingenti & armis admodum communiti, è præsidio prodeuntes, de improuiso Romanos adoriuntur, & quammultis affectos vulneribus violentius impellendo in fugam vertunt. tamen illi, vt in præcipiti acti, & abunde conuulnerati, ægerrimè se ad exercitum receperunt. nam instantibus hostibus, teláque ingerentibus quum præcipites agerentur, in saxa cotésque tibias & crebrius offendendo dilacerabant, atque adeo, vt ad scopulum reptare nulla de cætero subiret his animum cogitatio: muros tamen ea ex parte, qua expugnari facilius poterant, inuadendos esse, & fossam complendam Romanis visum: vnde & casis, tuguriísque quamproximè structis, e tuto mœnia iam oppugnabant, sagittísque & machinationibus vsi, quibus grauissimam his demum obsidionem & planè intolerandam efficerent. Barbari verò & si labore ingenti afficiebantur, & acrius vrgerentur, haud tamẽ vel coarctati sese & muros tueri desierant. iam enim ex his quidam ad alteram Romanorum munitionũ partem testudinem importarant, vt omnia ad terrã

Atrox pugna Misianorum & Romanorum.

Surrani dexteritas felix.

prosternerent: prius tamẽ quàm vallo appropinquarent, vel in testudine penitus delituissent, Surranus vir quidã Hister in quempiã hostiũ & cõspectiorem telum intorsit, letaléque huic vulnus inflixit. eo cadente confestim concussa testudo ipsa inuertitur, & alueo circumacto supinóque retecti omnes nudatíque sunt, quos Romani hastas eiaculati interfecerunt. Vnus verò, qui fortè euaserat, quum ad præsidium proximè peruenisset, portulam iamiam ingressurus, sagitta ictus interiit, cadénsque in limine iacuit in interiorẽ partem porrectior. Qua re Misiani animaduersa sinistrum id futurorum omen euitandum sibi quammaximè, ac detestandum (vt arbitror) rati, desperatísque suis iam viribus, & Persici auxilij spe tandem deposita, cupidi pro vi Romanis illata metu denique liberari, proprias vires emensi, quòd nec bello pares Romanis fore se ducerent, nec bellum sustinere diutius possent; vix aliquando tandem resipiscentes, ad Ioannem oratores miserunt, precatum, ne se perdere ad internecionem iam vellet, gentem ab antiquo obedientem, & eadem secum de deo quamoptimè sentientem, & quę quia prius affecta iniuriis sit, ad id demum descenderit. Barbarica quadam dementia factum, vt Romanis obsisterent, haud tamen commiseratione & venia indignos omnino fore se affirmabant, qui tot mala perpessi, pœnísque tam acerrimis & tam multis affecti iam essent, præsertim quum circumiecta præsidio loca incendio conflagrarint, virorúmque non minus mille & quingentorum iacturam fecissent, & pubescentium puerorúmque item & fœminarum numeri amplioris, atque adeo, vt haud multum defuerit, quin Misianorum gens sit prorsus sublata. Ioannes verò animo perquam lubenti, & multis de causis istorum preces admisit, tum quia ne diutius in loco deserto prævalgidóque cum vniuerso exercitu

Tandem Misiani, quamuis serò, sapiunt.

Et post suorum cladẽ fiunt supplices.

Prudens præfectus in gratiã supplices recipit, & principis sui autoritati cõmodisque cauet.

citu periclitaretur, tũ quia satis pœnarũ iã dederãt, qui in se deliquissent: vnde acceptis obsidibus, & omni pecunia, qua præfectus Sotiris secũ detulerat, recuperata; Imperatorísq; auro in potestatẽ redacto, quod vtique perfectorum proborúmque numismatum fuit octo & viginti milium, additis octingentis, prædáque multa onustus, permisit rursum sua hi vt intrepidè possiderent, vitámque innouando, pristino more vt viuerent. Ipse demum in Colchicum agrum reuertens, inclytum quidem & gloria superbientem, triginta hominibus duntaxat desideratis, reduxit exercitum.

Rei homicidij, præcipuè in virum illustrem admissi, à publicis functionibus remoueri debent.

10 POST hæc imperator Iustinianus Martino prorsus exautorato, Iustinum Germani filium copiis vniuersis, quæ apud Colchos & Armeniam erant, liberæ potestatis & solum præfecit. Iampridẽ enim illi id animo inerat, ne de cætero his imperaret Martinus, quia in Gubazem insidiarum non minima causa fuisse argueretur. Continuerat tamen antehac animum, & rem planè dissimularat, haudquaquam per id temporis ratus principes esse vel concitandos, vel loco mouendos, rebus adhuc ea in regione turbatis, & eo minus, quo & is esset exercitibus gratus, tum quia bellicæ rei peritissimus erat, tum etiam quòd opportunè decentérque bello cũcta disponeret: cuius rei apprimè gratia incolumem ad id tempus seruatum fuisse nil ambigo. nam aliàs cum Ioanne & Rustico mortem simul obisset. Nũc verò præ trophæorum a se partorum, rectiorísque consilij reuerentia, quo in ipso rerum gerendarum discrimine vtebatur, depresso paulatim, ereptóque demum permagno illo superbóque imperatorio nomine, titulum quidem illi permisit, dominari tamẽ in cæteros vetuit, sed priuatam iniunxit vt duceret vitam, pœnarum se satis iam ratus ex eo per ignominiam exegisse, tametsi patrati in Gubazem

Princeps ad tempus dissimulans non culpandus est, modo iustitia non obliuiscatur.

Ducis strenui vita propter res feliciter gestas parcitũ. In eo autem errauit Iustinianus, & enim vita indigni sunt qui illustrẽ virum morte affecerũt.

ſceleris fuiſſet hic particeps. Quum itaque Perſæ quietius agerent,& haud ſecus res pacificæ eſſent, ac ſi factæ induciæ intercederent; tunc demum Iuſtinianus Martino è præfectura eiecto, Iuſtinum vt propinquitate ſibi & genere coniunctiſſimum, ita & tunc temporis communi omnium opinione per celebrem,Byzantium ad ſe euocatum,, & copiis vniuerſis præfecit,Colchóſque remiſit, vt omnibus proſpecturum:Quum itaque Iuſtinus præfectus iã omnibus eſſet, nec Perſæ vt acie decertaturi ſe ad bellum pararent, neque in hos Romani ductarent exercitus, ſed ſua vtrique cuſtodiis tuerentur, & quoad poſſent conſilia inuicem explorarent, & neutra pars bellandi initiũ faceret,ſed vltrò libẽtérque conquieſceret; Choſroës Perſarum rex, vbi primũ quæ ad Phaſidem contigiſſent,reſciuit,& Nachoragan fuga ex acie exceſſiſſe, ex Hiberia protinus euocatum pro patriis legibus ſæuum in modum excruciauit.Non enim ſatis fore deſtinatã duxit ignauiæ pœnam,& ſimplex aliquod mortis genus vt illi inferret; ſed a ceruicibus cutem ad imos pedes detraxit, vniuerſámque ita, vt genitalia ipſa inuerterentur & comparerent in vtris morem, conflatam ſuper ſcopulum quendam vt ſuſpenderent,ſuis iniũxit,miſerabile viſu,& crudeliſſimũ facinus,quod ſane Saporem illũ,qui Choſroem in regno præceſſit,auſum fuiſſe,& ſolum exiſtimo. Simillima tamẽ poëta quidem & Phrygius de Marſia celebriora fecit,qui vbi de arte tibiis canendi cũ Apolline cõtendiſſet,victus demum pro eius petulãtia victori pœnas has dedit, vt ei detractũ ſuſpenderetur arbori corium. ſed iſta quidem poëtarum miracula ſunt, & fabulæ ludicra,quæ vtique nec vera eſſe,nec decentia hi conſpicantur.quòd ſi tibicinem dicant Apollinem factum,& ex arte decertatorem, atque adeo vt poſt victoriam ſit ſic ira euectus, vt indignas quaſ-

Martino in ſtè,vel potius clementer,exauctorato Iuſtinus ſuccedit.

Nachoragã viuus excoriatus iuſſu Choſrois. Superbia & ignauiæ ſeuerum iuſtúmque ſupplicium.

Marſa famum renouat Nachoragan.

quasdam & furibundas victo pœnas intulerit; quo nam pacto ex vetere hunc comparentem tam inhumanum & nefarium facinus oblectauit? Hæc autem tum primùm prisci cecinerunt poëtæ, & ab his iuniores excepta simul decantant, quos inter & Nonnus ille ex Pano vrbe Ægyptia oriundus, poëta, in opere suo quodam, quod Dionysiaca nuncupauit, pauca quædam de Apolline narrãs (non enim præcedentium verborum sat memini) ita subsequitur; Eo ex tempore, quo Marsian deũ impugnantem tibicinem redarguisti, corium arbori suspensum ventis inflatur. Quòd autem Persarum regum postremum id scelus ex prisco & poëtico illo prodierit, quũ non antea fuisset mortalibus cognitum, apertiora sunt argumenta, & apud eos sat valida, qui & vetustissima contemplari percallent, nec ad poëtarũ figmenta illa reiecerint. Sapores quondam vir iniustissimus fuit & humano sanguine contaminatus. ira is fermè inflammabatur, & in sæuitiã proruebat, ad parcendum verò dandámque peccantibus veniam segnior erat. Vtrũ verò id scelus in alios prius patrauerit, nil habeo, quõ affirmare id apertũ queã. Quòd autem Valerianum tunc Romanorum imperatorem is, cui fuerat per hunc bellum illatum, victum ab se, viuúmque captum eodẽ modo excruciauit, testis est omnis historia. Haud secus & priores illi futuri his rebus testimonio sunt, qui post deletos Parthos, Persarum suscepere imperium. Artaxerxes Saporésque, reges vtrique omniũ iniquissimi. siquidem alter proprio domino obtruncato, per vim & tyrannidem sibi imperium vendicauit: alter verò, quia à suppliciis grauioribus, odiísque impiissimis regnandi initium fecit.

Nonni Dionysiacorum mentio.

Persicorum regum immanitas à Turcis restituta.

Valerianus imp. excoriatus.

Tyrannorũ par.

II SED quum ex intercedentibus aliis item atque aliis rursum ad Artaxerxẽ delata oratio sit, offertur in præsenti occasio ea nunc absoluendi, quæ supra

dicturus nos esse promisimus, & regum, qui subsequuti hos sunt, meminisse. De Artaxerxe verò quibus sit parentibus ortus, qua de causa, quóue modo cidarim, insigne regium, sumpserit; supra satis iam explicauimus. illud tamen adiecturi his sumus, Annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis principatum, quaternis post alterius Alexandri Mammei, Artaxerxes Persarum (quemadmodum diximus) suscepit imperium, in quo annos quindecim, mensibus demptis duobus, peregit. Huic in imperium Sapores ille succedit, omnium crudelissimus. vixit hic vnum & triginta integros annos, & ingentibus iacturis Romanos affecit. nimirùm qui regem eorum necando, nil denique sibi ad eam rem impedimento fore præcogitarat. Is ferme imperium propagauit. nam & Mesopotamiorum vastauit agrum, deinceps finitimos quosque, Cilices, Syros, Cappadoces vsque peruadens depopulatus est, & incredibilem his intulit cladem; atque adeo, vt abruptas illas & vacuas montium intercapedines anfractúsque cæsorum repleuerit cadaueribus, complanauerit colles, & loca editiora inter se distantia, ac postmodum fertur sic equitasse & peruasisse, ac si montium fastigia in infimo descendissent. Hunc igitur, quum domum redisset, nec mediocriter vteretur, quæ per impietatem parasset, sed immodica elatum iã insolẽtia, haud longè pòst, vt superbire desineret, Odenathus Palmyrenus coëgit, vir quidem tum primùm obscurus & planè incognitus, sed qui ex illatis Sapori calamitatibus, & rebus aduersus hunc gestis ingentẽ retulit laudem, & plerisque priscis historicis vt dignus memoria nobilitatus est. Mortuo deinde Sapore, huius filius Ormisdas regnũ suscepit, vixítq; in eo breui admodũ tempore. Post annum siquidem vnũ & decimum diem,

De Persicis regibus ἐκ βολὰ λόγε.

Artaxerxes.

Sapores.

Saporis felicitas, ab Odenatho Palmyreno repressa.

Ormisdas.

diē,fato ſuo perfunctus is obiit mortē,nulla re geſta,quę merito tradi memoriæ poſſet. Poſt hunc Vraranes annos tres quū obtinuiſſet imperium, eius filius patri non abſimile nomen ſortitus,annos ſedecim in regno permanſit. Deinceps Vraranes tertius,menſes duntaxat quatuor imperiū deguſtauit. Seganeſna ei cognomen erat,quod illi inditum non ab re fuiſſe exiſtimarim, nec temere eum vetuſti & patrij moris participaſſe. Perſarum ſiquidem reges quum magnam aliquam nationem oppugnando cepiſſent,eſſéntque illorū locis potiti, haudquaquam de cætero victos necabant,ſed ſubactos dependere tributa cogebant, & loca inhabitare,ac captum armis agrum excolere, primoribus duntaxat gentis miſerrime trucidatis:vnde & ſępe noui principatus & nationis ex nomine liberos vocitabant,memorię (vti apparet) pro trophæis iam partis & iactantiæ gratia. Vbi itaque Seganorum gens illa ab Vrarane huius patre deuicta eſt, iure & filius pro regia illa conſuetudine Seganeſna,id eſt,Seganorum rex nūcupatus eſt. Hoc confeſtim deperdito,Narſes imperium annos ſeptem & menſes nouem tractauit. Huius Miſdates filius in principatu ſuccedit,patris hæres effectus, non ſolùm potentiæ, ſed annorum æqualitatis & ſpatij. Miretur nanque id quiſpiam, patri filióque annos menſéſque imperij exactiſſimè fuiſſe pares admenſos. Hos Sapores rex ſubſequutus ; longiſſimis temporum ſpatiis potitus imperio eſt, quum tot annos regnaſſet,quot etiam vixerit. Hunc mater adhuc ventre geſtabat, & regij generis ſucceſſio ad regnum vocabat,qui ex matre hac naſceretur:erat autem dubius partus,marémne paritura hæc eſſet, an fœminam. Vnde principes omnes & ſatrapæ præmia magicis viris ac dona expoſuere,vt ea de re futura prædicerent. Grauidam deinde equam producunt in medium partui proximam, iuſſeréque magos ſuper hac prius pe-

Vraranes.

Perſicorum regum filiis vnde inderētur cognomina.

Seganorum natio.

Seganeſna.

Saporis anni vitæ regnique pares.

De magorū prædictionibus.

riculum facere, vaticinaríque quodcunque futurum existimarent. Hoc pacto se paulo pòst cognituros putabant, quò processuræ istorum essent de equa prædictiones: ex hísque posse se simul imaginari haud secus euasura, quæ de homine & mare futuróque rege prædicerentur. Quid verò magi de equa prænunciarint, nil habeo quod pro certo affirmem: sed alioquin sic omnia euenere, vti prædictum iis fuerat. Quum itaque & cæteri cognouissent, vaticinandi artem magos optimè percallere, præmiserũt reginæ qui explicarent, quæ ipsi non ignorarent futura. Hi itaque, affirmantibus Magis, marem omnino fore, qui partu edendus propediem esset, nulla interposita mora cidarim ventri imponunt, & vix dum conceptum regem pronunciant, & nomine internosci recens formatum his placuit, quod vtique organum eotenus iam suscepisset, vt & palpitaret iam sensim & subsiliret. Sic igitur quod naturæ obscurum est & incertum, pro re certiore indubitatáque hi opinando suscipiunt.

Magi reginæ filij partum prædicunt.

Ventri corona imposita.

12 HAVD tamen spes eos fefellit, sed longè magis ad opinionem succedentibus rebus, quàm opinati iam essent, assequuti sunt quæ sperabant. nascitur nanque non longe pòst & cũ imperio Sapores, in eóque & iuuenilem agit ætatem, & consenescit, nimirum qui septuagesimum annum iam exegisset, vbi ad quartum eius & vigesimum imperij annum Nisibis ciuitas sub Persarũ ditionẽ, quæ Romanorũ fuisset, peruenit; Iouiniano hanc imperatore prodente. is nanque in ipsis mediterraneis Persarum locis eorundem ditionis & iuris, Iuliano repente deperdito, per milites exercitúsque & cæterã multitudinem imperator mox declaratur: & quoniam nuper sibi delatum fuisset imperium, perturbatis (vti par erat) iam rebus, & in hostili præcipuè, haudquaquam

Saporis in regno felicitas.

Iouianus imperium facilitate sua deminuit.

quaquam in præsentia poterat lêtius, vt decuisset, res ipsas disponere; præsertim vt inde abscedere cupidus, ne in aliena moram parumper diutius traheret, & ad sua quamprimùm rediret, ignominiose & turpiter cum Persis paciscitur, conuentionésque facit, quibus vel ad id temporis iacturam non mediocrem Romana Respub. patitur, & nouis quibusdam terminis Romanum retraxit imperium, idque quum porrectius esset, & vltra fuisset antea propagatum, stolide intercidit. Sed quoniam quæ per id temporis accidissent, pleriq; ex priscis scriptoribus literis commendarint: haudquaquam mihi his immorari ociũ est: sed ad ea progrediamur, quæ dicere cœpimus. Post Saporem Artaxerxes germanus frater, vt regni tum particeps, quatuor vbi regnans egisset annos, emoritur. huius filius Sapores & ipse dictus, annos quinque regnauit; totidem verò & geminatos, alteróque adiecto Saporis filius Varanes, qui & Cermasat à Cerma natione quadam, vt dictum est suprà, in potestatem redacta, haud secus dictus, ac Romani assueuere, qui ab Africa Africanum dixerunt, & Germanicum à Germania, & ex aliis item alios denominarunt. Post hunc Isdigertes filius suscipit principatum, qui & magnus apud Romanos habetur, & celeberrimus. Arcadius nanque fermè iam moriens quùm more mortalium sua disponeret, hoc vsum custode ferunt, Theodosij filij & totius imperij curatore. Is sanè vulgatior sermo per priscos posteris proditus, vel ad hanc tempestatem, vt apud doctos, ita & imperitos sedulò circumfertur. haud tamen vspiam literis commendatum comperimus, vel celebratum, nec apud eos fortè, qui de Arcadij morte pleraque historiæ tradiderunt, nisi in Procopij rhetoris scriptis. nec sane miror hominem, qui multa didicerit, & omnem, vt ita dicã, collegit historiam

De Ioniani pace cum Persis Agathia cẽsura.

Artaxerxes.

Sapores.

Varanes.

Isdigertis rex clarus.

Contra Procopium disputatio.

vel id factum commemoraſſe, alteri cuiquam prius fortè elaboratum. me verò, qui minimam in partem hæc nouerim, haudquaquam eius narratio cceperit. Sed illud equidem admiratione dignum existimauerim, quòd quum hæc Procopius narret, haud tamen ſimpliciter per ſe cognita explicet, ſed Arcadium ipſum laudibus ferat, quòd optimo ſit vſus conſilio. ait nanque in cæteris eum haudquaquam ſatis ingenioſum fuiſſe, in hoc ſolo & ſapientem & prudentiſſimum viſum. Mihi verò qui id demiretur, apparet nullā habuiſſe primi & repentini conſilij rationem, ſed rei euentus. Quo enim pacto par erat homini alieno ac barbaro, & regi nationibus infenſiſſimæ, alienæque opinionis & mentis viro, nec ſatis iam cognito, vtrum æquitatem & fidem ſeruaret, quæ chariſſima ſunt, commēdaſſe? Quòd ſi nihil ille in infantem deliquit, ſed huius imperiū firmiſſimè procurante ſe ſeruabatur, præſertim quum infans ſub mammis adhuc nutriretur; Iſdigertes potius ille benignitatis erit collaudandus, quàm Arcadius facti. De his verò vt ſenſerit quiſque, ſententiam ferat. Iſdigertes igitur quum vnum & vigeſimum regnaſſet annos, aduerſus Romanos bellum nunquam ſuſcepit, neque vlla hos vnquam affecit moleſtia; ſed beneuolus ſemper erga hos, & pacificus fuit; ſiue ita tulerit caſus, ſiue quia parceret puero, communibúſve liberis procreandis & legibus. Hoc mortuo Vraranes filius quum præeſſet imperio, in Romanos quidem impetum fecit, quem quum Romanorū præfecti, qui ad fines tuendos locati erant, amicè & remiſſius ſuſcepiſſent; confeſtim iter auertit, & ſe ad ſuos recepit ſine vlla vel finitimorum iniuria, vel illata agris iactura. Is quum annos viginti regnaſſet, ex filiis alteri imperium tradidit. cui deinde quū in regno annos ſeptemdecim exegiſſet, & menſes quaternos,

An & quomodo Arcadius ſapuerit, filij ſui tutelam Iſdigerti committens.

Iſdigertis pacificum regnum.

Vraranes.

Vraranis filius.

ternos, Perozes in regno succeſſit, vir ſanè audax admodum & bellicoſus, animiq; magnitudine præſtans, & ſi cætera mente & cogitatione haud ſat conſtans, & longè plus audacia, quàm conſilio pollens, in expeditione aduerſus Nephtalitas interiit, nec adeò hoſtium robore, quàm eius temeritate. nã quum in hoſtili vt tutò procederet, huic curãdum fuiſſet, præuidendæque ſimul & præcauendæ latentes inſidiæ eſſent; horum tamen oblitus, in inſidias ſtatim præcipitauit. in ſcrobes nanque & foſſuras cadendo, ingenti per campos ſpatio in capturã paratas, cum vniuerſo exercitu periit vigeſimo imperij anno, vitámque finiuit inglorius, vt ab Hũnis turpiter debellatus. Nephtalitarum verò gens ipſa Hunnica eſt. Valẽs huius germanus frater, deinde ad regnũ euectus, nihil eſt viſus ſiue domi ſiue bello memoria dignum feciſſe, non ſolùm quia mitior eſſet, & placidis moribus, & ad impetus temerarios, inimicitiáſque obeũdas non admodum promptus; ſed etiam quòd haud diu ſuperſtes fuit. ſiquidem quaterni duntaxat anni huic decurſi in imperio fuerant.

Perozes.

Procopius Euthalitas vocat.

Valens, ſeu Blaſes, Procopio.

13 INTERea verò Cabades Perozi, qui Perſicis agminibus præerat, quam multa Romanis intulit bella, ac ſæpe de barbaris ſibi finitimis victoriam retulit, nihílq; temporis intermittebat, quin turbis ſe & periclis inuolueret: vnde & in ſubditos ſæpe deſæuiebat, & implacabilis erat, ita vt perturbare res optimè conſtitutas ſat poſſet, & ciuili in ſtatu res innouare, ac conſueta peruertere. Ferunt præterea hunc legem tuliſſe, qua viris eſſent & in communi expoſitæ fœminæ, non tamen iuxta Socratis Platoniſque inſtituta, & reconditas eorum in dictis commoditates: ſed vt cuiuis ex lege liceret, ad quamuis animus ferret, accedere; priuatíq; tori participare, vel ſi alteri denupſerit mulier, & in

Cabades rex bellicoſus.

Lex Cabadis de polygamia.

alterius esset hæc potestate. vnde id sequebatur, vt iure & crebrò ea in re peccare quis posset. Sed primorib. ipsis apertius id moleste ferentibus, nec esse existimantibus id iniuriæ tolerandum, ea lex regi & insidiarum & exitij præcipua causa fuit: siquidé conspiratione facta, insurgentibus vniuersis principatu hic statim deponitur, vndecimo postquam regnare cœperat anno, & in Lethes castellum truditur. Imperium verò ad Zambasem transfertur, & hunc Perozo progenitum, alias tamen humanitate iusticiáque pollere sat visum. Hoc pacto illi rebantur recte sibi peracta iam omnia, vt de cætero possent faciliter & per delicias viuere. Cabades verò è præsidio breui euadés, siue vt scribit Procopius, vxore ad id doli iuuante, vt quæ viri vitam prætulerit suæ, siue vt aliascũque; ad Nephtalitas se contulit, Imperatorémque supplex adiuit. Tum ille vbi animo agitasset temerarios fortunæ casus, hunc perquam benignè suscepit, hortatus vt bono animo esset, & demeret prorsus in se conceptam molestiam, in primísque eblandiendo & quam optimè admonendo, mensámque opimam, dubiam, & lautiorem cum charitatis dexteritate quadam apponendo, donandóque veste perlucida & ampliore, quæ omnia sunt ad veram hospitalitatem promptissima argumenta, ad meliora denique sperandum confirmat, & paulo pòst filiam hospiti in vxorem despondit, traditóque ei exercitu ad reditum valido remisit in patriam, vt obuios quosque & resistentes disperderet, ac pristinam recuperaret felicitatem. Verùm vt arguatur longè alios plerunque habere res ipsas euentus, ac sit hominibus visum, idipsum quemadmodum explicatum est cõtingit: & sanè ad vtrosque & varios fortunę hos impetus, motúsque longo interuallo distantes, Cabadis vita expendebatur, & tẽporis spatio mediocri, quandoquidem

Lex ista Cabadi exitio fuit.

De hoc castello Procopius & alij.

Cabades de carcere elapsus à rege Euthalitarum benignè excipitur.

Eiusdem fit gener. Miræ rerum vicissitudines in principum, vt & in priuatorum vita.

doquidé ex priſtino illo & imperatorio ſtatu reus ſit & captiuus effectus: & vbi e carcere demũ euaſit fugitiuus, & mutata veſte redditus hoſpes, regíſque gener & coniunctiſſimus, moxq; ad patrios lares deſc ·ndens ſine labore & periculis haud ſecus regnum recepit, ac nũquam amiſerit, vacuúmque id, & ſe perinde opperiens repperit. Zambazes nanque, cui id traditum fuerat, volens quidem regio huic throno conceſſit, & imperium cẽſuit per ſe relinquendum, in quo quaternos annos cum voluptate vixiſſet, idque renuere ex animi magnitudine, & ſua cum gloria maluit, & priuatã cum ſecuritate vitam deligere. quo factum eſt, vt neceſſitatem ipſam optimũ præueniret conſilium. Cabades verò iteratò potitus imperio, ad priores & vndenos iam annos monarchiæ in principatu alios triginta permanſit. Sed quæ huic vel antehac, vel in poſterum accidiſſent, priſcis & ſapientibus in hiſtoriæ modum elaborata & prodita ſunt. Quæ verò vetuſtiores illi reliquerant, & poſteris tranſmittenda eſſent, vt cognitu neceſſaria, vel ſuperiorib. geſtis per eum rebus factu optimum ducerem, ſi adderentur: ceperit tamen nonnullos forſitan admiratio, quod iiſdem illis ferè temporibus, tam apud Romanos, quàm apud Perſas permulta & ſimilia quædam acciderint, tanquam ſponte ſua in vtraque Republ. aduerſus imperatores ſiniſtra tunc quædam fortuna ingrueret. Siquidem paulo antè Zenon ille Iſaurus Romanorum imperator, qui & Tharaſis Codicus vocitabatur, per Ilum, Baſilium, Baſiliſcum & Cononem in inſidias præcipitatus eniχiſſimè ad id Verina coadiuuãte, vbi ex imperio excidiſſet, eiectus exterminatúſque demum, vix in Iſauriam abiens ſalutẽ inuenit. Poſtea verò in imperium reſtitutus, Baſiliſco annos duos tyrannidẽ exercente occiſo, dempto illi in primis regio inſi-

Zambaſes, ſeu Blaſes, imperium Cabadi lubẽs reſtituit.

Cabades ſuo malo edoctus ſapit.

Agathias ab alijs relicta narrat.

Similitudo calamitatũ in coætaneis principibus.

Zenonis exilium.

gni, rurſum potitus imperio, vniuerſáque moderando, non ad multum temporis quum regnaſſet, vita exceſſit. Haud ſecus & Nepos in occidente quum imperaret, ſimillimis quidem eſt, ſed longe maioribus inuerſatus calamitatibus. ab Oreſte illuſus ex Italia profugit, regiámque veſtem, & trabeam ſemel depoſitam, de cætero nunquam reſumpſit, ſed inter priuatos viuens occiditur. Sic itaque eo tempore reges & principes temeraria quadam & aduerſa fortuna immutabantur. Si qui verò cur hæc fiant, quæſierint; rerum principia reconditarum ſcrutari, quamcunque (vt lubet) proferant cauſam: mihi verò ea ſunt repetenda, vnde primùm facta digreſſio eſt.

Nepotis augusti calamitas.

14 CABADE itaque mortuo, anno Iuſtiniani imperij quinto, Choſroes apud nos maximus ille paternum ſuſcepit imperium, réſque eximias geſſit, quas rhetor Procopius & prior quidē hiſtoriæ demandauit: cætera verò, quæ ille omiſit, partim nobis ſunt explicata, partim ſubſequenter explicabuntur, quoad temporum continuatio ipſa exactiſſimè obſeruetur. Sed illud in præſentia dixerim, per octo & quadraginta iam annos, quibus potitus imperio eſt, quammultas hunc retuliſſe victorias, & eò magnitudinis euaſiſſe, vt nullus priorum apud Perſas regum fuiſſe huic ſimilis comperiatur, vel ſi cum ſingulis eum quis conferat, ne Cyrum dicam Cambyſi huic parem facturus ſit: ſed ne Xerxen quidem ipſum, quem mare ferunt contabulaſſe, equitabiléque id reddidiſſe, & nauigabiles montes. Choſroes itaque & ſi ſua magnitudine cæteros anteiuit, vitæ tamen eſt exitum vt calamitoſum & inglorium nactus, ita & alieniſſimum a ſui temporis principum fine. Is namque quum interea circa Carduchios montes æſtiuo tempore in Thamanorum vico quodam vitandi æſtus

Choſroes Cabadi succedit.

Huius proſperitas.

Choſrois exitus parum eius antea acta vita conueniens.

æſtus ob gratiam, & ob locorum temperiem ſecedendo diuerſaretur, Mauritius Pauli per Tyberium Conſtantini Romanorum imperatorem Orientalibus copiis præeſſe iuſſus, in Arxianum agrum incurſionem de improuiſo fecit, qui vtique contiguus erat circumiectis vico, vbi rex erat Perſarum. caſtellis & agris protinus & intrepidè deuaſtatis, Zirma flumine traiecto, in anteriora proceſſit, & proxima quæque depopulatus, igne demum ſuccendit. Quum is itaque armis ignéque omnia peruaſtaret, Choſroes ipſe (non enim longius aberat, quàm vt in altum euectam latéque diffuſam flammam intueretur) hoſtilis perinde incendij inſuetus, haudquaquam eius proſpectum tulit. vnde pudore ſimul ac formidine percitus, nec hoſtibus obuiam iuit, nec quoquam pacto iniuriam vindicauit, ſed præter modum ex ea clade dolore ingenti perculſus, ac ſui prorſus deſperans, morbo ſtatim inſanabili quodam corripitur, vnde quam celerrime ac per manus elatus, ad Seleuciam Cteſiphontem regiam fertur, & in fugæ morem facta diſceſſione non longè poſt vitam finiuit. Ipſe verò haud quaquam ſatis intelligo, quo nam modo orationis decurſus me ceperit, quæ, vt equidem reor, rerum geſtarum admiratione & voluptate prouecta eò me petulantiæ duxit, vt, quæ in medio explicanda fuiſſent, omiſſis, externa quædam & aliena meminerim. Nunc igitur vbi mihi ſat conſtat, quouſque peruenerim, & vnde digreſſus ſim; his prætermiſſis, vt ſuis locis poſtmodum deſcribendis, ad ea me referam, quæ priora illa & ſubſequi, & cum his contineri facilè videbantur. quandoquidem ſiue Perſarum ſucceſſiones imperatorum, ſiue annorum numerum, & ſummatim vt dicam, ſiue quodcunque dicturum me pollicitus ſum, ad finem perduxi; nil equidem

Mauritius Choſrois felicitatem contundit.

Choſrois obitus.

Vnde ſumpſerit has hiſtorias Agathias.

Sergius regis interpres res Persicas impetrat Agathia. Erudi ti viri alijs minimè inuident, sed libenter communicant quæ ad omnium notitiam peruenire debere iudicant.

ambigam, vt veriora hæc me confirmasse, & in his perscrutandis diligenter elaborasse, vt quæ ab archiuis, & Persicis libris desumpserim. Sergius nanque interpres ille, me deprecante, vbi eò ad Persas se contulit, ab his quibus Persarum annalium fuerat custodia demandata, petiit supplex, vt de regũ gestis sibi traderent monumenta, & causam protulit, non alterius rei ob gratiam ea se velle, nisi vt apud Romanos etiam literis commendentur, quæ apud se condita essent, & magni mométi facta. quæ vtique illi & rectè quidem petenti, mox Sergio tradiderunt, rem fore non insuauem rati, sed suis magis regibus ad gloriam concessuram, si futurum esset, vt vel apud Romanos non incognitum foret, quales ipsi, quantíque fuissent, vtque apud se seruata gentis series sit. Sergius itaque, vt nominibus, ita & temporum interuallis, & ex his, quæ per hos gesta fuissent, opportuniorib. quibusque exceptis, e Persicáque in Græcam linguam ornatè traductis, ad me omnia, quæ ab se depoposceram, detulit; permisitque vt causam ad verum absoluerem, ob quam ipse à Persis ea acceperat monumenta, quæ iam ipsi ad finem perduximus. Erat nimirum Sergius ille interpres omnium præstantissimus, & quem Chosroes rex ipse maximi faceret: quia vt in Græca, ita & Persica lingua, & in ea esset interpretandi arte facilè princeps. De Cabade autem rege si qua fortè Procopius rhetor aliter edidit, nos tamen Persarum scripta sequenda potius duximus, & innitendum quæ in his scriptis produntur. Nũc itaque vbi tantum laboris ad finem deduximus, age iam ad continuandam historiam redeamus, quam de rebus apud Lazos tunc gestis occœptam iam intercidimus, vt ad hæc veniremus. Nachoragan igitur, quum ob morum ignobilitatem, & turpem in Hiberiam fugam, tum ob debellatum per Roma-

Præstantissimus interpres Sergius.

Belli nimia difficultates principẽ superbum co-

Romanos, quem ipse ductarat, exercitum, crudelissime discruciatus interiit, Chosroes quum animo agitasset, haudquaquam se posse in Colchico agro Romanis obsistere, vel mare ipsum tenentibus, quo exercitibus necessaria transuectabantur, & lōgè aliter ipse vt longis desertísque itineribus, ita & per baiulos homines onerariáque iumenta summa difficultate perpauca cibaria mittere suis copiis cogeretur; decreuit non de cætero sibi cum Romanis bellandum. Vt itaque pax non locis quibusdam, & ad breue perscriberetur, néve non diu esset vt imperfectior permansura & mutilata, sed eodem tenore vbique confirmaretur; ad Iustinianum oratorem Byzantiū mittit Persam virum inter cæteros facundissimum. Zich illi erat nomen. qui vbi ad Imperatorem peruenit, multis vltrò citróque dictis, in id denique conuentum est, vt Romani Persæque ea tenerent, quæ in agro Lazorum belli iure cepissent, siue castella, siue præsidia forent, neque de his in posterum certaretur, nisi maius aliquod interueniret rei principium. Zich itaque rebus pro suo & oratoris officio hoc modo peractis, ad sua se contulit. Hæc vbi exercitibus nunciantur, ad multum temporis quieti & sine vllo prorsus bello mansere, & quod spontè antehac fecerant, ex pactione fuit tunc protinus confirmatum.

gunt, vt ad pacem animum conuertat.

Chosroes ad pacem animum adiicit.

Pacis probata conditiones.

AGATHIÆ HISTORIARVM LIBER V.

BREVIARIVM.

1 *Zanorum, ponti Euxini littus incolentium, tu-*

multus compescere iubetur Theodorus, qui Zanos in Iustiniani potestatem redigit.

2 Horrendis terræ motibus ædificia Byzantina conquassantur & euertuntur. De Anatolij viri consularis interitu vulgi & Agathiæ iudicium.

3 Variæ prædictiones in vulgus sparsæ. Supplicationes populi. Simulatæ pœnitentiæ fructus. De Arthmesio seu Anthemio mathematico.

4 Anthemius machinas componit quibus Zenonem aduersarium suum lepidè territat. De his Agathiæ sententia.

5 Iustinianus collapsa restituit, nominatim S. Sophiæ hemisphærium. Pestis grassatio diuturna.

6 Hunnorum in Europam transiectio. Horum præfectus per glaciem Romanorum terras inuadit. Cherronesi situs, castella, munitio. Zamberganis & Cotrigurorum direptiones, & horrenda scelera.

7 Exercitus Romani deminutio, ignauia, stupor. Iustinianei imperij dignitas. Vitium senectæ Iustiniani. Tribunorum fraudes. Disciplinæ militaris interitus. Hunni Byzantium accedunt.

8 Belisarius vltimum patriæ persoluit. Eiusdem politica & bellica prudentia. Ad milites prolixa oratio.

9 Vincunt barbaros Belisariani. Egregia senis Belisarij virtus. Hunni fugientes hostem sagittis lædunt. Cur Hunnos non sit persequutus victor. Belisarius in quem sæuit inuidia aulica.

10 Romani exercitus cura Germano iuueni nobilissimo demandatur. Huius præclara tyrocinia. Hunni classem ex harundinibus conficiunt, cui suos Germanus opponit.

11 Hunnorum interitus. Germani iuuenilis ardor, vulnus, & animi constantia. Captiui pretio redempti. Vulgi stulta ferocia.

12 Iustiniani prudens Consilium, & epistola ad Sandlichum, qui ira perci-

tus Cotriguros suæ gentis homines adoritur & cædit. | *Inde mutuæ Hunnorum strages & internecio.*

DVM interea hæ nationes numero ac magnitudine sua præstãtes, armis ex cõuento depositis, iamdiu conquieuissent, atque adeo, vt nil prorsus in inuicẽ molirentur; Zanorum gens ea, quæ sub Notum ventum in Euxino mari sub Trapezuntium incolit loca, & si sub Romanorum ditione tunc esset, eius tamen pars quædam maiorum suorum vestigiis sic insistebat, vt incontinenter & perditè facere haud sat nosset: quidam tamen optimarum rerum constitutione omissa, prædonum in morem viuebant, excurrendóq; circa Pontum loca, agros quidem populabantur, viatorésque iactura afficiebant, in Armeniámque transgressi, multa diripiebãt. vnde nihil his alienius erat, quàm veris cum hostibus bellum inire. Mittitur igitur ad eos Theodorus eiusdem nationis & gentis, qui post Iustinum inter cæteros obtinebat Romanorum præfectos primatum, & eorum locorum scientissimus esset, & vnde nam fieri insultus possent, vbi ve stationes firmari, & quemadmodum peruestigandi hostes essent, satis calleret: cuius rei gratia per Imperatorem is & non iniuria iussus aduersus Zanos tendebat. Motis itaque è Colchico agro castris, cũ vniuersis copiis extra Phasidem fluuium fines transgressus, occidente iam sole in penitissima tunc hostium loca descendit, castrísque inter Theodoriadem vrbem & Zizeum locatis, fossáque exercitui circumducta, Zanorum partem, quę perstitisset in amicitia, quietiórque mansisset, neque adhuc desciuisset, muneribus ad se reuocando donabat, & his bene consultum fuisse gratulabatur: qui verò iam defe-

In magnis imperiis veluti in vasto mari ingentes fluctus alios impellunt, bella ex bellis oriuntur.

Zanorum tumultus, & populationes.

Theodorus contra Zanos ciues suos mittitur. Qui hostilis prouincia itinera, munitiones stationes cõmodas nouit magis idoneus est ad bellum prouincialibus inferendum.

cissent,rupissentque impudentius fœdera, pœnis afficere mox debellando parabat. Illi verò nulla interposita mora ad Romanorum munitiones venerunt,in proximum collem eminentem, magna hominum coacta iam multitudine, in Romanos & in dextrum latus iaculabantur, sagittásque immittebant, ita vt ex improuisa illorum repentináque audacia vniuersus perturbaretur exercitus. multi tamen è castris in hostes prōptissimè ferebantur, sed incompositi,& nullo ordine procedentes,nec tamdiu morati, vt in campi planiciem hostem pellicerent,sed versis in barbaros clypeis, & supra caput elatis, collis dorsum subire adnitebantur. Tunc Zani ex edito frequenti impulsu lapides prouoluēdo,excutiendóq; tela facilè hos repulere, irruptionéq; facta ad homines quadraginta interfecerunt, & in fugam cæteros mox auertere. Elati itaque barbari pro re feliciter ex insperato gesta, quamproximè à Romanorum munitionibus copias applicarunt,ibíque fortiter & diu bellatum:his in castra vt penetrarant nitentibus,& vniuersos vt manu comprehensos protinus inuolarent: illis vt indecorū ac turpius fore existimantibus, nisi euestigiò hostes propulsent,vel hos funditùs perdant. Sed vtrique se inuicem compellendo, innitendóque consertis iam manibus,nihil prorsus pro animi magnitudine memoria dignum gessere, sed pari morte iam diu decertabatur,strepitúq; multo, permixto clamore omnia complebantur, nec cuius partis victoria esset,dignoscebatur. Theodorus verò Romanorum præfectus, vbi primùm hostium animaduertit rei bellicæ imperitiam,quod iniquo loco,nec satis tutò præliarentur,nec multis ex partibus castris insisterent,sed vnū in locū omnes iā declinassent,iussis qui circa se erant,vt pro loco manerent,& hostes in faciem oppugnarēt, è suis quammaximam partem ex

Prædonum, artes belli minimè callentium, descriptio.

Barbari pro re feliciter ex insperato gesta efferuntur.

Theodori strategema. Dux sapiēs hostes imperitos belli momento fundit & fugat.

ex occulto decumanáque porta in barbaros decursuros emittit: qui clam profecti, vbi his in terga cõparuerunt, clamore ingenti simul sublato, tubísque in bellum cientibus confestim elisis, hostem turbarunt. Zani itaque tunc aliud nihil vel circumspicere, vel sibi consultum malle, quàm per ignauiam fugam capessere: quos statim fugiẽtes insectati Romani, præ formidine amentes iam redditos facilimè obtruncabant. Ex his igitur duo milia ceciderunt. qui reliqui fuerant, diuersim palantes deferebantur. Theodorus itaque vniuersa gente in potestatem redacta, Imperatori quæ gesta fuissent significauit, sciscitantíque quid de his fieri placeret: vt his tributa imponerentur iniunxit annis singulis in posterum persoluenda, vt ex his intelligerent se subditos fore & vectigales, & sub iugum penitùs missos. Vnde recensiti mox omnes descriptíque tributi pensione degrauabantur, & eo ex tempore ad hanc nostram ætatem Romanis hi vectigal pendunt. Iustinianum imperatorem ex omnibus rebus, per suos egregie gestis, hæc maximè oblectarunt. Siquidem in lege quadam è suis, & priuatis ex legibus, quas Nouellas nos dicimus, quum aliàs recenseret iam partas victorias, vel huius gẽtis præcipuè meminit. Hunc igitur habuit Zanorũ insolentia exitum, & Theodorus ad Lazorum se loca recepit.

Zani redacti in potestatem. Romanorũ Seditionis initia dulcia, nouissima autem amarissima.

Nouel. 1. in principio.

2 PAVLO antequam hæc gererentur, iteratò Byzantij vehementer adeo terra mouit, vt omnis ferè collapsa ciuitas sit. Hunc terræmotum & alter tãtæ magnitudinis insequutus, quantæ (vt reor) nunquã antehac fuerat, nimirum qui sit exæstuantibus aquis salientísque terræ perseuerantia factus: & is sanè eo horridior videbatur, quo & pleraque periculosius occurrebant. Exierat nanque autumni iam tempus, & pro nominibus ex Romana consuetu-

Terræmotus horrẽdi.

Quo anni tempore exorti sint.

dine ſympoſia peragebantur. frigus tunc erat, quale per id eſſe tempus decebat, ſólq; in occiduum vergens in capricornum deferebatur; quũ interea circa mediæ noctis cuſtodiam ciuibus altiore ſomno detentis, & iam quieſcentibus, derepente id malũ inualit, atque adeo vt à fundamentis omnia quaterentur: motúſq; ipſe & ſi à principio ſtatim violentiſſimus fuit, in maius tamen continenter excreuit, ita vt alio atq; alio addito ad id incremento, in immenſum euaderet. Demum itaque omnibus excitatis, eiulatus vndequaque complorationéſque exaudiebantur, & vox item illa, quæ in eiuſmodi malis afferri ſpontè ad deum ſolet. nam ſonitus quidam grauis, ferúſque perinde tonantis è terra ſtridor fragórque remittebantur, remiſſóſque ventorum turbines ſubſequebantur, & terrorem ingeminabant pauentibus. ſiquidem terreſtris ſpiritus quidam fumoſa nebula, neſcio quo pacto, ſurſum verſus expulſus deſæuiebat, vt turbulentior & ſonorus: quo territi homines, & pauore correpti, mente quadam torpidiore è domiciliis ſe proruebant. tum publicæ anguſtioréſque viæ multitudine complebantur, tanquam non domi deperituri, ſi pereundum iam eſſet. nam frequentia & continuata, connexáque inuicem eius vrbis ædificia ſunt, atque adeo, vt vix locum ſub diuo ſitum apertúmque, & omnino non adiacente ædificio altero vacuum reperiat quiſquam. Sed alioquin quum ad ſuperiora dirigerent oculos, & vtcunque cœlum ſpectarent, deúmque hoc pacto deprecarentur, ſummiti timor animi omnis, & perturbatio denique ſenſim his videbatur, & perinde leuiter cadente niue irrigabãtur, algore iam degrauati. haud tamen vel ita affecti tecta iteratò ſubibant, ni fortè ſacras ædes iniſſent nonnulli, eodémque prouoluti ex deo opem depoſcerent. Videre tunc licuiſſet fœmina-

Qua noctis hora.

Effectus, ciuium reſpectu.

Hypotypoſis tam metuẽ d. iudicij.

Aedificiorũ Byzantij arcta ſpatia.

Affectus ciuium pauore conſternatorum.

fœminarum vim maximam, nec infimæ ſortis, ſed familiæ honoratiſſimæ cum viris ſimul deferri, & turbę immiſceri, omnénıque ordinem & pudorem confundi, nec cuiuſuis conditionis homines præ formidine ſine vllo diſcrimine proculcari. Dominos præterea ſerui aſpernabantur, nec dicto parebant, quum maiore quodam terrore victi ſe in templa reciperent. haud ſecus inferiores priuatique homines magiſtratus gerentibus ſine vllo honoris reſpectu permixti iam aderant, vt ex communi omnibus incidenti periculo, vniuerſis exiſtimantibus ſe non longe poſt perituros. Frequentiores ea ſunt nocte euerſæ domus, & præſertim in Regio (vrbis arx Regium eſt) quammulta præterea & incredibilia contigere. Nam alibi fortè ſiue lapide tecta, ſiue ligno ædificata, velut renunciata cõpage hiantia abinuicem diuellebantur, ita vt æther inde aſtráque nil ſecus ac ſub diuo conſpicentur, & mox ſimul iteratò in priſtinam compagem coibant. Alibi verò columnæ è ſuperiori domicilij loco firmius collocatæ, violentia exæſtuantis motus depulſæ excutiebantur, ſuperuectæque proximas domos, ad eas quæ longius aderant, veluti fundа emiſſæ euehebantur, & fragore ingenti omnia conterebant. Alibi verò horribiliora acciderant, ſed aliàs ſæpe, & ſuperioribus temporibus facta, & vt in poſterum fiant neceſſe eſt, quoaduſque terra hæc perſtabit, & humanæ naturæ peccata. tunc tamen in maius omnia occurrerũt. nam è turba magna vis hominum & obſcuriorum interiit. Ex his verò, qui Senatorum numero eſſent aſcripti, ſolus Anatolius periit, vir ſanè conſularis dignitatis honoratiſſimus: ad quod accedebat, quòd Imperatoris domus vt curam ſuſceperat, ſic & bonorum eſſet procurationem omnium nactus. Is itaque quũ ſuo & conſueto lectulo conquieſceret, marmoris iuxta ſe

In rerum luctuoſiſſima confuſione, indiſcreta etiam hominum congeries.

Terramotuũ mira vis.

Cur tot horrendis caſibus mundus affligitur.

Anatolij viri conſularis interitus.

frustum in cubiculi ædificio fixum astabat, pulchrè ac decenter elaboratum, qualia parietibus solent ad ornatum & ostentationem, non ad necessitatem per eos affigi, qui istiusmodi superuacaneis inhiant rebus, & non admodum necessariis ornamentis. Ea igitur saxi moles præ terræ nimio motu diffracta laxatáque, è pariete pulsa huic in caput concidit dormienti, & planè contriuit. Anatolius verò tanta mole oppressus, ad id modo suffecit, vt grauiter ex cordéque ingemiscens, eodem tamen in lecto procumberet moribundus. Hæc noctu. die autem comparente perquamlibenter se inuicem ciues contuebantur, quum obuiam offerrentur amantissimi quique & familiarissimi, complorationéque mutua cæteræ se turbæ insinuantes, alternísque singuli pro data redditáque vltro salute, & si sui iam desperantes, voluptate afficiebantur. Interea verò dũ Anatolius ad sepulchrũ effertur, è plebe homines quidam, vt fit, dictitare, non iniuria eum hoc mortis genere fuisse affectum, quippe qui & iniustissimus fuerit, & quammultis multa subtraxerit, & facilè confirmare descriptas illas per eum tabellas, suppuniceas vestes hunc sibi demũ exitum habuisse, quas sub prætextu in Imperatorẽ beneuolentiæ in domos felicium frequenter congesserat, & hac via omnia sibi vẽdicasset, violassétque impudentius simul, & fregerit quæ testamẽto mortui delegassent, abire in rem malam legibus iussis, quæ liberos velint in paternæ substantiæ hæreditatẽ succedere. Istiusmodi vulgus submurmurando, tanti casus compertam habere se causam opinabatur: ipse verò quòd affirmem nil habeo, quur illud acciderit. Esset nimirũ is terræmotus vt peroptabilis, ita & laude dignus, si à probis secerneret improbos, & hos quidem male deperderet, illis verò vt bene vellet, & indulgeret. sed concedamus hunc

Inutilis in cubiculo columna hominem dormiẽtem oppri mit.

Superstitũ gestus.

Vulgus ad sinistra de mortuis iudicia admodum procliue.

Agathias iudicium suũ interposuit, docens

hunc iniustiorem fuisse, at erant & alij in vrbe quã plures huius simillimi, vel forte longe plurimum nequiores: & alioquin hic derepente abreptus est, illi impunes mansere. Nihil itaque vel satis patere, vel facilè esse id cognitu dixerim, quur Anatolius ex omnibus vnus sic vita excesserit: siquidem Plato maximum eos in modum miseros esse & infelices affirmat, qui vbi vitã pessimè duxerint, peccatorum non statim pœnas hi luant, siue mortis genere aliquo & violento, siue vt aliascunque excruciati: sed hinc ita abscesserint, quemadmodum ex stigmatibus affecta seruitia commissorũ facinorum liuoribus maculati, neque hi saltẽ vt repurgarẽtur, id retulerint lucri. Quod si cõcedatur, felicior longè futurus ipse erat, qui tunc simul cum cæteris morte afficeretur, quã qui saluus euaserit. Sed hac de re sentiat quisque vt lubet, ipse verò priora illa & intermissa resumpserint.

modestiam in huiusmodi censuris & iudiciorũ diuinorum consideratione inprimis esse colendã.

3 TVNC igitur & deinceps dies quamplurimos terra mouit, breuior tamen, nec qualis tunc primùm hic motus inuasit; sed validus alioquin, vt qui reliqua, quæ Byzantij essent, concuteret. Tum portenta mox quædam & prædictiones absurdæ in vulgus temerè diuulgari, & mundi hanc machinam prædicari quamconcitatissimè collapsuram: nebulones præterea quidam, & deceptores, veluti diuini quidam & vates sponte sua circumire, & sibi visa prædicere, terroresque multis incutere, quibus facilè poterat, vt antea territis, persuaderi. Hi itaque siue incassum furere, & prauo exagitari dæmone se simularent, grauissima quædam passim iactabant, & tanquam ex adnata sibi prauorum dæmonum specie fuissent futura edocti, déque suis admodum furiis iactarentur. Alij præterea astrorum decursus figurásque animo agitantes, maiores calamitates, & perinde communem rerũ euer-

Variæ prædictiones in vulgus sparsa.

Ab impostoribus agyrtis.

Ab astrorũ exploratoribus.

sioné fore significabant. itaque terrore omnes percellebantur. Et sanè solet hominum istiusmodi & è turba examen, grauioribus semper in rebus, vt pauefacti, renasci quodammodo & immutari. Sed illorum vtrunque id & rectè mendtum est vaticinium. erat nimirum (vt puto) pernecessarium, impietatis reos hos fieri, qui talia somniarent, & nullam deo relinquerent rerum cognitionem. Eorum tamen nemo, qui affuissent, sibi non admodum formidolosus terrore obstupescebat. Vnde & supplicationes publicæ factæ, hymnique supplices vniuersis astantibus ad id vnum coactis exaudiebantur: quinetiam quæ verbotenus antea laudassent, sed factis rarius confirmassent, tunc mira cum animi promptitudine exequebantur: æquitatem præterea vniuersi in suis commerciis præferebant, ita vt vel principes ciuitatis lucri cupiditate reiecta, ex lege causas iudicarent: tum alij item etsi potentes, taciti secum quiescere, iustioráque facere, & à turpissimis abstinere. nõnulli verò immutato prorsus viuendi more, solitariam potius vitam, & in montibus ducere maluerant, relictis honoribus pecuniisque, & eiusmodi cæteris, quæ suauissima dicunt mortales, vel fortè in sacras ædes, sacrósque viros collatis, noctu præterea primores vrbis publicas circumuecti vias, abundè cibis vestitúque miseros quosque & calamitosos donabãt, quorum plerique vt corpore mutilati, in terram proiecti, necessaria tunc fortè emendicabant. Hæc fermè per tempus aliquod gesta, & quandiu recens timor incubuit. Postquam verò subleuari parumper discrimen est visum, confestim ad pristinam rediere plerique consuetudinem. Dum enim necessitas vrget, & formido ingruerit, quæ rectiora sunt factu, vtcunque & leuiter degustamus. Tunc demum de ventorum exhalationibus quammulta

vltrò

Vanitas istiusmodi vatum.

Dat qualēcunque intellectum vexatio.

Aucti cætus monachorum ex trepidatione superstitiosa.

Simulatæ pœnitentiæ fructus.

vltrò citróque diſceptari mox cœptum: & in conuentibus ipſis Stagirites quidam præcipuus habebatur. Is nanque quum de his pleraque & affatim, ac rectius forte eloqueretur, nunc terræmotus cauſas interpretabatur, nunc quod in vero eſſet, minimè peruidebat. Nonnulli verò, vt Stagiritis confirmaturi opinionem, quòd ſpiritus denſior quidam & fumidus ſub terræ concauitatibus coarctatus hos faciat motus, propoſuere occœpto ſermoni, quod * Arthmeſius quidam fuerat emachinatus, cui Tralles ciuitas patria fuit: (ars verò, machinari mutationes) qui linearem contemplationem ad materiam traducendo, imitationes nonnullas & perinde idola rerum exiſtentium operabatur. Is itaque machinationum huiuſmodi peritiſſimus erat, & ad mathematicæ artis ſummum haud ſecus peruenerat, ac eius germanus frater Metrodorus grammaticæ artem tenebat. Ipſe verò beatiorem hanc dixerim matrem, quæ variæ diſciplinæ pleniſſimum ſemen ediderit. hæc nanque nõ ſolùm hos genuit, ſed Olympium etiam, qui ſe ad legum exercitationem, & fori iudicialis contulit diſciplinam. Poſt hunc Dioſcorum Alexandrúmque, vtroſque artis Medicæ peritiſſimos. Quorum alter & Dioſcorus in patria ſuæ artis conſideratius opera edocendo vixit, alter vrbem antiquam honoratiſſimè accitus incoluit. Arthmeſij tamen & Metrodori quum gloria quâque diuageretur, ad ipſum demum Imperatorem peruenit. Vocati igitur, vbi ſe Byzantium contulere, eodémque omni vita peracta, maximum in modum vtrique ſpecimen præ ſe virtutis tuliſſent, celebritatem ſibi & gloriam compararunt: quum alter tam magnos iuuenum cœtus & ſanè nobilium erudiret, & his ipſis pulcherrimam doctrinam impartiretur, vt ad eloquentiæ ſtudiũ, deſideriũ vniuerſis inieceritt alter

Ariſtotelē intelligit.

* *Procopius Anthemiũ vocandum docet.*

Fratres V. ex vna matre doctiſſimi. Felix mater quæ filios eruditos, feliciꝰ quæ pietate & vera prudentia ornatos peperit & educauit.

Metrodorus & Anthemius Romã Byzantiũ euocati, propter eruditionis famam.

verò vt in hac vrbe, ita & aliis multis in locis mirâ quædam & planè ingentia factitaret. Quæ vtique etsi silentio prætereantur, huic tamen, quandiu vixerit, ad memorabilem sunt gloriã suffectura. illud vero, cuius ob gratiam huius viri cõmemini, mox explicabitur.

Iucunda de Arthemyis machinis in Zenonẽ constructis narratio. Cretensis aulicus à perito mathematico deluditur, & aliorum ludibrio exponitur.

4 ERAT Byzantij Zenô quidam & rhetor, aliàs tamẽ vt clarus, ita & imperatori notissimus. Is Arthmesium quamproximè habitabat, ita vt vtrisque iuncta esse domicilia viderentur, iisdem finibus & canali imo dimensa. Temporis haud longo pòst interuallo inter hos difficilis altercatio nata, siue alterius & mathematici perspicacia vt antehac insueta, siue nouo ex ædificio, quod nimis in altum proueheretur, lumini contiguæ domus officeret; siue alia quauis de causa, vt sæpe inter vicinos fit & proximè habitantes, lis necessariò oritur. Arthmesius quum ab aduersario, vt causas procurante, dicendi arte peruinceretur, & minùs posset illius eloquentiæ sicubi verborum vel vi vel ornatu obsistere, sua ex arte hunc in modum illati mœroris vicem Zenoni reddidit. Domum excelsam habebat Zenon, & ampliorem, pulchrámque, & curiosius ac vario quidẽ ornatu extructam, in quam multos visendi cœnandíque causa introducebat, & hos amicissimos. eius domus pars inferior quædam, ad solum Arthmesij erat, ita vt inter medium solarium esset, & desuper tectum. In inferiori igitur parte & sua Arthmesius lebetes magnos aqua plenos per domus spacia diuersim disposuit, his è corio fistulas exteriori ex parte circumdedit, & latiores quidem, vt totum lebetum circulum complecterentur. Deinde in tubæ speciem illas summisit in altum, ita vt ex proportione sua desinerent, extremáque fortiter ad tigna & tabulas offirmauit defixítque, ita vt conceptus his aër libere per

Machinarũ Arthemiũ in Zenonem fabrica.

rè per eam vacuitatem euaderet, ſolariúmque pertingeret nudum, & vt erat neceſſe, intra fiſtulas ipſas circunferretur, nec quoquam pacto efflueret. His itaque ex occulto ſic conſtitutis, ſub lebetum fundum multum ignis ſubiecit, ingentémque excitat flammam. Tunc demum aqua ſubſiliente exæſtuantéque, vapor multus elatus per fiſtulas in altum ſerpebat citus & denſior, quúmque non haberet quò aliò effunderetur, per has reuolutus & anguſtia preſſus, violentior ſurſum verſus impellabatur, ita vt quum ad ſolarium offendiſſet, iteratò deorſum ſimili violentia deferretur: qua reciprocatione ſæpius facta, ſic domus tota concuſſa eſt & commota, vt ſenſim, hæc tremere & ligna ſtridere inciperent: qua ex re, qui apud Zenonem forte tunc aderant, obturbari omnes, & tam graui malo perterriti, diuinam implorantes opem, & cum ingenti clamore ſe protinus in publicum e domo proripuere. Vnde factum, vt quum paulo pòſt ad regiam ſe Zenon conferret, notos rogaret, ecquid de terræ motu recens facto ſentirent? númve eorum quiſpiam extimuiſſet? Tum illis meliora vt diceret imperantibus, & reſpondentibus nec factum eſſe, nec fieri ſe cupere, eíque inſuper ſuccenſentibus, qui talia vt fugienda, ita & ſiniſtra perinde portenta narraret, nihil habebat quod ad hæc cogitare, nedum reſpondere ſat poſſet, nimirum qui nec ſibi ipſi diffidere poterat, & in his præcipue, quæ nuper calleret fuiſſe omnino facta, & ſatis pudebat pertinacius & diu velle cum tot viris iurgari, ita ſe incuſantibus. Hæc itaque pluribus repetebant, qui ventorum reflationes, inflatioréſque ſpiritus quatientis terræ originem dicerent, id ſedulò affirmantes. quum enim machinator ille eius terręmotus cauſam cognouiſſet,

Concuſſio domus miro artificio facta, ſed fides huius narrationis penes authorem eſto. Fumos & vapores Græculi cuiuſdam hîc agnoſco.

Aulicum ambitionis fumo ebriũ fumus territat.

A minori ad maius argumentum.

& ipſe ſimile quiddam effecit, arte imitatus naturam. Mihi verò ſimilia veri iſta videntur, vel vtcunque elegantius adinuenta; non tamen eorum, quæ in vero fiebant, certiora ſigna vel argumenta. Nec enim quia catelli & minutuli iſti & melitæi, vel læuiſſimo quodam inceſſu ſolaria quatiunt, eam rem huic quis ſimilem dixerit, vel hoc ſufficienti vtetur is argumento. Sed illa equidem eius machinationis ludibria, nec vana omnino, nec inſuauia putãda ſunt. Materiæ autem defectus quærendæ ſimul decenter & cauſæ ſunt. Nec ſane id ſolùm Arthmeſius eſt in Zenonem machinatus, ſed huius prȩterea domum fulgoribus ſimul & tonanti fragore repleuit. Is ſiquidem lapideum orbem in ſpeculi ſpeciem comparatum, excauatúmque leniter ac Solis oppoſitum radiis, ſplendore complebat, moxq́ue in quos vellet inuertens, tantum his intorquebat fulgorem, vt oculorum aciem hebetaret, & viſum præſtringeret. Excogitauit præterea organorum quorundam attritiones colliſionéſque, ex híſque crepitus ſonoros quoſdam & violentos edebat, & planè tonantes, ac tanti fragoris, vt ſenſus hominũ pauefaceret; atque adeo, vt quum Zenon ipſe vix intelligeret, vndenam ea prodirent, ad Imperatoris pedes in conſpectu omnium prouolutus, vicinum Arthmeſium improbitatis & iniuſtitiæ incuſarit, & ea animi cogitatione, vt ira commotus ioculare quippiã eloqueretur, & poëtica quædam mox decantaret, aſtantéque ſe natu perinde irridens proclamitabat, haudquaquã ſe ſolum & hominem, poſſe aduerſus fulminantem Iouem, grauitonãrémque, ad hæc & terram ipſam concutientem pugnare. Et ſane ſunt non inuenuſta, quæ ea ex arte ludicra fiunt; haud tamen talia, vt ex his vel imitari naturam queas, vel huic ea ſimillima reddere. Sed de his quiſque pro arbitrio ſentiat.

Agathiæ de iſto Anthemij machinis iudiciũ.

Aliud Anthemij in Zenonem figmentũ, nẽpe ſpeculum ex Optices doctrina petitum.

Ludicra pauidi aulici & verè Græculi in mathematicũ accuſatio.

Obſeruandũ iudicium.

ſentiat.mihi verò ad ea,quę narrare iam cœperam; redeundum.

5 Per eam itaque hiemem in his malis ciuitas verſabatur, adeo vt ad plurimos dies terra viſa ſit commoueri,etſi minimè concuteretur. Inſederat id hominum mentibus & ſuſpicio inerat animi cogitatus obturbans.Imperator interea ædificia pleraque,quæ vel putrētia,vel debilia eſſent,vel fortè prolapſa inſtaurare adnitebatur.Sed curæ illi præcipuè fuit dei maximū illud & egregiū templum, quod antea ipſe per populum quondam incenſum, conſpicuum & admirandum iteratò extruxerat,& vt priſtina magnitudine excellentius,ita & formæ decore,& metallorum varietate ornarat,contexerátque,cocto ex latere calcéque, ferro plerìſque in locis conſtrictum & conligatū,ſine vllo tignorum vel ruderū vſu,ne de cætero tā facilè conflagraret. Arthmeſius verò,cuius nuper meminimus, hoc tē plum machinabatur & extruebat. erat autem in eo pars quædam teſtudinis & intermedia quidē, quæ cæteras ſuperaret ædificij partes,terræmotu excuſſa,quā Imperator lōgè firmius exædificari curauit, & machinatores alij quidam formā prius inter ſe contemplati,& quemadmodū offenſa pars ad integrum reliquum ſe haberet,& quouſque offenſio ipſa procederet,eam faſtigij portionem,quæ in Orientem & Occidentem vergeret, ſuo in ſtatu conſiſtere permiſerunt: quæ verò Arcti Not-ue è regione eſſet ſuper concameratum ædificiū ſtructa, introrſus paululum porrexerunt,ſenſimque ſic ampliarunt, vt cæteris ædificiis plurimum conueniret,fateretúrque ſe inſpectantibus obrotundum laterum & æquabilem dimenſionem habere, vt via hac poſſent vacui vaſtitatem illam in anguſtum cogere, puſillámque oblongi portionem ſubtrahere, quouſque vndequaque quadraret forma.

Imaginatio facit caſum, aut ſaltem fingit.

Iuſtinianus collapſa reſtituit. Vide Procopij libros de Iuſtiniani ædificijs.

Hemiſphærium ſanctæ Sophiæ inſtauratum, miro artificio, Anthemij opera.

His proinde ita ædificatis desuper obfirmarunt, quod in medio extat, siue rotundum hemisphærium fuerit, siue vtcunque murarij id nuncupent fabri. Hunc itaque in modum extructum est templum, rectius quidem & optimè circumactum, & vndique quadrans; angustius tamen & in acutum porrectius, ac denique tale, vt non tantopere spectatores, vt quondam, in sui admirationem conuertat, sed vt longè tutius ad omnes subsultus euaserit. Sed satis multa de hoc templo sunt per nos explicata, quæ vtique erant cõmemoranda. nam velle quæ in ea sunt admiratione digna, verbis exprimere; superuacaneum fore apparet, nec huius operis proprium. quòd si quis forsitan velit, qui procul hinc absit, haud secus, ac si præsens contemplaretur, apertius ea pernosse; legat Pauli Flori in hexametris scripta, qui primatum apud imperatorē hoc tempore inter eius terræ præsides tenet, & sicut generis gloria decoratur, ita & à suis maioribus opes est amplissimas nactus; ad quæ tamen accedit & eruditio, & impensa eloquentiæ opera, quibus maximè gloriatur. Scripsit hic & alia plura poëmata, memoratu & laude digna: quæ verò de hoc templo præscripsit, labore & arte referta eo magis videntur, quo & mirabiliorem cõstat esse materiam. Apud hunc nanque quemuis optimum collocati templi comperturus es ordinem, metallorúmque itē naturas subtilissimè conquisitas, vestibulúmq; ipsum, decentius quidē & necessarium; magnitudinē præterea altitudinésque & figuras in rectū productas, ac quæuis alia siue circularia, siue pendentia, siue porrectiora. huius ex versib. nosse insuper poteris sanctius illud sacellum argento auróque constare, & in mysteria duntaxat sepositum, preciosissimis rebus & mira varietate ornatum: & si quid aliud in eo templo fuerit cognitione dignum, haud

Procopius ἡμικύλινδρον vocat.

Iustinianus ædificijs extruendis supra modum delectatus est.

Pauli Flori de sancta Sophia structura liber, temporum iniuria suppressus.

haud secius atque hi noueris, qui crebris inambulationibus omnia spectando rimentur. Eodem anno Vere iam ineunte derepente & iteratò vrbem pestilens morbus inuasit, & infinitam sustulit multitudinem. haud tamen prorsus cessauit, ex quo tūc primùm anno Iustiniani imperio quinto irrepere nostram hanc regionem occœpit. Interea verò aliò item atque aliò diuersim ea pestis transgressa, locis iam multis mutuò deuastatis, his qui reliqui Byzantij fuerant, ad breue quiete data, tanquam (vt reor) tunc statim eludens, iteratò eòdem se contulit, rata (vt arbitror) citius inde se abscessisse, quam decuit. Interibant itaque repentina morte quammulti, tanquam apoplexiæ graui morbo correpti: qui plurimum resistebant, ad quintum vix diē vita defungebantur. Morbi autem receptioris species erat pristinæ similis. Febres siquidem ad ægritudinem aliam intumescentem adiectæ continuè, non ad diem durabant, nec mediocriter lassabant; sed solo eius interitu, quem fortè cepissent, finiebātur. Nonnulli verò nec febre præuenti, nec dolore vllo affecti, secretum dum facerent, vt domi, ita & publicis in locis, sicubi id contigerat, procumbebant extemplò exanimes facti, perinde mortem in promptu haberent. Omnis itaque ætas passim iam interibat, & pubescens præcipuè & florida, & in his mares quam maximè. nam feminæ non admodum simili morbo afficiebantur. Qui vetustissima igitur Ægyptiorum dicta, qui vt iuxta Persas, & supernorum motus quamoptimè callent, temporum quorundam reuolutiones, quum infinito mundo deferri affirmant, nunc prosperas felicésque, nunc aduersas & planè infaustas, esséque præsentem periodum sinistrorum numero & pessimorum. Hinc nanque vbique videmus conflari, & omnia denique commisceri. Quidā verò diuinam iram exitij mor-

Pestis grassatio diuturna.

Byzantini ea grauiter afflicti.

Morbi lethalis descriptio.

Luctuosus effectus.

De eo diuinaculorum coniectura.

talibus esse causam dicunt, quæ non immeritò humani generis nequitias puniat,& hominum multitudinem mutilando concidat. Mihi verò vtranque opinionem inquirere, & veriorem decernere, haudquaquam est hoc tempore adnitendum, quū id forte ignorem: vel si forte satis intelligam, necessarium tamen haudquaquam id visum præsentibus, de quibus dicendum est conuenire. Nam si breuiter quæ obtigere commemini, hoc solo historiæ legi est inseruitum. Super his autem ciuitati & alia pleraque eodē tempore inciderunt tumultuosa & turbida, & nil minus, quàm ea, quæ diximus, permolesta. Sed qualia fuerint explicaturi mox sumus, si prius & breuiter vetustiora quædam nos transegerimus.

Verum iudicium.

Agathiæ censura dubia.

6 HVNNI quondam circa lacum Mæotidem loca incoluere in Arctum potius versi, vt barbarorum cæteræ nationes, quæ quod infra Imaum mōtem Asiam insident, hi omnes & Scythæ & Hunni vocitabantur, seorsum tamen & per generationes. nam partim Cotriguri appellantur, partim Vltizuri, partim Burgundi, partim aliàs vtcunque patrium illis est gentibus & consuetum denominari. Hi itaque Hunni longo post tempore in Europam subitò traiecerunt, certo (vti fert fama & in vero) tunc primum his duce facto, siue aliena quadam vsi fortuna, siue lacus aquæ, quæ in pontū Euxinum deferuntur: defectiores sunt his interea visæ. vtcunq; tamen res se ipsa habuerit, vbi hi transmiserunt, diu per aliena vagati, de improuiso incursione facta ingentem iacturam locorum incolis intulerunt; atq; adeo, vt primis illis depulsis habitatoribus, eas ipsi sedes tenuerint, in quibus erant nō diu alioquin permansuri; sed funditùs, vt aiunt, perdendi. Sed Vltizuri Burgundiq; ad Leonis vsq; tēpora Romanorum Imperatoris celebres extitere, &

Nationes efferas procul remotas excitat mundi index, vt harum opera populorum otio, luxu, epicureismo diffluentium superbiam contundat. Ita Græci ab Hunnis, tandem à Turcis oppressi sunt.

robore

robore præstare sunt visi. Nos verò huius ætatis homines nullam illorum habemus cognitionem, nec habituri in posterum sumus, siue quia prorsus obsoleuere & nuspiam sunt, siue quia suis exciti sedib. alio sunt & quamprocul abducti. Eo itaque anno, quo pestilentissimum morbum Byzantiũ diximus inuasisse, Hunnorũ reliquię saluabantur, eránt que adhuc celebritate & nomine clari. Descendentes itaque Hunni ad notum ventum haud longè ab Histri fluminis ripis, pro eorũ arbitrio considebant. Tunc igitur hieme iam ineunte, huius fluminis aquæ, vt aliâs semper nimio præ algore magnam in profunditaté concretæ obstrictæque obduruerant, adeo vt peruiæ tam viris essent, quam equis iã redditæ. Zabergan igitur Cotrigurorum Hunnorum præfectus magna cum hominũ equorúmque multitudine dum per constrictos fluminis vortices nil secus ac terra iter haberet, facillime in Romanæ ditionis loca pertransit, nimirum quæ deserta iam essent, & prodeunti sibi nihil impedimento fuisset. Quo factũ est, vt quamprimũ Mœsiam Scythiámque transgressus, in Thraciam demum peruenerit: quò vbi est ventum, exercitus partem in Græciam, vt de improuiso sine custodiis loca excurreret & popularetur, dimisit. Et alias deinceps manus in Cherronesum Thraciæ. Cherronesi verò pars quædam, quę in eurum notúmque vergit, ad meridianum vsque centrum circa Hellespontum porrigitur, cuius fretum Cherronesum fere omnẽ circumfluit, insinuatis littorum flexibus in angustiorem vsque continentis partem exin circumfertur. quadraginta duntaxat stadiis coercetur, ne Cherronesum insulam faciat. In hoc igitur Isthmo porrectior inædificatus est murus, in vtrunque mare productus. Interioré in parté constitutæ sunt ciuitates nonnullę, Aphrodisias, Sestos, Ciberis. Ab his

Hunnorum in Europam aduentus.

Zabergan Cotrigurus per glaciem Rom. terras inuadit. Nihil sunt ardui quos velut Carnifices diuina iudicia mittit, vt alios sceleratos plectant.

Cherronesi situs, castella, & munitio.

quam longiſſimè vt iuxta Iſthmum & ſinus littoreos ſita, & apud poetas celeberrima Seſtos ciuitas eſt, nec alia vt puto de cauſa, niſi ex illo heroum cœtu, Leandríque amore & morte. Huic haud longè aliud quoddam adiacet caſtellum, perexiguum quidem & inuenuſtum, & nil penitus nactum quod iuuet. Callipolis eſt denominatum. vicos tamen huic circumiectos agri exornant, promontoria item & arborum copioſa varietas, aquarúmque fluxus, terra irrigua & planè fœcundior, & ad neceſſaria omnia abũdè admodum ſuffectura. Tot itaq; Cheroneſi caſtella, tantámque agrorum amplitudinem ita munitiones circumplectuntur, vt adiri per hoſtes haudquaquam facilè queant. Zambergan igitur ſpe bona depaſtus, id animo agitabat, vt ſi obiectum hunc caperet murum, & verſari in locis interioribus poſſet, vel mare ſimul in poteſtatem ſe protinus redacturum: ex eóque ſomniabat affuturã ſibi non paruam nauium copiam, quibus in Aſiam eſſet per anguſtiſſimum illud & intermedium fretum, quod nec aſperis quidẽ ſcinditur vndis, ſumma facilitate & mox traiecturus, Abydóque capta, & portorium ſimul decimarium illud protinus ſublaturus. His itaque vanis conſiliis concitatus, in Cheroneſum tantum exercitus miſit, quantum ad id negocij ſatis fore exiſtimabat. Ipſe verò cum equitum millibus ſeptem rectà ire Conſtantinopolim pergit, agros depopulando, tentandóque proxima quæque caſtella, ita vt paſſim omnia perturbaret. Sed eius in has partes profectionis cauſa fuit barbarica iniuſtitia quædam, & nimia habendi cupido; diſſimulando tamen Cotrigurorum prætendebat & cauſabatur inimicitias. Siquidem Sandichlus quidã & Hunnus ſuæ gentis præfectus erat, vt beneuolentiſſimus, ita & fœdere Romanis iunctus. Hunc nimirum Romanus Imperator colebat, bene-

Callipolis.

Zamberganis direptiones.

Vanis conſiliis ſuperbi infatuantur.

Cotriguri ex æmulatione quadam ad hoc facinus impulſi. Seculorum omnium labes perpetua ſociis inuidere.

beneuolentiáque & honore proſequebatur,& multis ſimul muneribus condonabat.Cotriguri igitur, quum nihil huiuſmodi eſſent rerum participes facti,ſed omnino deſpicerentur, & apertioribus afficerentur potius contumeliis; hunc comparandū eſſe exercitum cenſuerunt;vt & ipſi terrori cæteris eſſent, & ſibi perinde illatam iniuriam vindicarent, & digni iam viderentur, de quibus haberi ratio poſſet.Quum itaque prodeuntibus iis nemo obuiā iret, incurſiones libere factitabant, & agros depopulati ingentem auertebant prædam, magna vi captiuorum coacta, quos inter & feminæ quàmmultæ vt nobiles, ita & continentiſſimæ crudelius trahebantur:quæ vtique infeliciores eo maximè erāt, quo & barbarorum miniſtrare profuſæ libidini cogebantur.quinetiam barbari homines pleriſque vel è ſacrario abductis vim inferebant, quæ à puero iāpridem nuptiis renunciaſſent, & ſeculi voluptatibus,ac caſtam vitam vt degerent,in remoto aliquo domicilio reconderentur, deo ad ſupplicandum idoneo,& id magnifacerent, vt ſemotæ omnino & liberæ à quouis hominum contubernio quàm procul abeſſent,quietíque ſe ſolum permitterent. Erāt præterea,quæ quum barbarorum repudiarent concubitus, vel partui proximæ, ſi quæ fortè iſtiuſmodi eſſe tunc contigiſſet,ita diſtrahebantur, vt ſi neceſſitas ipſa pariendi ingrueret, in ipſo itinere in propatulo fœtum mox æderent, nec verecundos poſſent partus dolores obtegere, vel hos vrgentes ſignificare:vnde vel æditi plerunque infantes canibus diſcerpendi, & auibus in ſolitudine relinquerentur, perinde iccirco eſſent in lucem producti,& fruſtra,quòd nati fuerant,hi deguſtaſſent.rem ſanè calamitoſam,vt eò tandem res Romanorum redactæ iam eſſent,vt vel in circumiectis regię vrbis locis à barbaris,etſi perpaucis quidē, mala hæc infer-

Cotrigurorū ſtupra, & deteſtandi raptus virginum.

Barbarorū immanitas fœda.

Atqui tandem in tam execrandos furores ſanctus & iuſtus Deus ſeuerè animaduertit.

rentur.quibus tamen non eotenus audacia finiebatur, sed vrbē versus progrediendo, ad longos (quos nuncupant) muros se facilè contulerunt, & præsidiis, quæ infra hos essent, appropinquabant. iam enim præ vetustate & negligentia maioris casselli dissolutum ceciderat ædificium.

Græcorum ignauia Hūnis viam ad aliquid amplius audendum aperit.

7 Tvm barbari ipsi vel stantes in partem aliquā muros haud secus ac sua intrepidè disturbabant, nec aliquid erat, quod hos coerceret, quum nullum eòdem esset militare præsidium collocatum, nec vlla ad defensionem tormenta, nec demum, si forsitan affuissent, qui ea tractare satis callerent, non canum latratus audiebatur, non hominum fremitus. &, si non id dictu ridiculum sit, tanquam porcorum in claustris Romanis exercitus interclusi manebant, tametsi vel eo numero essent, quo tunc primùm & veterum Imperatorum tempore recensebantur, & non in minimam partem redacti, haudquaquam sint tamen Imperij magnitudini suffecturi. nam quum ad quinque & quadringenta millia sexcentáque bellicosissimorum virorū, vires omnes apud Romanos tunc temporis cogerentur, vix ad centum quinquaginta nunc millia rediguntur, quæ partim in Italia, partim in Libya, partim in Hiberia, partim apud Colchos, partim Alexādrino in agro, & circa Theben Ægypti erant. Pauculi præterea quidam in Oriente circa Persarū terminos stationem habebant pro iunctis fœderibus & offirmatis induciis. Non enim multis hisce in locis opus erat. Sic itaque ad perexiguam partem redactæ tot hominum copiæ sunt, & principum negligentia interscissæ. Imperator nanque vbi Italiam omnem in potestatem redegerat, & Libyam cepit, tótque & tam maxima confecit bella, primúsque (vt dixerim ita,) Romanorum omnium, qui Byzātij imperium tenuere, vt nomine ita & re ipsa libera

Inclinatio rerum maxima in magno imperio.

Iustiniani imperij dignitas, nempe dum pietati & iustitia princeps vacauit.

beræ poteſtatis eſſe Imperator arguitur, & alia ple raque in ipſa iuuenta, & corporis robore geſſit: circa ipſum denique & poſtremum vitæ decurſum (iam enim ſenuerat) renunciaſſe laborat, vt inter ſe hoſtes armis decernerent. Vnde & donis nonnullos mulcebat, vel ea arte, vtcunque poterat, repellebat: vel forte efficiebat, vt ſibi confiderent plurimum, vel ſuo ipſi diſcrimine bella gererent: quo factum eſt, vt exercitus ipſos [etſi] deſidia & bellandi deſuetudine diuturna corruptos, perinde non in poſterum neceſſarios, negligeret. Vnde vel eodem tempore capti, qui ſecundum in principatu locum tenerent, & exercitus regerent, a ſubditis vectigal exigendi curam ſuſceperant, ex eóque exercitibus neceſſaria impartiri, partim ſuperbius ſtipendium fraudare, partim tardius longe, quàm opus eſſet, illud dependere, vel eo vtcunque dependo, computationem fraudulenter & turpiter exercere, ſcribis inſtando vel perſoluta ſtipendia reuocando, impudentius agere, idque præmij & dignitatis militibus ſoluere, criminationéſque alias item atque alias & ſæpè inferre, cibariorum partem ſubtrahere, & haud ſecus atque in aquarũ defluxu refluxúque, neſció quo pacto vel ſtipẽdij partẽ, quam forte agminibus dependiſſent, retrò ad ſe, vnde defluxerat, reuocarent. Hoc modo ars omnis belligerandi, vel acie decernendi negligebatur, ita vt partim cibi oppreſſi carentia, certamina ipſa relinquerent, in quibus diutiſſimè coaluiſſent; partim aliò ſe conferrent, vt ad vitã aliã tranſituri. vnde in ſcorta, aurigáſque, & homines eiuſmodi effeminatos ac deliciis deditos, ciuiléſque in ſeditiones duntaxat intentos & corporum curam, contentioſos, furentes, audaces, & in alia demum minoris longè momenti, militare ſtipendium inſumebatur. quo factũ eſt, vt non ſolùm Thracia, ſed vel proxima regiæ

Vitium ſeneƈta. Iuſtiniani deſidia, nimia indulgẽtia, populi contemptus, &c.

Duces militum ſtipendia fraudulenter intercipiunt. Maximarum cõfuſionum initia.

Militaris diſciplinæ interitus. Tunc nihil ſupereſt, præſertim ſi hoſtes non procul abſunt.

Audacia & ἀταξία militum parit in prouincijs ſolitudinẽ.

vrbi loca,deserta iam adeo essent,& sine vllis custodiis derelicta; vt barbaris peruia fierent, & ad incursiones nimium opportuna.nam illi eò euaserant insolentiæ, vt vel ad Melantidem vicum castra posuerint,quæ à Byzātio ne centum quidem & quadraginta stadiis abest,quem vicum Atyras circumfluit amnis, qui ferme exiguo progrediens spacio, in austrum ventum sensim declinans, in Propontidem fluxum eructat, ad cuius ripam ipso in exitu promontorium habet porrectius, cuius appellationem & flumen id retulit.Hostibus itaque tam proximè vrbem stationem habentibus, ciuium multitudo & timere tū primùm,& pauore percelli, & imminentia mala non solum qualia essent, sed longè maiora animo agitare; somniaréque obsidionem, incendia,futurā necessariorū carentiam, mœniúmque diruptiones. Itaque in ciuitatem, in publicas vias fugæ subitò multitudinis factæ, impulsionésq; mutuæ,& pauores,vt quidem prætrepidis,ita & temerarij, perinde iam barbari in se impetum fecerint,in forúmque ex portarū violento impulsu crepitus ingens iam edebatur, atque adeo vt non modo plebeios & obscurę sortis homines timor inuaderet, sed magistratus omnes & Imperator haud parui,quæ acciderant,faceret. Dehonestabantur itaque Imperatoris ipsius permissu sacra omnia tēpla extra vrbem locata, Europæque è regione littoríque adiacentia loca; quæ vtique è Blachernis (id loco nomen) initium sumunt, & in pontum vsque Euxinum porrecta sunt, & Bosporum desinūt. Ex his itaque omnib. locis, quæ preciosiora essent oblationum, cum cætero apparatu his necessario, partim plaustris deferentes intra vrbem deposuerunt.partim inuecta nauigiis,& intermedio traiecto freto in aduersum littus in continentem mox deuehunt. videres tunc sacras nudatas ædes, suo splen-

Hunnorum ad vrbem accessum sternit mili tum impe rij dissolutio.

Oppidanorū perterritorum descriptio.

Pauoris effectus.

Blacherna.

ſplendore ſic & ornatu priuatas, perinde antea nũquam dicatas, nec religionis quicquam aut ſanctitatis ſortitas, ſed vt nuper fundata. adeo autem terribilia erant, & ingentia illa diſcrimina, & tantopere vt occurſura omnino animis ipſis concepta, vt vel in Syces mœnia, Chiſeámque portam, primores quidam, præfectique, & armatorum vis magna inſederint, hoſtes oppugnaturi, ſi ſe forte inuaderent.

Pericula creſcunt, vbi obſeſſi timore corripiuntur.

8 Dvm interea ciuitas omnis tumultuando maximum in modum perturbaretur, & barbari haudquaquam proxima quæque depopulari intermiſiſſent, Beliſarius clariſſimus olim præfectus, etſi præ ſenectute in curuitatem iam declinaſſet, mittitur tamen per imperatorem in hoſtes eo armorum habitu circumactus, quibus à pueritia iam inſueuerat: vnde & rerum per ſe quondam geſtarum recordatio ſuccurrebat, & ipſe quidem de ſe mira animi promptitudine, iuuenis munera exequebatur. id nanque vltimum illi in vita certamen fuit, nec ſanè minorem ex eo retulit gloriam, quàm ex Vandalis olim, Gothiſque deuictis. Siquidem malorum prę teritorum & futurorum iam deſperatio, vt conatus hoſce maiores fore ſuperbioréſque arguebant, ita & victoriam periocundam. Beliſarius itaque haud procul ab vrbe progreſſus, ad Chetumeſum (id loco nomen) poſitis caſtris, ſummam præ ſe rei militaris peritiam tulit, & maiora auſus eſt, quàm eius canicies ferret. erat nimirum iam effœtæ ætatis, debilitatéque (vti par erat) non mediocri detinebatur; haud tamen adeo videbatur laboribus conceſſiſſe, nec aliâs vitæ percupidus. Hunc viri trecenti, vel eo amplius numero ſequebantur, præliandi omnes periti, & qui ſecum vnà nonnullis certaminibus antea & ſtrenuè inſudarant: cæteri turba erat inermis, & planè imbellis, & qui ſola inexperientia pro ſuauiſſimis pericula ducerent, quippe qui vi-

Prudentia viribus corporis longè eſt præſtantior.

Pro patria ſeni prudẽti & optimo dulce periculum.

Suprà vires audet dux optimus.

Fortes viri ducem ſenẽ & ſtrenuum alacriter ſequantur.

ſendi gratia potius, quàm rei gerẽdæ in expeditionem iuiſſent. His præſidio erat ẽ proximis vicis agreſtium copia, qui per barbaros deuaſtatis iam agris quum ſe quò aliò verterent nihil haberent, ad Beliſarium agmine facto ſe mox contulerunt. Tum ille in tempore agreſti multitudine fretus, patentiori foſſa ſe ſuóſq; circũegit, & exploratores crebrius emittebat, hoſtium vires ſpectatum; ita quoad poterat fieri, vel illorũ exercitum recenſerent, ac demũ referrent, quæ ex his percepiſſent. Hunc ille in modum omnia ſecum verſando, ex ſententia exſequebatur. quum autem iam ſerum diei eſſet, & nox aduentaſſet; per campos ignes paſſim incendi iuſſit, vt vbi hos hoſtes ſpectaſſent, maiorẽ eſſe exercitũ crederent, quũ hũc ex ignibus metirentur. Et ſanè ita eſſe ſibi iam barbari perſuaſerant. vnde & formidine capti, taciti conſiderabant. Haud tamen hiſce fallaciis, tanquam rei militaris prorſus ignari conquierunt. iam enim intellexerant, Romanorum adeſſe perexiguas manus, & ſibi non bello pares. Beliſarij tamen milites mira animi promptitudine tenebantur, hoſtéſque iam aſpernati, vel ſi infiniti in ſe impetum facerent, proprię virtuti quamproximę confidebant; vt qui & Romani eſſent, & in magnis periculis ſuas vires periclitati, rei bellicæ ſtuduiſſent. Quorũ virorũ Beliſarius quũ vt animi magnitudinẽ, ita & iactantiã percepiſſet, & quòd acrius longè, quàm oporteret, inſtantibus periculis tam multum infremerẽt; veritus, ne dum in ipſo vitæ diſcriminę verſarẽtur, & pede collato cũ hoſte manus conſererent, defecturi forſitan ſint, vel in nimiũ ſpei euecti effuſè ſubirent, & pro arbitrio quò vellent ferrentur, quum faciles quidem & placidi rerum his viderentur euentus; & ne hæc euenirent, cauendum ratus, coacto mox in vnum exercitu, vt iam imminente certamine progreſſus in medium orationem huiuſmodi

Beliſarij prudentia.

Strategema.

Ducis aduerſarij prudentia hoſtes territat.

Propriæ virtuti ſtrenui milites, duce ſapienti, confidunt.

Inſignis conſideratio.

Beliſarij ad milites concio, qua eos hortatur ad ſtrenuè & prudenter pugnãdum.

huiusmodi habuit. Non equidem, viri, vt à timore ad confidentiã vos erecturus, quod fieri ante certamen initum solet, huc ad vos venio pro consuetudine verba facturus, si quo forsitan modo Romanos milites semper in bello versatos, & qui (ita vt dixerim,) magnarum gentium Respublicas euerterunt, nunc vero aduersus barbaros bella gesturos, vagos hos quidem, & Hunnos Cotriguros, perinde formidinẽ adempturus commonefaciã. Sed quum in vobis vt animi inesse multum perspexi, ita & audaciæ plurimum, & vltra quàm decet, vos demum efferri; non superuacaneum fore existimaui, veteris vestræ modestiæ & vos meminisse. *siquidem quod modum excedit, vbique cauendum est sapientibus: vel si in laude fortè id sit concessum, eotenus his tamen gloriandum, qui pro rebus olim egregiè gestis forsitan efferuntur, quoad credulitas ipsa & confidentia*, quæ & spes est posse vos semper similia consequi, *ex animo propulsare prudentiam nequeant, vel se ad insolentiam prorsus euehere. Enimuerò qui ad id prouecti dementiæ sunt, vt nec moderati quippiam audire, nec pensi queant, profectò vel ad deum ipsum oppugnandum sunt euasuri.* Ad hæc considerandum, quòd si barbari nostris sint viribus longe inferiores, sed alioquin multitudine superent; vel si id, quòd vtrinque abundat; scrutando nos expenderimus, in æquum id, quo exceditur, redigatur necessariũ sit. Cur non indecorũ fuerit, vos propinquo ex apparatu, ad id petulantiæ & incontinentiæ peruenisse, vt nec tempus quidem, nec ordinem, nec temerarios fortunæ casus magni nunc faciatis? *Non enim reor corporis viribus potius, quàm recto iudicio, & prouida cogitatione posse hostes peruinci.* Quo enim pacto & ipse, qui ad id senectutis peruenerim, & belligerandi iã tempus excessi, in acie versari nunc & periculis possem, nisi consiliis vtcunque probis confiderẽ? Si igitur & senectutis infirmitatẽ, mẽs quidem

Audaces, veteris etiã modestiæ meminisse decet.

Naturam enim & Deũ oppugnant qui temeritate nimia in periculo feruntur.

Deinde hostium numerus & apparatus non est contemnendus.

validior, ac decentium rerum percupida fortiorem proculdubio reddit, ad eáque excitat, & peragenda confirmat, prouidentia quadam supplendo ætatis defectus; quomodo non potius longè adiuuerit, si iuuenili huic vestræ ætati, & corporis robori sit hęc affutura? *nam minus prosperos rerum euentus, qui vel fortuna fiunt, vel manuum debilitate atque ignauia, tutior fortè & prudens aliqua cogitatio, & quæ coaptare se casibus nouerit, in ea transferre, quæ expediant, poterit, & si quid peccatum est, confestim sarcire. verùm vbi mens labat, & facilè fallitur, ne ea, quæ in rem sint, internoscat, si eorum, quæ inconsultius fiunt, quicquid acciderit, vnde nã tibi desumpseris, quod sit saluti futurum, & præsens reuocare periculum queat, si fortè præcipuum illud, quod hæc omnia pariat, auertatur?* Sed subibit quempiam admiratio, nouum me quoddam commonefaciendi milites genus per id tempus adinuenisse, quũ longè prius erigenda in vobis confidentia esset, & animi promptitudo. At contrà, hæc quidem ipse nunc subleuo, moneóque, & in dubios quosdam cogitatus immitto, & segnes moras, ac spem ambiguam facio. Sed alioquin id mihi periocundum videtur, & ad sperandum quamoptimè ducit, si cum huiuscemodi viris in bellum concessero, quibus si id queã persuadere, vt sibi audaciæ paululum demant, satis eloquens videar. *Velim autem certiores vos factos, haudquaquam fore validioribus viribus, quæ prudentia careant, optimos ascribendos esse conatus, & præclara facinora; sed inconsultæ potius audaciæ ac petulantiæ, & bene constitutæ consuetudinis euersioni.* Animi itaque promptitudo apud vos maneat velim, & maximum in modum vt floreat; si modo à mente castigata quadam & continenti, rebúsque decentioribus pendeat, & audaciæ quod nimium est, & in temeritatem vos ferat, intercidatur. *Non enim socordiam timorémve infert, cogitatione versare,* quem-

Prudentiæ præstantissimus vsus.

Occurrit obiectioni.

Quam dextrè diluit.

Audaciam temperandam esse docens.

Vires item sine prudentia noxias.

Fortitudinẽ bellicam requirit: sed sollertia admixtam.

quemadmodum præsentibus rebus vtendum sit; sed grauitatem & audentiam. Si enim vbi demum, quæ profutura sunt, innotuerint; illud sequetur omnino, vt iure audere omnia queas, tanquam non in ancipitem fortunam euectus. Sed vestrum quis dixerit, haudquaquam posse generosam naturam, quæ non iniuria commouetur, & labori quammaxime optet continenter insistere, tam subitò cogi, violentérque ad quietem & remissionem traduci, & vltra quam necessitas postulet, moras protrahere, vel tempori intermittere opportuna consilia; præsertim quũ eadem ipsa natura ea molestius ferat, quibus in nos barbari debacchantur, qui omnia impudenter & agunt & vastant, ita vt vel ad regiam ipsam vrbem incursiones audeant factitare. Sed habeant ita se ista, & experientia confirmētur, vt meritò hostibus succenseatis, qui abusi vestra patientia sint. *Sed facile equidem fore sapientibus duxerim, animi iracundiam & perturbationes frenare, continerèque in obuios quosque temerarios impetus, & salua duntaxat vt dignitate, ita & animi magnitudine atque constantia aduersantibus quibusque obsistere. Nam ex hisce animi motibus quicunque rerum sint delectum aliquem nacti, his fuerit enixius inhærendum, qui puri verique ac decentiores denique sint. Qui verò seorsum & in contrarium euentum deuoluti feruntur, haudquaquam semper vtendum est, nisi quandiu in commodum cesserint. Sapientiam igitur puriorem rem esse, probámque, nec vlla ex parte adulteratam, nemo non vestrum fatebitur: ex iracundia verò, quod strenuè fit, & quidem gloria dignum, nimia tamen audacia fugienda est, nec prorsus conducit.* Quocirca ex ea ipsa, quæ potiora sunt, deligendo; & rebus bene gerendis intermiscendo prudentiam; imus sic audacter in hostes, vt re nulla & necessaria paruifacta, id solum intelligamus, esse nobis aduersus barbaros decertandum, qui prædonum quidem in morem excursiones fa-

Alia obiectio. Generosos homines tanta modestia præditos esse, parum necesse videri.

Responsio. Prudentes generositatē cum animi modestia coniungunt.

Deinde, impetus iracundiæ etsi violenti sunt, non tamen satis oculati aut semper felices.

cere assueti,nec satis grauiter in acie decertare,vel in præliis ipsis diutius perdurare prorsus indocti, vbi primùm statarium & se inuadentem in aciem militem viderint, ac suo ordine ductum extra munitiones,& non infra mœnia se oppugnantem, profecto mox sunt pristinam eorum depofituri consuetudinem. cogentur vt se nobis immisceant,ac pede collato armis nobiscum decernant, necessitate ipsa ad id instruente. Nobis verò modestia fretis,patrij ritus ex vsu ad rem gerendam consultius prodeũtibus,experientia ipsa intelligent,diuturnam exercitationem & animi promptitudinem fore cuique potiorem,quàm repentini sint & inuiti conatus.

Concludit, miscendam esse inprælio cum animi promptitudine prudentiam & modestiam.

9 VBI hæc Belisarius perorauit,milites,quæ vsui forent,iteratò edocti,etsi suo & pristino corporis vigore & viribus tenerentur, plus tamen his modestiæ inerat,quàm antea iactantiæ fuerat: & sane his animis hisdémque institutis plenos Lacedęmonios autumẽ,(vt maiora minoribus comparem)quos circa Leonidam fuisse ad Thermopylas ferunt, Xerxe. iã se inuadẽte. Sed illi ad internecionem omnes interiere,hoc solum strenuè ac probè fecisse comperti, quòd non turpiter & per ignauiam mortem occubuere, quippe qui Persarum quammultos antea occidissent.At Romani,qui tunc sub Belisario militabant,Laconica procuidubio vsi sunt audacia.nam & hostes in fugam primo congressu penitus verterunt,magna illis illata clade, quum ab his ipsi minimè sint vel molestiæ,vel magni momenti rei quippiam passi.Barbarorum nanque ad duûm milium equitum turma,quum tumultuosius, & ingenti cum vlulatu,aduersus Romanos iam aduẽtaret,& facilè hostes se comprehensuros rati:de subito eorum aduentu Belisarius per speculatores certior factus, copias omnes his obuiam suas extẽplo educit, occultans (quoad poterat fieri) suorum paucitatem, & delectis

Sapiens oratio ducis, militaris iactantiæ leues auras dissipat.

Belisariani barbaros vincunt.

Strategema ducis impetum hostilẽ eludentis.

delectis equitibus ducentis, ſcutatis omnibus, haſtatiſque, vtrinque intra proximum nemus in inſidias locat, quà hoſtes in ſe facturos incurſionem exiſtimabat; præmonitos, vt vbi iubendo his ſignum dediſſet, exiſterent omnes, barbarorum phalangem haſtas in hos iaculando inuaderét, vt aliunde preſſi & ipſi reprimerentur, quibus futura erat inutilis multitudo, quum in anguſto acies extendi non poſſet, ſed in ſeipſa conuolueretur. tum Beliſarius agreſtibus iuſſis, hoſtes vt altius inclamando, deterrendóque, iter conſequerentur, inter ſuos medius conſtitit, vt ex aperto hoſtium exciperet impetus. Barbaris itaque hoc pacto progredientibus, in inſidiarum loca quum eorum maxima pars perueniſſet; ſuis protinus his obuiam Beliſarius ipſe eductis, vbi in conſpectum venit, impetu facto fortiſſimè hoſtes inuaſit. ſubſecuti agreſtes, & imbellis cætera multitudo ex hominum varia colluuione conflata, cum ingenti clamore, fuſtibúſque ad id ſecum delatis, quorum ex mutua colliſione ſonoro crepitu facto, bellantibus ſuis animos faciebant. tunc demum dato inſidiatoribus ſigno, & hi ex inſidiis de improuiſo exiſtunt, & tranſuerſam induunt aciem. Itaque vtrinque feriunt Romani hoſtes in medium actos, vlulatúſque plurimus, & ſtrepitus pariter maior longè, quàm pro belli magnitudine factus. Tunc Barbari, quum vndique iaculis ferirentur (id nanque Beliſarius ita fore præcogitarat) in ſe ipſos adglomerati pedem iam referebant, & coanguſtati, compreſſique, tueri ſe bellando minime poterant, quum nec ſagittandi locus iis eſſet, neque obequitando liceret excurſiones crebrius facere, nec cornua ipſa quoquàm pacto extendere. nam orbe facto contineri haud ſecus circulo videbantur, ac magno eſſent exercitu circumuenti. porrò qui à tergo iam incubuerant, ingen-

Agreſtium in prælio qualis opera.

Impetus ex improuiſo hoſtem imbellem perterret & turbat.

Hunnorum trepidatio & modus pugnandi incõmodus.

Strategema.

ti cum clamore & crepitu his terrorem incusserant. puluis præterea in sublime elatus, haudquaquam his permittebat eorum numerum, qui secum certarent, satis nosse. Primus omnium Belisarius ipse eorum, quos obuios habet, quammultos obtruncat, depulsósque suo è latere hostes in fugam compellit. proinde aliis item atque aliis sibi iam insistentibus, barbari terga vertunt, & incompositi palantésque feruntur, nullis post se custodiis positis, sed vt cuique visum, fugam capessunt. Romani vero acie instructa hos insectari, carpendo postremos quosque, qui in manus offerebantur, obtruncant. cædes magna in barbaros facta effuse iam fugientes. nam & equis habenas prorsus laxauerant, ad hæc & flagella equos vrgentia accedebant; atque adeo, vt cursu & concitatione equorum celeritatem præuertere viderentur. Defecerat præterea barbaros præ timore ars illa, quam exequi pro eorum consuetudine quammaxime solent, vt fugiendo acrius longè se insectantes oppugnent, dum ex equis in hostem mox versi sagittas immittunt, quas vtique tunc violentius, in quem destinarint, infigunt: quòd sanè eo facilius fit, quo illi in persequêtes rectà & ex aduerso maximo impetu deferuntur, & insectatores ipsi effuso cursu in arcus proruendo sagittis se induunt, & vulnera acriora excipiunt, dum his obuiam eunt. Tunc tamen Hunnis arma iam omnia obtorpuerant, & intractabilia videbantur, nec attentare quidem vllam repugnandi artem mens erat. Barbarorum igitur quadringēti ferè eo prælio cecidere, Romanorum nemo desideratus, pauci vulnerati. Zambergan Hunnorum præfectus vix tandem cum paucis e fuga se, & libēs quidem, in castra recepit. nam Romani equis ab insectando cohibitis, maxima his causa salutis fuere: nimirum qui si paulo acrius institissent, oc-

cidione

Belisarij senis egregia virtus. Nihil non audet patriæ amor eximius.

Hunnorum strages & fuga.

Qui fugientes hostem sagittis lædere solebant, industria sua exuti videntur.

Dux eorum ægrè castra repetit.

cidione proculdubio hostes, vt metu perculsos, interfecturi fuissent. sed barbari tam tumultuose, ac trepide se in munitiones receperant; vt & cæteros, qui his in custodiam relicti erant, maxime obturbarint, ratos iamiam & se perditum iri. vlulatus & barbaricus protensior quidem exaudiebatur. nam & defectas cultris facies lacerabant, comploratione more patrio facta. tum & Romani cum Belisario sua mox repetunt, rebus spe potioribus gestis, & dignis quidem præfecti prudentia. Barbari demum ea iactura affecti, sublatis extemplo e Melantide castris, retrorsum, qua venerant, trepidi ferebantur. Belisarius itaque, etsi vti ars bellica poposcisset, abeuntes iam barbaros tergis insectando, & postremos vt metu perculsos carpendo, maiori cæde afficere potuisset, præsertim quum in fugæ modum discessionem fecissent; ad vrbem se tamen cum victore exercitu non libens, sed imperatoris iussu recepit: quem populus vniuersus ex fama rerum tam egregie & recens gestarum effusus obuiam, quum vrbem ineuntem spectassent, diuersim & per conuentus laudibus efferebant, vt qui salutem his peperisset, sed magistratus plerosque, & principes ciuitatis ea pompa offendit, inuidia & liuore captos, vitiis (vt fit) quæ potiora sunt, obtrectantibus. Belisarium siquidem superbiæ incusabant, vt gloria elatum, etsi iam defluentem, populique fauore & beneuolentia perinde maiora quædã sperantem; quorum de causa quamcelerrime rediisset, atque adeo, vt iuxta se non integram retulerit gloriam, nec pro desudatis laboribus debitis sit honoribus fretus; sed defluxisse iam illi victoriæ pompas iactabant, vanáque omnia reddita, & silentio pressa. Et sane hoc pacto maximorum plerunque animorum vis hebetatur, quum nec honoribus hi extolluntur, nec digna factis recipiunt præmia.

Fugientium mos.

Barbarorũ lugentium mos.

Cur hostem non sit persequutus Belisarius.

Virtutis inuidia comes.

Inuidia in virtutem sputa.

sic fermè Respublicæ pro sapientum prædictionibus desectiores redduntur, in quibus ea sit & exercita consuetudo, vt nulli dignus deferantur honores, siue litterarum in disciplinis præstiterint quidam, siue istiusmodi opportunius aliquid, vel pernecessarium, laudabiliter gesserint.

Præmia in Rebuspub. sollicitè dignis reddenda.

10 HVNNI verò quum insectaturos se fore Romanos suspicarentur, tumultuosiúsque lōgos (quos nuncupant) muros iam excessissent; vbi Belisarium reuocatum fuisse intellexerunt, neque alius quisquā his insultaret, lentius iter habebant. Interea pars altera illa exercitus, quæ Cherronesum obsidebat, crebrius iam facto in muros insultu, admotísque scalis, & machinationibus aliis, quibus vrbes deleri solent, quamsæpissime à Romanis repellebantur; quibus Germanus Dorothei filius, iuuenis admodum, præerat, & tunc primùm pubescens, qui non minus peritia militari præstabat, quàm animi magnitudine. patria illi erat Illyrica ciuitas Bederina vetusto nomine dicta, deinde Iustiniana denominata. Iustinianus nanque, quia ibi primùm editus in lucem fuisset, mirificè eam ornauit, & ex obscura prius, nobilem postea felicémque fecit, ac suum illi impartitus est nomen. Ea ex vrbe Germanus quum originem duceret, non iniuria miro quodam illius studio tenebatur. Ex ea nanque octauum & decimum annum natus ad regiam vrbem se contulit, vbi perquam diligentissime cultus cum literatorum hominum disciplinis sedulò versabatur, & ad literarios ludos quum sæpius iret, latinæ etiam eruditionis partem consecutus est aliquam. verùm vbi ad pubescentis ætatis finem peruenit, missus in Cherronesum est, vt exercitui, qui ibi tunc erat, præesset & eodem iuuentutis acumen illud & animi promptitudo, appetitúsque gloriæ, decentioribus rebus & necessariis expleretur, nec ad temerarios motus vulgaréisque impetus quàmprimū vel discurreret, vel

Fugiens hostis animos sumit in itinere tuto.

Iuuenis ducis fortitudo.

Germani, cuius hic mentio, elogium.

Eiusdē præclara tyrocinia.

vel prosiliret, vel equorũ colorib⁹ distincta certamina, in quibus iuuenes, si non aliis his se potiorib. applicant, vt plurimũ exercentur, facilè humi serpant necesse est, & obturbentur. Ad Cherronesũ itaque assidentibus Hunnis, & molestos se exhibentibus, intercidere eorũ insultus indesinenter Germanus, & in sui defensionẽ excogitare quascũque posset in hostẽ insidias. erat nimirũ de se & suapte natura sic prudentissimus, vt quę in rẽ essent, facilè nosset, etsi aliâs ætate prouectioribus, quæ facienda essent monentibus, facillimè obsequebatur, fidémque his adhibebat, qui antea multis laboribus diligentíque cura hostium certamina aduertissent. Quum itaque barbaris nihil omnino relinqueretur, quod exequi possent, nec vt de cætero mœnia vel obsiderent, vel expugnarent; destinant animis rem aliam, vt audacem ita & generosam, & quæ non minus se in discrimẽ deduceret, pertẽtare, eáque via vel Cherronesum protinus occupare, vel demum deserere, ac cõquiescere, ad suósque se recipere lares. Harundinũ longitudinis æquè ac crassitudinis non mediocris vi magna coacta, hisque inuicem intertextis, restéque & vimine colligatis, cratibus perinde cómpluribus factis, perticísque oblongis tanquam transtris superiniectis, media cratium extremáque circumplexi, hæcque maioribus vinculis colligando, inuicem omnem eam materiam committebant, constrictam validius compressámque, ita vt crates tres ad summúmue quatuor nauiculam vnam conficerent, latitudine satis ampla, quæ homines quaternos exciperet, & tanti fundi, vt inuecta pondera firmiter & tuto deueheret, ne sui leuitate demergeretur. Istiusmodi nauigia centum & quinquaginta breui sic fabricant, vt ad nauigandum agiliores his essent. quorum formam sic construunt. partem ipsam anteriorem in proræ speciem leuius por-

Virtutes imperatoris seu exercitus duci conuenientes.

Hunni classem ex harũdinibus conficiunt.

Centũ quinquaginta nauigia.

rexere & recuruarunt,è lateribus verò vtrinque remigationem machinati sic sunt, vt agi faciliter nauicula quæque lex palmulis posset. Hunc itaque in modum,vt licuit,in tuto omnibus constitutis,classem hanc omnem & harundineam è regione Occidẽtalis littoris,ex eóque,qui supra vrbem circumagitur,sinu,occultè immittunt.Hæc nauigia homines sexcenti ingressi, palearum ingentem mox copiam in harundinum commissuras intrudunt, & rudi remigio in altum à terra longius prouehuntur, optimis armis muniti ad operam nauandam instabant,hoc pacto rati mare retrorsus euectos,facilè se sinum adnauigando superaturos, qui in infimam muri partem porrigitur,& intrepidè demum inituros se penitissima loca,quæ nullis essent munitionibus,nisi freto Hellespontico circumacta. Quibus de rebus per exploratores certior factus Germanus, sat callens, haud longius processuram harundineam classem, hostium irridebat temeritatem, vel potius ea oblectabatur, vt quam sibi vsui fore sperabat. extemplo actuarias viginti multiplici remigio naues,& ipsas amphiproras,armatis complet, clypeos & arcus gestantibus recuruásque lanceas, remigibus nauclerísque intromissis, muri interiorem in angulum, veluti in insidias, sic in recondito collocauit, vt haudquaquam longius comparerent. Barbari autem anteriore postremáque muri parte, & in littore prominente iam superata, in interiora declinauerunt, ingentíque animo, & maiore audacia deferebantur; quum ex improuiso Romanorum actuariæ(quas diximus)naues comparuerunt, obuiam his venientes,vel aquarum secundo defluxu has adiuuante, obiectísque proris iam descendentes, violentius harundineas naues inuadunt, quæ primo statim ictu immersæ supinatæque exæstuante salo ita inuoluebantur; vt in tuto nulla

Classis Hunnica dispositio & ad Byzantium appulsus.

Consilium Hunnorum.

Germanus hostili classi suos opponit.

Hunnorum impetus.

Romanorũ valida propugnatio.

la consistendi superstantibus potestas fieret, sed partim in fluctibus præcipitati mergerétur, partim in nauibus residerent, quid nam sibi agendum sub- dubij: partim vel stantes quidem, etsi non multum intumescentibus fluctibus obturbabantur, qui vtique etsi perexigui essent, ad nauium lemborúmque motum, harundinibus tamen, vt vacuis, profectò grauissimi. nam & sublimes frequenter euehebantur, & incursantibus subleuatæ gurgitibus referebantur retrorsum. quo factum est, vt ne tentare quidem bellum barbari possent, vt quibus curæ quidem vel studij nil aliud esset, quàm vt consistere pedibus possent, & obfirmati. His itaque tantopere obturbatis & hæsitantibus, Romani quocunque res posceret, agiliter occursando, haud secus impulsionibus nitebantur, ac si pede collato dimicaretur. hac arte quàmmultos mox supprimunt, quippe qui firmius in actuariis nauibus innıterentur, & plerosque gladio ferientes obtruncant. in barbarorum verò nauigia, quæ procul abessent, neque ad se propius peruenissent, tela confestim immittunt, recuruatis præfixa spiculis, quibus iunceas præscindendo restes dissoluunt. Tunc demum lassatis ab inuicem harundinibus, & dispersim aquis desuper fluitantibus, hinc inde pro pellebantur.

Nauale certamen, in quo harundinea classis submergitur.

Prudens Romanorum fortitudo.

11 HVNNI itaque, vbi se iam defecisset, quo sisterent gradum; euestigio in profundum demergebantur, vt mortem mox obituri, insueta potione ingurgitati. hoc pacto ad internecionem ad vnum omnes disperiere, nec quisquam eorum superstes in continentem euasit. Romani verò lectis extemplo hostium spoliis, quæcunque per aquas delabebantur, ad sua & priora loca reductis ingenti cum læticia nauibus, sũma iocunditate & voluptate animi incredibili ouantes ipsi & alacres vniuersum e-

Qui temere mari se committunt, insueta potione obruti stultitia suæ pœnas luũt.

Temporis opportunitate, præclara victoriâ adepta, vtendum.

xercitū impleuerunt. vnde in vnum coacti omnes, vtendum esse temporis opportunitate rebātur, ex re bene gesta vel imposterū profutura. Itaque paucis post diebus armis quàm optime communiti de improuiso e muro in hostes eruptione facta, reliquā inuadunt barbarorum se obsistentium multitudinē, adhuc pro recenti accepta calamitate mœrentem & territam. & prior ipse Germanus, vt qui pro iuuenili nimiū ac pubescenti ætate haud dum quiret naturæ impetum coercere, sed gloriæ cupiditate, effrenatáque audacia plus longè euectus, quàm prudentia in his necessaria, & cōtinentia postularet; intrepidè hostibus insistendo prœliabatur, non periti præfecti in morē incumbendo, iubendóque, sed militis potius, acie in media versabatur: vnde & in fœmore sagittæ sic ictū excepit, vt non multum abfuerit, quin curandum esset, vt à pugna abscederet. necessitas tamen incumbentiū rerum, & magnitudo ipsa incepti conatus dolorē vicit, ita vt non prius operam de se nauando hortandóque suos desierit, quàm ingentem iacturā hostibus intulisset, multósque obtruncasset. Vbi verò pugnæ finis est factus, intra munitiones Romani se receperunt, nihil ignari, nec tutū sibi, nec rectè consultum fore; si cum hostibus, qui multitudine præstitissent, bella cominus gererent. Barbari verò & naufragio facto, & Romanorū in se eruptione excepta, animo ancipiti erant, vtrum eadem die & Cherronesi cāpis excederent, & ad Zabergan præfectum, & eius agmina, vt ad deuictos, iam victi se statim conferant, quandoquidem nec illi in Græciam prius immissi memoratu dignum quippiam effecissent, nec secum vnà Isthmum oppugnatum venissent, nec à principio pertransissent Thermopylas, ob impositum ei loco Romanorum præsidium. nam eà hi erant è Græcia in Thraciā pertransituri vt vbi se cū Thraci-

Germani iuuenilis ardor, vulnere repressus, non oppressus.

Vulneratus enim, acie non excedit, ducis enim præsentia aliorum omnium instar est.

Animus anceps apparet eorū qui nauali & terrestri prælio fracti sunt.

Thracibus coniunxissent; tutius se inde ad sua omnes reciperent. Interea verò qui circa Zabergan erant, non prius è Græcia se recessuros iactabant, quàm quemadmodum Cotriguræ nationes illæ, & barbaræ, & ipsi item magnam pecuniarum vim acceperissent, & quos iure belli cepissent, necessarij quamprimum redimerent. aliâs enim obtruncaturos se hos ad vnum omnes comminabantur. Sed Imperator his tantùm auri misit, quantum ad redimendos captiuos satis fore existimabat, ac ea de causa, vt pacifici & sine maleficio suis ex terris abscederent. Barbari verò inter captiuos & Sergium præfectum restituere, quem pauloante, vt aduersa fortuna vsum, cepissent. Sed barbari demum accepta pecunia à præda vix abstinendo, vt domum iam abituri, per Romanorum agrum iter habebant, receptis paulopòst & aliis copiis è Græcia ad se aduentantibus. Cæterùm vrbis regiæ ciuibus conuenta per Imperatorem cum barbaris facta, perinde ignominiosa & planè seruilia videbantur, nec planè existimabant id quoquam pacto ferendum, quòd barbari homines vbi tam proximè vrbem venissent, vt denique illusuri, non ad internecionem fuissent deperditi: sed post tot illatas sibi iacturas, vel aurum dono tulisse, tan quam priores ipsi affecti iniuria sint.

Barbarorum stolida confidentia & postulatio.

Iustiniani senis, occasionem amittentis, timiditas in speciem, sed consilio tecta, vt sequens sectio docet.

Vulgi stulta ferocia.

12 IMPERATORIS tamen sententia alia quædã & longè maiora conspicabatur, vt non longe post ex voto denique euasura: siquidem qui prius se incusassent, sic ciuibus persuasit, vt sui prudentiam simul & ingenium mirarentur. Decreuerat nanque quauis hîc arte barbaricas gentes inter se ipsas discordes efficere, & intestinis seditionibus debellare. Vt autem, quòd animo agitarat, mox eueniret; dum interea Zabergan præfectus suo cum agmine iter lentius faceret; ad Sandichlũ alterũ bar-

Iustiniani prudens consilium, in eo quod intestinis dissidiis Hunnos conficere cogitat & perficit. Prudentia bellicis armis longè validior est.

barorum præfectum, qui sibi non solùm esset & fœdere & beneuolentia iunctus, sed mercede conductus, in hanc sententiam litteras misit. *Si non te fugit, quod nuper Cotriguri aduersus nos animo agitarũt, & volens quiescis; non iniuria vt tuam perfidiam, ita & nos ipsos magnopere miramur, qui tuum erga nos animum haud rectè perspeximus, & nostrum de te iudicium [non] frustra habuimus. quòd si nondum illud perdidicisti, etsi venia non indignus videbere, ipsum id tamen sic præ te tuleris ignorasse, si de cætero haudquaquam neglexeris. Cotriguri huc se contulerunt, non ea mente ac studio, vt perinde frustra suscepto itinere non nostra depopulanda censerent; sed re ipsa significantes longe nos falli, qui potioribus prætermissis tibi magis confidere maluerimus. non enim ferendum esse id arbitrantur, si quis Cotriguris pares se dixerit, vel hos mediocriter anteire: sed vix tamen laturi sunt, vel si maximo fateatur excellere hos interuallo. Et sanè non antea vagari per Thraciam desiere, quàm omne id auri, quod tibi singulis annis mercedis gratia elargiri soliti sumus, ipsi mox tulerint: tametsi nobis perquam facile fuerit funditùs omnes, si modò id libuisset, deperdere; vel saltem vacuos propulsare. sed id vtcunque omisimus, tuæ voluntatis facturi periculum. quod si in verò fortitudine ac sapientia vales, & te talem præstiteris, vt haudquaquam permittas, vt tua sibi hi vendicent; nil minus à nobis es imposterum habiturus. nam vt hostes nunc vlciscaris, opportunitas adest, & de his relata victoria propriam vt mercedem recipias, tanquam per Cotriguros istos delatam: sin minus, & tanta ab his affectus iniuria quiescere malis, timore (vt puto) perculsus, & turpissimam in segnitiem labi; tu quidem, ô strenuè, priuatus præmio eris, & illi per nos donabuntur. Relinque igitur, si videtur, superbiã, & disce potioribus subigi. Non enim ignoras fœdera nobis esse ad hos transferenda, quæ antehac tecum, tuáque cum gente coniunxeramus. Stultum quippe &*

Iustiniani ad Sandichlũ epistola, qua Barbarum ad vindictam solerter sollicitat.

Vindicta stimulus acutissimus stipendij iactura.

Noui præmij pollicitatio validissimum ad turbas ciendas obiectũ.

superua-

superuacaneum fuerit, cum victis sentire, vbi conciliari victores possunt. His Sandichlus litteris per interpretem recitatis, rem grauiter tulit, & planè furebat, frenaréque iram vix poterat: sed eadem mox die à Cotriguris, quòd in se adeo insanissent, pœnas exacturus processit. Quo enim pacto non ipsis ex litteris perturbaretur ingenio barbarus, & de se insolens, ac lucri indesinenter percupidus? Suo is igitur moto exercitu, primùm quidem de improuiso hostium loca inuadit, & re subita, qui in his resides fuerant, perterrefactis; feminarum vim magnam & puerorum captiuam abduxit. deinde Cotriguris è Thracia redeuntibus, & pauloante Histrum flumen transgressis ex insperato se obuiam offert, multísque cæsis pecunias simul, quas ab Imperatore acceperant, & cæteram prædam his adimit. qui verò ex his euasere, quum ad suos se vix recepissent, cum aliis coeundo, & exercitu comparato aduersus hostes in aciem prodeunt: vnde factum, vt eo ex tempore in inuicem versi, validius confirmatis inimicitiis, nunc quidem insultus mutuò facerent, nunc agerent prædas, nunc tandiu acie decertarent, quousque vtrinque solutis debilitatísque viribus, sic suis prorsus exciti sedibus sint, vt vel patrium illud & vnicum cognomentũ amiserint, & eò est calamitatis Hunnorum gens omnis redacta, vt vel eorum pars aliqua & dispersa aliis in seruitutem concesserit, & vt in dominorum nomen suum denique commutarint. tantopere præteritæ impietatis & scelerum pœnæ hos affecere. Sed vtriusque gentis impoiterum subsecuta internecio est, atque adeo, vt generationem hi prorsus amiserint. Barbarorũ itaque adhuc gliscẽte seditione Byzantij renunciata, fateri tunc omnes, & apertissimè peruidere, per Imperatorem fuisse prouisum quamoptimè, & perquam bene con-

Sandichlus in sua gentis homines incitatus ruit.

Cotriguri à Sandichlo cæsi, vt præda quam auferebant potiretur.

Quid non mortalia pectora cogit pecuniæ amor?

Pœna impietatis & scelerum gẽtis Hunnicæ.

ſultum;quandoquidem ſe inuicem deperdentibus barbaris,ſine vllo armorum motu in vtrunque belli euentum ſua ipſe fretus ſpe potitus victoria ſit, nimirum quum quotidie barbari laboribus inſudantes,& domeſticis malis intenti, haudquaquam de cætero aduerſus Romanos ire animo agitabant. Nunc vero vbi nam gentium ſint, pleriſque incognitum eſt.

HISTORIARVM AGATHIÆ SMYRNAEI FINIS.

IORNANDES VIGILIO S. D.

Vigilantiæ vestræ, nobilissime frater Vigili, gratias refero, quòd me perlongo tẽpore dormiẽtem, vestris tãdem interrogationibus excitastis. Deo magno gratias, qui vos ita fecit sollicitos, vt non solùm vobis tantũ, quantũ & aliis vigiletis, macte virtutis & meriti. Vis enim præsentis mũdi cognoscere ærũnas, aut quãdo cœpit, vel quid ad nos vsque perpessus est, edoceri. Addis præterea, vt tibi, quomodo respublica cœpit & tenuit, totúmque penè mundũ subegit, & hactenus vel imaginariè teneat, ex dictis maiorũ flosculos carpens breuiter referam: vel etiam quomodo regnum à Romulo, & deinceps ab Augusto Octauiano, in Augustũ venerit Iustinianum. Quamuis simpliciter, meo tamen pandam eloquio. Licet nec cõuersationi meæ, quod admones conuenire potest, nec peritiæ: tamen ne amici petitionibus obuiemus, quoquo modo valuimus, latè sparsa collegimus, & prius ab autoritate diuinarum scripturarum, cui & inseruire conuenit, inchoantes, & vsque ad orbis terræ diluuiũ, per familiarũ capita currẽtes, deuenimus ad regnũ Nini, qui Assyriorum in gente regnãs, omnẽ pœnè Asiã subiugauit, & vsque ad Arbacẽ Medum: qui de-

ſtructo regno Aſſyriorum, in Medos illud cõuertit, tenuitque vſque ad Cyrum Perſam. Qui itidem Medorum regnum ſubuerſum in Perſas tranſtulit, & exinde vſque ad Alexandrũ Macedonem, qui deuictis Perſis, in Græcorũ ditionẽ Rempublicã demutauit. Poſt hoc quomodo Octauianus Auguſtus Cæſar, ſubuerſo regno Græcorũ, in ius dominationémque Romanorũ perduxit. Et quia ante Auguſtũ, iam per ſeptingentos annos, conſulũ, dictatorũ, regúmque ſuorũ ſollertia, Romana reſpublica nonnulla ſubegit, ab ipſo Romulo ædificatore eius originẽ ſumens, in viceſimoquarto anno Iuſtiniani Imperatoris, quãuis breuiter, vno tamẽ in tuo nomine, & hoc paruiſſimo libello confeci, iungens ei aliud volumẽ, de origine actúque Geticæ gẽtis, quod iã dudũ communi amico Caſtalio edidiſſem, quatenus diuerſarũ gentium calamitate cõperta, ab omni ærumna liberũ te fieri cupias, & ad deũ conuertas, qui eſt vera libertas. Legẽs ergo vtroſque libellos, ſcito quòd diligẽti mundũ, ſemper neceſſitas imminet. Tu verò auſculta Ioannẽ apoſtolũ, qui ait, Chariſſimi, nolite diligere mundũ, neq; ea, quæ in mũdo ſunt. quia mundus tranſit, & concupiſcẽtia eius. Qui autem fecerit voluntatẽ dei, manet in æternũ. Eſtóque toto corde diligens deum & proximum, vt adimpleas legem, & ores pro me, nobiliſſime & magnifice frater.

IORNANDI EPISCOPI DE REGNORVM AC TEMPORVM ſucceſſione liber.

BREVIARIVM.

1 *Authoris conſiliũ. Prima hominum gubernatio. Regni Aſſyriorum reges ad Sardanapalum, quibus admixta narratio belli Troiani, originis Latinorũ, & Iudaici ſtatus ſub Ariſtocratia & Monarchia.*

2 *Succeßio regni Medorum. Romæ initiũ. Ad Perſas regni Medorum tranſlatio.*

3 *Regni Græcorum ſucceßio. Aegypti reges. Monarchia Auguſti.*

4 *Regni Romanorum ſucceßio. Vrbs condita. Remi cædes. Conſtitutio Reipublicæ. Romuli mors, Numæ regnum, Tulli item Hoſtilij, Anci Martij, Tarquinij Priſci, Seruij Tulli, Tarquinij Superbi. Regni eius finis. Quæ in ſingulis regibus eximia fuerint.*

5 *Pulſis regibus Conſules creati ſunt. Varia bella Romanorum. Galli Senones Italiam vaſtant. Clades Allienſis. Roma capta. Capitolium Manlius tuetur. Galli Roma pelluntur.*

6 *Prælia cum Gallis. Campaniæ amœnitas. Pro Campaniæ bellum aduerſus Samnites. Romani ſub iugum mißi, poſtea labem abolent, hoſte victo.*

7 *Belli Tarentini origo. Pyrrhus Tarentinis fert auxilium, & Romanos dolo tentat. Victoriæ triumphíque de Tarentinis ſplendor. Picentes & Salentini domiti.*

16 *Absentia Belisarij res Italiæ turbantur, & Totilas Gothorum rex prospere agit. Gunth aris tragœdia. Lōgobardorū & Gepidarum atrox pugna.*

ROMANI, vt ait Iamblichus, armis & legibus exercentes sese, orbem terræ suum fecerunt. Armis siquidem construxerunt, legibus autem conseruauerunt. Quod & ego sequens eruditissimum virum, dum aliqua de cursu temporum scribere delibero, necessarium duxi opusculo meo velut insigne quoddam ornamentum præponere. Cupio nanque ob inquisitiones amici fidelissimi, ex diuersis voluminibus maiorum prælibans aliquos flosculos, pro captu ingenij mei, in vnum redigere, & in modum historiunculæ, tam annorum seriem, quàm etiam eorum virorum, qui fortiter in rempublicam laborauerunt, gesta strictim breuitérque colligere. Quod quamuis simpliciter reor dictum videri doctissimis, gratum tamen fore existimo mediocribus, dum & breuia sine fastidio legant, & sine aliquo fuco verborum, quæ lectitauerint, sentiant. Ab origine etenim orbis, primáque creatione, tam hominum quàm elementorum, vsque orbis terræ diluuium, secundum veridici legislatoris verba Moysi, duo millia ducentos quadraginta & duos annos collegimus. In quibus annis adhuc rudi & simplici hominum natura, non reges, sed familiarum capita in suo genere erant. Quorum tamen ordo huiuscemodi fuit. Adam protoplastus primúsque mortalium, vixit annos CCXXX. & genuit Seth. Seth vixit annos CCV. & genuit Enos. Enos autem vixit

Armis partum imperiū legibus cōseruatur.

Iornandis consilium, in hoc de regnorum successione libello.

Mediocriter doctis præcipuè, scribendum.

Gubernatio hominum prima.

Ex capite 5. libri Geneseos pete huius computationis emendationem.

annos clxxxx. & genuit Cainan. Cainan autẽ vixit annos clxx. & genuit Malalehel. Malalehel vixit annos clxv. & genuit Iareth. Iareth verò vixit annos clxij. & genuit Enoch. Enoch verò vixit annos clxx. & genuit Mathusalem. Mathusalem vixit annos clxxvij. & genuit Lamech. Lamech quoque vixit annos centum octoginta octo, & genuit Noë. Noë verò sexcentorum erat annorum, quandò diluuium mundi crudelissima facinora expiauit. A cuius regimine, vel ab ipso diluuio vsque ad confusionem linguarum, quæ item ob delicta ædificantium turrim facta est in campo Sennaar, & Heber, in quo Hebræorum genus & lingua prisca remâsit, quia nec in illa conspiratione interfuit, sunt anni quingenti vigintiquinque per familias sic. Arfaxat filius Sem, nepos Noë, qui post diluuiũ anno secũdo est genitus, vixit annos cxxxv. Cainã verò vixit annos cxxxv. & genuit Sale. Sale autem vixit annos centum xxx. & genuit Heber. Heber quoque vixit annos cxxx. & genuit Falech. A confusione verò linguarum, & primatu Heber, à quo Hebræi, & vsq; natiuitatem Abræ, quando & primus rex in gẽte regnabat Assyriorũ Ninus, anno regni sui xlij. supra scripta familiarum serie, currentes fiunt anni quingenti quadraginta vnũ. Sic Falech vixit annos cxxx. & genuit Ragan; Ragan vixit annos cxxxij. & genuit Saruch. Saruch autem vixit annos cxxx. & genuit Nachor. Nachor verò vixit annos lxxix. & genuit Thare. Thare quoque vixit annos lxx. & genuit Abram. Simul ergo ab Adam vsque ad natiuitatem Abræ, id est ab ortu mundi vsque quadragesimum secundum annum regis Assyriorum Nini, vt supra diximus, per familias capitáque eorum fiunt generationes viginti. Anni autem tria milia ccc. & octo. vnde iã relictis familiis, regum seriem prosequamur: & sicut Eusebius seu Hieronymus, primùm

Diluuium.

Turris Babel.

Vide Gen. cap. 11.

Ninus rex Assyrius.

Supputatio annorum mundi ab Adamo ad Abrahamũ ex Mose petenda.

primùm Aſſyriorum,deinde Medorum,Perſarúmque, & Græcorum regnum percurrentes, ad Romam imperium quomodo delatum ſit, vel quali tempore,latius,ſi dominus permiſerit, exequamur. Origo ergo regum regnorúmque antiqua Aſſyria nobis amplexanda eſt.In qua primus Ninus Beli filius,vrbem ſui nominis fabricans Niniuen, regnauit annos xlij. vbi à primo anno ipſius Nini, & vſque in vltimum annum Thonos Concoloros, quē regem Sardanapalum appellant, quem occidit Arbaces Medorum præfectus, regnum illud transferens in Medos, regnatum eſt à regibus xxx.& ſex, per annos mille ducentos quadraginta, ſic. Ninus rex Aſſyriorum poſt natiuitatem Abræ, regnauit, annos decem.Semiramis vxor Nini annos xlij. hāc dicunt quaſi Babyloniæ conditricem,quamuis non legatur quia condidit, ſed quia reparauit. Sub ea Abram adoleſcit in Chaldea.Zameis,qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis annos xxxviij. Cuius triceſimotertio anno facta eſt promiſſio ad Abraham, quum eſſet annorum lxxv. Arius annos xxx. cuius decimo anno centenarius Abraham genuit filium Iſaac. Aralius regnauit annos xl. huius in vltimo regni anno naſcuntur gemini Iſaac, id eſt Iacob & Eſau. Xerſes qui & Baleus annos xxx. In huius regni tempore Iacob germanum fugiens Eſau, deſcendit in Ægyptum ſolus, ditatúſque cum turba adſcendit. Armanitres annos xxxviij. Iacob à ſeruitute ſoceri Laban recedens, ad patrem reuertitur.Belochus annos xxxj.hoc regnante Ioſeph adoleſcens ſomnia ſua fratribus & patri narrauit. Baleus annos xlij. huius anno triceſimo Iacob penuria famis deſcendit in Ægyptum, ibíque filium ſuum reperit præpoſitum terræ totius Ægypti. Altadas annos xxxij. hoc regnante Iacob defunctus in Ægypto, cuius cadauer Ioſeph cum

Origo regnorum ab Aſſyria.

Reges Aſſyrij.

Ninus,

Semiramis.

Ninias.

Arius.

Aralius.

Xerſes Baleus.

Armanitres.

Belochus.

Baleus.

Altadas.

Maminthus. magno honore locat in terram Chanaan. Maminthus annis xxx. sub illius regni tempore, moritur Ioseph, & Hebræos deprimunt Ægyptij grauissima seruitute. *Manchaleus.* Manchaleus annos xxx. & hoc regnante seruitus durat in Ægypto Hebræorum. *Sperus, aliàs Ipherus.* Sperus annos xxx. huius regni temporibus vltimis, Ambra ex tribu Leui genuit Moysen. *Mamilus.* Mamilus triginta annis, & hoc regnante Moses adolescens omnem philosophiam didicit Ægyptiorum. *Sparetus.* Sparetus annis quadraginta, quo tempore Moyses occiso Ægyptio in terram fugit Madiam. *Ascades.* Ascades annos quadraginta. huius regni anno octauo Moyses quadringentesimo xxx. anno repromissionis populum Hebræorum in signis & virtutibus educit ex Ægypto, eísque in eremo per annos quadraginta legem exponit. *Amyntes.* Amyntes xlv. annis. huius nouo anno moritur Moyses, & Iesus Naue ducatum populo præbet. *Belochus.* Belochus annis xxv. sub quo Othoniel iudex Hebræorum, populum & sacerdotium continet Finees. *Belebares.* Belebares annis xxx. quo tempore Hebræorum Iudex Aioth, Allophylíque infesti omnino Hebræis. *Lamprides.* Lamprides annis xxxvij. & in huius regno ipse perdurat Aioth. *Sosares.* Sosares annis xx. & huius temporibus quamuis senex, tamen adhuc consistit Aioth, pugnátque cum alienigenis, & vicit aditus à deo. *Lampares.* Lampares annos xxx. quo regnante Iudæis præerat Debora. *Pannias.* Pannias annis xlv. sub cuius tempore præfuit Gedeon, qui & Ierobaal, *Sosarnius.* Sosarnius annos xviiij. sub cuius tempore Thola & Abimelech iudices erant Hebræorum. *Mithreus.* Mithreus annis xxix. sub quo Iudæis præerat Iair. *Tantanes.* Tantanes xxij. annis cuius sub regno iudices Hebræorum, Hesebon & Labdon. Nam & ipso tempore Græci Troiam vastauerunt. *Bellum Troianum.* Vnde Æneas fugiens in Italiam venit, se quoque cum Latino Fauni filio, Pici nepote, Saturni abnepote, affinitatis gratia

gratia iungens, accepta filia eius in vxorem Lauinia, vnitos Phrygas, Italósque populos nominauere Latinos, & sic deinceps quamuis in pauperrimo regno, locóque angusto, quod dicebatur Agrolaurentum, regnauerunt. Post Latinum Æneas & successores eius, qui & Siluij Albaníque vocati, pro Albana vrbe & pro postumo Ænea eiusdē Æneæ, qui iccirco Siluius dictus est, quia Lauinia post mortem Æneæ, timens Ascanij inuidiam, clam eum in sylua generauit, Æneámque Siluium nominauit. Ante quem, vt superius diximus, Italiæ regnatum est, à Iano, Saturno, Pico, Fauno atque Latino, per annos circiter clxxx. Teuteus annos xl. sub quo Samson ille vltra fortes fortissimus iudex Hebræorum. Tinneus annos triginta. hoc regnante anno decimo octauo, Heli sacerdos audito nuncio de morte filiorum, arcáque testamenti ablata, cadens mortuus est. Dercilius annos xl. sub quo aliquantum tempus, Saul rex Hebræorum, alius verò rex Dauid ex tribu Iuda constitutus regnauit. Eupales xxx. annis & octo. hoc regnante anno tricesimo secundo, Salomon templum domini inchoauit, & perfecit singulare in mundo, per annos septem. Laosthenes annos xlv. & hoc regnante Assyriis, Salomon regnat Hebræis, Sadoch verò & Achias Selonites prophetant. Pritiades annis xxx. sub quo iam mortuo Salomone, inter Roboam & Ieroboam regnum diuiditur Hebræorum, & alij Iudæi, alij dicuntur Israëlitæ. Ofrathæus annis xx. sub isto in parte Iudæorum regnat Iosaphat, Israëlitarum verò celeri morte Nabad & Basa, Ela & Ambri obeuntibus, tenebat regimen Achas cum Hiesabel. Ofrathenes annis l. sub quo Ioram, Ochozias, & Arthalia, & Ioas parti Iudeæ regnabant; Israëli verò Ochozias, Ioram, & Iehu, principatui vnus post aliū successerunt. Acraiapes annis xlij. sub quo

Latinorum ab Aenea & Latino origo.

Teuteus.

Tinneus.

Dercilius.

Eupales.

Laosthenes.

Pritiades.

Ofratheus.

Ofrathenes.

Acraiapes.

Amaſias in Iuda regno aſcitus obtinet principatum; Iſraeli verò Ioachas, & Ioas, vnus poſt alium regnat. Thonos Concoloros, quem Græci Sardanapalum nominant, annis xx. ſub quo Iudæorum Azarias, qui & Ozias, Iſraëlitis verò Ieroboam. Regnum verò Aſſyriorum, poſt numeros annorum mille ducentorum & quadraginta finem tantæ diuturnitatis accepit, ad Medóſque tranſlatum eſt. Nam Arbaces præfectus Medorum, Sardanapalo occiſo regnum eius inuaſit, & in Medos deduxit.

Sardanapalus.

Finis regni Aſſyriaci.

REGNI MEDORVM SVCCESSIO.

Primus rex Medorum Arbaces.

ARBACES Medorum rex annos xxviij. ſub quo regnat adhuc Azarias, qui & Ozias, Iudeæ in parte. In Iſrael autem poſt Roboã paucis diebus fuerat Zacharias, rurſúſque Sellum, quibus ſucceſſerat Manae. Soſarinus annis xxx. In Iudæ parte regnabat Ioatham, Iſraelitis Facee, quando & quintodecimo anno prima Olympias cœpta eſt numerari. Tunc etiam poſt innumerabiles, vt ita dicam, Laurẽti loci, & Latij reges Siluios Albanóſque, qui trecentos per annos in parte Italiæ regnauerunt, quãuis pauperrimè, Amulius rex Numitoris fratris ſui filiam Rheam nomine, quæ & Ilia vocabatur, veſtalem virginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum ſcelus ſuũ nititur excuſare, à Marte ſe compreſſam mentita eſt. Ex qua genitis duobus, geminos rex exponi præcepit. Quos vagientes meretrix quædã, Lupa nomine, quũ audiſſet, ſtatim tollens ad Fauſtulum paſtorem adduxit. Quos Accia vxor eius nutriens,

Soſarinus ei ſuccedit.

Regni in Italia ſtatus à Liuio D. Halycarnaſſeo & Plutarcho deſcriptus.

nutriens, inter alios pastores conuersari edocuit. Madiclus annos xl. quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achas, Israëlitis alius Facee. annóq; Madicli nono, septima Olympiade, Romulus eiúsque germanus, quos inter pastores enutritos diximus, collecta pastorum multitudine, Romanæ vrbis ædificia inchoauerunt, suóque de nomine iunior, qui germanum peremerat, vrbem vocari Romam præcepit. Cuius actus, seriémque successorum eius saltu quodam pretergrediens, externa regna, vt cœpi, percurram; & quum se locus obtulerit, ad eum ordinem redeam. tantùm qui legis, aduerte, ab origine mundi, ad huius vsque magnæ vrbis exortum annos fuisse IIII M. DCL. Cardices annos xiij. sub quo Ezechias filius Achas succedés regnat Iudæis. Nam Israëlitarum gentes supradicti Madicli quintodecimo anno, à Salmanassar Chaldæorum rege, Medorum sunt in montibus transductæ captiuæ, postquam regnassent in Samaria annos ccl. Deioces annos liiij. huius tempore primo Hebræorum ex Iuda Manasses ductus captiuus, & ferreis vinculis illigatus, fertur pœnitentiam egisse. Cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Postea verò reuersus in regno suo, successorem reliquit filium suum Ammon. Fraortes annos xxiij. sub quo Iosias rex Iudæorum, qui lucos succidit, & gentium idola de suo regno abiecit, deúmque cæli integrè coluit. Cyaxares annos xxxij. sub quo Iudæis regnat Ioachim, cui successit Heliachim, qui & Ioachim, altérque & Ioachim primo adhuc Cyaxare viuente successit, in quo & finis regni euenit. Astyages annos xxxij. huius anno octauo Iudæi de Hierosolyma captiuantur à Nabuchodonosor rege. Sic regnum Medorum, quod per annos cclviij. durauit, destructum est, & in Persas translatum, quia Cyrus rex Persarum, Darius Medorum, filius supra-

Madiclus 3. rex Medorum.

Roma initium.

Cardices 4. rex Med.

Deioces.

Fraortes.

Cyaxares.

Astyages.

Propter principum & populorum scelera fit regnorum mutatio.

scripti Astyagis, parentela coniuncti, nepos auunculúsque fuerunt: irruentésq; super Balthasar abnepotem Nabuchodonosor regem Babyloniæ, id est Chaldęorum, regnum eius peruadunt. Mortuóque Dario, Cyrus & suum, id est Persarum, & affinis sui Darij, hoc est Medorum, cum illo, quod captiuauerat, tertio regno obtinuit. Post is admodum gentem Persarum eleuauit. Quæ gens à Cyro prędicto, & vsque ad Darium filium Arsami, regnat per annos plus minus ccxxx. & sic ad Græcos deuenit, post reges xiiij. Persarum de gente.

Cyrus monarcha.

Cyri erga Iudæos liberalitas.

Cyrus Persa annos xxxij. hic ferè quingenta millia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæam: qui constructo altari, templi fundamenta iecerunt. Quúmque à vicinis gentibus impediretur opus, vsque ad Darium remansit imperfectum. Cambyses annos viij. & sub isto opus impeditum à vicinis consistit, nec ædificatur. Magi duo fratres regnant mensibus viij. Darius annos xlvj. cuius secundo reædificatum est templum à Zorobabel & Iesu filio Iosedech quingentesimo duodecimo anno, post primam Salomonis ædificationem, ab Adam verò plus minus iiij. m. d. c c ç c x x x. Xerses deinde filius Darij annis xx. regnauit Persis, Medis, atque Chaldæis. Artabanus menses vij. Artaxerses, qui Macrochir dicebatur, annos xl. Xerxes menses duos. Sogdianus menses vij. Darius cognomento Nothus annos xviij. Artaxerses Mnemon Darij & Parisatidis filius annos xl. Ipse est ab Hebræis qui dicitur Asuerus, sub quo liber Hester confectus est. Artaxerses qui & Ochus annos xxvj. Hic etenim Sidonem subuertit, Ægyptúmque suo subegit imperio, Syriámque cunctam inuasit. Arses filius Ochi annos iiij. Sub quo Iadus Maximus & insignis pontifex Iudæorum. Darius filius Arsami

Cambyses. Darius. Xerxes. Artabanus. Artaxerxes longimanus. Xerxes. Sogdianus. Darius Nothus. Artaxerxes Mnemon. Ochus. Arses seu Arsames. Darius ab Alexandro victus.

annos

annos vj. Hunc Alexander Magnus Macedo occidit, regnúmque eius in ſuum redegit dominium, qui Alexandriam in ſuo nomine condidit, vbi regnatum eſt à regibus Græcorum per annos ccxcvj. ſic.

REGNI GRÆCORVM SVCCESSIO.

ALEXANDER Magnus poſt mortem Darij annos vj. Ptolemæus Lagi filius annos xj. Hic iterum gentem Hebræorum captiuam ducit in Ægyptum. Ptolemæus Philadelphus annos xxviij. Hic captiuitate Iudæorum relaxata, muneribúſque Eleazaro pontifice Iudæorum placato, diuinas ſcripturas per ſeptuaginta interpretes, ex Hebræa lingua vertit in Græcam. Ptolemæus Euergetes annos xxvj. Huius temporibus Ieſus filius Syrach Sapientiæ librum ſcripſit. Ptolemæus Philopator annos xvij. Sub hoc iidem victi Iudæi, & ſexaginta millia eorum cæſa ab Antiocho rege Syriæ, quando & pontifex magnus Onias. Ptolemæus Epiphanes annos xxix. Hic directo Scopa principe militiæ capit Iudæam. Rurſúſque Scopa ſuperante, Iudæam ſibi ſociat in amicitiam Antiochus. Ptolemæus Philometor annos xxv. Sub hoc rege Ariſtobulus Peripateticus philoſophus ſcripſit commentarios in libros Moyſi, & regi obtulit Ptolemæo. Antiochus agens contra legem Iudæorum multos interemit. Contra quem Iudas, qui & Machabæus, arma commouit. Ptolemæus Euergetes annos xxviij. Hoc regnante Ionatas dux Iudæorum

Reges Ægypti post Alexandri mortem.

Ptolemæus Lagi F.

Ptol. Philadelphus.

Ptol. Euergetes.

Ptol. Philopator.

Ptol. Epiphanes.

Pt. Philometor.

Ariſtobulus Moyſis libros explanat.

Pt. Euergetes.

præclarus, qui cum Romanis & Spartiatis fœdus iniit. Ptolemæus Fiscon, qui & Soter, annos xvij. sub hoc Ariſtobulus Ionathæ filius, rex pariter & pontifex conſtitit Iudæorum. Ptolemæus qui & Alexander annos x. quo regnante multa Iudæorũ populus, tam ab Alexandrinis, quàm etiam ab Antiochenſibus tolerabat. Ptolemæus qui a matre fuerat eiectus, annos viij. Iudęis tũc regnabat Ameus, qui & Alexander. Ptolemæus Dionyſius annos xxx. ſub cuius regno Alexandra, quæ & Salome, vxor Alexandri regis Hebræorum, Hieroſolymis regnat. Ex cuius ætate Iudæos rerum confuſio & variæ clades oppreſſerunt. Cleopatra annos xxij. qua regnante Iudæi in amicitiam Romanorum ſe ſociantes, eorum iam legibus viuunt, quia Pompeius ſublato regno ab Ariſtobulo, Hircanum fratrem eius præfecerat. Hanc ſiquidem Cleopatram Romanus ductor ſuſcipiés Antonius, & ſuo ſociãs lateri, contra ciues proprios dimicat. Quem Auguſtus Octauianus in certamine ſuperans Actiatico in littore, egit, vt vtrique iugales ſeipſos perimerent, regnúmque eorum in Romanorum Imperium deuenit, vbi & vſque hactenus, & vſque in finem mundi ſecundum Danielis prophetiam, regni debetur ſucceſſio. Et quidem abhinc Auguſtalis exoritur poteſtas, quod animo recondendum eſt. Auguſtus Imperator, qui & Octauianus dicebatur, à quo poſteri principes vocati ſunt Auguſti, tam ciues patrios rebelles, quàm etiam gentes externa ſuperans, ſingularem ſibi vindicat principatum, regnans per annos lvij. Huius quadrageſimo ſecundo imperij, dominus noſter Ieſus Chriſtus de ſancta virgine natus, vt verus deus, ita & verus homo, inſignis & virtutibus admirandis enituit, anno ab origine mundi V.M.D. ab vrbis autẽ Romę conditione anno DCCLV. Et quia Romanorum regum

Pt. Phyſcon. *Pt. Alexander.* *Pt. Dionyſius.* *Cleopatra.* *Aegyptus à Romanis ſubacta.* *Auguſti monarchia.* *Chriſti natiuitas.*

regum ordinem actúſque inquirere ſtatuiſti,& nos breuiter tuis percontationibus reſpondere ſumus polliciti, neceſſarium eſt ergo, nobis ea interim, quæ ad tempora Auguſti Imperatoris dicuntur, omittere; & rurſus ad Romanæ vrbis primordia repedare, originémque Romuli eius conditoris exponere, ſimúlque ſucceſſorum eius, regum conſulúmque annos actúſque ad liquidum demonſtrare. Qui ſunt hi.

In ſequentes ſectiones præfatio.

REGNI ROMANORVM SVCCESSIO.

AB origine vrbis Romæ & vſque Tarquinium regem cognomento Superbum, qui expulſus eſt, numerantur anni CCXLIII. Nam primus ille,& vrbis & imperij cõditor Romulus, fuit à Marte (vt ipſorum verbis loquamur) genitus, & Rhea Siluia. hoc ſeſe ſacerdos grauidatam confeſſa eſt. Nec mox fama dubitauit, quum Amulij regis imperio abiectus in aquam profluentem cum Remo fratre, non potuit extingui. Siquidem & Tiberis amnem repreſſit, & relictis catulis lupa ſecuta vagitum vbera admouit infantibus, matríſque geſſit officium. Sic repertos Fauſtulus regij gregis paſtor tulit in caſam, atque educauit. Alba tum erat Latio caput, Iuli opus. Nam Lauinium patris Æneæ contempſerat. Abhinc Amulius iam ſeptima ſoboles regnabat, frater pulſo Numitore, cuius ex filia natus erat Romulus. Igitur ſtatim prima iuuentutis facie patruum ab arce deturbat, auum reponit. Ipſe fluminis amator & montium, apud quos erat educatus, mœnia noua vrbis agitabat.

Tenuis illa Romani imperij origo miram Dei prouidentiã commẽdat.

Romulus & Remus ſingulari fato ſeruati,

Gemini erant, vter auſpicaretur, & regeret, adhibere placuit deos. Remus montem Auentinum, hic Palatinum occupat. Prius ille ſex vultures, hic poſtea duodecim vidit. Sic victor vrbem augurio excitat, plenus ſpei bellatricem fore. id aſſuetę ſanguini & prædæ aues pollicebantur. Ad tutelam nouæ vrbis, ſufficere vallum videbatur: cuius dum anguſtias Remus increpat, ſaltu tranſiliuit. Dubium an iuſſu fratris, occiſus eſt. Prima certe victima fuit, munitionémque vrbis nouæ ſanguine ſuo conſecrauit. Imaginem vrbis magis, quam vrbem fecerat. incolæ deerant. Erat in proximo lucus. hũc aſylum facit, & ſtatim mira hominum vis. Latini Thuſcíque paſtores, etiam tranſmarini Phryges, qui ſub Ænea; Arcades, qui ſub Euandro duce con fluxerant. Ita ex variis quaſi elementis congregauit corpus vnum, populúmque Romanum ipſe fecit. Erat verò vnius ætatis populus. Virorum itaque matrimonia à finitimis petita, quia non impetrabantur, manu capta ſunt. ſimulatis quippe ludis equeſtribus, virgines, quæ ad ſpectaculum venerant, prædæ fuerunt. Hæc ſtatim cauſa bellorum. pulſi fugatique Veientes. Cæninenſium captum ac direptum eſt oppidum. Spolia inſuper opima de rege Acrone Feretrio Ioui manibus reportauit. Sabinis prodita porta per virginem Tarpeiam, non dolo: ſed puella pretium rei, quod gerebant in ſiniſtris manibus, petierat; dubium clypeos, an armillas. Illi vt & fidem ſoluerent, & vlciſcerentur, clypeis obruere. Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus, atrox in ipſo foro fit pugna, adeo vt Romulus Iouem oraret, fœdam vt ſuorum fugam ſiſteret. Hinc templum, & Stator Iuppiter. Tandem funeribus interuenere raptæ, laceris comis: ſic pax facta cum Tatio, fœdúſque percuſſum. Secutáque res mira dictu, vt relictis ſedibus ſuis, nouam in vrbem hoſtes

Roma conditur, ſub cruento & rapaci augurio.

Remicades. Parricidiũ monarchiæ Romanæ fundamentum.

Romuli politicum ſtrategema, cruentum

Aliud, aſtutum.

Bella Romuli adu. Veientes, & alios vicinos.

Tarpeia perfida merito ſupplicio periit.

Sabini Romanis adiunguntur.

ſtes demigrant, & cum generis ſuis auitas opes pro dote ſociarent. Auctis breui viribus, hunc rex ſapientiſſimus ſtatum Reipubl. impoſuit. Iuuentus diuiſa per tribus, in equis & armis, vt ad ſubita bella excubaret, conſilium Reipub. penes ſenes eſſet, qui ex autoritate patres, ab ætate ſenatus vocabantur. His ita ordinatis, repente cum concionem haberet ante vrbem, apud Capreæ paludes, e conſpectu ablatus eſt. Diſcerptum aliqui à ſenatu putant, ob aſperius ingenium. Sed oborta tempeſtas, Soliſque defectio, conſecrationis ſpeciem præbuere. Cui rei mox Iulius Proculus fidem fecit, viſum à ſe Romulum affirmans auguſtiore forma, quam fuiſſet: mandare præterea, vt ſe pro numine acciperent. Quirinum in cœlo vocari: placitum diis, vt gentiū Roma potiretur. Succeſſit Romulo Numa Pompilius, quem Curibus Sabinis agentem vltrò petiuerunt, ob inclytam viri religionem. Ille ſacra, cæremonias, omnémq; cultū deorum immortalium docuit: ille pontifices, augures, ſalios, cæteráque ſacerdotia: annúmque in xij. menſes, faſtos dies nefaſtóſq; deſcripſit. Ille ancilia atque palladium, ſecreta quædam imperij pignora, Ianúmque bifrontem, Fidem pacis ac belli, in primis focum veſtæ virginibus colendum dedit, vt ad ſimulachrum cæleſtium ſiderum, cuſtos imperij flamma vigilaret. Hæc omnia quaſi monitu deæ Egeriæ, quo magis barbari acciperent. Eò denique ferocem populum redegit, vt quòd vi & iniuria occuparat imperium, religione atque iuſtitia gubernaret. Excepit Pompilium Numam Tullus Hoſtilius, cuius honori & virtuti regnum vltrò datum. Hic omnem militarem diſciplinam artémque bellandi inſtituit. Itaque mirum in modum exercitata iuuentute, prouocare auſus eſt Albanos, grauem & diu principem populum. Sed quum pari robore

Romuli mors, vita eiuſdem per ſimilis.

Numa Pompilius. Superſtitio ſub hoc rege inualuit.

Fraudes Numa vt ſtultum vulgus ſub ſuperſtitionis iugo contineret.

Tullus Hoſtilius, rex bellator.

Horatiorũ Curatiorũmque memorabilis pugna.

frequentibus prœliis vtrique cõminuerentur, misso in compendium bello, Horatiis, Curatiisque, trigeminis hinc atq; inde fratribus vtriusque populi fata permissa sunt. Anceps & pulchra contentio, exitúque ipso mirabilis. Tribus quippe illinc vulneratis, hinc duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad virtuté dolo, vt distraheret hosté, simulat fugam, singulósque pro vt sequi poterant, adortus superat. Sic rarũ decus aliis, vnius manu parta victoria est, quam ille mox parricidio fœdauit. Nam flentem spolia circa se sponsi quidem, sed hostis, sororem viderat: hũc tam immaturum amorem virginis vltus est ferro, vt audiret leges, nefas: sed abstulit virtus parricidam, & facinus infra gloriam fuit. Nec diu in fide Albanus perstat. Nam Fidenates bello missi in auxilium ex fœdere medij inter duos exspectauere fortunam. Sed rex callidus vbi inclinare socios ad hostem videt, tollit animum quasi mandasset Spes. inde Rom. metus hostibus incussus. sic fraus proditorum irrita fuit. Itaq; hoste victo, ruptorem fœderis M. Suffetium religatũ inter duos currus, pernicibus equis distrahit, Albámque ipsam, quamuis parétem, æmulam tamen diruit, quum prius omnes opes vrbis, ipsúmque populum Romam transtulisset: prorsus vt cõsanguinea ciuitas non perisse, sed in suum corpus redisse rursus videretur. Ancus deinde Marcius nepos Pompilij ex filia, pari ingenio. Igitur & muro mœnia amplexus est, & influentem vrbi Tiberim ponte commisit, Ostiámque in ipso maris fluminísque confinio posuit coloniam, iam tunc videlicet præsagiens animo futurum, vt totius mundi opes & commeatus, illo velut maritimo vrbis hospitio reciperentur. Tarquinius postea Priscus, quamuis transmarinæ originis, regnum vltrò petens accepit, ob industriam atque elegantiam, quippe qui oriundus

Horatius victor parricida.

Albani à Romanis deleti.

Ancus Martius.

Tarquinius Priscus.

oriundus Corintho, Grecum ingeniũ Italicis artibus miscuisset. Hic & senatum centum patrũ numero ampliauit, & centuriis tribus auxit, quamuis Actius Nauius numerum augeri prohiberet, vir summus augurio. Quem rex in experimetum rogauit, fieri ne posset, quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Atqui hoc, inquit, agitabam; an cotem illam secare nouacula possem? Et Augur, potes, inquit, & secuit. inde Romanis sacer auguratus. Neq; pace Tarquinius, quàm bello promptior. Duodecim namque Thusciç populos frequentibus armis subegit. Inde fasces, trabeæ curules, anuli, falerç, paludamenta, prætextæ. Inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur. togæ pictæ, tuniceque palmatæ. Omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminet, sumpta sunt. Seruius Tullius deinceps gubernacula vrbis inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatum. Nam eximiam indolem vxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore visa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinij mortem adnitente regina substitutus in locum regis, quasi in tempus regnum dolo partum sic egit industriè, vt iure adeptus videretur. Ab hoc populus Rom. relatus in censum, digestus in classes, decuriis ac collegiis distributus, summaque regis solertia ita est ordinata respublica, vt omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac sic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Postremus fuit omnium regum Tarquinius, cui cognomen Superbus ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod à Seruio tenebatur, rapere maluit, quàm expectare; missisque in eum percussoribus, scelere partam potestatem non melius egit, quàm

Tarquinij bellica inuēta.

Seruius Tullus.

Tanaquil.

Tarquinius superbus.

Ambitiosi parricidij exemplum.

adquisierat. Nec abhorrebat moribus Tullia, quæ vt virum regem salutaret, supra cruentum patrem vecta carpento, consternatos equos egit. Sed ipse in senatum cædibus, in plebem verberibus, in omnes superbia, quæ crudelitate grauior est, in bonos grassatus, quum sæuitiam domi fatigasset, tandé in hostes conuersus est. Sic valida Latij oppida capta sunt, Ardea, Ocriculum, Gabij, Suessa, Pometia.

Tyrannicũ strategema.

Tum quoque cruentus in suos. Neque enim filium verberare dubitauit, vt simulantis transfugam apud hostes hinc fides esset. Quo a Gabiis, vt voluerat, recepto & per nuncios consulenti, quid fieri vellet; eminentia forte papauerum capita virgula excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes vellet intelligi, ea superbia sic respondit, vt senserat.

Superstitionu mos.

Tamen de manubiis captarum vrbium templum erexit. Quod dum inauguraretur, cedentibus cæteris diis, mira res dictu, extis restitere Iuuentas & Terminus. Placuit patribus contumacia numinum, siquidem firma omnia & æterna pollicebantur. Sed illud horrendius, quòd molientibus ædem, in fundamentis humanum caput repertum est. Nec dubitauere cuncti, monstrum pulcherrimam imperij sedem, capútque terrarum promittere.

Capitolij nomen inde, vt nonnulli iudicant.

Tamdiu superbiam regis populus Rom. perpessus est, donec aberat libido. Hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum cùm alter ornatissimæ feminæ Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit. imperium tum regibus abrogatum.

Libido regnorũ labes.

Hæc est prima ætas populi Romani & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem, per annos, vt diximus, CCXLIII. quadam fatorum industria tam variis ingenio, vt reipubl. ratio & vtilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? Tali opus fuit, vt inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? Ita

res

res popoſcit, vt ferox populus, deorum metu mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus? bellatoribus viris quam neceſſarius, vt acueret ratione virtutem. Quid ædificator Ancus? vt vrbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam verò ornamenta Tarquinij & inſignia, quantam principi populo addiderunt ex ipſo habitu dignitatem? Actus à Seruio cenſus quid effecit, niſi vt ipſa ſe noſſet Romana reſpublica? Poſtremo Superbi illius importuna dominatio nonnihil, imò vel plurimum profuit. Sic enim effectum eſt, vt agitatus iniuriis populus, cupiditate libertatis incenderetur, mutatáque regali dominatione, ad conſulum inſulas ſe conferret; qui bini annis ſingulis, rémpublicam gubernantes, ſequenti anno ab aliis venientibus ſuccedebantur, ſcientéſque ſe annis tantum ſingulis præeſſe in populo, erga alios agebant, qualiter eos erga ſe acturos poſtea cupiebant. Qui ordo vſque ad Auguſtum Cęſarem obtinuit priuilegium, per viros nongentos quindecim in annis CCCCLVIII. Nouem ſiquidem annis, ſine conſulibus, ſed tantùm ſub tribunis plebis fuit, quatuor ſine iudicibus. Nam poſt exactos reges annũ vnum quinis diebus, ſingulis diebus ſinguli ſenatorum Rempub. obtinuerunt, & tunc duobus creatis conſulibus, Bruto & Collatino, in poſterum vſque ad Panſam & Hirtium ſeruauerunt per annos pręnotatos. Et quia omnium conſulum nomina actúſque conſcribere, & mihi tædium, & tibi, qui legis, faſtidio fore præcaui; aliqua exinde prælibans, multa ſuperſedi, quod pæne nonnullis iam vſurpatũ eſſe, breuiatúmque opus cognoui.

Importuna dominatio regnum Romã exterminat.

Conſulum Rom. tẽpus.

Catalogus exactus cur prætermiſſus.

REGNVM ROMANORVM, PVLSIS REGIBVS, ANnuus excipit consulatus.

Brutus & Collatinus regibus eiectis fiunt consules.

IGitur primi consulum Brutus & Collatinus, quibus vltionem sui matrona moriens mandauerat, populus Roman. ad vindicandum libertatis ac pudicitiæ decus quodam quasi instinctu deorum concitatus, regem repente destituit, bona diripit, agrum Marti suo consecrat, imperium in eosdem libertatis suæ vindices transfert, mutato tamen, vt diximus, & iure, & nomine. Quippe ex perpetuo annuum placuit, ex singulari duplex; ne potestas solitudine vel mora corrumperetur, consulésque appellauit pro regibus, vt consulere ciuibus suis debere meminissent. Tantúmque libertatis nouæ gaudium incesserat, vt vix mutati status fidem caperent, alterúmque ex consulibus Lucretiæ maritum, tantum ob nomẽ & genus regium, fascibus abrogatis, vrbe dimitterent. Itaque substitutus Valerius Publicola, summo studio nisus est ad augendam populi maiestatem. Nam & fasces ei pro concione summisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit: & ne species arcis offenderet, eminẽtes ędes suas in plana submisit. Brutus verò fauori ciuium etiam domus suæ clade & parricidio velificatus est. quippe quum studere de reuocandis in vrbem regibus liberos suos comperisset, protraxit in forum, & in concione media virgis cæcidit, securíque percussit, vt planè publicus parens, in locum liberorum adoptasse sibi populum videretur. Liber iam hinc populus Rom. prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, pro finibus

Cur dicti consules.

Valerius cur cognominatus Poplicola.

Bruti atrox in suos filios pro patria animus.

finibus mox,deinde pro ſociis,tũ gloria &imperio, laceſſentibus aſſidue vſquequaq; finitimis: quippe cũ patrij ſoli gleba eſſet,ſed ſtatim hoſtile pomœrium,mediúſque inter Latium atq; Etruſcos,quaſi in quodam biuio, collocatus, omnibus portis in hoſtem incurreret, donec quaſi contagione quædam per ſingulos itum eſt, & proximis quibuſque correptis totam Italiam ſub ſe redigeret. Nam Porſena rex Etruſcorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quãuis & armis,& fame vrgeret,occupatóque Ianiculo,in ipſis vrbis faucibus incubaret;ſuſtinuit,repulit,nouiſſimè etiam tanta admiratione perculit, vt ſuperior vltro cùm pænè victis amicitiæ fœdera feriret.

Bellum aduerſus Porſenam & Tarquinios.

Nam Mucius Scęuola Romanorum fortiſſimus,regem per inſidias in caſtris ipſius aggreditur.Sed vbi fruſtratus circa purpuratum eius illatus ictus, teneretur; ardentibus mox focis intulit manum,terrorémque geminat dolo.En vt ſcias,inquit,quẽ virũ effugeris,idẽ trecenti iurauimus. Cùm interim immane dictu,hic interritus,ille trepidaret,tanquã manus regis arderet. Sed ne ſexus quidẽ muliebris altera laude ceſſaret, ecce & virginum virtus. vna ex obſidibus regi data,elapſa cuſtodia Clœlia per patrium flumen equitabat.Rex quidem tot tantíſque virtutum territus monſtris, valere liberóſque eſſe iuſſit.

Mutij Sceuolæ facinus audax & planè Romanum.

Virgo virilem gerens animum, & prorſus Romana.

Tarquinij tamdiu dimicauerunt, donec Aruntem filium regis manu ſua Brutus occidit,ſupérq; ipſum vulnere mutuo exſpirauit,planè quaſi adulterum ad inferos vſque ſequeretur. Nec ſecus Latini Mamilio Tuſculano duce apud Regilli lacũ expugnantur,vincuntur,atque ſubiiciuntur. Satricum atque Corniculum,Soráque & Algidum,eorũ vrbes captæ, prouinciáque effecta. de Veiis & de Bouillis pudet, ſed triumphauere Romani. Tibur nunc ſuburbanũ,& æſtiuæ Præneſte deliciæ,nũcu-

Varia Romanorũ bella, prælia, & victoria.

patis in Capitolio votis petebantur: idem tunc Fesulæ, quod Carræ nuper: idem nemus Aricinum, quod Herculis saltus: Fregellæ, quod Cæsarea: Tiberis, quod Euphrates. Coriolos quoque, proh pudor, deuictos, auidos adeo gloriæ fuisse Romanos legimus, vt post captum oppidum Caius Marcius Coriolanus nominatus sit, quasi Numātia aut Africa nomini [Ro.] induceretur. Extant & de Antio spolia, quæ Mænius in suggesto fori, capta hostium classe, infixit: si tamen illa classis. nam sex fuere rostratæ. Sed hic numerus illis initiis nauale bellum fuit. Peruicacissimi tamen Latinorū Æqui, & Volsci fuere, & quotidiani (vt sic dixerim) hostes. Et hos præcipue Titus Quintius domuit, ille dictator ab aratro, qui obsessa & pæne iam capta Mallii cōsulis castra egregia victoria recuperauit. Medium erat tempus forte sementis, quum patricium virū nixum aratro suo, lictor in ipso opere deprehendit. Inde in aciem profectus, ne quid à rustici operis imitatione cessaret, victos pecudum more sub iugum misit. Expeditione finita, rediit ad boues rursus triumphalis agricola. fides numinum. Qua velocitate? intra quindecim dies cœptum peractúmque bellum prorsus, vt festinasse dictator ad relictū opus videretur. Pari tenore Veientes, Falisci, & Fidenates, tunc magno labore deuicti sunt. Qui modò & si fuerint, non videntur aliquod reliquisse vestigium. Laborat enim annalium fides, vt Veios, Faliscos, Fidenates fuisse credamus. Galli autem Senones, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus, adeo Romano generi terribilis fuit, vt planè nata ad hominū interitum, vrbium stragem videretur. Hi quondā ab vltimis terrarum oris, & cingerent omnia oceano, ingenti agmine prouecti, quum iam media vastassent, positis inter Alpes & Padum

Galli Senones in Italiam profecti, qui deinceps inter Teutones & Vindelicos recēsentur.

sedibus,

ſedibus, ne his quidem contenti per Italiam bacchabantur. Tunc Cluſium Thuſciæ vrbem obſidebant, vbi pro ſociis & fœderatis Romanus interuenit, miſſis ex more legatis. Sed quòd ius apud barbaros violaſſet, ferocius agunt, & inde ad certamen cum exercitu conuerſi Galli, Cluſio Romã contẽdunt. Quibus ad Alliam flumen cũ exercitu Fabius conſul occurrit. non Cremeræ fœdior clades. Itaq; hunc diem faſtis Roma damnauit. Fuſo exercitu, Galli iã mœnibus vrbis appropinquabant, vbi pęnè nulla erant pręſidia. Tum igitur ſic, vt nunquã alias, apparuit illa vera Romana virtus. Iam primùm maiores natu, ampliſſimis vſi honoribus, in foro coëunt. Ibi deuouente pontifice, diis ſe manibus cõſecrant. Statímq; in ſuas quiſq; ædes regreſſi ſunt, ſicut in trabeis erant, & ampliſſimo cultu, in curulibus ſellis ſeſe repoſuerunt; vt quum veniſſet hoſtis, in ſua quiſq; dignitate moreretur. Põtifices autem & flamines, quidquid religioſiſſimi in templis erat, partim in doliis refoſſa terra reconderunt, partim impoſita plauſtris, ſecum Veios auferunt: virgines ex ſacerdotio Veſtæ, nudo pede fugientia ſacra comitantur. Tamen excepiſſe fugientes vnus è plebe fertur Albinus, qui depoſitis vxore ac liberis, virgines in plauſtrum recepit. adeo tunc quoq; in vltimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus, quam ſatis conſtat vix mille hominum fuiſſe, duce Manlio, arcem Capitolini montis inſedit, obteſtata ipſum quaſi præſentem Iouem, vt quemadmodum ipſi ad defendendum templum eius occurriſſent, ita ille virtutem illorũ numine ſuo tueretur. Aderant interim Galli, apertámque vrbem adeunt. Ibi ſedentes in curulibus ſuos prætextatos ſenes, vel ut deos, genióſque venerati, mox eoſdẽ poſtquam eſſe homines liquebat, alioquin nihil reſpondere dignantes, pari vecordia

Clades Alienſis.

Roma capta.

Decet viros fortes atque moderatos optima quidem optare: ſed fortiter viuere & mori, præſertim pro patria.

Capitolium Manlius tuetur.

Virtus morte inexpugnabilis.

Gallorum vacordia.

mactant, facésque tectis iniiciunt, & totam vrbem igni, ferro, manibus solo exæquant. Sed mensibus barbari (quis crederet?) circa montem vnum pependerunt, nec diebus modo, sed noctibus quoque omnia experti; quum tamen Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, a summa rupe deiecit: & vt spem hostibus demeret, quanquam in summa fame, tamen ad speciem fiduciæ, panes ab arce iaculatus est: & stato die, per medias hostium custodias, Fabium pontificem ab arce dimisit, qui solenne sacrum in Quirinali monte conficeret: atque ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit, propitiósque deos renuntiauit. Nouissime quum iam obsidio sua barbaros fatigasset, mille pondo auri recessum suum venditantes, subitò aggressus à tergo Camillus cęcidit, vt omnia incendiorum vestigia Gallici sanguinis inundatione deleret.

Infelicitas. *Clades.* *Strategema Manlij.* *Vnius virtute multi sæpius debellantur.*

6 IGITVR, pastorum quondam casa, vrbs enituit, & post seruatam à Mãlio, restitutámque à Camillo, acrius etiam vehementiúsque in finitimos surrexit. Nec tamen contẽti Romani suis eos mœnibus expulisse, quum per Italiam naufragia sua latius traherent, sic persequuti sunt ductante Camillo, vt hodie nulla Senonum vestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, qũum singulari certamine Manlius aureum torquẽ barbaro inter spolia detraxit, vnde & Torquatus est dictus. Item in Pomptino agro, quum simili pugna Valerius insidente galeę sacro alite adiutus retulit spolia, dictúsque est ipse Coruinus. Necnon tamen pòst aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria, ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit, ne quis exstaret ex ea gente, qui incensam à se Romanam vrbem gloriaretur. Conuersóque à Gallis Torquato, Latini experti sunt, & deuicti. Indéque Sabini, qui eorum belli

Senonum Gallorum nulla vestigia supersunt. *Galli varijs prælijs fracti.* *In periculis virtus audacior apparet.*

belli socij ductante Tatio extitissent, à Curio Dentato subacti, eorúmq; loca à Baranio fonte in Adriano tenus mari, igni ferróque vastata, tantæque Romano populo additæ opes, vt nec ipse posset exstimare, qui vicerat. Precibus deinde Campaniæ motus, non pro se, sed pro sociis Samnitas inuadit. Omniũ nanque non modò Italiæ tantùm, sed pænè toto orbe terrarũ pulcherrima Campaniæ plaga est. nihil mollius cœlo, denique bis floribus vernat. nihil vberius solo. ideo Liberi Cererísque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. hic ille nobilis portus Caieta, Misenus, tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus, quædam maris ostia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius Ætnei ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum Pompeij, & ipsa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginémque, numeranda. Pro hac vrbe, & his regionibus populus Romanus Sãnitas inuadit; gentem, si opulentiam quæras, aureis & argenteis armis, & discolori veste, vsque ad ambitum armatam: si fallaciam, saltibus ferè & montibus grassatam: si rabiem ac furorem, sacris legibus humanísque hostiis in exitium vrbis agitatam: si pertinaciam, sexies rupto fœdere, cladibúsque animosiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios ac Papirios patres, eorúmque liberos, ita subegit & domuit, ita ruinas ipsas vrbium diruit, vt hodie Samnium in ipso Samnio requiratur, nec facile appareat materia quatuor & viginti triumphorum. maximè tamen nota & illustris apud Caudinas Furculas ex hac gente clades, Veturio Posthumióque consulibus accepta est. Clauso per insidias intra eum saltum exercitu, vnde non posset euadere, stupens tanta occasione dux

Ingentia spolia.

Amœnitas Campaniæ, eiusdémque elegans descriptio.

Pro Campanià bellum aduersus Samnites.

Quales fuere Samnites.

Romani sub iugũ missi.

Pontij Samnitis imprudens audacia.

hostium Pontius, Herennium patrem consuluit, nũ illos sub iugum mitteret, an occideret. Sapienter, vt senior, suaserat. Hic armis exutos mittere sub iugum maluit, vt nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis. Itaque & consules statim magnifice voluntaria deditione turpitudinem fœderis dirimunt, & vltionem flagitans miles, Papirio duce, horribile dictu, strictis ensibus, per ipsam viã ante pugnam furit, & in congressu arsisse omnium oculos hostis auctor fuit. Nec prius finis cædibus datus, quàm iugũ [sibi] promissum Romani & duci Samnitum, & hostibus reposuerunt. Hactenus cũ singulis gentibus certatum est, mox aceruatim. sic tamen quoque par omnibus fuit. Etruscorum duodecim populi, Vmbri in id tempus intacti, antiquissimus Italiæ populus Samnitum, & reliqui in excidium Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens tot simul tantorúmque populorum. late Etruriam infesta quatuor agminum signa volitabant. Ciminius interim saltus in medio, ante inuius planè, quasi Calydonius vel Hercinius, adeo terrori erat, vt senatus cõsuli denunciaret, ne tantũ pericli ingrederetur. Sed nihil horum terruit ducem, quin fratre præmisso exploraret accessus. Ille per noctẽ pastorali habitu speculatus omnia, refert totum iter. Sic Fabius Maximus periculosissimum bellum sine periculo explicuit. Nam subitò inconditos atque palantes aggressus est, captísque superiorib. iugis, in subiectos suo iure detonuit. ea nanq; species illius fuit belli, quasi in terrigenas è cœlo ac nubibus tela iacerentur. Nec tamen incruenta illa victoria. nam oppressus in sinu vallis alter consulum Decius, more patrio deuotum diis manibus obtulit caput, solennémque familiæ suæ consecrationem in victoriæ pretium redegit.

Fortitudo ira & iusto dolore percita, quæcunque habet obuia facilè conterit.

Romani labem abolẽt, hoste victo.

Boni malique studij, diuersis studio pari, bellum omnes cupiunt.

Fabij stratagema, cum celeritate, quæ occasionum momẽta sequitur, coniũctum.

Bellum Tarentinum.

7 Necdum Etrusco bello exẽpto, mox sequitur Taren-

Tarẽtinum, vnum quidẽ in nomine, sed multiplex in victoriis. Hoc enim Campanos, Apulos, atque Lucanos, & caput belli Tarentinos, id est totam pæne Italiam, & cum his omnibus Pyrrhum regẽ Epirotarum, Græciæ regem, vna velut ruina pariter inuoluit; vt eodem tempore & Italiam consumeret, & transmarinos triumphos auspicaretur. Tarentus Lacedæmoniorũ opus, Calabriꝗ quondam, & Apuliæ, totiúsque Lucaniæ caput, cum magnitudine, & muris, portúque nobilis, tum mirabili situ, quippe in ipsis Adriæ maris faucibus posita in omnes terras, Histriã, Illyricũ, Epiron, Achaiam, Africã, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectũ maris positum theatrum, quod quidem causa miseræ ciuitati [caput] fuit omniũ calamitatum. Ludos fortè celebrabant, cum adremigantem litori Romanam classem vident, atque hostem rati, emicant sine discrimine & insultãt. Qui enim? aut vnde Romani? Nec satis. Aderat sine mora querelam ferẽs legatio. Hanc quoque fœdè per obscœnã turpémque dictu contumeliam violant. & hinc bellum. Sed apparatus horribilis, quum tot simul populi pro Tarentinis consurgerent, omnibúsque vehementior Pyrrhus, qui semigræcam ex Lacedæmoniis conditoribus ciuitatẽ vindicaturus, cũ totis viribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ, incognitísque in id tẽpus elephantis, mari, terra, viris, equis, armis, addito insuper ferarũ terrore veniebat. Apud Eracleam & Campaniæ fluuium Lirim, Leuino consule prima pugna facta est, queꝗ tam atrox fuit, vt Fœrẽtaneꝗ turmeꝗ preꝗfectus Obsidius inuectus in regẽ turbauerit, coëgerítque proiectis insignibus prœlio excedere. Actum erat, nisi elephanti conuersu in spectacula procurrissent bello. Quorũ cũ magnitudine, tũ deformitate, & nouo odore

Plures populos & duces vna ruina bellum pariter inuoluit.

Tarenti situs.

Origo belli Tarentini.

Sacrum etiam inter barbaros legatorũ ius.

Pyrrhus Tarentinis auxilium fert.

Elephantorum auxilio Pyrrhus vincit.

ſimul ac ſtridore conſternati equi, cum incognitas ſibi beluas amplius, quàm erant, ſuſpicarentur fugam ſtragémque latè dederunt. In Apulia deinde apud Aſculum melius dimicatum eſt, Curio Fabricióque conſulibus. Iam quippe terror beluarũ exoleuerat, & Gaius Minutius quartæ legionis haſtatus vnius probuſcide abſciſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque & in ipſas pila congeſta ſunt, & in turres Fibratæ faces, tota hoſtium agmina ardẽtibus ruinis operuerunt. Nec alius finis cladi erat, quàm nox dirimeret, poſtremúſque fugientium rex ipſe à ſatellitib. ſaucius in armis ſuis referretur. Lucaniæ ſuprema pugna, ſub Aruſinis, quos vocant, campis, ducibus iiſdem, quibus ſuperius, ſed cũ tota victoria exitum, quẽ datura virtus fuit, caſus dedit. Nam prouectis in primam aciem rurſus elephantis, vnũ ex illis pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit. Qui quum per ſtragem ſuorũ recurrens ſtridore quereretur, mater agnouit, ſéque quaſi vindicare vellet, exhibuit; quum omnia circa quaſi hoſtilia graui mole permiſcuit, ac ſic eædẽ feræ, quæ primam victoriam abſtulerunt, ſecundam parem fecerunt; tertiam ſine controuerſia tradiderunt. Nec verò tantùm armis, & in campis, ſed conſiliis & domi quoque intra vrbẽ cum rege Pyrrho dimicatum eſt. Quippe poſt primam victoriam, intellecta Romana virtute, ſtatim deſperauit armis, ſéq; ad dolos contulit. nã interemptos cremauit, captiuóſque indulgẽtius habuit, & ſine precio reſtituit, miſſiſque legatis in vrbem omni modo anniſus eſt, vt facto fœdere in amicitiã reciperetur. Sed & bello, & pace, & foris, & domi omnem in partem Romana virtus tum ſe approbauit. Nec alia magis, quàm Tarentina victoria oſtendit populi Romani fortitudinem, ſenatus ſapientiam, ducum magnanimitatem. Nec alius pulchrior in vrbem, aut

Terrore vano ſublato, milites antea expauefacti ſuperiores euadunt.

Elephas vulneratus omnia terrore miſcet.

Belluarum opera vti ad victoriã, raro tutũ.

Pyrrhus leonina vulpinam aſſuit, fruſtra.

Victoria triumphique Tarentini ſplẽdor.

aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diē, nihil præter pecora Volſcorum, greges Sabinorū, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma vidiſſes. Tum autem, ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus: ſi pompam, aurum, purpura, ſigna, tabulę, Tarentinęque lauticiæ. Sed nihil libentius populus Romanus aſpexit, quàm illas, quas timuerat cum turribus ſuis belluas, quæ non ſine ſenſu captiuitatis ſubmiſſis ceruicibus victores ſequebantur. Poſt Tarentinam cladem, domiti Picentes, & caput gentis Aſculum, à Sempronio duce; qui tremente inter prœlium campo, Tellurem deam promiſſa æde placauit. Salentini verò Picentibus, additi, caputque his regionibus Brundiſium, cum inclyto portu Mitilio duce, & in hoc certamine victorię pretium templum ſibi paſtoria vltrò popoſcit. Poſtremi Italicorū in fidei munere Vulſini opulentiſſimi Etruſcorum implorantes opem, aduerſus eos quondam ſuos, qui libertatem à dominis datam in ipſos erexerant, tranſlatáque in ſe republ. dominabantur. Sed hi quoque, duce Fabio Gurgite, pœnas dederunt.

Elephantorum mirus ſenſus.

Picentes & Salentini domiti.

Vulſini item.

8 DOMITA ſubactáque Italia, populus Rom. Appio Claudio conſule, primum fretum ingreſſus eſt, fabuloſis in fame monſtris, æſtúque violentum. Sed adeò non eſt exterritus, vt ipſam illam ruentis æſtus violentiam pro munere amplecteretur, quòd velocitas nauium iuuaretur, ſtatímque ac ſine mora Hieronem Syracuſanum tanta celeritate deuicit, vt ille ipſe prius ſe victum, quàm hoſtem videret, fateretur. Duellio Cornelióque conſulibus etiam mari congredi auſus eſt. Tum quidem ipſa velocitas claſſis comparatæ, victoriæ auſpicium fuit. Interea enim ſexageſimum diē, quàm cæſa fuerat, centum ſexaginta nauiū claſſis in ancoris ſtetit, vt

Vt quiſque ſuis finibus contentus viuat, ambitio non permittit.

Romani Siciliam inuadunt.

Claßis 160. nauium intra ſexageßimum diem comparata.

non arte factę; sed quodã munere deorum cõuersæ in naues atque mutatæ arbores viderentur. Prœlij verò forma mirabilis, quum illas celeres volucrésque hostium naues, hæ graues tardæque comprehenderent longè plus illis nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæque validę, ante certamẽ multũ ab hoste decisæ, coactíque hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparam mersa aut fugata hostium classe, primum illum maritimũ egit triumphum. Cuius quoddam gaudium fuit, quum Duellius imperator non contentus vnius diei triũpho, per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prelucere funalia, & præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Præ tanta victoria, leue huius prœlij damnum fuit, alter consulum interceptus Asina Cornelius, qui simulato colloquio euocatus, atque ita oppressus fuit, perfidiæ Punicæ documentũ. Calatino dictatore fere omnia præsidia Pœnorum Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybeóque detraxit. Trepidatum est semel, circa Camerinensium saltum. Sed eximia virtute Calpurnij tribuni militum periculo euasimus. Qui lecta trecentorum militum manu, insessum ab hostibus tumulũ occupauit, adeóque moratur hostes, dum exercitus omnis euaderet: ac si pulcherrimo exitu, Thermopylarũ & Leonidæ famam adæquauit. Hoc illustrior noster, quod expeditioni tantæ superfuit, & nihil inscripserit sanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia suburbana esset populi Rom. prouincia, serpente latius bello Sardinia adnexa atque Corsica, transiit Olbiam. ibi Atericæ vrbis excidio incolas terruit, adeóque omni terra & mari Pœnos fugauit, vt iam victoriæ nihil, nisi Africa ipsa restaret. Marco Attilio Regulo duce, iam in Africam nauigabat bellum. Nec defuerant, qui in ipso Punici maris nomine

Prima victoria Rom. naualis.

Duellij ambitio.

Pœni perfidi.

Tribuni eximia virtus exercitum seruat.

Scipionis felicitas.

Bellum in Africam trãslatum.

mine

mine ac terrore deficerent: insuper augente Minario tribuno metum, in quem, nisi paruisset, securi districta irruisset imperator. Metus mortis nauigandi fecit audaciam, mox deinde ventis remisque properatū est, tantúsque terror hostici aduentus fuit Pœnis, vt apertis penè portis Karthago caperetur. Prima præmium belli fuit ciuitas Clypea. Prima enim à Punico littore, quasi arx & specula procurrit. & hæc, & trecēta amplius castella vastata sunt. Nec cū hominibus modo, sed cū monstris quoque dimicatū est; quum quasi in vindictam Africæ nata miræ magnitudinis serpens posita apud Bragadā castra vexauerit. Sed omniū victor Regulus, quum terrorē nominis sui latè circumtulisset, quúmque magnā vim iuuentutis, ducésque ipsos aut cepisset, aut haberet in vinculis, classémque ingenti præda onustam, & triumpho grauē in vrbē præmisisset, iam ipsam Belli caput Karthaginem vrgebat obsidione, ipsisque portis inhærebat. Hic paululum circumacta fortuna est tanta, vt plura essent Rom. virtutis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nā conuersis ad externa auxilia hostibus, quum Xanthippū illis ducem Lacedæmon misisset, è viro militiæ peritissimo Regulus victus est, fœdáque clades, Romanísque vsu incognita. nam viuus in manus hostium venit fortissimus imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. nam nec Punico carcere infractus est, nec legatione suscepta. quippe diuersa, quàm hostis mandauerat, censuit, ne pax fieret, nec commutatio captiuorum reciperetur. Sed nec illa voluntario ad hostes suos reditu, nec vltimo siue carcere, seu crucis supplicio deformata maiestas. In omnib. admirabilior, quid aliud, quàm victor de victoribus? Ad quæ etiā Karthago non cesserat, de fortuna triūphauit. Populus autem Roman. multo acrior intentiórque pro vltione Reguli, quàm pro victoria fuit.

Clypea oppugnata.

Reguli virtus.

Regulus à Xanthippo victus.

Reguli constātia. Quæ ad custodiā fidei attinent. Regulus alios omnes præcessisse videtur.

Metelli victoria insignis.

9 Metello igitur consule conspirantibus arctius Pœnis, & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cæcidit Rom. exercitus, ne amplius eam insulam aggredi cogitarent. Argumentũ ingens victoriæ centum circiter elephantorum captiuitas. Sic quoque magnas egit prædas, vt gregem illũ, non bello, sed venatione cepisset. Appius Claudius consul non ab hostibus, sed à diis ipsis superatus est, quorum auspicia contempserat; ibi statim classe demersa, vbi ille præcipitari pullos iusserat, quod pugnare ab his vetaretur. Marcus Fabius Buteo classem iamiam in Africo mari apud Ægimurũ ostium in Italiam vltro nauigantem cæcidit. Quantus tum triumphus tempestate intercidit, cum opulenta præda? Classis aduersis acta ventis, naufragio suo Africam & Syrtes, omnium imperia gentium, insularúmque litora impleuit. Magna clades fuit, sed non sine aliqua principis populi dignitate interceptam tempestate victoriam, & triumphum perisse naufragio constat. Et tamen cum Punicæ prædæ omnibus promontoriis, insulisque fluitarent, populus Rom. & sic triumphauit. Lutacio Catulo cõsule tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Ægates. Nec maior aliâs in mari pugna, quippe commeatibus exercitu, propugnaculis, armis grauis classis, & in ea quasi tota Karthago, quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, leuis, & expedita, & quodam genere castrensis, ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis agebatur quasi habenis, & in hos vel illos (ictus) mobilia rostra, speciem viuentium præferebant. Itaque momento temporis laceratæ hostium rates, totum inter Siciliam Sardiniámque pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta denique fuit illa victoria, vt de excidendis hostium mœnibus non quæreretur. Superuacuum visum est, in arcem murósque sæui-

Præda.

Appius victus.

Superstitionis vis.

Naufragiũ classis Karthaginensiũ.

Atrox pugna naualis.

Catuli de Karthaginiensibus victoria.

re;

re;quum iam in mari esset deleta Karthago. Peracto quidem bello Punico,nec dum aliquantulum respirato, sequitur Liguricum. Nam Ligures hi, imis Alpium iugis adhærentes, inter Varum Macrámque amnem impliciti,dumis siluestribus victitabãt; quos pænè maius fuit inuenire,quàm vincere. Tuti siquidem locis & fuga, durum atque velox genus, ex occasione latrocinia magis, quàm bella faciebãt. Itaque quum diu multúmque eluderent saltu,viis, latebris, Deceates, Oxybij, Euburiates, Ingaunij; tandem Fuluius latebras eorum igni sepsit, Bebius verò in plana deduxit, Postumius ita exarmauit,vt vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur. Post quos mox Galli. Insubribus & his alpium incolis, animi ferarum, corpora plúsquam humana erant. Sed experimentum deprehensum est.quippe virtus eorum sicut primò impetu maior, quam virorum est;ita sequens minor,quàm feminarum. Alpina corpora humente cœlò educata, habent quoddam simile niuibus suis. Cum mox caluere pugna,statim in sudorem eunt, & leui motu quasi sole laxantur. Hi sæpè & aliâs, & Viridomaro duce non prius posituros se balthea, quàm Capitolium ascendissent, iurauerant. factum autem est,& victos eos Amilius in Capitolio discinxit. Et quod dux eorum de Romano milite prædam Marti suo torquem aureum deuouisset,intercepit Iuppiter votum, & de eius ipsius Ariouistinis aliorúmque Gallorum torquibus aureum trophæũ Ioui erexit Flaminius. Rex quoque eorum Viridomarus Romana arma Vulcano promiserat. Aliorsum vota ceciderũt. Occiso enim eo, Marcellus tertia post patrem Romulũ Feretrio Ioui arma suspendit. Illyrici autem, id est, Veneti seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arsiam Titiúmque flumen longissimè per totum Adriatici maris littus effusi. Hi regnante

Bellum contra Ligures.

Bellum aduersus Insubres Gallos.

Horum virtus qualis.

Clades, & spolia.

Superborum exuuia.

Mulier bellatrix.

Teutana muliere populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderunt. legatos Romanos ob ea, quæ deliquerant, iure agentes, ne gladio quidem, sed vt victimas securi percusserunt. Præfectos nauium igni comburunt. Idque quo indignius foret, mulier imperauit. Itaque Gnæo Fuluio Cẽtimalo duce latè domantur, strictæ secures in principum colla, legatorũ manibus litauere. Post primùm autẽ Punicum bellum, vix quadriennium requies: ecce alterum bellum, minus quidem spacio, (nec enim amplius decẽ nouem annos tenen-) sed adeo cladum atrocitate terribilius, vt si quis conferat damna vtriusque populi, similior victo sit populus ille, qui vicit. Vrebat nobilem populum mare ablatum, raptæ insulæ, dare tributa, quæ iubere consueuerat. Hinc vltionẽ puer Hannibal ad aram patris iurauerat, nec morabatur. Igitur Saguntus in causam belli electa est, vetus Hispaniæ ciuitas, & opulenta; fidei erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum. Quam in libertatem communi fœdere exceptam, Hannibal causas nouorum motuum quærens, & suis & suorum manibus euertit, vt Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est. Itaque ad auditam sociæ ciuitatis obsidionem, memores icti quoque fœderis cum Pœnis, non statim ad arma procurrunt, dum prius more legitimò queri malunt. Interim iam nouem mensibus fessi, fame, machinis, ferro, versa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, dum desuper se suósque cum omnibus opibus suis ferro & igni corrumpunt. Huius tantæ cladis autor Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Pœnis, dux legationis; Quæ, inquit, mora est, Fabius. In hoc sinu bellum pacémque porto, vtrum eligitis? Succlamantibus bellum; Bellum ergo, inquit, accipite. Et excusso in media curia togæ gremio, non sine horrore, quasi

Bellum Punicum secundum.

Huius occasio.

Initium luctuosum.

Hannibalis consilium.

Saguntina clades.

Terribilis legatio.

quasi pleno sinu bellum ferret, effudit. similis exitus belli initiis fuit. Nam quasi hás inferias sibi Saguntiniorum vltimæ diræ in illo publico parricidio incendióque mandassent: ita manibus eorum vastatione Italiæ, captiuitate Africæ, ducum & regum, qui id bellum gesserunt, exitio parentatum est. Igitur simul se in Hispaniam mouit illa grauis & luctuosa Punici belli vis atque tempestas, destinatúmque Romanis iamdiu fulmen Saguntino igne conflauit; statim quodam impetu rapta medias fregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitudinis niuibus velut cœlo missa descendit. Ac primi quidem impetus turbo inter Padum & Ticinum valido statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fusus exercitus, saucius etiam ipse venisset in hostium manus imperator; nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Hic erit Scipio, qui in exitium Africæ crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit. hic secunda Punici belli procella desæuit, Sempronio consule. Tum callidissimi hostes, frigidum & niualem diem nacti, quum se ignibus prius oleóque fouissent (horribile dictu) homines a meridie & sole venientes, nostra nos hieme vicerunt. Thrasimenus lacus tertium fulmen Hannibalis, imperatore Flaminio. Ars noua Punicæ fraudis: quippe nebula lacus, palustribúsque virgultis tectus equitatus, terga subitò inuasit pugnantium. Nec de diis possumus queri. imminentem temerario duci cladem prædixerant insidentia signis examina, & aquilæ prodire nolentes: commissámque aciem secutus terræ tremor, nisi illum horrorem soli equitum virorúmque discursus, & mota vehementius arma fecerunt. Quartum, id est pæne vltimum vulnus imperij, Cannæ ignobilis Apuliæ vicus, sed magnitudine cladis emersit, & sexaginta milliũ cæde

Exitus initiis similis.

Manibus Saguntinorum multo sanguine parentatũ. Crudelitatis effecta.

Prælium ad Ticinũ.

Prælium ad Trebiã.

Ad Thrasimenum pugna temeritatis merces.

Clades Cannensis.

patrata nobilitata. Simul in exitium infelicis exercitus, dux, terra, cœlum, dies, tota rerum natura cōsensit. Siquidem non contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantium cæciderunt, insuper callidus aliàs imperator, in patentibus campis, obseruato loci ingenio, quod & sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & eurus ab oriente semper; quasi ad constitutum ita instruxit aciem, vt Romanis aduersus hæc omnia obuersis, quasi secū cœlum tenens, vento, puluere, & sole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi ad hostium satietatem, donec Hannibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum alter fugit, alter occisus est, dubiū vter maiore animo. Paulum puduit, Varro non desperauit. Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pōs de cadaueribus iussu ducis factus, in torrente Vergello: modij duo anulorum missi (sunt) Karthaginem, dignitatisque equestris taxata mensura. dubiū deinde non erat, quin vltimum illum diem habitura fuerit Roma, quintúmque intra diē epulari Hānibal in Capitolio potuerit. Sic Pœnum illū dixisse Maharbalem* Hamilcari ferūt, si Hannibal, quemadmodū sciret vincere, sic vti victoria scisset. Sed tum quidē illum, vt vulgo dici solet, aut fatum vrbis imperaturæ, aut ipsius mens mala, & auersi à Karthagine dij in diuersum abstulerunt. Et cum victoria posset vti, frui noluit; relictáque Roma, Campaniam Tarentúmque perrexit, vbi mox & ipse, & ipsius exercitus ardor elanguit; adeo vt vere dictum sit, Capuā Hannibali Cannas fuisse. Siquidem inuictum Alpibus, indomitúmque armis Cāpani (quis crederet?) soles, & tepentes fontibus Baiæ subegerunt.

Omnia in exitium infelicis exercitus conspirant.

Hannibalis prudentia bellica.

Strages Romanorum.

Maharbalis apophthegma de Hannibale.

Maximum Hannibalis erratum.

10 PERMISSVM est interim Romanis respirare, & quasi ab inferis emergere. arma non erant, detracta sunt templis: deerat iuuentus, in sacramētum liberata seruitia: egebat ærarium, opes suas senatus

Romani respirant.

natus in medium libens protulit: necnon pariter quod in bullis cingulísque & annulis erat, nec quicquam sibi auri reliquerunt. Eques secutus exemplũ, imitatæque equitem tribus. Denique vix suffecerunt tabulæ, vix scribarum manus, Leuino Marcellóque consulibus, quum priuatorum opes in publicum referrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ centuriarum sapientia, cum iuniores à senioribus consilium de creandis consulibus petierunt? Quippe aduersus hostem totiens victorem, tam callidum, non virtute tantùm, sed suis etiam pugnare consiliis oportebat. Prima redeuntis, & vt ita dixerim, reuiuiscentis imperij spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale victoriam commentus est, non pugnare. Hinc illi cognomen nouũ & reipublicæ salutare, Cunctator: hinc illud ex populo, vt imperij Scutum vocaretur. Itaque per Sãnium totum, per Falernos, Gauranósque saltus sic macerauit Hannibalem, vt quia frangi virtute non poterat, mora comminueretur. Inde Claudio Marcello duce, etiam congredi ausus est; cominus venit & pepulit e Campania sua, & ab obsidione Nolę vrbis exclusit. Ausus est & Sempronio Graccho duce per Lucaniam sequi, & terga premere cedentis; quamuis cum, ô pudor, seruili pugnaret exercitu (nam hucusque tot mala compulerunt) sed libertate donatos, de seruitute Romanos fecerunt. ô horribilem in tot aduersis fiduciam, ô singularem animũ & spiritum populi Romani. tam arctis afflictísque rebus, vt de tota Italia dubitare debuisset, ausus tamen est in diuersa respicere. Quúmque hostis in angulo per Campaniam & Apuliam volitaret, mediámque de Italia Africam faceret, eodem tempore & hunc sustinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hispaniámque diuisa per terrarum orbem arma mittebat. Siciliam mandat Marcello, nec diu, restituit.

Ciuium in necessitate constitutorũ liberalitas.

Constantia.

Fabius primus reipub. vindex.

Fabius scutum imperij.

Marcellus ensis.

Magnitudo animorum in Rom.

Recuperata per Marcellum Sicilia.

tota enim insula in vna vrbe superata est. Grāde illud, & ante id tēpus inuictum caput Syracusæ, quā uis Archimedis ingenio defenderetur, aliquando cesserunt. longè illi triplex murus, totidémque arces, portus ille marmoreus, & fōs celebratus Arethusæ Nisi quod hactenus profuere, vt pulchritudini victę vrbis parceretur. Sardiniam Gracchus arripuit. nihil illi gentium feritas, Insanorúmque (nam sic vocantur) immanitas montium profuere. Sæuitum in vrbes, vrbémque vrbium Caralim, vt gens contumax vilisque mortis, saltē desiderio patrij soli domaretur. In Hispaniā vero missi Gnæus & Publius Scipiones, pæne totam Pœnis eripuęrunt prouinciam. Sed insidentes Punicæ fraudis insidiæ, alterum ferro castrametātem, alterū quum euasisset in turrim, cinctum facibus oppresserunt. Igitur in vltionem patris & patrui missus est cum exercitu Scipio, cui iā grande nomen de Africa fata decreuerant. Bellatricem illam viris, armisque nobilem Hispaniam, illā seminarium hostilis exercitus, illam[iam] Hannibalis eruditricem, incredibile dictu, totam a Pyrenæis montibus, in Herculis columnas, in Oceanum recuperauit. Eodem quidem die, quo obsessa est Karthago, capta est, nescio citius an felicius; quam facile, vel vna probat; oménque Africanę victoriæ fuit quod tā facile victa est Hispaniæ Karthago. Certū est tamen, ad profligandā prouinciam maxime profecisse ducis sanctitatem; quippe qui captiuos pueros puellásque præcipuæ pulchritudinis barbaris restituerit, ne in cōspectum suum quidem passus adduci, ne quid de virginitatis integritate deliberasse saltem oculis videretur. Hæc in diuersa terrarū populus Romanus. nec ideo tamen visceribus Italiæ inhærentem submouere poterat Hannibalem. Pleraque ad hostem defecerant, & dux acerrimus cōtra Romanos Italicis

Archimedes Syracusas defendit ingenio.

Sardinia recepta.

Clades Scipionum in Hispania.

Scipio suorum vltor Hispaniam Rom. restituit.

Scipionis castitas.

licisquoque viribus vtebatur. Iam tamen eum plerisque opidis & regionibus excussere Romani. Iam Tarentum tulerant, iam & Capua sedes, domus, & patria altera Hannibalis tenebatur. Cuius amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, vt inde totis viribus Romam converteretur. O populum dignum orbis imperio, dignúmque omnium fauore & admiratione hominum ac deorum. compulsus ad vltimos metus ab incepto non desistit, & sua de vrbe sollicitus, Capuam tamen non obmisit; sed parte exercitus sub Appio consule relicta, parte Flaccum in vrbem secuta, absens simul præsénsque pugnabat. Quid ergo miramur, mouenti castra a tertio lapide Hannibali iterum ipsos deos restitisse? Tanta enim ad singulos illius motus, suis imbrium copia effusa est, tantorum ventorum violentia coorta est; vt diuinitùs hostem submoueri, non à cœlo, sed ab vrbis ipsius mœnibus & Capitolio videretur. Itaque fugit & cessit, & in vltimum se Italiæ recepit sinum, quum vrbem tantum non adortam reliquisset. Siquidem ab Hispania Hasdrubal frater Hannibalis cum exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat, actum esset proculdubio, si vir ille cũ fratre se iunxisset. Sed hunc quoque tãtum, quod ab Alpe descenderat, apúdque Metaurum castrametantem Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in vltimos Italiæ angulos submouerat Hannibalem. Liuius in diuersissimam partem, id est in ipsas nascentes Italiæ fauces signa converterat. Tanto, id est, omni, qua longissima est Italia, solo interiacente, quo consilio, qua celeritate, consules castra coniũxerint, inopinatúmque hostem collatis signis oppresserint, neque id fieri Hãnibal senserit, difficile dictu est. Certè Hannibal re cognita, quum proiectum fratris caput ad sua castra vidisset; Agnosco, inquit, infelicitatem Karthaginis.

Hannibalis aduersa fortuna.

Fortissimũ Rom. facinus.

Reipublica Romana status à Numine conseruatus.

Hasdrubal a Rom. cæsus.

Consulum miram celeritatem victoria insignis comitata est.

Hæc fuit illius viri non sine præsagio quodam fati imminentis prima confessio. Iam certum erat, Hannibalem etiam ipsius confessione posse vinci; sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus magni ęstimabat, asperrimum hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsam Africam tota mole conuersus, imitari cœpit Hannibalem, & Italiæ suæ clades in Africa vindicare. Quas ille, dij boni, Hasdrubalis copias fudit? quos Syphacis Numidici regis equitatus? quæ quantáque vtriusque hostis castra facibus illatis, vna nocte deleuit? denique iam non à tertio lapide, sed ipsas Karthaginis portas obsidione quatiebat: sic factum, vt inhærentem atque incubantem Italiæ extorqueret Hannibalem. Non fuit maior sub imperio Romano dies, quàm ille, quum duo omnium & antea & postea ducum maximi duces, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, collatis cominus signis, direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis. steterunt diu, mutua admiratione defixi: vbi verò de pace non conuenit, signa cecinere. Constat vtriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiúmque victoriæ Africa fuit: & secutus Africam statim terrarum orbis.

Translatum in Africam bellum.

Scipionis res in Africa gesta.

Prælium ad Zamam.

Scipionis & Hannibalis colloquium ante pugnā.

II POST Africam iam vinci neminem puduit, sed æquo iure vbique subacti. Primùm igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ litora, velut triumphante classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Sardiniæ, Africæ præferebat, & manifestam victoriam, quam nata in prætoria puppi laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus rex Pergamenorum, aderant & Rhodij, nauticus populus, quibus à mari consul, à ter-

Transiciunt in Græciam Rom. contra regem Macedonum.

à terris omnia equis viriſque quatiebat. Bis victus, bis fugatus rex Macedonum, bis exutus caſtris, quum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipſo vulnerũ aſpectu, quæ [tamen] non ſpiculis, nec ſagittis, nec vllo Græculo ferro, ſed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis vltra morem patebant. Enimuerò Flaminio duce, ad inuios antea populo Romano Chaonum montes, Sauúmque amnem per abrupta vadentem, & ad ipſa Macedoniæ clauſtra penetratum victoria fuit. Nam poſtea nunquam auſus congredi rex, ad tumulos, quos Cynocephalos vocant, vno, ac ne eo quidem iniuſto prælio opprimitur. In Numidia tunc amici populi Romani regnabant. Sed Iugurtha contra ſe bellum mouit Romanorum, propter necem Adherbalis & Hiempſalis Micipſæ liberorum, expugnatáque eſt primum à Metello conſule, dehinc à Mario Numidia domita. Mauritaniam verò Sochoris tuebatur. ſed quum collectio omnium Maurorũ facta eſt, Iubas rex videns quæ pugnæ fuiſſet ſucceſſio, mox ſuperatũ ſeſe ſenſit, veneno hauſto defecit, omniſque Mauritania Romanis ſubacta. Tripolis nanque, & vtraque Mauritania, Sitifenſis, & Cæſarienſis, ſimiliter Romano iuri, ceterorum formidine tactæ, vltro ſe ſubegerunt. Hiſpanias quamuis vt ſuperius diximus, Saguntina clades ab amicitiis Romanorum ſegregaſſet, Scipio tamen eos tam gratia, quàm virtute rurſus coniunxit Romanis, rurſúſque reſiſtentes Sylla conſul ſedauit. Celtiberos ſimiliter cum Numantinis aduerſus Romanos inſurgentes, Scipio iunior ſedauit, compeſcuit, atque pænè ſubuertit. Cantabri & Aſtures confiſi montium ſuorum munimine, dum reſiſtere moliuntur, pleniſſimè demoliti ſunt, & in prouinciam redacti. Tarraconenſes, Luſitani, Galleci, Karthaginiſij, & Seticaniæ contra promontorium Afri-

Macedonũ antiqua virtus.

Philippus rex vincitur.

Numidæ ſuperati.

Mauritania ſubacta.

Hiſpania Romanis reconciliata.

pertinaces populi ſubacti.

cæ sitæ, omnes vno pæne prælio superatę, & in prouincias Romanas descriptæ sunt. Epirotæ, qui in Illyrico quamuis cum Pyrrho rege suo contra Italiam conspirassent, tamen primùm pacem moliti, secundò ac tertiò rebellantes, cũ Achiuis & Thessalis edomiti, Romano iugo subacti sunt. Macedonia nanque primũ sub Philippo, deinde sub Perseo, tertio sub Pseudophilippo arma contra se prouocauit Romana, oppressáque primo Flaminio consule, secũdo à Paulo, tertio à Metello superata, colla submisit, Romanáque prouincia facta. Illyriam autem, cum Gentione suo rege, Macedonibus auxiliantibus vicit Romanorũ Lucius prætor, & in prouinciã redegit. Dardanos, Mœsiósque Curione primũ proconsule domuit, primúsque omnium Romanorum Danubium amnem vsque profectus, cuncta eius loca vastauit. Pannoniarum quoque regem in certamine superans, idem Lucius redegit in prouinciam vtrasque Pannonias. Amantinos autẽ qui inter Sauum Draúmque flumina insidebãt, rege eorum interempto, ipsa vice Romanam fecit prouinciam. Marcomanni & Quadi in illa Valeria, quę inter Drauũ Danubiúmque interiacet, ab eodẽ tunc ductore oppressi, finésque inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vindeliciã, Noricum Mæsiámque dispositi. Daces autẽ post hæc iam sub imperio suo Traianus Decebalo eorũ rege deuicto, (in) terras vltra Danubium, quæ habent decies centũ mille passus, in prouinciã redegit. Sed Galienus eos, dũ regnaret, amisit; Aurelianúsque imperator, euocatis exinde legionibus, in Mesia collocauit; ibíque aliquã partem Daciam mediterraneã, Daciámque Ripensem constituit, & Dardaniam iunxit. Illyricus autem cuncta per partes quidem & mẽbra deuicta, ad vnum tamen corpus aptata est, quæ habet intra se prouincias decẽ & octo. hæ sũt, Norici, duę Panno-

Epirus domita.

Macedonia in formam prouinciæ redacta.

Gentio rex Illyriorum victus.

Pannonia occupata.

Bella sub diuersis imperatoribus in Pannoniis & finitimis prouinciis gesta.

Pannoniæ, duæ Valeriæ, Sueuia, Dalmatia, Mæsia superior, Dardania, Daciæ duæ, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiros, Præuales, Creta, simul decem octo. Thracias autem non aliter, nisi occasio Macedonici belli, fecit aggredi. Diri nanque homines, omniúmque gentium ferocissimi sunt Thraces, quorum sæuitiam pariter habent & Scordisci, & Emimontij, Asticique, ob quorum immanitatem Romani multa & grauia pertulerunt, crebrísque certaminibus exercitus cæsus. Ad postremũ a Marco Claudio & ipsi subacti, & loca eorum in prouinciã redacta, iugum excepere Romanum. Nam Marcus Drusus intus eos in montibus eorum contriuit, Minutius in Hebro amne eorum multos extinxit & vicit. Rodopeni per Appium Claudiũ deuicti sunt, & ciuitates maritimas Europæ, quæ dudum Romanæ fuissent, & postmodum rebellassent, Marcus Romanis subegit. Lucullus siquidem primus in Thracia contra Bessos pugnãs, eos qui in fortitudine famáque præibant, deuicit; Emimontiósque debellans, Pulpudenam quæ nunc Philippopolis, & Vstudamam, quæ Adrianopolis vocatur, in Romanorũ redegit dominium. Similiter & capiens ciuitates, quę litori Pontico inhærebant, id ęst Apolloniam, Galatam, Parthenopolim, & Tomos Istri, omniáque loca vsque ad Danubium subdens, Scythis Romanorum ostendit virtutem. Hactenus ad partes occiduas, nũc quæ in Eoa plaga sunt percurramus. Primũ quidem in Asia locũ Romani hereditario iure inuenerunt. Nã Attalus rex, amicissimus populi Romani, humanis rebus excedẽs, per testamentũ suum Romanos suo in regno heredes cõstituit, quod pæne nõ ante Romanus populus adiit, nisi & suo labore vicina loca cepisset, id est Lydiam, Cariã, Hellespontũ, vtramque Phrygiã. Nam Rhodus opinatissima insula, & totius Adrię insularum

Thracia in ditionem venere.

Thracum ferocitas.

Bessi à Lucullo deuicti.

Alia eiusdẽ praclara victoria.

Bella ad Orientem.

Attalus pop. Rom. heredem instituit.

metropolis pæne cum omnibus Cycladibus arma pertimescens Romana, iam dudum se fœderatam, populo illi coniunxerat, & nauali bello solatia con donabat. Cum quibus Seruilius procõsul directus, quasi piratico bello, obtinuit tamen Pamphyliam, Lyciam, Pisidiámque deuicit, fecítque prouincias. Bithyniam verò Nicomedes rex moriens, testamē tali voce reliquit. Gallogræciam autem, id est Galatiam Syriaci belli ruina conuoluit. Fuit nanque inter auxilia regis Antiochi. an fuisset cupidus triū phi Mūmius, dubiū est. Dubiis nanque prœliis fusi fugatíque sunt, quāuis sub aduentu hostis sedibus relictis in altissimos se mõtes recepissent. colonos abegit. Olympū tecti sago & magaba insederant. Vtrimque fundis sagittísque detracti, in perpetuā se pacem dederunt: sed alligati miraculo, quodam fuere, quum cathenas morsibus & ore tentassent, quum offricandas in vices fauces præbuissent. Nā Orgiagontis vxor à centurione stuprum passa, memorabili exemplo custodiam euasit, reuulsúmque adulteri caput ad maritum reportauit. Deiotarum siquidem amicum senatus præfecit Galatiæ, sed posthæc Cæsar eos redegit, prouinciámque fecit. Cappadoces quoque sub Epaphra rege constituti, primùm per legatos suos Romanorum amicitias petierūt, dehinc Ariobarzane rege succedente, & à Mithridate expulso, vltrò se Romano seruitio tradiderūt, magnámque ciuitatem suā Mazacam in in honore Cæsaris Cæsaream appellauerunt. Post hæc iterum sub Claudio imperatore rex eorū Archelaus Romam adueniens, quasi amicus populi Romani. ibíque defunctus, testamentali voce Cappadociam Romanis dedit, & sic iam ex integro in prouinciam facta est. Pontus à Pompeio deuicta, cū suo rege Mithridate, & facta prouincia est. Paphlagoniæ Pylemenes rex amicus populi Romani à multis

Asiā Rom. occupant.

Bithynia testamento Rom. relicta.

Nobilis mulieris egregium facinus.

Galatia & Cappadocia à Romanis subacta.

Romani omnibus succedunt: tandē Romanis omnes successere.

multis dum inquietaretur, Romanorum petiit auxilium. Se quoque dum de inimicis vlcisceretur, defunctus, Romanos per testamentum hæredes reliquit. Hactenus intra Taurum. nunc vlterius transgrediamur, & quæ patriæ, aut quibus subiugantibus populo Romano coniunctæ sint, memorabimus. Antiochus Syriæ fortissimus rex magnũ apparatum belli contra populum Romanum commouit. trecenta milia siquidem Armatorum, currúsque falcatos, quam plures elephantos, innumeros turritos, & instar muralis in acie ordine sitos, cui obuiauit Scipio Africani Scipionis frater in Asia ad Magnesiam ciuitatem. commissóque prælio, Antiochus victus est, percussúmque fœdus cũ Romanis, ab Asia discessit, & vltra Taurum ex senatus consulto regnare permissus est, filiósque eius in obsidatũ Romę deductos post patris obitum regnare genitali loco concessum. Cilices cum Isauris piratæ effecti, & in mari magno sæpè latrocinia concitantes, à Seruilio proconsule victi & prostrati sunt. hic quoque Seruilius, primus Romanorum Tauri iugum peruium fecit, triumphánsque de eorum spoliis, Isauricus & Cilicus vocatus est.

Antiochus victus & spoliatus.

Cilices & Isauri victi.

12 CYPRVM Cato classe nauigera directus inuasit. Cypris negantibus habere se aliquid, magnas illic opes reperit, proscriptionibúsque multauit. Quod non ferens Gnosius rex eorũ, veneno hausto semet occidit, & sic Cyprus Romana facta prouincia. Lybiam, id est Pentapolim totam, primo illo Ptolemæo Romanis sub libertate concessam, tamen resistentes dehinc, Appionis cõsilium populo Romano subdidit. Ægyptus omnis ab amicis Romanorum, id est Lagitis per Ptolemæos possessa, posthæc Cleopatra & Antonius iure proprio vindicantes, & se, & illam amittunt. Montes verò Armeniæ primùm per Lucullum Romana arma vi-

Cyprus in prouincia formam redacta, rege violenta morte sublato.

Libya.

Aegyptus.

Armenia.

Bellica ambitio vt ignis omnia inuadit. derunt,per quem & (in)Osroene & Saracenorum phylarchi deuicti,Romanis se dediderũt:Mesopotamiámque idem ipse, Nisiben quoque vrbem inuasit. Post quem Pompeius eadem loca ingrediẽs, Romano confirmauit imperio. Syriã Comagenem *Syria.* iusto prælio Tigrane deuicto inuaserat. Arabes & Palestini eodẽ Pompeio ductante deuicti sunt. Babylonij autem crebro concertantes, sepenumero victi, nunquam tamen ad integrum domiti sunt. *Parthia.* Quos tamen primùm Lucius Sylla proconsul sub Arsace eorum rege deuicit, ab eóque rogatus per legatos pacem concessit.Secundò dum Lucius Lucullus à Pontico regno Tigranem regem Armenię cum decem & octo millibus superatũ expelleret, *Mesopotamia.* omni Armenia inuasa,ad Mesopotamiam venit,ibi Nisiben cum fratre regis Parthorum cepit, æqua sorte Persidem cupiens deuastare, nisi Pompeius à *Pompeij res in Asia gesta.* Senatu directus, ei aduenisset successor. Hic etenim Pompeius ilico veniens, mox nocturno prælio in minori Armenia super Mithridatem irruẽs, xlij.milia Armeniorum eius prosternẽs,castra suc- *Mithridatis mors.* cendit. Vnde Mithridates cum vxore & duobus satellitibus fugiens Bosphorũ venit, nimiáque desperatione detentus venenum accepit. Sed dũ nec sic mors ei accederet, alterũ è duobus satellitibus rogauit,vt se perimeret.Pompeius autem in maio- *Tigranes regno exutus, & partim restitutus.* ri Armenia dum persequeretur Tigranem, contra Romanos auxilium commodantem, ille in Artaxata vrbe regno deposito,vltro diadema suũ Pompeio obtulit: sed Pompeius pietate ductus, vltra minorem Armeniam ei concessit regnare, auferẽs ab eo Mesopotamiam,& Syriam,partémque Phœnicis cum Armenia. Nam Bosporanis Colchísque Aristarchum regem Pompeius præposuit, Albanósque insequens, Orodem regem eorum tertiò superauit, ad postremũ rogatus, pacem concessit.

Hiberiam

Hiberiam similiter cum Artace rege in deditione excepit. Sarracenos Arabásque exsuperans, Hierosolymam inde captiuauit. Cum Persis fœdere percusso, reuertens Dafnensem agrum Antiochenis concessit ob nimiam loci amœnitatem pro munere. His & aliis rebus in Syria bene gestis, vnius fœdauit auaritia. Nam Crassus consul, dum Parthico inhiat auro, vndecim legiones pænè cum suo capite amisit. Cuius in cóspectu & filius hostilibus telis effossus, & ipse peremptus, capútq; eius præcisum cum dextera manu, ad regem reportatum ludibrio fuit, neque indigno. Aurum ei liquidum in rictum oris infusum est, vt cuius animus auri arserat cupiditate, eius etiam mortuum exsangue corpus auro vreretur. Reliqui vèrò infelicis exercitus, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriámque distracti, vix cladis tantæ nuncium retulerunt. Hac ergo clade altius Parthi animos eleuantes, per Pacorum ducem Syriam inuadunt, ducémque Labinium, quem dudum ceperant, exercitui præponentes, contra socios, id est Romanos, in prælio dirigunt.

Crassi exitium, Auaritiæ merces.

Romanorũ ingens clades.

Sed Ventidius Bassus Parthos sub vtroque duce, Syriã populantes, superatos effugat, Labiniúmque interfecit; Pacorum verò regium iuuenẽ telis vndique circumseptum extinxit, móxque capite eius dempto & circumlato per vrbes, quæ desciuerant, Syriam sine bello recepit. Sic Crassianam cladem Ventidius Pacori capite, Labiniíque morte pẽsauit. Nec sic contẽtus populus Romanus, Crassianum interitũ obliuisci, inde adhuc sæuit in Parthos. Nam Marcus Antonius, in Mediam ingressus, contra eos arma commouit, ibi superans eos, deinde cum duabus legionibus inedia hieméque correptus, vix in Armeniam Parthis sequentibus fugit, ibíque ereptus est. Sub Augusto dehinc

Ventidij res gesta.

Crassianæ cladis vltio.

Armeniorũ & Parthorũ adu. Romanos bella.

Octauiano Armenij cum Parthis commixti, per Claudium Cæsarem nepotem Augusti ocyus superantur. Armenij siquidem vtilius rati, Romanorũ amicitiæ recõciliari; & proprias sedes incolere, quam quum Parthis coniuncti, & sedes perdere, & Romanos infestos habere. Sic quoque dũ in partibus oriẽtaliũ Romanus laborat exercitus, occiduæ plagæ infestæ sunt. Norici, qui in Alpibus Noricis habitantes, credebãt quasi in Rupes & niues bellũ non posset ascendere: sed mox omnes illius cardinis populos, Brẽnos, Teutones, Senones, atque Vindelicos, per eũdem Cæsarẽ gladio Romanus vicit exercitus. Quæ tamen fuerit Alpinarum gentium feritas, facilè est vel per mulieres ostendere, quæ deficientibus telis, infantes suos afflictos humi, in ora militum aduersa miserunt. Nec minore his sæuitia, Illyrici pariter accendũtur. Contra quos Augustus è vicino egressus, pontẽ, vnde aquam transiret, fieri imperauit. Dúmque aquis & hostibus ad ascensum milites turbarentur, scutũ ipse rapuit, & viam primus ingressus est. Tũ agmine secuto, cum subruptus multitudine pons succidisset, sauciis manibus & cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo angustior, terga hostiũ cæcidit. Pannonij verò duob⁹ saltibus, tribus fluuiis, Drauo, Sauo, Histróque vallantur, contra quos Duenniũ misit, qui eos plus feliciter vicit, quã eorũ flumina cursu rapido currant. Dalmatę similiter syluis cõmanentes, plurimam partem latrocinando vastabãt: ad quos edomandos Iubiũ mandat, qui efferum genus fodere terras coëgit, aurúmque è venis repurgare. Mœsi verò quàm feri, quàm truces erant? Vnus ducũ ante aciem postulato silẽtio; qui vos estis? inquit. Responsum est, Romani gentium domini. Et ille, Ita fiet inquit, si nos viceritis. Sed mox ad bellum ventum est, nec classicum audire valuerunt. sic à Marcio

Bella Rom. in Germania sub Augusto.

Illyrici victi.

Pannonij.

Dalmatæ.

Mœsorum ferocia superata.

cio superati sunt. Thraces antea sæpe, tunc tamen Romæ Talca regnante sibi à Romanis descifcunt. Nã hic barbaros & disciplinæ & signis militaribus assuefecerat: sed a Pisone perdomiti, in ipsa captiuitate rabiem ostendebant. nam cathenas, quibus ligati erant, morsibus vellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Daciam quoque vltra Danubium sitam, exindéque sæpius elatos, gelato Danubij alueo, ad furta in Pannoniam transeuntes, Lentulo misso, vicit, expulit, atque subegit. Sarmatas quoque per eundem Lentulum vltra Danubium pepulit. Qui nihil aliud, vbi degunt, præter niues pruinásque, & syluas habẽt, tantáque barbaries in illis est, vt nec intelligant pacem. Marmaridas verò, & Garamantes in orientali hiemali plaga per Quirinum subegit. Germanos, Etallos, Britones, Hispanos, Hiberos, Astures, Cantabros occiduali axe iacentes, & post longum seruitium descifcentes, per se ipse Augustus accedens rursus seruire coëgit, Romanísque legibus viuere. Cleopatra verò Alexandrinorum regina ex genere Lagitarum, Ptolemæorúmque successor, prius contra viri sui Ptolemæi insidias Caium Iulium Cæsarem interpellauit, qui ob stupri (vt perhibent) gratiam, regnum eius confirmauit, ipsámque in vrbem cum magna pompa deductam, Alexandriæ permisit regnare. Cassius Iudæa capta templum spoliauit. Occiso verò in curia Romæ Cæsare Iulio, nepos eius Augustus suscepit principatum, quem Antonius, dum inuideret, nihilque lædere posset, vrbem Romam ingreditur, & ad partes Ægypti, quasi Romanæ prouisor reipublicę, accedit. Ibi iam viduam à viro regnantem reperiens Cleopatram, se quoque cum illa consocians, cœpit sibi dominationem parare. nec tacitè, sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, in monstrum illud vt mente, ita animo cul-

Thracum defectio.

Feritas & captiuitatis impatiẽtia.

Sarmatæ efferi coerciti.

Populi ad Orientem & occiduum solem subacti ab Augusto.

Cleopatra turpissimis artibus regnum Aegypti retinet.

Antonius Cleopatram ducit vxorem.

Eiusdem mores degeneres.

túque desciuerat. aureus in manu baculus, in latere acinaces, purpurea vestis ingentibus obstricta gemmis. Diadema deerat, vt regina rex & ipse frueretur. Quòd Augustus Cæsar audiens, à Brundisio Calabriæ, in Epirum, vt eum à cœpta remoueret tyrannide, transierat. Nam Antonius omne Actiacum litus iam classibus obsidebat. Sed mox vbi ad prælium ventum est, & Cæsaris classis illius cœpit turbare nauigium; prima mox fuga regina cum aurea puppi, velóque purpureo in altum se dedit. Mox secutus Antonius. sed instat vestigiis eorum Cæsar. Itaque nec præparata in Oceanum fuga, nec munita præsidiis vtraque Ægypti cornua Paretonium atque Pelusium profuere. Prope fuere, prope manu tenebantur. primus ferrum occupauit Antonius, regina ad pedes Augusti prouoluta tentauit oculos ducis. frustra quidem. nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. nec illa de vita, quæ offerebatur, sed de parte regni laborat. Quòd vt desperauit à principe, seruaríque se triumpho cognouit; incautiorem nacta custodiam, in mausoleum se regum recepit, ibíque maximos, vt solebat, cultus induta, in referto odoribus solio, iuxta suum se collocauit Antonium, admotísq; ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est. Hic finis bellorum Augusti Cæsaris, tam cum ciuibus, quàm cum extraneis. Sic quoque Augustus, vt Cęsar Octauianus; quo nullus imperatorum in bellis felicior, nec pace moderatior fuit, ciuilissimus in omnibus, qui ab oriente in occidentem, à septentrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus vna pace compositis, Iani portas ipse tunc clausit, & censum Romæ cum Tiberio cogitans, inuenit hominum nonagies trecenta septuaginta milia, omnémque orbem venientis Iesu Christi natiuitate, pacatũ censeri pręcepit,

Antonius & Cleopatra victi & occisi.

Qui turpi tervixerãt, turpius pereunt.

Finis bellorum Augusti.

Eiusdem elogium.

Augustus Ianum gemi num claudit, censum agit orbe pacato. tunc rex pacis apparet.

cepit, regnauítque annos quinquaginta ſex: ſed imperio eius ſecundo ac quadrageſimo anno, Dominus Ieſus Chriſtus ex ſpiritu ſancto ac Maria virgine deus verus ac homo verus naſci dignatus eſt. quatuordecim reſiduos annos poſt domini aduentum corporali præſentia, in pace regnans, & ipſe ſingularem obtinuit principatum, & poſteris eandem imperij poteſtatem, cum ſuo nomine Auguſti derelinquens, rebus exceſſit humanis, ſucceſſorem relinquens Tiberiũ priuignum ſuum.

Tiberius, tyrannorum pædagogus.

13 TIBERIVS Auguſtus Cęſar regnauit annos viginti tres, qui multos reges ad ſe blandiciis euocatos, nunquam ad propria regna remiſit, in quibus & Archelaum Cappadocum regem. Cuius & regno, poſtquam defunctus eſt, in prouinciam verſo, Maſacam ciuitatem eius de nomine ſuo Cæſaream vocitauit. huius verò annos xviij. dominus noſter Ieſus Chriſtus ſub Pontio Pilato in Iudæa carne paſſus eſt, non deitate. Caius Cæſar cognomento Caligula regnauit annos tres, menſes decem. hic namque Memmium Regulum coëgit, vt vxorem ſuam ſibi lege filiæ coniugem daret, inſtrumentáque matrimonij vt pater conſcriberet. hæc & his ſimilia perpetrans, necnon & in tẽplo Hieroſolymitano Iouis ſtatuam per Gaium Petronium ſtatuẽs, & in Alexandria Iudæos per Flaccũ Anilium præfectum opprimens, poſtremo a protectoribus ſuis in palatio Romæ occiſus eſt, anno ætatis vigeſimonono. Claudius dehinc huic ſuccedens, regnauit annos tredecim, & menſes nouẽ. fecit etiam hic Claudius expeditionem in Britanniã inſulam, quam iã nemo ante Iulium Cæſarẽ, neque poſt eũ quiſquã adire auſus fuerat, [exercitũ duxit] ibiq; ſine vllo prẹlio ac ſanguine, intra pauciſſimos dies, plurimã inſulę partẽ in deditionẽ recepit. Or-

Caius Caligula, fœdiſſima beſtia.

Claudius, ſtolidus princeps.

chadas autem insulas intra Britanniam in Oceano positas, Romano adiecit imperio. Ac sexto, quo profectus erat, mense Romam repedauit, ibique defunctus est annorum sexagintaquatuor. Nero nepos Caij Caligulæ regnauit annos tredecim, menses octo: tantæque luxuriæ fuit, vt frigidis & calidis lauaretur vnguentis. Is etenim non solum quidem non profuit reipublicæ, imò obfuit nimis. Nam duas legiones in Armenia cum ipsa prouincia simul amisit, qui Parthico iugo seruientes, grauem infamiam Romanis dederunt. Iuxta omne scelus & parricidium, quod in proprios parentes commiserat, addidit facinus, vt ad instar Troiæ Romã incenderet, manúsque iniiciẽs in Christianos, persecutionem concitat, ipsósque doctores fidei Petrum ac Paulum in vrbe interemit, alterum cruci affigens, alterum capite plectens. eóque cum dedecore regno euulso, Galba in Hiberia, Vitellius in Germania, Ottho Romæ imperium arripuerunt, omnésque tamen celeri interitu interierunt. Vespasianus apud Iudæam ab exercitu in regnũ ascitus, regnauit annis decem. Nam relicto filio suo Tito ad expugnationem Hierosolymorũ, ipse Romam profectus regnauit in pace. Titus filius Vespasiani, idémque Vespasianus debellator Iudææ gentis, regnauit annis duobus, mensibus duobus. hic nanque secundum Iosephi fidẽ, vndecies centena millia Iudæorum fame & gladio interemit, & alia centũ milia captiuorũ publicè vendidit. Tantam multitudinẽ in Hierosolymis autem paschalis festiuitas adunauerat. Domitianus frater Titi, filius Vespasiani, regnauit annos xv. mẽses quinque, tantæque fuit superbiæ, vt se deum ab omnibus primũ appellari præciperet, multósque nobilium exilio relegans, nonnullósque occidens, de substantiis eorum aureas argenteásque sibi statuas fecit, ma-

Nero, monstrum horrendum ex omnium colluuie conflatum.

In Christianos sæuit.

Galba, auarus.

Vitellius, gulosus.

Otho, mollis in vita, in morte desperabundus.

Vespasianus, Sordidi lucri cupidus.

Titus, delicia humani generis.

Bellum Iudaicum.

Domitianus crudelissimus. & impurissimus nebulo.

manúsque in Christianos iniiciens, Ioannem apostolum & euangelistam, postquam in feruenti oleo missum non potuisset extinguere, in Pathmos eum insulā relegauit, vbi apocalypsim vidit. Cuius crudelitatem non tolerātes Romani, in palatio Romæ interficere statuerunt; omnéque, quod constituerat, irritum fore. Nerua admodum senex regnauit anno vno, mensibus quatuor, qui vt priuata vita leuis, leuior fuit in regno, nec quicquam profuit Reipublicæ, nisi quòd Traianum se viuente elegit. Traianus pæne omnium Imperatorum potior regnauit annis xviij. mensibus vj. hic enim de Dacis Scythísque triumphauit, Hiberósque & Sauromatas, Osdroenos, Arabas, Bosforanos, Colchos edomuit, postquam ad feritatem proruperunt. Seleuciam, & Ctesiphontem, Babyloniámque peruasit & tenuit. Necnon & in mari rubro classem, vnde Indiæ fines vastaret, instituit; ibíque suam statuam dedicauit, & post tot labores apud Seleuciam Isauriæ profluuio vētris anno ætatis extinctus est sexagesimo tertio, ossáque eius in vrna aurea collocata, & in foro sub columna posita, solúsque omnium Imperatorum intra vrbem sepultus. Adrianus Italiæ de Hispania natus, consobrinæ Traiani filius, regnauit annos viginti vnū. hic pœnè nil profuit reipub. nisi quòd dudum subuersas, Alexandriam & Hierosolymam propriis reparauit expensis, nonnullísque in locis publica relaxauit tributa. Hierosolymam siquidem suo de nomine Æliam appellans, nulli Iudæorum ingredi permisit. Nam claret eum inuidum factis Traiani. quia mox vt ei successit, ilicò nulla necessitate faciente, exercitum ad se reuocans, Mesopotamiā, Assyriámque, & Armeniam Persis reliquit, Eufratem fluuiū finem terminúmque inter Parthos Romanósque constituēs. Quo regnante, Aquila Ponticus scripturas de He-

Nerua, pacificus.

Traianus, princeps belli pacísque artibus clarissimus.

Adrianus, doctus, ambitiosus, & inuidiæ morbo laberās.

bræo transtulit. Adrianus morbo apud Baias quatiente obiit. Antoninus cognomento Pius cum suis Aurelio & Lucio regnauit annis xxij. mensibus iij. Et si non profuit quidquam Antoninus, nullam tamen læsionẽ respublica sensit. Defunctus est duodecimo vrbis miliario, in villa Sualoris nuncupata, anno ætatis septuagesimo sexto. Regnauit annis xix. mense vno. Marcus Antoninus, qui & Verus, & Lucius Aurelius Commodus affinitate coniuncti, æquo iure imperium administrauerunt. E quibus iunior contra Parthos arma mouens, magna egit & fortia, Seleuciámq; vrbem eorũ cũ quadringentis milibus accepit pugnatorum. Senior verò multis sæpe bellis interfuit, sæpiúsque per duces suos triumphum reuexit maxima de gẽte Quadorum, è quibus cum magna gloria triumphauit. Sed vnus in Alteno apoplexiam passus defunctus est; alter in Pannonia vrbe periit. Commodus filius Antonini regnauit annis tredecim, magnúmque triumphum de gente reuexit Germanica, & post hæc in domo Vestiliani strangulatus defecit. Heluius Pertinax maior sexagenario, quum præfecturam ageret, ex senatusconsulto imperator creatus regnauit menses sex. Hic etenim obsecrante senatu, vt vxorem suam Augustam, filiúmque Cęsarem appellaret; Sufficere, inquit, debet, quòd ego ipse inuitus regnaui, quum non mererer. Nimis æquissimus, omniúmque communis, quem Iulianus iurisperitus in palatio eius peremit, ipséque postea à Seuero occisus est. Seuerus genere Afer, Tripolitanus, regnauit annis decem & octo, vltúsque est occisionem Pertinacis in Iuliano, se quoque Pertinacem appellauit. Hic etenim Parthos & Adiabenos, contra Romanos insurgentes, mirabiliter superauit. Arabas quoque interiores ita cecidit, vt regionem eorum Romanam faceret prouinciam. Sic quoque

Antoninus Pius cordatus princeps.

M. Antoninus philosophus, eruditioni fortitudinem bellicam adiunxit.

Quadi.

Commodus, incõmodus, si quisquam alius fuit, & tyrannus.

Pertinax, princeps longiore vita & imperio dignus.

Iulianus, Augustæ dignitatis corruptor.

Seuerus, verè seuerus, & inter multos eximius.

quoque triumphans, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus dictus est. Hoc regnante Samarites quidam Symmachus, Iudæorum factus proselytus, item diuinas scripturas ex Hebræo sermone, Grȩca lingua transfudit, suámque condidit editionem, post quem pæne tertio anno secutus Theodotion Ponticus, item suam in eodem suo opere editionem scripturarum composuit. Britannicum bellum exortum, vnde Seuerus mirabiliter triumphauit. Antoninus cognomento Caracalla, filius Seueri, regnauit annos septem. Nam ideo hoc nomen nactus est, (eo) quòd eiusmodi vestium genera Romæ de manibus erogans, sibi nomen Caracalla, & vesti Antoniana dederit. Sub hoc iterum editio scripturarũ diuinarum, quam Quintam vocamus, in Hiericho in dolio reperta est. Hic etenim Imperator, dum contra Persas mouit procinctum, in Osdroene Edessa defunctus est. Macrinus præfecturam agens prætorianam, Imperator creatus est. regnauítque anno vno, occiditúrque ab Archelaide. Marcus Aurelius Antonini Caracallæ filius, templíque Heliogabali sacerdos, imperator factus, anno quarto Emaus in Iudæa constructa, & Nicopolis nominata. Tunc & Africanus egregius scriptor temporum, pro ipsa legationem suscepit ad principé. Sed imperator dum nullum genus obscœnitatis in regno suo, quod non faceret, prætermittebat; occisus est à tumultu militari. regnauit annis quatuor Alexander Mameæ filius, ignobilis fortunæ existens, adhuc iuuenis, regni moderationem susce pit: móxque contra Xerxem regem Persarum arma arripiens, mirabiliter de Parthorum spoliis triumphauit. Sub huius item imperio, in Nicopoli Actiaca, idest, Epiro, editio, quæ sexta dicitur diuinarum scripturarum, in dolio reperta est: ipséque Mogontiaco tumultu occiditur militari. Maximinus

Scripturarũ varia editiones.

Caralla impurus, & parricida.

Macrinus improuidus.

Heliogabalus, impurissimorum facilè princeps.

Alexãder, Princeps imperio dignus indigno fato tollitur.

Maximinus Gothus, efferus gigas.

genere Gothico, patre Micca, Abaqua Alana genitus matre, sola militum voluntate ad imperium conscendens, bellum aduersus Germanos feliciter gessit. Indéque reuertens, contra Christianos intestina prælia, vix annos tres regnans, Aquileię à Pupieno occisus est. Gordianus admodum puer Imperator factus, vix regnauit annos sex. Hic etenim mox vt Romam ingressus est, ilicò Pupienũ & Balbinum, qui Maximinum occidentes tyrannidem arripuerunt, occidit: Ianúmque geminũ aperiens, ad Orientem prouectus, Parthis intulit bellum, indéque cum victoria reuertens, fraude Philippi pręfecti prætorij, haud longè à Romano solo interfectus est. Philippus imperiũ impudenter ingressus, regnauit annis septem. Hic etenim filium suum, id est, Philippum consortem regnifecit, ipséque omnium imperatorũ Christianus primus effectus est, tertióq; anno imperij sui, festiuitatẽ Romanæ vrbis millesimo anno, quẽ expleuerat, celebrauit; vrbémque nominis sui in Thracia, quæ dicebatur Pulendena, Philippopolim reconstruens nominauit. Decius Pannonia inferiore Bubalia natus, occisis Philippis vtrisque, regnauit anno vno, mensibus tribus: armísque in Christianos erectis, ob Philipporum nominis odium, ipse bellantibus Getis cum filio suo crudeli morte occubuit obruto. Gallus & Volusianus regnauerunt annis duobus, mensibus quatuor. Hi quum aduersum Æmilianum, qui in Mœsia res nouas moliebatur, ex vrbe profecti essent, in Foroflaminij interfecti sunt. Æmilianus verò tertio mense inuasæ tyrannidis extinctus est. Valerianus & Gallienus, dum vnus in Rhetia à militibus, alter Romæ à senatu in imperio leuarentur, regnauerunt annos quindecim. Valerianus siquidem in Christianos persequutione commota, statim à Sapore rege Persarum capitur, ibique seruitute

Gordianus, infelix puer.

Philippus, subdolus & sceleratus.

Decius, Christianorum infensus hostis.

Gallus & Volusianus. Sub his & sequentibus immanis laniena viguit.

Valerianus, Ecclesiæ hostis superbus, miro modo deiicitur.

uitute miserabili consenescit. Gallienus illius exitum cernens, Christianis pacem dedit: sed dum nimis in regno lasciuiret, nec virile aliquid agerez, Parthi Syriam Ciliciámque vastauerunt. Germani & Alani Gallias deprædantes, Rauennam vsq; venerunt. Grçciam Gothi vastantes, Quali & Sarmatæ Pannonias inuaserunt. Germani rursus Hispanias occupauerunt. idcirco Gallienus Mediolani occisus est. Claudius regnauit anno vno mensibus octo. Qui Gothos iam per xv. annos Illyricũ Macedoniámque vastantes, bello adortus, incredibili strage deleuit, scilicet vt in curia ei clypeus aureus, & in Capitolio statua aurea poneretur, occisúsque apud Sirmium est. Post cuius mortem Quintilius frater eius à senatu Augustus appellatus, octauo decimo imperij sui die Aquileię occisus fuit. Aurelianus Dacia Ripẽsi oriũdus, regnauit annos quinque, menses sex. Qui mox Tetrico apud Catalaunios prodẽte exercitu Gallias reçepit, expeditionéque facta vltra Danubium, Gothos magnis præliis profligauit, cultorésq; diuini nominis persequutus est. Odenatus Palmyrenus ante ipsum collecta rusticorum manu, Persas de Mesopotamia expellens, ipse ea loca inuaserat. Quo occiso, vxor sua orientis tenebat imperium: contra quam expeditionem suscipiens Aurelianus, apud Hymnas vicum Antiochiæ superauit, Romæque in triumpho viuã perduxit. Ac dehinc secundò arripiens expeditionem, inter Byzantium & Heracleam in Cenophrurio viæ veteris occiditur. Tacitus regnauit annos sex. Quo occiso apud Pontem Florianus suscepit imperium, tenuítque diebus trecentis quinquaginta octo. Similiter & ipse apud Tarsum interfectus est. Probus regnauit annos sex, menses quatuor. Hic Gallos & Hispanos vineas habere permisit. Quo tempore Saturninus magister militum dum ad

Gallienus, mollis, interfectus.

Claudius, fortis, indigno fato sublatus.

Quintilius, imperium salutat & perit.

Aurelianus, fortis & felix in bello infelix Christianorum aduersarius.

Tacitus, laudatus princeps.

Probus, probus, ab improbo milite.

restaurationem Antiochenæ ciuitatis missus fuisset, abrepta ibidem tyrannide, mox oppressus est, & Apamiæ interfectus. Ipse quoque imperator Probus tumultu militari Sirmio in turre, quæ vocatur Ferrata, occisus est. Carus cum filiis Carino & Numeriano regnauit annos vndecim, oriundus Narbona Galliæ. Hic admirabiliter pænè omni Perside vastata, nobilissimas earum vrbes occupauit, Seleuciam & Ctesiphontem. Bellum Sarmaticum feliciter superauit. Ipse quoque Carus super Tigridem amnem dum castrametaret, fulmine ictus occubuit. Numerianus autem oculorum dolore tentus, dum in lecticula veheretur, soceri sui Apri insidiis occisus est. fœtor cadaueris vix tertio die agnitus est. Carinus verò apud Margũ in prælio victus occiditur. Diocletianus Dalmata scribæ filius imperator elatus, regnauit annis viginti. Hic etenim mox, vt in regno eleuatus est, ilicò Aprum in militum concione percussit, iurans sine suo scelere illum Numerianum interemisse, & mox in consortium suum Maximianum Herculium asciuit. Qui Maximianus rusticorũ multitudine oppressa, quos Bagandas dicunt, pacem Gallis reddidit. Quo tẽpore Carausius sumpta purpura, Britannias occupauerat. Narseus rex Persarum Orienti bellum intulerat. Quinquegentianos Africam in festauerãt, Achilleus Ægyptũ inuaserat. Ob quę Cõstantius, & Galerius, ac Maximianus Cæsares assumuntur in regnum. Quorum Constantius, Claudij ex filia nepos fuit: Galerius in Dacia, non longè à Sardica natus. Atque vt eos Diocletianus etiam affinitate coniungeret, Constantius priuignã Herculij Theodoram accepit, ex qua sex liberos procreauit: Galerius autem Valeriam Diocletiani filiam accepit, vtræque pristina patrimonia repudiantes. Carporum siquidem gens tunc deuicta, & in Romanum solum

Carus, Carinus, Numerianus, miserè viuunt & pereunt.

Diocletianus, strenuus & laudatus, nisi Christianos esset persequutus.

Maximianus, verè Diocletiani socius.

Cæsares creati.

solum translata est. Tunc etenim primus omnium imperatorum Diocletianus adorari se vt deum præcepit, & gemmas vestibus calciamentisque inseruit: diademataque in capite ante eum omnes, cum chlamyde tantum purpurea, vt à priuatis discernerentur, habebant, & vt iudices ceteri salutabantur. Assumpta ergo vnusquisque principum expeditione, Diocletianus Ægypti tyranno octauo mense deuicto, prouinciam cunctam subegit. Maximianus Herculius in Africa Quinquegentianos exsuperauit. Constantius iuxta Lingonas vna die sexaginta millia Alemannorum cæcidit. Galerius Maximianus victus primo prælio à Narseo, ante carpentum Diocletiani purpuratus cucurrit. Qua verecundia compunctus, secundo viriliter dimicauit, superauit Narseum, vxores eius abegit ac liberos, & cum debito honore à Diocletiano susceptus est. Post quam victoriam mirabiliter Diocletianus & Maximianus Romæ triumpharunt, præcedentibus sibi liberis vxoribúsque regis Persarum, prædáque illa ingenti gentium diuersarum. Sic quoque concitata persequutione in Christianos, Diocletianus in Cappadocia defunctus est. Constantius

Diocletiani impietas.

Impij florẽt nonnũquam in hoc seculo, victoriisque potiuntur, vt postea coram iusto iudice reddantur inexcusabiles.

Aliquot imp. hic desiderantur.

* * *

Iulianus apostata regnauit anno vno, mensibus octo, relictáque Christianitate, ad idolorum culturã conuersus est, multósque blanda persequutione illiciens ad sacrificandum idolis compulit. Ipse quidem vir egregius, & Reipub. necessarius, Parthis ingenti apparatu intulit bellum. Vbi proficiscens, Christianorum post victoriam sanguinem diis suis votauit. Nonnulla Parthorum oppida in deditionem accepit, multáque vi populatus est, castráque aliquandiu apud Ctesiphontem habuit. Vnde

Iulianus, perfidus & callidus Apostata.

Dolo transfuga dolosus perit.

egressus dolo cuiusdam transfugæ in deserta perductus, cum vrentis ardore solis confectus periret exercitus, ipse tantorum discriminum anxius, dum per vasta deserti euagatur incautius, ab obuio quodam hostium equite conto ilia percussus interiit, anno ætatis suę tricesimo tertio. Post quem sequenti die ab exercitu Iouianus, tribunus domesticorum in regno ascitus est.

Iouianus, placidus & Christianus princeps.

Iouianus regnauit menses octo, qui mox necessitate compulsus, Nizibin, & magnam Mesopotamiæ partem Sapori regi Parthorum contradidit, ipséque odore prunarum prouocatus defunctus est Daclasthamæ, anno ætatis tricesimo tertio.

Valentinianus & Valēs fratres, sed non iisdem moribus præditi. Alter nempe Orthodoxis, alter Arianis fauit.

14 VALENTINIANVS & Valens regnauerunt annos tredecim, mensibus quinque. Nam Pannones erant Cibalienses, vtrinque germani. in Nicomedia tribunatum Valentinianus agebat, qui Imperator creatus, fratrem suum Valentem regni socium assumpsit. Ipse verò egregius, & Aureliano similis moribus, nisi quòd seueritatem nimiam & parcitatem, quidam crudelitatem & auaritiam causabantur. relicto germano Orientali in regno, ipse Hesperium tenuit. Quo tunc regnante, alter Valentinianus in Britannia tyrannidem assumens, in continenti oppressus est. Constantinopoli quoque Procopius quidam contra Valentem insurgens, nihílque præualens, vrbe egreditur, & in Phrygiam salutarē tyrannizans extinctus est, multíque partis Procopianæ cæsi atque proscripti. Valens ab Eudoxio Arianorum episcopo suasus & baptizatus, contra Orthodoxos infestus insurgit.

Gratianus, princeps illustris, immaturo fato sublatus.

Gratianum filium suum Valentinianus Ambianis imperatorem constituit, quem habuit de Seuera priore iugalis; & contra Saxones, & Burgundiones, qui plus octoginta millia armatorum primùm Rheni limbo castrametassent, mouit procinctum. sed apoplexia subitò

ſubitò & ſanguinis eruptione Brigione defunctus eſt. Tunc Gratianus Valentinianum fratrem de Iuſtina Sicula vxore natum, in regno conſortem aſſumit. Nam Valentinianus ſenior dudum laudante Seuera vxore ſua pulchritudinem Iuſtinę, ſibi eam ſociauit in matrimonio, legéſque propter illã conceſſit, vt omnes viri, qui voluiſſent, impune bina matrimonia ſuſciperent; quia ideo populoſa Parthorum gens eſt, quia hoc apud eos ſolenne eſt, & multarum vxorum vnus auditur maritus. Decepta ergo, vt diximus, Iuſtina Valentinianus edidit ex ipſa quatuor filios, Valentinianũ ſupradictũ imperatorem, Gratã, Iuſtámque, & Gallã. de qua Galla dehinc Theodoſius imperator, Flacilla defuncta, quæ Arcadium Honoriúmque pepererat, Placidiã generauit, quæ mater fuit moderni Valentiniani iunioris imperatoris. Sed nos ad propoſitum redeamus. Valens Imperator lege lata, vt monachi militarent, nolentes iuſſit interfici. quãdo & Theodoſius, Theodoſij imperatoris poſtea pater, multíque nobilium occiſi ſunt Valentis inſania. Gratianus imperator Alemannorum plus triginta milia apud oppidum Argentalium Galliæ in bello proſtrauit, Galliaſque pacauit. Gens Hunnorũ ſuper Gothos irruens, certos ex ipſis ſubiugat, alios fugat. Qui venientes in Romaniã, ſine armorum ſuſcepti diſpoſitione, per auaritiam ducis Maximi fame compulſi, rebellare coacti ſunt; ſuperatíſque Romanis in congreſſione, fundũtur in Thracias. Cõtra quos Valens ab Antiochia exire compulſus, in Thraciam proficiſcitur, ibíque lachrymabili bello commiſſo, imperator ſagitta ſaucius, in caſam deportatur viliſſimam, vbi ſuperuenientibus Gothis, ignéque ſuppoſito, incendio concrematus eſt. Gothi verò occiſo imperatore, iam ſecuri ad vrbem properant Conſtantinopolitanam, vbi tũc Dominica Augu-

Valentinianus ſenior polygamiam promulgat, ſua libidine raptus.

Ex illegitimo coniugio nati.

Intelligit autem, vti videtur, l. 26. C. de Decurion.

Gothorum bellici conatus.

Valens à Gothis fugatus, in vili tugurio crematur.

Augusta prudentia. sta Valentis vxor multam pecuniam plebi largita, ab vrbis vastatione hostes submouit, regnúmque cognati, vsque dum ille Theodosium ordinasset, fideliter vtilitérque seruauit.

Theodosius, Ecclesiæ religiosus propagator, & Reipub. defensor. Theodosius Hispanus, Italicæ diui Traiani ciuitatis, à Gratiano Augusto apud Sirmium post Valentis interitum, factus est imperator, regnauítque annos xvij. veniénsque Thessalonicam, ab Anatolio sancto episcopo baptizatus est, admodúmque ecclesiæ religiosus enituit propagator, Reipublicæque defensor eximius. Nam Hunnos & Gothos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis præliis vicit, atque à praua vastatione cõpescuit. Cũ Persis quoque petitus pacem pepigit. Maximum autẽ tyrannum, qui Gratianũ interfecerat, & sibi Gallias vindicabat, apud Mediolanũ vnà cũ Valentiniano imperatore aggrediens ab Oriente clausit, cepit, occidit. *Eiusdem prosperi successus aduersus tyrannos.* Eugeniũ quoque tyrãnum atque Arbogastem diuino auxilio præditus vicit, deletis eorum decem milibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confisus viribus Argobastis, postquam apud Viennam Valentinianũ extinxerat, inuasit; sed mox simul cũ vita imperium perdidit. *Mors placida.* Nã occiso Arbogaste desperans, sua se manu peremit: omnibúsque inimicis Theodosius superatis, in pace rebus humanis apud Mediolanum excessit, vtrãque Rempub. vtrisque filiis quietã relinquens. Corpus eius eodẽ anno Constantinopolim allatũ atque sepultũ. *Arcadius & Honorius filij degeneres nobilissimi parẽtis.* Arcadius & Honorius fratres, filij Theodosij imperatoris, vtrumque imperium diuisis tantùm sedibus tenere cœperunt, id est, Arcadius senior Constantinopolitanam vrbem, Honorius verò Romanam. *Ruffini interitus.* Tunc Ruffinus patricius Arcadio insidias tendens, Alaricũ Gothorum regem, vt Græcias deuastaret, missis clã pecuniis inuitauit. Porro detectus Ruffinus, ab Italiæ militibus [&] Arcadio cum Gaina

comite

comite missis, ante portas vrbis detruncatus est. caput eius cum dextera manu Constantinopoli ad ludibrium circumductũ, vxoréque eius exsulata, opes cũctas Eutropius spado promeruit. Gildo Africæ comes à Theodosio dudũ ordinatus, ac si iuuenile regnũ vtrumque despiciens, sibi velle cœpit Africam tenere, & a fratre proprio Mascelzer dum se vidisset deiectũ, oppressionique vicinũ, propria se manu peremit. Gaina verò suprà nominatus comes Constantinopoli ciuile bellum commouens, totam vrbem igni ferróque turbauit, fugiénsque ad Hellespontum piratico ritu viuebat. contra quem nauali prælio dato, multi Gothorum eius extincti. ipse quoque bello euadens, mox tamen complectitur. post cuius oppressionem, Isauri per montem Taurum cursitantes, ingens dispendium Reipubl. impetrarunt. contra quos Narbazapatus directus, maius continuò rependit incommodũ. Hesperiam verò plagam in regno Honorij imperatoris primũ Radagaisus Scytha cum ducentis milibus suorum inundauit. Quem Huldi & Sarus Hunnorum Gothorúmque reges superãtes, omnes captiuos, quos retulerant, singulis aureis vendiderunt. Stilico verò comes, cuius duæ filiæ, Maria & Thermãtia, singulæ vxores Honorij principis fuere, & vtræque virgines sunt defunctæ, spreto Honorio, regnúmque eius inhians, Alanorum Suauorúmque gentes donis pecuniisque illectas, cõtra regnum Honorij excitauit, Eucherium filium suum paganũ, & Christianis insidias molientẽ, cupiens Cęsarẽ ordinare. Qui cum eodem filio suo deiecto, dolo occisus est. Quo anno & Arcadius oriẽtalis imperator moriẽs post obitum patris annos xiij. in imperio fuit. Theodosius iunior Arcadij filius loco patris successit in imperio, adolescens egregius, regnauítque annos

Gildonis defectio, bellũ, & violenta mors.

Gaina audacia oppressa.

Isauri & Scytha Honorium vexant.

Stiliconis in generum Honorium conspirationes & interitus.

Theodosius iunior, princeps nobiliss.

ricus nepos eius ipso ordinante successit, & annos octo quamuis pueriliter viuens, matre tamen regnante Amalasuntha degebat, quando & Gallias diu tentas, Francis repetentibus reddidit. Mortuóque Athalarico, mater sua Theodahatum consobrinum suum regni sui participem faciens, nō post multum ipso iubente occisa est. Et quia dudum se suúmque filium commendauerat principi Iustiniano, is mortē eius audiens doluit, nec passus est multum transire: sed mox eundem ducem belli, qui Pœnorum domitor fuit, & de opibus Vuandilicis triūphans adhuc in fascibus erat, agmini diuersarū prœponens nationum, ad partes Hesperias destinauit: qui primo accessu mox Siciliam peruadit, duce eius Sinderich superato: vbi dum aliquantum temporis ob ordinandam patriam resideret, comperit in Africa ciuilia bella intestináq; prælia debacchari. Nam Stozas pæne vltimus militum, & Martini clientulus magistri militum, tyrannidem arripiens, autórq; seditiosorū effectus, Cyrillo, Marcello, Fara, aliisq; diuersis iudicibus dolo peremptis, in ducem Salomonem sæuiebat, totámque Africam tyrannico ritu vastabat. Emenso ergo Belisarius a Sicilia in Africam pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouinciam liberat, Salomonémque rursum Karthagine collocans, Siciliā redit. Vbi mox * Eurimund Theodahati Gothorum regis gener, qui contrarius cum exercitu venerat, cernens prosperitatem consulis, vltrò se dedit ad partes victoris, orátque vt iam anhelanti suo aduentu suspectæ subueniret Italię. Constructo ergo Belisarius exercitu, & tam naualia quàm equestria ductans agmina vallauit Neapolim, paucisque diebus eam obsidens per aquæductum noctu inuasit, & tam Gothis qui aderant, quàm Romanis bellantibus interfectis, vrbem plenissime spoliauit. Quod Theoda-

Belisarius in Italiam mittitur.

Siciliam subigit.

Stoza cruenta seditio.

** Procopio Ebrimirus, Iornandi Euermor lib. 2.*

Neapolis capta.

Vittiges rex Gothorum.

Gothorum scelerata conspiratio.

Theodahatus rex interficitur.

Vuittiges Parricida dum genio intempestiuè indulget merita sibi suisque supplicia cersit.

Noua Belisarij de Gothis victoria.

hatus animaduertens, Vuitigem vnum inter alios ductorem exercitus præponens, contra Belisarium dirigit. Qui Campaniam ingressus, mox vbi ad cāpos venisset barbaricos, ilicò exercitus fauorem, quem contra Theodahatum suspectum habebat, rex cepit. & quid, inquit, vultis? At illi; tollatur, inquiunt, de medio, qui cum sanguine Gothorum & interitu sua cupit scelera excusari. factóque impetu in eum, consona voce Vuittigim regē denunciant: At ille regno leuatus, quod ipse optauerat, mox populi voto consentit, directis e sociis Theodahatum Rauennam reuertentem extinguit, regnúmque suum confirmans expeditionem soluit, & priuata coniuge repudiata, regiā puellam Mathesuentam Theoderici regis neptē sibi plus vi copulat, quàm amore. Dúmque ille nouis nuptiis delectatur Rauennæ, consul Belisarius Romanam vrbem ingressus est, exceptúsque ab illo populo quondam Romano & senatu, iam pænè ipso nomine cū virtute sepulto, confestim vicina occupat loca, vrbium oppidorúmque munimina. Primáque Græca congressione Hunila ductante, Perusinum ad oppidum superat, & plusquam vij. milibus trucidatis, reliquos Rauennā vsque proturbat. Secunda verò cum ipso Vuittige Romanas arces vallāte congreditur, machinásque illius & turres, quibus vrbem adire tentabat, igni consumptas, per anni spatium, quamuis inedia laborans deludit. Post hæc ad Ariminū persequutus, exindéque effugatum, Rauenna clausum in deditionem suscepit: atque vnus consul, qui contra Getas dimicat, pęnè pari euentu de Francis, qui cum Theodeberto rege suo plus ducenta milia aduenerant; triumphauit. sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantibus Francis pacem concessit, & sine suorū dispendio, de finibus Italicis expulit, sumptóque rege, & regina, simúlque & opibus

curatore ſuo committit. Quam ob rē tenta à germano, & in Conſtantinopolim Theodoſio principi deſtinata eſt. Poſt hæc tertio anno Valentinianus Imperator a Roma Conſtātinopolim ob ſuſcipiendam in matrimonium Eudoxiam Theodoſij principis filiam venit, datáque pro munere ſocero ſuo tota Illyria, celebratis nuptiis ad ſua regna cum vxore receſſit. Africana prouincia per Bonifacium comitem Vuandalis tradita, à Romano iure ſubtracta eſt: quia Bonifacius dum in offenſam Valentiniani veniſſet, malo publico ſe defendere voluit; inuitatóque ab Hipſaniis Gizericho Vandalorum rege, dolum quem conceperat, peperit. Hunnorum rex Attila iunctis ſecum Gepidis, cum Ardarico, Gotiſque & Vualanis, diuerſiſq; aliis nationibus, ſuis cum regibus, omnem Illyricum Thraciámque, & vtramque Daciam, Mœſiam, & Scythiam populatus eſt. Contra quem egreſſus Arnegiſtlus magiſter militum Mœſiæ, apud Marcianopolim fortiter dimicauit: eo quoque ſub ſe decidente præuentus eſt, & nec ſic quieſcens bellare, occiſus eſt. Marcianus Imperator regnauit annos ſex, menſes ſex. Hic enim mox defuncto Theodoſio in regno aſcitus, Pulcheriam germanam Theodoſij, quæ in palatio matura mulier virginitatem ſeruauerat, in matrimonio adſumens; regnum, quod delicati deceſſores prædeceſſoréſque eius per annos fere ſexaginta viciſſim imperantes minuerant, diuina prouiſione ſic reparauit, vt exultatio ingens cunctis accreſceret. Nam cum Parthis & Vuandalis omnia infeſtantibus pacē inſtituit, Attilæ minas compeſcuit, Nomades Blemmyéſque Æthiopia prolapſos per Florum Alexandrinæ vrbis procuratorem ſedauit, & pepulit à finibus Romanorum, obitúmque Attilæ & Zenonis Iſauri interitum, antequam moreretur, felix comperit: infelicium omniúmque ini-

Eudoxia Valentiniani III. vxor.

Bonifacij comitis defectio perniciosa.

Attilæ vaſtationes.

Marcianus, princeps laudatus.

Pulcheria, pulcherrimis ingenij dotibus prædita virgo.

Marciani præclara geſta.

micorum suorum colla domini virtute calcans, sexto anno, sextóque mense regnans, in pace quieuit. Valentinianus autem occidentalis imperator, dolo Maximi patricij, cuius etiam fraude Ætius perierat, in campo Martio, per Obtilam & Thransfistilam Ætij satellites, iam percusso Cerealio spadone, truncatus est. Imperium quoque eiusdem Maximus inuasit, tertióque tyrannidis suæ mense membratim Romæ à Romanis discerptus est. Gizericus tunc rex Vandalorum ab Eudoxia Valentiniani vxore inuitatus, ex Africa Romam ingressus est, eáque vrbe rebus omnibus exspoliata, eandem Eudoxiam cum duabus filiabus secum in Africam rediens duxit. Leo Bessica ortus progenie, Asparis patricij potentia ex tribuno militum factus est imperator. Cuius nutu mox Valétiniani apud Rauennam Maioranus Cæsar est ordinatus, qui tertio necdum anno expleto in regno, apud Dertonam occiditur, locúmque eius sine principis iussu Leonis, Seuerianus inuasit: sed & ipse tyrannidis suæ tertio anno expleto, Romæ occubuit. Tunc Leo Anthemiũ, diui Marciani generũ, ex patricio Cæsarem ordinans, Romæ in imperio destinauit, Bigelémque Getharum regem per Ardaburem Asparis filium interemit, Basiliscum cognatum suum, id est, fratrem Augustæ Verinę in Africam dirigens cum exercitu, qui nauali prælio Karthaginem sæpe aggrediens, ante eam victus cupiditate, pecuniis vendidit regi Vandalorum; quam in Romanorum potestatem redegerat. Asparem autem patricium, cum filiis Ardabure & Patriciolo, Zenonis generi sui instinctu in palatio trucidauit, occisóque Romæ Anthemio Nepotem filium Nepotiani, copulata nepte sua in matrimonio, apud Rauennam per Domitianum clientem suum Cæsarem ordinauit. Qui Nepos regno potitus legitimos

Valentiniani III. mors violenta.

Gizerichus Romam capit.

Leo magnus. sub hoc & sequẽtibus, variæ in imperio mutationes & inclinationes rerum.

Anthemius.

Pecuniæ cupiditas ex imperatore mancipium efficit.

Nepos.

legitimos Glycerium, qui sibi tyrannico more regnum imposuisset, ab imperio expellens, in Salona Dalmatiæ episcopum fecit. Sic quoque Leo Leoné iuniorem ex Ariadne filia nepotem suum in imperio ordinans orientali, anno sui sextodecimo obiit. Leo iunior mox paucis mensibus quum puerile, ordinanter tamen, rexisset imperium; manu sua genitorem suum Zenonem coronans, imperatorémque constituens, rebus excessit humanis.

Glycerius.

Leo minor.

Zeno natione Isaurus, gener Leonis imperatoris, regnauit annis decem & septem. Hic etenim dum processibus Chalcedone degeret, subitò Verina Augusta socrus sua fratrem Basiliscum in imperium inducens, Augustum in vrbe appellauit. Quod comperiens Zeno, Chalcedone sine aliqua Reipub. læsione in Isauriam recessit, malens se solum cũ Ariadne Augusta exsulare, quam sua causa Reipubl. aliquid ex bellis ciuilibus incommodum prouenire. Quod Basiliscus cognoscens, Zenonisque fuga lætatus, Marcum filium suum Cæsarem ordinauit. Qui perfidia Nestoriana inflatus, multa contra ecclesiam tentauit protinus agere: sed volente Deo ante inflatus crepuit medius, quàm pœnitens stare potuerat. Nam reuertens Zeno rursus in regnum proprium, & eum, & patrem, & matrem in exilium oppidi Slemnij prouinciæ Cappadociæ destinauit. Vbi quia charitas dei & proximi in illis refrixerat, frigore consumpti sunt, vitámque cum regno amiserunt. Parte verò Hesperiæ, Nepote Imperatore Orestes fugato, Augustulum suum filium in imperium collocauit, sed mox Odouacer, genere Rugus, Thorcilingorum, Scirorum, Herulorúmque turbis munitus Italiam inuasit, Augustulúmque Imperatorem de regno euulsum in Lucullano Campaniæ castello exilij pœna

Zeno, exsulare mauult quàm bellis ciuilibus turbare rẽpublicam.

Basilisci intempestiuá audacia exilio & dura morte extincta.

Augustulus Nepoti succedit.

In exilium pulsus.

damnauit. Sic quoque Hesperium regnum Romanique populi principatum, quod septingentesimo nono vrbis cōditæ anno, primus Augustorū Octauianus Augustus tenere cœpit, cū hoc Augustulo periit, anno decessorum regni imperatorum quingentesimo vicesimo secundo: Gothorū dehinc regibus Romam tenentibus. Theodericus autem, Triarij filius, cognomento Strabo, rex Gothorum, a Sciris suis vsque ad Apulum quarto vrbis miliario armatus aduenit: nulli tamen Romanorum noxius, continuò est reuersus. Porrò in Illyricum properans, dum inter suorum mouentia plaustra progreditur, iacentis super carpentum teli acumine pauitantísque equi sui impulsione fixus, transuerberatus interiit, & Reipub. diem festum morte sua donauit. Vualamero rege Gothorum in bello Scirorum defuncto, Theodemir in regno fratris successit, cum Vuidimero fratre & filio Theoderico. sed missa sorte Vuidimero partes Hesperiæ, Theodemiro cum filio Theoderico Illyricum obuenit. Relicta ergo Pannonia, alter Italiam, alter Illyricū suscepit populandum: sed vtrique reges mox, vbi sortita loca ingressi sunt, ilicò rebus humanis excedunt. Vuidimer Italia, Illyrico Theodemir relictis filiis decesserunt. Quorū Vuidimer ab Italicis premiis victus, ad partes Galliæ Hispaniæque, omissa Italia, tendit. Theodericus verò Zenonis Augusti pellectus humanitate Constantinopolim venit, vbi magister militum statim effectus, consulis ordinarij triumphum ex publico dono peregit. Sed quia tunc, vt diximus, Odouacer regnum Italiæ occupasset, Zenon imperator cernens iam gentes illam patriam possidere, maluit Theoderico, ac si proprio iam clienti, eā committi, quàm illi, quem nec nouerat. Secúmque ita deliberans, ad partes eum Italiæ mittens, Romanum illi populum, senatúmque commen-

Res Gothica. De hoc Theoderico Triarij filio plura Iornandes lib. 2. sub finem.

Gothorum regum casus varij.

Zeno Thedericum in Italiam mittit.

commendat. Ouánſque rex gentium,& cõſul Romanus Theodericus in Italiam petit, magníſque prælijs Odouacrum vicit, & Rauennam in deditione ſuſcepit. Deinde vero ac ſi ſuſpectum Rauēnæ in palatio iugulans, regnum gentis ſuæ,& Romani populi principatum prudenter & pacificè per xxx. continuit annos. Ilus autem Iſaurus,magiſter officiorum, & Zenoni imperatori in priuata vita amiciſſimus, charitatéque coniunctus, dum ſecretò molitur internecionem Ariadnes Auguſtæ,cum eius viro loquutus eſt, & in zelo Auguſtum concitauit. Qui deliberans eam perimere, vni ſuorum rem tacite demandauit. Quod dum ille agere nititur, cuidam cubiculariæ prodit ſcelus eadem nocte facturum. Regina ſcelus cognouit, ſuóque in lectulo eadem,quæ rem ſuggeſſerat,collocata; in epiſcopium ad Acacium nemine ſciente ſubterfugit. Poſtera die dum Zeno rem æſtimans perpetratam, luctu quaſi confectus & mœrens neminem ſuſcepit, Acacius epiſcopus ingreſſus facti arguit impietatem, veniæque fidem expoſcit, Auguſtámque ſuſpicionis innoxiam compromittit, acceptáque fide, veniæ pactione Auguſta reuertitur: ſecúmque dum crebrò deliberat, qua ſorte de inimico exigat vltionem,nacta (vt opinata eſt) opportunitatem, vni ſuorum mandat in abditis ſtanti,vt illum à ſe recedentem perimeret. Qui parens præceptis reginæ, dum auidus ferit in capite; enſe non ceruicem, vt cupiebat, ſed aurem illius amputauit. Quod periculum euadens Ilus, mox ad vrbē recedens, Zenoníque infeſtus, orientem inuaſit. Contra quem Leontius directus, pellicibus verbis illectus, diadema arripuit, ſimúlque Leontius & Ilus Reipub. inimici effecti, tyranni in partes Syriæ & Iſauriæ debachabantur. Additóque ſuperſolito Iſauris dono, omnes ſimul conſpirant contra

Theoderici res geſta, & Odouacri interitus.

Ili Iſauri improbitas, & Zenonis ζηλοτυπία violenta.

Acacij, qui in epiſcopeio ſeu domo ſua Ariadnem exceperat prudens factum.

Feriendi nimium deſiderium, ictū deſtinatum eludit.

Perduelliū mos.

Zenonem, cuius thesauris in Papyrio castello munitissimo repertis, desæuiunt. Sed non post multum ab exercitu Zenonis in eodem castello capti decollatique sunt, & capita eorum Constantinopolim allata, præfixáque hastilibus statuerunt. Sic quoque Zeno superatis inimicis suis, in pace bona quieuit. Anastasius ex silentiario subito ab Ariadne Augusta in imperio assumptus, simúlque imperator & maritus innotuit, regnauítque annis xxvij. mensibus duobus. Contra quem Isauri dum sibi, quòd Ilus tyrannus ille adiecerat donatiuum, & Zeno reconciliationis gratia inuitus largitus est, ab isto fraudantur; arma arripiunt, consertóque prælio, iuxta Cotzianum Phrygiæ ciuitatem castramentāti, pænè per sex continuos annos Reipub. aduersantur: vbi & Lilingis eorum & in bello & in consilio præuius, quanuis pedibus ob corporis debilitatem segnis, eques tamen in bello acerrimus, dum peremptus fuisset, omnes Isauri fugerunt, atque dispersi sunt & deuicti, & perquaquam exsilio ablegati, vrbésque eorum nonnullæ solo vsque prostratæ. Variis autem Anastasio miles prœliis fatigatus, & nunc in Illyrico cum Sabiniano & Mundone ad Margum, nūc cum Pompeio ad Adriapolim, nunc cum Aristo ad Zortam, nunc cum Parthis in Syria, vt omittam intestinas clades & pugnas in foro regiæ ciuitatis, ad postremum contra Italiam plus piratico quam publico Marte concertans, frustratus est. Sed quòd sit plus dolendum, contra vltimum suum famulum Vitalianum de Scythia per sex annos ciuile bellum extruxit. Is siquidem Vitalianus cum lx. milibus armatorum, tertio pænè miliario, non Reipub. sed regi infestus, accedens; multa suburbana regiæ vrbis prædis spoliísque attriuit. Contra quem dum Hypatius nepos Cæsaris cum exercitu numeroso pugna-

Tandem tyranni deo & hominibus dant pœnas.

Anastasius.

Isauricum bellum.

Ducis interitus, exercitus cladem infert.

Res sub Anastasio gesta.

Vitaliani seditio.

gnaturus egreditur, ante ab Hunnis auxiliaribus capitur, & Vitaliano turpiter venditur, antequam aperto prælio parte aduersa sese inimicus ostenderet. Post quem iterum suus gubernator magistérq; militũ sæpe superari, sæpe irrisi ab eo, & spreti sunt. Sic quoque diuersis partibus inimicorũ vallatus agminibus Anastasius sæpe congemuit, nulliúsq; tamen meruit inimicorum suorum vindictã audire: sicut nec ipse ecclesiæ iura seruauit, imò mœrens & furens maior octogenario ætatis anno, regniq; vicesimo & octauo, rebus excessit humanis, contritáque Respub. vix Iustino ei succedente aliquantulũ respirauit. Iustinus ex comite excubitorum à senatu imperator electus annos regnauit ix. Qui mox inhiantes regno suo Amantium præpositũ palatij, Andream & Misaelem & Ardaburem cubicularios sentiens, afflixit. Nam Amantium & Andream ferro truncauit, Misaelem & Ardaburem Perdicam in exilium misit. Theocritum quoqne satellitem Amãtij, quem idem quoque Amantius ad regnandum clàm præparauerat, comprehensum carceratúmque, saxis contisq; ingentibus cæsum, salsum in gurgitem iecit, sepultũ tamen, imperio, cui inhiauerat, eum priuans: fœdúsque cũ Vitaliano percussit, & ad se euocatum magistrum militum præsentem & consulem ordinari tum fecit: quem rursus in suspicione habẽs prioris facti, sedecim vulneribus in palatio cũ Celeriano & Paulo satellitibus confossum perimit. Hic quoque imperator ante quartum mẽsem obitus sui senectuti suæ consulens, & Reipub. vtilitatibus, Iustinianum ex sorore sua nepotem consortem regni, successorémque imperij ordinans, rebus humanis excessit.

Hypatius Vitaliano venditus.

Anastasii miseria.

Iustinus n... tor in seditiosos sæuit.

Vitalianus occisus.

Iustini prudentia

Iustinianus, princeps eximiis dotibus & multa felicitate in pace & bello vsus.

15 IVSTINIANVS regnat iam iubente domino annos xxiiij. qui vt sceptris regnóque ab auunculo suo mancipatus est, mox Parthos bella mouentes destinato exercitu compescuit, & fines pro-

opibus palatij, ad principem, qui eum miserat, reportauit. Sícque intra pauci temporis spatium Iustinianus imperator per fidelissimum consulē duo regna, duásque Respub. suæ ditioni subegit. Quod Parthus comperiens, facibúsque inuidiæ exardēs, in Syriam mouit procinctum, & Callinicum Cæsareámque deuastans, Antiochiam venit. Vbi Germanus patricius cum Iustino filio suo, eodémque consule, postquam ab Africana prouincia remeasset, dum aduentui Parthorum obuiare nequit, relicta vrbe ad partes secessit Ciliciæ. Parthi verò vacuam ab exercitu Antiochiam nacti, populū quidem per Orōtis alueum ad Seleuciam maritimam cum militibus mixtis fugientem aspiciunt, nec sequuntur, sed prædas per vrbem certatim diripiunt, vicinásque vrbes, & oppida, partim inuasa, partim pecuniæ quantitate multata prætereunt, & totius Cœlesyriæ bona sibi vnius in anni spatium pænè Parthus assumit. Nec sic quoq; recedit, sed iugiter aduersus Rempublic. Romanam dimicat. contra quem Vuandalicus & Geticus consul solitè destinatur. qui & si non, vt reliquas gentes, eū edomuit; tamen vt intra suos se fines recolligeret, compulit, fuissétque de hac gente felici duci parta victoria, ni clades in Italia, quę post eius discessum emerserát, celerem ei successorem dedisset Martinū. Qui & si viribus impar, consilio tamen quamuis cum Constantiano coniuncto non minor, dum resisti contra Parthos non præualet, ne bella diu teneret, pacem effecit. Cladem verò, quam diximus in Hesperia plaga, vt liquidius lector cognoscat, apertius memorabo. Egrediente Belisario consule ab Italia, & vt diximus, rege & regina, opibúsque palatij ad principem repor-tante, Gothi, qui trans Padum in Liguria consistebant, recrudescentes animo ad bella consurgunt, & ordinato sibi regulo

Quàm felices sint principes, qui fideles ministros nacti sunt, Belisarij historia demonstrat.

Parthorum prosperi successus, ob Germani cunctationē.

Belisarij fortitudine Parthi reprimuntur.

Inclinatio rerum sub duce Martino.

Absentia Belisarij res Italiæ rursus turbatæ.

Procopio, Theudibaldus.

*Hildebaldo milite, existunt aduersi: contra quos dum non vnius, sed diuersorum tentantur apparatus, illi fortiores effecti persistunt, anníq; spatio vix emenso, Gildebaldus interficitur, & loco eius succedit † Errarius: qui & ipse vix anno expleto peremptus est, & in regno malo Italiæ * Badiula iuuenis nepos asciscitur Gildebaldi. Qui mox & sine mora Fauentino in oppido Æmiliæ solo, prælio cõmisso, Romanũ superauit exercitũ: & nec diu post hęc itéper suos ad cancellos annonariæ Thusciæ feliciter dimicans iudices, fugat exercitum, partim donis, partim blandiciis sibi consociat, totámque Italiam cum ipsa Roma peruadit, omniúmque vrbium munimenta destruens, cunctos senatores nudatos, demolita Roma, Campaniæ terra transinutat. Contra quem, vt superius diximus, Belisarius de oriente digreditur cum paucis, ratus omnem exercitum, quem dimiserat, integrum reperire. Et ideo postquam Rauennam ingressus est, nec cum quibus ei obuiaret, inuenit; remenso Adriatico mari, Epirum reuertitur, vbi Ioannes & Valerianus coniuncti, dũ in cõciones & iurgia concertant, Totila [cum Badiula] hostile opus in Italia peragit. Belisarius quoque impatiens tantæ crudelitatis, naualem classem a Sicilia soluens, per Tyrrheni maris æstum, Romani in portus se recepit stationem; egressúsque ad vrbem, quam vi destructam & desolatam attendit, hortánsque socios ad reparationem tantæ vrbis accingitur: vbi necdum vallo circumseptus, infestum experitur Totilam, sed solitis victoriis intrepidus, quamuis cum paucis contra eum egressus, sic effugauit, vt plures fugientes Tiberi demergerentur, quàm gladio caderent. Indéque hortatus exercitum, regreditur Siciliam, quatenus & Romæ faceret copiam annonæ, & vicinus ad fretum, Totilam turbaret in Campania commorantem. Sed vt asso-

† Procopio, Araricus.

**Græcis Totila, itaq; videtur legendum Dadiula.*

In Totilam Belisarius digreditur. Fortis principi, sapiens bellator opponendus.

Belisarij victoria.

vt assolet, rerum immutatione, & principum voluntate diuersa, quiescente in domino Theodora Augusta, euocatur ad vrbem Belisarius de Sicilia. Post cuius discessum Totila securus, iterata rabie, & fuerentibus Isauris, inuadit Romam: & sic sumptis vndique viribus, militarique vallatus auxilio ingreditur, cepitque Siciliam. Contra quem Germanus patricius dum exire disponit cum exercitu, Mathesuentam Theoderici regis neptem, & Vuittigi mortuo derelictam, tradente sibi principe in matrimonio sumptam, in Sardicensi ciuitate extremum halitum fudit, relinquens vxorem grauidam, quæ post eius obitum, postumum edidit filium, vocauítque Germanum. Qua felicitate sibi Totila comperta, totam pæne insultans Romanis deuastat Italiam. In Africa verò a Mauris dudum perempto Salomone, Stozas & Ioannes inuicem singulari certamine corruunt; aliúsque Ioannes, qui Stozas iunior dicebatur, suscepta tyrannide Guntharim magistrum militum secum esse suadet. Qui interfecto Ariobinda iugalem eius, neptem imperatoris sibi cupiens sociare, præuenitur ab Artabane. Qui eo in conuiuio trucidato, neptem imperatoris ereptam ad vrbem principi dirigit cum honore, simúlque ferreis vinculis colligatum & tyrannum destinauit Ioannem, qui Stoza perempto, in eadem successerat tyrannide. Quem in vrbem discussum, manibúsque truncatis, ad exemplum cæterorum in patibulo fixit. Ioanni dehinc patricio cognomine Troglita Africæ procuratione commissa, Artabanus euocatus magistri militum præsentis accepit dignitatem. Nec diu intercedente in ipsum principem manus iniicere gestiens, detectus & comprobatus, pietati tamen principali impunitus permansit, & quasi beneuolus congratulatione in Siciliam cum Liberio patricio properauit.

Mutatio in aulis & consiliis principum, rerum conuersiones maximas efficit.

Sapientis ducis Belisarij absentia hostibus animos facit.

Tragœdia inter proceres.

Artabanus clementer repressus.

Ioannes verò in Africana prouincia feliciter degẽs, Mauris partis aduersæ per pacificos Mauros superatis, vna die decem & septem præfectos extinxit, pacémque totius Africæ iuuante domino impetrauit. Longobardorum gens socia Romani regni principibus, & Theodahati sororis filiam, dante sibi imperatore, in matrimonio iungens regi suo, contra æmulos Romanorum Gepidas, vna die pugna commissa, eorum pænè castra peruasit, ceciderúntque ex vtraque parte amplius quadraginta milia, nec par, vt ferũt, audita est in nostris temporibus à diebus Attilæ, in illis locis, præter illam, quæ antehac contigerat sub Calluce Magmilide cum Gepidis, aut certè Mundionis cum Gothis, in quibus ambobus autores belli pariter corruerunt. Hęc sunt causæ Romanæ Reipublicæ præter instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum & Sclauinorũ. Quæ si quis scire cupit, annales consulúmque seriem reuoluat sine fastidio, reperiétque dignam nostri temporis Rempub. tragœdia; sciétque vnde orta, quomodo aucta, qualitérve sibi cunctas terras subdiderit, & quomodo iterum eas ab ignaris rectoribus amiserit. quod & nos pro captu ingenij breuiter tetigimus, quatenus diligens lector latius ista legendo cognoscat.

Africa pacata.

Lõgobardi.

Inter Longobardos & Gepidas atrox pugna.

Bulgari, Antæ, Sclauini Byzantinis impp. molesti.

FINIS.

IORNANDES CASTALIO S. D.

VOLENTEM me paruo subuectum nauigio, oram tranquilli litoris attingere & minutos de priscorum (vt quidã ait) stagnis pisciculos legere, in altum frater Castali laxare vela compellis, relictóque opusculo, quod intra manus habeo, id est de breuiatione chronicorum, suades vt nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine, actúque Getarum, ab olim vsque nunc per generationes, regésque descendente, in vnum, & hoc paruo libello coartem. Dura satis imperia, & tanquam ab eo, qui pondus huius operis scire nolit, imposita. Nec illud aspicis, quòd tenuis mihi est spiritus ad implẽdam eius tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc põdus, quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inseruiamus. Sed vt non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quãuis verba non recolo, sensus tamen, & res actas credo me integrè tenere. Ad quos nonnulla ex historiis Græcis ac Latinis addidi conuenien-

tia, initium, finémque, & plura in medio me a dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti, suscipe libens, libentissimè lege: & si quid parum dictum est, & tu, vt vicinus genti, commemoras: adde. Ora pro me frater charissime.

IORNANDIS EPISCOPI DE ORIGINE ACTVQVE GETARUM Liber.

BREVIARIVM.

1 *Iornandis prolegomena, in quibus mundi descriptionem vniuersam proponit: speciatim vero insularum aliquot & nominatim Britanniæ, & Scanziæ, ex qua Getæ seu Gothi prodierunt, inijcit mentionem.*

2 *Quas nationes Scanzia produxerit. Scythiæ limites & contermini populi, inter quos Gepidæ, Sclauini, Hunni, Auares, Hungari, Gothi.*

3 *Gothorum eruditio, religio, soboles, mulieres bellicosissimæ Amazones, De Caucaso monte, Amazonum facta.*

4 *Veterum principum apud Gothos descriptio. Telephi præsertim, & Thamiris à qua Cyrus interfectus. Summi reges amicitiam & fœdus cum Gothis auidè exoptant. Cæsar eosdem intactos relinquit. Dicenei regis Gothi authoritas & doctrina. Eiusdem aliquot successores.*

5 *Res gestæ Gothorum sub Domitiano, & sequentibus Cæsaribus. De Maximino Gotho, & tandem Cæsare mentio prolixa, Gothicorum regum catalogus admixtus.*

6 *Gothorum progressus & prosperi successus. In eos Decij expeditio, & Ostrogothorum auxilium oppositum. Gepidarum origo & bella aduersus Gothos victores.*

7 *Decius cum filio à Gothis cæsus. Sub Gallo, Volusiano, Aemiliano, & aliis sequentibus Gotho-*

rum gesta.

8 Hunnorum (qui illi Gothos arma induerunt) origo, migrationes, statura, mores, victoriæ. Ad Valentem pro auxilio impetrando Gothi legatos mittunt, & fiunt Ariani. His sedes datæ sed præfectorum tyrannide pressi, bello Romanos adoriuntur & profligant, Valente de vita sublato.

9 Sub Theodosio Gothorum status. Atanaricus Byzantium venit & ibi vitam morte commutat. Alaricus rex Gothus Italiam ingreditur. Ad Honorium Gothica legatio, & Honorij donatio. Stiliconis fraus in eius caput recidit, & Romam Gothi Italiamque ferè totam capiunt ac diripiunt.

10 Alarico Athaulfus succedit. Huius interitus & successores. Pax cum Gothis. Vandali in Africam à Bonifacio comite accersiti. Horum reges. Gilimer fit captiuus.

11 Vualia Gothus Vandalos persequitur, cui Theodericus succedit. Aetij patricij res gestæ. Attilæ Hunnorum regis elogium. Gezericus Vandalus Attilam contra Gothos armat, ad quos Valentinianus legationem mittit. Theoderici responsum.

12 Contra Hunnos Gothorum & Romanorum expeditio. Alani à Romanis deficiunt. Acies vtriusque exercitus. Oratio Attilæ ad suos.

13 Hunnorum, Gothorum & Romanorum cruenta pugna. Torrens sanguinis. Mors Theoderici, Attilæ fuga. Thorismundi & Aetij pericula. Extremum Attilæ desperantis consilium. Aetij Thorismundum ab instituto reuocantis erratum. Interfectorum numerus.

14 Attila contra Romanos pergit & Aquileiã obsidet, Mediolanum & Ticinum euertit. Romam cogitans, auertitur intercedente Leone Pontifice. Thorismundus Attilam vincit, & indigno fato tollitur. Huic Theodericus prudens, modestus, & felix princeps succedit.

15 Theoderico mortuo, Euricus regnat. Gizericus

Vandalus Romam capit. Gothorum in Gallijs grassationes, & victoriæ. Odoacer Rugianus occupat Italiam. Noua Eurici victoriæ, & excessus.

16 *Alaricus Eurico patri succedit. Ostrogothorum reges. Attilæ mors & epitaphium. Straua in eius funere celebrata. Occisi qui Attilam sepeliere. Ingens filiorum numerus & dilaceratio regnorum Attilæ, vnde bella & mutuæ clades.*

17 *Gepidæ sedes Hunnorum occupant. Gothi Pannoniam sibi permitti petunt. Sarmatæ colunt Illyricum. Alanorum sedes. Iornandis stemma. Vulfila Gothorum episcopus. Filij Attilæ in Gothos bellum instaurant. Vualemiris Gothi in Theodericum magnæ spei puellum conatus. Hunnos Gothi superant.*

18 *Sueui à Gothis bello fracti. Vualemiri mors. Internecione deleti Sciri. Noua Gothorum de Sueuis & alijs victoria. Præclara Theoderici tyrocinia. Gothorum sub Vuidemiro & Theodemiro variæ expeditiones.*

19 *Patri Theodemiro filius Theodericus eximius princeps succedit, Italiæ fines ingressus Odoacrum vincit, Rauennam obsidet, cum Francis & alijs adfinitatem contrahit, & senex placide moritur. Eiusdem supremum elogium.*

20 *Theodati regis ingratitudo, exautoratio, & interitus. Belisarij felicitas. Vuitiges Gothorum rex infelix. Roma obsessa. finis regni Gothici. Iustiniani & Belisarij gloria.*

MAIORES nostri, vt refert Orosius, totius terræ circulum oceani limbo circumseptum triquetrum statuere, eiúsque tres partes, Asiam, Europam, & Africã vocauere. De quo tripartito orbis terrarũ spacio

Geographorum autores. Ambitus terræ antiqua descriptio.

innumerabiles penè scriptores existunt. qui non solum vrbium, locorúmve positiones explanant; verùm etiam & quod est liquidius, passuũ miliariúmque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam maiores, quam etiã minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominãt, in immenso maris magni pelago sitas determinant. Oceani verò intransmeabilis vlteriores fines non solùm non describere quis aggressus est, verùm etiam nec cuiquam licuit transfretare: quia resistente vlua, & ventorum spiramine quiescente impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei, qui eos constituit. Citerior verò eius pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circulum in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere voluerunt, perquaquam innotuit, quia & terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulę in eodem mari habitabiles sunt, vt in orientali plaga, & Indico oceano, Hippodes, Iamnesia, sole perustæ, quamuis inhabitabiles, tamẽ omnino sui spacio longo latóque extensæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel possessionibus, dicunt munitissimas vrbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam Silestantinam, necnon Betheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantulas insulas, & penè cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et sunt iuxta fretum Gaditanum haud procul, vna Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamuis nonnulli & illa gemina Galliciæ & Lusitaniæ promontoria in oceani insulis ponant. In quorum vno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis. tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quàm ad Oceani pertinẽt insu-

Insulæ, generali nomine dictæ Cyclades.

Taprobana.

Insula beata & fortunata.

insulas. Habet tamen & alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, habétque & aliam Meuaniam: necnon & Orcadas numero xxxiiij. quamuis non omnes excultas. Habet & in vltimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus:

Baleares.
Orcades.
Thyle.

—tibi seruiat vltima Thyle.

Habet quoque is ipse immensus pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali amplam insulam nomine Scanziam, vnde nobis sermo, si dominus iuuerit, est assumendus: quia gens, cuius originem flagitas, ab huius insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ aduenit. Quomodo verò, aut qualiter, in subsequentibus (si dominus donauerit) explanabimus. Nunc autem de Britannia insula, quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, vt potuero, paucis absoluam. Cuius licet magnitudinem olim nemo (vt refert Liuius) circumuectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Iulius Cæsar præliis, ad gloriam tantum quæsitis, aperuit peruiam: deinceps mercimoniis, aliásque ob causas multis petefacta mortalibus, non indiligenti, quæ secuta est, ætati, certius sui prodiderat situm, quam, vt à Græcis Latinisq; autoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixere, cono similem, inter septentrionalem, occidentalémque plagam proiectam; vno; qui magnus est, angulo in Rheni ostia: dehinc correptâ latitudine obliqua retro abstracta in duos exire alios: geminóque latere longiore Galliã prætendit, atque Germaniam. In duobus milibus trecentis decem stadiis latitudo eius vbi patentior: lõgitudo non vltra septem milia centum triginta duo stadia fertur extendi: modò verò dumosa, modò syluestri iacere planicie, montibus etiam non-

Scanzia quæ & Scandia.
De Britannia.
A I. Cæsare olim aperta.
Forma & situs Britanniæ.
Latitudo.
Longitudo.

nullis increscere: mari tardò circumflua, quod nec remis facile impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat, quia remotæ longius terræ causas motibus negant: quippe illuc latius, quam vsquam, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefactam Oceani crebris excursibus; vt subtectus sol per illum pene totum fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui, noctem quoque clariorem. In extrema eius parte Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quam homines alat, Labi vero per eam & multa quammaxima, relabique flumina, gemmas margaritásque voluentia: Sylorum colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus, rutilæ comæ: corpora magna, sed fluida: qui Gallis siue Hispanis a quibusque attenduntur assimiles. Vnde coniectauere nonnulli, quòd ea ex his accolas continuo vocatos acceperit: inculti æque omnes populi, Regésque populorum: cunctis tamen in Calidoniorum metallum concessisse nominandi, autor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, siluæque illis sæpè sunt domus. Ob decorē nescio, an aliam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperij cupidine, aut amplificandi, quæ possident, sæpius gerunt; non tantùm equitatu vel pedite, verùm etiam bigis, curribúsque falcatis: quos more vulgari Essedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ insulæ forma dixisse sufficiat. ad Scanziæ insulæ situm, quam superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens: Est in oceani arctoo

Nebula Britannica.

Memma, vel Mona, de qua recentiores scriptores.

Calidonia sylua.

Incolarum mores.

Bella.

Esseda.

De Scanzia, Ptolemæi iudicium.

salo

salo posita insula magna nomine Scanzia, in modū folij cedri, laterib. pandis post longum ductum concludens se eius ripas influit oceanus. Hæc a fronte posita est Vistulæ fluuij, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziæ septentrionali Oceano trisulcus illabitur, Germaniam Scythiámque disterminās. Hec ergo habet ab oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio: vnde Vagi fluuius velut quodam vētre generatus in oceanum vndosus euoluitur. Ab occidente nanque emenso pelago circundatur: a septentrione quoque innauigabili eodem vastissimo concluditur oceano, ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantùm viuunt: ibi etiam paruæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ, ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari. ita non solum inhospitalis hominibus, verùm etiam beluis terra crudelis est. In Scanzia verò insula, vnde nobis sermo est, licet multæ & diuersæ maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus & noctibus luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiúmque numero lucē claram nescire. Ita alternato mærore cum gaudio, beneficio aliis damnóque impar est. & hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem vident redeuntem, breuioribus vero non sic conspicitur apud illos, sed aliter; quia austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ vero ibi gentes tres Crefennæ, qui frumentorum non quæritant victū,

Vistula flumen.

Germanicū mare.

Septem nationes Scanzia.

Adogit.

Longissimi tam dies, quā noctes.

Crefennæ.

sed carnibus ferarum, atque auium viuunt: vbi tãta paludibus fœtura ponitur, vt & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Alia verò gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis vtuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in vsus Romanorum Saphirinas pelles commercio interueniente, per alias innumeras gentes transmittũt, famosi pellium decora nigredine. Hi quum inopes viuunt, ditissime vestiuntur. Sequuntur deinde diuersarum turba nationum, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarũ gentium incursionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Feruir, Gautigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Euagere Othingis. Hi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu beluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricij, Finni mitissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores: necnon & pares eorum Vinouiloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores, quamuis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziæ nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quãquam & illorum positura Grannij, Aganziæ, Vnixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorum regis gremium conuolauit, & vt desiderabat, inuenit. Hæc itaque gentes Romanis corpore & animo grandiores, infestæ sæuitia pugnæ.

Suethans.

Saphirina pelles.

Varia gentiũ nomina.

Harum feritas.

Dani.
Heruli.

2 Ex hac igitur Scanzia insula quasi officina gẽtiũ, aut certè velut vagina nationũ, cum rege suo nomine Berig, Gothi quondã memorantur egressi: qui vt primùm è nauibus excũtes, terras attigere, ilicò

Scanzia gentium officina, vagina nationum.

loco

loco nomen dederunt. Nam hodie illic, vt fertur, Gothiſcanzia vocatur. Vnde mox promouentes ad ſedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas inſidebant, caſtramerati ſunt, eóſque commiſſo prælio, propriis ſedibus pepulerunt, eorúmque vicinos Vuandalos iam tunc ſubiugantes, ſuis appellauere victoriis. Ibi verò magna populi numeroſitate creſcente, etiã penè quinto rege regnante, poſt Berig, Filimer, Filogud, Arigis conſilio ſedit, vt exinde cũ familiis Gothorũ promoueret exercitus, qui aptiſſimas ſedes, locáque dũ quæreret congrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ouim vocabantur: vbi delectato magna vbertate regionem exercitu, & medietate tranſpoſita, pons dicitur, vnde amnẽ tranſiecerat, inſeparabiliter corruiſſe, nec vlterius iam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, vt fertur, tremulis paludibus voragine circũiecta concluditur: quem vtraque confuſione natura reddidit imperuium. Veruntamen hodiéque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adteſtatione, quamuis à longe audientium credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur in terras Ouim emenſo amne tranſpoſita, optatum potita ſolum. Nec mora, ilico ad gentem Spalorum adueniunt, conſertóque prælio, victoriam adipiſcuntur: exindéque iam velut victores ad extremã Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant: quemadmodum & in priſcis eorum carminibus penè hiſtorico ritu in commune recolitur: quod & Ablabius deſcriptor Gothorum gentis egregius veriſſima adteſtatur hiſtoria. In quam ſententiam & nonnulli cõſenſere maiorum. Ioſephus quoque Annalium relator veriſſimus, dum vbique veritatis conſeruit regulam, & origines cauſarum à principio reuoluit. hæc verò, quæ diximus, de gẽ-

Gothiſcanzia. *Vlmerugi.* *Vuandali.* *Terra Ouim, quæ & Scythia.* *Spali.* *Ablabij Gothica hiſtoria.* *Ioſephus.*

te Gothorũ principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorũ stirpem commemorans, Scythas & natione & vocabulo asserit appellatos: cuius soli terminos antequã aliud ad mediũ deducamus, necesse est vti iaceant, dicere. Scythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus vbi Hister oritur amnis, vel stagnũ dilatatur Mysianum, tendens vsque ad flumina Tyram, Danastrum, & Vagosolam, magnúmque illum Danubium, Taurúmque montem, non illũ Asiæ, sed propriũ, id est Scythicũ, per omnem Mæotidis ambitum, vltráque Mæotida per angustias Bospori vsque ad Caucasum mõtem, amnémque Araxem: ac deinde in sinistrã partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi primũ tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres vsque digreditur. Hæc inquam patria, id est Scythia, longe se tendens, latéque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio ad littus Caspij maris commanentes; ab occidente Germanos, & flumen Vistulæ, ab arctoo, id est septentrionali, circundatur Oceano, à meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alueo Histri, qui dicitur Danubius ab ostio suo vsque ad fontem. In eo verò loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris inuoluitur, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Pareone, Mirmycione, & Trapezunte, quas indomitæ Scytharũ nationes Græcos permisere condere, sibimet cõmercia præstaturos. In cuius Scythiæ medio est locus, qui Asiam, Europámque ab alterutro diuidit, Riphei scilicet montes, qui Tanain vastissimum fundunt intrantem Mæotida, cuius paludis circuitus passuum milia cxliiij. nusquã octo vlnis altius subsidentes. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit

De Scythia limitibus.

Eiusdem cõterminis populi.

Riphei montes.

sedit Gepidarum, quæ magnis, opinatísque ambiuntur fluminibus. Nam Tisianus per Aquilonem eius Corúmque discurrit. Ab Africo verò magnus ipse Danubius, ab Euro fluuius Tausis secat, qui rapidus ac verticosus in Histri fluenta furens deuoluitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia venit, Vuinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur. Sclauini a Ciuitate noua, & Sclauino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, vsque ad Danastrũ, & in Boream Viscla tenus commorantur. hi paludes, syluásque pro ciuitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danastro extenduntur vsque ad Danubium, quę flumina multis mansionibus ab inuicem absunt. Ad littus autem oceani, vbi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidioarij resident, ex diuersis nationibus aggregati, post quos ripam oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Vltra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarũ sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc iam Hunni quasi fortissimarum gentium fœcundissimus cespes, in bifariam populorum rabiẽ pullularunt. Nam alij Aulziagri, alij * Auiri nuncupantur, qui tamen sedes habent diuersas. Iuxta Chersonem Aulziagri, quò Asiæ bona auidus mercator importat, qui æstate campos peruagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum inuitauerint pabula; hyeme supra mare Ponticum se re-

Gepidæ.
Dacia.
Vuinidæ.
Sclauini.
Antes.
Vidioarij.
Itemesti.
Agazziri.
Bulgari.
Hunni.
* *Græci Auares vocant.*

ferētes. Hunugari autē hinc sunt noti, quia ab ipsis pelliū murinarū: venit cōmerciū quos tantorū virorū formidauit audacia. Quorū mansionem primam esse in Scythiæ solo iuxta paludem Mœotidem, secundò in Mœsia, Thraciáque, & Dacia, tertiò supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicūt in Britannia, vel in vna qualibet insularum in seruitutem redactos, & vnius caballi precio quondam redemptos. Aut certè si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit, nos enim potius lectioni credimus, quàm fabulis anilibus consentimus.

Hunugari.

Hunugarorum variæ sedes.

3 Vt ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ, iuxta Mæotidem, commanētes præfati, vnde loquimur, Filimer regē habuisse noscūtur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque & Mœsiæ solo Zamolxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zeutam prius habuerunt eruditū, post etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcísque penè consimiles, vt refert Dio: qui historias eorū, annaléśque græco stilo composuit. Qui dixit primùm Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & reges, & sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, vt dudum Martem, quē poëtarum fallacia deum belli pronunciat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius.

Gothorum primi reges.

Eorundem eruditio.

Dionis Getica.

Mars apud Gothos natus.

Gradiuúmque patrem Geticis qui præsidet aruis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placaure cul-

Cultus apud Gothos Mars.

re cultura. Nam victimæ eius mortes fuere captorum, opinantes bellorum præsulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vouebantur, huic truncis suspendebantur exuuiæ. erátque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, quum parenti deuotio nominis videretur impendi. Tertia verò sedes supra mare Ponticũ. iam humaniores, & vt superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis seruiebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere neruis, Lucano plus historico quàm poëta testante.

Vesegothæ Balthis, Ostrogothæ Amalis parebant.

Armeniósque arcus Geticis intendere neruis.

Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibus, citharísq; canebant, Ethespamaræ, Amalæ, Fridigerni, Vuidiculæ, & aliorum; quorum in hac gẽte magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda iactat antiquitas, Tunc, vt fertur, * Vesosis Scythis lachrymabile sibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit autoritas. De queis feminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa voce testatur. Vnde cum Gothis eum dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolutè pugnasse cognoscimus, qui tũc à Boristhene amne, quẽ accolæ * Danubium vocant, vsque ad Tanain fluuium circa sinum paludis Mæotidis considebant. Tamain verò hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo præceps ruit, vt quum vicina flumina, siue Mæotis, vel Bosporus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durescit algore. Hic inter Asiam, Europámque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriẽs, in Caspium

** Agathia Sesostris.*

Amazones.

** Danubij nomen hic corruptè legi videtur,*

Tanais fluuius.

mare dilabitur. Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic vsque ad mediũ sui dulcis est & potabilis, piscésque nimij saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continẽtiam. Sed vbi fit Ponto vicinior, paruum fontem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, vt cum sit xl. dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infectúsque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas & Hippanis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, syluis cõsita, paludibus dubia. Hic ergo Gothis morantibus, * Vesosis Ægyptiorum rex in bellũ irruit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluuium, à quo Phasides aues exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eúmque grauiter debellans, in Ægyptũ vsque persecutus est: & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Æthiopũ Vesosis fieri præcepisset, ibi in eius eũ patria extinxisset. Sed dũ eum semper ibi positũ non valuisset lædere, reuertens penè omnem Asiã subiugauit, & sibi tunc charo amico Sorno rege Medorum ad persoluendum tributum subditum fecit. Ex cuius exercitu victores tunc nonnulli prouincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollẽtes, deserto suorum agmine sponte in Asię partibus resederunt. Ex quorũ nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse prosapiam. Vnde etiã hodiéque lingua Scythica fugaces, quod est Parthi, dicũtur: suóque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarij sunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quod diximus eos Parthos, id est fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, vt dicerentur

Amphei fontis proprietas.

Achillis insula.

** Sesostris Agathia suprà.*

Gothorum & Aegyptiorum bella.

Victoria Gothorum.

Parthorum origo.

Cur Parthi dicti sunt.

dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasim regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt. Post cuius decessum exercitu eius cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorũ à quadam vicina gente tentatæ, in prædámque ductæ a viris, fortiter restiterunt, hostésque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Quã parata victoria, fretæque maiori audacia, inuicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentésque duas audaciores Lampeto & Marpesiã principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, vt propria defenderent, & aliena vastarent, sortitò Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia verò feminarũ agmine sumpto, nouum genus exercitus duxit in Asiam, diuersásque gentes bello superans, alios verò pace concilians, ad Caucasum venit: ibique certũ tempus demorans, loco nomen dedit, saxum Marpesiæ. Vnde Virgilius.

Mulieres Gothicæ magnas res gerunt, priscis Amazones.

Lampeto.

Marpesiæ expeditiones.

Ac si dura silex aut stet Marpesia cautes.

In eo loco vbi post hæc Alexãder Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominauit: quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romanã. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes confortatæ sunt. Vnde egressæ, & Alym fluuium, qui iuxta Garganum ciuitatẽ præterfluit, transeuntes; Armeniam, Syriam, Ciliciámque, Galatiam, Pisidiam, omniáque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Ionium, Æoliámque conuersæ, deditas sibi prouincias effecerunt. Vbi diutius dominantes, etiam ciuitates, castráque suo nomini dicauerunt, Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi, venandíque studiũ, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythiæ gentis feminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum penè annos tenue-

Porta Caspia.

Amazonũ prosperi successus.

Dianæ templum Ephesi ab Amazonibus conditum.

runt, & sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucassum. Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab rē arbitror eius tractum, sitúmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire iugo continuo. Is nanque ab Indico mari surgens, quà meridię respicit, sole vaporatus ardescit. Qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Eufratem Tigrímque nauigeros ad opinionem maximā perennium fontium copiosis fundit vberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri; in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream reuertens, Scythias terras, iugum antefatum magnis flexibus peruagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, & Cambysem continuato iugo ad Ripheos vsque montes extenditur. Indéque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum vsque descendit: consertísque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantúsque, & pene omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto iugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secūdum locum qualis fuerit, facit; vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem vtrinque directis, qui pro gentium varietate diuerso vocabulo nuncupatur. Hunc enim *Iamnium, mox Propanismum Indus appellat. Parthus primum castra post Nisacen edicit. Syrus & Arme-

De Caucaso monte.

** forte, Imaum.*

& Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Ripheum, iterúmque in fine Taurum cognominant: aliáque complura gentes huic iugo dedere vocabula. Et quia de eius continuatione pauca libauimus, ad Amazones vnde diuertimus, redeamus. Quæ veritæ, ne earum proles rarescerет, à vicinis gentibus concubitum petierunt. facta nundina semel in anno, ita vt futuris temporibus eis deinde reuertentibus in idipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid verò fœminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Siue, vt quibusdam placet, editis maribus, nouercali odio infantis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod vbique constat esse votiuum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, spes esset capto, vbi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra has, vt fertur, pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo quam virtute subegit. Theseus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere reginā nomine Penthesileam, cuius Troiano bello extant clarissima documenta. Nam hæ feminæ vsque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum.

Redit ad Amazonũ facta.

Proles earundem.

Clades.

Regina. Imperij duratio.

4 SED ne dicas, de viris Gothorum sermo adsumptus, cur in feminis tamdiu perseueret: audi & virorum insignem, & laudabilem fortitudinē. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, (qui) operi suo Getica titulum dedit: quos Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente. Hic Dio regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne verò quis dicat hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum esse; nemo quis nesciat animaduerti vsu pleraque nomina gentes amplecti, vt

Ad Getarũ seu Gothorũ historiam accedit.

Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerunque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, coniugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis genio formæ quoque similitudinẽ referebat. Huius itaque regnum Mœsiam appellauere maiores. Quæ prouincia ab oriente ostia fluminis Danubij, a meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, à septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thersandrum ducem Græciæ interemit: & dum Aiacem infestus inuadit, Vlyxémque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillísque iaculo fœmore sauciatus, diu mederi nequiuit. Græcos tamen quamuis iam saucius, è suis finibus proturbauit. Telepho verò defuncto, Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Troiano, ac parentibus, soceróque ferre auxilium cupiens, mox vt venit, extinctus est. Tunc Cyrus rex Persarum post grande interuallũ, & penè post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginæ Thamiri [sibi] exitiale intulit bellũ. Qui elatus ex Asię victoria, Getas nititur subiugare, in quibus (vt diximus) regnauerat Thamiris. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit, eligens armis eum vincere, quàm locorũ beneficio submouere. Quod & factũ est. & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta; vt & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent. sed iteratò Marte, Getæ cum sua regina Parthos deuictos superant, atq; prosternunt, opimámque prædam de eis auferunt: ibíque primum Gothorum

Telephus rex, Gothus.

Mœsia.

Bellum Telephi cum Græcis.

Eurypilus, Telephi F.

Thamiris Gothorum regina.

Cyrus à fæmina superatus.

thorum gens ſerica vidit tentoria. Tunc Thamiris regina acta victoria, tátáque præda de inimicis potita, in partem Mœſiæ (quę nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia eſt appellata) tranſiens, ibi in ponte Mœſiæ colitur, & Thamiris ciuitatem ſuo de nomine ædificauit. Dehinc Darius rex Perſarũ Hyſtaſpis filius, Antriregiri regis Gothorũ filiam in matrimonium expoſtulauit, rogans pariter atque deterrens, niſi ſuam peragerent voluntatem. Cuius affinitatem Gothi ſpernentes, legationem eius fruſtrarunt. Qui repulſus, furore flammatus eſt, & octoginta milia armatorum contra ipſos produxit exercitum, verecundiam ſuam malo publico vindicare contendens. Nauibúſque pene à Chalcedonia vſque ad Byzantium in inſtar pontium tabulatis æquè conſertis, petit Thraciam & Mœſiam. Pontéque rurſus in Danubio pari modo conſtructo, duobus menſibus crebris fatigatus intaphis octo milia perdidit armatorũ, timénſque ne pons Danubij ab eius aduerſariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedauit: nec Mœſiæ ſolum credens ſibi tutum fore aliquantum remorandi. Poſt cuius deceſſum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlciſci ſe æſtimans, cum ſuis ducentis & auxiliatorum trecentis milibus armatorum roſtratas naues habens mille ſeptingentas, & onerarias tria milia, ſuper Gothos profectus ad bellum: nec tentata re in conflictu præualuit, animoſitate conſtantiæ ſuperatus. Sic nanque vt venerat, abſque aliquo certamine ſuo cum rubore receſſit. Philippus quoq; pater Alexãdri magni cũ Gothis amicitias copulans, Medopam Gothilę filiam regis accepit vxorem, vt tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempeſtate, Dione hiſtorico dicente, Philippus inopiam pecuniæ paſſus, Vdiſitanã Mœſiæ ciuitatẽ inſtructis copiis va-

Tentoria ſerica.

Dario filiã rex Gothicus negat.

Inde bellũ, & Perſarũ clades.

Xerxis expeditio contra Gothos.

Philippus Macedo Gothuam vxorẽ duxit.

ſtare deliberat; quę tunc propter viciniam Thamyris, Gothis erat ſubiecta. Vnde & ſacerdotes Gothorum aliqui, illi qui pij vocabantur, ſubito patefactis portis, cum citharis & veſtibus candidis obuiam ſunt egreſſi paternis diis, vt ſibi propitij Macedones repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos Macedones ſic fiducialiter ſibi occurrere cõtuentes, ſtupeſcunt; & ſi dici fas eſt, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie ſoluta, quam ad bellum conſtruxerunt, non tantùm ab vrbis excidio remouere; verùm etiam & quos foris fuerunt iure belli adepti, reddiderunt, fœderéque inito ad ſua reuerſi ſunt. Quem dolum poſt longum tẽpus reminiſcens egregius Gothorum ductor Sitalcus, cl. virorum milibus cõgregatis, Athenienſibus intulit bellũ, aduerſus Perdiccã Macedoniæ regem, quem Alexander apud Babyloniã miniſtri inſidiis potans interitum, Athenienſium principatui hæreditario iure reliquerat ſucceſſorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi ſuperiores inuenti ſunt: & ſic pro iniuria, quam illi in Mœſia dudum feciſſent, iſti in Græciam diſcurrentes, cunctam Macedoniã vaſtauere. Dehinc regnante in Gothis Sitalco, Boroiſta Diceneus venit in Gothiã, quo tẽpore Romanorũ Sylla potitus eſt principatu, quem Diceneũ ſuſcipiens Boroiſtam Sitalcus dedit ei penè regiã poteſtatẽ: cuius cõſilio Gothi Germanorum terras (quas nunc Franci obtinẽt) depopulati ſunt. Cęſar verò, qui ſibi primus omnium Romanũ vindicauit imperium, & penè omnem mundum ſuæ ditioni ſubegit, omniáque regna perdomuit, adeo vt extra noſtrum orbẽ Oceani ſinu repoſitas inſulas occuparet, & qui nec nomen Romanorũ auditu quidem nouerant, eos Romanis tributarios faceret; Gothos tamen crebro tentans, nequiuit ſubigere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis,

Gothici ſacerdotes arte mira Macedonas flectunt.

Macedones à Gothis ingenti prælio ſuperantur.

Sitalcus rex.

Cæſar Gothos intactos reliquit.

Gothi

Gothi tamen ſuo regno incolumes perſeuerant. Quibus hoc erat ſalubre, aut commodum, aut votiuum, vt quicquid [dici] Diceneus eorum conſiliarius præcepiſſet, hoc modis omnibus expetendũ, hoc vtile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos ſibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem penè philoſophiam eos inſtruxit. erat enim huius rei magiſter. Nam Ethicam eos erudiuit, vt barbaricos mores ab eis compeſceret: Phyſicam tradens, naturaliter propriis legibus viuere fecit, quas vſque nunc conſcriptas Bellagines nũcupant: Logicã inſtruens, eos rationis ſupra cæteras gentes fecit expertos: Practicen oſtendens, in bonis actibus conuerſari ſuaſit: Theoricen demonſtrans, ſignorũ duodecim, & per ea planetarum curſus, omnémque aſtronomiam contemplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum ſuſtinet, aut patitur detrimentũ edixit: ſoliſque globus igneus quantum terrenum orbem in menſura excedat, oſtendit: aut quibus nominibus, vel quibus ſignis in cœli polo vrgentes, aut reuergentes cccxliiij. ſtellæ ab ortu in occaſum præcipites ruant, expoſuit. Qualis erat, rogo voluntas, vt viri fortiſſimi quando ab armis quatriduum vſque vacaſſent, doctrinis philoſophicis imbuerentur? videres vnum cœli poſitionem, alium herbarum, frugúmque explorare naturas: iſtum lunæ commoda incommodáque, illum ſolis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reducit ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire feſtinarit, ratione accepta quieſcere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis ſua peritia tradens, mirabilis apud eos inuenitur, vt non ſolum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit nanque ex eis tunc nobiliſſimos prudentiores viros, quos Theologiam inſtruens, numina quædam & ſacella

Dicenei auctoritas & doctrina.

Bellagines, leges Gothica.

Aſtronomiã docet Diceneus.

Et theologiam.

Pileati. venerari suasit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, vt reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem Capillatos dicere *Capillati.* iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente verò Diceneo, pene pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. *Comosicus Dicenei successor.* Hic etenim & rex illis, & pontifex ob suam peritiā habebatur, & in sua iustitia populos iudicabat. Et hoc rebus excedēte humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, & per xl. annos in *Corillus rex.* Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. *Dacia, nunc Transsyluania.* Quæ patria in conspectu Mœsiæ trās Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, vnum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellauere maiores, (quæ nunc, vt diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, à septentrione Sarmatæ & Bastarnæ, à Meridie amnis Danubij fluenta terminant. Tamazites a Roxolanis alueo tantum fluuij segregantur. Sed quia Danubij mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregia indicare. *De Danubio.* Nam hic in Almanicis aruis exoriens, lx. habet à fonte suo flumina vsque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hincinde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas vt cratem intexunt. omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum. *Danubius maximus, præter Nilum.* Hæc de Danubio dixisse sufficiat.

5 Ad propositū verò, vnde nos digressi sumus,

adiuuante

adiuuante domino, redeamus. Longum nanque post interuallum, Domitiano imperatore regnante, eius auaritiam metuentes, fœdus, quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi, soluentes; ripam Danubij iam longè possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus vastauerunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam Poppæus præerat Sabinus, Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis deuictis, Poppæi Sabini capite abscisso, multa castella & ciuitates inuadentes de parte imperatoris publice deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properauit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum electissimis viris amnem Danubium consertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit, super exercitū Dorpanei. Tū Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primóque armati cōflictu, mox Romanos deuincunt, Fuscóq; duce extincto, diuitias de castris militū despoliant, magnáque potiti per loca victoria, iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed semideos, id est Anses vocauere. Quorum genealogiam vt paucis percurrā, vt quo quis parente genitus est, aut vnde origo accepta, vbi finem efficit, absque inuidia qui legis vera dicentem ausculta. Horum ergo (vt ipsi suis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit Halmal, Halmal vero genuit Augis, Augis genuit eum, qui dictus est Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna, Isarna autē genuit Ostrogotha, Ostrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Achiulf genuit Ansilā & Ediulf, Vulduf & Hermerich, Vuldulf verò genuit Valerauans, Valerauās autē genuit Vuinitharīū, Vuinitharius quoq; genuit Theodemir & Vua-

Acta sub Domitiano.

Dorpaneus rex.

Gothorum victoria de Fusco.

Anses, Gothorū proceres, sic dicti quasi semidei.

Amala primus auctor Amalorū.

lemir & Vuidemir, Theodemir genuit Theodericum, Theodericus genuit Amalasuentam, Amalasuenta genuit Athalaricum & Mathasuentam, de *Vtherico viro suo, cuius affinitati generis sic ad eam coniunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum, Hunnimūdus autem genuit Thorismundum, Thorismundus verò genuit *Berimund, Berimund genuit Vuidericum, Vuidericus genuit Eutharicū, qui coniunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum & Mathasuentam. Mortuóque in puerilibus annis Athalarico, Mathasuentæ Vuitichis est sociatus, de quo nō suscepit liberum, adductísque simul à Belisario in Constantinopolim, & Vuitichi rebus excedente humanis, Germanus patricius fratruelis domini Iustiniani Imperatoris eandem in coniugio sumēs, patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit itē Germanum nomine. Germano verò defuncto ipsa vidua perseuerare disponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo (si dominus voluerit) edocebimus. Nunc autem ad id, vnde digressum fecimus, redeamus, doceamúsque quando ordo gentis, vnde agimus, cursus sui metam expleuerit. Ablabius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, vbi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eísque præerat Ostrogotha, (incertum vtrum ab ipsius nomine, an à loco orientali) dicti sunt Ostrogothæ, residui verò Vesegothæ in parte occidua. Et quidem iam sicut diximus, eos transito Danubio aliquantum tēporis apud Mœsiam, Thraciámq; duxisse. Ex eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum *Mammeam, vt dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro. Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, ex infimis

*quem Entaricum historiæ vocant.

*infra Beremuth.

Mathasuentam Vuitigis viduam Germanus vxorem ducit.

Ablabij locus de Ostrogothis & Vesegothis.

* *Mãmea, scilicet filium.*

De Maximino imp. Symmachi locus.

ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is trienniũ regnans, dum in Christianos arma commoueret, imperium simul & vitam amisit. Nam hic Seuero Imperatore regnante, & natalẽ filij diem celebrante, post primam ætatem & rusticam vitam de pascuis in militiam venit. Princeps Seuerus quidem militares dederat ludos. Quod cernens Maximinus, qui erat semibarbarus adolescens, positis præmiis, barbara lingua petit ab imperatore vt sibi luctandi cum militibus licentiam daret. Seuerus admodum miratus magnitudinem formę, (erat enim, vt fertur, statura eius procera vltra octo pedes) iussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid à rudi homine militaribus viris veniret iniuriæ. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostrauit, vt vincendo singulos, nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic captis præmiis, iussus est in militiam mitti, primáq; ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cum Imperator prodiret in campum, vidit eum exsultantem more barbarico, iussitque tribuno, vt eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille verò vbi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum, equitantémque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo adacto in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc vsq; ad suam fatigationem variis inflexibus interpedauit, ac deinde ait illi: Nũquid vis post cursum Thracisce luctari? respondit, quantum libet, Imperator. Ita Seuerus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare iussit. At ille septem valentissimos milites ad terram elisit, ita vt antea nihil per interualla respiraret. Solus à Cæsare & argenteis pręmiis, & aureo torque donatus est, iussus deinde inter stipatores degere corporis princi-

Ingens Maximini robur.

XVI Lixas Maximinus luctando citra intermissionem prosternit.

Alterum Maximini facinus.

Maximinus torque donatus.

palis. Post hæc sub Antonio Caracalla ordines duxit, ac sæpè famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriásque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingresso, recusauit militjam penè triennium, tribunatúsque habens honorem, numquam se oculis obtulit Macrini, indignum ducens eius imperium, quod perpetratum facinus erat quæsitum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium reuertens, tribunatum suum adiit, & post hunc sub Alexandro Mammea contra Pathos mirabiliter dimicauit. Eóque Mogontiaco militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque Senatus consultu effectus est imperator, qui cũcta bona sua in Christianorum persecutione malo voto fœdauit, occisúsque Aquileiæ à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia mutuauimus, quatenus gentem, vnde agimus, ad regni Romani fastigium vsque venisse doceamus.

Tribunatũ adeptus sub Macrino quiescit.

Imp. à milite dictus, & paulò post interfectus.

6 CAETERVM causa exigit, vt ad id, vnde digressi sumus, redeamus. Nam gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est Ponti, in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tanta spacia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, sub cuius sæpè dextra Vuandalus iacuit, stetit sub precio Marcomannus, Quadorum principes in seruitutem redacti sunt. Philippo nanque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est filio fuit, cuius & secundo anno regni Roma millesimum annum expleuit, Gothi, vt assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægrè, de amicis facti sunt inimici. Nam quamuis remoti sub regibus viuerent suis, Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Tran-

Gothorum progressus, & successus prosperi.

Vandali, Marcomani, Quadi a Gothis superati.

Gothi Rom. stipendia faciebant.

Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam Thraciámque vastauit. ad quem repellendum Decius senator à Philippo dirigitur, qui veniens dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos a militia fecit vita priuata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factáque vtputa in suis vindicta, ad Philippum reuertitur. Milites verò videntes, se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorúmque verbis accensus, mox triginta millia virorum armata produxit ad prœlium, adhibitis sibi Thaiphalis & Asdingis nonnullis. Sed & Carporum tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc imperante Diocletiano, Galerius Maximinus Cæsar de ciuitate Reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab insula Peuce, quæ ostio Danubij Põto mergenti adiacet, Argaitum & Gunthericum nobilissimos suæ gentis præfecit ductores. Qui mox Danubium vadati, & secundò Mœsiam populati: Marcianopolim eiusdem patriæ vrbem famosam metropoli aggrediuntur, diúque obsessam, accepta pecunia ab his, qui inerant, reliquere. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc vrbem Traianus imperator hac reædificauit, vt fertur, eò quòd Marciæ sororis suæ puella, dum lauat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis saporísque in media vrbe oritur, Potami cognomento, exindéque vellet aquam haurire, casu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere grauatum, & longè pòst emersit; quod certè non erat vsitatum, ac vacuum sorberi, ac certè semel voratum vndis respuentibus renatare. His Traianus sub admira-

Decius contra Gothos mittitur.

Ostrogotha regis expeditio.

Peuceni.

De Marcianopolis origine.

Aurum aqua innatat.

tione compertis, fontique numinis quiddam inesse credens, conditam ciuitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominauit. Ab hinc ergo, vt dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio ditatus Geta, recessit ad patriam: quem Gepidarum cernens populus subitò vbique vincentem, prædisque ditatum, inuidia ductus, arma in * parentes mouit. Quomodo verò Getæ, Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absoluam. Meminisse debes, me initiò de Scanziæ insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum Berich suo rege, tribus tantùm nauibus vectos ad citerioris Oceani ripam, quarum trium vna nauis, vt assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse. nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum est, vt paulatim & corruptè nomen eis ex conuitio nasceretur. Gepidæ nanque sine dubio ex Gothorum prosapia ducunt originem: sed quia, vt dixi, Gepanta pigrum aliquid, tardúmque signat, pro gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. sunt enim tardioris ingenij, grauiores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti inuidia, dudum spreta prouincia, commanebant in insula Visclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, vt fertur, insulam gens Viuidaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarij ex diuersis nationibus ac si in vnum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo (vt dicebamus) Gepidarum rex Fastida, qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatauit, Burgundiones pænè vsque ad internecionem deleuit, aliásque nonnullas gẽtes perdomuit. Gothos quoque malè prouocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violauit: superbáque admodum elatione iactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere,

** hoc est, cognatos, quos Gallicè parens appellamus.*

Gepidarum origo, & nomen.

Gepidæ Gothis inuident.

Fastida rex Gepidarum bellicosus.

addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cuius adhuc imperio tam Ostrogothæ, quam Vesegothæ, id est eiusdem gentis populi subiacebant, inclusum se montium queritans asperitate, syluarúmque densitate constrictum, vnum poscens e duobus, vt aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia præpararet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum (vt erat solidi animi) respondit legatis, bellum se quidem tale horrere, durúmque fore, & omnino scelestum, armis confligere cum propinquis; loca verò non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos ne nimij iudicarentur, mouit & Ostrogotha procinctum, conueniúntque ad oppidum Galtis, iuxta quod currit fluuius Aucha, ibíque magna partium virtute certatum est: quippe quos in se & armorũ, & pugnæ similitudo commouerat. sed causa melior, viuáxque ingenium iuuat Gothos. inclinata denique parte Gepidarum, prœlium mox diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quàm fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum discessione contenti, suáque in patria nostri in pace versantur, vsque dum eorum præuius existeret Ostrogotha. Post cuius decessum Cniua exercitum diuidens in duas partes, nonnullos ad vastandum Mœsiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse verò cum septuaginta milibus ad Eustesium, id est Nouas conscendit: vnde à Gallo duce remotus, Nicopolim accedit, quæ iuxta Latrum fluuium est constituta notissima; quoniam deuictis Sarmatis, Traianus eam fabricauit, & appellauit victoriæ ciuitatem: vbi Decio superueniente Imperatore, tãdem Cniua in Hemoniæ partes, quæ non longè aberant,

Fastidia Gothis bellum infert.

Regis Gothici animus imperterritus.

Causa melior & viuax ingeniũ vincit.

Superbia comes ignominia.

Cniua, rex strenuus & prudens.

Nicopolis.

recessit: inde apparatu disposito, Philippopolim ire festinans.

7. CVIVS secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius vrbi ferre subsidium gestiens, iugo montis transacto, ad Berræam venit. Ibique dum equos, exercitúmque lassum refoueret, ilicò Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatóque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam, rursus trans Alpes in Mœsiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectóque tam exinde, quàm de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniua verò diu obsessam inuadit Philoppopolim, prædáque potitus, Priscũ ducem, qui inerat, sibi fœderauit, quasi cum Decio pũgnaturum. Venientésque ad conflictum, ilicò Decij filium sagitta saucium, crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur; Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem, aut vltionem filij exposcens, veniénsque abrupto Mœsiæ ciuitatem, circumseptus a Gothis & ipse extinguitur, imperij finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodiéque Decij ara dicitur, eò quòd ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret. Defuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens morbus pæne istius necessitatis consimilis, vt nos ante hos nouẽ annos experti sumus, faciem totius orbis fœdauit, supra modum quoque Alexandriam, totiúsque Ægypti loca deuastans, Dionysio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprian' in libro, cuius titulus est de mortalitate.

Ambitionis stimuli Decium in foueam interitus præcipitant.

Exercitus Rom. fugatus.

Decium cũ filio Gothi cædunt.

Ex desperatione Decij interitus.

Gallus & Volusianus.

Pestis orbẽ populatur.

Aemilianus imperiũ inuadit.

Tunc &

Tunc & Æmylianus quidam, Gothis sępe ob principum negligentiam Mœsiam deuastātibus, vt vidit licere, nec a quoquam sine magno reipublicæ dispendio remoueri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse euenire; tyrannidem in Mœsiam arripuit, omníque manu militari ascita, cœpit vrbes & populos deuastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, nō minimum incommodum reipublicæ parturiuit, qui tamen in ipso pænè nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & imperium, quod inuadebat, amisit. Supradicti verò Gallus & Volusianus Imperatores, quāuis vix biennio in imperio perseuerantes, ab hac luce migrarint; tamen ipso biēnio, quo affuere, vbique pacati, vbique regnauere gratiosi, præterquam quòd vnum eorum fortunæ reputatum est, id est generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorū dēte maledico lacerare. Hi ergo mox, vt imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo interuallo vtrisque regibus occūbentibus, Gallienus arripuit principatum, quo in omni lasciuia resoluto, Respa & Veduco, Thuro Varóque duces Gothorum sumptis nauibus Asiā transiere, fretum Hellesponticum transuecti, vbi multis eius prouinciæ ciuitatibus populatis opinatissimū illud Ephesi Dianæ templū, quod dudū dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam subuertere, quam pòst Cornelius Auitus aliqua parte reparauit. Quæ hodiéque quàmuis regiæ vrbis ciuitate congaudeat, signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intrauere partibus Asiæ prædā spolióque potiti, Hellespontieum fretū retransmeant, vastantes in itinere suo Troiā Iliúmq; quæ vix à bello illo Agamēno-

Citò opprimitur.

Galli & Volusiani administratio.

Gallienus imp.

Hæc Zosimus quoque recenset.

Gothorum grassationes

Troia iterū deleta.

niaco aliquantulum respirantes, rursus hostili mu crone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hæmi montis mari vicinam Anchialos ciuitatem aggressi mox adeunt, vrbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris & Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lauacris, quæ à quintodecimo miliario Anchialitanæ ciuitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipuè ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi, post hæc à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, vbi datis auxiliariis, fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus pænè cum eorum solatio Narseum regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, eiúsque omnes opes, simúlque vxores & filios deprædasset, Achillémque in Alexandria cum Diocletiano superasset, & Maximianus Herculius in Africa Quinquagentianos adtriuisset, pacẽ reipublicę nacti, cœpere quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo inuitabantur, sicut & sub Constãtino rogati sunt, & contra cognatum eius Licinium arma tulere, eúmque deuictum & in Thessalonica clausum, priuatum imperio, Constantini victoris gladio trucidarunt. Nã & dum famosissimam & Romæ æmulam in suo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum Imperatore, xl. suorum millia illi in solatia cõtra gentes varias obtulere. Quorum & numerus, & millia vsque ad præsens in republica nominantur, id est fœderati.

Anchialus.

Quinquegentianos infra, & Quinquagintanos suprà.

Gothi Constantino militant.

Fœderatorũ origo.

Tunc

Tunc etenim ſub Ararici & Aorici regum ſuorum florebant imperio. Poſt quorũ deceſſum ſucceſſor regni extitit Geberich, virtutis & nobilitatis eximiæ. Nam is Helderich patre natus, auo Ouida, proauo Cniuida, gloriã generis ſui factis illũſtrib⁹ exæquauit, primitias regni ſui mox in Vuandalica gente extendere cupiens contra Viſumar eorũ regem [qui] Aſdingorum è ſtirpe, quæ inter eos eminet, genúſque indicat bellicoſiſſimum, Deuxippo hiſtorico referente, qui eos ab Oceano ad noſtrum limitem vix in anni ſpatio perueniſſe teſtatur præ nimia terrarum immenſitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, vbi Gepidæ ſedent, iuxta flumina Mariſia, Miliare, & Gilfil, & Griſſia, qui amnes ſupradictos excedit. Erant nanque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, à ſeptentrione * Ermunduli, à meridie Hiſter, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vuandalis commorantibus, bellum indictum eſt à Geberich rege Gothorum, ad littus prædicti amnis Mariſiæ, vbi tunc diu certatum eſt ex æquali. Sed mox ipſe rex Vuandalorum Vuiſimar magna cum parte gentis ſuæ proſternitur. Geberich. verò ductor Gothorum eximius ſuperatis deprædatíſque Vuandalis ad propria loca, vnde exierat, remeauit. Tunc perpauci Vuandali, qui euaſiſſent, collecta imbelliũ ſuorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam ſibi à Conſtantino principe petiere, ibíque per xl. annos plus minus ſedibus locatis, Imperatorem decretis vt incolæ famularunt. Vnde etiam poſt longum ab Stilicone magiſtro militum, & exconſule ac patricio inuitati, Gallias occupauere, vbi finitimos deprædantes non adeo fixas ſedes habuere. Nam Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, poſt temporis aliquod Ermanaricus nobiliſſimus Amalorum in regno ſucceſſit,

Geberichus rex.

Vuiſumar rex Vandalorum.

Dexippo.

**Hermunduri.*

Vuiſimar à Gothis ſuperatus.

Stilico.

qui multas & bellicosissimas arctoi gentes perdomuit, suisque parêre legibus fecit. Quem meritò nonnulli Alexandro magno comparauere maiores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Nauego, Bubegentas, Coldas; & cum tantorum seruitio carus haberetur, non passus est, nisi & gentem Erulorum, quibus prçerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nã prædicta gens (Ablauio historico referente) iuxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnantibus, quas Græci * Ele vocant, Eruli nominati sunt omnes quanto velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quæ non leuem armaturã in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quamuis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus non euacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subiacuit & tarditati, fecitque causa fortunæ, vt & ipsi inter reliquas gẽtes Getarum regi Ermanarico seruiuerint. Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venetos arma commouit, qui quamuis armis disperiti, sed numerositate pollentes, primò resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo in bello, præsertim vbi & multitudo armata aduenerit. nam hi, vt initio expositionis, vel catalogo gentis dicere cœpimus, ab vnã stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclaui: qui quamuis nunc ita facientibus peccatis nostris vbiq; desæuiunt, tamen tunc omnes Ermanarici imperiis seruiere. Æstrorum quoque similiter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ virtute subegit, omnibúsque Scythiæ & Germaniæ nationibus ac si propriis laboribus imperauit.

Ermanaricus bellicosus princeps.

Alaricus rex Herulorum.

** ἕλη.*

Heruli vnde dicti.

Numerus in bello, vt plurimum numerus.

8 Post autẽ non longi temporis interuallum, vt refert

vt refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, vt refert antiquitas, ita extitisse comperimus. Filimer rex Gothorũ, & Gandarici magni filius, qui post egressum Scanziæ insulæ iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut à nobis dictum est, repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone * Aliorũnas is ipse cognominat, easque habens suspectas, de medio sui proturbat, longéque ab exercitu suo fugatas, in solitudinẽ coëgit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, & earum se complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum edidere, quod fuit primùm inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hũni stirpe creati, Gothorum finibus aduenere. Quorum natio sæua, vt Priscus historicus refert, in Męotide palude vlteriorem ripam insedit, venatione tantùm, nec alio labore experta, nisi quod postquam creuisset in populos, fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbauit. Huius ergo (vt assolent) venatores, dum in vlteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animaduertunt quomodo ex improuiso cerua se illis obtulit, ingressáque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperuiam vt pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque vt Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod credo spiritus illi, vnde progeniem trahunt, ad Scytharum inuidiam [id] egere. Illi verò, qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitùs ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, & vt sunt solertes, iter illud

Hunni contra Gothos.

Origo Hunnorum.

** Aliorunas hodie dicimus Alrunas.*

Prisci historia.

Hunni ceruam ducem sequuntur.

Hũni Mæotidem transeunt.

nulli ante hanc ætatem notissimum, diuinitùs sibi ostensum rati; ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudāt, persuasáque gente sua; via, quam cerua indice d. licere, ad Scythiam properant, & quantoscunque prius in ingressu Scytharū habuere, litauere Victoriæ, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, ilicò Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formáque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subiugauere. Nam & quos bello forsitan minimè superabant, vultus sui terrore nimium pauorem ingerentes terribilitate fugabant, eò quòd erat eis species pauenda nigredine, sed velut quædam (si dici fas est) deformis offa, non facies, habénsque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiduciam toruus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæuiunt. Nam maribus ferro genas secant, vt antequā lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescūt, & sine venustate ephebi sunt; quia facies ferro sulcata, tempestiuam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus, sagittásque parati: firmis ceruicibus, & in superbia semper erecti. Hi verò sub hominum figura viuunt beluina sæuitia. Quod genus expeditissimum, multarúmque nationum grassatorē Getæ vt viderunt, expauescunt: suóque cum rege deliberant qualiter se à tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorū, licet (vt superius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat; Roxolanorum gens infida, quæ

Gentes ab Hunnis victa.

Alani.

Immanes Hunnorum vultus.

Forma staturáque Hūnorum. Meritò istis flagellu impiu mundus castigatus est.

tunc

tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciſcitur occaſione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulẽto diſceſſu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatíſque curſibus, per diuerſa diuelli præcepiſſet: fratres eius Sarus & Ammius germanæ obitũ vindicantes, Ermanarici latus ferro petierũt: quo vulnere ſaucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam aduerſam eius valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Oſtrogothas mouit procinctum: à quorum ſocietate iam Veſegothę diſceſſere, quam dudum inter ſe iuncti habebãt. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quàm etiam incurſiones Hunnorum non ferens, grandæuus & plenus dierum centeſimodecimo anno vitæ ſuæ defunctus eſt. Cuius mortis occaſio dedit Hunnis præualere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga ſedere, & Oſtrogothas nuncupari. Veſegothæ, id eſt, alij eorũ ſocij, & occidui ſoli cultores, metu parentum exterriti, quid nam de ſe propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebãt, diúque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorẽ fratrem Valentiniani Imperatoris ſenioris, vt partem Thraciæ ſiue Mœſiæ ſi illis traderet ad colendum eius legibus viuerent, eiúſque imperiis ſubderentur. Et vt fides vberior illis haberetur, promittunt ſe, ſi doctores linguæ ſuæ donauerit, fieri Chriſtianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod vltro petere voluiſſet; ſuſceptóſque in Mœſiæ partib. Getas quaſi murũ regni ſui contra cæteras gentes ſtatuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorũ perfidia ſaucius, noſtrarum partium omnes eccleſias obturaſſet, ſuæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui ve-

Ermanarici exitus.

Sarus cum fratre ſororem vlciſcitur.

Balamir rex Hunnorum.

Veſegothorum ad Valentem legatio, de qua & Zoſimus.

Gothi facti Chriſtiani, vel potius Ariani.

nientibus rudibus & ignaris, ilicò perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vesegothæ à Valente Imperatore Ariani potius, quàm Christiani effecti. De cętero tam Ostrogothis, quàm Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam euangelizantes, huius perfidiæ culturam edocentes, omnem vbique linguæ huius nationem ad culturam huius sectæ inuitauere. Ipsi quoque (vt dictum est) Danubiũ transmeantes, Daciam ripensem, Mœsiã, Thraciásque permissu principis insedere: quibus euenit (vt adsolet gentibus necdum bene loco fundatis) penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces, qui regum vice illis præerant, id est Fridigernus, Alatheus, & Safrach exercitus inopiã condolere, negociationémque à Lupicino Maximóque Romanorum ducibus experere. Verùm quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt duces (auaricia compellente) non solùm ouium, boúmque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeo, vt quodlibet mancipium in vnum panem aut decem libras in vnam carnem mercarentur. Sed iam mãcipiis & suppellectili deficientibus, filios eorum auarus mercator victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum prouidentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam; dum misericorditer alendus quis venditur, quàm moriturus seruatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso Lupicino & ductori Romanorum, vt Fridigernum Gothorum regulum ad conuiuium inuitaret, dolúmque ei, vt post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad conuiuium veniens, dum intus in prætorio epulatus [est,] clamorem miserorum morientium audiret, iámque alia in parte socios eius reclusos, dum

Sedes Gothis data.

Fames.

Romanorũ ducum iniustitia, fatales pœnas attrahit.

Lupicinus fraude Fridigernum occidere conatur sceleratissimi nebulonis profidia, Ilias malorum.

dum milites ducis ſui iuſſu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emiſſa, iam ſuſpectis auribus intonaret; ilicò apertos ipſos dolos cognoſcens Fridigernus, euaginato gladio in conuiuio non ſine magna temeritate velocitatéque egreditur, ſuóſque ſocios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum inſtigat. Qui nacta occaſione votiua elegerunt viri fortiſſimi in bello magis, quàm in fame deficere, & ilicò in ducum Lupicini & Maximi armantur occiſionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorúmque ſecuritatem ademit: cœperúntque Gothi iam non vt aduenæ & peregrini, ſed vt ciues & domini poſſeſſoribus imperare, totáſque partes ſeptentrionales vſque ad Danubium ſuo iure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur; vbi lachrymabili bello commiſſo, vincentibus Gothis, in quodā prædio iuxta Hadrianopolim ſaucius ipſe refugiēs, ignorantibus quoque quod imperator in tam vili caſula deliteſceret Gothis, ignéque (vt aſſolet) ſæuiente ab inimico ſuppoſito, cum regali pompa crematus eſt haud ſecus, quàm dei prorſus iudicio, vt ab ipſis igne combureretur, quos ipſe veram fidem petentes in perfidiam declinaſſet, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorſiſſet.

Gothi bello Romanos adoriuntur.

Gothorum victoria.

Valens iuſto Dei iudicio exuſtus.

9 QVO tempore Veſegothę Thracias Daciámque Ripenſem poſt tanti gloriā trophæi, tanquā ſolo genitali potiti, cœperunt incolere. Sed Theodoſiū ab Hiſpania Gratianus imperator electū in oriētali principatu loco Valentis patrui ſubrogat, militaríq; diſciplina mox in meliori ſtatu repoſita, ignauiam priorum principū & deſidiam excluſam Gothus vt ſenſit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtutéque & conſilio clarus, cū præceptorum ſeueritate, & liberalitate, blandiciéq; ſua

Theodoſius imper.

Eiuſdem elogium.

remissum exercitum ad fortia prouocaret. At verò vbi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eósque Thraciæ finibus pellunt: sed Theodosio principe pæne tunc vsque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, diuisóque exercitu, Fridigernus ad Thessaliam prædandã, Epiros, & Achaiã digressus est: Alatheus verò & Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod quũ Gratianus imperator, qui tunc Romã in Gallias ob incursionem Vuandalorum recesserat, comperisset; quia Theodosio fatali desperatione succumbenti, Gothi magis sæuirent, mox ad eos collecto venit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribúsq; victurus, pacémque & victualia illis concedens, cum ipsis inita fœdera fecit. Vbi verò post hæc Theodosius conualuit imperator, reperítque Gratianum cum Gothis & Romanis pepigisse fœdus, quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit. Atanaricũ quoque regẽ, qui tunc Fridigerno successerat, datis sibi muneribus sociauit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere inuitauit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam vrbem ingressus est, miránsque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tãtæ vrbis: & huc illuc oculos voluens, nunc situm vrbis, commeatúmque nauium, nũc mœnia clara prospectans miratur. Populósque diuersarum gentiũ quasi fonte in vno, è diuersis partibus scaturiente vnda, sic quoque militem ordinatum aspiciens; Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis aduersus eũ manũ mouerit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, maioréque à principe honore suffultus, paucis mensibus interiectis ab hac luce migrauit. Quem princeps affectionis gratia

Hos duces & Zosimus cõmemorat.

Atanaricus Byzantium venit.

Vrbem miratur.

Eiusdem apophthegma.

gratia pænè plus mortuum, quàm viuum honorãs, dignæ tradidit sepulturæ. ipse quoque in exequiis feretro eius præiens. Defuncto ergo Atanarico, cũctus exercitus in seruitio Theodosij imperatoris perdurans, Romanó se imperio subdens, cum milite velut vnum corpus efficit, milliáque illa dudum sub Constantino principe fœderatorum renouata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator cõtra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quàm xx. millia armatorũ fideles sibi & amicos intelligens secum duxit, victoriáque de prædicto tyranno potitus, vltionem exegit. Postquam verò Theodosius amator pacis, generísque Gothorũ, rebus excessit humanis; cœperunt eius filij vtramq; Remp. luxuriose viuentes adnihilare, auxiliariisq; suis, id est Gothis consueta dona subtrahere. Mox Gothis fastidium eorũ increuit, verentésq; ne longa pace eorũ resolueretur fortitudo; ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas, Baltharúmq; ex genere origo mirifica, qui dudũ ob audaciam virtutis Baltha, idest audax nomẽ inter suos acceperat. Mox vt ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere regna, quàm alienis per ociũ subiacere: & sumpto exercitu, per Pannonias, Stilicone & Aureliano consulibus, & per Sirmium dextro latere quasi viris vacuam intrauit Italiam. Nullo penitùs obsistente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio miliario ab vrbe erat regia Rauennate. Quæ vrbs inter paludes, & pelagus, intérq; Padi fluenta vni tantũ patet accessui, cuius dudum (vt tradunt maiores) possessores Eneti, id est * laudabiles dicebantur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ioniũ constituta, in modũ influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu

Atanaricus Tyranni mortuus funere superbe effertur.

Fœderati.

Theodosii obitus.

Alaricus ex Baltharum familia rex factus.

Alaricus Italiam ingreditur.

Rauenna situs.

* αἰνετοὶ

de Corcyra atque Elladis partibus nauigat dextrũ latus, primùm Epirum, dein Dalmatiam, Liburniã, Histriámque, & sic Venetias radens palmula nauigat. Ab occidente verò habet paludes, per quas vno angustissimo introitu vt porta relicta est. A septentrionali quoq; plaga ramus illi ex Pado est, qui fossa vocatur Asconis. A meridie idem ipse Padus, quem solum fluuiorum regem dicũt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte mediam influit ciuitatem. Ad ostia sua amœnissimum portum prębens, classem ccl. nauium, Dione referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nũc, vt Fabius ait, quòd aliquando portus fuerat, spaciosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: verùm de quibus non pendeant vela, sed poma. Trino siquidem vrbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminá-que positione exultat, id est, prima Rauenna, vltima Classis, media Cæsarea, inter vrbẽ & mare, plena mollicie, arenáque munita, vectationibus apta. Verùm enimuero quum in ea ciuitate Vesegotharum applicuisset exercitus, & ad Honorium imperatorem (qui intus residebat) legationem misisset, quatenus si permitteret, vt Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorũ populo viuere, vt vna gens vtraque credi possit: sin autem aliter, bellando quis, quẽ valeret, expelleret; etiã securus qui victor existeret, imperaret. Honorius imp. vtrãque pollicitationẽ formidans, suóq; cum senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus prouincias longè positas, id est Gallias Hispaniásque, quas iã pænè perdidisset, & Gizerichi [eas] Vandalorum regis vastaret irruptio; si valeret Alaricus, sua cum gente sibi tanquam lares proprios vendicaret, donatione sacro oraculo confirmata.

Padus, rex fluuiorum.

Portus amœniss. & amplissimus.

Rauenna trina.

Gothorum ad Honoriũ legatio.

Gallia Hispaniáque Gothis concessa ab Honorio.

firmata. Consentiunt Gothi, hac ordinatione, & ad traditã sibi patriam proficiscuntur. Post quorũ discessum nec quicquam mali in Italia perpetratum, Stilico patricius & socer Honorij imperatoris, (nã vtramque eius filiam, id est Mariam & Thermantiam [quas] sibi princeps vnam post vnam sociauit, vtramque virginem & intactã deus ab hac luce migrare precepit) hic ergo Stilico ad Polentiã ciuitatẽ in alpibus Cocciis locatã dolose accedens, nihilq; mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ, suámque deformitatẽ ruit in bellum. Quem ex improuiso Gothi cernentes, primò perterriti sunt, sed mox recollectis animis, & (vt solebant) hortatibus excitati, omnem pæne exercitũ Stiliconis in fugam conuersum, vsque ad internecionẽ deiiciunt, furibundóque animo arreptũ iter deserunt, & in Liguriã post se, vnde iam transierant, reuertuntur; eiúsq; prædis, spoliísque potiti, Æmyliã pari tenore deuastant, Flaminięque aggerẽ inter Picenũ & Thusciã, vsque ad vrbem Romam discurrentes, quicquid inter vtrũque latus fuit, in prædam diripiunt, ad postremum Romam ingressi, Alarico iubente spoliant tantùm: non autem, vt solent gentes, ignem supponunt, nec locis sanctorum in aliquo penitùs iniuriam irrogare patiuntur. Exindéque egressi, per Campaniam & Lucaniam simili clade peracta, Brutios accesserunt: vbi diu residentes, ad Siciliã, exinde ad Africã transire deliberãt. Brutiorũ siquidẽ regio in extremis Italiæ finibus interiacẽs, parte angulorũ eius Apẽnini montis initiũ fecit. Adriæque pelagus vt lingua porrecta à Tyrreno æstu seiungens, nomen quondam à Brutia sortitur regina.

Stilico Gothos nec opinantes adgreditur.

Malum autem consiliũ fit consultori pessimum.

Roma capta.

Gothorum consilia.

IBI ergo veniens Alaricus rex Vesegothorum cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde (vt dictum est) per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cuius, quia non est liberum qu[o]dcunque homo sine

Alaricus moritur, cõsilio suo non impleto.

nutu dei disposuerit, fretum illud horribile aliquãtas naues submersit, plurimas conturbauit. Qua aduersitate repulsus Alaricus dum secũ quid ageret, deliberaret; subitò immatura morte prȩuentus, rebus excessit humanis. Quẽ nimia dilectione lugentes, Barentinum amnem iuxta Consentinã ciuitatem de alueo suo deriuant. Nam hic fluuius à pede mõtis iuxta vrbẽ dilapsus, fluit vnda salutifera. Huius ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine sepulturæ locum effodiunt, in cuius foueæ gremio Alaricũ cum multis opibus obruunt, rursúsque aquas in suum alueũ reducentes, ne à quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt, regnúmque Vesegothorum Athaulfo eius consanguineo, & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamuis non adeo proceritate staturæ formatus, quantum pulchritudine corporis, vultúque decorus. Qui suscepto regno reuertens item ad Romam, si quid primùm remanserat, more locustarum erasit: nec tantùm priuatis diuitiis Italiam spoliauit, imò & publicis, imperatore Honorio nihil resistere præualente, cuius & germanam Placidiam Theodosij Imperatoris ex altera vxore filiam vrbe captiuam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, * in Foroliuij Æmyliæ ciuitate suo matrimonio copulauit, vt gentes hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerẽtur, Honoriúmque Augustum quamuis opibus exhaustũ, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: vbi cùm aduenisset, vicinæ gentes perterritæ, in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quàm Burgundiones. Nam Vuandali & Alani, quas suprà diximus, permissu principum

Eiusdem mirum sepulchrum.

Athaulfus Alarico succedit.

Romam diripit, Placidiam abducens.

** in Forocornelij.*

Vandali & Alani sedes aliquoties mutant.

Roma-

Romanorum vtraque Pannonia resedere, nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitrantes tutum fore, si reuerterentur, ad Gallias transiere. Sed mox à Galliis, quas ante nó multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se reclusere, adhuc memores ex relatione maiorum suorum, quid dudum Geberich rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Athaulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hispanorum casu cœpit dolere, eósque deliberans à Vuandalorũ incursibus eripere, per suas opes Barcilonam cum certis fidelibus delectis, plebéque imbelli interiores Hispanias introiuit, vbi sæpe cum Vuandalis decertans, tertio anno postquã Gallias, Hispaniásque domuisset, occubuit; gladio ilio perforato Vernulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Regericus rex constituitur. sed & ipse suorum fraude peremptus, ocyus vitã cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis destrictus & prudés: contra quem Honorius Imperator Constãtium virum industria militari pollenté, multísque prœliis gloriosum cum exercitu dirigit, veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Repub. insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simúlque desiderãs germanam suam Placidiã subiectionis opprobrio liberare, paciscens cum Constantio, vt aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum regnũ reuocaret, eíque eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantius ouans cum copia armatorum, & penè iam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pirenæi occurrit: vbi ab vtraq; parte legatione directa, ita conuenit pacisci, vt Placidiam sororé principis

Athaulfus in Galliam se trãsfert.

Athaulfus occiditur.

Regericus.

Vualia rex Gothorum.

Pax cũ Gothis facta.

redderet, suáque solatia Romanæ reipublicæ, vbi vsus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Cæsarem, sed non diu tenens regnũ præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanísque, ipse occiditur Arelati, filius verò eius Viennæ. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimantes, pari exitio periere. Nã duodecimo anno regni Valiæ, quãdo & Hunni post pænè Lannos inuasa Pannonia á Romanis & Gothis expulsi sunt, videns Valia Vuãdalos in suis finibus, id est Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partib. Galliæ (vbi eos fugauerat dudum Athaulfus) egressos, cuncta in prædis vastare, eo [verò] tẽpore, quo Hierius & Ardaburius consules extitissent; nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizerichus rex Vuandalorum iam à Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiniano principi veniens in offensam, non aliter quàm se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos inuitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis diuidit, ostiáque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit. Erat nanque Gizerichus iam Romanorũ clade in vrbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicãs, animo profundus, sermone rarus, luxuriæ contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitãdas gentes prouidentissimus, semina contentionũ iacere, odia miscere paratus. Talis Africæ rempub. precibus Bonifacij, vt diximus, inuitatus intrauit, vbi ad diuinitatẽ (vt fertur) accepta autoritate diu regnans, ante obitum suũ filiorũ agmen accitũ ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisq;, & gradu suo, qui aliis superuiueret,

Constãtinus imp. de quo Zosimus.

Gizericus Vandalus in Africam arcessitus.

Qualis Gizericus fuerit.

peruiueret, id eſt, ſeniori ſuo fieret ſequens ſucceſſor, & rurſus ei poſterior eius. Quod obſeruantes per annorum multorũ ſpatia, regnũ feliciter poſſedere, nec quod in reliquis gentibus adſolet, inteſtino bello fœdati ſunt, ſuóque ordine vnus poſt vnũ ſuſcipiens regnũ, in pace populi imperarunt. Quorum ordo iſte ac ſucceſſio fuit. Primũ Gizericus, qui pater & dominus, ſequens Hunnericus, tertius Gundamundus, quartus Tranſamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis ſuæ, Gelimer immemor ataui præceptorũ, de regno eiecto & interempto, tyrannidẽ pręſumpſit. ſed non ei ceſſit impunè quod fecerat. Nã Iuſtiniani Imperatoris vltio in eo apparuit, & cum omni genere ſuo, opibúſque, quibus more prædonis incubabat, Conſtantinopolim delatus per virum glorioſiſſimum Beliſarium, magiſtrum militum orientalem, & conſulẽ ordinariũ atque patricium, magnũ in Circo populo ſpectaculum fuit, ſerámque ſui pœnitudinẽ gerens, quũ ſe videret de faſtigio regali deiectum, priuatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in diuiſione orbis terrarũ tertia pars mũdi deſcribitur, centeſimo ferè anno Vuãdalico iugo erepta in libertatẽ reuocata eſt regni Romani: & quã dudũ ignauis dominis, ducibus infidelibus, à Reip. Romanæ corpore gentilis manus abſtulerat, ſolerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodiéque congaudet. Quãuis & poſt hęc aliquantũ inteſtino prœlio, Maurorúmque infidelitate adtritam ſe lamentauerit; tamẽ triumphus Iuſtiniani Imperatoris à deo ſibi donatus, quod inchoauerat, ad finem vſque perduxit. Sed nobis quid opus eſt, vnde res non exigit, dicere? Ad propoſitum redeamus.

Gizerici de ſucceſſione ſuprema voluntas.

Vandalorũ in Africa reges.

Gilemer in triumpho ductus Byzantium.

Vuandalicũ regnum in Africa extinctum.

II VALIA ſiquidem rex Gothorũ adeo cũ ſuis in Vuandalos ſæuiebat, vt voluiſſet eos etiã in Africa perſequi, niſi eum caſus, qui dudum Alarico

Vualia Vandalos perſequitur.

ad Africam tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus nanque intra Hispanias, incruentáque victoria potitus, Tolosam reuertitur; Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas prouincias (quod promiserat) derelinquens, sibíque aduersa post lõgum valetudine superueniẽte, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo *Beremuth Torismũdo patre genitus, de quo in catalogo Amalorũ familię superius diximus, cũ filio Vuitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorũ oppressionibus subiacebant, ad Vesegotharum regnũ migrauit. Conscius enim erat virtutis & generis nobilitatis, facilius sibi credens principatũ à parentibus deferri, quem hæredẽ regum constabat esse multorum. Quis nanque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit, quis esset, ostendere. Et illi iam post mortẽ Valiæ Theodericũ ei dedere successorẽ, ad quem veniens Beremũd animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem cõmoda taciturnitate suppressit, sciẽs regnantib. semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptúsque est cũ filio suo à rege Theoderico honorificè nimis, adeo vt nec consilio suo expertẽ, nec conuiuio faceret alienũ; non tantum pro generis nobilitate, quã ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quã nõ poterat occultare. Quid plurimum? defuncto Valia, vt superius quod diximus repetamus, qui parũ fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciórque Theodericus successit in regno, homo summa moderatione cõpositus animi corporísque, vt illa ætate, habẽdus. Contra quẽ Theodosio & Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secũ iunctis, in Gallias arma mouerunt. Turbauerat nanque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cũ Gaina comite Constantinopoli

** suprà Berimund.*

Berimũdus originem suam occultat.

Theodericus Vualiæ successor.

Eiusdem elogium.

Aetij patricij res gesta.

tinopoli se fœderasset. Ætius ergo patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mæsiorum stirpe progenitus, in Dorostena ciuitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanę singulariter natus, qui superbiam Sueuorum, Francorúmque barbariem immensis cædibus seruire Romano imperio coëgisset. Hũnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus motus procinctum, diúque ex vtraq; parte acie ordinata, quũ vtriq; fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinã concordiam redierunt, fœderéque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit vterque. Qua pacatur Attila Hunnorũ omnium dominus, & pene totius Scythiæ gentiũ solus in mũdo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quẽ in legationẽ remissus à Theodosio iuniore Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidẽ flumina, id est Tysiam, Tibisiámque, & Driccam transeuntes, venimus in locum illum, vbi dudũ Vidicula Gothorũ fortissimus Sarmatum dolo occubuit. Indéque non longè ad vicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus: vicum inquã, ad instar ciuitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidũ mentiebatur, vt vix ab intento posset iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distẽta, porticúsque in omni decore dispositas. Area verò curtis ingẽti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis Barbariam totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanque Attila patre genitus Mũdzucco, cuius fuere germani, Octar & Roas, qui ante Attilam regnũ Hunnorũ tenuisse narrantur, quamuis non omnino cũctorum. Eorum ipse post obitum, cum * Bleta germano Hun-

Attila rex Hunnorum.

Prisci verba de Attila.

Attila sedes.

Stemma.

** Budã Prosper vocat.*

norum succeſſit in regnum, & vt antè expeditioni, quam parabat, par foret; augmentum virium parricidio quærit, tendens ad diſcrimen omnium nece ſuorum. Sed librante iuſtitia deteſtabili remedio creſcens, deformes exitus ſuę crudelitatis inuenit.

Parricidiũ Attilæ.

Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorũ, vniuerſum ſibi populum ſubiugauit, aliarúmque gentiũ, quas tũc in ditione tenebat, numeroſitate collecta, primas mundi gentes, Romanos Veſegotháſque ſubdere peroptabat. Cuius exercitus quingentorũ milliũ eſſe numerus ferebatur.

Qualis Attila fuerit statura & moribus.

Vir in concuſſionẽ gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui neſcio qua ſorte terrebat cũcta, formidabili de ſe opinione vulgata.

Mundi iudex flagellũ illud maturè parauit, quo variarũ nationũ ſcelera reprimeret.

Erat namque ſuperbus inceſſu, huc atque illuc circumferẽs oculos, vt elati potentia ipſo quoq; motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſſimus, ſupplicantibus exorabilis, propitius in fide ſemel receptis. Forma breuis, lato pectore, capite grãdiori, minutis oculis, rarus barba, canis aſperſus, ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna reſtituẽs. Qui quamuis huius eſſet naturæ, vt ſemper magna confideret, addebat ei tamen confidentiã gladius Martis inuentus, apud Scytharũ reges ſemper habitus.

De Martis gladio. Tyrannos & flagella mũdi, non leges, non ſceptra, ſed enſes decent.

Quem Priſcus hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Quum paſtor inquiens, quidam gregis vnam buculam conſpiceret claudicantẽ, nec cauſam tanti vulneris inueniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur: tandémque venit ad gladium, quẽ depaſcens herbas bucula incautè calcauerat, effoſſúmque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi principẽ conſtitutũ, & per Martis gladiũ poteſtatẽ ſibi conceſſam eſſe bellorum. Huius ergo mentem ad vaſtationem orbis paratam comperiens

periens Gizericus rex Vuandalorum, quem paulo ante memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat, metuens ne Theodericus Vesegotharũ rex filiæ vlcisceretur iniuriã, quæ Hunericho Gizerici filio iuncta, prius quidẽ tanto coniugio lætaretur: sed postea, vt erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspicionẽ tantummodo veneni ab ea parati, eam putatis naribus spolians decore naturali patri suo ad Gallias remiserat, vt turpe funus miseranda semper offerret, & crudelitas, qua etiam mouerentur externi, vindictã patris efficacius impetraret. Attila igitur dudũ bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiã ad Valentinianũ principem misit, serens Gothorũ Romanorúmque discordiã, vt quos prœlio non poterat concutere, odiis internis elideret, asserens se Reipub. eius amicitias in nullo violare, sed contra Theodericũ Vesegothorum regem sibi esse certamen, vnde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ vsitatis salutationũ blandimentis oppleuerat, studens fidẽ adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regẽ Vesegothorum Theodericũ erigit scriptum, hortans vt a Romanorũ societate discederet, recoleréteque prœlia, quæ paulo antè cõtra eũ fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis antequã bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothos eorúmq; regẽ Theodericũ in his verbis legationem direxit. Prudẽtiæ vestræ est, fortissime gentiũ, aduersus orbis conspirare tyrannũ, qui optat mundi generale habere seruitiũ, qui causas prœlij non requirit, sed quicquid commiserit, hoc putat esse legitimũ. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentia satiat. Qui ius fásque contẽnens, hostem se exhibet naturæ cunctorũ. Etenim meretur hic odium, qui in cõmune omnium se approbat inimicum. Recor-

Gizericus Attilam contra Gothos excitat.

Uxorem maritus crudeliter tractat.

Tyrannus fœderatos dirimere nititur, vt odijs internis elideret, quos aperto bello vix cõcutere poterat.

Legatio Valentiniani ad Gothos.

Prudentis principis est vincula societatis humanæ magis ac magis cõfirmare adu. vim tyrannicam.

damini quæso, quod certè non potest obliuisci. Ab Hunnis casus est fusus, sed quod grauiter agit, insidiis agit appetitũ. Vnde vt de nobis taceamus, potestis hanc multis ferre superbiam? Armorũ potẽtes, fauete propriis doloribus, & cõmunes iungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cuius membrũ tenetis. Quàm sit autem nobis expetenda vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia. His & similibus legati Valẽtiniani regẽ permouere Theodericum. Quibus ille respondit; Habetis, inquit, Romani, desiderium vestrũ, fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quocũque vocauerit, & quanuis infletur de diuersis superbarum gẽtium victoriis, norunt tamen Gothi confligere cũ superbis. Nullũ bellũ dixerim graue, nisi quod causa debilitat, quãdo nil triste pauet, cui maiestas arriserit.

Theoderici responsum.

12 ACCLAMANT responso comites ducis, lætũ sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ, hostes iam Hunni desiderantur. Producitur itaque à rege Theoderico Vesegothorũ innumerabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimissis, id est Friderico & Turico, Rotemero & Himmerit, secũ tantũ Thorismund & Theodericũ maiores natu participes laboris assumit. Felix procinctus, auxiliantium suaue collegium habere, & solatia illorũ, quibus delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte verò Romanorum tanta patricij Ætij prouidentia fuit, cui tunc innitebatur Respub. Hesperiæ plagæ, vt vndique bellatoribus congregatis, aduersus ferocem & infinitam multitudinẽ non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Frãci, Sarmatæ, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondã milites Romani, tũc verò iam in numero auxiliariorũ exquisiti, aliæque nonnullæ Celticæ vel Germanicæ nationes. Conuenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricij nominan-

Subditi sub magnanimo principe nihil reformidant.

Expeditio contra Hunnos Gothorũ & Rom.

Auxiliares copia.

Pugnæ locus

nominantur, c. leugas, vt Galli vocant, in longũ tenentes, & lxx. in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarũ. Conteruntur acies vtræque fortissimæ, nihil subreptionibus agitur, sed apertum Martem testantur. Quæ potest digna causa tantorum motibus inueniri? Aut quod odium in se cunctos animauit armari? Probatum est, humanum genus regibus viuere, quando vnius mentis insano impetu strages sit facta populorum, & arbitrio superbi regis momento deiicitur, quod tot seculis natura progenuit. Sed antequam pugnæ ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accidêre, quia sicut famosum prœlium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ (ei) se tradere pollicetur, & Aurelianam ciuitatem Galliæ, vbi tunc consistebat, in eius iura transducere. Quod vbi Theodericus & Ætius agnouere, magnis aggeribus eandem vrbem ante aduentum Attilæ destruunt, suspectúmque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali perculsus euétu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, intúsque fugam reuoluens, ipso funere tristiorem, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantulũ prædixere solatij, quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet, relictáque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Quúmque Attila necem Ætij, quod eius motibus obuiabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præsagio sollicitus, vt erat consiliorũ in rebus bel-

Leuga spatium.

Aperto marte pugnatum.

Huius prælij accidentia.

Perfidi socij promissum stratagemate conuertitur.

Attila sibi metuit.

Haruspicũ responsa de euentu prælij.

Vel cũ sua perditione hostis illius strucadem non pauci desiderant.

licis exquisitor, circa nonam diei horam prœlium sub trepidatione committit, vt si non secus cederet, nox imminens subueniret, conuerteret partes, vt diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci decliui tumore, in modum collis excrescens. Quem vterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non paruum beneficiũ conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliariis occuparũt. Relictóque de cacuminis eius iugo certamine, dextrũ (itaque) cornu cũ Vesegothis Theodericus tenebat, sinistrum Ætius cum Romanis, collocantes in medio Sagibanum, quẽ superius retulimus præfuisse Alanis, prouidẽtes cautioni militari, vt eum, de cuius animo minus pręsumebant, fidelium cum turba concluderent. Facile nãque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diuerso vero fuit Hunnorum acies ordinata, vt in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua verò eius multiplices populi, & diuersæ nationes, quas ditioni suæ subdiderat, ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præeminebat exercitus, Vualamire & Theodemire, & Vuidemire germanis ductantibus, ipso etiã rege, cui tũc seruiebãt, nobilioribus; quia Amalorum generis eos potentiã illustrabat. Erátque & Gepidarum agmine innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suã fidelitatẽ erga Attilam, eius consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Vualamirẽ Ostrogotharum regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Vualamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & cõsilio, vt diximus, clarus. Quibus non immeritò cõtra parentes Vesego-

Acies Theoderici & Aetij.

Eorundem prouidẽtia.

Acies Hunnorum.

Reges Gothi & Gepidarum in exercitu Attila.

Ardaricus.

Vualamir.

Vesegothas debuit credere pugnatoribus. Reliqua autem si dici fas est, turba regum, diuersarúmque nationũ ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, & vbi oculo annuisset, absq; aliqua murmuratione cũ timore & tremore vnusquisque adstabat, aut certè quod iussus fuerat, exsequebatur. Sed solus Attila rex omniũ regum, super omnes, & pro omnibus solicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, sed à Thorismundo & Ætio præuentus est. Qui eluctati collis excelsa vt cõscenderẽt, superiores effecti sunt, venientésque Hunnos montis beneficio facilè turbauere. Tunc Attila, quũ videret exercitum causa præcedente turbatũ, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. *Post victorias tantarum gentium, post orbem sic constitutis edomitũ, ineptum iudicauerim, tanquã ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vobis oportet audire. Quid autem aliud vos quàm bellare cõsueti? Aut quid forti suauius, quàm vindictam manu quærere? Magnum munus à natura, animũ vltione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres, audaciores sunt semper, qui inferunt bellũ. Adunatas despicite dissonas gentes. Indicium pauoris est, societate defendi. En ante impetum terroribus iam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt, quàm sint leuia Romanorum arma, primo etiam non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur. Dum inordinatè coeunt, & acies testudinémque connectunt, vos confligite præstantibus animis, vt soletis, despicientésq; corũ acies, Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citã victoriam quærere, vnde se continet bellum. Abscisa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc*

Attilæ potentia.

Solicitudo.

Aetij prudentia.

Attila ad suos oratio suasoria ad pugnã. Cuius summa est, Quum Hunni sint inuicti, non est quod cũ Gothis & Romanis ante certamẽ trepidantib. collatis signis manus conserere detrectent.

Oratio hæc Attila ingenium & genium planè spirat.

consilia Hunni, nunc arma depromite; aut vulneratus quis aduersarij mortem deposcat, aut illæsus hostium clade satietur. Victuros nulla tela conueniunt, morituros & in ocio fata præcipitant. Postremò quur fortuna Hunnos tot gentium victores adsereret, nisi ad certaminis huius gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum iter aperiret maioribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciet armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor euentu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela coniiciam. Si quis potuerit Attila pugnante ocium ferre, sepultus est.

Atrox ac immanis pugna Hunnorum & Gothorum Romanorũque.

13 His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur. Et quamuis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen regis cunctationem hærentibus auferebat. Manus manibus congrediuntur, bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla vsquam narrat antiquitas, vbi talia gesta referuntur, vt nihil esset, quod in vita sua conspicere potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, riuulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine multo prouectus, non auctus imbribus, vt solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coëgit in aridam sitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sordebant, potantes sanguinem, quem fudere sauciati. Hic Theodericus rex dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibúsque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alij verò dicunt eum interfectũ telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilæ præsagio haruspices prius dixerant, quamquam ille de Ætio suspicaretur. Tunc Vesegothæ diui-

Torrens sanguinis.

Sanguinem humanum fundentes, eundem bibere coguntur.

Theoderici mors. Dulce & decorum pro salute publica mori.

diuidentes se ab Alanis inuadunt Hunnorum cæteruas,& pene Attilam trucidassent; nisi prius prouidus fugisset,& se suósque ilico intra septa castrorũ,quę plaustris vallata habebat,reclusisset. Quáuis fragile munimentum, tamen quæsierunt subsidium vitæ, quibus paulo antè nullus poterat naturalis agger obsistere. Thorismund autem regis Theoderici filius,qui cum Ætio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo deiecit, suorúmque prouidentia liberatus, à prœliandi intentione desiit. Ætius verò similiter noctis confusione diuisus, quum inter hostes medios vagaretur,trepidus ne quid incidisset aduersi Gothis, inquirens,tandémque ad socia castra perueniens,reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, quum cadaueribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientésque Attilam non nisi magna clade confusum, bello confugisse: quum tamen nil ageret vel prostratus abiectum, sed strepens armis tubis canebat, incussionémque minabatur: velut leo venabulis préssus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere. sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conueniunt itaque Gothi Romaníque, & quid agerẽt de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc & in supremo magnanimem, equinis sellis construxisse pyram,seséque, si aduersarij irrumperent, flammis

Attilas ad castra fugit plaustris munita.

Thorismundi & Aetij pericula, ob noctis cæcæ interuentũ.

Quid Attila post pugnam fecerit.

Apta comparatio.

Attila desperantis extremum consilium.

iniicere voluisse; ne aut aliquis eius vulnere lætaretur, aut in potestatem tantorum hostiũ gentium dominus perueniret. Verùm inter has obsidionum moras Vesegothæ regẽ filij patrem requirunt, admirantes eius absentiam, dum felicitas fuerit subsequuta. Quúmque diutius exploratum, vt viris fortibus mos est, inter densissima cadauera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solẽt. nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, vnde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando regis efferre cadauer cũ suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc iusta soluentes, armis insonantibus regiam deferunt maiestatem, fortissimúsque Thorismund bene gloriosus, ad manes carissimi patris, vt decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum, mortem patris vindicare contendit; Ætiũ patricium, ac si seniorem, prudentiáque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tẽpore faciendum. Ille verò metuens, ne Hũnis funditus interremptis, à Gothis Romanorum premeretur imperiũ, præbet hac suasione consiliũ, vt ad sedes proprias remearet, regnúmq; quod pater reliquerat, arriperet; ne germani eius opibus sumptis paternis, Vesegotharum regnum peruaderent, grauitérq; de hinc cum suis, & quod peius est, miseritérque pugnaret. Quo responso non ambiguè, vt datum est, sed pro sua potius vtilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus incurrit, magna plerumque agendo, occasionem rerum intercipit. In hoc

Visigothorũ fortitudo.

Funus Theoderici regis, planè superbum & militare.

Thorismundus vindicare mortem patris cupiens, ab Aetio retrahitur.

Inuidia mouetur Aetius ad impediendum bonum consilium. Humanæ fragilitatis exemplar.

hoc enim famosissimo & fortissimarum gentium bello ab vtrisque partibus clxij. millia cæsa referũtur, exceptis xc. millibus Gepidarum & Francorũ, qui ante congressionem publicã noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorũ parte pugnãtibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed vbi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, vbi & pugnauerat, regia maiestate subuectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, vt nullius reperiret de regni successione certamen.

Numerus interfectorum.

Victores dũ occasionem oblatam respuunt, victis plerunque nouos addunt animos.

14 ATTILA verò nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quod sæpè optauerat, cernens hostium solutionem per partes, mox iam securus ad oppressionem Romanorum mouit procinctum, primáque aggressione Aquileiensem obsedit ciuitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cuius ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibique quum diu, multóque tempore obsidens, nihil penitus præualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu iam murmurante & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum vtrum solueret castra, an adhuc moraretur deliberat; animaduertit candidas aues, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de ciuitate fœtus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et vt hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit, ad suos inquit; *Respicite aues futurarum rerum pro-*

Aetij imprudentia Italia creat exitium.

Aquileia obsidio.

Auolantiũ ciconiarum augurium.

nutu dei disposuerit, fretum illud horribile aliquãtas naues submersit, plurimas conturbauit. Qua aduersitate repulsus Alaricus dum secũ quid ageret, deliberaret; subitò immatura morte pręuentus, rebus excessit humanis. Quẽ nimia dilectione lugentes, Barentinum amnem iuxta Consentiná ciuitatem de alueo suo deriuant. Nam hic fluuius à pede mõtis iuxta vrbẽ dilapsus, fluit vnda salutifera. Huius ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine sepulturæ locum effodiunt, in cuius foueæ gremio Alaricũ cum multis opibus obruunt, rursúsque aquas in suum alueũ reducentes, ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt, regnúmque Vesegothorum Athaulfo eius consanguineo, & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamuis non adeo proceritate staturæ formatus, quantum pulchritudine corporis, vultúque decorus. Qui suscepto regno reuertens item ad Romam, si quid primùm remanserat, more locustarum erasit: nec tantùm priuatis diuitiis Italiam spoliauit, imò & publicis, imperatore Honorio nihil resistere præualente, cuius & germanam Placidiam Theodosij Imperatoris ex altera vxore filiam vrbe captiuam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, * in Foroliuij Æmyliæ ciuitate suo matrimonio copulauit, vt gentes hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerẽtur, Honòriúmque Augustum quamuis opibus exhaustũ, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: vbi cùm aduenisset, vicinæ gentes perterritæ, in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quàm Burgundiones. Nam Vuandali & Alani, quas suprà diximus, permissu principum Roma-

Eiusdem mirum sepulchrum.

Athaulfus Alarico succedit.

Romam diripit, Placidiam abducens.

** in Forocornelij.*

Vandali & Alani sedes aliquoties mutant.

Romanorum vtraque Pannonia resedere, nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitrantes tutum fore, si reuerterentur, ad Gallias transiere. Sed mox à Galliis, quas ante nō multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se reclusere, adhuc memores ex relatione maiorum suorum, quid dudum Geberich rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Athaulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hispanorum casu cœpit dolere, eósque deliberans à Vuandalorū incursibus eripere, per suas opes Barcilonam cum certis fidelibus delectis, plebéque imbelli interiores Hispanias introiuit, vbi sæpe cum Vuandalis decertans, tertio anno postquā Gallias, Hispaniásque domuisset, occubuit; gladio ilio perforato Vernulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Regericus rex constituitur. sed & ipse suorum fraude peremptus, ocyus vitā cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis destrictus & prudēs: contra quem Honorius Imperator Constātium virum industria militari pollentē, multísque prœliis gloriosum cum exercitu dirigit, veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Repub. insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simúlque desiderās germanam suam Placidiā subiectionis opprobrio liberare, paciscens cum Constantio, vt aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum regnū reuocaret, eíque eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantius ouans cum copia armatorum, & penè iam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pirenæi occurrit: vbi ab vtraq; parte legatione directa, ita conuenit pacisci, vt Placidiam fororē principis

Athaulfus in Galliam se trāsfert.

Athaulfus occiditur.

Regericus.

Vualia rex Gothorum.

Pax cū Gothis facta.

redderet, suáque solatia Romanæ reipublicæ, vbi vsus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Cæsarem, sed non diu tenens regnũ præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius verò eius Viennæ. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimantes, pari exitio periere. Nã duodecimo anno regni Valiæ, quãdo & Hunni post pæne L annos inuasa Pannonia à Romanis & Gothis expulsi sunt, videns Valia Vuãdalos in suis finibus, id est Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partib. Galliæ (vbi eos fugauerat dudum Athaulfus) egressos, cuncta in prædis vastare, eo [verò] tẽpore, quo Hierius & Ardaburius consules extitissent; nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizerichus rex Vuandalorum iam à Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiniano principi veniens in offensam, non aliter quàm se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos inuitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis diuidit, ostiáque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit. Erat namque Gizerichus iam Romanorũ clade in vrbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicãs, animo profundus, sermone rarus, luxuriæ contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitãdas gentes prouidentissimus, semina contentionũ iacere, odia miscere paratus. Talis Africæ rempub. precibus Bonifacij, vt diximus, inuitatus intrauit, vbi ad diuinitatẽ (vt fertur) accepta autoritate diu regnans, ante obitum suũ filiorũ agmen accitũ ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisq;, & gradu suo, qui aliis superuiueret,

Constãtinus imp. de quo Zosimus.

Gizericus Vandalus in Africam arcessitus.

Qualis Gizericus fuerit.

peruiueret,id eſt,ſeniori ſuo fieret ſequens ſucceſſor,& rurſus ei poſterior eius. Quod obſeruantes per annorum multorũ ſpatia, regnũ feliciter poſſedere,nec quod in reliquis gentibus adſolet,inteſtino bello fœdati ſunt, ſuóque ordine vnus poſt vnũ ſuſcipiens regnũ,in pace populi imperarunt.Quorum ordo iſte ac ſucceſſio fuit. Primũ Gizericus, qui pater & dominus,ſequens Hunnericus,tertius Gundamundus, quartus Tranſamundus, quintus Hilderich. Quo,malo gentis ſuæ, Gelimer immemor ataui præceptorũ,de regno eiecto & interempto,tyrannidẽ pręſumpſit.ſed non ei ceſſit impunè quod fecerat.Nã Iuſtiniani Imperatoris vltio in eo apparuit,& cum omni genere ſuo,opibúſque, quibus more prædonis incubabat, Conſtantinopolim delatus per virum glorioſiſſimum Beliſarium, magiſtrum militum orientalem, & conſulẽ ordinariũ atque patricium,magnũ in Circo populo ſpectaculum fuit, ſerámque ſui pœnitudinẽ gerens, quũ ſe videret de faſtigio regali deiectum, priuatæ vitæ, cui noluit famulari,redactus occubuit. Sic Africa, quæ in diuiſione orbis terrarũ tertia pars mũdi deſcribitur,centeſimo ferè anno Vuãdalico iugo erepta in libertatẽ reuocata eſt regni Romani: & quã dudũ ignauis dominis,ducibus infidelibus,à Reip. Romanæ corpore gentilis manus abſtulerat,ſolerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodiéque congaudet.Quãuis & poſt hęc aliquantũ inteſtino prœlio, Maurorúmque infidelitate adtritam ſe lamentauerit;tamẽ triumphus Iuſtiniani Imperatoris à deo ſibi donatus, quod inchoauerat, ad finem vſque perduxit. Sed nobis quid opus eſt, vnde res non exigit,dicere?Ad propoſitum redeamus.

Gizerici de ſucceßione ſuprema voluntas.

Vandalorũ in Africa reges.

Gilemer in triumpho ductus Byzantium.

Vuandalicũ regnum in Africa extinctum.

II Valia ſiquidem rex Gothorũ adeo cũ ſuis in Vuandalos ſæuiebat, vt voluiſſet eos etiã in Africa perſequi, niſi eum caſus, qui dudum Alarico

Vualia Vandalos perſequitur.

ad Africam tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus nanque intra Hispanias, incruentáque victoria potitus, Tolosam reuertitur; Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas prouincias (quod promiserat) derelinquens, sibíque aduersa post lógum valetudine superueniēte, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo *Beremuth Torismūdo patre genitus, de quo in catalogo Amalorū familię superius diximus, cū filio Vuitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorū oppressionibus subiacebant, ad Vesegotharum regnū migrauit. Conscius enim erat virtutis & generis nobilitatis, facilius sibi credens principatū à parentibus deferri, quem hæredē regum constabat esse multorum. Quis nanque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit, quis esset, ostendere. Et illi iam post mortē Valiæ Theodericū ei dedere successorē, ad quem veniens Beremūd animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem cómoda taciturnitate suppressit, sciēs regnantib. semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptúsque est cū filio suo à rege Theoderico honorificè nimis, adeo vt nec consilio suo expertē, nec conuiuio faceret alienū; non tantum pro generis nobilitate, quā ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quā nō poterat occultare. Quid plurimum? defuncto Valia, vt superius quod diximus repetamus, qui parū fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciórque Theodericus successit in regno, homo summa moderatione cópositus animi corporísque, vt illa ætate, habēdus. Contra quē Theodosio & Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secū iunctis, in Gallias arma mouerunt. Turbauerat nanque eos Gothorum foederatorum manus, quæ cū Gaina comite Constantinopoli

** suprà Berimund.*

Berimūdus originem suam occultat.

Theodericus Vualia successor.

Eiusdem elogium.

Aetij patricij res gestæ.

tinopoli se fœderasset. Ætius ergo patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mæsiorum stirpe progenitus, in Dorostena ciuitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanę singulariter natus, qui superbiam Sueuorum, Francorúmque barbariem immensis cædibus seruire Romano imperio coëgisset. Hūnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus motus procinctum, diúque ex vtraq; parte acie ordinata, quū vtriq; fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinā concordiam redierunt, fœderéque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit vterque. Qua pacatur Attila Hunnorū omnium dominus, & penè totius Scythiæ gentiū solus in mūdo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quē in legationē remissus à Theodosio iuniore Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidē flumina, id est Tysiam, Tibisiámque, & Driccam transeuntes, venimus in locum illum, vbi dudū Vidicula Gothorū fortissimus Sarmatum dolo occubuit. Indéque non longè ad vicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus: vicum inquā, ad instar ciuitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidū mentiebatur, vt vix ab intento posset iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distéta, porticúsque in omni decore dispositas. Area verò curtis ingēti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis Barbariam totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanque Attila patre genitus Mūdzucco, cuius fuere germani, Octar & Roas, qui ante Attilam regnū Hunnorū tenuisse narrantur, quamuis non omnino cūctorum. Eorum ipse post obitum, cum * Bleta germano Hun-

Attila rex Hunnorum.

Prisci verba de Attila.

Attila sedes.

Stemma.

**Budā Prosper vocat.*

norum successit in regnum, & vt ante expeditioni, quam parabat, par foret; augmentum virium parricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. Sed librante iustitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suę crudelitatis inuenit. Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorũ, vniuersum sibi populum subiugauit, aliarúmque gentiũ, quas tũc in ditione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vesegothásque subdere peroptabat. Cuius exercitus quingentorũ milliũ esse numerus ferebatur. Vir in concussionẽ gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cũcta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferẽs oculos, vt elati potentia ipso quoq; motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma breuis, lato pectore, capite grãdiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituẽs. Qui quamuis huius esset naturæ, vt semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiã gladius Martis inuentus, apud Scytharũ reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Quum pastor inquiens, quidam gregis vnam buculam conspiceret claudicantẽ, nec causam tanti vulneris inueniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandémque venit ad gladium, quẽ depascens herbas bucula incautè calcauerat, effossúmque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principẽ constitutũ, & per Martis gladiũ potestatẽ sibi concessam esse bellorum. Huius ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens

Parricidiũ Attilæ.

Qualis Attila fuerit statura & moribus.

Mundi iudex flagellũ illud maturè parauit, quo variarũ nationũ scelera repri meret.

De Martis gladio. Tyrannos & flagella mũdi, non leges, non sceptra, sed enses decent.

periens Gizericus rex Vuandalorum, quem paulo antè memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat, metuens ne Theodericus Vesegotharũ rex filiæ vlcisceretur iniuriã, quæ Hunericho Gizerici filio iuncta, prius quidẽ tanto coniugio lætaretur: sed postea, vt erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspicionẽ tantummodo veneni ab ea parati, eam putatis naribus spolians decore naturali patri suo ad Gallias remiserat, vt turpe funus miseranda semper offerret, & crudelitas, qua etiam mouerentur externi, vindictã patris efficacius impetraret. Attila igitur dudũ bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiã ad Valentinianũ principem misit, serens Gothorũ Romanorúmque discordiã, vt quos prœlio non poterat concutere, odiis internis elideret, adserens se Reipub. eius amicitias in nullo violare, sed contra Theodericũ Vesegothorum regem sibi esse certamen, vnde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ vsitatis salutationũ blandimentis oppleuerat, studens fidẽ adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regẽ Vesegothorum Theodericũ erigit scriptum, hortans vt à Romanorũ societate discederet, recoleretque prœlia, quæ paulo antè cõtra eũ fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis antequã bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothos eorúmq; regẽ Theodericũ in his verbis legationem direxit. Prudẽtiæ vestræ est, fortissime gentiũ, aduersus orbis conspirare tyrannũ, qui optat mundi generale habere seruitiũ, qui causas prœlij non requirit, sed quicquid commiserit, hoc putat esse legitimũ. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentia satiat. Qui ius fásque contẽnens, hostem se exhibet naturæ cunctorũ. Etenim meretur hic odium, qui in cõmune omnium se approbat inimicum. Recor-

Gizericus Attilam contra Gothos excituit.

Vxorem maritus crudeliter tractat.

Tyrannus fæderatos dirimere nititur, vt odijs internis elideret, quos aperto bello vix cõcutere poterat.

Legatio Valentiniani ad Gothos.

Prudentis principis est vincula societatis humanæ magis ac magis cõfirmare adu. vim tyrannicam.

nominantur, c. leugas, vt Galli vocant, in longũ tenentes, & lxx in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarũ. Conteruntur acies vtræque fortissimæ, nihil subreptionibus agitur, sed apertum Martem testantur. Quæ potest digna causa tantorum moribus inueniri? Aut quod odium in se cunctos animauit armari? Probatum est, humanum genus regibus viuere, quando vnius mentis insano impetu strages sit facta populorum, & arbitrio superbi regis momento deiicitur, quod tot seculis natura progenuit. Sed antequam pugnæ ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accidêre, quia sicut famosum prœlium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ (ei) se tradere pollicetur, & Aurelianam ciuitatem Galliæ, vbi tunc consistebat, in eius iura transducere. Quod vbi Theodericus & Ætius agnouere, magnis aggeribus eandem vrbem ante aduentum Attilæ destruunt, suspectúmque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali perculsus euẽtu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, intúsque fugam reuoluens, ipso funere tristiorem, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantulũ prædixere solatij, quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet, relictáque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Quúmque Attila necem Ætij, quod eius motibus obuiabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præsagio sollicitus, vt erat consiliorũ in rebus bel-

Leuga spatium.

Aperto marte pugnatum.

Huius prælij accidentia.

Perfidi socij promissum strategemate conuertitur.

Attila sibi metuit.

Haruspicũ responsa de euentu prælij.

Vel cũ sua perditione hostis illius stru cadem non pauci desiderant.

licis exquisitor, circa nonam diei horam prœlium sub trepidatione committit, vt si non secus cederet, nox imminens subueniret, conuerteret partes, vt diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci decliui tumore, in modum collis excrescens. Quem vterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non paruum beneficiũ conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliariis occuparũt. Relictóque de cacuminis eius iugo certamine, dextrũ (itaque) cornu cũ Vesegothis Theodericus tenebat, sinistrum Ætius cum Romanis, collocantes in medio Sagibanum, quẽ superius retulimus præfuisse Alanis, prouidẽtes cautioni militari, vt eum, de cuius animo minus pręsumebant, fidelium cum turba concluderent. Facile nãque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diuerso vero fuit Hunnorum acies ordinata, vt in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi pôtius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua verò eius multiplices populi, & diuersæ nationes, quas ditioni suæ subdiderat, ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præeminebat exercitus, Vualamire & Theodemire, & Vuidemire germanis ductantibus, ipso etiã rege, cui tũc seruiebãt, nobilioribus; quia Amalorum generis eos potentia illustrabat. Erátque & Gepidarum agmine innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suã fidelitatẽ erga Attilam, eius consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Vualamirẽ Ostrogotharum regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Vualamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & cõsilio, vt diximus, clarus. Quibus non immeritò cõtra parentes Vesego-

Acies Theoderici & Aetij.

Eorundem prouidẽtia.

Acies Hunnorum.

Reges Gothi & Gepidarum in exercitu Attila.

Ardaricus.

Vualamir.

Vesegothas debuit credere pugnatoribus. Reliqua autem si dici fas est, turba regum, diuersarúmque nationũ ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, & vbi oculo annuisset, absq; aliqua murmuratione cũ timore & tremore vnusquisque adstabat, aut certè quod iussus fuerat, exsequebatur. Sed solus Attila rex omniũ regum, super omnes, & pro omnibus solicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis inuaderent, sed à Thorismundo & Ætio præuentus est. Qui eluctati collis excelsa vt cõscenderẽt, superiores effecti sunt, venientésque Hunnos montis beneficio facilè turbauere. Tunc Attila, quũ videret exercitum causa præcedente turbatũ, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. *Post victorias tantarum gentium, post orbem sic constitutis edomitũ, ineptum iudicauerim, tanquã ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vobis oportet audire. Quid autem aliud vos quàm bellare cõsueti? Aut quid forti suauius, quàm vindictam manu quærere? Magnum munus à natura, animũ vltione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres, audaciores sunt semper, qui inferunt bellũ. Adunatas despicite dissonas gentes. Indicium pauoris est, societate defendi. En ante impetum terroribus iam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt, quàm sint leuia Romanorum arma, primo etiam non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur. Dum inordinatè coeunt, & acies testudinémque connectunt, vos confligite præstantibus animis, vt soletis, despicientésq; eorũ acies, Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citã victoriam quærere, vnde se continet bellum. Abscisa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc*

Attilæ potentia.

Solicitudo.

Aetij prudentia.

Attila ad suos oratio suasoria ad pugnã. Cuius summa est, Quum Hunni sint inuicti, non est quod cũ Gothis & Romanis ante certamẽ trepidantib. collatis signis manus conserere detrectent.

Oratio hæc Attilæ ingenium & genium planè spirat.

consilia Hunni, nunc arma depromite; aut vulneratus quis aduersarij mortem deposcat, aut illæsus hostium clade satietur. Victuros nulla tela conueniunt, morituros & in ocio fata præcipitant. Postremò quur fortuna Hunnos tot gentium victores adsereret, nisi ad certaminis huius gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum iter aperiret maioribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus condere faciet armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor euentu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela coniiciam. Si quis potuerit Attila pugnante ocium ferre, sepultus est.

Atrox ac immanis pugna Hunnorum & Gothorum Romanorũque.

13 HIS verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur. Et quamuis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen regis cunctationem hærentibus auferebat. Manus manibus congrediuntur, bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla vsquam narrat antiquitas, vbi talia gesta referuntur, vt nihil esset, quod in vita sua conspicere potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, riuulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine multo prouectus, non actus imbribus, vt solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coëgit in aridam sitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sordebant, potantes sanguinem, quem fudere sauciati. Hic Theodericus rex dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibúsque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alij verò dicunt eum interfectũ telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilæ præsagio haruspices prius dixerant, quamquàm ille de Ætio suspicaretur. Tunc Vesegothæ diui-

Torrens sanguinis.

Sanguinem humanum fundentes, eundem bibere coguntur.

Theoderici mors. Dulce & decorum pro salute publica mori.

diuidentes se ab Alanis inuadunt Hunnorum cæteruas,& pene Attilam trucidassent; nisi prius prouidus fugisset,& se suósque ilico intra septa castrorũ,quę plaustris vallata habebat,reclusisset. Quãuis fragile munimentum, tamen quæ fierunt subsidium vitæ, quibus paulo antè nullus poterat naturalis agger obsistere. Thorismund autem regis Theoderici filius,qui cum Ætio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo deiecit, suorúmque prouidentia liberatus, à prœliandi intentione desiit. Ætius verò similiter noctis confusione diuisus, quum inter hostes medios vagaretur,trepidus ne quid incidisset aduersi Gothis, inquirens,tandémque ad socia castra perueniens,reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, quum cadaueribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientésque Attilam non nisi magna clade confusum, bello confugisse: quum tamen nil ageret vel prostratus abiectum, sed strepens armis tubis canebat, incussionémque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere. sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conueniunt itaque Gothi Romaníque, & quid agerẽt de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc & in supremo magnanimem, equinis sellis construxisse pyram,seséque, si aduersarij irrumperent, flammis

Attilas ad castra fugit plaustris munita.

Thorismundi & Aetij pericula, ob noctis cæcæ interuentũ.

Quid Attila post pugnam fecerit.

Apta comparatio.

Attila desperantis extremum consilium.

iniicere voluisse; ne aut aliquis eius vulnere lætaretur, aut in potestatem tantorum hostiũ gentium dominus perueniret. Verùm inter has obsidionum moras Vesegothæ regẽ filij patrem requirunt, admirantes eius absentiam, dum felicitas fuerit subsequuta. Quúmque diutius exploratum, vt viris fortibus mos est, inter dẽsissima cadauera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solẽt. nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, vnde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando regis efferre cadauer cũ suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc iusta soluentes, armis insonantibus regiam deferunt maiestatem, fortissimúsque Thorismund bene gloriosus, ad manes carissimi patris, vt decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum, mortem patris vindicare contendit; Ætiũ patricium, ac si seniorem, prudentiáque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tẽpore faciendum. Ille verò metuens, ne Hũnis funditus interremptis, à Gothis Romanorum premeretur imperiũ, præbet hac suasione consiliũ, vt ad sedes proprias remearet, regnúmq; quod pater reliquerat, arriperet; ne germani eius opibus sumptis paternis, Vesegotharum regnum peruaderent, grauitérq; de hinc cum suis, & quod peius est, miseritérque pugnaret. Quo responso non ambiguè, vt datum est, sed pro sua potius vtilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus incurrit, magna plerumque agendo, occasionem rerum intercipit. In hoc

Visigothorũ fortitudo.

Funus Theoderici regis, planè superbum & militare.

Thorismundus vindicare mortem patris cupiens, ab Aetio retrahitur.

Inuidia mouetur Aetius ad impediendum bonum consilium. Humanæ fragilitatis exemplar.

hoc enim famosissimo & fortissimarum gentium bello ab vtrisque partibus clxij. millia cæsa referũtur, exceptis xc. millibus Gepidarum & Francorũ, qui ante congressionem publicã noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorũ parte pugnãtibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed vbi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, vbi & pugnauerat, regia maiestate subuectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, vt nullius reperiret de regni successione certamen.

Numerus interfectorum.

Victores dum occasionem oblatam respuunt, victis plerunque nouos addunt animos.

14 ATTILA verò nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quod sæpe optauerat, cernens hostium solutionem per partes, mox iam securus ad oppressionem Romanorum mouit procinctum, primáque aggressione Aquileiensem obsedit ciuitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cuius ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibique quum diu, multóque tempore obsidens, nihil penitus præualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu iam murmurante & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum vtrum solueret castra, an adhuc moraretur deliberat; animaduertit candidas aues, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de ciuitate fœtus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et vt hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit, ad suos inquit; *Respicite aues futurarum rerum pro-*

Attij imprudentia Italia creat exitium.

Aquileia obsidio.

Auolantiũ ciconiarum augurium.

Ostento fortuito confortatur. Attila & Aquileiam expugnat.

uidas perituram relinquere ciuitatem, casurásque arces periculo immente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præsciis consuetudinem mutat ventura formido. Quid plus? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui machinis constructis, omnibúsque tormentorum generibus adhibitis, nec mora, inuadunt ciuitatem, spoliant, diuidunt, vastántque crudeliter, ita vt vix eius vestigia, vt appareant, reliquerint. Exhinc iam audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetûm ciuitates Hunni bacchabantur. Mediolánum quoque Liguriæ metropolim, & quondam regiam vrbem pari tenore deuastant, nec non & Ticinum æquali sorte deiiciũt, vicináque loca sequentes allidunt, demoliuntúrque pene totam Italiam. Cúmque ad Romam animus fuisset eius attentus accedere, sui eum (vt Priscus refert historicus) remouere, non vrbi, cui inimici erant, consulentes; sed Alarici quondam Vesegotharum regis obiicientes exemplum, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum eius animus ancipiti negocio inter ire & non ire fluctuaret, secúmque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma aduenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in Acrouentu Mamboleio, vbi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposuit excitatum furorem, & rediens qua venerat, id est, vltrà Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuncians, atque interminando discernens, grauiora se in Italiã illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiæ Augustæ, cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoria, dum propter aulæ decus ac castitatem teneretur nutu fratris

Mediolanũ & Ticinum perdit.

Attila de Romano itinere consultatio.

Leo papa legatus Attila iram mitigat.

Miru ratiocinibus tyrannorum ferociam comprimit Deus omnipotens.

Honoria damnosa reip. libido.

fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam inuitasset, vt contra fratris potentiam eius patrociniis vteretur; prorsus indignum facinus, vt licentiã libidinis malo publico compararet. Reuersus itaque Attila in sedes suas, & quasi ocij pœnitens, grauitérque ferens a bello cessare, ad orientis principẽ Marcianum legatos dirigit, prouinciarum testans vastationẽ, quod sibi promissa à Theodosio quondam Imperatore minimè persolueret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, vt erat versutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua commouit, & quod restabat indignationi, faciẽ in Vesegothos retorsit. Sed non eum, quẽ de Romanis, reportauit euentum. Nã per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorũ partẽ trans flumen Ligeris considentẽ statuit suæ redigere ditioni, quatenus mutata per ipsos belli facie, terribilior emineret. Igitur ab Dacia & Pannonia prouinciis, in quibus tunc Hunni cũ diuersis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos mouit procinctum. Sed Thorismund rex Vesegothorum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota subtilitate prius aduenit, ibique superuenientis iam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertóque prælio, penè simili eum tenore, vt prius in cãpis Catalaunicis, à spe remouit victoriæ, fugatúmque à partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarum victoriarum dominus, dum quærit famam perditoris abiicere, & quod prius à Vesegothis pertulerat, abolere, geminatam sustinuit, ingloriúsque recessit. Thorismund vero repulsis ab Alanis Hunnorũ cateruis, sine aliqua suorum læsione Tolosam migrauit, suorúmque quieta pace cõposita; tertio anno regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab A-

Attila ad Marcianũ legatio.

Eiusdem simulationes.

Consilia bellica.

Thorismundus iterum vincit Attilam.

Qui alios perdere cogitat, ignominia obrutus, pedem referre cogitur.

Indigna Thorismundi cædes.

 scalpius

ſcalcruo cliente inimicos nunciante, armis ſubtractis, peremptus eſt. Vna tamen manu, quam liberam habebat, ſcabellum tenens, ſanguinis ſui exiſtit vltor, aliquantos inſidiantes ſibi extinguens. Poſt cuius deceſſū, Theodericus germanus eius Veſegotharū in regno ſuccedēs, mox Riciarium Sueuorum regē cognatum ſuum repperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præſumens, vniuerſam pene Hiſpaniam ſibi credidit occupandā, iudicans opportunum tempus ſurreptionis incompoſita initia tentare regnantis. Quibus ante Gallicia & Luſitania ſedes fuere, quæ in dextro latere Hiſpaniæ per ripā Oceani porriguntur, habentes ab oriente Auſtrogoniā, ab occidente in promontorio ſacrum Scipionis Romani ducis monumentum, à ſeptentrione Oceanum, à meridie Luſitaniam, & fluuium Tagū, qui arenis ſuis permiſcens auri metalla, trahit cum limi vilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Sueuorū, nititur totā Hiſpaniam occupare. Cui Theodericus cognatus ſuus, vt erat moderatus, legatos mittēs, pacifice dixit, vt non ſolū recederet a finibus alienis; verùm etiam nec tentare præſumeret, odium ſibi tali ambitione acquirens. Ille verò animo pretumido ait; Si hic murmuras, & me venire cauſaris, Toloſam, vbi tu ſedes, veniam; ibi ſi vales, reſiſte. His auditis, ægrè tulit Theodericus, cōpacatúſque cū cæteris gentibus, arma mouit in Sueuos, Burgundionū quoque Gnudiacum, & Hilpericum reges auxiliares habens, ſibiq; deuotos. Ventū eſt ad certamen iuxta flumen Vrbiū, quod inter Aſturicā, Hiberiámque prætermeat. Conſertóque prælio, Theodericus cū Veſegothis, qui ex iuſta parte pugnabat, victor efficitur, Sueuorum gentes penè cunctas vſque ad internecionē proſternens. Quorum rex Riciarius relicta infecta victoria, hoſtem fugiens,

Theodericus fratri ſuccedit.

Riciarius rex Sueuorum in Hiſpania.

Tagus auri ferus fluuius.

Theoderici modeſtia.

Fortitudo.

Victoria.

fugiens, in nauim conſcendit, aduerſáque procella Tyrrheni oſtij repercuſſus, Veſegotharũ eſt manibus redditus, miſerabilem non differens mortem, cũ elementa mutauerit. Theodericus verò victor exiſtẽs, ſubactis pepercit, nec vltra certamina ſæuire permiſit, prçponens Sueuis, quos ſubiecerat, cliẽtem Acliulfũ. Qui in breui animum ad præuaricationem ex Sueuorum ſuaſionib. commutãs, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione ſuperbiens, credénſque ſe ea virtute prouinciã obtinere, qua dudum cum domino ſuo eam ſubieciſſet. Is ſiquidem erat Vuarnorum ſtirpe genitus, longè à Gothici ſanguinis nobilitate ſeiunctus; idcirco nec libertati ſtudens, nec patrono fidem ſeruans. Quo cõperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de regno peruaſo deiicerent, deſtinauit. Qui venientes, ſine mora in primo eum certamine ſuperantes, congruam factorum eius ab eo exegerunt vltionẽ. Captus namque, & ſuorum ſolatio deſtitutus, capite plectitur; ſenſitque tandẽ iratũ, qui propitium dominũ crediderat contẽnendum. Tunc Sueui rectoris ſui interitum contuentes, locorum ſacerdotes ad Theodericum ſupplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia ſuſcipiens, non ſolũ impunitatẽ Sueuorum indulſit; ſed & vt ſibi de ſuo genere principem conſtituerent, flexus pietate conceſſit. Quod & factũ eſt, & Remiſmundum ſibi Sueui regulum ordinauerunt.

Riciarij mors.

Acliulfi defectio.

Ignobilitas.

Clades.

Suppliciũ.

15 His peractis, pacéque cunctis munitis, tertiodecimo regni ſui anno Theodericus occubuit. Cui frater Euricus percupida feſtinatione ſuccedens, ſæua ſuſpicione pulſatus eſt. Nam dum hæc circa Veſegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occiſus eſt, & ipſe Maximus tyrannico more regnum inuaſit. Quod audiens Gizericus rex Vuandalo-

Theoderico ſuccedit Euricus.

rum,ab Africa armata classe in Italiam venit, Romámque ingressus, cuncta deuastat. Maximus verò fugiens, à quodam Vrso milite Romano interemptus est. Post quem, iussu Marciani imperatoris orientalis, Maiorianus occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, mouisset procinctum, Dertonæ iuxta fluuium Ira cognomento occiditur. Cuius locum Seuerus inuasit, qui tertio anno imperij sui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in orientali regno Marciano successerat, Anthemiũ patricium suum ordinans, Romæ principem ordinauit. Qui veniens ilicò Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & penè tunc in Italia ad exercitum singularé. Qui multitudinem Alanorum, & regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostrauit. Euricus ergo Vesegotharum rex crebram mutationẽ Romanorum principum cernens, Gallias suo iure nisus est occupare. Quod comperiẽs Anthemius Imperator, protinus solatia Britonum postulauit. Quorum rex Riothimus cum xij. millibus veniens, in Biturigas ciuitatem Oceano e nauibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vesegotharũ Euricus innumerũ ductans exercitũ aduenit, diúque pugnans, Riothimum Britonum regem, antequã Romani in eius societate coniungerentur, superauit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinã, Romanis in eo tẽpore fœderatam aduenit. Euricus verò rex Vesegotharum Aruernam Galliæ ciuitatem occupauit, Anthemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæuiens, Romaniã triuisset, ipséque à genero perẽptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in

Gizericus Romam capit.

Multorum occidentis impp. tempore breui facto successio.

Rerum insignes mutationes.

Euricus Gallias occupare nititur.

Riothimum suis cum Britonibus Euricus vincit.

re in Constantinopoli Aspar primus patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæsare, generóque Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio vulneratus interiit. Et nec dum Olibrio viij. mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Rauennam plus præsumptione, quàm electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondã patricij sororis filius, a regno deiiciens, in portu Romano episcopum ordinauit. Tantas varietates mutationésque Euricus cernens, vt diximus superius, Aruernam occupat ciuitatẽ, vbi tunc Romanorum dux præerat Decius nobilissimus senator, & dudũ Auiti Imperatoris, qui ad paucos dies regnũ inuaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens imperiũ, vltro recessit Placentiã, ibíque episcopus est ordinatus. Huius ergo filius Decius diu certans cũ Vesegothis, nec valẽs antestare, relicta patria, maximéque vrbe Aruernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Galliis ad se venire, in locũ eius Oreste magistro militũ ordinato: qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, à Roma Rauennã peruenit, ibíque remoratus, Augustulum filium suum Imperatorẽ efficit. Quo cõperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibíque defecit priuatus regno, vbi iã Glycerius dudũ imperator episcopatũ Salonitanum habebat. Augustulo verò à patre Oreste in Rauenna imperatore ordinato, non multum post Odouacer Turcilingorũ rex, habens secũ Scyros, Herulos, diuersarúmque gentiũ auxiliarios, Italiam occupauit, & Oreste interfecto, Augustulũ filium eius de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castello exsilij pœna dãnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis

Aspar Gothis ab Eunuchis Constantinopoli interfectus.

Euricus Aruernam ciuitatem occupat.

Nouæ rerũ in imperio facies.

Odouacer Rugianus Italiam occupat.

imperium, quod septingentesimo nono vrbis conditæ anno primus Augustorũ Octauianus Augustus tenere cœpit, cũ hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorúmque regni quingentesimo vigesimo secũdo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiámque tenentibus. Interea Odouacer rex gentium omni Italia subiugata, vt terrorẽ suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Rauennam occidit, regnóque suo cõfortato, pene per quatuordecim annos vsque ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, vnde digressi sumus, redeamus, & quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum & Massiliã propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Vuandalorum rex suis eum muneribus ad ista committẽda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias, quas contra eũ direxerãt, præcaueret. Egítque vt orientale imperiũ Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, vt in vtraque Repub. hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliásque sibi iã iure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatóque degẽs, decimonono anno regni sui vita priuatus est.

Imperij Augustorum in Italia finis.

Odoacri regnum.

Gizerici astus in distinendis hostibus.

Gothorum monarchia potẽtissima.

16 Hvic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, vt de Augustulo superius diximus, & in Alaricis prouenisse cognoscitur, & in eis sæpe regna deficiũt, à quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermisso, sicut promisimus, omnem Gothorũ texamus originẽ. Et quia dum vtręque gentes tam Ostrogothæ, quam etiã Vesegothæ in vno essent, vt valui, maiorum sequens dicta reuolui, diuisósque

Eurico succedit Alaricus filius.

Gothorum origo.

que Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosequutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiā, actúsque pari tenore exponere. Quos constat [morte] Ermanarici regis sui decesshone à Vesegothis diuisos, Hunnorum subditos ditioni in eadem patria remoralse, Vuinithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui aui Ataulfi virtutem imitatus, quamuis Ermanarici felicitate inferior, tamen [hæc] molestè ferens Hunnorum imperio subiacere, paululum se subtrahebat ab illis, suámque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines mouit procinctum, eósque dū aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, regémque eorū Box nomine cū filiis suis & lxx. primatibus in exēplo terroris cruci adfixit, vt dedititiis metū cadauera pēdentiū gemi narent. Sed cū tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamir rex Hunnorum, sed ascito ad se Sigismundo Hunimundi magni filio, qui iuramenti sui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorū imperio subiacebat, renouatóque cū eo fœdere, super Vuinitharium duxit exercitū. Diúque certantibus, primo & secundo certamine Vuinitharius vincit. Nec valet aliquis cōmemorare, quantā stragem de Hunnorum Vuinitharius fecit exercitu. Tertio verò prœlio subreptionis auxilio ad fluuiū nomine Erac, dum vterq; ad se venissent, Balamir sagitta missa, caput Vuinitharij saucians, interemit; neptémque eius Vualadamarcam sibi in coniugio copulans, iam omnem in pace Gothorū populum subactū possedit: ita tamē, vt genti Gothorū semper vnus proprius regulus (quāuis Hunnorū consilio) imperaret. Et mox defūcto Vuinithario, rexit eos Hunimundus filius quondā regis potētissimi Ermanarici, acer in bel-

Visigothi & Ostrogothi.

Vuinitharius rex Ostrogothorū.

Antes superat, eorúmque proceres cruci adfigit.

In eum conspirant Balamir & Sigismundus.

Vuinitharius tandem fortiter pugnans cadit.

Hunimūdus Ostrogotharum rex, cui succedit Thorismundus filius.

lo, totiúſque corporis pulchritudine pollens: qui poſt hæc contra Sueuorum gentem feliciter dimicauit. Eóque defuncto, ſucceſſit Thoriſmund filius eius flore iuuentutis ornatus, qui ſecundo principatus ſui anno contra Gepidas mouit exercitum. Magnáque de illis potitus victoria, caſu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, ſic eum luxere Oſtrogothæ; vt xl. per annos in eius loco rex alius non ſuccederet, quatenus & illius memoriam ſemper haberent in ore, & tempus accederet, quo Vualamir ambitum repararet virilem, qui erat ex conſobrino eius genitus Vuandalario; quia filius eius, vt ſuperius diximus, Beriſmund, iam contempta Oſtrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Heſperias Veſegotharum fuiſſet gentem ſequutus, de quo & ortus eſt Vedericus. Vederico quoque filius natus eſt Eutharicus; qui iunctus Amaleſuentæ filiæ Theoderici, item Amalorum ſtirpem iam diuiſam coniunxit, & genuit Athalaricum & Matheſuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus eſt, Matheſuenta Conſtantinopolim inlata, de ſecundo viro, id eſt Germano fratruele Iuſtiniani imperatoris genuit poſtumum filium, quem nominauit Germanum. Sed nobis, vt ordo, quem cupimus, decurrat, ad Vuandalarij ſobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum eſt. Hic etenim Vuandalarius fratruelis Ermanarici, & ſuperſcripti Thoriſmundi conſobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriatus eſt, id eſt Vualamir, Theodemir, Vuidemir. Ex quibus per ſucceſſionem parentum Vualamir in regnum conſcendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Erátque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vualamir militabat imperio. Vualamir verò pro altero iubet ornan-

Oſtrogothorum luctus 40. annorũ, & erga Thoriſmundum mirus affectus.

Eutharicus Amalorum ſtirpem diuiſam coniũgit.

Vualamir Vuandalarij F. Thoriſmundo ſuccedit.

ornando, Vuidemir seruire pro fratribus æstimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod vtrique in sua pace tenebant. Ita tamen, vt sæpe dictum est, imperabant, vt ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deseruirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini, etiam si paricidium iubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis, mors Attilæ prouenerit, quæ tam vtilis fuit, vt vita mirabilis. Qui, vt Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Ildico nomine decoram valde, sibi in matrimonium post innumerabiles vxores, vt mos erat gentis illius, socians: eiúsque in nuptiis magna hilaritate resolutus, vino somnóque grauatus, resupinus iacebat, redundánsque sanguis, qui ei solite de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulétia pudendum exitum dedit. Sequenti verò luce, quum magna pars diei fuisset exempta, ministri regij triste aliquid suspicantes, post clamores maximos fores effringunt, inueniúntque Attilæ sine vulnere necē sanguinis effusione peractam, puellámque demisso vultu sub velamine lachrymantem. Tunc, vt illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cauis turbauere vulneribus, vt præliator eximius non fœmineis lamentationibus & lachrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, vt Martiano principi orientis de tam feroci hoste sollicito in somnis diuinitas adsistens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quòd gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit adtestatione

Fratrum cōcordia mira.

Mancipiorū miseria.

Attilæ mors.

Qui sanguinem humanum semper auide sitierat & hauserat, sanguine suo suffocatus, perit.

Marciani visum.

Arcus impij frāgitur tandem.

probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, vt eius mortē in locum muneris superna regnantibus indicarent. Cuius manes quibus modis a sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis siquidem cāpis, & intra tentoria serica cadauere collocato, spectaculū admirandū, & solenniter exhibetur. Nā de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambientes, facta eius cantu funereo tali ordine referebat. Præcipuus Hunnorum rex Attila patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica & Germanica regna possedit, necnon vtraque Romanæ vrbis imperia captis ciuitatibus terruit, & ne præda reliqua subderent, placatus precibus, annuū vectigal accepit. Quúmque hæc omnia prouentu felicitatis egerit, non vulnere hostiū, non fraude suorū, sed gente incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitū, quē nullus æstimat vindicandū? Postquam talib. lamentis est defletus, strauā super tumulū eius, quam appellant ipsi, ingenti cōmessatione concelebrant, & contraria inuicē sibi copulantes, luctū funereum mixto gaudio explicabant, noctúq; secretò cadauer est terra reconditum. Cuius fercula primū auro, secundò argento, tertio ferri rigore cōmuniunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse: ferrū quo gentes edomuit; aurū & argentum, quod ornatū reipublicæ vtriusque acceperit. Addunt arma hostiū cædibus acquisita, phaleras vario gemmarum fulgore preciosas, & diuersi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et vt tot & tantis diuitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarūt, emersitq; momētanea mors

Epitaphiū carmen in Attila funere.

Summa cantus funebris.

Strava in funere celebrata.

Ferculi funeris pompa.

Occisi qui Attilam sepeliere.

miors sepelientib.cũ sepulto. Talibus peractis, vt solent animi iuuenum ambitu potẽtiæ concitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est, & dũ inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperiũ perdidere. Sic frequenter regna grauat plus copia, quam inopia successorum. Nam filij Attilę, quorũ per licentiam libidinis penè populus fuit, gentes sibi diuidi æqua sorte poscebant, vt ad instar familiæ bellicosi regis cum populis mitterẽtur in sortem. Quod dũ Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illatúmque seruiendi pudorẽ sequuta felicitate detersit: nec solum suam gentem, sed & cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absoluit: quia facilè omnes appetũt, quæ pro cunctorũ vtilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellúmque cõmittitur in Pannonia, iuxta flumen cui nomen est Netad. Illic concursus factus est gentium variarũ, quas Attila in sua tenuerat ditione. Diuiduntur regna cum populis, fiuntque ex vno corpore mẽbra diuersa, nec quæ vnius passioni cõpaterentur, sed quæ exciso capite inuicẽ insanirent. Quæ nunquam contra se pares inuenerant nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissimæ nationes. Nã ibi admirandum reor fuisse spectaculũ, vbi cernere erat cunctis, pugnantẽ Gothum ense furentẽ, Gepidam in vulnere suorum cuncta tela frangentem, Sueuũ pede, Hunnũ sagitta præsumere, Alanum graui, Herulũ leui armatura aciẽ instruere. Post multos ergo grauésq; conflictus fauit Gepidis inopinata victoria. Nã triginta ferè millia tam Hunnorum, quàm aliarum gentiũ, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius, conspiratorúmque peremit. In quo prælio filius Attilæ maior na-

Ambitio iuuenes pungit.

Ingens multitudo filiorum Attila.

Ardaricus filios Attila primus inuadit.

Dilaceratio regnorum Attila.

Concordia parua res crescunt, discordia maxima dilabuntur.

Ardarici pugna & victoria.

Ellac filius primogenitus Attilæ perit.

tu, nomine Ellac occiditur: quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, vt eum cunctis diuersisque filiis suis in regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cædes sic viriliter eũ constat peremptum, vt tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui verò germani eius eo occiso fugantur iuxta littus Pontici maris, vbi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur vniuersitas. Adeo dissidium perniciosa res est, vt diuisi corruerint, qui adunati cæteros omnes viribus territabant.

Dißidiorum effectus.

Attilæ sanguinarij principis familia citò deleta.

17 Haec causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorúmque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votiuam erexit. Venientésque multi per legatos suos ad solum Romanorum, & à principe tunc Marciano gratissimè suscepti, distributas sedes, quas incolerent, accepere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud à Romano imperio, nisi pacem & annua solennia, vt strenui viri, amica pactione postulauere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & vsque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa à Romano suscipit principem. Gothi verò cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorúmque populum suas antiquas sedes occupare; maluerunt à Romano regno terras petere, quàm cum discrimine suo inuadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem, à meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, à septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina. Sauromatæ verò, quos Sarmatas diximus, & Ce-

Gepidæ sedes Hunnorum occupant, & pacem obtinent.

Gothi ab imp. Pannoniam petũt.

Sarmatæ quidam in Illyrico manent.

& Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Bliuilas dux Pentapolitanus, eiúsque germanus Froilas, & nostri temporis Bessa patricius. Sciri verò, & Satagarij, & cæteri Alanorum cum duce suo nomine Candax Scythiam minorem, inferiorémque Mœsiam accepere. Cuius Candacis Alanouuamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus auus, notarius, quousque Candax ipse viueret, fuit; eiúsque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, magister militum, filius Andagis, filij Andalæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item (quamuis agrammatus) Iornandes, ante conuersionem meam notarius fui. Rugi verò, aliæque nationes nonnullæ Biozimetas, Scandiopolim, vt incolerent, petiuere. Hernac quoque iunior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emnedzar & Vzindur consanguinei eius in Dacia Ripensi. Vto & Iscalmus, qui ea potiti sunt, multíque Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc vsque Sacromontisij & Fosatisij dicuntur. Erant siquidem & alij Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsóque primate Vulfila, qui eos dicitur & literis instituisse, hodiéque sunt in Mœsia regione incolentes Nicopolitanam. Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diuersi generis pecorum, & pascua, syluáque lignorum, parum habens tritici, cæterarum specierum est terra fœcunda. Vineas verò nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent; ex vicinis locis sibi vinum negociantes. nam lacte aluntur. Plerique ergo, vt ad gentem, vnde agitur, reuertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Vualemir eiúsque germanis, Theodemir & Vui-

Sciri & Alani cæteri quæ loca ceperint.

Iornandes de suis & seipso.

Rugi [illegible]

Minor filius Attilæ Scythiam colit.

Vulfila Gothorum episcopatus [illegible]

Horum sedes, mores & viuendi ratio.

demir morabantur, quamuis diuisa loca, consilia tamen habuere vnita. Nā Vualemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluuios, Theodemir iuxta lacū Pelsodis, Vuidemir inter vtrosque manebat. Contigit ergo, vt Attilæ filij contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes, venirēt; ignarísque aliis fratribus, super Vualemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamuis cū paucis, excepit; diúque fatigatos ita prostrauit, vt vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in fugā versa, eas partes Scythiæ peteret, quas Danubij amnis fluenta prætermeant, quæ lingua sua Hunniuar appellant. Eóque tempore quum ad fratrē Theodemirem gaudij nunciū direxisset, eo mox die nuncius veniens felicius in domo Theodemiris repperit gaudiū. Ipso siquidem die Theodericus eius filius quamuis de Erelieua concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum rex Vualemir, eiúsque germani Theodemir & Vuidemir, consueta dum traderent dona à principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, vt pacis fœdera custodirēt, missa legatione ad imperatorem, vident Theodericum Triarij filium, & hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cū suis, Romanorúmque amicitiis iunctū, & annua solennia consequenté, & se tantum despici. Ilico furore cōmoti, arma arripiunt, & Illyricū penè totum discurrentes, in prædā deuastant. Sed statim imperator animo mutato, ad pristinā recurrit amicitiam, missáque legatione, tā præterita cū instantib. munera tribuit, quam etiā de futuro sine aliqua controuersia tribuere cōpromittit, pacísq; obsidē ab eis, quem supra retulimus, Theodericū infantulum Theodemiris accepit. Qui iam annorum septem incrementa conscendens, octauum intrauerat

Attilæ filij Vualamirū adgrediūntur.

Hunniuar.

Theodericus filius Theodemiris ex Erelieua nascitur.

Alius Theodericus, Triarij F. de quo & lib. 1.

rat

rat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vualemir extitit supplicator, tantum vt pax firma inter Romanos Gothósque maneret. Datus igitur Theodericus obses a Gothis, ducitur ad vrbé Constantinopolitanam Leoni principi. & quia puerulus elegans erat, meruit gratiã imperialẽ habere. Postquã ergo firma pax Gothorum cũ Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea, quæ ab imperatore acciperent solatia, simúlque cupientes ostentare virtutẽ, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorẽ Pannoniam possidebant, arma mouentes. Quod vbi rex Hunnorum Dinzio, filius Attilæ, cognouisset; collectis secũ, qui adhuc videbantur, quãuis pauci, eius tamen sub imperio remansisse, Vlzingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Bassianã Pannoniæ ciuitatẽ, eámque circumuallans, fines eius cœpit prædari. Quo cõperto Gothi, vbi erant, expeditionémque soluentes, quã contra Satagas collegerant, in Hunnos cõuertunt, & sic eos suis à finibus inglorios pepulerũt; vt iam ex illo tempore, qui remanserant Hunni, & vsque hactenus, Gothorum arma formident.

Theodericus puer obses datur imp. Leoni.

Satagas adorti Gothi.

Hunni à Gothis domiti.

18 QVIESCENTE verò tandem Hunnorum gente à Gothis, Hunimundus Sueuorũ dux dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in cãpis errantia deprædauit, quia Dalmatiis Sueuia vicina erat, nec à Pannoniis multum distabat, præsertim vbi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunimundo cum Sueuis vastatis Dalmatiis ad sua reuertente, Theodemir germanus Vualemiris regis Gothorũ non tantum iacturã armentorum dolens, quantum metuens, ne Sueui, si impunè hoc lucrarentur, ad maiorẽ licentiam prosilirent; sic vigilauit in eorũ transitu, vt intempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis,

Hunimundus Sueuorum dux.

Vualemirus Sueuos cædit, Hunimundum capit.

confertóque inopinato prælio, ita eos oppressit; vt etiam ipso rege Hunnimundo capto, omnem exercitum eius, qui gladium euasissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta vltione, veniam condonauit, reconciliatúsque cum Sueuis, eundem, quem ceperat, adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueuiam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scirorum gentem incitauit, qui tunc supra Danubiũ considebant, & cum Gothis pacifice morabantur, quatenus scissi ab eorum fœdere, secúmque iuncti, in arma prosilirent, gentémque Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de vtrisque amicis vicinis confisis, bellum insurgit ex improuiso; coactiq; necessitate ad arma confugiunt; solitóque certamine arrepto, se suámque iniuriam vlciscuntur. In eo siquidem prœlio rex eorum Vualemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessorémque suum deiecit; qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi verò tam regis sui mortem, quam suam iniuriam à rebellionib. exigentes, ita sunt prœliati, vt pene de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, & hic cum dedecore non remansissent, sic omnes extinxerunt. Quorum exitium Sueuorum reges Hunimundus & Alarieus veriti, in Gothos arma mouerunt, freti auxilio Sarmatarum; qui cũ Beuga & Babai regibus suis auxiliariis eorum deuenissent, ipsásque Scirorum reliquias quasi ad vltionem suam acrius pugnaturas accersentes cum Edica & Vulfo eorum primatibus habuerunt simul secum tam Gepidas, quàm ex gente Rugorũ non parua solatia. Cæterisque hincinde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad amnem Bolliam

Vualemiri humanitas.

Ingratitudo Hunimũdi.

Vualemiri mors.

Internecione deleti Sciri, vnde Scheirn in Bauaria.

Bolliam in Pannoniis castrametati sunt. Gothi tūc Vualemire defuncto, ad fratrem eius Theodemir confugerunt. Qui quamuis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumēs, Vuidemire fratre iuniore accito, & cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prosiliuit. Consertóque prælio, superior pars inuenitur Gothorum, adeo vt campus inimicorum corruentium cruore madefactus, vt rubrum pelagus appareret. Armáque & cadauera in modum collium cumulata, campum plus quam decem millibus oppleuerunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exsultatione lætantur, eo quòd regis sui Vualemiris sanguinem & suam iniuriam cum maxima inimicorum strage vlciscerentur. De innumeranda verò variáque multitudine hostium qui valuerunt euadere, effugati vix ad sua inglorij peruenerunt. Post certum verò tempus instanti hyemali frigore, amnéque Danubij solitè congelato: (nam istiusmodi flúuius ita rigescit, vt in silicis modum vehat exercitum pedestrem, plaustráque & triaculas, vel quicquid vehiculi fuerit, nec cymbarum indigeat lintre) sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrem ducit exercitum, emensóque Danubio, Sueuis improuisus à tergo apparuit. Nam regio illa Sueuorum ab oriente Baiobaros habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septentrione Turingos. Quibus Sueuis tunc iuncti Alemanni etiam aderant, ipsíque alpes erectas omnino regentes: vnde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum ductauit exercitum, & tam Sueuorum gentem, quàm etiam Alemannorum vtrasque ad inuicem fœderatas deuicit, vastauit, & penè subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes,

Noua Gothorum de Sueuis, & Sciris & aliis sociis victoria.

Sueuorum limites.

Alemanni.

id est Pannonias reuertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopoli obsidem dederat, à Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus iam adolescentiæ annos contingens, expleta pueritia, octauum decimum peragens annum, adscitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi clientésque cõsociauit, penè sex milia viros; cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum victoria potitus, superbiæ tumore regnabat, eúmque superueniens Theodericus interemit, familiámque & censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedauit. Singidonum dehinc ciuitatem, quam ipsi Sarmatæ occupassent, inuadens; non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni. Minuentibus deinde hincinde vicinarũ gentium spoliis, cœpit & Gothis victus, vestitúsque deesse: & hominibus, quibus dudũ bella alimoniam præstitissent, pax cœpit esse contraria. Omnésque cũ clamore magno ad regẽ Theodemir accedentes Gothi orant, quacũque parte vellet ductaret exercitum. Qui accito Germano, missáque sorte, hortatus est, vt ille in partem Italiæ, vbi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse verò ceu fortiter ad fortius regnum accederet orientale quidem. Quod & factum est. Et mox Vuidemir Italiæ terras intrauit, & extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens regni Vuidemir filium suum. Quem Glycerius Imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ à diuersis circum circa gentibus premebantur, adserens vicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Vuidemir acceptis muneribus, simúlque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tendit, seséque cum parentibus iungens Vesegothis,

Theoderici præclara tyrocinia.

Gothi pacis & quietis impatiẽtes.

Vuidemir in Italiam tendens moritur.

Vuidemir filius in Galliis cõsedit.

gothis, vnum corpus efficitur, & sic Gallias, Hispaniásque tenentes, suo iure defendunt, vt nullus sibi alius præualeret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Saum amnem, Sarmatis militibúsque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt, imo nec præualent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir vndique sibi prospera prouenire, Naissum primam vrbem inuadit Illyrici: filióque suo Theoderico consociatus adstat, & in villam comites per castrum Herculis transmittit Vlpianam. Qui venientes, tam eã, quàm & opes mox in deditionem accipiũt, nonnulláque loca Illyrici inaccessibilia sibi tunc primùm peruia faciunt. Nam Heracliam & Larissam ciuitates Thessaliæ primùm præda capta, iure bellico potiũtur. Theodemir verò rex animaduertens tam felicitatem suam, quàm etiam filij; nec hac tamen contentus, egrediens Naisitanam vrbẽ, paucis ad custodiam derelictis, ipse Thessalonicam petiit, in qua Clarianus patricius à principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniri Thessalonicam, nec se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir regem, muneribúsque oblatis ab obsidione eum vrbis retorquet. Initóq; fœdere, Romanus ductor cũ Gothis loca eis iam spontè, quæ incolerent, tradidit, id est Ceropellas, Europàm, Medianam, Petinã, Bereum, & alia quæ * Sium vocantur. Vbi Gothi cum rege suo armis depositis, composita pace quiescunt.

Theodemiri expeditio & successus.

** Phtium.*

19 NEC diu posthæc & rex Theodemir in ciuitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filiũ regni sui designat heredem, & ipse mox rebus humanis excessit. Theodericũ verò genti suæ regem audiens ordinatum imperator Zeno, gratum suscepit, eíque euocatoria

Theodericus patri succedit.

destinata, ad se in vrbem venire præcepit, dignóque suscipiens honore, inter proceres sui palatij collocauit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem eius in arma, sibi eum filium adoptauit, de suísque stipendiis triumphum in vrbe donauit. Factúsque est consul ordinarius, quod summum bonum, primúmque in mundo decus edicitur. nec tantum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famã tanti viri ante regiam palatij collocauit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere sociatus, dum ipse in vrbe bonis omnibus frueretur, gentémque suam in Illyrico (vt diximus) residentem, non omnino idoneam, aut refertam audiret; elegit potius solito more gentis suæ labore quærere victum, quàm ipse ociosè frui regni Romani bona, & gentem suam mediocriter victitare, secúmque deliberans, ad principem ait; Quamuis nihil deest nobis, imperio vestro famulantibus: tamen si dignum ducit pietas vestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat. Quúmque ei vt solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa; *Hesperia* (inquit) *plaga, quæ dudum decessorum, prædecessorúmve vestrorum regimine gubernata est, & vrbs illa caput orbis & domina, quare nunc sub regis Turcilingorum & Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, si præcipis, vt hic expensarum pondere careas, & ibi, si adiutus à domino vicero, fama vestræ pietatis irradiet. Expedit namque, vt ego, qui sum seruus vester & filius, si vicero, vobis donantibus, regnum illud possideam, haud ille, quem non nostis, tyranni iugo senatum vestrum, partémque reipublicæ captiuitatis seruitio premat. Ego enim si vicero, vestro dono, vestróque munere possidebo: si victus fuero, vestra pietas nihil amittit, imò (vt diximus) lucratur expensas.* Quo audito, quamuis ægrè ferret imperator discessum eius, nolens tamen eum contristare, annuit quæ poscebat, magnísque ditatum muneribus,

Euocatoriã à Zenone cõsequitur. Adoptatur, & alios honores accipit.

Theodericus suorum, quàm sui, studiosior.

Ad Zenonem postulata.

Oratio excelsum & verè regiũ animũ prodens.

Zenonis imp. æquitas.

neribus, dimisit à se, senatum populúmque ei com mendans Romanum. Igitur egressus vrbe regia Theodericus, & ad suos reuertens, omné gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens; Hesperiam tendit, rectóque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indéque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Quúmque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorúmque, aliquanto tempore resedisset; Odouacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille ad campos Veronenses occurrens, magna strage deleuit; castrísque solutis, finibus Italiæ cum potiore audacia intrat; transactóque Pado amne ad Rauennam regiam vrbem castra componit, tertio fere miliario ab vrbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in vrbe communiuit. Indéque subreptiuè noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat. Et hoc non semel, nec iterum; sed frequenter, & pænè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum iam dicebat Theodericum, & illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus, & Romanis, qui aderant, & fame & bello quotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui & primùm concedens Theodericus, postmodum hac luce priuauit. Tertióque, vt diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonísque imperatoris consulto priuatim habito; suæque gentis vestitum reponens, insigne regij amictus, quasi iam Gothorum Romanorúmque regnator, adsumit. Missáque legatione ad Lodoin Francorum regem, filiam eius Audefledam sibi in matrimonio petit. Quã ille gratè libentérque concessit, suos filios Ildebertum, & Cheldepertum, &

Theodericus in Italiam proficiscitur.

Odoacer à Theoderico victus.

Rauennæ obsidio triẽnalis.

Inuestitura regia Theoderici.

Adfinitas cum Francis spei non satisfecit.

Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista coniunctio, quia sæpenumero propter Gallorum terras grauiter inter se decertati sunt, & nunquam Gothus Francis cessit, dum viueret Theodericus. Antequam ergo de Audefleda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, vnam nomine Theudicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox vt in Italiam venit, regibus vicinis in coniugio copulauit, id est vnam Alarico Vesegotharum, & aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem auus Theodericus in annis puerilibus vtroque parente orbatum dum fouet atque tuetur, comperit Eutharicum Vuiterichi filiũ, Beremundi & Thoresmundi nepotem, Amalorum de stirpe descendentem, in Hispania degere, iuuenili ætate, prudentia & virture, corporísque integritate pollẽtem. Ad se eum facit venire, eíque Amalasuentham filiam suam in matrimonio iungit. Et vt ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrẽ Theodati, qui postea rex fuit, Africæ regi Vuãdalorúmque cõiugem dirigit Trasemundo; filiámque eius, neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat Hermenfredo. Petzam quoque suum comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Transarico, filio Trafstile, retenta eius matre obtinuit. Indéque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone parauerat conflictum, ad ciuitatem cognomine † Margoplano, quæ inter Danubium, Martianúmque flumina adiacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demoliuit.

Filias naturales vicinis regibus copulat.

Filiam legitimam Eutharico iũgit.

Adfinitates aliæ.

† Margũplanum suprà.

Mundo rex grassatorũ.

tuit. Nam hic Mundo Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, vltra Danubium in incultis locis, sine vllis terrę cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus, Scamarísque & latronibus vndecunque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubij ripam positam occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo penè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subueniens è manibus Sabiniani eripuit, suóque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subiectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum comitem in Gallis acquisiuit, plus xxx. millibus Francorum in prœlio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerũ post mortem Alarici generi, tutorẽ in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnũ cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor eiusdem regnum ipsum inuadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, & vsque dum viueret, Vesegothas continuit. Post quem Thiodigisglossa regnum adeptus, non regnans defecit, occisus à suis. Cui succedẽs Hactenusagil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens Romani regni concitat vires. Vbi & Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viueret, aut amicitia, aut subiectione non deseruiret. Sed postquam ad senium peruenisset, & se in breui ab hac luce egressurũ cognosceret, conuocans Gothos comites, gentísque suæ primates, Athalaricum infãtulum adhuc vix decennem filium filiæ suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatus erat regem constituit, eísque in mandatis dedit, ac si testamẽtali voce denuntians, vt regẽ colerent, Sena-

Theoderico subijcitur.

Amalarici mors.

Thiodis.

Thiodigisglossa.

Theoderici supremum elogium.

tum, populúmque Romanum amarent, principémque orientalem placatum semper propiciúmque haberent. Quod præceptum quamdiu Athalaricus rex, eiúsque mater viuerent, in omnibus custodientes; pæne per octo annos in pace regnarunt. quamuis Francis de regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus, belláque parare molientibus, quod pater & auus per Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam, quam matris viduitatem orientis principi commendauit: sed in breui infelicissimus immatura morte præuentus, rebus humanis excessit.

Qui consilijs salutaribus obediũt, regnant pacifici.

20 TVM mater, ne pro sexus sui fragilitate à Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodatum consobrinum suũ germanitatis gratia accersitum à Thuscia, vbi priuata vita degẽs, in laborib. propriis erat, in regnum collocauit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus à palatio Rauennate abstractam, in insulam laci Bulsinensis eã exilio relegauit. Vbi paucissimos dies in tristicia degens, ab eius satellitibus in balneo est strangulata. Quod dum Iustinianus imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam iniuriam redundaret, sic est cõmotus. Eodem nanque tempore de Africa & Vuandalis quum per fidelissimum suum Belisarium patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Vuandalico, contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Gothorum subigere populum, si prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quod & factum est. Trinacriámque ingresso, mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil præualere, cum

In Theoderici domu tragœdia.

Ingratitudo Theodati.

Heroinæ indigna cædes.

Belisarij felicitas.

Qui nutricem aufert, alumnos facilè subigit.

cum ſuo duce Sinderich vltrò ſe Beliſario dedide-runt. Quúmque ergo Romanus ductor Siciliã per-uaſiſſet, Theodatus comperiens, * Euermor gene-rum ſuum cum exercitu ad fretum, quod inter Cã-paniam Siciliámque interiacet, & de Tyrrheni ma-ris ſinu vaſtiſſimus Hadriaticus æſtus euoluitur, cuſtodiendum dirigit. Vbi cùm Euermor acceſſiſ-ſet, ad Rhegium oppidum caſtra compoſuit. Nec mora, deterioratam cauſam cernens ſuorum, ad partes victoris cum paucis & fideliſſimis famulis conſciis mouit, vltróque ſe Beliſarij pedibus ad-uoluens, Romani regni optat ſeruire principibus. Quod Gothorum exercitus ſentiens, ſuſpectum Theodatum clamitat regno pellendum, & ſibi du-ctorem ſuum Vuitigim, qui armiger eius fuerat, in regem leuandum. Quod & factum eſt. Et mox in campis barbaricis Vuitigis in regnum leuatus, Ro-mam ingreditur, præmiſſiſque Rauennam fideliſ-ſimis ſibi viris, Theodati necem demãdat. Qui ve-nientes, imperata ſibi perficiunt, & occiſo Theoda-to rege, qui à rege miſſus adueniebat, vt adhuc in campis barbaricis erat, Vuitigim populis nunciat. Inter hæc Romanus exercitus emenſo freto, Cam-paniam accedens, ſubuerſáque Neapoli, Romam ingreditur. Vnde ante paucos dies rex Vuitigis e-greſſus, Rauennam profectus, Mathaſuentam fi-liam Amalaſunthæ, Theoderici quondam regis ne-ptem, ſibi in matrimonium ſociarat. Cúmque his nouis nuptiis delectatus, aulam regiam fouet Ra-uennæ, Romę egreſſus imperialis exercitus, muni-ta vtriuſque Thuſciæ loca inuadit. Quod cernens per nuncios Vuitigis, Cumunilam ducem Gotho-rum manu armis conferta mittit Peruſiam. Vbi dũ magnũ comitem cum paruo exercitu reſidentem, obſeſſione longa euellere cupiunt; ſuperueniente Romano exercitu, ipſi reuulſi, & omnino extincti

* *Procopio Ebrimirus, Iornandi ſu-prà Euri-mund.*

Gothi in Theodatum inſurgunt.

Vuitigis rex Gothicus.

Parricidij merces.

Vuitigis nu-ptia Gothis lu-ctum con-ciliant. Ex-trema gau-dij mærore occupat.

Gothorum clades.

sunt. Quod audiens Vuitigis, vt leo furibundus, omnē Gothorum exercitū congregat, Rauennámque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata eius audacia, post xiiij. menses ab obsidione Romanæ vrbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Vnde pari tenore frustratus, fugatúsq; Rauennā se recepit. Et obsessus, nec mora, vltrò se ad partes dedit victoris, cum Mathasuēta iugali, regiísq; opibus. Et sic famosum regnū, fortissimámque gentē, diúque regnantē, tandē deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentiū diuersarū Iustinianus imperator per fidelissimū consulem vicit Belisariū, & perductū Vuitigim Constantinopolim patricij honore donauit. Vbi plus biēnio demoratus, imperatorísq; in affectu conuictus, rebus excessit humanis. Mathasuentā verò iugalē eius fratri suo Germano patricio cōiunxit imperator. De quibus postumus patris Germani natus est filius, itē Germanus. In quo coniuncta Anitiorū gens cū Amala stirpe, spē adhuc vtriusque generis domino præstāte promittit. Huc vsq; Getarū origo, ac Amalorū nobilitas, & virorū fortiū facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit, & fortiori duci manus dedit: cuius fama nullis seculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triūphator Iustinianus imperator, & consul Belisarius, Vuandalici, Africani, Geticíq; dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterū secutum scripta, ex eorū spaciosis pratis paucos flores collegisse, vnde inquirenti pro captu ingenij mei coronam contexerem. Nec me quis in fauorē gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quàm quæ legi, aut comperi. Nec sic tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur, aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem, quantum eius laudem, qui vicit, exponens.

Roma obsidio.

Finis regni Gothici. Propter iniustitiam regna euertūtur.

Vuitigis ex rege patricius.

Germano Mathasunta iterum nubit.

Iustiniani & Belisarij gloria.

Iornandis epilogus.

GNO-

GNOMOLOGIA PROCOPAGATHIANA,

id eſt,

SENTENTIÆ EX PROcopio, Agathia & Iornande, hoc tomo comprehenſis collectæ, & ordine Alphabeti digeſtæ.

A

Aduerſitas.

FORTVNA aduerſa nullo ſtudio corrigi poteſt: malis autem ex culpa prouenientibus voluntas facilè medetur. *Procop. de bello Perſ. lib.*1.

Adulatores.

Id vſu euenire ſolet, vt qui ad omnes accedunt, & res miras atque adeo forte abſurdiores intenti hiantéſque audiunt, haud difficulter per eum fallantur qui & ſua iactare ſit ſolitus, & ad gratiam aliena perinde ingentia explicare, quum minus intelligitur qualiſnam ſit, qui vel ſuas vel alienas laudes canat, & quis ille ſit qui laudatur, vel cuius rei gratia laudetur. *Agath. hiſt. lib.*2.

Aedificia.

Ad vrbium ornamenta, ædificia, quæ antea nulla fuiſſent, conſtruere, ſapientum fermè virorum inuentio fuit, & ciuiliter viuere percallêtium: quæ verò ad pulchritudinem extant delere, inſipientium proculdubio eſt, & quos minime pudeat in ſuæ malignioris naturæ argumentum monumenta poſteritati relinquere. *Procop. de bello Goth. lib.*3.

Ambitio.

Constat id longè esse pręstantius, sua vt quisque securè possideat, quàm dum aliena nimium appetit, vel de necessariis admodum rebus periclitetur. *Proc. de bello Goth. lib. 2.*

Ambitiosi.

Homines qui tęmere cuiquã rei idcirco incumbunt, vt vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam animos sistere possunt: sed maiora quædã operiuntur ac bene sperando continenter & tandiu procedunt, quoad vsque tandem vel ea priuentur felicitate quam consecuti antea fuerant. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Amici incerti.

Qui præsentia interuertere habent in animo, in amicos vehementer causas excitant. quibus enim amicitiæ ius minimè placet, leues & nullius momenti occasiones commentari conantur. *Idem, de bello Pers. lib. 2.*

Amicus.

Haud aliter amicus discerni ab hoste potest, nisi ex incidentium rerum euentu, & vtrum rectè an aliter animo sit affectus. *Agath. lib. 4.*

Appetitio.

Facilè omnes appetunt quæ pro vtilitate tentantur. *Iorn. de reb. Geticis.*

Arma iniusta.

Fieri non potest, vt qui vel iniuriam fecerit, vel vim fortè intulerit, in certaminibus ipsis probè se gerat; quandoquidem pro singulorum vitæ conditione regitur & belli fortuna. *Pr. de bello Goth. lib. 3.*

Audaces.

Audaciores sunt semper qui inferunt bellum. *Iorn. de reb. Getic.*

Audacia.

Insulsa audacia in exitium ducit: prudens verò

cunctatio

cunctatio seruare satis est apta. *Procop. de bello Pers. lib.2.*

Qui de omnibus decertat, vitę finem simul cum malis omnibus in exitu belli commemorat. *Idem, de bello Vandil. lib.2.*

A fortitudine secernitur audacia: harum altera cuicumque accesserit, dedecus ac discrimen inducit: altera, virtutis opinionem. *Idem de bello Goth, lib.1.*

B.

Bella.

Non omnia est operæ pretium credere fortunæ, neque bella putare cuncta bene succedere, quum nihil omnino inter res humanas, præterquam hominis propositum, calamitate careat. Cuncta enim sibi prospera futura pollicentes, spes non ex voto postea succedens, magis exulcerat. *Idē, de bello Pers. lib.1.*

Non magis corporis robore quā consilio & prudentia bella geruntūr. *Agath. lib.2.*

Bella ciuilia.

Vbi magni esse videntur, & nō impares aut dubij potentatus, ibidem & necessarium est omnino & multis de causis, vt animi fiant inflatiores, honorúmque & primatus cupiditates, aliique infiniti affectus animorum, vt perturbationis ita & seditionum plenissimi suboriantur. *Agath. lib.1.*

Bellorum causæ.

Deum esse præliorum & cædium ducem non conuenit. eum namque qui & summæ sit bonitatis, & malorum abactor, homicidam esse, & præliis delectari, nec affirmanti quidem fidem sim præbiturus. Sed in cupiditates & iniustitias animi hominum sponte labuntur, discordiisque & perturbationibus omnia complēt. Hinc nimirum pernicies affatim occurrit, nationésque diripit mortalium,

& mortes infinitæ exoriuntur.*Idem,eod.lib.*

Bellator.

Nihil forti suauius,quam vindictam manu quęrere.*Iorn.de reb.Getic.*

Bellum.

Bellum & regnum omnium inter homines maxima esse palam est. *Proc.de bello Pers.lib.1.*

Bellum præter cætera, sana ac diligenti consultatione administratum,feliciter succedere solet. *Idem,lib.2.*

Neque hominum multitudine, neque arborum proceritate, sed animorum virtute rem bellicam metiri ac expendere fas est. *Idem, de bello Vandil. lib.2.*

Non pro hostium voluntate bella gerere homines consueuerunt, sed sua quisque lege disponit, quæ optima facta illi sũt visa. *Idẽ,de bello Goth.lib.1.*

Bellum non temeraria solet celeritate geri, sed optimè consulendo ac prouidendo temporum momenta metimur.*Idem,lib.2.*

Rei bellicæ ars ipsa deposcit,vt qui militum numero pręstat,ex aperto& interdiu gerat bellũ.*lib.3.*

Bellum iniustum.

Hominum multitudo non ex lege,sed per iniustitiam & scelus congregata strenuè quicquam in bello agere non potest, quum nullo modo virtus cum iniquitate congredi aut conuenire valeat:verùm à nefariis absistens eos secundum ordinem rei militaris aut disciplinam agere non sinit. *Idem, de bello Vandil.lib.2.*

Bellum prorsus incertum.

Belli fortuna non in tuto semper consistit: nam & multos spes ea fefellit, quod ad se esset victoria peruentura; & qui rem malè gessisse plærunque sunt visi,superasse ex insperato hostem postea contigit.*Idem de bello Goth.lib.2.*

Plerique

Plerique dum belli euentum operiuntur, elusi sunt demum in rebus maximis. *Idem, lib.* 1.

In incerto positus est belli euentus: nec mortalium quispiam fortunę pręnosse queat sententiam. *Idem, lib.* 2.

Belli vicissitudines.

Quis ignorat belli vicissitudines non certa necessitate accidere, nec eos qui nunc fortè falluntur eandem semper sortiri fortunam? sed aliter longè, vt pleraque euenire. siquidem compertum est ad victos sæpe redire victoriam, & calamitosos plerunque a fortuna iuuari. *Agath. lib.* 3.

Beneficentia.

Officium tẽpore præstitutum ingratorũ nomen mutare consueuit. *Proc. de bello Vandil. lib.* 2.

Beneficij.

Qui amicos beneficiis afficere connituntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, vel si per ea quæ nonnunquam iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur. *Idem, de bello Goth. lib.* 3.

Beneficium.

Par est vt qui priores beneficia contulere, vel gratiam parem vt referant, benefactorum vicissitudinem. *Idem, lib.* 2.

C.

Calamitas.

Propria cuique & sua calamitas, si nondum vniuersa gente deperdita sit occursura, apud sanæ mẽtis homines haudquaquam consolationę priuatur. *Idem, lib.* 1.

Calumnia.

Pro salute deliberantẽ simul & consiliũ dantem minimè fas est calũniã timere. *Idẽ de bello Vãd. lib.* 1.

Clementia.

Præteritorũ pœnitentia his qui errauerunt clementes reddere solet iniuriam passos. *Idem, lib.* 2.

Commeatus.

Ea vos ſubeat cogitatio velim, maximum in bello momentum bellique apparatum commeatus copiam eſſe: nam qui neceſſariis ad vitam rebus indigent, vt ab hoſte vincãtur neceſſe eſt. Non enim fames ipſa ſat nouit cum virtute cohabitare, quum eſurire & ſtrenuè agere humana natura nil ferat. *Idem, de bello Goth. lib.3.*

Conſilium.

Negocium conſilio præuenire oportet: deciden tem vero poſt factũ pœnitere, ſtultiſſimum. *Idem, de bello Vandil. lib.*1.

Conſtantia.

Quæcunque infauſta fortuna tulit, generoſè feres, omnia reputando quæ homini neceſſaria contingere poſſunt. Si autem illa, mala hæc aliquo modo tibi compenſare parata eſt, id ſuſcipere omnino dedignaberis? an non ſimiliter à fortuna mala nobis atque bona computanda? *Idem, lib.2.*

Rebus proſperè ſuccedentibus, maioris demen tiæ fuerit præcognita velle iterato perdiſcere: rebus verò aduerſa fortuna delatis, inutile duxerim non protinus ſe caſibus coaptare. Eſt namque firmitas, omnis in his iudicanda quæ ratione nitãtur, præſentibus vero inſiſtere haudquaquã ſemper eſt laudabile, niſi accedat cum rebus ipſis & ſapientia. Quum autem illud contigerit, ea vt nos contemnamus, quæ opus eſt meminiſſe, & minus decentibus inhærẽdum ducamus, qui ad priora acceſſerit & ſemel cõtẽpta, magis eſt incuſandus, quàm qui ſe ad alia transferat. *Agath. lib.3.*

Conſultatio.

Sẽper præcedere conſueuit conſultatio, obſcuráq; & ambigua opportunè caſtigat: vbi verò mox conſultando, quid ſit agendum apertè dignoſcitur, tunc demum eſt neceſſe vt adſit, & conſequi velle,

& pero-

& peroptare, quæ placita sunt. *Agath.lib.3.*

Conuicia.

Non in omnes iactantia vti oportet, neque proximos probris, nullo modo ad rem pertinentibus, semper incessere. *Proc.de bello Perſ.lib.*1.

Crimina.

Criminum magnitudo misericordiã ab his adimit qui iniuria sunt affecti. *Idem, de bello Goth.lib.3.*

Cunctatio.

Prudens cunctatio seruare satis est apta. *Idem, de bello Perſ.lib.2.*

Rerum gestarum maximæ, non temporis celeritate, sed bonis consiliis dirigi rectius solent: plerumque enim sua dilatio, cùm se demum oportunè obtulerit: vtilitatis plurimum adfert: studium verò & nimia properatio, vbi nec decenti nec suo tempore proferuntur, multis rei conficiendæ spem intercidit. facilius quippe imparata aliqua multitudo viribus, oppugnata hostilibus vincitur, quàm qui cum minoribus copiis, sed alioquin quàm bene instructis in certamen se conferunt. *Idem, de bello Goth.lib.*1.

Quibus salutis spem fortè allatura est mora, vecordiæ proculdubio arguentur, si anticipando periclitandóque rerum summam in discrimen deduxerint: hi verò quibus cunctando & prolatando difficilius certamen efficitur, si plusculum id ad breue extraxerint, huius nimirum moræ potius sint incusandi, quàm acceleratæ ac subitæ petulantiæ. *Idem lib.2.*

D.

Decretum Dei.

Ea quę Deus decreuit, nullatenus prohiberi possunt. *Proc.de bello Vandil.lib.*1.

Delictum.

Nil prorsus delinquere, nec humanum esse equi-

dem reor, sed preter mortalium ipsorum naturam. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Delicta corrigere Imperatorem admodum decet. *Eod. lib.*

Desperabundi.

Non procul esse ab optimis & modestissimis moribus hi videntur, qui paulò ante, etsi sæpe ac multum prosperis fuere fortunæ casibus communiti, vbi paululum deliquere, prorsus animis concidũt: quod sanè nihil aliud præfert, quàm dedignari ac plane negare se homines esse. nã nullo tẽpore quemp[illegible] falli, diuinitatis est propriũ. *Idem, eod. lib.*

Desperatio.

Qui de salute cogitur desperare, nec opere quidem, nec verbis decorum seruare de cætero poterit. *Idem, eod. lib.*

Deus.

Amat Deus non quidẽ astutos, aut aliquid domi machinantes, sed extrema in angustia constitutos, modò non sint improbi. *Idem, de bello Vãd. lib. 1.*

Deus in auxilium iusta petẽtibus semper adesse solet. *Eodem lib.*

Deus supplicum contemptores odisse solet. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Deum nullius iniustus sentiet adiutorem. *Idem, de bello Vandil. lib. 1.*

Quando Deus malè quid vt eueniat homini decreuit, consilium ac mentem imprimis ei aufert. *Idem, ibid.*

Sine vllo delectu, vel temere Deus humano generi, vel priuatæ cuiquam rationi ferre præsidium non consueuit: sed his quàm maximè fauet, apud quos æquitatis ratio habetur: & illi haudquaquam difficile est ad alios bona transferre, vt qui rerum omnium habeat potestatem. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Ea quæ

Ea quæ rerum naturam excedunt, non humanæ virtuti, sed Deo sunt adscribenda. *Idem, de bello Goth. lib.* 1.

Fas dicere non est quædam à Deo sine ratione procedere. *Idem, de bello Pers. lib.* 2.

Disciplina.

Omnis disciplinæ ratio exercitatione augetur, otio verò debilitatur. *Idem, de bello Vandil. lib.* 1.

Dissentientes.

Qui varia sentiunt versari non possunt simul, & sanè nec timore intercedente nec beneficio, diu fides in his stabilis manet, ni forte eadem & rectius senserint. *Agath. lib.* 3.

Dissidium.

Adeo dissidium perniciosa res est, vt diuisi corruant, qui adunati cæteros omnes viribus territabant. *Iorn. de reb. Getic.*

Doctrinæ studium.

Verborum, quæ ad felicitatem traducunt, nulla esse mortalibus satietas debet: vel si quos fortè inscitia opprimat rationis, quādoquidem eorum quæ probè dicuntur beneficia nullo modo sunt aspernanda. *Procop. de bello Goth. lib.* 3.

Dolor.

Vehemens dolor in consilium peruersum hominem trahere aptus est. *Idem, de bello Vand. i lib.* 2.

Doloris vehementis acerbitas & robur & vires omnes absumit, vt ne præsenti audacia rebúsq; paratis vti permittat. *Eod. lib.*

Duces belli.

Qui summæ rerum præficiūtur, vti se gesserint, vel ignominiam vel laudem perpetuò referunt. *Proc. de bello Goth. lib.* 1.

Decet vtriusque exercitus duces propria gloria subditorum salutē ducere potiorē, quæve æqua & vtilia sunt non sibi solum deligere, sed hostibus,

vel vtcunque infensus, & hac via præsentes difficultates dissoluere: nam quæ mediocria sunt concupiscere, quascunque demit molestias: contendendo verò & diffidendo, nihil peragi potest quod deceat. *Idem, lib.2.*

Dux belli.

Dux optimus profectò ille putandus, qui ex bello pacem disponere sit aptus. *Idem, de bello Pers. lib.1.*

E.

Ebrietas.

Si quis Barbarus proximum per ebrietatem occiderit, ac venia propterea postulata se crimine solutũ duxerit, peccata licentia longe peiora fuerint. Neque enim vlla ratione fas ebrium esse, multò minus in exercitu fas militi proximos ob id interficere. Ipsa enim temulentia, vel cæde non consequente, pœna est digna: quanto magis si cædes consequatur, multóque item magis in proximum quàm in alienum. *Idem, de bello Vandil. lib.1.*

Eloquentia.

Est eloquentia ipsa res quædam difficilis oppugnato, quippe quæ vniuersas mortales & capere & perterrefacere queat, eos præcipuè qui nondum fuerint quid de se oratio valeat, periclitati. Sed non omnino prudenti hæc animo, & ex rerum pendenti iudicio non peruincibilis est. *Agath. lib.3.*

Exercituum clades.

Vniuersos imperatoris exercitus vnum corpus esse existimato: quos si fortè vt hominis membra non vnum sentire contigerit, sed seorsum ab inuicémque disiunctos gerere aliquid velle, ducibus proculdubio relinquetur, vt eorum quæ deceant quum nihil egerint, vtrique simul dispereant. *Proc. de bello Goth. lib.2.*

Exilium.

Exilium.

Illi qui ſemel imperauerit, exilium nequaquam tolerabile. *Idem, de bello Perſ. lib.* 1.

Expeditio bellica.

Felix procinctus, auxiliantium ſuaue collegiũ habere, & ſolaria illorum, quibus delectat etiam ipſa ſimul ſubire diſcrimina. *Iornand. de reb. Getic.*

F.

Fames.

Vbi fames comparet, cum cæterorum malorum obliuione homines inuadit, & propter mortẽ hanc ex ſe prodeuntem quoduis aliud mortis genus voluptati vt ſit mortalibus facit. *Proc. de bello Goth. li.* 2.

Fata.

Morituros & in otio fata præcipitant. *Iornand. de reb. Getic.*

Felicitas.

Non procul à veritate antiquum puto prouerbiũ, Quod non pura Deus bona, ſed malis ſemper aliquibus admixta præbet hominibus: neque riſum ſine fletu habemus: réſque ſecundas ſemper calamitas quædam ſubſequitur, ac voluptatem triſtitia comitatur: denique legitima ſinceráque quãdoque felicitate frui nuſquam datur. *Procop. de bello Perſ. lib.* 2.

Fletus.

Non oportet eos, qui iniuſtè pereunt flere. *Idem, de bello Perſ. lib.* 1.

Fœdera.

Par eſt vt qui pro ineunda ſocietate ad proximos veniunt, imprimis edoceant iuſtiora quædam ſe deprecatum veniſſe, & futuris vt ſociis, ita & ſibi percommoda, & vt in eam ſententiam verba mox faciant. *Idem, de bello Goth. lib.* 3.

Fœderati.

Qui recens in amicitiam venerint, non infortu-

nio, ſed beneficiis decenter affecti, ſeruare fidem conſueuerunt. *Idem, de bello Goth. lib. 1.*

Fortes.

Pauci virtute inſtructi maximas queunt hoſtiũ copias profligare. *Idem, eod. lib.*

Fortitudo.

Viri virtutem non cœptæ res arguunt, ſed peractæ res deſignant. *Idem, eod. lib.*

Fortuna.

Fortuna vbi primum aduerſa conſpicitur, ipſam ab ea decidentium mentem proſternit, atque in ſeruitutem redigit. *Idem, de bello Vand. lib. 2.*

In rebus ſeſe offerentibus neglecta, non æquè poſtea redire ſolet. *Eod. lib.*

Quæcunque ſupra humanas ſunt vires; vel his qui ſpe ſua nonnunquam fallãtur, veniam præbẽt, & vt crimine vacent efficiunt: fortuna ſemper ad ſeipſam trahente rerum geſtarum delicta. *Idem, de bello Goth. lib. 2.*

Fragilitas humana.

Humana fragilitas dum ſuſpicionibus incurrit, magna plerunque agẽdo occaſionem rerum intercipit. *Iornand. de rebus Getic.*

Fugaces.

Nondum in belli periculum venientibus nulla poteſt accidere turbatio: ſi autem ad manus ventum fuerit; anxietate metúque capti in confuſionem (vt par eſt) conſuetam faciles cedendo incidunt. *Procop. de bello Perſico libro primo.*

Fugere idcirco homines ſolent, aciémque ac ſigna deſerere, vt ſuperſtites eſſe poſſint. Quòd ſi mortem & hanc quidem conſpicuam illatura eſt fuga, profectò qui diſcrimen ſubierit longè tutior erit, quàm qui fugam capeſſerit. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Futura.

Futura.

Homines multa ſibi ipſis incommoda, ob futurorum ignorationem inferunt. *Idem, de bello Perſ. lib.2.*

Ex præteritis factis contemplari futura homines queunt,& in tuto eadem conſtituere. *Idem,de bello Goth.lib.3.*

Solent mortales dum rerum præſentium admiratione capiuntur, & plærunque ſimul inſcitia, futura quædam præſagire,& dum moleſtiis opprimuntur, temere contemplando futura prædicere. *Eod.lib.*

G.

Generoſi.

Generoſos homines ſemper & vbique fortiter agere decet. *Procop.de bello Vandil.lib.2.*

Viri generoſi & fortes, vel ſi aliqua in re fortaſſe fallantur, vt vtcunque ad vota aliquid minus ſucceſſerit, apud hoſtes exiſtimant ſuam authoritatem imminui. *Idem, de bello Gothico lib.1.*

Gloria.

Longè præſtat cum virtute pugnando perire, quàm ſine certamine turpiter incolumem ſeruari: quum hæc, proditio potius quam ſalus appellari poſſit. *Idem,de bello Perſ.lib.2.*

Plurimum ſibi laudis pariunt,non qui inferiores deuicerint,vel qui in minori apparatu animi magnitudine præſtét. Qui verò ſuapte natura ſunt timidiores,his vt audaces ſe præſtent contulerit maximè. Nam omnes plærunque, quibus à ferro & armis res pendent,ſolo periculorum cõtemptu incolumes fiunt. *Idem,de bello Goth.lib.2.*

Gratitudo.

Ei qui ex neceſſitate gratiam fecerit ſuccumbat neceſſe eſt,qui beneficio ſit affectus. *Idem,lib.3.*

H.

Historia.

Ciuili philosophia historiam haud longè inferiorem duxerint, ni forte plus aliquid conferat. Siquidem hæc ipsa historia haud secus ac domina, nec mutabunda quidem, nec adulatrix, iubet plerũque & planè constituit, quibusnam sit inhærendũ, quæue sint fugienda: & perinde necessitatem persuadédo immiscet, in animos se dum insinuat, virtutémque collocat, vbi primum allicibili vtitur oratione, vel exemplorum varietate, veluti cõdimentis, qua narrantur, excolit: ea dicendo confirmans, in quibus homines rectiore consilio vsi, vel forte pro cuiusquam sententia, siue fortuna duce & hac aduersante falsi quandoque à recto decoróque aberrauerint. *Agath. lib.* 1.

Hostes contemnendi, qui.

Hostes qui nostræ tantùm externæ inordinationi confisi contra nos veniunt, vbi se spe frustratos esse senserint, facilè pugnam detrectant. Multitudo verò quia se illi timeri putant, omnino est despicienda. *Procop. de bello Pers. lib.* 1.

Hostes non contemnendi.

Nemo hostes contemnẽdos idcirco ducat, quia multitudine sint inferiores, vel quia cum deuictis sit decertandum, & in eos eundum, qui fracti iam animo sint. Multi namque falsa opinione decepti, se ipsos sæpius fefellerunt, & dum importunè alios paruifaciunt, partas iam vires dissoluere potuerũt. Nam alias antehac res malè gestæ viros solent ad egregium aliquod facinus factitandum hortari, nimirum cum fortuna ipsa vel desperantis iam rebus ad optima quæque & maxima audendum compellit. *Idem, de bello Goth. lib.* 3.

Hypocritæ.

Qui versuti sunt & subdolis moribus, & falsam

præ

præ se ferunt benignitatem, verbisque ex arte delinientibus credulos fallunt, sunt proculdubio inutiles. *Agath. hist. lib. 6.*

I.

Ignauia.

Stultorum arbitror esse hominum à Deo petere, vt det euenire meliora, ipsis aduersus ire timentibus, ac in causa existentibus vt contra eueniat. *Procop. de bel. Vandilic. lib. 1.*

Ignorantia.

Qui præ ignorantia semel circumuenti falluntur, si rursum in infortunium recidant, quia minus periclitando præuideant consuetam sibi calamitatem, haudquaquam ex aduersante fortuna id fieri videbitur, sed quia se deliquisse plane ignorent: *Proc. de bello Goth. lib. 3.*

Inuidia.

In magna felicitate euenire solet inuidia. *Procop. de bello Vandilico, lib. 2.*

Imperator.

Delicta corrigere, Imperatorem admodum decet, vt charos præterea & amicos soletur, eius & dignitatis est, & prudentiæ: quo fiet, vt non solùm nunc ipsi à molestiis quondam illatis & grauibus subditi vindicentur, sed statim vt liceat imperatoris beneuolentia frui, qua re nil dignius afferri potest mortalibus. *Procop. de bello Goth. lib. 3.*

Sine administris non potest fieri in bellicis rebus imperator. *Idem. ibid.*

Imperium.

Spretum imperium deficiente quotidie robore continuò fluit atque deficit. *Proc. de bello Pers. lib. 1.*

Impij.

Facilè ij debellantur, apud quos nec diuina quidem, nec humana iura sat valent. *Proc. de bello Goth. lib. 3.*

Impius.

Qui amicissimo atque charissimo insidias tendit, consanguinitatis ac necessitudinis iura violando, quanquam victoriæ superstes, non fatum vitare, sed facinoris conscientia pænam prorogare videtur. *Idem, de bello Vandilico, libro 2.*

Improbi.

Improbi homines nec in prospera quidem, nec in aduersa fortuna suos immutare mores sat possunt: quos tamen dum aduersi aliquid patiuntur occidere solent, & ita vt dum finitimè opera indigent, cogente necessitate vel suam quidem occultent improbitatem. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Imprudentia.

Quibus de rei summa periculum imminet, stultum est alia curare. *Procop. de bello Vandilico lib. 1.*

Ea quibus præsentia pro votis procedunt, velle aliter immutare, profecto inutile duxerim. *Idem, de bello Goth. lib. 1.*

Inconstantia hominum.

Mens quæ in amicos prauitatis & inconstantiæ semel arguitur, diuertere ab æquitatis via assiduò solet. *Procop. de bello Goth. lib. 3.*

Infelices.

Hominibus quibus cum malè agi ceptum, necesse est aduersa semper contingere: & quæ feliciora fuere, in perniciem verti. Plerique nimirum, post adeptam voto libertatem, & post declinata pericula, vel cum eadem fortunæ sæpius indulgentia disperditum eunt. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Infidus.

Qui suapte natura non est infidus, haudquaquam cum fortuna simul cōmutaturus est animũ.

Procop.

Procop.de bello Goth.lib.1.

Qui instabilis est, inconstantiæ morbo laborat, simul ac timere incæperit, vel suimet amantissimi debitam negaturus est fidem. *Ibid.*

Ingenium humanum.

Mos est hominum, res nouas alienis periculis spectare & experiri velle. *Idem, de bello Vandilico libro 1.*

Inimicitia.

Amicitia multas apta est obtegere querelas: inimicitia verò nec minima sustinet errata, sed omnia superiora scrutatur, nec præterit hostes qui auctiores ex alieno sunt facti, decertántque pro quibus maiores læsi fuere. Et quanquam in ipso periculo succumbit, prospera tamen quandoque sua recuperat, docétque victos veniam petere præteritorum. *Idem, lib.2.*

Iniuria.

Qui iniuriam facere volentibus vires tribuerit, is causa putandus est. *Idem, de bello Pers.lib.2.*

Quicunque finitimis iniuriam inferunt, siue id ignorantia egerint, siue obliuione, merito debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sunt mala perpessi. nam peccandi quæ inciderit fortuitò causa, maximã delicti his adimit partẽ, & deprecatur. Si quis verò præmeditatus iniuriam infert, huic certè nihil reliquũ fiet, quo eius facta excuset: quippe quem non solùm rei patratæ crimen, sed voluntatis etiam culpam vt ferat, par erit. *Idem, de bello Goth.lib.3.*

Iniusti.

Deũ sibi aduersum constituunt, non qui sua ferentes ad alios credunt, sed qui aliena inuadẽtes in belli periculum deducunt. *Idem, de bel.Vand.lib.2.*

Iniustitia.

Vim adferre, & ex alienis pasci, turpe semper ac

probrosum videtur, quod iniustum in ipso feratur. *Idem, de bel. Vandilic. lib. 1.*

Delinquere, & in deliquentes inferenda supplicia intercipere, vt equidem reor, æquè se habent. *Idem, de bel. Goth. lib. 3.*

Insolentia.

Insolentia ipsa desuetudóque in anxietates plerunque & turbas inducunt. *Idem, de bel. Goth. lib. 1.*

Iusiurandum.

Iusiurandum inter homines supremum ac firmissimum fidei pignus esse videtur. *Procop. de bel. Pers. lib. 1.*

Iudicium.

Homines ex euentu fortunæ, quæ prius consulta sunt, iudicant. *Procop. de bel. Vandilic. lib. 1.*

Iuuenes.

Solent animi iuuenum ambitu potentiæ concitari. *Iornand. lib. de rebus Getic.*

L.

Legati.

Magna quędam & inclita oratorum dignitas est, & apud omnes mortales alioquin honorabilis. Sed tandiu id in se muneris retinent, quo ad ipsi suæ legationis officium seruent. Nam hominem occidere qui legatione fungatur, tunc quidem & iure pro humanis legibus licet, cùm regem videbitur contumelia affecisse, vel si adulterium commiserit. *Procop. de bello Goth. lib. 1.*

Constat apud barbaros omnes id lege cautum esse Oratores & legatos vt hi plurimum colant & venerentur. Mihi verò (*Totilæ dictum*) qui virtutis sibi aliquid compararũt, honorem deferre simul & reuerentiam iampridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores: siue illatã his ignominiam, non personarum mansuetudine, sine verborum tu miditate & elegantia discerni reor; sed quum vera

quædam

quædam fatentur, vel non satis admodum verbis vtuntur. Oratori itaque illi honor deferri maximè solet, qui veritate mox patefacta ad suos dimittitur: sed is ignominia præ ceteris affici, qui vbi commentitia quædam & subdola verba fecerit, ad suos mox redeat. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Libertas.

Non ita graue est in malis senescentem vsque ad extremum viuere, quàm à malis semel liberatum rursus in eadem recidere: quòd medio tempore bona degustanti difficilis, vt par est, calamitas reuersa videatur. *Idem, de bello Vandil. lib. 2.*

M.

Magnanimitas.

Animi promptitudinem tandiu profuturam esse existimo, & magna laude dignam, quandiu moderata est, nec iacturæ quid adfert se possidentibus. Nã & bona omnia cùm nimia fuerint, in deteriora verti consueuere. *Procop. de bello Goth. lib. 2.*

Maleuolentia.

Natura inest iniuria affectis continuò maleuolentia. *Idem, de bello Vandil. lib. 1.*

Mendaces.

Illud deceptionis perspicuum sit argumentum, quòd qui falsa persuaderi velit, maiori quodam verborũ ornatu & varietate indiget, vnde delinimentis vtatur, & quibus desipientes pelliciat. *Agath. hist. lib. 3.*

Miles.

Bonus miles propriè tantùm virtuti confidit, ignauus verò alterius. *Procop. de bello Vandil. lib. 2.*

Milites strenui.

Sat calleo maxima in bellis momenta bellantiũ voluntatem sortiri, istorúmque ad pugnandum animus propensior est, quam multa ex officio geri cõsueuisse. *Idem, de bel. Goth. lib. 1.*

Moderatio.

His velle qui ad pœnitentiam & ſanam cupiunt redire mentē, hoſtiliter inſultare, nec ſanctū equidem duxerim, nec humanitatis officio dignū. *Idem.*

Modus.

Quod modum excedit, vbique cauendum eſt ſapientibus: vel ſi id in laude fortè ſit cōceſſum, quatenus his tamen gloriandum, qui pro rebus olim egregiè geſtis forſitan efferuntur, quoad crudelitas ipſa & confidentia ex animo propulſare prudentiā nequeant, vel ſe ad inſolentiam prorſus euehere. Enim verò qui ad id prouecti demētiæ ſunt, vt nec moderati quippiam audire, nec penſi queant, profectò vel ad Deum ipſum oppugnandum ſunt euaſuri. *Agath. hiſt. lib. 1.*

Mors.

Mors etſi acceleratius venerit felices ſemper ex præterita ac proſperiore fortuna homines reddit. *Procop. de bello Goth. lib. 3.*

Semel nato non mori quandoque minimè conceſſum. *Idem, de bello Perſ. lib. 1.*

N.

Nobilitas.

Eos, quibus contentio eſt de maioribus, maiorē etiam in pugna virtutē præ ſe ferre decet. *Idem, de bello Vandil. lib. 2.*

Nomina rerum.

Non me præterit magnas turbas inter homines rerū nomina immutata concitare: veluti, ſi qui humanitatem dicere improbitatē velint. Inde rectiora quæque corrumpi ac perturbari contingit. Siniſtrū quippe & plane improbū eſt, eos qui leges ad verū acrius circumſcribere profitentur, earū nominibus pro velamentis, ad impietatem & nequitiā vti, vt peccare intrepidè, & prauitatem præ ſe tutius ferre queant. *Idem, de bel. Goth. lib. 3.*

Obedientia.

O.

Obedientia.

Futuro iam domino non prorſus gratificari, dementiæ eſt. *Idem, de bel. Goth. lib.* 1.

Occaſio.

Occaſio reliqua omnia intra ſe continet. *Idem, lib.* 1. *de bello Perſ.*

Præſtat præuenientem in tuto eſſe, quàm bene gerendæ rei occaſione amiſſa turpiter ab inimicis pati. *Idem, lib.* 2.

Rerum humanarum momēta in occaſionis perceptione conſiſtunt. Nam ſi per ignauiam quis fortunam paratam neglexerit, ſi ſua culpa ab ea deferatur, nequaquam illā ſed ſeipſum accuſet. *Idem, de bell. Vandilic. lib.* 2.

Opportunitas.

Opportunitatis momenta redire omnino neſciunt. *Idem, de bel. Perſ. lib.* 1.

Non ei qui temporis opportunitatē neglexerit, nec ſe rebus gerendis tunc ſtatim accommodauerit, in poſterum licebit, quod omiſſum eſt, reuocare. *Agath. hiſt. lib.* 4.

P.

Pax.

Bonum eſſe pacem apud omnes homines in confeſſo eſt, quibus paululū rationis exiſtit: ſi quis autem ipſam turbare ſit inuentus, malorum cauſa ſibi ac proximis fuerit. *Idem, de bello Perſ. lib.* 1.

Pacis fœdera ſoluere, nihil aliud eſſe quis dixerit, quam hominum cultum in ferarum vitam commutare. Nam ſi diſſidentes inter ſe nunquam conuenirent, infinitum omnino bellum eſſet: quod ſi finem non eſt habiturum, de ſtatu hominum ac naturæ eos, qui in illo occupantur, eſt decorum dimouere. *Idem, lib.* 2.

Pecunia.

Pecunias qui non ad neceſſitatem ſit

consecutus, bellum (vt reor) gerere nunquam satis commodè poterit. *Idem, de bello Goth. lib. 3.*

Perfidi.

Fœdera soluunt, non qui iniuriam patientes à proximis desciscunt; sed qui fœderatos habere aliquos postulantes, deinde violãt. *Idem, de bello Vandil. lib. 2.*

Pericula.

Necessaria, nec prorsus voluntaria eligentes pericula, Deus semper adiuuat. *Idem, de bello Persico lib. 1.*

In periculum non necessarium sponte se coniicere, magna est clementia. *Ibid. lib. 2.*

Prælia.

Belli momenta, aut ducis virtute, aut fortunæ felicitate constant. *Idem, de bello Vandil. lib. 2.*

In præliis nihil quicquam apertè potest clamoribus denunciari, tum armorum præ crepitu, tum bellantium sensibus præ turba ac formidine occupatis. *Idem, de bello Goth. lib. 2.*

Princeps.

Potentissimi ac longe prudentissimi principis est, ex bello magis pacem quàm ex rebus quietis tumultum nihil sibi ac proximis profuturum excitare. *Idem, de bello Pers. lib. 1.*

Proditor.

Qui proditoris vsus beneficio est, accepta quidem ex gratia, repentina quadam, vt victor, afficitur voluptate: suspicione tamen in posterum ductus veretur simul & odit, ob eius facinora, beneficum proditorem, vt qui in seipso expertus asseruet & caueat proditionis iudicia. *Idem, de bello Goth. lib. 1.*

Prouidentia Dei.

Humana omnia procedunt, ita vt Deo placitum est. *Idem, ibid.*

Prudentes.

Solent qui difficultates & infortunia quãdoque euaserint, prudentia hos longè superare qui nondum fuerunt infelices: *Idem, lib.2.*

Prudentia.

Præsentibus vti bonis præstat quàm fugientia quærere. *Idem, de bello Pers. lib.1.*

Securum, antequam pericula veniant, cogitare quid agendum: denique magnoperè profecerit in rebus obeundis vti temporis opportunitate. *Idem, de bel. Vandil. lib.1.*

Pudor.

Pudor ante omnia ob oculos militum in acie stantium versari debet: hæc vna res enim omniũ fortissimos reddit. *Ibid. lib.2.*

Pugna.

Facilè adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. *Iornand. libro de rebus Getic.*

R.

Res maximæ.

Res maximæ non temporis breuitate, sed probo rationis consilio ac corporis labore gubernantur, quæ quidem hominibus non admodum repente succurrunt. *Proc. de bel. Pers. lib.1.*

Rex.

Non ex purpura seu quouis amiculo, & extrinsecus aliis quæ visuntur ornamentis, regium nomen est cuiquam tribuendum: sed ei qui æquitatẽ exerceat, nec decentia aspernetur, & cupiditates his solùm rebus emetiatur, quæ animi stabiliunt sapientiam. *Agath. lib.4.*

Regis boni officium, mansuetũ esse omnes adfirmant. Nam cædes ac bella facere, ciuitates diripere, agros depopulari, aliis fortè conuenit hominibus, bono nequaquam. *Procop. de bell. Pers. lib.2.*

S.

Sæuitia.

Sæuitia & æquitas nec iungi inter ſe poſſunt, nec commiſceri. *Agath.lib.*4.

Sapientes.

Sapientum eſt temerarios fortunæ caſus præ-noſſe, & rerum viciſſitudine nihil commoueri, nec cum his ſimul, quibus priuati iam ſumus, vel futurorum ſpem amittere. *Idem, lib.*3.

Securitas.

Præſtat ſecurum eſſe in quiete, quàm cum periculo in laboribus. *Procop. de bello Vand. lib.*1.

Strategemata.

Eos qui æquis cum hoſte viribus concurrunt, apertè ac ſtatim ad manus venire abſurdum non fuerit: at qui longè inferiores exiſtunt, ſtrategematis artibúſque reliquis vtiliùs inimicos circumuenire, quàm in aciem manifeſtam eundo clarum adire periculum. I*dem, de bello Perſ. lib.*2.

Stulti.

In mediis certaminibus pœnitere cœptorum conſueuere, qui inconſideratiùs res ipſas aggrediuntur. *Idem, de bello Goth. lib.*1.

Stultorum eſt, innumeris velle calamitatibus, ob gratiam repentinæ contentionis & peruicaciæ affici, nec vllam moleſtiarum ſolutionem denique inuenire. *Idem, lib.*2.

Superbi.

Paratam felicitatem ſpernentibus numen iraſci conſueuit. *Idem, de bello Vandil. lib.*2.

T.

Taciturnitas.

Sermo in caſtris circumlatus, arcana conſeruare non nouit: quoniam velociter procurrés ad hoſtes vſque diffunditur. *Idem, de bello Perſ. lib.*2.

Temerarij.

Temerarij

Temerarij longè faciliùs audentes vocantur, quàm cauti & prudentes. Qui enim præter officiũ ſit quidpiam auſus, ex aliorum beneuolẽtia, quibus fortè vir acer ſit viſus, honorem aſſequitur. *Idem, de bel. Goth. lib.3.*

Timiditas.

Hæſitabunda & formidoloſa peritia egregium aliquid audere haudquaquã conſueuit. *Idem, lib.2.*

Timor.

Timor mentem agens attonitam non ſinit vtiliora decernere. *Idem, de bello Perſ. lib.2.*

Miſericordiam haudquaquam recipit timor. *Idem, de bello Goth. lib.3.*

Tyrannus.

Optat tyrannus mundi generale habere ſeruitium: cauſas prælij non requirit, ſed quicquid commiſerit, hoc putat eſſe legitimum. Ambitum ſuum brachio metitur, ſuperbia licentiam ſatiat. Ius fáſque contemnens, hoſtem ſe exhibet naturæ cunctorum. Omnium meretur hic odium, qui in commune omnium ſe approbat inimicum. *Iornand. lib. de reb. Getic.*

V.

Viciſſitudo rerum.

Humana ſæpe contingit à Deo mutari. *Procop. de bello Vand. lib.1.*

Fieri non poteſt vt res humanæ plerunque in contraria aduerſáque non deuoluantur, vel eodem vt ſemper ſtatu procedant. *Agath. lib.4.*

Victoria.

Victoria omnes opes in eam partem in quam inclinauerit, deferre eſt apta. *Proc. de bel. Vand. lib.1.*

Magnam vim habet ad victoriam obſeruatio iuſtitiæ. *Idem, ibid.*

Victoria omnia damna tegit, præteritorúmque oblita malorum ſemper noua meditatur. *Eod. lib.*

Non in numero aut multitudine bellatorum, sed in ordine atque fortitudine belli exitus ac robur consistit. *Idem, lib.2.*

Nil maiori esse voluptati mortalibus potest, quàm hostem armis peruincere. *Idem, de bello Goth. lib.1.*

Non armis adeo ac pietate paratur victoria. Nec enim reor bonitatis illius summæ præsidio frui prauos & nefarios viros. *Agath. lib.3.*

Vita suauis & acerba.

Victoribus vita felix & suauis est: victis autem nihil acerbius est, quàm toto tempore spem in hostium misericordia collocare. *Procop. de bel. Vandil. lib.2.*

Vitæ inconstantia.

Apud mortales eodem statu permanere diu nihil potest. *Idem, de bello Goth. lib.3.*

Vtilitas publica.

Facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur. *Iornand. lib. de rebus Getic.*

GNOMOLOGIAE FINIS.

INDEX,

In quo pauca quædam annotantur, sed præcipua: cæterùm Breuiaria lectori satis supérque sufficere possunt.

Numerus paginam denotat.

A

ARTAXERXIS stemma 825
Ædificia varia Iustiniani 667
Æthiopes 56
Aëtij magni ducis versutia 154
Agathias quis fuerit 746. &c. &c. eiusdem sententia de Dei in impios iudiciis 786
Agathias quis fuerit 834. 835
Alamandari fortiss. ducis res gestæ 49
Alamani 310
Alaricus Visigothus in acie cæsus 333
Alemanorum religio & mores 758
Alemanorum militum impietas 785
Aligernus peritissimus sagittarius 762
Aligerni sagacitas 778
Althiæ egregium facinus 242
Amalarici Ariani impietas 336
Amalasuntha regina Gothorũ, illustris heroina 181
Amalasunthæ virtus & gubernatio præclara 291. &c. mors violenta 300
Ambitiosorum ingenium & artes 591. &c.
Amicitia inter hostes qua ratione conciliatur 393
Antæ, populi 539. eorundem mores 542
Antæ à Germano deuicti 620
Anthropophagi 57
Antonina Belisarij vxor, mulier sagax & magni animi 403. 404 &c. 590
Aquarum eluuies 637
Aquilini fortitudo 409
Arborichi 330
Areobindus dux ad bellum ineptus calamitatum causa 270. 271. &c.
Ariani cur Roma pulsi 527
Aries, machina, cur sic dicta 361
Arma seculi Iustiniani 5
Arsacis tragædia 13
Artabazis fortitudo, 513 interitus 514
Artasiris tyrannicidæ nobile facinus 281
Arthemius nobilis mathematicus Zenonem lepidè irridet 938. &c.
Artium illicitarum mira vis 92
Arxis militis robur 397
Assyriorum regnum 812
Ataricus R. Gothorum, princeps ignauus, regno & vita citò excedit 506
Athanasius iudex prudens 822. eiusdem cõsultatio obseruatu

digna 899. Sententia in præfectos homicidas ibid.
Auaritiæ malum 179
Auaritiæ misera effecta 510
Auaritia scelestissima 551. 558 562
Augustæum macellum 672
Auzamitæ 57

B

BAndi vocabulũ apud Rom. 2.1
Bandophorus 233
Barbati qua ratione coerceantur 59
Belisarius dux sapientissimus, idémque fortissimus, quum toto ferè hoc volumine depingatur, consule lector, Orationes, Epistolas, Exercitus strategemata, &c. à pagina præsertim 51. ad plerasque ferè omnes sequentes.
Belisarius Persis oppositus 109. 118
Belisarij bellum in Vandilos commissum 175
Belisarij prudentia bellica multiplex 182. &c. 187. virtutes 188. 189. 193. 195. 197 &c. 210. &c.
Belisarij virtutes 218. 221
Belisarij triumphus 231. consulatus 232
Belisarius ab inuidis aulicis impetitus manet inuictus 228. 229
Belisarius contra Gothos missus 301. felix 302
Belisarius cum Gothis debellatis Byzantium ingreditur 504. eiusdem virtutes 505
Belisarij in Italiam reditus adu. Totilam & res gestæ 527. 528. &c.
Belisarii infelix cunctatio, seu trepidatio, rem debilitat 560
Belisarij virtutes 511, &c. ad 588. pag. luculenter descriptæ.
Belisarij fortunæ inclinatio 585. 588 &c.
Belisarius ex Italia Byzantium redit inglorius, & nouo vitæ genere vtitur 605
Belisarius senex Hunnis ad vrbem accedentibus occurrit. 951. eiusdem eximia oratio ad milites. 952. virtus & insignis victoria de hostibus reportata 958
Bella. Quum totus Procopius, & Agathias & Iornandes nihil ferè nisi classicũ canant, & in breuiariis singula bella consignata sint, nouum indicere superuacaneũ fuit. Singulis penè foliis bella occurrunt.
Beneuentum vrbs, cui olim Maleuentum dicta 341
Berytus terræ motu euersa 8[illegible]6
Bessas Gothus, dux belli peritiss. 334
Blemyes 58
Bochis ducis magnanimitas 397
Bonifacius comes ab Ætio delusus Vandilos in Africam attrahit 155
Britones 8[illegible]4
Bulthini & Leutharis res gestæ 760. &c.
Bultinus ad internecionem cum suis cæsus 799
Burgundiones 330
Burgundiones à Germanis deuicti 335
Buzes dux fortis 86

C

CAbades Pers. R. in vinculis 12
Cabades elapsus miro modo, restitutus bellum Romanis infert 15. &c.

Cabaonis

Cabaonis pietas prudens 167
Calonymus insignis prædo spoliatus præda 196.197
Candidus episcopus redimit captiuos 95.117
Carthago à Belisario clementer capta 198
Castrorum vallo & fossa munitorum vsus 4.8
Ceremoniæ in classe dimittenda 176
Childibij fictitij historia 539
Clades. Vide exercitus
Classis instructissima 175
Classis conseruandæ ratio 179
Classis. Vide exercitus
Clementiæ eximiæ fructus 768
Clotarius rex Francorum 338
Colchi 811
Colchi propter religionem à Persis abhorrent 857.
Cometes 89
Conditionis humanæ miseria 216

Conciones militares.

Mirrhanis 37
Belisarij 38. 62. 110. 113. 186. 192 211. 380. 951
Ezarethæ 53
Buzæ 95
Gilimeris 213
Zazonis 214
Salomonis 237.240
Ducum Maurusiorum 238
Germani 253
Salomonis 261
Ioannis 430.627
Gothorum ducum 628
Narsetis 646,772.
Totilæ 647
Stephani 775
Narsetis 802
Conon dux auarus à suis interfectus 588
Consilium audax 610
Consilia bellica silentio tegenda 533
Conspiratio in caput Iustiniani 594. aperta 596
Constantiani felix expeditio & pugna 344
Constantianus iussu Belisarij interfectus 420
Corsicam Gothi subigunt 634
Cosroes patri Cabadi succedit 63
Gutilæ fortitudo 396
Cypriani ducis indigna cædes 536

D.

DAgaris fortissimus dux 65
Demetrius petulantis linguæ luit supplicium 519

Descriptiones.

Tauri montis 25
Mesopotamiæ 46
Euphratis 46.47
Incendii 104
Pestilentiæ 123
Fugæ præcipitis 128
Constantinopoleos 150
Aurasij montis 243
Rauennæ 287
Orbis & præcipuarum eius partium 329
Arietum belli machinatum 360
Vesuuij montis 405
Thules insulæ 440
Morbi ex fame orti 457
Stragis horribilis 798
Diogenis ducis virtus 201.202
Diogenis ducis virtus 608. 619
Disciplinæ militaris obseruatæ fructus 179
Discordia ducum perniciosa 511
Docæ transfugæ temeritas 649 interitus 650
Dorotheus dux fortissimus 182
Duces imperiti 126

E

Ebrietatis mala 177. in exercitu vitanda ebrietas 178. 219. 395. 532

Edessenorum fortis propugnatio & liberatio 132 137

Elephanti in bello 877. 878

Elogia.

Iacobi Syri 17

Ioannis præfecti 61

Tribuniani 71

Mariæ Hypatij vx. 71

Cosrois 102

Salomonis ducis 264

Theodorici 289

Theodati 294

Amalasunthæ 301

Ioannis, ducis 424

Belisarij 501. 624

Germani 621

Fulcaris 772

Mermerois 858

Germani iunioris 960

Episcopus Catholicus in Perside 126

Epistolæ variorum.

Cabadis ad Iustinum 17

Belisarij ad Mirrhanem 36

Mirrhanis ad Belis. 37

Iustiniani ad Cosroem 97

Iusti ad Belisarium 118

Belisarij ad Iustum 119

Iustiniani ad Gilimerem 169 170

Gilimeris ad Iustinianum 170

Godæ ad Iustinianum 173

Iustiniani ad Vandilos 187

Zazonis ad Gilimerem 203

Gilimeris ad Zazonem 2 5

Belis. ad Gothorũ præfectos 222

Gothorum præfectorum ad Belisarium 223

Pharæ ad Gilimerem 224

Gilimeris ad Pharam 225 227

Salomonis miseria 235

Maurusiorũ ad Salomonem 235

Antalæ ad Iustinianum 267

Iustiniani ad Amalasunthã 295

Amalasunthæ ad Iustinianũ 296

Iustiniani ad Francos 301

Theodati ad Iustinianum 304

Iustiniani ad Theodatum 305

Iustiniani ad Gothos 308

Belisarij ad Iustinianum 368 535

Ioannis ad Belisarium 445

Iustiniani ad duces exercitus 452

Martini ad Belisarium 459

Belisarij ad Narsetem 460

Obsessorum Auximi ad Vitigem 470. 476

Belisarij ad Franc. regem 475

Vitigis ad Auximitanos 477

Totilæ ad Senatum Rom. 526

Totilæ ad Iustinianum 567

Belisarij ad Totilam 568

Iustiniani ad præfectos in Colchide 884

Eiusdem ad Sandlichum præfectum 966

Eruli. Vide Heruli.

Euphemius sapiẽs consiliarius 99

Exercitus varij, variis modis fracti, dissipati ad internecionem deleti 10. 21 24. 40. 53. 128. 129. 143. 14 . 190. 191. 194. 216. 217 233 239. 241. 254 255 256 332. 333. 335. 344. 345 346. 3 7. 377. 378. 386. 387. 388. 425. 431. 432. 437. 448 505 514. 515. 516. 519. 520. 529. 533 556. 572. 574. 575. 580. 584. 605. 607. 615. 621. 623. 626 629. 634. 652 65 664 770. 782. 787. 797 815 844. 864. 877. 879. 906 910. 958. 963.

F

Famis horrendæ exemplum 226

Fames prorsus horribilis Italiam concutit 457. 458

Fames Romæ 490
Fames strenuissimos domat 481
Fames horrenda Placentinos & Romanos vexat 546.552
Fœdus Iustiniani cum Longobardis 604
Fazæ præfect. nobile facinus & obitus 585
Fidelii virtus 359
Florentij virtus 42
Fœminæ tantùm vates apud Maurusios 229
Franci 329
Franci Burgundiones oppugnāt 332
Franci Thuringos subigunt, & Galliam cū Gothis diuidūt 335
Franci de Italia inuadenda cogitant 472
Franci Gothos castris exuunt 474. lue pereunt 475. Italia discedunt ibid.
Francorum in Italia progressus 631
Franci temeritatis suæ pœnas dant 781
Francorum pietas 787
Francorum regum in moneta aurea cudenda priuilegiū 599
Fulcaris ducis virtus eximia 770. præclarus è vita exitus 771
Francorum mores egregij & reges 751 752

G

Gafelicus rex Visigothorum 333
Gepidæ 599
Gepides Erulos debellant 438
Germani 330
Germani Visigothos inuadūt 332
Germani res in Africa gestæ 6 9
Germanus dux belli fortissimus 255.256
Gilimer impius in legitimum principem 169. eiusdem vitiā alia 173. &c.
Gilimer spe sua deiectus 175
Gilimeris fraudes 187
Gilimeris crudelitas 189
Gilimeris imprudentia 194
Gilimeris crudele consilium 201
Gilimeris turpissima fuga 216
Gilimeris miseriæ 220. &c. deditio, & captiuitas 227
Gilimer in triumphum ductus vanitatem humanā perstringit, & clementer à Iustiniano tractatur 232
Gizerichus ab Eudoxia in Italiā accersitus 160. eiusdem prudentia politica 161. bellicæ expeditiones 162
Gontharis tyrannus 272. eiusdem conatus varij 273. crudelitas & miseria 276. &c. mactatio 281
Gothi Galliā pulsi 338
Gothi Romā excedunt 339
Gothorum in Italiæ regiones dominatio amplissi. 342 343
Gothi sub Vitige maximis damnis affecti 344 345. &c.
Gothorum 30. M. vno die cęduntur 357
Gothica crudelitas 462
Gothi Totila interfecto Teiam regem eligunt 656
Gothi se victos esse fassi certis conditionibus Italiā excedūt 666
Gothi conditionibus repudiatis bellum instaurant 75
Gothorum excidiū ostēsum 370
Gothi Romanis superiores 386. &c.
Gothorum 70. turpis fuga & clades 394
Gothus telo transfixus ad arbo-

stem hæret 365
Gubazes Lazus imperator miris præfectorum artibus euertitur, & tandem interficitur 8,6. 837. &c.
Gubazis cædes tragœdias parit 845
Gubazis cædes aliquo modo vlta 858 882. &c. 899

H

Hebræi 56
Heraclius Vandilos vincit 163
Herulorum origo, casus varij, & mores 435
Hiatus terræ 636
Historiæ Procopij scopus & dignitas 3.4

Historia tragica.

Perozæ 10
Arsacis 13
Glonis 24
Seosis 30
Chanarangis 67
Mebodis 68
Seditiosorum Byzantij 73
Ioannis præfecti 76.77
Eusebij Cyziceni 77
Ioannis perduellis 78
Simeonis Persæ 84
Hunni cuiusdam 129
Attali 153
Valentiniani 111.154.158.159
Maximi 159.160
Artemij & Olybrij 163
Basilisci 165
Prudentij & Sergij 264
Stozæ 271
Ioannis Sisinnij F. 272
Gontharis 281
Pastoris 324
Asclepiodoti 325
Amalarici 336
Mulierum quæ 17. viros deuorarant 451
Maximini 520
Romani cuiusdam 552
Arsacis & Artabanis 594
Francorum sub Bultino & Leuthari 776.778. &c. 799
Satiris 859
Nachoragani 914
Homeritæ 56
Hostiæ humanæ 59
Hunni grassantur 89
Hunnorum in Europam aduentus 945. direptiones 946. &c.
Hunnorum cædes & clades 958. 962 963. & internecio 967
Hypatius in seditione imperator factus 71

I

Iani sacellum & statua 373
Iandas Maurusiorum dux 260
Iaudæ thesaurus captus 263
Iberi Christiani à Persis vexantur 31
Ildibertus rex Francorum 338
Immortales milites, mortales facti 40
Imperij Romani amplitudo 151
Inundationes 636
Ioannes Armenius Gilimerem persequitur 218. perit 219
Ioannes prætorio præfectus auarus miser exercitū perdit 180
Ioannis ducis facinus audax & varia fortuna 579. &c.
Ioannes & Rusticus capite damnati 899
Iræ terribiles ictus 593. &c.
Isdigertes Persarum Rex tutor Theodosij 5
Italiæ regiones quarum incolis Gothi imperabant. 342
Iudæorum Neapolit. in propugnando virtus 322
Iudiciorum Dei effectus & consideratio

sideratio 809
Iustinianus imp. prudens 33.57
Iustiniani erratum 176
Iustinianus Occidêtê amittit 598
Iustiniani inconstantia 614
Iustiniani senectus misera 849

L

LAzi ad Cosroë confugiũt 109
Legati fustibus cæsi 860
Leutharis res gestæ 760. &c.
Leutharis misero admodum exitu vitam claudit 789
Lex obseruanda 58
Longobardi 599
Longobardi Erulos profligãt 437
Ludi magistri cuiusdam bellica fortitudo 35.36
Ludus puerilis ominosus 357
Lucenses clementia Narsetis victi se dedunt 768

M

MAcedonum regnum 813
Maddeni 57
Magophonia 825
Manichæi hæretici 821
Maris effusio 808
Martiani insigne facinus in Gothorum perniciem 571
Mathassuntha Amalassunthę filia Vittigi inuita nubit 328
Mathassuntha contra Vittigen maritum conspirat 424
Massagetarum immanitas 323
Maurusij Vandilos infestant 167
Maurusiorum mores austeri 224
Maurusiorum perfidia 229
Maurusiorũ origo & proles 234. ineptæ, & impiæ querelæ 235
Maurusiorum fuga 242
Maurusij ad conuiuium vocati trucidantur 264
Maurusiorum ignauia 268
Maurusiorum populationes 270
Maurusiis debellatis Africa pace potitur 281
Maurusij cuiusdam egregium facinus 469
Maximinus tyrannus 257. capitur & punitur 258
Maximinus dux ignauus sibi suisque luctuosa creat pericula 517.519.520
Mediolani tristis occupatio & euersio 462
Medorum regnum 823
Mermeroes Persa dux sagax & manu prõptus 813. &c. moritur (817
Milites ignaui 630
Milites fortes 875. trepidi 876
Militis victoris ingenium 257
Militis crudelis immane facinus (607
Mineruæ statua 342
Misiani Persas ad bellum excitant 900. ob Sotiris cędem graues pœnas luunt 901. &c. tandem sapiunt 912
Montium & fluuiorum quorundam similitudo 47

Miranda.

Vnio Persarum regis 10
Mare noctu pacificum interdiu æstuosum 56.57
Euphratis cursus 46
Lues Byzantina 123
Regio Maurusiorum 243
Africani albi 244
Theoderici mors 290
Appia via 339
Venti impetus 341
Apri Calydonij dentes 341
Moles Adriani 362
Vesuuij montis mugitus, &c. 405.662
Capra nutrix infãtis cuiusdã 446
Porphyris ceti 586
Pugnæ Narsetis adu. Bulcinum & Francos 797
Incestuosi mortui à terra rejecti

831
Mulieres Gothicæ viris fortiores 421
Mulieres apud Alemanos fatidicæ 794
Mulierũ & puerorum in castris barbaricus vsus 237
Mũdilę militis,fortitudo 425.459
Mũdus belli dux peremptus 306

N

NAchoraganis ducis Persici res gestæ 862.&c
Narses ad Romanos transit 44
Narratio festiua duorũ militũ393
Narsetis pertinacia,magnum malum 463
Narses belli dux cõtraGothos 625
Narsetis virtutes637.639.641.&c.
Narses Gothos fundit. Totila interfecto 625. 654. victor multa recuperat 656.Romã capit 658
Narsetis prudentia & clementia fructuosiss. 767.768 pietas 772
Narses suos exercet 784
Narses Francos Bultino duce ingenti clade afficit, suorũ paucissimis desideratis 797
Narses maximo periculo ereptus 805
Neutrales 205
Nobatæ 58

O

OPes regni Vandilici 217
Optij apud Romanos qui 262

Orationes variorum.

Piscatoris ad Perozam R. 11
Rustici exploratoris 23
Proeli quæstoris ad Iustinũ Augustũ 28
Rufini ad Cabadem 44
Alamandari Saraceni ad Cabadem 4
Origenis Byzantini 71
Theodoræ Augustæ 72
Legatorum Vittigis ad Cosroẽ 83
Armeniorum ad Cosroem pro auxilio impetr. 87
Antiochenorum ad Cosroem 97
Zaberganis ad Cosroem 101
Cósroes ad legatos 101
Legatorum Rom.ad Cosroẽ 104
Legatorum Laziorum ad Cosroem 107
Ioannis ad Belisarium 115
Belisarij ad legatos Pers. 120
Edessenorum legati ad Cosroem 161
Præfecti prætorio ad Iustinianũ 172
Belisarij ad suos 177
Archelai ad Belisarium 183
Belisarij ad suos 184.249
Stozæ ad seditiosos commilitones 251
Gregorij ad Artabanem 277
Artasiris ad Artabanem tyrannicidam 280
Legatorum Rom.ad Theodatum 307
Stephani ad Belisarium 311
Belisarij ad Neapolitanos obsessos 312
Pastoris rhetoris, ad Neapolitanos 313
Belisarij ad Stephanum 318
Belisarij ad suos iam victores 323
Vittigis R ad Gothos 327.337 383
Gothorum ad Belisarium 358
Belisarij ad Gothos 359
Belli præfectorum quorundam ad Belisarium 382
Romanorũ ad Belisariũ 400.401
Belisarij ad Romanos 401
Legati Gothi ad Belisarium 410
Belisarij ad Goth. legatum 412
Narsetis ad Belisarium 444.451
Belisarij ad suos 450.468.488.531

Legati

Legati Mediolanensis ad belli duces 458
Mundilæ ad suos 461
Franc. Legati ad Vittigem 484
Rom. Legati ad eundem 485
Gothorum ad Vraiam 493
Theudibaldi ad Gothos 494
Artabazis ad Romanos 511
Totilæ ad suos 512.523.564.576
Totilæ ad Neapolitanos 521
Belisarij ad suos & Gothos 531
Totilæ ad Pelagium 547
Pelagij ad Totilam 549
Romanorum ad præfectos 550
Longobardorum ad Iustinianū 600

Orationes.

Gepidarum ad Iustinianum 601
Legati imp. ad Francos 632
Theudibaldi Francorum R. ad Leontium legatum 633
Gothorum ad Francos 756
Narsetis ad obsessos Lucenses 767
Ætii ad Colchos 846
Pharazis ad Colchos 851
Colchorum adu. Gubazis interfectores 885
Rustici præfecti ad iudices 892

P

Palladium Æneæ datum 341. Sepultum à Cōstantino 342
Panicus terror 844
Papa. Vide Syluerius.
Parasanga 816
Parthorum regnum 824
Patris cuiusdam luctuosissimum facinus 552
Pauli Cilicis fortitudo 610
Pax sine termino 65
Pestis grauissima 943
Pharas Gilimerem prudenter obsidet. 220
Phocæ ducis audacia & interitus 544.545
Pelagius Romam conseruat 563
Peditum 50. fortitudo 645
Perozæ Pers. R. interitus 10
Persarū leges & mores 55.59.66
Persarum ritus in morbis, morte & sepultura suorum 818.819.
morum Persicorum censura 820.821
Persarum reges & Persicæ historiæ summa 826
Persarum regum prolixa consideratio 518. &c.
Piscatio incredibilis 647
Plaustrorum vsus in bello 407
Porphyrius cetus 586
Prædæ auiditas infelix 510.529
Prędonum supplicia 787.800.798
Præsagia de Vandilorum clade 199
Procopius Belisarij consiliarius 32
Procopij somnium 177
Procopij legatio felix 181.182
Procopij prudens iudicium 190
Procopij de rebus bello Vandilico gestis iudicium 228
Procopij legati sollertia 401
Procopij consilium de pugna significanda 468
Proditoris supplicium 210.422. 477.479.593.
Prouerbium barbaricum 842
Prudētiæ muliebris exemplū 180
Pugnæ. Vide exercitus.

R

Ragnares perfidus, interfectus 805
Rauennæ situs, & obsidio triennalis 288
Rex monoculus repudiatus 64
Ricilas in temulentia temerarius occiditur 532
Roma Belisarium recipit 339

Roma à Gothis obsessa 353
Romani exercitum Belisarij potis excludunt 350
Risus Sardonius 227
Rufinus consiliarius prudens 65
Rusticiana Boëtij vidua, ad summam miseriam redacta 564

S

SAlomon dux sapiens & fortis 237. &c. 259. 260. &c. cæsus 266
Satani 56
Sardinia à Gothis capta 634
Sclauinorum excursiones, migrationes, victoriæ 614. 615. 620. &c.
Semifini 441
Seditio Constantinopoli 68. 73
Seditio militaris in Africa 245
Seditiosorū luctuosus exitus 73
Seditiosorum ingenium 249. 252. fuga 254. interitus 252
Sepultura Persica 818
Serici mercatura 61
Sicilia à Belisario subacta 302
Sibyllæ antrum 763
Sibyllæ oracula 306. 370
Sicarij deportati 858
Siciliam Gothi inuadunt 517
Strategemata varia 7. 9. 18. 39. 120. 127. 133. 1434. 14. 168. 240. 241. 260. 269. 320. 332. 353. 362. 366. 376. 378. 381. 382. 392. 396. 399. 407. 429. 445. 446. 448. 467. 470. 478. 479. 482. 513. 515. 529. 531. 554. 556. 558. 585. 629. 611. 615. 635. 640. 644. 649. 650. 661. 763. 766. 770. 777. 779. 781. 793. 864. 871. 875. 952. 956. 957.
Stupratoris supplicium 525
Sueui 330
Syluerius episcopus Rom. à Belisario relegatur 372
Silentiarij, qui 119
Simultates ortæ inter Belisariū & Narsetem 449
Sittas dux præclarus 41
Sittas in prælio interfectus 86
Societas periculosa, quæ 286
Sophiæ sacræ templum 668
Spolia opima de Vandilis 231
Statuarum fragmenta Romam seruant 364
Stozæ tyranni conatus 148. 251. 253
Stozas interfectus 271
Strages. Vide Exercitus.

T

TAbellarius interceptus magnæ cladis causa 269
Teias eligitur Gothorum rex 656. variis rationibus res collapsas erigere nititur 661. &c. eiusdem fortitudo bellica 664. interitus 665
Templi supellex pro captiuorū redemptione 117
Terræ motus 586
Terræ motus ingens 636
Terræ motus Ægypti consideratio 807
Terræ motus horrendi 930
Tharsamunthis fortitudo 394. interitus 395
Theodatus impiis artibus regnū in Gothos vsurpat 297. 298
Theodati multiplicia vitia toto lib. 1. de bello Gothorum traducta à pag. 298. ad 325. eiusdem cædes 326
Theoderici Gothi vafricies & strategema politicum 332
Theoderici artes vt dominationem suam stabiliret 334
Theoderici imago quàm varia portenderit 370
Theodibertus Francorum R. Italiam

liam ingreditur 473
Theodis tyrannus 334
Theodoræ Augustæ mors 588
Theudibaldus rex Gothorum creatus 494. interfectus 505
Theodibertus rex Francorum 335. 338
Thoringi 330
Thulitæ 442
Togati perpetuò ferè imbelles & timidi 358
Totilas, eximius princeps, rex Gothorum creatus 508
Totilas prosperè agit, & variis cladibus afficit Rom. 514. &c. eiusdem virtutes 516 &c.
Totilas Romam capit & oppidanos clementer tractat 563
Totilas frustra regnum Gothicum stabilire studet 612
Totilæ versutia 650. erratum 651 clades & vulnus 654. mors. 655
Traiani militis fortitudo 409
Tralles vrbs terræ motu euersa 809
Tyranni expressa effigies 103
Tyranni ingenium 334
Tyrannidis satellites de medio sublati 281

V

Vala, quid Gothis 349
Valentini ducis audacia & interitus 544 545
Vandilici regni miræ vicissitudines 166
Vandilorum migrationes 153
Vandili traiiciunt in Africam 155 quam Romanis auferunt 156
Vandilorum petulantia 168
Vandilorum in Africa clades 198. 199
Vandilorum luctus & desperatio 206
Vandilorum castra capta & direpta 217
Vandilorum luxus ac mollities 224
Venetorum & Prasinorum certamina 68
Victoria eximia 129
Vigilius episcop. Rom. annonam curat 545. huic præcisæ manus 546
Visandri viri fortis casus memoria dignissimus 351
Visigothi hostes Rom. Imperij 152
Visigothi 330. Galliæ partē consequuntur 331
Visigothi Galliâ pulsi se in Hispaniam conferunt 336
Visio insomnis 199
Vittiges Gothus Cosroem ad bellum in Rom. stimulat 82
Vittiges rex Gothorum lectus, cuius gesta deinde describūtur 326. &c.
Vittiges exercitu & regno exutus 491
Vliares ebrius fortissimum ducē interficit 119
Vnionis mira historia 10
Vraias regnū à Gothis oblatum recusat 494. interfectus 505
Vranius sophista & nebulo insignis, sycophantarum in aula & Ecclesia effigies 828

Vrbes tum oppugnata, tum expugnata & direpta.

Amida 18. 19. 23
Martyropolis 62
Antiochia 99 103
Aquileia 159
Adrametum 269
Salona 302
Panormus 302
Neapolis 319. 542
Roma 363. 537. 562. 568

Ariminum 423.614
Mediolanum 432.&c.462
Vrbisalia 446
Vrbeuetanum 455
Auximum 466.481
Rauenna 491
Verona 509
Tybur 530
Placentia 537
Rhegium 614 617
Ancona 626
Cumæ 762
Luca 766.776
Rhodopolis 904
Vsdrilæ Gothi temeritas oppressa 641.642
Vulgi ingenium 315
Vxores ad maritorum Herulorum tumulos suspensæ 435

Z

Zanorum regio 43
Zanorum tumultus populationes & supplicia 929.&c.
Zanon in prælio cadit 216

FINIS.